NARODNOOSLOBODILAČKA BORBA U DALMACIJI 1941-1945.

ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

5

INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE

BIBLIOTEKA ZBORNICI DOKUMENATA

KNJIGA 5

Redakcijski odbor

BRANIČA VINKO, CURIN MIROSLAV, JAMAN NADA, KUJUND2IC NEDJELJKO, KVESIC SIBE, SABOLIC VLADIMIR, TRGO FABIJAN, VISIC VLASTA

Glavni urednik

BRANIČA VINKO

Odgovorni urednik

MIROSLAV CURIN

NARODNOSLOBODILAČKA BORBA U DALMACIJI 1941-1945.

ZBORNIK DOKUMENATA

KNJIGA

5

SIJEČANJ—02UJAK 1943. GODINE

INSTITUT
ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA DALMACIJE
SPLIT, 1983.

RIJEČ UREDNIŠTVA

Peta knjiga Zbornika dokumenata o narodnooslobodilačkoj borbi u Dalmaciji 1941—1945. godine, koju objavljujemo pod zajedničkim naslovom »-Narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji 1941—1945.«, sadrži izabrane originalne dokumente za razdoblje od 1. siječnja do 31. ožujka 1943. godine. Po istom redakcijskom postupku — kao i prethodne četiri knjige — dokumenti su svrstani u slijedu po provenijenciji: dokumenti organa i organizacija NOP-a, zatim talijanski, njemački, ustaško-domobranski i četnički.

U ovom razdoblju narodnooslobodilačka borba u Dalmaciji dalje se širi i učvršćuje i konstituira u snažan subjekt NOB-a u Hrvatskoj. Osnivanjem NOO za Dalmaciju, Mornaričkog odreda i IX divizije (prve dalmatinske divizije) te formiranjem novih partizanskih odreda, bataljona i brigada i djelovanjem organizacija NOP-a (KPH, SKOJ, AFZ i drugih) oslobodilački pokret u Dalmaciji prelazi u novu fazu svog uspona.

Dokumenti u ovoj knjizi omogućuju i znanstvenom radniku i svakom čitaocu da uoči glavne procese i bitna zbivanja toga vremena.

Uredništvo zahvaljuje svim suradnicima koji su pridonijeli da se ovi dokumenti nađu u okvirima ove knjige.

Uredništvo

DOKUMENTI
ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA

BROJ 1

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG CENTRA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 1. SIJEČNJA 1943. O BORAVKU ČETNIČKOG VOJVODE JEVĐEVICA NA KORČULI[1]

S T A B
IV. Operativne Zone
Obavještajni Centar

DOBROSLAV JEVĐEVIC[3] U KORČULI

Na Staru Godinu 1942, na svome putu za Rijeku, zadržao se je u Korčuli, poznati izdajnik i eksponent Draže Mihajlovića. U intimnom društvu, u kome se je zadržao, izjavio je u nevezanom razgovoru slijedeće:

»Po aranžmanu koji je učinjen između Sovjetskog Saveza i Engleske Balkan ispada iz interesnih sfera Sovjetskog Saveza. Sovjetski Savez se ograđuje od svega što se tiče Balkana. Sta više, Sovjetski Savez ne odobrava partizanski pokret i ustanak koji je digao, smatrajući da partizani vode borbu na svoju ruku što ne ide u korist ni Sovjetskog Saveza ni saveznika.

Četnici žele da spase ugroženo Srpstvo. Oni se podjednakom žestinom bore protiv Njemaca, ustaša i partizana. Naročito ističe borbu i sukobe sa Njemcima i ustašama. Posljednji susret imao je sa Njemcima kod Foče, gdje je zarobio 120 Njemaca. Zahvaljujući tome, uspio je da spasi svoju majku i još jednu gospođu, koje su bile od Njemaca odvedene u Beograd.

U sukobu su dve velike ideje, dve nepomirljive stvarnosti: Srpstvo, ugroženo od partizana, koje želi da se obrazuje u državu, i partizani čiji je cilj da unište Srpstvo.

Partizani i četnici drže u svojim rukama zone čija je prostorna veličina 35.000 km četvornih (i broj stanovnika 800.000) otprilike jednak, i a k o se njihovi osvojeni krajevi nalaze u stalnom pomeranju. U svojoj

!__j or*8lnaia (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu **vn,** arhiv« NOB, reg. br.

. * Dobrosav Jevđevlć, delegat Vrhovne komande Jugoslavenske vojske u otadtblnl kod talijanskih okupacionih snaga.

zoni partizani raspolažu sa vojnom akademijom, univerzitetom, velikim brojem štamparija. Izdaju dva dnevna lista, dva tjednika i četiri mjesečnika.

Smatra Bosnu i Hercegovinu svojom »interesnom sferom«. Zato uskoro sprema ofanzivu velikih srazmera koja ima za cilj da prebaci partizane preko Save i da ih potisne prema Zagrebu gdje se mogu do mile volje obračunavati s Pavelićem.

Po njemu zamišljena ofanziva treba da počne sa četiri strane. Dve formacije sa levog i dve sa desnog boka i jedna formacija kao udarna snaga, koja treba da prodre do Sane i da spreči otstupanje partizana. Veličina raznih formacija iznosi šest do osam hiljada ljudi. Da li će tu ofanzivu, koju je on zamislio odobriti talijanski generalštab, to će se rešiti na Rijeci, gde je pošao da se savetuje sa tal. generalštabom.

Na pitanje kada će završiti rat: svetski rat za tri godine, evropski za jednu, a komešanje na Balkanu za šest meseci obrazovanjem srpske države.

Hrvatski pretstavnici istupili su iz jugoslovenske vlade u Londonu. Tražili su da se partizani i četnici ujedine i da zajednički vode borbu protiv okupatora. Dobroslav Jevđević je odbio taj zahtev u ime svoje zone.

Engleski oficiri padobranci, koji su se spustili u njegove krajeve, s oduševljenjem hvale savršenu organizaciju u sovjetskoj vojsci. — Pokazivao je zlatne funte Sterlinge, za koje tvrdi da ih je dobio od engleskih oficira na Zelenoj Gori. Na Zelenoj Gori se nalazi Štab Draže Mihajlovića, a također se tu nalazi štab D. Jevđevića i specijalni engleski stručnjaci.

Talijanski generalštab ima već izrađene planove protiv njemačkih pozicija na Balkanu. Po tim planovima bi se Talijani borili skupa sa četnicima protiv Njemaca u momentu rascjepa između Njemačke i Italije. Zamera bosanskim Jevrejima što su izdali Srpstvo koje je uvek bilo tolerantno prema njima. Oko 80°/» bosanskih Jevreja ušlo je u partizanske redove. O tome će se voditi računa iza rata.

S besom govori o velikim viđenijim sarajevskim Srbima, koji su se u tolikoj meri podvorili Paveliću, da su nagrađeni raznim visokim državnim položajima. Ima nameru, da ih prve pokolje, kada vojnički uzme Sarajevo, što treba da uslijedi u najskorije vrijeme (januar 1943.).

Smatra da je sigurno da će Njemci skoro prodreti na Balkan. Prva brana otpora na koju će naići Njemci biće on sa svojom vojskom.

Priznaje da partizani nigde ne pljačkaju, hvali Titovu vojničku spremu i organizaciju partizana. — Naveo je nekoliko primjera hrabrosti partizana (40 njih da su na jednom mjestu skočili u ponor da se ne bi predali), postojanost partizanki itd.«.

BROJ i,

IZVJEŠTAJ SEFA RADIONICE ZA IZRADU I POPRAVAK ORUŽJA OD 2. SIJEČNJA 1943. DRAGI GIZDICU O RADU U RADIONICI[1]

Prekaja 2/1 — 1943.

Druže Marko[2]

Već kako sam ti pričao o radu u našoj .radionici[3] a koji smo sada skoro i udvostručili sa radom u tri smjene zato nam je potrebno mnogo više i materijala. Što se tiče alata toga imamo za sada dovoljno, ali ovih malih kapsula i svih većih još imamo za nekoliko stotina bombi zato te molimo ako je moguće da nam nabaviš i da pošalješ što prije, ali gledaj da budu ovaki kao ovi što ti šaljemo za uzorak, a i nekoliko komada električnih kapsula za nagazne mine.

Sto se tiče Vjeke on je zadovoljan i pravo udarnički radi za dobro naše zajedničke borbe. Malo mu je neobično posle kaštradine da se napije bjeloga Pesanskog vina. Reko mi je da pozdraviš Staroga i sve ostale, sa moje strane također sve pozdravljam.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Mile Rački v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP-27/263.

[2] Drago Gizdić.

[3] Odnosi se na radionicu Četvrte operativne zone. Prva mehaničarska radionica formirana je u svibnju 1942. godine u selu Grčeniku na Biokovu, koja je u prvo vrijeme služila za manje opravke pušaka i punjenje akumulatora za radio-aparate. Od prikupljenih neeksplodiranih avionskih bombi, težine 15 kg. i topovskih granata koje su Talijani bacali na partizane već u kolovozu 1942. otpočela je izrada nagaznih mina ti,pa »Biokovo«, dok je proizvodnja ručnih bombi >*Biokovki« otpočela u listopadu 1942. godine u centralnoj radionici koja je u rujnu mjesecu bila prebačena u Sošiće. U siječnju 1943. godine, u oslobođenoj Podgori je formirana pomoćna radionica koja je izrađivala polufabrikate za ručne bombe. U kolovozu 1943. formirana je još jedna pomoćna radionica na otoku Hvaru. Zbog učestalih akcija neprijatelja na Biokovu centralna radionica je povremeno obustavljala rad, preseljavala se, ali je nikada neprijatelj nije otkrio.

BROJ 3

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 3. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM STABU NOV I POJ O NAPADU TALIJANSKE VOJSKE NA DRVENIK I IGRANE I POČINJENIM ZLOČINIMA[1]

S T A B
XV. Operativne Zone
Broj Op. 6/43
Dne, 3. I. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Operativni Otsek

U posljednje vrijeme počeli su Talijani da se iz manjih ratnih brodova iskrcavaju na našem primorju između Makarske i Gradca, pljačkaju i pale sela, ruše kuće paljbom iz brodskih topova, odvlače stanovništvo — većinom djecu i starce, koji ne uspjevaju da pobjegnu — u konclogore. Sve količine ulja i vina, koje ne mogu pronijeti, prolivaju.

Najveći i najteži problem Makarskog Primorja jest pitanje ishrane naroda. Ovaj i ovako pasivan kraj, već godinu dana izdržava partizane, a više od godinu dana kako ga pljačka i uništava okupator. Danas je 80% stanovništva u Makarskom kotaru bez hrane. Sve što taj narod ima jest nešto vina, ulja, rakije i smokava u primorju, a duhana u Vrgorskoj krajini, za koji treba tržište.

22. XII. došao je okupator sa 5 manjih i većih ratnih brodova u selo Drvenik u namjeri da opljačka i popali ovo selo. Kako su pri iskrcavanju naišli na oružani otpor četvorice naših drugova, otvorili su na njih topovsku i mitraljesku paljbu. Borba je vođena 2,30 sata. Talijani su imali nekoliko mrtvih i ranjenih, koje su prekrcali na jedan brod, i prebacili ih u Ploče. Tek kada su se Talijani iskrcali u jednoj obližnjoj uvali i zašli našima u leđa, naši borci su se povukli. Okupatori su opljačkali 30 kuća, zapalili 9 kuća, topovima srušili 20 kuća. Izgorelo 8 velilikih mreža plivarica. Zapaljeno 3 motora i 8 manjih ribarskih brodova, internirao 8 djece i 7 staraca.[2]

Tog istog dana tukli su brodskom artiljerijom i selo Igrane, srušili 15 kuća, opljačkali čitavo selo, školu i uljarsku zadrugu, odnijeli vino, ulje, rakiju, vunu i drugo. Što nisu mogli ponijeti, prolili su. Zaplijenili su veće "brodove, a male razbili i potopili. Odveli su 13 osoba u internaciju, među njima 5 djece od 8—10 godina.

Vidi se, koliko naš narod u Makarskom Primorju stoji na udaru fašističkim pljačkašima.

Da bi se u buduće spriječili ovakvi pljačkaški upadi okupatora na naše oslobođeno Primorje, trebalo bi svakako našoj IV. Dalmatinskoj

^ [1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9—2,

> Vidi knj. 4.

brigadi, **koja je sada u formiranju,**[3] **dodijeliti nešto od teškog naoru-**žanja i **to po mogućnosti 1 vod brdskih topova, ili 1 vod teških bacača.** Za **zaštitu obale dobro bi poslužio** i **jedan protukolski top.**

Ovo naoružanje korisno bi poslužilo i pri oslobođenju Imotskog,[4] **koji predstavlja nepodnošljivu pregradu između južne Dalmacije i Hercegovine.**

Da bi se bar donekle spriječilo umiranje od gladi našeg primorskog stanovništva u toku ove zime, bilo bi hitno potrebno povezati južnu Dalmaciju sa Bosnom i na taj način omogućiti razmjenu duhana, vina, ulja, rakije, soli, smokava i ostalog za žito, meso, krompir i slično. Da bi se to postiglo, potrebno je izmjeniti pravac borbi prema Južnoj Dalmaciji, t. j. osloboditi Imotski. Isto što prije tim bolje. Nadamo se i vjerujemo da će te sve ovo uzeti kao vrlo ozbiljno i nužno potrebno.

Drugarski Vas pozdravljamo sa našim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:	**Načelnik:**	**Komandant:**
Jordan[5] **v. r.**	*Skorpik*[6] **v. r.**	*Vicko Krstulović* **v.r.**

P.S. Šaljemo Vam izvještaje našeg bataljona sa Biokova. Pak Vas molimo da nam ih naknadno povratite.[7]

BROJ 4

IZVJEŠTAJ ŠTABA BIOKOVŠKOG BATALJONA »VID MIHALJEVlC* OD 3. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ O ZAPLJENI TALIJANSKIH BRODOVA SA HRANOM[1]

STAB BIOKOVSKOG BATALJONA
-VID MIHALJEVlC-«
3. I. 1943.

VRHOVNOM KOMANDANTU N.O.D.V.J.

Partizani Biokova u posljednje vrijeme aktivno učestvuju na moru u borbi sa okupatorima i ustašama. 31. XII. zapljenili smo 6 brodova sa hranom, koja je išla za ustašku vojsku u Omiš i Makarsku.[2] **Zapljenjeno**

[3] Formiranje Četvrte dalmatinske brigade Je otpočelo 6. siječnja 1943. a završeno je sredinom siječnja. Vidi dok. br. 17, 33 i 36.

* Imotski je oslobođen 10. veljače (vidi dok. br. 59, napomena 2 1 dok. br. 307.

* Ivica Kukoč.

* Josip.

[7] Ovaj dio teksta je dopisan rukom.

^ [1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 39—1,

[2] Vidi dok. br. 7, 8, 14, 18, 27, 125 i 311.

je oko 10 vagona hrane, među kojom smo zapljenili 60.000 cigara. Šaljemo na poklon Vrhovnom komandantu drugu Titu 400 kom. cigara »Ljubuški« i obećajemo da ćemo i dalje vodit aktivnu borbu na moru i kopnu sve dok i posljednjeg okupatora istjeramo iz naše zemlje.

Drugarski te pozdravlja

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Za Štab Biokovskog bataljona
Polit komesar:
Jozo Tomašević v. r.

BROJ 5

IZVJEŠTAJ TURKA OD 3. SIJEČNJA 1943. KOTARSKOM KOMITETU KPH ŠIBENIK O STANJU PARTIJSKO-POLITICKIH ORGANIZACIJA U MJESTIMA: KRAPANJ, JADRTOVAC, VRPOLJE, DONJE POLJE, ZABORICI, DANILO, SLIVNO, KONJEVRATE, LOZOVAC I BILICE«

1) Na ovom terenu radi na organizacionom polju **10** Partijaca to su sljedeći drugovi Vaska,[2] Jure,[3] Miloš,[4] Mustafa,[5] Vlade,[6] Blaž,[7] Oskar,[8] ja i drugarice Dunja[9] i Elvira[10] (koja je prednedavno došla). Drugovi Miloš i Vlade rukovode radom na terenu Krapanj—Jadrtovac—Vrpolje—Donje Polje i Zaborići. Drugovi Jure, Oskar, Vaska, Dunja i Elvira rade na terenu Dubrava, Pakovo selo, Danilo, Kraljice, Biranj i Slivno. Drug Blaž rukovodi radom na terenu Konjevrati—Bilice—Lozovac. Drug Mustafa je odgovoran za Skoj na čitavoj općini. Prema izvještaju sa strane druga Miloša stanje na njegovom terenu je sljedeće:

Krapanj

4 simpatizerske grupe **1X5, 1X5, 1X6, 1X6,** grupe se po izvještaju sa strane sekretara aktiva redovito sastaju, međutim, njihov rad je jalov, mišljenja sam da se ovaj aktiv ukine i da se formira jedna zaista jaka i čvrsta simpatizerska grupa bar od **4—5** članova.

[1] Original (rukopis, crnilom) u Gradskom muzeju Šibenik.
[2] Bumber Josip-Vasko.
[3] Despot Davor-Jure.
[4] Milutin Marko p. Ive-Miloš.
[5] Pender Petar-Mustafa.
[6] Curović Vlado p. Nikole.
[7] Gojanović Blaž.
[8] Belamarić Pere p. Nike-Oskar.
[9] Barbača Diljka-Dunja.
[10] Job Mila-Elvira.

Kandidatska **grupa broji 4 člana, jedan član privatni činovnik ostali seljaci i ribari.**

N.O. Odbor broji također 4 člana, postoji također akcioni odbor H.S. Sovaca od 6 članova, stanje u njihovom mjestu odgovaralo bi potrebama sadašnjice ukoliko bi se uspjelo likvidirati sa špijunima od kojih strahuju seljaci.

Stanje Skoja:

U samome mjestu postoje 3 Skojevca i aktiv, postoji sektorsko rukovodstvo za mjesto i ostala sela, omladinki nema obuhvaćenih.

Mobilizacija: odziv ljudi za mobilizaciju ostao je na istoj tačci, aktiv simp., Skoja i N.O.O. obećavaju da će se odazvati nekoliko omladinaca.

Brojno stanje oružja: 14 pušaka koje su prebačene na teren Jadrtovački, 1.000 metaka, nekoliko lovačkih pušaka, 26 ofanzivnih bombi. Raspoloženje naroda naprama današnjoj borbi je zadovoljavajuće.

Nije održan ni jedan zbor.

J~drtovac:

1 simp, grupa 1X12, postojale su 3 grupe. Zbog pasivnog rada aktivaca bili smo prisiljeni da ga ukinemo i da formiramo 1 jaku čvrstu simp, grupu.

N.O. Odbor postoji od 4 člana, jedna je studentica, ostali muškarci seljaci. N.O.O. vrši funkciju N.O.F.

A.F.2. 6 drugarica obuhvaćenih u odboru.

Za mobilizaciju se nije nitko odazvao.

Održan zbor, na kome je govorio: Vaska, Dunja, Miloš.

Oružje:

Vrpol je :

Postoji 1 simp, grupa, pošto se ovdje poslije odlaska drugova u Partizane nije radilo, formirana je samo jedna zaista dobra grupa od 5 članova.

N.O.O. ne postoji, također ne postoji N.O.F., ostale organizacije su u formiranju kao A.F.2. oko kojih će raditi drugarica Elvira. Stanje Skoja, ovdje postoji aktiv od 4 člana, koji se redovito sastaje.

S.M.G.[11] broji 33 člana. Pionira nema. Održavani siu masovni omladinski zborovi na kojima je bio drug Mustafa i Vlado.

Donje Polje

1 simp, grupa 1X5, koja se redovito sastaje. N.O. Fond postoji od 2 člana. A.F.2. nema. Skoj: 11 skojevaca muških, 2 ženske, 1 aktiv; 25 članova S.M.G. 1 odbor. Pionira nema.

[11] Savez mlade generacije.

Zablaće:

Ovdje se počelo s radom među simp, kojih ima 10—12, postoji aktiv od 3 člana, njihov rad je nezadovoljavajući i prema tome ovdje mislim reorganizirati rad i uspostaviti jednu čvrstu grupu. Skoj je počeo prodirati broji 2 člana i 15 članova S.M.G.

Stanje nije zadovoljavajuće. Stavio sam za dužnost drugu Milošu da se pomoću zbora upozna ljude sa današnjom borbom.

Dubrava, Danilo Biranj, Danilo Gornje, Danilo Kraljice i Danilo Slivno:

Zaborići :

Stanje simpatizerskih grupa:

Dubrava 12 sdmp. grupa u 7 zaselaka.

Pupići 1 grupa, **Pakovo selo** 2 grupe, **Vukorepa** 1 grupa, **Belamarić** 1 grupa, **Skugor** 4 grupe, **Pauk** 2 grupe, i **Protega** jedna grupa. U Dubravi postoji N.O.O. formiran od predstavnika pojedinih zaseljaka. N.O.O. vrši funkciju N.O.F. A.F.Z. u formiranju. Pioniri također. Svake sedmice održavaju se politički zborovi na kojima govore drug **Vajska,** Stevo, Jure, Oskar, Dunja.

Danilo: 6 grupa 1X4, 1X5, 1X3, 1X6, 1X6, 1X2. Grupe se redovito sastaju obrađivajući list Borbu i ostale korisne stvari za simp. A.F.Z. ne postoji kao ni Pioniri. N.O.O. postoji i vrši funkciju N.O.F.

Danilo Gornje: 2 grupe 1X5, 1X6, grupe se sastaju. Ovdje je stanje zadovoljavajuće, češće se održavaju zborovi, narod je oduševljen za Partizane. N.O.O. postoji. Nekoliko rukovodilaca je spremno otići **u** partizane.

Danilo Kraljice: 1 grupa od 7 članova N.O.O. i Fond postoje. A.F.Z. **ne** postoji, stanje se popravlja održavanjem masovnih zborova, kojima seljaci sa radošću prisustvuju.

Danilo Slivno: 1 grupa, koja se redovito sastaje 1 put sedmično. Selo ima svoj N.O.O. koji vrši ulogu i N.O.F. A.F.Z. u formiranju, radi se na tome da bi se prikupilo Pionire.

Stanje Skoja na čitavom gore navedenom terenu:
Pupići: 1 skojevac, 1 aktiv, 15 članova S.M.G. 1 odbor.
Pakovo Selo: 2 skojevca, 12 članova S.M.G. 1 odbor.
Vukorepa: 2 skojevca, 13 članova S.M.G. 1 odbor.
Belamarić: 1 skojevac
Skugor: 3 skojevca, 30 članova S.M.G. 1 odbor.
Bukvica: 1 skojevac, 16 članova S.M.G. 1 odbor.
Pauk: 1 skojevac i 1 skojevka, 15 članova S.M.G. 1 odbor.
Protega: 2 skojevca, 18 članova S.M.G. 1 odbor.

Danilo: Postoji Skojev aktiv za sve dolje navedene zaseljke:

Biranj: 1 skojevac
Slivno: 5 skojevaca
Gornje: 1 skojevac
Kraljice: 1 skojevac

Proradilo se za S.M.G. ali još nije formiran.

Za teritorij Dubrava, Danilo, Slivno postoji sektorsko rukovodstvo pod drugaricom Dunjom.

Konjevrate: 1 kandidatska grupa s kojom rukovodi drug Blaž, girupa se sastaje 1—2 put nedeljno, obrađuje 1 glavu Historije Boljševika, 3 aktiva sa 15 obuhvaćenih grupa. Aktivi i grupe sastaju se jednom sedmično. N.O.O. ima šest članova vrši ulogu N.O.F. A.F.2. postoji sa svojim odborom od 4 drugarice.

Skoj broji 5 članova sa svojim aktivom. Odaziv Skojevaca za bilo kakve akcije nije najbolji, S.M.G. broji 57 članova, održavaju se zborovi kojima rukovodi drug Blaž.

Lozovac: 3 aktiva sa 16 grupa, grupe se redovito sastaju. N.O.O. ima 6 članova 2 fabrička radnika, ostalo seljaci, N.O.O. vrši funkciju N.O.F. sastaje se 1 put sedmično. A.F.2. ne postoji kao što ne postoje Fioniri. Skojevci i S.M.G. sastaju se masovno, rad se proširio i na selo Brnjicu, tu ima 4 aktiva ukupno obuhvaćenih 22 seljaka. Skoja i A.F.Z. nema. Formiran je N.O.O. rad je zadovoljavajući.

Bilice. Ovdje postoje 17 grupa, 3 aktiva, raspoređeni sljedeće: 1X6, 1X5, 1X6. Grupe i aktivi se sastaju svaki osam dana 1 put. Sa jednim aktivom rukovodi drug Jastre. N.O.O. postoji na čitavom terenu formiran od odbornika pojedinih zaseljaka, u vidu je formiranje N.O.F. i proširenje N.O.O.

A.F.2. na ovom terenu ne postoji, drug Jastre je sam pokušavao sa ženama, ispoljilo se to da žene vole imati dodir sa nepoznatim drugaricama.

Skoj: 7 članova, radi se na tom da se organizacija proširi. S.M.G.
3 odbora 63 člana.

Na terenu Konjlevrate—Bilice **nalaze se 22 puške** sa oko **3.000** metaka i **60** bomBI. **U** Bilicama **se** redovito po pojedinim zaseocima održavaju 1 put sedmično masovni zborovi.

Odziv naroda za mobilizaciju pasivan.

Sa ovim bi završio izvještaj u koliko nešto je izostalo javi.

Javi mi da li si dobio od mene pismo koje je u vezi sa onim bolesnikom. Novac koji sam tražio to je onaj što redovito mjesečno primam.

Drugarski te pozdravlja

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

3/1—43 *Turko*[12]

° Ožegović Vjeko p. Nike-Turko.

BROJ 6

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA GLAVNOG ŠTABA NOV I PO HRVATSKE OD 4. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O NEKIM AKCIJAMA PODREĐENIH JEDINICA IZVRŠENIM KRAJEM PROSINCA 1942. I POČETKOM SIJEČNJA 1943. GODINE[1]

VRHOVNI ŠTAB[2]
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 26
6. I. 1943. g.

GLAVNI ŠTAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
HRVATSKE
Op. br. 19/43
Dne 4. I. 1943.

Operativni izvještaj broj: 1

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

[.. ,]3

4. IV Operativna zona:

a) **III Dalmatinska udarna brigada** (XI Brigada Hrvatske):[4]

4. XII postavljena je zasjeda na cesti Omiš—Split.[5] Ubijeno je 40 crnokošuljaša i 2 oficira. Nakon toga su Talijani zapalili u selu Podstrani 30 kuća i ubili 27 osoba.

Između 4. i 5. razoružana su sela u Petrovom Polju[6] i zaplijenjeno je 40 pušaka.

5. XII. Izvršen je demonstrativni napad na Sinj i Hrvače. Neprijatelj je odgovorio jakom artiljerijskom i mitraljeskom vatrom iz svih utvrđenja.[7]

6. XII. jedna naša patrola sukobila se sa neprijateljem kod Drniša.[8] Neprijatelju je došlo pojačanje, a našima su došle u pomoć nepune dvije čete. Borba je trajala 7 sati. Četnici su pokušali iz Kosovske doline da zađu našima iza leđa, ali su odbijeni. U borbi su imali Talijani što mrtvih što ranjenih oko 100, četnici 1 mrtvog i 6 ranjenih. Na našoj strani poginuo je zamjenik komandanta bataljona drug Jakov Cerina, a 4 druga su lakše ranjena.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/2, k. 7A.

[2] Pečat prijema izvještaja u Vrhovnom štabu NOV 1 POJ.

[3] Izostavljen je dio teksta koji se odnosi na druge pokrajine Hrvatske.

[4] Ova brigada bila je treća po redu formiranja na području Četvrte operativne zone, a jedanaesta na području Glavnog štaba NOV 1 PO Hrvatske. Vidi knj. 4 dok. br. 86.

[5] Vidi knj. 4, dok. br. 172.

15. XII. napadnut je blindirani voz na pruzi Split—Knin.[9] Lokomotiva je potpuno uništena, a pruga je onesposobljena za dulje vrijeme. Neprijatelj je imao 12 mrtvih i veći broj ranjenih. Mi nijesmo imali gubitaka. Neprijatelj je upotrijebio avijaciju i artiljeriju u borbi.

17. XII postavljen je eksploziv na pruzi Sinj—Split[10] i nagazna mina na cesti između ova dva miesta. U blizini je postavljena zasjeda. Talijani su iz Splita naišli sa tenkovima i kod mjesta gdje je postavljena mina razvili su se u strijelce i počeli pretraživati teren. Naši borci pustili su ih na blisko otstojanje i otvorili na njih vatru. Poslije dvočasovne borbe naši su uslijed nadmoćnosti neprijatelja otstupili. Voz iz Splita naišao je na eksploziv, te je tom prilikom uništena lokomotiva. U borbi je neprijatelj imao oko 40 mrtvih i veći broj ranjenih. Na našoj strani jedan drug je od rana umro.

20. XII. naišao je na našu nagaznu minu kod Sinja 1 neprijateljski tenk koji je uništen.[11]

21. XII. 400—500 ustaša u domobranskim uniformama predvođeni milicijom, opkolilo je naš III bataljon u selima Donje i Gornje Zelovo.[12] Naš bataljon uspio je da se probije iz obruča i zauzme povoljne položaje iznad sela. Nakon našeg juriša neprijatelj je u neredu otstupio u Hrvače. Nađen je 1 mrtav neprijateljski vojnik, dok su ostali izneseni. Na našoj strani bilo je 4 lakše ranjena druga.

b) Biokovski bataljon:

28. XI. dignut je u zrak nagaznom minom talijanski kamion na cesti između Dubaca i Omiša.[13] Bilo je 9 mrtvih i 7 teško ranjenih neprijateljskih vojnika, od kojih su petorica umrli na putu za bolnicu.

1. XII. Talijani su sa brodom došli u Zaostrog[14] u namjeri da hapse i pljačkaju stanovništvo. Naši su se privukli u momentu kada je neprijatelj sprovodio uhapšenike u brod. Od vatre naših strijelaca ubijen je 1 fašist a 5 ih je ranjeno. Svi uhapšenici su oslobođeni. Poslije dva dana neprijatelj je sa istoga broda tukao topovskom vatrom Zaostrog i oštetio nekoliko kuća.

2. XII. U selu Slivnu[15] u borbi sa milicijom poginuo je 1 milicioner.

6. XII. Jedna naša patrola napala je konjanički vod pri izlasku iz Makarske.[16] Ranjeni su 2 oficira i 5 konjanika. Jedan oficir je podlegao ranama.

Razoružana je milicija u Studencima.[17] Zaplijenjeno je 9 pušaka i 500 metaka.

Jedan vod je sačekao neprijateljski ratni brod minopolagač u selu odgori i otvorio na njega vatru.[18] Poginuo je 1 neprijateljski vojnik, a ranjena su četvorica.

U selu Zivogošću[19] naši borci pokušali su puščanom paljbom da zaustave jedan jedrenjak. Kad im to nije pošlo za rukom sjeli su na motorni čamac i stigli brod. Pretražili ga i kako je ovaj vozio drva, oj a su bila privatna, pušten je. Na ovaj način naši borci kontrolišu i pomorski saobraćaj.

13—a Vidl knJ 4 dok br 15g

c) **Trogirska četa:**

3. XII. na cesti Trogir—Šibenik[20] srušeno je 130 telefonskih stubova.

5. XII. prekinuta je telefonska žica između Segeta i Marine.[21] Kamion talijanskih vojnika, koji je pošao da popravi vezu, dočekan je u zasjedi. Ubijeno je 14 vojnika, među kojima je bilo i fašista. Teže su ranjena trojica. Zaplijenjeno je 16 pušaka, preko 2.000 metaka, 29 ručnih bombi, 10 bluza i ostale spreme.

7. XII. porušen je most na cesti Seget—Prapatnica.[22] Srušio se je talijanski kamion, koji je išao da uspostavlja vezu. Poginula su 4 neprijateljska vojnika, a ranjeno ih je 8. Kamion je zapaljen.

Sem ovih akcija četa je isjekla telefonske veze Šibenik—Trogir, Seget—Prapatnica i Trogir—Marina.[23]

d) Primorski bataljon imao je 8. XII velike borbe sa jačim neprijateljskim snagama.[24] Borbe su se vodile preko cijelog dana, u njima je neprijatelj imao oko 200 mrtvih i ranjenih. Kako je neprijatelj raspolagao sa daleko nadmoćnijim snagama, bataljon se povukao na sektor Muća.

e) **Mosorska četa** izvela je nekoliko akcija na rušenju t.t. linija i električnih vodova i zarobila 3 domobrana i 2 ustaše.

Početkom decembra ušla je u Blato na Cetini, koje su Talijani napustili.

[...]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:
V.[25] *Bakarić* v. **r.**

Komandant :
Ivo Rukavina v. r.

(M. P.)

BROJ 7

IZVJEŠTAJ TREĆE CETE BIOKOVSKOG BATALJONA OD 4. SIJEČNJA 1943. O ZAPLJENI BRODOVA S TERETOM[1]

Svršetak 1942 neprijatelj je osjetio i u primorju.

Naša četa Biokovskog Bataljona po naređenju Štaba dobila je zadatak da vrši vojničku službu na sektoru Zaostrog, Igrane, a tu bi najviše spadalo da kontrolišemo more te da neprijateljske brodove sa hranom pljenimo i s brodovima po uviđavnosti da likvidiramo.[2] Prvi dan smo

[M] Vidi knj. 4, dok. br. 172.
[25] Vladimir.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Slg. NOV—35/50.
[2] Vidi dok. br. 4, 8, 18, 27, 125 i 311.

zaustavili jedan brod koji je imao u sebi vagon sode te smo je i zapljenili. Treći dan smo zaustavili jedan brod u kojem je bio ugljen i pustili smo ga jer je to bilo za potrebu uljara u Podgoru. Još da spomenem da je u prvome brodu uhvaćen jedan bandit koji je pljačkao seljake na račun partizana.

Ljutili smo se zašto nemožemo doći do hrane a hrane nam puno treba jer će naša vojska biti puno brojčanija. Baš na samu staru godinu neprijatelj kao da je znao naše potrebe sproveo velike količine hrane našim morem. Mismo već imali pripravljeni motorni čamac makar i ne zaštićen i drugovi III vod sa vodnikom Marinkom Matijaševićem išli su na brod koji je plovio i opalili nanj nekoliko metaka dok se je zaustavio. Tom prilikom bilo je oko njih plovilo još nekoliko brodova a između njih jedan parobrod putnički i četiri parobroda teretna koji su svi oboružani sa topovima težeg kalibra. Naši hrabri drugovi su pratili zapljenjeni brod sa pet vagona hrane i prošli tačno između svih njih tako da se na njih niko nije ni osvrćao te sretno ga dopratili u pristanište Živogošća, gdje je narod tog sela agilno se prihvatio posla i u kratko vrijeme sve istovario. Tu su bili drugovi koji su se svi herojski držali to su Marinko Matijašević Vodnik, Ive Anđelo, Mate Miočević, Štambuk Petar, Krasna Noia sekret. Bat. Biroa SKOJ-a, Ivan Tomašević desetar, Matković Ivan (mitraljezac) i Mirko Petričević (desetar).

Tek se je počeo iskrcavati taj brod a na moru se je opazilo već druga dva broda gdje plovu. Drugovi su zahtjevali da se ide i njih zaustaviti i povrh toga što im je komandir reko nemojte imamo dosta koće i ovo sve da uredi, naši se borci nisu mogli tim zadovoljiti već su i na njih išli i doveli ih u potpunom redu u pristanište Podgore i Drašnice gdje ih je narod rado dočekao i brzo sve istovario. I tu je bilo četiri vagona hrane. Tu su se s velikom inicijativom pokazali drugovi, Ivo Anđelo i Stambuk Petar, Mate Miočević i Petričević Mirko, koji su to izvršili.

U toku toga iskrcavanja opazio se je još jedan brod koji je išao kao da je potpuno siguran, ali naši borci nisu ni njega mogli gledati mirno već su sa dva druga iz IV. čete išli da i njega dovedu da i njega otmu neprijatelju jer su znali da je to neprijatelj porobio od našeg naroda. Tako su i ovoga sretno doveli kao i ostale. To su bili drugovi iz III čete, Ive Anđelo, Mate Miočević, Stambuk Petar i Mirko Petričević. Tog istog dana su drugovi iz IV čete zaplijenili još jedan brod sa 80 kvintala kukuruza. U ovom prvom brodu je bilo dva vagona hrane.

Sutra dan naši su drugovi opazili jedan brod gdje plovi morem i htjeli su da nanj idu ali nisu mogli zato što im motor nije ispravno funkcionirao i nije mogao da krene. Isto nije se spasio jer su drugovi iz IV čete revno kontrolisali more i zaustavili ga i doveli u Podgorsku u U- bilo °ko dva vagona hrane. Hrana se sastoji najviše iz kukuruza i kukuruznog brašna te fažola, manistre, duvana, bakalara, krompira i šećer.

Tako je neprijatelj osjetio svršetak 1942. i početak 1943. god. Sad neprijatelj vreba morem i iz topova puca na seoske kuće. Pokušao se je

iskrcati u Podgoru ali drugovi su ga iz IV čete spremno dočekali i odbacivši ga silnom vatrom dali mu jednog mrtvog i dva ranjena vojnika da se sjeti kako se dolazi u tuđu zemlju. Neprijatelj još uvijek [...] i puca topovima mi ga čekamo pa nek dođe.

Naš narod treba da da još više boraca koji će ga braniti i biti spremni dočekati i najjaču neprijateljsku najezdu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

4. I 1943. god.

Polkom. III čete
Zamj. *Ante Veža* v. r.

BROJ 8

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE (SEKCIJA ZA RATNU MORNARICU) OD 6. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O PRVIM USPJESIMA JEDINICA RATNE MORNARICE[1]

VRHOVNI STAB[2]
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 52
19. I. 1943. g.

STAB IV OPERAT. ZONE
SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU
Pov. br. 20
Dne 6. I 43. g.

Prvi uspjesi naše
Ratne mornarice

VRHOVNOM **ŠTABU** N.O.V. i P.O.J.

»31. decembra 1942. g. i 1. januara ove godine naše jedinice Ratne mornarice su poduzele pomorske akcije u vodama južne Dalmacije.[3] Na pučini je zaplijenjeno u toku ta dva dana šest brodova (trabakula) punih raznovrsne hrane. Svega oko 15 vagona. Hrana je bila namijenjena ustaškim familijama. Brodovi su zaplijenjeni i odvedeni u našu ratnu luku Podgoru.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/2, k. 7A.
[2] Pečat prijema izvještaja u Vrhovnom štabu NOV 1 POJ.
[3] Vidi dok. br. 4, 7, 14, 18, 27, 125 i 311.

Prvog januara je jedan talijanski ratni brod bombardirao našu ratnu luku Podgoru, ispalivši svega oko 60 granata. Pod zaštitom artiljerijske i mitraljeske vatre pokušao je da iskrca čamcem jedan dio posade, koja je imala zadatak da povrati zaplijenjene brodove i hranu. Naši hrabri borci su pustili čamac da se približi obali na 40 metara, a otvorivši vatru iz pušaka odbili ga, nanijevši mu gubitke od dva mrtva i više ranjenih.

Sa naše strane nije bilo gubitaka, osim što je jedan od osvojenih brodova oštećen«.

Prednje se dostavlja radi znanja i radi objavljivanja.

Ujedno se ovim ponovo podvlači potreba barem dva protutenkovska topa sa potrebnom količinom municije i izvježbanim ljudstvom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sef sekcije:
Skorpik[4] v. r.

Komandant :
Vicko Krstulović v. r.

BROJ 9

PRIJEDLOG ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE (SEKCIJA ZA RATNU MORNARICU) OD 6. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O UVOĐENJU ZASTAVE RATNE MORNARICE[1]

VRHOVNI ŠTAB[2]
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 54
8. I 1943. g.

STAB IV OPERAT. ZONE
SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU
Broj: 21
Dne 6. I 43.

Zastava Ratne mornarice

VRHOVNOM STABU NOV I POJ

Ratne^ mornarice svih zemalja imaju svoju posebnu zastavu, koja se po nečemu uvijek razlikuje od ostalih zastava te zemlje.

[4] **Velimir.**

k- 7A.' 0rlglnal (tiP^an na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 12/2,

[3] Pečat prijema.

Pošto već dolazi do sporadičnih akcija naših nadvodnih jedinica, djelovalo bi vrlo jako u propagandnom pogledu kad bi ti prvi naši brodići vijali zastavu naše Ratne mornarice.

Uostalom, i stara časna pomorska tradicija zahtijeva da se za vrijeme samog čina akcije mora na brodu istaknuti ratna zastava.

Zato predlažemo da se uspostavi zastava naše Ratne mornarice.

Pošto se Jadranskim morem ponose svi narodi jugoslavije, smatramo da bi ta zastava morala biti zajednička za sve narode Jugoslavije, a to su jugoslavenske boje — plavo, bijelo i crveno, koju bi krasila crvena zvijezda sa sidrom, znakom naše Ratne mornarice. Smatramo da bi ta zastava bila najpogodnija da, vijući se na našim brodovima koji će poslije pobjede ploviti čitavim svijetom, prikazuje zajednički simbol hrabrih naroda Jugoslavije.

Ukoliko bi Vrhovni štab imao manjih ili većih izmjena u tom pogledu, molimo da to učini, i da donese rješenje, kako bi ih ova sekcija mogla izraditi i otposlati pojedinim mornaričkim postajama.

Smrt fašizmu i— Sloboda narodu!

Prilog: skica

Šef sekcije:
Škorpik[3] v. r.

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

(M. P.)

BROJ 10

PISMO ŠTABA TREĆE DALMATINSKE NOU BRIGADE
OD 6. SIJEČNJA 1943. SEKTORSKOM RUKOVODSTVU ZA SREDNJU DALMACIJU U VEZI POVLAČENJA DRUGOG BATALJONA S TOG SEKTORA[1]

Stab III Dalm.
N.O.U. Brigade
Broj: 125 — 6. I 1943.

SEKTORSKOM RUKOVODSTVU ZA SRED. DALMACIJU

Danas smo izdali naređenje II bataljona, koji se nalazi na vašem terenu da dođe u sastav svoje brigade. Prema tome, oni će još odmah da se upute ovamo, prema naređenju. Ovo naređenje došlo je kao posljedica opšte vojne situacije i ofenzive koju neprijatelj vodi protiv našeg oslobođenog teritorija. Ta situacija, prema naređenju Štaba zone,

[3] Velimir.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, fotokopija u Arhivu VII, fond CK KPH, film 5/369.

nametnula je skupljanje raštrkanih snaga naše brigade radi lakšeg i uspješnijeg komandovanja.

Znamo da će vam biti neprijatno povlačenje naših snaga sa toga sektora, u prvom redu zbog političkog efekta te mjere. Ali drugačije ne može da bude jer brigada mora biti sposobna za izvršenje zadataka koje razvitak situacije može da nametne. Mi ne znamo kako će se dalje razvijati događaji. Neprijatelj je uspio da napravi izvjesne jače prodore, zauzeo je Bihać i ide prema Petrovcu. Kakve on kombinacije ima ne znamo, ali nam to nameće držanje brigade na okupu, za svaku eventualnost — u koliko bi morali napustiti ovu teritoriju. I mi znamo samo opšti položaj i potrebu da se brigada, ljudstvo drži u cjelini, zato nam nećete zamjeriti što vam ne znamo ništa konkretnije reći. Svakako, situacija je takva da nisu isključene razne mogućnosti.

Sto se tiče daljnjega osiguranja vašeg sektora, izdato je najmogućnije naređenje Komandi područja.[2] Takođe i po pitanju evakuacije materijala i ostalih stvari.

Potrebno je sačuvati potpunu tajnost vojničkih pokreta, namjera, itd. da se ne bi izazvala, za nas sada naročito štetna, panika.

Razumije se da se situacija može okrenuti u našu korist. To ćemo vidjeti. Za sada je potrebno da vi zajedno sa komandom područja održavate neprekidnu i sigurnu vezu. Obavještavaćemo vas o svim važnim promjenama.

Sto se tiče vašega mjesta u slučaju evakuacije — u tom smislu vam ne možemo dati nikakve sugestije. To vi treba da odredite prema interesima part, organizacije. Svakako držite čvrstu vezu sa nama i radite prema svom najboljem uvjerenju.

Preko Otišića održavajte sa nama stalnu vezu i bićete na vrijeme 0 svemu obaviješteni. S drugarskim pozdravom,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamj. Politkomesara,
Roje Ante v. r.

Komandant,
Branko Dude v. r.

(M. P.)

Druže Đorđe,[3]

Šaljemo Vam dosta letaka koje preko veze treba ubaciti u Sinj, naročito među vojsku, a rasturite ga i po mućkom sektoru. Važno je da što prije dođe do vojnika! ! !

Drugarski pozdrav

1_____ Baja[4] v. r.

t Odnosi se na Komandu splitskog vojnog područja.
. Ovaj «0 teksta je dopisan rukom.
' Ante Jurjević-Baja.

BROJ 11

DOPIS ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 6. SIJEČNJA 1943. OBAVJEŠTAJNOM ODSJEKU SJEVERNE DALMACIJE ZA USPOSTAVLJANJE VEZE S ODBJEGLIM TALIJANSKIM MORNARIMA[1]

Štab IV Operat. Zone
Sekcija za
RATNU MORNARICU
Str. pov. br. 15
Dne, 6-1-43

Talijanski mornari

OBAVJEŠTAJNOM ODSJEKU — SJEVERNA DALMACIJA

Tamošnjim dopisom od 31-XII-42 g. izvješteni smo da su odbjegla još dvanaest talijanskih mornara. Nastojati odmah uhvatiti vezu sa tim mornarima, i hitno ih uputiti ovom Štabu.

Isto tako uhvatiti vezu sa ona tri mornara na brodu MAS Saba, koji žele pobjeći.

Ispitati, dali postoji mogućnost opremanja tog borbenog čamca sa našim mornarima. Naime, u koliko je posada solidarna, mogla bi isploviti iz Šibenika i oristati u Podeoru (kraj Makarske). U tom slučaju bi naši mornari mogli opremiti brod, dok bi se talijanska posada sklonila na slobodan teritorij.

U tom smislu ispitati situaciju i u Rogoznici, gdje se nalazi isto tako jedan borbeni čamac.

Odbjegli talijanski mornari bi mogli tu poslužiti na taj način, da pišu svojim drugovima i da ih nagovore da pobjegnu sa brodom na mjesto gdje će biti organiziran prihvat sa strane naših mornara.

O svemu najhitnije obavještavati ovu Sekciju.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Šef sekcije:
Skorpik[2] v. r.

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. Ob. si. — 62/237.
[2] Velimir.

BROJ 12

PISMO ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 7. SIJEČNJA 1943. ŠTABU TREĆE NARODNOOSLOBODILACKE UDARNE DIVIZIJE NOV I PO JUGOSLAVIJE O POTREBI ZA VOJNO-POLITIĆKIM KADROVIMA ZA NOVOFORMIRANE JEDINICE I USTANOVE NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

S T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj: službeno
Dne, 7. I 1943.

STABU III DIVIZIJE

P o l o ž a j

Vrhovni štab N.O.V. i P.O. postavio je pred nas mnogobrojne zadatke, od kojih su najvažniji i najhitniji: Formiranje IV[2] i V[3] brigade, kao i formiranje manjih jedinica u Sjevernoj Dalmaciji. Zaštita pravca Sinj—Knin i Knin—Grahovo, gdje se u posljednje vrijeme prikuplja veliki broj četnika iz Hercegovine, kao i pravca Sinj—Livno/* Zatim formiranje Sekcije Ratne mornarice[5] i zaštita oslobođenog dijela morske obale.

Ispunjenje ovih zadataka otežano je neimanjem dovoljnog broja sposobnih kadrova, kao i time što su naše jedinice tek u formiranju.

Zbog toga smo bili prisiljeni da svršene slušaoce nižeg oficirskog kursa iz vaših jedinica zadržimo i rasporedimo u našu III i IV brigadu, a jednog, koji je iz Duvna, u II dalmatinsku brigadu.

Radi izloženoga, a u vezi ranijeg našega traženja, molimo vas ponovno da nam što prije uputite slijedeće drugove:

1) Kutleša Mirka, iz V crnogorske brigade.
2) Barić Jozu iz X hercegovačke brigade.
3) Jurkić Zivka iz V crnogorske brigade.
4) Komo Krezu iz X hercegovačke brigade.
5) Krezo Vladu iz X hercegovačke brigade.
6) Konta Vinka iz X hercegovačke brigade.
7) Mrdalo Tomu iz X hercegovačke brigade.
8) Jozić Tomu iz X hercegovačke brigade.
9) Dronjić Ivića iz X hercegovačke brigade.
10) Popović Jozu iz X hercegovačke brigade.
11) Latifić Ibrahima iz X hercegovačke brigade.

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14/3, k. 1491.

[2] Vidi dok. br. 3 i 17.

[3] Stab Pete dalmatinske NO brigade je formiran krajem siječnja 1943. godine.

[4] Formiranje brigade izvršeno je početkom veljače iste godine. U njen sastav ušle su slijedeće jedinice: Dinarski, Kninski 1 Primorski bataljon. Vidi dok. br. 33, 45, 62, 63 i 66.

[5] Odnosi se na četnike koje je talijanska Viša komanda oružanih snaga »Sloveni-J?~Dalmacija<* prebacila sredinom prosinca 1942. godine iz Hercegovine na područje Kninske krajine. Vidi dok. br. 278, 284, 287 i knj. 4, dok. br. 148, 391 i 409.

Vidi knj. 4, dok. br. 149, 162, 167 1 173.

Kutleša Mirko predviđen je za komandanta mjesta u Glamoču, Latifić Ibrahim za njegovog zamjenika, a Konta Vinko za Komandu područja, pa nam ovu trojicu u svakom slučaju uputite.

Ostali drugovi predviđeni su za politički rad na terenu, jer se i tu osjeća pomanjkanje sposobnih drugova, pa nastojte da nam ih također uputite. Vjerujemo da ćete lako uočiti opravdanost razloga ovog našeg traženja, kao i to da ćete istom spremno udovoljiti.

Ovom zgodom moramo vam saopćiti žalosnu vijest da je naš drug Senčić,[6] nakon kraćeg bolovanja od trbušnog tifusa, i kasnije upale pluća, pred kratko vrijeme umro.

Drug Latifić (ranije u artiljeriskom odjeljenju) sada je komandant mjesta u Livnu. Za komandanta naše IV brigade određen je drug Sava Drljević.

Pored gore navedenih drugova, molimo vas da nam iz X hercegovačke brigade uputite drugarice učiteljice i profesorice, jer su nam neophodno potrebne. U Glamoču smo otvorili osnovnu školu u kojoj se održavaju i analfabetski tečajevi. U Livnu namjeravamo u najkraće otvoriti školu, a za par dana otvara se dječiji dom u Livnu. Za sve ovo treba nam drugarica sa odgovarajućom spremom, pa vjerujemo da ćete nam, obzirom da ih se u vašim jedinicama nalazi, izaći u susret.

Drugarski vas pozdravljamo sa našim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik:

Komandant:

BROJ 13

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PROMINSKO-BUKOVICKE CETE SJEVERNODALMATINSKOG BATALJONA ODRŽANOG 7. SIJEČNJA 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

Partijske jedinice Prominsko-Bukovačke[2] čete i Sjev. Dalm. bataljona[3]
održan dana 7. 1. 1943. godine

DNEVNI RED:

1) Diskusija po izvršenim akcijama:
2) Raspoloženje boraca u četi.
3) Kritika i samokritika.

[6] Albin.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB. reg. br. 3—19/1, k. 1603A.

[2] i [3] Odlukom Štaba Četvrte operativne zone 28. prosinca 1942. godine reorganiziran je Primorski partizanski bataljon, čija je glavnina ušla u sastav Treće dalmatinske NOU brigade. Na sastanku predstavnika štabova Četvrte operativne zone i Treće dal-

4) Budući rad.
5) Dosadašnji rad.
6) Eventuali] e.

1) Diskusija po izvršenim akcijama. Akcija izvršena u Ključu (Miljevcima) je izvršena sa uspjehom, jer neprijatelj u opšte nije davao

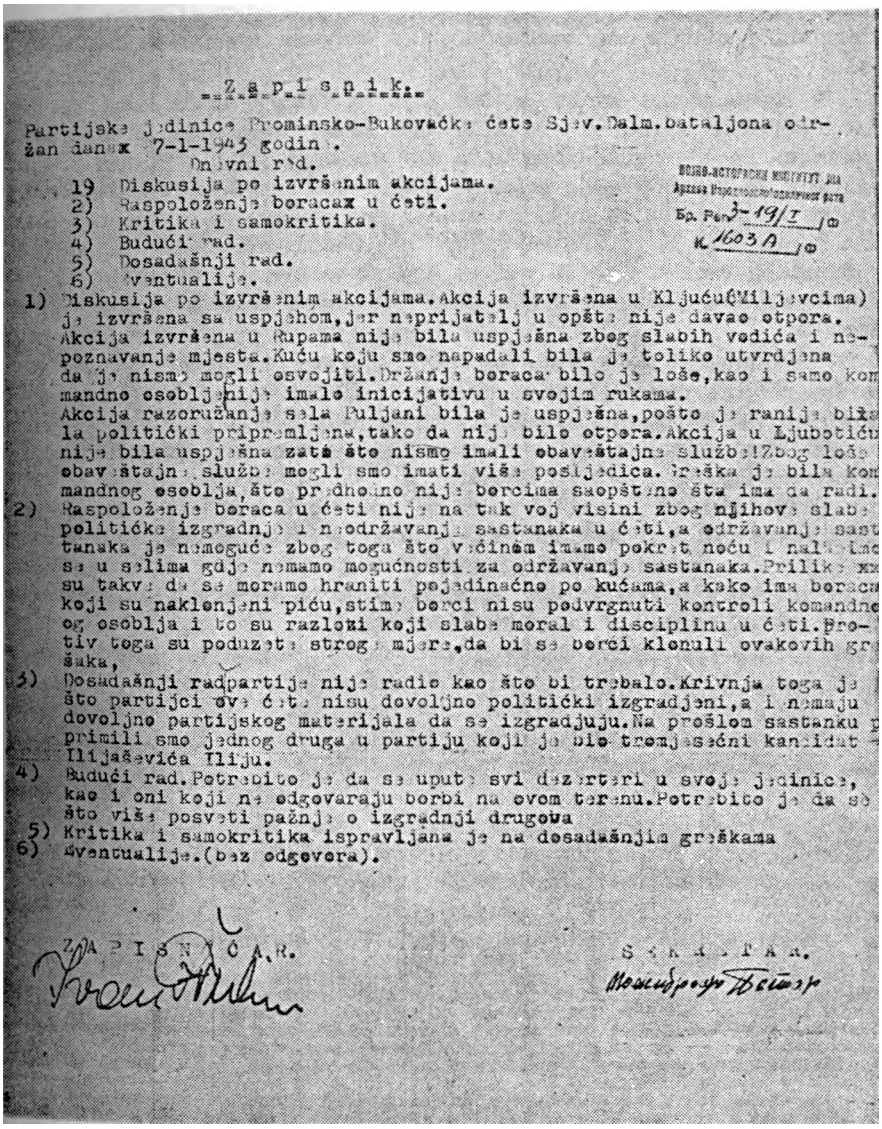

Z a p i s n i k.

Partijske jedinice Prominsko-Bukovačke ćete Sjev.Dalm.bataljona održan dana 7-1-1943 godine.

Dnevni red.

1) Diskusija po izvršenim akcijama.
2) Raspoloženje boraca u ćeti.
3) Kritika i samokritika.
4) Budući rad.
5) Dosadašnji rad.
6) Eventualije.

1) Diskusija po izvršenim akcijama. Akcija izvršena u Ključu (Miljevcima) je izvršena sa uspjehom, jer neprijatelj u opšte nije davao otpora. Akcija izvršena u Rupama nije bila uspješna zbog slabih vodića i nepoznavanje mjesta. Kuću koju smo napadali bila je toliko utvrdjena da je nismo mogli osvojiti. Držanje boraca bilo je loše, kao i samo komandno osoblje nije imalo inicijativu u svojim rukama. Akcija razoružanje sela Puljani bila je uspješna, pošto je ranije bila politički pripremljena, tako da nije bilo otpora. Akcija u Ljubotiću nije bila uspješna zato što nismo imali obaveštajne službe! Zbog loše obaveštajne službe mogli smo imati više posljedica. Greška je bila komandnog osoblja, što predhodno nije borcima saopšteno šta ima da radi.

2) Raspoloženje boraca u ćeti nije na tak voj visini zbog njihove slabe politićke izgradnje i neodržavanje sastanaka u ćeti, a održavanje sastanaka je nemoguće zbog toga što većinom imamo pokret noću i nalazimo se u selima gdje nemamo mogućnosti za održavanje sastanaka. Prilike su takve da se moramo hraniti pojedinačno po kućama, a kako ima boraca koji su naklonjeni piću, stime borci nisu podvrgnuti kontroli komandnog osoblja i to su razlozi koji slabe moral i disciplinu u ćeti. Protiv toga su poduzete strogo mjere, da bi se borci klonuli ovakovih greškaka,

3) Dosadašnji rad partije nije radio kao što bi trebalo. Krivnja toga je što partijci ove ćete nisu dovoljno politički izgradjeni, a i nemaju dovoljno partijskog materijala da se izgradjuju. Na prošlom sastanku primili smo jednog druga u partiju koji je bio tromjesečni kandidat Ilijaševića Iliju.

4) Budući rad. Potrebito je da se upute svi dezerteri u svoje jedinice, kao i oni koji ne odgovaraju borbi na ovom terenu. Potrebito je da se što više posveti pažnje o izgradnji drugova

5) Kritika i samokritika ispravljana je na dosadašnjim greškama

6) Eventualije. (bez odgovora).

ZAPISNIČAR. SEKRETAR.

Faksimil dokumenta broj 13

otpore. Akcija izvršena u Rupama nije bila uspješna zbog slabih vodiča i nepoznavanja mjesta. Kuću koju smo napadali bila je toliko utvrđena da je nismo mogli osvojiti. Držanje boraca bilo je loše, kao i samo komandno osoblje nije imalo inicijativu u svojim rukama.

Akcija razoružanje sela Puljani bila je uspješna, pošto je ranije bila politički pripremljena, tako da nije bilo otpora. Akcija u Ljubotiću nije bila uspješna zato što nismo imali obaveštajne službe! Zbog loše obaveštajne službe mogli smo imati više posljedica. Greška je bila komandnog osoblja, što predhodno nije borcima saopšteno šta ima da radi.

2) Raspoloženje boraca u četi nije na takvoj visini zbog njihove slabe političke izgradnje i neodržavanja sastanaka u četi, a održavanje sastanaka je nemoguće zbog toga što većinom imamo pokret noću i nalazimo se u selima gdje nemamo mogućnosti za održavanje sastanaka. Prilike su takve da se moramo hraniti pojedinačno po kućama, a kako ima boraca koji su naklonjeni piću, stime borci nisu podvrgnuti kontroli komandnog osoblja i to su razlozi koji slabe moral i disciplinu u četi. Protiv toga su poduzete stroge mjere, da bi se borci klonuli ovakovih grešaka.

3) Dosadašnji rad partije nije radio kao što bi trebalo. Krivnja toga je što partijci ove čete nisu dovoljno politički izgrađeni, a i nemaju dovoljno partijskog materijala da se izgrađuju. Na prošlom sastanku primili smo jednog druga u partiju koji je bio tromjesečni kandidat Ilijaševića Iliju.

4) Budući rad. Potrebito je da se upute svi dezerteri u svoje jedinice, kao i oni koji ne odgovaraju borbi na ovom terenu. Potrebito je da se što više posveti pažnje o izgradnji drugova.

5) Kritika i samokritika ispravljana je na dosadašnjim greškama.

6) Eventualije. (bez odgovora).

Zapisničar:
Ivan Vulin v. r.

Sekretar:
Mažibrada Petar v. r.

matin ske NOU brigade 2. siječnja 1943. u selu Gradac kod Dmiäa riješeno je da se od jednog dijela boraca *X* rukovodilaca Primorskog bataljona formira Sjevemodalmatlnski partizanski bataljon za čijeg je komandanta imenovan Šime Ivas, a za političkog ^mesara Gojko Jakovčev. Odlučeno je da se iz sastava bataljona izdvoje tri grupe odabranih boraca koji su 3. siječnja 1943. upućeni na određene sektore da tamo nastave oružanu borbu i da se što prije brojčano i oružano popune do jačine čete.

Primorska grupa (četa), komandir Vitomir Gradiška, komesar Ambroz Zivković krenula je na sektor Vodice.

Prominsko-bukovička grupa (četa), komandir Ivan Vulin, komesar Gnjatije Macura krenula je u Prominu.

Šibensiko-dmiška grupa (četa), komandir Josip Bumber-Vasko, komesar Ivo Ninić krenula je na šibenski teren.

BROJ 14

NAREĐENJE ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE (SEKCIJA ZA RATNU MORNARICU) OD 8. SIJEČNJA 1943, ŠTABU ČETVRTE DALMATINSKE NOU BRIGADE O FORMIRANJU POSTAJA RATNE MORNARICE[1]

STAB IV OPERAT. ZONE
SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU
Str. pov. br. 24
Dne 8. I 43.

Uspostavljanje postaja

Ratne mornarice

ŠTABU IV DALMATINSKE UDARNE BRIGADE

Uspjesi plovnih jedinica naše Ratne mornarice u vodama Južne Dalmacije su naišli na velik propagandni odjek.

Da bi se pojačala planska djelatnost naše narodne Ratne mornarice, Štab IV Udarne brigade će odmah poduzeti slijedeće:

Izdvojiti će iz svojih jedinica oko 35 boraca, hrabrih drugova, mornara, koji su oduševljeni za gusarske akcije, i od njih formirati tri postaje Ratne mornarice, i to u mjestima: Igrane, Drvenik i Baška Voda.[2]

U svako mjesto odaslati deset mornara-partizana, koji će sačinjavati posadu dotične postaje Ratne mornarice.

Navedene mornare-partizane poslati kompletno sa oružjem, tako da svaka postaja ima po jedan puškomitraljez ili mitraljez. Za vođu postaje Ratne mornarice Igrane odrediti druga Frankovića (biv. podnar. jugosl. rat. morn.), vođa postaje Ratne mornarice Podgora ostaje drug Muhtić, a za vođe postaja Ratne mornarice Drvenik[3] i Baška Voda odrediće taj Štab dvojicu najboljih i najinicijativnijih mornara-partizana.

Posadu postaje Ratne mornarice u Podgori popuniti na brojno stanje — deset.

Tako će, za sada, biti organizirane na oslobođenom dijelu naše obale Južne Dalmacije četiri postaje Ratne mornarice sa posadom po deset mornara-partizana sa jednim automatskim oruđem, i to redom u: Baškoj Vodi, Podgori, Igranima i Drveniku.

Tim formacijama neće IV Dalm. udar. brigada biti oslabljena, jer ona i onako mora da od svoje glavnine odvaja jedan dio svojih efektiva za čuvanje obalnog pojasa. Tu ulogu će, uz ostale, preuzeti posade Rat. mornarice.

^ ' * Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/1,

đnv 1?TMil!alIe su samo dvije postaje Ratne mornarice i to: u Podgori i Igranima,

3 TJ n Vodi niJe. 3er je tamo još bio neprijatelj.

__ JJrvenifcu nije formirana postaja Ratne mornarice, nego se u njemu nalazilo odjeljenje iz sastava čete formirane u Igranima.

Isto tako će te posade biti stavljene na raspoloženje tamošnjem Štabu za kooperativne operacije.

Posade navedenih postaja će u administrativnom i odgovornom pogledu biti upućene na ovu sekciju, od koje će dobivati i tačna uputstva.

U opskrbnom i stambenom pogledu će biti upućene na pomoć tamošnjeg Štaba. Svima mornarima-partizanima, po mogućnosti, dodijeliti mornarska tamna odijela, a u nedostatku toga, svakako, mornarsku kapu sa petokrakom zvijezdom i natpisom »Ratna mornarica«.

Kad se prikupi detaljan ob. materijal po liniji mornaričkih pitanja, vođe postaje će dobivati tačna uputstva od ove sekcije, kao i sve pomorske karte i materijal.

Za sada će biti zadaci postaja:

1) Uspostavljanje legalne pomorske vlasti, koliko ratne, toliko i civilne.

2) Kontrola nad svim (našim i neprijateljskim) pomorskim prevoznim sredstvima u vodama Južne Dalmacije.

3) Osiguranje našeg prometa (uz obalu i prema otocima).

4) Obalna odbrana.

i 5) Pomorske akcije gusarskog stila, po kanalu i otocima.

Za akcije su već od Vrhovnog štaba NOV i POJ zatražena dva protukolna topa sa posadom, koji će se upotrebljavati za obalnu odbranu, kao i za pomorske akcije.[4]

Ujedno se skreće pažnja na našu pomorsku terminologiju:
mjesto desetina ili grupa mornara kazati — posada.

„ borac kazati — mornar-partizan
„ vodnik — vođa
„ selo Podgora — ratna luka Podgora
„ naš brod — plovna jedinica naše Ratne mornarice, zatim: uploviti, isploviti, patrolirati — brod je pristao, brod je opremljen itd.

Imenovane postaje sačinjavaju sklop Ratne mornarice Južne Dalmacije. U toku će biti formirani sklopovi Ratne mornarice Srednje i Sjeverne Dalmacije, kao i Hrvatskog Primorja.

Uskoro će biti odobrena i zastava naše Ratne mornarice.[5]

Prednje se dostavlja na tačan i hitan postupak.

Smrt *fašizmu — Sloboda narodu!*

Načelnik štaba:
Skorpik[6] v. r.

Komandant:
Vicko Krstulović v. r.

Sef sekcije:
Skorpik[7] v. r.

(M. P.)

[4] Dobijen je samo jedan top i iz tehničkih razloga nije se mogao postaviti na brod, već je upotrijebljen kao prvi top partizanske obalske artiljerije, koji je dejstvovao sa puta u blizini sela Drašnice.
[5] Vidi dok. br. 9.
[6] Josip.
[7] Velimir.

BROJ 15

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA SEKTORA BOSANSKO GRAHOVO OD 11. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE 0 SITUACIJI NA SEKTORU I O BROJNOM STANJU I RASPOREDU JEDINICA[1]

KOMANDANT
SEKTORA BOS. GRAHOVO

11-1-1943 god.
Položaj

Izvještaj o radu

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

P o l o ž a j

I — **2** ovog meseca uveče stigao sam u Grahovo i od Štaba Dinarskog bataljona dobio sledeći izveštaj:

1) da se na položaju Jelino Polje nalazi jedna četa njihovog bataljona jačine 52 borca i zaštitnica komande mesta Bos. Petrovac jačine 26 ljudi;

2) da se na položaju Stožišta nalazi druga njihova četa jačine 62 borca sa jednim teškim mitraljezom;

3) da se u D. Tiškovcu nalazi zaštita komande mesta Drvar sa 21 borcem i oko 60 partizana iz D. Tiškovca koji su tih dana dobili puške
1 nisu još bili formirani u četu.

Na Jelinom Polju se nalazila i zaštitnica komande mesta Bos. Grahovo.

Istog dana na putu za Grahovo sreo sam kurire Ličkog područnog bataljona i napisao naređenje tom bataljonu da dostavi izveštaj o brojnom stanju i naoružanju bataljona, fizičkom i moralnom stanju ljudstva, podatke o komandnom kadru, gde se nalazi, dosadašnji rad, podatke
o neprijatelju, sopstvene i neprijateljske namere, saopštio sam mu da će biti pod mojom komandom i da mi pošalje dva kurira.

II — Sutradan sam obišao položaj Jelino Polje, izvršio izvesne izmene u pogledu službe i smeštaja jedinica i naredio da se četa sa Stožišta prebaci u sastav bataljona. Uveče na sastanku sa Štabom bataljona predložio sam im i obrazložio potrebu formiranja i treće čete, iako je brojno stanje bataljona malo (131). Ovo sam smatrao potrebnim radi lakšeg komandovanja i vršenja službe, jer ne dolazi do cepanja čete; drugo, radi osposobljavanja novih rukovodilaca, kojima je lakše da se snađu sa manjim nego odjednom sa većim jedinicama, a sa perspektivom skore popune bataljona. Drugovi su to primili i pristupili izvođenju. Formirane su tri čete sa po 40 boraca.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br- 26/2, k. 7A.

Preformirani bataljon je dobio sektor Jelino Polje i kontrolu pravca Suho Polje—Risovac koji se dotle nije kontrolisao.

III — 5 ovog m-ca obišao sam zaštitnice komande mesta Drvar i Bos. Petrovac koje su prebačene na sektor Stožišta, zatim sam u D. Tiškovcu formirao I četu Drvarskog područnog bataljona od partizana iz Tiškovca i zaštitnice komande mesta Grahovo kojih je bilo oko 20. Ceta ima 51 borca. Ostatak od 39 boraca iz Tiškovca i zaštitnice upućen je na Stožišta radi formiranja još dveju četa. Od ovih 39 boraca i 24 iz zaštitnica Drvara i Petrovca, koji su odabrani kao sposobni za jedinicu, formirane su II i III četa područnog bataljona, s tim da se ove čete popune od prve grupe novih boraca koji dođu iz Drvara.

Istoga dana dobio sam izveštaj od novoformiranog I ud.[arnog] bat.[aljona] III ličkog part, odreda da će se on prebaciti u G. Tiškovac i da je sada u formiranju i II ud.[arni] bataljon koji će ostati za zatvaranje pravca prema Srbu.

Bataljonu sam dao direktive za rad — dejstvo u pravcu žel. pruge Gračac—Knin, na prostoru južno od Otrića.

Sutradan sam održao sastanak sa komandantom III ličkog odreda i dao direktive za rad oba bataljona u smislu već izdatih direktiva I ud. bataljonu. Ovoga dana je stiglo iz Drvara 75 novih boraca, od kojih sam 34 dodelio Dinarskom bataljonu, a 41 Drvarskom područnom bataljonu. Posle ovoga Dinarski je brojao 167, a Drvarski 152 borca.

Uveče sam održao sastanak sa Štabom Dinarskog i Primorskog bataljona[2] koji je u Grahovo stigao 5-og, kada sam ja bio na terenu. Dnevni red sastanka: izveštaj o stanju po bataljonima, zadaci i razno.

Primorski bataljon je došao bez komesara bataljona i zamenika komandanta, koji su upućeni na teren sa gerilskim grupama. Posiate su tri grupe sa ukupno 68 boraca. Na mesto ovih bataljona je dobio 70 novodošlih partizana, tako da sada broji 135 boraca.

Bataljonu sam dao zadatak: izviđanje i zatvaranje pravca Risovac——Suho Polje—Golubić, s tim da se pojača vojnopolitički rad, pošto na zadatak ide svakog dana po jedan vod. Bataljon ima dve čete. Postavio sam pitanje Štabu IV operativne zone za popunu Štaba bataljona, a ukoliko dođe još nešto novih boraca mislim da se i ovde formiraju tri čete. Ovde se zasad pitanje kadra za novu četu ne može resiti u samom bataljonu.

IV — Dinarskom bataljonu dao sam zadatak da 7-og uveče posle dnevnog izviđanja izvrši prepad na neprijateljske objavnice kod zaseoka Radoši—Strmica i kod sela Golubića. Delovi koji su te zadatke dobili nisu izvršili iz proste neodlučnosti. Područnom bataljonu je postavljen zadatak napada na objavnicu iznad utvrđenja Graba. Ukazao sam na štetnost ovakvih pojava i oštro postavio da se ovakvi slučajevi ne ponavljaju.

V — 8-og ujutru krenuo sam za Vrliku. Usput sam obišao Dinarski obaveštajni punkt i pozvao komandanta Kninskog bataljona, koji je

[1] Od Dinarskog. Primorskog bataljona i Kninskog bataljona oformljena je početkom veljače 1943. godine Peta dalmatinska NO brigada. Vidi dok. br. 12, fusnotu 3.

u formiranju, na sastanku u Vrlici. U obaveštajnom punktu sam doznao da obaveštajac iz Knina ne dobija podatke direktno iz štabova već, preko pojedinih lica, od četničkih vojvoda i oficira, kao i to da je partijski obuhvaćen.

VI __ g_og ujutru održan je zajednički sastanak komandanta[3] i komesara[4] III dalmat. brigade, druga Mirka[5] iz P. K. za Dalmaciju i druga Milića[6] iz Štaba IV operativne zone. Na sastanku smo doneli sledeće zaključke:

a) da dva bataljona koja su već bila na prostoriji južno od Knina i dalje ostanu tu sa zadatkom dejstva na žel. pruzi Knin—Drniš i napada na četničke grupe koje su razmeštene po selima oko komunikacije;

b) da treći bataljon ove brigade i dalje ostane za zatvaranje pravca Sinj___ Vrlika na prostoru oko Ribarića, s tim da se aktivnije angažuje u napadu na manje ustaške grupe;

v) da se Kninski bataljon, pošto nas je komandant ovog bataljona pri kraju sastanka upoznao sa stanjem u njemu, stavi pod komandu III dalmat. brigade i da sa njena dva bataljona dejstvuje na prostoru južno od Knina. Taj bataljon broji 82 borca, naoružanih puškama i sa nešto bombi, bez automatskih oruđa. Bataljon ima samo komandanta, ali će part, organizacija za koji dan postaviti komesara;

g) da je usled odlaska bataljona III brigade sa prostorije Mućа potrebno da se bataljon II proleterske divizije aktivnije angažuje na prostoru severno od Sinja, kako bi vezao veće snage i time otežao jače i dublje ispade na oslobođenu teritoriju Srednje Dalmacije;

d) da je potrebno izdati jedan letak za sela Kninske Krajine, gde četnici vrše jak teror i prisilnu mobilizaciju. Part, organizacija će ovo učiniti ;

đ) po pitanju mobilizacije novih snaga part, organizacija je na osnovu naređenja Glavnog štaba za Hrvatsku već preduzela mere za izradu plana za mobilizaciju.

VII — Posle mog dolaska na ovaj sektor je poslato: 1 teški bacač, 1 laki mitraljez i tri puškomitraljeza. Bacač i jedan puškomitraljez dodelio sam Dinarskom bataljonu, laki mitraljez Primorskom, jedan puškomitraljez Drvarskom područnom i jedan puškomitraljez Kninskom bataljonu. U pregledu naoružanja vidi se stanje po jedinicama.

VIII — U svim jedinicama oseća se nedostatak kadrova. Naročito u novoformiranim jedinicama kadrovi su neiskusni i neoprobani, a i borci takođe.

Moral kod jedinica na dosta dobroj visini. Fizičko stanje dobro. Borbenost ne odgovara fizičkom i moralnom stanju. Jedinicama nedostaje vojnička izvežbanost i nemaju potrebne čvrstine.

— Za sve jedinice izdao sam mali program za izvođenje obuke **(vojničke).**

[3] Branko Dude
* Ante Roje.
Ante Marasović-Mirko.
Maks Baće, obavještajni oficir.

X — Odmah po dolasku u Grahovo naredio sam komandi mesta da organizuje skidanje žicanih prepreka oko grada i rušenje bunkera, kao i pripremu prostorija za smeštaj jedinica. I na jednom i na drugom poslu se radi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant,
Ljubiša[7] v. r.

BROJ 16

IZVJEŠTAJ ŠTABA DINARSKOG BATALJONA OD U. SIJEČNJA 1943. POLITIČKOM KOMESARU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE O POLITIČKOM RADU U BATALJONU[1]

S T A B
Dinarskog bataljona
Br. si.
11/1. 1943. god.
Grahovo

Izveštaj o polit,
radu u bataljonu.

POLITKOMESARU 4. OPERATIVNE ZONE — GRAHOVO

Politički rad u bataljonu od l/do 10. januara 1943. god.

1/1. 1. četa nije imala nikakvi sastanak pošto je sva vojska bila na položaju, jer je neprijatelj probao da napada.

2 četa održala Skojevski sastanak na kojem se raspravljalo o životu u Sovjetskom Savezu.

2/1. 1 četa omladinski kritični čas na kojem se kritikovalo neke omladince koji su nedovoljno disciplinovani.

2 četa održala četni politički čas na kojem se raspravljalo od okupatoru i njegovim slugama kao ustašama i četnicima.

3/1. 1 četa održala Partijski kritični čas na kojem se raspravljalo razne nedostatke partijaca.

2 četa imala četni kritični čas na kojem se raspravljalo kako se nije mogla izvršit akcija na Strmicu najviše se napadalo druga Duplančić Mira Skojevca koji je kazao na polažu drugovima da se nemože ići pošto da je previše studen drugovi su svi izgubili moral tako da se akcija nije izvršila, na Skojevskom kritičnom času drug Duplančić je izbačen iz Skoja.

[7] Ljubiša Jovanović.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg, br. 51/2, k. 1602A.

4/1. 1- četa: Svi drugovi bili na položaju radi stroge pripravnosti pošto je iz Strmice nastala jaka pucnjava.

2. četa istog dana svi drugovi bili na položaju.

5/1. 1. četa održala Skojevski čas kako se moraju Skojevci isticati u današnjoj Narodnoj Oslobodilačkoj borbi.

2. četa održala kulturno prosvjetni čas, razna predavanja i pjevanja.

6/1. 1. četa održala partijski čas na kojemu je partijska jedinica iz Skoja primila u partiju druga Ivana Lučina.

2. četa održala Skojevski sastanak na kojem je iznošeno organizaciono pitanje Skoja, te izgrađivanje novih drugova za ulazak u partiju.

7/1. 1. četa imala kritični čas.

2. četa imala je četni politički čas na kome se je raspravljalo o današnjoj jačini Sovjetskog Saveza.

8/1. 1. četa imala je Skojevski politički i kulturno prosvetni čas, čitanje literature i pjevanje.

2. četa je imala četni kritični čas.

9/1. 1. i 2. četa, sva vojska je bila na položaju i izviđanju terena dok se nikakav čas nije mogao održati.

10/1. Održao se je bataljonski partijski sastanak na kojem se je raspravljalo o formiranju treće čete i popunjavanju kadrova za istu kao i pitanje o radu po jedinicama. Pošto se sada u ovom bataljonu formirala treća četa a nema se dovoljno kadra vojnog kao i političkog, to Vas se moli da nam dostavite ako je moguće komandnog osoblja, za popunjavanje ovog bataljona.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M. P.

Politkom:
Sanetić Kolja v. r.

BROJ 17

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 13. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O FORMIRANJU ČETVRTE DALMATINSKE NO BRIGADE I STANJU NA PODRUČJU BIOKOVA[1]

S T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
Broj: Op. 23/43
Dne 13. I. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

. 95 P°ütiök°g komesara ovog Štaba, druga Jordana,[2] primili smo izvještaj o formiranju IV. Dalmatinske brigade, o političkoj i vojnoj

k. 105* 0rig1nal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/1,

[1] **Ivica** Kuko«.

situaciji u Južnoj Dalmaciji (Biokovo), te ekonomskom stanju u tom kraju. Obzirom na osobito informativan karakter toga izvještaja dostavljamo Vam ga u cijelosti radi Vašeg obavještenja.

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

U Biokovo smo stigli nakon dosta lakog putovanja 6. ovog mjeseca oko 12 saiti. Odmah smo prišli izvršenju našeg najvažnijeg zadatka, formiranju IV Dalmatinske brigade.

Istoga dana poslije podne održali smo informativni sastanak sa Štabom bataljona,[3] na kojem smo pretresli vojno-političku situaciju u ovom kraju, vojno-poliitičko stanje bataljona, naoružanje i t. d. Po primitku naređenja Štaba Zone upućenog Štabu Biokovskog bataljona, oni su odmah prišli širokoj mobilizaciji novih boraca, koja se vrlo uspješno razvija, tako da će bataljon brzo prerasti u brigadu i brojno ,se podići do broja ostalih naših brigada. Brojno stanje bataljona, zbog stalnog pridolaska novih boraca, svakim danom se mijenja. Današnje brojno stanje brigade[4] iznaša preko 550 boraca. Oružje sa kojim je raspolagao bataljon, kao i sve ostalo koje smo im mi uputili, sve je podijeljeno, tako da novi borci koji će pridolaziiti neće moći biti naoružani. Stoga je potrebno da odmah organizirate karavane, koji će kroz najkraće moguće vrijeme prebaciti oružje za brigadu.[5] Broj pušaka koji je potreban, zbog brze mobilizacije, kao i zbog potreba komande područja[6] i komandi mjesta koje su formirane, treba da bude najmanje oko 500 pušaka i potreban broj municije. Pored toga nastojte da prebacite što više automatskog oružja, puškomitraljeza i teških mitraljeza koji se vrlo korisno mogu upotrijebiti pri obrani oslobođenog dijela obale pri pokušajima Talijana da se iskrcaju, vrše pljačku i paljenje oslobođenih sela. Komandant drug Savo[7] kaže da kod II Divizije[8] ima nekoliko mitraljeza tipa »Hočkis« koji njima ne trebaju, a koji bi se dali vrlo korisno upotrijebiti, naročito za obranu primorskog pojasa. Pored ovoga treba svakako nastojati da ova brigada dobije što prije jedan bacač, koji bi se vrlo korisno dao upotrijebiti. Pojava bacača bi još više podigla moral naših boraca kao i naroda ovoga kraja, dok kod neprijatelja, osobito kod milicije[9] koja je vrlo brojna, naročito na imotskom sektoru, izazvala bi strah i demoralizaciju. Pored bacača i pitanje jednog topa, o kojem smo još u Livnu razgovarali, trebalo bi najozbilnije postaviti pred Vrhovni štab i nastojati da nam ga što prije dodijeli. Najpogodniji bi bio brdski ili protivtenkovski, koji se zbog terena mogu jedino upotrijebiti.

[3] Odnosi se na Blokovski ili — kako se još zvao — Južnodalmatinski bataljon «•Vid Mihaljević«.

[4] Četvrte dalmatinske NO brigade. Vidi dok. br. 3.

s Odnosi se na prebacivanje oružja iz Livna, gdje se tada nalazio Štab Četvrte operativne zone.

[6] Komanda područja Biokovo.

[7] Drljević.

[8] Druge proleterske divizije NOV i POJ.

[9] Ustaške.

Na istom sastanku pretresli smo pitanje formiranja brigade i s tim u vezi pitanje kadrova za štabove bataljona i komande četa. Kroz diskusiju po ovom pitanju pokazalo se da ovaj bataljon ne raspolaže sa potrebnim brojem kadrova koji bi popunili sva mjesta novoformiranih bataljona i četa. Uzeli smo popis svih onih koji dolaze u obzir. Na sutrašnjem sastanku O.K.[10] na kojem je pored mene prisustvovao i drug Stevo[11] i komandant brigade drug Savo, donesena je odluka o sastavu štabova bataljona i komandi četa. Za komandanta T bataljona postavljen je drug Galdć Jure,[12] raniji komandant III bataljona I D.U.B.[13] Za politkoma postavljen je drug Aleksić,[14] dosadašnji zamjenik političkog komesara Biokovskog bataljona. Za komandanta II bataljona postavljen je drug Tolić Drinko, dosadašnji komandant Biokovskog bataljona, a za njegovog zamjenika drug Jerković Mijo, njegov raniji zamjenik. Za komesara ovog bataljona postavljen je drug Radojković Miloš, dosadašnji zamjenik politkoma B.P.B[15] Za komandanta III bataljona postavljen je drug Bogunović Petar,[16] ranije komandant III Odreda, a za politkoma drug Rafaneli Ivo, dosadašnji politkom 4. čete. Za komandanta IV bataljona postavljen je drug Viskić Bogdan, dosadašnji operativni oficir Biokovskog bataljona, a za politkoma postavljen je drug Tomašević Jozo, dosadašnji politkom Biokovskog bataljona. Komande četa, koje ne treba da Vam pojedinačno navodim popunjene su komandirima i pol. komesarima. Kako vidite, u štabovima bataljona i u komandama četa fale zamjenici, koji se nlikako nisu mogli pronaći među vrlo ograničenim brojem drugova koji su nam za ove položaje stajali na raspoloženju. Naročito pomanjkanje zamjenika pol. komesara negativno će se odraziti na učvršćenje i uzdizanje jedinice, jer je partijski kadar dosta slab, neiskusan i malobrojan. Zbog priliva novih boraca i njihovog vojnog a naročito političkog izdizanja potreban je neumoran rad pol. komesara i njihovih zamjenika, koji u ovakvoj situaciji pada na leđa polit, komesara, koji ni sami nemaju bogzna kakovo iskustvo i znanje da bi do kraja udovoljili svim novonastalim potrebama. Pored ovoga za sam Štab brigade imenovan je samo komandant[17] i polit, komesar.[18] Potrebno je preko Vrhovnog štaba i C.K. K.P.J. poraditi da Štab brigade dobije što prije zamjenika polit, komesara i polit, odjel, koji su od nasušne potrebe za ovu brigadu i koji svakako treba da budu iskusni i provjereni partijski rukovodioci. Što se tiče ostalog kadra sa kojim treba popuniti štabove bataljona i komande četa, mi smo i pred Štab brigade i pred štabove bataljona postavili da to pitanje treba uglavnom da rješavaju sa drugovima iz vlastitih redova. I pored ovoga jasno je da će to ići dosta teško, a naročito zbog pomanjkanja pojedinih članova štabova i koman-

!" Okružni komitet KPH za Makarsku.
" Andrija Božanić.

borbi PTOUv'ustašaSelU Kamenmost Prilikom napada na Imotski, veljače 1943. godine u

" Pfve dalmatinske NOU brigade,
vlado.

« ®iolf°vskog partizanskog bataljona.

đalmatinskoj1UN01!b 3 g ^dine u Crno,J Gori kao politički komesar bataljona u Četvrtoj

" Savo Drljević.
[18] Mate Ujevlć.

di četa, vojno-političko uzdizanje ljudstva ići će dosta sporo. Potrebno je svakako da u duhu naših ranijih razgovora u Livnu pred Vrhovni štab i C.K. K.P.J. postaviti pitanje onih Dalmatinaca koji se nalaze po raznim proleterskim i udarnim brigadama a koji su se u dosadašnjem životu i borbama izdigli i osposobili za vodnike, komandire, komandante i polit, komesare. Oni >su neophodno potrebni ako se želi da se ova brigada popne na stepen ostalih našiih brigada i da postane vojno-politička škola koja će da odgoja i izdiže ljudstvo iz ovoga kraja, koje se u ogromnom broju nalazi u njoj.

Na istom sastanku pretresali smo postavljanje komande područja i komandi mjesta. Pokazalo se da potrebe oslobođenog teritorija, koji je dosta velik, i operativne potrebe same vojske neophodno traže da se formiraju ove komande, koje treba da što prije razviju isvoj rad a koji je većim dijelom do sada vršio Štab bataljona, koji se na taj način opterećivao raznim pozadinskim dužnostima, uslijed čega nije mogao da se potpuno posveti radu i brizi oko jedinice. U sporazumu sa O.K. formirali smo komandu područja i to: za komandanta druga Toni Jurlina, člana O.K., za njegovog zamjenika Giljević Miju, zemljoradnika, koji je iskusan u zadružnim i ekonomskim stvarima a do sada je bio polit, komesar I čete. Za pomoćnika postavljen je Vojković Ante sa Hvara, za kojeg drug Stevo, koji ga poznaje, kaže da odgovara ovoj dužnosti. Pored komande područja formirali smo komandu mjesta u Zivogošću. Sektor komande mjesta Zagvozd bit će zagorski kraj, a sektor komande mjesta u Zivogošću bit će primorski kraj koji je oslobođen. Za komandanta mjesta Zivogošće postavili smo druga Tona Andrijaševića, kojeg dobro poznajete. Za njegovog zamjenika postavili smo Rafaneli Ivu, brijača iz Makarske, za kojeg tvrde da ima smisla za ekonomske stvari, a za pomoćnika druga Milana Aleksića iz Brista, seljaka. Za komandanta mjesta Zagvozd postavljen je drug Patrnj Jure, dosadašnji predsjednik Kotarskog N.O.O. za Imotski. Za zamjenika postavljen je drug Ivan Vuković, a za pomoćnika drug Marko Turić, učitelj. Drugovi koji su postavljeni u ovim komandama neiskusni su i postepeno će da se uvedu u ovaj posao.

O ovome odmah izvjestite druga Marina,[19] koji neka mi odmah pošalje sve odredbe i upustva o komandi područja i komandi mjesta, kako bi oni svoj rad postavili na svoje noge i osposobili ih za normalno funkcionisanje.

Ekonomska situacija u ovom kraju kod vojske i naroda je dosta teška. Seljaci i narod koji već godinu i pol dana pomažu partizane u Biokovu dosta su iscrpljeni i većim dijelom opljačkani od strane okupatora; zadnja akcija na moru,[20] o kojoj vas je izvjestio Štab bataljona, privremeno je riješila ekonomski problem bataljona, odnosno brigade. Količine koje su ovom akcijom zaplijenjene, s obzirom na brojno stanje koje se svakim danom povećava, brzo će se istrošiti. Stoga je potrebno već sada da im se uputi izvjesna količina hrane i to kukuruza a svaka-

[19] Leo Geršković.
[20] Vidi dok. br. 4, 125 i 311.

ko i nešto mesa. Onaj vagon kukuruza, za koji smo se sporazumjeli Livnu, trebalo bi svakako što prije uputiti. Sto se tiče ekonomskog stanja u narodu i rješavanja ovog problema, tu će stvar da uzme novoformirana komanda područja.

Narod ovoga kraja raspolaže sa većim količinama ulja, smokava, vina i rakije, koje će naše bolnice i narod na oslobođenom teritoriju, rado da zamijene za svoje proizvode a to je žito i meso, koji su stvarno potrebni ovome narodu. Komanda ovog područja organizirat će prvom prilikom karavane koji će da prebacuju ove proizvode do Livna i preko komande područja za Livanjski okrug u svrhu razmjena. Isto tako komanda područja za ovaj teritorij u sporazumu sa komandom područja u Livnu organizirat će pogodne pazarne dane na pogodnom graničnom mjestu, gdje će seljaci iz Primorja i iz Bosne donositi svoje različite proizvode i tu pod našom kontrolom vršiti razmjenu. To bi bile prve mjere preko kojih bi se po našem mišljenju za sada moglo da pomogne ovom narodu. I sa ovim upoznajte druga Marina, koji neka odmah ovu stvar pretrese sa komandom područja Livanjskog okruga, zainteresira ostale komande područja a naročito ekonomski odsjek Vrhovnog štaba.

Brojnim jačanjem bataljona i pretvaranjem u brigadu sa četiri bataljona nastale su poteškoće u kuhanju. Štab bataljona i do sada je teško izlazio na kraj sa potrebnim sudovima. Mogućnosti njihove nabave u ovom kraju su nikakve, a ono malo sudova što se je nalazilo kod naroda već je iskorišteno. Naredite intendanturi da svakako nabavi 10—12 kazana veličine u koje se može kuhati za 60—70 ljudi. Ovo neka izvrši što prije 1 što hitnije.

Mi se nalazimo na obilasku dviju četa, odnosno bataljona koji se nalaze u Primorju. Nakon nekoliko mjeseci vrlo radosno našli smo se na kraju mora. Ono o čemu nas je do sada izvještavao Štab bataljona, t.j. svakodnevno bombardovanje sela uz Primorje i to iz aviona i ratnih brodova, kao i skoro svakodnevnim pokušajima okupatorskih bandi da se iskrcaju na oslobođeni dio obale, da bi izvršili pljačku i ostala zvjerstva nad našim narodom, i sami ovih dana to proživljavamo. Nema skoro dana da neprijateljski avioni ili razarač ne bombardiraju primorska sela ili da ne vrše pokušaje iskrcavanja. — 6. ov. mj., na dan našeg dolaska na Biokovo, neprijatelj je pokušao sa 5 ratnih brodova da izvrši iskrcavanje u Pođgori.[21] I pored teškog bombardovanja iz topova i mitraljeza, koje je trajalo cijelo prije podne, uslijed čega su stradale mnoge kuće, naročito uz morsku obalu, neprijatelju nije uspjelo da se iskrca. Jedan od 5 neprijateljskih brodova nakon duže vatre pokušao Je pod zaštitom vatre sa ostalih brodova da izvrši iskrcavanje svoje posade. Naši borci, koji su uporno ostali na .svojim položajima, sačekali su dok se neprijatelj približio samoj obali. Otvorili su puščanu i mitraljesku vatru, uslijed čega se je neprijatelj povukao raspršivši se prema Braču i Hvaru, gdje je izvršio bombardovanje nekih sela. Uslijed svega ovoga narod je napustio skoro sve kuće uz obalu i preselio se

[21] vidi dok. br. 27, 133 i 135.

u kuće ispod brda. Djeca i starci već ranim jutrom napuštaju kuću i skrivaju se u razne pećine radi zaštite od ovih bombardovanja. U svakom selu postoje seoske i partizanske izvidnice koje na pojavu aviona ili ratnog broda alarmiraju cijelo selo povicima i zvonjavom zvona. Narod ulazi u naprijed pripravljene zaklone da se zaštiti. Čitavo Primorje izgleda kao ratni logor gdje se u stanju pripravnosti nalazi sve, od partizana do najmanjeg djeteta. I pored svega ovoga visoki moral i odanost naroda sa Primorja N.O.B. nimalo ne popušta, čak šta više čitav narod proživljavajući sve skupa sa svojom vojskom i sam se prekaljuje i postaje još čvršći i odaniji. Brzina kojom se vrši mobilizacija za novu brigadu najbolji je dokaz te odanosti i ljubavi ovoga naroda prema narodno-oslobodilačkoj borbi. Sve one lijepe odlike o kojima ste do sada čuli iz raznih pričanja tačne su i istinite jer smo ih i mi sami proživili. Želimo i Vama da se što prije nađete na ovom terenu pa da sami, a ne iz pričanja nego neposredno upoznate sve ovo. O ovome bi mogli da Vam naširoko pišemo, ali vrijeme je kratko a mi moramo dalje. O svemu ovome razgovarat ćemo i detaljno po našem povratku u Štab. '

Primite svi skupa mnogo srdačnih pozdrava sa

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Jordan v. r.
Stevo v. r.
Savo v. r.

Dostavljajući Vam prednje, izvještavamo Vas da ćemo nastojati da svim traženjima u ovom izvještaju što prije udovoljimo, ali i naglašavamo da i od Vas očekivamo izdašnu pomoć, specijalno u teškom i automatskom oružju.

Drugarski Vas pozdravljamo sa našim borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik:
Skorpik[22] v. r.

Komandant :
Vicko Krstulović v. r.

Broj i datum isti

GLAVNOM STABU N.O.V. I P.O. HRVATSKE

U prepisu radi iskorištenja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik:
Skorpik

(M. P.)

Komandant :
Vicko Krstulović

[22] Josip.

BROJ 18

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE (SEKCIJA ZA RATNU MORNARICU) OD 13. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O USPOSTAVLJANJU POSTAJA RATNE MORNARICE, ZAROBLJAVANJU NEPRIJATELJSKIH BRODOVA I REAKCIJI TALIJANSKE VOJSKE[1]

STAB IV OPERAT. ZONE
SEKCIJA ZA
RATNU MORNARICU
Str. pov. br. 27
Dne 13. I. 43.

Izveštaj Ratne
mornarice.

VRHOVNOM ŠTABU NOV i POJ

U našoj luci Podgori je 28. decembra proš. god. uspostavljena postaja Ratne mornarice, čiju posadu, za sada, sačinjavaju pet mornara-partizana.[2] Oni su već proputovali čitavu obalu od Podgore do Gradca da, prema uputstvima ove sekcije, organiziraju legalnu pomorsku vlast, koja će voditi kontrolu nad ,svim pomorskim sredstvima u vodama Južne Dalmacije.

Kod naroda su naišli na veliko razumijevanje i jaku podršku. Već su na staru i novu godinu izvršene naoružanim ribarskim motornim čamcima pomorske akcije uz pomoć partizana Biokovskog bataljona. Zaplijenjeno je šest brodova, na kojima se našlo oko 140.000 kilograma hrane (kukuruza, pasulja, krompira, tjestenine i dr.). Hrana je bila namijenjena ustaškoj vojsci i raznim ustašama švercerima. Te brodove je prihvatila postaja Ratne mornarice u Podgori. Za jedan dan je sva hrana, uz pomoć stanovništva, bila prebačena na sigurno mjesto.[3]

Četiri broda ,su poslije dva dana puštena privatnicima sa prijetnjom da više ne smiju raditi za okupatora i njihove sluge. Jedan brod je talijanskom granatom oštećen, a šesti, najbolji, je rekviriran[4] od postaje Ratne mornarice Podgora za potrebe naše Ratne mornarice. Brzina mu je oko 9 nautičkih milja na sat.

Prvog januara je jedan talijanski ratni brod tri sata bombardirao našu ratnu luku Podgoru. Pod zaštitom art. i mitralj. vatre je pokušao da povrati zaplijenjene brodove, ali je uz gubitke odbijen.

Najjača talijanska reakcija[5] je bila 5. januara, kad su šest ratnih brodova, pod jakom artiljerijskom i mitraljeskom vatrom, u tri navrata pokušali da se iskrcaju u Podgori i Igranima, da ih opljačkaju, razbiju,

k 1491 °rt®inal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/2,

[2] Vidi dok. br. 18.

< Xi?11 dok_ br_ 4> 7' 8> 18> 27' 125 1 3U_
Odnosi se na motorni jedrenjak »Evropa«, koji je dobio ime »Partizan I«.
O ovoj reakciji vidi dok. br. 17 i 27.

popale, pokolju i odvedu u internaciju. Ali su ih bordi Biokovskog bataljona sa mornarima odbili uz gubitke. Brodovi su pušteni blizu, a zatim je otvorena mitraljeska paljba. Culo se kako meci lupetaju po brodskim limovima i kako talijanski razbojnici padaju na palubu.

Ne prođe nijedan dan a da talijanski ratni brodovi ili avioni, u svom nemoćnom bijesu, me bombardiraju koje od naših primorskih sela.

Prema nekim izvještajima, na talijanskim ratnim brodovima su ukrcani i četnici, koje oni upotrebljavaju za svoje svrhe.

Iz gornjega se vidi da i najmanja naša akcija izaziva desetorostruku talijansku bijesnu reakciju. Postoji opasnost da će talijanski gadovi i pokušati da na pojedinim mjestima iskrcaju jače odrede četnika. U tom slučaju oni ne bi irnali namjeru da tu i ostanu, jer se ne bi mogli održati (iz Makarske su otišli, jer su se u našoj blizini osjećali nesigurnima). Oni bi to uradili: da opljačkaju ono što se još dade opljačkati, i da iz osvete naprave zvjerstva.

U vezi toga će drug Veljko Skorpik preksutra otići za Južnu Dalmaciju da organizira **Odred Ratne mornarice Južne Dalmacije.**[6] Odred će sačinjavati posade postaja **Ratne mornarice**[7] koje će biti uspostavljene **u** svim primorskim mjestima od Baške Vode do Gradca. Odred će biti sastavljen djelomično od izučenih mornara, koji se nalaze u bataljonima IV Dalmatinske brigade, a drugi dijelom od mornara, primoraca i otočana, koji će se u tu svrhu što prije mobilisati. Svaka postaja R. M. će imati svog vođu i svoj sektor djelovanja.

Glavni zadatak Odreda R. M. Juž. Dalmacije će biti obrana obale. Slobodan dio naše obale treba pod svaku cijenu odbraniti. Ne dozvoliti neprijatelju upad i pljačku. Tu ulogu će preuzeti formacije naše Ratne mornarice. U vezi toga će se dati izraditi mornarske kape sa crvenom zvijezdom, tako da će ti mornari-partizani i svojom vanjštinom prikazivati jedan novi rod naše narodne voj.ske, našu Ratnu mornaricu. Ta formacija treba da bude i propagandnog karaktera. Naime, s time će se isticati da našu obalu brane naši mornari. Taj oslobođeni dio obale treba da bude baza koja će se vremenom sve više širiti.

Drugi zadaci postaje Ratne mornarice bi bili:

Uspostavljanje naše, zakonite, pomorske vlasti na tom dijelu obale, koliko ratne, toliko i civilne. Kontrola nad svim (naših i neprijateljskim)

• Odnosi se na Prvi mornarički odred, koji je formiran u Podgori od mornara iz Četvrte dalmatinske brigade i drugog ljudstva, mobiliziranog na primorju i otocima. Prema raspoloživim dokumentima, nije se mogao utvrditi točan datum formiranja ovog odreda. Najvjerojatnije je da je Prvi mornarički odred formiran u trećoj dekadi mjeseca siječnja 1943. godine. Jovan Vasiljević u knjizi »Mornarica NOVJ«, Vojnoizdavački zavod Beograd 1972. 81, navodi kao najvjerojatnije datum formiranja odreda 23. siječanj 1943. godine.

Brojno stanje odreda iznosilo je 150 boraca, koji su, po četama, bili raspoređeni u Tučepima, Podgori i Igranima. Polovicom veljače 1943. godine, tj. po ukidanju Sekcije za Ratnu mornaricu pri Štabu Četvrte operativne zone, za komandanta odreda postavljen je Velimir Skorpik (vidi dok. br. 66).

Prvi monarički odred dejstvovao je do 3. ožujka 1943. godine, kada se, zbog vojničke situacije u Makarskom primorju, povukao na Biokovo, gdje Je reorganiziran i preimenovan u Biokovski NOP odred (vidi dok. br. 119). Pod komandom Biokovskog odreda nalazio se 1 jedan mornarički vod u Podgori s komandirom Ljubinkom Vodanovlćem i komesarom Nikolom Velom.

[7] O formiranju postaje Ratne mornarice vidi dok br. 14.

* Velimir Skorpik.

pomorskim prevoznim sredstvima u vodama Južne Dalmacije. Osiguranje našeg prometa uz obalu i prema otocima, i vršenje pomorskih akcija, gusarskog stila, po kanalu i otocima.

Odred R. M. Juž. Dalm. će biti orijentiran prema moru, tako da će IV Dalmatinska brigada, sa svim svojim dijelovima, moći biti upravljena u drugim pravcima.

Po prikupljanju detaljnog ob. materijala po liniji mornaričkih pitanja, ova sekcija će vođama postaja davati tačna uputstva u pogledu pravca njihovog rada.

Zatim će drug Veljko,[8] uz pomoć partijskih i vojnih organizacija na tom terenu, organizirati ob. službu po liniji mornaričkih pitanja, organizirati mobilizaciju otočana u Odred Ratne mornarice, i ispitati mogućnost stvaranja postaja Ratne mornarice na otocima i poluotoku Pelješcu.

Obala od Podgore do Zaostroga će se spojiti telefonskom linijom, a po mogućnosti i sa Sućurjem na otoku Hvaru. Time bi izvidnička služba bila vrlo dobro organizirana.

Zatim će se ispitati šta je sa oficirima i podoficirima hrvatske mornarice u Makarskoj, koji su uhapšeni poslije mornarske akcije u Makarskoj 1. decembra pr. god.[9] Pokušati izmijeniti naše simpatizere.

Na Rogozničkom terenu (anektirani dio obale) predviđeno je formiranje jedne postaje Ratne mornarice sa specijalnim zadacima. Isto tako u Sjevernoj Dalmaciji i Hrvatskom Primorju je u planu da se organizira služba po pitanjima mornarice.

Drugarski vas pozdravljamo našim borbenim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sef sekcije:		Komandant:
Skorpik v. r.	M. P.)	*Vicko Krstulović* v. r.

[8] Radi se o bjekstvu Skorpika i njegovih drugova iz Makarske, kojom prilikom je iz vojnih magazina uzeta veća količina pušaka, municije i odjećne opreme. Talijani su Poslije ove akcije sve oficire i podoficire hrvatske mornarice odveli u Split (vidi knj. 4, dok. br. 385).

BROJ 19

NAREĐENJE ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 13. SIJEČNJA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO ZA HRVATSKU DA USPOSTAVI VEZE S JEDNOM GRUPOM DOMOBRANSKIH OFICIRA KOJI ŽELE DA PRISTUPE NARODNOOSLOBODILACKOM POKRETU[1]

N.O.V. i P.O. JUGOSLAVIJE
VRHOVNI STAB
13. I. 1943.

14. I. 1943.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Štab IV Operativne zone danas nam je dostavio sledeći izveštaj :

»U Split je došao kapetan korvete Ante Gatin,[2] član stožera hrvatske ratne mornarice u Zagrebu, sa zadatkom da uspostavi vezu između grupe od šezdesetak hrvatskih oficira iz Zagreba i partizana. U Zagrebu nije mogao uhvatiti vezu, jer nije imao povjerenje u svakoga, kao nii naši drugovi u njih. Zato je došao u Split (jer mu je sin od brata s partizanima, a i sam brat pomaže N.O.P.)[3] da uspostavi vezu. Ali kako mu je u Splitu bio za petama talijanski špijun Stipanović, nije mogao da u potpunoisti uredi stvar sa organizacijom u Splitu, već je rekao da će poslati u Split svoga zamjenika, manje upadnog. On je ostavio i lozinku da ga se u Zagrebu može posjetiti u Gundulićevoj ulici br. 3 (Zapovjedništvo Hrvatske mornarice). Lozinka je: **»Da li su stigli oni spiskovi sa Visa?«,** odgovor je: **»Jest, oni su ovdje«.**

Isti kaže da je njegova grupa voljna preći partizanima. Među njima ima i intendanata, koji raspolažu materijalom, i oni bi mogli da ga prema našim uputstvima nama dostavljaju«.[4]

Vrhovni komandant je naredio da omah preduzmete sve mere za uspostavljanje veze sa kapetanom Gatinom i ostalim oficirima koji žele prići nama. U tom cilju Vi ćete preko naše organizacije u Zagrebu učiniti sve da se ova veza uspostavi i da se ovi oficiri što pre privedu na našu stranu.

Ovom pitanju poklonite osobitu pažnju i blagovremeno nas obavestite o postignutim rezultatima.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za Vrhovni štab,
zamenik načelnika Štaba,

* Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB ree. br. 15/1, k. 107.

[2] Umro 1951. godine.

[3] Odnosi se na Ivu Gatina. Njegov sin zove se Zivko.

[4] Vidi dok. br. 24.

BROJ 20

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH METKOVIĆ
OD 13. SIJEČNJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA
O STANJU U KOTARU[1]

K.K. K.P.H. ZA
METKOVIĆ
13. I. 1943.

DRUGARSKOM OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.
ZA MAKARSKU

U vezi sa dva vaša posljednja pisma i situacije kod nas sastao se K. K. 12-t. mj. i donio ove zaključke:

Situacija kod nas je i sada još vrlo teška radi užasnog pritiska reakcije i okupatora. Metković, Kula, Kriuske, Komin, Podgradina, Podmjenica i Bijeli Vis u kojima su stalno okupatorske snage i prodiranje u ta mjesta je stvarno nemoguće i radi okupatora i radfi. milicije i špijuna. Glušci, Malj i Kremna su pravoslavna mjesta prilično četnički nastrojena. Nova Sela, Borovci su na cesti i rad je tu u začetku. Jedino Desna i donekle Slivno su mjesta u kojima se rad može da sprovede u djelo. Pored ovakve situadije se radi i može se reći što je u stvari i tačno da je rad za ovo 10 dana mnogo uznapredovao. Konstatovalo se je da je drug Vinko bio prilično mlitav i donekle oportunist ponašao. Nije se dovoljna pažnja posvetila organizaciji i organizovanju. Za ovo par dana drugovi su shvatili važnost organizovanja i već se krenula u tom pogledu mnogo napred (naročito SKOJ). Mi stojimo na stanovištu da ćemo novim pravilnim tumačenjima direktiva i pravilnom sprovođenju samih na našem od reakcije ugroženom terenu ipak uspjeti da situaciju mnogo u svesnu poboljšamo. Dakle uglavnom gdje se radilo tu je rad krenuo na bolje ali ipak nam treba vremena da se naša situacija poboljša i učvrsti. Rad nam mnogo ometaju špijuni kako i sami znate a pošto do danas nismo dobili odgovor od Vas dali će nam se dostaviti ona desetina koju smo tražili ostali smo na stanovištu da sami poslije 20 t. mj. preduzmemo likvidaciju špijuna. Osim toga ćemo naše veze sa Hercegovinom u najskorije vrijeme a uglavnom do kraja mjeseca da učvrstimo, a gdje ih nema da uspostavimo. Obavještajnu službu organizujemo upoređo sa našim prodiranjem. Drugovi ovdje treba početi radit potpuno iz početka, a to mi i radimo. Nas su prošle greške a naročito legalizovanje rada i ljudi a zatim mlitavo držanje prema špijunima i neprijateljima prisilili na to. Pošto akcije na špijune ne mislimo vršit prije 20 t. mj. čekaćemo odgovor radi one desetine do gore navedenog dana ali i mi sami ćemo moći da izvršimo akciju ali ne sa tolikim uspjehom. Drugovi ovdje su dosadašnje obrazlaganje ima malo kritike na druga [. . .] i druga Trifuna. Nije red i neophodno je da iznosimo ali to je stvarnost i konstatacija K.K. i zato ovo malo kritike nemojte shvatiti nepravilno.

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, fotokopija u Arhivu VH, mikroteka CK KPH, film 28/596—598.

U vezi sa našim zadacima glede formiranja novog bataljona stavili ste nas u nezgodan položaj radi izvršenja samih. Mi smo ovaj mjesec uputili i partizanke i 2 partizana Komandi Biokovskog područja. Imamo mogućnosti da pošaljemo još nekoliko partizana ali neki od njih traže da im porodice smjestimo na sigurno mjesto ali sam teren Pline je danas nesiguran, ali poslije pada Imotskog situacija će se promeniti. Ali naročito će nam biti teško poslati ome borce u novom pravcu jer oni traže Bosnu ili Biokovo. Mi do danas nemamo nikakve veze sa novo stvorenim bataljonom. Dobili smo jedno pismo od »Slobode« i jedno od »Iskre« ali do danas nismo dobili odgovor od njih. Sada ćemo učvrstiti vezu sa »Iskrom« i »Slobodom« direktno i indirektno preko Čapljine i potražiti vezu sa tim našim bataljonom. Vi nas uputite gdje se oni otprilike nalaze ili nas uputite preko koje veze t.j. dali preko Pelješca ili preko Čapljine da ih tražimo. Ako budu u mašoj blizini mislimo da ćemo moći preko Slivna imati sa njima direktnu vezu. Sve smo preduzeli da dođemo u vezu sa njima. Ali od nas se traži da ih mi ishranjujemo a naše je mišljenje da Vi za sada tražite od nas, iako znate naš položaj, mnogo više nego nam je ikako moguće izvršiti. Drugovi na terenu sami se snabdjevaju sa hranom [...] rade i gdje ih uopće i ima nemaju nikakvih rezervi. Mi ćemo i na ovom za sada najtežem polju uraditi sve što bude moguće. Glavno je da stupimo u vezu sa njima. Hrane im za neko vrijeme uopće nećemo moći poslat jer sada nema i kad sakupimo odmah ćemo im dostaviti. Danas ponovo ćemo pisati bataljonu »Sloboda« i »Iskra«.

Glede drugarice Beljikov smo već jednom preduzeli da je izbavimo ali nas je u tom smela akcija u Desnima. Sada smo već poslali čovjeka da je dovede ako ga što ne spriječi jer smo sada dobili vijesti da je reakcija na Plinu.

Nismo dobili neke naročite vješti u pogledu kretanja neprijatelja. Uglavnom nema nikakve naročite koncentracije na našem kotaru. Kroz Metković prolaze skoro svaki dan manje neprijateljske snage i sa brodovima se prevoze u nepoznatom pravcu. Dovezlo se je [...] u Metković oko 200—250 četnika i odvezli su se sa automobilima u pravcu Vrgorca.

Šaljemo Vam jedan letak četnički i ubuduće mislimo da ćemo Vam slati jer su nam neki drugovi obećali dostavljati ih.

Neznamo dali se na područje Pline produžuje naš rad ili je to samo dodijeljeno SKOJ-u. O tome nas obavjestite.

Drug Cigo će doći na konferenciju SKOJ-a pa ako ima nešto naročito možete mu saopštiti.

Naš drugarski borbeni pozdrav

S. F. — S. N.!

Za K. K. Met.
Srećko

BROJ 21

IZVJEŠTAJ TERENSKOG RADNIKA RICA OD 13. SIJEČNJA 1943. SEKRETARU OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O ZLOČINIMA OKUPATORA U TROGIRSKOM KRAJU[1]

Druže Marko[2]

Date izvestim o događaju u trogirskom kraju. Noćas sam stigao u Prgomet. Tu sam naša ogromnu količinu talijanske vojske. Odatle mora sam da se prebacim natrag u Trolokve i u Trolokve sam naša jednog terenskog radnika od trogirskog terena koji me obaveštava približnim podacima. 10/1. ujutro došlo je sa stanice Labina dosta vojske koji su bacili se u selo dok druga vojska došla od Trogira i nastavila terorizi-ranje sela, reakcija još traje. Evo ti nekoliko događaja vojska je oba-sjela naokolo brda dok ostali plačkaju i boje se seljaka. Do sada je uhapšeno oko 100 seljaka, opljačkano dosta i popaljeno mnogo kuća i to većinom u Segetu isto tako pronašli su našu sol koja je bila spre-mljena u vreće koja je količina to tačno neznam ali svakako koliko je bilo praznih vreća to je propalo. Ja se ne mogu probiti preko Prgome-ta ali moraću danas da pokušam dabi uspio preko donjih Kaštela pa na trogirsko polje za Marinu. Pošto saznajem da se trogirski vod zapu-ca sa Talijanima i da su Talijani noćas doveli nekoliko tenkova i konjica. Ja sam jutros rano pokuša preko Prapatnice na brdo ali Talijani uhva-tili položaj po livadama. Kad stignem doli o svemu ćuti tačno izvestiti.

Što se tiče druga i drugarice koji trebaju doći dole preko Trogira za sjevernu Dalmaciju moje mišljenje da ne idu dokle ja ne javim tačno. Ja ću nastojati slati kurira 16/1. ujutro na Lećevicu pak bi, drug i drugarica mogli preko Lećevice proći ukoliko bude i dalje tako-vo stanje ja ću isto poslati da izvesti.

Drugarski pozdrav sa

S. F. — S. *N.!*
13/1

Rico[3]

* Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP—27/264.

[2] Drago Gizdić-Marko.

[3] Ante Hrabar-Rico.

BROJ 22

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PROMINSKO-BUKOVIČKE ČETE SJEVERNODALMATINSKOG BATALJONA, ODRŽANOG 16. SIJEČNJA 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

Partijske jedinice Prominsko-bukovičke čete Sjev. Dal. bataljona, održan 16—I—1943 godine.

DNEVNI RED.

1) Diskusija dosadašnjeg rada.
2) Objašnjenje naredbe 4 operativne zone.
3) Budući rad.
4) Eventualije.

Po prvoj tački dnevnog reda zaključuje se sledeće:

Dosadašnji rad bio je neaktivan u pogledu vojničkom i političkom, uzevši u obzir naše teško stanje u kojemu se nalazimo u pogledu naredbe 4 operativne zone, ali pored toga i svih okolnosti mogli smo više dati u radu.

Po drugoj tački dnevnog reda zaključuje se sledeće:

Potrebno je tražiti hitna objašnjenja od 4 operativne zorne o daljem našem opstanku, pošto nam je prelaz u Bukovicu zabranjen, bez prelaza u Bukovicu nemožemo vršiti uspješne akcije, preti nam daljni opstanak na istom terenu a obzirom da se tu više vremena nalazimo.

Po trećoj tački dnevnog reda zaključuje se sledeće:

Skreće se pažnja svim odgovornim drugovima u ovoj jedinici, da u buduće što više i aktivnije poduzmu rad u ovoj četi, po svim pitanjima u interesu partije i narodno oslobodilačke borbe.

Raspodelili smo dužnosti drugova partijaca po pitanju partijskog rada.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zapisničar:
M. *Bjelanović* v. r.

Sekretar:
M.[2] *Petar* v.r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu **vn,** arhiva NOB, reg. br. 1—19/1, k. 1603A.
[2] Mažibrada.

BROJ 23

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 16. SIJEČNJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH KNIN U VEZI RAZMJENE ZATVORENIKA I ZAROBLJENIKA S TALIJANIMA'

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

Br. 12/43 od 16. I. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

K N I N

Dragi drugovi!

Dolje k Vama upućujemo sekretara Oblasnog Komiteta SKOJ-a drugaricu Desu i druga Milana instruktora C. K. SKOJ-a pri Oblasnom Komitetu. Oni đolazu sa zadatkom, da organizuju i održu Okružnu konferenciju SKOJ-a. Prema tome budite im .svestrano pri ruci i pomozite im da izvrše zadatak, koji pred njima stoji. O općim zadacima koji stoje pred Skojevskom organizacijom u Dalmaciji, oni će Vas informisati kada dođu na teren.

U najskorije vrijeme nameravamo početi sa partijskim kursom. Kroz taj kurs treba da prođu svi članovi Okružnih, Kotarskih i Mjesnih Komiteta. Za prvu grupu Vi ćete trebati poslat 2 člana Okružnog Komiteta. Prema tome na prvoj Vašoj sjednici O.K. dogovorite se koga ćete poslati, pak nas o tome izvijestite. Drugovi koji će doći na kurs treba da nađu sebi zamjenu, da nebi bio osakaćen sektor rada za kojeg su oni odgovorni. Kurs će trajati mjesec dana, a održat će se ovdje kod nas. Na ovaj kurs trebat će da dođe i drug Baja, pak prema tome zajednički raspravite prethodno sva piitanja i zadatke koji pred organizacijom stoje i kako će se riješavati dok oni budu odsutni. Mi ćemo Vas naknadno obavijestiti, kada će kurs početi i kada ćete trebati stići u Livno.

Partijsko savjetovanje za sada smo odgodili. Ono će se održati tokom februara mjeseca. Po primitku ovoga dopisa pošaljite nam predlog za delegate koje namjeravate poslati na savjetovanje. Saopštite nam njihova imena, kakove dužnosti u Partiji vrše i kakovi su na partijskom radu. Poslije primljenog predloga mi ćemo Vam saopštiti koji će od predloženih delegata doći na savjetovanje.

Razmjenu koju budete vršili italijanskih zarobljenika za naše drugove iz fašističkih zatvora, mijenjajte samo za one za koje ćete dobiti listu od nas ili od Štaba Zone, a nikako za druge. Makar se desilo to da oni na mjesto razmjene dovedu koliko mu drago naših zatvorenika, Vi ih slobodno povratite sve natrag i nemojte ih primiti. Tim načinom pokazat ćemo fašističkim okupatorima da neće uspjeti dobiti svoje faši-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog Pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 28/969.

stičke vojnike za one rodoljube koji oni hapse i interniraju svakodnevno već ako hoće da ih dobiju dat će ih dobiti samo za one drugove naše koje mi tražimo iz njihovih fašističkih zatvora.

Italijanskog oficira koji je trebao biti zamijenjen za druga Ivu Lučića-Lavčevića[2] odmah ga pošaljite u Livno pod dobrom i sigurnom stražom. Ako se dogodi da na putu pratiocu pobjegne isti će za njega najstrože odgovarati, prema tome priporučujemo da se oficira sprovede vezano.

Od Inicijativnog Odbora AFŽ za Dalmaciju tražili smo da se iz Vašeg kraja odnosno okružja pošalju dvije tri drugarice za epidemiološko-zdravstveni kurs, pak je došla samo jedna i to sa zakašnjenjem. Ako ste vi zato znali, zašto niste nastojali da se te drugarice upute, pošto bi Vam bile od velike koristi po njihovom povratku.

Drugarski Vas pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
Za Dalmaciju
Bajer[3] v. r.

BROJ 24

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 17. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU[1]

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA
JUGOSLAVIJE
Br. 84
17. I 1943 g.

VRHOVNOM KOMANDANTU

Druže Stari,

Šaljem Vam današnju poštu.

1) Iz ob. izveštaja IV Operativne zone videćete da zaista četnici poklanjaju Dalmaciji osobitu pažnju. Mi ovakve izveštaje dobijamo već mesec dana i oni su u tom pogledu svi istovetni. Glavni četnički šta-

[7] Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju, bio je obavješten o ubojstvu Ivana Lučića-Lavčevića 23. prosinca 1942. godine zato je naredio da se zarobljeni talijanski oficir predviđen za razmjenu za Lavčevića, sprovede u Livno (vidi knj. 4, dok. br. 168, 343 i 345.

[3] Ivan Amulić-Bajer.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. I/I, k. 8.

bovi i svi njihovi rukovodioci nalaze se danas u Dalmaciji (sem Draže, koji je, verovatno, još u Hercegovini).

Dakle, može se zaključiti da je težište četničkog vojno-političkog rada danas preneto u Dalmaciju, gde oni nameravaju da sebi obezbede neku vojno-političku bazu za buduće događaje.

Po mom mišljenju i mi treba da poklonimo Dalmaciji osobitu pažnju. Mi smo to i do sada činili, ali moramo još više.

Moramo pripremiti i planski izvesti jednu operaciju na kninske četnike i došljake iz Hercegovine i Crne Gore,[2] te da ih dobro potučemo i uništimo. Ovo bi trebalo izvesti u što kraćem roku, kako bi presekli u korenu njihove dalje tendencije i likvidirali ih sa dalmatinskog područja. U ovu svrhu mi bi mogli koristiti našu II Diviziju i najveći deo dalmatinskih snaga, možda i jedan deo VI Hrvatske divizije, a verovatno i kompletnu.

2) Ovim ustaškim pregovaračima — parlamentarima,[3] po mome mišljenju, trebalo bi staviti do znanja da je bezuslovno potrebno da donesu originalna — zvanična punomoćja od Pavelićeve vlade, a ne ovako od nekih raznih delegata. Ovo je potrebno u cilju da ih što više zadržavamo na pregovorima, odugovlačimo pregovore i zavaravamo, kako bi nam ostalo dovoljno vremena da izvršimo pregrupisavanje snaga u cilju razbijanja i uništenja četnika. Zatim, kasnije, pošto bi razbili četnike, mogli bi se baciti celokupnim snagama na ustaške bande. Svakako, po mome mišljenju, trebalo bi držati ustaške vlasti u što dužoj neizvesnosti, odugovlačeći pregovore, a sve u cilju da mi dobijemo u vremenu, bilo u pogledu prethodnog napada i razbijanja četničkih bandi, bilo da se odlučimo da napadnemo i likvidiramo izvesna ustaška uporišta. Smatram, o ovome bi trebalo doneti najcelishodniju odluku, koja je za nas u ovoj situaciji najkorisnija u svakom pogledu.

3) Prema izveštaju druga Radovića,[4] koji je došao od I i III Divizije, drug Koča[5] je podelio celokupni plen sa III Divizijom. Izgleda da su obe ove naše divizije za sada najbolje naoružane i najbolje snabdevene od svih naših ostalih jedinica. Drug Koča nam je uputio 1.000 pušaka, tako su me izvestili. Ja mislim da ove puške treba dati Dalmatincima, pošto tamo ima još veliki broj nenaoružanog ljudstva i široke mogućnosti za dalju mobilizaciju.

4) Kuriri iz Slovenije stigli su u Glavni štab Hrvatske. Oni će biti danas upućeni ovamo za Bihać. Ovi kuriri su došli za oruđa, i to kako za teška automatska oruđa tako i za bacače. Mi sada imamo 7 teških mitraljeza sistem »Breda« i dva teška mitraljeza sistem »Svarcloze«. Ja mislim da im dodelimo ovih 7 teških mitraljeza sistem »Breda«, koji su prepravljeni na jugoslovensku municiju i vrlo dobro funkcionišu. Samo nemamo municije da im damo, koju oni takođe traže. Svega imamo 20.000 metaka »mauzer« municije, ali to moramo držati kao krajnju

[2] Odnosi se na četnike majora Baćovića koje su Talijani sredinom prosinca 1942. godine prebacili iz Hercegovine u Kninsku krajinu (vidi doK. br. 12, objašnjenje 4.
[3] Vidi dok. br. 19.
[4] Miloš.
[5] Popović.

rezervu. Ja ću danas tražiti od Štaba I Bosanskog korpusa jedno 10.000 metaka za Sloveniju, te da ih uputimo zajedno sa ovim mitraljezima, ako se Vi sa time slažete. Za sada nemamo da im uputimo nijedan teški bacač, niti neki top.

5) Šaljem Vam »Uput za zaštitu od bojnih otrova«, koji treba da dostavimo našim jedinicama. Ja sam se trudio da uput izradim što bolje i sažetije, iznoseći samo ono što je neophodno potrebno da znaju naše jedinice. Molim Vas, Vi ga pregledajte, a zatim, posle potpisa, vratite mi, kako bi ga odmah uputio našim trupama.

6) Ovog momenta mi je javio komandant Glavnog štaba Hrvatske sledeće :

a) Broj zarobljenika kod Gračaca povećao se na 170 zarobljenih četnika.

b) Jedinice VII Hrvatske divizije izvršile su napad na jednu neprijateljsku kolonu na cesti Kostajnica—Petrinja. Tom prilikom je zaplenjeno: 2 protivtenkovska topa 37 mm sa municijom, 2 protivtenkovske puške, 8—10 automatskih oruđa, 80 pušaka, radio-stanica, poljski telefoni. Ima više zarobljenika, ali se još ne zna koliko. Ovo je samo prvi izveštaj.

Sada, ovoga momenta, drug Vlađić,[6] je dopunio ovaj izveštaj u sledećem :

Zaplenjeno je još: 1 teški bacač i 2 laka bacača, sa dovoljno mina, jedan »šmajser« sa jednim sandukom municije, 2 »gerc« aparata — za signalizaciju, 80 bicikla i 40 konja. Zarobljeno je: 30 legionara, a 30 je ubijeno. Naši gubici: 6 mrtvih i 15 ranjenih.

v) Jedna brigada VIII Divizije još vodi borbe oko (Ličke) Jesenice u cilju likvidacije talijanske posade koja se nalazi na železničkoj stanici Jesenica.

Drugih naročitih novosti sa naših frontova za sada nema.

Šaljem Vam izvanredno saopštenje SIB-a o sovjetskoj ofanzivi kod Voronježa.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

17-1-1943
U ,30 č. *Terzić*[7] v.r.

■ Ivan Rukavina.
' Velimir.

BROJ 25

IZVJEŠTAJ POLITODJELA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 17. SIJEČNJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITICKOM RADU[1]

IZVJEŠTAJ POLITODJELA
PRVE DALMAT. BRIGADE
III. DIVIZIJE NOV
JUGOSLAVIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Potvrđujemo prijem svih izdanja C.K. Partije i SKOJ-a, AVNOJ-a, AFZ štampanih do kraja decembra prošle godine.

Sa izvještajem smo sačekali dok se ostvareni planovi koje smo pred sobom postavili za drugi period u životu part, organizacije u brigadi.

Prvi period, to je period upornog rada da se Partija i brigada postave na noge. Taj je zadatak sa uspjehom izvršen.

U drugom periodu postavljao se zadatak podići, razviti i učvrstiti part, organizaciju kao rukovodioca cjelokupnog života brigade. Sa mnogo volje i poleta pristupili smo rješavanju tih zadataka.

I.

RAD U BRIGADI

1) Da su ostvareni postavljeni zadaci za prvi period pokazale su izborne part, konferencije po svim bataljonima ove brigade održane u drugoj polovini oktobra mj. prošle godine. Izborne konferencije konstatujući dotadanje uspjehe u izgradnji Partije i nedostatke u tome radu postavile su kao osnovni zadatak razvijanje rukovodeće uloge Partije. Same konferencije mnogo su pomogle rasvjetljavanju i shvatanju ovog najvažnijeg zadatka, a izbor najboljih drugova u partfijska] bataljonska rukovodstva garantovao je najveću aktivnost pri ostvarenju tih zadataka.

2) Pad Livna,[2] dosta veliki gubici, povlačenje u neredu pred daleko nadmoćnijim neprijateljem dovode u tešku krizu čitavu brigadu. Manji dio boraca, pod pritiskom neprijatelja, ostupio je u pravcu Dalmacije. Jedan bataljon koji je prije borbi oko Livna, pošao za Dalmaciju odbio je da se vrati u sastav brigade.[3] Moral kod boraca bio je

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Institutu radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5653/V, 2—105 (43).

[2] Livno je palo u ruke neprijatelju 23. listopada 1942. godine.

[3] Odnosi se na 3. bataljon, sastavljen od ljudstva, ranijeg Blokovskog bataljona, koji je bio upućen u južnu Dalmaciju da svojim dejstvima dalje rasplamsava narodni ustanak. Na putu za Biokovo, bataljon je izveo nekoliko uspjelih akcija. Ali je uslijedio prodor neprijatelja ka Livnu. Bataljon se našao u pozadini neprijatelja, na teSkom terenu, s pomanjkanjem hrane. Dobijeni zadatak da izvrši u leđa neprijatelju izvršio je, ali sa slabim uspjehom a kada je dobijen zadatak da bataljon ne ide na Biokovo,

mnogo opao. Radom part, organizacija brigada se okupila — moral boraca pojačao. Pri savladavanju te krize pomoglo je i vojno-političko savjetovanje Štaba brigade sa štabovima dva bataljona brigade, sa Štabom III. odreda, štabovima dva bataljona toga odreda, koji su također bili u teškoj krizi. Savjetovanju su prisustvovali komesar i zamjenik komandanta IV. operativne zone. Savjetovanje je povuklo iskustva iz grešaka pri odbrani Livna, jasno pokazalo od kolike je važnosti za svaki uspjeh da starešine drže jedinice u svojim rukama i da to dobij a još veću važnost pri ostupanju. Savjetovanje je ukazalo na upornost boraca u tim borbama, na pravi značaj gubitka Livna, na padanje morala i gubljenje perspektive kod jednog dijela boraca. Bataljonski zborovi koji su održani nakon toga mnogo su doprinjeli da se ta kriza prebrodi.

3) Sastanak Štaba brigade sa komandantima i komesarima bataljona do kojega dolazi nakon toga bio je konkretizacija zaključaka savjetovanja na kome se konstatovalo da niži komandni kadar — vodnici, komandiri i komesari četa nemaju autoriteta među borcima i da se ne snalaze u svojim dužnostima. Tu se postavio kao najvažniji zadatak podizanje i osposobljavanje nižeg vojno-političkog kadra, u glavnom preko redovnih sastanaka svih starešina u bataljonu. Ukazujući na važnost ovoga problema za brigadu sastanak je obavezao rukovodeće drugove na krajnje zalaganje za uspješno rješavanje ovoga zadatka.

4) Brigada ulazi u sastav Divizije i nalazimo se pred dugim marševima kroz nove krajeve i pred teškim borbama. Pred part, organizacijama postavljali su se novi teški zadaci rukovođenja brigadom. Krupan značaj za učvršćivanje i razvijanje part, organizacija imalo je Partijsko savjetovanje naše brigade u Glamoču. Na njemu su učestvovali svi bataljonski part, komiteti, sekretari svih specijalnih jedinica, Štab brigade, a pored njih prisustvovali su još drugovi Ćeća,[5] komesar zone i komesar Divizije. Savjetovanje je konstatovalo jačanje part, organizacija a shodno tome učvršćenje i jačanje brigade i njene udarne moći. Ali još uvijek bataljonski part, komiteti bili su zbir sekretara ćelija a ne part, centri koji imaju sve niti u svojim rukama, koji sve pokreću na rad, koji podižu i bodre kada se kod svih drugih pokoleba moral. Sektaštvo je bila glavna opasnost. Savjetovanje je uspjelo da uoči i rasvijetli sve važne probleme koji su stajali pred part, organizacijama brigade i postavi kao glavne zadaće: a) omasovljenje Partije;
b) podizanje part, rukovodstva i razvijanje osjećaja partijnost kod članova; c) pojedinačno izučavanje i podizanje kadrova; d) rad u SKOJ-u;
e) briga za borce; f) pravilniji odnos prema narodu i njegovoj imovini; g) razviti politički rad u narodu kroz krajeve kuda brigada prolazi; h)

već se povrati u sastav svoje brigade, jedan dio ljudstva ispoljio je očiglednu koleblji-vost. Da ne bi došlo do većeg dezertiranja, Štab bataljona je odlučio da bataljon pođe na Biokovo i, poslije nekoliko dana odmora, krene u sastav svoje brigade. Vršeći manje akcije oko Biokova, Štab bataljona je uspio da ««čuva bataljon kao cjelinu i da ga, osim 25 boraca koji su dezertirali i nekoliko bolesnih, povrati u sastav brigade. Kriza je bila uspješno prebrođena, i bataljon je postao monolitnija jedinica.

* Politički komesar Četvrte operativne zone tada je bio Ivica Kukoč-Jordan, a zamjenik komandanta Maks Baće-Milić.

[5] Svetislav Stefanović. Tada je bio instruktor CK KPJ pri Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

razvijanje takmičenja među pojedincima i jedinicama na radu u teškim uslovima marševa i borbe.

5) U borbama za Jajce[6] i u odbrani toga grada imali smo priličan broj gubitaka. Pored jakog i dobro utvrđenog neprijatelja jedan od najvažnijih razloga za te gubitke jeste nedovoljno ratno iskustvo boraca. Usto naša brigada u pogledu obuće i odjeće stajala je vrlo slabo, pa su počeli slučajevi smrzavanja. Po tim pitanjima održano je savjetovanje Štaba brigade sa štabovima bataljona, rukovodioca specijalnih jedinica, brigadne intendanture i brigadnog saniteta. Osnovni problem koji je postavljen na tom savjetovanju jeste čuvanje boraca i briga o njima. Pitanje lične odgovornosti istaknuto je na prvo mjesto. Pred vojne rukovodioce postavljen je zadatak obučavanje boraca u vojnoj vještini koristeći pri tomu u punoj mjeri iskustvo naše brigade. Pred politkomesare, brigadni sanitet, intendanturu postavljeno je da koordiniraju rad, da daju sve od sebe kako bi se što pravilnije i potpunije vršilo snabdijevanje boraca, da borci osjete očinsko staranje rukovodilaca za njih, a narod potrebu i pravilnost našeg rada i snabdijevanja vojske.

6) Najbolja pomoć i kontrola u sprovođenju zadataka koji su postavljeni pred Partijom bile su part, konferencije održane po svim bataIjonima ove brigade. One su imale zadatak da pomognu i postaknu part, organizacije na izvršenje zadataka koje je postavilo part, savjetovanje, da ih pripreme za prvu partijsku brigadnu konferenciju. Ove konferencije su pokazale da postavljeni zadatci nijesu ozbiljno uzimani na rješavanje. Ove konferencije postavile su pitanje tako da održanje partijske brigadne konferencije zavisi od toga kada će part, organizacije po bataljonima povesti čvrst kurs na rješavanju zadataka koje je postavilo Savjetovanje. Na toj osnovi proglašena je na tim part, konferencijama utakmica među bataljonskim partijskim organizacijama ove brigade. Ove konferencije mobilisale su Partiju i silno razvile aktivnost organizacija i osjećaj odgovornosti svih članova Partije. Part, organizacije su shvatile značaj tih pitanja i počele da uzimaju stvar u svoje ruke, a to je bila sigurna garancija da će se uspješno rješavati svi postavljeni zadatci.

7) U toku čitavog drugog perioda u razvitku part, organizacija redovno smo obilazili bataljonska partijska rukovodstva, pomagali pri rješavanju postavljenih zadataka, a istodobno kontrolisali da li se radi i koliko se drugovi zalažu za izvršenje partijskih odluka. Ovakva pomoć doprinjela je da se bataljonska part, rukovodstva ojačaju i učvrste kao rukovodeća tijela i da kao takva rukovode. U jednom bataljonu stanje u tom pogledu još ne zadovoljava.

8) Bataljonske part, konferencije sazvane po pojedinim problemima pokazale su se kao moćno sredstvo za brzo podizanje part, organizacije kao cjeline. U zadnje vrijeme uočili smo činjenicu da malobrojne partijske jedinice, čije članstvo stoji na niskom stepenu političke svijesti, nijesu u stanju da među masom boraca pravilno sprovode partijsku

[6] Grad je oslobođen 26. studenog 1942. godine.

liniju. Iz toga smo izveli zaključak da bi takve konferencije, koje se sazivaju po pojedinim problemima, bile još moćnije sredstvo za još brže i solidnije razvijanje partijskih organizacija kad bi se na takvim konferencijama pozivali i svi kandidati Partije. Mi držimo da nećemo pogriješiti ako u buduće budemo tako radili. Ovdje ne mislimo na takve konferencije koje se održavaju po isključivo unutar partijskim pitanjima.

9) Jedna od najglavnijih smetnji za svestran razmah partijskog života u Brigadi jeste slaba i nedovoljna marksističko-lenjinistička naobrazba kod članova Partije. Važnost toga pitanja stalno je naglašavana. Mi smo u tom cilju za organizacije umnožili priličan broj dobre literature. Upućivali smo drugove kako treba izučavati taj materijal i materijal koji dobivamo od C.K. i V.Š. Ali partijske organizacije nijesu bile dozrele da to pitanje uzmu u svoje ruke kao pitanje koje Partija mora da riješi. Prvi ozbiljan korak u tome pravcu, u pravcu sistematskog teoretskog podizanja članova Partije, jeste prvi brigadni partijski kurs. On je trajao 16 dana. Na njemu su učestvovali 18 drugova a prorađeno 11 tema. Teme su nešto izmijenjene od onoga kako Vam je javljeno. Unijeli smo razvitak društva u dvije teme a izbacili kao posebne teme o teoriji revolucije i o diktaturi proletarijata. Ove smo dvije teme razrađivali u trima drugim temama koje su tijesno povezane sa ovim pitanjima. Za ovaj kurs služili smo se sa ovim materijalom: Istorija V.K.P. (b), Staljin: »Osnovi lenjinizma« i »Nacionalno pitanje«, Lenjin: »Seoskoj sirotinji«, »Imperijalizam«, Kolarov: »Komunistička internacionala«, Engels: »Anti Duhring« i »Porijeklo porodice, privatne svojine i države«, Segai: »Udžbenik političke ekonomije«, člancima druga Tita i izdanjima C.K. i V.S.

Pored nas dvojice i zamjenika komesara druga Sćekića[7] učestvovali su sa po jednom temom i komandant i komesar Brigade.[8] Kurs je popularan u čitavoj Brigadi. Svi borci pričaju o kursu i svi bi htjeli da dođu na kurs i pitaju se dali će doživjeti tu čast da i oni budu kursisti.

Glavni nedostatak kursa je u tome što se nije povelo dovoljno računa pri izboru drugova za kurs, te se zbog toga moglo dogoditi da su dvojica drugova u toku rada morali otpasti, jer nijesu mogli da shvataju. Inače kursisti su pokazali nevjerovatno mnogo volje i truda u radu za čitavo vrijeme. Uspjeli su da shvate sva osnovna pitanja što im omogućuje daljnje produbljavanje tih pitanja i rad na samoizgradnji. Shvatili su značaj teorije marksizma-lenjinizma, što je pobudilo kod njih interes za ovladavanje tom teorijom. Pokazalo se da nemaju pravo oni malodušnici koji kažu da je nemoguće razvijati male i raznovrsne škole i u ovakvim uslovima dugih marševa i teških borbi. Shvatili su značaj planskog sistematskog rada i vrijednost radne discipline koju svjesno izgrađuje sam kolektiv sa predavačima, a što je imalo za rezultat i svakodnevno povećanje radnih časova. To su glavne pouke sa našeg prvog kursa koje će nam poslužiti za uspješniji rad na idućim kursevima sa kojima ćemo nastaviti.

[7] Vlado.
[8] Komandant brigade je tada bio Gligo Mandić, a politički komesar Ante Kronja-Cenčo.

10) Već su bili sazreli uslovi i izvršene sve pripreme za saziv brigadne partijske konferencije koja pada na dan poslije završenog brigadnog partijskog kursa. Na konferenciji su učestvovali, pored delegata part, jedinica, svi komandanti bataljona, komesari bataljona i četa i kursisti. Osamdeset učesnika bilo je na konferenciji. Mislili smo da pozovemo delegacije ostalih vojnih jedinica naše Divizije i part, organizacija koje rade u pozadini, ali uslijed vojne situacije i udaljenosti to nije bilo moguće ostvariti. Ovo je umanjilo značaj i uticaj ove konferencije. No njen značaj za Brigadu je veliki. On će ostati jedan krupan datum u životu Partije i čitave Brigade. I njen svečani dio i njen radni dio bili su na visini, izražavali su sav polet i ozbiljnost part, organizacije ove brigade.

Konferencija je konstatovala da je zadaće koje je pred part, organizacijama postavilo Savjetovanje u Glamoču Partija čvrsto uzela u svoje ruke i da najvažnije među njima uspješno rješava. Ne skidajući te zadaće sa dnevnog reda konferencija je ukazala na nedostatke po pitanju političkog i kulturnog rada, na još nedovoljan rad sa drugaricama, na opasnost sektaštva, na nedovoljno nesistematsko izučavanje ratne vještine i stavila u dužnost part, organizacijama da pojačaju rad u tom pravcu kako bi se što prije preodoljele te slabosti.

Konferencija je pokazala da part, organizacije nijesu do sada bile dorasle da shvate ogromnu važnost SKOJ-a, pa se SKOJ nije uspio osjetiti kao borbena omladinska organizacija niti u Brigadi a još manje na terenu. Savjetovanje SKOJ-a održano u Glamoču i pomoć sa naše strane nijesu bili dovoljni da izvrše prelom u shvatanju važnosti toga pitanja, jer part, organizacije nijesu shvatile njegovu važnost, pa ga nijesu postavljale kao goruće pitanje pred Partijom.

Konferencija je kao glavne zadaće postavila pred part, organizacijama: a) izučavanje maksizma-lenjinizma i to tako da se odmah počne sa izučavanjem Istorije V.K.P. (b); b) učvršćenje SKOJ-a kao rukovodeće i borbene omladinske organizacije; c) sistematska organizaciona i politička pomoć part, organizacijama i SKOJ-u na terenu kao i svim antifašističkim organizacijama u pozadini.

Na ostvarenje ovih osnovnih zadaća Konferencija je pozvala na mobilizaciju i utakmicu sve part, članstvo. Konferencija je ostavila silan utisak na učesnike i uvjerenje da nema pitanja koje se ne može rješiti kad ga Partija uzme u svoje ruke.

Zaključak. Brigada je postala sigurna i jaka udarna snaga, porasla je njena manevarska sposobnost i spremnost na izvršavanje i najtežih zadataka ma gdje se oni postavljali, a njena izdržljivost i odnos prema narodu relativno su dobri. Partija je brojno ojačala (200 članova Partije
[1] **137** kandidata) i stekla povjerenje i ljubav boraca.

[...]

II.

RAD NA TERENU

Pitanju aktivne pomoći part, organizacijama na terenu poklonili smo veliku pažnju. Svuda gdje smo dolazili ukazivali smo pomoć kako organizacionu tako i političku.

1) Za vrijeme našeg bavljenja u Livnu išli smo redovno na sve sastanke O.K. i M.K. i pomagali im u radu na rješavanju zadataka koji su se postavljali pred part, organizacijom. Također smo održali, uz pomoć još dvojice drugova sa terena, kurs za radničke aktive grada Livna na kojem je učestvovalo 26 radnika. Uzeli smo učešća u pripremi i sprovođenju seoskih izbora za N.O.O. za kotar livanjski.

2) Kad su djelovi naše Brigade išli za Dalmaciju koristili smo to vrijeme te smo održali sastanke sa K.K., opštinskim biroom Omiša, part, jedinicom Mosorskog bataljona i rukovodiocima u vojsci i na terenu u Moseću. Uspjeli smo da im objasnimo mnoga pitanja, naročito organizaciona, u kojima oni nisu bili najbolje upućeni.

3) Za vrijeme našeg boravka u Glamoču, uslijed njemačke ofanzive iz Jajca, bili su većinom svi politički radnici evakuisani iz Glamoča. Sa onima koji su ostali razgovarali smo i organizovali proslavu Oktobra[9] za Glamoč i okolne opštine, a dali smo i glavnog govornika na dan proslave Oktobra u Glamoču. Od tada bili su dugi marševi i borbe za Jajce i oko njega, tako da do našeg dolaska do blizu Zenice nijesmo mogli ukazati ozbiljne pomoći part, organizaciji za okrug Jajce.

4) Po dolasku do rijeke Bosne uhvatili smo vezu i pozvali drugove iz Zenice na sastanak. Odgovorni drug nije došao. Drugovi su na sastanku kazali da nemaju partijske veze od proljeća prošle godine, da nijesu dobijali partijski materijal. Iz razgovora se moglo zaključiti da postoji jedna grupica drugova koja se začaurila i tako čeka bolje dane. Mi smo im dali upustva za rad po svim pitanjima partijske djelatnosti, oštro kritikovali njihovu pasivnost. Napisali smo jedan letak za narod Zenice i okoline sa potpisom Štaba naše brigade, kojega Vam u prilogu šaljemo. Dali smo im da razdijele radnicima sto komada proglasa A.V.N.O.J.-a, sto komada našeg letka i oktobarski broj »Borbe«. U Zenici su čekali rezultate naših razgovora drugovi iz Kaknja. Brigada je odmah iza toga imala pokret i više se nijesmo mogli sastati.

5) Pri prolazu Brigade na zadatke za likvidaciju stanica na pruzi za Zenicu neka velika muslimanska sela pružila su našoj vojsci, koja je tuda morala da prođe, manji otpor dok su saznali da nijesmo četnici nego partizani, pa su onda položili oružje. Sa prestavnicima svih tih sela mi smo održali jednu dugu konferenciju. Vidjelo se da su ih četnici noću napadali i plijenili im stoku. Pošto smo ih na tom sastanku upoznali sa karakterom i ciljevima naše borbe, izrazili su svoju spremnost da sazovu zborove po svim selima i da izaberu N.O.O. Novoizabranoj narodnoj vlasti vratili smo puške kako bi mogla obrazovati straže radi

[8] Riječ je o proslavi Oktobarske revolucije.

zaštite od pljačke četnike. Ova mjera bila je s radošću prihvaćena od naroda koji je našoj vojsci tih dana pravio velike usluge. Kad je jedan naš bataljon ostupao pod jakim pritiskom Njemaca, ovi seljaci ne samo da nijesu pucali nego su pomagali da se bataljon izvuče bez gubitaka. Ovo Vam javljamo radi toga što je komesar V. crnogorske brigade
III. divizije[10] izjavio da je to politička greška što smo im vratili oružje.

6) Početkom ovoga mjeseca održali smo sastanak sa drugom Pirolićem[11] iz Prozora, članom O.K. Mostar, koji sada radi kao zamjenik komesara Prozorskog bataljona (taj bataljon sada broji 60 ljudi). Sastanku je prisustvovao još jedan član Partije iz tog bataljona. Pošto nam je izložio stanje part, organizacije na toj prostoriji: da ima 9 partijaca, od kojih jedan radi na terenu a ostali u bataljonu, da imaju redovne veze sa O.K. Mostar, da postoje SKOJ-evi aktivi u nekim selima, da se simpatije naroda okreću na našu stranu poslije lošeg utiska kojega je ranije ostavilo ostupanje bez borbe V. i X. brigade, složili smo se da on obavijesti O.K. o razgovoru sa nama i da im predloži da na njegovo mjesto zamjenika komesara bataljona dođe neko drugi a on da obrazuje part, rukovodstvo za srez prozorski. Objasnili smo se i o svim ostalim pitanjima part. rada. Drug Pirolić ostavio je na nas dobar utisak.

7) Došli smo u kontakt s drugovima iz Travnika, Bugojna i Kreševa i pozvali smo ih da i sa njima održimo sastanke u koliko to ne omete pokret Brigade.

Drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

17. I. 1943. g.
Položaj

Za politodjel:
Risto Lekić[12] v. r.
Zdravko Romac v. r.

[10] Draglša Ivanović.
[11] Meho.
[4] Poginuo lipnja 1943. Sutjesci, Miljevina.

BROJ 26

pismo Štaba sjevernodalmatinskog bataljona od 20. SIJEČNJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH KNIN O SITUACIJI U PROMINI[1]

S T A B
Sjever. Dalm. Bataljona
Broj službeno
20. januara 1943. god.
Položaj

Drugarskom

Okružnom Komitetu K. P. H
za **Kninsku Krajinu**

Dragi drugovi!

Dolaskom naših vojnih jedinica na teren Promine odmah smo se povezali sa članom tog foruma drugom Kneževićem, od koga smo dobili punu podršku u našem radu, ali koji je nakon kratkog vremena morao poslom da ide dalje na svoju dužnost. Od toga vremena pa do danas mi nismo od ostalih drugova odgovornih na terenu dobili nikakvu pomoć po pitanju izvršavanja dobijenih, već naprotiv samo ometaju u vršenju zadataka. Svi ovdašnji odgovorni drugovi ne samo da nam ne izlaze na ruku, već nas, naprotiv, izbjegavaju, a da se ne bi valjda, kompromitirali. Jedan slučaj izbjegavanja naše vojske, a i očitog kukavičluka i oportunizma šaljemo tom forumu u obliku prepisa pisma, kojeg je ovaj Štab primio od odgovornog za obavještajnu službu u Oklaju druga Majkovića.

»Komandantu i politkomesaru — partizanskog odreda — Promina.

1. Ne znam kojim ste zadatkom došli na teren Promine, mislim zbog masovne propagande, ali mislim i držim da je vrlo nepametno previše zadržavanje na ovome bezizlaznom terenu.

2. Zandarmerijska kasama u Oklaju **se ne** smije razoružavati tim prije što ste imali pregovore sa postojećim vlastima i obećali ste da nećete dirati u kasarne, a k tome još i to da nebi imali nikakove koristi. U prvom redu je zgrada velika i visoka na tri sprata, mislim na kasarnu i vrlo se je zgodno braniti iz nje. Osim toga postavljaju se takove zasjede da se nemoguće približiti samoj zgradi. Ali sa svim tim recimo da se zgrada osvoji onda bi imali nekoliko pušaka, možda desetak i to bi bilo sve, a ostalo bi se razbježalo. A onda želja četnika se ispunja da nađu kakav zgodan način, te jurnu na nevini narod i da nastane pokolj gori možda nego u Dugom Polju ili u Gatima, **a** za **koji bi pokolj vi bili najodgovorniji ! ! !**

[1] Original (tipkan napisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 6/741—744.

Kakove ste koristi imali što ste razoružali stanicu u Miljevcima?[2]

Po mome mišljenju, a i mišljenju organizacije Knin i Drniš, više je bilo štete nego koristi. Zarobili ste 7 pušaka d 1 puškomitraljez, a tada su Italijani uhapsili 4 najbolja čovjeka, možda jedine koji nisu ustaše i koji su u Miljevcima najčestitiji ljudd: tome još ovo: još će biti hapšenja u Miljevcima i došla je već vojska i karabinjeri, koji će stalno stati. Dakle korist: 7 pušaka + puškomitraljez. Šteta: 4 čovjeka za sada i osnivanje standee u Miljevcima karabinjerske.

Bilans: mišljenje

Veća šteta nego korist. Osim toga se ne može po Miljevcima kretati **onako** kako se moglo do sada, obzirom na Italijane. Nemojte slušati **pojedine** ljude promince koji vam govore najljepše i najbolje — naprim- **mer o** razoružanju stanice — da se to može — a pri tome vjerujem **vam** govore to ljudi koji nemisle svojom glavom.

3. Gola istina da su Italijani imali doći sa tri strane u Prominu. **kad** ste bili obavješteni pre tri četiri dana.

Imali su doći iz Knina, Drniša i Kistanja, te vas same sklopiti i opkoliti. Dogodilo bi vam se gore nego što se je dogodilo bataljonu »Bude Borjan«, prošle godine. A osim toga su Italijani bili obavješteni da ima **400** partizana u Promind — poslali su odmah pojačanje u Manojlovac i što je još najgore, a to je da su imali doći u sva sela Bogatiće, Nečmen i Ruljane.

Ova sela su imala biti potpuno spaljena, ljudi uhapšeni i poubijani — **sve** što je živo ubiti d opljačkati. Svakako bi sobom poveli četnike. **Ovo nemojte shvatiti, kao neko strašenje vas ili nas odavle strah nego je to samo gola istina.** Zahvaljujući **jednom čovjeku** iz Promine nije došlo **do paleža** — ubistava i ostalog terora u Promini. Samo jednom čovjeku **koji je** istupio pred Italijane i objasnio im stvar drukčije, mi imamo **zahvaliti** njemu — neću da ga imenujem, danas je mimoišao teror.

4. Zašto se je bacio jedan stup električnog voda za Šibenik. Sva je sreća bila da je stup ostao na jednoj od četiri noge. Da je recimo stup srušen, koje bismo mi imali koristi od toga? Stup bi radnici po nalogu Italijana napravili za jedan dan, a tada bi sami Italijani zapalili ono selo kome je to napravljeno i uhvatili ljude u tom selu. Evo velike koristi.

A kad bd **u** Promini uhvatili dva čovjeka, tada bi oni mogu vam **iskreno** reći — odveli sve ljude i čitavu stvar, a i same vas. To je **žalosna** činjenica — što se tiče samih prominaca — žalosno jest ali je **činjenica i mi** — odnosno **vi** morate da s tom činjenicom računate !

Ja mislim da se i vas dva po ovome pitanju samnom slažete a vjerujem da ćete se složiti i sa ostalim pitanjima odnosno tačkama.

Smatram da se stupovi električne centrale ne smiju dirati, kao ni **rudnici** jer samo s time imali koristi samo narodni neprijatelji: Rekao **sam** u 4.-toj tački šta bi se imalo od toga kad bi se srušilo jedan elek- **trični** stup. Ne bi Šibenik imao svjetla za jedan dan, a mi s naše strane **imali bi** zapaljeno selo **i** ubijene ljude.

[2] Vidi dok. br. 13.

Rudnike se ne smije dirati, još i zbog ovoga — na rudnicima rade 500 radnika sve iz Promine. Ruda se uopće — mogu reći ne vadi, a ako se i vadi a ono se ne prevozi. Tako okupator nema koristi od toga. A osim toga 500 manje vojnika odnosno pušaka koji bi se sutra obukli u domobranska ili ustaška odijela i te puške bi bile uperene protiv narodne vojske. Tome još dodajem i to da 500 porodica skoro živi, — sa primljenom aprovizacijom sa rudnika. Eto koju bi korist nanijeli recimo srušeni jedan stup ili razrušeni jedan rudnik. Da li vredi više jedan stup ili jedno selo i nekoliko najboljih ljudi iz tog sela?

6. Italijani su najavili veliku ofanzivu — čišćenje krajeva od partizana — i to počinju 19/1. o.g. 'c.j. do nekoliko dana. Smatram da bi vam bilo bolje da se neopaženo izvučete odavle i da odete u svoju jedinicu, jer mislim, a kako smo ovdje obavješteni od Knina i Drniša da će svi izlazi biti zatvoreni. Bolje ranije, nego se kasnije probijati kroz obruč neprijatelja. Još dok ne bude kasno!

7. U Promini je situacija ovakva: Narod ostavljen na milost i nemilost od ustaša priklonio se sada sa simpatijama narodno-oslobodilačkoj vojsci — partizanima. Ali kažem opet samo sa **simpatijama, jer su partizani blizu i** jer narod ne voli ustaše. Sama vlast kaže da je narod **80%** uz partizane!

Sami prominci su narod — poseban narod, sam za sebe. **Uglavnom nije borben.** I izbijte iz glave ako mislite da ćete iz Promine izvući nekoliko desetina boraca. Ako izvučete pojedince onda je to odličan uspjeh: To vam ja kažem jer sam upoznao promince, a vi ćete se uvjeriti sami. Razlika je između našega seljaka i seljaka Primorja, recimo Vodica ili na primjer susjednih seljaka — pravoslavaca i katolika okolice Knina i Drniša. Naš je seljak veliki vikač — sposoban da viče i da larma — za parade i svečanosti, gostoljubiv je, ali kada se tiče nešto napraviti za opštu stvar naprimjer: boriti se onda je najzadnji — mirne duše mogu reći u čitavoj Jugoslaviji. Karakteristična crta našeg seljaka je ova: **slijepo slijedi vlast koja zadobija njegovo povjerenje.** O ovome malo promislite i uzmite za činjenicu. Nema svoga vlastitoga — ja — nije odlučan, nema inicijative, strašljiv i što je najvažnije vrlo je — miran — i može mu po glavi tući luk ko god hoće i mirno snosi sve neprilike.

8. Niste smjeli u pojedina sela — važi najviše za Razvode (selo Manojli) da otvoreno prikažete svoju prisutnost. Izgleda mi da je neki žandar sa stanice u Miljevcima rekao da su neki Manojli bili u akciji na stanicu i to vlast zna, kao i to da ste bili kod njih jedan dan. Ne smije se tako otvoreno svoje ljude bacati u propast. Opet ponavljam — Promina ne može dati veći broj boraca, jer znam promince, jedino što ona može dati, a to je materijalna pomoć. **To će te se i vi uvjeriti ako se niste već uvjerili!**

9. Vi govorite ljudima da će te Prominu proglasiti oslobođenim kra**jem.** To je za sada **nemoguće. I** to posve nemoguće. Evo zašto:

a) u Knin i u Drniš se je povratila divizija talijannska »Sasari« oko 20.000 ljudi. U Kosovskoj Dolini ima četnika hercegovaca 3—4.000, a domaćih biće oko 2.000. U Roškom Slapu su Italijani pojačani. U Manoj-

lovcu će biti pojačani, ako već nisu, u Miijevcima će biti odnosno već je došla karabinjerska stanica.

U Bogatiću (Popovići) će doći nabrzo stanica, a u Oklaj također. U Oklaj izgleda da će doći najmanje 3—-400 ljudi i da će biti »Komando presidio«, eto tako: Knin, Drniš, Slap, Bogatići, Kistanje, Manojlovac, Miljevci — sve su to mjesta gdje imaju Italijani uporišta i sa ovim mjestima je Promina opkoljena!!!

Italijani će doći brzo u gore spomenuta mjesta! Sa ovim morate i da kako računate. Evo u kakvoj se situaciji Promina nalazi odnosno će se naći, a osim toga njezin isturen — nezgodan geografski položaj. Akcija partizana u Promini je skroz nepotrebna, to ćete i vi uvidjetii kad sve ovo pročitate, a to će vidjeti i veći forum nego što ste vi, a već su neki povodom te stvari obavješteni. **Partizani bi samo izložili ili izlagali svoj, ničiji narod nego svoj, okupatoru sigurnoj smrti.**

10. Od koga se Promina ima osvajati? Nema za sada ni od četnika ni od ustaša ni od Talijana. A ako sami partizarù dovedu tu četnike, ustaše i Talijane onda će sigurno imati od koga osvajati. Narod je uz partizane te ga se kao svoj narod ne smije izlagati i **ka** otakvog **se u** malo boljim prilikama može na narod prominski; **uvijek kao naš narod uz partizane.** Četnici govore uvijek promincima da su partizani i da drže kod sebe partizane, da će doći jednoga dana, to će ih sve opljačkati, ubijati po svome običaju.

Dakle: Zaključak povodom ove tačke: ne smiju partizani **svoj narod na** koje uvjek mogu računati, i njegov kraj Prominu, izlagati žednim četnicima i Talijanima naše krvi, jer je Promina možda jedini kraj koje partizani pri potrebi **ne trebaju osvajati,** vojnički jer je Promina već osvojena.

11. Ako se baš hoće narod dirati i izlagati ga sigurnoj opasnosti **onda bi mogu vam sigurno reći — Promina — postala najreakcionarniji kraj uopšte.** Bilo bi ustaša, koji bi klali nevini srpski narod, a obadva jadna naroda koje je zavadio krvavi okupator. Unapred vam govorim ne izlažite **narod svoj** sigurnoj opasnosti, jer nema smisla uopće da se ovdje zadržite, pametan čovjek svaki kad mu se razloži situacija u kojoj se Promina i prominci nalaze rekao bi imaš pravo!

A ako baš hoćete da izlažete što nema smisla i nije potreba onda će te pretvoriti vi sami Prominu u najreakcionarniji kraj!

Već se- skoro i ponavlja reakcija samih prominaca. Ali ta reakcija treba da izostane, a da izostane treba komandant i politkomesar ovo sve pregledaju i dobro promisle i razmisle i vjerujem da će kao napredni ljudi i čuvari našeg naroda naći najbolje riješenje.

Sjeti se pjesme: Braniti svoj narod od fašista zlih
To je sveta dužnost partizana svih!

Treba ga braniti, a treba ga i čuvati, ako je taj narod uz partizane. Dakle da završim. Najbolje bi bilo da se zadržite još jedan dan i da taj dan prođete preko Pro mine, ali samo prođete, i da odete. To je najbolje riješenje, ako se misli imati narod uza se i ako se misli da ne bude u Promini reakcije!!!

Dakle, obraćam se vama drugovi — druže komandante i politički komesare i mislim da će te stvar urediti.

Nadam se u vašu svijest i ljubav koju gajite prema svome napuštenom narodu te da će te postupiti ovako. Neka vam posluži primjer — Bukovica — koja je sada reakcionarna, a prije nije mogla biti bolja.

Sa drugarskim pozdravom vas pozdravlja

Majković

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

P. S. Mislim da će doći do vas onaj čovjek — Visoki — što je bio sa vama na pregovorima«.

Prema ovome konstatujemo da taj dobar čovjek koji nije imenovan, a koga smatra ovaj zaštitnikom naroda u Promini, da je ustaški tabornik koji prema svim izgledima je svi jesno povezan sa istima i koji zna potpuno kako se radi i koje odgovoran za partijsku organizaciju na ovom terenu. Svaki pokret i svaki rad pita se savjet u dotičnoga, koliko mi vidimo. Samo stanica Oklaj imala je do sada 2 puta biti razoružana, ali kod prvog pokušaja dobili smo vijest od obavještajnog iz Oklaja da se svi domobrani i žandari nalaze na položaju prema Lukaru i da nema smisla napasti praznu zgradu, a također u isto vrijeme četničke su bande pljačkale po Lukaru i prema tome osujećena nam je tog puta akcija. Drugi put dobili smo obavještenje da se sprema velika racija na prominske partizane i da su se već koncentrirale neprijateljske snage u okolini Promine, te smo radi toga bili prisiljeni da se za izvjesno vrijeme povučemo na sigurnije položaje, nego li je to sama Promina. Svi drugovi na terenu na koje možemo računati da nam mogu dati pomoć, padaju pod uticaj Majkovića, koji je prema našem mišljenju, s obzirom na ovo pismo saboter naše borbe i izdajnik našeg naroda.

Molimo da taj forum hitno pošalje jednog odgovornog druga na teren, a da se istog Majkovića stavi pred partijsku odgovornost u koliko je član Partije, a mi sa naše strane tražimo da ga se stavi pod vojni sud i da se kazni radi svega ovoga zaslužnom kaznom.

Mi nikakve pregovore nismo imali sa prestavnicima današnje vlasti, samo smo imali razgovor sa ustaškim tabornikom, na koji smo došli na njegov poziv.

Svi su izgledi da ovaj tabornik zna, kako za partijsku, tako i za SKOJ-evsku organizaciju u Oklaju odnosno Kninu, a što je sigurno saznao od druga Majkovića, koji je sa istim usko povezan.

Partijska organizacija se jača s time što se čisti. Zato je potrebno da se na ovom sektoru očisti i iz naše Partije izbaci sve ono što ne valja. Samo u tom smislu mi ćemo moći da odgovorimo onome što se pred nas postavlja u ovome kraju.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom,
Gojko Jakovčev v. r.

Komandant,
Strne *Ivas v. r.*

BROJ 27

I ZV TESTA J ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 22. SIJEČNJA 1943 GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O ZAROBLJAVANJU TALIJANSKIH BRODOVA U BRAČKOM KANALU I DRUGIM AKCIJAMA PODREĐENIH JEDINICA[1]

S T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj ..... Op.
Dne 22. I. 1943.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Šaljemo Vam sljedeći operativni izvještaj :

30. XII. 1942. Postaja naše ratne mornarice u Podgori u saradnji sa dijelovima Biokovskog bataljona zarobila je u Bračkom Kanalu pet brodova, natovarenih hranom namjenjenom ustaškim vastima u Omišu i Makarskoj.[2]

1. I. 1943. Postaja naše ratne mornarice u Podgori u saradnji sa dijelovima Biokovskog bataljona zarobila je jedan brod natovaren hranom namjenjenom ustaškim vlastima u Omišu i Makarskoj. U svih 6 (šest) brodova, zarobljenih 30. XII. 1942. i 1. I. 1943, zaplijenjeno je oko 15 vagona hrane, većinom kukuruza i nešto graha, te 60.000 komada cigareta.[3]

Istoga dana prije podne doplovili su talijanski ratni brodovi, ukupno pet plovnih jedinica, pred našu luku Podgora, bombardovali su 4 sata artiljerijskom paljbom, zatim gađali mitraljezima sa svrhom da se iskrcaju i da odvuku zaplijenjene brodove sa hranom. Naši borci su ih dočekali, pustili ih u neposrednu blizinu i otvorili na njih puščanu i mitraljesku paljbu i prisilili ih da se povuku. Neprijatelj je imao dva mrtva i više ranjenih, naši nisu imali gubitaka.

5. I. 1943. Neprijateljski avion bombardovao je Livno. Pogođena je jedna kuća, koja je oštećena i u kojoj je ranjeno jedno dijete. Veće štete nije bilo.

6. I. 1943. U noći toga dana patrolirali su talijanski ratni brodovi kanalom između otoka Hvara i Makarskog Primorja i u 4 sata ujutro skoncentrisali se Pred lukom Podgora. U 7 sati počeli su Talijani bombardirati mjesta Drašnice, Igrane, Tučepi i Podgoru. Talijani su namjeravali da se iskrcaju na oslobođenom dijelu naše obale, ali su bili odbijeni. Na strani neprijatelja ima nekoliko mrtvih a s naše strane ni kod vojske ni među građanstvom nije bilo žrtava. Istoga dana izvršili su alijani bombardiranje iz zraka naših primorskih gradova Igrane, Živogosće, Drašnice, Podgora i Tučepi. Bačeno je oko 60 bombi od 25—50

k- 1491 (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 7/2»

[2] Vidi dok. br. 8, 14, 18, 125, 139, 198 i 311.

kg težine. Porušeno je dosta kuća i potopljena su naša dva motorna broda u luci Podgora.[3]

Prominski vod[4] napao je žandarmerijsku stanicu u Širitovcima (10 km zapadno od Drniša). Zarobljeno 8 žandara, 1 mrtav i (1) ranjen. Naši nisu imali gubitaka. Zaplijenjeno je: 1 puškomitraljez, 9 pušaka, 2.724 metka, 3 pištolja, 1 signalni pištolj, 2 lovačke puške, 7 bombi, 25 šatorskih krila i drugog materijala.

10. I. 1943. Jedna četa Mosorskog bataljona napala je na pruzi Split—Sinj u blizini Mravinaca na vlak koji je transportirao talijanske vojnike.[5] Napad je izvršen bacanjem bombi u vagone i puščanom paljbom. Talijana ubijenih u vagonima bilo je ali se ne zna broj. Odmah nakon napada na vlak, Talijani su u paničnom strahu počeli bježati iz vagona i tom prilikom 6 vojnika je ubijeno. Istovremeno izvršen i napad na bunkere koji su u blizini i ubijeno je 6—7 Talijana. S naše strane nije bilo gubitaka. Značaj ove akcije je tim veći što je izvršena u neposrednoj blizini Splita i na bunkere koji brane Split. U okolnim selima kao i u samom Splitu nastala je uzbuna a Talijani su otvorili na našu četu artiljerijsku vatru iz Splita, Klisa i Omiša. Trupama Splitskog garnizona naređena je uzbuna.

18. I 1943. Jedinice IV Dalmatinske udarne brigade uspješno su očistile selo Slivno južno od Imotskog.[6] U selu je bilo oko 150 ustaša i milicije. Otpor neprijatelja je bio vrlo slab. Zarobljeno je 4 ustaša a zaplijenjeno 11 pušaka, dva redenika za teški mitraljez sa municijom, te ostalog materijala i spreme. Gubitaka s naše strane nije bilo.

U ovom izvještaju nisu iznesene akcije III Dalmatinske udarne brigade,[7] pošto od Štaba te brigade još nismo primili operativni izvještaj.

O akcijama naših jedinica na poluotoku Pelješcu izvjestili smo Vas posebno, prepisom njihovog izvještaja dostavljenog P.K. K.P.H.[8] za Dalmaciju.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik: M. P. Komandant :

Skorpik[9] v. r. *Vicko Krstulović* v. r.

[3] Vdi dok. br. 133 i 135.
[4] Formiran je početkom siječnja 1943. godine. Tokom istog mjeseca prerastao je u četu koja ulazi u Sjevernodalmatinski bataljon.
[5] Vidi dok. br. 141, 142 i 290.
[6] Vidi dok. br. 31, 35 i 158.
[7] Vidi dok. br. 32, 152 i 295.
[8] Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.
[9] Josip.

BROJ 28

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA DRUGE DALMATINSKE NOU BRIGADE DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 22. SIJEČNJA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE O RADU PARTIJSKE ORGANIZACIJE U BRIGADI[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Razvoj partijskih organizacija a uporedo s tim i razvoj brigade kao vojničke jedinice ide, naročito u posljednje vrijeme, u znaku stalnog napredovanja. Postižu se vidni uspjesi u svim pravcima, po svim linijama partijske djelatnosti. Izlazi se polako ali sigurno iz raznih slabosti, otklanjaju se mnogi nedostaci kojima smo obilovali, uspješno se likvidira sve ono što nas je sputavalo u radu. Danas, s pravom postavljaju naše organizacije zadatak — stići ostale brigade naše divizije. Osnovni nedostatak, koji nas je mnogo kočio u radu, jeste vrlo mlad i neiskusan partijski kadar. Takvom kadru podići svijest o ulozi naše Partije u vojsci, naučiti ga vještini rukovođenja, vaspitati ga na odgovornost u radu, uliti mu dovoljno partijnosti, bio je glavni zadatak, koji se pred rukovodeće drugove u najvećoj mjeri postavljao. Dugim i svakodnevnim radom to pitanje je ipak u priličnoj mjeri pozitivno riješeno, što se, osjeća na stvarnom uticaju partijskih jedinica na život i rad vojske. Sve dok to pitanje nije uspješno riješeno, ostali niz, isto tako, važnih problema nije rješavan brzo i na vrijeme. Zahvaljujući izrastanju i jačanju partijske organizacije postigli smo da uspješno postavimo i sprovedemo za nas osnovna pravila: da se radi planski i da se organizacije osamostale.

Iako je plan osnovna i svakoj organizaciji poznata stvar, kod nas doskoro plan nije postavljen tako da predvidi sve i da za određeni zadatak angažuje sve partijce jedne organizacije. Danas je plan djelo bataljonskog rukovodstva. Po ispunjenju starog plana postavlja se novi. Uspijevamo da za tacno sprovođenje plana zainteresiramo sve partijce. Plan je kod nas omogućio da se razgranaju i unaprijede svi sektori rada. Kao rezultat plana uspješno se radi politički (česta bataljonska i četna predavanja i diskusije), kulturno (niz priredaba za seljake i građane, analfabetski tečajevi), vojnički (razne borbene radnje) itd. Ovakav rad zapošljava po raznim linijama velik broj boraca i time se daje mogućnost borcima da se kroz rad podižu.

Doskora, organizacije su nam mnogo trpjele zbog nesamostalnosti u radu. Uglavnom, svi su očekivali da se obiđu od odgovornih drugova iz brigade pa da onda sa radom požure. Međutim, u posljednje vrijeme nezavisno od naših obilazaka organizacije rade. U radu donose predloge i odluke sa dovoljno samouvjerenja da su ispravne i što je važno zapaža ^ da prave vrlo malo pogrešaka. Ovo je za nas od velike važnosti, jer je vrlo čest slučaj da su jedinice i terenski i vremenski udaljene od

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu CK SKJ, reg, br. 5644.

štaba brigade pa, uglavnom, tako udaljena jedinica radi na svoju inicijativu. Ovako sređene naše partijske organizacije mogu da se pozabave rješavanjem drugih problema, koji nam se nameću i koji iziskuju što brže i bolje rješenje.

Jedan od takvih važnih zadataka jeste teoretsko izđizanje partijaca. Mi mu danas posvećujemo najveću pažnju, jer zaista naši partijci znaju vrlo malo. Dosad nije bilo dovoljno sistema u tom radu. Postavili smo svim organizacijama kao obavezu proučavanje Istorije V.K.P. (b). Proučavanje mora da bude što temeljitije. Pošto nijesmo imali umnoženu Istoriju, to danas radimo na tome da bar prve glave umnožimo. Već smo umnožili prvu glavu i ona se proučava. Radi se na umnožavanju sljedećih glava. Sva ostala literatura, koje ima prilično, treba da nam posluži kao materijal za bolje razumijevanje i učenje Istorije.

Pored pitanja teorijske izgradnje kao važna pitanja treba istaći nedovoljnu borbenost pojedinih dijelova nekih naših jedinica, zatim potrebu vaspitanja svih ljudi da sa voljom i ljubavlju pođu, ako bude potrebno, i van granica Dalmacije u cilju daljeg vođenja naše borbe. Iako je, i Po pitanju borbenosti i odlaska iz svoga kraja, brigada uglavnom daleko odmakla, ipak kod izvjesnih novodoslih elemenata treba još u tom pravcu uporno raditi.

Sva pitanja koja se danas postavljaju i koja će se ubuduće postaviti u ovoj brigadi biće riješena u interesu naše Partije. To garantuje današnje stanje Partije, koja stvarno predstavlja najvažnijeg činioca u raspoloženju naših boraca.

Izuzetak od ovakvog stanja čini donekle organizaaija IV-tog bataljona ove brigade. Ljudstvo ovog bataljona sastavljeno je od primoraca i ostrvljana, koje ne raspolaže sa dovoljno borbenih i uopšte vojničkih kvaliteta. To se da objasniti uslovima pod kojima se ono razvijalo i širinom dalmatinskog ustanka, gdje se dižu i najzaostalije i za borbu najneiskusnije mase. Mi imamo namjeru da koristimo prvu priliku popune novim borcima iz nekog drugog kraja, pa da ovaj bataljon sa njima izmiješamo. To će svakako omogućiti ovom bataljonu da postane bolja jedinica. Na savjetovanju rukovodilaca Partije naše Divizije, predstavnici ove brigade uzeli su vrlo vidno učešće u raspravljanju i postavljanju raznih pitanja. Pokazalo se da stvari dosta pravilno i zrelo postavljaju. Samo savjetovanje pretstavlja za partijce ove brigade ogromnu vrednost. Radi prenošenja sadržaja savjetovanja na drugove koji nijesu bili prisutni, mi održavamo plenume bataljonskih organizacija. Na taj način, svi drugovi biće u mogućnosti da se upoznaju sa potrebnim stavovima po političkom i organizacionom pitanju.

Iako smo imali u posljednjim borbama nekoliko poginulih partijaca, ipak je broj članova prilično velik. U brigadi ima 151 član Partije, 62 kandidata, 339 skojevaca. Od svih članova Partije ima 66 radnika, 40 seljaka, 25 intelektualaca, 9 namještenika i 11 koji su imali prije razne vojne funkcije. Prosječni staž partijaca je 11 mjeseci. Ovako visok staž u našoj mladoj organizaciji objašnjava se time što ima u Partiji nekoliko drugova sa od 5—15 godina partijskog staža. Iz ovoga izlazi da je član-

stvo Partije po svom socijalnom sastavu uglavnom proletersko, jer i **seljaci** koji su u Partiji predstavljaju pravu seosku sirotinju. Najveći broj intelektualaca koji su kod nas došao je iz drugih brigada. Inače ova brigada je sa njima vrlo siromašna. Ovako proleterska masa iziskuje **uporan** rad, ali s druge strane predstavlja garanciju da će se od njih **stvoriti** ljudi do kraja odani Partiji.

Iako smo imali u posljednjim borbama nekoliko poginulih partijaca, ipak je broj članstva prilično velik. U brigadi ima 151 član Partije, 62 kandidata, 339 skojevaca. Od svih članova Partije ima 66 radnika, 40 **seljaka,** 25 intelektualaca, 9 namještenika i 11 koji su imali prije razne vojne funkcije. Prosječni staž partijaca je 11 mjeseci. Ovako visok staž u našoj mladoj organizaciji objašnjava se time što ima u Partiji nekoliko drugova sa od 5—15 godina partijskog staža. Iz ovoga izlazi da je članstvo Partije po svom socijalnom sastavu uglavnom proletersko, jer i seljaci koji su u Partiji pretstavljaju pravu seosku sirotinju. Najveći broj intelektualaca koji su kod nas došao je iz drugih brigada. Inače ova brigada je sa njima vrlo siromašna. Ovako proleterska masa iziskuje uporan rad, ali s druge strane pretstavlja garanciju da će se od njih stvoriti ljudi do kraja odani Partiji.

Skojevske organizacije u ovoj brigadi pravilno su postavljene, prilično su očvrsnute i uglavnom dobro rade. U svim bataljonima stvoreni su bataljonski komiteti Skoj-a, koji rade prilično samostalno. Doskoro, u bataljonskim biroima nije bilo direktnih pretstavnika omladine, jer skojevska rukovodstva još nijesu bila izrasla, već je njima Partija pomagala preko drugova koji katkad i nijesu bili omladinci. Ulaskom pretstavnika Skoj-a u partijsko rukovodstvo osigurava se puna pomoć Partije i ima se pregled rada skojevske organizacije. Njihovi sastanci, koji se uredno održavaju, mnogo koriste podizanju omladine, preko raznih referata i diskusija, podjele rada po omladinskim sektorima i kroz međusobnu kritiku i samokritiku. Obrazovan je brigadni komitet Skoj-a, koji rukovodi radom Skoj-a u čitavoj brigadi a podnosi izvještaje C.K.-u Skoj-a. Pravilno postavljanje organizacije Skoj-a i pažnja koju mu ukazuje Partija obećava da će se u tom pravcu dosta učiniti.

Zena u našoj brigadi ima oko 60. Nijesmo uspjeli da u radu sa njima postignemo veće rezultate. Uveli smo u praksu da pored toga što se sa njima radi preko Skoj-a i kroz čete održavamo posebne sastanke u okviru bataljona, gdje će sa njima odgovoran drug raditi praktično, teoriski i vaspitno.

Uporedo sa razvojem i napretkom Partije razvijaju se naši bataljoni. Kroz posljednje borbe koje su bile teške, vojnici su mnogo naučili u pogledu ratne vještine. Ova brigada, koja je sastavljena uglavnom od neiskusnog ljudstva, već je osposobljena i za one zadatke gdje se iziskuje velika hrabrost i vještina. U bataljonima se redovno raspravlja svaka akcija. Politički rad, koji je ovdje mnogo potreban, razvija se, naročito u posljednje vrijeme, pravilno i dobro. Na bataljonskim sastan-
cTMa raspravljaju se najvažniji politički momenti i izvjesne teme iz
0 lasti teorije marksizma-lenjinizma. Za politički rad vlada kod svih

veliko interesovanje. U posljednje vrijeme učinjen je veliki napredak po pitanju rada u narodu. Kulturni plan predviđa osposobljavanje boraca u izvođenju priredaba. Dosad je naučeno više raznih skečeva, pjesama, horskih recitacija itd. Pored priredaba za vojnike dato je i niz priredaba za narod. Priredbe su davane u više sela kao i u Livnu i Tomislavgradu.[2] Nivo ovih priredaba nije visok jer tu se sad tek počinje, ali svakako rad u tom pravcu ima kod nas dobru budućnost. Pored toga mi smo održali u više mahova sastanke sa seljacima ili građanima a pokatkad i sa n.o. odborima.

Vašom odlukom, koju nam je prenio komesar naše Divizije,[3] izmijenjen je sastav Politodjela ove brigade. Drug Veliša Laković, koji je upućen iz IV crnogorske brigade, već je stigao i odmah je primio svoju dužnost. Još nije stigao drug Milija Sekulović, koji je isto tako određen za naš Politodjel. Sa drugovima iz Politodjela pretresao sam stanje Partije u brigadi i preduzeli smo niz konkretnih mjera u pravcu pojačanja rada. Po svim pitanjima među nama vlada puna saglasnost. Svaki posao zajednički pretresemo, pa zajedno ili pojedinačno posao obavimo. Između Štaba i Politodjela vlada puno drugarstvo i razumijevanje.

Stanje u Štabu brigade je dobro. Održavamo redovno sastanke, gdje pretresamo sva pitanja koja interesuju brigadu. Na sastancima osvrćemo se kritički na sve propuste ili greške, kako pojedinaca tako i svih, te time nećemo dozvoliti pravljenje ma kakvih grešaka. Našem Štabu nedostaje zamjenik komandanta, jer je nedavno umro.[4] Svi mi nemamo još dovoljno znanja i umješnosti ali se osjeća staranje svih da damo od sebe što više možemo.

Na Vaš zahtjev uputili smo Vam druga Novaka.[5] On se kod nas dobro razvijao i mnogo nam je u radu koristio. Po svojim sposobnostima i po svome karakteru on zaslužuje neku odgovorniju dužnost. Drugovi Fejić[6] i Vasić[7] nalaze se u dva naša bataljona. Fejić od dolaska iz bolnice shvatio je napokon kritiku koju je od nas dobio i sad vrlo lijepo radi. Ja mislim da će i on u najskorije vrijeme preodoljeti svoje slabosti pa time primiti odgovorniju dužnost. Drug Vasić ovih dana došao je iz bolnice. Za njegov rad nema prigovora. Ali držanje u akcijama nije bilo najbolje, prema mišljenju partijaca. Mi smo mu na to ukazali i u budućim akcijama pazićemo na njegovo držanje. Obojici smo objasnili razvoj druga Novaka i postavili njima da tim putem pođu.

Naša tehnika radi neprekidno na umnožavanju raznog materijala. Pored nešto kulturnog materijala umnožili smo prvu glavu Istorije i jedan odlomak iz knjige »Džimi Higins«. U toku je umnožavanje druge glave Istorije.

Pred svim part, organizacijama istakli smo[8] kao naročito važno i potrebno prorađivanje »Proletera«. Ukazali smo na veliku važnost čla-

[2] Duvno.
[3] Mitar Bakić.
[4] Jovo Martić. Umro početkom 1943. godine.
[5] Franc Novak.
[6] Salko Fejić.
[7] Nenad Vasić.
[8] Riječi ►»■istakli smo« dopisane rukom.

naka koji objašnjavaju niz aktuelnih političkih problema, kao i na organizacione zadatke koji se postavljaju pred našu Partiju i koje prema tome moramo i mi na svom terenu rješavati.

Kadrovski upitnici ispunjavaju se postepeno. Pri tom ispunjavanju prave se često razne greške. Vodićemo računa da upitnici ubuduće budu bez greške.

Po povratku druga Mirka,[9] člana Politodjela, sa Kongresa Omladine, održali smo sastanak, na kojem je on iznio nekoliko Vaših primjedaba. Odmah mogu naglasiti da nas je to pogodilo u najvećoj mjeri. Mi smo proanalizirali sve greške koje smo pravili i odnijeli se prema njima do kraja samokritički. Svakom od nas bilo je teško što smo Vas morali zaposliti takvim stvarima, koje smo mogli lako izbjeći. Ćelija Štaba složila se je sa izjavom druga Mirka o našim greškama, koju je on dao pred Vama.

U daljem radu uložićemo sve svoje snage da našu Partiju u brigadi podignemo na još veći stepen, i time je potpuno osposobimo da uspješno odgovori sadašnjim i budućim zadacima.

Mnogo drugarskih pozdrava,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

22-1-1943 g.

Zamj. politkoma
II Dalmatinske N.O.U. brigade
II Prolet, divizije
Jovan Kapičić v. r.

(M. P.)

BROJ 29

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU OD 22. SIJEČNJA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU[1]

Okružni Komitet
za Srednju Dalmaciju
Br. 4/45 od 22/1—43.

POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi, Talijani su opljačkali i zapalili u Klis-Kosi 15 kuća, uhapsili su 10 žena i ubili jednog druga kurira iz Zrnovnice. Talijani su sa jakim snagama, rano iz jutra blokirali selo. Drug kurir (Bartul

[8] Mirko Milojković.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog Pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP—25/99.

Amižić) kad je dolazio u selo nije opazio Talijane, već su oni njega prije opazili i zapucali.

On se je skrio i negdje bacio poštu i pištol, te sa lektimacijom se htio predati kao da traži blago. Talijani su ga uhapsili i nakon kratkog saslušanja ubili i ostavili. Naši su pokopali leš. Poštu i pištol nisu još našli.

Ovo su Talijani vjerovatno poduzeli kao represaliju, pošto su neki drugovi iz Kose htjeli likvidirati talijanske špijune i agente Draže Mihailovića, strojare iz Majdana Mornara i Juranovića, koji su išli iz tvornice u Split na motor bicikli. Akcija nije uspjela pošto su se drugovi prenaglili i samo su Mornara teže ranili, a Jurjanović je utekao. Drugari su oštro kritikovani radi takovog držanja, koje nam nose moralne i materijalne štete.

Talijani su u Zadvarju strijeljali jednog druga na pazarni dan, da bi više zastrašili mase, koje se sve više opredjeljuju u Kraiškoj općini uz našu borbu. Drug je kako me izvještavaju iz Rozine grupe, koji da je izdan u nekoj kući.

Talijani su potajno ubili na badnji dan 4 starca iz Solina, koji su se od ranije nalazili u zatvoru, pošto su jim sinovi u našoj vojsci. Ubijeni su Ninčević Stipe, Sesartić Spiro, Bubić Jozo i Milišić Janko, svi su imali od 50—60 god. Povod za ubistvo je likvidiranje 2 talijanska vojnika koji su plačkali u »Bilom brigu« između Solina i Klisa, a likvidirani na badnji dan. Mislimo za njih likvidirati neke talijanaše u Solin Sv. Kajo i ako će oni vjerovatno vršiti represalije na seljacima.

Čujem da je došlo do nesuglasica između Komande Područja i Muć op. (Ilije) koji je okupja NOO. proti Komande. Izgleda da je to namjerno radio, jer mu brat Duje nije Komandant Brigade. Ovaj incindent je ostavio loš utisak u masi. Ja sam Iliju pozvao k sebi da bi ga sasluša i opomenuo radi petokolonaštva.

Zadnje vrijeme u Solinu Rupotini je često blokada i svakodnevno pucanje iz bacača, pak u mnogom nam sprečava rad u Solinskom bazenu.

Udarne grupe na terenu vrše manje akcije kao pilanje stupova, likvidacija špijona, zapljena sverčerske stoke itd.

U Dugopolju su ustaše — domobrani ubili jednog druga partijca, kad je ulazio u Muću, u kojem su se oni nalazili. Vjerovatno je bila stupica.

Drug se je zvao Dodoja Dušan, koji je bio previše odvažan, ali naivan, jer je znao da su neki domobrani u kući.

Drugarski vas pozdravljamo sa

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za O.K. Sred. Dalmacije
Marko[2] v. r.

[3] Drago Gdzdlć.

Broj 29A

ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NOV I PO JUGOSLAVIJE OD 23. SIJEČNJA 1943. GOD. PODREĐENIM JEDINICAMA ZA NAPAD NA STRMICU, PLAVNO I GOLUBIĆ[1]

Dana 23. januara 1943. god.
Časova 24. —

S T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Br. 10

Strogo povjerljivo

Z A P O V I J E S T
za napad na četnička uporišta Strmica—Plavno i Golubić
(sekcija razmjera 1:100.000)

Naša divizija, bez jedne brigade, ojačana sa kombinovanom brigadom Grahovskog sektora,[2] dobila je zadatak da razbije i uništi četničke organizacije u Plavnu, Strmici i Golubiću.[3] Sve jedinice ove divizije treba da ulože truda i volje kako bi se ove bande, predstraže okupatora i najamnici izbjegličke vlade u Londonu, potpuno uništile. Izvršenje ovog zadatka zahtjeva od nas kako politička tako i vojnička situacija.

Podatci o neprijatelju:

Plavno: jačina ovog četničkog uporišta kreće se oko 700 četnika od **kojih** je jedna brigada od 400 sa strane (Rogatička brigada).[4] Prema najnovijim podatcima navodno ova se je brigada prebacila iz Plavna u Strmicu, no ovo još nije provjereno. Štab četničkog odreda nalazi se u školi s. Bursaći, a domaći četnici[5] su razmješteni po svojim kućama. Naoružanje ovog četničkog odreda kreće se oko 4 teška mitraljeza i 20 puškomitraljeza. Četnici su smješteni po kamenim kućama; drugih utvrđenja nemaju sem običnih zidova.

Strmica: jačina ovog četničkog uporišta kreće se oko 600 četnika od kojih je jedna brigada od 400 sa strane (Hercegovci).[6] Štab ovog odreda nalazi se u školi kod crkve, a četnici su razmješteni po zaseocima: s. Krneta—s. Dronjak—s. Orašje—s. Grab—s. Vrankovići—s. Radoši i s. Đakovići. Strmica je utvrđena, ima izvjestan broj bunkera koji su djelomično žicom opkoljeni. Naoružanje: 1 teški bacač, 5—6 mitraljeza i izvjestan broj puškomitraljeza. Većim dijelom ove četničke bande su obučene u talijanskim šinjelima.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/2, **k. 731.**

[2] Ovu brigadu sačinjavale su slijedeće jedinice: Dalmatinski, Primorski i Drvarski bataljon i Tiškovačka četa.

[3] Vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175.

[4] i [6] Odnosi se na četnilke pod komandom majora Petra Baćovića. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

[5] Odnosi se na četnike Dinarske divizije pod komandom Momčila Đujića.

Golubić: četničke snage ovog sela su većim dijelom seljaci djelomično i silom naoružani. Prema dobivenim podatcima u ovom selu se nalazi i slabija talijanska posada od 15 do 20 vojnika. Isto tako prema dobivenim podatcima na Veljuvu nema neprijateljskih posada, no ovo treba putem izviđanja utvrditi i ustanoviti da li ima neprijateljskih posada i na mostovima sjeverozapadno i jugozapadno od Veljuva, na putu Knin —Strmica.

U cilju izvršenja gornjeg zadatka

N A R E Đ U J E M O

1. Zapadna grupa:

Komandant drug Ljubo Đurić.
Sastav: II proleterska brigada, dva bataljona III ličkog odreda, Primorski bataljon i baterija bacača.

Svega: 7 bataljona i 3 bacača.

1. Napada opštim pravcem napada: Donji Tiškovac—Crni Potoci—s. Cvijanovići sa linije s. Jarići—s. Jovičići i to sa glavnom kolonom od četiri bataljona pravcem: četnička sela na istočnoj strani Plavna do zaključno sa selom Bursaći, sa zadatkom uništenja svih četničkih snaga na pomenutom pravcu. Jedan bataljon ove grupe uputiti pravcem: Smiljevac—Orlovica—put koji vodi za Strmicu, sa zadatkom sade jstva glavnoj koloni i sprečavanja otstupnice četnicima sa pravca Strmice. Ovaj bataljon uputiti ranije da bi blagovremeno stigao na svoje određeno mjesto.

Po zauzeću s. Bursaći uputiti dva bataljona pravcem: s. Bursać—s. Komaljići u cilju sadejstva i uništavanja četničkih snaga u Strmici, a sa ostatkom snaga nastaviti gonjenje i uništavanje neprijatelja prema s. Golubiću.

Pomoćnom kolonom od dva bataljona pravcem: četnička sela na zapadnoj strani od Plavna do zaključno sa s. Vunduci. Po izvršenom zadatku sa jednim bataljonom pomoćne kolone li-

kvidirati neprijateljsku posadu na Kiti i postaviti se na pravcu (puta) Plavno —Bender u cilju sprečavanja otstupnice četnika koji bi bježali na ovom pravcu, a drugim bataljonom produžiti čišćenje s. Radljevac.

Vezu održavati desno sa pomoćnom kolonom, a lijevo sa bataljonom na pravcu Smiljevac—Orlovica. Mjesto komandovanja biće na pravcu glavne kolone po nahođenju Štaba.

2. Sjeveroistočna grupa

Komandant drug Radovan Vukanović.

Sastav: IV proleterska brigada bez jednog bataljona, Drvarski bataljon, Dinarski bataljon bez jedne čete, baterija bacača i jedan protivkolski top.

Svega: **5 bataljona, 3 bacača i** jedan **protivkolski top.**

2. Napada opštim pravcem napada: [Bos.] Grahovo—Jelino Polje—Strmica i to: jednim bataljonom Jelino Polje——Tavani—Seve, likvidirajući prvo četničku posadu oko pravoslavne crkve i Vrankovića pa dalje ka Grabu; sa dva bataljona pravcem: Jelino Polje—Rt—■—Podtočilo odakle sa jednim bataljonom uništiti neprijateljske posade u selima Đakovići i Radoši, produžujući sjeverno u cilju uništenja neprijatelja u Strmici. Sa drugim bataljonom likvidirati posade u selima Novakovići i Komaljići. Po uništenju neprijatelja na ovom prostoru zadržati se na liniji s. Novakovići—s. Komaljići, postavljajući zasjede na ovom pravcu.

Drvarski bataljon, pridodat ovoj grupi, napadače pravcem: D. Tiškovo——ciglana likvidirajući četničke posade u s. Matijašu i Krneti, pa potom vršiti vatreni pritisak na Grab. Vezu održavati desno sa bataljonom na pravcu Je-

lino Polje—Seve a lijevo sa bataljonima na pravcu Tavani—Podtočilo.

Mjesto komandovanja oko k. 834.

3. Jugoistočna grupa

Komandant drug Vako Đurović.[7]
Sastav: dva bataljona III dalmatinske brigade, Kninski bataljon, II bataljon IV proleterske brigade, Pionirski vod i jedan laki bacač.

Svega: 4 bataljona, pionirski vod i jedan laki bacač.

3. Napada sa dva bataljona pravcem: Suho Polje—Đepinovi stanovi—s. Vukovići, sa zadatkom uništenja četničkih bandi u Golubiću. Sa druga dva bataljona postaviće zasjede na prostoru s. Kesići—Bubanj—Jerkovići, sa zadatkom da protivstanu svim neprijateljskim ispadima od Knina.

Prije početka napada pionirski vod će srušiti mostove na putu sjeverozapadno i jugozapadno od Veljuva. Po likvidaciji Golubića postaviti zasjede na pravcima koji izvode od Radljevca ka Golubiću (s. Jerkovići) i od Bursaća ka Golubiću (s. Radinovići).

Mjesto komandovanja: Krug—Copinovac.

Vezu održavati desno sa bataljonom na pravcu s. Vukovići a lijevo na pravcu s. Kesići.

4. Artiljerija:

Komandant drug Petrović.[8]
Sastav: jedna haubička baterija 100 mm, jedna brdska baterija 75 mm i jedan protivkolski top 37 mm.

[7] Vasilije Durović-Vako. Poginuo na Zelengori lipnja 1943. kao komandant Četvrte NOU proleterske brigade.

[8] **Milorad.**

Svega: dvije haubice 100 mm, dva topa 75 mm i jedan protivkolski top 37 mm.

4. Postaviće se na prostoru: Deralo—Stožište—Zaselak sa zadatkom da potpomaže napad na Strmicu i rušenje utvrđenih objekata. Prije početka napada izvidjeti zemljište i izraditi potrebne elemente. Po zauzeću Strmice promjenu vatrenog položaja naredićemo.

Vezu sa Štabom divizije održavati preko osmatračnice na Deralu.

5. Početak napada za zapadnu i sjeveroistočnu kolonu biće 25. januara t. god. u 14 časova, a za jugoistočnu kolonu 25. ov. mj. u **17 časova.**

6. Veza : veza između napadnih kolona (grupa) i Štaba divizije biće pomoću kurira. Kod artiljerije veza će biti telefonska. Ugovoreni znak **za** artiljeriju da je Strmica pala biće jedna zelena raketla ispaljena u vis, da je zauzeto selo Đakovići — dvije zelene raketle ispaljene u vis. Ovi će znaci služiti artiljeriji za prenošenje vatre. Znak za pojačanje vatre na crkvi i školi u Strmici biće tri ispaljene zelene raketle u vis.

7. **Sanitetska služba:** Divizijski sanitet biće u Grahovu. Hirurška **ekipa** za zapadnu kolonu biće u s. D. Tiškovac, a za sjeveroistočnu i jugoistočnu kolonu u Jelinom Polju, gdje teže ranjenike prenositi. Za **prenos** ranjenika koristiti novomobilisano i fizički zdravo ljudstvo. Po **padu** Strmice prenos ranjenika biće drumom za Grahovo.

8. Zaštitu artiljerije u jačini od jedne čete daće komandant sjeveroistočne kolone (grupe). Komandanti grupa odrediće potreban dio snaga za zaštitu svojih hirurških ekipa.

9. Borbeni znaci: **Polje—Pšenica.**

10. Stab divizije nalaziće se na Deralu.

U borbi sa neprijateljem biti nemilosrdan, a u slučaju predaje četnika iste razoružane sprovesti svojim štabovima. Spriječiti svaku evakuaciju četničke imovine, te istu staviti pod nadzor dok ne dođu organi intendanture.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politički komesar	Načelnik štaba,	Komandant,.
Mitar[ä] **v. r.**	*Vukotić*[10] **v. r.**	*Peko*[il] v. r.

[9] Bakdć.
[10] Jovan.
[11] Dapčević.

BROJ 30

UPUTSTVO POLITODJELA TREĆE DALMATINSKE BRIGADE 4. OPERATIVNE ZONE NOV I PO HRVATSKE OD 23. SIJEČNJA 1943. BATALJONSKIM PARTIJSKIM BTROTMA O ORGANIZACIJI KULTURNO-PROSVJETNOG RADA

POLIT. ODJEL. III DALMATINSKE
N.O.U. BRIGADE
23/1 1943.

PARTIJSKOM BIROU [...] BATALJONA

Prema izvještajima o dosadašnjem radu na kulturno-prosvjetnom polju, konstatovano je da je taj rad u našoj brigadi bio vrlo slab i da se zapostavljao. Naši odgovorni drugovi nijesu uspjeli da uvide da je taj sektor rada veoma važan i jedan od najglavnijih. Mnogima i do danas to nije jasno, a mnogi i ne znaju kako taj rad treba da organizuju. Sasvim je pogrešno mišljenje da taj rad treba prepustiti Skoju. Tačno da za rad treba najviše angažovati drugove iz Skoja, ali on ostaje i dalje jedan od važnih sektora partijskog rada i partijska organizacija dužna je da pomaže i njime rukovodi. Organizacija Skoja, sa svoje strane, također će voditi računa o unapređenju toga rada, svestrano ga pomažući i angažujući u njemu svoje članove.

Da bi se nedostaci toga rada ubuduće uklonili i da bi postigli da on pravilno funkcionira, izložićemo u kratko kako taj sektor rada treba organizovati i šta on sve treba da obuhvati.

I

U bataljonskom bioru partije mora se odmah staviti u dužnost jed
nom njegovom članu, koji najviše tome odgovara, da organizuje 1
turno-politički rad u bataljonu. Dužnost ovoga druga je slijedeća:

a) da odmah uz pomoć četnih partijskih jedinica formira kulturno--prosvjetne odbore četa;

b) u ove čete odbore ulaze 3, 4 ili 5 drugova, već prema potrebi. Nije potrebno da budu svi partijci, već naprotiv potrebno je što više nepartijaca uvući u ovaj rad, naročito omladinaca;

c) u kulturno-prosvjetnom odboru čete treba izvršiti raspodjelu rada, tako da za svaki sektor bude odgovoran po jedan drug. Ti sektori bili bi u glavnom slijedeći: hor i horske recitacije, diletantska grupa, predavanja, analfabetski tečajevi, četna biblioteka, dopisi za naše listove i si. Pojedini od ovih sektora mogu da se spoje ili raščalne, već prema potrebama i mogućnostima dotične čete;

d) četne kulturno-prosvjetne odbore najbolje je formirati na četnim konferencijama, tako da sami borci predlažu drugove koji treba u njih

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5651/IV, 2—31 (43).

da uđu. Prethodno, naravno, kao što je to unaprijed rečeno, partijska jedinica čete treba da to pitanje prodiskutuje i pripremi;

e) četni odbori treba odmah da pristupe organizovanju kulturno-prosvjetnog rada prema uputstvima koja su ovdje izložena, da redovno održavaju sastanke bar jednom sedmično, da nastoje da se taj rad u njihovoj četi pravilno odvija i napreduje.

II

Cim se formiraju četni kulturno-prosvjetni odbori oni će iz svoje sredine delegirati po jednog ili dva druga u bataljonski kulturno-prosvjetni odbor. U ovom odboru također ne moraju da budu sve partijci, ali u njega obavezno mora da uđe drug — član bataljonskog partijskog biroa, koji će u birou biti odgovoran za ovaj sektor rada.

Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor izvršiće raspodjelu rada kao i četni odbori, samo što njegova djelatnost ima da se kreće u okviru čitavog bataljona. Pored toga on ima dužnost da kontroliše rad pojedinih četnih odbora i da rukovodi kulturno-prosvjetnim radom u čitavom bataljonu.

III

Kulturno-prosvjetni sektor rada obuhvata:

1) Organizovanje predavanja iz raznih oblasti nauke: istorije, geografije, fizike i drugo, u vodovima, četama i bataljonima. Ova predavanja treba da budu popularna i prosta, jer ona imaju za cilj da se borci u vodu, četi i bataljonu, kojima to nedostaje, upoznaju sa osnovnim pojmovima iz nauke. U tu svrhu predlažemo teme koje bi se mogle koristiti: A. 1. O postanku i razvitku zemlje, 2. o prirodnim pojavama, 3. o okeanima i kontinentima, 4. geografski položaj Evrope i evropskih 'malja, 5. geografski pregled Rusije, 6. geografski pregled Jugoslavije. .• 'u> O postanku živih bića, 2. o postanku i razvitku čovjeka, 3. kako su ljuui naučili pisati, 4. o postanku i razvitku tehnike, 5. o elektricitetu, radiju i drugim modernim pronalascima. C. 1. O Slovenima, 2. o Južnim Slovenima i o njihovom dolasku na Balkansko poluostrvo, 3. Francuska revolucija iz godine 1789, 4. revolucija 1848, 5. seljačka buna pod vodstvom Matije Gubca.

Sva ova predavanja treba da budu popularna i prosto obrađena, tako da od njih ima koristi svaki borac. Za predavanja treba koristiti razne udžbenike fizike, geografije i istorije do kojih se može vrlo lako doći. Kao predavače treba koristiti drugove intelektualce, a naročito nastavnike gimnazija i učitelje. Ovi drugovi treba da u svojim četama održavaju ovakva i slična predavanja na za to specijalno organiziranim sastancima. Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor treba da organizuje i kontroliše taj rad u cilju da se on pravilno obavlja.

2) Organizovanje četnih i bataljonskih diletantskih grupa i horova:

a) Svaka četa treba da ima svoj pjevački i recitativni (govornički) hor, kao i diletantsku grupu. U tu svrhu je potrebno angažovati jednog

druga sposobnog za taj posao koji će voditi hor i jednog koji će voditi diletantsku grupu. I jedan i drugi dobro je da budu članovi četnog kulturno-prosvjetnog odbora. Priredbe koje će davati četa najbolje je da se daju pred četom ili bataljonom, te je u tom smislu potrebno uskladiti program.

b) Priredbe za narod gdje bataljon logoruje najbolje je da daje bataljonski hor i bataljonska diletantska grupa, jer će se time postići da program bude bolji i da se prikazuju i teže stvari, u čemu bi samo snage jedne čete bile nedovoljne. To znači da je potrebno da od najboljih pjevača i diletanata iz četa formirati bataljonski hor i bataljonsku diletantsku grupu. I za jedan i drugi posao treba angažovati po jednog sposobnog druga, od kojih bar jedan treba da uđe u bataljonski kulturno-prosvjetni odbor.

c) Vježbe bataljonskog hora i diletantske grupe, kao i četnih ne smiju da budu od slučaja do slučaja, t.j. ispred neke priredbe, one moraju da budu stalno po unapred utvrđenom planu.

d) Drugovi odgovorni po ovom sektoru kulturno-prosvjetnog rada treba da prikupljaju pjesme za hor i recitovanje, pozorišne komande, skečeve i slično. U tu svrhu i mi ćemo sa svoje strane dostaviti neki materijal. Ali ne treba čekati da od nekuda stigne takav materijal, njega treba stvarati, treba iskoristiti drugove koji imaju smisla da napisu neku pjesmu, da dramatizuju neku priču, da urede neku pjesmu za horsko recitovanje, da napisu skeč i slično. Ovo je naročito potrebno razviti za četne i bataljonske priredbe na kojima će se uglavnom prikazivati putem pjesama, skečeva, »vrabaca« i slično život u četi i bataljonu, koji će na ozbiljan, a i na šaljiv i zabavan način iznositi uspjehe i neuspjehe, nedostatke i mane čete i bataljona kao pojedinaca.

e) Priredbe se ne smiju spremati na brzinu, a naročito ne one za narod. Tačke koje se izvode na tim priredbama treba da budu dobro uvježbane, treba riješiti sva tehnička pitanja: pozornicu, odijelo, maske i dr. Jedino dobro uvježban i tehnički pripremljen program moći će neposrednije i jače da djeluje na gledaoce.

3) Organizovanje analfabetskih tečajeva:

Bataljonski kulturno-prosvjetni odbor treba da odmah pristupi organizovanju ovih tečajeva. Nije ni potrebno naglašavati od kolike je važnosti za našu borbu likvidiranje nepismenosti kod naših boraca. Za ovaj posao treba uzeti drugove intelektualce koji će skupno ili pojedinačno u svojim četama učiti pismenosti nepismene drugove.

Ovaj rad treba shvatiti kao najvažniji sektor kulturno-prosvjetnog rada, te bataljonski, kao i četni kulturno-prosvjetni odbori moraju mu posvetiti svestranu i naročitu pažnju.

4) Organizovanje četnih knjižnica:

Kulturno-prosvjetni odbor svake čete treba da odredi jednog druga koji će se starati oko nabavke knjiga, o njihovom čuvanju i izdavanju borcima na čitanje. Komanda čete treba da omogući da se ove knjige prilikom pokreta nose zajedno sa ostalom komorom.

5) Kolektivno čitanje:

Kulturno-prosvjetni odbori treba da budu inicijatori u ovom poslu. Oni treba da svaki slobodan čas iskoriste za kolektivno (zajedničko) čitanje. Ovakav način čitanja je najbolje sprovoditi po vodovima i u tu svrhu uzimati zanimljive knjige. Preporučuju se: »Mati« od Gorkog, »Kako se kalio čelik« od N. Ostrovskog, »Poraz« i si.

6) Zidne novine i bataljonske »džepne novine«:

Kulturno-prosvjetni odbori četa treba da pokrenu izdavanje zidnih novina, a bataljonski odbor džepnih novina. I jedne i druge treba da govore o pitanjima, problemima i životu čete, odnosno bataljona. Bataljonske džepne novine treba da budu u stvari bataljonski list koji će se tipkati u pet do šest primjeraka tako da podmiri potrebe bataljona, a jedan primjerak je potrebno dostavljati ovom Politodjelu. Taj bataljonski list treba da obuhvati u glavnom sva ona pitanja o kojima se govori u dopisu povodom pokretanja brigadnog lista, naravno u okviru vašeg bataljona. Pored toga u svakoj četi potrebno je odrediti jednog druga koji će biti odgovoran za prikupljanje i odašiljanje dopisa za zidne novine, bataljonske novine, brigadni list, »Borbu«, »Dalmatinski partizan«[2] i druge naše listove. U bataljonskom kulturno-prosvjetnom odboru treba također odrediti jednog druga koji će biti odgovoran za ovaj posao.

7) Društvene igre i pjesme:

Četni odbori treba da budu inicijatori raznih društvenih igara, pjevanja i veselja u svojim četama. Treba voditi računa da se pronađu takve igre i pjesme koje će pored zabave omogućiti borcima da preko njih nešto nauče.

IV

Kulturno-prosvjetni rad kao i ostali sektori našeg rada u vojsci, može pravilno i uspješno funkcionisati jedino ako mu partijska organizacija u bataljonu posveti dovoljno pažnje. U tom cilju potrebno je dobro proučiti ova naša uputstva, a naročito to treba da uradi drug koji je odgovoran u bataljonskom birou partije za kulturno-prosvjetni rad, kako bi bio u stanju da ova uputstva prenese i na ostale članove bataljonskog kulturno-prosvjetnog odbora, kao i na četne odbore.

Ovom poslu treba odmah da pristupite i najdalje za deset dana da nas obavijestite što ste uradili.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sa drugarskim pozdravom
za Polit, odjel:

[3] List Četvrte operativne zone.

BROJ 31

IZVOD IZ OPERATIVNOG IZVJEŠTAJA ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 24. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI NA GLAVNIM OPERATIVNIM PRAVCIMA[1]

VRHOVNOM KOMANDANTU

Druže Stari,

Situacija na našim frontovima ovoga časa je sledeća:

[...]

Imam telefonsku vezu sa svim našim jedinicama, odnosno frontovima.

Danas je Štab IV Operativne zone poslao telefonsku depešu da su jedinice IV Dalmatinske brigade očistile sva ustaška sela oko Imotskog i razoružala tamošnje straže sastavljene većinom od milicionara i raznih ustaških grupa.[2] U pornenutom izveštaju Štab zone naročito ističe da je moral ustaških jedinica u Imotskom vrlo slab, kao i da su izvesni ustaški glavari već evakuisali se za Mostar. Takođe, u pornenutom izvještaju, Štab IV Operativne zone traži da II Dalmatinska brigada (ova pripada II Proleterskoj diviziji;, koja se nalazi na pravcu Duvno—Imotski, preduzme čišćenje sela severno od Imotskog i da na taj način, zajedno sa IV Dalmatinskom brigadom, koja bi dejstvovala od juga, stegne obruč oko Imotskog i blokira Imotski. Zaista opravdano je da II Dalmatinska brigada izvrši jači pritisak u pravcu Imotskog i da likvidira još preostala ustaška sela i izvesna uporišta neposredno severno od Imotskog i na taj način stvori povoljne političke i vojne uslove za naše dejstvo na tome pravcu. U ovom smislu izdao sam kratko naređenje Štabu II Dalmatinske brigade, koja se nalazi oko Duvna. Najzad, ovakav postupak odgovara situaciji na našim ostalim frontovima.

Drugih naročitih promena nije bilo u toku današnjeg dana.

[■ • •]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

24. I. 1943. g.
u 20 čas.

Terzić[3] v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 27/1, k. 8.
[2] Vidi dok. br. 35.
[3] Velimir.

BROJ 32

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 24. SIJEČNJA 1943 VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O AKCIJAMA TREĆE DALMATINSKE NOU BRIGADE I SJEVERNODALMATINSKOG BATALJONA[1]

S T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj op. 60/43
Dne 24. I. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

U vezi našeg operativnog izvještaja broj op. 54/43 od 22. o. mj.[2] dostavljamo naknadno i operativni izvještaj o akcijama jedinica III Dalmatinske udarne brigade i Sjevernodalmatinskog bataljona:

21. XII. 1942. I Bataljon III Dalmatinske udarne brigade potisnuo je četnike iz njihovih uporišta u selima Karanovac, Jovanovići i Grubniće na istočnoj ivici Kosovske doline. Ujutro slijedećeg dana neprijatelj je dobio pojačanje u jačini od 300 boraca iz Kosova i napao naš bataljon, koji se povukao pred nadmoćnijim neprijateljem. U isto vrijeme natjeralo je bočno odjeljenje ovoga bataljona, koje se nalazilo na Pakovu Brdu, u bijeg jednu neprijateljsku kolonu jačine od 200 boraca upućenih iz Knina kao pojačanje. Neprijatelj je toga dana imao dva mrtva i veći broj ranjenih. Naši gubici jedan mrtav i to politkom čete.

22. XII. 1942. II Bataljon III Dalmatinske brigade izvršio je noćni napad na selo Sićane[3] (jedan dio Dicma) u cilju da razoruža seosku miliciju. Našim borcima uspjelo je da potisnu neprijatelja u pravcu talijanske vojske, koja nije uopće reagirala na ovaj napad. Zaplijenjene su tri puške i zarobljena dva milicionera. Naši gubici 1 mrtav i 2 lakše ranjena.

27. XII. 1942. 300 četnika i 200 Talijana (bersaljera) uz pomoć brdske artiljerije pokušali su prodor pravcem Knin—Topolje—Mala Polača—Velika Polača—Kijevo, ali su bili odbijeni. Tada je neprijatelj jakom artiljeriskom vatrom gađao naše položaje Pakovo Brdo—Oštra Glavica—podnožje Kozjaka, usljed čega su naši borci bili prisiljeni da se povuku na položaje iznad Velike Polače. Neprijatelj je ušao u zapadni dio sela, zapalio 7 kuća i opljačkao žito i stoku. U ovoj akciji je sudjelovao i pop Đujić. Gubitaka nismo imali. Neprijateljski gubici nisu poznati.

Iste noći jedan vod III Bataljona spustio se u selo Suhač, na putu Sinj—Hrvače, i uhvatio 3 crnolegionara [...]

7. I 1943. I i III Bataljon III Dalm. udarne brigade izvršili su noćni napad na selo Riđane. Napad nije u potpunosti uspio uslijed toga što

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 38/2,

[2] Vidi dok. br. 27.
[3] Vidi dok. br. 277.

jedna četa III Bataljona nije stigla na određeno mjesto gdje je trebala presjeći otstupnicu neprijatelju koji se povlačio u pravcu Kosova. Zapaljeno je nekoliko kuća iz kojih se neprijatelj branio. Neprijatelj je imao 7 mrtvih i nekoliko ranjenih. Naši gubici 1 mrtav i 1 ranjen.

11. I 1943. I Bataljon III Dalmatinske udarne brigade izvršio je noćni napad na školu u selu Satriću[4] na ustaše koje su se tu utvrdile, manevrom, bio odbačen, ostavivši jednog mrtvog i jednog zarobljenog. Naši nisu imali gubitaka. Zapaljena je škola u kojoj su četnici stanovali, kuća Dra qovičića, istaknutog bandita i još pet kuća iz kojih su se četnici branili.

12. I 1943. III Bataljon III Dalmatinske udarne brigade je izvršio noćni napad na školu u selu Satriću[4] na ustaše koje su se tu utvrdile. Napad je otpočeo u 22 sata i trajao do pred zoru. I pored svih nastojanja da se to uporište likvidira, nije im to pošlo za rukom, usljed toga što je neprijatelj zgradu jako utvrdio. U toku borbe neprijatelju je stiglo pojačanje od 100 boraca iz Potravlja, ali ih je naša zasjeda suzbila i nanijela im gubitke. U toj borbi naši su gubici bili jedan mrtav bombaš i dva nestala, za koje smo saznali da su uhvaćeni i u Sinju strijeljani. Poslije ovog napada neprijatelj je napustio školu i povukao se u Sinj. Škola je zapaljena.

14. I 1943. I Ceta II Bataljona III Dalm. brigade izvršila je upad u selo Maljkovo.[5] Neprijatelju je stiglo pojačanje iz Sinja, dva kamiona crnolegijaša i domobrana, koje su naši uspjeli da razbiju tako da su se u neredu povukli u Ribarić. Prema jaucima koji su se čuli zaključuje se da je neprijatelj imao gubitaka.

16. I. 1943. Ista ova četa izvršila je ponovni upad u Maljkovo. Borba je trajala nekoliko sati. Neprijatelj je dobio pojačanje iz Ribarića i Sinja ali je odbijen. Gubici neprijatelja nisu nam poznati. Naši gubici bili su: dva puškomitraljesca sa puškomitraljezom nestala a tri ranjena.

17. I. 1943. Izvršen je napad na selo Riđane i Markovac, i to sa I i III Bataljonom III Brigade i Kninskim bataljonom koji je imao zadatak da osigura pravac od Knina i da napada zapadni dio sela Markovci. Neprijatelj u Markovcu uopće nije ni bio i Kninski bataljon je ušao u selo i osigurao taj pravac. U selu Riđanima i u školi kod Sv. Ilije neprijatelj se je ogorčeno branio. Borba je počela u 21 sat i završena je u 3 sata ujutro, kada se neprijatelj u neredu povukao pravcem Kosova. Zaplijenjen je jedan teški mitraljez «-Sent Etijen« i postolje od drugog. Zapaljen je zaselak Strinčići odakle su se četnici uporno branili, kao i škola kod crkve Sv. Ilije. Naše snage zadržale su se u selu do 12 sati. Nešto prije povlačenja pokušao je neprijatelj iz Kosova i Knina u širokom streljačkom stroju da se približi selu Riđanima ali je bio odbijen. Naše snage i dalje dominiraju grebenom i selima djela Kosovske doline. U ovoj akciji razbijen je IV Bataljon Kosovačke četničke brigade.

21. I. 1943. I Bataljon III Brigade upućen je u Gradac i Petrovo Polje gdje su ustaše počele da vrše mobilizaciju.

[4] i [5] Vidi dok. br. 152 i 295.

Kninski bataljon vrši svakodnevno prepade na četničke snage u samom Kninu i okolici. U tim akcijama porušeni su izgrađeni bunkeri u selu Krvavice pred Kninom i selo je zapaljeno.

U posljednjem napadu na Riđane poginuo je jedan komandir čete i tri borca su ranjena, od toga jedan zamjenik komandira čete.

Iz prednjeg izvještaja vidi se da III Dalmatinska udarna brigada koja dejstvuje na ogromnom prostoru sa tri bataljona ne može za sada poduzimati akcije većeg stila u kojima bi učestvovala cijela brigada, jer se uvijek jedan dio mora upotrijebiti za osiguranje važnih neprijateljskih napadnih pravaca.

Jedinice[6] novoformiranog Sjevemodalmatinskog bataljona vrše uspješne akcije na prostoriji između Drniša i Šibenika.

Primorska četa ovog bataljona napravila je na dan 16. I. 1943. zasjedu na putu Zaton—Kovča.[7] Napala je jedno odjeljenje karabinjera i fašista jačine 80—90 ljudi. Borba je trajala 1 sat. Neprijatelj je razbijen i natjeran u paničan bijeg. Na bojištu je ostalo 18 mrtvih. Naši nisu imali gubitaka. Zaplijenjeno je 18 pušaka, 14 pištolja, 200 puščanih metaka, kao i mnogo drugog materijala i spreme.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:	Načelnik:	Komandant:
Jordan[8] v. r.	*Skorpik*[9] v. r.	*Vicko Krstulović* v. r.

(M. P.)

BROJ 33

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 25. SIJEČNJA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O STANJU PARTIZANSKIH JEDINICA I NJIHOVIM ZADACIMA[1]

S T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
NOV. i PO. HRVATSKE
Op. br. 52
Dne 25. januara 1943.

GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

^rema Vašem naređenju Op. Br. 22/43 dostavljamo Vam sledeći izvještaj o stanju na našem teritoriju:

‘ Vidi dok. br. 13, napomenu 2 13.
Vidi dok. br. 152, 153 1 162.
’ Ivica Kukoö.
Josip.

k. 1491 °risinal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 9/2,

I. — Na teritoriju IV. Operativne zone raspolažemo slijedećim snagama:

a) **III. Dalmatinska** NOU **brigada** od tri bataljona i jednim pridatim (Kninskim) bataljonom. Jačina oko 800 boraca, bez bacača i bez topova.

Štab brigade nalazi se u Vrlici: dva bataljona i Kninski bataljon raspoređeni su prema Kninu i Kosovskoj dolini od Topolja do Petrovog Polja; jedan bataljon zatvara pravce Sinj—Vrlika, Sinj—Muć, Klis—Muć i Trogir—Muć.

b) **IV. Dalmatinska** NOU **brigada** od četiri bataljona, sa pridatim mornaričkim odredom. Jačina oko 800 boraca, sa jednim lakim bacačem i jednim protivkolskim topom namjenjenim za odbranu obale.

Brigada je sada po naređenju Vrhovnog štaba ofanzivno angažovana pravcima ka Imotskom, Prološcu i Studencima — izbila je ovih dana sa tri bataljona do linije potoka Jaruge i p-Vrlike južno od Imotskog, očistivši prethodno sva sela na ovoj prostoriji od ustaša i milicije. Jedan bataljon sa mornaričkim odredom ostavljen je za zaštitu obale na dijelu Makarska isključno — Gradac isključno.

c) **Dinarski bataljon i Primorski bataljon,** jačine prvi 173 a drugi 137 boraca, sa jednim teškim bacačem, stavljeni su po naređenju Vrhovnog Štaba na raspoloženje komandantu sektora Grahovo.[2]

d) **Mosorski bataljon,** jačine oko 150 boraca, bez bacača. Štab bataljona u selu Tugare (3 km s.z. od Omiša). Čete su raspoređene u okuku rijeke Cetine (lijeva obala) na prostoriji: Omiš (isključno)—s. Zvečanje——selo Podgrađe—Blato na Cetini—s. Bisko (isključno)—selo Dicmo (isključno)—selo Dugopolje (iskl.)—Klis (isključno).
Makarska isključno—Gradac isključno.

e) **Sjevernodalmatinski bataljon** (u formiranju) od 3 slabije čete bez teškog pješad. naoružanja. Raspoređen na prostoriji: Planina Promina——lijeva obala rijeke Krke—Skradin—Piramatovci—Gaćelezi—Vodice——Zaton—Šibenik (isključno).

f) **Kamešnička četa** jačine 40 boraca, na ograncima planine Kamešnice istočno i j. istočno od Trilja.

g) **Trogirski vod** — na prostoriji Trogir—Prapatnica—Prgomet.

h) **Partizanska straža na Vještica Gori,** jačina 20 boraca.

Napomena: Od Dinarskog, Primorskog, Kninskog i Sjeverodalmatinskog bataljona namjeravamo formirati V. Dalmatinsku NOU. Brigadu,[3] kada to prilike budu dozvoljavale, i uputiti je u Planinu Bukovicu u Sj. Dalmaciju.

II. — Zadaci namjenjeni za napred navedene jedinice sledeći su:

a) III. Dalmatinska brigada vrši upade u Kosovsku dolinu i u sela u neposrednoj okolici Knina, ometa koncentraciju četničkih snaga na toj prostoriji, sprečava njihove ofanzivne akcije pravcem Knin—Vrlika——Sinj i pravcem Drniš—Muć—Sinj. Ovaj zadatak vrši većim dijelom

[2] Vidi dok. br. 15.
[3] Vidi dok. br. 12, objašnjenje 3.

svojih snaga, dok je manji dio snaga **III.** brigade upotrebljen za zatva-**ranje** pravca Sinj—Vrlika, Sinj—Muć, Klis—Muć i Trogir—Lećevica—__Muć, sa akcijama pravcem s. Ribarića, Hrvača, Sinja i na komunikaciju Sinj—Split.

Upotreba ove brigade kao cjeline u akcijama biti će nemoguća dotle, dok bude brigada vezana za ovoliko prostranu teritoriju i tako mnogobrojne zadatke.

b) IV. Dalmatinska brigada sa mornaričkim odredom odbija uspješno sve češće pokušaje Talijana da se iskrcaju na oslobođeni dio naše **obale;** vrši prepade na mnogobrojne garnizone Talijana na lijevoj obali rijeke Neretve; očistila je do sada sva uporišta ustaša i milicionera južno od Imotskog; Zatvara pravce: Omiš—Makarska—Gradac—Ploče; Sestanovac—Zagvozd—Vrgorac—Metković; Cista—Lovreć—Imotski; Sestanovac—Cista; Grabovac—Medovdolac; Zagvozd—Imotski i Imotski—•__Poljica—Slivno. Vrši prepadne akcije u okolini neprijateljskih garnizona: Sestanovac, Zadvarje, Makarska, Gradac, Baćina—Vrgorac i mnogobrojnih garnizona na desnoj obali Neretve.

c) Dinarski i Primorski bataljon dobijaju zadatke neposredno od komandanta Grahovskog sektora.

d) Mosorski bataljon služi kao veza između III. i IV. Dalmatinske Udarne brigade. Sprečava neprijatelju prelaz na desnu obalu rijeke Cetine na dijelu Omiš—Blato na Cetini. Zatvara pravce Split—Omiš (obalom), Split—Zrnovnica—Gata—Omiš, i Omiš—Gata—Blato na Cetini. Vrši uspješne prepadne akcije na pomenutim pravcima i na željezničku prugu Split—Sinj.

e) Sjeverodalmatinski bataljon je u fazi formiranja, ali je odmah prvih dana poslije njegovog odašiljanja na teren izvršio nekoliko uspješnih akcija, o kojima smo Vam podnijeli izvještaj. Ovaj bataljon dejstvuje za sada još po manjim dijelovima i ima zadatak da u vojno-političkom pogledu pripremi teren za odašiljanje u sjevernu Dalmaciju naše V. Dalmatinske udarne brigade, kada se ista bude formirala. Za sada se u svojim akcijama naslanja na III. brigadu, ali će svoje djelovanje uskoro proširiti u sjevernije predjele, sve do u okolinu Benkovca i Zadra.

f) Kamešnička četa zatvara pravce: Trilj—Novasela—Zadvarje; Trilj—Cista—Lovreć; Trilj—Jabuka—Aržano, i Obrovac—Otok—Grab—Trilj. Vrši prepadne akcije na Trilj, Bisko i Košute.

g) Trogirski vod zatvara pravac Trogir—Prapatnica—Prgomet—Muć i vrši prepade na komunikacije Trogir—Vrpolje—Šibenik. Pokidao je telefonsko telegrafsku vezu između Trogira i Šibenika, kako stalnu tako [1] vojnu vezu, tako da ova dva talijanska garnizona nemaju sada međusobne telefonske veze.

h) Partizanska straža na Vještića Gori služi kao prihvatna stanica [na] pravcima: Livno—Vrlika; Sajković—Vrlika i Sajković—Obrovac. Tu [Se] nalazi i skladište municije IV. Oper. Zone.

I III. — Mogućnosti mobilizacije i razvijanja jedinica povoljne su kod
L **. Dalmatinske brigade i kod Mosorskog bataljona, koji se popunjavaju

dobrovoljcima sa otoka i primorskih sela južne Dalmacije. Ove jedinice brzo se razvijaju i postoji mogućnost, da pretekne veći broj pogodnih boraca za popunu XIII. Brigade »-Rade Končar«, za šta smo izdali potrebna naređenja.

Priliv dobrovoljaca u III. Dalmatinsku Udarnu brigadu je slabiji, te za sada još nismo uspjeli formirati i četvrti bataljon kod ove brigade, ali postoji vjerovatnoća da će se i to uskoro postići. I ovoj brigadi smo naredili, da izdvoji od novodošlih dobrovoljaca izvjestan broj ribara i pogodnih boraca za XIII. brigadu.

Najnepovoljnije prilike u pogledu razvoja jedinica vladaju kod Kninskog, Dinarskog i Primorskog bataljona.

Kninski bataljon formiran je poslije oslobođenja Vrlike od okolnih seljaka [...]

Dinarski i Primorski bataljoni izdvojeni su i upućeni u Grahovski sektor, gdje nemaju mogućnosti brzog razvoja. Ovi bataljoni nemaju još jačeg borbenog iskustva.

Sjeverodalmatinski bataljon ima izgleda na brz razvoj. Prije 3 nedelje uputili smo u Sjevernu Dalmaciju tri voda, pod rukovodstvom veoma agilnog druga Šime Ivasa, ranijeg komesara bataljona u III. brigadi. Ova tri voda razvila su se u tri, doduše još slabije čete, koje su izvršili nekoliko uspješnih akcija, te smo uvjereni, da će se od ovih jedinica uskoro u potpunosti formirati bataljon, za koji ćemo odrediti kadar.

IV. — Pregled brojnog stanja i naoružanja dostavit ćemo Vam naknadno. Tražili smo zasebnim aktom da nam pošaljete formular, koji nije bio priložen Vašem naređenju.

V. — U prilogu dostavljamo spisak komandnog kadra od komandanta bataljona na više. (Dostaviće se naknadno).

Smrt fašizmu —Sloboda narodu!

Polit, komesar,
Jordan[4] v. r.

Komandant,
Vicko Krstulović v. r.

Načelnik,
Skorpik[5] v. r.

[4] Ivica Kukoč.
[5] Josip.

BROJ 34

MJESEČNI IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN OD 25. SIJEČNJA 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE I SKOJ-a[1]

Okružni Komitet K.P.H. Knin
Broj. službeno
25. januara 1943.

Drugarskom

POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H.
ZA DALMACIJU

Predmet: Mjesečni izvještaj od 23. XII. do **15.** I.

Uzimajući dužnost sekretara O.K. mogu vas izvjestiti o slijedećim točkama našeg partijskog rada kroz ovaj mjesec dana i to:

Dolaskom druga Ceće,[2] drugarice Ranke[3] na **11.** I. u prisustvu i druga Mirka,[4] održao je Biro O.K. sastanak na kojem se raspravljalo **o** radu i novim direktivama. I. O stanju kao i o jačanju O.K., II. Organizacioni rad (Partije), b) Skoj, c) N.O.O., d) AF2, e) USAOJ, f) Mobilizacija, g) Tehnika, kao i o stvaranju uporišta, o čijim ste rezultatima **tog** sastanka već dobili izvještaje od samog druga Ceće i druga Mirka.

I. Opšta politička situacija okruga Knin

Odraz opšte političke situacije na naš okrug odražen je dosta inten**zivno.** Kurs je okrenut **u** našu korist. Iako na oslobođenom dijelu teri**torije** Hrvati stoje dosta po strani, i ako se po koji seljak mobilise u **Crnu** legiju (Maovica **1,** Petrovo polje **17)** međutim **u** međuvremenu **pravoslavni** se donekle odazivaju pozivima **u** našu vojsku, iako ruko**vođeni** od nekih lica iz same Vrlike koji nastoje otvoriti uporišta u **svim** pravoslavnim selima, nastoje da nam ometu naš politički rad.

Kninski sektor. Četnici svojim vlastitim snagama misu bili dovoljna garancija da će se održati **u** ovim krajevima, jer je narod došao do **zaključka** ko su oni i veliki dio stoji sa simpatijama na našoj strani. Strahujući pred sutrašnjicom bili su prisiljeni da dovedu izvjestan broj

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, film 28/971

. [1] [11] Svet>slav Stefanović-Ćećo. Tada instruktor CK KPJ pri Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju.

I Neda Marović-Ranka.

i ' Ante M a raso v : ć – Mirko.

četnika sa strane (Hercegovce,[5] Primorce[6]), nacionaliste, Ljotićevce[7] (iz raznih krajeva naše Dalmacije). To su bile injekcije sa kojima su nastojali oživiti Kninsku Krajinu u svoju korist. Cim su ovi banditi došli iz raznih krajeva počeli su da vrše nemilosrdan teror. Batinanje i ubijanje svih onih ljudi za koje su mislili da stoje bilo sa simpatijama na našoj strani ili da nas pomažu. Tako da su u Orliću streljali 4, Uzdolje 1, Golubić 7. Gdje god prođe četnička kama svuda nemilosrdno udara. Udaraju tako bestijalno, da se u mnogim selima nakon dva tri dana dolaska nalazilo ljude i žene, kako leže i previjaju se od muka. Uveli su čak i Prijeki sud. Zahvaljujući toj njihovoj nečovječnosti ljudi iz Kninske krajine sve više prilaze novoformiranom bataljonu[8] kojega je sami Đujić nazvao »krvavim kninskim bataljonom«, koji do sada broji oko 150 ljudi. Četnici su mislili na ovaj način da će mobilizirati sva sela, ali se stvar okrenula obratno. Iako narodu prijete da će strijeljati, narod u većini ne ide u njihovu vojsku. Ma da četnici iz Hercegovine vrše strašan teror ne samo na narod već i na prisilno mobilisane četnike domaće. Iz Golubića na našu stranu prešlo je radi toga 12 ljudi sa cjelokupnom ratnom spremom. Sada se nalaze u Kninskom bataljonu. Opaža se da i sami sastav tih Hercegovačkih četnika nije baš najbolji, jer veliki dio tih ljudi je prisilno mobilisan, a bili su to većinom neki današnji partizani, koji u svakom slučaju traže vezu kako bi se nama priključili, jer kažu da su njih prevarili. Rekli su im da idu da se bore protiv ustaša, a sad ih naveli na partizane. Tom prilikom smo uputili jedan letak kojeg vam šaljemo, a posvećen je Kninskoj krajini i tim Hercegovcima.

Prominski sektor. Narod ovoga sektora stoji na našoj strani, ali je previše oportunistički nastrojen. Također i naši drugovi koji tamo rade po kandidatskim ili simpatizerskim grupama stoje na toj strani. Tajco da je jedan naš kandidat otkazao poslušnost vojsci. Napadao je čak našu vojsku i to u ime O.K. Mi smo ga dali uhapsiti i predaćemo ga vojnom sudu, u saglasnosti sa samim Štabom brigade. Ustaše su htjele da iskoriste ovaj oportunizam u svoju korist i došli su dijeliti oružje **samim** seljacima upozoravajući na to da će ih četnici opljačkati. Međutim to nisu uspjeli, i tek kad su poslali četničke bande da opljačkaju ove seljake kako bi na taj način na ime četnika mogli mobilisati. Narod ove krajine je dosta pošten i stoji sav na našoj strani, samo oko njega treba pažljivo raditi.

Drniški sektor. Neprijatelj je tu najaktivniji. Otsustvo naših vojnih jedinica neprijatelj je to iskoristio. U selima je razvio široku mrežu propagande, pribjegavajući ilegalnim mogućnostima rada. Četnici su u

[5] Odnosi se na četnike majora Baćovića (vidi dok. br. 12, napomenu 4.

[6] Odnosi se na grupu jugonacionalista iz Splita.

[7] Odnosi se na pristaše Dimitrija Ljotića. Ljotić je prije rata, po ugledu na Nacionalsocijalističku partiju Njemačke, organizirao fašističku organizaciju ZBOR. Poslije sloma Kraljevine Jugoslavije 1941. godine formirao je dobrovoljačke odrede koji su u siječnju 1943. godine objedinjeni u tzv. Srpski dobrovoljački korpus, sastava prvo pet bataljuna, a kasnije pet pukova. Poslije oslobođenja Srbije ovaj je korpus angažiran u Istri i tada mu Nijemci daju status SS jedinica. Povlačeći se iz Istre travnja 1945. godine Ljotić je poginuo u saobraćajnoj nesreći kod Gorice.

[8] Odnosi se na Kninski bataljon.

tom kraju doživjeli neuspjeh. Ustaše su uspjele da se plasiraju tamo, samo što smo imali tamo veoma slaba partijska uporišta. Iako tamo ima oko [...] rudarskih radnika, koji su više puta vodili ekonomske akcije a da u istim partij. nije učestvovala. Neophodno je potrebno da se ovom terenu naročito posvetimo, jer iz tih krajeva imaćemo i uspješne mobilizacije a ujedno i sprovođenje akcija kako bi se okupatoru onemogućilo iskorištavanje našeg rudnika, a ujedno moramo tamo svim silama raditi na raskrinkavanju H.S.S.

Vrlički sektor. Narod Vrličke krajine prilično prilazi k nama iako među pravoslavnim seljacima se opaža da prilično burgijaju protiv N.O. vojske. I da su usko, povezani sa samim četnicima iz Knina. Obzirom što smo u međuvremenu iz samih ovih sela likvidirali nekoliko bandita, narod ima sve više respekta prema nama. Naročito stoga razloga što se među banditima većinom nalaze sami kulaci, od kojih je do danas uvek strepio.

II. **Jedinstveni Narodno-oslobodilački Front**

a) N.O.O. Pristupajući pravilno radu pri reorganizaciji i formiranju NOO, odbori su pokazali više aktivnosti, ali bez dovoljno samoinicijative. Pored rada na osamostaljivanju NOO postojećih formirani su i novi odbori u svim selima drniškog oslobođenog sektora 17. novih na [oslobođenom], a 3 na neoslobođenom dijelu. U svim ovim selima NOO bili su u većini sastavljeni od najpoštenijih, osim u samom selu Gradac, gdje se uspio da se uvuče jedan ustaša, koji je sa nekolicinom seljaka pobjegao u ustaše. NOO u Vrličkom kraju birani su u svim selima, pa čak i u Kijevu. Odbori su u većini Hrvatskih sela zadovoljavajući, međutim u pravoslavnim selima uspjeli su da se uvuče u odbore neki naš neprijatelj. Iako smo zaprijetili da uvučeli se četnik ili ustaša, da ćemo ga likvidirati. Nakon sprovedenih izbora u svim selima, koji su se održali 17. ov. mj. bili smo raspisali općinsko biranje NOO., ali smo u međuvremenu doznali da četnici nastupaju sa protulistom i to vršeći agitaciju po svim selima. Vidjevši da ćemo izgubiti bitku odustali smo od općinskih izbora na izvjesno vrijeme. Četnička rabota vidi se i po tome da su o samim izborima obavijestili svoje saveznike Talijane, koji su na samo pola sata kasnije nego što se imalo održati bombardovali i mitraljirali kako samo mjesto Vrliku tako i mnoga okolna sela (24. ov. mj.), ali smo ih tamo vješto prevarili iako na to nismo računali. Žrtve bombardovanja su 1 mrtav, 1 ranjen i 2 porušene kuće. Narod je dosta ustrašen i već seli u okolna sela.

b) **USAOJ.** Do sada se sektaški odnosio stav SKOJ-a prema ovoj organizaciji, kao i prema Partiji, isto tako i Partije njima, ali pristupajući pravilno radu, omladina je dala mnogo više. Raspoloženje prema nama kod omladine je sve jače, koja svakim danom sve masovnije pristupa koliko našim omladinskim organizacijama toliko i samoj vojsci. **Odnos** SKOJ-a prema USAOJ-u postaje mnogo bolji i nakon toga se **vide** uspjesi ispravnijeg postavljanja rada. Drniški sektor se povećao

za 40 članova, Kninski za 13 a Vrlički za 27. Međutim Prominski se samo učvrstio. Raspoloženje i borbenost omladine svakim danom jača, a naročito u Kninskoj Krajini, koja je do sada dala kroz ovaj mjesec dana u Kninski bataljon 30 omladinaca. Također i drniški sektor je dao 16, prominski 4 i to III. Dalmatinskoj. Samo što omladina Vrlike nije još pravilno shvatila svoju dužnost u Narodno-oslobodilačkoj borbi.

c) AFŽ. Teren je bio dosta sirov. Žene su većinom nepismene, a nije bilo ni naših snaga, ni sistematskog ni organizovanog rada. Dolaskom naših drugarica na teren ovoga OK, uspio se probiti led. Muškarci koji su do sada posprdno gledali na pristupanje njihovih žena u odbore AFŽ, danas se bolje odnose. Naše drugarice shvatile su važnost za organizaciju ovih žena i pristupile su odma radu po toj liniji. Naročito drugarica Juga koja je neumorna i polučila vidljive uspjehe. Formirala 7 odbora i 3 pododbora. Također i druga drugarica, Julka u Vrličkom sektoru 6 odbora. Drugarica Radojka na Prominskom sektoru, radi ilegalnog rada, nije uspjela da formira odbore već grupe od dvije-tri žene koje rukovode. Takovih grupa ima 8 a zahvaćeno je 88 žena. Na Kninskom sektoru drugarice Ljubica B. i Ljubica D. uspjele su da formiraju 5 odbora. Porast i značaj ovih odbora najbolje se vidi po tome što na biranje NOO ušle su i žene i to 7 na Vrličkom sektoru.

III. Partijska organizacija

Rukovodioci ekipe odlazeći na teren nisu dali onoliko koliko su mogli dati, većinom stoga razloga što ,su se zadržavali u onim mjestima gdje su već bila stvorena partijska uporišta, a osim toga partijske organizacije u svom radu nisu zadovoljile. Partijska organizacija ne samo da se nije proširila, već se drži oportunistički, a naročito u Drniškom sektoru, posebno jedinica u Siveriću, koju treba malo detaljnije ispitati a moguće i pročistiti. Radi toga je određena partijska komisija. Inače stav partijskog sektora je dosta neispravan, a vidi se i po tome što tamo ima dosta industrijskog radništva, a nisu uspjeli da prošire organizaciju.

Na Vrličkom sektoru gdje do sada nismo imali nikakova uporišta organizovane su 3 simp, grupe sa 17 čl. Među stare simpatizerske grupe koje su drugovi formirali ulaskom u samu Vrliku, a bile su dosta neispravno postavljene, tako da smo po tome morali neke reorganizirati, a simp, grupu Ježević čak likvidirati, jer se u grupi nalazio jedan bandit i kriminalni tip Žeravica, koji je u međuvremenu izvršio jednu pljačku i kome je već danas izrečena smrtna kazna, od strane Vojnog suda.

Na Kninskom sektoru pored održavanja sastanaka sa starim jedinicama, organizovane su 3 nove simp, grupe. Biskupija 2, Polača 1.

Prominski sektor nema Partije, već nekoliko kandidatskih grupa i simpatizerskih grupa, koji su se držali dosta oportunistički. Uspjelo se formirati 6, simp. gr. sa 26 članova.

Sve partijske organizacije su imale na raspolaganju materijal agitpropa P.K. i umnoženi materijal Tehnike OK. Potrebno bi nam bilo više izdanja »Borbe«, osobito za rudarske brivre u drniškom kraju.

IV. SKOJ

Aktivan je, kao i sami OK. sa sekretarom drugom Krvavicom. Poletni su i dosta postavljaju stvari pravilno, a to se vidi i po svim granama njihove organizacije. Sem Kotarskog Komiteta u Kninskom Polju, koji kroz ovaj mjesec nije ispunio svoje zadatke, s toga razloga, još je jedan drug iz ovoga KK. bio na. Kongresu, a dva su zatvorena od četnika. Ovu organizaciju smo proširili sa 4 nova aktiva sa 22 člana. Partija im posvećuje više pažnje, koliko, po organizacionim pitanjima, toliko sa snabdijevanjem literature.

V. Akcije

Saradnja u vojničkim akcijama naših drugova je dobra. Kroz ovo vrijeme naši terenski radnici likvidirali su 1 špijuna u Siveriću, a jednog su živa doveli iz Golubića. Ovoga smo predali Vojnom sudu i likvidirali i još jednog trećeg kojeg smo pustili. Ostale akcije: uništena su dva mosta (Petrovo polje) kidane su telefonske žice (Petrovo polje), prebacivanje vojske i materijala. Sve to vrše naše organizacije savjesno, dobro i na vrijeme.

VI. Obavještajna služba

Ob. služba je bila mjestimačna i nedovoljna, ali se u poslijeđnje vrijeme popravila, jer su naši drugovi shvatili njezinu važnost.

VII. Članarina i materijalni prilozi

Drugovi iz partijskih jedinica, iradi toga što do sada nisu pravilno radili, kao i dokazivali ostalim partijskim članovima na važnost i disciplinu plaćanja partijske članarine, nisu 'dali povoljne rezultate, osim jedinica koje su pravilno shvatile tu dužnost i to: Knin, Kninsko Polje, Kovačić Din. 1.270. Partijske priloge smo primali od Drniša Din. 300. Golubić Din. 2.110. Vrpolje Din. 250. Polača Din. 450. Od ovoga vam šaljemo Din. 3.838.

Opomenuvši se tom nepravilnom radu, drugovi ipak sada pristupaju pravilnije radu, kako po partijskoj članarini tako po prilozima i Narodnoj pomoći.

VII. Okružni Komitet

Na sastanku OK. na kojem se raspravljalo o Političkoj situaciji u Okrugu, partijskoj organizaciji, NOF., SKOJ-u, USAOJ, AF2, mobilizaciji i vojsci i dr., konstatovano je da broj članova nije dovoljan i da socijalni sastav nije dobar. Ukoliko se pokažu u svom radu, najozbiljnije se smatraju kandidatima drug Milanović Branko, radnik iz Kninskog Polja, sada politički radnik na terenu, član partijske jedinice ekipe i drug Vodogaz Mile iz Biočića, postolar član seoske partijske jedinice. Zatim se za kandidate još uzimaju u obzir drug Ilija Grufoić, mehaničar,

politički radnik na terenu, ranije član MK. Knin i drug Tilić Zvonko član OK. SKOJ-a. Za rad unutar OK. određuje se drug Brko, za političkog i organizacionog sekretara, blagajnu, tehniku, NOP, obavještajnu službu i dopise, a drug Pero Krvavica sekretar OK SKOJ-a, USAOJ-a, i AF2.

OK. nije imao dovoljno autoriteta. Dosta je mlad. Lična odgovornost nije jaka. Kontrola je bila slaba. Stanje je sada u znaku ozdravljenja, stoga što smo dobili sa drugom Bajom[8a] mnogo. Njegova čvrstina i znanje odrazuje se u velikoj mjeri i na OK. Radi toga je nužna potreba da drug Baja ostane i dalje pri ovom OK., dok ne dobije malo više samostalnosti.

IX. Mobilizacija

Uzimajući kao najvažniju stvar na ovom terenu preko, koje možda polučimo najvidnije uspjehe političke, mi smo mobilizaciji posvetili punu pažnju. Iako odaziv nije zadovoljavajući ipak je bilo uspjeha i to: pirako političkih radnika uspjeli smo da od onog Dinarskog punkta koji je brojio 10—15 ljudi, danas je formiran bataljon od 130 ljudi. Ljudi su većinom iz pravoslavnih sela Kninskog kraja. Isto tako mobilizirali smo na Drniškom sektoru oko 30 boraca, 4 u Promini. U Vrličkom kraju se uspjelo mobilizirati oko 30 boraca, koji su dati na raspoloženje III. Dalm. Brig, osim Kninskog bataljona, koji je samostalan. I dalje radimo da mobilišemo još jače, čak i neke ljude koji su zahvaćeni po nekom partijskom radu, gledajući pri tome da sam rad od toga ne trpi štete. Sto se tiče mobilizacije za brigadu »Rade Končar«, htjeli smo da to riješimo u sporazumu sa Štabom brigade, jer smo do sada sve ljude dali na raspoloženje brigadi, ali Štab izjavio da su im ti ljudi neophodno potrebni, radi popunjavanja svojih jedinica. Nastojaćemo da od rudara mobilišemo neke ljude za tu brigadu. Dajte svoje mišljenje dali da i dalje šaljemo svoje mobilizirane u III. Brigadu.

X. Vojska

Dolaskom Politodjela III. B. on je preuzeo (dužnost pitanje političke izgradnje svojih jedinica, kojima mi nastojimo da budemo pri ruci po svim pitanjima.

Sto se tiče Kninskog bataljona, sastav je veoma dobar u borbenom pogledu, ah politički je veoma slab. Cak donekle zadojen i srpskim šovinizmom. Prijašnji politički komesar tog bataljona drug Slavko Jelić, koji na političkom polju nije dao ništa od sebe, i koji je smijenjen u sporazumu druga Mirka[9] sa drugom Milićem.[10] Mi nastojimo sa naše strane dati punu pomoć, ali je ta nedovoljna. Sastav bataljona je takav da bi mogao lako da zastrani. Zbog toga je nužna potreba da odredite jednog političkog komesara za ovaj bataljon, jer bi mogli imati velikih posljedica u ovoj kninskoj krajini, ukoliko se ne pristupi odmah rješenju ovog problema.

[8a] Ante Jurjević-Baja
[10] Maks Baće-Milić.

XI. Komande Mjesta

Stanje Komande Mjesta Vrlika do sada nije ništa izmjenjeno iako smo im posvetili punu pažnju. Guina nastoji da se ispravi iako ima dosta nedostataka, međutim drug Komandant apsolutno ne odgovara svom položaju, koliko politički, toliko, organizaciono. Njegovo izbjegavanje iz posla kao i postupak sa ostalim članovima Komande Mjesta i ostalog osoblja, kao i postupak prema strankama, ne daje ni malo lijepu sliku. Sami zamjenik njegov drug Mirko Jadrijević, tipični je malograđanin, koji stalno ide od konobe do konobe. U radu se rijetko nalazi. Njegov čitav odnos kao i rad je veoma slab. Mislim da bi trebalo kroz najkraće vrijeme izvršiti promjenu u Komandi.

Komanda Mjesta u Petrovu polju je veoma mlada, ali, je pozitivna. Komandant je Njeguš Bogdan, partijac, Mi ćemo uskoro posjetiti ovu Komandu.

XII. Tehnika

Prema zadnjem naređenju kojega smo dobili, naša tehnika koju smo mislili proširiti na agitprop, ona i dalje ostaje tehnika, imaće i dalje na dužnost da razvija nov materijal koji je potreban OK. kao i partijskim organizacijama, kao i radio vijestima, uvidili smo da takvim radom možemo da prilično zadovoljavamo partijske potrebe, kao i radio vijestima probudimo još više interes masa, koje se prilično zanimaju za razvoj događaja koliko u svijetu toliko i samoj našoj zemlji.

Obzirom što u Tehnici radi drug Duško Damjanović, čije smo pitanje preko druga Ćeće[11] poslali, a vaš odgovor preko druga Mirka primili, mi se slažemo sa vašom odlukom, da treba budno paziti. Ali naše je mišljenje s kojim se slaže drug Mirko, da je drug Damjanović prilično komunistički shvatio svoju kaznu i da je njegov stav prema nama dosta ispravljen, a osim toga to je jedan najmarljiviji čovjek. Ovo pitanje on ne postavlja na rješenje Okružnom Komitetu, već ga mi postavljamo.

XIII. Partijski kurs

Sto se tiče pitanja da vam dostavimo 2 čl. OK. za kurs, a i samoga druga Baju, mi smo mišljenja da bi za ovaj put ušao u obzir drug Knežević Petar, a ujedno i dva kandidata s kojim mislimo jačati OK. da bi oni prvi došli u obzir. Pitanje druga Baje, mi smo mišljenja da bi ga ovaj put prepustih nama, ovom OK. jer nam je jako potreban. Po ovom pitanju javite nam vaše mišljenje.

Okružni Komitet K.P.H. Knin
sekretar
Brko&

[13] Jerko Paltrinjeri-Brko.

BROJ 35

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 26. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM STABU NOV I POJ O AKCIJAMA ČETVRTE DALMATINSKE NOU BRIGADE[1]

S T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj op. 65/43.
Dne 26. I. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Dostavljamo Vam izvještaj o uspješnim akcijama naših jedinica.

I) IV Dalmatinska N.O.U. brigada

U vremenu od 17 tek. mj. ova brigada sa tri svoja bataljona izvršila je čišćenje neprijateljskih uporišta: Slivno, Poljica, Šumet, Podosoj, Runović, Pođbablje i Kamenmost.[2] Na ovom prostoru bilo je oko 500 neprijateljskih vojnika, novotmobilisanih ustaša i ranije milicije, pod rukovodstvom starih okorjelih ustaša — krvoloka i zločinaca. Naši bataljoni, iako su to bile prve akcije, a dosta teški zadaci, uispješno su izvršili svoje zadatke. Između 17 i 18 tek. mjeseca, očišćeno je selo Slivno, između 19 i 20 t. mj. očišćena su sela: Poljica, Sum et, Vukovići, između 20 i 21 t. mj. očišćeno je selo Runo vi ć do sela Zmijavd, a između 22 na 23 t. mj. ponovo je očišćeno selo Vukovići, a zatim Pođbablje, Kamenmost i Zmijavci, tako da je neprijatelj protjeran u Imotski, a naše snage ovladali su položajima i selima sa južne, jugo-zapadne i zapadne strane Imotskog Polja. Most na rijeci Virlid kod Kamenmosta bacili smo u vazduh pomoću jedne avionske bombe od 65 kg. — Jučer ujutro, t. j. 23 tek. mj. neprijatelj je sa znatnim snagama izvršio napad na naše položaje, upotrijebivši dva teška bacača i više automatskih oruđa. Naše snage odbijale su neprijateljski napad, ali pošto je pala magla, neprijatelju je uspjelo da pregazi preko vode i da zagospodari položajima između sela Pođbablje i Zmijavci. Naknadno mu je stiglo još veće pojačanje, tako da su se naše snage, uz neravnu borbu morale povući prema selu Poljica i Podosoju. Tako je stanje zamrklo 23 tek. mj. Iako su naši bataljoni dosta zamoireni, velikim dijelom ostali bez municije, ipak vjerujemo da neprijatelju neće uspjeti da prodre dalje prema našim položajima.

U navedenim akcijama naneseno je neprijatelju dosta gubitaka. Zarobljeno je 40 novomobilisanih ustaša — mještana, od kojih 6 još nije pušteno iz pritvora, ubijeno je 13 ustaša u borbi, za koliko se pouzdano zna, a svakako da ih ima i više, a ranjeno ih je preko 20 (dvadeset.)

— Naši gubici iznose: 2 mrtva i to: Barbir Mirko, borac III bataljona,

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/2, k. 1491.
[2] Vidi dok. br. 27, Si i 158.

koji je prije desetak dama pristupio u N.O.V., i naši hrabri komandant I bataljona drug Jure Galić, koji je pao herojskom smrću, na čelu svoga bataljona, 20 metara pred neprijateljskim šančevima, kada ih je htio protjerati sa položaja kod sela Perića. Gubitak druga Galića za našu brigadu je vrlo težak i tako reći nenadoknadiv. Imali simo 4 ranjena, i to jednog teže, od vlastite bombe, koja je odmah eksplodirala prije nego što je uspio da je baci na neprijatelja, te 3 lakše ranjena druga. Dva druga su nestala od kojih za jednog znamo da je pao u neprijateljske ruke.

U toku ovih akcija došlo se do prilično ratnog plijena. Zaplijenjeno je 75 vojničkih i 4 civilne puške, 4047 metaka, 16 bombi, 6 pištolja, dva redenika za teški mitraljez, dva postolja za teške mitraljeze, jedan radio-aparat, jedan motocikl, jedan bicikl, jedna zaprežna kola, 35 komada ćebadi, 10 šinjela, 15 pari cokula, kao razne spreme, ranaca, porcija itd. Osim toga skinuli smo svu spremu sa zarobljenih ustaša (njih 40). Pored ovog ratnog plijena zaplijenjene su izvjesne količine hrane, kukuruza, pasulja, mesa, jedan sanduk šećera, masti, itd., što je nađeno u ustaškim kasarnama, a neprijatelju nije uspjelo da to izvuče uslijed snažnog pritiska i obuhvatnog napada.

Moral kod neprijateljskih vojnika — ustaša mještana je vrlo slab, a poslije svake akcije bio je još gori. Kod njih se osjeća opće rasulo, tako da nije par ustaških razbojnika koji sile na borbu, svi bi se mještani predali. Za našu posljednju akciju neprijatelj je upotrijebio nove snage i ustaše sa drugih terena. I u samom Imotskom vlada veliki strah i panika kod neprijatelja. Ustaške glavešine Marijanović i Rako već su pobjegli u pravcu Mostara bojeći se da će Imotski pasti u naše ruke.

Sa drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar:	Načelnik :	Komandant :
Jordan[3] v. r.	(M. P.)	*Vicko Krstulović* v. r.

[3] Ivica Kukoč.

BROJ 36

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 27. SIJEČNJA 1943. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O ORGANIZACIONOM I KADROVSKOM STANJU U JEDINICAMA[1]

Š T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
N.O.V. i P.O. HRVATSKE
Op. br. 52
Dne 27-1-1943. g.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. HRVATSKE

Organizacioni izvještaj:

Do mjeseca novembra 1942. god. u ovoj Zoni bile su formirane I. i II. Dalm. N.O.V. Brigada i III. Dalm. Odred. Svaka od ovih jedinica imala je 1000 boraca. U sastav I. Brigade ušla su 2 bat. dotadašnjeg Srednje Dalm. Odreda, 1 bataljon (Bude Borjan) Odreda za Sjevernu Dalmaciju i 1 bat. Južne Dalmacije. Time je ova Brigada formirana od naših starijih, najboljih, zapravo jedinih bataljona. II. Brigadu formirali smo od jednog već formiranog 2. bat. Odreda za Sjev. Dalm. (Branko Vladušić), i tri bat. koja smo u kratkom roku formirali od pojedinih malih partizanskih jedinica i u glavnom potpuno novomobilisali. U sastav III. Odreda ušao je bat. »Vojin Zirojević«, 2 bat. «-Josip Jurčević« iz Južne Dalmacije, u glavnom novomobilisani i 3. duvanjski bat. također uglavnom novomobilisani u okolici Duvna—Livna. Ovaj odred koji je brojčano narastao na preko 1.000 boraca nismo mogli formirati u Brigadu naprosto iz razloga što za Štab Brigade nismo imali ni jednog odgovarajućeg druga.

Sredinom novembra obe naše Brigade i III. Odred ulaze u sastav II. Prolet, i III. Udarne Divizije. I to u III. Udarnu Diviziju naša I. Brig, kao cjelina i III. Odred transformiran u 2 cijela bat. u 10. Herceg. Brig, a ostatak ljudstva u V. Ornog. Brigadu. U tom periodu, a za vrijeme njihovog boravka ovdje poslali smo u I. II. III. i IV. Proletersku Brigadu oko 1.500 novomobilisanih boraca. Sa našim Brigadama i III. Odredom **u** sastav Divizije otišli su doslovno svi vojno-politički rukovodioci koji su se odgojili u našim partizanskim redovima. S njima su otišli svi oni koje nam je V. S. poslao kao pomoć u kadru. Sa borcima otišlo je i svo oružje, pa i ono koje nam je V. S. dao kao pomoć u naoružanju.

Na taj način sredinom novembra u ovoj Zoni nije više bilo ni jedne jače partizanske jedinice. U Sjev. Dalmaciji postojao je samo mali partizanski vod u okolici Šibenika. U Južnoj Dalmaciji na Biokovu bilo je oko 100 boraca koji se nikako nisu razvijali ni vršili akcije. U Srednjoj Dalmaciji postojale su veće čete na Mosoru i oko Trogira, i jedan jači bat. na oslobođenom području Muć—Lećevica.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/2, k. 1491.

U ovakvoj situaciji odmah smo prišli formiranju III. Dalm. Brigade u području Srednje Dalmacije. Formirana su tri manja bataljona koja su vremenom rasla i sada Brigada ima 3 bat. sa oko 700 boraca.

Stab Brigade sačinjavaju: Kndt Branko Dude, dobar i izrastao u našim redovima od prvih dana partiz. borbe. Komesar Miro Višić, Dalmatinac, dobar, izrastao u Bos. Krajini. Zamjenik Komandanta Stanko Pairmač, tvrd i grub prema borcima i stanovništvu. Zamjenika Političkog komesara nemaju još uvijek. Pred nekoliko dana V. S. je imenovao i Politički Odjel za ovu Brigadu.

Osnovna poteškoća za razvitak ove Brigade jeste u pomanjkanju vojno-političkog kadra za bataljone.

Brigada djeluje na prostoru Sinj—Split—Trogir—Drniš—Šibenik. Radi ogromnog prostora, zaokruženosti od neprijatelja, i pomanjkanja mjesnih stražarskih jedinica Brigada je skoro uvijek raštrkana. Ne djeluje jedinstveno, i ne razvija se u višem operativnom smislu. Time uprkos brigadnoj organizaciji radi samih zadataka Brigada još ne izrasta iz odredskog karaktera. Naša je težnja uperena u rješavanju nedostataka.

Upornim nastojanjem ponovo se probudio partizanski pokret u Južnoj Dalmaciji. Malene jedinice privukle su veći broj dobrovoljaca čiji je broj uskoro narastao da je bio dovoljan za formiranje IV. Brigade.[2] Brigada je formirana sredinom ovoga mjeseca. Sastavljena je od 4 bat. a ima oko 700 boraca. Djeluje na prostoriji: Makarska—Metković—Imotski—Zadvarje. I ona ima poteškoća sa čuvanjem oslobođenoga teritorija, naročito oslobođene obale.

U Štabu Brigade postoj e samo Komandant i Komesar. Komandant je drug Savo Drljević, Crnogorac iz IV. Crnogorske Brigade, njega nam je u tom smislu uputio V. S. Komesar je drug Mate Ujević Imoćanin, izrastao u Proleterskim Brigadama. U Brigadi nema političkog otsjeka.

Još više na jugu poluotoka Pelješca razvila se dosta dobra i jaka partizanska četa koja je počela širiti svoju djelatnost na prostoriju Metković—Dubrovnik gdje nastoji uhvatiti vezu i operativno se pomagati sa novim partizanskim snagama u Hercegovini.

U Primorju Sjeverne Dalmacije, koja je dala najviše dobrovoljaca oko malene jedinice brzo se je okupilo stotinjak boraca koji su skupa sa Bukovačkom jedinicom formirale Sjevero-Dalmatinski bataljon, oko 150 ljudi. Novo formirani bataljon je svakodnevno doživljavao teške udare sa svih strana bio je prisiljen da se raspušta u malene grupice, na koncu je krajem mjeseca decembra napustio Sjevernu Dalmaciju i sav se preselio na oslobođeni teren Mučkog područja. Početkom ov. mj. od tog ljudstva izabravši najbolje, poslali smo tri manje grupe, jednu na prostoriju Šibenik—Drniš, drugu na Sjeverno Dalmatinsko primorje——Šibenik—Biograd n/m, i treću na Proaninu. Druga i treća grupa ubrzo su narasle u dobre čete i pretstavljaju bazu za novi bataljon. Ostatku Sjev. Dalm. bataljona pridali smo nešto novomobilisanih tako sad postoji i drugi bataljon Sjev. Dalm. Od pozadinske jedinice u Glamoču formirali smo treći, a u kninskoj krajini, uglavnom od srpskog elementa iz

[2] Vidi dok. br. 17.

okoline Knina četvrti bataljon. Ova četiri bataljona ući će u sastav V. Dalm. Brigade koju upravo sada formiramo. Poteškoće za formiranje ove Brigade su u slijedećem. Dinarski i Primorski bataljon nalaze se oko Grahova sa zadatkom obrane pravca Grahovo—Drvar, udaljeni od ostalih jedinica određeni za tu Brigadu, i ne nalaze se u sredini gdje bi mogli iregrutovati nove dobrovoljce, Kninski bataljon je na prostoriji Vrlika—Knin, a novoformirani bataljon djeluje po četama i manjim jedinicama od Drniša do Šibenika—Biograda n/m. Postavlja se hitni zadatak i čim prilike dopuste izvršićemo negdje oko Vrlike koncentraciju sviju bataljona u svrhu organizacije Brigade. Druga se poteškoća sastoji i u pomanjkanju kadra za Staib Brigade. Od V. Š. poslan nam je u tu svrhu drug Šator iz X. Hercegovačke Brigade. Osim njega za sada nemamo više nikoga u vidu za taj Štab. Usprkos tame mi ćemo požuriti sa njenim formiranjem. Brigadu mislimo orijentisati uz pravac Knin—Drniš—Šibenik time da se sistematski, ali u početku manjim jedinicama prebacuje preko Krke, u Sjev. Dalmatinsko primorje i Bukovicu. Za stvaranje mogućnosti boravka naših snaga u Bukovici trebaće jače sinage i pripreme, jer već danas Bukovica pretstavlja jedno ozbiljno uporište i mobilizacioni izvor velikosrpske reakcije. Baš s toga gledišta postavlja se pitanje hitnog formiranja V. Brigade kao i eventualna operativna saradnja V. Brigade i jedne od ličkih jedinica koje bi spuštajući se sa Velebita, u mnogome mogle koristiti i pomoći pozitivnom razvitku Bukovice.

U Srednjoj Dalmaciji između Splita i Omiša formira se novi Mosorski bataljon, koji bi sa četom koja se razvija sjeverno od Mosora na Kamešnici mogao uskoro formirati Polubrigadu.

Formiranjem triju brigada postavlja se pitanje formiranja jednog Štaba koji bi na samom terenu, neposredno i jedinstveno rukovodio s njim. Budući da Štab Zone još uvijek rukovodi i organizaciono i politički sa čitavom Dalmacijom njegovo posvećivanjem tim 3 brigadama imalo bi loših posljedica i upravo je nesprovodivo. A da bi te Brigade dobile rukovodstvo koje bi se isključivo bavilo operativnim, organizacionim, političkim i ekonomskim njihovim pitanjima, potrebno je formirati Diviziju, sa kojom bi se, usprkos geografski teških uslova, nastojala dobiti jača jedinstvena udarna snaga. Štab bi se Divizije na taj način mogao potpuno posvetiti tim Brigadama, a rukovodstvo nad njima i svim ostalim novim jedinicama koje se stvaraju, kao i sa svim vojno-političkim pitanjima koji se pojavljuju u čitavoj Dalmaciji trebalo bi da ostane na Štabu Zone. Ovo pitanje mi upravo raspravljamo.

Uz ovaj organizacioni izvještaj, šaljemo Vam i pregled momentalnih naših snaga kao i njihov raspored.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar:	Načelnik :	Komandant :
Jordan[3] v. r.	*Skorpikf'* v. r.	*Vicko Krstulović* v. r.

[3] Ivica Kukoć.
[4] Josip.

BROJ 37

OBAVJEŠTENJE ODSJEKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ ZA VOJNE VLASTI U POZADINI OD 28. SIJEČNJA 1913. PRIVREDNO-FINANCIJSKOM ODSJEKU IZVRŠNOG ODBORA AVNOJ-a O FORMIRANJU MAKARSKOG PODRUČJA I MOGUĆNOSTIMA NATURALNE RAZMJENE ŽIVOTNIH NAMIRNICA S NJIM[1]

OTSEK VRHOVNOG ŠTABA
ZA VOJNE VLASTI U POZADINI
Broj služb.
28-1-1943. g.

PRIVREDNO-FINANSIJSKOM OTSEKU IO AVNOJ[2]

Otsjek Štaba IV Operativne zone za vojne vlasti u pozadini izvješ**tava** nas da je oslobođen jedan dio Omiškog kotara, koji sada potpada pod komandu Splitskog područja, koja i da je od oslobođenih dijelova Makarskog i Imotskog kotara obrazovano Makarsko područje.

Ekonomska situacija naroda i vojske u tome kraju dosta je teška. Narod raspolaže većim količinama **ulja, vina i rakije,** te se postavlja pitanje razmjene itdh artikala za **žito i meso.** Ako momentana situacija **i** ne dopušta razmjenu sa žitorođnim krajevima, držimo da bi se razmjena za meso, odn. stoku, mogla i pod ovim uslovima organizovati, **pa vam** ovo dostavljamo na proučavanje. Molimo vas da o datoj mogućnosti izvijestite Otsjek IV Op. zone za v. v. u p.[3]

S. F. — S. *N.!*

(M. P.)

br ort®inala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg.

I izvršni odbor Antifašističkog vijeća narodnog oslobođenja Jugoslavije, za vojnu oblast u pozadini.

BROJ 38

OBAVJEŠTENJE ŠTABA TREĆE DALMATINSKE BRIGADE OD 28. SIJEČNJA 1943. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRODIRANJU ČETNIKA NA VRŠINU[1]

Ko piše: Štab III Dalm. brigade
Kome: Štabu II Proleterske divizije
O. Br. — datum: 28. jun. 1943. god.
Karta razmere 1 : sekcija Knin, Drvar

Odakle: Mirkovići
Gde: Grahovo
čas: 20,30 min.

Danas oko 14 sati neprijatelj[2] snagom 300—400 nadirao je na Vršinu s namjerom da se spusti kroz suhi potok preko Vučkovića staja za Dinaru. Jednom kolonom neprijatelj se počeo kretati u pravcu Mirkovića ali kad je primijetio da mi zauzimljemo položaje krenuo je sa svim snagama na vrh Vršine.[3] U 16 sati neprijatelj je izvjesnim snagama — oko 50 četnika — prešao vrh Vršine i spustio se do 200 m istočnim padinama Vršine. Neopreznim otvaranjem mitraljeske vatre sa naše strane od Krivajice, u sunčev zalazak neprijatelj se povukao na vrh odakle sve do sada otvara slabu vatru prema Dinari i često baca bombe.

Naš raspored:

Od Krčića do donjih Vučkovića III bat.

Od Vučkovića do Vukovića staja Primorski bataljon na istočnoj strani suhog potoka. I bataljon zanoćiće u Krivajicama da bi ujutro prešao na lijevo krilo. Primorskom [da]ti da osigurava i sprečava neprijatelju prolaz kroz dragu između Debele Kose i Vučkovića. Kninski bat. ide na Pitomi Vrh da spriječi nadiranje od Suhog Polja i Brezovca. Stavlja se u zadatak Kninskom bat. da se u Strmid poveže sa vašim snagama.

Neprijatelj se jučer pred noć povukao iz Vrlike, Kijeva, Maovice i Otišića. Palež, pljačku, silovanje i klanje vršio je po svim mjestima. U Vrlici poklano 12, u Kijevu 8. Popaljeno je više nego što je ostalo. Hrvatski živalj bježi u Ribarić ustašama. Očekuje se ispad ustaša iz Ribarića.

Sutra, ako sve naše snage ne budu vezane na ovom položaju, poslaćemo izvjesne snage u Vrliku i Otišić.

Hitno nas izvijestite hoćete li vi intervenisati, i kako, u pravcu Vršine da bi u svakom slučaju mogli odvojiti snage za Vrliku.

S. *F.* — S. *N.!*

Politkom :
Miro Višić[4] v. r.

Komandant :
Branko Dude v. r.

[1] Original (rukopis, olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 845.
[J] Hercegovački četnici. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.
* Vidi dok. br. 43 1 326.
* Poginuo na Ozrenu 1943. godine.

BROJ 39

IZVJEŠTAJ KOMANDE ŠIBENSKO-DRNIŠKE CETE OD 28. SIJEČNJA 1943. O AKCIJAMA I POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU DRNIŠA[1]

Operativnom oficiru
IV Op. zone

Drugu **Milicu**[2]

Primili smo vaš dopis, što ste nam pisali da vas odmah izvijestimo u pogledu naših akcija i raspoloženju masa u drniškim krajevima, o kretanju neprijatelja i svega ostalog što je bilo navedeno u vašem dopisu.

Drugovi koji su bili dodijeljeni ovome terenu, stigli su 5. januara, njih 12 na broju.[3] Od tih 12, 8 .smo poslali na teren Vodice—Zaton, drugu Zivkoviću,[4] a mi smo ustavili 8 novomobilisanih boraca. Tako sada naš vod[5] broji 28 boraca sa 27 pušaka i 1 puškomitraljezom.

Izvršena je akcija na rušenje telefonske veze Šibenik—Drniš. Uništeno je 350 pala, na kojima je bilo po 10 redi žica. Akcija je izvršena 15 ov. mj.[6]

Uspostavljena je veza sa Sjevemodalmatinskim bataljonom[7] i sa komandom Primorske čete.[8]

Što se tiče držanja seljaka u okolici Drniša, mi prodiremo pomoću vojske i zborova u tim krajevima, i ima us lova da će se tu uspjeti kako vojnički, tako i politički.

Iz Zitnića četnici i dalje vrše pljačku. Baš pred par dana u selu Strugašice[9] uhapšena su 4 četnika sa strane hrvatskih žandara sa Unešića. U selu Pokrovnik, gdje smo održali zbor, i sami seljaci izjavili su da će se s nama boriti protiv četnika. A takođe i ostala sela misle isto kao i selo Pokrovnik. Pokrovnik, Pakovo Selo i Strugašice naoružani su, samo ne znamo koliko imaju oružja i koju vrst oružja.

Što se tiče mobilizacije novih boraca o tome vam ne mogu tačno da javim stoga, što je ovaj teren, gdje smo do sada boravili, iscrpljen. A na terenu gdje se sada probijamo, on je dosta sirov i ustaški prilično nastrojen.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5/2, k. 1491.
[2] Maks Bace.
[3] Bungar Jakov, Ninić Ive i još deset boraca iz sastava bivšeg Primorskog bataljona.
[4] Drago Zivković, komandir Primorske čete koja je dejstvovala na području Biograd—Stankovci—Zaton.
[5], [7] i [8] Radi se o šibensko-dmiškoj četi. Vidi dok. br. 13, napomenu 2 i 3. O formiranju Sjevemodalmatimskog bataljona vidi dok. br. 13, napomenu 2 i 3.
[8] Vidi dok. br. 154.
[9] Vjerojatno Ostrogaäica.

Sto se tiče kretanja neprijatelja, učestaju racije po ovim krajevima. Neprijatelj dolazi sa tenkovima, konjicom i kamionima, u većem broju. O svemu ovome u buduće ćemo vas obavještavati redovito.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Poli tkam esar
Ninić Ive v. r.
28. januara

Komandir
Vaska[10] v. r.

BROJ 40

ZAPISNIK S PRVE SJEDNICE NARODNOOSLOBODILACKOG ODBORA DALMACIJE ODRŽANE U LIVNU 28. i 29. SIJEČNJA 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

SA PRVE SJEDNICE NARODNO-OSLOBODILACKOG ODBORA DALMACIJE KOJA SE ODRŽAVA U LIVNU, DANA 28. JANUARA 1943. GODINE

U 16 sati i 15 minuta član narodno-oslobodilačkog Odbora Dalmacije PAVAO KRCE, težaik iz Sinja, bivši narodni zastupnik HSS, vijećnik Antifašističkog Vijeća Narodnog oslobođenja Jugoslavije, poglasuje otvorenom PRVU SJEDNICU NARODNO-OSLOBODILACKOG ODBORA DALMACIJE i u ime sazivača, vijećnika Antifašističkog Vijeća Narodnog oslobođenja Jugoslavije iz Dalmacije, pozdravlja prisutne.

U svojoj pozdravnoj riječi on ističe odluku naroda Dalmacije da rame uz rame sa ostalim narodima Jugoslavije ustraju u borbi protiv mrskih okupatora i svih njihovih podlih slugu i plaćenika, ustaša i četnika, do potpunog izagnanja okupatora iz naše zemlje i do potpunog uništenja ovih njihovih plaćenika i najamnika. Ovom prilikom on ističe sramnu ulogu koju u ovim presudnim časovima po naš narod igra izdajničko izbjeglička vlada u Londonu i njen ministar Draža Mihajlović, a naročito on kao bivši poslanik HSS za kotar sinjski, obara na protunarodni rad službenog vodstva HSS; na čijem se čelu nalazi dr. Maček sa svojim pomagačima u Londonu dr. Kmjevićem, dr. Sutejem, dr. Jukićem i. ostalima. Vjerom ideologiji braće Radića on izražava zahvalnost Komunističkoj Partiji Jugoslavije, koja je u najsudbonosnijim časovima znala narodu da pokaže pravi put, koji vodi k istinskoj i pravoj slobodi i jedina od sviju stranaka smjelo se stavlja na čelo narodno-oslobodilačke borbe u kojoj je jedino sadržana garancija ljepše i bolje budućnosti svih naroda Jugoslavije.

[10] Jakov Bumber.
[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Muzeju NO Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNO Zagreb, film 9/324—330.

Za vrijeme cijelog govora govornik je u više navrata bio prekidan burnim aplauzima, kojima je skupština pratila i odobravala njegova izlaganja.

Pošto je skupštini izrazio želje za srećan i koristan rad on predlaže da se bira počasno i radno predsjedništvo skupštine Narodno Oslobodilačkog Odbora Dalmacije.

U počasno pretsjedništvo predlaže:

IZVRSNI ODBOR ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE;

VRHOVNI STAB NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE NA CELU SA VRHOVNIM KOMANDANTOM DRUGOM TITOM;

GLAVNI STAB NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE;

CENTRALNI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE;

STAB IV. OPERATIVNE ZONE NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE ZA DALMACIJU;

POKRAJINSKI KOMITET KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU:

Skupština je oduševljeno primila ovaj predlog i burno pozdravila izbor počasnog pretsjedništva.

Poslije toga PAVAO KRCE je predložio ovo radno pretsjedništvo:

STANKO ŠKARE, seljački pjesnik iz Biorina, potpredsjednik kotarske organizacije HSS za Kotar Imotski.

VICE BULJAN, Komandant Livanjskog područja,

Dr MILOŠ ZANKO, advokatski pripravnik iz Splita,

GRUBlSlC MARTIN, seljak iz Solina, bivši pretsjednik solinske organizacije HSS, pretsjednik općinskog N.O.-a u Solinu,

MIODRAGOVIC JOVO, pravoslavni svećenik iz Zagrovića kod Knina,

MARIJA NOVAK, studentica medicine iz Šibenika, pretsjednica Inicijativnog odbora A.F.Z. za Dalmaciju, i

PERO KNEŽEVIĆ, radnik iz Vrbnika kod Knina.

Pošto je skupština oduševljeno primila ovaj predlog, izabrano pretsjedništvo zauzelo je svoja mjesta.

Pretsjednik STANKO ŠKARE preuzimajući rukovođenje ovom svečanom sjednicom uputio je svoju prvu riječ onim hrabrim herojima, koji su junački pali u narodno-oslobodilačkoj borbi od 'početka pa sve do danas i pozvao skupštinu da im oda diužnu počast. Svi prisutni ustaju i kliču »SLAVA IM!«

Pretsjednik STANKO ŠKARE objavljuje da je delegat za skupštinu N.O.O. Dalmacije JURE GALIĆ[2] radnik iz Metkovića, Komandant bataljona IV. Južno-dalmatinske udarne brigade slavno pao od ustaške ruke na bojnom polju u borbama oko Imotskog, a delegat za skupštinu N.O.O.

[2] Jure Galić, komandant Prvog bataljona Četvrte dalmatinske NOU brigade poginuo oko 20. siječnja 1943. godine u borbi protiv ustaša kod sela Perića (Imotski). Vidi dok. br. 35.

Dalmacije NIìKICA POPOVIC,[3] radnik iz Kninske krajine mučki ubijen od četnika, pa poziva prisutne da ovim žrtvama narodno-oslobodilačke borbe odadu dužnu poštu, što ovi prihvataju i ustaju te gromko kliču: »SLAVA IM!«

Pošto je skupština odala, dužnu počast palim herojima i svim žrtvama fašističkog terora, pretsjednik ŠKARE STANKO je za zapisničara predložio a skupština primila: MATA JAKŠIĆ advokata iz Dubrovnika i MARIJANA 2UVIĆA, pomorca iz Velikog Iža.

Pretsjednik STANKO ŠKARE zatim kratkim govorom pozdravlja skupštinu i najavljuje da će se danas održati svečani dio skupštine, a radni dio da će se održati sutra. Kao **Dnevni red** za sutrašnju radnu sjednicu predlaže:

1) Izvještaj verifikacionog odbora.

2) Politički referat o Narodno-oslobodilačkoj borbi i osnivanju N.O.O. Dalmacije — po referentu dr. Milošu Žanku, advokatskom pripravniku iz Splita.

3) Referat o osnivanju AVNOJ-a i rezultatu njegovog dosadašnjeg rada — po referentu Ivanu Milutinoviću, članu Izvršnog odbora AVNOJ-a.

4) Referat o organizaciji N.O.O. Dalmacije i njegovim zadacima — po referentu Dragu Gizdiću, radniku iz Solina.

5) Izbor komisije za izradu predloga rezolucije i proglasa.

6) Izbor komisije za izbor pretsjedmištva N.O.O. Dalmacije.

7) Razno.

Pošto je skupština jednoglasno primila predloženi dnevni red za sutrašnju radnu sjednicu, pretsjednik najavljuje da će sada skupštinu N.O.O. Dalmacije u ime Izvršnog odbora AVNOJ-a pozdraviti dr. MLADEN IVEKOVIĆ, član Izvršnog odbora AVNOJ-a i daje mu riječ.

MLADEN IVEKOVIĆ, član Izvršnog odbora AVNOJ-a, burno pozdravljen, održao je govor, kojim je u ime AVNOJ-a pozdravio N.O.O. Dalmacije i u kratkom prikazu istakao značaj narodno-oslobodilačke borbe svih naroda Evrope napose naroda Jugoslavije u borbi protivu fašizma kao i značaj osnivanja N.O.O.-a, kao nosioca te borbe i organizatora slobodne narodne vlasti koja osigurava narod od svih onih opasnosti koje bi mogle da se pojave u bilo kojem obliku. Njegov govor bio je nekoliko puta prekidan burnim odobravanjem i aplauzom te gromkim poklicima, naročito kad je on spominjao Sovjetski Savez, Crvenu Armiju, druga Staljina, NOV i POJ, druga Tita, borbeno jedinstvo Srpskog, Hrvatskog i ostalih naroda Dalmacije, K.P.J. (vidi stenografske bilješke).

Poslije govora Mladena Ivekovića, pretsjednik STANKO ŠKARE podjeljuje riječ VICKU KRSTULOVlCU, radniku iz Splita, komandantu IV. operativne zone NOV i POH za Dalmaciju, koji će skupštinu pozdraviti u ime Štaba IV. Operativne Zone NOV i POH za Dalmaciju.

[3] Nlkica Popović, poginuo 13. siječnja 1943. godine u sukobu sa antikomunističkom milicijom i vojnicima divizije »Zara-* kod sela Drenovače (Benkovac). Vidi dok. br. 145, 155 i 156.

VICKO KRSTULOVIĆ burno pozdravljen stupa na tribinu i u ime Štaba IV. Operativne Zone NOV i POH za Dalmaciju kao i u ime Brigada Dalmacije — ikoje se rame uz rame bore sa ostalim brigadama i odredima NOV i POJ za oslobođenje naših naroda — upućuje vatreni i borbeni pozdrav skupštini, ikoja burnim poklicima pozdravlja pretstavnike heroja Dalmacije i gromkim poklicima »-SLAVA IM!« odaje počast palim borcima za slobodu.

On izlaže kako je došlo do stvaranja prvih partizanskih odreda u Dalmaciji iz kojih je sada narasla velika i moćna vojska heroja, koja je **svakog** dana sve veća i snažnija, u kojoj se dobrovoljno bore najbolji sinovi hrvatskog i srpskog naroda Dalmacije, koji rame uz rame sa **ostalim** hrabrim borcima širom Jugoslavije biju boj za oslobođenje i slobodu svih naših naroda i svih naših zemalja, pa i naše Dalmacije »-koja je ostala i ostaće naša«. Govor Vioka Krstulovića je stalno bio prekidan burnim aplauzom i izrazima jednodušnog i gromkog odobravanja (vidi stenografske bilješke).

Uz burne ovacije završio je svoj pozdravni govor Komandant IV. Operativne zone Vicko Krstulović i pretsjednik STANKO ŠKARE je dao riječ IVANU AMULIĆU, radnik iz Koštanja (Poljica) koji će skupštinu pozdraviti u ime Pokrajinskog Komiteta Komunističke Partije Hrvatske za Dalmaciju.

IVAN AMULIĆ prilazi na govornicu burno pozdravljen uz poklike «•ZIVELA KOMUNISTIČKA PARTIJA« i u ime P.K. K.P.H. za Dalmaciju pozdravlja u ovoj skupštini prave pretstavnike naroda koji su se okupili da po prvi put stvore pravo narodno pretstavništvo Dalmacije.

On ističe ulogu Komunističke Partije u narodno-oslobodilačkoj borbi naroda Jugoslavije i specijalno u Dalmaciji. Izlaže što je sve učinila K.P. koja se od prvog časa stavila na čelo naroda u njegovoj borbi za narodno-oslobođenje. On izlaže na koje je sve poteškoće K.P. nailazila u toj borbi i kako je žrtvama i samoprijegorom svojih najboljih sinova uspjela da u Dalmaciji ostvari borbeno jedinstvo naroda usprkos svih onih saboterskih i izdajničkih stavova vodstva građanskih stranaka, koje su izdajnički kočile pravednu narodnu borbu. Tako je borbom svih iskrenih rodoljuba Dalmacije danas omogućeno da se osnuje i N.O.O. Dalmacije, koji kao najveće političko tijelo danas povjerenjem naroda učvršćava pravu narodnu vlast u Dalmaciji i treba na viši stepen da podiže slavom ovjenčanu narodnu borbu do punog ostvarenja slobode.

Skupština je u nekoliko navrata prekidala govornika i burnim poklicima i aplauzom izražavala je svoje odobravanje. (Vidi stenografske bilješke.)

Pretsjednik STANKO ŠKARE zatim podjeljuje riječ MARIJI NOVAK, studentici medicine iz Šibenika, koja u ime Inicijativnog odbora Antifašističkog Fronta Zena za Dalmaciju pozdravlja skupštinu.

MARIJA NOVAK burno pozdravljena uzima riječ i ispred Inicijativnog odbora A.F.2. za Dalmaciju i u ime žena Dalmacije pozdravlja skupštinu. Ona ističe svu nevolju kroz koju su prošle žene Dalmacije u ovoj svetoj borbi ali i sve žešću mržnju kojom su se one oružale da u zajedničkoj borbi sa svojim drugovima i borcima zađadu što više

udara mrskom neprijatelju i ističe da će žene Dalmacije sve 'dati da se Dalmacija što prije oslobodi od okupatora.

Nekoliko puta prekidana aplauzom završila je Marija Novak svoj govor uz burno odobravanje skupštine, a pretsjednik STANKO ŠKARE je riječ podijelio omladincu CEDU CVRLJE, studentu medicine iz Splita, da ovaj pozdravi skupštinu u ime Ujedinjenog Saveza Antifašističke Omladine Jugoslavije.

ČEDO CVRLJE pozdravlja skupštinu u ime U.S.A.O.J. U početku svog govora on ističe velike žrtve koje je omladina pridonijela u svetoj narodno-oslobodilačikoj borbi a napose omladina Dalmacije koja je od prvog momenta borbe neštedimice stupila u prve redove. On pominje prve omladinske žrtve, pale i strijeljane drugove ANTU JONIĆA, MATU GOLEMA, RADANOVIC ANTE, ORLIĆA i bezbroj drugih. Burnim poklicima »SLAVA IM!« skupština odaje počast omladincima palim u narodno-oslobodilačkoj borbi.

Govornik nadalje ističe riješenost omladine Dalmacije da ništi i uništava okupatore i njihove pomagače »ma gdje oni bili i ma gdje oni sjedili« (Buran aplauz — vidi stenografske bilješke).

Poslije pozdravne riječi predstavnika omladine koji je za vrijeme svog govora bio prekidan aplauzom i odobravanjem cijele skupštine, pretsjednik STANKO ŠKARE predlaže skupštini da se upute pozdravni telegrami :

JOSIPU VISARIONOVIĆU STALJINU PRETSJEDNIKU DRŽAVNOG KOMITETA ODBRANE I VRHOVNOM KOMANDANTU CRVENE ARMIJE — MOSKVA ;

VRHOVNOM ŠTABU I VRHOVNOM KOMANDANTU NARODNO--OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE — DRUGU TITU;

IZVRŠNOM ODBORU ANTIFAŠISTIČKOG VIJEĆA NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE;

GLAVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAĆKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE;

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE;

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE;

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE NARODNO-OSLOBODILAĆKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA HRVATSKE ZA DALMACIJU;

POKRAJINSKOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE ZA DALMACIJU; — što skupština burnim odobravanjem prihvaća.

Pretsjednik STANKO ŠKARE poziva dr. MILOŠA 2ANKA da pročita tekst pozdravnih telegrama.

Dr. MILOŠ ZANKO čita pozdravne telegrame (tekst pozdravnih telegrama sadržan je u prilozima 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8. i 9 uz ovaj zapisnik).

Skupština je burnim odobravanjem i aplauzom pozdravila slanje ovih telegrama.

Pretsjednik STANKO ŠKARE podjeljuje zatim riječ LOVRU SUCl-ĆU, pretsjedmku N.O.O. za kotar livanjski i članu AVNOJ-a koji u ime

N.O.O. za kotar livanjski i u ime građana Livna, izrazujući zadovoljstvo i čast koja se ukazala njegovom mjestu da u njemu zasijeda Prva Skupština N.O.O. za Dalmaciju to želi skupštini srećan i koristan rad za dobro naroda. Govornik je završio svoj govor uz burne poklike i aplauz članova skupštine.

Pretsjednik STANKO ŠKARE predlaže da se izabere Verifikadoni odbor i da u isti budu birani članovi: ANDRIJA BOŽANIĆ, ribar iz Komiže na Visu, ANTE HRABAR, seljak iz Trogira i ŠTAMPALIJA DANILO, seljak iz Biograda n/m, to skupština jednoglasno prihvaća.

Poslije izbora Verifikacionog odbora, objavljuje u 18 sati i 17 minuta da je svečani dio skupštine završen a da će sa radnom sjednicom nastaviti sutra, 29. januara 1943. g. u 9 sati, što prisutni primaju na znanje i ustaju te uz pjevanje »HEJ SLAVENI« završena je svečana sjednica N.O.O. Dalmacije.

Spisak priloga:

pod 1) Stenografske bilješke Svečane Sjednice,
pod 2), 3), 4), 5), 6), 7), 8 i 9) pozdravni telegrami.

Zapisničari :

P. P. P.
PRETSJEDNIŠTVO N.O.O. DALMACIJE.

Z A P I S N I K

PRVE REDOVNE SJEDNICE NARODNO-OSLOBODILACKOG 0D30RA DALMACIJE, KOJA SE ODRŽAVA U LIVNU, DANA 29. JANUARA 1943. GODINE.

U 9 sati i 30 minuta otvara sjednicu pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ, pravoslavni svećenik iz Zagrovića kod Kinina i najavljuje da se pristupa radu skupštine po prihvaćenom dnevnom redu.

I. IZVJEŠTAJ VERIFAKACIONOG ODBORA

Pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ daje riječ članu verifikacionog odbora ANDRIJI BOZANlCU, da ovaj podnese izvještaj VERIFIKACIONOG ODBORA.

ANDRIJA BOZANIĆ čita izvještaj Verifikacionog odbora (koji se prilaže zapisniku pod 11), skupština jednoglasno prihvaća.

Pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ najavljuje prelaz na drugu tačku dnevnog reda.

II. POLITIČKI REFERAT O NARODNO-OSLOBODILAĆKOJ BORBI I OSNIVANJU N.O.O DALMACIJE — PO REFERENTU DR. MILOŠU ZANKU, advokatskom pripravniku iz Splita

Pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ poziva dr. MILOŠA ZANKO da izvrši svoj referat.

Dr. MILOŠ ZANKO uzima riječ i u iscrpnom referatu izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i osnivanje N.O.O. Dalmacije (vidi steno-

grafske bilješke). Za vrijeme svog izlaganja govornik je često bio prekidan aplauzom i burnim odobravanjem skupštine.

Poslije održanog referata po prvoj tačd dnevnog reda pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ prekida sjednicu u 12 sati i 52 minuta i nastavak iste određuje za danas poslije podne u 15 sati, što prisutni primaju na znanje.

N A S T A V A K

PRVE REDOVNE SJEDNICE NARODNO-OSLOBODILACKOG ODBORA DALMACIJE, koja se održava u Livnu, dana 29. januara 1943. godine.

U 15 sati i 10 minuta pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ najavljuje nastavak sjednice i prelaz na treću tačku dnevnog reda:

III. REFERAT O OSNIVANJU AVNOJ-a i REZULTATU NJEGOVOG DOSADAŠNJEG RADA PO REFERENTU IVANU MILUTINOVIĆU ČLANU IZVRSNOG ODBORA AVNOJ-a.

Pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ poziva referenta IVANA MILUTINOVIC A da izvrši svoj referat.

IVAN MILUTINOVIC, član Izvršnog odbora AVNOJ-a uzima riječ i u iscrpnom referatu izlaže kako je došlo do osnivanja AVNOJ-a kao i o rezultatima dosadašnjeg djelovanja AVNOJ-a (vidi stenografske bilješke). Za vrijeme cijelog svog izlaganja referent je bio često prekidan aplauzom i burnim odobravanjem.

Nakon ovog referata pretsjednik JOVO MIODRAGOVIĆ najavljuje prelaz na iduću tačku dnevnog reda:

IV. REFERAT O ORGANIZACIJI N.O.O. DALMACIJE I NJEGOVIM ZADACIMA — PO REFERENTU DRAGU GIZDIĆU, radniku iz Solina.

DRAGO GIZDIĆ uzima riječ i u iscrpnom izlaganju podnosi svoj referat (vidi stenografske bilješke). Govornik biva često prekidan od skupštine izrazima odobravanja i burnim aplauzom.

Nakon ovog referata VICE BULJAN, pretsjednik, najavljuje da se otvara diskusija, ali prethodno predlaže skupštini da se izabere komisija za izradu rezolucije i proglasa (predviđeno tačkom V. dnevnog reda) kao i komisija za izbor pretsjedništva N.O.O. Dalmacije (predviđeno tačkom VI. dnevnog reda) kako bi se po održanoj diskusiji moglo odmah preći na dnevni red, što skupština jednoglasno prihvata.

Pretsjednik VICE BULJAN predlaže da u komisiju za izradu rezolucije i proglasa budu birani članovi N.O.O. Dalmacije KRCE PAVAO, MIODRAGOVIĆ JOVO i DR. MILOS ZANKO, što skupština jednoglasno prihvata.

Pretsjednik Vice Buljan predlaže zatim da u komisiju za izbor pretsjedništva N.O.O. Dalmacije budu izabrani članovi: MORĐIN IVAN, postolarski radnik sa Pelješca, BOJANIĆ ANTON seljak iz Vrisnika na Hvaru i KNEŽEVIĆ PETAR, seljak iz Vrbnika kod Knina, što skupština jednoglasnog prihvaća.

Pretsjednik VICE BULJAN poziva izabrane članove komisije da pristupe radu i u 16 sati i 43 minuta određuje odmor od 10 minuta.

* * *

Poslije odmora pretsjednik VICE BULJAN u 17 sati i 13 minuta najavljuje nastavak rada i otvara diskusiju.

Dobija riječ MARIJAN ZUVIĆ, koji kao delegat sjeverne Dalmadje izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe u njegovom kraju i izvještava o radu narodno-oslobodilačkih odbora u tom kraju.

Riječ dobija JAGOŠ SIMONOVIĆ, pravoslavni prota iz Kolašina, član AVNOJ-a, koji pozdravlja N.O.O. Dalmacije u ime Crne Gore i toplim riječima upućuje najbolje želje u radu za dobro naroda do njegovog punog oslobođenja. Njegov govor skupština u više navrata burno pozdravlja i prekida aplauzom i odobravanjem.

Riječ dobija JOVO MIODRAGOVIĆ, pravoslavni svećenik iz Zagrovića kod Kinina, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe srpskog naroda u Dalmaciji, naročito u Kninskoj krajini. Govor je održao uz burni aplauz.

Poslije njega dobija riječ MARTIN GRUBlSlĆ, seljak iz Solina, pretsjednik N.O.O Solin, bivši pretsjednik Solinske organizacije HSS, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i rad N.O.O.-a u njegovom kraju.

Dobija zatim riječ ČOLAK PETAR, pretsjednik općinskog N.O.O. Ogorje, seljak iz Ogorja, koji izlaže razvitak i tok narodno-oslobodilačke borbe kao i rad N.O.O.-a u okolini Muća.

Zatim dobiva riječ ANTE JURLINA, seljak iz Zivogošća, Komandant biokovskog područja, koji iznosi tok narodno-oslobodilačke borbe i rad N.O.O.-a u kotarevima Makarska, Imot9ki i Metković.

Poslije njega dobiva riječ BOJANIĆ ANTON, seljak sa Hvara, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe dalmatinskih otoka Visa, Brača i Hvara kao i rad i djelovanje N.O.O.-a.

Pretsjednik VICE BULJAN javlja da je ovog časa primio od Štaba IV. Operativne Zone saopćenje koje glasi: »Jedinice II Dalmatinske udarne brigade II Proleterske divizije razbile su poznato ustaško uporište Rakitno kao i oslobodile još (nekoliko sela. Neprijatelj je u velikoj panici pobjegao prema Mostaru«.

Skupština je oduševljeno saslušala ovo saopćenje uz burne poklike »ŽIVJELA NASA HRABRA VOJSKA I«.

Zatim dobija riječ PETAR KNEŽEVIĆ, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i rad N.O.O.-a u Kninskoj krajini.

Za njim dobiva riječ IVAN MORĐIN, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i rad N.O.O.-a u kotaru dubrovačkom te na Pelješcu i na Korčuli.

Poslije njega dobiva riječ HRABAR ANTUN, seljak iz Trogira, koji izlaže tok narodno-oslobodilačke borbe i o radu N.O.O.-a u srednjoj Dalmaciji.

Pošto se niko više ne javlja za riječ, pretsjednik VICE BULJAN zaključuje diskusiju i pošto je rad po ovoj tačci dnevnog reda iscrpljen najavljuje prelaz na iduću tačku dnevnog reda:

V. PREDLOG KOMISIJE ZA IZRADU REZOLUCIJE I PROGLASA

Pretsjednik VICE BULJAN poziva DR. MILOŠA ZANKA da pročita predlog komisije za izradu rezolucije i proglasa.

Uz burno odobravanje i prekidan aplauzom cijele skupštine Dr. MILOŠ ZANKO čita predlog rezolucije N.O.O. Dalmacije koji skupština uz velike ovacije aklamacijom jednodušno prihvaća (tekst rezolucije sadržan je u prilogu pod 12/ uz ovaj zapisnik).

Isto tako jednodušno i uz ovacije aklamacijom je prihvaćen i predlog proglasa N.O.O. Dalmacije upućen narodu Dalmacije (tekst proglasa sadržan je u prilogu pod 13 uz ovaj zapisnik).

Na poziv pretsjednika VICE BULJANA svi članovi N.O.O. Dalmacije potpisuju rezoluciju i proglas (prilog 14 uz ovaj zapisnik).

Pretsjednik zatim objavljuje da se pristupa radu po daljnjoj tačci dnevnog reda.

VI. PREDLOG KOMISIJE ZA IZBOR PREDSJEDNIŠTVA N.O.O. DALMACIJE

Ispred komisije istupa član IVAN MORĐIN, koji predlaže da u Pretsjedništvo N.O.O. Dalmacije budu birani ovi članovi N.O.O. Dalmacije:

Za pretsjednika: STANKO ŠKARE, seljački pjesnik iz Biorine, potpredsjednik Kotarske organizacije HSS za Kotar Imotski;

Za sekretara: Dir. MILOS ZANKO, advokatski pripravnik iz Splita.

Za članove:

JOVO MIODRAGOVIĆ, pravoslavni svećenik iz Zagrovića kod Knina.

MARTIN SUClĆ, seljak iz Otavice, tajnik Kotarske organizacije HSS za kotar Drniš—Knin, pretsjednik Otavice i povjerenik Gospodarske Sloge;

VICE BULJAN iz Sinja;

MATO JAKŠlC, advokat iz Dubrovnika;

Dr. JERKO RADMILOVlC, advokatski pripravnik iz Supetra na Braču, sekretar S.B.O.T.I.Ć.-a u Zagrebu.

Pretsjednik VICE BULJAN stavlja ovaj predlog komisije za izbor pretsjedništva na glasanje i skupština ga jednoglasno aklamacijom prihvaća.

Pretsjednik VICE BULJAN proglašuje novo pretsjedništvo izabranim, zahvaljuje se ispred radnog pretsjedništva skupštini na povjerenju i poziva novo izabrano pretsjedništvo da zauzme svoja mjesta.

Pošto je novoizabrano pretsjedništvo zauzelo svoja mjesta, pretsjednik STANKO ŠKARE, burno pozdravljen uzima riječ i zahvaljuje se skupštini na povjerenju te u ime novoizabranog pretsjedništva izražava čvrstu odlučnost i želju da pretsjedništvo svojim radom opravda povjerenje koje mu ovim izborom skupština iskazuje.

VII. RAZNO

Pošto se po ovoj tački dnevnog reda niko ne javlja za riječ pretsjednik STANKO ŠKARE, poziva članove N.O.O Dalmacije da i unapri-

jeđ porade što čvršće oko zbijanja narodnih redova u borbi za konačno oslobođenje naroda i zaključuje Prvu redovnu sjednicu N.O.O. Dalmacije.

Članovi skupštine ustaju i složno pjevaju »HEJ SLAVENI!«

Završeno u 20 sati i 35 minuta.

Spisak priloga:

pod 10) Stenografske bilješke Prve redovne sjednice

pod 11) Izvještaj Vetrfikacionog odbora

pod 12) Tekst rezolucije N.O.O. Dalmacije

pod 13) Tekst proglasa N.O.O. Dalmacije narodu Dalmacije

pod 14) Rezolucija i proglas N.O.O. Dalmacije potpisani po vijećnicima N.O.O. Dalmacije.

P.P.P.

PREDSJEDNIŠTVO N.O.O. DALMACIJE

U Iivnu, dana 29. januara 1943. godine.

Pretsjednik, Sekretar,

BROJ 41

PROGLAS NARODNOOSLOBODILACKOG ODBORA DALMACIJE NARODU DALMACIJE S OSNIVAČKE SJEDNICE ODRŽANE 28. i 29. SIJEČNJA 1943. GODINE

P r i e p i s

N A R O D U D A L M A C I J E !

Neustrašiva borba porobljene, ali nikad pokorene Dalmacije, pod vodstvom komunističke partije i ostalih rodoljubivih snaga, u zajednici sa herojskom borbom Narodno-oslobodilačke vojske Jugoslavije omogućila je nama, predstavnicima hrvatskog i srbskog naroda u Dalmaciji, da sa oslobođene teritorije objavimo našoj Dalmaciji i svim bratskim narodima Jugoslavije osnivanje prvog narodnog prestavništva u Dalmaciji — Narodno oslobodilačkog odbora Dalmacije. Današnjim danom Narodnoosloibodidaćki odbor Dalmacije preuzima na sebe svetu dužnost da uz podršku naroda i u smilslu narodnih težnja i potreba rješava sva pitanja narodnog života, upravne, privredne, financijske, socijalne, prosvjetne, propagandističke, zdravstvene i vjerske prirode. Preuzima i svetu dužnost da pruži podršku neustrašivim partizanima Dalmacije i Narodno-oslobodilačkoj vojsci Jugoslavije.

[1] Prijepis originala (Upkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 30/7—2, k. 231.

HRVATI I SRBI DALMACIJE!

Uzalud su ustaše, izrodi Hrvatskog naroda predali našu Dalmaciju u ruke fašističkih zvjeri. Uzalud fašističke zvjeri i izrodi srbskog naroda, četnički krvoloci terorom, pljačkom i pokoljima nastoje ugušiti borbu naroda u Dalmaciji. Uzalud im pomoć izdajica i izroda. Sve im je uzalud, jer su se Dalmatinci složno i neustrašivo digli da spasu čast i slobodu, da sačuvaju kolijevku i biser Hrvatske, da sačuvaju za naše potomstvo naše more, žala i otoke, naša sela i gradova, da sačuvaju naš jezik, koji je vjekovima odjekivao na obalama šumnog Jadranskog mora, da sačuvaju našu svjetlu prošlost, koju su vjekovima branili i stvarali naši dični pretci Grgur Ninski, Gundulić, Marulić, Botić, Šupilo, Sava Bjelanović, Onisim Popović i bezbroj sinova našeg naroda, za koju se protiv vjekovnih naših neprijatelja borili Hrvati iz doba Hrvatskih kraljeva, iz doba uskoka, iz doba seljačkih pun tara hrvatskog pučanina Mati je Ivanića. Dalmacija se digla da obrani svijetlu prošlost i izgradi bolju budućnost.

Sve će biti obranjeno, a naša riječ će opet slobodno odjekivati na obalama našeg Jadrana. To nam jamče sinovi Dalmacije, to nam jamče Dalmatinske udarne brigade, koje rame uz rame sa hrvatskom, srbskom i crnogorskom braćom pronose našu slavu širom čitave domovine. Hrvati i Srbi Dalmacije u svakodnevnoj borbi pokazuju da iskovano jedinstvo ne može razbiti ni ustaški nož, ni četnička kama, ni intrige izbjegličke vlade ni reakcionarno vodstvo H.S.S. — sa dr. Mačekom na čelu. I hrvatski i sirbSki narod Dalmacije pošli su jedinim mogućim putem oružane borbe i borbenog jedinstva i bratstva.

HRVATI DALMACIJE!

Fašistički okupatori, nemoćni da Uguše svetu oslobodilačku borbu, bijesno i zvjerski pale našu Dalmaciju. Za svoju krvavu rabotu našli su i krvave razbojnike. Sa četničke kame kaplje nevina krv naše djece, žena i staraca.

Stotine i tiisuće streljanih, izmrcvarenih i zaklanih lješeva, zgarišta i opljačkani domovi teška su optužba protiv faističkih okupatora, ali i protiv njegovih slugu i saradnika. Teška su optužba protiv izbjegličke vlade, koja pod svaku cjenu hoće da hrvatskom narodu i ostalim narodima Jugoslavije nametne velikosrbski jaram i zato preko svog ministra Draže Mihaiiovića i svoje velikosrbske centrale u Dalmaciji na čelu sa četničkim vođama Momčilom Đujićem — odlikovanim po izbjegličkoj vladi zbog njegovih zločina nad narodom Dalmacije, Karađorđevom zvijezdom — Jevđevićem i Biirčaninom, sarađuje sa okupatorima i pokušavaju da uguše ustanak naroda u Dalmaciji.

Krvava zvjerstva, zgarišta i lješine hrvatskog naroda u Dalmaciji teška su optužba i protiv izdajničkog vodstva HSS-a sa dr. Mačekom na čelu, koje se nije diglo ni sa riječ protesta, kad su ustaše klali nevini srbski narod, nego je dobar dio svojih funkcionera poslala u ustaški tabor. Teška su optužba protiv izdajničkog HSS-a s dr. Mačekom na čelu, koje je napustilo svoj narod u najtežim trenutcima, kad je prijetila opasnost

istrebljenja hrvatskog fonema, jezika i naroda u kolijevci Hrvata — Dalmaciji.

Mi predstavnici naroda Dalmacije optužujemo vodstvo HSS-a, koje nad lješinama naše djece, žena i staraca, sklapa sporazume i pruža punu podršku komandantu četničkih bandi Draži Mihailoviću u čijoj veliko-srbsikoj vladi sjede i njihovi predstavnici dr. Krnjević glavni tajnik HSS-a, dr. Sutej i dr. Ilija Jukić.

Hrvatski narod Dalmacije neće ići putem izdajničkog vodstva HSS-a, koje se je zbilo oko krvničke velikosrbske vlade Slobodana Jovanovića, Draže Mihailovića kao i njezine centrale u Splitu. Hrvatski narod Dalmacije na sve izdaje, zločine i spletke odgovorit će još jačim zbijanjem u jedinstvenom Narodno-oslobodilačkom frontu, još odlučnijim stupanjem u redove Narodno-oslobodilačtke vojske i kovanjem još čvršćeg bratstva sa srbskim narodom Dalmacije.

SRBI DALMACIJE!

Danas kao izrodi srpskog naroda četnici 'surađuju sa ustašama, krvnicima nevinog srpskog naroda, kad primaju oružje od fašističkog okupatora, koji su u svojim jazbinama odgajah i vaše krvnike ustaše, i za srpski narod u Dalmaciji postoji još samo jedan put: put još jače stapanja u redove Nairođno-oslobodilačke vojske, koja je ostvarila bratstvo hrvatskog, srpskog i ostalih naroda Jugoslavije.

Vas na koje je pala sva težina posljedica velikosrbske ugnjetačke politike, vas koji ste teško osjetili fašističku politiku bratoubilačkog klanja i istrebljivanja pozivamo da složno sa hrvatskim narodom udarite protiv fašističkih, ustaških i četničkih zvjeri i da ne dopustite da grobari vaše slobode i izrodi hrvatskog i srbskog naroda u zajednici sa fašističkim okupatorima istrijebe narod Dalmacije.

HRVATSKI I SRBSKI NARODE DALMACIJE!

Dan oslobođenja se približava. Pod udarcima velike herojske Crvene armije lomi se fašizam, a naši saveznici izbacuju osovinu iz Afrike. Dan oslobođenja dočekujemo složni i jedinstveni, okupljeni oko naše Narodno-oslobodilačke vojske, Narođno-oslobodilačkih dbora Dalmacije i Antifašističkog vijeća. Ne dozvolimo da plodove naše borbe poberu naši ugnjetači. Naša borba najbolje je jemstvo da ćemo biti sami gospodari na svom, da ćemo ostvariti pravo, koje su naši saveznici Engleska, Sovjetski Savez i Sjedinjene Države Amerike priznali i obavezali se prema svim narodima: da će poštovati pravo da biramo poredak, koji odgovara našim željama i potrebama.

NARODE DALMACIJE!

Vi ste time što ste poveli oružanu borbu, time što ste se za tu borbu okupili oko svoje komunističke partije i svojih Narodno-oslobođilačkih odbora kao jedinih organa borbe, a na oslobođenom teritoriju Dalmacije i organa vlasti, pokazali da nećete više da vam se nametne stari državni

aparat žandara, policije, izdajničkih oficira, sreskih načelnika, koji nas je dvadeset i tri godine ugnjetavao, a zatim se stavio u siužbiu okupatora. Vi ste pokazali da hoćete uništenje fašističkih okupatora i teške veliko-srpske prošlosti. I zato pozivamo čitav hrvatski i srbski narod Dalmacije, da se okupi oko svog Narodno-oslobodilačkog odbora Dalmacije, da mobilizira sve svoje snage kako bi pod rukovodstvom Narodno-oslobodilačkog odbora Dalmacije i u zajednici sa Zemaljskim Antifašističkim vijećem narodnog oslobođenja Hrvatske, Antifašističkim vijećem narodnog oslobođenja Jugoslavije, Glavnim štabom Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske i Vrhovnim štabom Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije dokončali veliko djelo narodnog oslobođenja.

Izrazimo našu zahvalnost i poštovanje svim borcima, komandirima, komandantima i političkim komesarima naših Dalmatiniskih brigada i partizanskih jedinica, a u prvom redu štabu IV operativne zone za Dalmaciju i njegovom komandantu Vicku Krstuloviću, koji su neustrašivo rukovodili borbom partizana u Dalmaciji, sviim borcima po gradovima i selima i naših otoka, primorja i zagorja od Bukovice do Biokova, koji su položili svoje živote u nadčovječanskim borbama za slobodu. Slavom ovjenčana njihova imena ostati će svjetli primjer potomstvu, kako se voli i bori za slobodu svoga kraja, za opstanak, jezik, svijetle tradicije i vjekovnu kulturu Dalmacije.

Zakunimo se da nećemo prestati mrziti neprijatelja i domaće izdajice, da nećemo ispustiti oružje iz ruku, dok ne osvetimo zgarišta, opljačkane domove i nevino prolivenu krv naše braće, žena, majki i sestara, da nećemo prestati borbom dok ne istjeramo iz našeg svetog tla, sa naših otoka, mora, obala, sela i gradova pogane fašističke zvijeri i domaće izrode.

Izrazimo svoju zahvalnost i priznanje Vrhovnom Štabu Narodno oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Jugoslavije — Antifašističkom vijeću narodnog oslobođenja Jugoslavije -— Glavnom Štabu Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske i Štabu IV operativne zorne Narodno-oslobodilačke vojske i partizanskih odreda za Dalmaciju, koji neumorno i neustrašivo rukovode našom borbom za slobodu i sretniju budućnost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

ZlVILA NEPOBJEDIVA CRVENA ARMIJA! ZlVILA NARODNO OSLOBODILAČKA VOJSKA I VRHOVNI KOMANDANT TITO! 2IVILO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA JUGOSLAVIJE! ŽIVIO GLAVNI ST AB NARODNO OSLOBODILAČKE VOJSKE HRVATSKE! 2IVILO ZEMALJSKO ANTIFAŠISTIČKO VIJEĆE NARODNOG OSLOBOĐENJA HRVATSKE! ZlVILO BRATSTVO HRVATA I SRBA DALMACIJE! ZlVILI NASI SAVEZNICI SOVJETSKI SAVEZ, ENGLESKA I AMERIKA!

PREDSJEDNIŠTVO NARODNO-OSLOBODILACKOG ODBORA DALMACIJE

Predsjednik: Škare Stanko, seljački pjesnik iz Biorina, potpredsjednik kotarske organizacije Hrvatske seljačke stranke za kotar Imotski, prosvjetni povjerenik, odbornik Seljačke sloge — Središnjice u Zagrebu i kotarski odbornik.

Sekretar: dr. Miloš Zanko, advokatski pripravnik iz Splita.

Članovi: Miodragović Jovo, pravoslavni pop iz Zagrovića kod Knina, Sučić Martin, tajnik kotarske organizacije Hrvatske seljačke stranke za **ko1,ar** Drniš—Knin, pretsjednik hrvatske seljačke stranke za Otavice i povjerenik Gospodariske sloge, Vice Buljan iz Sinja, komandant Livanjskog područja, Jakšić Maito advokat iz Dubrovnika.

ČLANOVI NARODNO-OSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE

Ante Andrijašević, radnik iz Makarske, komandant mjesta Zivogošće, Ante Bego, mesarski pomoćnik iz Šibenika, Milka Bogunović, seljanka iz Bacine (Makarska), pretsjednica inicijativnog odbora Antifašističkog fronta žena za okrug Makarska, Juraj Bilić, omladinac, radnik iz Makarske, član Centralnog odbora Ujedinjenog Saveza antifašističke omladine Jugoslavije, Ante Bojanić seljak iz Vrisinika na Hvaru, Andrija Božamić, ribar iz Komiže na otoku Visu, Marin Cetinić, postolairski radnik iz Blata na Korčuli, Petar Čolak, radnik iz Ogorja, pretsjednik ofoćinskog Narodno--oslobodilaakog odbora Ogorje (Muć). Drago Gizdić radnik iz Sohna, Martin Grubišić seljak iz Sohna, pretsjednik organizacije HSS-a za Solin, pretsjednik obćinskog Nairodno-oslobodilačkog odbora Trogir, Ante Jurlin, seljak iz Zivogošća, komandant područja za Makarsku, Vicko Krstulović, radnik iz Splita, komandant IV operativne zone Narodno-oslofcodilačke vojske i partizanskih odreda Hrvatske za Dalmaciju, Pavao Krče seljak iz Jabuke, bivši narodni zastupnik HSS za kotar Sinj, Petar Knežević radnik iz Vrbnika kod Knina, Ivica Kukoč, tipografski radnik iz Splita, politički komesar IV operativne zone za Dalmaciju, Martin Klarić radnik, bivši pretsjednik URSA iz Dubrovnika, Marija Novak studentica medicine iz Šibenika, pretsjednica inicijativnog odbora Antifašističkog fronta žena za Dalmaciju, Ivo Morđin postolarski radnik iz Janjine na Pelješcu, Dušan Popović, seljak iz Biskupije kod Knina, Neva Paić radnica iz Splita, sekretarica Inicijativnog odbora Antifašističkog fronta žena za Dalmaciju, Tajika Sperac domaćica iz Omiša, član Inicijativnog odbora Antifašističkog fronta žena za Dalmaciju, Dušan Tađin seljak iz Kaštela, Danilo Stampalija, seljak iz Biograda na moru, Marijan Zuvić, pomorac iz Iža Velog, Mate Ujević, radnik iz Krivodola Imotski, politički komesar IV Dalmatinske brigade Narodno-oslobodilačke vojske.

LIVNO, 28 i 29 januara 1943.

BROJ 42

IZVJEŠTAJ SEKRETARA ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 29. SIJEČNJA 1943. ŠTABU ZONE 0 NAPADU DRUGE DALMATINSKE NOU BRIGADE NA RAKITNO[1]

Razgovarao sam sa komandantom[2] II Dalmatinske brigade u Duvnu i dobio slijedeće usmene obavještenje:

Jedan dio snaga noćas je likvidirao selo Rakitno.

Neprijatelj[3] je selo napustio u paničnom bijegu u pravcu Posušja——Širokog Brijega.

Žešćih borba nije bilo. Neprijatelj je pod zaštitom noći uspio da se izvuče, tako da u selu nije nilko ostao.

Iz tih razloga na strani neprijatelja nije ni bilo većih žrtava, zapravo gubitci su mali (nisu označeni).

Drugi dio snaga likvidirao je sela Zagorje, Vrsi, Vinjani. Ustaše su iz svih ovih sela pobjegli a da nije ni bilo jače borbe. Neprijatelj je bježao u pravcu Posušja.

Jedinice koje su likvidirale selo Rakitno naišle su na neprijateljsku zasjedu, ali su je razbili.

Inače ustaše su spremali napad na naše položaje i sa ovom našom akcijom u tome su onemogućeni.

S naše strane bilo je tri lakše ranjena.

Detaljan izvještaj poslat će sutra pismeno štab brigade. Inače veoma se slabo čulo pa možda je koja sitnica i izbjegla.

Još i to da je danas primjećena kod neprijatelja osobita uzbuna.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

29. I. 1943. *Barba*[11] v.r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 1491.
[2] Ljubo Vučković.
[3] Seoske ustaše. Vidi dok. br. 417A.
[4] Slavko Madžar.

BROJ 43

PRIJEDLOG ŠTABA TREĆE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 29. SIJEČNJA 1943. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE ZA SADEJSTVO U SPRIJECAVANJU ČETNIČKOG PRODORA U STRMICU*

Ko piše:	Zam. komandanta III Dalm. brig.	Odakle:	Vučkovići
Komu:	Štabu II Proleter, divizije	Gde :	Grahovo
O. br.	datum 29. jan. 1943. god.	19 čas. 30 min.	

Karta razmera 1: Kinin—Drvar

Jučer u 20 sati poslali smo vam obavještenje o prodiranju četnika na Vršinu.[2] gdje su zanoćili. Tražili smo od vas mjesto u planu napada na četničke bande smještene na Vršini, Crnoj Glavici i Suhom Polju. Istog dana uputili smo Kninski bataljon na položaje Brezovac i Pitomi Vrh da bi spriječili ulazak bandi u Dinaru. I bat. zatvarao je pravac od Vučkovića do Debele Kose, Primorski bat. imao je položaj od Vučkovića (Nikoletina) do Mirkovića uz suhi potok. III bat. bio je na pravcu Krčić——Crna Glavica, jer je neprijatelj pokušavao spustiti se u Vučkoviće.

Desno krilo Kninskog bat. na Visibabi osmatralo je pokret četnika, od Vršdne na Pleševicu i kad su neki djelovi počeli navraćati sa Brezovca otvorena je vatra na neprijatelja koji se je vratio na Pleševicu i Bogovu Glavu. Sa ovih položaja neprijatelj je u 15 sati krenuo u pravcu Golubića i Strmice. Topništvo je tuklo položaj Kninskog bataljona. Iz. pravca Golubića i Strmice nije se čula nikakova vatra koja se suprotstavljala neprijateljskom nadiranju.

Da bd pomogli odbranu Strmice naš štab je donio odluku da vam stavi na raspoloženje dva bataljona: Kninski i Primorski. Ukupno 200 boraca, 1 teški mitr., 3 puškomitr.[3] Potreban je hitan odgovor sa vaše strane da javite jeste li saglasni da uđemo u vaš sastav sprečavanja prodiranja u Strmicu dejstvovanjem preko Marića na Šiljak kroz Risovac sumu.

Molim hitan odgovor da bi znali vaše namjere, jer puno je vjerovatno da ćemo biti pozvani u sastav cjelokupne III Brigade za sadejstvO' sa II Srpskom proleterskom brigadom oko Vrlike i Kosova Polja.

Pošaljite nam borbene zinakove i dnevne znakove, ako ulazimo u sastav odbrane prodiranja u Strmicu.

S. *F.* — *S. N.!*

Zam. komandanta
Parmač Stanko v. r.

Original (rukopis, olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4/2, k. 845.
[1] Vidi dok. br. 38, 323 i 326.
[J] Puškomitraljeza.

BROJ 44

PISMO ŠTABA PETE DALMATINSKE NO BRIGADE OD 30. SIJEČNJA 1943. KOMANDI MJESTA BOSANSKO GRAHOVO O STANJU NA PODRUČJU STRMICE[1]

S T A B
V DALMATINSKE BRIGADE
Rivanov Do 30-1-43.
u 9 časova.

KOMANDI MJESTA

GRAHOVO[2]

Dragi drugovi,

Sinoć sam postupio po onome što sam preko telefona rekao, tj. izvršili smo pokret na Jeliino Polje noćas u 2 časa. Neprijatelja[3] tamo nije bilo pošto ise je povukao u Stranicu odmah kad je pao prvi mrak.

Ovog momenta dobih izvještaj od k-ta Drvarskog bataljona, da su izvidnice koje se nalaze iznad same Strmice primijetile da se neprijatelj u 4 kolone povlači iz Strmice za Knin. Za njime se kreće i komora. Pred sobom stalno bacaju bombe.

Naredio sam odma da se što niže do Strmice u više pravaca spuste patrole koje da ispitaju da li još ima neprijatelja u Stimici i u kolikoj jačini.

2 četa Drvarskog bataljona su na odmoru, a Dinarski[4] je dobio naređenje da se poveže sa Kninskim bataljonom.[5]

U toku današnjeg dana ispitaćemo snage u Strmid, te ako bude povoljna situacija opet ćemo se spustiti u Strmicu u toku noći.[6]

Lički odred još uvijek vodi borbu oko Plavna. Naredio sam Kninskom bataljonu da zatvori pravce Golubić—Risovac i Golubić—Jelino Polje. Primorski bataljon dobio je zadatak da se prebaci za Grahovo, a odatle da dođe ovamo za Stožište, tako da bi bar 2 čete poslali za pojačanje Ličkom odredu. O ovome svemu izvijestite druga Terzića.[7]

Javite da li je došla ona brigada.[8]

Uz drug. pozdrav:

S. F. — S. N.!

Komandant
Šator[9] v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 1016.
[2] Bosansko Grahovo.
[3] Riječ je o četnicima Momčila Đujića.
[4] i [5] Vidi dok. br. 45.
[6] Vidi dok. br. 173.
[7] Velimir.
[8] Misli se na Treću dalmatinsku NOU brigadu. Vidi dok. br. 45.
[9] Vojo Popović.

BROJ 45

PISMO ŠTABA TREĆE DALMATINSKE NOU BRIGADE OD 30. SIJEČNJA 1943. ŠTABU PETE DALMATINSKE NO BRIGADE O SADEJSTVU U BORBI PROTIV ČETNIKA NA PODRUČJU STRMICE[1]

Ko piše Zam. kom. III. Dalm. N.O.U. Brigade — Odakle Vučkovići
Kome Štabu V Brigade — gde Stranica
O. Br. datum 30 jam. 1943 god. 12. čas. 40 min.
Karta razmere 1 : Knin—Drvar

Kninski bataljon već dva dana nalazi se na položajima Pitomi Vrh——Badanj—Brezovac—Suho Polje. Jučer do 15 sata neprijatelj[2] u jačini 7—800 vršio je pokret od Vršine za Pleševicu i Borovu Glavicu. U 17 sati promijenjen je pravac neprijateljskog nadiranja od Plešević—Borove Glavice k Veljuvu (Golubić). Tokom današnjeg dana sa položaja Kninskog bataljona nije se mogao osmotriti neprijatelj. Od Golubića čuju se rijetke detonacije i pokoji put rafal. puš. mitraljeza. Po odluci osnovanoj na jučerašnjoj situaciji poslan sam na ove položaje sa Kninskim
i Primorskim bataljonom da bih spriječio nadiranje neprijatelja u Strmicu preko Suhog Polja i Jelinog Polja.[3] Tražio sairn sadejistvo i vezu sa
II Prol. div. Međutim jučerašnjim mijenjanjem pravca neprijateljskog nadiranja jutros sam uputio samo Kninski bat. na navedene položaje, a Primorski sam zadržao u Vučkovićima kod Duliba. Kako me izvješćuje Kninski bat. na njegovom položaju nema promjena a u Polači se otvorila borba, poslao sam Primorski u pojačanje za Polaču.

Kninskom sam saopćio ulaženje[4] u V Brigadu i ostaće na ovim položajima dok bude situacija zahtijevala. Primorskom[5] ćemo saopćiti nakon borbe da ulazi u vaš sastav.

Vezu V i III Brigade možemo održavati preko Kninskog bataljona.

Ponijeću u štab Brigade pismo upućeno za druga Ljubišu.[6] Tu se jasno razabire da Kninski bataljon a i cijela vaša brigada trebaju se angažovati Oko Knina. Kninski bat. jako je potreban na položaju Polača—Biskupija.

Naredio sam štabu Kninskog bat. da odmah stupe sa vama u vezu.

Iz Cetinske doline i iz same Vrlike neprijatelj je otstupio nakon totalnog paleža Kijeva, Maovica i dobrog 'dijela Vrlike, Otišića i Štikova.[7]

Vršena je pljačka, silovanje i klanje. Poznato mi je da je poklano oko 30 ljudi.[8]

Hrvatske mase bježe u pravcu Sinja. Naši su zadaci za sada sređivanje prilika i učvršćenje našeg uticaja na hrvatske i srpske mase.

S. F. — S. N.!

Zam. komandanta
Parmač Stanko v. r.

^ [1] Original (rukopis, crnilom i olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 5/2,

* Hercegovački četnici.
" Vidi dok. br. 44 i 173.
i [5] Vidi napomenu 3 uz dok. br. 12.
Ljubiša Urošević.
' Vidi dok. br. 173.
Vidi dok. br. 301, 302 i 303.

BROJ 46

PISMO ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 31. SIJEČNJA 1943. ŠTABU PRVE DALMATINSKE NOU BRIGADE O STANJU NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

S T A B
IV OPERATIVNE ZONE
31. I. 1943.

STABU I DALMATINSKE N.O.U. BRIGADE

P o l o ž a j

Primili smo Vaš dopis od 17. ov. mj., isto tako primili smo prepis izvještaja politodjela Vaše brigade upućenog C.K. K.P.J. kao i popis partijskog članstva Vaše brigade, koji nam je uputio drug Vlado.[2] Zbog kratkoće vremena osvrnut ću se na Vaš dopis od 17. ov. mj., dok će vjerovatno P.K.[3] sa svoje strane odgovoriti Vam na ostale dopise.

Veseli nas što je naš odnos bez obzira što se nalazite dosta daleko[4] ostao i dalje dosta blizak i što nas redovno izvještavate kao o vojničkim akcijama tako i o političkom stanju i životu Vaše brigade. Vaša brigada koje smo kao prvu našu udarnu jedinicu formirali, bez obzira što se ne nalazi pod našim operativnim rukovodstvom, ostala nam je jednako bliska i svaki njen uspjeh kako vojni tako politički izaziva kod nas veselje i zadovoljstvo. Naročito smo ponosni na Vaše junačko držanje prilikom zauzimanja Jajca[5] a osobito na pohvalu[6] koju je brigada zbog toga dobila od druga Tita. Pored našeg zadovoljstva taj uspjeh je odjeknuo po cijeloj Dalmaciji a naročito među ostale brigade i jedinice i dao im novog podstreka njihovom radu i borbi. Gubitak druga Marijana[7] teško nas se dojmio. Pored njegove odanosti i sposobnosti, u njemu gubimo druga koji se digao iz najširih narodnih slojeva i zato nas je njegov gubitak naročito dirnuo. Izgleda da naša Dalmacija nema baš sreće u očuvanju ovakovih ljudi. To je već treći slučaj kroz kratko vrijeme da gubimo borca i rukovodioca izraslog u narodnom ustanku.

U pogledu popune Vaše brigade i eventralnog dodjeljivanja Petog bataljona, mi ostajemo pri svom obećanju danom Vam u Glamoču uoči Vašeg odlaska. Razlozi zbog kojih ni do danas to nismo učinili leže u situaciji u kojoj smo se našli nakon odlaska kako Vaše tako i II Dalmatinske brigade kao i III Odreda. Mi smo tada osim par četa i bataljona ostali skoro bez vojske. Zadaci koji su se kod nas postavljali a u smislu općih direktiva i naređenja Vrhovnog štaba tražili su od nas što

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 49/2, k. 1491.
[2] Vladimir Bakarić.
[3] Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju.
* i [8] Početkom studenog 1942. godine ušle su Prva i Druga Dalmatinska NOU brigada u sastav Druge, odnosno Treće proleterske divizije NOV i POJ.
[5] i * Vidi knj. 4, dok. br. 143.
[7] Božo Bilić. Poginuo u borbi protiv Nijemaca kod Jajca, prosinca 1942.godine kao komandant Prve dalmatinske brigade.

širu mobilizaciju i stvaranje IV i V Dalmatinske brigade. Mi smo taj zadatak u glavnom riješili. Pored IV Dalmatinske brigade sa čijim ste formiranjem upoznati, mi ćemo kroz par dana formirati i Petu dalmatinsku brigadu i na taj način riješiti ostale zadatke koje je Vrhovni štab pred nas postavio. Iako smo ove brigade relativno lako formirali, u pitanju njihovog vojnopolitičkog učvršćivanja ići će mnogo teže. Pored novomobilisanog ljudstva od kojeg su brigade u glavnom sastavljene, pitanje vojno-političkog rukovodstva naročito je veliko pitanje. U IV Dalmatinskoj brigadi nemamo još zamjenika kako komandanta i komandira tako ni političkog komesara. Pitanje kadra za V Brigadu tek rješavamo i vjerojatno će i on u velikoj mjeri da bude manjkav. Ako nikada a ono bar danas teško osjećam odlazak naših starih jedinica u kojima se nalazi skoro sav naš vojni i politički kadar. Ovih dana Oblasno rukovodstvo SKOJ-a za Dalmaciju sprovodeći odluke Kongresa U.S.A.O.J. mobilise od 400 do 500 omladinaca koji će nakon desetodnevnog vojno-političkog kursa biti raspoređeni u svoje jedinice. Ukoliko ova mobilizacija uspije a što vjerujemo, mi smo odlučili da veći dio ove omladine dodijelimo Vašoj brigadi. Kod ovoga nas je rukovodila ne samo stvarna popuna Vaše brigade već i uvjerenje da Vaša brigada, koja se već do danas i vojnički i politički mnogo podigla, treba da postane sredina iz koje će da izlaze naši glavni vojnički i politički kadrovi.

Borba na Jajcu, i daljnje uspješno razvijanje vojničkih akcija a naročito izvještaji vojni i politički koje ste nam poslali jasno govore da je Vaša brigada doživjela krupan razvoj i mi se potpuno slažemo sa Vašom ocjenom. Mi vjerujemo da su stvoreni ozbiljni preduslovi daljnjem vojno-političkom razvijanju Vaše brigade koja će u buduće sigurno ići krupnijim koracima.

Ovoliko za sada. Nastojat ćemo da Vas i u buduće opširnije i češće izvještavamo o svim događajima i problemima naše Zone i naših jedinica a vama ponovo naglašavamo potrebu i želju da nas i u buduće redovito izvještavate o svim borbama, događajima i partijsko-ipolitičkom životu kroz koje bude prolazila Vaša brigada.

Svima drugovima a naročito Štabu brigade i Politodjelu upućujemo naše tople drugarske pozdrave sa

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 47

MJESEČNI IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH IMOTSKI OD 31. SIJEČNJA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA O POLITIČKOJ SITUACIJI I ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJE I SKOJ-a[1]

Kotarski komitet
Imotski
Br. službeno
31. I. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

MAKARSKA

Dragi drugovi!

Dostavljamo Vam slijedeći mjesečni izvještaj.

1) **Politička situacija.** U selima Biokovske kose (osim SMvno) većina naroda simpatiše N.O. borbu, ali stoje po strami, a tek jedan mali dio aktivno sudjeluje u borbi. Ustaške obitelji i ustaški simpatizeri su demoralisami ali još šire alarmantne vijesti i nastoje uniti zabunu među Narod.

U Slivnu čitavo selo sa strahom gleda na partizane. Pokušali smo da taimo održimo nekoliko konferencija i zborova, ali uspjeh je bio vrlo slab. To selo o partizanima misli slabo, a veliki ih je broj izbjegao u Hercegovinu i tamo drže pušku protiv nas.

U Runoviću, Podbafolju, Poljidma, Crnogorcima i Krivodolu, tim novo osvojenim mjestima situacija je raznolika. U Runoviću i Podbablju narod je ustrašen te se još boji naše vojske. Stvarno narod osim onih koji su se vezali uz ustaše, odahnuo je protjeram ustaša iz ovih sela, ah se još kod njih opaža strah. Iz ova dva sela ima priličan broj okorjelih razbojnika i pljačkaša, koji se još nisu pokorili. Vojska ovdje nemože mnogo politički učiniti jer narod traži drugove koje poznaje. U Ivanbegovini stanje je prilično. U Poljidma tako, tako. U Crnogorcima, Pobriževou d Gornjem Krivodolu stanje je vrlo dobro.

U zapadnim selima ustaše su napravile nekoliko ispada, ubili tamo neke a uhapsili dva druga. Njihovim dolaskom ustaški raspoloženi elementi digli su glavu, a oni mali broj naših simpatizera ustrašio je se. Za taj sektor bili smo odredili dva partijca, ali uopće nisu mogli raditi. Bez vojske nema na tome sektoru uspješnog rada.

Jučer je neprijatelj iz Imotskog poduzeo ofenzivu na našu Brigadu. Uspio je da potisne momentalno naše snage iz Krivodola, Poljica, Podbablja i Runovića. Ti banditi počinili su u tim selima nečuvene zločine. U Lokvičićima uspjeh su uhvatiti našeg druga, partijca, Pan tu. U Krivodolu straljali su jednu dobnu ženu i izvršili pljačku po kućama. Svu hranu su pokupih, iz bacava prolili vino i još pravili koješta. U Cmo-

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, milcrotaka CK KPH, film 28/501—506.

gorčima su bacali bombe u kuće, izvršili generalnu pljačku, uhapsili nekoliko obitelji, a navodno su četiri djevojke gole gonili u Imotski. Ubili su jednog bolesnog druga. Također su uhapsili dva čovjeka iz Lokvičića. Čujemo da nastavljaju s pljačkom i ubijanjem po Podbablju i Runoviću ali još nemamo sigurnih i detaljnih izvještaja. Dan prije napada neprijatelj je bombardirao sela koja su držali partizani. Tako je na Kljenovac bačeno oko 72 bombe. U Crnogorcima je bilo žrtava, a u drugim selima materijalne štete.

Sto se tiče djelovanja građanskih stranaka i njihova uticaja na mase može se reći ovako: kao što čitav Hrvatski narod mrzi četnike i boji ih se tako je i Imotski kotar. Ima nešto HSS t.j. oni bivši funkcionera HSS koji prekriveno rade. Utjecaj na široke narodne mase nemaju.

Uglavnom dvije su struje koje djeluju, koje se bore i koje imaju za sobom mase a to su ustaše i struja N.O. borbe.

2) N.O. front.

a) N.O.O. nefunkdonišu još kako treba. Tako rade neke manje poslove ali uglavnom neće svi da se kompromituju. Mi sitno odlučili da u Biokovskoj kosi sproveđamo javne izbore i samo tako uspostavljeni N.O.O. radili bi. Kod nas postoji 19 seoski N.O.O. i kotarski N.O.O.

b) **USAOJ.** Kod nas je dobar dio omladine otišao u ustaše. Što je ostalo pokušava se obuhvatiti radom. Posao ne ide najbolje. Omladina je kulturno i politički zaostala. Organizovano je 160 omladinaca i kod njih treba uporan politički rad.

c) **A F** Ž. U našem kotaru naročito su zaostale žene. S njima rad ide prilično teško. Obuhvaćena je 101 drugarica radom. U nekim selima organizacija se je uspostavljala i raspadala. Razlog tome jest vrlo niska svijest. S obzirom na to trebalo bi s ovog terena poslati dvije drugarice na kurs, te pojačati rad po liniji AF2.

3) **Organizaciono stanje partije.**

Kod nas postoji jedna partijska jedinica od osam članova. U tu jedinicu uračunati su partijci iz Komande Mjesta. Juro Gudalj iz Krstatica isključen je iz partije, zbog svog vrlo lošeg i nevaljalog rada i postupaka. **U** partiju je primljen Ljubo Zec, čovjek mlad koji pruža garanciju za rad i 'razvitak. Dalje imamo ovaj K.K. koji iima četiri člana. Komitet je vrlo mlad, ah se razvija fino. Imamo jednu kanđidatsku grupu od pet (5) članova. S njima se održavaju sastanci, ali s njima treba počet od samog početka.

Uspostavljeno je još nekoliko grupa. Broj simpatizera iznosi 107. Sa simpatizerima se održavaju redovno sastancj. Oni se politički podižu, ali ne u tolikoj mjeri u kolikoj bi trebalo.

4) **SKOJ.** U SKOJ-u je obuhvaćeno 53 omladinca. Njihov politički **nivo** nije na visini na kojoj bi trebao. Ipak se razvijaju prilično. S njima **bi** trebalo uporno politički i kulturno raditi i tako ih podizati do rukovodstva. Na ovom terenu partija je mlada i nije jaka. Mi partiju moramo **ojačati, a** ojačati je i osvježiti moramo iz SKOJ-a. Od simpatizerski **grupa** nemožemo očekivati ništa, jer su to stari oportunisti. Prema tome **mi bi** trebali nekoliko dobrih drugova koji će raditi s omladinom po Uniji SKOJ-a na ovom kotaru.

5) **Obavještajna služba.** Kod nas je svaki partijac obavještajac. Također i u N.O.O. i svim grupama postoje drugovi koji rade po tom sektoru.

6) Akcije.

Kod nas na terenu (jedino) su drugovi vodili vojsku u akciju rušili su puteve, pravili barikade, prosipali letake, razoružavali domobrane i t.d.

7) **Finansije.** Drugovi partijci redovno plaćaju članarinu. Dostavit ćemo formular i novac. Također ćemo dostaviti ostale formulare popunjene.

Uz borbeni pozdrav

S. *F.* — *S. N.!*

Ratko v. r.
i *Slobodan* v. r.

BROJ 48

IZVJEŠTAJ ŠTABA ODREDA RATNE MORNARICE KRAJEM SIJEČNJA 1943. KOMANDI BIOKOVSKOG PODRUČJA O FORMIRANJU ODREDA[1]

STAB ODREDA
RATNE MORNARICE

KOMANDI PODRUČJA

P o l o ž a j

Kako vam je poznato formiran je Odred ratne mornarice.[2] Odred [ima] tri postaje a brojno stanje Odreda je 150 boraca. Poslije polaska
II. Bataljona koji u svojim magazinima nije imao ništa a ono malo što je i imao odnio sobom, tako da je ovaj Odred ostao bez životnih sredstava.

Zbog ishrane boraca obratio sam se Komandi Mjesta u Zivogošću [gdje] sam dobio naređenje od druga pol. brigade koji mi je naglasio da će Komanda Mjesta u Zivogošću snabdjevati Odred Ratne Mornarice sa svim potrebnim stvarima koje nam budu trebale.

Obratio sam se dopisom komandi Mjesta i ako sam metnuo da je stvar veoma hitna do danas od nje nismo primili nikakav odgovor.

Izdajte nalog Komandi Mjesta ili Narodno-oslobodilačkom odboru da iz svojih magazina izda intendantu Štaba odreda R.M. potrebnu količinu duhana, pasulja, pure, ulja i drugih stvari.

Postupite njahitnije po ovom predmetu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Pol. komesar
Ivo Rafaneli v. r.

Komandant
Srzić[3] v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNB Split, film 7/88.
[2] O formiranju Odreda Ratne mornarice, vidi dok. br. 18, 66 i 102.
[3] Niko.

BROJ 49

OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ IZ SPLITA KRAJEM SIJEČNJA 1943. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE O POSJETI BASTIANINIJA SPLITU I NJEGOVOJ IZJAVI O PREDSTOJEĆOJ OFENZIVI[1]

H I T N O

DRUGARSKOM VODSTVU PARTIZANA NA RUKU DRUGA BULJANA

Dragi drugovi

20. ov. mj. ovdašnjem našem vodsltvu javio sam glede odluke o paljenju sela povrh Klisa i okolo Šibenika, te o skorom proglasu Londonske vlade na vodstvo četnika, od kojeg će tražiti da se sporazume sa svim narodnim snagama, koje se bore protiv okupatora.

Međutim, izmjenom situacije u Africi, došao je u Split Bastiamoli[2] koji je donio nalog ovdašnjem vojnom vodstvu, ispred vlade I talijanske i Njemačke u kojem se doslovce kaže: »Da bi sačuvali prestiž sa jedne i parirali gubitke Afrilke sa druge strane, ima se odmah pristupiti čišćenju Dalmacije od partizana, da bi se to postiglo, vojmoim vodstvu u Dalmaciji upućeno je brodovima za Split i Šibenik te ostala mjesta dovoljne količine otrovnih plinova, koje vojne komande ima da pored ostaloga oružja upotrebe po metodi koja je oprobana u Abesiiniji i Africi.«

U razgovorima između vojnog vodstva i namjesnika utvrđeno je pored gornjega da sela i šume gdje se nalaze partizani imaju biti popaljena i ako to vojno vodstvo nebi provelo snosit će odgovornost svaki komandant koji se ogluši.

Govoreno je i pretnji druga Buljana[3] upućene generalu i četnicima, mjere za sigurnost ličnosti generala su preduzete.

Sprave i gasovi imaju ovih dana stići. Bilo bi potrebno da odmah angažujete podmornice za potapanje istih. Ako i to zakasni ono bair da se u luci brod baci u zrak. Sve ovo vi drugovi hitno naredite ovdašnjem našem vodstvu.

Tražite od Moskve, Londona i Vašingtona, da im odmah zapreti, ako to upotrebe protiv Vas, da će oni odmah odgovoriti nad Italijanskim gradovima.

Izvori ovoga su tačni, za koje jamčim glavom. Poduzmite sve da se protiv toga uzmognete da borite. Četnička fakinaža piše svojim roditeljima da će kroz 20 idućih dana oni biti gospodari Dalmacije.

Daklen u ovim operacijama će prema zaključku razgovora u Splitu učestvovati Njemačke, Talijanske, Četničke i Ustaške divizije, koje treba

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 36/5, k. 1491.
[2] Giuseppe Bastianini, Guverner Dalmacije.
[3] Vice.

da naprave u ovim divljačkim krajevima pustoš. Tako je rekao zloglasni Bastianini.

Sa drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Akt br. 7.

Da je ovaj prepis vjeran svome originalu tvrdi

5. II. 1943.
M. P.

Sekretar Štaba:
Barba[4] v. r.

BROJ 50

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG NOO-a STARI GRAD O RADU U TOKU SIJEČNJA 1943. GODINE[1]

OPĆ. NARODNO-OSLOBODILACKI ODBOR
STARIGRAD

IZVJEŠTAJ ZA MJESEC JANUAR 1943. GOD.

Broj članova odbora ovaj mjesec iznosi ukupno 47, od toga su 11 J.N.S., 1 Haesesa i 31 komunista. U Staromgradu se sastanci nisu redovito održavali nego samo opštinski, a mjesni sa Fondom nisu s razloga što odbornici prestrašeni od terora okupatora, nisiu se odazvali na sastanak. Selo Rudine održali su dva redovita sastanka, Dol je također održao dva redovita sastanka, tako isto, i Selca. Politički rad bio je manjkav usljed dolaska kaznenih ekspedicija i njihovim razbojničkim palenjem i ubijanjem ljudi u Dolu i Vrbanju,[2] zavela strah u narodu, osobito u Dolu i Staromgradu. Tom prilikom izvirili su svoje reakcionarne njuške razni mračni elementi, koji su istupali protiv narodno-oslobodilačke borbe iako su je do tada podupirali i izdavali se za prijatelje naroda. Ove reakcionarne klike podržavane okupatorima kušala je učiniti odgovornim pred narodom partizane za zulume i ubistva koje je okupator izvršio nad našim selima. U tu svrhu bio je po direktivama okupatora formiran odbor u Dolu koji je imao za svrhu skupljati pomoć za pogorelce u namjeri, da potkopa autoritet N.O.O.-a. N.O.O. pružio je prvu pomoć postradalima, ali osjetila se pomanjkanje i osustvo inicijative od strane

[4] Slavko Madžar.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 8/236.
[2] Vidi dok. br. 127, 128 i 132.

N.O.O. u najkritičnijim časovima. To su neprijatelji narodno-oslobodilačke borbe iskoristili i istupili sa svojim odborom, da bi se u narodu afirmirali. Uvidjevši mračne in toci je ove bande i njezino zločinačno protivnarodno djelovanje uložilo se sve sile da se ih u tome suzbije, objašnjavajući im štetnost njihovog rada po narodno-oslobodilačku borbu. Velikim naporima N.O.O. je uspio da ovaj odbor spriječi u svom radu i stavi ga pod svoj uticaj. Po zaključku Kotarskog Narodno-oslobođilačkog Odbora našlo se je za shodno (obzirom na izuzetne prilike) da se obrazuju dvije komisije za prikupljanje pomoći pogorelcima i to: jedna u Dolu, a druga u Staromgradu. Na taj način N.O.O. u Dolu podvrgao je svojoj kontroli ovaj reakcionarni odbor koji sada stoji i djeluju pod rukovodstvom N.O.O. Ova komisija u Dolu sastavljena je od 10 ljudi, od koji su 3 naša simpatizera, 2 popa i 5 Haesesovaca. Ova komisija djeluje pod direktnim 'rukovodstvom N.O.O-a i tako smo inicijativu za skupljanje pomoći pogorelcima uzeli u svoje ruke. Komisija u Staromgradu sastavljena je od 2 naša simpatizera, 3 Hasesovoa među kojima i župnik i 5 nacionalista. Ova komisija isto tako stoji pod kontrolom N.O.O. i radi po našoj direktivi. Formiranje komisije iziskivali su teror i pritisak koji je okupator vršio u našem mjestu, tako da se članovi naših odbora nisu mogli pojaviti bez dozvole okupatora da skupljaju pomoć za pogorelce. Utjecaj N.O.O-a u tim momentima bio je oslabljen ali se iz dana u dan ponovo podiže i jača. Stanje koje je stvoreno u narodu paljenjem naših sela i ubijanjem nevinih ljudi, jer je okupatorski komandant svojim zločinstvima uspio zatjerati strah u narodu tako da su se ljudi bojali jedan s drugim razgovarati. I u Staromgradu kao i u Dolu u tim momentima iskrali su mračni elementi, koji su htijeli ovu nesreću naroda iskoristiti za svoje reakcionarne ciljeve, kušajući na zgarištima naših sela i žrtvama nevinih ljudi stvoriti sebi političke pozicije. To je onaj isti elemenat ljudi na koji su se svi dosadašnji protunarodni režimi oslanjali, a tako ih je i sam okupator vezao aprovizacijom i drugim mrvicama da mu budu njegovom podrškom. Uskraćujući aprovizaciju mnogim selima okupatori su snjom moralno kupovali, ljude i tako ih upotrebljavali za svoje doušnike.

Opaža se grupisanje i djelovanje ustaša, Mačeka i frankovaca u Staromgradu koji imaju svoja uporišta u Dolu i Selcima. Nesumljivo je ova banda organizirana jer se svugdje služe istim riječima i podjednako nastupaju ujedinjeni su spram narodno-oslobodilačke borbe. Rad komisije za pogorelce je zadovoljavajući, jer je pokazala dosta aktivnosti a to se vidi i po rezultatima njenog rada. Potrebno je napomenuti da su se svi mačekovci i frankovci poptpuno apstinirah da podupru akciju kojom je rukovodila spomenuta komisija. Posve je razumljivo da je skupljanje priloga za pogorjele gotovo isključivo iscrpla mogućnosti skupljanja pomoći za N.O. Fond.

A.F.Ž. Odbor A.F.2. sastao se je jedan put. Politički rad A.F.2. bio je također skučen usljed velikog pritiska i reakcije u mjestu. Organizaciono stanje se nije izmijenilo. Unatoč toga što se mogućnosti skupjanja iscrple za pogorelce, A.F.Ž. je provela kampanju za zimsku pomoć, akcija još nije završena.

S.M.G.:[3] Organizaciono stanje S.M.G. ostalo je nepromijenjeno. Ukupno članova ima 131. Omladina nije pokazala nikakve naročite aktivnosti, osim što je nešto pomagala u radu obiteljima partizana.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 51

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG NOO-a BOGOMOLJE O RADU NO ODBORA BOGOMOLJE, SELCA, SUCURAJ I GDINJ U TOKU SIJEČNJA 1943. GODINE[1]

OPĆINSKI IZVJEŠTAJ OPĆINE BOGOMOLJE ZA MJESEC JANUAR

U toku ovog mjeseca održali smo jedan sastanak na kojem smo raspravljali o prilikama koje su vrlo potrebite u Bogomolju t. j. snabdijevanju vojske tako dabi svako mjesto po mogućnosti nešto daprinjelo koristi a da nema samo Bogomolje toliki teret. Prema tome smo zaključili da: Sućuraj, Selca i Gdinj mora doprinjeti sve ono što se po mogućnosti zatraži. U Sućuraju se nalazi 8 barila ribe a radi dolaska okupatora je istu nemoguće izvesti pa iz tih razloga smo odlučili da se ista proda za novac {X) postojećim posljednjim cijenama.

«

BOGOMOLJE:

Organizaciono stanje je bez promjene u toku ovoga mjeseca. Sastanak održavamo redovno po jedan put sedmično i to sa sastavljenim dnevnim redom unapred a po tom na svakom sastanku vodi se zapisnik što se na istom zaključilo slijedeće:

1) Mobiliziranje dobrovoljaca gdje smo svojim nastojanjem uspjeli već 10 drugova spremnih uputiti samo da iste obučemo.

2) Prikupljanje dobrovoljnih doprinosa za pogorelce i vojsku međutim to nismo učinili s razloga dolaska okupatora što je narod posakrivao čitavu imovinu pa radi toga je nemoguće do danas bilo to izvršiti.

3) Zaključili smo globe o šteti koje se dešavaju na našim poljima a također o vanjskim i kućnim krađama.

4) Odredili smo povjerljiva lica da prate rad i kretanje sumnjivih lica da bi se moglo ustanoviti njihova špinjunska djela.

5) U toku ovog mjeseca smo održali dva javna narodna zbora na kojima smo narodu pored mjesnih potreba obrazložili vanjske i unutrašnje prilike. Suviše toga smo dvije večeri održavali zborove po kućama na ovaj način: rasporedili smo se po tri člana odbora u dva kocmšiluka a tri u druga dva komšiluka. Sazvali bi narod u jednu kuću pa bi po

[3] Savez mlađe generacije.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 8/229—230.

sakupljanju naroda diskutirali o položaju i potrebama naše borbe, pri ovom radu smo naišli na najviše zadovoljstvo naroda.

6) Posijali smo i iskopali kolektivnog zemljišta, na koje smo zasijali bob.

7) Rješili smo više mjesnih međusobnih sporova, gdje smo uvjek nastojali da po mogućnosti zadovoljimo obe stranke.

8) Imamo nekoliko pismenih i usmenih molba za potpomaganje [siroma]šnim, koje nismo uzeli u obzir smatrane da je preka potreba oskrbljivanja vojnih snaga koje nas dnevno terete, a da za stvarno siromašne tražimo informacije od K.N.O. Odbora što da uradimo sa istim koje su stvarno potrebni svakoj potrebi.

SELCA:

Organizaciono stanje od 7 članova je bez promjene. Sastanak održavamo redovno svake sedmice jedan put. Radimo na mobiliziranju dobrovoljaca, što smo uspjeli mobiMsati dvojicu, ali smo u neprilikama radi odjeće te nam na nijedan način [ne uspijeva] se snači za kapute i cipele. N.O. Odbor ne uživa mnogo simpatije kod naroda zbog toga što nije biran na javnom zboru. Pošto su Selca malo mjesto a čitav narod je oduševljen za narodno oslobodilačku borbu. Srdele koje su se nalazile kod nas po zahtjevu K.N.O.O. preveli smo na određeno mjesto 41 baril. A.F.2. radi na izradbi vune a sastanke održavaju prema potrebi.

Sakupljanje dobrovoljnih doprinosa za pogorelce nismo sakupljali s razloga što je narod posakrivao materijal radi okupatora t.j. dolaska.

SUĆURAJ :

Narodu je u više mahova prikazana današnja borba. Narod je sa oduševljenjem partio prikaz borbe, osobito veliko priznanje dava narod ovog mjesta našoj narodnoj oslobodilačkoj vojsci kao herojima koji su se pokazali u borbi protiv nečovječnog okupatora kao izdajnika našeg naroda ustaša i četnika. Narod ima u vidu da mu niko ne može donjeti bolju budućnost nego jedini N.O. Vojska. Špijuna ne postoji do danas u ovom mjestu niti nitko ne koleba za okupatorom. Jedino bi se moglo posumljati na dvije tri osobe koje bi možda želile da bi ovde došla Engleska i postavila svoj uređaj po želji Londonske vlade.

Prigodom nesretnog slučaja koji se je desio nad drugom Antom oplakan je od čitavog mjesta kao viđen i dobar drug. Najbolje se vide iz toga što je čitavo mjesto plakalo i do zadnjeg počivališta oprostilo se s drugom Antom.

Talijani su ponovo došli u Sućuraj [u] ponedjeljak 18. I. 1943. te su izvršili ponovno dosta pljačke.[2] Od 500 što su došli ostalo ih je 100, te 27 t.g. ponovo je došlo u Sućuraj 60 Talijana sa 2 velika topa i opremom raznom i municijom, te ih postavili na vrh otoka kod svijetionika.

Narod u ovom gomilanju Taljana gleda skoru propast fašizma premda svaki dan narodu pljačkaju razno zelje po polju kao i ostale predmete i traže uz jeftinu plaću pod prijetnjom ako im ne dadu da će uzeti sami bez plaće.

[2] O akciji čišćenja na Hvaru vidi dok. br. 159 i 163.

Duh taljanskih vojnika je pokoleban i nemaju vojnog morala čekaju brzu propast. Italijani, vesele se da će brzo završiti rat i poći svojim kućama [..] istih kažu među sobom pala je Afrika, pa nek pade i Italija nek vidim kuću samo nek ostanem živ.

GDINJ :

Organizaciono stanje je slijedeće: 9 članova, među kojima su dvojica HSS i dvojica JNS a ostalo su komunisti.

Politička situacija: narod Gdinja je shvatio potrebu pomaganja današnje borbe, te u granicama mogućnosti udovoljava zahtjevima narodno oslobodilačke vojske ali u Gdinju ima još jedan mali broj onih koji nisu dovoljno shvatih potrebu današnje borbe, te su ostali pasivni ali njihova pasivnost ne utječe na narod jer većina naroda u našem mjestu je uz današnju borbu.

Politički rad: N.O.O. u toku ovog mjeseca održalo se nekoliko zborova kao i nekoliko puta se održao ples na kojem je bilo prisutno priličan broj starijih ljudi. Ovaj ples nije bio u smislu nikakve zabave već u smislu borbenosti, pošto su drugovi iz mjesta čitali razne referate te su ujedno raskrinkavah izdajničku ulogu jugoislovenske vlade u Londonu, izdajničku ulogu HSS i ostalih građanskih stranaka. Ima slučajeva kada se narod obraća N.O. Odboru radi mjesnih sporova kao jedinoj vlasti u mjestu. Ali N.O.O. dokazuje narodu kako danas nije vrijeme za riješavanje sporova u koliko među ljudima postoju sporovi jače naravi, u tom im se slučaju ipak dolazi u susret.

1) Po traženju Blokovskog Štaba uputilo se 24 kvintala smokava.

2) Budući je Bogomolje jedno od najpasivnijih sela na otoku a najviše je opterećeno za zadržavanje drugova iz raznih mjesta, a često puta se desi da nemaju nikakve hrane već samih smokava, pa smo u tu svrhu đodjelili našim drugovima u Bogomolju 2 q smokava.

3) U pogledu pogorelaca Vrbanj i Dol, N.O.O. uspio je da sakupi za pogorelce 2 kvintala smokava koje su već opremljene isto tako sakupljeno je 140 litara ulja koje će biti opremljeno.

4) Otpremljen je jedan drug iz našeg mjesta sa svom opremom u partizane, ostalih 6 drugova i 2 drugarice čekaju na dan odlaska.

5) U pogledu mobilizacije novih snaga za 5 Dobrovoljačku Udarnu Brigadu[3] u svom nastojanju [...] i kod pojedinih drugova s razjašnjivanjem potreba novih boraca, ah u tom nismo uspjeli. Izjava pojedinih drugova je bila da ako idu svi u partizane da će ići ali kad se traži pojedinca naiđemo na isti odgovor. Ovo bi obuhvaćalo od prilike 14 do 15 drugova. U ovu svrhu N.O.O. donio je zaključak da se zatraže drugovi K.N.O.O. te da bi stvari viđili da bi je mogli lakše riješiti.

6) Slana riba koja je ostala za gornji dio otoka za zamjenu ulja i novaca, te nije moguće istu zamijeniti, a pokazalo se je potreba pogorelcirna [u] Vrbanju i Dolu po zaključku K.N.O.O. Riba je otpremljena u količini od 34 barila.

Organizaciono stanje S.M.G/[1]

[3] Misli se na Petu dalmatinsku NOU brigadu.

Zahvaćena je čitava omladina Gdinja osim vrlo malog broja. Postoji odbor od 5 članova, ukupan broj 70 članova.

Raspoloženje omladine dobro što se tiče u mjestu ah za vani nije zadovolj ava juće.

A.F.Ž.

Organizaciono stanje: odbor od 7 članova, zahvaćeno u radu 98 žena. Rad AF2 od početka pa do danas doprinjela su za našu vojsku: đempera 5 kom., vunene maje 4, vunenih čarapa 51 par, ručnika, ženske košulje 3, jedan pulover, 2 lanouna, 4 intimele, 3 ženske bluze, 11 zavoja i nešto tefera. Članarina i dobrovoljni doprinos od 3.537 Kuna i 38 lit. ulja. Primile su 62 kg. vune koje je upleteno i poslano Biokovu 22 đempera, 33 para čarapa, 8 šalova, 12 pari rukavica.

Uz borbeni drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 52

LETAK NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA SPLITA IZ SIJEČNJA 1943. RODITELJIMA SPLITSKIH UČENIKA S POZIVOM DA NE ŠALJU DJECU U TALIJANSKE ŠKOLE[1]

R O D I T E L J I ![2]

Vi dajete svoju djecu u školu, da ih škola moralno i kulturno izobrazi, da ih spremi za budući život u koji će vaša djeca ući opskrbljena znanjem, poštenjem, čeličnim karakterom i ljubavlju prema svome narodu, svome jeziku i prema svim onim tekovima što ih je naš narod teškim radom i borbom kroz vjekove stekao. Roditelji, vi želite, vi hoćete da se ponosite vašom djecom i njihovim radom u skoroj budućnosti, te da vam vaša djeca u vašim starim danima budu na ponos i utjehu.

Okupator je provalio u našu zemlju, odnio nam sve, opljačkao nas je. Mi gladujemo. Uništio nam je sva naša materijalna i kulturna dobra. Srušio naše spomenike, zabranio naš jezik, zanijekao našu hiljadugodišnju kulturu, a hoće da nam nametne njegovu trihiljadugodišnju kulturu špijuniranja, krađe, podmićivanja, kulturu zatvaranja, batinjanja, srednjovjekovnog sadističkog mučenja, strijeljanja i paleža naših kuća,

‘ Savez mlade generacije.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—45/235.

[2] Letak je dijeljen po Splitu oko 20. siječnja 1943. godine. Vidi Arhdv VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/1—1, k. 571.

Ep. Per. 13-1/ 1949
K. 1946/49

R O D I T E L J I !

Vi dajete svoju djecu u školu,da ih škole moralno i kulturno izobrazi, da ih spremi za budući život u koji će vaša djeca ući opskrpljena znanjem, poštenjem,čeličnim karakterom i ljubavlju prema svome narodu,svome jeziku i prema svim onim tekovinama što ih je naš narod teškim radom i borbom kroz vjekovi [illegible]kao. Roditelji,vi želite,vi hoćete da se ponosite vašom djecom i njim[illegible] radom u skoroj budućnosti,te da vam vaša djeca u vašim starim danima budu na ponos i utjehu.

Okupator je pravalio u našu zemlju,odnio nam sve,opljačkao nas je. Mi gladujemo. Uništio nam je sva naša materijalna i kulturna dobra. Srušio naše spomenike,zabranio naš jezik,zanijekao našu hiljadugodišnju kulturu, a hoće da nam nametne njegovu trihiljadugodišnju kulturu špijuniranja,kradje podmićivanja,kulturu zatvaranja,batinanja,srednjevjekovnog sadističkog mučenja,strijeljanja i paleža naših kuća,naših domova. Eto tu je kultura pod znakom sjekire i batine fašizam donio u našu zemlju u naše škole. Takovom kulturom fašisti hoće da odgajaju vašu djecu. Oni hoće da vaša djeca zaborave svoj jezik,svoje pjesme i uopće svoju kulturu rada,poštenja i slobode te da postanu špijuni,lopovi,batinaši,podmitljivci,palikuće pa čak i ubice svoje vlastite braće.

Kad ste upisali vašu djecu u školu opljačkali su vas visokim taksama, sa revolverom u ruci sile vašu djecu na fašistički pozdrav,znak te trihiljadugodišnje kulture. Postavljaju policijske agente i špijune po školskim hodnicima i mjestima kamo spadaju po zahodima,da uhadjaju,špijuniraju i hapse vašu djecu. Zatvaraju vašu djecu i drže ih mjesecima po prenatrpanim zatvorima. U samoj školi,što spada u školsku obuku,nazivlju vašu djecu barbarima,lopovima i mnogim drugim pogrdnim imenima.

Za te sve patnje i poniženja,koja podnosite vi a najviše vaša djeca, pitajte vašu djecu,što su naučili kroz godinu i po dana te fašističke škole. A mi i vaša djeca pitamo vas da li želite da vam djeca budu ovako odgojena,ukoliko ne bude s vama zajedno zatvorena,premlačena,internirana ili protjerana.

Roditelji,vi ne želite vašoj djeci takovu školu,takovu izobrazbu. Vi ne želite da vaše dijete bude zatvoreno i premlačeno pa ma šta se dogodilo u školi [illegible] van nje,pa i bez krivnje vašeg djeteta. Vi ne želite da vaše dijete duševno i tjelesno strada. Vi to ne želite i nećete. Neće to ni vaša djeca,ponosna,vijesna i neiskvarena omladina. Ta vaša djeca,ponosna omladina oduprla se je takovoj kulturi,takovoj školi i fašističkoj pokvarenosti,bori se protiv te "trihiljadugodišnje kulture" a za svoj narod,svoj jezik,svoju kulturu i slobodu,u kojoj će se moći slobodno da razvija i natječe ne u lažima,podmitljivosti,gramzivosti i ubijanju,nego u poštenju,bratskoj ljubavi i solidarnosti,te u koristi koju će donositi svojoj braći,roditeljima i svome narodu. Omladina se neda zastrašiti,ona ponosno vije svoj barjak za oslobodjenje svoga naroda,svoje kulture a protiv fašističkog okupatora i svega onoga što nam on sobom donosi.

Roditelji,pomozite vašoj vlastitoj djeci u toj borbi,u borbi čitavog našeg naroda.

Ne upisujte vašu djecu u škole,ne šaljite djecu u škole,koje im ne samo neće ništa koristiti,nego koje će i vama i njima donijeti samo neprilike i patnje i koje se radi svoga štetnog rada neće ni priznati poslije rata.

Izbrišite vašu djecu iz škola,ako vu već upisana,ne dajte djeci da pohadjaju školu,koja odnarodjuje,muči,daje hapsiti i premlačivati vašu djecu.

Roditelji,vi ste odgovorni za vašu djecu i njihov odgoj.

O njihovom odgoju,zdravlju i životu vi ćete polagati račune. Vaša odgovornost je velika,jer djecu ne odgajate samo za sebe,nego i za svoj narod.

NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBOR

S P L I T

Faksimil dokumenta broj 52

naših domova. Eto tu je kultura pod znakom sjekire i batine fašizma donio u našu zemlju u naše škole. Takvom kulturom fašisti hoće da odgajaju vašu djecu. Oni hoće da vaša djeca zaborave svoj jezik, svoje pjesme i uopće svoju kulturu rada, poštenja i slobode te da postanu špijuni, lopovi, batinaši, podmitljivci, palikuće pa čak i ubice svoje vlastite braće.

Kad ste upisali vašu djecu u školu opljačkali su vas visokim taksama, sa revolverom u ruci sile vašu djecu na fašistički pozdrav, znak te trihiljadugodišnje kulture. Postavljaju policijske agente i špijune po školama hodnicima i mjestima kamo spadaju po zahodima, da uhađaju, špijuniraju i hapse vašu djecu. Zatvaraju vašu djecu i drže ih mjesecima po prenatrpanim zatvorima. U samoj školi, što spada u školsku obuku, nazivlju vašu djecu barbarima, lopovima i mnogim drugim pogrdnim imenima.

Za te sve patnje i poniženja, koja podnosite vi a najviše vaša djeca, pitajte vašu djecu, što su naučili kroz godinu i po dana te fašističke škole. A mi i vaša djeca pitamo vas da li želite da vam djeca budu ovako odgojena, ukoliko ne budu s vama zajedno zatvorena, premlaćena, internirana ili protjerana.

Roditelji, vi ne želite vašoj djeci takovu školu, takovu izobrazbu. Vi ne želite da vaše dijete bude zatvoreno i premlaćeno pa ma šta se dogodilo u školi ili van nje, pa i bez krivnje vašeg djeteta. Vi ne želiite da vaše dijete duševno i tjelesno strada. Vi to ne želite i nećete. Neće to ni vaša djeca, ponosna, svijesna i neiskvarena omladina. Ta vaša djeca, ponosna omladina oduprla se je takvoj kulturi, tako\oj školi i fašističkoj pokvarenosti, bori se protiv te »trihiljadugodišnje kulture« a za svoj narod, svoju kulturu i slobodu, u kojoj će se moći slobodno da razvija i natječe ne u lažima, podmitljivosti, gramzivosti i ubijanju, nego u poštenju, bratskoj ljubavi i solidarnosti, te u koristi koju će donositi svojoj braći, roditeljima i svome narodu. Omladina se neda zastrašiti, ona ponosno vije svoj barjak za oslobođenje svoga naroda, svoje kulture a protiv fašističkog okupatora i svega onoga što nam on sobom donosi.

Roditelji, pomozite vašoj vlastitoj djeci u toj borbi, u borbi čitavog našeg naroda.

Ne upsujte vašu djecu *u* škole, ne šaljite djecu u škole, koje **im** ne **samo** neće ništa koristiti, nego **koje će i vama** i **njima donijeti samo neprilike i patnje i koje se radi svoga štetnog rada neće ni priznati poslije rata.**

Izbrišite vašu djecu iz škola, ako su već upisana, ne dajte djeci da pohađaju školu, koja odnarođuje, muči, daje hapsiti i premlaćivati vašu djecu.

Roditelji, vi ste odgovorni za vašu djecu i njihov odgoj.

O njihovom odgoju, zdravlju i životu vi ćete polagati račune. Vaša odgovornost je velika, jer djecu ne odgajate samo za sebe, nego i za svoj narod.

NARODNO-OSLOBODILACKI ODBOR
S P L I T

BROJ 53

IZVJEŠTAJ POLITODJELA 3. DALMATINSKE NOU BRIGADE 4. OPERATIVNE ZONE OD 3. VELJAČE 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKO-POLITIČKOM I KULTURNO-PROSVJETNOM RADU[1]

POLITODJEL III. DALMATINSKE
N. O. U. BRIGADE
3. II — 1943.

Izvještaj o radu

CENTRALNOM KOMITETU K.P.J.

Naš Politodjel stigao je u Brigadu 13-og prošlog mjeseca. Dan docnije sastali smo se sa ćelijom Štaba Brigade, te su nas drugovi upoznali > organizacionim i političkim stanjem u Brigadi. Istovremeno smo mi upoznali i njih sa zadacima Politodjela, onako kako ste to Vi pred nas postavili.

Stab [do] prije nekoliko dana nije imao političkog komesara,[2] te je zamjenik komesara[3] u stvari vršio njegovu dužnost na štetu partijskog rada. Ova Brigada je skoro formirana, dejstvuje pod specijalnim uslovima, bataljoni su daleko jedan od drugoga, te do našeg dolaska i Štab nije bio na okupu, što se odražavalo i na njihovom partijskom i vojno--političkom radu. Najveći dio brigade bio je posvećen vojničkom sređivanju Brigade a partijska organizacija, u većini od vrlo mladih partijaca, gotovo bez ikakvog organizacionog iskustva, bez dovoljne pomoći zamjenika komesara, vrlo je zaostala, što ćete vidjeti iz ovoga izvještaja.

Odmah smo prišli obilasku partijske organizacije da bi se temeljno upoznali. Ovo vrijeme, od dolaska pa do danas, upotrebili smo u tome smislu, obišli veći dio organizacija, upoznali se sa stanjem, o čemu Vas izvještavamo, kao i o mjerama koje smo preduzeli u sporazumu sa zamjenikom komesara.

Organizaciono stanje.

U cijeloj Brigadi, koja broji oko 640 boraca, ima 90 članova Partije i 53 kandidata; članova Skoja 203, i to:

I. Bataljon čl. Partije 31, kandidata 22, čl. Skoja 76
II. Bataljon čl. Partije 20, kandidata 14, čl. Skoja 63
III. Bataljon čl. Partije 30, kandidata 17, čl. Skoja 64

U svim bataljonima slika organizacionog stanja je uglavnom ista.

a) Bataljonski biroi nisu radili kao rukovodstvo. Rad nije bio podeljen po sektorima. Članovi biroa bili su u stvari samo delegatisvojih partijskih jedinica. Osnovno je da drugovi ne znaju da rade. Oni nisu

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5640/V. 2—99 (43).
[2] Za političkog komesara postavljen je Miroslav Vlšić. Poginuo 1943. na Ozrenu.
[3] Zamjenik političkog komesara tada je bio Ante Roje.

shvatili da je Partija rukovodilac i organizator cjelokupnog rada i života u bataljonu, tako da se ogroman dio partijskoga posla obavljao na inicijativu i po najboljem uvjerenju pojedinih članova Partije. Ali nije samo stvar u neznanju. Na primjer u III. Bataljonu, pismo *»O* radu Partije u vojsci« partijske jedinice su dobile 13 dana prije našeg sastanka, ali ga nisu proučile. Sam sekretar drži pismo kod sebe a da ga ni sam nije pročitao. Sekretar bataljonskog biroa zna da je ovaj materijal stigao prije 3 i po mjeseca, ali nije ništa preduzeo da se partijska organizacija sa ovim upozna ...

Zaista se pitanje lične odgovornosti članova Partije u ovoj Brigadi oštro postavlja. Partijska savjest kod jednog dijela rukovodećih drugova, usljed slabe kontrole, uspavala se, te slučajevi nepartijnosti nisu retki.

Partijska rukovodstva u bataljonima ne raspravljaju o tome kako se pojedini član Partije razvija, ne staraju se da našu Partiju ojačaju novim kadrovima. Ogromna većina i onako malog broja kandidata kanđidovana je od prije 3—4 mjeseca a da drugovi do danas nisu bili u stanju da ih provjere, da utvrde jesu li za Partiju ili nisu. Razumljiva je stvar da je sasvim slaba bniga i o onim borcima koji su bliski našoj Partiji, a kada se uzme u obzir i izvjestan oportunizam u pitanju prijema skojevaca u Partiju, onda tek postaje jasno koliko naši biroi nisu shvatili od kakove je važnosti jačanje naše Partije prilivom novoga borbenog i odanog članstva.

Rad na teoretskom podizanju rukovodioca i ostalog partijskog članstva vrlo je slab te je i to jedan razlog nerazumijevanja rada i organizacione slabosti. Teoretski sastanci ničim se ne razlikuju od radnih. Ovaj rad se također odvija slučajno prema materijalu sa kojim raspolažu, a koji nije podesan za sadašnji nivo članstva.

b) Štabovi bataljona, svi partijci, ne umeju da razlikuju sastanak Štaba od partijskog sastanka. Njihove ćelije ne postavljaju nikakav plan rada. Drugovi svršavaju poslove koji se nametnu svakodnevno. Briga za sopstveno vojničko i političko izdizanje slaba je. Iako se raspolaže sa oskudnim sredstvima za vojničko izdizanje, većina drugova u štabovima ne koristi one mogućnosti kojih ima. Inicijativa u tom pogledu je slaba. Na primjer zamjenik komandanta II. Bataljona ne zna da čita kartu, ne zna da rukuje busolom. To ne bi bilo nikakovo čudo kada on pored sebe ne bi imao komandanta koji je pohađao vojni kurs, koji je sa kursa donio sređene zabilješke, a njegov zamjenik niti jedanput nije tražio da ih bar pregleda, kao što ni sam komandant sa svoje strane nije učinio ništa da bar u svoj štab prenese ono što je naučio. Sami štabovi posvećuju slabu brigu vojničkom izdizanju nižeg komandnog kadra, a nemaju ni kontrolu nad planom vojničkog rada u svojim jedinicama, koji je postavljen od Štaba Brigade. Jedan dio starješina slabo se nalazi među borcima. Ima i slučajeva gruboga odnosa, naročito prema onima koji sada dolaze u partizane, što nikako ne bi smjelo da bude.

Mi ukazujemo na pojave koje se ne mogu općenito uzeti, ali čije postojanje predstavlja dovoljan razlog da o njima partijska organizacija najozbiljnije povede računa.

c) Broj članova u četnim ćelijama mali je. Drugovi bezpotrebno odugovlače prijem kandidata u Partiju iako u većini ispunjavaju uslove da budu odmah primljeni. Rad u jedinicama nije obuhvatao sve sektore. Gotovo svi članovi Partije dobri su, borbeni, imaju sve uslove da se dobro razvijaju. Vrijedni su. Partijske jedinice se vrlo često sastaju. Ali je kod njih osnovno da ne znaju da rade. Drugovi ne umeju da sagledaju sve mogućnosti rada na pojedinim sektorima. Karakteristično je da rijetko koja jedinica u svoj dnevni red unosi tačku — »zadaci«. Sa njihovih sastanaka nisu slijedili konkretni zaključci. Veliki broj sastanaka, na kojima se uglavnom čita, rastrgli su ovim drugovima perspektivu planskoga razvitka svoje partijske ćelije, tako da nas njihovi sastanci često potsjećaju na tačku »razno«. Opasnost familijarnog riješavanja, ovakvim radom, razumljiva je. Kritika i samokritika (za sada) nije sastavni, nužni dio organizacionoga rada i partijskog života naših organizacija uopšte.

Osnovni zadatak koji iz ovakvoga organizacionoga stanja proizlazi jeste: pojačati partijsku organizaciju novim kadrovima; povesti brigu o izdizanju u svakom pogledu članova Partije, svih boraca, a u prvome redu onih koji su našoj Partiji svojim životom, borbenošću i radom u bataljonima, najbliži, podići ličnu odgovornost na potrebnu visinu, likvidirati sa ravnodušnim odnosom prema svome sopstvoenome vojno-političkom izdizanju itd. Na ovo smo drugovima prilikom dosadašnjeg obilaska u svakom konkretnom slučaju i uopšte ukazali. Biti će potrebno svemu ovome posvećivati neprestanu brigu, jer svi uslovi da partijska organizacija u našoj Brigadi očvrsne i dobro radi zaista postoje. U našoj Brigadi ima mnogo radnika, siromašnih ribara i seljaka koji su bliski našoj Partiji.

Vojni rad

Štab Brigade izdao je štabovima bataljona plan vojne obuke. Partijska organizacija u vezi sa tim radom nije shvatila svoj zadatak. Briga za sprovođenje plana, diskusija o načinu kako da se on najbolje sprovede, da se za njegovo sprovođenje zainteresiraju svi borci, sasvim je slaba. Ovaj rad sprovodi se na inicijativu komandira bez kontrole i neposrednog učestvovanja Partije u tome radu. Štabovi bataljona sa svoje strane shvatili su stvar ovako: »Komandirima smo dali plan, oni sigurno po njemu rade i to je dovoljno.« To, razume se, nije dovoljno. To je osnov na kojemu su oni trebali da postave čitav taj rad i da ga neprestano guraju naprijed i kontrolišu. Tačno je da je Štab Brigade u tome pogledu morao posvetiti najveću pažnju i pružiti potrebnu vojno-teoretsku pomoć nižem starešinskom kadru koji vojnički nije na potrebnoj visini; a partijska organizacija sa svoje strane trebala je da onemogući kaplarsko sprovođenje toga rada i da u njega unese svu živost i širinu koju on ima, jer bi se na taj način razvila još veća inicijativa kod vojnih rukovodioca i pojačala želja kod svih boraca da steknu potrebnu vojničku vještinu.

Mi smo u tome smislu govorili i Štabu Brigade i štabovima bataljona kao i partijskoj čitavoj organizaciji.

Politički rad

Otsustvo političkog komesara, sve do prije neki dan, i politička slabost Partije uticali su da se politički rad nije razvijao kako treba. Ni u tome pogledu drugovi komesari nisu postavljali nikakav plan niti su sa potrebnom vještinom umeli da izaberu iz postojećeg političkog materijala onaj sadržaj koji bi planski podizao političku svijest boraca. Političke konferencije četa nisu žive. Partijska organizacija nije se tim pitanjem bavila nego je taj rad bio potpuno prepušten političkim komesarima. »Borba« se ne prorađuje na partijskim sastancima nego se široko čita na konferencijama i među borcima. Jasno je iz ovoga da linija naše Partije ne može kako treba biti sprovedena ako partijska organizacija nije sebi postavila zadatak da njome ovlada. Prilikom jedne borbe sa četnicima oko Knina jedan borac, na izazivanja četnika, psovao je mater kralju Petru. Ovaj se slučaj ne može uzeti uopšte, ali je znak da je naš politički rad u Brigadi zastao.

Komesarska linija nije postojala. Vodni delegati ne osjećaju se u svojim vodovima.

Naše uočavanje ovih slabosti a i dolazak političkog komesara Brigade pomoći će da pristupimo poboljšanju političkog rada, a izlazak novoga »Proletara«[4] dobro nam je došao da u partijskoj organizaciji povedemo borbu za ovladavanje partijskom linijom.

Kulturno-prosvjetni rad

Tek u povoju. Bio je potpuno prebačen na Skoj. Dalmatinci lijepo pjevaju. Svaka četa je hor za sebe. Ima nepismenih koje drugovi uče pisati. Ovaj sektor rada trebati će tek razviti, dati mu punu sadržinu i preko raznih sekcija, kroz pojedine odbore, uvući u organizovan rad većinu boraca. Partijskoj organizaciji i Skoju nastojimo pokazati sve oblike i mogućnosti rada na ovome sektoru koristeći iskustva iz naših brigada kao i ono što je već u tome smislu štampano.

Rad na terenu

Prosto je teško konstatovati, ali je istinito da se prisustvo naših boraca na ovome terenu konkretno ne osjeća. O ovome sektoru nemamo šta više da kažemo nego da ćemo nastojati da to više tako ne bude.

S.K.O.J.

Radom Skoja u Brigadi nije obuhvaćeno gotovo 40% omladinaca, Skoj je slab. Bataljonski komiteti sasvim su neupućeni. Inače aktivi se

[4] Odnosi se na »Proleter« br. 14.

sastaju, čitaju ali bez ikakvog plana i smišljenoga sadržaja. Postojala je opasnost, kada se rad ne bi preo rij entisao, da Skoj postane strašilo za omladince. Umjesto da kao rezultat političkoga i vojničkoga izdizanja Skoja, kao pitanje svijesti i odanosti današnjoj borbi, proizađe hrabrost omladinaca, mnogo se više govori o tome kako skojevac treba da bude bombaš, da izvršava najteže zadatke itd.

Potrebno je da se u Skoju u našoj Brigadi počne iz početka. Da se uvrste bataljonski komiteti, da se i njima i aktivima objasni organizaciono pitanje i zadaci na osnovu cirkulara C. K. Skoja i da se rad Skojeve organizacije, pomagan od Partije i našega Politodjela, razvija kako treba. Drugarica Zaga[5] za ovih 15 dana obišla je Skoj u II. Bataljonu. Udaljenost II. Bataljona, u kome se je duže zadržala, i akcije koje su nastale njenim povratkom omele su je da obiđe druga dva bataljona.

Teoretski rad

Teoretski nivo članstva je nizak. Drugovi su čitali »Seljačko pitanje«, »Seoskoj sirotinji« i »O kadrovima«. Vidi se da nisu umeli da izaberu ono odakle treba da počnu. Štabske ćelije gotovo da nisu ni to radile. Osnovno što treba sada savladati je linija naše Partije, i osnovna znanja o Partiji.

Rad u politodjelu

Uviđajući sve nedostatke i slabosti partijske organizacije u našoj Brigadi, na našem sastanku od 21. I. o.g. odlučili smo u sporazumu sa zamjenikom komesara:

1. — Organizovati takmičenje povodom proslave 25-te godišnjice Crvene armije. U tome smislu napisali smo jedno pismo partijskim organizacijama u kome smo iznijeli značaj proslave, šta treba takmičenje da obuhvati i koje koristi partijska organizacija može iz njega izvući ako ga pravilno organizuje. To pismo prorađivali smo na sastancima bat. biroa i ćelija. To pismo dostavljamo i Vama da biste vidjeli kako smo mi to zamislili.

2- — U cilju pravilnog postavljanja organizacionoga pitanja i unošenja potrebne jasnoće po svim oblioima našega partijskoga rada, mislimo da treba organizovati bataljonska partijska savetovanja, čemu ćemo pristupiti čim nam situacija dozvoli.

3. — U cilju osposobljavanja rukovodećeg partijskog kadra odlučili smo pokrenuti kratki kurs za partijce kojd bi trajao od 6—10 dana najviše. Predvideli smo slijedeće 4 teme: Komunistička partija i organizaciono pitanje, Drugi imperijalistički rat i njegovo pretvaranje u oslobodilački, Linija K.P.J. u današnjoj narodno-oslobodilačkoj borbi i o SSSR-u. Materijal za kurs smo pripravili i kurs je trebao da počne, u čemu nas je omela posljednja akcija i ulazak četnika u Vrliku. Kurs i partijska savetovanja, pored neprestanog obilaska part, organizacija, osta-

[5] Zaga Stoilović.

je glavni zadatak u ovome mjesecu. Projekt tema i način obrade na kursu poslati ćemo Vam. U tome pogledu smo se poslužili iskustvima i materijalom sa kurseva u Krajini.

4. — U cilju razvijanja kulturno-prosvjetnoga rada, pored konkretne pomoći, napisali smo također o tome jedno pismo koje se proučava na sastancima i po kome se rad organizuje. To pismo Vam također dostavljamo.

5. — Da bi dali poleta opšte političkom podizanju boraca naše Brigade i da bi razvili interesovanje po svim pitanjima borbe i života u našoj Brigadi odlučili smo pokrenuti brigadni list, o čemu smo i mi lično a i preko specijalnoga dopisa obavjestili Partiju i borce naše Brigade. Taj dopis Vam također dostavljamo.

6. — Za teoretsko podizanje Partije sporazumeli smo se sa zamjenikom politkoma da se za naredni period dobro prouči novi broj »Proletera«, a ćelija Štaba Brigade da pored toga počne izučavanje Istorije SKP (b) služeći se usporedo »osnovama lenjinizma«.

7. — U cilju razvijanja komesarske linije i radi podizanja opšteg političkog nivoa kod svih boraca pristupili smo sređivanju najvažnijeg političkog materijala iz naše dnevne i partijske štampe da bismo drugovima ukazali na ono što je najvažnije kako bi se taj rad razvijao planski.

8. — Da bi se vodila neprestana brigada i dobro upoznao partijski kadar te da bi se ispravile slabosti u tome ipogledu koje su do sada vladale ovom organizacijom, odlučili smo da Vam zatražimo formulare za kadrove koje je izdala Komisija za kadrove CK KPJ, kao i da nam pošaljete potrebna uputstva za kadrovike i popunjavanje ovih formulara.

*

* *

Organizovali smo proslavu godišnjice smrti Lenjina, Luksemburgove i Libknehta kako vidite i iz pisma o takmičenju.

U posljednjoj akciji,[6] kojom je komandovao zamjenik komandanta

IV. Crnogorske brigade drug Vako Đurović,[7] uslijed toga što se je jedan bataljon Crnogorske brigade, kao i zvidnica, povukao, a da nije obavjestio druga Đurovića, bio je poslan naš III. Bataljon da uhvati vezu sa crnogorskim bataljonom, ali je na vrlo nepovoljnim položajima upao u obruč četnika te je imao 22 mrtva i 17 ranjenih. Od toga poginula su 2 zamjenika komesara četa, i 1 politički komesar čete i zamjenik komesara bataljona.[8] Time je partijska organizacija u ovome bataljonu partijskom rukovodstvu i na rukovodeća mjesta doveli najbolje drugove u tome bataljonu. Moral boraca zbog ovih gubitaka popustio je, te ovo-

[6] R'ječ je o napadu na Golubić.

[7] Vasilije Đurović-Vako, poginuo lipnja 1943. na Zelengori kao komandant 4. proleterske crnogorske brigade.

[8] Vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175.

mnog oslabljena, jer smo samo nekoliko dana prije toga vršili izmjene u me bataljonu sada moramo posvetiti najviše vremena i brige.

Naš I. Bataljon imao je 11 mrtvih i 7 ranjenih, od toga jedan član Partije poginuo a jedan teško ranjen.

Kako je došlo do ovih gubitaka detaljno je od strane Štaba Brigade izvešten Štab IV. Operativne zone. Osnovno je ono što smo gore rekli kao i to da su četnici preduzeli ofanzivu sa jakim snagama u pravcu Vrlike istovremeno sa našom akcijom. Obavještenja obavještajne službe o neprijateljskoj ofanzivi bila su malo potcenjena te je pravac prema Vrlici bio potpuno otvoren. Tako je neprijatelj ušao u Vrliku ali zauzećem Strmice hitno ju je napustio i prebacio svoje snage tamo.

Ova Brigada trebala bi da operiše u Srednjoj Dalmaciji i da čuva oslobođeni teritorij koji je vrlo velik. Međutim, ona ovaj zadatak ne može vršiti, jer su sve njene snage zauzete na sektoru Knin—Vrlika, osim dve čete II. Bataljona koje se nalaze u Muću prema Klisu. Čitav oslobođeni teritorij između Knina—Sinja—Drniša—Primorja ostavljen je sa te dve čete i u slučaju bilo kakove, makar i slabo pripremljene neprijateljske ofanzive ovaj se teritorij ne bi mogao uopšte održati. Neposredno pred akciju na Golubić, Strmicu i Plavno neprijatelj je počeo da vrši koncentraciju jačih snaga u Sinju i Klisu, ali uslijed naše akcije na četnička uporišta, dobivši dojam da se tu radi o napadu na Knin, neprijatelj je sve svoje snage prebacio vozom u Knin. To je spasilo slobodnu teritoriju Srednje Dalmacije. Četnici svojim ispadom u Vrliku popalili su u selu Maovicama 150 kuća i poklali 28 osoba, dok se za veliki broj još i ne zna. U Vrlici su zapalili dve kuće i 12 osoba zaklali, a u Kijevu zapalili 5 kuća, zaklali 7 osoba, među kojima dvije žene. Dvije djevojke su silovane. U Vrlici je silovana jedna djevojka, u Kijevu su svukli nekoliko djevojaka gole ali su ove uspjele izbjeći silovanje. To su uglavnom kuće i rodbina domobrana i ustaša koji se nalaze u Sinju. Kada su oni čuli za pokolj koii četnici vrše, tražili su da idu da brane svoje kuće, ali su ih Talijani stavili pod mitraljeze i čuvali. Na to su domobrani i ustaše vikali: »Dole Pavelić«, »Dole NDH«. To je također omelo neprijateljsku ofanzivu na oslobođeni teritorij Srednje Dalmacije. Mi smo tražili da Okružni komitet za Srednju Dalmaciju napiše povodom toga jedan letak koji bi se rasturio u prvom redu u Sinju. Oni su odbili,' jer su dobili direktivu da ne smiju pisati letke. Mi to smatramo nepravilnim. Mislimo da oni ne mogu pisati proglase, u letcima se baviti opšte političkim pitanjima koja zahtijevaju složena razmatranja, ali jedan letak koji bi bio konkretna reakcija na jedan konkretan događaj upravo je nužda, jer mi nismo imali druge mogućnosti da im objasnimo svu glupost položaja u koji ih je stavio okupator, da, dok četnici kolju i pale, oni sjede pod talijanskim mitraljezima a da bi sutra oni palili srpska sela dok bi četnici u Kninu srkali talijansku supu. Mislimo da je letak mogao produbiti suprotnosti između Talijana, ustaša i domobrana i da bi preko letka mogli objasniti dà oni neće biti u stanju braniti svoje kuće dokle god se nalaze u službi okupatora i Pavelića i da

je jedini put naših naroda — put u narodno-oslobodilačku vojsku. Mi smo u tome smislu napisali jedan letak u ime Štaba Brigade.

Oslobođena teritorija nalazi se već 5 mjeseci pod našim direktnim političkim utjecajem. Iz Srednje Dalmacije neprestano pristižu novi borci i pristizaće i dalje. Narod se osjeća osamljen i napušten od naše vojske. Ova teritorija za dalji razvitak NO ustanka u Dalmaciji značajna je. Mi shvatamo da nemamo još dovoljno snaga da je najuspješnije branimo. Znamo da njeno održanje u ovoj situaciji zavisi od opšteg vojnog položaja. Ali bi predložili da, u koliko je to, obzirom na opštu situaciju, moguće, ova Brigada zaista se prebaci na teren Srednje Dalmacije, gdje bi mogla vršiti neobično mnogo .akcija na pruzi Sinj—Split—, Split——Drniš—Knin, Split—Šibenik kao i na cestama koje ovuda vode. Usporedo s tim ona bi mogla vršiti ćTaljnu još uspješniju mobilizaciju. Vi ćete najbolje znati koliko to situacija dozvoljava, samo bi zaista bilo potrebno prisustvo jedne brigade u srcu Srednje Dalmacije.

Izvjesni borci naše Brigade prodaju svoje košulje i kapute za hranu seljacima. Novac nije kolektiviziran. Ovo proizlazi iz opšteg stanja političke svijesti naših boraca i slabog rada naše partijske organizacije. Mi mislimo da preko Partije na četnim konferencijama ovo pitanje postavimo i riješimo na način kako je to riješeno u našim starijim brigadama, jer se ne može dozvoliti da zbog ovakovih stvari izbiju sukobi i da se stvara trgovački odnos sa narodom.

Pored svih slabosti, aljkavosti, slabog teoretskog i političkog nivoa i mladosti partijske organizacije, sam socijalni sastav boraca Brigade i partijskog članstva dokazuje da mi našu Partiju i u ovoj Brigadi možemo podići, učvrstiti i razviti njen rad. Tim prije što je Štab Brigade vojnički dorastao, samo i njega treba pričvrstiti za Partiju i pojačati rad na vojničkom uzdizanju ostalog komandnog kadra i boraca.

Naš slijedeći izvještaj poslati ćemo 1. III. o. g.

S drugarskim pozdravom,

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

3. februara 1943.

Za Politodjel:
Vidić[9] v. r.

[9] Dobrivoje Vidić.

BROJ 54

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH PREKO OD 3. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O NAPADU NA TALIJANSKI BROD U BRBINJU I FORMIRANJU PARTIZANSKOG VODA

Drugarskom O.K. K.P.H. za Sjev. Dalmaciju

Dragi drugovi evo večeras upućujemo 64 drugova u borbu i to iz Velikog Iža 8 Partijaca, 24 S.K.O.J., 6 iz S.M.G.[2] i jedan rodoljub, iz Molata 1 Partijac i 8 skojevaca, iz Brgulja 1 Skojevac, iz Kali (ovaj nije stigao) 6 Skojevaca i iz S. M. G., 4 rodoljuba, iz Malog Iža 1 Skojevac i 1 iz S.M.G. iz Luke 1 sim. P. koji je bio u K.P., ali zbog kapitulanstva neodlučnosti i lijenosti izbačen, taj isti jest učitelj iz Luke, koji se upućuje na oslobođeni teritorij za učitelja, ali on kaže da će u borbu. Dragi drugovi mi ćemo kod nas mobilizirati sve što budemo mogli, sada ćemo upućivati grupu za grupom, ako nas za sada ne spriječi blokada. Večeras je izvršen napad na parobrod u Brbinju,[3] u parobrodu je imalo biti ulje rekviririrano iz Velikog Iža, i pol. komesar, ali kako čujem sada, akcija nije uspila, u parobrodu se izgleda nalazi od **13—15** vojnika, na njih je izvršen napad ali kako izgleda neće uspjeti, zbog slabog komandovanja najviše. Mi smo ovdje formirali jedan vod koji će ovdje djelovati, broj je sada 9 boraca, vodnik: Kotrulja Tome.

Drugovi o drugim stvarima vam sada nemogu javljati jer me čekaju drugovi za odlazak, izvještaj i sve ostalo ćete uskoro dobiti.

Za K.K. K.P.H. Preko
Sime[4]

P.S.

Jedan koji je ovdje sada upisan a nije stigao sada se prekrižuje.

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimale u Arhivu VII, mikroteka CK KPH, ffllm 29/410—411.
[2] Saveza mlade generacije.
[3] Vidi dok. br. 61, 192, 193 1 237.
[4] Sime Lukin.

BROJ 55

IZVJEŠTAJ DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 4. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O STANJU NA TERENU STRMICE, GOLUBIĆA I PLAVNA I O NEPRIJATELJSKIM SNAGAMA U SINJU[1]

Br. 4.
Dana 4 februara 1943. god.

S T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAĆKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE
Str. Pov. O. Br. 31.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P. O. JUGOSLAVIJE
Za »Ob-o«

U akciji naše divizije na Strmici, Golubiću i Plavnu[2] zaplenjena su izvesna četnička dokumenta. Skoro svu tu zaplenjenu neprijateljsku arhivu iz koje bi se imali uzeti pojedini podaci, odneli su drugovi iz V.Š. kad HU bili kod Štaba Divizije u Livnu. Iz tih dokumenata može se unekoliko dobiti podataka o njihovoj formaciji, naoružanju, namerama, četničko-italijanskoj saradnji, njihovoj bednoj propagandi bez ikakvih osnova,
0 organizaciji njihove obaveštajne službe. O tome ovde ne iznosim jer Cete to najbolje videti iz tih zaplenjenih dokumenata. Neke potrebne podatke iz tih dokumenata uzeli smo i upoznali šefove ob-centra brigada usmeno i pismeno. Dostavili smo svim brigadama i zoni[3] organizaciju njihove obavještajne službe sa potrebnim uputstvima o korišćenju iste.

Narodne mase u Strmici, Golubiću i Plavnu su bile prilično jakom Četničkom propagandom zavedene i prema nama neprijateljski nastrojene. Izgleda da naša propaganda nije u dovoljnoj meri prodirala u ta sela, te narodu nije bilo jasno ko su partizani i zašto se oni bore. Imalo je dosta prisilno mobilisanih u četnike te se dešavalo otkazivanje poslušnosti pojedinaca no pak i čitavih četa. Po zauzeću tih sela održani su zborovi i narod je bio prilično oduševljen i nekoliko je bilo njih koji su plakali. Majke, sestre i ostala rodbina »proklinjale su popa Đujića«. Ako bi se ta teritorija držala ma i za kratko vreme mislim da bi se uspelo raskrinkati četničku bandu i narodu otvoriti oči i pokazati mu put kojim treba danas u borbi da ide.

Najnovije izveštaje o stanju u neprijateljskim garnizonima Imotski
1 Posušje drug Peko'[1] je predao drugu Titu. Što se tiče ostalih obaveštenja o tim gradovima kao i o Mostaru i ostalim garnizonima Hercegovine, nemamo nikakvih novih obaveštenja.

k 731* 0riglnal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/5,

* Napad na oya uporišta je Izvršen 25. 1 26. siječnja. Vidi dok. br. 29A, 45, 173 i 175. Odnosi se na Četvrtu operativnu zonu.
Peko Dapčevtić.

Prema izveštaju II dalmatinske brigade od 26. I. t.g. saznaje se sledeće o neprijateljskom garnizonu u Sinju:

Jačina: 12.000 Italijana, 2.200 ustaša i domobrana i oko 50 četnika.

Moral Italijana na vrlo niskom stupnju. Pokazuju znakove slabosti i straha čestom noćnom pucnjavom. Svađaju se sa ustašama. Moral kod ustaša takođe je vrlo slab. Otkako je zapretila hrvatskom stanovništvu opasnost od četnika, ustaše u Sinju govore »da će se postići sporazum između ustaša i partizana o zajedničkoj akciji protiv četnika«.

Veliki broj domobrana na silu je mobilisan i obučen u ustaško odelo. Vrlo veliki broj ima mladih takoreći dece koji nisu učestvovali ni u jednoj borbi i bez ikakve vojničke obuke i vojničkog znanja. Ustaše i četnici na ulici se često svađaju. Većinu milicije sačinjavaju izbjeglice iz Duvna, Livna i Vrlike.

Nikakvih ofanzivnih namera nije se u to vreme kod neprijatelja moglo primetiti.

Raspoloženje stanovništva u Sinju i okolini većinom je prema nama dobro, a gaji veliku mržnju prema okupatoru i njegovim slugama koji im opljačkaše i posledanji zalogaj hleba.

Ukoliko imate nekih obaveštenja od drugih ob-centara ili Partije o obližnjim neprijateljskim garnizonima na koje ćemo svojim operacijama u biliskoj budućnosti naići. Mi ćemo svim silama nastojati da se naša ob-služba orijentiše prema tome.

Ovaj izveštaj prema usmenom telefonskom sporazumu sa drugom Terzićem,[5] šaljemo preko komande livanjskog područja.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za štab divizije
obavještajni oficir
Rade[6] v. r.

[5] Velimir Terzić, zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ.
[6] Rade Janićijević, poginuo 1943. godine kod Foče u borbi protiv četnika.

BROJ 56

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PRIMORSKE CETE ODRŽANOG 6. VELJAČE 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

sa sastanka četne partijske jedinice Prim, čete održanog 6/II ove god. prisutno je bilo 6 drugova i drug sekretar bat. biroa.

Dnevni red:

I. o izvršenim akcijama i držanje drugova
II. o zadatcima koji su pred nas postavljeni
III. dosadašnji rad partije
IV. Skoj.
V. partija
VI. eventuali je.

I. tačka: drug komesar prikazuje kako je bila uspješna akcija na mostu Velim, bez žrtava sa naše strane. Akcija u selu Sonkoviću koja je izvršena na hvatanju špijuna i rekviriranju također je dobro uspjela, jedan je špijun ubiven u kući a drugi uhvaćen te kasnije streljan.[2] Akcija koja je izvršena na dtalijansku patrolu koja je išla po sledovanje potučena je na cesti Gaćelezi—Cista Mala.[3] Akcija je bila uspješna, ubiveno je 7 neprijateljskih vojnika crnokošuljaca a jedan ranjen koji je umro do Gaćeleza. Zaplijenjeno je pet pušaka, jedan puško-mitraljez koji je oštećen, jedan pištolj ispravan i jedan oštećen te 760 metaka i 11 bombi. III vod ove čete koji se nalazi na terenu Biograd srušio je most na cesti Benkovac—Zadar, u blizini italijanske kasarne. Ubiven je jedan špijun iz Biograda koji je bio najopasniji za cijeli Biograd. Pošto preko ovog terena prolazi u zadnje vrijeme ljudstvo za partizane iz raznih mjesta, to ljudstvo ove čete služi za osiguranje i prebačaj.

Držanje drugova u svim akcijama bilo je zadovoljavajuće.

Drug sekretar bat. biro-a, govori o dužnostima drugova partijaca za vrijeme vršenja samih akcija, pa da bi se mogli drugovi borci u njih da ugledaju.

II. točka: drug sekretar bat. biro-a prikazuje kako se je ljudstvo Prim. bat. prebacilo u oslobođeni kraj, pa se je kasnije iz tog ljudstva izabrao srž s namjerom da se u najskorije vrijeme formira bat. eventualno brigada.

Dalje prikazuje razne dužnosti koje su pred nas postavljene, kako da postupamo sa vojskom i sa pozadinom, tako isto prikazuje kako treba

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4—19/1, K. 1603A.

[2] Akcija je izvršena noću 2. veljače 1943.

[3] Akcija je izvršena 1. veljače 1943. godine. Vidi dok. br. 197, napomenu 8.

da osposobljavamo borce u našoj jedinici bilo vojnički ili politički, te da bi se mogli kasnije da prime viših dužnosti.

III. točka: drug sekretar četne jed. prikazuje rad u svojoj četi našto mu drug sekretar bat. biro-a dava uputstva za daljni rad.

IV. tačka: rad Skoj-a do sad skoro nije ništa proradio, nego se u skorije vrijeme počelo oko formiranja samog Skoj-a što drug sekretar bat. biro-a govori kako treba da se postupa sa drugovima Skojevcima i stavlja u dužnost da se Skoj što više podigne.

V. tačka: drug sekretar bat. biro-a prikazuje važnost same partije te prikazuje kako ona igra ulogu u našoj vojsci i pozadini.

VI. tačka: stavlja se u dužnost drugovima partijcima da bi stupili na posao u vezi toga da bi se ispitalo kod boraca u koliko bi netko nešto imao protiv kom. osoblju, pa da bi iznijelo na budućim sastancima. Tako isto se je podvuklo dosta važnih stvari, koje su potrebne i korisne za naš pokret.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar četne part, jedinice
Vlahov Viktor v. r.

BROJ 57

OKRUŽNICA BR. 1 NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE OD 7. VELJAČE 1943. O STVARANJU NO ODOBORA DALMACIJE I NJEGOVIM ZADACIMA[1]

NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR
DALMACIJE
7. februara 1943.

O K R U Ž N I C A B R . 1.

SVIM SEOSKIM, GRADSKIM, OPĆINSKIM I KOTARSKIM NARODNO-OSLOBODILACKIM ODBORIMA

D A L M A C I J E

I. Obavještavamo vas da je 28. i 29. januara 1943. u Livnu na skupštini predstavnika Dalmacije i narodno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji osnovan Narodno-oslobodilački odbor Dalmacije, kao vrhovno narodno predstavništvo za Dalmaciju.[2]

Stvaranjem Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije udovoljeno je neodloživoj potrebi, koja je nastala u vezi s jakim porastom narodno-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/5.
[2] Zapisnik i proglas sa Prve sjednice NOO Dalmacije, Vidi dok. br. 40 i 41.

NARODNO OSLOBODILAČKI ODBOR
DALMACIJE
7.februara 1943

OKRUŽNICA BR.1.

SVIM SEOSKIM,GRADSKIM,OPĆINSKIM I KOTARSKIM
NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA

Dalmacije

I. Obavještavamo vas da je 28 i 29 januara 1943 u Livnu na skupštini predstavnika Dalmacije i narodno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji osnovan Narodno-oslobodilački odbor Dalmacije,kao vrhovno narodno predstavništvo za Dalmaciju.-

Stvaranjem Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije udovoljeno je neodložnoj potrebi,koja je nastala u vezi sa jakim porastom narodno-oslobodilačke borbe u Dalmaciji.Obzirom na veliki broj narodno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji,a u vezi sa zadatcima koji se na današnjem stupnju borbe postavljaju, neodložno se je nametnula potreba da se pored seoskih,gradskih,općinskih i kotarskih narodno-oslobodilačkih odbora stvori jedan centralni organ,koji će u okviru Dalmacije ujediniti,centralizirati i uskladiti rad svih tih narodno-oslobodilačkih odbora na oslobodjenoj i neoslobodjenoj teritoriji.

II. Organizacija i zadatci N.O.O.Dalmacije.

N.O.O.Dalmacije je najviše narodno predstavništvo Dalmacije i nosioc sveukupne civilne vlasti.Njemu su podredjeni kotarski,općinski,gradski i seoski narodno-oslobodilački odbori,koji su u svom području na oslobodjenoj teritoriji jedini organi narodne civilne vlasti,a na neoslobodjenome jedini od naroda priznati organi borbe i narodnog jedinstva.

N.O.O.Dalmacije daje direktive,naredjenja i uputstva za rad narodno-oslobodilačkih odbora čitave Dalmacije,on povezuje,uskladjuje i koordinira njihov rad.-

N.O.O.Dalmacije kao nosioc sveukupne civilne vlasti u Dalmaciji jest organ Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobodjenja Hrvatske (Z.A.V.N.O.H.)vrhovnog narodnog predstavništva za Hrvatsku.Preko Z.A.V.N.O.H-a N.O.O.Dalmacije je povezan i sa Antifašističkim Vijećem Narodnog Oslobodjenja Jugoslavije (A.V.N.O.J.) jedinim narodnim predstavništvom svih naroda Jugoslavije.

Narodno-oslobodilački Odbor Dalmacije (N.O.O.D.) sačinjavaju predstavnici hrvatskog i srpskog naroda Dalmacije,koji aktivno sudjeluju u borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajica.Svi ti predstavnici,kojih sada ima 39,a koji će se broj prema potrebi i mogućnostima povisiti,sačinjavaju forum N.O.O.Dalmacije.Svi članovi N.O.O.Dalmacije biraju iz svoje sredine predsjedništvo za obavljanje tekućih poslova,a koje se sastoji iz predsjednika,sekretara i 5 članova predsjedništva.Predsjedništvo je za svoj rad odgovorno plenumu Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije.Plenum N.O.O.Dalmacije na svom zasjedanju 29 januara izabrao je slijedeće predsjedništvo:

Predsjednik: STANKO ŠKARE,seljak iz Biorine,potpresjednik kotarske organizacije H.S.S.za kotar Imotski i odbornik Seljačke Sloge središnjice u Zagrebu;sekretar: DR.MILOS ŽANKO,advokatski pripravnik iz Splita;
Članovi:MIODRAGOVIC JOVO,pravoslavni pop iz Zagrovića kod Knina;BULJAN VICE,iz Sinja;MATO JAKSIC,advokat iz Dubrovnika;MARTIN SUČIC,seljak iz Otavica,tajnik kotarske organizacije H.S.S.za kotar Knin-Drniš,DR.JERKO RADMILOVIC iz Sutivana na Braču,tajnik S.B.O.T.I.Č.u Zagrebu.

N.O.O.Dalmacija kao nosioc civilne vlasti oslonom na seoske,gradske,općinske i kotarske narodno-oslobodilačke odbore i uz podršku naroda preuzeo je dužnost da u smislu narodnih težnja i potreba rješava sva pitanja narodnog života: upravne,privredno-financijske,prosvjetne,socijalne,vjerske,zdravstvene,propagandističke prirode,kao i dužnost da ujedini i mobilizira sve narodne snage u svetoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

III. Pozivamo sve postojeće seoske,gradske,općinske i kotarske narodno-oslobodilačke odbore da nam hitno pošalju izvještaj o dosadašnjem radu i organizacionom stanju.Izvještaj treba da obuhvati podatke o tome:

,da li se radi o seoskom,gradskom,općinskom ili kotarskom N.O.Odboru,kao i o sjedištu odbora.-Broj odbornika.-Političko-propagandističku djelatnost odbora i aktiviziranja naroda i mobilizacije narodnih snaga za narodno-oslobodilačku borbu.-O sabirnim akcijama pomoći partizanima.-Ulogu N.O.O.u organizovanju privrednog života i ishrane.-Potrebe svog kraja,kao i koji artikli i proizvodi dolaze u obzir za razmjenu sa drugim krajevima.-Da li N.O.O.ima autoritet i popularnost u narodu.-

1.Neka seoski i gradski N.O.O.pošalju svoj izvještaj preko svog općinskog narodno-oslobodilačkog odbora,a u koliko općinski N.O.O.ne postoji,onda izravno Predsjedništvu N.O.O.Dalmacije.

Faksimil prve stranice dokumenta broj 57

-oslobodilačke borbe u Dalmaciji. Obzirom na veliki broj narođno-oslobodilačkih odbora u Dalmaciji, a u vezi sa zadatcima koji se na današnjem stupnju borbe postavljaju, neodložno se je nametnula potreba da se pored seoskih, gradskih, općinskih i kotarskih narodno-oslobodilačkih odbora stvori jedan centralni organ, koji će u okviru Dalmacije ujediniti, centralizirati i uskladiti rad svih tih narodno-oslobodilačkih odbora na oslobođenoj i neoslobođenoj teritoriji.

II. Organizacija i zadatci N.O.O. Dalmacije

N.O.O. Dalmacije je najviše narodno predstavništvo Dalmacije i nosioc sveukupne civilne vlasti. Njemu su podređeni kotarski, općinski, gradski i seoski narodno-oslobodilački odbori, koji su u svom području na oslobođenoj teritoriji jedini organi narodne civilne vlasti, a na neoslobođenome jedini od naroda priznati organi borbe i narodnog jedinstva.

N.O.O. Dalmacije daje direktive, naređenja i uputstva za rad narodno-oslobodilačkih odbora čitave Dalmacije, on povezuje, usklađuje i koordinira njihov rad.

N.O.O. Dalmacije kao nosilac sveukupne civilne vlasti u Dalmaciji jest organ Zemaljskog Antifašističkog Vijeća Narodnog Oslobođenja Hrvatske (Z.A.V.N.O.H.) vrhovnog narodnog predstavništva za Hrvatsku. Preko Z.A.V.N.O.H-a N.O.O Dalmacije je povezan i sa Antifašističkim Vijećem Oslobođenja Jugoslavije (A.V.N.O.J.) jedinim narodnim predstavništvom svih naroda Jugoslavije.

Narodno-oslobodilački Odbor Dalmacije (N.O.O.D.) sačinjavaju predstavnici hrvatskog i srpskog naroda Dalmacije, koji aktivno sudjeluju u borbi protiv fašističkih okupatora i domaćih izdajica. Svi ti predstavnici, kojih sada ima 39, a koji će se broj prema potrebi i mogućnostima povisiti, sačinjavaju forum N.O.O. Dalmacije. Svi članovi N.O.O. Dalmacije biraju iz svoje sredine predsjedništvo za obavljanje tekućih poslova, a koje se sastoji iz predsjednika, sekretara i 5 članova predsjedništva. Predsjedništvo je za svoj rad odgovorno plenumu Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije, Plenum N.O.O. Dalmacije na svom zasjedanju 29. januara izabrao je slijedeće predsjedništvo:

Predsjednik: STANKO ŠKARE, seljak iz Biorine, potpredsjednik kotarske organizacije H.S.S za kotar Imotski i odbornik Seljačke Sloge središnjice u Zagrebu; sekretar: DR. MILOS ZANKO, advokatski pripravnik iz Splita; Članovi: MIODRAGOVlC JOVO, pravoslavni pop iz Zagrovića kod Knina; BULJAN VICE, iz Sinja; MATO JAKSlC, advokat iz Dubrovnika; MARTIN SUClC, seljak iz Otavica, tajnik kotarske organizacije H.S.S. za kotar Knin—Drniš; DR. JERKO RADMILOVIČ iz Sutivana na Braču, tajnik S.B.O.T.I.C. u Zagrebu.

N.O.O. Dalmacije kao nosioc civilne vlasti oslonom na seoske, gradske, općinske i kotarske narodno-oslobodilačke oddlre i uz podršku naroda preuzeo je dužnost da u smislu narodnih težnja i potreba rješava sva pitanja narodnog života: upravne, privredno-financijske, prosvjetne, socijalne, vjerske, zdravstvene, propagandističke prirode, kao i dužnost

da ujedini i mobilizira sve narodne snage u svetoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

III. Pozivamo sve postojeće seoske, gradske, općinske i kotarske narodno-oslobodilačke odbore da nam hitno pošalju izvještaj o dosadašnjem radu i organizacionom staju. Izvještaj treba da obuhvati podatke o tome:

da li se radi o seoskom, gradskom, općinskom ili kotarskom N.O. Odboru, kao i osjedištu odbora. — Broj odbornika. — Političko-propagandističku djelatnost oko aktiviziranja naroda i mobilizacije narodnih snaga za narodno-oslobodilačku borbu. — O sabirnim akcijama pomoći partizanima. — Uloga N.O.O. u organizovanju privrednog života i ishrane. — Potrebe svog kraja, kao i koji artikli i proizvodi dolaze u obzir za razmjenu sa drugim krajevima. — Da li N.O.O. ima autoritet i popularnost u narodu.

1. Neka seoski i gradski N.O.O. pošalju svoj izvještaj preko svog općinskog narodno-oslobodilaokog odbora, a u koliko općinski N.O.O. ne postoji, onda izravno Predsjedništvu N.O.O. Dalmacije.

2. Neka svaki općinski N.O.O. izvjesti o svom organizacionom stanju i radu, kao i zvještaje sebi podređenih N.O. Odbora, uz tačne podatke u kojim selima postoje i u kojima još ne postoje N.O. Odbori, pošalje preko svog kotarskog N.O. Odbora ovom predsjedništvu, a ako kotarski još nije formiran onda izravno Predsjedništvu N.O.O. Dalmacije.

3. Neka svaki kotarski N.O.O. izvjesti o organizacionom stanju i svom radu, kao i broju i radu općinskih, seoskih, gradskih N.O. Odbora u svom kotaru, uz izvještaj o općinama u kojima još ne postoje N.O. Odbori pošalje Predsjedništvu N.O. Odbora Dalmacije. Neka seoski N.O.O. hitno pošalju svoje izvještaje u roku od 5 dana, općinski u roku od 8 dana, a kotarski u roku od 15 dana po primitku ovog dopisa.

IV. Sakupljanje podataka o zvijerstvima okupatora, ustaša i četnika

I u Dalmaciji, kao i drugim krajevima naše domovine, okupatori, ustaše i četnici Draže Mihailovića učinilu su i svakodnevno čine bezbrojna zločinstva paleže, pljačke i interniranja. Ti zločini biće surovo kažnjeni.

Sovjetska je vlada dne 14. oktobra 1942. kao odgovor na zajedničku notu vlada porobljenih zemalja Evrope izdala notu o odgovornosti osvajača i njihovih pomagača za zločine, koje su izvršili u okupiranim državama Evrope. U toj se noti među ostalim ustanovljuje:

»•Podatci, koji su o zvijerstvima hitlerovskih okupatora i njihovih pomagača saopćeni Sovjetskoj vladi, ponovo potvrđuju sveopći i predomišljeni karakter njihovih krvavih zločina. Ti podatci svjedoče o tome, da su njemačka fašistička vlada i njeni pomagači, koji žele da porobe narode okupiranih zemalja da razruše kulturu i ponize njihovo nacionalno dostojanstvo postavili sebi za cilj i neposredno sadističko istrebljavanje znatnog dijela stanovništva na osvojenom teritoriju«. Nadalje Sovjetska vlada u toj noti dalje kaže: »Sovjetska vlada ovim ponovno

izjavljuje glasino sa svom odlučnošću i nesalomivošću, da zločinačka hitlerovska vlada i svi njeni pomagači moraju podnijeti i da će podnijeti zasluženu kaznu za zločine izvršene protiv naroda Sovjetskog Saveza i protiv svih slobodoljubivih naroda ina teritoriju privremeno okupiranom od njemačkih trupa i njihovih saradnika [...] Sovjetska vlada se saglašava sa izjavom predsjednika Sjedinjenih Država g. Ruzvelta u njegovom govoru od 12. oktobra po pitanju kazne »nacističkih lidera«, konkretno odgovornih za bezbrojne čine zvijerstava, naime, da »klika vođa i njihovih vatrenih saradnika mora biti nabrojana poimence, uhapšena i suđena saobrazno krivičnom zakonu.« U noti se dalje veli: »da sovjetska vlada i »njeni organi vode detaljni spisak svih tih zločina hitlerovske vojsike, za koje sovjetski narod s negodovanjem pravično traži i odmazdu, koju će dobiti.«

Ni mi ne smijemo dozvoliti da zločini okupatora, ustaša i četnika ministra izbjegličke vlade Draže Mihailovića, u kojoj sjede i predstavnici reakcionarnog vodstva HSS s Mačekom na čelu, ostanu nekažnjeni.

Mi moramo naročito nastojati, da pravednoj osveti naroda pored Pavelića, i njegove ustaške bande, ne izmaknu ni izbjeglička vlada u Londonu, njen ministar Draža Mihailović kao i svi oni, koji su organizatori i inicijatori četničkih zločina po našoj zemlji. Ovi će naročito nastojati, da se prikriju maskog savezništva sa Engleskom i Amerikom, da bi sakrili svoje zločine i izmakli pravednoj kazni. Zato mi već danas moramo nastojati da se njihovi zločini otkriju u detalje, svi do posljednjeg, da sa tim zločinima upoznamo našu i svjetsku javnost, kako niko ne bi posumnjao u njihov zločinački rad i kako niko ne bi i najsurovije kazne držao neopravdanim. U interesu je budućnosti čovječanstva, da svi ti zločinci i zločini budu otkriveni, kako ne bi niko uspio, da se bilo gdje u svijetu sakrije, da u drugim zemljama i krajevima ponovno počinje zločine, izdaje i diverzije.

U cilju ostvarenja pravedne 'kazne i osvete dužnost je svih narod.no--oslobodilačkih odbora da sakupe optužind materijal. Stoga pozivamo sve N.O. Odbore, da odmah pristupe sakupljanju svih podataka o zvijerstvima, strijeljanjima, paljevinama, pljački i t. d.

Podatci moraju obuhvatiti jednostavni, detaljni i tačni popis svih okupatorskih, ustaških i četničkih zločina, navodeći po mogućnosti tko ga je izvršio kada i pod kakvim uslovima, da li je i koji je od zlikovaca kažnjeg i od koga. Treba iznijeti mjesto gdje je zločin ih pljačka počinjena, broj ubijenih i interniranih lica, broj popaljenih kuća, opljačkane imovine, imena žrtava. U koliko se nemože ustanoviti imena zločinaca, onda se u svakom slučaju može ime jedinice uzeti, kojoj pripada, kraja odakle su došli na mjesto zločina itd. Zatim treba popisati imena svih fašističkih fumkcioinera, šefova, činovnika, kao i usaških i čeničkih, koji se nalaze u dotičnom kraju. Na pr. u Makarskoj, Splitu, Šibeniku, Trogiru, Kninu, Sinju i t. d. To je potrebno, jer je jal|no da su sve kazene ekspedicije izvršile zločine s njihovim znanjem i odobrenjem.

Materijal treba hitno sakupiti i dostaviti Predsjedništvu N.O. Odbora Dalmacije preko općinskih i kotarskih N.O.O., koji su uz seoske i gradske

odgovorni za sakupljanje podataka. Sakupljanje podataka treba da se i od sada trajno obavlja i da nas se svako pola mjeseca obavještava.
Prilozi: Obrazac 1, 2, 3.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar N.O.O. Dalmacije
Dr. Miloš *Zanko* v. r.

Predsjednik N.O.O. Dalmacije

BROJ 58

OKRUŽNICA BR. 2 NARODNOOSLOBODILAČKOG ODBORA DALMACIJE OD 7. VELJAČE 1943. U POVODU OPCE MOBILIZACIJE[1]

NARODNO-OSLOBODILACKI ODBOR DALMACIJE
PREDSJEDNIŠTVO
7. II. 1943.

O K R U Ž N I C A B R . 2

SVIM SEOSKIM, GRADSKIM, OPĆINSKIM I KOTARSKIM NARODNO-OSLOBODILACKIM ODBORIMA DALMACIJE

I. Fašistička ratna mašina lomi se pod uništavajućim udarcima Crvene Armije. Nijemci gube ogromne mase materijala i ljudi. Hitler je proglasio mobilizaciju posljednjih ostataka njemačkog naroda, muškaraca i žena od 15—70 godina. Da bi mogao te ostatke baciti na front, Hitler traži po Evropi nove žrtve i robove za klaonicu i za rad u Njemačkoj. Hitler je proglasio mobilizaciju svih žena i muškaraca u Češkoj, a Pavelić svih muškaraca i žena od 16 do 60 godina. Hitler zna, da narodno-oslobodilačka borba ometa planove njegove mobilizacije u našoj zemlji, a suviše strahuje da ga naša oslobodilačka vojska pri otvaranju drugog fronta teško ne iznenadi i zato je započeo jaku ofanzivu na oslobođeni teritorij. Toj ofanzivi su se pridružile ustaške i četničke bande Draže Mihailovića, ministra izbjegličke vlade, koja bi htjela da uz pomoć fašista uništi narodno-oslobodilačku vojsku i nakon pobjede saveznika uvede velikosrpski jaram.

Zato okupatori, ustaše i četnici vrše opću mobilizaciju i bijesnu ofanzivu na oslobođeni teritorij i našu vojsku, zalog naše slobode i budućnosti. Ova neprijateljska ofanziva nameće svim sinovima našeg naroda svetu dužnost da mobiliziraju sve snage ne samo za zaustavljanje ofanzive, već i za pretvaranje neprijateljske ofanzive u našu ofanzivu, koja će se u svom pobjedničkom naletu sliti sa općom neza-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/6.

NARODNO-OSLOBODILAČKI ODBOR DALMACIJE
PREDSJEDNIŠTVO
7.II.1943.

2-139-1
H.

OKRUŽNICA BR.2.

SVIM SEOSKIM, GRADSKIM, OPCINSKIM I KOTARSKIM NARODNO-OSLOBODILAČKIM ODBORIMA DALMACIJE

I. Fašistička ratna mašina lomi se pod uništavajućim udarcima Crvene Armije. Nijemcu gube ogromne mase materijala i ljudi. Hitler je proglasio mobilizaciju posljednjih ostataka njemačkog naroda, muškaraca i žena od 15 - 70 godina. Da bi mogao te ostatke baciti na front, Hitler traži po Evropi nove žrtve i robove za klaonicu i za rad u Njemačkoj. Hitler je proglasio mobilizaciju svih žena i muškaraca u Ceskoj, a Pavelić svih muškaraca i žena od 16 do 60 godina. Hitler zna, da narodno-oslobodilačka borba ometa planove njegove mobilizacije u našoj zemlji, a suviše strahuje da ga naša oslobodilačka vojska pri otvaranju drugog fronta teško ne iznenadi i zato je započeo jaku ofanzivu na oslobodjeni teritorij. Toj ofanzivi su se pridružile ustaške i četničke bande Draže Mihailovića, ministra izbjegličke vlade, koja bi htjela da uz pomoć fašista uništi narodno-oslobodilačku vojsku i rukom pobjede saveznika uvede velikosrpski jaram.

Zato okupatori, ustaše i četnici vrše opću mobilizaciju i bijesnu ofanzivu na oslobodjeni teritorij i našu vojsku, zalog naše slobode i budućnosti. Ova neprijateljska ofanziva nameće svim sinovima našeg naroda svetu dužnost da mobiliziraju sve snage ne samo za zaustavljanje ofanzive, već i za pretvaranje neprijateljske ofanzive u našu ofanzivu, koja će se u svom pobjedničkom naletu sliti sa općom nezadrživom ofanzivom Crvene Armije i uništiti okupatore, ustaše i četnike. Dalmacija, koja je dala pet svojih brigada, koja iz dana u dan daje nove heroje i borce, treba da i sada, - kad se je nad hrvatskim narodom uz okupatorsku čizmu podigla i četnička krvava kama, - prednjači cijelom hrvatskom narodu, koji će u zajednici sa bratskim srpskim narodom svladati sve teškoće do pobjedničkog završetka. Dalmacija, mora da podje putem Bosanske Krajine, da se natječe sa tom junačkom Krajinom, koja je poslala u narodnu vojsku do posljednjeg muškarca. U Dalmaciji, naročito u oslobodjenim i od partizana kontroliranim krajevima treba da se digne sve na oružje. Naše vojno rukovodstvo, Štab IV. Operativne Zone N.O.V. i P.O. Hrvatske za Dalmaciju udovoljavajući željama i potrebama naroda u saglasnosti sa ovim Predsjedništvom N.O.O. Dalmacije, proglasio je opću mobilizaciju svih muškaraca od 18 do 30 godina. Pomoći provesti tu mobilizaciju to je najveći zadatak, koji moraju u interesu narodne slobode provesti svi narodno-oslobodilački Odbori u zajednici sa vojnim i vojno-pozadinskim vlastima.

II. Mobilizacija i polazak boraca u redove partizanske vojske mora da bude narodna svečanost i manifestacija jedinstva naroda sa svojom vojskom. - Odmah po primitku ovog naredjenja i direktiva svi narodno-oslobodilački Odbori u oslobodjenoj i neoslobodjenoj Dalmaciji - gdje to prilike dozvoljavaju - moraju po svim selima i gradovima, u zajednici sa omladinskim i ženskim antifašističkim organizacijama i vojnim vlastima organizirati javne zborove i objasniti potrebu mobilizacije. Zborovi neka budu kratki i sažeti sa manifestacijama i povorkama uz zastave. Objašnjavanje i stvoreno oduševljenje treba da dovedu do toga da narod smjesta prihvati mobilizaciju i ode u najbliže vojne jedinice. Po odazivu boraca cijenit će narod rad i vrijednost narodno-oslobodilačkog odbora.

III. Na oslobodjenom teritoriju neka svi N.O.O. pruže punu podršku dvojno-pozadinskim vlastima: komandama mjesta i područja pri odašiljanju poziva i sastavljanju spiskova vojnih obvezanika, kao i pri agitacijama za mobilizaciju. U neoslobodjenim krajevima gdje nema vojno-pozadinskih vlasti, sami narodno-oslobodilački odbori moraju uz podršku svih rodoljuba provesti mobilizaciju i odašiljanje boraca najbližim partizanskim jedinicama. Mobilizacija obuhvata sve sposobne muškarce od 18 do 30 godina i njima treba uputiti poziv. I mladji od 18 i stariji od 30 godina, koji su sposobni za vojsku, a dobrovoljno se jave, neka budu odaslani. Postupak mora biti brz i masovan. Neka se razvije natjecanje izmedju N.O.O. svih sela i krajeva, neka dnevno pristižu stotine i tisuće boraca. Mobilizacija mora biti završena kroz 14 dana po primitku ovog dopisa.

IV. Hitno nas izvjestite o mjerama koje ste poduzeli.

S v e z a f r o n t S v e z a p o b j e d u !
S m r t f a š i z m u s l o b o d a n a r o d u !

SEKRETAR N.O.O. DALMACIJE: [signature]

PREDSJEDNIK N.O.O. DALMACIJE: [signature]

Faksimil dokumenta broj 58

držívom ofanzivom Crvene Armije i uništiti okupatore, ustaše i četnike. Dalmacija, koja je dala pet svojih brigada, koja iz dana u dan daje nove heroje i borce, treba da i sada, — kad se je nad hrvatskim narodom uz okupatorsku čizmu podigla i četnička krvava kama, — prednjači cijelom hrvatskom narodu, koji će u zajednici sa bratskim srpskim narodom svladati sve teškoće do pobjedničkog završetka. Dalmacija, mora da pođe putem Bosanske Krajine, da se natječe sa tom junačkom Krajinom, koja je poslala u narodnu vojsku do posljednjeg muškarca. U Dalmaciji, naročito u oslobođenim i od partizana kontroliranim krajevima treba da se digne sve na oružje. Naše vojno rukovodstvo, Štab IV. Operativne Zone N.O.V. i P.O. Hrvatske za Dalmaciju udovoljavajući željama i potrebama naroda u saglasnosti sa ovim Predsjedništvom N.O.O. Dalmacije, proglasio je opću mobilizaciju svih muškaraca od 18 do 30 godina. Pomoći provesti tu mobilizaciju to je najveći zadatak, koji moraju u interesu narodne slobode provesti svi narodno-oslobodilački Odbori u zajednici sa vojnim i vojno-pozadinskim vlastima.

II. Mobilizacija i polazak boraca u redove partizanske vojske mora da bude narodna svečanost i manifestacija jedinstva naroda sa svojom vojskom. — Odmah po primitku ovog naređenja i direktiva svi narodno-oslobodilački Odbori u oslobođenoj i neoslobođenoj Dalmaciji — gdje to prilike dozvoljavaju — moraju po svim selima i gradovima, u zajednici sa omladinskim i ženskim antifašističkim organizacijama i vojnim vlastima organizirati javne zborove i objasniti potrebu mobilizacije. Zborovi neka budu kratki i sažeti sa manifestacijama i povorkama uz zastave. Objašnjavanje i stvoreno oduševljenje treba da dovedu do toga da narod smjesta prihvati mobilizaciju i ode u najbliže vojne jedinice. Po odazivu boraca cijenit će narod rad i vrijednost narodno-oslobodilačkog odbora.

III. Na oslobođenom teritoriju neka svi N.O.O. pruže punu podršku vojno-pozadinskim vlastima: komandama mjesta i područja pri odašiljanju poziva i sastavljanju spiskova vojnih obveznika, kao i pri agitacijama za mobilizaciju. U neoslobođenim krajevima gdje nema vojno-pozadinskih vlasti, sami narodno-oslobodilački odbori moraju uz podršku svih rodoljuba provesti mobilizaciju i odašiljanje boraca najbližim partizanskim jedinicama. Mobilizacija obuhvata sve sposobne muškarce od 18 do 30 godina i njima treba uputiti poziv. I mlađi od 18 i stariji od 30 godina, koji su sposobni za vojsku, a dobrovoljno se jave, neka budu odaslani. Postupak mora biti brz i masovan. Neka se razvije natjecanje između N.O.O. svih sela i krajeva, neka dnevno pristižu stotine i tisuće boraca. Mobilizacija mora biti završena kroz 14 dana po primitku ovog dopisa.

IV. Hitno nas izvjestite o mjerama koje ste poduzeli.

Sve za front Sve za pobjedu!

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar N.O.O. Dalmacije:
Dr. *Miloš Zanko* v. r.

Predsjednik N.O.O. Dalmacije
Stanko Škare v. r.

BROJ 59

ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 8. VELJAČE 1943. ZA NAPAD NA IMOTSKI I POSUŠJE[1]

S T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
JUGOSLAVIJE

Dana 8. II. 1943 god.
časova 4.30.

Z A P O V I J E S T

sekcija Livno—Makarska—Prozor—Mostar,
razmera 1:100.000

Situacija: Naša II proleterska divizija ojačana sa IV dalmatinskom brigadom dobila je zadatak, da napadne i osvoji neprijateljska uporišta Imotski i Posušje.[2] Važnost zauzimanja ovih uporišta ogleda se prvenstveno u kidanju veze Mostara sa Splitom i Sinjom, kao i uništenje jednih ustaških formacija na ovom prostoru. Zauzećem ovih uporišta pored vojničkog značaja mnogo se dobija i u političkom pogledu, naročito na prostoru Imotskog i Dalmacije kao i većim dijelom Hercegovine.

Podaci o neprijatelju.

Imotski: U Imotskom nalaze se tri ustaške bojne u jačini od 1200 vojnika. Jedna od ovih bojna (Krajiška) prepolovljena je u borbama u Livnu. Naoružanje Imotskog kreće se ovako: dva pješadijska topa 37 mm, jedan teški bacač, pet teških mitraljeza i oko 50 puškomitraljeza. Motorizovanih jedinica i teške artiljerije nemaju prema podacima dobijenim od 6 ov. mj. Razmještaj ovih bojni je sljedeći: a) odbranbena bojna smještena je u Trokulovoj mlinici (sjeverni dio grada), kontroliše pravce sjeverno od Imotskog i prema Posušju. b) VII bojna (ranije Krajiška) kontroliše pravac od Podbablja a drži posadu na Kamenmostu. v) III bojna crne legije kontroliše pravac od Prološca gdje logoruje jedna njena satnija. Utvrđenje Imotskog vidi se iz priložene skice, naročito je utvrđen sjeveroistočni dio grada kao i južni. Moral kod neprijatelja nije na visini. Stanovništvo Imotskog dobrim je dijelom za nas.

Posušje: Jačina neprijateljske posade u Posušju kreće se od oko 1000 ustaša, milicije i domobrana, sa odgovarajućim brojem pješadiskog naoružanja. Navodno od teškog naoružanja Posušje ima četiri teška bacača i jedan top.

U cilju izvršenja gornjeg zadatka

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/2, k. 731.

[2] Jedinice Druge proleterske divizije uz sadejstvo Četvrte dalmatinske brigade 9. veljače likvidirale su Posušje a idućeg dana Imotski. Vidi dok. br. 482, napomenu 2.

N A R E Đ U J E M O :

A. Zapadna grupa

1. *Sjeverna kolona*

Komandant drug Radovan **Vukanović.**

Sastav: IV proleterska brigada

1 brdska baterija, odjeljenje haubica i jedan protivkolski top 37 mm i baterija bacača.

Svega: 4 bataljona, dva brdska topa, jedna haubica, jedan protivkolski top i četiri teška bacača.

1. Napada opštim pravcem napada: Vir—Mali Galici—Miloradovići—Imotski sa zadatkom da napadne grad sa sjeverne i sjeveroistočne strane. Zona širenja desno s. Jažići—istočno od Modrog Jezera—katolička crkva u gradu. Lijevo: s. Matici—istočno od s. Janješi —Katunište—k. 390[3] pa zaključno sa putem Imotski—Posušje. Prije dolaska na polazni položaj za napad s. Jažić—s. Ćosić—Katunište očistiti neprijateljske istaknute dijelove ukoliko bi ih bilo na liniji Gornji Proložac—Gornji Vinjani.

Vezu održavati desno sa IV dalmatinskom brigadom i to prije likvidacije Prološca i Poljica, a po likvidaciji ovog u s. Jažići a lijevo sa II dalmatinskom brigadom u s. Vidoši. Brigadnu rezervu orijentisati prema svom lijevom krilu naspram puta Imotski—Posušje pa dalje Velenica k. 395.

2. *Zapadna kolona*

Komandant drug Savo Drljević.

Sastav : IV dalmatinska brigada bez jednog bataljona i jedan protivkolski top 37 mm.

Svega: tri bataljona pješadije i jedan protivkolski top 37 mm.

[3] Vjerojatno k. 393.

2. Napada sa dva bataljona opštim pravcem napada: s. Postranje—s. Proložac—s. Sušici—s. Glavina—Imotski sa zapadne strane, a sa jednim bataljonom pravcem Podbablje—Kamenmost sa zadatkom, da na pravcu Postranje——Proložac čim prije protjera i uništi neprijateljske istaknute dijelove na ovom pravcu, te na taj način oslobodi i našu sjevernu kolonu od eventualnog bočnog iznenađenja. Bataljon sa pravca Podbablja ima zadatak što prije protjerati neprijateljsku posadu sa Kamenmosta i olakšati pokret bataljonima na pravcu Proložac—Imotski. Zona širenja desno zaključno put Proložac——Imotski, lijevo s. Zdilari—zapadne strane Crvenog i Modrog Jezera—Imotski.

Vezu održavati desno sa bataljonom na pravcu Podbablje—Kamenmost, a lijevo sa sjevernom kolonom na pravcu s. Jažići.

B. **Istočna grupa**

3. *Sjeveroistočna kolona*

Komandant drug Ljubo Đurić.

Sastav: II proleterska brigada i baterija bacača.

Svega: pet bataljona i četiri bacača.

3. Napada sa dva bataljona opštim pravcem napada Trebistovo—Posušje sa linije Radovan—k. 1134—Gradina i to jednim bataljonom pravcem Gradina—s. Rastovača a po likvidaciji Rastovače produžiti napad sa jugoistočne strane na Posušje; sa drugim bataljonom pravcem Radovan—687—Posušje.

Sa dva bataljona kreće se što prije pravcem : Trebistovo—Poljice[4]—Širića Brijeg—Broćanac do na liniju s. Branič—k. 820 sa z^latkom da na pomenutom pravcu očisti sva sela ustaški raspoložena a potom na određenoj liniji

Poljice kod sela Savaća.

posednu položaj, sa zadatkom zatvaranja pravca od Širokog Brijega za Posuš je i sprečavanja svake intervencije neprijatelja sa te strane.

Po dolasku na određenu liniju, srušiti put i onesposobiti ga za prolaz motorizacije. Naročito iskidati put na serpentinama i srušiti most zapadno od Crnodola.

Brigadnu rezervu postaviti na lijevom krilu prema Rastovači. Brigadnoj rezervi dati zadatak obezbjeđenja od eventualnih ispada milicije sa pravca Vrhpolje i Rakitno.

Zona širenja desno: Radovan—k. 1036—staza zapadno od k. 687 za Posušje, lijevo s. Sobać—staza koja silazi za s. Rastovaču.

Vezu održavati desno sa II dalmatinskom brigadom k. 614, gdje rijeka Ričina presjeca put Duvno—Posušje, a lijevo sa bataljonima na liniji s. Vranić—k. 820.

Po zauzeću Posušja ova će se kolona orijentisati prema Širokom Brijegu isturajući jače dijelove do u visini s. Podkraj.

4. *Sjeverozapadna kolona*

Komandant drug Ljubo Vučković.

Sastav: II dalmatinska brigada, jedan protivkolski top 37 mm.

Svega: četiri bataljona i jedan protivkolski top 37 mm.

4. Napada opštim pravcem napada: s. Vučipolje—Orlov Kuk—Jukići—Posušje, sa zadatkom da na tom pravcu prvo protjera i uništi sve neprijateljske dijelove, pripremajući pad Posušja sa sjeverozapadne strane.

Zona širenja desno: s. Biske—s. Senj—s. Karamatići—s. Kovači—s. Zlopolje a lijevo: Stečce—Rudeži—s. Jukići—put za Posušje. Po padu Posušja dva bataljona ove kolone orijentisati na pravcu

Posušje—Imotski. Vezu održavati desno sa sjeveroistočnom kolonom istočne grupe k. 614, gdje rijeka Ričina siječe put Duvno—Posušje.

5. *Artiljerija*

Istočna grupa:

Komandant drug Obradović.[5]

Sastav jedna haubička baterija.

Svega: dvije haubice.

5. Postavlja se na prostoru s. Mrve-Iji—s. Biske—Čitluk, sa zadatkom da potpomaže napad istočne grupe na Posušju. Prije početka napada izvidjeti zemljište i izraditi potrebne elemente za gađanje. Početak artiljerijske pripreme u 17,30 časova.

6. *Zapadna grupa*

Komandant drug Gavriljščenko.[6]

Sastav: brdska baterija i jedno odjeljenje haubica.

Svega: dva brdska topa 75 mm i jedna haubica 100 mm.

6. Postavlja se na prostoru s. Miloradović—s. Zivanović (brdska baterija)
a haubičko odjeljenje kod džamije us. *b*
Postranje, sa zadatkom potpomaganja zapadne grupe na Imotski. Promjenu vatrenih položaja komandant artiljerije vršiće po zahtjevu komandanta kolone. Artiljeriska priprema otpočeće tačno u 17.30 časova.

7. Napad kolona na svoje objekte počeće sa polaznih položaja za napad početkom artiljeriske pripreme, tj. čišćenjem svih istaknutijih neprijateljskih dijelova van Posušja i Imotskog.

8. Odbrana od motorizacije: svi komandanti kolona organizovaće rušenje komunikacija na više mjesta, praveći prepreke i postavljajući za tu svrhu protivkolska oruđa u slučaju potrebe.

9. Odbrana od avijacije: komandanti kolona^skrenuće pažnju svojim jedinicama na tajnost kretanja i korišćenje pokrivenog zemljišta, te da

[5] Branko Obradović.
* A'.ekse] Gavriljščenko.

na taj način izbjegne se ugled od strane neprijatelja sa zemlje i vazduha. Primijeniti kamuflažu u što većem obimu, maskirajući naročito položaj artiljerije.

10. Početak napada i jedne i druge grupe biće u 18 časova, 9. ov. mj., poslije izvršene artiljeriske pripreme. Polazak sa polaznih položaja u napad biće sa početkom artiljeriske pripreme.

11. Veza između kolona biće kurirska i pomoću patrola za održavanje veze, a kod artiljerije pomoću telefona. Veza između napadnih grupa i Štaba divizije biće telefonska i pomoću kurira. Ugovoreni znak za artiljeriju da je Posušje palo biće jedna crvena raketla ispaljena uvis; da je Imotski pao dvije zelene raketle ispaljene uvis. Dvije crvene raketle ispaljene uvis označavaće: pojačaj vatru na Posušje i Imotski.

12. Sanitet. Diviziski sanitet biće u Studenom Vrelu. Hirurška ekipa Istočne grupe nalaziće se u s. Doci, gdje ranjenike prenositi. Evakuacija ranjenika Zapadne grupe biće do s. Studenci a odatle preko Aržana za Duvno. Za prenos ranjenika koristiti zdravo ljudstvo novomobilisano.

13. Zaštitu artiljerije kod Istočne grupe daće Štab II dalmatinske brigade, kod Zapadne grupe za haubičko odjeljenje Štab IV dalmatinske brigade a kod brdske baterije Štab IV proleterske brigade.

Po likvidaciji Posušja i Imotskog IV dalmatinska brigada prebaciće jedan bataljon u s. Proložac, a sa dva bataljona orijentisaće se prema Sinju, zatvarajući sve pravce odakle bi mogao neprijatelj da se pojavi.

IV crnogorska brigada ostaviće jedan bataljon u Imotski a sa ostalim jedinicama produžiće čišćenje sela na pravcu Imotski—Grude, zatvarajući put od Ljubuškog.

II dalmatinska brigada ostaviće jedan bataljon u Posušju a sa ostalim jedinicama zadržaće se na prostoru oko Posušja.

14. Po ulasku u Imotski i Posušje bataljoni koji budu određeni za posadu po varošima odrediće stražu kod svih državnih i sanitarnih ustanova. Arhivu ne dirati, jer će se za to odrediti naročito lice. Evakuacija plijena izvodiće se pod nadzorom intendanta divizije druga Danilovića,[7] ova evakuacija mora biti brza i energična, zašto će mu poslužiti bataljoni određeni da ostanu u Imotskom i Posušju.

Evakuacija će se izvesti pravcem Imotski—Posušje—Duvno—Manastir Gorica a pribiranje i raspodjela ratnog oružja u s. Petrovići.

15. Borbeni znaci: prodor-pobjeđa.

16. Štab divizije nalaziće se u početku na k. 620, južno od s. Ramnjaci, a poslije napada na objekte Posušje i Imotski, na k. 651, sjeveroistočno od s. Derača.[8]

Prije početka napada štabovi brigada prenijeće preko nižih starješina važnost zauzeća Imotskog i Posušja u vojno-političkom pogledu.

[7] Stanko Danilović.
[8] Đereci.

Stab divizije će se u toku sjutrašnjeg dana nalaziti na prostoru Studena Vrela—Doce.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Politički komesar	Načelnik štaba	Komandant
Mitar[9] v. r.	*Vukotić*[10] v. r.	Peko[11] v. r.

BROJ 60

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 9. VELJAČE 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O RADU PARTIJSKE I SKOJEVSKE ORGANIZACIJE POSLIJE BRIGADNE PARTIJSKE KONFERENCIJE

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Pišem Vam kratko što smo preduzeli po zadacima koje je pred našu part, organizaciju postavila prva partijska brigadna konferencija.

Osnovni zađad koje je postavila prva partijska brigadna konferendja jesu:

1) Proučavanje marksizma-lenjinizma *if*

2) Pojačanje rada Partije na podizanju SKOJ-a

3) Politički i organizadoni rad na terenu (sa part, organizacijama, SKOJ-em i svim antifašističkim organizatijama)

4) Pojačati rad Partije po drugim pitanjima a naročito po: vojnom, političkom i kultumo-profivjetnom sektoru.

Poslije partijske konferencije prvi zadatak smo sebi postavili da obđđemo bataljonske part, biroe i zajedno sa njima proučimo konkretno metode i mogućnosti rješavanja postavljenih zadataka. Tako je i urađeno. Prilikom obilaska se utvrdilo da part, rukovodstva nijesiu pokazala dovoljno umješnosti i konkretnosti za rješavanje zadataka, nijesu pokazala dovoljno sistema za taj rad.

1) a) Po prvom, najglavnijem zadatku urađeno je slijedeće: Po svim bataljonima, među svim bordma, proučava se r^ vi tak društva. U nekim

[9] Mitar Bakić.
[10] Jovan Vukotić.
[11] Peko Dapčević.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5636/V, 2—95 (43).

bataljonima već je sa tim završeno. Sa tim se imalo zadatak, upoznavajući se sa osnovnim pojmovima, omogućiti proradu »Istorije SKP (b)« među partijcima i kandidatima. Prorada »Istorije« već je otpočela. Prorađuje se: Prvo, čita se i objašnjava po poglavljima jedna glava na sastanku partijaca i kandidata; pošto se završi sa čitanjem jedne glave zakazuje se konferencija sa zadatkom ispitivanja i na kraju davanja kratkih zaključaka; poslije toga zakazuje se konferencija svih partijaca i kandidata u bataljonu po toj glavi, sa ciljem razvijanja utakmice u proučavanju »Istorije« između pojedinih jedinica.

b) U svrhu savlađivanja ovog osnovnog zadatka održan je drugi brigadni kurs. Na kursu je učestvovalo 15 boraca (jer su se dvojica na kursu razboljeli). Kurs je trajao 21 dan. Na njemu su učestvovale i 4 drugarice, kandidatkinje. Ovaj kurs je dao bolje rezultate od prvog kursa. Na njemu su i predavači radili sa više iskustva i smisla i kursisti učili sa više volje i više uspjeha. Svi kursisti su dvadesetih godina, svi su radnici i seljaci, svi su uključeni u Partiju u našoj vojsci. Oni su došli na kurs sa rješenošću da budu bolji od prošlih. Utakmica se razvila u pravom smislu. I uspjeli su. Kurs je uspio i u teoretskom pogledu — savlađivanje materijala i u vaspitnom pogledu — razvijanje duha kolektivizma. Sa prvog kursa predloženo je za uključenje (i uključene su) u Partiju dvije drugarice, sa ovog kursa predlažu se 3 drugarice. Kurs kod svojih članova otkriva sposobnosti. Predavači su na ovom kursu izmjenjali skoro sve teme da bi se i sami osvježavali i dublje zalazili u poradu tih pitanja. Sve teme ostale su kao i na prvom kursu, samo smo dodali dvije: Teorija revolucije i Diktatura proletarijata.

2) Održali smo savjetovanje skojevskih bataljonskih rukovodstava. Na njemu je konstatovano da je rad SKOJ-a malo živnuo, da je pokrenut, ali da se nije organizaciono učvrstio i da se rad ne razvija planski. Konstatovan je naročito slab rad u 1. bataljonu. Na osnovu toga postavljeni su zadaci: 1. Organizaciono učvrstiti SKOJ-evske organizacije: podići disciplinu i ličnu odgovornost kod svakog SKOJ-evca, radom podići autoritet SKOJ-a. 2. Razviti politički, kulturni i teoretski rad u SKOJ-evskim jedinicama. 3. Razviti kulturno-prosvjetni rad SKOJ-evskih jedinica u bataljonima i na terenu.

Brigadno rukovodstvo SKOJ-a je za sada neminovno a pošto se uzdigne SKOJ sprovesti će se izbori za SKOJ-evska rukovodstva.

Rezultati rada ovog savjetovanja su se već osjetili u SKOJ-evskim organizacijama.

3) Po ovom zadatku nijesmo imali prilike da uradimo nešto više sem nekoliko zborova i priredbi i pomoći Prozorskom bataljonu.

4) a) Osjetila se opasnost da rad po sektorima ne razvija se kao samostalni rad po tim sektorima. Postojala je opasnost da se rad na nekim sektorima razvija na štetu rada drugih sektora, da se ne razvija inicijativa kod svih vojničkih, politički i kulturnih rukovodilaca, već sve da part, organizacija svali na sebe. Takav je slučaj bio sa vojničkim radom. Radi toga smo poslije borbi kod Bugojna i Gornjeg Vakufa, poslije izvjesnih vojničkih aljkavosti, sazvali savjetovanje štabova bata-

Ijona sa štabom brigade, na kojemu se prisustvovali komandant[2] i načelnik[3] štaba divizije. Na osnovu konstatovanih slabosti postavljeni su zadaci :

1) Uzdizanje: a) vojničkih rukovodilaca i b) boraca (preko redovnih sastanaka vojničkih rukovodilaca, preko proirađivanja tema [preko] bataljonakih i četnih konferencija. U tu svrhu štab brigade je odredio teme koje moraju biti prorađene).

2) Vojniiziranje bataljona (podizanje autoriteta starješina, naročito nižih, vojničko držanje svuda i u svim prilikama boraca, redovno postrojavanje i predavanje raporta itd.).

3) Pojačanje budnosti jedinica i briga za borce (naročito protiv smrzavanja).

Rad na vojničkom sektoru ima izgleda da se razvije samostalno i pravilno.

Brigada je u posljednjim bojevima pokazala da je sigurna vojnička udarna jedinica.

4) Kultumo-prosvjetni sektor prilično se učvrstio i pravilno se razvija. Drug Oskar[4] je pomagao da se u četama i bataljonima formiraju odbori u koji su ušli ljudi koji za to imaju smisla i volje. Rad na ovom polju je raznovrstan. Obuhvata: kulturna predavanja, dopise i listove, kultuimo-zabavne priredbe za bataljone i narod (skečevi, recitacije, horovi i dr.).

5) U borbama od brigadne pa rt kan f eren ci j e, 16. I, ima;li smo 7 poginulih partijaca (jedan komandir, 3 komesara čete i 3 zamjenika komesara četa — čiji spisak prilažem), 8 ranjenih, 18 bolesnik (veliki broj promrznutih) i 5 nestalih. Imah smo 3 poginula kandidata, 8 ranjenih, 2 bolesna i 4 nestala.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

9. februara 1943

Zamjenik politkoma
I Dalmatinske brigade III Divizije
Vlado Sćekić v. r.

Napomena:[5] 17-1 politodjel Vam je poslao svoj izvještaj i ja neke male napomene. Prije toga sam bio poslao svoj izvještaj.

POGINULI PARTIJCI:

II bataljon:

1. — Rak Marimko, komandir 3. čete, poginuo 16. I.

III bataljon:

2. — **Gojak** Josip, zamjenik politkoma 3. čet^ poginuo 30. I.

[2] Pero Cetković, komandant 3. NOU divizije. Teško je ranjen 26. ožujka 1943. kod Nevesinja. Umro 29. ožujka 1943. godine.
[3] Rudolf Primorac.
* Saša.
[5] Tekst u napomeni dopisan zelenim mastilom.

3. — Grčić Ante, politkom 3. čete, poginuo 30. I.
4. — Nizić Ante, politkom 2. čete, poginuo 16. I.
5. — **Puharić** Marin, zam. politkoma 2. čete, poginuo 30. I.

IV bataljon:

6. — **Vlahov** Rako, politkom 3. čete, poginuo 26. I.
7. — **Bušić** Ante, zam. politikama 1. čete, poginuo 2. II.

NESTALI PARTIJCI:

II bataljon:

1. — **Vrcelj** Đuro, 1 četa, nestao 30. I.

IV bataljon:

2. — Vitarić Juraj, 2. četa, nestao 24. I.
3. — **Poduje** Ivan, zamj. komandira 2. čete, nestao 24. I.
4. — **Jelaska** Jerko, desetar 3. čete, nestao 26. I.
5. — **Savić** Ivo, kurir, **24.** I. nestao.

BROJ 61

MJESEČNI IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH PREKO OD 9. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O STANJU I RADU PARTIJSKO-POLITIČKIH ORGANIZACIJA I ORGANA NARODNE VLASTI[1]

Drugarskom O.K. K.P.H. **za** Sjevernu Dalmaciju

Dragi drugovi,

Šaljemo vam izvještaj rada u našem kotaru za mjesec januar. **Na**rodno-Oslobodilački Fond za mjesec januar ne donosimo, jer nismo još prikupili podatke, već samo za mjesec decembar 1942. g.

1. Politička situacija

U zadnje vrijeme sve se više osjeća antifašističko raspoloženje kod masa našeg kotara, jer im je već jasno na čijoj je strani pobjeda. Ali uza sve to što su mase prišle k nama kod njih vlada sklonost za mirovanje i nisu zato da se vodi borba protiv okupatora u njihovoj blizini, jer se boje represalija okupatora. Bivši pristaše HSS-a uvidjeli su izdaju njihovog vodstva te ga potpuno napustili, a sve više simpatiziraju našu narodno-oslobodilačku borbu i našu Partiju.

Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VH, mikroteka CK KPH, film 29/415-419.

Do sada se kod nas ine osjeća djelovanje građanskih stranaka, nego što u Prekom ima nekih ustaško-četnički nastrojenih elemenata, kojima se sada nastoji doći u trag. Okupator se sve više svaljuje na mirno stanovništvo, upada u sela i pljačka, pah kuće, odvodi ljude, žene i djeou **u** zatvore i internaciju, računajući da će na taj način odbiti narod od narodno-oslobodilačke borbe i odvođenjem mladih u internaciju spriječiti mobilizaciju za Narodno-oslobodilačku vojsku. Narod se odupire pljački na razne načine, ah nema dovoljno smjelosti da ulazi u Narodno-oslobodilačku vojsku, te pitanje mobilizacije ne stoji kod nas najbolje.

U većini mjesta našeg kotara postignut je J.N.O. Front, ali on još nije učvršćen kako bi mogao biiti. To se vidi po tome što narod ne polazi u N.O. Vojsku.

2. Jedinstveni Narodno-oslobodilački Front

a) **N.O.O-ri** Kotarski N.O. Odbor jest u formiranju, te neki predviđeni članovi već rade meke funkcije za K.N.O. Odbor.

Općinski Narodno-oslobodilački Odbori postoje u općini Sali, **Božava i** općini **Iž** Veli. Ostali su u formiranju.

Mjesni N.O.O. po općinama:

Općina Veli Iž. Odbor postoji u Velom Ižu, Malom Ižu i na Ravi.

Općina Sali. Odbor postoji u Salima, Zaglavu, Zmanu i Luki.

Općina Božava. Odbori postoje u Božavi, Solinama, Velom Ratu, Zveriinou, Dragovama, Brbinju i Savru. Na Sestrumju i Rivanju nema odbora.

Općina Silba. Odbori postoje u Molatu, Brguljama, Zapuntelu, Istu **i** Olibu. Silba i Premuda odbora nemaju.

Općina Preko. Odbori postoje u Kukljici, Kalima, Preku, Poljani, Sutumišćici, Lukoranu i Ugljanu.

Ukupno mjesnih N.O.O. u našem kotaru ima 26 i 3 općinska.

Ovako formirani N.O.O. nisu postali narodna demokratska vlast i organ borbe protiv okupatora, zato se sada vrši reorganizacija istih.

U većini mjesta našeg kotara postignut jest J.N.O.F., ah narod nije okupljen oko N.O.O., koliko oko naše Partije. To znači da narod nije dovoljno shvatio značaj N.O.O.

Dani su obrasci za popunjavanje N.O.O-ma.

b) **Savez Mlade Generacije**

S.M.G. je ostvaren u svim mjestima našeg kotara, isključivo Preko, Silba, Premuda i Ohb. SMG ne radi kako bi morao i nema dovoljno borbenosti kod omladine za ulazak u Narodno-oHlobodilačku vojsku. Odbori SMG postoje u slijedećim mjestima:

Općina Iž. Odbor postoji u Malom Ižu, Velom Ižu, **i** ina Ravi.

Općina Sali. Odbori postoje u Salima, Zaglavu, Zmanu i Laiki.

Općina Božava. Odbor postoji u Savru, Brbinju, Dragovama, Božavi, Solinama, Velom Ratiu, Zverimcu a u Sestrunju i Rivanju nema odbora SMG.

Općina Silba. Odbori SMG postoje u Molatu, Brguljama, Zapuntelu, Istu i Olibu. U S.ilbi i Premudi odbora SMG nema.

Općina Preko. Odbori SMG postoje u sviim mjestima općine.

Ukupno postoji odbora SMG u našem kotaru 25.

c) Antifašistički Front Žena

AFZ je postignut samo u općini Iž i u nekim mjestima ostalih općina, kao u Savru i Dragovama. U ostalim mjestima je postignut djelomično, ali AFZ se naglo širi i učvršćava, te postoje mogućnosti da se AFZ potpuno ostvari.

Zene obuhvaćene u AFZ dosta su aktivne, te rado pletu bičve, džempere i ostalo za našu vojsku.

Formiran je K.I. A.F.Z. od 5 drugarica, sve su ilegalne.

Općinski odbori AFZ postoje u općini Iž i Sali. Ostali općinski odbori AFZ su u formiranju.

Mjesni odbori AFŽ postoje u slijedećim mjestima: U općini Iž odbori AFZ postoje u svim mjestima. U općini Sah također, kao i u općini Preko. U općini Božava mjesni odbori AFZ postoje u svim mjestima izuzev Rivanj i Sestrunj. U općini Silba odbori AFZ postoje u svim mjestima izuzev Olib, Silba i Premuda.

Ukupno u našem kotaru postoji odbor AFZ 28.

Broj ljudi prikupljenih u J.N.O.F. kako oko SMG, AFZ i NOO još vam ne možemo dati, jer se to do sada nije prikupljalo.

3. Organizaciono stanje Partije

Kod nas je bila potpuno sprovedena nova organizaciona struktura Partije koja je sada opet ukinuta po novim direktivama. Organizaciona struktura Partije kod naše partijske organizacije, prilično dobro stoji. Politička svijest kod većine članova Partije nije na potrebnoj visini, a poznavanje revolucionarne teorije marksizma-1 enjinizma vrlo je slabo, to je i uzrok što nema kod naših partijskih jedinica samoinicijative. Također nema odlučnosti i borbenosti kod nekih članova Partije, koji se zbog toga isključuju iz Partije. Partijcima se daje partijski materijal na proučavanje i tumači im se na sastancima, teorija marksizma-lenjinizma, kao i program i statut naše Partije i druge osnovne pojmove o našoj Partiji, sa strane članova ovoga foruma. Partijski sastanci se održavaju ah ne uvijek na vrijeme.

Biro ovog komiteta je proširen sa drugom Albinom, koji je primljen koncem januara kad je održan sastanak ovog foruma. Na istom sastanku raspodjeljen je rad ovako: Organizaciono pitanje Partije, drugi SKOJ, treći NOO, Agitrop i dopisničku službu, četvrti, N.O.O. i obavještajnu službu, peti član AFZ.

Sada je veliki broj partijskih članova išao u ilegalnost, a neki i u zatvor. Svi članovi partije iz Velikog Iža morali su ići u ilegalnost. Iz Molata išla su trojica u ilegalnost, a samo jedan je još u legalnosti.

U Kalima jedan član Partije koji je bio u legalnosti sad je u zatvoru, također jedan član iz Poljane koji je još bio u legalnosti u zatvoru je, jedan član Partije iz Preka u zatvoru je. Kako izgleda ovi drugovi dali su se sami u ruke okupatoru.

Donosimo brojčano stanje članova Partije u legalnosti i ilegalnosti.

Općina Preko

Partijska jedinica u Prekorn ima 4 člana.
Partijska jedinica u Ugljanu ima 7 članova.
Od općinskog biroa Partije u općini Preko ostala su još dvojica člana.
Ostali su u zatvoru.

Općinu Veli Iž

Na Ravi jedna partijska jedinica od 4 člana. Ostali svi u ilegalnosti.

Općina Sali

Jedna partijska jedinica od 4 člana, 3 iz Luke a 1 iz Zmana.

Općina Božava 1 legalac d 3 ilegalca jedna part, jedinica.

Općina Silba 1 legalac **3** ilegalca, u part, jedinici.

Zadar 4 člana u jednoj jedinici (jedna drugarica).
Ukupan broj legalaca članova partije iznosi — 25
Ukupan broj ilegalaca iznosi — 28
Rad ovih part, ilegalaca stoji ovako: 5 drugarica radi po pitanju AF2.

7 drugova rade po političkom radu, 2 kod tehničkog aparata, 2 odgovorni za logore, 1 za veze, 2 vođe u vodu, 2 idu u borbu, ostalih 9 bolesni od kojih će nakon kratkog vremena moći ići u borbu. Ovi ostali drugovi bolesni su njima će se dodijeliti rad prema potrebi i njihovom zdravstvenom stanju.

Organizuju se simpatizerske grupe Partije, kao i kandidatske. Sa kanđidatsfcim grupama rade partijci, a sa simpatizenskim grupama partijci i kandidati Partije. O radu drugova Partijaca u Zadru nemamo konkretnih podataka, jer nas o tome ne izvještavaju. Ima se u vidu primanje novih članova u Partiju iz najboljih članova kandidatskih grupa Skojevskih i neiskojevskih.

4. S.K.O.J.

Omladina u našem kotaru većinom je nastrojena komunistički, te sa oduševljenjem prilazi k SKOJ-u, a to se najbolje vidi po velikom broju Skojevaca u našem kotaru. Skojevska omladina nije svijesna da ona kao komunistička omladina, mora dati najviše udjela u ovoj narodno-oslobodilačkoj borbi. Njezina borbenost u većini mjesta vrlo je slaba, te neće da se u dovoljnom broju odaziva u Narodno-oslobodilačku vojsku.

Ulaže se mnogo sa strane naše partijske organizacije da se podigne borbenost i politička svijest kod Skojevaca, kako bi se mogli mobilizirati u Narodno-oslobodilačku vojsku.

Kotarski K. SKOJ-a sastoji se od četiri člana.

Općinski K. SKOJ-a postoje u svim općinama.

Brojčano stanje SKOJ-a stoji ovako:

Općina ir'reko	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Ugljan	**11**	56		56
Lukoran	**6**	37		37
Sutomišćica	**8**	42		42
Poljana	**11**	41	**1**	42
Preko	**8**	40		40
Kali	13	67	**1**	**68**
Kukljica	**12**	56		56
Ukupno :	69	339	**2**	Svega: 341

Od cjelokupnog broja odvedeno je u zatvor i internaciju iz ove **općine** po dosadašnjim podacima 33 Skojevca.

Općina Veli Iž	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Mali Iž	**1**		**7**	7
Veli Iž	**8**	9	44	53
Rava	10	28	**31**	59
Ukupno:	19	37	82	Svega: 119

Općina Sali	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Sali	3	21		21
Zaglav		nema		
Zman	3	17	1	18
Luka	3	20	2	22
Ukupno:	**9**	58	3	Svega: 61

Općina Božava	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Savar	2	9	2	11
Dragove	3	16	5	21
Božava	1	7		7
Soline	1	**8**		**8**
Veli Rat	3	16		16
Zverinac	1	7		7
Ukupno :	11	63	7	Ukupno 70

U ovoj općini ne postoji SKOJ u Brbinju, Sestrunju i Rivmju.

Općina Silba	aktiva	muških	ženskih	ukupno aktivista
Molat	6	24	9	33
Brgulje	4	14	10	24
Zapuntel	2	9		9
1st	4	17		17
Olib	1	3		3
	17	67	19	66

U ovoj općini ne postoji SKOJ na Silbi i Premudi.

Ukupno u našem kotaru ima: 125 aktiva SKOJ-a
muških 560
ženskih 113

5. **Narodno-oslobodilački Fond**
(za mjesec decembar)

Primitci u novcu:

Općina Preko	34.350 lit.	
Općina Iž	2.991 „	Primljeno je ukupno:
Općina Sali	5.000 „	59.995 lit.
Općina Božava	2.393 „	
Općina Silba	6.564 „	
Jednom drugu na putu u Pašman	200 „	
Zaplijenjeno od fašista i špijuna	2.473 „	
Ostatak od Fonda prošlog izvještaja	4.624 „	
Zadar	1.400 „	

Izdatci:

Kupljeno hrane, biži i kupusa		1.700 lit.
Cigareta za ilegalce, nešto od tog	zaijekove	2.636 „
Popravak obuće		500 „
Kupljena puška, pištolj i 50 pištoljskih	metaka	1.000 „
Kupljen jedan šinjel i 7 talijanskih	bluza	1.900 „
Dvije pisaće mašine		3.500 „
Gume i tele, kupljeno za obuću		7.420 „
Baterije		200 „
50 kom. žlica		150 „
Pršut		420 „
Žrtvama reakcije dato		1.666 „
Siromašnim obiteljima za dignutu	aprovizaciju	2.000 „
Ljekovi i sanitetski materijal		1.400 „
Kupljeno kože za obuću		5.470 „
Dano drugovima koji su išh u vojsku	^	550 „
Drugovima u logor »Ošljak«		5.860 „
U zatvore i internaciju poslato		1.986 „
Pisaći materijal		200

Spirit		350	>»
Penkala, notesi i crnilo		200	*ii*
Razne stvari		47	*ii*
	UKUPNO	39.145	lit.
Okružnom komitetu predano		10.000	*ii*
	Izdato SVEGA:	49.154	*ii*
	Ostalo u Fond.	10.000	*ii*
		841	

Izvještaj N.O. Fonda u hrani i odjeći šaljemo vam u posebnoj listi.

6. Partijska članarina i pomoć

Članarina partijske jedinice općine Sali, Božava, partijske jedinice Rava plaćena je za čitavu 1942. g. Zaostala partijska članarina partijske jedinice Molat za mjesec septembar, oktobar, novembar i decembar je: 124 lit. Partijska pomoć iste jedinice 387 lit. Zaostala partijska članarina nekih članova za više mjeseci i svih članova za mjesec decembar iznosi 210 lit. Partijska pomoć istih članova 230 lit.

Općina Preko

Članarina partijaca čitaveopćine za mjesec decembar iznosi . 105 lit.
partijska pomoć..... 200 „
Zadar članarina..... 150 „
Ukupnačlanarina i part, pomoć za čitav kotar za mjesec decembar **iznosi: 1.406.**

Tu istu svotu šaljemo vam skupa sa ovim izvještajem.

Članarina za mjesec januar još nije sva prikupljena te vam je sad nemožemo ni poslati.

7. **Akcije**

22 decembra razoružan je jedan četnik u Zmanu, nije likvidiran jer smo imali podatke da ima vezu sa našim drugovima u Novigradu. Zaplijenjena je 1 puška, 60 puš. metaka i 6 tal. bombi.

23 decembra odnijeli smo iz Solina (Dugi Otok) 180 barila srdela i u Velom Ratu uništili 70 barila, koje su bile za okupatora.

Oko 25/1. likvidirana su tri špijuna iz Kali i jedan iz Zmana.

Ove akcije narod je primio sa odobravanjem.

3—II. u Brbinju (Dugi Otok) napadnut je poštanski parabrod s namjerom da se zaplijeni ulje kojeg je bilo 8 bacava, kojeg je fašis. komesar opljačkao na Ižu Velom.[2] U akciji bilo je 11 drugova naoružanih. Poslije

[1] Vidi dok. br. 54, 192. i 193.

šest sati borbe sa talijanskim vojnicima koji su bili na parabrođu, Talijanima je uspjelo izbjeći iz luke. Akcija nije uspjela. Na našoj strani bila su dvojica drugova ranjeni. Kako se saznaje ubijen je jedan talijanski vojnik, a jedan teže ranjen. Također ubijena jedna žena koja se nalazila na parabrođu sa strane naših drugova. Ista je iz Malog Iža. Koliko je bilo Talijana neznamo ali preko 10 ih nije bilo.

Talijani su sutradan došli u selo i iz brodova tukli bacačima i topovima na selo Brbinj, zatim su se iskrcali u isto selo i zapalili 30 kuća koje su i opljačkah. Uništili su 100 hektolitara vina, 13 »Singer« šivaćih mašina, odnijeli 30 ht. ulja. Potpuno je opljačkano selo i odvedeno u internaciju 280 stanovnika a ostalo ih je u selu samo 110. U kućama je spaljeno 2 starca i dvi starice.

Ovu akciju nije narod primio sa odobravanjem i krivicu baca na nas a ne na okupatora. Stanovništvo ove okohce mnogo se je uplašilo s tim zvjerstvima okupatora.

8. Obavještajna služba

Obavještajna služba nije svugdje dobro radila, jer su se u njoj nalazili neki članovi koji su se plašili da se ne izvrše akcije na Talijane. Sad se obavještajna služba reorganizira po novim direktivama.

Određen je šef obavještajne službe za kotar drug Albino. On sad organizuje grupe obavještajaca po mjestima.

Sa ovim mi završavamo naš izvještaj o radu za mjesec januar ove godine te ostajemo sa našim borbenim pozdravom :

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

9. februara 1943 g.

K.K. K.P.H.za
kotar Preko

Uz ovo prilažemo fond za mjesec decembar 1942 g. u hrani i odjeći i popis kandidatskih i simpatizerskih grupa Partije, kao i ljude tj. broj ljudi u ilegalnosti. Isto vam šaljemo podatke o broju ljudi koji su otišli u N.O. vojsku.

BROJ 62

IZVJEŠTAJ ALEKSANDRA RANKOVIĆA OD 11. VELJAČE 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ DRUGU TITU O FORMIRANJU DEVETE NOU DIVIZIJE[1]

Druže Stari,

Evo na brzu ruku nekoliko važnih obaveštenja:

1. — Posle mnogo razmišljanja i kombinacija, u pogledu iznalaženja vojnih i političkih kadrova, formirana je IX dalm. udarna divizija[2] od tri brigade, i to:

a) III udarna brigada:	k-t	Branko Dude
650 boraca	polkom	Višić Miro[3]
	z. polkom	Roje Ante
	nač. Štaba	Petranović Branko, kapetan domobr.
	Politodel :	1 — Vidić,'[1] part.tijskol org(anizacioni) rad 2 — Kada,[5] kult.-pol. rad 3 — Stoilović Zaga, omlad. rad.
b) IV udarna brigada:	k-t:	Drljević Savo
oko 1000 boraca	z. k-t:	Peko Bogdan, Dalmatinac
	polkom:	Ujević Mate
	z. polkom :	Ristić Duško
	Politodel:	1 — Mladenović Tasa,[6] part. org. rad. 2 — Burić Mirko, kult-pol. rad. 3 — Maksimović Milić,[7] omlad. rad.
c) V udarna brigada:	k-t:	Marko,[8] sadašnji k-t bataljona
510 boraca		II prol. brig.
	polkom :	Bagat Vlada[9]
	z. polkom:	Lalović Pero

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu CK SKJ, reg. br. 5807/11, 2-1 (43).
' O formiranju divizije vidi dok. br. 63, 64 , 66 i 75.
[3] Poginuo na Ozrenu 1943. godine.
[4] Dobrivoje Vidić
' Branko Petričević-Kađa
[6] Tanasije Mladenovdć-Tasa
[7] Poginuo 1944. godine.
® Vjerojatno Marko Milovanović.
Umjesto Vlade Bagata (poginuo 1944. god.) za političkog komesara Pete NOU brigade određen je Milija StaniSić.

nač. Štaba: Đukić Mileta

Politodjel: 1 — Božović Petar, org. **p.** rad.
2 — Vušović Ljubo, kult. pol.
3 — Koštan Desa, omi. rad.

Osim gore navedenih vojnih i političkih rukovodilaca, do sada su stavljeni na raspoloženje Štabu zone: 4 komandanta bataljona, 4 politkoma bataljona i dva zamenika. Ovo je samo jedan deo onog što bi im trebalo dati, jer su skoro svi bataljoni bez politkomesara i njihovih zamenika. Od hitnog rešenja tog pitanja zavisi daljnje jačanje ove divizije kako u vojničkom tako i u političkom pogledu. Kao najhitniji zadatak postavili smo popunjavanje brigada novim ljudstvom. U tom cilju uputili smo na teren tri člana Pokrajinskog komiteta,[10] a istovremeno kod brigada su pošli drugovi Jordan[11] i Milić.[12]

2. — U toku sednice P. K-a uvideo sam da je neophodno potrebno stvoriti više slobodnog vremena drugu Vicku,[13] kako bi se mogao posvetiti i partijskom radu. S obzirom na ovo, kao i na stvaranje divizije, koja spada pod neposrednu komandu Štaba zone, svi su drugovi prihvatili ovo mišljenje, kao i predlog za postavljanje zamenika drugu Vicku i načelnika, tj. pomoćnika načelnika Štaba. — Za zamenika komandanta predvideli smo druga Baninu,[1"1] jednog od najboljih., najhrabrijih i najpouzdanijih drugova. Isti je trebao biti postavljen za komandanta Brigade »Rade Končar«, ali je ranjen i sada se nalazi u Livnu na oporavljanju. Za pomoćnika načelnika Štaba predvideli smo druga Ljubišu .. ,[15]

3. — Drug Milić je do sada bio prilično zapostavljen u Štabu. Istina, on nije pravio od toga nikakvo pitanje, ali meni se čini da je taj drug većih vrednosti nego što se misli. Ovo mišljenje su potvrdili i ostali drugovi. Na sednici P. K-a pretresli smo pitanje rasporeda partijskih kadrova i učvršćivanje partizanskih odreda u srednjoj i severnoj Dalmaciji, koji bi za slučaj neprijateljske ofanzive ostali na terenu. S obzirom na pravac fangažovanja] glavnine dalmatinskih snaga, predložio sam formiranje Štaba grupe odreda, koji bi imao da objedini sve odredske snage i njihove akcije. Za komandanta sam predložio druga Milića, uz jednog dobrog politkoma, koga bi trebalo pronaći.[16]

4. — Na sednici PK-a, pored ostalog, bilo je reči o unutarnjim odnosima u rukovodstvu, njegovom nedovoljnom radu, nepravilnoj politici kadrova i neostvarivanju punog rukovodstva u radu partijskih organizacija u Dalmaciji, kako na terenu tako i u vojsci.

Posle svestrane diskusije, izvršena je reorganizacija rukovodstva i kooptirano 6 novih drugova. Pokrajinski komitet sada izgleda ovako:

[10] To su bili: Andrija Božanić-Stevo, Ivan Amulić-Bajer i Neda Marović-Ranka.
[11] Ivan Kukoč.
[12] Maks Baće.
[13] Vicko Krstulović.
[14] Ante Banina.
[15] Ljubiša Urošević.
[18] Za političkog komesara Grupe odreda određen je Ratomir Kokić (kasnije je na tu dužnost postavljen Vlado Bagat).

a) Biro: Vicko, polit, sekretar i odgovoran za kadrove,

2. Bajer, org. sekretar
3. Jordan, partijski rad. u vojsci
4. Ranka, sekretar obi. K-ta SKOJ-a
5. Božanić, pomoć Vicku i (sektor) AFŽ-a.

b) Plenum: Marasović,[19] poslat na rad u splitsku organ.

2. Gizdić Drago, sekretar OK-a u srednjoj Dalm.
3. Marjan Zuvić-Karlo, sekretar OK-a u severnoj Dalm.
4. Antun,[20] sekretar OK-a Brač—Hvar.
5. Zanko Miloš, sekretar NO Odbora za Dalmaciju.
6. Ujević Mate, politički komesar IV Brigade.

c) Agitrop PK-a: 1. Bajer, sekretar

2. Šahović[21]
3. Sekulić,[22] predavač
4. Zanko Miloš

Jedan od osnovnih zadataka, koji je postavljen pred PK-om u ovom sastavu i sa ovakvom podelom rada, jeste: ostvarivanje istinskog i punog rukovodstva radom part. org. na terenu i u vojsci. Naročito je naglašena potreba kolektivnog rada i rukovođenja I...]

U duhu reorganizacije PK-a izvršili smo i reorganizaciju komiteta SKOJ-a. Rukovodstvo SKOJ-em preuzeo je član PK-a,[23] što do sada nije bilo ostvareno, a osim toga kooptirana su tri nova druga.[24]

Molim te, druže Stari, da pre odlaska staviš evo je primedbe, ukoliko ih imaš, a naročito po vojnim pitanjima.

5. — Svi ranjenici i bolesnici su stavljeni u pokret. Broj od 2.400 predstavlja veliki i zamašan posao, ali dobrom organizacijom on će biti savladan, upravo on se mora savladati. Već do sada sam poslao drugu Gojku nekoliko odgovornih drugova — dobrih organizatora. Ali taj broj nije baš dovoljan za savlađivanje onoga krupnog i za našu vojsku časnog zadatka.

Organizacija pokreta se vrši po ešalonima i grupama ešalona. Ešaloni i grupe imaju svoje komandante, političke komesare, intendante, bolničko osoblje i lekare. Do sada je formirano 7 grupa ešalona, u svakoj po 3—4 ešalona. Ešalon je sastavljen od teških (na kolima ili na nosilima), srednjih (na konjima) i lakših (pešaka). Računa se da na nosilima ima oko 400 ranjenika i bolesnika, puta 8 nosača (dve smene) = 3200 nosača.

[17] Ivan Amulić.
[18] Neda Marović-Ranka.
[19] Ante Marasović-Mirko.
[20] Benko Matulić-Antun.
[21] Serif Sehović.
[22] Nikola Sekulić-Bunko.
[23] Odnosi se na Nedu Marović-Ranku.
[24] To su bili Ante Kaos, ivo Marinković i još jedna osoba, čije ime Redakcija nije uspjela saznati.

Izvesni napori će se izbeći ako oslobodimo komunikaciju Livno—Đuvno—Prozor—Konjic, a još više će se izbeći ako u Imotskom i Prozoru pronađemo dovoljnu količinu nafte. U tom cilju, poslao sam juče ujutro tri druga iz naše Autočete da u Imotskom blokiraju sav benzin i naftu, kao i motorna vozila.

Prva grupa ešalona stigla je danas u Livno. Organizacija funkcioniše dobro, ovde je stavljeno sve u pokret da se ranjenicima na prolazu kroz Livno pruži što veća pomoć u hrani, toplom čaju i kafi, svi: i CK-a SKOJ-a, naši instruktori, mesne vojne i civilne vlasti, partijska organizacija, — svi su na nogama i pomažu. Ranjenici, iako u ovoj grupi ešalona ima dosta teških, pevaju kroz Livno i kliču: Ziveo naš Vrhovni komandant — drug Tito.

Najteže je pitanje 400 zaraznih bolesnika. Predlog druga Gojka[25] je razumljiv i, s jedne strane, opravdan. Ali ja se kolebam i ne mogu sam da se odlučim, jer nisam sasvim siguran da će biti obezbeđeni ad neprijateljskog noža.

6. — Na zboru u Livnu posvećenom pitanju mobilizacije novih boraca prijavilo se dobrovoljno 45 Livnjana i iz najbližih sela. Po mome mišljenju, a s obzirom na razne okolnosti, ovo je dobar uspeh. Veći je uspeh postignut kod bišćanskih muhadžira... Od njih (oko 300) dobrovoljno se javilo u borce 120. Sporazumeo sam se s Fićom[26] da ih sve uputim u Sandžačku brigadu, u kojoj takođe ima muslimana i koja će se najviše tući sa četničkim bandama. Ne znam da li je ovo rešenje dobro?

7. — Sutra će biti prebačeni u Livno svi zarobljeni oficiri. Mislim da ja i Terzić porazgovaramo sa pojedincima posebno i da ih pozovemo da stupe u Narodno-oslobodilačku vojsku.

8. — Danas sam uzeo od druga Milentija podatke o rasporedu nastavnika iz Vojne škole, koji smo izvršili još u Bihaću:

1) Vojislav Đokić, upućen na rad pri Štabu II divizije
2) Dura Roganović, upućen na rad pri Štabu III divizije
3) Mileta Đukić, određen za nač. Štaba V brigade IX divizije
4) Milan Lah, nalazi se na radu kod VŠ-a
5) Dane Rajičević — Ličanin, upućen štabu Hrvatske
6) Rade Vuković — Hrvat, upućen Glavnom štabu Hrvatske
7) Gvido Crvić — Hrvat, dom. oficir, upućen Glavnom štabu Hrvatske
8) Dura Novaković — Kordunaš narednik, upućen Glavnom štabu Hrvatske
9) Doka Pilipović — Ličanin p. narednik, upućen Glavnom štabu Hrvatske
10) Franc Ivanuša — Slovenac, upućen I Bosanskom korpusu.

[.,.]

11 II—43

S drugarskim pozdravom

Marko[27] v. r.

[25] NikoliS.
[26] Filip Kljaić-Flća, tada politički komesar Prve proleterske divizije.
[27] Aleksandar Rankoviić.

BROJ 63

IZVOD IZ PREGLEDA BROJNOG STANJA I NAORUŽANJA JEDINICA KOJE ULAZE U SASTAV DEVETE DIVIZIJE NOV I PO HRVATSKE OD 11. VELJAČE 1943. GODINE[1]

S T A B
IV OPERATIVNE ZONE
NO.V. i P.O. HRVATSKE
Op. Br. 102
Dne 11-11-1943. g.

Moli da se pojača
u oružju.

VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam slijedeći izvod iz pregleda brojnog stanja i naoružanja naših brigada, koje ulaze u sastav novoformirane IX Dalmatinske NOU divizije,[2] s molbom da nam se dodijeli što više oružja, naročito teškog te da se divizija osposobi za izvršenje predstojećih zadataka:

III Dalmatinska brigada:

boraca..... 747
pušaka raznih..... 550
puškomitraljeza 7,9 mm..... 7
puškomitraljeza talijan..... 5 (vrlomalo municije)
mitraljeza 7,9 mm..... 2
mitraljeza talijanskih..... 4 (bezmunicije)
bacača teških..... **1** (bez tablice gađanja)

IV Dalmatinska brigada:

boraca..... 822
pušaka raznih..... 627
puškomitraljeza 7,9 mm..... 4
puškomitraljeza talijanskih..... 6 (sa malo municije)
mitraljeza 7,9 mm..... 4
mitraljeza talijanskih..... 1 (skoro bez municije)
bacača teških ili lakih..... nema
protivkol. top (za odbranu obale)..... 1

^ [1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/2,

[2] Divizija je formirana u Imotskom 13. veljače 1943. godine. U njen sastav ušle su: Četvrta i Peta dalmatinska NO brigada. Komandant divizije bio je Vicko Krstulovic, politički komesar Ivica Kukoč, načelnik štaba Josip Skorpik. Vidi dok. br. 62, 64, 66 i 75.

V Dalmatinska brigada:

boraca	550	
pušaka raznih	405	
puškomitraljeza 7,9 mm		6
puškomitraljeza talijanskih		4 (sa malo municije)
mitraljeza 7,9 mm		3
bacača teških		1

Ukupno u IX Dalmatinskoj diviziji:

boraca	2119	
pušaka	1582	
puškomitraljeza 7,9 mm	17	
puškomitraljeza talijanskih	15	
mitraljeza 7,9 mm		9
mitraljeza talijanskih		5
bacača teških		2
topova protivkolskih		1

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik
Skorpik,[3] *v.* r.

Komndant,
Vicko Krstulović v.

BROJ 64

OBAVJEŠTENJE POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 12. VELJAČE 1943. **OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O FORMIRANJU DEVETE DIVIZIJE I ŠTABA GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE**[1]

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju

OKRUŽNOM KOMITETU ZA SJEVERNU DAMLACIJU

Dragi drugovi,

Odlukom Vrhovnog Štaba N.O.V. i P.O.J. formirana je 9 Dalmatinska Divizija[2] u koju ulaze III, IV i V dalmatinska brigada.

Stab Divizije je u isto vrijeme naš Štab Zone, koji i dalje ostaje pod tim nazivom.

[3] Josip.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 8/186.
[1] O formiranju divizije vidi dok. br. 62, 63, 66 i 98.

Sa formiranjem naše divizije u koju ulaze i III dal. brigada, a isto tako nakon njenog odlaska sa tog sektora, nastaje pitanje ne samo odbrane tog terena već i našeg daljnjeg vojničkog i političkog razvijanja i djelovanja.

Da nebi srednja i sjeverna Dalmacija ostale bez vojnih naših jedinica, i time prepuštene okupatoru četnicima i ustašama na milost i nemilost. Vrhovni je Štab donio odluku u saglasnosti sa Štabom Zone da se formira Štab grupe partizanskih odreda Dalmacije.[3]

U taj štab ulaze drug Milić[4] komandant i drug Kokič Ante[5] komesar.

Oba dva ova druga dosadašnjim svojim radom marljivošću i odanosti našoj narodnoj oslobodilačkoj borbi zaslužuju puno povjerenje.

Ovaj Štab će biti pod kontrolom Pokrajinskog Komiteta Dalmacije i rukovodstvom Štaba Zone.

Stoga se nalaže Okružnom Komitetu kao i čitavoj partijskoj organizaciji i svim našim političkim radnicima da dadu svu moguću pomoć i mobilišu sve svoje snage da bi Štab grupe partizanskih odreda Dalmacije što prije i sa što više uspjeha mobilizirao i organizovao partizanske odrede u svim mogućim mjestima i krajevima naše Dalmacije.

Napred drugovi na posao pod parolom sve za front sve na front.

S. F. — S. N,!

Livno 12/11-43 god.

Za Pokrajinski Komitet K.P.H. Dalmacije
Vicko[6] v. r.

BROJ 65

IZVJEŠTAJ KOMANDE BIOKOVSKOG PODRUČJA OD 13. VELJAČE 1943. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE O NASILJU I PLJAČKI TALIJANSKIH JEDINICA NA PODRUČJU BIOKOVA

KOMANDA BIOKOVSKOG PODRUČJA
POLOŽAJ
Ob. br. 1/43.
13. II. 1943. g.

ŠTABU IV OPERATIVNE ZONE

ŠTABU IV DALMATINSKE N. O. U. BRIGADE

P o l o ž a j

Od obavještajne službe sa terena, dobili smo slijedeće obavijesti:

Dana 7. II. t. g. Talijani su počeli pljačkati i terorisati pučanstvo Neretve u selima: Desne, Plina, Pasičina i kod Vrgorca u Draževitićima.

[3] O formiranju Štaba Grupe NOP odreda Dalmacije, vidi dok. br. 66 i 98.
[4] Maks Bace.
[5] Ratko Kokić.
[6] Vicko Krstulović.
[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 16/2, k. 1491.

U selu Desnama nastupali su sa tenkovima i u tom selu kod crkve, u komšiluku Bagalovići jedan se je tenk srušio pod put i jedan talijanski oficir slomio je vrat. Poslije toga su bijesni Talijani počeli pljačkati narod, a člana N.O.O. Antu Marovića su ubili. Njega je optužio glavar sela Krvavac. Žene, djeca i starci su bježali sa stokom preko brda. Na selo Draževit'ići su pucali iz topova, srušili su jednu kuću i ranili jedno dijete.

Dana 10. II. t. g. u 3 sata poslije podne, Talijani su sa bunkera Sv. Ilije i Sv. Paškala upali u selo Bristu, u komšiluku Podklek. Opljačkali su jednu kravu, 7 ovaca, suhog mesa i pršuta, te robe i alata. Narod se je razibježao po brdima.

Iz ovih sela nairod traži oružje za odbranu ili da se uputi jedna desetina boraca, jer da će Talijani nastaviti sa upadima i pljačkom, te terorom i ubijanjem naroda.

Sa drugarskim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zamjenik komandanta:

(M. P.)

Da je ovaj prepis vjeran svome originalu tvrdi:

Sekretar Štaba

19. II. 1943. *Barba*[2] v. r.

BROJ 66

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 14. VELJAČE 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O FORMIRANJU DEVETE DIVIZIJE I GRUPE DALMATINSKIH PARTIZANSKIH ODREDA[1]

S T A B
IV. OPERATIVNE ZONE
NOV. I PO. HRVATSKE

Op. Br. 112
Dne 14. februara 1943.

GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE

Izvještavamo Vas o slijedećim promjenama kod jedinica na teritoriji IV. Operativne Zone:

1. — Po naređenju Vrhovnog Štaba NOV. i PO. Jugoslavije formirana je IX. Dalmatinska NOU. Divizija[2]

[2] Slavko Madžar.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/4, k. 105.

[2] O formiranju Devete divizije vidi dok. br. 62, 63 i 64.

22.8.73

25

Š T A B
IV.OPERATIVNE ZONE
NOV.i PO.HRVATSKE.
Op.Br.112.
Dne14.februara 1943.

GLAVNOM ŠTABU NOV.i PO.HRVATSKE.

Izvještavamo Vas o slijedećim promjenama kod jedinica na teritoriji IV.Operativne Zone:

1.-Po naredjenju Vrhovnog Štaba NOV.i PO.Jugoslavije formirana je IX.Dalmatinska NOU.Divizija.

Sastav Štaba IX.divizije je isti kao i sastav Štaba IV.Oper.Zone
Komandant drug Vicko Krstulović
Politički komesar drug Ivo Kukoč (Jordan)
Načelnik Štaba drug Josip Škorpik
Pomoćnik načelnika štaba drug Ljubiša
Sekretar drug Slavko Magjer ("Barba")

U sastav IX.Dalmatinske NOU.Divizije ušle su naše tri Dalmatinske brigade:III.,IV. i V.Dalmatinska NOU.Brigada.

V.Brigada formirana je ovih dana od našeg Dinarskog,Primorskog i Kninskog bataljona.

Raspored i zadatci divizije vide se iz Zapovesti Br. 1,koju Vam u kopiji dostavljamo na uvidjaj.

Odlukom Vrhovnog Štaba NOV i PO J. ukinuta je pri ovome Štabu sekcija za ratnu mornaricu.Šef sekcije,drug Veljko Škorpik postavljen je za komandanta Odreda Ratne Mornarice.

2.- Pošto su naše jedinice III. i V. Brigade napustile dosadanje svoje sektore i upućene su pravcem doline Neretve za izvršenje novih zadataka,to je na teritoriji Srednje Dalmacije formirana "Grupa Dalmatinskih Partizanskih Odreda,za čijeg je komandanta postavljen u sporazumu sa Vrh.Štabom drug Milić,dosadanji operativni i obavještajni oficir Štaba IV.Operativne Zone.

U sastav Grupe Dalmatinskih Partizanskih Odreda ušli su : Biogradski,Vodički,Šibenski,Prominski,Trogirski,Dinarski,Mućki,Kamešnički i Mosorski Partizanski odredi.

Dosadanji naš Mosorski bataljon izdvojio je iz svoga sastava ljudstvo za Mosorski i Mućki Partizanski Odred,a zatim ulazi u sastav V.Dalmatinske NOU.Brigade,kao jezgro za formiranje njenog četvrtog bataljona.

Kamešnička četa obrazovala je Kamešnički Partizanski odred, koji ima za sada zadatak čuvanja pravca Sinj-Livno.

III.Dalmatinska brigada formirala je ovih dana od mobilisanih boraca i četvrti bataljon.

U svima našim jedinicama nedostaje vrlo veliki broj pušaka. Naoružanje automatskim oružjem vrlo je slabo,a imamo u diviziji svega dva bacača bez nišanskih sprava.Artilerije nema,osim jednog protivkolskog topa za odbranu obale.Municije veoma malo.

Molimo Vas,da nas u pogledu oružja i municije što prije pomognete,odobito u pogledu automatskog oružja i bacača.

Štab IV.Operat.Zone seli se danas u Imotski.

NAPOMENA:Odlukom Vrhovnog Štaba postavljen je za zamenika Komandanta IV.Operativne Zone i IX.Dalm.Divizije drug B a n i n a,koji se još nije javio na dužnost.

SMRT FAŠIZMU-SLOBODA NARODU !

Načelnik,

Štab IV.Operat.Zone

Komandant,

Vicko Krstulović

Faksimil dokumenta broj 66

Sastav Štaba IX. divizije je isti kao i sastav Štaba IV. Oper. Zone:
Komandant drug Vicko Krstulović
Politički komesar drug Ivo Kukoč (Jordan)
Načelnik Štaba drug Josip Skorpik
Pomoćnik načelnika štaba drug Ljubiša[3]
Sekretar drug Slavko Magjer (»Barba«)

U sastav IX. Dalmatinske NOU. Divizije ušle su naše tri Dalmatinske brigade: III, IV. i V. Dalmatinska NOU. Brigada.

V. Brigada formirana je ovih dana od našeg Dinarskog, Primorskog i Kninskog bataljona.[4]

Raspored i zadatci divizije vide se iz Zapovesti Br. 1, koju Vam u kopiji dostavljamo na uviđaj.[5]

Odlukom Vrhovnog Štaba NOV i POJ. ukinuta je pri ovome Štabu sekcija za ratnu mornaricu.[6] Sef sekcije, drug Veljko Skorpik postavljen je za komandanta Odreda Ratne Mornarice.

2. — Pošto su naše jedinice III. i V. Brigade napustile dosadašnje svoje sektore i upućene su pravcem doline Neretve za izvršenje novih zadataka, to je na teritoriji Srednje Dalmacije formirana »Grupa Dalmatinskih Partizanskih Odreda,[7] za čijeg je komandanta postavljen u sporazumu sa Vrh. Štabom drug Milić,[8] dosadašnji operativni i obavještajni oficir Štaba IV. Operativne Zone.

U sastav Grupe Dalmatinskih Partizanskih Odreda ušli su: Biokovski,[9] Vodički,[10] Šibenski,[11] Prominski,[12] Trogirski, Dinarski, Mućki, Kamešnički i Mosorski Partizanski odredi.

Dosadašnji naš Mosorski bataljon izdvojio je iz svoga sastava ljudstvo za Mosorski i Mućki Partizanski Odred, a zatim ulazi u sastav V. Dalmatinske NOU. Brigade, kao jezgro za formiranje njenog četvrtog bataljona.

Kamešnička četa obrazovala je Kamešnički Partizanski odred, koji ima za sada zadatak čuvanja pravca Sinj—Livno.

III. Dalmatinska brigada formirala je ovih dana od mobilisanih boraca i četvrti bataljon.

U svim našim jedinicama nedostaje vrlo velik broj pušaka. Naoružanje automatskim oružjem vrlo je slabo, a imamo u diviziji svega dva bacača bez nišanskih sprava. Artilerije nema, osim jednog protivkolskog topa za odbranu obale. Municije veoma malo.

Mohmo Vas, da nas u pogledu oružja i municije što prije pomognete, osobito u pogledu automatskog oružja i bacača.

Štab IV. Operai. Zone seli se danas u Imotski.

[3] Ljubiša Urošević.
[4] O formiranju Pete dalmatinske NOU brigade vidi dok. br. 12, napomenu 2.
[5] Vidi dok. br. 68.
[6] Sekcija za Ratnu mornaricu je osnovana 18. prosinca 1942. Vidi knj. 4, dok. br. 149. ^1
[7] O formiranju Štaba Grupe NOP odreda Dalmacije vidi dok. br. 64 i 98.
[8] Maks Baće.
[9] Vidi dok. br. 97, napomenu 2.
1°, [11] i [12] Vidi dok. br. 13, napomenu 2 i 3.
[13] Ante.

NAPOMENA: Odlukom Vrhovnog Štaba postavljen je za zamenika Komandanta IV. Operativne Zone i IX. Dalm. Divizije drug Banina,[13] koji se javio na dužnost.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik, Komandant,

Skorpik[li] v. r. M. P. *Vicko Krstulović* v.r.

BROJ 67

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 14. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O NAPADU POSADE POMORSKE POSTAJE IGRANE NA TALIJANSKI RATNI BROD[1]

S T A B
IX DALMATINSKE NOU DIVIZIJE
Op. br. 2
Dne 14. febr. 1943.

VRH. ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE
GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE

Dne 7. ov. mjes. imala je naša Ratna mornarica prvu borbu sa neprijateljem.[2]

Toga dana oko 9 časova izvidnička služba Odreda Ratne mornarice primijetila je približavanje talijanskog ratnog broda[3] prema Zaostrogu.

Odmah je alarmirana posada pomorske postaje Igrane, koja je zauzela već za takve slučajeve predviđene položaje. Naši mornari su ostali nezapaženi. Brod je pušten u neposrednu blizinu, a zatim je otvorena puščana vatra. Na neprijateljskom brodu je nastupilo komešanje, brod se je udaljio, te je ponovno pokušao približiti se obali pod zaštitom artiljeriske i mitraljeske vatre.

Naši hrabri mornari nisu napuštali svoj položaj već su ponovo otvorili vatru kada se je brod približio. Ratni brod je zatim otplovio da iskrca svoju posadu u Drveniku, ali je i tamo naišao na naše mornare, koji su ga, uprkos jakoj artiljeriskoj i mitraljeskoj vatri, odbili.

Prema provjerenim podacima, koji su naknadno dobiveni, naši mornari su na neprijateljskom ratnom brodu ubili tri Talijana i nekoliko ih ranili. Među ubijenim je i zloglasni komandant *Gregoretti.*[i] On je bio komandant luke Metković. Terorizirao je naše pomorce. Po njegovoj

[li] JOSip.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 7/2,. k. 8.

[i] Vidi dok. br. 222, 223 i 237.

[s] Odnosi se na »NAP 2«.

[1] Bruno.

inicijativi su se vršile mnoge pljačke na našoj obali. Smrt toga razbojnika veoma je povoljno odjeknula među našim primorskim narodom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik, *Skorpik Josip* v. r. (M. P.) Komandant, *Vicko Krstulović* v.r.

BROJ 68

ZAPOVIJEST ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 14. VELJAČE 1943. POTCINJENIM JEDINICAMA ZA ZATVARANJE PRAVACA MOSTAR—ŠIROKI BRIJEG—POSUŠJE—IMOTSKI; LJUBUŠKI—STRAŽNICA—GRUDE—BOBANOVA DRAGA—IMOTSKI[1]

S T A B
IX DALMATINSKE N.O.U. DIVIZIJE
Op. Broj 1
Dne 14. februara 1943. g.
12 časova
Položaj.

Z A P O V I J E S T

Sekcija Makarska i Mostar razm. 1:100.000

Neprijatelj je poslije pretrpjelog poraza na prostoru Imotski—Posušje otstupio pravcem ka Ljubuškom. U mjestima Gradac, Vrgorac, Ljubuški, Široki Brijeg i u dolini rijeke Neretve drži jače garnizone.

Zadatak je naše divizije, da zatvori pravce neprijateljskog nadiranja iz doline rijeke Neretve ka zapadu i to: pravac Mostar—Široki Brijeg——Posušje—Imotski; pravac Ljubuški—Stražnica—Grude—Bobanova Draga—Imotski ; pravac Ljubuški—Stražnica—Drinovac—Podbablje—Imotski, i pravac Vrgorac—Zagvozd, razoružavajući sva sela u zahvatu tih pravaca i vršeći napadne akcije na neprijatelja sve do u dolinu rijeke Neretve.

Desno je naša obala zaštićena od Odreda Ratne mornarice, a lijevo operišu naše divizije u oblasti Prozora i Rame.

Na svim pomenutim pravcima nalaze se jedinice naše IV dalmatinske NOU brigade.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju), u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. l/l, k. 842.

N A R E Đ U J E M :

1. — Desna kolona:
Komandant, drug Sava Drljević.
IV dalmat. NOU brigada.
Svega: 4 bataljona.

1. — Nastupa u dvije kolone i to: desnom kolonom (Štab brigade sa 2 bataljona) pravcem Zagvozd—Vrgorac, a lijevom kolonom (zamjenik komandanta brigade[2] sa 2 bataljona) pravcem Podbablje—Runović—Drinovci——Tihaljina—Stražnica.

Kada izbije na liniju s. Kljenak—s. Stilja—is. Tihaljina, zaustavit će svoju desnu kolonu na prostoriji s. Kljenak —s. Kokorići—-s. Stilja—s. Zavojane, a lijevu kolonu u zahvatu sela Tihaljine između planina Ljubeća i Malica, odražavajući desno vezu sa Odredom Ratne mornarice na liniji s. Zivogošće—s. Ervenik[3]—s. Zaostrog, a lijevo sa lijevom divizijskom kolonom na liniji s Drinovci—greben Malić planine.

Po dolasku na određenu prostoriju produžiti intenzivno dnevno i noćno izviđanje pravcima : Gradac—Baćine ; Pasi čina—Opuzen ; V rgorac—Prolog——Metković ; Stražnica—Klobuk—Vitina—Ljubuški—Čapljina.

Razoružati sva sela na svome sektoru i očistiti ih od milicije.

Vršiti energične akcije ne .samo pravcima ka neprijateljskim utvrđenim garnizonima, već i njihovoj pozadini, nastojeći da se uništi što više neprijateljske snage i da se zaplijeni oružje i municija.

Temeljito porušiti sve ceste ispred svoga otsjeka, kako ispred tako i pozadi neprijateljskih garnizona.

U svojim akcijama naslanjati se na planine gornjeg primorja, planinu Matokit, Kruševicu i Ljubeć.

2. — Lijeva kolona:
Komandant drug Branko Dude.
III dalmat. NOU brigada.
Svega: 4 bataljona.

2. — Nastupa u dvije kolone i to: desnom slabijom kolonom (jedan bataljon) pravcem: Imotski—Gorica—Bobanova Draga—Grude—Bostan, a lijevom jačom kolonom (Štab brigade sa

[2] Bogdan Peko.
[3] Vjerojatno Drvenik.

3 bataljona) pravcem: Imotski—Posušje—Rastovača—Broćanac—Kočerin.

Kada izbije ina liniju: s. Ružići—s. Bostan—s. Zelenkovac[4]—s. Grude, [.. ,][5] jemu ove zapovijesti. IV dalmatinska brigada prikupit će se na određenom isektoru, čim budu njene jedinice na pravcima Imotski—Ljubuški, i Posušje—Široki Brijeg -smijenjene od strane jedinica III dalmatinske brigade.

Odmah po dolasku na određene sektore štabovi brigada podnijet će Štabu divizije izvještaj sa naznaćenjem rasporeda svih njihovih jedinica i podatke o neprijateljskoj aktivnosti.

9. — Naročito voditi računa i postaviti pred sve rukovodioce i borce, da što više politički djeluju među narodom, a i svojim postupcima pokazati primjerno držanje i političku svijest.

Taj način će nam mnogo olakšati sakupljanje sakrivenog oružja po selima i doprinijeti razbijanju ustaške propagande i njenog uticaja u tim krajevima.

10. — Štab IX dalmatinske NOU divizije biti će u Imotskom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Dostavljeno:

Vrhovnom Štabu NOV i POJ.
Glavnom Štabu NOV i PO Hrvat.
Štabu III, IV i V dalmat. brig,
po kuririma 14.-II-1943.

Načelnik
Skorpik[6] v. r

Komandant
Vicko Krstulović v. r.

[4] Zelenikovac.
[6] U originalu nedostaje druga stranica dokumenta.
[6] Josip.

BROJ 69

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 14. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O REZULTATU BORBI KOD POSUŠJA I IMOTSKOG[1]

DRUGA DIVIZIJA
14/11 11 č.

U bojevima kod Posušja i Imotskog zaplenili smo 140 pušaka, 2 teška mitraljeza, 2 puškomitraljeza, 100 mina za bacač i oko 60.000 metaka, 2 vagona nafte i petroleuma, 23 vagona duvana i 20 vagona kukuruza. 15, 16 ov. m. jedinice naše divizije biće na komunikaciji Rama——Mostar.

Peko[2] v. r.

BROJ 70

UPUTSTVO CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 14. VELJAČE 1943. POLITODJELU 3. DALMATINSKE NOU BRIGADE O OSNOVNIM ZADACIMA I SISTEMU RADA[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

POLITODJELU III DALMATINSKE N.O.U. BRIGADE

Izvještaj o radu vašeg politodjela primili smo. Iz njega se vidi da ste najprije prošli i pregledali partijsku organizaciju da biste imali pravu sliku o njoj — što je pravilno. Iz izvještaja o stanju organizacije i nivou kadrova, kao i o zadacima koje ste sebi kao prve postavili, vidi se da ste pravilno uočili glavni zadatak u vašem radu — učvršćenje organizacije i podizanje odgovornosti kod partijaca. Da biste to ostvarili potrebno je raditi kako na učvršćenju same organizacije tako i na pojačanju i proširenju partijskog rada po svim sektorima, i aktiviranju svakog člana.

Plan rada organizacije po sektorima, koga ste izneli u pismu partijskoj organizaciji, birou i borcima, dobro je postavljen. Ali postoji bojazan da Partija, ako je u onome stanju kako je prema izveštaj u, neće biti u stanju da obuhvati taj rad i ostvari vaš plan. Plan je isuviše širok za slabu organizaciju. Radi toga vi morate pri ostvarenju plana ukazi-

[1] Original (rukopis, crnilom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/16, k. 14A.
Izvještaj je upućen radiogramo m Vrhovnom štabu NOV i POJ.
[2] Peko Dapčević.
[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, Beograd, reg. br. 5544/1, 2-4 (43).

vati što više pomoći direktno partijskim ćelijama u četama, a s druge strane plan treba postepeno ostvarivati da se organizacija ne bi preopteretila i time nastala još veća neorganizovanost.

Radeći na ostvarenju predviđenog plana, morate uvek imati u vidu, da je vaš osnovni zadatak izgradnja kadrova, osposobljavanje partijskih biroa u bataljonu za rukovođenje, osposobljavanje partijskih rukovodilaca- (zamenika politkomesara) kao i političkih komesara da mogu samostalno vršiti dužnosti koje su im poverene.

Prmedba o tome, da dnevni red ćelije nema posehne tačke: »zadaci«, nije pravilna, jer to ne mora biti posebna tačka, već zadatke ćelije treba određivati uz svaku tačku dnevnog reda, tj. u vezi sa diskusijom po sektorima rada.

Vi niste pravilno shvatili svoju ulogu politodjela. Politodjel je instruktorsko telo, a ne rukovodstvo. On pomaže partijskim rukovodstvima, partijskim rukovodstvima, kao i političkim komesarima da savladaju rad u brigadi, kao i da se osposobe za svoje uloge rukovodilaca. Prema tome, vi kao politodel nemate pravo da pišete pisma partijskim organizacijama i rukovodstvima (to je zadatak zamenika politkomesara — partijskog rukovodioca), niti pak borcima (to je zadatak politkomesara brigade, odnosno štaba). Vi treba sa njima da sarađujete i da im pomažete.

Pismo »O radu partije u vojsci«, kao neispravno, povučeno je od strane CK KPJ. Prema tome, to treba i vi da učinite.

Pitanje kolektivizacije novca treba elastično postaviti i čuvajte se da ne prenaglite, jer su po tome ljudi najosetljiviji, ali borbu protiv otuđivanja stvari, makar i ličnih, treba odlučno voditi drugim putevima i sredstvima.

14-11-1943. god.

BROJ 71

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH BIOGRAD OD 15. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O IZABRANIM NOO U SELIMA KOTARA[1]

Dragi druže Karlo![2]

Pošto sam ti skoro poslao baš naš izvještaj o političkom-moralu naroda opć. Nin, za našu narodno-oslobodilačku borbu, koje smo održavali zborove po istoj ja i drug Fabo i drugarica Vera također smo održali zborove u općini Zemunik, kao i na tri mjesta opć. Biograd, a na otoku opć. Biograd neznam tamo je bio drug Danilo[3] i prema tome neka te isti izvjesti.

[1] Original (rukopis, cmdlom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VH, mikroteka CK SKH, film 10/124—128.
[2] Zuvić Marij an-Karlo.
[3] Danilo ŠtampaLlja.

Općini Nin selo Briševo

Prisustvovalo je 30 ljudi
izabran N.O.O. 5 „

Poljice

prisustovalo je 120 ljudi ižena
izabran N.O.O. od 5 lica

Ražanac

prisustovalo je 20 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Ljubač

prisustovalo je 90 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Vrsi

prisustovalo je 115 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Nin

prisustovalo je 85 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Privlaka

prisustovalo je 60 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Zaton

prisustovalo je 120 ljudi ižena
izabran N.O.O. od 5 „

Kožina

prisustovalo je 105 ljudi ižena
izabran N.O.O. od 5 „

Diklo

prisustovalo je 30 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Također smo održali sastanak sa svim presjednicima mjesnim i organizirali Općinski N.O.O. kao i dali upute za daljni rad.

Opć. Zemunik

Sukošan

prisustovalo je 30 ljudi
izabran N.O.O. od 5 „

Debeljak

prisustovalo je 210 ljudi ižena
izabran N.O.O. od 5

Galovac

prisustovalo je 80 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Bibinje

postoji samo privremeni N.O.O. od 5 ljudi.

U Opć. Biograd

Raštane

prisustovalo je 80 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Sikovo

prisustovalo je 60 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

Krmčina

prisustovalo je 70 ljudi i žena
izabran N.O.O. od 5 „

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Biograd 15/11 43. Drug Vice[4] v.r.

BROJ 72

DIREKTIVNO PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 16. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJE- < VERNU DALMACIJU O ZADACIMA PARTIJE NA FORMIRANJU NOVIH PARTIZANSKIH JEDINICA NAKON ODLASKA DEVETE DIVIZIJE IZ DALMACIJE[1]

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju
Br. služ.
16. II. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZA SJEVERNU DALMACIJU[2]

Dragi drugovi,

Ma da ste u posljednjem našem dopisu bili obavješteni o izvjesnim mjerama, koje su preduzete u vezi ,s povlačenjem naših brigada sa te-

[4] Vjerojatno Vice Barbaroša.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije, Split, snimak u VII, mikroteka MNR Split, film 8/187.
[2] Pismo sličnog sadržaja upućeno je 1 Okružnim komitetima KPH za srednju Dalmaciju i za Knin.

ritorija Muća i Knina, smatramo za potrebno da vas još jednom obavijestimo kako bi imali što jasniju sliku o stvarnom stanju stvari i što pravilniju orjentaciju u vašem budućem radu.

Prema odluci Vrh. Štaba NOV od naših triju Dalmatinskih brigada III. IV. i V. formirana je IX. hrvatska divizija, koja je već dobila i svoj operativni zadatak.[3] Isto tako Vrh. Štab stavio nam je u zadatak da na teritoriju Srednje i Sjeverne Dalmacije i Knina u najskorije vrijeme formiramo partizanske odrede, a postojeće partizanske jedini-

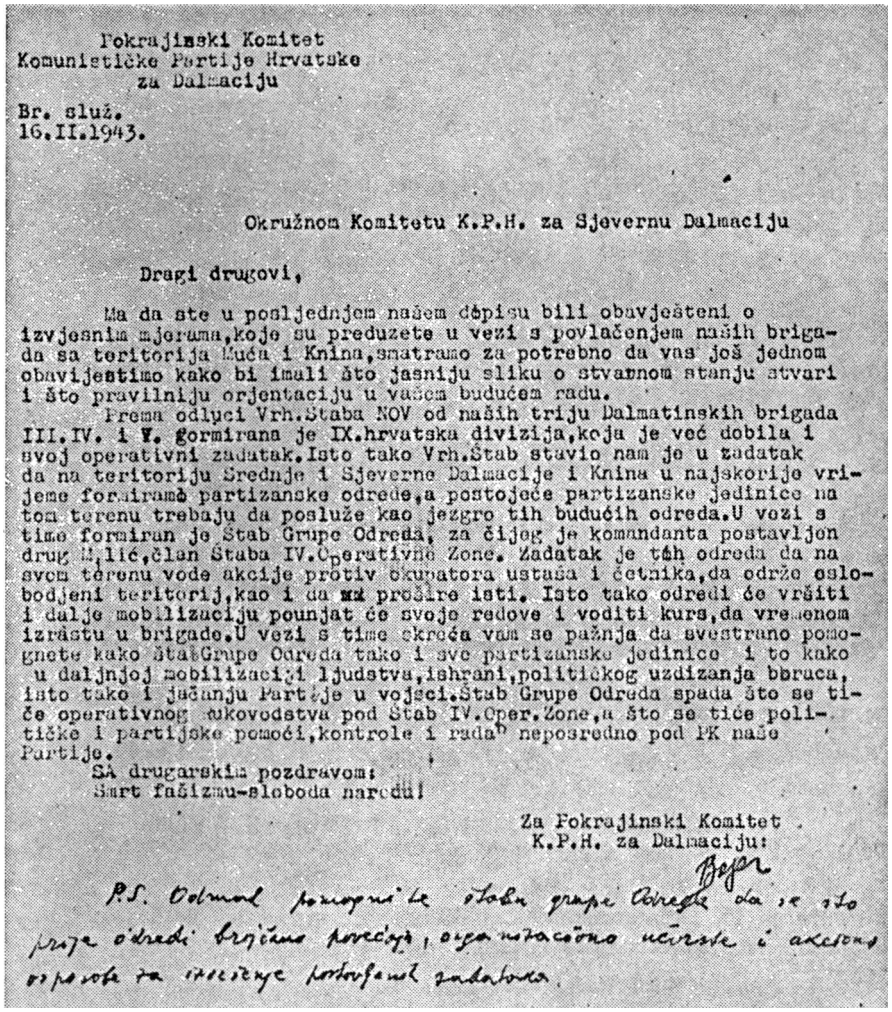

Pokrajinski Komitet
Komunističke Partije Hrvatske
za Dalmaciju

Br. služ.
16.II.1943.

Okružnom Komitetu K.P.H. za Sjevernu Dalmaciju

Dragi drugovi,

Ma da ste u posljednjem našem dopisu bili obavješteni o izvjesnim mjerama, koje su preduzete u vezi s povlačenjem naših brigada sa teritorija Muća i Knina, smatramo za potrebno da vas još jednom obavijestimo kako bi imali što jasniju sliku o stvarnom stanju stvari i što pravilniju orjentaciju u vašem budućem radu.

Prema odluci Vrh. Staba NOV od naših triju Dalmatinskih brigada III. IV. i V. formirana je IX. hrvatska divizija, koja je već dobila i svoj operativni zadatak. Isto tako Vrh. Štab stavio nam je u zadatak da na teritoriju Srednje i Sjeverne Dalmacije i Knina u najskorije vrijeme formiramo partizanske odrede, a postojeće partizanske jedinice na tom terenu trebaju da posluže kao jezgro tih budućih odreda. U vezi s time formiran je Štab Grupe Odreda, za čijeg je komandanta postavljen drug M. lić, član Štaba IV. Operativne Zone. Zadatak je tih odreda da na svom terenu vode akcije protiv okupatora ustaša i četnika, da održe oslobodjeni teritorij, kao i da prošire isti. Isto tako odredi će vršiti i dalje mobilizaciju pounjat će svoje redove i voditi kurs, da vremenom izrastu u brigade. U vezi s time okreća vam se pažnja da svestrano pomognete kako Štab Grupe Odreda tako i sve partizanske jedinice i to kako u daljnjoj mobilizaciji ljudstva, ishrani, političkog uzdizanja boraca, isto tako i jačanju Partije u vojsci. Štab Grupe Odreda spada što se tiče operativnog rukovodstva pod Štab IV. Oper. Zone, a što se tiče političke i partijske pomoći, kontrole i rada neposredno pod PK naše Partije.

SA drugarskim pozdravom:
Smrt fašizmu-sloboda narodu!

Za Pokrajinski Komitet
K.P.H. za Dalmaciju:
Bojer

P.S. Odmah pomognite štabu grupe Odreda da se što prije odredi brojčano povećaju, organizacijono učvrste i akcijono osposobe za izvršenje postavljenih zadataka.

Faksimil dokumenta broj 72

[3] O formiranju Devete dalmatinske divizije vidi dok. br. 62, 63, 64, 66 i 98.

ce na tom terenu trebaju da posluže kao jezgro tih budućih odreda. U vezi s time formiran je Štab Grupe Odreda,[4] za čijeg je komandanta postavljen drug Milić,[5] član Štaba IV. Operativne Zone. Zadatak je tih odreda da na svom terenu vode akcije protiv okupatora ustaša i četnika, da održe oslobođeni teritorij, kao i da prošire isti. Isto tako odredi će vršiti i dalje mobilizaciju, popunjavat će svoje redove i voditi kurs, da vremenom izrastu u brigade. U vezi s time skreće vam se pažnja da svestrano pomognete kao štab Grupe Odreda tako i sve partizanske jedinice i to tako u daljnjoj mobilizaciji ljudstva, ishrani, političkog uzdizanja boraca, isto tako i jačanju Partije u vojsci. Štab Grupe Odreda spada što se tiče operativnog rukovodstva pod Štab IV. Oper. Zone, a što se tiče političke i partijske pomoći, kontrole i rada neposredno pod PK naše Partije.

Sa drugarskim pozdravom:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Pokrajinski Komitet
K.P.H za Dalmaciju:
Bajer[6] v. r.

P.S.[7] Odmah pomognite štabu grupe Odreda da se što prije odredi brojčano povećaju, organizaciono učvrste i akciono osposobe za izvršenje postavljenih zadataka.

BROJ 73

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 8. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRILIVU NOVIH BORACA U JEDINICE I O NEDOSTATKU ORUŽJA[1]

S T A B
XX. DALMATINSKE NOU DIVIZIJE
Op. Br. 7
Dne 18. februar

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Prije nekoliko dana dostavili smo Vam pregled brojnog stanja i naoružanja IX Dalmatnskei NOU divizije,[2] iz kojeg se je vidjelo koliko je slabo naoružanje naših brigada.

[4] O formiranju Štaba Grupe NOP odreda DalmaciA vidi dok. br. 64, 66 i 98.
[5] Maks Bace.
[6] Ivan Amulić.
[7] Dopisano rukom crnilom.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 8.
[2] Vidi dok. br. 63.

U toku poslednjih dana došao je veliki broj novomobilisanih boraca i još uvijek dolaze, tako da su se naše brigade popunile, a pretekle šaljemo u II i III diviziju.

Uslijed velikog priliva novomobilisanih snaga broj nenaoružanih boraca u znatnoj mjeri je se povećao, tako da u diviziji imamo sada oko 40°/o nenaoružanih ljudi. Divizija broji sada sa odredom Ratne mornarice oko 3.600 ljudi.

Diviziji predstoje važni zadaci, ne samo na ovom sadašnjem njenom sektoru, već vjerovatno i van ovoga. Na ovom sektoru ima veliki broj vrlo jakih neprijateljskih garnizona, mahom dobro utvrđenih. Jasno je, da naša divizija sa nenaoružanim borcima i bez teškog oružja neće biti u stanju, da vrši zamašnije akcije protiv ovakvog neprijatelja.

U više mahova nam je od strane V.S. skrenuta pažnja, da navikavamo naše jedinice, da oružje pribave od neprijatelja. Dok je ovo bilo moguće, naše su hrabre jedinice to u punoj mjeri i učinile i naoružale od neprijatelja otetim oružjem naše prve brigade, koje su zatim upućene u sastav drugih divizija.

Sada, kada nam ovo više nije moguće, obraćamo se Vrhovnom Štabu sa ponovnom molbom, da nam se dodijeli što više oružja i municije za naoružanje naših brigada i odreda Ratne mornarice, da bi ih time osposobili za pretstojeće akcije.

Molimo, da ova naša molba ne ostaje glas vapijućeg i da nam se u što većoj mjeri iziđe u susret, pa makar i oduzimanjem oružja onim jedinicama, koje ga imaju u većim količinama no što im je neophodno potrebno. Ovo se naročito odnosi na automatsko oružje i teško naoružanje, kojeg mi gotovo i nemamo.

Ako nam se dodijeli izvjesna količina oružja i municije, molimo da se preduzmu mjere, da to oružje zaista i stigne do nas, i da se u buduće ne desi, da se naređenja Vrhovnog štaba ne izvršavaju.

Molimo da se ovo smatra vrlo hitnim.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik (M.P.) Komandant,

Skorpik[3] v. r. *Vicko Krstulović* v. r.

P.S. — Molimo, da nam se dodijeli jedan kamion za sve potrebe divizije: prenos ranjenika, prebacivanje duhana iz Imotskog, dovlačenje hrane, koje na ovom sektoru gotovo i nema itd.

Upravo smo primili pregled brojnog stanja i naoružanja naše V Dalm. brigade: na 1000 boraca ima 300 pušaka, 4 mitraljeza i 4 puškomitraljeza, 1 bacač sa 17 bombi.

[3] Josip Škorpik.

BROJ 74

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PROMINSKO-BUKOVIČKE CETE ODRŽANOG 18. VELJAČE 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

sa sastanka četne partijske jedinice Prominsko bukovačke čete, održan 18-11. 1943. godine, sastanku je prisustvovalo 6 članova

DNEVNI RED.

1) Diskusija o izvršenim akcijama i držanju boraca u akciji.
2) Držanje komandnog osoblja.
3) Popunjavanje komandnog osoblja.
4) Eventualije — Kritika i samokritika.

Po prvoj tački dnevnog reda zaključuje se sledeće. Akcija izvršena na rekviriranju imovine bandita sela Radašinovaca[2] izvršena je sa uspjehom i bez otpora. Kako su borci bili premoreni moral je ostao na visini. Akcija izvršena na Vodičkom terenu na kolonu od 3 kamiona, jedan tenk i jedan blindiran kamion, bila je uspješna a gubitak naša dva druga je krivnja njihova što se nisu povukli po planu kako je bilo predviđeno.[3]

Zadatak se nije borcima saopštio pred strojem, jer smo trebali što hitnije zauzeti položaj. Kurira koga sam poslao da se 1 vod povuče prema zapadu, kurir nije saopštio naređenje vodniku prvog voda, te vodnik po svojoj vlastitoj inicijativi prebacio se preko ceste, time izložio cjeli vod opasnosti. Zbog neshvaćanja naređenja nije nam uspjelo pokupiti oružje i još više dati žrtava okupatoru. Držanje boraca pretežno je bio dobar, kod pojedinih drugova pojavilo ,se malo kukavičluka i panikerstva. Ističemo kao slabića druga Morožina Romana, Gundića Ivana, Pavasovića Marka, a kao dobre borce ističemo druga Laća Pašku, Zečevića Savu, Mira Orlova, Tadina Ivana, Omer Eškinju i Lalić Poljaka.

Po drugoj tački dnevnog reda zaključujemo sledeće: Držanje komandnog osoblja možemo istaknuti kao dobro, što bez ikakove obaveštajne službe su izdali naređenje za povlačenje na nove položaje i tome sačuvali mnogo žrtava, kako je bio napušten naš položaj »-Sabina« a neprijatelj ga je već bio zauzeo tako se naš 1 vod povlačio kroz unakrštenu vatru. Hitrinom povlačenja izbjegli smo još više žrtava.

Po trećoj tački dnevnog reda zaključujemo sledeće: Za vodnog delegata 1 voda predlažemo druga Bjelanović Mirka, jer dosadašnji vod. del. 1 voda je pao žrtvom u ovoj borbi. Za desetara II desetine II voda predlažemo druga Lalić Nikolu (Poljak). ^

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. hr. 8—19/1, **k.** 1603A.

[3]1[3] Akciju je izvršila Primorska 1 Prominsko-bukovlčka partizanska četa. Vidi dok. br. 77 i 209.

Po četvrtoj tački Eventualije — Kritika i samokritika. Kritika drugova partijaca je kritikovana na četnom partijskom sastanku. Kulturno prosvjetni rad u ovoj jedinici jako zaostaje i uopšte nikakav, zbog lošeg terena i napornog marša.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zapisničar
Ivan Vulin v. r.

Zamjenik sekretara
Miroslav Orlov v. r.

BROJ 75

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 19. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O BROJNOM NARASTANJU JEDINICA I NEDOSTATKU ORUŽJA[1]

S T A B
IV OPERATIVNE ZONE
Broj: 40/43
Dne 19. II. 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Zbog velikog plijena u oružju prilikom oslobođenja Prozora, u sporazumu sa drugom Markom[2] i Terzićem[3] upućujemo ovog druga iz našeg ekonomskog otsjeka, u uvjerenju da će našoj diviziji biti dodijeljen dio plijena u oružju.

Mobilizacija koja se sprovodi u Dalmaciji i koja je još u toku brzo je upotpunila naše brigade, koje već danas broje preko hiljadu ljudi i u najskorije vrijeme taj broj popet će se na 1.200—1.300. Ako se ima u vidu ranije brojno stanje naših brigada (III = 700, IV = 750, V — 500) onda broj novomobilisanih, koji su svi bez oružja, prelazi 1.000. — Ranije naoružanje naših brigada pored nedostatka u puškama bilo je naročito u automatskom oružju (tj. puškomitraljezima — III = 8, IV = 7, V = 5).

Pored ovoga u Dalmaciji pod rukovodstvom Štaba Grupe odreda ostalo je 7 odreda, brojno po 30—40—50 ljudi u odredu.[4] Da bi isti udovoljili dosta velikim zadacima koji pred njima stoje potrebno ih je što prije brojno razviti. Nedostatak u oružju biće i tu glavna smetnja.

Mi ne zaboravljamo da glavni izvor našeg naoružanja treba da bude neprijatelj, ali da bi našu diviziju koja je prebrzo izrasla što prije osposobili, nužno nam je potrebna Vaša pomoć, naročito u puškama i auto-

k 1491 °rlglnal na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 20/2,

[2] Aleksandar Ranković.
[3] Velimir Terzić.
[4] Vidi dok. br. 66.

matskom oružju. Napominjemo da je oružje koje [je] bilo upućeno iz F Divizije[5] a koje je bilo namijenjeno našoj diviziji, prema obavještenjima nekih drugova iz Ekonomskog otseka Vrhovnog štaba, negdje na putu oduzeto od drugih jedinica.

Molimo Vas da sve ovo imate u vidu kako kod ovog plijena tako i u buduće i nas u ovom pogledu kao i do sada pomognete.

Sa mnogo drugarskih pozdrava.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar : Komandant :

Jordan[6] v. r. (M.P.) (otsutan)

BROJ 76

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH ZA SREDNJU DALMACIJU OD 20. VELJAČE 1943. POKRAJINSKOM KOMITETU KPH ZA DALMACIJU O STANJU I RADU PARTIJSKO-POLIT\CKIH ORGANIZACIJA I ORGANA NARODNE VLASTI[1]

OKRUŽNI KOMITET KPH ZA
SREDNJU DALMACIJU
20. februara 1943. god.
Drugarskom

POKRAJINSKOM KOMITETU K.P.H. ZA DALMACIJU

Dragi drugovi,

Naš Okružni Komitet se sastao u zadnji mjesec dana četiri puta. Jedino su danas prisustvovali svi članovi sastanku, gdje smo uz ostali rad sredili obrazac (Partijsko-organizacioni, N.O. Pokreta i Partijsko financijski) za XII mjesec 1942 god. i I mjesec 1943 god. Izvještaj Vam nismo mogli ranije poslati, obzirom na to što ni smo na vrijeme dobi!' izvještaje od naših Kotara. Nastojaćemo da u buduće šaljemo redovito svakog mjeseca izvještaj, pak smo na to skrenuli pažnju svim Partijskim organizaci j ama.

0 političkoj situaciji dajemo Vam pregled za oba protekla mjeseca kao i za 20 dana ovog mjeseca, dok organizaciono stanje šaljemo za oba zadnja mjeseca, koje se u ovo zadnjih 20 dana izmjenilo na bolje tj. sve organizacije su se povećale u članstvu. Napokoj^ mobilizacijom koja se u

[5] Odnosa se na Prvu proletersku diviziju NOV i POJ.
[6] Ivica Kukoč.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, miflcroteka CK SICH, film 28/310—312.

velikom djelu izvršila izmjenilo se iz temelja stanje svih organizacija, pošto je veliki dio članstva otišao u vojsku.

I) Opća politička situacija

Kroz proteklo vrijeme politička se situacija nije uglavnom mjenjala, jedino posije mobilizacije stanje se izmjenilo na gore, ali to samo u zagorskom kraju. Kroz proteklo vrijeme rad HSS svakim je danom sve intezivniji i sve se više zapaža u masama naročito na selu dok se u samom Splitu ne zapaža jačeg djelovanja u masama. Kuriri HSS stalno putuju u Zagreb i okolicu Splita Po organizacionom radu. Najaktivniji je Mladineo. On već traži kanale da dođe u izravnu vezu s Italijanima preko advokata Ljubića i u tu svrhu traži brošuru rad »Reakcionarnog vodstva HSS« da bi mu to poslužilo kao dokumenat pred Talijanima kako oni ne sarađuju sa partizanima. Uz ovo oni nastoje da organizuju omladinu, ali ja sada nemaju nikakvog uspjeha premda bi u buduće i mogli imati uspjeha među srednjoškolskom i studentskom omladinom. Pojačan je rad HSS na selu tako da i Paško Kaliterna koji putuje u Omiš, a lako isto i Mladineo, a nedavno su obojica bili kod Vojka Krstulovića (Švore), koji je u zadnje vrijeme boravio u Omišu. Za Vojka Krstulovića se drži da je glavni povjerenik za Dalmaciju. Paško Kaliterna namjerava organizirati »građansku zaštitu« koju bi imali naoružati Talijani. Međutim mi još nismo mogli dobiti podatke da je ikoga uspio organizirati. Smatramo da je potrebno poduzeti korake za jednu eventualnu akciju na P.[2] Kalitemu i V.[3] Krstulovića.

U Klis su upućeni pozivi sa strane nekih članova N.O.O. Dalmacije A. Mijiću zamjeniku P. Kaliteme i S. Glavini istaknutom i poznatom HSS-ovcu, da dođu na oslobođeni teritorij. U primljenom odgovoru Mijić se uopće nije dotaknuo HSS i Londonske izbjegličke vlade, te je sigurno i povezan sa njima, dok se Glavina potpuno ograđuje premda nije ni njemu potpuno vjerovati. Obadvojica uzimaju kao razlog da ne mogu doći na oslobođeni teritorij svoju starost i bolest. Isto tako se uputilo pismo i J. Martinoviću iz Kaštela, ali on još nije odgovorio, dok su neki iz Trogira voljni da na poziv dođu.

Prigodom mobilizacije sa naše strane HSS je bacio parole »nećemo se boriti za nikoga« koja je imala izvjesnog odjeka u djelu Zagorskih masa, gdje smo mi malo od ranije politički radili. Mobilizirani koji su izbjegli iz svojih sela, već se djelomično vraćaju, pošto im je kazano da im se zbog toga ne će praviti represalije. Međutim neke izbjeglice primile su i oružje od ustaša.

Za vrijeme ove mobilizacije HSS je imao trodnevnu konferenciju od 15—17 februara u hotelu »Jadran« u Splitu sa P. Kaliternom. Iz Klisa su sastanku prisustvovah poznati HSS razbijači Petar Valenta i Siavko Radić, a iz Lećevice Zoko. Iz sveg ovog se vidi da su Vaša ranija ukazivanja na izdajnički rad HSS bila ispravna. Ovaj njihov izdajnički rad raskrinkavamo na konkretnim činjenicama na terenu.

[2] Paško Kaliterna.
[3] Vojko Krstulović-Svora.

Uspjesi Crvene Armije, smrt Birčanina[4] i radio izvještaji Londona 0 partizanskim borbama proizveli su izvjesnu zabunu u četničkim redovima. Smrt Birčanina zato što se pojedine vodice prepiru tko će ga zamjeniti. Kandidati su za politički rad Urukalo[5] i Alfirević[6] s jedne strane, a Jevđević[7] s druge a za vojno vodstvo Dujić.[8] U jednom djelu četnika pokazuje se tendencija da bi se odvojili od saradnje sa okupatorom, a na čelu te grupe stoji bivši kapetan Boras, koji je kazao: »Htio bih da dobijem vezu sa partizanima«. Tražio je dali su partizani principjelni za sporazum sa četnicima. Boras priznaje da Draža Mihajlović sarađuje sa Talijanima, ali daje to njegov taktički potez kako bi došao do oružja, dok su Dujić i četnici iz Knina plaćenici. Odgovorilo mu se da partizani nisu principjelno protiv sporazuma, a oni ako iskreno misle treba da 1) Izađu pred narod sa proglasom da osuđuju svaku saradnju četnika sa okupatorom. 2) Da vidno pokažu borbom protiv okupatora da su raskrstili sa starim nedjelima pak onda da može biti govora o saradnji. Ovaj odgovor nije zvaničan već indirektan. Drugu »grupu« četnika na čelu sa Dr. Mihajlovićem koji navodno traži pregovore sa partizanima a kod kojeg očito izbija da je to samo trik jer veli: »Partizani treba da se odriču primanja oružja od Njemaca i tada četnici nebi primali oružje od Talijana«. Ovog se odmah odbilo. Među samim četnicima u Splitu pada agilnost u radu i zastoj, jer duže vremena ne izdaju »Krik iz jame«, a i pri samom pogrebu Birčanina došlo je do malih nesporazuma sa Talijanima. Talijani su htjeli da i oni zvanično prisustvuju pogrebu, što oni nisu htjeli iz razloga da se nebi vidjela otvorena saradnja. Radi toga spora pogreb je na pola puta prekinut. Upliv četnika u Splitu među krupnom gospodom je pojačan, dok se među masama još više razvija mržnja protiv njih. Po selima nema nigdje simpatija prema njima, već tu i tamo može da se nađe pojedinac.

Jugoslavenski nacionalisti, grupa sokolaša na čelu sa Muratom, prelaze Talijanima i traže vezu sa istima po liniji »Šverca«. Po selima njihov je upliv vrlo malen, a u Zagorskim selima nikakav.

SDS-ovci su se povukli pak neznamo za njihov rad ili je pak to konspiracija pred nama. U Vranjicu i Sinju gdje su imali ponešto uticaja od ranije danas ne posjeduju ništa, jer su svi ti prešli N.O. borbi dok u ostalim selima nikada nisu bili ni prodrli.

II) Narodno oslobodilačka borba

a) **Narodno oslobodilački odbori.** U našem Okrugu ima 2 Kotarska, 18 općinskih, 4 gradska i 161 seoski N.O.O. dok u 3 kotara, 3 općine i 9 sela isti još nisu uspostavljeni. Po samim ovim brojkama se vidi da su N.O.O. kroz ova dva mjeseca uspostavljeni u mnogim selima, općinama 1 kotarevima i da će se u najkraće vrijeme isti formirati kroz sve naše

*

[4] Ilija Trifunović-Birčanin. Vidi dok. br. 306, 333 i 542.
[5] Sergi je Urukalo.
[6] Sii vi je Alfirević.
[7] Dobrosav Jevđević.
[8] Momčilo E>ujić.

okružje. Rad N.O.O. je prilično učvršćen, tako da su se oni svaki dan sve više učvršćavali i osamostaljivali i dobili pravi oblik narodne vlasti, demokratske. N.O.O. su u mnogim mjestima i borbeni organi vlasti, pošto su oni organizirali i izvršili mnoge akcije tako da su oni sve više uzimali učešća u rješavanju svakodnevnih pitanja. I pored tih uspjeha mnogi N.O.O. su još uvijek prirepci Partije nesmatrajući same sebe kao jedine organe vlasti. Rad N.O.O. se uglavnom kreče oko prikupljanja prinosa i zbrinjavanja za< vojsku, dok po ostalim dužnostima specijalno na političkom radu vrlo su malo uradili i to sa razloga što im je naša Partija preko svojih prestavnika malo nato ukazivala. Ipak njihov autoritet svakim danom sve više raste među masama.

U samoj mobilizaciji N.O.O. su uglavnom odigrah svoju ulogu i doprinjeli uspjehu, mada je bilo i onih koji su brenzali mobilizaciju, bili u službi pete kolone, a poneki i od članova N.O.O. su dezertirali. Takvih slučajeva je bilo najviše u onim odborima u kojima nije bilo partijaca, kandidata ili simpatizera, pak ih se nije dovoljno povjeravalo, a krivnja je naša da se je tim odborima posvetilo malo ili ništa pažnje mobilizacijom su mnogi članovi N.O.O. obuhvaćeni, a poneki dezertirali i raspršili, tako da će se morati popuniti ove N.O.O. sa novim članovima ili nanovo izabrati gdje zato budu mogućnosti. Ipak ova je mobilizacija bila kamen kušnje za N.O.O. gdje ih se moglo najbolje provjeriti i najbolje kod njih vidjeti ono što Partija nije ranije vidjela, pak na osnovu svih nedostataka i propusta izvući pouke za budući rad. Nastoji se da se N.O.O povežu preko svojih viših rukovodstava sa N.O.O. Dalmacije da bi rad bio što pravilniji i bolji.

b) **Narodno oslobodilački fond.** N.O.F. je uglavnom sproveden tako đa u svakom N.O.O ima blagajnik, a isto tako prikupljaju pomoć i ostali članovi N.O.O. tako da su N.O.O. pretvorili u odbor za prikupljanje, umjesto đa su među sobom razdjelili dužnosti i tako se pravilno odnosili i bih zapravo ono što i moraju da budu. Ovom krupnom propu**stu** je kriva **i** naša Partija a u prvom redu O.K. Kod ovog pitanja Vi bi nam trebali dati više jasnoće u direktivama o radu blagajnika u NOO **i** kojim putem da se sakupljaju prinosi za NOF.

Prinosi su NOF po selima uglavnom opali, kao što smo ranije i predvidili sa razloga što su tvornice prestale da rade, seljaci usljed slabe žetve imaju sve manje mogućnosti da daju pripomoć, jer su mnoga sela popaljena, što je veliki broj hranitelja otišao u partizane i što usljed reakcije svakim danom ima sve više žrtava u zatvorima i internaciji. Ipak današnji prihodi daleko su veći nego prošle ziime.

U Splitu je također NOF nešto opao, prihodi se kreću 300—350 hilja—lira mjesečno plus u robi i hrani (167.000). Sinjski kotar je po NOF tek počeo da radi tako da sakupi 80—100 hiljana kuna. U ostalim kotarevima prihodi su se u novcu smanjili dok su se u robi povećah. U Mućkom kotaru prihodi su nikakovi dok su ranije u naturi uglavnom davali vojsci. NOF će se u buduće preko NOO podnositi izvještaj o svom radu višim rukovodstvima sve do NOO za Dalmaciju. Zadnje se vrijeme

nije ništa novca poslalo Štabu IV op. zone, obzirom što je za isti kupljena razna hrana koja je opet poslata našoj vojsci preko Komande Područja ili direktno izdata raznim vojnim jedinicama.

Također smo izdali Nabavnom Poduzeću Muć i Barbi Livno 218.470 kuna. Zajam za sada još nije počeo priticati, jedino je Split dobio prvu svotu od 20.000 lira. Pitanje zajma je postavljeno pred sve NOO, ah bi presjedništvu NOO za Dalmaciju trebalo nato skrenuti pažnju. Petnaestodnevna kampanja za vojsku uglavnom je uspjela. Split je dao u hrani i robi 167.000 lira, Solin je također sakupio mnogo robe, Sinj je u novcu sakupljao dok u ostalim kotarevima nije bilo vidnijeg uspjeha.

c) **Antifašistički front žena.** Organizacija AF2 nije uspjela da se organizaciono učvrsti i poveže u onom srazmjeru kako se jačala u članstvu. Rukovodstva su labava i aljkava pak i tu Partija nije dala ono što je morala da dade. Nepravilnost je Partije što je u nekim slučajevima diktirala AF2 u njihovom radu umjesto da preko odgovornih drugova kontrolira, pomaže i ukaziva na nedostatke. Isto tako veze između AF2 i Partije su skoro bile nikakove, a ni danas ni izdaleka nisu kakove bi trebalo da budu i to uglavnom krivnjom drugarice iz O.K. koja je odgovorna za rad AF2, pak će tome u buduće trebali posvetiti više pažnje. Okružna Konferencija nije dala ono što je trebala, ali se nemože reći **da** nije uspjela. Glavni nedostatak je tome **što** se nije organizaciono pripremila kako treba i što u diskusiji nije izneseno pravo stanje pojedine organizacije pak se nije dobila prava slika i tako se kritički nije dalo ono što je trebalo. Treba uzeti u obzir da je ovo njima prva takova konferencija. Uspjeh je u tome što su na konferenciju došle žene iz svih kotara, dok su iz Splita zakasnile i to krivnjom veze za opremu i *i* Splita. Isto tako uspjeh je što su sve žene skoro uzele učešće u diskusiji. Napomenuti je da su u diskusiji najbolje učestvovale nepismene žene, seljanke, a najslabije terenske radnice AFZ. Pri izboru terenskih radnica treba imati u vidu koga se šalje, a ne koga bilo, a isto tako kad ih se šalje treba im dati šira uputstva o vladanju na terenu i ukazati im naročito na one griješke koje njima krnje autoritet u očima sela (na pr. pušenje). Odgovorne drugarice kad kontroliraju rad pojedine terenske radnice, treba da paze na njeno ponašanje na selu **i** učiti ih pravilnom ponašanju. Također drugarice na terenu nisu dovoljno aktivne u radu.

U mnogim NOO nema učešća AFZ, a i gdje su zastupane tamo su jedino odgovorne po AF2 i u ostalim pitanjima nemaju nikakvog učešća što je skroz pogriješno pak će u buduće i Partija tome posvetiti više pažnje, da bi žene bile punopravni članovi NOO^ nevezati se samo za AFZ, a isto tako će se morati svi NOO popuniti sa prestavnioom AFZ.

U Okružju ima 4 inicijativna odbora, 6 općinskih, 4 gradska i 108 seoskih. Organizaciono je obuhvaćeno 4257 žena, dok je u radu obuhvaćeno i triput veći broj, što je opet slabost te organizacije. Zene u velikom

broju traže u vojsku [.. .][9] govori kako one učestvuju u svakodnevnom radu.

d) **Ujedinjeni Savez Antifašističke omladine Jugoslavije.** Glavna je griješka Skojeve organizacije, a i Partije što nije dovoljno kontrolirala i pomagala, što se po pitanju USAOJ-a sektašilo. To se naročito odrazilo na Trogirskom sektoru gdje USAOJ nije bio organizaciono postavljen. Pravilnim shvatanjem uspostavljanja USAOJ-a kao glavne zadaće Skoja, postigao se uspjeh pošto je danas u USAOJ-u masovno obuhvatio omladinu. Griješka sektašenja po ovom pitanju još nije ispravljena u Sinjskom kotaru gdje odgovorni drugovi nisu proradili na ovom pitanju, krivo shvaćajući našu liniju N.O. borbi. Naročito treba podvući slabi rad na oslobođenom teritoriju gdje iako se uspjelo masovno obuhvatiti omladinu nema stvarnih rezultata, što se vidi po njihovom slabom dobrovoljnom odazivu **ii** vojsku **i** slaboj pomoći toj vojsci, ali ipak treba istaknuti da ovdje kao i čitavom okružju na poziv da stupe u vojsku rado su se u ogromnoj većini odazvali pak je vrlo mali broj omladinaca koji su dezertirali.

U našem okružju mi danas imamo jaku i masovnu organizaciju USAOJ, koju još uvijek nije uspjelo organizaciono učvrstiti. Jedna je od griješaka što do danas nisu uspostavljeni općinski i kotarski odbori USAOJ-a pak zbog toga nema čvrste veze među pojedinim organizacijama. Griješka je bila i u tome što su se mnoge Skojevske organizacije nametnule kao tutori pojedinim odborima, ali ta je griješka uglavnom ispravljena.

Do sada je uspostavljeno 3 gradska, 105 seoskih odbora, pak se po samim ovim brojkama vidi nedostatak u uspostavi rukovodstva. Organizaciono je obuhvaćeno 4196 pak se samo time vidi da omladina rado pristupa ovoj organizaciji f.. ,][10]

[9] Nečitka riječ.
[10] Kraj dokumenta nije sačuvan.

BROJ 77

ZAPISNIK SA SASTANKA PARTIJSKE JEDINICE PRIMORSKE CETE ODRŽANOG 21. VELJAČE 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

sa sastanka četne partijske jedinice Primorske čete, održanog 21/11 ove god. prisutni bili 5 drugova.

DNEVNI RED:

I. o izvršenim akcijama
II. držanje drugova u akcijama
III. rad trećeg voda ove čete
IV. izvještaj o radu Skoj-a
V. izvještaj delegata ove čete koji je prisustvovao na sastanku partijaca terena Vodice
VI. rad sa kandidatima
VII. eventualije

I. tačka: dana 14 ovog mjeseca izvršena je akcija na lov špijuna i rekviriranje hrane u selu Radašinovcima,[2] akcija je bila uspješna, ubiven je jedan špijun u kući a dvojica uhapšena, te poslije saslušanja streljani. Zaplijenjena je jedna puška i 17 komada bombi kao i nešto hrane. 16/11 izvršena je akcija na kamione koji voze sledovanje, akcija je bila uspješna.[3] Oružje se nije moglo pokupiti pošto je u pratnji bio jedan tenk i jedan blindirani kamion. Saznajemo da je bilo oko 20 mrtvih kao i pet oficira, a među njima jedan kolonelo. 17/11 izvršen je prepad na italijansku kasarnu u selu Mala Čista,[4] saznajemo da su bila dva ranjena. 19/11 izvršena je akcija u selu Cicvare, uhvaćen je glavar sa ženom i još jedan špijun i špijunka, koji su poslije saslušanja bili uibiveni. Ujedno je od njih rekvirirano nešto hrane. Istog dana je jedan vod ove čete izvršio akciju u Bihn Vlakan, ubivena je jedna ženska.

II. tačka: držanje drugova u akcijama je bilo pohvalno osim nekoliko drugova koji su za vrijeme akcije na kamione se skrih i dao im se ukor. U istoj akciji drug vodnik I voda uzeo je nepravilno inicijativu u svoje ruke, pa je i tu bila neka mala greška.

III. tačka: drug vod. delegeat III. voda naglašava težak opstanak cijelom vodu na terenu gdje se nalazi pošto je tamo loš teren. Naglašava o akcijama koje su izvršili do sada. Partijska jedinica zaključuje da i dalje ostane tamo čitavi vod te da budu inicijativni za vršenje akcija, pošto se predvidilo da se ima mogućnosti za vršenje akcija.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10—19/1, k. 1603A.
[2] Vidi dok. br. 74.
[3] Akciju Je Izvršila Primorska i Prominsko-bukovička partizanska četa. Vidi dok. br. 74 i 209.
[4] Vidi dok. br. 212.

IV. tačka: Brojno stanje Skoj-a jest 18 drugova. Pošto u trećem vodu ove čete nije formiran Skoj, to se upućuje jednog druga Skojevca u isti vod da taimo formira Skoj što će mu drug četni pročelnik da dade direktive. Sastanci se održavaju redovito te se na njima čita materijal te se razne drugove kritiku je i poučava.

V. tačka: drug delegat sa sastanka izvještava i prikazuje o čemu je bilo riječ na sastanku, što drugovi primaju k znanju.

VI. tačka: partijska jedinica ove čete zaključuje da se prima u kandidatsku grupu druga Kapov Anđela. Stavlja se u dužnost odgovornom drugu za rad sa kandidatima da posveti veću pažnju kod drugova da bi čim više radio i da bi u što skorij em vremenu mogli da povećamo broj partijaca u četi.

VII. tačka: po eventualijama nije bilo ništa naročito.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar četne partijske
jedinice
Vlahov Viktor v. r.

BROJ 78

ZAPISNIK SA SASTANKA BIROA PARTIJSKE ORGANIZACIJE SJEVERNODALMATINSKOG BATALJONA ODRŽANOG 22. VELJAČE 1943. GODINE[1]

BATALJONSKI BIRO K.P.H.
SJEVERNODALM. BATALJONA
24. februara 1943. god.
Položaj

Drugarskom

O.K. K.P.H. ZA SJEVERNU DALMACIJU

Dostavlja se
zapisnik.

Dragi drugovi!

Šaljem Vam jedan primjerak prepisa zapisnika sa sastanka našeg bataljonskog biroa, koji se održao 22. februara o.g.

Na eventralne greške i nedostatke u radu ovog Biroa volili bi da nam dadete svoju podršku u njihovom prokazivanju, a onda i u uklanjanju.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiv* NOB, reg. br. 11—19/1, k. 1603A.

Vaš odgovor očekujemo.

Primite drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Biro
sekretar
Gojko Jakovčev v. r.

Z A P I S N I K

sa sastanka Bataljonskog biroa K.P.H. Sjevernodalmatinskog bataljona održanog dne 22. februara 1943. godine.

Sastanku prisutna 4 'druga. Po jedan predstavnik iz svake čete i drug sekretar Biroa.

Dnevni red je bio sljedeći:

1. Politička situacija (referent drug sekretar);
2. SKOJ u vojnim jedinicama bataljona;
3. Koliko se do danas učinilo po datim direktivama od sekretara ovog Biroa;
4. Stanje partijskog kadra, kandidatskih i simp, [atizerskih] grupa ;
5. Pitanje kulturno-prosvjetnog rada u bataljonu;
6. Pitanje fiskulture;
7. Pitanje zdravlja (higijene) ;
8. Pitanje saniteta;
9. Pitanje izdavanja bataljonskih novina i
10. Eventualije.

Po prvoj tački dnevnog reda drug sekretar Biroa u kratkim crtama prikazuje današnju političku situaciju u svijetu i kod nas, kao i o ulozi naše Partije, koju ona igra u ovim momentima. Drugovi [su] sa pažnjom slušah izlaganje druga sekretara, a onda se prešlo na drugu tačku dnevnog reda, t.j.

Pitanju SKOJ-a. Prema primljenim izvještajima od drugova sekretara partijskih jedinica, SKOJ je u sve tri vojne jedinice našeg bataljona masovno obuhvaćen, a naročito u Šibenskoj četi, gdje je sva omladina okupljena u SKOJ-u. Pored zadovoljavajućih rezultata u dosadašnjem radu SKOJ-a, ipak tu i tamo ima još dosta nedostataka, a što će se nastojati otkloniti većom pažnjom samih partijaca toj našoj organizaciji, kao i budućem radu mladih pročelnika Skoj-evskih aktiva, koji su pred kratko vrijeme bih na Okružnoj konferenciji SKOJ-a za Sjevernu Dalmaciju, a gdje će da dobiju opširna obrazloženja za što bolji i uspješniji budući rad same organizacije.

Po datoj direktivi od strane sekretara ovog Bat. biroa jedino je Šibenska četa u potpunosti udovoljila istoj i tako u njoj danas nema ni jednog druga borca koji nije obuhvaćen u jednoj od organizacija kojima rukovodi naša Partija, dok takvog primjera nema u ostalim četama našeg bataljona. Drugovima se po tom pitanju ukazalo na greške i nedo-

statke koje su imale u radu i nakon, do u tančine, raspravljenog tog pitanja, drugovi iz Primorske i Prominslke čete obećavaju da će nastojati proraditi na tome poslu, a kako ne bi i njihove čete zaostale za Šibenskom, koja ih je u ovom momentu prestigla u radu.

Po pitanju stanja partijskog kadra, o čemu se govori u četvrtoj tački dnevnog .reda, vidi se da je isto slabo, naročito mlađi partijski kadar, što se same izgradnje tiče na vrlo niskom stepenu. Nužno je potröbno da se za taj mlađi part, kadar dođe čim prije do potrebite partijske literature, a kako bi se i mlađi drugovi partijci mogli da naoružaju partijskim znanjem, koje im je i te kako potrebno. Ovo ne znači: da se mladim drugovima, koji su pred kratko vrijeme stupili u redove naše partije, ne poklanja pažnja što se tiče njihove izobrazbe. Istima se tumačila uloga i značaj naše Partije koju ona igra u ovim danima, kao i uopće u svijetu, ali i pored toga osjeća se da bi im bila potrebna još i veća i svestranija pomoć, a tu im, nažalost, ne mogu da dadu njihovi drugovi, jer i samima nedostaje pravo i potpuno poznavanje Partije, te je i njima potrebno da se usavršavaju i da uče još, a kako bi u tom pogledu mogli da se nazovu pravi boljševici. Zaključeno je da se od nadležnih partijskih foruma, a kako bi se ovo stanje što prije popravilo, zatraži i čim prije dobije potrebna literatura naše Partije, a naročito »Kratki kurs Partije«, »-12 uslova« i po mogućnosti »Povijest SKB(b)«.

Stanje kandidatskih i simpatizerskih grupa nije najslabije. Drugovi obećavaju da će i u tom pogledu poraditi što više, kako bi se drugovi iz tih grupa mogli da što više uzdignu na visinu na kojoj treba da, kao takovi, budu.

Kultumo-prosvjetni rad u sve tri jedinice nije do danas bio nikakav. Nakon direktive, koju daje drug sekretar Biroa, drugovi obećavaju da će u tom pravcu nastojati što više poraditi, a kako bi i tu kao komunisti mogli korisno da djeluju. Pored učenja deklamacija i formiranja pjevačkih zborova u sve tri čete, drug sekretar Part, jedinice iz Šibenske čete govori i o mogućnosti pozorišnog rada u njegovoj četi, jer ista nema onolike napore, kao što je to slučaj za prve dvije čete, koje su skoro svaku noć u pokretu i radi toga baš i nema tako dovoljno mogućnosti i za ovaj rad u njima. Da bi se moglo udovoljiti traženju Šibenske čete da joj se dostavi odgovarajući pozorišni materijal, zaključeno je da se od naših partijskih foruma isti zatraži i najhitnije dostavi ovom Birou koji će ga dalje dostaviti tamo gdje treba, te se to ovom prilikom i čini. Néka nam se čim prije dostavi gore imenovani traženi materijal.

Po pitanju fiskulture u vojnim jedinicama našeg bataljona, drug sekretar Bat. biroa govori o potrebi iste, kako po zdravlje našeg partizana, tako i po čvrstinu čovječjeg tijela, koju ono marljivom i razumnom gimnastikom dobija. Drugovi se sa ovom direktivom i predlogom slažu i obećavaju da će poraditi na tome da se u njihovim vojnim jedinicama ista uspostavi, pa ako ne u širem obimu, a ono makar svako jutro da se malo provježba tijelo, koje se tokom noći umrtvi, a da bi naši drugovi partizani odmah ujutro bih svježiji i pokretniji.

Kako u jedinicama našega bataljona nema drugarica koje bi se brinule za čistoću ljudstva u njemu, to je prihvaćen predlog druga se-

kretara ovog Biroa, da se u svaku četu dobije po dvije drugarice, kojima će biti prva i najglavnija dužnost održavanja naših drugova boraca u čistoći, koja je danas u našim četama na vrlo niskom nivou. Te prijeti opasnost, da se baš zbog nje u skorim proljetnim danima ne pojavi i kakva zaraza, kao što je to već danas swab, s kojim se ima dosta muke da ga se ostrani. Obećano je da će se po ovom pitanju povesti naročitog računa, a da bi ga se moglo sprovesti u djelo.

Po pitanju saniteta u našem bataljonu do danas se veoma malo radilo da ga se podigne na dostojnu visinu, na kojoj isti treba da bude. Kaiko je iz iskustva poznato da jedan bolničar u četi može veoma malo da učini za pomoć i oporavljanje ranjenih drugova, kao i za izvlačenje, palih drugova u borbi, iz borbenog pojasa, to se zaključuje da se u svaku vojnu jedinicu ovog bataljona dodjeli bolničaru još po tri druga, koji će mu u svakom slučaju biti pri rud, a kako bi se i u tome imalo uspjeha, većeg i boljeg nego je to danas bilo.

Drugovi, članovi ovog Bat. biroa naročito su se zadržali na pretposljednjoj tački dnevnog reda, t.j. na pitanju izdavanja bataljonskih novina. Kako se u našoj štampi, ne znamo zbog kojeg razloga, malo zna i čuje o akcijama našeg bataljona, a kako se u čitavoj Sjevernoj Dalmaciji osjeća pomanjkanje naše literature, ito je na ovom sastanku pao predlog da bi sam naš bataljon izdavao svoj list. U njemu bi sarađivali prvenstveno borci, a onda i svi ostali rodoljubi. Isti bi izlazio povremeno, ali makar svakih 15 dana obavezno. Naravno da bi s ovim izdavanjem lista bilo i raznih poteškoća pri njegovom izdavanju, ali i pored toga ima se volje da bi se izdavanju istog pristupilo u najskorije vreme, te se radi [toga] drugovima ukazuje na to da među borcima u svojim četama povedu kampanju za saradnju u njemu, a što bi koristilo i samim borcima da se umno razvijaju, kao i to da se u svakoj četi odredi po jednog dopisnika koji će da opisuje život svoje jedjnice i njezin rad na polju narodnog oslobođenja. U daljoj diskusiji donesena je odluka da se isti nazove »Sjevernodalmatinski borac«. Puni ushićenja i volje za rad oko ovog posla svi obećavamo da ćemo nastojati poraditi na tome da bi list izašao u najskorije vrijeme, a naša najveća radost biće, ako Vam budemo mogli da dostavimo prvi broj tog našeg lista.

Na eventualijama kritikuje se druga komandanta bataljona što je jednom prilikom tražio da se za Bukovačku četu dade više hrane nego za Primorsku. Ovo su drugovi borci zapazili te su radi toga bih nezadovoljni zašto se drug komandant ima da brine više za jednoga nego za drugoga. Na ovo će se skrenuti pažnja drugu komandantu. — Drug sekretar partijske jedinice u Primorskoj četi ističe druga pročelnika četnog aktiva SKOJ-a kao primjernog, jer je u jednoj ekonomskoj akciji čitavih 5 sati nosio na sebi teret od 50 kg, bez da ga je itko simjenio, te predlažu da bi se istog u zapovjesti komandanta pohvalilo zbog ovog dobrog držanja. — Na eventualijama još se jednom istakla potreba dobivanja što više partijskog materijala, kao i pozorišnog za potrebe bataljona. — Pred druga sekretara partijske jedinice Primorske čete oštro se postavlja da se drugu politkomu čete svrati pažnja na njegovo loše držanje pred drugovima borcima, kao i na njegovu manu opijanja Ih

se ostaviti pića ili van iz Partije, pa i sa položaja politkoma, jer takav i ne može da bude na ovom mjestu. Isto važi i za vodnog delegata Biogradskog voda, koji pored gornjih mana skreće još i u oportunizam i kukavičluk što se tiče vršenja vojnih akcija. — Raspravljalo se još o raznim pitanjima, a onda je sastanak završen uz obećanje da će se primljene direktive sprovesti u djelo i uz naš borbeni pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar
Bataljonskog biroa K.P.H.
Sjev. đalmatin. bataljona,
Gojko Jakovčev v. .r.

BROJ 79

OBAVJEŠTENJE INICIJATIVNOG ODBORA AF2-a ZA DALMACIJU OD 23. VELJAČE 1943. MJESNOM ODBORU AFŽ-a SPLIT O ODRŽAVANJU POKRAJINSKE KONFERENCIJE AFŽ-a ZA DALMACIJU[1]

INICIJATIVNI ODBOR A.F.2.-a
ZA DALMACIJU

Drugarskom

MJESNOM ODBORU A.F.2.-a

Split

Drage drugarice,

Uza sva nastojanja inicijativnog odbora A.F.2.-a za Dalmaciju da se uspostavi čvrsti kontakt sa vašom mjesnom organizacijom, ni do danas se nije postigao željeni dlj. Inicijativni odbor je slao vašoj organizaciji literaturu, direktivna pisma, upute za rad i tražio od vas izvještaj o političkom i organizacionom stanju da bi mogao da uoči slabosti i nedostatke organizacije i na temelju toga da postavi pred nju konkretne zadatke.

Okružnom konferencijom u Ogorju očekivalo se da će se iz izvještaja vaših delegatkinja dobiti prava slika o stanju organizacije i uspostaviti čvrstu vezu s njom. Međutim do toga nije došlo i to: 1) delegati su stigli u zakašnjenju to jest dan poslije konference. 2) nisu podnjeli detaljan izvještaj o stanju organizacije i to s razloga što ni jedna od drugarica delegatkinja nije član mjesnog odbora A.F.Z.-a te jasno da ne može da ima uvid nad čitavom organizacijom.

[1] Original (tipkan na pdsaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. AF2—57/107.

Inicijativni odbor A.F.Ž.-a za Dalmaciju

Drugarskom

Mjesnom Odboru A.F.Ž.-a

MUZEJ
Narodne Revolucije - SPLIT
Inv. br. 23/72
Signatura: 1-39 J-74 A

S p l i t

Drage drugarice,

Uza sve nastojanja inicijativnog odbora A.F.Ž.-a za Dalmaciju da se uspostavi čvrsti kontakt sa vašom mjesnom organizacijom, ni do danas se nije postigao željeni cilj. Inicijativni odbor je slao vašoj organizaciji literaturu, direktivna pisma, upute za rad i tražio od vas izvještaj o političkom i organizacionom stanju da bi mogao da uoči slabosti i nedostatke organizacije i na temelju toga da postavi pred njukonkretne zadatke.

Okružnom konferencom u Ogonju očekivalo se da će se iz izvještaja vaših delegatkinja dobiti prava slika o stanju organizacije i uspostaviti čvrsta veza s njom. Nedjutim do toga nije došlo i to: 1) delegatisu stigli u zakašnjenju to jest dan poslije konference 2) nisu podnijeli detaljan izvještaj o stanju organizacije i to zbog toga što ni jedna od drugarica delegatkinja nije član mjesnog odbora A.F.Ž.-a te je jasno da ne može da ima uvid nad čitavom organizacijom.

Pošto se 8. marta održava pokrajinska konferenca A.F.Ž.-a za Dalmaciju potrebno je što prije uspostaviti čvrstu vezu sa vašom organizacijom i pomoći joj da se učvrsti i osamostali. Stoga uputite jednu drugaricu iz mjesnog odbora (uzmu po mogućnosti drugaricu Vjeru) na sastanak u Solin sa drugaricom iz inicijativnog odbora A.F.Ž.-a za Dalmaciju. Neka podnese detaljan izvještaj o političkom i organizacionom stanju, o učešću žena u N.O.O.-u, o akcijama, o radu na snabdijevanju N. O.V., o teroru okupatora itd.

Drugarica neka stigne na zakazano mjesto 28.II. oko 9 sati ujutro i neka se javi drugarici Vanji koja će joj dati daljnu vezu.

Uz drugarski bombni pozdrav:

S m r t F a š i z m u - S l o b o d a N a r o d u

za odbor:

Jega

Lečevica 23.II.1943.

Primljeno 24/II 43 h

P.S. Drugarice [illegible] da se [illegible] u vašoj [illegible].

Fotokopija prijepisa originala dokumenta broj 79

Pošto se 8. marta održava pokrajinska konferenca A.F.2.-a za Dalmaciju potrebno je što prije uspostaviti čvrstu vezu sa vašom organizacijom i pomoći joj da se učvrsti i osamostali. Stoga uputite jednu drugaricu iz mjesnog odbora (po mogućnosti drugaricu Vjeru) na sastanak u Solin sa drugaricom iz inicijativnog odbora A.F.2.-a za Dalmaciju. Neka podnese detaljan izvještaj o političkom i organizacionom stanju, o učešću žena u N.O.O.-u, o akcijama, o radu na snabdijevanju N.O.V., 0 teroru okupatora iitd.

Drugarica neka stigne na zakazano mjesto 28. II. oko 9 sati ujutro 1 neka se javi drugarici Vanji koja će joj dati daljnu vezu.

Uz drugarski borbeni pozdrav:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Lećevica 23. II. 1943.

Za odbor :
Juga v. r.

Primila 26/11 19 h.

P.S.[2] Drugarica će istog dana moći da se vrati natrag.

BROJ 80

OBAVJEŠTENJE CENTRALNOG KOMITETA KPJ OD 24. VELJAČE 1943. POLITODJELU 1. DALMATINSKE NOU BRIGADE O IZMJENAMA U POLITODJELU I O POPUNI BRIGADE NOVIM BORCIMA[1]

CENTRALNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

POLITODELU PRVE DALMATINSKE BRIGADE
TREĆE UDARNE DIVIZIJE

Dragi drugovi,

Stvaranjem novih vojnih jedinica i brojnim jačanjem partiskih organizacija, kako u vojsci tako i na terenu, nametnula se i potreba novog rasporeda partiskih kadrova. Stoga činimo izvesne izmene u sastavu vašeg politodela. Naime, dosadašnji rukodilac politodela drug Lekić[2] određen je za rukovodioca politodela Četvrte brigade Druge proleterske divizije. Njegovu dosadašnju funkciju u tom politođelu preuzeće drug Romac Zdravko, koga će na sektoru kultumo-političkog rada zameniti drug Bogdan Novović.[3]

[2] Dopisano rukom crnilom.
[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 5545/1, 2—5 (43).
[2] Risto Lekić.
[3] Poginuo kod Drniša rujna 1943. godine.

Molimo da shvatite pravilno ove promene i da našu odluku sprovedete onako kako je gore izloženo.

Vaše izveštaje redovno primamo. Naročitih primedaba na vaš rad nema. O izvršenim nedostacima vaše brigade, koji se najviše ispoljavaju u njenoj brojnoj slabosti, usmeno je govoreno sa drugom Zdravkom. Verujemo da ćete i vi nastojati da se ubuduće ne dopuste i ove vrste nedostaci i slabosti.

Ovih dana preduzete su potrebne mere da se vaša brigada brojno ojača. Pre nekoliko dana upućeno je preko Duvna za vašu brigadu 200 novomobilisanih. Juče iz Livna 200. I danas se upućuje opet iz Livna 100 boraca. Svi novomobilisani su iz Južne Dalmacije koji su izrazili naročitu želju da uđu u sastav Prve dalmatinske brigade. Prema tome pred vas kao i pred sve vojne i političke rukovodioce u brigadi postavljaju se veliki zadaci u pogledu vojničkog i političkog učvršćivanja brigade.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

24-11-1943 godine

BROJ 81

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG NOO-a OMIŠ OD 24. VELJAČE 1943. NOO ZA DALMACIJU O RADU N.O. ODBORA NA PODRUČJU OPĆINE[1]

Položaj, dne 24/2-1943.

KOTARSKOM N.O. ODBORU OMIŠ

Položaj

za

NARODNO-OSLOBODILACKI ODBOR ZA DALMACIJU

Položaj

Od prvih dana naše Narodno-Oslobodilačke borbe, a dok još nisu ni postojali Narođno-Oslobodilački Odbori, narod ove općine je organizovano potpomagao narodnu borbu.

Kad se je razvojem političke i vojničke situacije u našoj zemlji prišlo organizovanju narodne vlasti, naša se je općina u kratkom vremenu iza toga našla potpuno organizovana u N.O. Odborima što je posljedica aktivnog političkog rada partijskih članova Omiša.

Okolnosti pod kojima se je radilo bile su skoro nemoguće. U samome gradu osim ustaša bila je okupatorska vojska (ItaMjani). Ah to ne bi

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/8.

bilo otežavalo ilegalan rad naših Narodno-Oslobodilačkih odbora, da nije to malo mjesto (oko 2.000 stanovnika) nakon gubitka Splita postalo sijelo velike župe Cetina i sjedište svih ustaških i političkih vlasti. Tako je na skoro svakog građanina bio po jedan agent, ustaša ili policajac, osim vojske i žandarmerije.

Radit se je moralo i radilo se je.

U samome gradu osnovao se je 'gradski N.O. Odbor, a u ostali 10 sela omiške općine seoski N.O. Odbori.

Sjelo općinskog N.O. Odbora bilo je u samome gradu.

Cim je politička zategnutost malo popustila (i to samo po selima) odmah se je počelo sa reorganizovanjem seoskih N.O. Odbora po selima i gdje je to bilo moguće biralo ih se je na javnim zborovima, premda je bilo slučajeva dok se je održavao takav jedan zbor ili općinski plenum da je selo bilo potpuno blokirano od ustaša i Talijana.

Uprkos svega toga narod je primio N.O. Odbore kao jedinu i pravu narodnu vlast iza koje stoji naša N.O. Vojska i P. Odredi.

Tako potpuno organizirani N.O. Odbori vršili su naređenja vlasti kojima se je selo i grad pokoravali i žrtvovali sve da bi se nametnuti zadaci ispunili.

N.O. Odbori zalazili su u sva ekonomsko-politička pitanja sela. Oni su se bavili problemom ishrane stanovništva, sjeće i uzgajanja šuma, rješavanja sporova među seljacima i selima koja su još stajala pred sudom nerješena, obrađivanja polja obiteljima kojima su sinovi ih očevi u narodnoj vojsci, pomaganja takvih obitelji i t.d.

Ekonomski zadaci u našoj općini bih su teški, a sada još i teži. Samo mjesto Omiš ima najveći dio siromašnih radničkih obitelji, dok su ostale obitelji činovničke. Samo veoma mah broj ima onih koji imaju nešto posjeda, ali u stvari ishrane svi su bih ovisni o prehrambenom uredu, jer je kraj veoma siromašan. Okolna pak sela naše općine sva su redom siromašna. Ona sela koja su živjela o svoje mornarice ili ribarenja, uništena su okupatorskom naredbom o zabrani lovljenja ribe i brodarenja.

Sve koncesije u gradu i selu bile su u rukama ustaša ili njihovih prijatelja, pak je pribavljanje hrane bilo skoro nemoguće. Sela su se pak nekako snabdjela sa onim što su pribavila iz Slavonije i to samo neka. Sva pribavljena hrana kroz ovih 6 mjeseci dana je od naših najsvjesnijih rodoljuba koji su često dijelili i svoj posljednji zalogaj.

Ekonomski i politički položaj naše općine izložio sam da bi se mogao ispravno ocjeniti rad N.O. Odbora.

Naša općina je redovito vršila i sazivala općinski plenum, te slala svoje prestavnike na plenum kotarskog N.O. Odbora.

U samom gradu postoji 7 pododbora i to: Ekonomski, činovnički, radnički, trgovački, slobodnih zvanja, intelektualaca, štampe, socijalno--prosvjetni, kontrašpionaže, dok u selima postoje radne grupe, pododbor za rješavanje sporova i ekonomski pododbori.

U svim N.O. Odborima sudjeluju predstavnici A.F.2. i Usaoj-a.

Kroz mjesec decembar 1942. i januar i februar 1943. dakle ova tri posljednja mjeseca N.O. Odbori općine Omiš sakupili su 6.516 kg. hrane

i to većinom krušne hrane, dok se je kroz isto razdoblje sakupilo Kuna 521.656.—

A.F.Z. je izradilo mnogo tople odjeće pletući to svojim rukama i obuklo mnogo naših boraca toplim puloverima, bječvama i ostalim. Kroz tri posljednja mjeseca sakupili su N.O.O. putem svojih pododbora i A.F.Z. 552 komada razne odjeće i obuće.

Gradski N. Odbor ove općine nastavio je i snabdjeva naše bataljone sa najdragocjenijim predmetima koje je danas najpotrebnije sa sanitetskim materijalom i to često sa ljekovima koji su danas rjetki, jer naša apoteka je jedna od veoma dobro snabdjevenih apoteka.

Osim ovoga dostavljen je jedan veliki broj ostalih predmeta kao pisaćeg materijala, auto-guma za dpele, štamparskih potrebština (mašina, cyclostyla i ostalo).

Kod raznih akcija za sakupljanje novca ili predmeta imali su primjernih slučajeva privrženosti našeg naroda našoj narodno-oslobodilačkoj borbi.

Od 335 partizana koje je dala naša općina, njih 203 su već odavna u borbi kao dobrovoljci.

Ni zatvori ni streljanja naših rodoljuba ne mogu odvratiti pozadinu koja daje sve za front. Siromašne obitelji bez ikakovih srestava htijući sudjelovati u potpomaganju traže po selu zajam da bi dali i oni svoj dio.

Okupator je potpuno opljačkao i zapalio selo Marušići koje je oštećeno za 20 miliona, a mnogo je ljudi iz naše općine zatvoreno i internirano.

Dostavlja vam se izvještaj Gradskog N.O. Odbora Omiš, N.O. Odbora Lokve te popis svih članova N.O. Odbora ove općine, da bi ste na ovaj način imali traženi pregled.

N.O. Odbor naše općine poradiće i nadalje još višim poletom da bi izvršio zadatke pozadine frontu i tako doprinio i svoj udio što skoroj pobjedi imajući pred sobom jednu želju

Smrt fašizmu, a slobodu narodu!

Predsjedništvo Općinskog N.O.
Potpis nečitljiv

BROJ 82

IZVJEŠTAJ ŠTABA ČETVRTE OPERATIVNE ZONE OD 26. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ O NEKIM AKCIJAMA I ZAPLIJENJENOM ORUŽJU NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

S T A B
IV OPERATIVNE ZONE
NOV I PO HRVATSKE
Op. br. 122
Dne 26. februara 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O. JUGOSLAVIJE

Dostavljamo Vam kratak pregled akcija naših partizanskih odreda u Sjevernoj Dalmaciji za prošli mjesec dana (3. I. do 1. II.):

Od 3. I. do 1. II. t.g. zarobljeno je oružja u borbi: Primorska četa: 25 pušaka, 1 puškomitraljez, 16 pištolja i 2700 metaka. Prominska četa: 23 puške, 1 puškomitraljez, 4 pištolja i 3700 metaka. Šibensko-dmiška četa: 1 pušku, 1 pištolj i 25 metaka.

Ukupno: 49 pušaka, 2 puškomitraijeza, 21 pištolj, 6400 metaka.

Van borbe: 2 puškom,itraljeza i nekoliko pušaka.

U isto vrijeme ubijeno je 39 neprij. vojnika fašista, ranjeno 30 i razoružano na odsustvu 8. Pored toga likvidirano je 15 špijuna.

Gubitci naših partizanskih odreda: 1 mrtav i 1 lakše ranjen.

U mnogobrojnim akcijama, koje se gotovo svakog dana vrše, pomenuti su odredi porušili mnogo mostova, prekinuli sve telefonske veze između sjevemo-dalmatinskih neprijateljskih garnizona, uništih veliki broj kamiona i autobusa i prekinuli dovod struje za pogon tvornice »Aluminium« u Lozoveu, tako da danas od 46 peći ove fabrike ne radi nijedna.

Ove partizanske jedinice mogle bi se razviti u veće jedinice, ali im to onemogućavaju jake i stalne potjere od strane neprijatelja i veoma teške prilike u pogledu ishrane

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar, Načelnik, Komandant,

Vicko Krstulović v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/2, k. 1491.

BROJ 83

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 26. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O ODRŽAVANJU VEZE S TALIJANSKIM OFICIRIMA U ZADRU[1]

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

26. II. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZA SJEVERNU DALMACIJU

Dragi drugovi,

Primili smo vaš dopis od 23. ov. mj., kao i dva izvještaja obavještajne službe. U vezi s tim odgovaramo vam slijedeće:

1) Trebate nas i dalje obavještavati o svemu što se odigrava u Zadru, kako o vojničkom stanju, namjerama neprijatelja, tako i o raspoloženju vojske i naroda. Ti će nam podatci pored ostalog vrlo dobro poslužiti za ocjenjivanje raspoloženja vojske i naroda u samoj Italiji.

2) Naši obavještajci trebaju i dalje nastojati da održe vezu sa grupom talijanskih oficira koja je s njima stupila u kontakt, ali pri tome kako drugovi iz obavještajne službe tako i oni koji budu s njima dolazili u vezu moraju biti oprezni da ne bi slučajno zapali u mrežu OVRE.[2]

3) Treba najhitniji ispitati šta konkretno namjeravaju da preduzmu pomenuta grupa oficira, da se ispita karakter zavereničke grupe, protiv koga je ona uperena, do kojih granica ide, koje zahtjeve postavljaju, **odnosno sa kojim parolama istupaju i na koga se oslanjaju.** Dok se sve to ne ispita i tačno ne utvrdi ozbiljnost i istinitost tih njihovih namera smatramo, da je nepravilno da se drug Karlo[3] **i** Valent[4] još sada upuštaju tom grupom u pregovore.

4) Nije potrebno govoriti o tome da ćemo mi pozdraviti i pomoći svaki pokret oficira i vojske koji je uperen protiv Mussolinijeve ratne politike, saradnje sa Hitlerom i porobljavanja tuđih naroda, pa prema tome treba tim akcijama pružiti pomoć u smislu proširivanja zahtjeva za što doslijedniju borbu protiv fašizma. Našom pomoći i našim učestvovanjem u tim akcijama mora se postići to, da akcije ne poprime neki uski pacifistički karakter već naprotiv, da se one pretvore i da budu manifestacija bratstva našeg naroda sa italijanskim narodom u borbi protiv zajedničkog neprijatelja Mussollinijevog i Hitlerovog fašizma.

5) Postarajte se ako je moguće, da naši drugovi u Zadru (u koliko za to imaju mogućnosti) saznaju i prikupe podatke i to :

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNR Split, film 8/188.

[J] Talijanska obavještajna služba.

[3] Marijan 2uvić-Karlo.

[4] Ivo Družić-Valent.

a) kakva je aktivnost i u kojim oblicima se izražava rad Kom. Partije Italije,

b) da li se sprovode kakve akcije i sa čije strane protiv fašizma i rata, da li se sprovodi sabotaža u ratnoj industriji u kome obliku, kojim razmerama i kakvi su praktični rezultati,

c) kakvo je raspoloženje naroda u Italiji, i da li ima većih i masovnijih istupa naroda protiv rata. U kojim mestima i u kojim oblicima.

Ove podatke gledajte što prije da nam dobavite i što prije pošaljete.

* * *

Raduje nas što mobilizacija dobro napreduje. Nastavite i dalje sa mobilizacijom, samo postupajte taktički i elastično, a pri tome vodite računa da mobilizacija bude i politički pripremljena, da ne bi bilo bježanja od kuća. Novomobilisane, ako vam je moguće, šaljite sve za Glavni Štab Hrvatske, pošto je na terenu Srednje i Južn mobilisan da smo prisiljeni da i sa tih okružja šaljemo mobilisane za Glavni Štab.

Sto se tiče Raba i Paga, postupite onako kako se to dogovodite sa

O.K. Hrvatskog Primorja. Mi smo mišljenja da bi ipak bolje bilo, da ti otoci pripadnu O.K. Hrv. Primorja, s jedne strane što će oni moći bolju vezu da uspostave, a drugo što i ti otoci i gravitiraju Hrvatskom primorju više nego Dalmaciji.

Drug Stevo se sada nalazi u Srednjoj Dalmaciji, gde se održava

Okružna konferencija, on će se s vama povezati i kada vi budete pripremili okružnu konferenciju za vaše okružje doći će i do vas.

U buduće šaljite nam izvještaje i svu korispodenciju na Imotski

pošto će tamo biti sjedište P.K., agit-propa P.K. i Oblasnog Skoja.

Po odluci P.K. a u suglasnosti sa C.K. SKOJ-a drug Dule, sekr. O.K.

skoja za vaš okrug, kooptiran je u Oblasni Skoja za Dalmaciju, te vam **se** to stavlja do znanja time, da mu to saopćite i **odmah po primitku ovoga pisma uputite u Livno** (Oblasni komitet Skoja). I u buduće, izvještaje hitnije prirode šaljite nam po specijalnom kuriru.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

BROJ 84

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 26. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA TREĆE I ČETVRTE DALMATINSKE BRIGADE KOD IMOTSKOG I LJUBUŠKOG I PODACI O NEPRIJATELJSKIM POSADAMA NA TERITORIJI HERCEGOVINE I DALMACIJE[1]

S T A B
IX. DALMATINSKE NOU DIVIZIJE
Ob. Br. 54
Dne 26. februara 1943.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Prema podacima dobijenim iz obavještajnih izvora neprijatelj stalno pojačava garnizone Zadvarje i Šestanovac. Municiju prebacuju u Zadvarje u kamionima, prikrivajući sanduke municije slamom. Navodno se sprema ofanziva na Imotski. 16.—II. u noći otišlo je iz Omiša za Zadvarje 5 četa ustaša, kojima su Talijani dali 40 puškomitraljeza.

Dana 16. II. talijanski oficiri su ispitivah pozicije oko Zakučca (selo koje se nalazi ispod Gata kod Omiša). Navodno pripremaju ofanzivu na Mosor. Istog dana stiglo je u Omiš 9 kamiona sa vojskom.

Domobrani u Sinju primili su suhu hranu za 4 dana još 15. II. i peloovali se protivu tifusa.

U Sinj i Trilj su stigla izvjesna pojačanja talij. vojske. Po još neprovjerenim podacima obavještajnih organa sa terena, neprijatelj ima namjeru da napadne naše snage sa glavnom kolonom pravcem Trilj—Imotski, a pomoćnom pravcem Sinj—Vaganj—Livno.

19.—II— iz Omiša otplovila su tri jedrenjaka sa talijanskom četom pravcem prema Makarskoj. Istog dana prošao je još jedan brod sa vojnicima i jednim lakim topom, navodno za Makarsku.

Zandarmeriska stanica u Omišu uputila je poslala je 150 pušaka i municiju u Mostar.

Na ušću Neretve ima sada oko 2000 do 3000 talijanskih vojnika. Prema dobijenim izvještajima namjera im je da preduzmu ofanzivu na Primorje i Biokovo. Garnizoni na ušću Neretve pojačavaju se.

Obavještajac iz Labina uhvatio je 13.—II. slijedeću četničku depešu: »Komandantu bataljona Zitnić Kosovo. Sa borcima, za koje se prima sledovanje ostati na okupu s tim, da se sigurno zatvori pravac od Mućа.«

Iz prednjeg se vidi jače grupisanje neprijatelja na prostoriji Omiš——Zadvarje—Šestanovac i Sinj—Trilj, zatim na ušću Neretve. Možemo u najskorije vrijeme očekivati neprijateljsku ofanzivu pravcima: Zadvarje——Šestanovac—Imotski, Sinj—Trilj—Imotski sa jednovremenim nadiranjem ka Livnu preko Vagnja i Aržanova, i iz doline oko ušća Neretve duž naše obale, potpomognuto sa pravca Makarska—Podgora.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 21/1, k. 11.
[2] Vidi dok. br. 366.

Naša III. i IV. Dalmatinska brigada već 5 dana vode teške borbe na pravcu Imotski—Ljubuški, štiteći jednim delom i pravac Imotski—Mostar, te su na tim pravcima potpuno angažovane.[2]

Pravce Zadvarje—Sestanovac—Imotski, odnosno Šestanovac—Aržano, zatim Sinj—Trilj—Imotski odnoisno Trilj—Aržano zatvara naša V. Dalmatinska brigada od tri bataljona, sa veoma malo municije i oružja, osobito automatskog, i bez teškog naoružanja.

Najhitnije molimo da nam dodelite oružja, osobito automatskog i teškog i što veću -količinu municije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Načelnik, Komandant,

Skorpik[3] v.r. *Vicko Krstulović* v.r.

BROJ 85

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG KOMITETA KPH OREBIC OD 27. VELJAČE 1943. O ORGANIZACIONOM STANJU PARTIJSKO-POLITICKIH ORGANIZACIJA I ORGANA NARODNE VLASTI[1]

ORGANIZACIONO STANJE U OPĆINI OREBIC

Usljed neprijateljske kaznene ekspedicije, organizaciono stanje se izmjenilo u ovoj opštini. Mnogi naši drugovi pah su kao žrtva neprijatelja, a neki su iz straha ostali pasivni tako da se sve to danas postepeno popravlja i učvrstiva. Do današnje organizaciono stanje u ovoj opštini je sljedeće:

I. **Jedna Partijska jedinica od 5 članova** a **to su**

Ime druga	Raspodjela rada
Sekretar Gitmir	Politički izvještaj i organizacioni rad
Gašpar	N.O.O. i A.F.2.
Dragomir B.	Skoj i U.S.A.O.J.
Nazif	Obavještajna služba, članarina i finan.

II. **Kandidatske grupe**

Mjesto	Broj članova i grupa
Orebić	1 grupa 4 čl.
Viganj	„ 2 „ (treći interniran)
Nakovanj	„ 4 „
Lovište	„ 7 „

[3] Josip Skorpik.

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VH, mikroteka CK SKH, film 29/13—15/

Simpatizerske grupe

Mjesto	Broj grupa i članova
Orebić	(u formiranju)
Viganj	1 grupa 4 čl.
Lovište	2 „ I. gr. 7, II grupa 6 član.

Skoj — Općinsko rukovodstvo od 6 lica

Mjesto	Broj aktiva	Broj članova	Broj U.S.A.O.J.
Orebić	1	4	(U formiranju)
Kućište	1	13	19
Viganj	1	7	24
Nakovanj	1	3	Nema više omlađinaca
Lovište	1	6	25

A. F. Z.

Mjesni A O Z	A. F. Z.
Orebić 1 odbor 3 člana	Front od 25 člana
Kućište 1 „ 3 „	jj » ° ii
Viganj Pripojen Kućištu	
Nakovanj 1 „ 3 „	„ 16 „
Lovište 1 „ 5 „	» ii 30 „

Takovo je stanje A.F.Z. do danas, ali je još u učvršćivanju.

Narodno oslobodilački odbori

Opštinski N.O.O. od — 6 — lica
Orebić mesni N.O.O. od lica (u formiranju)
Kućište „ 5 „
Viganj „ 2 „
Nakovanj „ 5
Lovište „ 5 „

Povjerenici N.O.O.

Stanković, Podvlastica, Jurjević, Makale, Kaljanović, Rusković, Karmen-Gurić, Bijelo polje, Zukovac imaju po jednog povjerenika.

Do današnje organizaciono stanje u ovoj opštini stoji prema gore navedenom.

Uz borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Položaj 27. II. 1943. god. *Gimir,* v.r.

BROJ 86

ZAKLJUČCI OKRUŽNE KONFERENCIJE KPH ZA SREDNJU DALMACIJU ODRŽANE 27—28. VELJAČE 1943. GODINE[1]

K O N S T A T A C I J E

Okružne konferencije K.P.H. za Srednju Dalmaciju održane 27—28 februara 1943.

I. POLITIČKA SITUACIJA

1) Antifašističke snage u svijetu rastu sa pobjedama Crvene Armije, dok suprotno fašističke snage opadaju. Uspješna ofanziva Crvene Armije iz dana u dan lomi Hitlerovu ratnu mašinu, kako u ljudstvu tako i u ratnoj tehnici. I pored izvjesne aktivnosti i pobjeda Saveznika u Africi još uvijek sav teret rata protiv Hitlerizma snosi Crvena Armija. Odjek pobjeda Crvene Armije i Saveznika širi se širom svijeta. Čitava se porobljena Evropa diže i ozbiljno ugrožava pozicije fašizma u Evropi. Pobuna u Marselju, diverzione akcije i sabotaže u Belgiji i Holandiji, nemiri u Norveškoj, borbe partizana u Grčkoj i Albaniji, vrhunac svega toga borba naše hrabre Narodno-Oslobodilačke Vojske, sve to ubrzava slom fašizma u svijetu i približava čas oslobođenja porobljenih naroda Evrope.

2) Drugom polovinom januara okupator je preduzeo jednu od najvećih ofanziva na oslobođeni teritorij. Neprijatelj je preduzeo ofanzivu na naš oslobođeni teritorij prvo zbog toga, što je naša Narodno-Oslobodilačka Vojska postala takova snaga, koja mu je ugrožavala daljnji opstanak u našoj zemlji kao i dalje životarenje njegovih sluga "ustaša i četnika, zbog povećane opasnosti da Saveznici otvore drugi front i treće, što i po samom priznanju Saveznika naša Narodno-Oslobodilačka Vojska predstavlja jedinu silu na koju bi se Saveznici mogli osloniti u okupiranoj Evropi. U vezi sa svim tim okupator je preduzeo ofanzivu protiv naše oslobođene teritorije stavivši sebi u zadatak da uništi našu Narodno-Oslobodilačku Vojsku i na taj način da slomi osnovnu snagu narodno-oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije. Osnovni cilj koji je neprijatelj sebi postavio u ovoj ofanzivi, on nije postigao. Ne samo da nije Narodno-Oslobodilačka Vojska uništena i razbijena, već za sve vrijeme ofanzive neprijatelju nije pošlo za rukom da uništi ni jednu jedinicu naše vojske. U toku ove ofanzive naša vojska više nego i u jednoj ofanzivi do sada pokazala je veliko junaštvo, samoprijegor i disciplinu, organizacionu čvrstinu — visoku svijest boraca. Za sve vrijeme trajanja ofanzive Narodno-Oslobodilačka Vojska je brojčano jačala, jer je u njezine redove stizalo svakodnevno hiljade novih boraca iz naroda. Da neprijatelj nije postigao svoj glavni cilj sa ovom ofanzivom dokazuje nam ta činjenica da su naše divizije u najvećem jeku neprijateljske ofanzive preuzele

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka MNB Split, film 7/446—449.

uspješnu protivofanzivu (oslobađanje Prozora i drugih mjesta) zbog sve snažnijeg razbuktavanja narodno-oslobodilačke borbe u našoj zemlji kao i svakodnevno slabljenje pozicija okupatora, narodni izrodi ustaše i četnici gube svoj politički uticaj na široke narodne mase, te i zbog toga još krvoločnije i bezobzirnije sprovode teror nad narodom (Gata). Nova opasnost koja se nadvila nad narode Jugoslavije, a naročito nad hrvatskim narodom je velikosrpska izbjeglička jugoslovenska vlada u Londonu i njezini četnički plaćenici pod komandom Draže Mihailovića, koja nastoji da narodima Jugoslavije, a naročito hrvatskom narodu ponovno nametne režim nacionalnog ugnjetavanja, ropstva i pljačke. To nastojanje jugoslavenske izbjegličke vlade aktivno podržavaju reakcionarna vodstva građanskih stranaka, naročito reakcionarno vodstvo HSS-a, čiji je sekretar ministar izbjegličke vlade, dok ostali članovi vodstva sa dr. Ma čekom na čelu, od kojih jedni otvoreno, a drugi prikriveno vode borbu zajedno sa okupatorom protiv naroda i njegove Narođno-Oslobođilačke Vojske (P. Kaliterna, Mladineo).

Trula Nezavisna Država Hrvatska koju je izdajnik Pavelić nemilosrdno izručio haračenju Hitlerovih horda danas je poprište zulumćarenja razularenih Pavehćevih ustaša, njemačkih, talijanskih i četničkih banda.

3) Događaji koji se zbivaju u svijetu, kao i snažno rasplamtavanje narodno-oslobodilačke borbe u zemljama Jugoslavije, a naročito rasplamsavanje narodnog ustanka u Dalmaciji, imalo je vidnog uticaja na široke slojeve naroda i u našem okrugu, a što se najbolje ispoljilo prilikom posljednje mobilizacije novih boraca za našu Narođno-Oslobodilačku Vojsku.

U vezi sa svim tim zbivanjima u svijetu i u našoj zemlji dovodi sve narodne neprijatelje da pokažu svoje pravo lice pred narodom, a naročito vodstvo HSS na čelu sa Paškom Kalitemom, Mladineom i Vojkom Krstulovićem. Radi tih izroda i do otvorenog šurovanja Paške Kaliterne sa okupatorom, preko Mladinea do organizatora rada Vojka Krstulovića. Oni svim snagama nastoje da narod otrgnu od narodno-oslobodilačke borbe. Prozrijevši tu izdajničku politiku narodne mase sve otvorenije istupaju protiv ovih izdajica i neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe.

II. NARODNO-OSLOBODILACKI POKRET

1) Uspješni razvoj narodno-oslobodilačke borbe i sve šire rasplamsavanje narodnog ustanka uvjetovali su stvaranje novih organa vlasti u obliku Narodno-Oslobodilačkih Odbora. U našem Okrugu N.O.O. nisu bili u potpunosti organi vlasti kao ni organi borbe. Ti novi organi vlasti ispoljili su se na okupiranoj teritoriji kao organi borbe, dok na oslobođenoj teritoriji kao organi vlasti. Postojalo je pogrešno shvatanje narodno-oslobodilačkih odbora kao organa koga se koristilo u svakodnevnom sitnom radu koga bi zapravo morao da vrši narodno-oslobodilački fond. Organizaciona čvrstina N.O.O. nije postojala kod svih N.O.O. No N.O.O. nisu se politički razvijah. Stapanje zakonodavne izvršne vlasti nije došlo do potpunog izražaja.

2) Pravilan rad N.O.O. zavisio je u mnogome o pravilnom shvaćanju zadataka N.O.O. sa strane naših Partijskih organizacija i u učešću naših partijaca u N.O.O. Neshvaćanjem uloge N.O.O. u N.O. borbi sa strane naših Partijskih organizacija i njenom nedovoljnom pomoći N.O.O. — i nisu dali ono što su trebali i mogli dati. Po brojčanom učešću naših partijaca i njihovom pravilnom radu zavisio je uspjeh N.O.O.

3) N.O.O. kao organi istinske narodne demokratske vlasti pokazali su narodu svoje preimućstvo i prednost nad svim dosadašnjim organima vlasti u dosadašnjem društvenom životu našeg naroda. Naš narod prolazi u sadašnjoj N.O.O. svoju političku školu, žene kidaju lance vjekovnog ropstva iako masovno obuhvaćene u radu nisu u istom broju organizaciono obuhvaćene, ali onom što jest nije organizaciono učvršćeno i povezano sa višim forumima. Omladina uzdanica naroda, dala je najveće žrtve u sadašnjoj N.O. borbi. Slično kao i kod žena organizaciono je zanemarivana i omladina. N.O.O.-i nisu djelovali kao kolektivna cjelina. (Zene i omladina ukoliko su bile zastupane, bile su više kao posmatrači). Pozadina, kako oslobođena tako i okupirana učestvuje u narodno oslobodilačkoj borbi i povezana je preko N.O.O. sa N.O. vojskom.

4) N.O.O. kao, pravi organi vlasti bili su trn u oku raznim neprijateljima koji su na razne načine pokušavali da ih razbiju i ometu njihov rad izvana a kada im to nije polazilo za ruikom, pokušavaju da N.O.O.-e potkopaju uvlačeći se u N.O.O. unutra, a pri tome stavljajući na svoja protunarodna lica masku pristaša narodno oslobodilačke borbe. U toj je protunarodnoj raboti protiv N.O.O. naročito su se isticali pojedine pristaše HSS kao i drugih građanskih stranaka.

III. PARTIJSKA ORGANIZACIJA

1) Osnovna slabost naše Partije sastoji se u nesrazmjeri između njenog političkog uticaja na mase mobilizacione i akcione sposobnosti masa s jedne strane, i njenog organizacionog jačanja s druge strane. Naša Partija se organizaciono i brojčano ne razvija u po redo sa pokretom masa. Naša Partija još uvijek po broju svojih članova ne zadovoljava s obzirom na široke mogućnosti uvlačenja u našu Partiju novih članova koji su u toku N.O. borbe svojom aktivnošću, požrtvovanjem pokazali se dostojnim da mogu biti članovi KP.

Počevši od OK pa preko KK i do samih partijskih jedinica nedovoljno se pažnja posvećivala primanju novih članova u našu Partiju. To se u buduće mora učiniti preokret u tom pogledu.

2) Jedan od osnovnih uzroka organizacione slabosti naše Partije sastoji se u tome što i sam OK doskara nije u potpunosti shvatio svoju dužnost i nije funkdonisao kao cjelina i kao partijsko rukovodstvo, s druge strane što OK nije nastojao da popuni i osposobi kotarska rukovodstva, a s treće strane što kotarska rukovodstva nisu sa svoje strane u punoj mjeri pružali svakodnevnu konkretnu pomoć partijskim jedinicama na terenu, što ih nisu osposobljavali i uzdizali da bi partijske jedinice kao osnova partijske organizacije mogle uspješno obavljati svakodnevni rad po svim sektorima partijske svakodnevne djelatnosti.

3) Uslijed sve većeg terora i bjesnila okupatora i njegovih slugu ustaša i četnika, partijski kadar je izložen vrlo čestim promjenama, kadar partijaca je mlad i neiskusan. Uslijed niske partijnosti i slabe izgrađenosti pojedinih članova Partije, sve je to uslovilo u pojedinim mjestima uticaj oportunističkih elemenata, te je zbog toga bilo i izvjesnih lijevih skretanja sa partijske linije. Isto tako bilo je i pojava sektaškog odnosa prema uvlačenju žena u Partiju kao i kruto sprovođenje direktiva, nesnalaženja u kritičnim momentima što je sve bilo plod neiskusnosti naših mlađih drugova i nekih partijskih komiteta.

(Tačku o organizacione forme itd. otpada, a oni ćemo vam naknadno u vezi s time poslati uputstva.)

4) Skoro kod svih partijskih organizacija negdje u manjoj a negdje u višoj mjeri postojalo je neshvaćanje da jedino čvrsta i masovna organizacija, visoka svijest partijaca i odanost Partiji, pravilno uzdizanje kadrova može Partiju da osposobi za ogromnu zadaću, da vodi tešku i neravnomjernu borbu protiv fašističkih okupatora i njihovih slugu četnika i ustaša, za jačanje N.O. borbe i uspostavljanje, narodne vlasti, vlasti N.O.O.

IV. SAVEZ KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE

1. a) U ovoj Narodno oslobodilačkoj borbi mnogo je pridonijela Skojevska organizacija u našem okrugu i dala mnogo svojih članova N.O. vojsci. Skoj je okupio široke omladinske mase u USAOJ. U svom iako uspješnom radu Skoj je imao griješaka i nedostataka koje su kočile njegov rad, a još i danas organizacija nema dovoljno čvrstine što sprječava još aktivniju i uspješniju pomoć N.O. pokretu.

b) Griješka je sektašenja bila obuhvatila čitav okrug i tek u ovo zadnje vrijeme Skoj je zauzeo pravilan stav i upravi svoj glavni rad u tom smjeru. Još samo u sinjskom kotaru ta griješka nije dovoljno ispravljena. Nakon ove griješke Skojeva organizacija u Splitu upala je u drugu pogriješku, masovno izbacujući iz svoje organizacije mlade komuniste, nepravilno shvaćajući karakter i smisao Skojeve organizacije.

Organizacija nema dovoljno čvrstine, a time je najveći razlog što Okružni komitet Skoj-a nije davao dovoljno pomoći svojim nižim rukovodstvima, jer i sam nije bio potpuno, sastavljen svega od 2 člana, zatim što kotarska rukovodstva nisu pokazivala samoinicijativu u radu, a uz to su se bavila sitničavim poslovima, i nepostojanje općinskih komiteta koji bi bili veza sa aktivima u kojima nije bilo dovoljno discipline i samokritike.

c) Veza između Skoja i Partije nije bila dovoljno čvrsta te zbog toga su se rađale mnoge pogriješke. Skoj se polako udaljavao od Partije i smatrao se samostalnom organizacijom, a s druge strane partijske organizacije nisu shvaćale ulogu Skoja kao prvog pomoćnika Partije, kao rezervoar Partije za popunjavanje svojih redova, kao i to da Partija treba da rukovodi s Skojem ne samo u formi formalnih prestavnika Skoja u partijske forume već i time što će se partijske organizacije baviti problemima omladine i pomagati Skojevskim organizacijama da ih što uspješnije i pravilnije riješavaju.

Z A D A T C I :

I. PO POLITIČKOJ SITUACIJI:

1) Pismenim i usmenim načinom bavještavati široke narodne mase
0 političkim događajima u svijetu i kod nas.

2) Popularizirati i razrješavati narodu rukovodeću ulogu SSSR protiv fašističkih porobljivača kao i uspjehe Crvene Armije.

3) Putem letaka, konferencija, zborova i mitinga, popularizirati i razrješavati narodu uspjehe narodno oslobodilačke vojske i narodno oslobodilačke borbe svih naroda Jugoslavije kao i svakodnevnog jačanja borbe svih porobljenih naroda Evrope i uspjeha Saveznika u borbi protiv fašizma.

4) Putem pismene i usmene agitacije i propagande svestrano ukazivati hrvatskom narodu na novu velikosrpsku opasnost i porobljivanje koje mu prijeti od izbjegličke jugosl. vlade u Londonu i od četničkih bandi na čelu sa D. Mihailovićem. Nastojati svim silama mobilizirati hrv. narod u borbi kako protiv velikosrpske opasnosti tako isto i protiv Pavelićevih ustaških bandi koje nastoje da upregnu hrv. narod u kola Hitlerovih i Musohnijevih zavojevača i da od njega naprave slijepo oružje u borbi protiv narodno oslobodilačke vojske i Crvene Armije.

5) Raskrinkavati reakcionarno vodstvo HSS na čelu sa Mačekom kao
1 ostalih reakc. vodstva građ. stranaka koji stvoreno ili prikriveno služe okupatoru u borbi protiv našeg naroda.

6) Onemogućavanje stvaranja protiv narodnih blokova i njihovo raskrinkavanje u narodu.

II. PO NARODNO-OSLOBODILACKOJ BORBI

1) Organizaciono i političko učvršćivanje NOO kao organa borbe na neoslobođenim teritorijama, a kao narodne vlasti na oslobođenom teritoriju.

2) Osiguranje i učvršćenje rukovodeće uloge naše Partije unutar NOO.

3) Politički uzdizati i osposobljavati NOO u sprovođenju narodne vlasti.

4) Učvršćivanje pozadine preko i kroz NOO.

5) Pojedinačno raskrinkavanje i budnost prema neprijateljskim i tuđim elementima koji bi se htjeli uvući u naše narodno oslobodilačke odbore. (HSS, Jugoslavenski nacionalisti itđ.).

6) Potpomagati borbu žena za sticanje njenih prava da i one ravnopravno učestvuju sa muškarcima u NOO, i isto tako omogućiti omladini da dođe do izražaja u narodnoj vlasti.

III. PO PARTIJSKOJ ORGANIZACIJI

1) Organizaciono i političko učvršćivanje Partijske organizacije.

2) Političko i organizaciono podizanje Partijskog članstva od komiteta do jedinica.

3) Omasovljenje i učvršćivanje Partije uvlačenje i novih borbenih i poštenih drugova.

4) Organizovanje Partijskih kurseva u svim Partijskim jedinicama za uzdizanje Partijskih kadrova — čitanjem i proučavanjem Partijske literature.

5) Uvesti plan i sistem u radu Partijskih jedinica i foruma.

IV. PO SKOJ-u

1) Učvršćivanje kotarskih rukovodstava i uspostavljanje općinskih, kao i njihova aktivnija pomoć nižim organizacijama.

2) Pravilno izdizanje kadrova da bi se obezbjedila dobra i samoinicijativna rukovodstva Skojevoj organizaciji.

3) Posvetiti više pažnje [...] a nju izdizati na odgovorna i rukovodeća mjesta.

4) Učvrstiti i uspostaviti što tešnju saradnju izimeđu SKOJ-a i Partije ulaskom pojedinih članova iz Skojevskih komiteta u odgovarajuća Partijska, aktivnijim radom u Partijskim ćelijama, kontrolirati i pomagati Skojevoj organizaciji u njenom radu.

5) Razvijati ljubav i poštovanje kod svih mladih komunista prema Partiji, da i sami osjećaju najveću želju jednom postati članom Partije.

BROJ 87

IZVJEŠTAJ MJESNOG KOMITETA KPH SJEVERNE BUKOVICE OD 28. VELJAČE 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA KNIN O POLITIČKOJ SITUACIJI U OVOM KRAJU

I Z V E S T A J
M. komiteta severne
Bukovice,
za 28/11. 43. god.

O. K. K. PARTIJE ZA KNIN

Stanje pripadnih sela mjesnom komitetu K.P. za Bukovicu sledeće: M. Polje, stanje ne promenljivo. Što se tiče masa simpatije su na našoj strani samo su pod jakim terorom okupatora i slugu, tako da postoji opasnost u koliko nebi navreme stigle ovamo naše snage, da bi se veći broj naoružao u korist okupatora, tim više što smo mi sada skorom odsečeni od svih naših jedinica, a i samo prehrambeno stanje omogućiće Okupatoru da sprovede bilo kakvu organizaciju samo da bi se na neki način domogao i ishrane, nemisleći šta ga sutra očekuje, i ne vodeći računa da ide na uštrb N.O.V.

Radučić, simpatije masa su na našoj strani, usled čestog pretresa i jakog pritiska, od strane okupatora uz pomoć četnika D. Mihajilovića i italijanskog dobrovoljačkog korpusa, postoji opasnost da će na taj način prisiliti izvesan broj ljudi da uzmu oružje protiv N.O.V.

Očestovo, stanje vrlo kritično, pošto je dana 25/11. 43 izvršen generalni pretres, i to na nečuveno zverski način, od strane okupatora, uz pomoć četnika (bandita) na čelu sa Đujićem[2] i V.[3] Novakovićem kao i sa drugim samozvanim vojvodama. Kao glavni i najzloglasniji vojvoda Đujić, on je izabrao i odredio na streljanje 27 ljudi i 17 ženskih. Na samo mesto određeno za streljanje, pomenuti nisu vođeni ili gonjeni, nego su od ruke do ruke bacani kao poštanski paketi uz mnoge udarce žila i kundaka, povr toga još uz bezobrazne psovke žena i devojaka. Po izrečenoj kazni, kojom je Đujić osudio sve na streljanje, digao se komandant I talijanske kaznene ekspedicije i još neki major italijanski, da bi se prikazali kao spasioci naroda oni su sprečili da se ne smije niko da sterelja nego da se kazne po zasluzi, našto je i pop vojvoda morao da pristane, i tako se sada nalaze u zatvoru u Kninskoj tvrđavi (vortici), i 4 ženske koje se sada nalaze u zatvoru u Kninskoj tvrđavi (vortici). Tom prilikom talijani su odneli iz ovdašnje O. Škole sve zemljopisne karte i neke slike kao k. Petra i k. Aleksandra kao i svetog Save koje su na mestu pocepali i polupali. Posle toga banda svakog dana i svake noći vrši teror u ovome selu, s namerom da povata drugove i drugarice koji ne pristaju za njihovu organizaciju, i tom prilikom selo je opljačkano u potpunosti.

Zagrović, bez naročitih promena, izuzev što je poginuo jedan drug Pero Bartić od strane komandira bande Jove Bradaša. Zagrovićska banda sa Pađanskom zajedno vrše teror kao i zasede u Očestovu.

Pađene, skoro celo selo je četničko, izuzev nekoliko ljudi od kojih nemamo neke naročite koristi ali da se nisu po svom zlu do sada pokazali kao rđavi. Između tih imamo samo jednoga omladinca koji nas obaveštava o svemu i sastaje se sa nama. Poslednjih dana došli su iz partizanskog zarobljeništva četnici i to 3 iz Padana 2 iz Zagrovića i jedan iz Ervenika za koje nam nije poznato da li su pušteni ih su pobegli.

Sa našim borbenim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretar,
Potpis nečitljiv

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog poKreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/778.
[2] Momčilo Đujić.
[3] Vlado Novaković.

BROJ 88

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU O FORMIRANJU DEVETE NOU DIVIZIJE I TEŠKOĆAMA PRI EVAKUIRANJU RANJENIKA[1]

DRUGU CRNOM[2]

1. Naši su juče ušli u Golubić.[3] Lički odred ušao u Plavno.[4] Cetnid su [otstupili] ka Kininu, gde .se nalaze u okolnim selima i prikupljaju za ofanzivu zajedno sa Italijanima i ustašama na Muć.

2. Sa fronta Petrovac—Grmeč—Sanski Most do sada nisam dobio nikakvih izveštaja. Cim dobijemo, odmah ću javiti.

3. Sa evakuarijom ranjenika ide dosta sporo, zbog nedostatka prevoznih sredstava. Mi smo naredili mobilizaciju svih vozila na sektoru Drvar—Glamoč—Mlinište. Večeras stiže jedna partija od 300 (ranjenika) u Livno koju ćemo sprovesti u poznatom pravcu. Bolnica I divizije polazi od Mrkonjića za Mlinište sa 1 divizijskim bataljonom.

4. Krajiškom odredu, koji je pratio ovu bolnicu sa svoja 2 bataljona, naredio sam da se odmah vrati na svoje područje u Centralnu Bosnu. Mi smo bili predvideli Ratka Sofijanića za komandanta V dalmatinske brigade. Međutim, drug Stari kaže da on za sada ne ide na ovu dužnost, već je predvideo druga Marka, koji komanduje jednim bataljonom II prolet. brigade. Molim po ovom hitan odgovor, kako bismo ga pozvali na novu dužnost.

5. Odredili smo[5] rukovodstvo Dalmatinske brigade, koja dolazi u sastav Dalmatinske divizije.[6] Štab Zone, kao Štab Divizije, odlazi sutra na teren da prihvati komandu nad Divizijom.

Štab Zone je pravilno shvatio ulogu i zadatak novoformirane Dalmatinske divizije.

6. Naredili smo da čika Deva[7] krene. On je već pošao. Naredili smo Komandi područja da pošalje seno.

Terzić,[8] s. r.

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 59/1, k. 9A.

Po sadržini dokumenta, Redakcija zaključuje da je pisan oko 8. veljače 1943. godine.

[2] Sreten 2ujović. Tada je preko telefona primao operativne izvještaje od zamjenika načelnika Vrhovnog štaba i prosljeđivao ih Vrhovnom komandantu.

[3] i [4] Vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175.

[6] Sa Velimirom Terzićem se tada nalazio **i** Aleksandar Ranković.

[8] Odnosi se na Devetu NOU diviziju.

[7] Milan Belovuković - čika Deva.

[8] Velimir Terzić.

BROJ 89

PISMO NOO-a DALMACIJE OD 5. OŽUJKA 1943. KOTARSKOM NOO-u HVAR, BRAC I VIS O VRAĆANJU KUĆAMA NOVOMOBILIZIRANIH BORACA KOJI SE NISU MOGLI UKLJUČITI U PARTIZANSKE JEDINICE[1]

N.O.O. Dalmacije
Pretsjedništvo
5. III. 1943.

KOTARSKOM N.O.O. HVAR I BRAČ I VIS

1) Usljed ofanzive okupatora, ustaša i četnika kao i protuofanzive Narodno Oslobodilačke Vojsike, koje su u punom jeku, naše vojne vlasti nisu bile u stanju da u takvoj situaciji u jeku borbe izvrše raspodjelu svih novomobilisanih boraca. Usljed ovoga mnogi novomobilisani su vraćeni svojim kućama.[2] Tim u vezi stavljamo Vam do znanja slijedeće, da bi znali postupati:

a) učinite tačan popis svih onih novomobilisanih, koji su se povratili svojim kućama i razloge zbog čega su se povratili;

b) upozoriti sve koji su se povratili kućama da oni nijesu riješeni vojne obaveze, već da su pušteni kućama privremeno na dopust od 20 dana nakon čega imaju da se prijave svojim N.O.O., koji će dobiti upute što da rade i kamo da ih upute;

c) tačan popis svih mobilisanih, koji su se vratili poslati Predsjedništvu N.O.O. Dalmacije;

2) Na Brač i Hvar dolaze 15 ranjenih partizana. Neka im se N.O. Odbori pobrinu za smještaj i ishranu. I sami ranjenici nose nešto hrane.

3) A.V.N.O.J. raspisao je zajam. Šaljemo Vam 300.000 Din obveznica da ih emitirate.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Sekretarijat N.O.O. Dalmacije
Dr. *M. Zanko*

Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. NOO—43/10.

[2] Radilo se o nekoliko stotina još nenaoružanih boraca koji su bili iz Primorja krenuli za dalmatinskim brigadama ka Imotskom. Ujedno je bilo upućno oko 300 boraca za popunu Trinaeste NOU brigade »-Kade Končar«, koja je dejstvovala na Žumberku.

Oni su stigli do Bosanskog Grahova ali im je neprijatelj spriječio dalji pokret pa su se vraćali ka Livnu i Imotskom radi uspostavljanja veze sa jedinicama Devete NOU divizije. Međutim, naše snage su se već bile evakuirale iz tih mjesta, a Deveta NOU divizija je vodila žestoke borbe u Hercegovini, te ovi borci nisu ni uspostavili vezu sa partizanskim jedinicama. Podijeljeni po grupama, jedni su produžili za Hercegovinu, dok su drugi, probijajući se kroz neprijateljske položaje, izgladnjeli 1 demoralizirani, Krenuli ponovo svojim kućama, ali su mnogi od njih pali u ruke neprijatelju. Vidi dok. br. 94 i 319.

BROJ 90

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH METKOVIĆ OD POČETKA OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH MAKARSKA O VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI U KOTARU[1]

Kot. Kom. K.P.H.
Metković
Početak III-1943
Drugarskom

OKR. KOM. K.P.H. — MAKARSKA

Dragi drugovi — Dostavljamo Vam izvještaj o radu za mjesec februar a ujedno i financijski izvještaj.

U pogledu našeg organizacionog rada za ovaj prošli mjesec možemo da Vas izvjestimo da je organizacioni rad krenuo na bolje t.j. svi drugovi su ozbiljno shvatili pitanje organizacije. Organizacioni rad je počet potpuno iz početka naročito u pitanju Simp. K.P. Radi neprestanih udara reakđje, straha stanovništva i oportunizma, a ujedno i usljed nedovoljno ozbiljnog shvatanja o organizaciji sve grupe su se raspale i raspršile tako da bi trebalo početi organizovati iz početka. Ondje gdje smo prodrli, a to nije bilo moguće svugdje, prvo radi reakdje, a drugo radi našeg malog kadra drugova na terenu, uspjelo je organizovat izvjestan broj novih grupa simp. K.P., SKOJ-a, USAOJ i reorganizirah su se NOO. Opuzenski Općinski NOO, je obnovljen, reorganiziran i počeće sa aktivnim radom tokom ovog mjeseca. Pošto nam je nemoguće za sada uspostavit Metkovski Općinski NOO i Kotarski NOO, a Opuzenski Općinski NOO će ući jedanaestog iz općine Metkovići te će ovaj Općinski odbor od sada vršiti dužnost Kotarskog NOO t.j. kontrolirat će sve seoske NOO kotara Metković. Nismo uspjeh u roku ovog mjeseca da organizaciono učvrstimo rad u onim mjestima gdje smo prodrli i gdje su se naši drugovi zadržavah a to je Bijača, Desne, Krvavac, Fodrujnica, Slivno i nešto manje u Bijelom Viru i Glušcima. Za mjesta Vid, Nova Sela, Pozla Gora, Borovci, Opuzen, Podgradina, Metković, Kula, Komin možemo da Vas izvjestimo da se pokušavalo prodrijet, dolazilo se u dodir sa raznim ljudima, simpatizerima NOB, ali se organizaciono nije moglo ništa da napravi. Vid je cjelokupno ustaški i reakcionarno raspoložen te tamo ne postoji ni jedno uporište. Nova Sela, Pozla Gora i Borovci su danas puni izbjeglica ustaša i milicije. Komin i Metković se pokušavalo na sve načine, ah neku dobru vezu nije moguće do sada bilo uspostaviti. Podgradinu nam je posljednja reakcija potpuno prestrašila i ono par ljudi je poapšeno. U Opuzen je isto kao i prije i do danas, iako postoje veze, nije se prodrlo. U Zvirićima se tek sada počelo radit.

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Institutu za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimale u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/604—607.

Pitanje veza na našem trenu je ovaj mjesec dosta dobro uznapredovalo. Veza sa Južnom Hercegovinom sasvim dobro do danas funkcioniše i već su se preko te veze prebacile -dvije grupe drugova. Prva grupa je morala da čeka malo na našu vezu koja još do tada nije bila učvršćena ali druga grupa je vezu odrna dobila. Ipak smatram da je taj teren postao prilično opasan iz tog razloga jer se okupatori i milicija često kreću tim putevima, ohrabrili su se jer nisu od nas bili napadani, a špijune na tom putu nesmijemo da likvidiramo da put ne kompromitujemo da ne bi oni postavili straže i na tim prolazima. Druga veza sa Hercegovinom preko Trebižata je također do danas dobro funkcioni-sala. Materijal kojeg smo dobili da ga uputimo za Mostar i Sarajevo je upućen. Jedino -sada imamo veliku poteškoću -glede te veze jer su na prolazima postavljene ustaške straže pa je vrlo teško pronaći pravi kanal, nemamo dovoljno kurira, nitko neće da se primi te mi sami moramo prenosit materijal i vršit kurirsku službu.

Radi jake špijunaže i reakcije odlučili smo -da napravimo -napad na špijune. U Jortkovou nismo izvršili jer nismo imah dovoljno ljudstva i radi toga jer je opasno te bi koji od drugova mogao da nastrada, a to nam se ne bi isplatilo. Na prolazu Krvavac—Metković nesmijemo da nebi taj put -kompromitirah jer se tuda vrši prebacivanje drugova. Likvidiran je jedan špijun iz Vrh Desana a četiri su likvidirana u Slivnu. Među likvidiranim u Slivnu je i zloglasni Don Petar Aotić, glavni špijun čitavog Slivna koji je dao otpora i ranjen je umro tek tri dana poslije atentata. Jedan peti špijun je pobjegao i radi toga je rekviririrano iz njegove kuće 150.372 kuna, 20 -k. suhog mesa, 4 košulje, 7 gaća, 1 pulover, 5 jaketa, 2 kape, 4 deke, 2 cipele. 130000 Kuina smo poslali Vama po drugu Džemal-u. Roba je razdjeljena među terenske drugove i drugove koji su otišli iz Slivna u partizane (njih četiri a učestvovali su u akciji). Suho meso je jedan -dio potrošen a ostali je prodat odborima za izdržavanje drugova na terenu. Kod ostalih špijuna nije ništa rekviririrano. 20372 Kune smo ostavili u našem partijskom fondu za kupovanje materijala potrebnog za našu vojsku, radione, komandu mjest i t.d.

Glede obavjesti ik-oju smo od Vas primili -radi formiranja novog Bataljona kog su morali formirat drugovi sa Pelješca javljamo Vam da smo poduzeli sve da sa njima stupimo u vezu ali preko nikog tu vezu nismo mogli da dobijemo. Pisali smo »Iskri«, »Slobodi« i propitivah se preko pouzdanih ljudi i konačno smo doznali -pred par -dana to da oni sa ostalim drugovima u Hercegovim nisu ni stupili u vezu. Prebacili su se sa Pelješca u Hercegovinu -kod Topole. Nisu vršili akcije i bih [su] otkriveni i napadnuti od Milicije i žandara. Tu su im poginula tri druga a ostali su pobjegli ostavivši spremu i municiju. Ovo smo čuli od privatnih osoba a drug Cigo nas je sa Hvara obavjestio da su se povratili na Pelješac poslije tog napada. Poslije ove obavjesti mi smo odustali da sa njima više tražimo vezu.

Dobili smo 2 puta materijal za Dubrovnik. Mi sada nemamo veze sa Pelješcom radi toga što nemamo na raspoloženju barake te radi toga nemojte nam u buduće slati materijal za Dubrovnik. Šaljite ga preko Pelješca.

U vezi vašeg dopisa glede »Brze pruge« nije se moglo napravit ništa jer se ne može naći pogodan čovjek za vezu a drug Karlek se nije mogao probiti. Na prolazu je postavljena zasjeda i drug Karlek je lakše ranjen u pnst od lijeve ruke.

U pogledu proslave 25-godišnjice osnivanja Crvene Armije drugovi su svugdje ilegalno kod simpatizera postupili prema direktivama. Širi zborovi i masovan rad na našem terenu je nemoguć, kako ste već i izvješteni. Mi smo svugdje ilegalni i moramo se skrivat. Poslali smo Vam par dopisa u toku februara koji nisu izdani u našoj štampi a obavještajna služba je proradila i već smo poslali nekoliko obavještenja Komandi Mjesta — Brista — o kretanju neprijatelja.

Mobilizacija kod nas nikako nije uspjela. Samo direktive koje smo dobili su bile pogrješne jer se nije gledalo na doba starosti. Pošto ste bili obavješteni od strane K.K. potanko o situaciji kod nas mislimo da bi bilo mnogo pametnije da smo mi u tom pogledu postupili samo širokoj mobilizaciji dobrovoljaca a ne slanjem poziva jeir smo danas ismijani a ljudi su se iselili iz krajeva koji su u našoj kontroli. Reakcija i špijunaža poslije par zborova o mobilizaciji se pojačala.

Radi što boljeg, bržeg i pravilnijeg kontrolisanja veza na našem terenu i preko našeg terena punkt je naizmjenično u Desnima i Karamatićima.

Glede naše ishrane situacija je vrlo loša jer su nam prigodom raznih akcija od odbora oduzeli većinu boraca za našu ishranu.

Velika je pogriješka što su nam povratili neke dobrovoljce koje smo poslali iz razloga toga što su oni sami t.j. neki od njih govorili da više nikad neće u partizane i druge razne lažne vijesti u vezi sa panikom koja je tada bila zavladala u Biokovu.

Glede konferencije na 17-111 o kojoj ste nas obavjestili mi ćemo doći.

Uz Borbeni Drugarski Pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za K.K.
Srećko v. r.

BROJ 91

IZVOD IZ ZAPISNIKA SA OKRUŽNE KONFERENCIJE KPH ZA JUŽNU DALMACIJU ODRŽANE 5. I 6. OŽUJKA 1943. NA PELJEŠCU[1]

Z A P I S N I K

OKRUŽNE KONFERENCIJE KOMUNISTIČKE PARTIJE ZA JUŽNU DALMACIJU

održane dana 5. i 6. marta 1943. na poluotoku Pelješcu

Nakon biranja predsjedništva od 3 druga: Martina Klarića, Nikole Ivanovića i »Nino«, te zapisničara Celestina Sardelića i Petra Franulovića, novoizabrani predsjedatelj M. Klarić predlaže da se sa konferencije pošalju pozdravni telegrami: C.K. KPJ i C.K. KPH, te P.K. KPH.

Poslije toga isti upućuje na red, poslije čega se sastavlja dnevni red:

1. Vojno-politička spoljno i unutrašnja situacija
2. Jedinstveni Narodno-Oslobodilački Front i njegova organizacija
3. Vojska i mobilizacija
4. Organizaciono pitanje Partije
5. **S K O J**
6. Izbor Okružnog Komiteta i delegata za pokrajinsku konferenciju
7. Razno

ad 1) Vojno-politička spoljno i unutrašnja situacija

Ima riječ drug Morđin:[2]

Citava vojno politička situadja stoji pod utiskom ofanzive Crvene Armije i borbe porobljenih naroda. Hitler, da uništi slobodu svih naroda morao je da napadne SSSR. Obnavlja historijat napada Hitlera i povlačenja C.A. Nakon toga je nastala ofanziva lanjske zime, da u proljeće Hitler t.j. u samo ljeto poduzme ponovo ofanzivu, ali ovaj put samo na jugu ist. fronta došavši do Staljingrada. Međutim početkom ove zime Crvena Armija je baš na tom dijelu prešla ponovo u ofanzivu, pa je sada zahvatila djeli ist. front. To daje poleta cijeloj Evropi, a narodto porobljenim narodima. Naglašava jedinstvo fronta i pozadine u SSSR. Zbog ove ofanzive situadja u Njemačkoj je vrlo kritična. Porast borbenih pokreta u Francuskoj i Jugoslaviji, kao i kod Hitlerovih vazala Mađara, Rumunja, Finaca i t.d.

U našoj zemlji su prilike u uskoj vezi sa vanjskim događajima. Jugoslavija je sramotno poražena i okupirana. Komunistička partija je Prije i poslije okupadje pozivala pretstavnike građanskih stranaka na borbu, ah su oni to uvijek odbijah. K.P. je sama pozvala i organizirala

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VH, mükroteka CK SKH, film 45/522—534.

[1] Ivan Morđin-Cml.

narodne mase za borbu koja jedino može dovesti do slobode. Taj naporan rad je doveo do velikih rezultata. Imamo svoju vojsku koja je vrlo važan činilac u unutrašnjem ali i vanjskom svijetu. Pod kapu okupatora skupili su se ustaše i četnici. Još veću je izdaju učinila i jugoslovenska vlada u Londonu, u kojoj isu i pretstavnici HSS. Svi ti izdajnici, kao i oni iz vodstva HSS pozivali su na mir i čekanja. Međutim narodne mase pošle su pravim i jedimo ispravnim putem borbe. Radi toga izdajnici su morali pokazati svoje pravo lice i oni su otvorenije prešli na stranu okupatora.

Drugi važni događaj je stvaranje AVNOJ-a kao vrhovnog političkog tijela koje uz Vrhovni štab NOV i POJ vodi oružanu borbu i ustanak našeg naroda. To je veliki udarac jug. vladi u Londonu. Za nas u Dalmaciji je važan i historijski događaj stvaranja NOO za Dalmaciju, koji uz Štab IV. operativne zone vodi i vodiće borbu do pobjede. Dalmacija se nije pokorila, već je pošla putem borbe do konačnog otjerivanja okupatora sa naših obala. U ovom predjelu Južne Dalmacije okupator je strahom, ubijanjem i pljačkom htio da prisili narodne mase na pokornost, ali nije uspio. Pelješac je doživio najveći teror. Popaljeno je oko 200 kuća, poubijano oko [...] i zatvoreno na stotine rodoljuba. Narod strepi pred tim zvijerstvima, ali se nije pokolebao. U Dubrovniku u početku je stvarana ustaška svijest, ali se to sada naglo mijenja. Još se ne vrše oružane akcije, ali je zato prikupljanje za partizane veliko, a isto tako se javno hvali i Cr. Ar. kao i naša NOV-a. Isto tako je samo stanje Korčule pod utjecajem jake pljačke, paleža i ubojstva koje se po njoj vrši, naročito u Blatu. Korčula ipak nije pokolebala nimalo, što se najbolje vidi po sve jačem odazivu omladine za borbu u NOV-i.

Pokazalo se do sada da K.P. na Pelješcu a i Dubrovniku, što vrijedi i za Korčulu nije bila na visini postavljenih joj zadataka. Neki su partijci pokolebali, a to je imalo i nepovoljnog utjecaja na moral pučanstva. Jedna od najjačih pogrešaka je svakako velika zaraženost K.P. u ovom okružju sa oportunizmom i grupaštvom. Partijci nijesu stvarali komuniste već lične prijatelje. Nije se razvijao osjećaj ljubavi, partijnosti, discipline prema partiji. U Dubrovniku su bili grupaši Mušanović i [...] a na Pelješcu je dolazio do izražaja oportunizam i grupaštvo Belušića i I-..] Taj rad se osjeća i danas, jer još ni danas nema kod partijaca onaj potrebni osjećaj odgovornosti za partiju. Slučaj oportunizma ovdje je naročit u tome da se ne ide putem oružane borbe, jer da je preuranjeno. Ali to nije linija partije ni stav komuniste. Dok to ne očistimo iz partije ne možemo ni pravilno djelovati. Na Korčuli je bilo ranije oportunizma i grupaštva kod bivših komunista Savranića i Sinkovića što je imalo jako loših posljedica u narodnim masama. Obzirom na stanje u svijetu i kod nas fašizam je pri kraju konačne krize. Zato moramo još više jačati partiju kroz dizanje borbenosti kod narodnih masa kako bi one bile aktivnije u n.o. borbi — da ne budemo i mi u ovom okružju poslijednji. To važi naročito za Dubrovnik i Pelješac gdje treba raskrinkavati naročito četnike. Hrvatskom se narodu mora naročito ukazati na opasnost od tih četničkih banda.

Pretsjednik pita tko se ima javiti za diskusiju po ovom pitanju:

Marin Cetinić, »Bora«, a drugi će tokom diskusije.

Drug Marin će govoriti o prilikama na Korčuli. Naš narod mrzi okupatora od davnina. U početku sam naš narod nije znao kako da se orjentira, jer sama K.P. na otoku nije bila nacistu što da se radi. Samo rukovodstvo u tim prvim danima zbog toga je bilo u zaostatku. Narod je bio neodlučan. Ranije je postojao utjecaj jugosl. nacionalista America i Kunjasića na mase. Isto tako je bio i jaki utjecaj HSS sa Šeparovićem i dr. Naša organizacija je imala da se bori protiv oportunista na jednoj strani u partiji i protiv jugosl. nacionalista i HSS-ovaca na drugoj strani. I danas iako je reakcija vrlo jaka sa svakodnevnim ubijanjem, paležom, blokadom i strašenjem na cijelom otoku, a naročito u Blatu, narod nije sustao već je pošao putem otvorene borbe. Pomaže n.o. borbu i sve jače se dobrovoljno odazivlje za borbe, a naročito omladina. Danas naša partija ima sigurno 80°/» utjecaja na narod. Naša omladina ne želi drugo, već da čuje samo glas naše partije. I naši stariji su se počeli osvješćivati, pa se može reći da će se taj utjecaj još više povećati. Oportunisti su također oaijepljeni od nas. Situacija se sve više poboljšava.

Drug »Bora«: U glavnom se po Blatu može ocijeniti i situacija na cijeloj Korčuli. Narodne mase se odijeljuju od vođa HSS-a. Cak ne razlikuju n.o. borbu, već simpatijama i mislima stoje uz SSSR i komunističku partiju. Makar i nije na liniji, ali mase idu dalje i ne dijele ovu našu n.o. borbu od komunističke borbe za novo socijalno uređenje. HSS-ovci nijesu organizirani u koliko ne postoji samo jedan njihov povjerenik. Drugi pomažu borbu koja nije samo u sakupljanju već i u drugom djelovanju. Upućeni su ipak akdoni odbori da budu oprezni prema vodstvu HSS. Drugi su HSS-ovci izvan borbe. Za jugosl. nacionaliste se ustanovilo da imaju svoju organizaciju i vezu. Tražili smo vezu s njima. Oni su za rad za oružanu borbu, osuđuju sve izdajnike, ali neće da osude određenu jug. vladu u Londonu i Dražu Mihaljevića. Oni bi sigurno došli da osluškuju i gledaju pa da sve jave svojim vođama Arneriću, Kwokalu, Tabainu. Govornik je, za naročitu opreznost, nadzor i raskrinkavanje jug. nacionalista. Treba ih prisiliti da se jasno i iskreno opredijele i odluče jesu li za narodnu borbu ili nijesu. N.O.O. su organi radi pomaganja u svemu, pa i kuhanju hrane, a ne da ti odbori budu samo na papiru. Pledira za odlučnost u prisiljavanju svih i svakoga sa iskrenim »da« ih »ne« za n.o. borbu, pa to vrijedi i za Pelješac. Zato partijci treba da pristupe narodu i svakom pojedincu, da ih upućuju i obavijeste o svemu, jer ako se nešto loše dogodi ili opstoji tome su krivi sami partijd. Gdje se radi pravilno kao u Smokvici i Cari, i n.o. borba uspjeva i buja, a gdje se ne radi, gdje partija loše ili nikako ne djeluje, tu slabo stoji i n.o. borba.

Drug »Gvozden« iz Dubrovnika opasuje prilike u Dubrovniku od okupacije na ovamo. Okupator, kao poslije i ustaše naročito je proganjao partijske članove, kandidate i simpatizere. I narod je ostao bez vodstva. Važan je momenat izdaje jug. vlade koja je zabila 'klin među naš narod time što ga je podijelila. U takvim prilikama rad partije je vrlo težak. Dubrovnik je ostao izolovan. Partija su uložili dosta truda

da uspostave rad i krenu napred u poslu i protiv novih neprijatelja četnika koji su ovdje dosta jaki. Ali današnja situacija je ipak drukčija nego li prije. Široke narodne mase, naročito hrvatske, su se opredijelile i sada simpatiziraju n.o. borbu, prikupljajući za sada materijal i dajući moralnu podršku K.P. Sama partija je pak svijesna da ono što se je propustilo da će se to nadoknaditi. Sto nije do sada, uzrok je što nije bilo povezanosti i stabilne veze sa ostahm dijelovima partije naročito sa Pelješcom. Sto se tiče HSS vodstvo se je stavilo u službu velikih poduzetnika, ali je time i samo sebe osudilo pred narodom. Sada bez masa to vodstvo je ponudilo nama saradnju danas, ali kad smo mi to prije nudili, oni su odbijali, jer da još nije povoljan momenat, a i sa drugim smicah čama. Za sada im nijesmo ništa ponudili, pa bi danas mogli doći do jednog konkretnog zaključka. U samom gradu situacija ne zadovoljava ah treba uzeti u obzir teške žrtve partije u prošloj godini kao i same odnose u gradu.

Na pitanje druga Morđina o HSS-ovcima koji govore da ne treba hrvat, narodu već jedna stranka (HSS) i njezina ideologija, a ne tuđih ideologija, dok na drugoj strani traže pregovore sa Partijom, govornik odgovara da je to žongliranje istih ljudi iz vodstva HSS!

U Dubrovniku postoji i četnički štab sa Jevđevićem,[3] koji ima punu podršku od Talijana, jer im oni sve vjeruju i sve izvršaju po njihovim uputama. Svi jug. nacionalisti su se prislonili uz taj četnički štab. Grad je u stalnoj privrednoj vezi s Hercegovinom u kojoj se inače osjeća nezadovoljstvo i razdori između četnika. Sam narod je revoltiran prema tim četničkim elementima koji se groze — a naročito hrvatskom življu. U Hercegovini je teren vrlo povoljan, jer je tamo silom prilika narod za n. o. borbu. Na pitanje predsjedatelja govornik iz grada objašnjava djelovanje i ispreplitanje pol. uvjerenja reakcionarnih elemenata: inteligente servica, jugosl. vlade, četnika i okupatora svih međusobno. Postoje jasni dokazi pa čak i jedan dokumenat za tu rabotu. Znao je pretstavnik jugosl. kapitala koji su mu pristupili i zatražili pripomoć za ovu našu n.o. borbu. U početku je pomagao, da poslije otvoreno sarađuje sa četnicima kojima je dao čak 200000 kuna. Njegov kompanjon Rusko se je pak na različite načine izmotao kako ne bi pomogao, premda je svaki mjesec pripomagao s jednom manjom svotom. Vidjelo se ipak samo formalno pomaganje. Njih treba raskrinkati pred narodom. Konkretni dokumenat o saradnji između egl. obavještajne službe i četnika ima samo jedan i to je još neošifriran. Jevđević je za svoje četnike dobio od talijana u efektivnim tal. lirama 1.400000 s kojima je špekulirao i na tome zaradiio silne novce. Dobio ih je po 2,63 kn, a u Hercegovini ih razmjenjivao po 4 kn po 1 liri. Zivi raskošno po hotelima praveći bankete sa svojim sekretom kap. Baulo.

Delegat iz Veleluke Ivanović izvještava kako je i ovdje partija u početku bila nespremna zbog zadjevica u mjestu. HSS je imala oko 70% u masama, a 30°/o nacionalisti. Prema uputama druga iz P.K. radili smo

[3] Dobrosav Jevđević.

i postigli velike uspjehe. Danas je masa 90°/o za n. o. borbu, a 60 ili 70°/o čak i za socijal. poredak. Predstavnici HSS su za borbu, kao što je Šeparović i Kolega koji se čak lično prijavljuju za borce. Oni kao i drugi odobravaju držanje i rad N.O.O. i rukovodstvo Kom. partije, i pristupaju borbi. Bio je jedan ustaša (pop), ah danas i on pomaže n. o. borbu. Sam narod nije za akciju na otoku iz straha od represalija, ali mu se objašnjava da se moramo boriti svuda i na svim sektorima. Narod je takvog uvjerenja zbog neimaštine, bijede i dr.

Drug Franulović objasnio je da to i nije principijelno izgrađena masa HSS kao ni jug. nacionalista, već kolebljivi elementi kojih potreba, žrtve i nestašica sili na opoziciju prema režimu, a u slučaju preokreta i neuspjeha oni bi ostavili i našu partiju. Zato treba organizaciono izgraditi i učvrstiti Kom. partiju, jer je to najbolnije pitanje naše kako bismo mogli čvrsto voditi masu i stajati uvijek na glavi pokreta.

Drug Tomašić iznaša vojno-političku situaciju u Smokvici. Jug. nacionaliste privlačimo za sebe i šaljemo im sinove u partizane. Naše partizane se vrlo lijepo prima u selu. Pomaže se vrlo dobro n. o. borbu. Mase su uglavnom sve pristupile k nama, pa tek samo par HSS-ovaca i jug. nac. su ostali po strani, a neki zbog špekulacije čak i surađuju sa okupatorom. Simpatije za K.P. su vrlo velike.

Drug Mačela govori da je narod na Pelješcu za nas i za n. o. borbu, ali ga okupator pljačkom, paležom i ubijstvima zastrašio. Dok nije bilo okup. ekspedicija raspoloženje je bilo odlično. Ali nije samo okupator djelovao, već i jug. vlada kao i anglofilski elementi su djelovali negativno za n.o. borbu. HSS rade iskreno u n.o. borbi. Centrala propagande jug. vlade je u Trpnju, ah rade i u Orebiću, zbog velikog broja kapetana koji su anglofilski raspoloženi. Mase su se iz tih razloga dosta pokolebale, ali je tome dobrim dijelom kriva nečvrstina i nepovezanost naše partije, te nedoraslost partijaca.

Drug Laus iz Care izvješćuje da svi bivši HSS-ovci i jug. nacionalisti pomažu n.o. borbu. Kom. partija je doslijedno uputila narod u držanju prema reakciji i djelovanju okupatora.

Drug Poljanić iz Kune izlaže da već 18 godina K.P. radi kroz prosvjetne i ekonomske ustanove. Okupaciju i dolazak ustaša narod je dočekao spreman tako da nije bilo ni jednog ustaše. Pristaše HSS su bili i onda lijevo orijentirani Ima kulaka koji priželjkuju staro stanje, ali ih Kom. partija pobija i narod je tome uz nju. Slično je i u općini Janjini. Kad mase budu dobro orjentirane, one neće ići krivim putem. U pogledu borbenosti K.P. nije uspjela da je digne, jer preko Pelješca nije do sada nikada prošla borba i ustanak. Ipak je Pelješac uputio lijepi broj Partizana.

Drug Mels izjavljuje da je narodna masa protiv i da mrzi okupatora. Svi su za borbu osim dva tri jadna jug. nacionalista. (Pelješac).

Drug Filipović objašnjava jedan slučaj gdje su partizani morah pobjeći da ne bi jače stradali. Narod je u općini Janjina 90% za n. o. borbu, ali se je prije toga moralo likvidirati 3 najgora špijuna. Grupa anglofilskih elemenata postoji u Janjini ali bez korjena u narodu, a ima veze

i van Pelješca. Kćerka špijuna Dalmatina kojega smo likvidirali priznaje da joj je otac bio zločinac i obećala je pomagati n.o. borbu.

Drug Jeričević za općinu Korčula govori da su HSS-vd prišli n. o. borbi. Arneriću, vođi jug. nacionalista ovdje talijani su nudili slobodu i izlaz iz internacije, ako organizira četnički odred. On bi bio to učinio, ali pod jugosl. zastavom i lozinkom za kralja Petra II.

Drug Matić iz Račišća izvješćava da je to bilo poznato gnijezdo jug. nacionalista. U početku su se oglušivali za pomoć našoj mladoj organizaciji K.P. Danas nam daju svestranu pomoć, a tako i HSS-ci.

Drug Separović nadopunja druga Filipovića za Janjinu. Neprijatelj je uzeo Janjinu kao svoje uporište za Pelješac. Ustaše — frankovci Bendić, Franić su varali narod, ali danas naša partija ima veliki uspjeh. Mnogi su drugovi zbog aktivnosti povedeni u konclogore, a naročito odmah po upadu hitlerovaca na SSSR.

Drug Sjever nadopunja druga Jeričevića o djelatnosti Dr. Amerića koji se je povjerio jednom našem omladincu kako oni jug. nacionalisti imaju vezu s podmornicama i sa Birčaninom u Splitu.

Drug delegat od P.K. KPH za Dalmaciju — Bajer[4] ima riječ:

Govorilo se o lokalnim prilikala u ovom (okružju, a što je zapravo i pravilno kako bi sve dobro uočili i onda pravilno radili i ispravili greške. Karakteristični momenti za današnju međunarodnu situaciju su dvojaki: jak pokret demokratskih zemalja i pokret naroda koji su porobljeni od fašističkog okupatora. Na drugoj strani poraz osovinskog oružja. On se želi osvrnuti na najnovije događaje na ist. frontu. Fašistički osvajač dobija sve jače udarce od Crvene Armije koja nastavlja svakodnevno svoj pohod na zapad. Što je to bilo, da je ona to mogla učiniti? To nije tako komplicirano. Narod koji sam radi i upravlja sam sobom, njegov svaki pojedinac je svjestan da je SSSR, njihova rođena domovina, njihova zemlja. Baš to shvatanje prisnosti sa svojom napadnutom domovinom, uzrokovalo je da je C.A ojačala silno i da sada tjera i vraća okupatora. C.A. se nekad povlačila svjesna da čuva živu snagu, svoje ljude, jer su oni kapital koji jedino može da stvara druge kapitale. C.A. se je planski povlačila, zadavajući faš. zlikovcima jake i silne udarce. U prvom naletu faš. zvijeri su izgubile mnogo od svojih snaga, ali u zimi 1941. Crvena Armija im nije dala mira da počivaju od svog »pobjedonosnog« pohoda i da se spremaju za novi, već im je zadala sa zimskom ofenzivom velike gubitke. Zato i nijesu mogli u proljeće 1942. poduzeti novu veliku ofenzivu, već samo manju sa ciljem da zaobiđu Moskvu.

[...]

Na konferenciji smo mogli čuti da je utjecaj K.P. na narodne mase u ovom okružju vrlo veliki, ali su mogući i utjecaji HSS i jug. nacionalista. Istina svi su oni za borbu, ali ima još svuda po koja grupica njih koja djeluje. Danas vidimo da se i kod nas stvara uz n.o. front i drugi front, front reakcije. Skupljaju se svi reakcioneri da u povoljnim uvje-

[4] Ivan Amulić-Bajer.

tima opet vrate hegemonističku politiku. Radi toga i sjede u londonskoj vladi uz velikosrbe i hrvatski ministar HSS! Bez obzira na polit, i programsku razliku svih njih udružuju se svi reaktioneri od HSS, nationalist» do ustaša i četnika. Slažu se sva reakcija i već otvoreno surađuju sa okupatorom. Tu reakciju pomaže i Engleska time što trpi i pomaže jug. izbjegl. vladu.

Pobjeda je skora nad fašizmom i oslobođenje je sigurno, pa će se sigurno dogoditi da narod neće htjeti da mu se vrati staro. Engleskoj kliki svrha da ponovo vrate kralja, izbj. vladu i četnike kako bi opet izrabljivali naš narod. A tako je i u drugim slobodoljubivim zemljama. Međunarodna reakcija se udružuje. Ona se danas oslanja na fašizam i okupatora, kako bi dobila na vremenu dok okupi sve reakcionarne elemente za konačnu borbu protiv slobode svih naroda i pokreta. Bez obzira na vjeru, narodnost i političku pripadnost reaktianeri su se svi skupa našli u zajedničkom bloku međunarodne reakcije.

Imajući sve to u vidu moramo još misliti i na činjenicu geografskog položaja i siromaštvo naroda u ovom kraju. Englezi obećaju i lansiraju vijesti sa hranom i pomoćima narodu, kako bi sutra kad dođu H3S-oi ili jug. nacionalisti na vlast rekli da su oni ti spasioci naroda. To je reaktionerska špekulacija. To moramo predvidjeti i za to moramo odmah sve reakcionere raskrinkavati, oštro i odlučno kako u slučaju promjena ne bi nikako dobili podršku naroda. Zato moramo učiniti sve da se pristupi svakome kako bi se opredijelio ili za ili protiv naše n. o. borbe. Time bi se pokazah otvoreni izdajnici. Potrebno je da ne podcjenjujemo snage neprijatelja. Narod moramo upozoriti da treba biti makar i kratko vrijeme gladan radi sretnije i bolje budućnosti. Narodne mase treba još jače privezati uz n. o. borbu. Pod općim utjecajem prilika narodne mase su uz nas, ali mi to moramo postići da to bude svijesno i to upornim radom, djelovanjem, raskrinkavanjem, pomaganjem, te organizacionom očvršćavanju i osvješćivanju narodnih masa.

Makar bili i reakcioneri, treba prihvatiti njihovu pomoć, ali ih onda budno paziti, davati im posao, zadatke i djelatnost. Oni će tu pokazati pravo lice i iskrenost. Ako se vidi kod toga petokolaških ili izdajničkih namjera mora ih se odmah i oštro raskrinkavati pred narodom. Sve kolebljive i pasivne elemente koji su uz njih tako ćemo lako pridobiti ih za sebe, a izdajnici će ostati generali bez vojske. Isticanje crvene zastave
i socijalizacije na Korčuli znači da se ne provodi pravilno linija partije, Ovo je sada samo n. o. borba. U Kuni je drug govorio da je K.P. 18 godina utjecala na narod, ali da nema borbenosti. To također nije pravilno postavljeno. To znači da je u vrhovima partije bilo puno oportunizma koji nijesu odgajah ni radili po revolucionarnom i borbenom dizanju, već su samo programski djelovah.

Treba proširiti djelovanje naše partije i na druge dijelove okružja kako bi naše pozicije u slučaju iskrcavanja bih čvrste i na jednoj liniji.

Drug iz Kune opravdaje svoje izlaganje. Drug Bora isto tako pravda sadašnju pravilnost u provođenju linije partije na Korčuli. Nadalje nastaju različita obrazloženja.

Drug Morđin ima završnu riječ po ovoj tačci. Iz izvještaja se je moglo vidjeti da je narod kod nas za n.o. borbu: jedni aktivno učestvuju, a drugi je pomažu. Treba još više aktivizirati i povezati narod uz narodnu borbu, jer postoji opasnost da se reakcioneri bez obzira na boju udruže protiv nas. Ako ostanemo neaktivni, a mase pasivne, takvo stanje bi neprijatelj mogao iskoristiti. Zato moramo pojačati polit, rad putem objašnjavanja i dokazivanja konkretnih izdaja svih reakcdonera. Borba, to je jedini put da se razbiju planovi okupatora i reakcionera. Kod nas ima mnogo objektivnih uzroka da uspijemo: zvjerstva treba da potenciraju borbenost masa. Predvodnici masa konkretno primjerom a ne riječju moraju da budu na visini, a ne da idu linijom manjeg otpora. Neophodno je da se naše partijske organizacije međusobno učvrste i povežu još jače. Moramo pristupiti jačanju i povezivanju naše partije, kako bi ona koračala sa, a ne da ide za njima. Zato moramo čvrsto okupiti i vezati uz sebe narodne mase do konačnog oslobođenja. Treba dizati u svemu borbenost masa. Naša pasivnost je naša velika greška.

Ustaše osjećaju da se u Dubrovniku narodne mase od njih odjeljuju, a HSS-ci traže pregovore, dotle četnici vlade u kojoj sjede njihovi predstavnici kolju hrvatski narod. Moramo ozbiljno uočiti tu rabotu, pa uz vojničku moramo voditi i političku borbu. Referat je po ovoj tačci završen.

[...]

ad 2) Narodno-oslobodilački front i njegova organizacija.

Predsjedatelj Klarić iznosi đa on ima referat po ovoj tačci: Poslije izdajstva svih vodstava i stranaka Komunistička partija je jedina stala na obranu našeg naroda. Složila je jedinstveni narodno-oslobodilčki front od svih stranaka koje su voljne da se bore protiv okupatora, najvećeg neprijatelja svih. Uz vojsku je trebalo povezati čvrsto i pozadinu, te tu sprovoditi politički rad, koji je organiziran kroz AVNOJ i NOO za Dalmaciju. AVNOJ je zadao smrtni udarac vladi u Londonu, ustašama i četnicima. Kad govorimo o AVNOJ-u to je naša K.P. ah ona nije mobilizirala vlast samo za sebe kao druge stranke do sada. Sam način izbora na mitinzima je pokazao da su NOO prava narodna vlast, sada narod u njima vidi garanaiju da mu se poslije rata neće nametnuti protunarodna vlast. Do sada su NOO u većini mjesta visjeli kao u zraku, jer ih sama naša partija nije digla na visinu kako treba. Sada su ti NOO-i prešli i na politički rad. Uza nj radi i AF2., ah je po ovom pitanju K.P. ostala jako nazadna. Tek sada organizirajući žene učinjeno je i olakšano nama u NOO vrlo mnogo. AF2 ima veliki značaj u ovoj n. o. borbi. Zbog geograf, položaja i eventualnog iskrcavanja dobro je da je osnovan NOO za Dalmaciju, koji će pred saveznicima istupiti kao jedina vlast. Nijesmo ipak stigli da NOO dignemo na onu visinu koja je danas potrebna, a nijesmo ga ni svuda stvorili u Južnoj Dalmaciji. Tome moramo posvetiti veliku pažnju, kako bi NOO bili zaista rukovodioci n. o. borbe. Treba da oni nastave sa jačim polit, djelovanjem.

Organizaciono stanje NOO na Pelješcu je ovakvo: Ima 1 Kotarski NOO, 4 Općinska, 20 seoskih. Grad Dubrovnik ima 1 gradski i 2 podod-

bora NOO. Za Konavlje ima 1 Općinski i 2 seoska NOO. Rijeka Dubrovačka ima 1 seoski NOO. Korčula ima 1 Kotarski, 3 Općinska, 1 gradski i 9 seoskih NOO.

AFZ za Dubrovnik ima 1 gradski, 4 pododbora i 2 akciona odbora. Pelješac ima 1 kotarski, 4 općinska i 21 seoski AFŽ. Korčula imao kao i NOO. Gradski NOO za Dubrovnik uglavnom prikuplja i to mjesečno oko 4000—4500 kn te hrane u vrijednosti od 1000 kuna koja se dijeli žrtvama reakcije, kao i u novcu. Od svog prikupljačkog rada Pelješac je hranio četu partizana a pomagao je i žrtvama reakcije. U fondu sada ima oko 25000 što novca što materijala. Korčula je u svojim logorima održavala odjećom, obućom i hranom svoje partizane kojih je bilo od 50 do 100, a isto tako je otpremljeno sa opremom oko 400 partizana. Nadalje se dijelila mjesečna pomoć žrtvama reakcije i porodicama čiji su članovi u partizanima.

AFZ nijesmo digli također na visinu. Nije se radilo po polit. radu. Zeni do sada nijesmo pridavali važnost, pa ni svojim bračnim drugaricama. Sve dok žena ne bude slobodna ne može ni Kom. partija postići onaj cilj za kojeg se bori.

Riječ ima drug iz P.K. Bajer: Treba postaviti pitanje što su NOO i njegovi zadaci. AVNOJ je centralni organ i vrhovno pretstavništvo svih NOO-a na cijelom teritoriju bivše Jugoslavije. On centralizira i usklađuje rad i djelovanje svih NOO kao organa civilne vlasti u svim poslovima političke, ekonomske, prosvjetne i druge prirode. Oni nijesu samo ustanove za prikupljanje i pomaganje, već su zadaci NOO vrlo široki i mnogi. Nadalje tumači pravu ulogu i osamostaljenje NOO-a koje moramo dići, a ne da oni budu privjesci K.P.!

Drug Morđin govori o pomoći Komunističke partije tim NOO-ima. Oni nijesu ispunili zadatke. Rad su sveli samo na sakupljanje. Velika je pogreška što partijci nijesu davali potpore i inicijative tim odborima iako su za to dobili upute. Organizirali su zborove, akcije i poslove uglavnom su samo do sada pomagali partiji. Do dolaska ekspedicije na Pelješcu vrlo dobro su radili, ali sada, osim iznimnih, NOO skoro ne rade ništa. Partijci su u njima provodili prije zaključene zaključke partije i narod je bio dobro prihvatio te NOO, koji su ponekad rješavali i neke pravne sporove. I AFZ je podbacio, jer pripadnice partije u njoj nijesu bile ni malo drukčije od ostalih žena. Prepušteno je mnogo šta, pa se i tu vidi naša partijska labavost, iako su se žene možda bolje pokazale nego li i sami muškarci. Krivnja neuspjeha leži u slaboj čvrstoći i niskoj svjesti.

Drug Bora daje izvještaj o stanju i organizaciji NOO na Korčuli. Narod se najprije svestrano politički izgrađuje, a tek plod toga rada je prikupljački rad. Održavaju se u kontroliranim selima seoske straže. Nabavlja se pomalo hrane. Organizacija je obavljena putem širih konferencija u reonima. Djelokrug rada napravljen je i u akcionim, i mjesnim, i općinskim, pa i u kotarskim NOO, jedan je član po političkom radu, jedan po prikupljačkom, jedan po kontroli, jedan po radnim grupama, jedan po straži itd. NOO-i su popularni, ali nemaju onolikog autoriteta

i vlasti koliko bi trebalo, Narodno-oslobođilački odbori rade na radnim grupama kako bi se obradila zemljišta partizana, a i sam traži zemljište koje bi radne grupe obradile za n. o. fond. Govori o borbenosti žena i našoj pogrešci što se žene nijesu uvlačile u partiju.

Drug »Mićc*< iz Dubrovnika izvještava da rad NOO za Dubrovnik nije baš pohvalan. Ljudi se boje stradanja i otkrivanja. Sakupljanje novaca i materijala, ali se politički ne radi, a i ne može. Sada kad se počne raditi sa HSS, NOO će bolje raditi. Do sada se rad kretao samo u krugu narodne pomoći.

Drug Bajer tumači rad i djelokrug NOO za grad Split koji apsolutno dominira kao puna vlast u Splitu. Partija daje ton i pravac rada NOO-u, pa preko njega i dominira narodnom masom. Nadalje, govori o djelovanju toga NOO-a na prosvjetnom, pripomoćnom, ekonomskom i drugim područjima.

Poslije se toga razvio razgovor o organizaciji i radu AFŽ.

Zaključnu riječ ima drug referent Klarić. Ustanovljuje da se puno izostalo nazad. NOO treba dignuti na visinu kao borbene organe kao rukovodstva i oslonce na koje se narod oslanja da ga vode. Po njegovom mišljenju trebalo bi povesti da se sve aktivne ljude uvlače u NOO. Nije dosta povjerenja naroda za kiojeg člana, već je važnija njegova aktivnost u radu. Kritizira rad gradskog NOO za Dubrovnik. Time se iscrpljuje ova tačka dnevnog reda.

ad 4) Vojska i mobilizacija

O ovome ima referat drug Klarić: Mobilizacija je jedno od gorućih pitanja danas kada okupator svim silama želi da uništi našu NOV. Vrhovni štab je predvidio mobilizaciju i ona je stvarno vrlo potrebna. Naša se vojska nalazi stalno u ofenzivi i Pavelić je prisiljen da sprovodi nasilno organ,izaciju. Uz to je naša mobilizacija potrebna i zbog eventualnog iskrcavanja Engleza. Okupator je sada bacio ogromne snage na prugu Mostar—Sarajevo koja je presječena od naših partizana. Naša se vojska povlači na nekim mjestima da na drugim napada i osvaja. Ona je neuništiva. To zna cijeli svijet. Za tu mobilizaciju našu najviše je pozvana naša Kom. partija. Mora da se mobiliziraju sve naše snage, jer je ovo bitka za konačno oslobođenje. Nije samo potrebno da se mobiliziraju samo predviđena godišta, već sve i preko 30 i ispod 18 godina.

Drug Bajer uzima riječ: Govori kako nije potrebno da se iznosi razvitak naše NO vojske. Od malih grupica narasli su veliki armijski korpusi. Naročito će govoriti o razvitku NO vojske u Dalmaciji. Postigli smo velike rezultate. Prvi naš bataljon se formirao aprila 1942, a danas imamo 5 dalmatinskih brigada. Osim toga Dalmatinci su popunili i druge brigade, tako da možemo računati na 5 novih brigada. Sve ovo govori da opasna taktika okupatora da budemo mirni nije nimalo uspjela. Time je on htio da italijanizira Dalmaciju, ali nije uspio. K.P. nije dozvolila da bude na repu događaja, nego je podigla protiv mrskog okupatora oružani ustanak, jer bi prije ih poslije okupator izvršio njegovu nakanu da

istrijebi naš narod. Po planu K.P. CK je započeo borbu. Prvi sukob je izbio u Splitu sa bombama učinjen od naše partije i SKOJ-evaca. Ali na tome se nije stalo, već se je sistematski zaoštravalo odnose sa okupatorom, i planski se je organizirala naša vojska. Okupator je oštro reagirao ali se naš narod nije smeo, već je otišao smjelo u borbu napred. U narodu se je digao borbeni duh i stotine novih boraca je došlo u N.O. Vojsku. Akcijama je sudjelovalo na stotine seljaka i seljanki. Tako je došlo do narodnog ustanka. Sada se već nalazimo na višem stepenu narodnog ustanka. To je sve uradila naša Partija.

Mnoge naše partijske organizacije nijesu u početku shvatile liniju partije, već su otišle linijom manjeg otpora, u oportunizam. Pokrajinski komit. je energično postupio u Trogiru, Sinju i drugdje i razbijali smo tu pogrešnu liniju. Južna Dalmacija nije dakle nešto naročito u tome Rukovodstvo P.K. je enrgično postupilo i na Korčuli i Pelješcu, koji su stupili u borbu, ali ne još onoliko koliko bi mogli. Kritizira da KK Pelješca nije za akcije, a to je vrlo štetno po opće interese. Ne samo, dakle, da je narod trebalo dignuti za borbu, već je čak i naše organizacije trebalo energično lišiti oportunizma. Nekoliko takvih loših drugova moralo je biti streljano. Vojni sud radi izdaje i oportunizma osudio ih je na smrt, i partija se saglasila s tim, kao i uopće sa čišćenjem ljudi starog kova, koji se nijesu znali snaći u novim prilikama i novim metodama rada ii borbe. Mladi kadar je pravilno shvatio oružani sukob i tako kroz partijske organizacije bio je omogućen i oružam ustanak i u našoj Dalmaciji, kako bismo sami stali na branik našeg mora, u slučaju da novi neprijatelj navali na nas.

Ceta na Pelješcu je bila pogrešno postavljena, jer nijesu radili ništa. Ipak je partizanski pokret uspio sa par razoružanja, ali na koncu se je taj odred raspao, jer on nije stupao u oružanu borbu sa okupatorom i što narod nije u tim partizanima gledao svoje branitelje kakvi bi oni morali biti. Korjen zla i u tome leži u lošoj partijskoj organizaciji, jer ona nije bila spremna da iz pogrešaka izvuče pouke. Kad su nastala zvjerstva okupatora, partija je morala pribirati snage, da brani narod od njih makar i uz velike žrtve da bi narod uvidio kako su partizani njegovi rođeni branioci. Izlagač je istakao uvjerenje da se borba na Pelješcu može odlično voditi i sa manjim odredom do 30 boraca. Ali linija partije je kriva što se nijesu postizali bolji uspjesi. Mi možemo i moramo da ovdje postignemo borbu. Tako je bilo i u Hercegovini. Naši su u početku griješili, pa je radi toga i nastradao tamo jedan naš odred. Treba ovdje da partijska organizacija više poradi na partizanskim akcijama i na Pelješcu i Dubrovniku, i na Korčuli, a sve radi toga da dignemo Južnu Dalmaciju na viši stepen borbe, jer baš iskrcavanje prijeti najviše na ovom sektoru.

Drug Gvozden bavi se pitanjem oružane borbe u okolici Dubrovnika. Teško se može to ovdje voditi obzirom na blizinu četnika, a i sama mobilizacija se ne može vršiti jer nema dobrih veza. U okolici Dubrovnika postojao je jedan odred od 30 ljudi, ali im je poginuo komandir i zato je sada slabo. Kasnije se je uvidjelo da se tu radi o udarnim grupama

u gradu. Talijani su se jako utvrdili u Kuparima jer sumnjaju da bi moglo doći tu do iskrcaja. Zaključuje da je neophodno potrebno da se zbog vojničkih stvari vežu sa Hercegovinom.

Drug Morđin govori da je dok je on bio kod P.K. ovdje na Pelješcu organiziran odred partizana, ali grupe od po desetak ljudi, koje je trebalo bolje povezati i organizirati. Ali griješke ranijeg oportunizma a i sadašnjeg uzrokovali su da se ovo pravilno razvilo. Komandiri odreda su bili za akcije ali su ih u tome spriječili rukovodioci K.K., koji su čak vršili utjecaj i na same borce. I kad su prve akcije bile predviđene, one su bile sabotirane. U takvim prilikama nas je posjetio izaslanik P.K. i uputio nas na vršenje akcija, tako da smo od tada izvršili niz akcija. Pokušali smo raditi i sa Hercegovinom. Poslali smo 2 druga da ispitaju teren. Kad smo uvidjeli da je teren podesan za akcije poslali smo 30 bofraca. Pošli su da uspostave vezu s Hercegovinom, ali su na putu sami griješili, pa su ih jake snage neprijateljske zaobišle. Morali su se povući sa gubicima na sreću ne velikim. Ostali su demoralizirani, pa su tražili da ih se pošalje na Biokovo. Nastojaćemo da od malog odreda stvorimo jaču jedinicu za borbu sposobnu.

Drug Franulović postavlja pitanje da li su važnije akcije ili mobilizacija boraca za borbu u unutrašnjosti i sam misli da treba jedno i drugo, ali se za mobilizaciju javlja jedno novo pitanje a to je prevoz boraca na suho, a to još nije uređeno onako kako bi trebalo da mobilizacija što bolje uspije.

Drug iz P.K. također drži da treba vršiti i akcije i mobilizaciju, a pitanje veze je tehnička stvar.

Drug Tutić vidi da iz izlaganja izlazi da se za Pelješac traže jače akaije, a partija još nije tako jaka. Za sve ovo mora se doprinijeti žrtve, ali treba prije sve dobro pripraviti da ne doživimo neuspjeh. Potrebno je da se ovdje ispita vojnički materijal, jer su mnogi dezertirali, pa na uspostavljanju vojničkih pitanja moramo svi raditi.

Drug Mačela govori da se u početku formiranja čete živjelo u njoj više familiarno, nije bilo discipline u četi, partijska jedinica u četi nije ništa radila. Pisah smo štabu Biokovo da nam pošalju komandira, ali nije udovoljeno. Komanda nije bila stručna, reda nije bilo. Neuspjeh u Smrčevici djelovao je negativno, moral boraca nije bio na visini, jer su borci često odlazili kući. Nada se ipak da će se opet uspostaviti četa na Pelješcu. Mobilizacija će uspjeti na Pelješcu negdje više negdje manje. Bit će i takvih koji se neće odazvati, što ćemo s njima raditi? Da li se treba staviti na stanovište za nas ili protiv nas.

Drug Crni odgovara da neuspjeh kod Smrčevice nije jedini uzrok već više to što nijesmo i nadalje nastavili sa akcijama. Za pitanje vojnih rukovodilaca govori da nije istina da ih nema, jer oni se ne rađaju, već se u vatri borbe stvaraju. Što se tiče niskog stupnja borbenosti, to smo sami svi partijci krivi. — I u Korčuli je bilo također oportunizma, jer oportunizma je bilo svagdje. Treba ga čistiti. Iz svega ovoga mogli bismo povući široke pouke iz ove konfekcije.

Drug iz P.K. Bajer tvrdi da je naša n. o. borba ovdje još nesigurna i razlabavljena, pa kritizira druga koji zahtijeva unapred uspjeh. Nadalje o postupku prema dezerterima koji se ne odazovu pozivu upućuje da su njih dvije vrsti. Prema onima koji se ne odazovu već otvoreno stupe okupatoru treba najoštrije postupati, a prema drugima koji su indiferentni treba pomirljivije. Treba ih upitati da će i njih makar misle da su nedužni okupator također proganjati kao i druge i tako ih pridobiti za sebe. Točka je iscrpljena.

ad 4) Organizaciono pitanje Partije

Referat po ovom pitanju je drug Marin Cetinić:

Bez čvrste organizacije nema ni n. o. borbe. Uloga naše partije da do maksimuma dignemo n.o. borbu je ogromna! Partija Južne Dalmacije nije iskorišćena jer ona nije čvrsta, jer nije bilo dovoljno jako izgrađenih rukovodilaca, baš danas se to najviše traži. Iako smo organizaciono dovoljno jaki nijesmo uspjela. Bilo je oportunista u kotarskim komitetima, naročito za Korčulu. Primjer Savranića koji se je izrazio da ima špijuna u CK. Baš takvi su godinama bili predvodnici, danas nijesu stupili u n. o. borbu.

Imamo 2 Kotarska Komiteta sa 8 članova i 1 Mjesni Komitet sa 7 članova. Nadalje 4 općinska komiteta koji broje 20 članova, 13 mjesnih ćelija sa 104 člana partije, 154 kandidata i 394 simpatizera. Dok imamo ovako veliki brojčani kadar i kad bi oni bili jaki mi bismo ovdje morali naročito uspjeti u n. o. borbi. Partijske ćelije po mjestima nijesu iskoristile sve mogućnosti rada, jer naši partijci nijesu sve to ozbiljno shvatili.

Opažamo jako sektaštvo u našem okrugu naročito u pogledu primanja žena u partiju koje su jako spremne za borbu. Treba ih primati kao i borbene muškarce, pa ih treba izgrađivati u partiji. Literaturu treba pomljivo čitati i proučavati, jer u njoj se može naći sve direktive. Treba sve kontrolirati kako bi naša partija bila što čvršća, pa nedostatke treba uklanjati. Organizacijama treba poklanjati veliku pažnju kao i cijelom narodu, jer naša partija ne može postojati bez naroda. Treba pronalaziti nove ljude i uvoditi ih u partiju bez obzira na njihovu prošlost. Clan partije može biti onaj koji ispunjava ona tri osnovna uvjeta od kojih je jedan da je član jedne ćelije. Iznad ćelije je komitet itd. Trebamo pronaći nedostatke i onda zasukati rukave i poći na rad. Nastala je jedna mala promjena u organizaciji kand. i simp, grupa što će drug iz P.K. bolje objasniti.

Poslije ovoga uzima riječ drug Klarić. Pitanje oportunizma je vrlo važno. Svi smo o njemu govorili. U Južnoj Dalmaciji partija je bila stvar pojedinaca i njihovih ličnih prijatelja. Doskora bi svi upali u zatvor i poslije kada bi izašli prestao bi svaki rad. To je bilo do 1930. Bile su tri grupice sa 3 firera koji su se međusobno glodali o prvenstvo. Tek 1934. su stranci malo šire pokrenuli našu partiju u Dubrovniku. Radilo se^sa štrajkovima, ali se je još uvijek gledalo na jačinu partije prema jačini tih grupica čiji su fireri bili veliki oportunisti. Provale su se često događale, a onda od 1936. je najjača jer je stradalo 36 partijaca i kandidata. Nikad se nije moglo doći do partije jer je partija bila pojedinac

__ Lorecini. On i drugi fireri su stvarali partiju sa Jelaskom. Tko se je suprotstavio bio je izbačen. Takve prilike utjecale su vrlo loše i na sam Pelješac, pa se je sve zajednički oportunistički radilo. Nijesu čak ni literaturu dali čitati, s motivacijom da drugovi nijesu spremni. Taj oportunizam je bio sigurno prenijet i na Korčulu. I tako se je začaurio cijeli okrug. Ti fireri su sve zadržali za sebe. Sastajali se po kafanama i na ulici i najviše je tekao razgovor oko podjele budućih položaja. Mašanović je bio intelektualàc demagog i stalno su se svađah. Svaki pokret u sindikatima, oni su sabotirali, i kočili svaki rad, jer su sigurno bili pod zaštitom vlasti. Kad je napadnuta Jugoslavija mi smo dali proglas CK narodu, ali su se oni digli protiv toga jer je pokazivao liniju borbe. Oni i danas broje priličnu grupu od 40 ljudi i podijeljeni su u 2 grupe. Jedni su borbeni, a drugi su prosti likvidatori, tako da [su] odlikovani od Pavelića. Takav je Bepo Mozetić koji je govorio da su partizani krvoloci, da ne treba borbe, jer da se ne zna tko će rat dobiti. Time je partija oslabljena i njezin rad zakočen zbog tih oportunista. Pomoć P.K. je bila odlična, i potraženi su novi, mlađi i borbeniji elementi za partiju. 1942. je i opet provala uzrokovala veliko hapšenje. Interesantno da nije uhvaćen ni jedan likvidator osim jednoga. Treba reći da i danas nijesu mladi drugovi dali sve od sebe.

Ovi oportunisti zahvatili su cijelu Južnu Dalmaciju, a lagali su o svemu i višim forumima. Trebalo je i treba raskrinkavati te oportuniste kako bi izgubili svaki utjecaj na masu. Ima tog oportunizma još i danas. Ima i danas ličnih stvari i intriga. Kad je tako bilo prije nije čudo što i danas još nije sve u redu. Loreoini i danas sabotira. Treba sve to čistiti.

Drug Gvozden odgovara na to o sadašnjem stanju partijske organizacije u Dubrovniku. Mjesni komitet je sastavljen od 7 članova, 4 ćelije sa 9 partijaca, 12 kandidata i 193 simpatizera. Osjeća se još dosta utjecaj oportunista iz ranijeg i sadašnjem perioda. Glavno da se išlo napred ma i dosta slabo ubuduće će biti bolje jer ćemo nastojati rad unaprediti. Mnogo je drugova oko 100 uhapšeno — od toga 12 partijaca, a 12 ih je pobjeglo u šumu. Politički rad našeg komiteta nije masovan, jer sami forum nije još sposoban za to, jer je mlad i neiskusan.

Drug Ivanović izvještava u ime Velaluke da ima jedna mjesna i 1 partizanska ćelija. Mjesni komitet je od 5 članova, partijaca 9 sada, kandidata 26, a simpatizera 17. Jedinice se sastaju svakih 8 dana. U jedinicama izvršena je podjela rada: 1 drug je sekretar, 1 za polit, izgradnju, 1 za NOO, 1 za akcije, 1 za radne grupe, 1 za agitprop... Kroz N.O.O. se dobro provodi linija partije, jer se masovno odazivlju za polazak u partizane, samo je veliko pitanje prebacivanja tih boraca. Kadar nije dobar, pa se nastoji da ga se podigne. Kazna je bilo: ukor za jednoga partijca zbog neizvršavanja naređenja, jedan je partijac izbačen što nije bio na liniji zbog bolesti, što je poslije stvarno i ustanovljeno, još jedan je izbačen koji je sada pošao u partizane. Organizacija nije bila na dovoljnoj visini, pogreška je u tome što radi straha i zastrašivanja sami partijci ne predviđaju jačih akcija. Još uvijek je jako sektaštvo

koje će se uskoro popraviti već poduzetim mjerama. Za općinu Blata podnosi izvještaj drug Marin Cetinić. Općinski komitet je sastavljen od 5 članova, 4 partijske ćelije i sa 23 partijca. U rukovodstvu i ćelijama izvršena je raspodjela rada. Sastanci se vrše sedmično sa **utvrđenim** dnevnim redom: pol. situacija, organizaciono stanje, kontrola i t.d. Organizacija stvarno postoji stalno od 1941. jer su većina drugova bili od 1930. po zatvorima. Do toga doba nije uopće nikako ni postojao SKOJ. Sve je bilo u vidu oportunizma i trebalo je dosta vremena i borbe za novo uspostavljanje partije na zdrave temelje. Literatura se je čitala pojedinačno, a u drugom se je radilo dosta sektaški, kao u Blatu tako i u Smokvici j Čari. Slaba strana partije je nesamostalnost partijaca. Prelazi na detaljiziran je nekih oportunista i njihovih djela i riječi: Savranića, Bosnića i Sinkovića. Pokušalo se raditi u n.o. borbi ponovo sa tim starijim, ali skoro bez uspjeha. Prosvjetni rad je dosta dobar, ali ponestaje materijala koji se ne može umnažati radi tehničkih poteškoća.

Drug Zrnovac govori o stanju partije za općinu Korčula: 1 opć. komitet od 4 člana. Partijaca ima 25 i 4 ćelije, kandidata 32, a simpatizera 53. Podjela rada je izvršena. Sastanci se vrše 1 put sedmično, a prema potrebi i više između partijaca nijesu bili najbolji odnosi. Partija je stajala na repu događaja. Jedan je partijac izbačen jer se je dao uhapsiti 3 puta. Konspiracija nije najbolja, a samoinicijative nema naročito, ali ipak neke mjesne stvari sami rješavamo. Drugovi iz iste općine, a različitih sela izjavljuju slično.

Drug izvještava za općinu Trpanj : partijska ćelija ima 4 člana, 3 su druga u zatvoru. Ovo je mlada organizacija, pa se rad nije razvio kako treba. Sastanci se vrše svakih 8 dana po dnevnom redu. Ima 5 kandidata i 25 simpatizera. Mladi članovi nijesu se mogli dobro izgraditi jer nije bilo literature. Unutar organizacije izvršena je podijela rada. Stvoren je NOO koji dobro radi, ali ne radi masovno.

Drug iz općine Orebić izvještava da ima 1 opć. jedinicu sa 5 članova. 15 kandidata i 20 simpatizera. I to je mlađa organizacija. Izvršena je podjela rada. Obzirom na teror i reakciju okupatora koji je pohapsio sve starije iskusnije, rada sada nema naročitog. Utjecaj partije na mase nije velik. Danas se ipak to sve reorganizira, pa će rad biti bolji. Ova je općina dala najviše partizana.

Drug iz općine Kuna izvještava da ima 1 komitet od 3 člana. 2 part, jedinice sa 11 članova, 10 kandidata i 7 simpatizera. Podjela rada je uobičajeno izvršena. Ovaj komitet je mlad. Sastanci se vrše redovito, a zadaci se kontroliraju. Rad je dosta uzak, jer i ovdje ima oportunista. U Potomju i Pi ja viaini rad je najbolji, a pogotovo je dobro bilo svuda do dolaska ekspedicije. Ekspedicija je uzrok zbog pada borbenosti masa, ali isto tako i nevojničko vršenje akcija naših partizana, pa se narod razočarao. Nemamo omladine a ni novih partijaca, pa će se prema novim direktivama nastojati da ih se uvuče što više. Špijuna nema, a i konspi-ra.cija je dobra. Ima samoinicijative.

Drug za općinu Janjinu izvještava da ima 1 opć. ćelija od 7 članova, 9 kandidata i 7 simpatezera. Podjela rada je izražena. Rad je dosta

zastao jer je okupator prigodom ekspedicije uhapsio 27 što partijaca, što kand. i simpatizera, a ostali su morali zbog tjeranja ići u partizane. Partija je osigurala svoj ugled u narodu. Ovo je mlada jedinica, i još nije nitko isključen. Sastanci nijesu česti, ali se literatura čita redovito.

Drug delegat P.K. Bajer ima riječ:

Obraća se na historijski razvoj partije i pogreške ranijih rukovodilaca u pravcu oportunizma kojeg je iznio drug Klarić. Bivši fireri u Južnoj Dalmaciji smatrali su partiju svojim monopolom. Ta pojava je bila i u cijeloj Dalmaciji. Centar je bio Jelaska, Baljkas [...] koji su bili sve i svi. Centralni komitet je energičnim mjerama riješio tu Firerštinu u Dalmaciji. To grupaštvo i frakcionaštvo bilo se pomalo uvuklo i u CJK. Ali oni drugovi koji su prošli kroz revolucionarni rad i klasnu borbu uz pomoć Komunističke Intemacionale sredili su to pitanje kod nas i stavili partiju na zdrave temelje, istrijebivši frakc. grupaštvo i oportunizam. Došli su novi ljudi i mladi elementi. C.K. je ukazivao Vicku Jelaski na pogreške mnogo puta i davao mu djelatnu pomoć, ali mana bolesne ambicije i firerstva nije mu dala da gleda partiju privilno visoko iznad sebe, već je držao nju ispod sebe. Došlo je dotle da je došao u sudar sa tim mladim C.K. koji je imao podršku K.P.I nije ostalo drugo već da ga se izbaci iz K.P. Ali on je i poslije harangirao protiv P.K. stvarajući grupice prijatelja oko sebe. Naravno da se je sve ovo odrazilo i na Južnu Dalmaciju. Za to je potrebno K.P. pomladiti sa mladim borbenim snagama, radnicima i siromašnijim seljacima. U ove dvije godine partija je uspjela prebroditi sve osnovne organizacione probleme i povesti ovu gigantsku n.o. borbu, te da bude na čelu ustanka u Dalmaciji. Staro rukovodstvo je bilo na pogrešnoj liniji firerstva, a ne na masovnom izgrađivanju kadra.

Prije ovoga rata masovnost organizacije bila je u ekonomskom, prosvjetnom i športskom pravcu preko kojih je K.P. djelovala, odgajala i dobijala nove odane ljude za partiju. Danas se masovni pokret i organizacija sastoji u borbenim ustanovama N.O.O-ima, AF2-a, USAOJ i NOV i t.d. To su danas te masovne organizacije u kojima partija masovno radi i rukovodi ih. — Govornik podvlači članak druga Rankovića u Proleteru: Organizaciono pitanje [...] u kojem se govori da se baš danas u ovoj borbenoj eri n.o. borbe najbolje mogu popuniti kadrovi i stvarati novi partijci, jer se pokazalo baš sada da ima mnogo boraca koji bi sve dali *za* našu K.P. Zato baš K.P. mora iz ove borbe da iziđe ojačana i masovnija bolje nego li je ikada bila do sada. Ta se činjenica vidjela i iz diskusije na ovoj konferenciji. Borbeni ljudi iz NOO koji su uvidjeli da su bili na krivom putu i da jedino K.P. pokazuje ispravni put i politiku koja istinski ide za dobrobit naroda, a kraj toga su vrlo aktivni i požrtvovani, oni treba da ulaze u našu partiju da je pomlade. Moramo voditi računa o svim tim borbenim i aktivnim ljudima i moramo ih privlačiti našoj partiji, jer su zreli da uđu u nju. Moramo ojačati, očvrstiti i povećati našu K.P. za nove bojeve, za daljnje sprovađanje proleterske revolucije. Prema tome naš je glavni zadatak da omasovljujemo našu partiju, da je time vežemo još jače za narod. Treba pristupiti odmah

opažanju i proučavanju tih novih ljudi žena i omladinaca kroz n.o. borbu i preko nje, da bi ih poslije ili sada uvukli u partiju. Na taj način riješit ćemo se sektaštva i monopoliziranja naše partije uz pojedince ili grupe, a ne uz široke narodne mase kao što joj je i svrha. Ipak se ovo ne smije bukvalno shvatiti da se prima sve i svakoga. Možemo ih popisati pa uzeti na pažnju i promatranje, treba uvidjeti njihove pogreške, te ih popravljati i pripravljati za ulazak u partiju. Treba sastaviti spisak takvih ljudi, pa da pojedinačno svakome pristupi po koji partijac koji će dotičnog ispravljati i kada se uspije onda se i opet izabere najbolji za naše partijce.

Govornik se osvrće na jačanje organizacione čvrstine partijskih jedinica, jer se uvidjelo da unutrašnji rad i život part, jedinica nema čvrstine i discipline, već je rad i odnos u ćelijama još uvijek olabavljen, nesiguran, pun opreznosti i liberalizma zbog čega često naša partija stoji na repu događaja, mesto da ih unapred predvidi i odredi uvijek odnos prema njima. To su još ostaci prošle firerštine i frakcionaštva. U Dubrovniku je mlada organizacija i zato su njene pogreške veće, ali će se uz dobronamjeran rad, kritiku i samokritiku mnogo bolje uspjeti.

Nikakav se tehnički razlog ne može naći, a koji bi opravdao pogreške i neuspjehe u radu i borbi, već je uvijek i u svemu kriva samo loša uspostava i djelovanje partij. jedinica i partijaca. Oni koji danas zapovjedaju vode čete, bataljone i t.d. nijesu nikakova stručna lica, već su to radnici i seljaci koji su se sami osposobili u današnjoj borbi za sve rukovodioce. Oni su samo kroz borbu postali sposobni stratezi i slavni ratnici.

Događaji se razvijaju i dolaze svaki dan, pa prema njima treba uvijek spremno da partija zauzme stanovište i da ih rješava. Zato se part, rukovodstvo mora što češće čak i svakodnevno sastajati. Svaka part, ćelija, pa i svaki partijac treba da zauzme stav odmah pa makar bilo i pogrešno. Poslije je lako ispraviti i drugi put se ta pogreška neće ponoviti. Ono mora reagirati svakako a više rukovodstvo će ga poslije lako kontrolirati. Treba se postaviti na čelo događaja prije nego li se oni razviju zauzeti stav. Sekretari trebaju biti povezani kako bi na vrijeme zauzeli stav, i obavijestili narod o držanju.

Kandidatske grupe se raspuštaju, jer su bile primile oblik druge partije. Zbog toga su kand. grupe bile kočnice za rad i uvođenje novih ljudi u partiju jer su ovi ostali dugo vrijeme u njima. Kandidati ostaju i nadalje. Svaka part, jedinica će prodiskutirati o sposobnosti pojedinih kandidata, jer će neki biti zreli da uđu u partiju. S ostalima će se pojedinačno raditi, ali da se ne zna tko je ušao, a tko nije. Oni koji uđu izgradnju će dobiti i u partiji. Sa simpatizerima i simp, grupama je slično.. Rad i s ovim grupama bio krut i negativan. I ovi su bili slični trećoj partiji. Rad s njima treba proširiti d učiniti ga masovnijim. Treba ih privoditi što više na simp, sastanke kako bi bio što veći broj simpatizera, ali rad na tim sastancima nije ukočen i vezan za stalno pohađanje i jednaka lica. Na tim sastancima koje mora voditi samo partijac ovaj uočava aktivnije koji onda unapređuje za kandidate najaktivnije, koji

i nadalje još ostaju u simpatizerskim grupama. Sada partijac radi pojedinačno sa kandidatom kojemu se postavljaju zadaci koje on izvršava, a partijac ga ispravlja. Tako kandidat može ostati najviše 6 mjeseci. Ili ulazi u partiju, ili se vraća na simpatizera, ili van partije.

Svaka partijska jedinica vrši 2 puta sastanak na sedmicu: jednom za rješavanje tekućih pitanja, a drugi put za čitanje literature i izgradnju.

Partijac mora plaćati članarinu, jer je to jedan od 3 glavna uvjeta. Nju plaćaju svi članovi koji zarađuju i to prema imovnom stanju. Od onih koji nemaju nikakove zarade, ne mogu ni da plaćaju članarinu. Za kandidate i simpatizere ubira se i nadalje dobrovoljni doprinosi.

Pitanje štampe i literature ne zadovoljava, zato treba O.K. da nastoji da ono što dođe umnožava. Treba njegovu tehniku postaviti planski i kontrolirati da li ona dolazi redovno i pravilno se dijeli. Treba voditi računa ,o broju, efektu i masovnom radu po pitanju literature. Plaćaju se dobrovoljni doprinosi za štampu. Treba održavati permanentno kurseve, pa se radilo da pri P.K. se također uspostavi jedan kurs. Partija organizira 3 vrste kurseva: viši, srednji i niži kurs. Viši kurs održavati će se za teže probleme pri C.K. KPJ, srednji pri P.K. KPH i niži pri O.K. KPH. kako bi se pohađači osposobili za predavače. Tako će se sada raditi po pitanju kadrova.

Agitprop je nešto drugo nego li se misli. To nije samo tehnika za umnožavanje, već je njemu svrha održavanje zborova, konferencija i uopće propagandni i drugi agitacioni posao. Uvidjelo se da se u listovima i proglasima rukovodstva skretalo s linije i svi agitprop-i su ukinuti kod KK, kao i svako samostalno izdavajanje i pisanje. Ali se zato pruža široka mogućnost da se šalju dopisi našim glavnim listovima. Mogu se izdavati radio vijesti i uz to samo iznašanje lokalnih događaja.

Konspiraciju treba sačuvati, naročito za nove članove koji se prime, kako u slučaju novih promjena partija ne bi ostala bez rukovodstva u mjestima, jer je potrebno da kadar i poslije djeluje, pa ga treba držati zakonspirisanog.

Oportunističke elemente treba uputiti da se nećemo žacati ni likvidiranja, ako nastave i nadalje sa rovarenjem. Svakoga koji se bude izvlačio treba čistiti kako bi K.P. postala čvršća i čistija. Oni bi bili balast koji bi smetali daljnoj boljševizaciji partije. Treba poduzeti najoštrije mjere bez obzira na bilo koju uviđavnost, tko je i koliko u partiji. Ipak treba čuvati pravilnost postupka kako se ne bi podvaljivalo partijcima, jer moramo čuvati čast svakoga partijca.

Završnu riječ ima drug Marin Cetinić koji apeluje da je pitanje iscrpljeno, pa se preporuča da se sve ove upute i zaključke pravilno i odmah prenesu na teren, jer partija jača i primanjem, ali i čišćenjem partijskih redova, pa radi toga treba i pojačati boljševističku budnost.

ad 5) SKOJ

Pošto nema referenta za Skoj riječ uziimlje drug Bajer delegat P.K. SKOJ je vanpartijska ali ipak komunistička organizacija. Kao što je naša partija igrala važnu ulogu u n.o. borbi, tako je isto odigrao ulogu i SKOJ. On je pravilno shvatio liniju naše partije da se udruže sve

narodne snage u borbu protiv okupatora, pa je organizirao i poveo u borbu ne samo svoje članstvo već i svu omladinu koja je do sada bila pod utjecajem različitih političkih stranaka. Stvarale su se različite organizacije pod različitim imenima, pa je SKOJ sve njih udružio zajedno za zajedničku borbu protiv zajedničkog neprijatelja. SKOJ je okupio omladinu i USAOJ u velikoj većini, a u Dalmaciji se može reći potpuno čitavu. Baš se na kongresu AOJ u Bihaću postavilo to pitanje jedinstva omladine i učvršćivanja njezine organizacije, koja je dobila jedan naziv: USAOJ.

Mnoge naše partijske organizacije nijesu ni SKOJ-u, a ni USAOJ-u ukazivale naročitu pažnju i pomoć. Opazila se je izvjesna udaljenost partije od SKOJ-a koji su partijce zvali starijima. P.K. je obratio pažnju i udario oštro i po tom sektaštvu. Omladinu se je uputilo da je ona nepresušivi rezervoar za popunjavanje partije, da su SKOJ-vci mladi komunisti i da im partija mora ukazivati široku pomoć i podršku. Pri K.K-ima, kao i pri općinskim moraju da stoje omladinci ili stariji partijci koji su odgovorni za rad i pomoć SKOJ-u. Isto tako ne mora da baš žena bude odgovorna za AF2, i ako je najbolje, već ona može da ima u partiji d svaki drugi djelokrug rada u kojem će djelovati.

SMG, sada USAO nije nikakvo odijeljeno tijelo od SKOJ-a, već SKOJ radi, vodi i djeluje u SMG. Treba nadalje da se svaki partijac unaša što više u svaki rad svakog djelokruga pa i u SKOJ-a, kako bi se sam usavršio, a i rad bi bolje uspio. SKOJ je srčila, jezgro koji okuplja i rukovodi radom oko omladine. SKOJ treba da primjerom pokazuje pravi put kako bi sva omladina ušla u n.o. borbu. Obraća pažnju na članak u Proleteru od Ribara. I mimo USAOJ, SKOJ mora da zadrži i nadalje svoju samostalnost i djelovanje kao i partija izvan N.O.O. Našli drugovi iz K.P., kao i oni iz SKOJ-a politički i vojnički rade i rukovode organizacijama i borbom našeg naroda, ali to ne znači da prestaje njihov samostalni život i djelovanje kao cjeline.

Drug Marin Cetinić govori kako je bila pogreška što žene omladinke nijesu uvođene u USAO. Omladinka kao takva ulazi u USAO, a kao žena može da radi i u AF2-U, a ako je SKOJ-evka to i ostaje.

Nastavlja drug Bajer: N.O.-i se biraju masovno bez obzira da li ulaze u njih žene, muškarci ili omladina i u kolikom broju i odnosu. NOO može biti sastavljen od samih muškaraca ili žena ili omladine, jer se radi samo o izboru, koji se vrši ukupno na seoskim zborovima.

Pošto nema omladinaca koji bi šire referirao po ovom pitanju točka je dnevnog reda iscrpljena i prelazi se na drugu.

ad 6) Izbor okružnog komiteta i delegata za pokrajinsku konferenciju.

Drug delegat P.K. objašnjava način izbora O.K. za Južnu Dalmaciju. Najprije se izabere komisija od 2 lica uz prisutnost delegata P.K. Ta komisija sa povjerenjem konferencije bira O.K. od 9 drugova, od čega je 5 članova izvršni biro O.K, a ostala 4 pripadaju plenumu O.K. Biro bi se trebao svakodnevno sastajati da rješava svakodnevna pitanja. Plenum se pak sastaje povremeno, a njemu biro podnosi izvještaj na kritiku i

znanje. Ujedno se donose novi zaključci za nove smjernice koje u slijedećem periodu izvršava biro O.K. Tako O.K. radi i djeluje do druge konferencije na kojoj mu se može dati nepovjerenje, pa ga i promjeniti.

Dakle se bira izborna komisija od 2 člana koji najbolje poznaju kadrove okružja. Uz prisutnost delegata iz višeg foruma oni diskutiraju i traže najbolje drugove za O.K. Izbor se ne objavljuje po imenima i prezimenima, već po socijalnom sastavu, po držanju pred klasnim neprijateljem, po dužini članstva, po karakteru i sposobnostima.

Komisija je izabrana od drugova Marina Cetinića i Morđina, pa se sa drugom Bajerom povlači na izbor.

Nakon par časova izlaze pred delegate za O.K. i drug Marin Cetinić objavljuje da su izabrani najbolji i najsposobniji drugovi koji daju garancije da će liniju partije sprovađati dosljedno i dobro u okružju Južne Dalmacije, a to su:

Prvi, drug, radnik, član K.P. 7 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Drugi drug, radnik, član K.P. 6 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Treći drug, radnik, član K.P. 22 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Četvrti drug radnik, član K.P. 3 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Peti drug intelektualac, član K.P. 1 g. i po, sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Šesti drug seljak, član K.P. 1 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Sedmi drug radnik, član K.P. 1 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Osmi drug seljak, član K.P. 10 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta

Deveti drug seljak, član K.P. 2 god., sposoban, provjeren i zaslužan da bude član Okružnog komiteta.

Poslije ovoga prelazi se na izbor delegata za Pokrajinsku konferenciju za 5 drugova. Drug Klarić predlaže drugove: Crni, Šeparović, Cetinić i »Nino«. Nakon male diskusije primljen je i još jedan drug kao delegat ispred Korčule t.j. peti drug »Bora-«.

ad 7) R a z n o

Pošto su gore iscrpljena sva pitanja opširno, to se pod ovom tačkom dnevnog reda ne javlja niko za riječ.

Završnu riječ ima drug Morđin: Iz diskusije se vidjelo mnoge naše pogreške i nedostatke u radu koje moramo popraviti. Drug iz P.K. je dobro obrazložio sva pitanja i uputio nas na daljnji rad. Sve ove zaključke i upute trebamo ozbiljno uzeti, kako bismo ispunili zadatke koje pred

nas postavlja partija, Dužnost je novog O.K. da pomaže komitetima i jedinicama da se pogreške što prije isprave i rad dobije novi polet. Oportunističke smetnje su bile jake zapreke planskom radu, zato svaki pokušaj oportunizma i sektaštva i grupaštva moramo odmah uklanjati. Od toga će zavisiti naš daljnji rad, pa neka ova konferencija bude jedna velika pouka u tom smjeru.

Drug delegat P.K. na kraju pozdravlja sve delegate i upućuje da sva pitanja ovdje razrađena prenesemo na partijske organizacije, gdje će se pravilno primjeniti na praksi i terennu. Treba da pravilno naoružamo partijsko članstvo koje nas je s povjerenjem poslalo na ovu konferenciju.

Ova konferencija je važna pa i historijska za Južnu Dalmaciju, pa i za cijeli naš narod kao po vremenu u kojem se održaje i za čitavi svijet. Ništa nas neće smesti, pa ni momentalni neuspjesi, a da ne nastavimo mobilizacijom naših narodnih masa kako bi skupa sa Crvenom Armijom i sa svim slobodoljubivim narodima svijeta zadali zadnji i smrtni udarac fašističkim okupatorima. Citavi narod vidi u našoj slavnoj Komunističkoj Partiji jednog i jedinog rukovodioca današnje borbe, pa to uvjerenje i povjerenje u K.P. treba da dobije i narod naše Južne Dalmacije. Pobjeda je naša brza. Ona je sigurna. S tim uvjerenjem moramo pregnuti svim silama da bi se narodni ustanak digao na viši stepen. Zato treba da naša partija kao avangarda ide u borbu prva. Delegat pozdravlja po delegatima sve partijce u okrugu. — Poslije usklika drugu Titu, CK KPJ, CK KPH i PK KPH-u i pjevanju internacionale završava se ova konferencija.

Pretsjedništvo: Pelješac, 5. i 6. marta 1943

Marin Klarić, s. r. *Nikola Ivanović,* s. r. *B. Nino,* s.r.

Zapisničari :

C. *Sardelić,* s. r. P. *Franulović, s* r.

BROJ 92

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG ODSJEKA ŠTABA GRUPE NOP ODREDA DALMACIJE OD 6. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O POKRETIMA TALIJANSKE VOJSKE I ČETNIKA[1]

Stab Grupe Part. Odreda
Dalmacije
Centar II. Otsjeka

Drugarskom

GLAVNOM ŠTABU N.O.V.-P.O.H.

P o l o ž a j

Izvještaj Ob. službe za 6. III. 43.

I. Vojni sektor.

1. Talijani vrše stalnu koncentraciju ratnog materijala u Sinj, Omiš 1 drugim mjestima u okolici Splita.

2. Talijani su ponovno okupirali Makarsku (Slavinjski).

3. U Dicmo i Sinj je stiglo oko 1.500 četnika iz Knina i oko 1.000 Talijana. Tih 1.000 Talijana i 1.000 četnika su 2. III. u pravcu Dicmo——Krušvar—Trilj i dalje (Mile — Sinj). Sada saznajemo da su stigli u Zadvarje (Pavić — Dicmo).

4. U Splitu je stiglo 200 njemaca sa jednim generalom na čelu radi preuzimanja vlasti i vođenja operacija. Tražili su od Talijana da im stave kontrolu u talijanskoj vojsci, već i nadzor nad četnicima (Slavinski).

5. Radi odlaska četnika u Sinju među hrvatskom vojskom i ustašama vlada veliko nezadovoljstvo (Mile — Sinj) !

6. Ukupan broj četnika je prema vijestima iz Sinja 2.400. 20 oficira, 2 bacača, 5 mitraljeza 60—70 puš. mitraljeza. Komandant je vojvoda Baćović a ima i tri talijanska oficira. Namjera je četnika da idu u Mostar (Mile).

7. U Vrlici su se sukobili ustaše i četnici i ima mnogo žrtava (Mile).[2]

8. U Sinju ima vrlo malo rezerve hrane i materijala za hrvatsku vojsku pa izdržavaju Talijani (Mile).

9. Izbjeglice i sa oslobođenog teritorija Muć—Lećevica njih oko 400 idu u Omiš da se obuku u uniforme pa da se jedan dio zatim opet vrati u Sinj a drugi bi ostao u Omišu (Mile — Sinj).

10. U Drnišu su iz Like stigla jedna pukovnija bersaljera i crnih košulja ali iscrpljena detetkovana ima mnogo ranjenika (Pešo — Drniš).

11. U zadnja dva dana stigla su u Muć trojica Talijana iz Splita te su se predah našim stražama.

[1] Kopija originala (tipkanog na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/6, k. 1603.
[2] Vidi dok. br. 228 i 319.

12. Izbjeglice sa teritorija Neorić kod Muća, njih oko 120 poslije nego su se naoružah u Sinju, bili su zauzeli selo Neorić i Sutinu ali su odmah po našim snagama izbačeni i tom prilikom naše su jedinice zaplijenile 2 kamiona hrane.

13. U Split i Solin bi imalo ukupno stići oko 6.000—7.000 četnika iz Knina i Like i svi bi trebali biti upućeni u Dicmo i Sinj (Crni — Solin)![3]

14. Saznaje se da bi četnički štab iz Splita trebao biti prebačen u Zadar (Crni — Solin).

15. Prema vijestima sa svih strana ofenziva bi trebala iz Splita, Sinja i Omiša te iz Knina u ovim pravcima: Sinj—Trilj—Imotski, Sinj——'Vaganj— Livno, Omiš—Imotski—Mostar, Knin—Vrlika, i Sinj—Muć——Vrlika.[4]

Uz drugarski pozdrav

S. *F.* — **S.** *N.!*

Za centar II. Odsjeka:

BHOJ 93

OBAVJEŠTENJE POKRAJINSKOG KOMITETA KPH I OBLASNOG KOMITETA SKOJ-a ZA DALMACIJU OD 7. OŽUJKA 1943. SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM I MJESNIM KOMITETIMA KPH I SKOJ-a U DALMACIJI O NEPRIJATELJSKOJ OFENZIVI I NJIHOVIM ZADACIMA U TAKVOJ SITUACIJI[1]

SVIM OKRUŽNIM, KOTARSKIM I MJESNIM KOMITETIMA K.P.H. I SKOJA ZA DALMACIJU

Dragi drugovi!

U vezi sa posljednjom ofanzivom na naš oslobođeni teritorij, radi, pravilne orjentacije obavještavamo vas o slijedećem:

1) Drugom polovinom januara, okupator je pređuzeo jednu od najvećih ofanziva[2] na oslobođeni teritorij. Ofanziva je dugo pripremana i neprijatelj je za tu ofanzivu upotrebio svoje elitne (SS) trupe, desetke aviona, tenkova, mnoštvo topova i oko 100.000 vojnika. Koliki je značaj neprijatelj pridavao toj of anzi vi najbolje se vidi po tome, da je on nju preduzeo u momentu kada mu je na istočnom frantu i u Africi bio potreban svaki vojnik, svaki top, svaki tenk. On je tu ofanzivu preduzeo, kada mu je Crvena Armija na istočnom frontu i Savezničke trupe u

[3] i [4] Odnosi se na hercegovačke četnike majora Baćovlća koji su bili vraćeni u Hercegovinu radi učešća u Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geätetneru) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. SKOJ—59/28.

[2] Odnosi se na Četvrtu neprijateljsku ofenzivu.

Africi zadavale velike gubitke u ljudstvu i ratnoj tehnici. I ne gledajući na takav položaj neprijatelj je preduzeo ofanzivu na naš oslobođeni teritorij, prvo, zbog toga, što je naša narodno-oslobodilačka vojska postala takova snaga koja mu je ugrožavala daljnji opstanak u našoj zemlji, kao i daljnje životaranje njegovih slugu ustaša i četnika. Drugo, povećana je opasnost da saveznici otvore drugi frona i treće, po samom priznanju saveznika, naša narodno-oslobodilačka vojska predstavlja jednu oružanu silu, na koju bi se saveznici mogli osloniti u okupiranoj Evropi.

U vezi sa svim tim okupator je otpočeo ofanzivu protiv naše oslobođene teritorije stavivši sebi u zadatak da uništi našu narodno-oslobodilačku vojsku i na taj način da slomi osnovnu snagu narodno-oslobodilačke borbe naroda Jugoslavije.

Zbog brojčane nadmoći u ljudstvu, ratnom materijalu i tehnici, na sektoru Like, Korduna i Bosne, neprijatelj je u toku dvomjesečne najžilavije borbe uspijevalo pod cijenu velikih gubitaka (desetke tenkova uništenih i zarobljenih, desetak hiljada ubijenih, ranjenih i zarobljenih, veliki ratni plijen itd.) da ponovno okupira jedan dio teritorija, koji je bio oslobođen. I pored toga što je jedan dio Like i Korduna, koji je neprijatelj tokom ofanzive okupirao, danas ponovno oslobođen od naših hrvatskih divizija, neprijatelj je ipak za sada zadržao u svojim rukama pojedine dijelove naše bivše oslobođene teritorije (Bihać, Drvar, Glamoč, Livno).

2) Iz gore iznesenog jasno se vidi da ova okupatorska ofanziva i njegovih slugu ustaša i četnika, nije znak njihove jakosti, već naprotiv njihove slabosti i veoma teškog položaja, kako na istočnom frontu i u Africi, tako isto i u samoj Jugoslaviji. Ova neprijateljska ofanziva razlikuje se od ostalih njegovih ofanziva, u tome, što je ranije neprijatelj preduzimao ofanzivu na našu oslobođenu teritoriju protiv naše narodno-oslobodilačke vojske u situaciji, kada je neprijatelj bio jači, a naša vojska brojčano i u naoružanju slabija, i koja nije imala ono vojničko i ratničko iskustvo koje danas ima. Ovog puta neprijatelj je preduzeo ofanzivu u momentu kada je on slabiji, njegov vojnički položaj teži (porazi na Istočnom frontu i u Africi), a s druge strane, kada naša vojska broji ne samo brigade, već divizije i korpuse, kada je naša vojska naoružana ne samo puškama i malim brojem municije, već velikim brojem automatskog oružja, minobacačima, artiljerijom, tenkovima i neograničenim brojem municije, kada je naša vojska u toku 20-mjesečne borbe stekla veliko vojničko znanje i vještinu. Isto onako, kao što neprijatelj nije uspjevao sa svojim ranijim ofenzivama, tako i u ovoj ofanzivi on neće postići svoj cilj. I kao što su se sve ranije ofanzive slamale o nesalomljivu borbenost naših jedinica završit će se porazom za neprijatelja, a nas obogatiti još većim iskustvom i omogućiti da još snažnije raspalimo požar narodnooslobodilačke borbe.

Osnovni cilj, koji je neprijatelj postavio u ovoj ofanzivi, on nije postigao. Ne samo, da nije narodno-oslobodilačka vojska uništena i razbijena, već za sve vrijeme ofanzive neprijatelju nije pošlo za rukom da uništi ni jednu, pa ni najmanju jedinicu naše vojske. U toku ove ofan-

zive naša vojska više no prije u ijednoj od dosadašnjih ofanziva, pokazala je veliko junaštvo, samoprijegor, dipciplinu i organizacionu čvrstinu, — visoku svijest boraca. Za sve vrijeme trajanja ofanzive narodno-oslobodilačka vojska se svakodnevno brojčano jačala, jer su u njezine redove stizale hiljade novih boraca iz naroda.

Da neprijatelj nije postigao svoj glavni cilj sa ovom ofanzivom govori nam i ta činjenica, da su naše divizije u najvećem jeku neprijateljske ofanzive, preduzele uspješnu protuofanzivu (oslobođenje Prozora, gdje je uništen cijeli garnizon neprijateljske vojske, ogroman ratni plijen, i na dužini od 100 km fronta uspješno se nastavlja ofanziva, te su uništeni svi garnizoni neprijateljske vojske. Ofanziva se i dalje uspješno nastavlja, (Sjeverna Hercegovina i Istočna Bosna). Isto tako u Hrvatskoj su ostale snage hrvatskih divizija, koje ponovno oslobađaju okupirani dio prije oslobođene teritorije. U Bosni je ostao I. Bosanski Korpus, koji i dalje vodi akcije u pozadini neprijatelja. Pri tome treba naglasiti, da su i u ovoj ofanzivi, koju je okupator preduzeo aktivno mu pomagale ustaške i četničke bande, koje su mu služile kao predhodnice, a u nekim momentima i kao udarna pesnica.

Ova ofanziva više nego ikada do sada je pokazala, koliko je narod privezan uz svoju vojsku, koliko vojska i narod čine jednu cjelinu. Dosadašnja historija ratovanja naših naroda nije zabilježila takve momente da su se desetci hiljada naroda, žena, djece i staraca zajedno povlačili sa svojom vojskom ispred neprijatelja, kao što je to bio slučaj i ovoga puta, prigodom napuštanja oslobođenog teritorija iz Like, Korduna, Bosne.

3) Kao što vam je već poznato, od naših brigada III, IV. i V. formirana je IX hrvatska divizija, koja je operirala na sektoru Južne Dalmacije (Imotski). Zbog veće koncentracije neprijateljskih snaga, ustaša (Ljubuški, Makarska), Talijana (Sinj, Trilj, Vrgorac), četnika (Blato na Cetini), Vrhovni Štab je naredio, da naša dalmatinska divizija napusti Imotski i krene u pravcu naše glavnine. Na terenu Dalmacije, po odluci Vrhovnog Štaba i Štaba IV Operativne Zone, ostali su partizanski odredi pod komandom Štaba Grupe Odreda, koji će operirati širom čitave Dalmacije na partizanski način. Oni imaju zadatak da svojim daljnjim radom izrastu u brigade, i da plamen narodnog ustanka, koji je obuhvatio našu Dalmaciju, još više razbukta. Borbu protiv okupatora naši odredi će još većom žestinom povesti, sve do konačnog istjerivanja okupatora sa naše zemlje i uništenja njegovih domaćih slugu ustaša i četnika.

Iz sveg ovog iznošenog pred sve partijske i skojevske organizacije kao i organizacije A.F.Z. i U.S.A.O.J. postavljaju se slijedeći zadaci:

I. Svestrana pomoć narođno-oslobođilačkoj vojsci, kao osnovnoj snazi narodno-oslobodilačke borbe, kako u pogledu njenog brojčanog jačanja, organizacionog učvršćivanja i političkog uzdizanja, tako i u pogledu ishrane.

II. Još intenzivnije svim silama raditi na okupljanju i mobilizaciji svih rodoljubivih snaga u borbi protiv okupatora i njegovih slugu u obliku proširenja i jačanja jedinstvenog Narodno-oslobodilačkog Fronta.

III. Pojačati rad na organizacionom učvršćenju N.O. Odbora i njihovom daljnjem osposobljavanju kao jedinih organa borbene i narodne vlasti, kako na oslobođenom, tako i na neoslobođenom teritoriju.

IV. Partijska rukovodstva moraju da posvete naročitu pažnju, da se naše masovne organizacije A.F.Z. i U.S.A.O.J. organizaciono što više učvrste i još više omasove.

V. Zbog gubljenja izvjesnog dijela oslobođene teritorije kao i povlačenja jačih vojničkih snaga sa teritorija Dalmacije, kod neobavještenih inože da nastupi izvjesna demoralizacija i gubljenje vjere u naše snage. Treba očekivati da će neprijateljska propaganda (okupator, ustaše i četnici), na sva zvona zvoniti da smo uništeni. Može se očekivati, da će i reakcionarna vodstva građanskih stranaka istupiti, kako su oni bili u pravu, kada su govorili da je »preuranjeno«, da «-još nije vrijeme« za borbu itd. U vezi s tim naša je dužnost da odmah kažemo narodu (putem konferencija, zborova, letaka i t.d.) rezultat neprijateljske ofanzive. Istovremeno mi mu moramo ukazati perspektivu, potrebu i mogućnost daljnje uspješne borbe protiv okupatora i njegovih domaćih slugu, koji se nalaze danas više nego ikada u teškom položaju. Isto tako pred masama naročito istaknuti momenat, da se u ovoj ofanzivi naročito ispoljila zajednička aktivnost ustaša i četnika pod skutom okupatora u borbi protiv naroda i njegove vojske (zajednički napad četnika i ustaša na Imotskom sektoru i u Primorju). Svaki pokušaj reakcionarnih vodstava bivših građanskih stranaka, da bi odvukli mase od narodno-oslobodilačke vojske i zadržale ih u pasivnosti, nemilosrdno raskrinkavati kao ljude, koji i ovom prilikom pomažu okupatora u borbi protiv naroda.

VI. Privremeno otsustvo naših većih snaga sa teritorija Dalmacije i njen strateški položaj, kome ona može imati u slučaju otvaranja drugog fronta, nije isključeno kao što se iz svega rečenog vidi, da će okupator sa ustašama i četnicima pojačati teror na stanovništvo. U vezi toga, a s obzirom na dosadašnji rad u mnogim partijskim i skojevskim organizacijama pod legalnim i ilegalnim uslovima rada pred sve partijske i skojevske organizacije postavljaju se zadaci i to:

a) Odmah popuniti i organizirano učvrstiti sve Okružne, Kotarske, Mjesne Komitete i rukovodstva Partije i Skoja (kod popune rukovodstva treba nastojati da uđu nekompromitovani drugovi),

b) Preduzeti sve potrebne mjere i biti spreman da se sav partijski i skojevski rad kao i A.F.Z. i N.O.O. prilagodi eventualnim novim uslovima ilegalnog rada. To znači, da drugovi ne shvate tu reorganizaciju tako, da se zakonspirišu, odvoje od masa, likvidiraju ili svedu partijski rad na minimum. Naprotiv, baš sada, kao što se iz svega rečenog vidi, više nego ikada treba do maksimuma aktivizirati svakog druga, organizaciju učvrstiti, održavati što tiješnje veze sa masama i njih aktivizirati za daljnju borbu. Pri tome treba pojačati konspiraciju i budnost, da zbog toga ne bi imali nepotrebnih gubitaka u kadrovima.

c) Partijska i Skojevska rukovodstva sada više nego ikada moraju funkcionisati kao rukovodstva i biti na okupu, održavati tijesan kontakt

sa organizacijama na terenu, davati im konkretna uputstva i pomagati im da se snalaze u svakoj novonastaloj situaciji, kako bi se pravilno i uspješno razvijao rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

OBLASNI KOMITET
SAVEZA KOMUNISTIČKE OMLADINE JUGOSLAVIJE
ZA DALMACIJU

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

7 marta 1943 god.

BROJ 94

OBAVJEŠTENJE KOMANDE SPLITSKOG PODRUČJA OD 7. OŽUJKA 1913. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O TEŠKOM STANJU NA PODRUČJU ZBOG NEPRIJATELJSKE OFENZIVE[1]

Komanda Splitskog Područja
M u ć
7-III-1943
broj službeno

Drugarskom

O.K. ZA SJEVERNU DALMACIJU

U saglasnosti sa Štabom Partizanskih odreda Dalmacije, a u vezi novonastale situacije koja nalaže da prekinemo daljnje pridolaženje partizana.

Sve operativne jedinice kao i Štab Zone su ofenzivom neprijatelja odsječene od nas. Sve veze koje su do sada funkcionirale sada su prekinute.

Naš ekonomski položaj nije na zavidnoj visini tako da i sada posjedujemo vrlo male količine hrane. Svako nagomilavanje boraca na ovom području koji su u pomanjkanju pušaka nenaoružani značio bi balast za nas i operativne jedinice. Isto tako ishrana tih nenaoružanih boraca koji bi bili potpuno nekorisni išla bi na štetu operativnih jedinica.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP—34/1221.

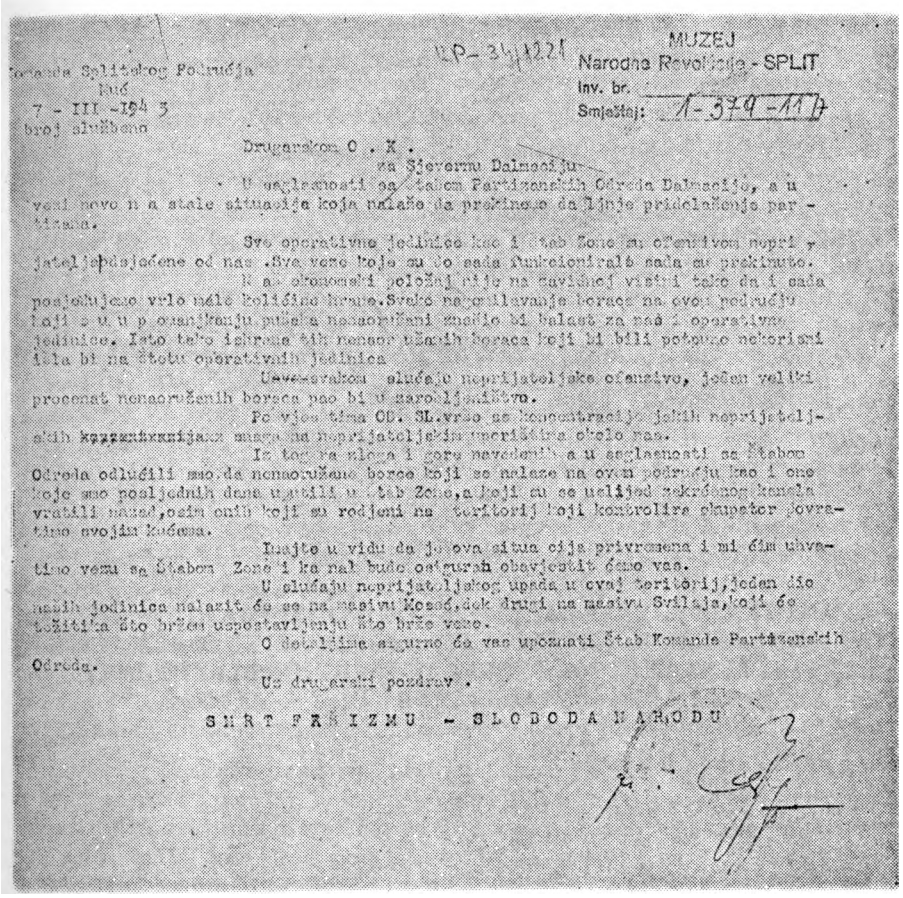

MUZEJ
Narodne Revolucije - SPLIT
Inv. br.
Smještaj: 1-379-117

Komanda Splitskog Područja
Kuć
7 - III -1943
broj službeno

Drugarskom O . K .
na Sjevernu Dalmaciju

U saglasnosti sa Štabom Partizanskih Odreda Dalmacije, a u vezi novo n a stale situacije koja nalaže da prekinemo da ljnje pridolaženje par - tizana.

Sve operativne jedinice kao i Štab Zone im ofanzivom nepri - jatelj odsjećene od nas .Sve veze koje su do sada funkcionirale sada se prekinute.

K ao ekonomski položaj nije na zavidnoj visini tako da i sada posjedujemo vrlo male količine hrane.Svako naoružavanje boraca na ovom području koji s u u p ovanjkanju puteva nenaoružani značilo bi balast za naš i operativne jedinice. Isto tako ishrana tih nenaoružanih boraca koji bi bili potpuno nehorisni išla bi na štetu operativnih jedinica

U svakom slučaju neprijateljske ofanzive, jedan veliki procenat nenaoružanih boraca pao bi u zarobljeništvo.

Po vješ tima OB. SL.vrše se koncentracije jakih neprijatelj - skih snaga na neprijateljskim uporištima okolo nas.

Iz tog ra zloga i gore navedenih a u saglasnosti sa Štabom Odreda odlučili smo da nenaoružane borce koji se nalaze na ovom području kao i one koje smo posljednjih dana uputili u Štab Zone,a koji su se uslijed zakrčenog kanala vratili nazad,osim onih koji su rođeni na teritorij koji kontrolira okupator povra- timo svojim kućama.

Imajte u vidu da je ova situa cija privremena i mi čim uhva- timo vezu sa Štabom Zone i ka nal bude osiguran obavjestit ćemo vas.

U slučaju neprijatljskog upada u ovaj teritorij,jeden dio naših jedinica nalazit će se na masivu Kozad,dok drugi na masivu Svilaja,koji će težiti ka što bržem uspostavljanju što brže veze.

O detaljima sigurno će vas upoznati Štab Komande Partizanskih Odreda.

Uz drugarski pozdrav .

S M R T F A Š I Z M U - S L O B O D A N A R O D U

Faksimil dokumenta broj 94

U svakom slučaju neprijateljske ofanzive, jedan veliki procenat nenaoružanih boraca pao bi u zarobljeništvo.

Po vještima Ob. si.[2] vrše se koncentracije jakih neprijateljskih snaga na neprijateljskim uporištima okolo nas.

Iz tog razloga i gore navedenih a u saglasnosti sa Štabom Odreda odlučili smo da nenaoružane borce koji se nalaze na ovom području kao i one koje smo posljednjih dana uputili u Štab Zone, a koji su se uslijed zakrčenog kanala vratili nazad, osim onih koji su rođeni na teritoriju koji kontrolira okupator povratimo svojim kućama.[3]

Imajte u vidu da je ova situacija privremena i mi čim uhvatimo vezu sa Štabom Zone i kanal bude osiguran obavjeslit ćemo vas.

[2] Obavještajne službe.
[3] Vidi dok. br. 89 i 319.

U slučaju neprijateljskog upada u ovaj teritorij, jedan dio naših jedinica nalazit će se na masivu Moseć, dok drugi na masivu Svilaja, koji će težiti ka što bržem uspostavljanju što brže veze.

O detaljima sigurno će vas upoznati Štab Komande Partizanskih Odreda.

Uz drugarski pozdrav.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

M.P. Potpis nečitljiv

BROJ 95

ZAPISNIK S OSNIVAČKE KONFERENCIJE KOTARSKOG KOMITETA KPH BENKOVAC ODRŽANE 8. OŽUJKA 1943. GODINE[1]

Z A P I S N I K

osnivajućeg sastanka K.K. K.P.H. za kotar Benkovac

Prisutni: Stevo (Gubec), Jovo Ugrčić, Nikica Opačić, Petranjski i Gojko Coso. Dnevni red:

1. Formiranje komiteta
2. Pitanje stanja partij. organizacije ovog kotara,
3. Pitanje N.O.O-a,
4. Pitanje SKOJ-a,
5. Pitanje AFZ-a,
6. Pitanje akcija,
7. Raspodjela rada,
8. Eventualije.

Dnevni red je jednoglasno usvojen.

1. tačka: K.K. K.P.H. za kotar Benkovac ovako je formiran: sekretar, Jovo Ugrčić, zamjenik sekretara Stevo, blagajnik Petranjski, za SKOJ Opačić i za nar. pomoć Gojko Coso.

2. tačka: kotar Benkovac raspolaže sa dva općinska komiteta i to: Benkovac i Kistanje. Općinski komitet Benkovac raspolaže sa 7 partijaca i 2 kandidatske grupe svaka po 4 člana i po jedna drugarica, a opć. K. Kistanje raspolaže sa 9 partijaca. Stankovci jednu kandidat, grupu: 3 druga i drugarica. Obrovac, Smiljčić nema part, organizacije, a za Novigrad nije poznato.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/633.

Zapisnik

osnivačkog sastanka K.M.K.P.H. za kotar Benkovac.

Prisutni:Stevo/Gnjec/,Jovo Ugrešić,Jakša Orešić,Petranjka i Bojko Čoko

Dnevni red:

1.Formiranje komiteta
2.Pitanje stanja partij.organizacije ovog kotara,
3.Pitanje N.O.O-a,
4.Pitanje SKOJ-a,
5.Pitanje Žena-a,
6.Pitanje omladine,
7.Nacionalni rad,
8.Eventualno.

Dnevni red je jednoglasno usvojen.

1.tačka. K.M.K. za kotar Benkovac ovako je formiran:sekretar,Jovo Ugrešić, zamjenik sekretara Stevo,blagajnik Petranjka,a sve ostalo članstvo i za ner.pomoć Bojko Čoko.

2.tačka:Kotar Benkovac raspolaže sa dva općinska komiteta i to:Benkovac i Stankovci.Općinski komitet Benkovac raspolaže sa 7 partijaca,[illegible] i 3 kandidata koji svaki po 4 člana i po jedan organizator,a Op.k.Stankovci raspolaže sa 9 partijaca.Stankovci jedna kandidat.grupu i drugi i organizator. Obrovac,Gračac nema part.organizacije,a za Novigrad nije poznato.

Općinski komitet Benkovac uz pomoć druga Steve ulaže se u izgradnju sa ciljem u Benkovac na općinom Novigrad i Obrovac u part.organizaciju kotara, gdje terenom kroz kandidata,a istodobno se proširi rad u Stankovci i Stankovci,kao i Novigradu po svim pitanjima rada,a O.k.Stankovci se pomoć drugu Benkovac Obrovac sa univati veze sa općinom Obrovac,kao i sve Benkovačke općine i kotarski,novinjice,organi i rukovodi i sa istim po svim pitanjima rada.

3.tačka:Pitanje N.O.O-a.

U Općini Gračac postoji Općinski N.O.O od 7 članova,u 6 sela postoji N.O.O i 3 operativa i jedno selo nije ozakonjeno.

Općina Novigrad ima u 4 sela N.O.O-a a 6 ostalih sela nije poznato.Općina Benkovac ima Općinski N.O.O od 11 članova,i u 10 sela i u 3 naselja N.O.O, u 6 sela nije uporaženo,a u 3 slučaja,i sela nisu ozakonjena.Općina Stankovci ima Općinski N.O.O od 5 članova i u 6 sela N.O.O,ima 4 operativa,a 4 sela ozakonjena nisu.Općina Gračac imaOpćinski N.O.O je pasivan. Postoji u 3 sela N.O.O ozakonjena,a ostala 5 sela,3 sela neozakonjena i njeno sjedište.Općina Obrovac ima u 7 sela uporaženo,a u 6 neozakonjenih.

4.tačka:Pitanje SKOJ-a:Općina Gračac ima 5 aktiva i jedan SKOJ.Općina Obrovac ima 5 aktiva i 6 SKOJ.Općina Benkovac ima Općinski rukovodstvo SKOJ-a 3 člana,postoji u selima SKOJ 4 odbora SKOJ.Općina Stankovci imaSKOJ-a ne postoji [illegible] .Općina Benkovac — 3 aktiva i 2 odbora SKOJ.Općina Novigrad nepoznato.

5.tačka ,Pitanje Žena-a:Općina Benkovac postoji 3 odbora AFŽ-a,Stankovci ima 1 odbor ,Gračac i Obrovac nemaju ni jedan odbor,a u Novigradu nepoznato stanje.Općina Gračac ima 6 odbora AFŽ-a i 2 ter.radnje.

6.tačka:Pitanje omladine:Sve vojničke obveze imaju vrši u najkraćoj N.O. i općinskim komitetu radi bolje napjeha u tom kotaru.

7.tačka,Nacionalni radu:Stavlja se u zadatak drugu Gračiću obavlju kotara, drugu Steviu pitanje N.O.-a,drugu Petranjkom narodna pomoć,drugu Orešiću SKOJ i OM/OJ,i drugu Bojku Čoni veza i prosvjeta.

8.tačka,Eventualno:

Pošto kotar ima 6 općina i 90 sela,a mali je broj,kadar,to iziskuje potrebu da nadležni organi postavlja po mogućnosti više kadrova i sa 2/3 da ulaže se Op. komitet Benkovac,a 1/3 da ulaže Rad Gračac i brže raspoređuje materijala,a ako se tiče part.dokog stručnog materijala kako kotar,tako i općinski ne raspolažu nikako sa takvim materijalom i zato treba da n[illegible] nam se dostavi neophodno mali materijal za proučavanje i ispravlje pridržavanje partijske linije.

Smrt fašizmu - Slobodu narodu!

6-III/1943 god.

Sekretar K.M.K. [illegible]

Faksimil dokumenta broj 95

Općinski Komitet Benkovac uz podršku druga Steve daje se u zadatak da dođe u kontakt sa općinom Novigrad i sprovede u part, organiz. u koliko bude partijaca ili kandidata, a istodobno da proširi rad u općinama Smiljčić i Stankovci, kao i Novigradu po svim pitanjima rada, a O.K. Kistanje uz podršku druga Nikice Opačića da uhvati vezu sa općinom Obrovac, kao, li sela benkovačke općine i to: Bruška, Rodaljice, Brgud i Popovići i da radi po svim pitanjima rada.

3. tačka: Stanje N.O.O-a.

U općini Smiljčić postoji općinski N.O.O. od 7 članova a u 6 sela postoji N.O.O i 3 uporišta i jedno selo nije obuhvaćeno.

Općina Novigrad, ima u 4 sela N.O.O. za 6 ostalih sela nije poznato. Općina Benkovac ima općinski N.O.O. od 11 članova, ima u 10 sela i u mjestu N.O.O, u 6 sela bolja uporišta, a u 3 slabija, 4 sela nisu obuhvaćena. Općina Stankovci ima općinski N.O.O. od 5 članova i u 6 sela N.O.O., ima 4 uporišta, a 4 nisu obuhvaćena nikako. Općina Kistanje, općinski N.O.O. je rasturen. Postoji u 3 sela N.O.O. Ostah su rastureni, rasturen u 5 sela, 3 sela neobuhvaćena i mjesto Kistanje. Općina Obrovac ima u 7 sela uporišta, a 6 neobuhvaćenih.

4. tačka. Pitanje SKOJ-a: Općina Kistanje ima 5 aktiva i jednu USAOJ. Općina Obrovac ima 5 aktiva i 4 USAOJ. Općina Benkovac ima općinsko rukovodstvo od 3 člana, postoje 2 aktiva SKOJ-a i 4 odbora USAOJ. Općina Smiljčić aktiv SKOJ-a ne postoji već 2 odbora USAOJ. Općina Stankovci ima 3 aktiva i 2 odbora USAOJ. Općina Novigrad nepoznato.

5. tačka, pitanje AFŽ-a: Općina Benkovac postoji 3 odbora AFŽ-a. Stankovac ima 1 odbor, Smiljčić i Obrovac nemaju ni jedan odbor, a u Novigradu nepoznato stanje. Općina Kistanje ima 6 odbora AFŽ-a i 2 ter. radnice.

6. tačka, pitanje akcija: Sve vojničke akcije imaju se vršiti u suglasnosti K.K. kao i općinskih komiteta radi boljeg uspjeha u tom kotaru.

7. tačka, raspodjela rada: Stavlja se u zadatak drugu Ugrčiću ob. služba kotara, drugu Stevi pitanje N.O.O.-a drugu Petranjskom narodna pomoć, drugu Opačiću SKOJ i USAOJ, i drugu Gojku Oasi veza i prebačaj.

8. tačka, eventualije.

Pošto kotar ima 6 općina i 90 sela, a mali je pol. kadar, to iziskuje potreba da nadležni forum dostavlja po mogućnosti više literature i to: 2/3 da šalje za opć. komitet Benkovac, a 1/3 za Kistanje radi bolje i brže raspodjele materijala, a što se tiče partijskog stručnog materijala kako kotar. K. tako i općinski ne raspolažu nikako sa takvim materijalom i zato tražimo da nam se dostavi naknadno nužni materijal za proučavanje i pravilno pridržavanje partijske linije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

8. III/1943 god.

Sekretar K.K. za Benkovac
Jovo TJgrčić v. r.

BROJ 96

OBAVJEŠTENJE ČLANA PK KPH ZA DALMACIJU ANDRIJE BOŽANICA OD 9. OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O RAZLOZIMA ZBOG KOJIH NIJE STIGAO NA OKRUŽNU KONFERENCIJU[1]

9/III-1943 god.

OKRUŽNOM K.K.P. ZA SJEVERNU DALMACIJU

Dragi drugovi!

Ja sam primio vaše pismo, usmenu poruku druga Karla[2] po drugu Mili i pismo od druga Venca, da dođem ja drug Petranjski i Ugrčić[3] na partijsku konferenciju i to da budemo 8. III. na Danilu, suviše je bilo u pismu istaknuto, u pismu druga Venca, da s nama dođu i drugovi Opačić[4] i Gavrilo.

Mi smo se sastali i krenuli 7 tek. mjeseca prema Stankovačkom terenu ali usled neprijateljskih prepreka nismo mogli napred, istu stvar smo pokušah 8. ali bez uspjeha, kuriri sa Kašića izvestih su nas na vezi da se ne može napred i došh sa nama na Jagodski teren. Također su nas izvestili da ni danas nije moguće putovati a za sutra također da nije najpouzdanije, prema tome mi smo zakasnili na konferenciju, ako bi se i sutra uputili. Među sobno smo se saglasih i odlučili, da napustimo čekanje putovanja na konferenciju jer je kasno i razišli se svak u svom pravcu, na posao u Kotaru. Večeras ona dvojica drugova otputovaće po vezi u Bukovicu.

Formirali smo Kotarski Komitet za kotar Benkovački na način kako ćete viditi iz zapisnika[5] koji vam je upućen a takođe i općinski komitet za općinu Benkovac.

Šaljemo vam osnivački zapisnik sa općinskog N.O.O. za općinu Benkovačku, kod druga Špirića se nalazi osnivački zapisnik za općinu Stankovac, a za općinu Smilčić poslaću u najskorije vrijeme, pošto je i tamo formiran općinski N.O.O. Dato je u dužnost drugovima Ugrčiću i Opačiću da formiraju općinski N.O.O. za Kistanje, a mi će mo dolje nastojati da isto učinimo u Novigradu, tako u najskorije vrijeme moći će se pristupiti formiranju K.N.O.O. za kotar Benkovac.

Mi pri mobilisanju ljudstva dajemo popratna pisma za ljudstvo koje se upućuje za 4. op. zonu, a posebno objave za one koji putuju od Vodičkog terena i nazad. Dogodilo se je, da je drug Špirić vratio na svoju ruku nekoliko drugova, koji su upućeni za 4 Op. zonu, na ovaj teren bez da su nam potrebni. Ovo nije samo neumjesno, već nam kvari posao za daljnu mobilizaciju, ima ružan utisak kod naroda, pošto se smatra

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 29/184.
[2] Marijan Zuvić-Karlo.
[3] Jovo Ugrčić.
[4] Nikica Opačić.
[5] Vidi dok. br. 95.

nekom vrstom protekcije. Na j drugarski je preporučujemo, da se upozori druga Špirića da ovako šta ne čini unaprijed.

Sa našim drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Stevo[6] v. r.

BROJ 97

IZVJEŠTAJ KOMANDIRA BIOGRADSKOG ODREDA OD 9. OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SJEVERNU DALMACIJU O SITUACIJI NA TERENU I IZVEDENIM AKCIJAMA[1]

Biogradski Odred[2]
9. 3. 1943. god.
Položaj

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H. ZA SJEV. DALMACIJU

Drugu Karlu,[3]

Dragi Druže K. Primio sam tvoje pismo i sve sam razumio što mi pišeš. Druže, što pišeš za ova tri borca što su upućena u Kotar Preko, to je opravdano, to je moja krivica, oni su mi kazali da se nalazi neki mitraljez u Kukljici i daće ga oni pronaći i ja sam uputio njih trojicu što nisam smijo. Druže, što pišeš da izbjegavamo akcije, ima i taki slučajeva da se može izvršiti akcija ah rad odgovorni drugova nikad se ne može dobiti obavještajna služba a i onako je teren nepovoljan za pravljenje akcija, a ukoliko se može i ukaže prilika druže to je naša dužnost na svakom koraku. Druže Karlo ja još nisam dobijo od Kotara Biogradskog ili Benkovačkog radijo vijesti a oni ih imaju svaki dan pa bar da se sjete nekad da pošalju i obaveštenja baš nikad nego da se ne probijam sam nebi se mogao ovde održavati ah tu sam bijo cjelo leto pa se probijamo.

Druže baš ću vam javiti za Stegnjaića,[4] druže Stegnjaić se ne kreće sa jednim banditom kako to neko kaže a sad izgleda da neće nikako jer je njegova »banda«[5] razoružana i zatvorena u Zadru.

[6] Andrija Božanić-Stevo.
[1] Original (ruko-pis, crnilom) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 1/5, k. 1617.
[2] Biogradski odred jačine desetine, dejstvovao je pod rukovodstvom Gojka Dojčina, početkom 1943. godine na terenu Biograda. Na sastanku u štabu Sjevemodalmatinskog partizanskog bataljona odlučeno je 28. veljače 1943. godine da se iz Primorske partizanske čete izdvoji jedna dobro naoružana desetina boraca, pod rukovodstvom Vice Barbaroša i pripoji Biogradskoj desetini kako bi se razvila do jačine voda. Ovaj vod je ušao u Primorsku partizansku četu kao njen Treći vod. Komandir voda ostao je Gojko Dojčin, a politički delegat Vice Barbaroša.
[3] Marijan Žuvić-Karlo.
[4] Milorad Stegnjajić je bio komandir čete antikomunističke milicije.
[5] Odnosi se na antikomunističku miliciju.

Što se tiče akcija prema terenu bićete zadovoljni mi ćemo napasti svaku patrolu koja se kreće kasnije jer je nemoguće ostupnicu napadati izjutro.

Naprotiv njihova snaga je bila jaka tu kod aerodroma za sat vremena može dobiti pojačanje sa svih strana tu je aerodrom Biograd, Jankolovica, Sukošan, Benkovac i druge njine stanice u 30 km dužine i 30 širine a šuma slaba, ali ništa za ovo sve mi će mo isto nastojati da se prave što više akcija 4—5 izvršeno je akcija na bandite koji su išli iz sela, ubijeno je 3 bandita, zarobljeno 3 puške, 8 bombi i 150 metaka i 1 je bijo ranjen u blizini njihove stanice. Druže što pišeš na političkom polju ja sam učinijo u svim mjestima sve što sam mogao a to vas može obavijestiti i Drug Stevo sve zna koliko sam ja uradijo tu. Što se tiče mobihzacije mismo još uvjek bili na raspoloženju.

Sa drugarskim borbenim pozdravom.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vodnik Biogradskog Odreda
Dojčin Gojko v. r.

BROJ 98

IZVJEŠTAJ ŠTABA GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE OD 10. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O FORMIRANJU DEVETE DALMATINSKE DIVIZIJE I STANJU U DALMACIJI[1]

S T A B
GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA
DALMACIJE
Br. 133/43. Dne 10/III-1943

GLAVNOM ŠTABU HRVATSKE

1. — Upućujemo Vam ovaj dopis u **svrhu hvatanja veze.** U posljednje vrijeme **izgubili smo vezu sa Štabom IV Operativne zone,** koji je na **čelu** IX Dalmatinske divizije prihvatio ogorčene borbe sa Talijanima, Njemdma, ustašama i četnicima oko Imotskog, Metkovića, Prozora, Duvna i Livna. Za rezultate borbe, sadašnje položaje brigada i smještaj Štaba **zone** nemamo nikakovih podataka.

2. — Polovinom mjeseca februara po naredbi Vrhovnog štaba od III, IV i V Dalmatinske brigade formirana je IX Dalmatinska divizija[2] a za rukovođenje svim manjim partizanskim jedinicama na terenu Dalmacije formiran je ovaj Štab.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 30/2, k. 105.
[1] O formiranju Devete divizije vidi dok. br. 62, 63, 64, 66 i 75.

3. __ Do sada u Dalmaciji postoje slijedeće partizanske grupice:

U Sjevernoj Dalmaciji dvije četice sa ukupno 70 boraca.

U Srednjoj Dalmaciji 5 jedinica sa ukupno 400 boraca, ali dobar dio nema pušaka.

U Južnoj Dalmaciji znamo da je ostao Odred ratne mornarice,[3] koji je također pod komandom ovoga Štaba, ali ne znamo još ni njegovo brojno stanje, a ni to da li se na Biokovu zadržao još koji manji partizanski odred. Sada upravo sa Biokovom uspostavljamo vezu.

4. — Sredinom januara po odobrenju Vrhovnog štaba izvršena je u Dalmaciji široka mobilizacija. Rezultati mobilizacije po negdje su bili vrlo dobri. Neprijateljska ofenziva[4] onemogućila je da se do kraja planski svi novomobilisani rasporede po većim jedinicama. U posljednje vrijeme je čak nastala nemogućnost da se odašilju prema Zoni ili Vrhovnom štabu. Bili smo prisiljeni da u takvoj situaciji donekle obustavimo daljnu mobilizaciju, jer je prijetila opasnost da veliki broj novomobilisanih koji se sakupljao na, još uvijek slobodnom, Mućkom području ne padne neprijatelju goloruk u ruke. Sjevernu Dalmaciju, gdje još ima mogućnosti mobilisanja, uputili smo da stvori vezu sa Likom i ukoliko tamo postoji mogućnost i potreba primanja novih boraca da ih pošalju u Liku.

5. — Vojno-politička situacija u Dalmaciji je od prilike slijedeća:

U Sjevernoj Dalmaciji, koju Talijani smatraju anektiranom, još uvijek harače »Antikomunističke bande«,[5] a i okupator vrši redovne masovne racije i blokiranja čitavih krajeva. Uprkos tome male partizanske jedinice, naročito u Primorju, žilavo se drže i nanose neprijatelju udarce.

U Srednjoj Dalmaciji između Knina—Drniša—Trogira—Splita i Sinja još se uvijek drži slobodna općina Muć—Lećevica, no odlasikom naših snaga situacija se u mnogome promijenila. Četničke, a naročito ustaške bande regrutovane od isamih mještana podižu u posljednje vrijeme glavu i same poduzimaju ofenzivne akcije protiv slobodnog teritorija. U okolini Vrlike došlo je do oružane borbe između četnika i ustaša, gdje je palo i dosta žrtava.

U posljednje dane u okolini Splita i Sinja vrše [se] upravo ogromne koncentracije talijanskih i četničkih trupa, municije i hrane. Prvi su transporti već otišli u pravcu Sinj—Trilj—Imotski. Ob. služba iz Splita nam javlja da su to vjerojatno pripreme za suzbijanje engleskog iskrcavanja, u Grčkoj, Albaniji ili na Jadranu. Postoji mala vjerojatnost da će tolike koncentrisane snage i u Drnišu i u Splitu i u Sinju i dalje trpjeti slobodni partizanski prostor na Muću.

U Livanjskom Polju skoncentrisale su se veće snage Njemaca i ustaša. Već su počeli krstariti i Dinarskim grebenom. Ogromne mase izbjeglica[6] iz Banije, Korduna i Bosanske Krajine pale su u strašan položaj lutanja, gladovanja i umiranja po dinarskim planinama.

[3] Odred Ratne mornarice je početkom ožujka 1943. godine preformfiran u Biokovski NOP odred. Vidi dok. br. 98 i 119.

* Riječ je o Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

[5] Tzv. dobrovoljna antikomunistička milicija.

[6] Riječ je o narodu izbjeglom pred neprijateljem u toku Četvrte neprijateljske ofenzive.

6. — Molimo Vas da nam omogućite čim prije stvaranje veze s Vama i bližim partizanskim jedinicama, jer će nam to vjerojatno u mnogome koristiti.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar: otsutan

Komandant: *Milić*[1] v.r.

BROJ 99

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN OD 10. OŽUJKA 1943. ŠTABU GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE O SITUACIJI U KNINSKOJ KRAJINI[1]

Okružni Komitet K.P.H. Knin
Broj: službeno
Dinarski punkt, 10 marta 1943

Drugarskom

Štabu Grupe Partizanskih Odreda Dalmacije

Položaj

Kako smo vam već javili sjedište našeg O.K. smo premjestili na Dinarski punkt.

Pored par drugova koji su se nalazili na ovom punktu sa nekoliko drugova novih, bolesnih ili izostalih od svojih jedinica formirali smo stražu punkta, koja sada ima 18 drugova. Nemamo dovoljno pušaka ah ćemo nastojati i to riješiti. Od drugova koji budu prilazili našoj vojsci i novomobilisanih namjeravamo osnovati jednu četu, kako smo vam to zadnji put javili. Za ovu četu već je došlo 12 boraca.

Od partizanske straže Uništa dobili smo vaš dopis br. 99. Sto se tiče hrane i materijala koja se nalazila u njihovom magazinu, bilo se mišljenja da se taj materijal prebaci na sigurnije mjesto i to na ovaj punkt. Radi toga a i radi ishrane naših drugova i boraca prebacili smo ovako oko 170 žita. Daljnje prebacivanje obustavila je ova straža držeći se vašeg naređenja. Radi toga što prelazi mnogo drugova i što imamo dosta drugova obzirom na hranu, bićemo prisiljeni i u buduće oslanjati se na magazin pri straži u Uništima. Javite o tome.

[7] Maks Baće.

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 6/721.

Ova straža u Uništima je skroz nepartizanska i panikerska. Dozvolili su čak da ih uhvati takova panika da su pobegli čak na ovaj punkt ma da zato nije bilo ni najmanje razloga. Mi smo ih uputili opet nazad sa zadatkom da ispitaju stanje koje je oko njih, a svakako da uhvate vezu sa našim vojnim jedinicama i sa civilima oko Grahova i Grkovaca. Isto tako da uhvate vezu sa Vještića Gorom. Nije nam poznato što su poduzeli, a ovo vaše pismo su uputili nama da mi na njega odgovorimo. Po tome izgleda da oni nisu pokušali hvatati vezu. Svu imovinu prije nego su napustili Uništa su rasparčali po selu, a vino pili skupa sa seljacima, tako da ih je drug Jakovčev našao pijane kad je stigao u Uništa.

Politička situacija na prominskom sektoru ista. Nema znatnijih promjena. Na vrhčkom sektoru je dosta loša. Nismo u stanju da se održimo ni u jednom od ovih sela. I Cetina popušta, ah ćemo uložiti sve da nam sasvim ne isklizne. Ono u Uništima što je ostalo neprijateljski raspoloženo i panikerski. Na kninskom sektoru nakon povlačenja hercegovaca[2] je bolje. Snage su im male oko 600. Ovom novom situacijom su demoralisani. Talijani su napustili Liku sve do Padana. Dižu sve za sobom i ruše barake i bunkere. Neznatno tačno ko dolazi iza njih, a prema nekim obavještenjima tri hrvatske bojne treba da uzmu prugu od Gospića do Gračaca. Isto tako Talijani evakuišu i Knin. Poštu su predah Hrvatima, našta su četnici ogorčeni. Ustaše su očekivah Njemce u Kninu ali nisu došli. Đujić,[3] Roković,[4] Bogunović[5] su išh u Grahovo Njemcima na sporazum ah se rezultat nezna. Cetnid popravljaju put na Deralama. Svi naši politički radni d se nalaze na terenu, kako bi ovo stanje što bolje koristili.

Drug Jehć je bio na ovom punktu. On će do vas. Mišljenja smo sa drugom Jelićem pošaljete nam druga Petra Velinovića, koji bi nam bio na velike koriste na prominskom sektoru i veze sa Bukovicom.

Javite nam se.

Uz drugarski borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za
Okružni komitet K.P.H Knin

[2] Odnosi se na hercegovačke četnike majora Bačoviča koji su povučeni u Hercegovinu radi učešća u Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.
[3] Momčilo Đujić.
* Mane Roković.
[5] Brana Bogunović.

BROJ 100

OBAVJEŠTAJNI IZVJEŠTAJ IZ ZADRA OD 12. OŽUJKA 1943. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE O DOLASKU ČETNIČKOG VOJVODE ĐUIĆA KOD KOMANDANTA DIVIZIJE »ŽARA« U ZADAR*

Izvještaj br. 4 12 III 1943

Pop Đuić[2] skupa sa svojim štabom sastavljenog od komandanta majora Dimitrovića i špije Radonić (sestra jednog mladog dentističkog asistenta koji radi u Šibeniku i koji je oženjen jednom djevojkom kćerkom jednog trgovca iz Zadra) bili su 10. o. m. u Zadru i primljeni su od Generala komandanta Garnizona[3] i otputovali su jutros u osam i po sati u pravcu Kistanja. Trebali su biti primljeni od Guvernera ali isti nije u Zadru. Vratiće se vjerojatno u subotu. Iz sigurnog vrela sam saznao da će se Đuić sa čitavom svojom bandom vratiti u Zadar da tretira neka vrlo važna pitanja sa Guvernerom. Dakle stvar je u ovom: Oni će vrlo vjerojatno naići za Zadar od Kistanja ili Obrovca i to mnogo vjerojatnije od strane Kistanja t.j. doći će u Zadar cestom kroz Smiljčići putem Benkovca. Mislim da bi se spremanjem jedne zasjede u velikom stilu moglo jednom zauvijek likvidirati ovu zloglasnu grupu. Dajemo vam potrebne podatke: Đuić i njegova banda putuju sa jednim automobilom tipa SPIDER boje crveno tamno gotovo bordo, krov mašine je boje havana i auto ima samo broj 240. Praćeni su sa dva kamiona bersaljera kojih je jutros moglo biti najviše 30—35 sa jednim tj. dva mitraljeza. Trebalo bi čekati od dana 14 marta pa čitavu tu sedmicu na označenom putu jer će oni sa sigurnošću proći slijedeće sedmice.

Jutros sam saznao da će ovamo doći Njemd koji bi preuzeh komandu čitave ove zone. Ovdje se već govori da će komanda imati sjelo u jednom krilu vladine palače tj. ondje gdje se danas nalazi općina. Oni bi imah doći na zahtjev Guvernera Giunte koji ih je tražio da očisti sve od partizana.

Vješti još nisu potvrđene.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Drug *Giaccomo'*[1]

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 8—5/1, k. 1491.
[2] Momčilo Đujić.
[3] Vidi dok. br. 235 i 318.
[4] Olivari, član KPJ u partijskoj organizaciji Zadra.

BROJ 101

izvještaj Člana Noo-a Dalmacije od *u*. ožujka 1943. o FORMIRANJU i RADU NOO-a NA PODRUČJU SREDNJE DALMACIJE[1]

NARODNO OSLOBODILAČKOM ODBORU DALMACIJE

Dragi drugovi,

Sa ovim dopisom upoznajem vas sa radom N.O.O. iz Trogirskog kotara, kao i sa nekoliko kotara Srednje Dalmacije.

Što se tiče Trogirskog kotara, tu N.O.O.-i nijesu postigli ono što su trebali da postignu u svom radu. U svom radu oni nijesu uspijeli da postanu prava borbena i upravna vlast na svom terenu i da budu političko prestavništvo svog naroda.

Ipak ne može se kazati da su samo NOO-i krivi za ovako stanje. Dijelom su ovome krivi oni koji su rukovodili i donijeli konkretna upustva za vrijeme formiranja istih, te što u to vrijeme nisu pravilno postavili rad.

Iz tih razloga nije se uspjelo, podignuti na viši stepen političku svijest samih NOO, te zato i nisu oni u tom pravcu mogli dati ono što se od njih tražilo i uspješno dogovoriti u svojim dužnostima. Uglavnom rad NOO kretao se na prikupljanju raznog materijala, zbrinjavanju za vojsku, rješavanju seoskih sporova, uspostavljanju i vršenju kurirske službe. To se najbolje vidjelo prigodom sprovođenja mobilizacije, kada NOO-i nisu dali (mada su u mnogome pomogli) ono što su trebali da dadu kao prava upravna vlast u svom selu ili općini. Ove griješke i nedostaci odmah su se uočili tako da se sada pred NOO postavio pravilniji rad, koji će u buduće biti uspješniji i koji će odgovarati njihovim dužnostima.

Postavilo se pred sve NOO da formiraju kultumo-prosvjetne odbore, za što im se dalo i konkretna upustva — kako pristupiti njihovim formiranju, koji bi jače politički proradili među masama. Osim ovoga NOO-i pobrinuće se, da se obrade polja onih koji se nalaze u našu narodnu vojsku ili onih koji su postradali od okupatora; oni će ujedno i raskrinkavati sve neprijatelje NO borbe i proraditi će po svim ostalim potrebnim dužnostima.

U svim selima Trogirskog kotara postoje NOO-i, kao i općinski I kotarski. Kotarski NOO formiran je ovih dana tako da se nadam da će u buduće rad NOO u ovome kotaru krenuti na bolje, jer će im se moći i pružiti veća pomoć.

Rad NOO u ostalim kotarevima bio je približno isti. Na osnovi proisteklih griješaka u dosadašnjem radu i ukazane im pomoći, rad NOO kreće se na bolje i vjerojatno je da će ubuduće na oslobođenom teritoriju da budu prava vlast, a na neoslobođenom organi i klica buduće

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Slg. NOO—43/13.

vlasti, kao što bi se moglo kazati za NOO u jednom dijelu Solinskog kotara koji su i do sada u radu postigli mnogo uspjeha. U ovom kotaru postoje svi seoski, općinski kao i kotarski NOO.

U Omiškom kotaru postoje također svi općinski NOO-i kao i kotarski, dok u Sinjskom kotaru ne postoje ni svi seoski, ni općinski pa ni kotarski. U ovom kotaru ima 34 seoska odbora, 2 općinska. Na sektoru Muć—Lećevica postoje 3 općinska, a seoski NOO postojali su u svim selima do mobilizacije, a nakon koje su se u nekim selima raspali potpuno, a neki i djelimično, dok je treći dio ostao i dalje potpun. Na mjesto onih članova koji su otišli u vojsku, onih koji su izbjegli neprijatelju ili onih koji su se oglušili o rad, biraju se ili koptiraju novi članovi NOO.

U Okružju Srednje Dalmacije postoji 161 seoski, 19 općinskih i 3 kotarska NOO-a, dok se ima u vidu formiranje kotarskog NOO za Sinj i kotarskog NOO za Muć—Lećevicu.

Drugarski vas pozdravljam:

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

14 marta 1943 god.

Clan NOO Dalmacije
Anton Hrabar-Rico v. r.

BROJ 102

PISMO ŠTABA GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE OD 14. OŽUJKA 1943. SVETISLAVU STEFANOVICU CECI O SITUACIJI U DALMACIJI[1]

S T A B
Grupe Partizanskih Odreda
Dalmacije
Br. 166 Dne, 14. III. 1943.

Drugovima Ćeći[2] i Ranki[3]

1) Primili smo vaš dopis od 5. III. koji nam je u mnogome razjasnio situaciju u čitavom tom kraju.

2) Srednja i Sjeverna Dalmacija do sada nisu doživjele ofanzivu jačih neprijateljskih snaga. Njemačke i ustaške snage zauzele su Grahovo i Livno i postavili garnizone u selima Livanjskog polja. To je mnogo uticalo na mase. U hrvatskim masama ustaše su podigle svoj ugled i uticaj, koji već dobiva organizacionu formu. Srpske mase su preplašene i dobrim djelom bježe u šume, ali iz straha izbjegavaju organizaciju i

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH. film 6/724—723.
[2] Svetislav Stefanović-Ćećo.
[3] Neda Marović-Kanka.

borbu. Nad Sajkovićima, ispod Troglava, luta oko 180 naoružanih boraca IV. Krajiške Brigade i IV. Crnogorske Brigade. Oni međutim izbjegavaju kontrolu i vojsku uopće. Mi smo sa Komandom Mjesta Sajković uhvatili vezu i pokušaćemo sve, da što više boraca prikupimo i organizujemo u borbenu jedinicu.

U Sjevernoj Dalmaciji nema naročitih promjena. Tamo okupator i antikomunističke bande vrše redovno — masovne racije i blokiranje čitavih krajeva. Uprkos tome, male partizanske jedinice, naročito u Primorju žilavo se drže i nanose neprijatelju udarce. U Srednjoj Dalmaciji »Mućka republika« još uvijek je slobodna. Neprijatelj još nije poduzeo jače napadaje, na ovo područje. Politička situacija nije najbolja, jer je pred našom mobilizacijom, veliki broj seljaka izbjegao u Drniš i Split, gdje su ih Talijani i ustaše dobrim djelom već naoružah. Oni poduzimlju lokalne ispade iz Drniša i Sinja, i do nedavno su ugrožavali čitavo područje. Iznad svega zato, jer su se nadali podrški u velikom broju sela. U Vrličkoj krajini, mi smo izgubili kontrolu, a i za sada uticaj. Između srpskih i hrvatskih masa produbljuju se suprotnosti, i ima već 10—15 dana, da dolazi do oružanih borbi između četnika i ustaša.

Na Dinarskom grebenu, od Uništa pa do svršetka Kamešnice, kontrolu uglavnom imaju naše jedinice, ah koje pokazuju slabost i ostaju bez inicijative.

Na Mosoru dalje se razvija partizanski bataljon.

Na jugoistoku Mosora i Kamešnice situacija nam u cijelosti nije poznata.

3) U isto vrijeme kad su se Njemci približavali Livnu, ovdje se vršila ogromna koncentracija i kretanje Talijana i četnika. Oni su se međutim usmjerili uglavnom prema jugoistoku, u smjeru Imotskoga, a valjda i dalje. Oko Mućkog područja, u Kninu, Drnišu, Spht, Sinju, Omišu, još se uvjek vrši jako pregrupisavanje Talijana, i karakteristične su vijesti, no koje još uvijek nisu potvrđene, da Talijani potpuno napuštaju Liku, i da su navodno već uništili željezničku stanicu u Gračacu, i da ruše željezničku prugu prema Kninu. Sigurno je međutim, da su oćozgora skoncentrisane veće snage, i da uglavnom imaju smjer jugoistok.

Mi još nismo dobih pravu sliku o njihovim stvarnim namjerama. Obavještajna služba govori da postoje dvije verzije: a) potpuno čišćenje terena od partizana, b) neka navodna koncentracija osovinskih snaga u cilju onemogućavanja iskrcavanja engleskih trupa u Grčkoj, Albaniji ili na Jadranu. Nama je jasno, da se i u jednom i u drugom slučaju moramo dobro pripremiti, i da uvjek moramo biti spremni. Cini nam se, da u neprijateljskom logoru ima i previše suprotnosti koje se kako izgleda, baš ovdje, u Dalmaciji, očituju. Dođe li ipak do neke obće ofanzive protiv nas, vjerujemo da ćemo se, naslanjajući se na planine, moći održati, jer su organizacioni temelji skoro u svim partizanskim odredima Dalmacije već postavljeni.

4) Do sada u Dalmaciji postoje sledeće partizanske jedinice:

U Sjevernoj Dalmaciji dvije četice, sa ukupno 70 boraca.

Između Drniša, Sinja, Kaštela tri manja bataljona, sa ukupno oko 400 boraca, 280 pušaka i 5 puško-mitraljeza. Ova tri bataljona ući će u sastav »Splitskog partizanskog odreda«, na čijem konačnom formiranju i imenovanju štaba Odreda i upravo radimo.[4]

Na Dinarskom grebenu, organizovali smo jedan manji bataljon, sa oko 100 pušaka.

Na Mosoru razvija se novi bataljon sa sličnom snagom.

Brojno stanje, naoružanje, kao i sama vojna organizacija na Bioikovu i Južnoj Dalmaciji nam je nepoznata.

5) Naređenjem od 2. III. 1943., Štab Zone je stavio pod komandu ovoga Štaba i Odred Ratne Mornarice. U tom dopisu mi smo obavješteni da se Mornarički Odred pretvara u partizanski Odred,[5] a i sami uviđamo da je to jedino ispravno.

6) Molimo vas, da Biokovskom partizanskom Odredu u svemu pomognete. U koliko je ikako moguće, on bi trebao, da proširi svoju djelatnost, i da vrši zajedničke akcije sa našim jedinicama na Mosoru, Kamešnici. Naročito bi trebao posvetiti pažnju uspostavi veza sa Pelješcem, okolinom Metkovića i Hercegovinom, i s ove i one strane Neretve. Ovim putem trebamo da uspostavimo vezu sa Štabom Zone. Ukoliko postoje partizanske snage na Pelješcu i okolici Metkovića treba ih privezati, i pomoći im u daljnjem radu.

Mi ćemo nastojati da se čim prije približimo Biokovu i Južnoj Dalmaciji.

7) I na Mućkom području se nagomilao veliki broj novomobilisanih pa smo bili prisiljeni, da u zajednici sa Partijskim rukovodstvom javimo privremeni prekid mobilizacije u Splitu, a Sjeverna Dalmacija, da nastoji novo-mobilisane uputiti prema Lici. Sve naše jedinice imaju više od 30°/o nenaoružanih, tako da je nemoguće nenaoružane sa Biokova slati ovamo.

8) Bilo bi vrlo potrebno da drug Vice,[6] ako je i s njim drug Krce,[7] dođu bar privremeno ovamo. Druga Vicu bi korisno' upotrebili za ozbiljne zadatke u najširem krugu, pa i za samo Livanjsko polje.

9) 27. i 28. II. održana je konferencija O.K. za Srednju Dalmaciju,[8] na koju su kao delegati vojske bili prisutni, drugovi Bagat[9] i Milić[10] Konferencija je bila plodna. Vjerojatno vas je drug Stevo[11] o svemu obavjestio. On je pred nekoliko dana otišao u smeru Šibenika, da tamo održi konferenciju O.K. za Sjevernu Dalmaciju. Drugu Stevi smo izložili

[1] Splitski NOP odred je formiran 15. ožujka 1943. na Moseću od Mosećkog bataljona 1 od boraca Sibensko-drniške i Prominsko-bukovičke čete Sjevernodalmatinskog bataljona koje su sačinjavale Drugi bataljon Splitskog NOP odreda. Komandant je bio Branko Ljubić, zamjenik komandanta Sime Ivas, komesar Ivo Ranđić.

[5] Odred Ratne mornarice je preiormiran u Biokovski NOP odred. Vidi dok. br. 98 i 119.

[6] Vice Buljan.

[7] Pavao Krce.

[8] Vidi dok. br. 86.

[8] Vlado Bagat.

[10] Maks Baće.

[11] Andrija Božanić.

sav naš rad i organizaciju Partije u vojsci, a vama će slijedećeg puta zamjenik polit, koma poslati iscrpan izvještaj.

Drugarskim pozdravom :

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polit, komesar
R.[a] Kokić v. r.

Komandant
Milić v.r.

P.S. Jedinice »Splitskog Odreda« već su uništile na cesti Split—Sinj, jedan tenk,[13] a na cesti Trogir—Šibenik ubila je 35 Talijana, 5 zarobile, zaplenile 26 pušaka, 3 puško-mi trai jeza i ostalog ratnog materijala (10 ov. mj.).[1'1]

BROJ 103

IZVJEŠTAJ OBAVJEŠTAJNOG OTSJEKA ŠTABA GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE OD 15. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O POKRETIMA TALIJANSKE VOJSKE I ČETNIKA[1]

Stab Grupe Part. Odreda Dalmacije
Centar II. Otsjeka
Br. 171/43

Muć, 15. III. 1943.

Drugarskom

Glavnom Štabu N.O.V. i P.O. Hrvatske

P o l o ž a j

Izvještaj ob. službe za razdoblje od 6. III. do 15. III. t. g.

1. Smjenjena talijanska posada u Marini. Nova posada se sastoji od 5 oficira, 6 podoficira, 145 pješaka, 14 karibnjera, 12 financa. Prosječna starost 35 g., moral slab. Ishrana i odjelo slabo, rezerve u namirnicama nema a u munidji dosta velika. Stara posada u Marini (bersaljeri) otputovala za Mostar i okolinu. Ukupne novo nadošle vojske u Marini i okolici po primorju je oko 2 puka, a došla je iz Mostara i okolice? Dobar dio vojnika je ranjen, u Marini ostaju na odmor jedno 15 dana (Srbin).

2. Četnici[2] koji su krenuh preko Dicma i Trilja dalje saznaje se da su stigli u Zadvarje. (nepouzdano Pavić Mate).

[12] Ratomir Kokić.
[13] Vidi dok. br. 106, 114, 115 i 260.
[14] Vidi dok. br. 114, 238, 239, 242 i 243.
[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/6, **k.** 1603.
[2] Odnosi se na hercegovačke četnike majora Baćovića koji su se povlačili u Hercegovinu radi sudjelovanja u Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

3. Propaganda za našu stvar teče dobro jer je zahvatila i neke ustaške oficire,[3] koji izražavaju spremnost sporazuma sa N.O.V. Rezultati će se uskoro pokazati. Za sada se ne vrši mobilizacija, ali se vrši regrutacija u Sinju. U Sinj je talijanima stiglo 3. III. 40 t. stočne hrane i 20 t. ljudske hrane i 20 tona goriva drva. 400 izbjeglica iz Mućke i Lećevaćke općine, koji se nalaze u Sinju odlaze u Omiš da se obuku a zatim će jedan dio ostati u Omišu a drugi se vraća u Sinj (Mile).

4. U Solinu je likvidama jedna špijunka (Cvki).

5. Prema izjavi dvojice talijanskih oficira imali bi 5. III. uvečer i 6. III. u jutro uslijediti ofenziva[4] iz Zadvarja na Imotski. To su oni izjavili svojim vešaricama, od kojih su tražili robu jer da imaju hitno putovati. Prema vijestima iz Omiša, a prema već izvršenoj koncentraciji talijana i domobrana, imali bi uslijediti na Mosor. Vijest je javljena u momentu kada je jedna četa domobrana čekala talijane da idu skupa u Dugi Rat. Vijest je od 5. III. (Slavinjski) !

6. Opaža se življe kretanje vojnih transporta iz Like za more. 2. III. dva transporta su se ipak vratila natrag u Knin. Vojnici jednog transporta su se među sobom [razgovarah] da idu za Mostar u svrhu zaokruživanja Partizana. (Joko Labin).

7. Kretanje vozova na pruzi Split—Knin i obratno. 2. III. 80 konja, 280 vojnilka, 21 kola, 16 kareta, 1 vagon saonica, 10 oficira, 4 topa, pripadaju diviziji (Sasari) a idu iz Gračaca—Stikote, za Split. 250 vojnika, 6 topova, 10 protuavionskih topova, Div. (Sassari) iz Gračaca i Medaka za Split. 3. III. 350 vojnika iz Italije sa dopusta preko Šibenika u Split. 4. III. 10 poljskih kuhinja, 250 vojnika pekara, iz Gračaca iskrcani u Solinu. 200 vojnika div. (Sassari). 6 kamiona, 35 željezničara radnika iz Gračaca, koji tvrde da se svi Talijani povlače iz Like, jer će biti tamo velike borbe. 5. III. 80 vojnika, 250 vojnika za Split, 500 vojnika, 2 kamiona 6 kareta, 10 konja za Solin i istog se dana vratio u Kaštel Stari.

Split—Kniin: 2/III. 6 vagona konja, 12 vagana vojske 10 topova, 5 polj. kuhinja i oko 50 sanduka municije. 5 kola vojske, 10 kola tovamih sa karetima, 5 kamiona svaki sa po 15 vojnika, ova vojska je stigla iz Knina dan ranije i ponovo se vraća u Knin. Div. (Bergamo), 16 vojnika kola sa po 50 vojnika i vojnog materijala. Ovo ostalo u Solinu. 3. III. 15 oficira, 10 podoficira, 7 kola sa 14 kareta, 2 topa 66 kola 130 konja i 200 vojnika, div. (Sassari) došli iz Gračaca 2. III. a 3. III. vratili se natrag u Knin. (Crni—Solin).

8. Cestom: 23 kamiona bersalijera iz Šibenika za Sinj 19 trokolica (Crni).

9. 6. III. doputovali u Sinj 40—50 kamiona bensaliara. Sa namjerom da napadnu Livno. 6. III. poslije podne talijanska artiljerija tukla je Kamešnicu i Vaganj. Narod govori da su Njemd prodrli u Livno. Četnici koji su pred par dana otišli iz Dicma za Trilj zadržali su se u okolna sela i sve popljačkali. Narod je jako uplašen kako četnika tako i Njemaca (Pavić Sinj).

[3] Misli se na uspostavljanje veze sa domobranskim oficirima u Sinju.
[4] Riječ je o drugoj fazi Četvrte neprijateljske ofenzive.

10. Izvještaj sa otoka Drvenika velikog: 190 artiljeraca, 6 karabinjera, 6 fimanca 2 topa sa dvije cijevi postavljen prema Šolti sa sjeverne strane, 3 topa sa zapadne strane, 2 novo postavljena topa sa zapadne strane. Mali Drvenik: 4 topa 45 vojnika postavljenih sa zapadne strane. (Srbin—Trogir).

11. 8. III. je imao uslijediti napad na Muć prema obavještenjima iz Sinja. Do tog nije došlo jer je sva vojska otišla u pravcu Trilja. (Ivić Sinj).

12. 7. III. je prošlo za Sinj 400 talijana artiljeraca, 3 kamiona hrane, 8 topova od 120 mm, 1 auto crvenog križa sve u pratnji 4 borna kola. 6. **III.** iz Splita za Sinj 5 vagona vojnika, 1 vagon zlikovaca. 7. **III.** 1 voz od 8 vagona vojske za Sinj. U Klisu se sedam 3. održala regrutacija i to dobrovoljna pošto su Talijani zabranili obvezatnu. Prijavilo se svega 14 mladića i svi uzeti u domobrane. (Crni Solin).

13. U Sinj je stigla jedna poljska talijanska bolnica. U Sinju se popeo broj talijana od 1400 na 2400 poslije je otišla jedna hiljada preko Trilja dalje. 5. III. su Talijani zabranili regrutaciju, Hrvatske vojne vlasti to taje. (Mile Sinj).

14. 28. II. 120 Talijana i ustaša krenuh su iz Omiša prema Zadvarju. 27. II. Talijani su sproveli u Omiš 7 Talijana vezanih. Iz dosta pouzdanih izvora doznajemo da Talijani imaju anektirati sve krajeve od Splita put juga sa otokom Braćom i tada preuzeti vojne operacije na Imotski. 2. III. jedna grupa četnika koja je došla preko Trilja napala je na Blato. Naša četa I. Bat. V. dalim, brigade koja se nalazila u Blatu povukla se sa mosta i pustila da četnici opljačkaju hranu koja se nalazila u magazinima. Četnici su bili pijani i išli u grupama te da je naša jedinica ostala na položaju poništila bi ih dobrim dijelom. Kada su se četnici povlačili sa strane preko mosta jedna desetina je otvorila vatru, niko nije bio ubiven nego samo zapljenjen jedan konj sa nešto robe. Četnici su kasnije produžili za Šestanovac i Zadvarje. Zapalih su jedinu kuću (Slavinjski Omiš).

15. 8. III. iz Sinja je u pravcu Trilja otišla jedna bojna hrvatske vojske (domobrana) oko 500 ljudi i jedan talijanski bataljon 500, 1 baterija 4 topa, 2 tenka i 10 kamiona, sa sobom su ponijeli hrane za 4 dana. (Mile Sinj).

16. 8. III. 75 kamiona vojske i 16 motocikla iz Splita za Sinj. Tvrdi se da sva ova vojska ide u Grčku (Bašić Konjsko).

17. Posada u Marini koja je došla pred par dana otputovala je i zamjenjena sa 60 bersalijera. Iz Trogira je otputovala vojska sa jednim jedrenjakom i pošla za Šibenik te ponijela svu hranu i inventar. U Trogiru je ostala redovna vojska. U Trogir su 5. III. donijeli pun kamion mrtvih talijanskih vojnika njih oko 60. (Srbin).

18. 9. III. Split Sinj 20 kamiona vojske 4 borna kola, 5 motocikla (Bašić).

19. Iz Splita za Sinj 44 kamiona vojske sa oružjem i municijom (Zlatkom Dugopolje).

20. 8. III. Split Knin željeznicom: — vagona blindirana, 10 tenkova 5 topova i oko 500 vojnika i 15 kareta, sve iz Gračaca kojeg Talijani

napuštaju. Željeznica Split Sinj: 450 vojnika, 30 kareta i ostali vojni materijal. Vojska alpimci 200 vojnika alpinaca i 8 vagona konja. Iz Trogira za Split idu 16 vagona te za Sinj. (Cmi Solin)!

21. 8. III. u Trogir je došlo iz Drniša 250 bersalijera i iz Gračaca 500 pješaka. 10. III. je Šibenski odred napao ina talijansku posadu u Segetu kod Trogira.[5] Borba je trajala 20 minuta. Ubiveno je 42 Talijana 12 ranjeno i 5 zarobljeno. Zapljenjeno je 27 pušaka, 3 puško mitraljeza i 1 pištolj. Naši gubici 1 mrtav i 1 teže ranjen. 11. III. Talijani su kao represaliju na ovu akciju streljali 25 omladinaca iz Segeta. (Srbin Trogir).

22. 9. III. 950 vojnika iz Knina za Split vozom sa ratnom spremom 12 vagona vojske. Split—Sinj vozom 9 vagona vojske 1 vagon konja 11 vagona bersalijera. Cestom Split—Sinj 9. III. i 10. III. 31 kamion vojske u svakom oko 20 vojnika. Županija iz Omiša dijeli preko općine Klis pomoć dezerterima iz naše vojske svaka obitelj prima 500—1000 kuna. Onaj koji više propagira protiv partizana dobi ja više (Cmi Solin).

23. Talijani pri povlačenju iz Like uništavaju željezničke zgrade a po pričanju izbjeglica spaljuju i Gračac. 7. III. spaljene su željezničke stanice Padane i druge u tom istom prostoru. Evakuiraju sve lokomotive 1 prevoze u Split. Evakuacija se i dalje nastavlja. (Ivo Perković).

24. U Trogiru ima talijanske vojske: 300 pješaka 40 karabinjera 19 financija 12 vatrogasaca 6 mornara. Grad Trogir je utvrđen sa 3 bunkera na izlazima 1 na igralištu 2 na Ciovu kod crkve sv. Andrije. Moral vojske je loš, starost od 30—35 god. Imaju dva magazina hrane jedan i jednu radionicu za popravak kamiona. Hrana i odjeća vrlo loša. H.S.S. vode propagandu za Pavelića. (Srbin Trogir).

25. Talijani se iz Omiša kreću put Zadvarja tako da najprije ide nekoliko talijana i domobrana. Na razmaku 15—20 metara idu za njima grupe od 5—10 vojnika. Kada dođu u lokve, onda jedan dio ostane i onda tek prolaze kamioni, kolone. U Omiš je stiglo trabakulima 1200 talijana za zamjenu garnizona. Osjeća živ promet iz Omiša za Zađvarje. (Slavinjski Omiš).

26. Iz Knina za Split željeznicom 10. III: 18 vagona cmi košulja, 2 kamiona 2 vagona konja, 15 vagona cmih košulja, 2 vagona vojničke prtljage sve iz Šibenika.

Cesta Trogir—Split 14 kamiona po 20 vojnika sa prtljagom.

Cesta Split Sinj 10. III. 120 vojnika, 60 konja sa spremom (alpini).

Željeznicom Split Sinj 11. III. 22 vagona sa po 15—20 vojnika (Crni Solin).

27. 11. III. u posljednja tri dana svaki dan je prolazilo po 4 transporta vojske željeznicom Split—Knin. Svaki transport od 20 do 30 vojnika. Ove grupe su ostaci evakuiranih sa područja Like. Prema izjavi talijanskog kapetana iz Gračaca oni su uništili sasvim prugu od Medaka do Zrmanje te sva postrojenja, vodostanice željezničke zgrade, tako da je pruga onesposobljena za ikakav saobraćaj, (Ivo — Perković).

28. U Sinju je ostao vrlo mali broj oko 600 do 800 talijanske vojske.

[6] Vidi dok. br. 102, 114, 238, 239, 242 i 243.

29. 11. III. je iz Sinja u pravcu Trilja upućena trupna komora sa 120 grla 120 vojnika. Također je u istom pravcu 10. III. 1200 vojnika. Izgleda daće i Sinj napustiti i djelovi divizije Bergamo, poslije čega bi ostalo u Sinj samo 1500 talijana. 10. III. stiglo je iz Splita u Sinj 2000 talijanskih vojnika i 20 tona municije, pripadaju diviziji Sassari koja je bila prije u Kninu i Gračacu. Hrvatskim i talijanskim trupama koje su iz Sinja preko Trilja išh u pravcu Imotskog ili Tomislav grada[6] preko Ržana, 8. III. upućen je za njima još jedan obrok hrane, tako da će imati hrane za 5 dana. Svaki dan stiže vlakom u Sinj dosta talijanske vojske 3—4 vlaka na dan i sva ta vojstka produžava pješke put Trilja i dalje prema Imotskom. A 'gdje idu to se ne zna. Misli se da će okupirati Imotsku krajinu i neka druga obalna mjesta, ali ovo se nagađa, govori se da je otišla u pravcu Imotski 20.000 ljudi. 10. III. bombardirah su talijani selo Udovčić, bilo je dosta žrtava. Hrvatska vojska je iz Sinja također pošla za talijanima u pravcu Trilja (Mile Sinj).

30. 12. III. na pruzi Knin Spht nije prošo ni jedan vojni transport, što znači da je evakuacija Like završena. (Ivo, Peilković).

31. 14. III. doputovalo je u Sinj 20 kamiona crnih košulja ispaćenih gladnih i umornih. 14. III. ustaše su se u Sinju potukli sa Talijanima te su ih karabinjeri intervenirali, radi čega je došlo do još veće tučnjave. Rezultati, talijani su izbačeni iz lokala sa dva ranjena. 15. III. u Sinj je doputovalo 17 kamiona košulja iz Splita. (Pavić — Sinj).

32. Talijani su sinoć doveli u Sinj 14. III. 120 muškaraca sa teritorija oko Tijarice. Isti će odvesti na rad u Njemačku. Ovako će postupati sa svim muškarcima iz sela koja su ugrožena od partizana a u kojima ne mogu držati stalnu posadu. Naređeno je od strane ministarstva domobranstva da se treća bojna 15. pješadijskog puka vrati u Knin. Ista se nalazi sa talijanima kod Tijarice.

Talijani su naredili da se iz Vrlike povuku oko 250 ustaša-cmih — Vrličana, koji su bih napustili Ribarić i pošli u Vrliku. Još nisu povučeni. (Mile — Sinj).

Uz drugarski pozdrav.

S. F. — S. N.!

Za centar II Otsjeka

[6] Duvno.

BROJ 104

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA SEKTOR BENDER OD 15. OŽUJKA 1943. GLAVNOM ŠTABU NOV I PO HRVATSKE O NAPADU NA PLAVNO I VIJADUKT BENDER[1]

OPERATIVNI STAB ZA
SEKTOR BENDER[2]
15 mart 43 g.
u 8.10 časova

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. HRVATSKE

Dostavlja se izvještaj o izvršenim akcijama grupa bataljona[3] koje djeluju na ovom sektoru sa sljedećim:

Noću 14—15 ov. mj. izvršena je akcija na selo Plavno, želj. stanicu Plavno, zaselak Dragašići i sam vijadukt.[4] Akcija je uspjela, naše su snage iste noći uspjele razrušiti most Bender u dužini 40—50 metara, t.j. dva raspona. U samom selu Plavnu i zaseocima nije bilo većih četničkih snaga (40 svega), gdje smo uspjeli zarobiti 12 četnika i jednog ubili. Na našoj strani za vrijeme akcije nije bilo žrtava, sem što se je desilo prilikom našeg podilaženja da je jednom partizanu iz bataljona »M.O.« ispala bomba sa opasača koja je eksplodirala i ranila 3 druga i jednu drugaricu (jedan je teže ranjen).

Isto tako prilikom prebacivanja naših snaga od Popine u pravcu Plavna, naše patrole i patrole 2 čete X krajiške brigade sukobile su se u Međugorju iznad Konjske Glave, misleći i jedni i drugi da nisu partizani. U toj borbi ranjena su 2 druga iz 2 čete X krajiške brigade (jedan teže).

Po prikupljenim podacima o stanju neprijatelja u pojedinim mjestima, mi ćemo nakon toga i preduzeti akciju, kako to već bude situacija zahtijevala.

Pošto se četnička banda od Plavna do Otrića skoncentrisala svojim snagama (1200) u selima Nad Vrelo, Rastičevo i Zrmanja, koja je dosta dobro i organizovana iako među njima nema Dražinih oficira, mišljenje ovog štaba je, ukoliko postoji ikakva mogućnost, da se naše snage na ovom sektoru pojačaju najmanje još sa dva bataljona, gdje bi onda mogli uspješno računati na potpuno uništenje ove bande. Naše mišljenje za pojačanje ovog sektora je iz sljedećih razloga: što sa snagama kojima raspolažemo ne možemo jednim obuhvatnim napadom neprijatelja uspjeti razoružati, jer isti upotrebljava način našeg ratovanja otstupajući u toku borbe, bježeći u šumu i zalazeći iza leđa našim djelovima. Kada bi se ovaj sektor pojačao, mi bi neprijatelja na ovom sektoru napadali sa dva pravca, sa sjevera od Otrića i južno od Plavna. U slučaju dolaska

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 105.
[2] i [3] O formiranju i sastavu ovog štaba 1 grupe bataljona vidi dok. br. 107.
[4] Vijadukt na pruzi Gračac—Knin. Vidi dok. br. 107 i 250.

pojačanja ovog sektora i uništenja četničke bande, otvara se široka mogućnost za prelaz i mobilizaciju u N.O. Vojsku.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za operat. štab:
Stevo Opsenica v. r.

BROJ 105

PISMO POKRAJINSKOG KOMITETA KPH ZA DALMACIJU OD 17. OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU U VEZI RADA PARTIJSKE ORGANIZACIJE[1]

POKRAJINSKI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
ZA DALMACIJU

17. III. 1943.

OKRUŽNOM KOMITETU K.P.H.

ZA SREDNJU DALMACIJU

Dragi drugovi,

Vaš partijski izvještaj od 20. III. ov. g., obrasce i obračun part, članarine, konstatacije sa vaše okr. konf.[2] kao i ostalu poštu poslatu po kuriru primili smo u redu, te vam u vezi s tim i odgovaramo:

1) smatramo, da je pogrešno i za sada još preuranjeno kada postavljate da je potrebno preuzeti akciju protiv P.[3] Kaliterne i V.[4] Krstulovića. Preduzimati još sada akciju protiv njih to je linija najmanjeg otpora. Za sada mi se moramo ograničiti prvenstveno na njihovo svestrano raskrinkavanje u narodu, tako da ih politički i organiz. onemogućimo da ma šta postignu u vezisa svojim nastojanjima, pa kad ih politički dotučemo i postanu političke liješine, tek onda ako oni i dalje nastave sa svojom protiv narodnom rabotom možemo preduzeti i akciju u smislu njihove likvidacije.

2) U duhu samih odluka okružne konferencije trebate što više aktivizirati članove Partije u N.O.O., na taj način što ćete povećati odgovornost članova Partije i kandidata koji rade u N.O.O. Pored ostalih pitanja kojima se trebaju bavit narodno-osl. odb. naročito u danom momentu n.o.o. treba da posvete naročitu pažnju proučavanja mogućnosti da se bar koliko toliko omogući ishrana stanovništva. Problem ishrane

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 28/317—318.
[2] Vidi dok. br. 76 i 86.
[3] Paško Kaliterna.
[4] Vojko Krstulović-Švora.

stanovništva sada se postavlja kao jedno od najgoručijih pitanja. N.O.O a naročito komunisti u N.O.O, trebaju da pokažu maksimum samoinicijative i dobre volje da se narodu bar u nečemu pomogne u tome pravcu. Tim pitanjem treba i sam O.K. da se najozbiljnije pozabavi. Mi pred narodom moramo se pokazati kao ljudi koji sa svoje strane ulažemo sve snage da mu bar u nečemu olakšamo njegov teški ekonomski položaj. Potrebno je da narod vidi bair našu dobru volju i brigu za njegovu ihsranu, a u koliko se nema mogućnosti i sredstava đa se svim njegovim potrebama udovoljiti on će to lakše i snositi i razumjeti teškoće i nemogućnosti u vezi sa time. Što se tiče upustva za rad. N.O. fondova preko partijaca u N.O.O za Dalmaciju naredit ćemo da N.O.O. za Dalmaciju izda potrebna upustva.

3) Već nekoliko mjeseca kako ukazujemo na slabosti splitske organizacije, kao i na to kako se u njoj mora postići preokret, međutim iz vašeg poslednjeg izvještaja, da i pored svih ukazivanja splitska organizacija još uvijek stoji na onoj istoj tačci na kojoj je stajala i pre nekoliko mjeseci, t.j. još uvijek se ne mogu naći mogućnosti da se toj organizaciji obezbjedi jedno solidno rukovodstvo. Mislimo, da je izlišno ukazivati na važnost splitske organizacije s obzirom na važnost Splita u vezi sa političkim zbivanjem kao i aktivnošću kako četnika tako i ostalih vodstava građanskih stranaka, kao i na to kakvu ulogu političku, ima Split za čitavu Dalmaciju.

4) U vašem izvještaju naglašava se, da je organizacija A.F.Z. obuhvatila 3273 drugarice dok u samom radu je obuhvaćeno i tri puta više. Takvo postavljanje stvari može se dobiti utisak da postoji izvjesno nerazumjevanje što je zapravo A.F.Z.

A.F.Z. treba prvenstveno shvatiti kao široki pokret antifašistički raspoloženih žena a ne kao neku organizaciju sa svojim čvrstim org. formama, pa prema tome nepravilno je s jedne strane navoditi cifru od 4273 žena u smislu neke org. obuhvaćenosti i tri puta više koje su obuhvaćene radom. Sve žene koje ma čime sudjeluju i doprinose N.O. borbi ili sudjeluju u Antifaš. pokretu smatraju se pripadnice A.F.Z. To što mi imamo seoske, općinske, kotarske, okružne dobre A.F.Z. to su samo rukovodstva toga širokog antifašističkog fronta u kome su okupljene i koji okuplja sve antifaš-raspoložene žene.

5) U stavu 3 pod »stanje part, org.« navodite da O.K. iako se brojčano jačao još uvijek ne odgovara svojoj dužnosti što svi članovi nisu dovoljno upoznati sa strukturom part, organ. Nama je neshvatljivo to kako je moguće da čak članovi O.K. naše Partije nisu dovoljno upoznati sa strukturom organizacije kada se ko jedan od najprvih zadataka prilikom primanja u našu Partiju novih članova, postavlja da svaki novo primljeni član mora znati bar kako izgleda struktura naše part, organizacije. To je ono hitno, od čega zavisi u koliko će jedan član Partije moći uspješno da radi i da se snalazi na partijskom radu.

6) Smatramo za ispravnim što ste svestrano pomogli našoj vojsci, kako u pogledu mobilizacije tako i u pogledu slanja partijaca i kandidata u vojsku. Pri tome vam skrećemo pažnju da trebate posvetiti veću pa-

žnju nego do sada na političko uzdizanje vojske kao i na jačanje Partije u vojsci kako u pravcu njene rukovodeće uloge, tako i u pravcu brojčanog jačanja Partije.

7) Ne bi se u potpunosti složili sa vami kada vi tvrdite [da] naročitih grešaka prilikom mobilizacije nije bilo. Mi smo vam u vezi s time već ukazali na počinjene greške prilikom mobilizacije iz kojih vi treba da povučete potrebne pouke.

8) Po pitanju kand. i simp, grupa u najskorije vrijeme poslat ćemo vam potrebna upustva i obrazloženja.

9) S obzirom na kratkoću vremena mi smo ipak učinili izvjesne primedbe u vezi sa vašim konstatacijama donesenim na okr. konferenciji. Ma da bi imali da stavimo ili bolje reći da preformulišemo još neke stavove i zaključke koje ste u konstatacijama iznili, te sa ovim našim izmjenama možemo ih poslati organizacijama na prorađivanje i na provođenje u život. Iz konstatacije kao i iz dopisa druga Steve i vaših nama se čini da na konferenciji nije u dovoljnoj mjeri bilo istaknuto organizaciono pitanje kao osnovno pitanje naše part. org. u danom momentu, t. j. mi dobijamo utisak da se vi niste u dovoljnoj mjeri bavili i proučavah gdje leže i gdje su uzroci org. slabosti naše partije i na koji se način one mogu u najskorije vrijeme otkloniti. Tome pitanju vi ćete morati sada poslije konferencije posvetiti naročito pažnju kao jednom od glavnih pitanja naše part. org.

10) Što se tiče političke situacije na ovome terenu ona je uglavnom nepromjenjena izuzev to, što smo danas saznah o izvjesnoj koncentraciji njemačkih snaga u Aržano i Imotski, koje navodno trebaju da se krenu prema Dalmaciji za čišćenje terena prema Primorju. Talijanske snage koje su bile u Imotskom oko 2000 uputile su se prema Mostaru. Isto tako, još nedovoljno provjereno saznajemo i to, da Njemci u Imotskom udaljuju ustaše od sebe kao svoje pomagače pa ih čak i hapse dok se oslanjaju na domobrance. Moguće da će to biti jedan nov manevar Njemaca s obzirom da su ustaše među hrvatskim življem izgubili svaki politički uticaj i da im sada domobrani, na koje hrv. narod ipak gleda drugim očima, trebaju poslužiti kao oruđe za sprovođenje novih zločina nad našim narodom. Isto tako saznajemo da Njemci svuda kuda dođu vrše mobilizaciju za domobrane svakako da će nonovomobilisane otpremati bilo za rad bilo za Istočni front.

11) Danas smo saznali da ustaše namjeravaju da zaposjednu u Brela »Soline«, a to bi značilo da nam se zatvara veza Biokova sa Mosorom. U vezi s time treba obavjestiti Mosorski bataljon, da u tom smislu bude budan, a i Biokovski odred će biti budan pa ako bi se to i desilo treba odmah preduzeti akciju kako bi se ta njihova namjera osujetila jer mi moramo imati slobodan prilaz sa Biokova na Mosor i obratno, odnosno mora postojati veza između Južne i Srednje Dalmacije.

12) Za sada još nemamo nikakvih veza sa Štabom Divizije. Kad budemo ispostavili izvjestdt ćemo vas, te prema tome i novo mobilisane mi nemamo kud otpremiti, zato novomobihsane ne kretati od kuća. Ukoliko

nemamo mogućnosti za njihovo daljnje prebacivanje kao i pušaka za njihovo naoružavanje i za učvršćavanje u odrede na našem terenu.

S drugarskim pozdravom .

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za P.K. K.P.H. ZA DALMACIJU
Ranka[h] v. r.

BROJ 106

ZAPOVIJEST ŠTABA SPLITSKOG PARTIZANSKOG NOP ODREDA OD 17. OŽUJKA 1943. POTCINJENIM JEDINICAMA O PRIPREMAMA NEPRIJATELJSKE OFENZIVE NA PODRUČJE MUĆA[1]

Stab Splitskog
Partizanskog Odreda
Br. 11.
17-111-1943.

Z A P O V J E S T

Prema dobivenim informacijama neprijatelj bi mogao poduzeti ofenzivu na oslobođen Mućki teritorij.[2] Prema svim podatcima neprijatelj će najvjerojatnije napadati sa svojim glavnim snagama od strane Klisa preko Pragova i od strane Dicma, preko Neorića, a sa svojim bočnim osiguranjem preko Klis—Blaca, Lećevica, Malačka—Lećevica i Hrvače—Zelovo—Svilaja. Sa zapadne strane mućkog područja vjerojatno će napadati ustaše iz Graca i Ružića.

Prema informacijama imali bi napadati na svom ovom sektoru 2 italijanska bataljona u jačini od 1000 vojnika, sa 2 baterije topova. Ova vojska bi imala napadati od strane Sinja i Klisa. Da bi se neprijatelju onemogućilo, da nesmetano prođe

N A R E Đ U J E M O

1. Jedna četa 1 bataljona koja se nalazi na sektoru Lećevice osigurat će bočno od strane Lećevice prema Malački glavninu koja će se kretati planinom Moseć i sa kojom će stalno održavati vezu.

Jedna četa 1 bataljona držat će položaj u pravcu Dicma, a za slučaj neprijateljskog upada u oslobođeni teritorij, povlačit će se prema Moseću.

[5] Neda Marović-Ranka.
[1] Original (upkan na pisaćem stroju u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 2/1—27, k. 1603B.
[2] Neprijatelj je poduzeo ovu akciju čišćenja u cilju hvatanja i interniranja stanovništva. Vidi dok. br. 263, 265, 266, 268, 269, 272, 274 i 275.

Štab Splitskog
Partizanskog Odreda
Br.11.
17-III-1943.

Broj: 211—27
1603 5

Zapovjest

Prema dobivenim informacijama neprijatelj bi mogao poduzeti ofanzivu na oslobodje Muški teritorij.Prema svim podatcima neprijatelj će najvjerojatnije napadati sa svojim glavnim snagama od strane Klisa preko Prugova i od strane Dicma,preko Moorića,a sa svojim bočnim osiguranjima preko Klis-Klaca,Lečevica,Malačka-Lečevica i Hrvaci-Zelovo-Svilaja.Sa zapadne strane Muškog područja vjerojatno će napadati Ustaše iz Grada i Muća.

Prema informacijama imali bi napadati na ovom ovom sektoru 2 italijanska bataljona u jačini od 1000 vojnika,sa 2 baterije topova.Ova vojska bi imale napadati od strane Sinja i Klisa. Da bi se neprijatelju onemogućilo,da nesmetano prodje

Naređujem

I.Jedna četa 1 bataljona koja se nalazi na sektoru Lečevice osigurat će bočno od strane Lečevice prema Malački glavnini koja će se kretati planinom Moseč i sa kojom će stalno održavati vezu.

Jedna četa 1 bataljona držat će položaj u pravcu Dicma,a za slučaj neprijateljskog upada u oslobodjeni teritorij,povlačit će se prema Moseču.

Jedna četa prvog bataljona sa jednim vodom držat će položaj Sutina prema Djipalu,a sa jednim vodom i puškomitraljezom držat će položaj prema Zelovu,održavajuć stalnu i neprekidnu vezu sa vodom Sutina i 3 četom 3 bataljona koja se nalazi na položaju Zelovo.

II.Bukov-Mali vod u zajednici sa punktom Prugovo držat će položaj iznad Gizdavca i sprečavati prodor prema Lečevici i Muća.

III.Treća četa III bataljona držat će položaj prema Zelovu,a istoj će se pridodati punkt u Zlopolju i G Muslini.

IV.Prva četa III bataljona držat će položaj neđendino brdo Ćukvica prema selu Kamjano.

V.Druga četa III bataljona ostat će i dalje na istom mjestu,kao rezerva,a sa manjim dijelom da istura jače patrole u pravcu Postinje-Trba.

VI. Štab 1 bataljonanalazit će se na položaju Sutina-Zelovo,a štab 3 bataljona nalazit će se na Moseču.Kod borbe prvi bataljon preuzet će komandu nad jedinicama Sutina-Zelovo,a treći bataljon nad jedinicama Moorić-Gizdavac-Lečevica-Moseč.

VII.Drugi bataljon držat će položaje Crivaci-Mirlović-Moovička Svilaja i teći sa tim da im pod sv ojom kontrolom zapadni dio Svilaje.

VIII.Štab Odreda nalazit će se na Moseču.

IX.Zajer por lažanja sa jedinice,Sutina-Zelovo pravcu Svilaja i teći da se poveže sa drugim bataljonom,a sa jedinice na sektoru Lečevica-Gizdavac-Moorić pravac Moseč-Kladnjica-Cretok-Trclekvo.

X.Za slučaj jačeg neprijateljskog ophodjenja,jedinice koje se budu nalaziti na Svilaji probiti se preko Moovičke Svilaje,Kozjaka,Uništa,Dinarski greben,a jedinice oko Moseča pravac Visoko-Ljubostinje-Vrljice-Konjevrati,Miljevci-Promina,Lukar-Biskupija-Dinarski greben.

XI.Mrzu na borce skuhati još u toku noći.

Smrt fašizmu - Sloboda narodu!

Tam.Nokić Gombosra.

Komandant,
Ćiro Ro.

ARHIVA DESKH

Faksimil dokumenta broj 106

Jedna četa prvog bataljona sa jednim vodom držat će položaj Sutina prema Đipalu, a sa jednim vodom i puškomilraljezom držat će položaj prema Zelovu, održajuć stalnu i neprekidnu vezu sa vodom u Sutina i 3 četom bataljona koja se nalazi na položaju Zelovo.

II. Bukovački vod u zajednici sa punktom Prugovo držat će položaj iznad Gizdavca i sprečavati prodor prema Lećevici i Muću.

III. Treća četa III bataljona držat će položaj prema Zelovu, a istoj će se pridodati punkt u Zlopolju i G. Muslini.

IV. Prva četa III bataljona držat će položaj naMandino brdo Mutvica prema selu Ramljane.

V. Druga četa III bataljona ostat će i dalje na istom mjestu, kao rezerva, a sa zadatkom da istura jače patrole u pravcu Postinje—Vrba.

VI. Štab 1 bataljona nalazit će se na položaju Sutiina—Zelovo, a štab 3 bataljona nalazit će se na Moseću. Kod borbe prvi bataljon preuzet će komandu nad jedinicama Sutina—Zelovo, a treći bataljon nad jedinicama Neorić—Gizdavac—Lećevica—Moseć.

VII. Drugi bataljon držat će položaj Crivac—Mirlović—Maovička Svilaja i težiiti za tim da ima pod svojom kontrolom zapadni dio Svilaje.

VIII. Štab Odreda nalazit će se na Moseću.

IX. Smjer povlačenja za jedinice, Sutina—Zelovo pravcem Svilaja i težiti da se povežete sa drugim bataljonom, a za jedinice na sektoru Lećevioa—Gizdavac—Neorić pravac Moseć—Kladnjica—Sratok—Trolokve.

X. Za slučaj jačeg neprijateljskog opkoljavanja, jedinice koje se budu nalaziti na Svilaji probiti se preko Maovičke Svilaje, Kozjaka, Uništa. Dinarski greben, a jedinice oko Moseća pravac Visoko—Ljubostinje—Kraljice—Konjevrati, Miljevci—Promina, Lukar—Biskupija—Dinarski greben.

XI. Hranu za borce skuhati još u toku noći.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. Politkomesara,
B. Pecić v. r.

Komandant,
Sime Ivas v. r.

BROJ 107

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA SEKTOR ZRMANJA OD 18. OŽUJKA 1943. ŠTABU PRVOG KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O RUŠENJU VIJADUKTA BENDER[1]

OPERATIVNI STAB ZA
SEKTOR ZRMANJA
18. III. 1943 g.

23. 3. 43.[2]

ŠTABU I KORPUSA N.O.V. HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj sa ovog sektora, u vremenu od 9. do 18 o. mj., slijedeći:

1) Jačina neprijatelja na sektoru od Benderà do Otrića iznosi: I četnička brigada,[3] koja broji 700—800 boraca; brigada se dijeli na 4 bataljona od kojih svaki prosječno ima 200 boraca. Kao njihov najbolji bataljon je I bataljon kome je komandant bataljona najveći četnički bandit Đuran Marić. Komandant I njihove brigade je kapetan Jeftić.

Naoružanje ove njihove brigade je slijedeće: 2 mala bacača, 7 teš. mitraljeza i 9. p. mitraljeza, dok su ostali sa puškama većinom francuskog modela.

Cilj i zadatak neprijateljske brigade bio je sljedeći: da zauzmu položaje Debelo Brdo, Grlo, Ljubinu Poljanu, Poštak, Konjsku Glavu, Gologlav i Crni Vrh i sa time da se po vežu sa Strmicom.

II njihova brigada, u kojoj se nalaze četničke bande iz Ervenika, Zegara, Krupe, Turovca i gračački četnici, imala jc zadatak da produži lijevo od D. Brda pravcem Velebita do Gračaca. Jačina i naoružanje ove brigade nije nam poznato.

Ovakav njihov raspored o zaposjedanju označenih položaja imao bi zadatak postavljanje granice i čuvanje iste od »-napada komunista na oslobođeni teritoraj«. U tom smislu već su se jedinice počele koncentrisati na sektoru Zrmanja—Rastičevo.

2) Naše snage koje su vršile operaciju na ovom sektoru jesu: I bataljon I udarne brigade »Marko Orešković«, II udarni i IV bataljon L.P.O.[4] od kojih je formirana grupa bataljona u jačini od 540 boraca.

Naše naoružanje iznosi 20 p. mitraljeza, jedan mali bacač a ostalo puške raznog modela.

Zadatak grupe bataljona bio je čišćenje četničkih bandi na ovom sektoru i proširivanje našeg oslobođenog teritorija, formiranje novih jedinica od zarobljenih i dobrovoljno prijavljenih u N.O. vojsku, osujećenje neprijatelja u njegovim ciljevima, kao i u prekidu neprijateljskih saobraćaja (rušenje Benderà).[5]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, reg. br. 22/3, k. 421A.
[2] Datum prijema izvještaja u. Štabu Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske.
[3] Iz sastava Dinarske četničke divizije.
[4] Lički NOP odred.
[5] Vijadukt na pruzi Gračac—Knim.

3) Sa akcijama je rukovodio Operativni štab koji je sastavljen od 5 članova i to: kao komandant Operativnog štaba drug Stevan Opsenica, oper. oficir VI divizije, a članovi drugovi: Popović J. Tomo, komandant L.P.O., Ilija Radaković, Š.O.C.[6] I udarne brigade, Maričić Vlado, zamj. politkomesara L.P.O. i Uzelac Miloš, oficir pri Štabu L.P.O.

4) Kratak opis borbi: bataljoni prije nego što je formirana grupa istih nalazili su se i to: bataljon »Marko Orešković« u Gračacu, IV bataljon L.O. u selu Grabu, a II udarni (bataljon) L.P.O. u Popini. Po dolasku bataljona »M.O.«[7] i IV bataljona L.P.O. iz Gračaca, koji su kretali prugom prema Otriću, gdje su stupili u borbu sa neprijateljom na Otriću, zaselak Rutalji, na dan 9. III. 43 g. u 8 časova, neprijatelj je napustio, pod pritiskom naših snaga, selo Otrić i povukao se u selo Rastičevo. Ova dva bataljona zaposjeli su položaje oko istog sela. U ovoj borbi nije učestvovao II udarni bataljon L.P.O. 10 marta o. g. došao je u sastav ovih bataljona i II bataljon L.O. gdje je istog dana vršena akcija na selo Rastičevo, koja nije uspjela iz razloga što je našim snagama, koje su bile protjerale četničke bande iz navedenog sela, zašao iza leđa neprijatelj jačine do 200 čelnika koji su nastupali sa pravca Cerovac—Vliojla, Mala Popina—Rastičevo. Naše su se snage uslijed novonastale situacije morale povući na polazne položaje. Ova akcija izvodila se bez obrazovanja operativnog štaba, kao i prethodno izrađenog plana za napad. Po dolasku komandanta Operativnog štaba druga Steve Opsenice i po obrazovanju operativnog štaba, naše snage su se povukle u selo V. Popinu, na odmor i pripremanje ljudstva i plana za napad. Snage su povučene iz razloga što je neprijatelj sve svoje raspoložive snage bio privukao, t. j. koncentrisao na ovaj sektor, uslijed čega se moralo pristupiti izvršenju zadataka na drugi način.

11. III. o. mj. upućeni su ob.[8] povjerenici da prikupe podatke o stanju neprijateljskih snaga prema Plavnu i Benderu, kao i da li se nalaze naše snage u Tiškovcu. Iste podatke dobili smo u toku 13. III. ov. mj., t. j. da je neprijatelj skoncentrisao snage I svoje brigade, 700—800 ljudi, a pored toga dobio je pojačanje od Krupe, oko 400 naoružanih ljudi koji su se nalazili u Turovcu, dok oko Plavna i Benderà nema jačih snaga već samo neki manji djelovi. Usljed ovakove situacije stvoren je plan da se 13. III. o. mj. u 24 časa sva tri bataljona krenu pravcem V. Popina, Ljubina Poljana, Međugorje, Plavno, sa zadatkom da se poruši Bender i pročisti Plavno kao i zaseoci oko Benderà. Samim polaskom naređeno je bataljonima da rasture po zaseocima V. Popine vijesti: da smo dobili naređenje đa sc povučemo u pravcu Srba, a da dolazi na V. Popinu I udarna brigada iz pravca Gračac. Sa ovim je neprijateljska koncentracija vezana za sektor Otrić—Popina, a naš odlazak nije bio poznat sve dotle dok se nije čula detonacija na Benderu.

Već oko 15 časova istog dana naše snage sa eksplozivom nalazile su se kod Savića stanova više Plavna, sa sjeverne strane. Stvoren je plan

[6] Sef obavještajnog centra.
[7] »Marko Orešković-« (Prvi bataljon Prve NOU brigade).
[8] Obavještajni.

i izvršen raspored jedinica. Na ovom mjestu nađena je i jedna četa X krajiške brigade. Plan i raspored bio je sljedeći:

Krajiška četa i dvije čete II bataljona L.P.O. dobile su zadatak da zaposjednu kote Konjska Glava, Bobija, Crni Vrh i kote južno od samog tunela na prugi sjeverozapadno od Benderà. Jedna četa II bataljona L.O. ostala je u rezervi. I bataljon »M. O.« dobio je zadatak da napadne sami Bender sa sjeverne i zapadne strane. IV bataljon L.O. da sa dvije čete napadne Bender sa istočne i dade osiguranje sa južne strane prema Otonu i Pađanima. Jedna četa ovog bataljona da pročisti selo Plavno i ostane kao osiguranje prema Strmici, Radljevcu i Golubiću. Napad je trebao otpočeti u 23 časa.

Podilazeći k cilju I i IV bataljon naišli su na neprijateljske predstraže na Kiti i u selu Plavnu, koje su naše predstraže uspjele pobiti i veći ddo zarobiti, dok je posada od 40 boraca sa 2 teš. mitraljeza sa Benderà i stanice Plavno uspjela blagovremeno pobjeći. Minersko odjeljenje već 15. III u 2 časa pristupilo je svome zadatku, t. j. miniran je jedan stub, koji je u cijelosti porušen sa dva raspona u dužini od oko 45 metara.

Usljed dalekog marša i hladne noći u toku 15. o. mj. jedinice su ostale na zauzetim položajima radi odmora, dok su jače patrole pretresale sumnjive kuće gdje je nađeno nešto odjeće i obućne spreme i 14 naoružanih ljudi koji nisu htjeli pobjeći.

16. o. mj. oko 7 časova dobivamo izvještaj od ob. službe da neprijatelj koji je koncentrisan namjerava da zaposjedne Poštak, Kučinu Kosu i Konjsku Glavu. Odmah je povraćen IV bataljon u Međugorje gdje je stajao kao rezerva, II bataljon, koji je držao položaje od Bobije do tunela prema prugi, rokiran je u lijevo a IV bataljon pojačao naše desno krilo. Istog dana oko 11 časova neprijatelj je pokušao da zauzme Bobiju i Konjsku Glavu ali se susreo sa našim osmatračnicama i vidjevši da su položaji posjednuti povratio se bez borbe natrag. Oko 15 časova istog dana njihov bataljon »Marić« nadirao je od Zrmanje prugom prema Benderu gdje je držao položaje bataljon »M. O«. Istom je bila planski priređena klopka, ali »hrabri« »Marić« nije se usudio prići bliže od 1.500 metara odakle je od 15 do 18 časova ispucao more metaka u zaklone naših boraca, a poslije 18 časova, vidjevši da »Marić« ne smije naprijed, bataljon »M. O.« zaletio se u protunapad i u trku za »Marićem« već do 20 časova upao u Pribudić i Prljevo, dok je »Marić« dospio pravo u Zrmanju. Već u toku noći prebačen je II bataljon L. O. na sektor »M. O.« t. j. Bender, Plavno, Pribudić i Prljevo, dok je »M. O.« imao zadatak da pre dsamu zoru 17. o. mj. ujutro napreduje prugom prema Mrčaju, Nad Vrelom i Rastičevu, a IV bataljon L.O. da potisne neprijatelja sa kota između Konjske Glave i Rastičeva, da se rokira desnim krilom ispod Poštaka sa zapadne strane i da napadne sa sjeverne i istočne strane Rastičevo. 17. o. mj. oko 6 časova naše jedinice stegle su u vidu potkovice obruč oko Rastičeva, t. j. sa sjeverne, istočne i južne strane.

Usljed dana i slabe borbenosti kao i rukovodilaca[9] IV bataljona L.O. neprijatelj je isti uspio zaustaviti, tako da ni »M. O.« nije mogao sam da prodire unutra pošto se neprijatelj utvrdio u špiljama i kamenjarima Nad Vrelom i Rastičeva. Na ovim položajima ove dvije jedinice ostale su čitavi dan. 17. o. mj. oko 18 časova pripremljen je energičan napad, koji je »M. O.« opet najozbiljnije shvatio, dok je IV bataljon opet zatezao i nije imao smjelosti ni odvažnosti da napadne neprijatelja energično i brao, te je neprijatelj pod pritiskom »M. O.« uspio pobjeći preko Nad Vrelom i M. Popine u pravcu Viojle i Turovca.

Gubici neprijatelja za vrijeme ovih akcija iznose: 11 mrtvih i 20 ranjenih i 32 zarobljena.

Sopstveni gubici: 6 mrtvih i 25 ranjenih.

Zarobljeno je 28 pušaka raznog kalibra, većinom francuske, po 100 metaka za pušku, jedno postolje od franc, teš. mitraljeza i ostale razne vojničke spreme.

U svim ovim akcijama utrošeno je za p. mitraljeze jug. i tal. 2020 metaka a puščane municije 3750 metaka, mina za mali bacač utrošeno je 15 kom.

Akcije su izvođene po izrađenom planu za napad od strane Operat. Štaba, sem akcije koje je izvođena na selo Rastičevo na dan 10 o. mj. koja je vršena bez prethodno izrađenog plana za napad. U svim ovim akcijama koje su vršene neprijatelj je davao otpor, ali s obzirom na naše male snage i na veliki prostor neprijatelj je uvijek uspijevao pobjeći ispred naših snaga.

U ovim akcijama naročito se istakao bataljon »Marko Orešković«, koji je kroz cijelo vrijeme trajanja operacija pokazao visoku svijest i borbenost, te iz navedenog razloga ovaj štab mišljenja je da se pohvali.

Neprijatelj je zauzimanjem ovih sela od strane naših snaga teško pogođen s obzirom što su četnički banditi, koji su iz ovih sela, otišli od svojih kuća, a kod kuće ostala im je familija nesposobna za rad, a sada su u jeku poljski radovi, a s druge strane što banda u pravcu kuda je pobjegla nema hrane, jer su se isti hranili iz svoga sela, t. j. iz svojih kuća.

Sada se naše snage nalaze u zauzetim selima na odmoru i držanju položaja oslobođenog teritorija i to: I bataljon »M. O.« u selu Rastičevu, II udarni bataljon na položaju iznad Prljeva do kote Kita prema Benderai, a IV bataljon u Otriću.

Po prikupljenim podacima o neprijatelju, njegovim namjerama, izradiićemo plan za napad i akcije ćemo izvoditi po izrađenom planu gdje to bude najzgodnije, o čemu ćemo vas redovno izvještavati poslije svake završene akcije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar
Ilija Radaković v. r.

Za Operat. štab:
komandant v. r.
Stevo Opsenica

[9] Ovaj dio rečenice u originalu je nejasan.

BROJ 108

IZVJEŠTAJ OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN OD 18. OŽUJKA 1943. ŠTABU GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE O FORMIRANJU NOVIH PARTIZANSKIH ČETA[1]

Okružni Komitet K.P.H. Knin
Broj: službeno
Dinarski punkt, 18. marta 1943.

ŠTABU GRUPE PARTIZANSKIH ODREDA DALMACIJE

Dragi drugovi,

Primili smo vaš [dopis] od 6. ov. mj. ali nam u njemu ne javljate ništa po pitanju čete, odnosno odreda kojega mislimo formirati u ovom kraju. Što se tiče ovoga punkta mi smo ga vojnički organizovali uglavnom od starijih drugova, njih 10.

Od novomobilisanih do sada, njih oko 25 formirali smo četu. Za komandira smo postavili druga Đorđa Medića, ranije zamjenika komandira iz Krvavog bat.,[2] za politkoma Dunicu Kotoraša, a zamjenika Dušana Plenču. Mi smo ovu jedin. otcjepili od punkta i osamostalili je, a činit ćemo da ona što prije pošalje svoj izvještaj, kako bi vi i nad ovom jedinicom imali što bolju kontrolu. Do sada su izvršili dvije akcije i to u Topolju, gdje su zarobili dva četnika, 1 kravu i par ovaca, zatim u Biskupiji ubili dvojicu četnika iz Ramljana koji su toga dana pratili neke popove na Polaču.

Mišljenja smo da bi ova jedinica bila znatno bolja, kad bi među njima bilo starih boraca, a još bolje kad bi ovamo poslali jedan vod od onih koji su bili na bukovičkom ili prominskom terenu. Na taj način bi mobilizacija bila sprovedena brže, jer bi imali mogućnost vršiti veće akcije.

Što se tiče II. Bat.,[3] ne možemo za sada da damo nikakovo pojačanje, jer naši drugovi svi idu na teren. Drugovi koji su otišli na drniški sektor gledaće da uhvate vezu sa II. Bat. i da mu gdje je potrebno budu od koristi.

Vojno-politička situacija u ovom kraju se dosta izmjenila. Uznemirenost koja je nastala približavanjem Njemaca jenjaje. Odnos Njemaca prema stanovništvu kao i prema četnicima nije nam poznat iz pouzdanih izvora. Koliko čujemo sa strane, da u toj vojsci ima svega više nego Njemaca, a prema stanovništvu se odnose dosta dobro. Odnos njihov prema četnicima nije jasan. Neki od ovdašnjih četnika tvrde da su bili u Drvaru i da su ih Njemci uputili nazad, a Njemci da idu istim putem nazad, a u mjestima da ostaje legija. Iz Peulja doznajemo da su veće

[1] Koplja originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimale u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, tilm 6/726.

[2] Odnosi se na Kninski bataljon koji je početkom veljače ušao u sastav Pete dalmatinske brigade. Vidi dok. br. 12. napomenu 3.

[3] Vjerojatno se odnosi na Drugi bataljon Odreda srednje Dalmacije.

kolone Njemaca i hrvatske vojske, legionara i ustaša prošli za Livno. Partizanska straža u Uništima nije do sada uhvatila direktan kontakta ni sa vojskom ni sa civilima.

Sa našeg sektora doznajemo da su naše snage u Otriću i Plavnu, gdje su izgleda zapalili želj. stanicu/' Četnici su se koncentrisali u Pađanima odakle su se Talijani spremali da iziđu, a to je jedino mjesto gdje Talijana ima sj. od Knina. Liku su svu ispraznili, a sada izgleda da iz Bukovice kreću preko Knina na jug. U Kninu su bili, skinuli sve topove sa tvrđava, ali su ih opet postavili, a poštu i želj. stanicu su napustili, koju su uzeli Hrvati. Ovo je dovelo četnike u priličnu pometnju i osjeća se među njima nedostatak jedinstvene komande. Ali sad kao pojedinci i grupe postaju dosta opasni i spremaju zasjede našim drugovima. Ü Polači su organizovali četu od 25 boraca, zatim u Biskupiji oko 12 boraca, u To pol ju ostao ostatak čete njih 8 boraca. Kroz svoje zasjede do sada su nam teško ranili jednoga druga a uhapsili petoricu. Nastojimo preko ove jedinice da očistimo kanale, jer su nam zatvorili najbolju vezu Biskupija—Vrbnik. Četnici koji se nalaze u Vrlici pod komandom su četničke brigade u Kosovu i na smjeni ostaju u Vrlici 15 dana. Sa nekim od tih četničkih komandira mi pregovaramo, ali nema uspjeha, iako su dosta popustljivi u svom držanju.

Uz drugarski i borbeni pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za
Okružni Komitet K.P.H. Knin

BROJ 109

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMITETA KPH TROGIR OD 19. OŽUJKA 1943. O OSNIVANJU KOTARSKOG NOO-a TROGIR[1]

Položaj, 19. marta 1943.

I Z V J E Š T A J
o konferenciji NOO i formiranje K. NOO za Trogir.

Pri otvoranju konferencije, koju je otvorio drug Rožić Ivan na kojoj je pozdravio sve prisutne i time prikazao značaj ove konferencije i također osnivanje K. NOO, kao prvu Narodnu vlast, koja je birana od svog naroda. Predlaže radno predsjedništvo, koje je uzelo učešće u otva-

[4] Vidi dok. br. 104, 107 i 250.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 29/207—208.

Položaj, 19. marta 1943.

Izvještaj,
o konferenciji NOO i formiranje K.NOO za Trogir.

Pri otvaranju konferencije, koju je otvorio drug Rožić Ivan na kojoj je pozdravio sve prisutne i time prikazao značaj ove konferencije i takodjer osnivanje K.NOO, kao prvu Narodnu vlast, koja je birana od svog naroda. Predlaže radno prestavništvo, na kojem je uzelo učešće u otvaranju dnevnog reda. Pri otvaranju dnevnog reda čuli su se poklici od prisutnih, da živi drug Staljin, AVNOJ, NOB, drug Tito i t.d.

Radno predsjedništvo predlaže dnevni red.
1/Politička situacija
2/Formiranje K.NOO i podjela dužnosti
3/NOB
4/Eventualije

Radno presjedništvo daje riječ po prvoj tačci drugu Elektru.

Drug Elektro uzima riječ i prikazuje današnju političku situaciju, te kaže kako je došlo do rata izmedju rodoljubivih naroda i njemačkog i talijanskog fašizma. Poslije toga je prešao na borbu fašizma protiv zemlje socijalizma SSSR u kojem kaže, da Sovjetski Savez i njegova Crvena Armija snosi najveći teret borbe, protiv fašističkih porobljivača. Dalje razlaže borbu Crvene Armije, koja je zadala neprijatelju smrtonosne udarce kod Staljingrada i t.d., tako da goni i čisti fašističku gamad iz svoje zemlje, tako da Crvena vojska ne ide samo za tim, da istjera okupatora iz svoje zemlje, već da ide zatim, da oslobodi čitavo rodoljubivo čovječanstvo od najvećeg neprijatelja njemačkog i talijanskog fašizma. Time naglašava mudro vodstvo Crvene vojske na čelu sa drugom Staljinom.

Dalje drug prikazuje slabost njemačkog i talijanskog fašizma na istočnom frontu, naglasujući kako dnevno se povlaće na desetke kilometara i kako fašistički psi, djubre zemlju, svojim liješevima, Sovjetskog Saveza. Nadalje prikazuje plijen kojega je crvena vojska zarobila od neprijatelja.

Zatim prikazuje naše unutrašnju situaciju, za koju kaže da ovih zadnjih dana, naši neprijatelji Njemci i Talijani uz pomoć ustaša i četnika navaljuju na naš krvlju oslobodjeni teritorij, te naglasuje borbu naše hrabre vojske, koja po 8 dana ne spavajuć čeka neprijatelja na položaj. Mišljenje okupatora i njegovih slugu, da će uništiti našu vojsku, oni nisu te uspjeli, a niti će uspjeti, već naprotiv naša vojska postaje sve veća, naoružanija i čvršća, vjerujući u pobjedu.

Drug je naglasio o unutrašnjoj situaciji, da treba budne paziti na gradjanske stranke, koji danas vode borbu protiv naše NOV, a naročito izdajničko vodstvo HSS, koji danas uz pomoć banda Draže Mihajlovića, skupa sa okupatorom, vodi borbu protiv našega naroda. Prikazujući unutrašnju situaciju drug je pozvao prisutne na čvrsto povezivanje fronta i pozadine, jer da jedino s time će moći pomoći našu NOB. Osvrćući se na političku situaciju Saveznika, kazao je, da već nekoliko dana traje ofenziva Saveznika u zraku, te bombardovanje najvećih gradova industrijskih Njemačke i Italije, te prikazuje borbu iz okupiranih zemalja Evrope, kao n.pr. Francuske, Grčke, Norveške, Poljske i t.d. Dakle uz pomoć Crvene vojske, Saveznika Engleske i Amerike i porobljenih zemalja, da nije daleko dan, kada će prestati fašistička čizma gaziti našu zemlju.

Zatim se prelazi na drugu tačku dnevnog reda formiranje K.NOO.

Uzima riječ drug iz radnog predsjedništva Luka, te predlaže članove izvršnog odbora i to: Druga Rožića Petra iz Trogira, druga Zagorca iz Lepenice, druga Lučina iz Vinišća te druga Majkovića iz Prgometa i Milat Tomu iz Segeta.

Prisutni članovi jednoglasno primaju ovaj izvršni odbor, te ga aklamacijom pozdravljaju.

Faksimil prve stranice dokumenta broj 109

ranju dnevnog reda. Pri otvaranju dnevnog reda čuli su se poslići od prisutnih, da živi drug Staljin, AVNOJ, NOB, drug Tito itd.

Radno predsjedništvo predlaže dnevni red.

1) Politička situacija
2) Formiranje K. NOO i podjela dužnosti
3) NOB
4) Eventuali je

Radno predsjedništvo daje riječ po prvoj tačci drugu Elektru.[2]

Drug Elektro uzima riječ i prikazuje današnju političku situaciju, te kaže kako je došlo do rata između rodoljubivih naroda i njemačkog i talijanskog fašizma. Poslije toga je prešao na borbu fašizma protiv zemlje socijalizma SSSR u kojem kaže, da Sovjetski Savez i njegova Crvena Armija snosi najveći teret borbe, protiv fašističkih porobljivača. Dalje razlaže borbu Crvene Armije, koja je zadala neprijatelju smrtonosne udarce kod Staljingrada itd., tako da goni i čisti fašističku gamad iz svoje zemlje, tako da Crvena vojska ne ide samo zia tim, da istjera okupatora iz svoje zemlje, već da ide zatiim, da oslobodi čitavo rodoljubivo čovječanstvo od najvećeg neprijatelja njemačkog i talijanskog fašizma. Time naglašava mudro vodstvo Crvene vojske na čelu sa drugom Staljinom.

Dalje drug prikazuje slabost njemačkog i talijanskog fašizma na istočnom frontu, naglasujući kako dnevno se povlače na desetke kilometara i kako fašistički psi, đubre zemlju, svojim liješevima, Sovjetskog Saveza. Nadalje prikazuje plijen kojega je crvena vojska zarobila od neprijatelja.

Zatim prikazuje našu unutrašnju situaciju, za koju kaže da ovih zadnjih dana, naši neprijatelji Njemci i Talijani uz pomoć ustaša i četnika navaljuju na naš krvlju oslobođeni teritorij, te naglasuje borbu naše hrabre vojske, koja po 8 dana ne spavajući čeka neprijatelja na položaj. Mišljenje okupatora i njegovih slugu, da će uništiti našu vojsku, oni nisu to uspjeh, a niti će uspjeti, već naprotiv naša vojska postaje sve veća, naoružanija i čvršća, vjerujući u pobjedu.

Drug je naglasio o unutrašnjoj situaciji, da treba budno paziti na građanske stranke, koje danas vode borbu protiv naše NOV, a naročito izdajničko vodstvo HSS, koji danas uz pomoć banda Draže Mihajlovića, skupa sa okupatorom, vodi borbu protiv našega naroda. Prikazujući unutrašnju situaciju drug je pozvao prisutne na čvrsto povezivanje fronta i pozadine, jer da jedino s time će moći pomoći našu NOB. Osvrćući se na političku situaciju Saveznika, kazao je, da već nekoliko dana traje ofenziva Saveznika u zraku, te bombardovanje najvećih gradova industrijskih Njemačke i Italije, te prikazuje borbu iz okupiranih zemalja Evrope, kao npr. Francuske, Grčke, Norveške, Poljske i td. Dakle uz pomoć Crvene vojske, Saveznika Engleske i Amerike i porobljenih zemalja, da nije daleko dan, kada će prestati fašistička čizma gaziti našu zemlju.

[2] Josip Rožić-EIektro.

Zatim se prelazi na drugu tačku dnevnog reda formiranje K. NOO.

Uzima riječ drug iz radnog predsjedništva Luka, te predlaže članove izvršnog odbora i to: druga Rožica Petra iz Trogira, druga Zagorca iz Lepenice, druga Lučina iz Vinišća te druga Majkovića iz Prgometa i Milat Tomu iz Segeta.

Prisutni članovi jednoglasno primaju ovaj izvršni odbor, te ga aklamacijom pozdravljaju. Zatim se predlažu članovi plenuma i to: Radić Josip iz Okruga, Miše Šime Žedno, Tomo, Sapina Doca, Ante, Rastovac, Mandić, Sratok, Bašić, Trolokve, Luka, Vrsine, Joso, Modrić, Joso, Sevid, Rico, Trogir, Jareb, Gustirna, Sikira, Drvenik, Kružan, Podorljak, Pinterić, Bristivica, Caleta, Mitlo-Vinovac, Paško Prapatnica, te predstavnici AFZ, Mara iz Segeta i predstavnik USAOJ, Rilje iz Trogira.

Prisutni su jednoglasno prihvatili ovaj predlog i sa time je bilo završeno biranje K. NOO za ovaj Kotar.

Nakon što su prihvaćeni ovi predloži da budu u plenumu gore spomenuti ljudi, poslije toga prešlo se na treću tačku dnevnog reda u kojoj je uzeo riječ drug Rožić Ivan, politički radnik od NOB.

Drug Rožić je tumačio historijsko značenje formiranja prve narodne vlasti ovoga Kotara t. j. NOO, te ocrtava detaljno strukturu NOO, kao narodnu vlast, to je podvukao kako mora i dužnost je NOO da što čvršće mora biti povezana pozadina sa frontom i još je rekao, kako treba da rade i kako treba da mrze okupatora i sve njegove sluge kao što su četnici, ustaše i drugi. Drug Rožić apelira na odbornike SNOO, kao i ONOO, da vrše svoju dužnost najispravnije, da nebi svojim eventralnim nesvijesnim radom rušili čast i ugled naše svete narodne oslobodilačke borbe, koja bi išla u korist naših neprijatelja, te kaže da neispravan rad, kao sabotiranje i drugo, da će pozvati na odgovornost sve takve odbornike.

Na kraju toga, on je pozvao sve prisutne na bratsku saradnju i pomoć, koju moraju pružiti NOO ovoga Kotara. Nakon završetka govora druga Rožića o NOB, drug Elektro u ime sviju delegata čita pozdrave NOO za Dalmaciju i OK KPH za srednju Dalmaciju, koji su prihvaćeni burnim aplauzom li poklicima da živi Komunistička Partija i KNOO kao prva narodna vlast. Poslije toga bilo je izrečeno 2 minute šutnje za pale borce.

Prelazi se na četvrtu tačku dnevnog reda t. j. eventualije. U ovoj tačci delegati su iznašli pojedine greške NOO seoskih, kao i samih općinskih. Tu su drugovi Općine Marine zatražili, da se ponovo izabere ONOO za Marinu, pošto predsjednik NOO za Marinu on je išao u oslobođeni teritorij, a poneki članovi ovoga odbora nisu bili ispravni u radu. Također i NOO općine Trogir, zatražio je ponovno formiranje usljed toga što nije najispravnije formiran, a također i njegov predsjednik je otišao u vojsku, tako da rad ONOO za Trogir prestao je da funkcioniše. Tako su još po neki drugovi prikazali greške njihovih članova NOO i s time je bila iscrpljena četvrta tačka đnevong reda uz veliki aplauz i pjesmu našoj narodnoj vlasti, OB, drugu Titu i Crvenoj Armiji.

Na završetku je drug Elektro pozvao prisutne još jednom dali su svi zato da KNOO onako kako su to prije oni izabrali, da se nebi dogodilo, da poslije toga pojedincima nebi bilo pravo.

Drug Elektro pozdravio je prisutne delegate i zahvalio im na njihovo učešće u ovoj konferenciji, te je pozdravio novi KNOO uz poklik da živi prva prava istinska narodna vlast, da živi NOB itd.

Smrt fašizmu — sloboda narodu!

Za K.K., Trogir
Elektro v. r.

P. S. Prisutni broj delegata je bio 56 t. j. svi NOO su bih zastupani osim četiri NOO.

BROJ 110

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA SEKTOR ZRMANJA OD 20. OŽUJKA 1943. GLAVNOM STABU NOV I PO HRVATSKE O NAPADU NA ČETNIČKE POLOŽAJE U DOLINI ZRMANJE[1]

OPERATIVNI ŠTAB ZA
SEKTOR ZRMANJA
20. III. 43 g.

GLAVNOM ŠTABU N.O.V. HRVATSKE

Dostavlja se operativni izvještaj od 19—20 o. mj.

19.III. 43 g. naše snage imale su slijedeći raspored.

2 udarni bataljon[2] držao je selo Plavno, Bender, Pribudić i Prljevo, t. j. Plavno i Bender kontrolisao je sa manjim patrolama, dok su snage bile skoncentrisane u Prljevu i Pribudiću.

1 bataljon »M.O.«[3] držao je položaje od želj. stanice Pribudić do zaseoka Nad Vrelom sa prugom, također sa manjim dijelovima, dok se je veći dio ljudstva na okupu odmarao u Rastičevu.

4 bataljon[4] držao je položaje kod Otrića, kontrolišući sa patrolama zaselak Sučevići i V. Popinu.

Neprijateljske snage: Ukupne jačine oko 700—800, držali su Zrmanju, t, j. sa bataljonom »Marić«.[5] Na ovom položaju neprijatelj je držao kote sa istočne strane Zrmanjske doline, od Nad Vrelom do Pribudića,

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 18/2. k. 105.
[2] i [4] Ličkog NOP odreda.
[3] -Marko Orešković« (Prvi bataljon Prve NOU brigade Seste Učke divizije).
[5] To je četnički bataljon.

ispred naših položaja. Dok su ostala dva bataljona bih skoncentrisani : bataljon Spire Lukića u Vrbici, zapadno od Zrmanjskog Vrela, na kotama, a 3 bataljon držao je položaje na Viojli (kota 875), D.[6] Brdo sjeverno od Viojle, uza kotu 851, od D. Brda sjeverozapadno prema prugi. Ovo su snage 1 četničke brigade. Dok smo obaviješteni da su snage 2 četničke brigade skoncentrisane oko Krupe i Golubića i da su povezane sa četničkom bandom koja se nalazi sa južne i istočne strane Gračaca, po čukama.

Ovakvi raspored naše snage morale su imati radi otsijecanja (odvajanja) četničke bande od sela V. Popine i ostalih sela do Plavna i Benderà i spriječiti bandi iznošenje i snabdijevanje sa hranom iz pom.[7] sela, u čemu im je na ovom sektoru zadat najteži udarac. Dok banda u svojoj pozadini uopšte hrane nema.

U toku dana 19. o. mj. stvoren je plan da ,se napadnu u prvi .sumrak sa 1 bataljonom kote između želj. pruge i doline Zrmanje na liniji Zrmanjski klanac, Palanka, a sa 4. bataljonom da se napadne i zauzme kota Viojla (875), pročisti Mala Popina, zaposjedne D. Brdo i kota 851 sjeverozapadno od D. Brda. Tačno u 21 čas ova je akcija izvedena i neprijatelj je osjetivši naše snage odmah napustio pom. položaje te se je povukao i to: bataljon »Marić« u padine Koma sjeverno od Palanke, a ostala dva bataljona: jedan se povukao — Spire Lukića — na kote Vrbice, dok se 3 bataljon povukao u Turovac i prema želj. stanici Malovan.

Pretresano selo Zrmanja i M. Popina. Narod u Zrmanji dočekao je mnogo bolje partizane nego u ostalim dosad selima, a također i u M. Popini.

20. o. mj. oko 8 časova neprijatelj je iz Vrbice i pravca Turovca napao na naše položaje Viojla i D. Brdo koje je držao naš 4 bataljon. Neprijatelj je pod zaštitom teš. mitraljeza i jednog malog bacača mina podilazio prema našim položajima i kad je došao na 200 metara, naši su borci iskočili iz svojih zaklona i izvršili' snažan protunapad. Neprijatelj je u paničnom bjegstvu pobjegao na kamenjare Vrbice i u pravcu Turovca ostavivši na položajima 4 mrtva i 8 ranjenih.

Na našoj strani bila su 3 druga mrtva i 5 ranjenih, među kojima je ranjen u desnu ruku i komesar 4 bataljona drug Ilić Stevan.

Oko 14 časova pobjegli su iz četničke bande, t. j. kamenjara Koma,
11 prisilno mobilisanih četnika i došli u Prljevo naoružani sa francuskim puškama i po 200—300 metaka na svaku i predali se našem 2 bataljonu. Jednovremeno pobjegla su iz Vrbice trojica naoružanih ljudi i predali se bataljonu »M.O.«. Svi su jednovremeno izrazili želju da se žele sa nama boriti protiv okupatora kao i protiv terora popa Đuića i Spire Lukića i njegovih pomagača.

19. o. mj. pobjegao je jedan bez oružja, tj. Prođanović Rade iz Zrmanje. Isti je pobjegao iz bataljona »Marica«, sav je isprebijan, te je isti izjavio da je pobjegao sa strelišta zato što nije htio ići u borbu protiv partizana. Također izjavljuje da ih ima još nekolicina ovako ispre-

[8] Debelo.
[7] Pomenutih.

bijanih koji nisu uspjeli pobjeći. Dalje isti izjavljuje da je ovo svakodnevna pojava u njihovim redovima i da su sad postavili u svaku desetinu po jednog do dva zagrižena četnika koji će kontrolisati i prijavljivati sve one koji budu pokazivah i najmanji trag neposlušnosti. Inače svi izjavljuju da im je najteži udarac taj što su otsječeni od sela u kojima još nešto ima hrane, da dobar dio ima onih koji su prisilno mobilisani koji će prebjeći sa oružjem na našu stranu.

Sto se tiče kombinacije i upotrebe naših snaga mi možemo na jednom sektoru uzeti sve neprijateljske položaje, dok u tom slučaju na drugom sektoru neprijatelj upada u sela, pljačka sve do čega dođe i ponovno zauzima naše položaje. Jasno je da ovo dolazi otuda što neprijatelj ima skoro duplo veće snage sa kojima drži mnogo širi sektor, sve čuke sa kojih blagovremeno otkriva naše položaje i manevre i ne da se nipošto ni noću ni danju obuhvatiti i »urakljiti«. Sto se tiče njihove borbenosti ona je ispod svake kritike, i do sada se to [pojkazalo da nam se nisu nigdje u stanju suprotstaviti.

Nezgodna je stvar ta što se sa ovim snagama sa kojima mi raspolažemo ne može izvesti jedan veći obuhvatni manevar u kome bi se neprijatelju nanijeli što veći gubitci ili prisilio na predaju, nego se ganjamo sa fkote na kotu sa njima, usljed čega je dobar dio naših boraca ostao potpuno bos.

Neophodno bi potrebno bilo da nam se stavi na raspoloženje još jedan bataljon L.P. Odreda, sa kojim bi upoznavši se sa taktikom neprijatelja mogli učiniti mnogo više.

Četnički štab brigade, kao i zborna mjesta i koncentracije, prema tačnim obavještenjima svakog dana i svaku noć mijenja svoje mjesto, tako da ne možemo stvoriti plan sa kojim bi kombinovali i upotrebili sve naše snage za uništenje njihovih jezgra.

Danas oko 12 časova dobili smo dopis X (krajiške brigade iz Grahova od kojega doslovno prepis šaljemo tome Štabu. Mi smo se obraćali Štabu X brigade još 15. o. mj. i 16. o. mj. ah, ka
ova je brigada još uvijek u pripremanju.

Pošto je danas neprijatelj otstuipio i sve se više koncentriše sa svojim snagama prema zapadu, t. j. Rujištima, Erveniku, Zegaru i Krupi, to mi izgleda da X 'krajiška brigada ne bi željela na tome sektoru učestvovati u akcijama.

Inače prema informacijama to je novoformirana[8] jedinica, većim dijelom od omladinaca i novomobilisanih boraca koji nisu prekaljeni u borbi, koji su više vezani za svoj sektor, familije i t. d., iz koga razloga ne možemo na njih puno računati. Njihov je izgled cilj pročistiti Strmicu i onda ostati na tome sektoru.

Kod naših boraca, t. j. svih bataljona, moral je svakim danom bolji, a naročito bi se popravio ukoliko bi se borcima mogla poboljšati ishrana, a naročito obuća.

Sto se tiče municije, sa municijom francuskom stojim vrlo dobro, a također prilično i sa talijanskom, dok Mauzer munidje nedostaje u

[8] Deseta kraj i£ka NO brigada formirana je 4. veljače 1943. god. kod Drvara od ljudstva Komande drvarskog područja i novopridošlih boraca.

potpunosti, t .j. na p. mitraljeze Z. B.[9] imamo od 30—-50 metaka i na puške od 6—8 metaka.

Važno je napomenuti da su borci na ovaj sektor došli sa vrlo malim brojem Mauzer municije, a u ovim borbama što smo zarobili većinom je Skoro sva francuska, koje imamo preko 200 metaka na pušku.

Uslovi su za formiranje jedinica na ovom sektoru dosta dobri.

Molimo taj Štab ukoliko je to moguće da nam se najhitnije bar koliko dade Mauzer municije, ako je iste što uhvaćeno u borbama oko Lo vinca.

Opravili smo opširan izvještaj[10] o akcijama na ovom sektoru od 10 do 18 o. mj. Isti je upućen 19 o. mj.

Naše snage ovog momenta drže sljedeće položaje: 4 bataljon drži kote: kotu 851, zapadno od Otrića, Sučevića Brdo i D. Brdo. 1 bataljon drži kotu Viojla (875), Z. Klanac, kotu 503 više Vrela[11] i zapadne padine iznad doline Zrmanje zapadno od Mračaja. 2 bataljon sa patrolama kontroliše Plavno i Bender, dok sa snagama nalazi se u Prljevu i Pribudiću kontrolišući Zrmanjsku dolinu od Mrkića do Palanke.

Neprijatelj se nalazi sa jednim bataljonom u padinama Koma kod Palanke, drugi na kotama Vrbice i prema Turovcu, a treći Turovac, vezujući se kod stanice Maiovana sa bandom koja se nalazi prema Gračacu.

O svim novim promjenama situacije na ovom sektoru blagovremeno ćemo izvještavati.

Pošto smo uputih na sve strane ob. povjerenike kako bi doznali gdje se koncentrišu neprijateljske snage kao i štabovi, stvorićemo plan za izvođenje akcija, a o istim izvijestićemo.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar:
Ilija Radaković v. r.

Komandant Operat. štaba:
Stevo Opsenica v. r.

P. S. Okupatorskih snaga nema bliže nego u Kninu, a po izgledu i po obavještenjima da se i oni pripremaju za evakuaciju, svaki ih je dan sve manji broj.

[9] Zbroj evka.
[10] Vidi dok. br. 107.
[11] Zrmanja Vrelo.

BROJ 111

PISMO PREDSJEDNIŠTVA NOO-a DALMACIJE OD 22. OŽUJKA 1943. KOTARSKOM NOO-u HVAR O NAČINU IZBORA NO ODBORA I NJIHOVIM ZADACIMA[1]

PREDSJEDNIŠTVO N.O.O. DALMACIJE
SEKRETARIJAT
Br. 7/1943.
22. III. 1943.

Kotarskom Narodno-Oslobodilačkom Odboru

H v a r

Primili smo izvještaj Kotarskog N.O.O. Hvar od 3. III. 1943 (sa sjednice 15—16/111. 1943). U vezi primljenog izvještaja i na osnovu onoga što smo iz izvještaja mogli zaključiti šaljemo vam slijedeće primjetbe i direktive.

1. Organizaciono pitanje N.O.O.

a) **Izbor N.O.O.** — N.O.O. kao nova, narodna vlast, treba da bude biran i kontroliran od naroda. Gdje god to prilike dozvoljavaju pri formiranju N.O.O. N.O.O.-i treba da budu izabrani na zboru čitavog sela (žena i muškaraca). Tim u vezi potrebno je da se izvršio izbor N.O.O. **u** Selcima i to na izboru naroda iz sela. U onim pak mjestima, gdje je nemoguće održati zborove, ipak treba putem sastanaka da u izboru učestvuje što veći broj ljudi.

b) **Kontrola rada N.O.O.** Da bi N.O.O bili zaista organi prave narodne vlasti potrebno je da ih narod kontrolira. Da bi se narodu dala mogućnost kontrole N.O.O. mora svakih barem 15 dana sazivati konferencije mjesta sa dnevnim redom: polaganje računa narodu o radu N.O.O. i upoznavanje mišljenja naroda mjerama i zaključcima koje su preduzete ih se kane preduzeti. Na taj način otpada mogućnost da se N.O.O. udalje od masa. Koliko možemo zaključiti iz vašeg izvještaja u vašem kotaru N.O.O. ne provode ove konference. Stoga neka svi N.O.O. **u** praksi provedu: **redovno sazivanje konferencija** s **narodom radi polaganja računa o radu.**

c) **Smjenjivanje N.O.O. ili odbornika.** U vezi sa izvještajem N.O.O. Jelsa o raspuštanju N.O. Zastražišče: Kotarski N.OO. i općinski N.O.O. mogu radi nepravilnog, nemarnog ili protunarodnog rada da smjene čitav odbor ih pojedine odbornike. Ah ne treba zaboraviti da pravo smjenjivanja ima i narod putem zborova ih sastanaka. Uputno je da bilo K.N.O.O. ih Općinski N.O.O. prigodom smjenjivanja sazovu konferenciju s narodom, na kojoj će iznijeti štetni i nemarni rad odbornika ili N.O.O.

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, snimak u Arhivu VII, mikroteka UNS Split, film 7/709—511.

i tako raskrinkavajući ih pred očima naroda tražiti suglasnost naroda za njihovo smenjivanje.

d) **Odnos između N.O.O. — A.F.Z. — S.M.G.**[2] U ovom pitanju kod vas postoji iz osnova pogrešno postavljanje odnosa. Treba da imate u vidu da su N.O.O. organi vlasti (odnosno organi borbe i klice buduće vlasti gdje se neposredno nalazi okupator) A.F.Z. i S.M.G. su samo masovne omladinske odnosno ženske antifašističke organizacije, bez obzira na političku, nacionalnu i vjersku pripadnost. A.F.Z. i S.M.G. nisu vlast, pa prama tome ne mogu ni da naređuju ni da nastupaju ni prema narodu ni prema N.O.O. kao vlast.

A.F.Z. i S.M.G. su samostalne organizacije. One nisu ni organizaciono podređene ni za rad odgovorne N.O.O. Odboru, već svojim višim forumima unutar organizacije A.F.Z. i S.M.G.

N.O.O. su narodna vlast. Ona ne bi bila narodna vlast da u njima nije zastupana omladina i žene, koje čine polovinu naroda. Stoga omladina i žene imaju pravo da biraju i da budu birani u N.O.O. I što je bitno: u N.O.O. ulazi predstavnica žena uopće, a ne ženske organizacije. Ulazi najsvijesnija i najradinija žena sela bez razlike je li organizirana ili nije u A.F.Z. Ona u N.O.O. zastupa žene uopće, a ne organizaciju A.F.Z. Isto važi i za omladinu.

Prema tome ni A.F.Z. ni S.M.G. nemaju pravo da delegiraju (imenuju) svoje članove za članove N.O.O. niti da za njih budu rezervirana mjesta u N.O. Odborima.

Predstavnici omladine **i** žena mogu da budu **i** poželjno je da budu u N.O.O. Ali to ne biva na taj način što **ih** A.F.Z. **i** S.M.G. delegira, već na taj način, što ih narod bira. Zene **i** omladinci treba da tako aktivno učestvuju u današnjoj borbi, buđenju i organiziranju pozadine da narod u njima doista vidi borce odane narodu, pa da ih narod prema tome u izborima za N.O.O. **i** bira u N.O.O. — ali ne zato što su oni (žena ili omladinac) članovi A.F.Z. ili S.M.G., već zato što su svijesni i požrtvovani borci i predvodnici naroda. Pri tome u većini slučajeva narod će izabrati u N.O.O. ženu ili omladinca učlanjene u A.F.Z. i S.M.G., ah on mora da ih bira ne zato što su učlanjeni već zato što su najodaniji i najborbeniji.

A.F.Z. i S.M.G. nisu organizaciono podređeni i odgovorni N.O. Odborima niti N.O.O. ima pravo da ih kontrolira i da se miješa u te organizacije. Ali i A.F.Z. i S.M.G. kao antifašističke masovne organizacije imaju isti cilj kao N.O.O., tom razlikom da N.O.O. su vlast i kao vlast imaju širi djelokrug rada od A.F.Z. i S.M.G. i povezuju čitav narod u borbi. Pošto ih veže isti cilj, iako su samostalne organizacije, A.F.Z. i S.M.G. moraju da pruže punu podršku N.O. Odborima u njihovom radu. N.O.O. provode svoj rad uz podršku A.F.Z. i S.M.G., ali ne na taj način što im to naređuje N.O.O. već na taj način što A.F.Z. i S.M.G. bivaju upoznati preko žena ili omladinaca u Odboru sa mjerama koje N.O.O. u interesu borbe kane provesti, i tako A.F.Z. i S.M.G. uviđajući i raspravljajući opravdanost predloženih mjera i donesenih zaključaka

[2] Savez mlade generacije.

po N.O.O. preko svojih članova provode masovnu propagandu za provođenje donesenih zaključaka od strane N.O. Odbora.

Između A.F.2. — S.M.G. — N.O.O. treba da postoji uska saradnja, ali pri tome i A.F.Z. i S.M.G. imaju svoju samostalnost, kao samostalne organizacije sa samostalnim rukovodstvima.

2. U vašem izvještaju često se poiminje N.O.O. kao privremena vlast. To nije ispravno postavljeno. Stvar stoji ovako: ondje gdje se neposredno nalazi okupator tu N.O.O. usljed toga ne mogu biti vlast, ali su oni zato i moraju biti organi borbe, koji okupljaju u borbu sav narod bez razlike na političku, nacionalnu ili vjersku pripadnost. Oni danas svojom borbom moraju da steknu toliki autoritet i povjerenje naroda da sutra, nakon izbacivanja okupatora postanu organi vlast. Ondje, gdje nema okupatora, ondje su N.O.O. i organi vlasti već danas, a istodobno klica sutrašnje narodne vlasti. Ako su se N.O.O. svojim požrtvovanim radom afirmirali već u toku borbe u narodu nema razloga sumnjati da će narod i u sutrašnjici ostati povezan s tom vlašću i neće ni tražiti ni htjeti drugu. Stoga je suvišno i pogrešno govoriti o privremnoj vlasti, ako su svi izgledi da će se narod vezati uz N.O.O. i da prema tome ta narodna vlast neće biti ukinuta, već samo usavršavana.

3. **Politička djelatnost.** U samom izvještaju izvještavate o manjkavom radu na političkom polju. Tim u vezi skrećemo vam pažnju na slijedeće:

N.O.O. moraju što više raditi na podizanju svijesti naroda pravilnim i svakodnevnim objašnjavanjem situacije i događaja putem zborova, štampe, konferencija it.d. Međutim to nije dovoljno. Nije dovoljno samo čisto teoretsko-političko uzdizanje naroda. Svijest naroda može se pravilno i trajno podignuti samo kroz praksu, kroz svakodnevnu upornu borbu, stalne napore i odricanja. Naša borba je teška i treba savladati još mnogo i mnogo teškoća. Slobode bez žrtava nema. Narod moramo naučiti na žrtve na istrajno svladavanje. Moramo odgojiti narod da ne klone pred teškoćama, da se ne prepušta trenutačnim raspoloženjima. Istrajnost i spremnost na žrtve: to su osnovni uslovi uspjeha naše borbe. Treba kidati lokalno uskogrudno gledanje. Sve ovo vam ističemo obzirom na vašu primjedbu o premalom radu na podizanju borbenog raspoloženja naroda, a borbenost se steara samo kroz žrtve i borbu. Ovim u vezi prelazimo na kritiku vašeg rada na sabdjevanju N.O Vojske i na kritiku rada vašeg N.O. Fonda.

4. **Narodno-Oslobodilački Fond.** N.O.O. su organi narodne vlasti. Narodna je vlast ona koja se bori za osnovni interes naroda. Osnovni interes naroda danas jest: izvojevanje nacionalne slobode i onemogućavanje da na grbaču naroda zasjednu neprijatelji naroda i sluge okupatora. Taj cilj možemo izvojevati i slobodu osigurati samo N.O. Vojska. Ta vojska nema nikakvih magazina, liferanata, državnih banaka i tvornica. A tu vojsku — jedinu uzdanicu naroda — moramo sačuvati i pojačati, mora pojačati narod, ako ne želi da ostane bez vojske i da bude prepuštena na milost i nemilost fašizma i reakcije. Naša vojska nije samo ona, koja se bori pred našim očima, već bilo gdje u našoj domovini. Vojska nema druge pomoći do naroda. Narod u svom interesu mora sve

dati za vojsku. U tom je smisao pairole druga Tita: »Sve za front — Svi na front!« Međutim Vaš Kotarski N.O.O. i njemu podređeni N.O.O. to nisu u cjelosti ni shvatili ni primjenili. Iz vašeg N.O. Fonda tek vrlo neznatni dio dodijeljen je vojsci. Međutim obratno, treba sve dati našoj uzdanici vojsci, a tek najviše 30% za potrebe naroda. N.O. Fond postoji radi Vojske. Mi smo svijesni da je narodu teško, ali vojsci je još teže, a bez vojske i nebi dočekao ljepšu budućnost. U mnogim krajevima naše domovine, gdje je narod bio na manjoj političkoj visini nego u Dalmaciji, narod već pune dvije godine izdržava vojsku, ogromnu vojsku od nekoliko desetaka hiljada ljudi, i ako se tu neprestano vode borbe i neprijatelj uništava sve (slučaj Like, Bos. Krajine, Korduna, Banije, Glamočkog i Livanskog Polja). To treba da neprestano ukazujete narodu svog kotara i da mu ukažete da se na Hvaru nisu niti vidile uništavajuće akcije, niti je taj narod izdržavao desetke hiljada boraca, kao drugi krajevi koji su neprestano u borbi i kroz koje prolazi vojska. Prema onome što naš narod očekuje od svoje vojske ni najveće žrtve za vojsku nisu velike. Potrebno je da i narod Hvara ostvari parolu: »Sve za front«!

Tim u vezi pozivamo vas:

a) Sakupljajte što više, sve više doprinosa od naroda za vojsku. Ukažite narodu na važnost toga i žrtve drugih krajeva. Treba ukloniti lokalnu ograničenost.

b) Iz N. O. Fonda — koji mora da se svakodnevno upotpunjava — šaljite sve za vojsku, a najviše zadržite za potrebe naroda 30°/o. Isto tako i sa novcem. Držanje većih količina materijala i hrane na skladištu opasno je i zbog toga da okupatori ne opljačkaju.

c) Šaljite nam redovno mjesečne izvještaje o stanju Fonda sa tačnim podatcima u količini u kg, lit, i novcu. O prihodima i rashodima. Koliko je dato za vojsku. Izvještaj o N.O. Fondu šaljite svaki 15 dana i Komandi Područja Biokovo.

d) Organizujte kupovanje hrane za vojsku od okupatora. U tom pogledu, kao i u svim ostalim pitanjima oko slanja i prebacivanja hrane za vojsku sporazumite se sa intendantom Komande Biokovskog Područja Žarkom Despotom, koji dolazi u tu svrhu k vama.

e) Iz vašeg fonda jedan dio para šaljite N.O.O. Dalmacije, koji će ih upotrebiti za potrebe vojske i današnje borbe.

f) Čim unovčite veće sume zajma pošaljite nam novac.

Prema stanju Fonda i pomaganju vojske cijeni se i rad N.O.O i odanost naroda borbi.

5. Nepravilna je i oportunistička — obzirom na gore navedeno — odluka Kotarskog N.O.O. od 17/11. 1943. br. 10 o povlačenju odluke Općinskog N.O.O. Jelsa, da se od sakupljenih priloga za pogorelce odvoji izvjesna količina za vojsku.

Isto tako nerazumljiv je bio i zahtjev da se za ranjenike iz Biokova (18 na broju) koji su bili prebačeni na Hvar, šalje hrana iz Biokova, dok tamo vojska oskudijeva na svemu.

6. U pogledu ostalih točaka vašeg izvještaja javit ćemo vam se kasnije. Inače sa izvještajem smo zadovoljni — izuzevši iznesene nedostatke. I u buduće nam redovito šaljite iscrpne izvještaje.

Svojim samoprijegornim i požrtvovanim radom učinite sve i ujedinite napore naroda Hvara za ovu borbu, podižite borbenost naroda i spremnost na žrtve, koje današnja borba traži. Samo kroz borbu narod će se čeličiti a N.O.O. će steći potrebni autoritet narodne vlasti.

Smrt fažizmu — Sloboda narodu!

SEKRETAR N.O.O. DALMACIJE:

P.S. U buduće sve dopise iz konspirativnih razloga šaljite na adresu: »za druga Duju«.

BROJ 112

IZVOD IZ ZAPISNIKA SA KOTARSKE KONFERENCIJE KPH VIS ODRŽANE 23. OŽUJKA 1943. NA KOJOJ JE IZABRAN KOTARSKI KOMITET[1]

Z A P I S N I K

sa Kotarske konferencije Komunističke Partije Hrvatske za otok Vis
održane dne 23 marta 1943. g.

Prije početka same Konferencije odana je pošta poginulom drugu Vojku uz pola minute šutnje.

Clan Kotarskog Komiteta pozdravlja konferenciju sa borbenim pozdravom SMRT FAŠIZMU — našta prisutni odgovaraju SLOBODA NARODU — te predlaže dvojicu predsjedatelja konferencije kao i zapisničara. Konferencija jednoglasno imenovala presjedništvo i zapisničara koji zauzimaju svoja mjesta i predlažu slijedeći dnevni red:

1) Vojno-politička situacija,
2) Narodno-oslobodilački front i njegove organizacije,
3) Organizaciono pitanje i forme rada,
4) Š.K.O.J.
5) Izbor Kotarskog Komiteta,
6) Eventualije.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, Sig. KP—29/550.

Konferenciji prisustvovalo 17 delegata od toga jedna žena. Starost partijnosti svih delegata iznosi 47 godina tako da prosjek iznosi 3 godine i 2 mjeseca.

Socijalni sastav: 11 seljaka, 4 radnika, 1 intelektualac i 1 obrtnik.

[...]

Uporedo sa stvaranjem NO odbora u našoj zemlji počeli su da niču i na našem Otoku NO Odbori. Po mjestima i selima Otoka svi iskreni i pravi rodoljubi a na inicijativu K. Partije počeli su se ujedinjavati i organizirati u pojedine grupe. I ako naš Otok još stenje pod jarmom okupatora i nisu mogli biti sprovedeni slobodni izbori, ipak današnji NO Odbori na našem Otoku, koliko po mjestima tako i po selima, predstavljaju odraz narodne volje. Čitav narod uviđa značaj NO Odbora i u svakom ga pogledu pomaže.

Kao vrhovni organ postoji Kotarski NOO na Otoku koji rukovodi cijelom borbom kao i političkom radu na Otoku.

Kotarski NOO imade 11 članova. Biran je uži biro od 3 člana. Kotarski NOO rukovodli sa dva općinska NO Odbora, u kojima je obuhvaćeno 853 odbornika, više 376 članica AF2 i 360 omladinaca i omladinki članova USAOJ. Ukupno je organizirano 1589 osoba.

Da bi se dobio jasan organizacioni pregled referent se je oslonio na pojedine općine, te prikazao brojno stanje organiziranih članova **u** pojedinim općinama:

Općina Vis:

Postoji jedan mjesni i 2 seoska NO Odbora. Općinski NOO imade 12 članova koji rukovode sa 12 Odbora i 73 grupe sa ukupno 483 člana.

Općina Komiža:

Postoji jedan mjesni i 3 seoska NO Odbora. Općinski NOO imade 12 članova, koji rukovode sa 12 Odbora i 64 grupe sa ukupno 370 članova.

Organizacijom žena na Otoku rukovodi Kotarski Odbor AFZ, koji ima 11 članica i rukovodi sa 2 općinska Odbora AFZ.

Općina Vis:

Postoji jedan mjesni i 2 seoska Odbora AFZ. Općinski AFZ rukovodi sa 8 Odbora, 35 grupa, sa ukupno 192 članica.

Općina Komiža:

Postoji jedan mjesni i 8 seoska Odbora AF2. Općinski AF2 rukovodi sa 7 Odbora, 22 grupe, sa ukupno 184 članica.

Organizacijom USAOJ-a rukovodi Kotarski Odbor USAOJ-a, koji ima 5 članova i rukovodi sa 2 općinska Odbora USAOJ.

Općina Vis:

Postoji jedan mjesni i 2 seoska Odbora USAOJ, tako da općinski Odbor USAOJ rukovodi sa 8 Odbora, 40 grupa sa ukupno 187 članova.

Općina Komiža:

Postoji jedan mjesni i 3 seoska Odbora USAOJ-a, tako da općinski Odbor USAOJ rukovodi sa 7 odbora, 30 grupa sa ukupno 173 članova.

Prestavnici AF2 i USAOJ-a ulaze u sastav mjesnih i Kotarskih NO Odbora.

U povedenoj diskusiji pokazalo se je, da NO Odbori u svojem dosadanjem radu nisu uspjeli dovoljno da se osamostale i potpuno sami sobom rukovode. Izdata su razna uputstva i date smjernice za rad NO Odborima, za njihovo potpuno osamostaljenje.

Kao politička vlast NO Odbori su uspjeli da prodru u široke narodne mase, dok kao organi borbe nisu se pokazali dovoljno aktivni. Stavlja se u zadatak NO Odborima, t. j. njihovim pretstavnicima na konferenciji, da u buduće ovome posvete više računa, kako bi u potpunosti odgovorili svojoj svrsi.

Provedenom diskusijom [o] organizaciji AFZ došlo se do zaključka da rukovodeći organi nisu dovoljno posvetili pažnje ovoj organizaciji. Borbeni duh naših žena je dosta visok, što su već dosta puta pokazale pogotovo prilikom posljednje proslave 8. marta. Ustanovljeno je da bi se još dublje moglo prodrijeti kod naših žena i da se organizira još veći broj. Zadatak žena nije mali i njihova pomoć u pozadini je od velike koristi našoj borbi. Zena u pozadini kao i na frontu može mnogo da doprinese uspjehu borbe. Zato je potrebno da rukovodeći posvete više računa u radu AFZ, da organiziraju sve sposobne i svijesne žene našeg Otoka, jer kako je gore navedeno naše su žene dokazale visoku svijest, pak je naša dužnost da iskoristimo za uspjeh današnje borbe.

Borbeni duh omladine je prilično jak. Mnogi omladinci su dobrovoljno stupili u redove NO Vojske i Partizanskih odreda. Međutim ustanovljeno je, da intenzivnijim radom rukovodećih organa USAOJ-a bi se dalo postignuti još većih uspjeha, naročito u pogledu okupljanja omladinki. Primjećeno je da su omladinci i omladinke u pojedinim grupama USAOJ-a bili odjeljeni te se stavlja u dužnost rukovodećim da se spoje i stvore pomiješane grupe omladinaca i omladinki radi boljeg i uspješnijeg rada.

Time je druga tačka dnevnog reda iscrpljena i prelazi se na treću tačku dnevnog reda.

Ad 3) ORGANIZACIONO PITANJE I FORME RADA:

Historijat same Partije bi se mogao podijeliti na dva dijela i to na općinu Komiža i općinu Vis.

U općini Komiža partijska organizacija je prilično stara, ali jer su njome neko vrijeme rukovodili stari oportunistički drugovi, nije postizavala vidnijih uspjeha. Odstranjivanjem tih oportunističkih elemenata iz same Partije mlađi drugovi proveli su reorganizaciju Partije, li sprovodili u djelo direktive viših foruma. Reorganizacija koja je nastala poslije dolaska okupatora okupila je sav rodoljubivi narod u Komiži i povela ga u borbu protiv okupatora. Stvaranjem NO Odbora po inicijativi Partije, narod je počeo da gleda u njoj svog prethodnika u borbi, tako da Partija danas uživa simpatije i povjerenje najširih narodnih masa.

U općini Vis Partijska organizacija je vrlo mlada ali ipak je postigla vidnih rezultata. Kao i u općini Komiža Partija je svojim radom, raskrinkavajući protunarodne elemente, likvidirajući razne ustaško-četničke ban-

dite i špijune, koji su samo štetili interesima narodne borbe, stekle sveopće simpatije i privrženost cijelog naroda.

Cijelom organizacijom Komunističke Partije na Otoku rukovodi Kotarski Komitet KPH za otok Vis, koji ima 6 članova. Njemu su podređena 2 općinska Komiteta i to Vis d Komiža. Općinski Komitet Vis imade 6 članova, predstavnika 5 partijskih jedinica i predstavnika omladine. Ukupan broj Partijaca u općini Vis je 24, od toga dvije žene. Postoji 5 kandidatskih grupa sa ukupno 19 članova, od toga 3 žene. Postoji 21 grua simpatizera sa 78 članova, od toga 5 žena.

Općinski Komitet Komiža imade 5 članova, prestavnika 4 partijske jedinice i prestavnika omladine. Ukupan broj partijaca u općini Komiža je 19 od toga 3 žene. Postoje 3 kandidatske grupe sa 15 članova od toga dvije žene. Nadalje 10 simpatizerskih grupa sa 35 članova od toga 4 žene.

Partijci cijelog Otoka su dosta mladi kao Partijci. Ne posjeduju dovoljno teoretske naobrazbe, te je tome potrebno posvetiti što veću pažnju. Nadalje primjećeno je dosta zanemarivanja žena, te je potrebno žene još više uvlačiti u Partiju razumije se samo one, koje bi mogle da koriste samom radu Partije. Preporučuje se da se posveti ovom puma pažnja, kako bi se taj nedostatak čim prije otklonio da se dođe do jednog jakog kadra samih Partijaca.

Primjećeno je, da članovi Kotarskog Komiteta ujedno su i članovi pojedinih općinskih Komiteta. Zato je zaključeno da Kotarski Komitet bude potpuno osamostaljen i da njegovi članovi vrše kontrolni rad i potpomažu općinske komitete u njihovom radu.

Radi uspješnijeg i povoljnijeg rada na samom terenu u obim mjestima općine Vis i Komiža mjesne jedinice se spajaju u jednu i dijele se u grupe, čiji sekretari sačinjavaju mjesni biro koji odlučuje o cijelom radu u dotičnom mjestu. Sekretar biroa ulazi u općinski Komitet te skupa sa seoskim jedinicama, kao i prestavnikom omladine i AFŽ riješavaju pitanja u dotičnoj općini.

Ukidaju se kandidatske grupe. Kandidati koji su sposobni da uđu u Partiju biti će proglašeni partijcima ali zato se stvaraju šire i masovnije organizacije simpatizerskih grupa i iz toga će se najbolje simpatizere kandidovati kao kandidate. U koliko kandidovani dotični kandidati kroz 6 mjeseci ne budu sposobni da uđu u Partiju prestati će da budu kao kandidati.

Poslije diskusije prešlo se na četvrtu tačku dnevnog reda.

Ad 4) S.K.O.J.

SKOJ u obim općinama je vrlo mlada organizacija. Do otrag godine dana Skojem je rukovodila u obim općinama sama Partija, ali direktivama dobivenim za osamostaljenje Skoja Partija je to pokušala te je formirala Kotarski Komitet Skoja za otok Vis. Isprva Kotarski Komitet Skoja pošao je dobrim putem, ah odmah iza njegovog formiranja bili su skoro svi članovi raspršeni. Pošto se nije raspolagalo sa dovoljnim

brojem kadrova da se Komitet popuni, a i članovi koji su ostali na terenu — naročito sekretar Skoja — radi svog oportunističkog držanja bio je dosta kriv, tako da je i dalje Partija rukovodila njime. Otrag 5__6 mjeseci bio je ponovno formiran Kotarski Komitet Skoja i pošao je dobrim putem. Okupio je oko sebe svu komunističku omladinu na otoku i preko nje dao inicijativu za stvaranje SMG u kojoj je okupio svu rodoljubivu omladinu.

Organizacijom Skoja rukovodi Kotarski Komitet Skoja koji ima 5 članova od toga jedna žena, koji vrši kontrolu nad dva općinska Komiteta — Vis i Komiža. U općinski Komitet Visa imade 4 člana. U općini Vis imade 4 aktiva u kojima je obuhvaćeno 73 Skojevca od [toga] 24 žene.

Općinski Komitet Komiža ima također 4 člana, sa 4 aktiva, u kojima je organizirano 77 Skojevaca od [toga] 35 žena.

Prema tome Kotarski Komitet Skoja imade kontrolu nad 8 aktiva sa ukupno 150 Skojevaca od toga 59 žena.

Glavna greška u radu je ta što se nije posvetilo dovoljno pažnje ženama i one koje su bile organizirane bile su u posebnim grupama te su izdana uputstva za stvaranje mješovitih aktiva i grupa.

Nadalje nije stvoren dovoljan broj kadrova tako da su morali u pojedinim općinama rukovoditi općinski komiteti a ne općinska rukovodstva. To je uglavnom krivnja odašiljanjem naših najboljih omladinaca u partizane. Ali ustrajnim radom Kotarskog Komiteta stvoreni su novi kadrovi te su date direktive za stvaranje općinskih rukovodstava u obim općinama.

SKOJ se sastoji većinom od mladih i novih ljudi u radu te je potrebno posvetiti više pažnje političko-teoretskoj naobrazbi. I ako je SKOJ bio inicijator za stvaranje USAOJ-a potrebno je da dade više podrške kao i da aktivno učestvuje i da Skojevci u USAOJ-u budu primjer ostaloj omladini.

Posh je ovog referata prešlo se na izbor Kotarskog Komiteta:

Predsjedništvo je predložilo komisiju od tri člana koja će ispitati i kasnije predložiti najbolje i najsposobnije članove Partije za sastav Kotarskog Komiteta čiji je broj određen na 7 članova.

Konferencija je ovaj predlog prihvatila jednoglasno i Komisija se povukla na vijećanje.

Nakon izvjesnog vremena komisija je Konferenciji predložila Kotarski Komitet kojeg je konferencija jednoglasno odobrila.

Nakon biranja Kotarskog Komiteta prešlo se na eventualije.

Povela se diskusija o manje važnim pojavama u radu te su članovi konferencije izmijenili razna mišljenja i u svemu je postignuta saglasnost.

Poslije ovoga konferencija je završena pjevanjem himne »INTERNACIONALE«!

BROJ 113

IZVJEŠTAJ OPERATIVNOG ŠTABA ZA SEKTOR ZRMANJA OD 24. OŽUJKA 1943. ŠTABU PRVOG KORPUSA NOV I PO HRVATSKE O BORBAMA NA PODRUČJU PLAVNO—PRLJEVO[1]

28. 3. 43
O. br. 44/43[2]

OPERATIVNI STAB ZA SEKTOR
ZRMANJA
24 marta 1943 god.

Operativni izvještaj za
23 i 24. III. 1943 god.

ŠTABU I KORPUSA NOV HRVATSKE

23 **marta:**

Četničke bande toga dana napale su položaje 2 udarnog bataljona L.P.O.[3] i jedne čete bataljona »M.O.«[4] i to: položaj Kitu—Šijanovu Glavu i kote iznad Mračaja. Jačina neprijatelja bila je 450—500 četnika. Neprijatelj je uspio da zbaci sa položaja Kita (kota 676) i Šijanova Glava (kota 633) jedinice 2 udarnog bataljona L.P.O. koje su se povukle na liniju Plavno—Prljevo. Na sektoru bataljona »M.O.« neprijatelj je bio odbijen. Tada je ubačen u borbu 3 bataljon I udarne brigade na prostor između bataljona »M.O.« i 2 udarnog bataljona L.P.O. Sva tri bataljona dobili su zadatak da ponovo zbace neprijatelja sa novozauzetih položaja i gone ga. 2 udarni bataljon L.P.O. imao je zadatak da zauzme Kitu,
3 bataljon I udarne brigade imao je zadatak đa zauzme Šijanovu Glavu a bataljon »M.O.« da napadne neprijatelja bočno dolinom Zrmanje. Naveče je izvršen napad i neprijatelj je u panici napustio položaje i utekao.

Neprijateljski gubici u toku ove borbe iznose: oko 20 mrtvih i nepoznati broj ranjenih (na bojnom polju ostalo je 13 četničkih lešina).

Sopstveni gubici: 2 mrtva i 9 ranjenih.

Zarobljena dva četnika, a dvojica su se dobrovoljno predala.

Plijen: jedan mah bacač, jedan sanduk malih mina, jedan p. mitraljez (šoša), 14 pušaka, 1500 metaka, 4 konja sa samarima, 180 paketa duhana, 2 kazana sa gotovom večerom, nešto bombi, šatorskih krila, ćebadi i drugog materijala.

24 **marta:**

Toga dana u ranu zoru četničke bande napale su položaj Viojla (kota 885), Debelo Brdo i Popova Muda (kota 851). Te položaje držao je

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 53/5, k. 421B.

[2] Datum i broj pod kojim je izvještaj zaveden u Štabu Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske.

[3] Lički NOP odred.

[4] »Marko Orešković«.

4 bataljon L.P.O. Neprijatelj je napadao sa snagama jačine 200—300 četnika (bataljon Spire Lukića i Krupljanska četa). 4 bataljon L.P.O. povukao se sa položaja Viojla i Debelo Brdo, nakon kratke i bliske borbe. Odmah je izdato naređenje 2 i 4 bataljonu I udarne brigade da neprijatelja zaobiđe s obadva krila i na taj način pokušaju uništiti.
4 bataljon krenuo je iz Doljana pravcem Doljani—Vršak (kota 725)——Zekićev Stan, a Drugi bataljon I udarne brigade krenuo je sa jednom četom pravac Debelo Brdo, dok sa ostale dvije čete sedlom između Debelog Brda i Popovih Muda. Četnici čim su osjetili ovaj manevar pobjegli su u pravcu Turovca.

Neprijateljski gubici: neprijatelj je imao nepoznat broj mrtvih i ranjenih, ah se cijeni da svakako taj broj nije vehk.

Sopstveni gubici: jedan mrtav i 3 ranjena.

Broj zarobljenih četnika jest 4 i jedan se dobrovoljno predao.

Plijen u oružju i materijalu: 7 pušaka, 700—800 metaka, nešto bombi.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komesar
Branko[5] v. r.

Komandant :
M.[6] *Šakić* v. r.

P.S. Lista gubitaka naknadno će se dostaviti.

BROJ 114

IZVJEŠTAJ INSTRUKTORA CK KPJ SVETISLAVA STEFANOVICA OD 26. OŽUJKA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O VOJNO--POLITICKOJ SITUACIJI U DALMACIJI NAKON POVLAČENJA DEVETE DIVIZIJE IZ DALMACIJE[1]

26. III. 1943. godine.

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi!

Pokušavali smo da se sa vama povežemo direktnim putem, ali uslijed toga što nismo znali mjesto vašeg prebivanja to nam nije uspjelo, te smo prisiljeni da s vama dođemo u kontakt ovim malo zaobilaznim putem i da vas istovremeno obavjestimo o prilikama kod nas.

[5] Branko Desnica.
[6] Mićun Šakić.
[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 26/579—583.

1) POLITIČKE PRILIKE

I. Poslije napuštanja Imotskog, povlačenja naše divizije[2] sa terena Dalmacije, kao i uopće u vezi sa neprijateljskom ofanzivom[3] političko stanje u Dalmaciji je slijedeće. Narod je u priličnoj mjeri zastrašen i živi u stalnom strahu od neprijateljskih ofanziva, jer Talijani, ustaše i Nijemci stalno se prijete time, a s vremena na vrijeme tu i tamo načine i po koji manji ispad. Okupator, ustaše, četnici i rami petokolonaški i drugi protinarodni elementi iz raznih bivših građanskih stranaka na sva zvona trube kako je Narođno-Oslobođilačka Vojska razbijena, uništena i još mnogo drugih laži. Isto tako i priličan broj ranije prikrivenih neprijatelja n.o. borbe iz redova HSS i drugih građanskih stranaka sada sve jasnije pokazuju pravu boju lica svoga, govoreći: »pa da bome, znali smo mi da će to tako biti, mi smo vam lijepo govorili da se né treba prenagliti, da se treba malo razmisliti, pričekati i t.d.« Sve to skupa, a naročito u početku tu i tamo uspjelo im je da unesu zabunu, pokolebaju povjerenje i vjeru naroda u našu snagu. Svemu tome u priličnoj meri su doprineh i razni dezerteri (neki dolaze čak i od Jablanice), koji su se razmilili po selima i da bi opravdali svoje dezerterstvo izmišljah trista čuda, unose paniku u narod, kako smo razbijeni opkoljeni, kako je naša vojska raspuštena i t.d. Tim dezerterima iz naših brigada pridružuju se i onih 800 novomobilisanih, koje smo slali za Glavni štab Hrvatske za brigadu Rade Končar,[4] a koji se usljed neprijateljske ofanzive nisu mogli dalje od Grahova, a kada je neprijatelj nadirao dalje sve se to rasulo i oni se raznim putevima vraćah kućama i unose paniku i demoralizaciju među narod. Upoređo s tim okupator, ustaše i četnici povećavaju teror na narodom i vrlo je aktivna avijacija. Skoro svakodnevno bombarduju nam pojedina mjesta naše oslobođene teritorije, a naročito Primorje. Učestale su blokade Talijana i četnika u Sjevernoj Dalmaciji, kaznene ekspedicije po Pelješcu i Korčuli, sve žešće represalije i proganjanja partizanskih familija.

II. Problem prehrane naroda, kao i same naše vojske iz dana u dan postaje sve goručiji problem, koji nas u priličnoj mjeri zabrinjava. Narod je ekonomski strašno iscrpljen, glad sve više zahvaća sela, i to je postalo opća pojava. Sve su češći slučajevi smrti od gladi. To teško ekonomsko stanje iskorištava neprijatelj i ustaše, te tu i tamo dijele izvjesne mrvice, te poslije toga rastrube na sav glas, kako pomažu narodu istovremeno govore kako smo mi narod doveli do gladi. Na Braču u jednom selu bio je slučaj smrti od gladi. Došh su Italijani, ljubili mrtvaca i podijelili narodu nešto hrane. Istu tu taktiku u nekim mjestima primjenjuju i ustaše. Ustaše, kada upadaju sada u sela, koja smo mi ranije držali, ih koja su pod našom kontrolom, ponašaju se prema narodu prilično blago, a po nekad im donesu i po nešto hrane.

III. Povlačenje jednog dijela naših vojničkih snaga iz Dalmacije, teror i represalije okupatora i njegovih slugu, glad, pojačano neprijatelj-

[2] Deveta dalmatinska divizija.
[3] Riječ je o Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.
[4] Trinaesta proleterska brigada »Rade Končar-« koja je dejstvovala u Zumberku.

sko proganjanje, sve jače aktiviziranje neprijatelja narodno-oslobodilačke borbe sve se to odražava na raspoloženje masa, koje se izražava u izvjesnoj utučenosti, zabrinutosti, pa do izvjesne mere zamorenosti i straha. Ne gledajući na sve te teškoće i nedaće narod Dalmacije je naš pored ostalih činjenica govori nam i ta da mi još uvijek imamo mogućnosti za mobilizaciju i to na dobrovoljnoj osnovi. Mi smo sada privremeno obustavili mobilizaciju, a neke mobilisane usljed prehrane i oskudice u oružju privremeno ostavili kućama i čim nam se ukaže mogućnost prebacivanja za Glavni Štab Hrvatske i k vama, ponovo ćemo ih mobilisati.

IV. Pavelić i Nijemci usiljenim tempom pojačavaju mobilizaciju za vojsku i za radove u Njemačkoj. U nekim mjestima narod nešto zbog straha pred represalijama, nešto od gladi odaziva im se. Neki od tih mobilisanih pišu nam pisma u kojima nas mole da im ne zamjerimo, da su oni bili i ostaju naši, ali da su prisiljeni.

U vezi sa svim tim događajima i stanjem Pokrajinski Komitet Partije i Oblasni SKOJA uputili su jedno cirkulamo pismo[5] svim Partijskim i Skojevskim organizacijama, isto tako upućena su i cirkulama pisma od strane N.O.O. Dalmacije svim N.O. Odborima,[6] kao i pismo upućeno svim organizacijama A.F.Z. Istovremeno izdali smo jedan letak narodu što vam sve to u prilogu dostavljamo. Letak pored Narodno-Oslobodilačkog Odbora Dalmacije i Grupe Partizanskih odreda Dalmacije potpisan je i od Štaba IV. Operativne Zone. Štab IV. Operativne Zone smo potpisah s jedne strane zbog toga, što je on jako popularan kod naroda Dalmacije, a s druge strane što neprijatelj širi laži kako se je Štab IV. Zone rasturio, razbijen i tome slično i samim tim želi da prikaže kako se naše dalmatinske jedinice raspale. Istovremeno održavamo po selima konferencije i zborove na kojima objašnjavamo narodu sve događaje, bodrimo ga i ukazujemo daljnju perspektivu naše uspješne borbe kao i zadatci koje stoje pred njim.

2) VOJNIČKI POLOŽAJ

I. Poslije zauzimanja Duvna od strane Nijemaca jedan deo njihove vojske uputio se je izgleda nam prema Prozoru, a jedan dio skupa sa ustašama, došli su u Aržano. Istovremeno oko 1.000 četnika (Hercegovaca),[7] koji su bili u Zagvozdu, krenuh su od Zagvozda prema Imotskom. Usput su pljačkali palili i ubijali. U Imotskom su također popljačkali, nisu se dugo zadržavah i produžili put prema Hercegovini. Poslije toga dolazi do zauzimanja Imotskog od strane Nijemaca, domobrana i ustaša. Onih Nijemaca, koji su bili u Aržanu, a djelomično i onih, koji su ostali u Duvnu. Kroz sva sela gdje su prolazili Nijemci i ustaše, odmah su proglašavali opću mobilizaciju i kupili narod. Prema obaveštajnoj službi, koja nas izvještava u Imotskom ima sada oko 2.000 koje Nijemaca, ustaša i domobrana, koji izjavljuju da će u najskorije vrijeme krenuti prema

[5] Vidi dok. br. 93.
[3] Vidi dok. br. 58.
[7] Odnosi se na hercegovačke četnike majora Bačoviča koji su iz Kninske krajine povučeni u Hercegovinu radi sudjelovanja u Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

Primorju, koga misle da zaposjednu. Međutim njihov se broj svakodnevno mijenja, pošto jedni odlaze, a drugi dolaze u raznim pravcima. 7. o. mj. Talijani su od Vrgorca prema Raščame—Kozica uputili oko 700 crnogorskih i hercegovačkih četnika, koji su, zauzevši Raščane i Kozicu, pokušah prodor prema Biokovu (Sošice) i došli do Saranča.[8] Uslijed panike kod samog Štaba Blokovskog Odreda, kao i slabog morala boraca, mi smo se bili povukli u Biokovo. Međutim četnici od Saranča nisu dalje prodirali u Biokovo, te su se sutra dan naglo povukli i pošli prema Vrgorcu. Prema podatcima obavještajne službe Talijani su skoro ispraznih svoj garnizon u Vrgorcu, ali je istovremeno došlo do 800 domobrana ustaša i nešto Nijemaca. Oni su izdali naređenje seljacima da odmah pristupe opravljanju cesta od Vrgorca prema Zagvozdu, cestu Vrgorac——Makarska, koja ide preko Biokova, kao i neke druge ceste. Isto tako obavještajna služba nas obavještava da oni govore da će u najskorije vrijeme preduzeti akcije čišćenja Biokova i zaposjedanje obale u Primorju, koju mi držimo.

II. Ma da nemamo potpunih podataka, ah time što raspolažemo,, vidi se da se u Sinju vrši izvjesna koncentracija neprijateljskih snaga. U Sinju, prema podatcima, ima oko 3.000 ustaša i domobrana, oko 6.000 Talijana. U posljednje vrijeme Talijani sve u većim količinama dovlače ratni materijal i hranu. Isto tako ima nešto Talijanske, ustaške i domobranske vojske u Trilju, ali veće koncentracije neprijateljskih snaga u Trilju. Ovi iz Sinja stalno nagovještavaju da će preuzeti ofanzivu prema našem oslobođenom teritoriju Muć—-Lećevica i da bi ona navodno trebala otpočeti krajem ovog mjeseca. Neko naročito pojačavanje neprijateljskih garnizona u Sjevernoj Dalmaciji ne primjećuje se, ma da su na tome sektoru, naročito s onu stranu Krke, učestale blokade od strane-Talijana i četnika. Prema podatcima, koje dobivamo, od O.K. Knin, da se Talijani povlače iz Knina, kao i to da su jedan dio svojih snaga povukli iz Like i sa sobom sve povlačili, čak da su i dizah i šine sa željezničke pruge, kao i to da u Kninu skidaju i prozore sa svojih kasarna. Prema pričanjima Talijani su trebah da predadu vlast četnicima, a po nekim verzijama i ustašama.

3) NASA VOJSKA

I. Za ovo kratko vrijeme, od kako je formiran štab Grupe Odreda,[9] postignuto je dosta na formiranju odreda u Dalmaciji. Tako na pr. formiran je odred Srednje Dalmacije sa tri bataljona, 400 boraca, 800 pušaka, 6 puškomitraljeza.[10] Mosorski bataljon 190 boraca — 150 pušaka,
2 puškomitraljeza,[11] Sinjski bataljon 129 boraca 100 pušaka 1 puškomitraljez.[12] U Sjevernoj Dalmaciji 3 čete 100 pušaka, 5 puškomitraljeza.[13] Isto tako formiran je i Biokovski Odred sa tri bataljona 550 boraca — 400 pušaka, 9 automatskih oružja.[14] U svim ovim jedinicama formiram

[8] Vidi dok. br. 119.
[9] O formiranju Štaba grupe NOP odreda Dalmacije vidi dok. br. 64, 66 i 98.
[10] Vidi dok. br. 114.
[11] i " Vidi dok. br. 102 1 114.
[13] Primorska, Sibensko-dmiška i Prominska četa.
[14] Vidi dok. br. 119.

su Štabovi i komande, ma da tu i tamo nedostaje nam po koji politički komesar ili zamjenik. Mi nastojimo da te praznine u najskorije vrijeme popunimo, ma da je u formiranju štabova, kao i cjelokupne naše vojske u velikoj mjeri pomogla Partija davajući priličan broj kako političkih, tako i vojničkih rukovodilaca, što ćemo i ubuduće činiti.

II. Ogromna većina ljudstva, koje se nalazi u ovim našim odredima i bataljonima, to su drugovi sada novomobiliisani prilično sirovi, te zbog toga i sami odredi i bataljoni nisu u dovoljnoj mjeri organizaciono, vojnički i politički utvrđeni, što smo za ovo kratko vrijeme prilično uspjeli, ah sve to nije ono, što bi trebalo biti. Naročito nastojimo da u tom tako sirovom elementu pojačamo partijsko i sikojevsko jezgro.

III. Kao jedan od preduslova za vojničko i političko učvršćenje naših odreda i bataljona postavilo se i izvođenje akcija. Za ovo vrijeme oni su izveli nekoliko manjih uspelih akcija. Tako na pr. jedna Šibenska četa nedaleko od Trogira napala je jednu grupu od 50 talijanskih vojnika, koji su gradili bunkere na jednom brdu poviše Trogira.[15] U borbama naši su ubili 42 vojnika, među njima i oficira, 5 zarobili, a ostalo je ranjeno. Zaplijenili su 26 pušaka, 3 puškomitraljeza, nešto municije i druge ratne spreme. Mi smo imali samo jednog ranjenog i 1 mrtav. Kao represalija na tu našu akciju streljano je u Trogiru 19 taoca, koji su većinom iz Trogira i okolice. — Oko prvog o.mj. ustaše iz Dicma i Sinja bili su zauzeli selo Neorić u namjeri da se odatle probiju prema Muću. Naši su ih izbacili iz Neorića, tako da je sada Neorić u našim rukama. — Na pruzi Sinj—Split jedinica Splitskog odreda postavila je nagaznu minu na koju je naletjeo jedan neprijateljski tenk, koji je odleteo u zrak, a istog momenta na razbijeni tenk naletjeo je i jedan talijanski kamion, koji je također nastradao.[16] 8. ovog mj. ustaše su pokušale ispad iz Makarske prema Tučepi. Poslije nekoliko sati borbe naši su ih ponovo vratili u Makarsku sa izvjesnim gubitcima.[17] — Oko 20 o.mj. ustaše su od Neretve pokušali ispad u neka naša sela. Jedinica Biokovskog Odreda sačekala ih je i nanijela im gubitke oko 15 mrtvih.
— Isto tako na području Biokova svakodnevno se vode manje borbe sa ustašama, a nekad i sa Talijanima, koji upadaju u naša sela radi pljačke i teroriziranja stanovništva.[18]

4) PARTIJSKA ORGANIZACIJA

I. Prema predviđenom planu, koga smo izradili na poslednjom sastanku P.K., u vezi sa održavanjem Okružnih Partijskih Konferencija i učvršćivanjem partijskih organizacija do sada smo uradili slijedeće. Održana je okružna konferencija za Srednju Dalmaciju,[19] na kojoj je bilo prisutno 43 delegata iz .partijskih, organizacija sa terena i vojske. Konferencija je i pored izvjesnih nedostataka ipak uspjela. Na njoj su se pretresla sva goruća pitanja partijskog rada, a naročito se sa svom ozbiljnošću postavljalo pitanje organizacionog učvršćivanja naše Partije,

" Akcija je izvedena 10. ožujka 1943. Vidi dok. br. 102, 238, 239, 242 i 243.
[16] Vidi dok. br. 102, 106, 115 i 260.
« i 18 Vidi dok. br. 119.
[19] Vidi dok. br. 86.

kao i to da se poveća političko-iđeološki nivo partijskih članova, kako već postojećih, tako i onih, koje ćemo u buduće primati. Na konferencijama se detaljno raspravljalo i pitanje pomoći vojsci. Konferencija je izabrala nov Okružni Komitet. Isto tako održana je okružna konferencija za Južnu Dalmaciju i otoke Hvar—'Brač—Vis. Predviđena konferencija zbog učestalih neprijateljskih blokada i racija te je ona za izvjesno vreme odgođena.[20] Drug Stevo,[21] koji je bio tamo od strane P.K. izvršio je predviđenu reorganizaciju toga okružja na dva okružja tako, da sada tamo imamo okružje Zadar i okružje Šibenik, sa dva okružna Komiteta O.K. Šibenik pridodat je drug Bunko,[22] Valent[23] i Giljak,[24] a O.K. Zadar drugovi Karlo,[25] Stevo[26] i Vodopija.[27] Ova rukovodstva će u najskorije vrijeme pripremiti konferencije za obadva okružja. — Mi sada vršimo pripreme za konferenciju Makarskog okružja, koja će se održati kroz koji dan. Istovremeno koristimo naš boravak na ovome Okružju, te održavamo jedan srednji partijski kurs., na kome učestvuju oko 17 kursista. Pošto ne raspolažemo sa tačnim podacima kako su u detaljima tekle održane konferencije, to ćemo vam u našem slijedećem izveštaju detaljnije pisati i obavjestiti vas. U ovom međuvremenu isto tako održano je i nekoliko kotarskih konferencija A.F.2. kao i Kotarskih N. Oslobodilačkih Odbora, na kojima su pretresena pitanja današnjice i postavljeni konkretni zadatci.

II. Sa svima našim Okružjima imamo vezu izuzev sa O.K. Livno za koga ne mamo u kome se pravcu povukao i gdje se sada nalazi. Nešto su nam otežane veze sa O.K. Knin. I pored donekle promjenjenih uslova rada Agitprop i tehnika funkcionišu normalno.

*

* *

Dok pišemo ovaj izvještaj stiže nam kurir iz Srednje Dalmacije, koji je donio izvještaj o neprijateljskoj ofenzivi na sektoru Muć—Mosor.[28] Talijani su 19. o.mj. naveče izašh sa jačim snagama iz Klisa Grla na Kočinje brdo popravljati put i noću se povukli. 20. izjutra otpočela je ofenziva u tri pravca Klis—Grb,[29] Dicmo—Neorić i Hrvače—Zelovo. U ofanzivi je učestvovalo oko 5.000 Talijana predvođeni ustašama i izbjeglicama. Neprijatelj je upotrebio tenkove, blindirana kola, topove i bacače. Naši postavili 4 nagazne mine, koje su sve eksplodirale. Jedna je od njih razbila tenk. Poshje podne prodrli su u Muć i predvečer se uspeh na Moseć sa istočne strane predvođeni domaćim izrodima, koji su teren dobro poznavali, dok su prije toga te položaje dobro očistili topovima i bacačima. Naši borci nisu bih najbolji. Oni koji su imah braniti

[20] Vidi dok. br. 244, 253, 255 i 257.
[21] Andrija Božanić-Stevo.
[22] Nikola Sekulić-Bunko.
[23] Ivo Družić-Valent.
[24] Ante Bego-Giljak.
[25] Marijan Zuvlć-Karlo.
[26] Lukica Belamarić-Stevo.
[27] Srećko Vodopija.
[28] Vidi dok. br. 106, 263, 265, 266, 268, 269, 270 i 272.
[29] Tako stoji u originalu.

Zelovo, bez borbe su se povukli u Svilaju, gdje se nalazi i Štab Grupe odreda. Drugih podataka o toku ofanzive za sada nemamo. U slučaju da nas neprijatelj potisne sa jačim snagama, kojima se mi nećemo moći oduprijeti i momentalno budemo prisiljeni sa ovoga terena Mosor—Biokovo, mi ćemo se povlačiti svakako Kamešnica—-Dinara. To će biti u krajnjoj nuždi.

Nama se radi jedna prijemno-predajna radio-stanica. Fale nam još izvjesni detalji, preduzeli ,smo korake da ih nabavimo i mi se nadamo da ćemo je u najskorije vrijeme imati sposobnu za rad. Njen kapacitet bi bio 250—300 kilometara da može predavati. U tom slučaju, ako nam pođe za rukom, da je osposobimo za rad, potrebno bi bilo da nam vi vašom prvom vezom pošaljete potrebna upustva kako i na koji način ćemo preko nje sa vama održavati vezu. Mi ovdje imamo radiotelegrafistu, koji može da prima na morzeovoj azbuci. Za sada ovoliko.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Ceća,[30] s. r.

BROJ 115

IZVJEŠTAJ ŠTABA SPLITSKOG NOP ODREDA OD 29. OŽUJKA 1943. OKRUŽNOM KOMITETU KPH ZA SREDNJU DALMACIJU O FORMIRANJU ODREDA[1]

S T A B
Splitskog Partizanskog Odreda
Broj službeno
29. marta 1943. godine
Položaj

Drugarskom O.K. K.P.H. za srednju Dalmaciju

Dragi drugovi!

Kako vam je poznato da je osnovan ovaj Odred[2] koji u svom sastavu ima 41 partijca, većinom mladih, odnosno, nedavno primljenih u Partiju.

Obzirom na zadatke koji se postavljaju pred naš Odred, potrebno je da nam dadete pomoć u svim pravcima, kao literaturi, tako po mogućnosti i u partijskom kadru. U koliko imate jedan raspoloživi Šapirograf to nam ga pošaljite odmah, jer nam je isti nužno potreban.

Drugarski Vas pozdravljamo

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Zam. politkoma,
B. Pecić v. r.

[M] Svetislav Stefanović-Ceća.

[1] Originai (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 7/535.

[2] O formiranju Splitskog NOP odreda vidi dok. br. 102 i 106.

BROJ 116

PISMO OKRUŽNOG KOMITETA KPH KNIN OD 29. OŽUJKA 1943. ŠTABU SPLITSKOG NOP ODREDA O MOGUĆNOSTI USMJERAVANJA AKCIJA PREMA KOSOVSKOJ DOLINI[1]

OKRUŽNI KOMITET K.P.H.
K N I N
Broj: službeno
29 marta 1943 god.

Drugarskom

Štabu Splitskog Partizanskog Odreda

P o l o ž a j

Dragi drugovi,

Primili smo Vaše dopise od 28—-III ov. god. te Vam na iste odgovaramo :

na -našem sektoru mogli bi vršiti akcije u pravcu Kosovske doline po selima: Polači, Biskupiji, Orliću i Turiću. Po ovim selima okupator je organizovao vrlo male četničke bande koje su dosta slabo naoružane (po izvještajima bez automatskog oružja) a osim toga vrlo su slabog morala. Do sada te bande nisu vršile nikakovih vojničkih akcija već su terorisali i pljačkali naše simpatizere. Čišćenjem pomenutih sela mi bi mnogo dobili kako u vojničkom tako i u političkom pogledu jer bi onemogućili upliv četničke organizacije. Ne raspolažemo sa podatcima o snazi neprijatelja u ostahm selima Kosovske doline već ćemo Vas povezati sa Centrom II Odsjeka ob. službe za Sjev. Dalm. da Vas detaljno obavjesti.

Pitanje ishrane, mišljenja smo, da bi mogli rješiti putem smjene koja se vrši ovdje i na Uništima preko Partizanski Straža. Bili smo obavješteni da na Uništima kod naše Straže postoji izvjesna količina vojničke soli te bi se ta so mogla u Bosni zamjeni ti za žito i grah. U pogledu te soli zatražite podatke od komandira Part, straže sa Uništa. Osim toga čišćenjem pomenutih sela postoji mogućnost rekviriranja hrane od narodnih neprijatelja ah ne u velikoj količini.

Za sada nismo u mogućnosti da Vam pružimo pomoć u literaturi, jer već duže vremena naša tehnika ne radi uslijed pomanjkanja radio aparata. Kako vam je javljeno na Vještića gori postoji jedan radio-aparat te smo se bih obratili Štabu G.P.O.D.[2] da nam dozvoli da ga predignemo, jer time bi riješili pitanje hterature i vijesti koje su neophodno potrebne. U koliko se kod vas nalazi drug JVIilić zamolite ga da nam što hitnije

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta SR Hrvatske — Zagreb, snimak u Arhivu VII, mikroteka CK SKH, film 7/534.
[2] Stab Grupe partizanskih odreda Dalmacije.

izda odobrenje da isti prediginemo. Što se tiče Partijskog kadra za naše Odrede za sada nismo u mogućnosti da vam dademo pomoć.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za
OKRUŽNI KOMITET K.P.H
K N I N

Potpis nečitljiv

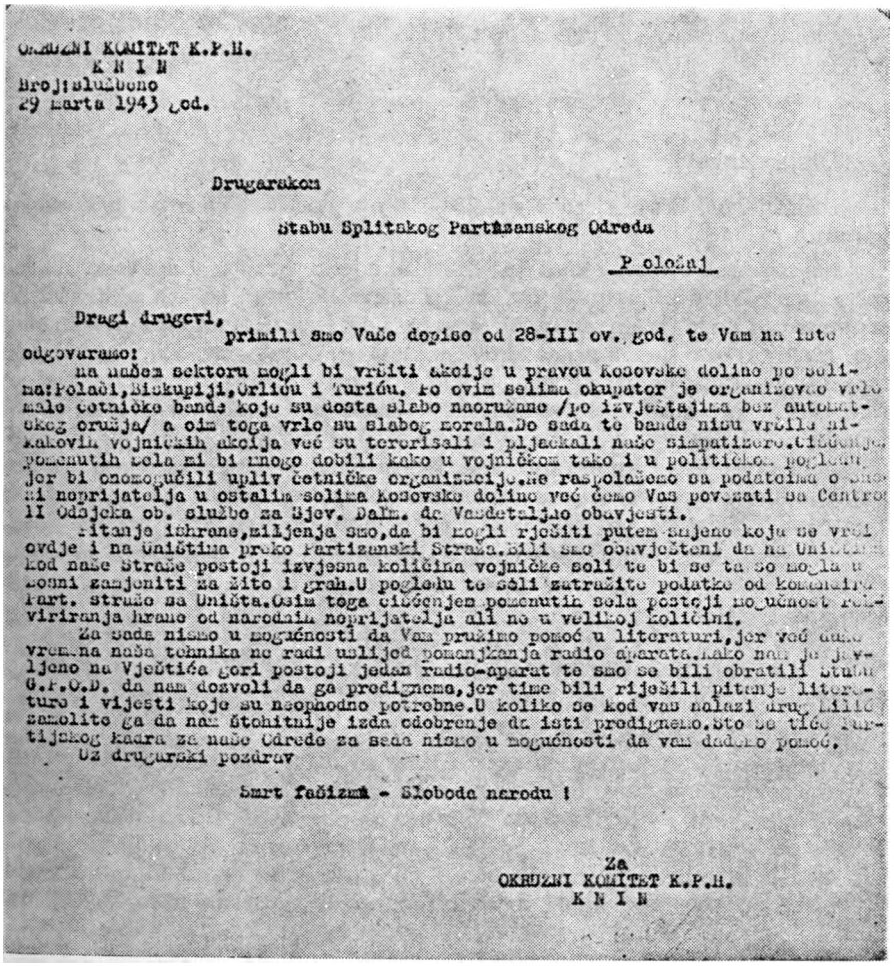

OKRUŽNI KOMITET K.P.H.
K N I N
Broj: službeno
29 marta 1943 god.

Drugarskom

Stabu Splitskog Partizanskog Odreda

P o l o ž a j

Dragi drugovi,

primili smo Vaše dopise od 28-III ov. god. te Vam na iste odgovaramo:

na našem sektoru mogli bi vršiti akcije u pravcu Kosovske doline po selima: Polači, Biskupiji, Orliću i Turiću. Po ovim selima okupator je organizovao vrlo male četničke bande koje su dosta slabo naoružane /po izvještajima bez automatskog oružja/ a osim toga vrlo su slabog morala. Do sada te bande nisu vršile nikakovih vojničkih akcija već su tereriseli i pljačkali naše simpatizere. Cišćenjem pomenutih sela mi bi mnogo dobili kako u vojničkom tako i u političkom pogledu jer bi onomogučili upliv četničke organizacije. Ne raspolažemo sa podatcima o snazi neprijatelja u ostalim selima Kosovske doline već ćemo Vas povezati sa Centrom II Odsjeka ob. službe za Sjev. Dalm. da Vas detaljno obavjesti.

Pitanje ishrane, miljenja smo, da bi mogli rješiti putem smjene koja se vrši ovdje i na Uništima preko Partizanski Straža. Bili smo obavješteni da na Uništima kod naše Straže postoji izvjesna količina vojničke soli te bi se ta so mogla u žosni zamjeniti za žito i grah. U pogledu te soli zatražite podatke od komandira Part. straže sa Uništa. Osim toga cišćenjem pomenutih sela postoji mogućnost rekviriranja hrane od narodnih neprijatelja ali ne u velikoj količini.

Za sada nismo u mogućnosti da Vam pružimo pomoć u literaturi, jer već duže vremena naša tehnika ne radi uslijed pomanjkanja radio aparata. Kako nam je javljeno na Vještića gori postoji jedan radio-aparat te smo se bili obratili Stabu G.P.O.D. da nam dozvoli da ga predigneme, jer time bili riješili pitanje literature i vijesti koje su neophodno potrebne. U koliko se kod vas nalazi drug Milić zamolite ga da nam štohitnije izda odobrenje da isti predignemo. Što se tiče Partijskog kadra za naše Odrede za sada nismo u mogućnosti da vam dademo pomoć.

Uz drugarski pozdrav

Smrt fašizmu - Sloboda narodu !

Za
OKRUŽNI KOMITET K.P.H.
K N I N

Faksimil dokumenta broj 116

BROJ 117

PROGLAS MJESNOG KOMITETA KPH SPLIT IZ OŽUJKA 1943. GRAĐANSTVU SPLITA U POVODU UBOJSTVA FAŠISTE GIOVANNIJA SAVO S POZIVOM U JOŠ OŠTRIJU BORBU PROTIV OKUPATORA I NJIHOVIH SLUGU[1]

R O D O L J U B I — S P L I Ć A N I !

Već skoro 2 godine našim lijepim hrvatskim Splitom vršljaju bijesni fašistički psi. Uklonili su sve vanjske znakove hrvatskoga Splita, nemilosrdno uništavaju naš živalj, odnarođuju našu omladinu, obeščašćuju naše žene, majke i sestre.

Uveli su Rimsku civilizaciju ćuškanje i batinanje mirnih prolaznika ulicom, izgladn javan je našeg svijeta pomoću deka, silovanja koja vrše policijski agenti, zvjerska mučenja na policiji, umorstva nevinih, streljanja maloljetnika, teror kriminalnih tipova — ipočam od questora pa do questurina itd. itd.

To su nam dinijeli ti »civilizatori«, to nam je propovjeđao fašista Giovanni Savo, koji je prvi počeo vlastoručno ćuškati prolaznike i razbijati hrvatske natpise po splitskim ulicama. Giovanni Savo u svom kriminalnom nagonu organizira umrostvo druga LUCiC-LAPCEVICA,[2] shrvanog dugim zatvorom, bolesnog izvlače iz Osamnice i u vojničkom kamionu ga strijeljaju i bajonetom probadaju.

Stigla je zaslužena kazna Giovannu Savu[3] tog ubojicu ali još žive njegovi pomagači.

I najnovije žrtve iz Trogira traže osvetu i oni će biti osvećene.[4]

Ali još to društvo nije potpuno. Dok London spominje da su rodoljubi izvršili atentat na Giovanni Savu dotle prodane duše, splitski četnici, koji si prisvajaju naziv anglofila uzveličavaju svojim prisustvom pogreb G. Save zajedno sa svojim takozvanim neprijateljima a u stvari saveznicima, ustašama.

R O D O L J U B I — S P L I Ć A N I !

Povedimo još oštriju borbu protiv fašističkim okupatorima i njihovim slugama ustašama i četnicima Draže Mihajlovića.

Osvetimo naše borce, borce za slobodu našeg naroda !

Nedajmo da nam fašistička gamad zulumćari našim Splitom!

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 32/1—2, k. 571.

[2] Lavčević je ubijen 23. prosinca 1942. godine. Vidi knj. 4, dok. br. 168 i 343.

[3] Vicefederala faäija u Splitu, ranio je 11. veljače 1943. godine skojevac Ante Cerina. Podlegao je ranama u vojnoj bolnici u Splitu 18. ožujka 1943. g. Vidi dok. br. 200, 202 i 257.

* Talijani su 12. ožujka 1943. godine za odmazdu strijeljali u Trogiru 19 talaca. Vidi dok. br. 243.

SLAVA DRUGU LUCIĆ-LAPCEVIĆU!

SLAVA TROGIRSKIM ŽRTVAMA !

SLAVA ŽRTVAMA ZA SLOBODU NAŠEG NARODA!

SMRT FAŠISTIČKIM UBICAMA I IZDAJICAMA ČETNICIMA I USTAŠAMA !

Smrt fašizmu :— Sloboda narodu!

Split — ožuljak 1943

MJESNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
S P L I T

R O D O L J U B I - S P L I Ć A N I !

72/1-2
571

Već skoro 2 godine našim lijepim hrvatskim Splitom vršljaju bijesni fašistički psi. Uklonili su sve vanjske znakove hrvatskoga Splita, nemilosrdno uništavaju naš živalj, odnarodjuju našu omladinu, obeščašćuju naše žene, majke i sestre.

Uveli su Rimsku civilizaciju ćuškanje i batinanje mirnih prolaznika ulicom, izgladnjávanje našeg svijeta pomoću deka, silovanja koja vrše policijski agenti, zvjerska mučenja na policiji, umorstva nevinih, streljanje maloljetnika, teror kriminalnih tipova - počam od questora pa do questure na itd.itd.

To su nam donijeli ti "civilizatori", to nam je propovjedao fašista Giovanni Savo, koji je prvi počeo vlastoručno ćuškati prolaznike i razbijati hrvatske natpise po splitskim ulicama. Giovanni Savo u svom kriminalnom nagonu organizira umorstvo druga LUČIĆ-LAPČEVIĆA, shrvanog dugim zatvorom, bolesnog izvlače iz Osamnice i u vojničkom kamionu ga strijeljaju i bajonetom probadaju.

Stigla je zaslužena kazna Giovannu Savu tog ubojicu ali još žive njegovi pomagači.

I najnovije žrtve iz Trogira traže osvetu i oni će biti osvećene.

Ali još to društvo nije potpuno. Dok London spominje da su rodoljubi izvršili atentat na Giovanni Savu dotle prodane duše, splitski četnici, koji si prisvajaju naziv anglofila uzveličavaju svojim prisustvom pogreb G. Save zajedno sa svojim takozvanim neprijateljima a u stvari saveznicima, ustašama.

R O D O L J U B I - S P L I Ć A N I !

Povedimo još oštriju borbu protiv fašističkim okupatorima i njihovim slugama ustašama i četnicima Draže Mihajlovića.

Osvetimo naše borce, borce za slobodu našeg naroda!

Nedajmo da nam fašistička gamad zulumćari našim Splitom !

SLAVA DRUGU LUČIĆ - LAPČEVIĆU !

SLAVA TROGIRSKIM ŽRTVAMA !

SLAVA ŽRTVAMA ZA SLOBODU NAŠEG NARODA !

SMRT FAŠISTIČKIM UBICAMA I IZDAJICAMA ČETNICIMA I USTAŠAMA !

S M R T F A Š I Z M U - S L O B O D A N A R O D U !

Split - ožuljak 1943

MJESNI KOMITET
KOMUNISTIČKE PARTIJE HRVATSKE
S P L I T

Faksimil dokumenta broj 117

BROJ 118

PORUKA PJESNIKA VLADIMIRA NAZORA IZ OŽUJKA 1943. UPUĆENA DALMATINCIMA ZA VRIJEME ČETVRTE NEPRIJATELJSKE OFENZIVE[1]

»■Drugovi i braćo Dalmatinci!

Negdje iz veličanstvenih planina što prave zaleđe naših jadranskim žalima, šaljem vam pozdrav i ovu poruku.

Pobjegao sam iz ropstva i sramote takozvane Nezavisne Države Hrvatske, da se nadišem svoje slobode i da se prožmem osjećajem nacionalne časti i ljudskog dostojanstva. Izložio sam se tvrdom načinu života, pomanjkanju i najčednijih udobnosti, tjelesnim naporima i mukama, ali se čovjek u meni oslobodio težine, dobio nova krila, našao cilj, kojem mora težiti u ove dane toliko kobne ne samo za naš narod nego i za čitavo čovječanstvo. Jadan je svaki koji u ovome sudbonosnom sukobu i obračunu mora sjediti na kućnom pragu, da bojažljiv, mlitav i malodušan misli samo na svoje lične i sitne koristi!

Braćo i drugovi iz moje rodne pokrajine, nema nikoga koji bi nam mogao predbaciti da smo ikada bih mlitavci, ljudi bez ponosa i bez kičme, krotka ljudska marva u tuđem ropstvu.

Kod nas se ustrojila hrvatska država pod narodnim vladarima; vodili su borbu s Venecijom, braneći naše zaljeve i otoke, naša sela i gradove; Neretljani bijahu trepet i strah negdašnjih Mlečana na moru; senjski su uskoci bili naše primorske krvi; Ravni Kotari bijahu kohjevka junačkih serdara, zagorski su se Dalmatinski borili s Turcima, a u novije doba Poljičani se opirali generalima silnog osvajača cara Napoleona; brodovi talijanskog admirala Persana utapali se kod Visa smjelošću i vještinom dalmatinskih mornara.

Hrvatski ponos, hrvatski prkos i hrvatsko junaštvo pokazalo se kroz vjekove djelima naših otaca i pradjedova. Mlitavost, ravnodušnost, prilagođavanje tuđim autoritativnim zahtjevima, savijanje šije pred otimačima, puzanje pod tuđinskom petom i sve te sramote i svi ti poroci nisu još nikada okaljah Dalmatince. Pa neće ni u dane što ih sada proživljavamo. U zaleđu Dalmacije rasplamsao se i gori uvijek jačom žestinom rat partizana protiv fašizma. Hrvati i Srbi, katolici, pravoslavni i muslimani digoše se protiv okupatora, protiv Nijemaca, Talijana i njihovih slugu i robova, ustaša i četnika, koji pale kuće, kolju ljude, uništavaju imanja, sela i varoši.

Ili se pustiti zaklati i istrijebiti zauvijek, ih se dignuti i obraniti.

Trećega nema.

Jao mlitavcima i strašljivcima !

Njima nema spasa: oluja će ih zahvatiti, ma koliko se čuvali i pritajivah.

■Poruka je objavljena u listu »Dnevne vijesti«, organ Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju, br. 39 od 12. travnja 1943. Muzej narodne revolucije — Split.

Drugovi i braćo Dalmatinci!

Partizani su od negdašnjih pojedinih, gotovo nenaoružanih skupina sastavili čete i bataljone, pa brigade i divizije, narasli su u korpuse, u čitavu vojsku, koja dobro vođena i uvijek bolje opremljena — tuče u našoj zemlji okupatora, bije, goni i kažnjava i četnike i ustaše, braneći narodu život i njegovo imanje.

Narod je progledao i diže se na ustanak, pridružuje se nama, počinje ma gdje bilo — kupiti se, organizirati se i ulaziti u borbu na partizanski način. Već postoji čitava dalmatinska divizija i Dalmatinci su se istakli kod Jajca, Prozora i Jablanice. Ali što više to korisnije i časnije!

Neka se svaka dalmatinska planina pretvori u partizansku tvrđavu, svaki naš zaljev u gusarsko gnijezdo protiv otimača našeg naroda, svaki naš otok u klisuru o koju će se razbiti leđa grabežljivog okupatora.

Dalmatinsko Zagorje i Primorje neka listom ustanu!

Sve se može kad se hoće.

Stupite, drugovi, u naše redove, dižite ustanak, započnite što življe djelovanje ma gdje bilo i ma koliko bilo, a uspjeh je siguran, pobjeda je neizbježiva.

Pomognimo i mi Slovenstvu, prodičimo Hrvatsku, budimo i mi dalmatinski narod u novom građenju sudbine čovječanstva!

Čuvajmo svoju čast i obraz svoj !

A kad nas pobjeda ovjenča, mi ćemo s ponosom gledati na minule napore i muke svoga naroda i svojih obitelji, te kazati: »Nismo uzalud živjeli. Nismo izdali čast svojih pradjedova. Pridonijeli smo i mi uništenju zla i uzvišenju dobra. Dostojni smo i mi da živimo na suncu božjem, u novom bratskom savezu oslobođenih i preporođenih naroda.«

Mart 1943 — u jednom mjestu Hercegovine.

Vladimir Nazor

BROJ 119

IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA BIOKOVSKOG NOP ODREDA ZA PERIOD OD 3. DO 30. OŽUJKA 1943. GODINE[1]

L

Naređenjem Štaba IX Dalm. N.O.U. Divizije br. 62 od 3. III. 43 (4[h]) Odred Ratne Mornarice pretvorio se u Biokovski Partizanski Odred.[2]

Odmah nakon toga prebačena je jedna četa mornara na sjevernu stranu Biokova, na pravac Saranač—Osoje, gdje je 7 marta imala borbu sa oko 500 četnika, koji su se htjeli probiti na Biokovo.[3] Nakon višesatne borbe neprijatelj se je povukao uz gubitke: više mrtvih i ranjenih. Sa naše strane 1 ranjen.

Napadom četnika na Biokovo, stvorena je panika među narodom, osobito u Primorju, jer je narod strepio od bojazni pred dolaskom toliko ozlogašenih razbojnika — četnika, koji bi razumije se palili, pljačkali i ubijah. Ovu su paniku iskoristili oni tipovi, koji su se radi rovarenja uvukli u partizanske redove i brzo su to javih ustašama u Makarskoj, tobože, da su se partizani rasuli. — U vezi s time ustaše su dana 8. III. iz Makarske izvršili napad u pravcu naše oslobođene teritorije — prema Tučepi. Međutim bili su dočekani od naše I mornaričke čete. Borba je trajala čitav dan i neprijatelj je odbijen natrag uz gubitak od 7 mrtvih. Sa naše strane bio je jedan ranjen.

8—9. III. — Povlačenje na Biokovo.

10—12. III. — Izvršen raspored boraca Odreda Ratne Mornarice, pridošlih boraca iz okolice Imotskog i dr., koji su navodno izgubili svoje jedinice. Formiran je I i II Bataljon, a III Bataljon od jedne čete (III četa) mornarice, boraca I čete III bat. V. D.N.O.U. Brigade i Hercegovačkog bataljona »Sloboda« (16 boraca), koji je formiran dana 14. III. 1943.

Nakon formiranja ovi Bataljoni uzeli su svoje položaje i to: I Bataljon upućen je u pravcu Kljenak—Saranač, na sektoru oko Vrgorca; II Bataljon Primorje za obranu obale Makarska—Ploče, a III Bataljon prema Neretvi.

Štab I. Bataljona nalazi se u Dugim Njivama. I četa ovog Bataljona (k-da u Ravči — dva voda zaposjednuli Stilju, Prapatnice i Banju, gdje su postavljene zasjede, jer na tom predjelu, dok nisu došli naši bord, ustaše su vršile pljačku, pod vodstvom sina neke špijunke. Treći vod vrši patrole u Kokoriće i Rebrne glavice.

II četa I bataljona nalazi se u Kljenku.

III četa I bataljona nalazi se u »Dobri Dub«.

14—15. III. — Izvršena ekonomska akcija kod jedne špijunke (majke vođe ustaške milicije) i tom prilikom zaplijenjeno 6 1. rakije, 4 ovce i 1 mazga. Špijunka, koja je imala biti uhapšena, pobjegla je.

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 28—1/11, k. 1101A.
[J] O formiranju Biokovskog odreda vidi dok. br. 98.
[3] Vidi dok. br. 114.

17. III. — Borbeni čamac »Pionir« zaustavio motorni jedrenjak sa Brača. Brod, koji je bio prazan, kao i posada propušteni, jer su poznati ljudi.

Izvještaj I. bataljona od 18. III. 43.

16. III. — Borci I čete I bataljona iz zasjede isu sačekali i razoružali patrolu od 3 listaše i zaplijenili 3 puške (jugosl.) 120 pušč. metaka i 1 pištolj. Ova patrola ustaške milicije išla je za selo Kašće.

17. III. — 28 boraca I čete I bataljona imali su okršaj sa 200 talj. vojnika na položaju Prapatnica—Stilj. Neprijatelj je potisnut i u sumraku, tek mu je uspjelo pokupiti svoje poginule (8—10) i ranjene, što su naše predhodnice zapazile. Sa naše strane jedan mrtav (Jeričević Frane, brijač iz Zmova na Korčuli) i tri lakše ranjena. 3 sata poslije, nego što se je povukao neprijatelj, naši borci napustili su svoje položaje. Naknadno smo saznali da je poginulo 12 nepr. vojnika.

Po naređenju K-danta Odreda I četa I. bataljona, povukla se u Kljenak, II četa upućena je na Soranač, a III četa ostala na starom položaju.

18. III. 43. — Ustaše su opkolili dovoljno nezaštićen (od III čete III bat.) logor štaba III. Bat. i K-de III čete, te zauzevši zasjedu otvorili vatru. Neprijatelju je uspilo, jer nije naišao na otpor, raniti 2 naša druga i 1 drugaricu, zatim zarobio dvije drugarice a 3 druga su se predala neprijatelju sa jednim puškomitraljezom. Neprijatelj se razbježao jer od nekoga je dočuo da dolazi naša vojska. On se povukao u pravcu Dusine.

19. III. 43. — Naređenje Štaba Odreda: da III četa III bataljona izvrši pokret u pravcu Sošića.

20. III. 43.. — I četa III bataljona (borci Herc. bataljona »Sloboda«) krenula za Hercegovinu, da uhvati vezu sa svojom glavninom.

Na terenu sektora III bataljona ostala je samo II četa III bataljona.

Na traženje N.O.O. Brista, ostali su do dalnjeg kao seoska zaštita borci: Rončević Ilija, Rončević Stipe, Usorac Mate (Tič), Usorac Mate Filipov, Musulin Ivan-Ćup, Mateljak Ante i Rončević Tomislav.

I četa III bataljona (na putu za Hercegovinu) postavila je zasjedu ustašama, koji su iz M. Prologa, kretali za selo Dropuliće. Kada su ovi došli u selo Rujića, naši borci otvorili su na njih vatru iz automatskog oruđa. Ustaše su u paničnom bijegu napustili selo. Bord iz zasjede prisilili su staše da skaču u rijeku i tako im je uspjelo, da je u grupicama pregaze, ali ipak uz gubitke, jer su imali priličan broj ranjenika.

21. III. 43. — Jedan borac I čete I bataljona pribjegao talijanima u Vrgorac, jer je radi neopreznosti ranio 2 druga (Glamuzina Ivana u obe noge i Milat Nedeljka u jednu).

Po naređenju K-danta I bataljona, I četa I bataljona (u 23^h) zaposjela je položaje Prapatnica—Stilje—Gornje Kašće, jer su se u tom pravcu kretali ustaše.

Jedan vod III čete I bataljona upućen je (od Štaba I bataljona) prema Paklini, radi hapšenja jedne špijunke. Ovaj vod ostaje na položaju do daljega.

Uistaše naredili cestarima na području Dragljana, Vlaka, Ravča, Kozica, da poprave porušene ceste. Međutim Štab I bat. upozorio je N.O.O., da se taj rad ne smije vršiti.

22. III. 43. — Jedna patrola I čete I bat. u 22[h] izvršila je prepad na neprijateljske položaje zapadno od Stilja i otvorila puškomitraljesku vatru. Neprijatelj u ustaškim uniformama, prisiljen je na uzmak i on se povlačio u pravcu Prapatnica—Banja.

Neprijatelj je u Zavojanima (komšiluk Buklijaš), ostavio posadu od 40—50 vojnika, a u Turićima 50—60 vojnika. Podigao je i fašističku zastavu u Privorac—Vrbe.

Položaji naših snaga nepromijenjeni.

Neprijatelj je poslije podne zauzeo položaje, koje je trebala zauzeti I četa I bat. I četi poslato je kao pojačanje III četa III bat, ah je ipak neprijatelj zadržao svoje .položaje.

Nakon toga I četa je povučena na položaje 2V2 km. od Vrgorca prema Rebinim Glavicama, dok se III četa nalazi u Vlaki, gdje drži položaje oko sela Vulete.

Međutim neprijatelj se je probio do u Zavojane, komšiluk Zakulić sa snagama od 3—4 satnije.

I i III četa zadržale su spomenute položaje.

Borbeni čamac »Pionir-« zaustavio je dva talij. motor, jedrenjaka i zaplijenio nekoliko vagona voća, kao i veliku količinu željeza/*

27. III. 43 — Jedan vod čete I bataljona prihvatio je borbu sa 120 neprijateljskih (ustaša) vojnika blizu Kokorića. Borba je trajala IV2 sat. U toj borbi poginulo 2—3 ustaša. Borba je pak nastavljena do 4 sata posi, podne. Sa naše strane nije bilo gubitaka.

Prema izvještaju Štaba I. bataljona jedinice tog bataljona nalaze se na ovim položajima:

I. Položaj: Kokorići, snage se sastoje od 15 boraca, bez automatskog oruđa.

II. Položaj : Ravče (kote, koje dominiraju Ravčom). U Ravči dolazi neprijatelj sa snagama od 200 ljudi. Jedna stotina dolazi od Matokita, druga stotina od Vrgorca, a treća kolona od 50 ljudi spušta se od Zekulića preko Kumca na Ravču.

III. Položaj: III četa drži položaje Vlaka—Dragljane—Zavojane i najuže je povezana sa neprijateljem.

Borci III čete III bataljona napali su ustašku patrolu od 3 vojnika u Zavojanima. Jedan od te trojice je ubijen, dok su ostala dvojica ranjeni, koji su uspjeli pobjeći. Ovom prilikom zaplijenjen je 1 puškomitraljez »-Skoda« sa 200 metaka. Naknadnim saznanjem doznajemo da su umrla i dvojica ranjenih ustaša.

[4] Vidi dok. br. 271.

I bataljon izvještava, da su zasjede stalno na položajima, koje budno paze na kretanje neprijateljskih vojnika.

Izvještaj Štaba II. bat. o jačini neprijatelja u Makarskoj. — Najveća opasnost ustaša u Makarskoj je ta: što postavljaju jake straže, bojeći se tobože napada partizana.

Jedna desetina ustaša sa puškoanitraljezom, pokušala se probiti između sela Puharića i Vel. Brda ali su ih naši borci odbili.

28. III. 43 — Bord I. bataljona u 7^h prihvatili su borbu sa 200 ustaša, koji su došli od Kokorića i Rebdnih Glavica. U toku borbe, koja je trajala 4—-5 sati stiglo je pojačanje ustašama iz Vrgorca. Ipak se neprijatelj pod jakim pritiskom sa naše strane morao povući. U ovoj borbi poginulo je 5—6 ustaša i priličan broj ranjenih. Neprijatelj se je povukao u 15^h, dok su naši borci i dalje ostali na položajima, gdje su borbu prihvatili.

Ustaše iz Prologa u jačini od 60 vojnika približili su se položajima II čete II bat. Borci ove čete protjerah su ih.

29—30. III. — Na sektoru I bat. nikakvih promjena.

Svojedobno naređenjem Štaba Odreda upućena je III četa III bat., kao pojačanje I bat. I bataljon izvještava da se ta četa sada nalazi u Juriljima. Ona ima zadatak da šalje patrole i pravi zasjede prema Zavojanima, a povezana je sa I i III četom I bat.

31. III. 43 — Jedna patrola I čete I. bat. zarobila je ustaškog kurira u Ravči, koji je sobom nosio naloge za mobilizaciju. — (Ovaj je pušten kući od Štaba Odreda 2. IV. 43 — nakon preslušavanja i zaplijene materijala, kojeg je nosio).

Naređenjem k-danta I. bataljona jedan vod II čete sa teškim mitraljezom, uputio se u Kljenak, budući neprijatelj sa pojačanjem od 500 vojnika, ima prema izvještaju I čete I bat. namjeru 1. IV. 43 doći u Kljenak. Drugi vod II čete, da dođe u sastav III čete I bat. na Vlaku, III četa III bat. da ostane na svom položaju do daljega.

TALIJANSKI DOKUMENTI

BRO.T 120

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. SIJEČNJA 1943. VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O BORBAMA USTAŠA PROTIV PARTIZANA KOD POSUSJA[1]

Brzojav Poslat: 1-I-43-XXI u 22,50s

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO
Br. 68
Stiglo 2. siječnja 1943-XXI

Od Komande XVIII Arm. korp.

Komandi Supersloda — Operativno

Br. 13/Op.

Dostavljam slijedeći brzojav koji je prispio od komande divizije »Murge« preko VI Arm. korp.:

Br. 20583/0p.

Dejstvo trupa duž pravca Posušje—Studeno Vrelo (XT-BQ) Tomislavgrad[2] i Imotski—Postranje (XN-BQ) Roško polje (XN-BS) počelo je jutros u 7 sati.

U 12 sati desna kolona sastavljena od 8 ustaških četa navodno je dostigla Bukovicu (XR-BU) pošto je savladala pojedinačni neprijateljski* otpor u Docu (XT-BN) Mesikovica (XT-BS).

Lijeva kolona je u pomenuto vrijeme navodno zauzela slijedeće položaje: Kota 1062—kota 1067—kota 1012 (XP-BZ). Sa dostignutih položaja Hrvati su osmatrali pokret partizanskih jedinica prema sjeveru.

Pretrpljeni gubici jedinica koje su dejstvovale do danas u 12 sati slijedeći su: 2 mrtva i 8 ranjenih. Neutvrđeni su gubici neprijatelja.

Ovo saopštavam radi znanja.

Osim toga napominjem da hrvatske jedinice dislocirane u Posušju nisu podređene 6. diviziji već pukovniku Šimiću, koji je i naredio akciju

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VU, arhiva talijanska, reg. br. 4/10, k. 362.
[2] Duvno.
[3] Odnosi se na jedinice Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 279.

koja je u toku. Nezna se da li je u vezi s tim došlo do sporazuma sa XVIII arm. korpusom. General Negri«.

Izvještavam da nije došlo ni do kakvog sporazuma između ove Ko**mande i pukovnika** Sirnica.

Dato na uvid Nač. štaba
Dato na uvid Pom. nač. štaba
Upućena kopija I odjeljenja
Kr. karabinjerima

Za komandanta
general *Piazzoni*

BROJ 121

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 1. SIJEČNJA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O NAPADU PARTIZANA NA CRNE KOŠULJE NA PUTU KAŠTEL STARI—LUNICI[1]

KR. PREFEKTURA SPLIT

Br. 023627/Jav. sig. Split, 1. siječnja 1943-XXI

Predmet: Aktivnost ustanika.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Kabinetu Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE
Direkcija policije Z a d a r

i na znanje

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Direkciji policije Rim

Noću 28. 12. 1942. godine oko 23.30 s. neutvrđen broj ustanika[2] je napao ručnim bombama na k. 488[3] (karta 1 : 100.000 Šibenik BS-TL) posadu od dvije čete 97. jurišnog bataljona crnih košulja. Crnokošuljaši su trenutno odvratili vatrom, i nakon otprilike jednog i po sata borbe Uspjeli su rastjerati ustanike.

Na našoj strani trojica je ranjeno, i to dvojica lakše i jedan teže. Gubici neprijatelja nisu poznati. U toku je pročešljavanje rajona.

Prefekt:
Dr. V. P. *Zerbino*

GUVERNATORAT DALMACIJE
2. siječnja 1943. god.
Br. 1149

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 21/1, k. 572.
[3] Akciju je izvršila Trogirska partizanska četa.
[3] Kota 488 nalazi se na putu Kaštel Stari—selo Luriići.

BROJ 122

IZVJEŠTAJ VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD I. SIJEČNJA 1943. POMORSKOJ KOMANDI PLOČE O NAPADU NA MOTORNI JEDRENJAK »S. EUFEMIA«[1]

Pisani brzojav 51 B ---------- 732 / 10

Datum otpreme / prijema

Od Maridalmacije 1. I 43 XXI u 23.30 s

Pomorskoj komandi — Ploče
i radi znanja,
Superslodi
VI armij. korpusu
XVIII armij. korpusu

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«

OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 65
Stiglo 2. I 1943.

Br. 40

Danas u 13 sati motornom jedrenjaku »S. Eufemia«, koji je krenuo iz Metkovića za Split i plovio propisnim pravcem, nakon što je naišao na minopolagač »Pašman« ukrstio se put na visini Igrane sa motornim čamcem[2] koji je otvorio puščamu vatru bez ikakvog uspjeha. Neka se naredi da promet bude patroliran pri prolazu tom zonom.

Potvrdite prijem.

Admiral *Bobbiese*

19/9, k. 365a.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br.

[J] Odnosi se na borce Biokovskog partizanskog bataljona. Vidi dok. br. 7, 8 1 198.

BROJ 123

IZVJEŠTAJ GUVERNATORATA DALMACIJE OD 2. SIJEČNJA 1943. PREFEKTU ZADRA O SITUACIJI NA PODRUČJU ŠIBENIKA[1]

GUVERNATORAT DALMACIJE

Glavna uprava policije

Br. 0016979/Kab. Jav. sig. 2. siječnja 1943-XXI

Predmet: Situacija na području Šibenika.

PREFEKTU — ZADAR

Dostavlja se, radi eventualnog nadležnog postupka, prijepis dijela izvještaja br. 4925 od 24. listopada prošle godine, koji je Ministarstvu unutrašnjih poslova dostavio Komesarijat za poslove granične policije područja Trst:

»■Politička situacija u Šibeniku ostaje i dalje veoma osjetljiva uz tendenciju sve većeg pogorša van ja. Nama naklonjeno stanovništvo sve više zahvata obeshrabrenje i svakog dana osjeća manju sigurnost za svoj život i svoju imovinu. Ovaj osjećaj neizvjesnosti i malodušnosti prodire i u talijanski elemenat koji je, do sada, gajio nade u mogućnost izvjesne nadmoćnosti naših snaga nad neprijateljskim snagama.

Partizani pojačavaju svoju terorističku i razbijačku djelatnost, i sada se već može reći da su oni gospodari polja i obližnjih sela.

Raspoložive snage i sredstva za odbranu ovog grada smatraju se nedovoljnim.

Odlazak u redove ustanika iz grada i sela u zadnje vrijeme je pojačano i prijeti da zauzme široke razmjere.

Izgleda da (je jedan broj osoba koje odlaze u cilju stupanja u ustaničke redove primoran zbog prijetnji okrutnom odmazdom i, u vezi sa ovim, zbog nedostatka odgovarajuće zaštite.

U zadnjoj dekadi je utvrđen odlazak 30 osoba iz sela Mandaline i 80 radnika iz tvornice aluminija u Lozovcu,[2] tako da je tvornica bila primorana smanjiti proizvodnju. Neznatna je također bila i pomoć novih snaga koje su na raspolaganje stavile starješine pomenutog sela, kao i ostalih sela.

Torpediranje parobroda »Eneo« koje je, kao što je poznato, uslijedilo 4. ovog mjeseca, imalo je velikog odjeka na javno mnijenje i dalo

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VN, arhiva talijanska, reg. br. 8/1, k. 579.

[1] Vidi knj. 4, dok. br, 195.

[3] Vidi knj. 4, dok. br. 255.

novi podsticaj neprijateljskoj propagandi, koja se stalno upinje da svaki za nas nepovoljan događaj, čak i beznačajan, prikaže kao nadmoćnost svojih snaga i naše vojne nesposobnosti. Osjetljivost ambijentalne situacije i moral stanovništva pogoduju takvoj vrsti propagande.

Prošle noći se pristupilo hapšenju članova obitelji onih osoba koje su se u zadnje vrijeme odmetnule. Ova akcija nije dala željene rezultate jer su se mnoge obitelji, predviđajući svoju sudbinu, na vrijeme sklonile. Bez obzira na ovo, to je jedna mjera koja se nije pokazala efikasnom u postizanju cilja, čak se, u vezi sa ovim, smatra cjelishodnim predočiti da zadnjih dana kruže glasine o lošim postupcima koji se u koncentracionom logoru na Molatu primjenjuju prema intemircima, a te glasine pogoduju raznim špekulacijama.

Odjeljenje javne sigurnosti u Šibeniku nastoji svim silama da u nadležnom području obezbijedi red i sigurnost, ah se ipak ne kriju teškoće u savlađivanju događaja i potpunom suprotstavljanju situaciji.

U nastavku se iznose najznačajniji događaji o aktivnosti partizana u zadnjoj dekadi:

a) 6/10. — Konjevrate: otmica Milovač Dušana Veljka, starog 21 godinu; izvršili su je dvadeset naoružanih osoba odjevenih u sivo-zelenoj uniformi ;

b) 10/10. — Bilice: otmica Jakšića Ante, Jakšića Paška, Jakšić Ivanice i Slavica Ivanke; izvršili su je oko trideset naoružanih osoba;

c) 11/10. — Krapanj: presijecanje jednog telefonskog kabla i isticanje crvene zastave;

d) 11/10. — Bilice: otmica Caleta Marka Milice, stare 14 godina, Caleta Nikole Marije i .Jerolima, starih 18 odnosno 16 godina, Caleta Vice Ivanke, stare 18 godina, Caleta Ane Slavomira, starog 20 godina i Caleta Rade Danice, stare 15 godina;

e) 13/10. — Šibenik — Groblje Sv. Križa: isticanje crvene zastave u blizini groblja strijeljanih i ispisivanje parola sa kojima se veličaju pali za ideju komunizma;

f) 14/10. — Danilo Biranj: otmica Krnića Vice, starog 22 godine; izvršili su je oko 50 naoružanih osoba.

Za guvernera:
potpis: nečitljiv

BROJ 124

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE OD 2. SIJEČNJA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O ZLOČINIMA FAŠISTA U KAŠTEL STAROM[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Odjeljenje službi

Br. II/450-I
1942. TAJNO VP 141, 2. 1. 1943-XXI

Predmet: Aktivnost ustanika.
Djela odmazde.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije

Z a d a r

i na znanje:

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinet

Z a d a r

[ostale adrese izostavljene]

U vezi sa dopisom komande ispostave u Trogiru, dostavljenog pod Pov. br. 11/220 od 15. prosinca prošle godine, izvještavam:

Na dan 13. spomenutog mjeseca, fašistički komesar u Kaštel Staro-me, Codemo Cristiano, u znak odmazde — nije se moglo ustanoviti da li po vlastitoj inicijativi ili ne — zbog ispisanih subverzivnih parola u mjestu Kaštel Novi, naredio je da se u Kaštel Starome zapali pokućstvo obiteljima odmetnika: Beretina Ivana Ante, Beretima Ante Božidara, Rapića Rajmonda Fabijana, Grgina Ivana Vice i Dujšina Luke Frane.

Ukupna vrijednost zapaljenog pokućstva iznosi oko sto tisuća lira.

Pored toga, naredio je da se podmetne vatra u Kaštel Novome u zgradi čija je vlasnica Arambašin pok. Vice i pok. Menegelo Marije Dušanka, rođena u Kaštel Novome 16. veljače 1917. godine, nastanjena u Splitu u Ulici Costanzo Ciano br. 3, posjednica, arijevka, katolkinja, jer je izdala kuću na isključivo upravljanje izvjesnom Jurić Andriji, nastanjenom u Zagrebu, bratu odmetnika Marka, Roka, Mile i Marije.

U zgradi je bilo malo pokućstva koje je pripadalo Juriću, dok je sve ostalo, isključivo i 6 slika poznatog autora, bilo vlasništvo spomenute Arambašin.

Vrijednost zgrade i pokućstva, također i prema izjavi zainteresirane, penje se na 800.000 hra.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu \ni, arhiva talijanska, reg. br. 1/5, k. 571.

Požar se proširio i na susjednu zgradu koja pripada izvjesnom Dobrić Stjepana i pok. Gulica Nake Luki, rođenom u Dobropolju (Zadar) 30. listopada 1902. godine, nastanjenom u Kaštel Novome kod Trogira, penzioneru, arijevcu, katoliku, pričinivši mu štetu od oko 150.000 lira.

Požar je podmetnut također i u stambenoj zgradi u Kaštel Novome vlasništvo Kuzmanića pok. Mate i pok. Mamić Katice Petra, rođenog u Kaštel Novome kod Trogira 30. studenoga 1907. godine, nastanjenog u Splitu, arijevca, katolika, jer su na fasadi zgrade bile ispisane neke subverzivne parole. Požar je uništio pokućstvo i nešto drvenarije, prouzrokovavši štetu od 50.000 lira.

Spomenute akcije su izvršene trenutno i iznenadno, tako da karabinjeri iz Kaštel Novoga nisu imali mogućnosti odmah intervenirati.

Ipak, komandir ispostave u Trogiru, koji je odmah došao na lice mjesta, uspio je uvjeriti spomenutog fašističkog komesara da odustane od podmetanja vatre u ostalim zgradama na kojima su bile ispisane subverzivne parole.

(M. P.) Komandant Kr. karabinjera
Dalmacije, pukovnik:
Giuseppe Butti

BROJ 125

IZVJEŠTAJ VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 3. SIJEČNJA 1943. VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA «-SLOVENIJA—DALMACIJA« O ZAROBLJAVANJU ČETIRI MOTORNA JEDRENJAKA KOD IGRANA[1]

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«

Br. 338
Primljen — 3. siječ. 1943-XXI

Predmet: DCL.

Brzojav tum otpreme
prijema 3/1/1943/XXII. 8.40h

Od Mariđalmacije
Superslodi

i na znanje

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 20/9a, k. 365A.
[2] Pečat prijema.

Kom-di VI-og arm. korpusa
Kom-di mornarice Ploče
Kom-di XVIII-og arm. korpusa

O. p.[3]
Vrlo energičan telegram!
Povući robu
Regulirati transport
Kontrolirati ih pomoću patrola

Pozvati se na ovo i na jučerašnji
----------događaj

Maridalmacija 166

Danas su u Omiš stigla 4 motorna jedrenjaka koji su pošli iz Metkovića 31. prosinca s tovarom hrane. Kod Igrana su bili zau-
OP stavljeni od partizanskih motornih čamaca naoružanih mitraljezima
12 i upravljeni u Zivogošće—Igrane i Drašnice, gde je sva roba bila
P istovarena, a zatim sakupljeni u Podgori, gde je Komanda partizanske mornarice naredila jutros da se puste na slobodu.[4]

Smatram za potrebno izvršiti represalije[5] i dovršiti čišćenje[6] zone. Od jučer je naređeno da se prolaz brodova pored Igrana vrši u 11 sati i da jedinica za to vrijeme patrolira isključivo u tim vodama.

Da li da se unese u bilten?[7]

Admiral *Bobbiese*

[3] Primjedba je dopisana modrom olovkom, vjerojatno od strane Giacoma Zanussija, pomoćnika štaba Superslode.

[4] Prema našim izvještajima, Prva mornarička postaja iz Podgore, uz pomoć Primorskog voda bataljona »Vid Mihaljević«, 31. prosinca 1942. i 1. siječnja 1943. god. zarobila je šest motornih jedrenjaka: »Sv. Ante«, »Otac Vladimir-«, »Zdravlje«, »Mali Ivo« i »Evropa«. Vidi dok. br. 8, 14, 18 i 311.

[5] Iznad riječi »represalije« u originalu je dopisano modrom olovkom: »Da, da«. U vezi s ovim odmah su poduzete mjere i 4. siječnja 1943. godine 5 naoružanih brodova puna četiri sata bombardirali su Podgoru i susjedne luke, pokušavajući da iskrcaju trupe. Međutim, borci Biokovskog bataljona dali su žestok otpor puščanom i mitraljeskom vatrom i prisilili neprijatelja na povlačenje (vidi dok. br. 133).

[6] Iznad riječi »čišćenje« u originalu je dopisano modrom olovkom »čišćenje ne«.

[7] Dopisano crnom olovkom.

BROJ 126

IZVJEŠTAJ VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 3. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O NAJNOVIJIM DOGAĐAJIMA[1]

Predmet :	Datum i sat	otpreme 3. I. 43. XXI 17.30
Brzojav Od Maridalmacije Superslodi i na znanje		prijem 4. I. 43. XXI 00.30
		(M. P.)

Superslodi — Odjeljenju za vezu sa Kralj, mornaricom

Kom-di Vl-og arm. korpusa

Kom-di XVIII-og arm. korpusa

Maridalmacija 200

Aktivnost za posljednjih 24 sata

Torp. T. 5 iz Splita — po zadatku za Supetar—Brač i Hvar.

Torp. T. 6 na patroliranju u zoni Rt Ploča za vrijeme prolaza konvoja Split—Šibenik i obratno.

Dana 1. tek. R. D. (minolovac) »Pašman-« tukao s vidnim rezultatima Bašku Vodu i kontrabatirao intenzivno Podgoru, jer je bio napadnut puščanom i mitraljeskom vatrom.[2]

Remorker »Instancabile s njemačkim parobrodom »Norburg« na teglju stigao u Zadar iz Splita.

Dana 31. tek. 4 motorna jedrenjaka koji su išli iz Metkovića za Omiš zaustavljeni su kod Igrana od partizanskih motornih čamaca naoružanih mitraljezima i natjerani da skrenu na mjesto uvala Đula (Zivogošće), Igrane i Drašnice, gdje je bila istovarena roba, a zatim su sakupljeni u Podgori, gdje su pušteni na slobodu dana 2. tek.[3]

Patrolni čamac A. S. 3. »Morongiu« na patroliranju i hidrofonskom prisluškivanju u Bračkom kanalu.

Patrolni čamac A. S. 4. »D'Amato-« na hidrofonskom prisluškivanju i protivpođmomičkom gonjenju u zoni Rt Ploča.

Normalni dnevni i noćni nadzor duž dalmatinskih obala, kanala i otoka.

Admiral *Bobbiese*

[1] Prijevod originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 3/19, k. 365A.
[2] O ovom napadu vidi dok. br. 198.
[3] Vidi dok. br. 4, 8, 14, 18, 125 l 311.

BORJ 127

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. SIJEČNJA 1943. O REZULTATIMA BORBI NA PODRUČJU RADUC—LOVINAC—RICICE U TOKU 27. I 28. PROSINCA 1942. GODINE[1]

Predmet :

Brzojav

Datum i sat: otpreme: 3. I. 43-XXI 18.45; prijema: 3. I. 43-XXI 21.45

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
SUPERSOLDI — OPERATIV. ODJELJENJU

i radi znanja

KOMANDI V i VI ARMIJSKOG KORPUSA

Br. 152/Op.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 189
Stiglo 4. siječ. 1943-XXI

NOVOSTI OD 3. SIJEČNJA u 18. SATI

Aktivnost ustanika

Primijećena je u zoni Srima (Zirje QH-CK) grupa ustanika,[2] naoružana ponekim puškomitraljezom, u namjeri da pljačka u zoni.

Sektor »Žara«

— Izviđanja u zoni Smrdelje (Šibenik QO-CU).

Sektor »Bergamo«

— Nastavlja se čišćenje na otoku Hvaru.[3]
— Izviđanje u zoni Kobiljak (Šibenik SR-TI-BN).

Sektor »Sassari«

Prema daljnjim utvrđivanjima, naši gubici u borbama u zoni Gračac—Lovinac (Novigrad ON-EQ) dana 27. i 28. prosinca javljeni u izvje-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/1, k. 344.

[2] Primorska partizanska četa.

[3] Zbog ranjavanja jednog talijanskog vojnika sredinom prosinca 1942. godine od strane boraca Prvog voda čete »Ma ti ja Ivanić-« na cesti Svirač—Jelsa Talijani su na Hvar uputili 2. siječnja 1943. godine kaznenu ekspediciju. Vidi dok. br. 50, 128, 132, 198 1 281.

štajima od 29. i 30. prosinca, ovi su: 42 mrtva od kojih 3 oficira, 92 ranjena od kojih 6 oficira, 2 nestala, 15 smrznutih, 18 grla stoke ubijeno, izgubljen jedan top 65/17, jedan mitraljez »Breda« i 2 puškomitraljeza. Protivnički gubici, koji su vrlo teški, nisu se mogli utvrditi.

Sektor »Celere«

— Izviđanje u zonama Danilo (Šibenik RK-CF) i Konjevrati (Šibenik RM-CM).

Napola oblačno.

Za komandanta
general *Piazzoni* 18000301

Upućen prijepis Obavještajnom dojeljenju.
Upućen prijepis kr. karabinjerima.

Upućen prijepis Operativnom odjeljenju

BROJ 128

OGLAS VOJNE KOMANDE OTOKA HVARA OD 3. SIJEČNJA 1943. U POVODU PODUZETIH ODMAZDI U DOLU, SV. ANA, VRBANJU I VRBOSKOJ[1]

Prijepis

Prilog uz izvještaj br. 1512/27/A od 6. 1. 1943.

VOJNA KOMANDA OTOKA HVAR

Starigrad, 3. siječnja 1943-XXI

O G L A S

Više komande su smatrale cjelishodnim da poduzmu oštre mjere odmazde zbog ranjavanja jednog talijanskog vojnika i zbog stalnih prijetnji protiv talijanskih posada.

Smatra se da je za ovaj put dovoljna surova lekcija data u Dolu, Sv. Ana, Vrbanju i Vrboskoj.[2]

Ukoliko se slični događaji ponove, akcija odmazde će sasvim sigurno biti potpuna.

Upozorenja koja je dao general gosp. Piazzoni, komandant divizije »Bergamo«, bila su jasna i precizna.

Komandant, kapetan:
potpisan: *Minutello Fabio*

Točnost prijepisa ovjerava:
za Operativni odsjek, kapetan:
Luccarini Luigi v. *r.*

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mlkroteka NAV—I—T—821, film 298/46.
[2] Vidi dok. br. 50, 127, 132 i 198.

VDL/Copia

Allegato alla relazione del 6/1/43
n° 1512/27/A

COMANDO MILITARE ISOLA DI LESINA

CITTAVECCHIA, 3 GENNAIO 1943 XXI

A V V I S O

I COMANDI SUPERIORI HANNO RITENUTO OPPORTUNO PRENDERE GRAVI PROVVEDIMENTI DI RAPPRESAGLIA PER IL FERIMENTO DI UN SOLDATO ITALIANO E PER LE CONTINUE MINACCIE CONTRO I PRESIDI ITALIANI.

PER QUESTA VOLTA ESSI HANNO CREDUTO SUFFICIENTE LA DURA LEZIONE DATA A DOL S. ANNA - VERBAGNO E VERBOSKA.

SE SI DOVESSERO RIPETERE FATTI SIMILI, SICURAMENTE L'AZIONE DI RAPPRESAGLIA SARA' COMPIETA.

GLI AVVERTIMENTI DATI DAL SIG. GENERALE PIAZZONI, COMANDANTE DELLA DIVISIONE BERGAMO, ERANO CHIARI E PRECISI.

IL CAPITANO COMANDANTE
F/to Minutello Fabio

p.c.c.
Capitano capo sezione operazioni
(Luigi Luccarini)

Faksimil dokumenta broj 128

BROJ 129

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE OD 3. SIJEČNJA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O KOMUNISTIČKOJ ORGANIZACIJI NA PODRUČJU OTOKA ZLARINA I OKOLICE[1]

KOMANDA KARABINJERA DALMACIJE

Odjeljenje službi

Pov. br. 86/12 — 1942. VP 141, 3. siječnja 1943-XXI

Predmet: Aktivnost neprijatelja na
području Zlarina i okolice

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavnoj upravi policije Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

Dopuna izvještaja od jutros.

Još od prošlog mjeiseca rujna karabinjeri Zlarina su pritajenim osmatranjem i opreznim prodiranjem u ovu oblast, raspolagali nepobitnim podacima o postojanju širokih i organiziranih neprijateljskih organizacija na ovom području.

Treba istaći da su na području Zlarina još ranije karabinjeri uspjeh munjevitom intervencijom otkriti i uništiti druge dvije slične organizacije, i to: jednu u vremenu od 5—7. lipnja 1942. g. kada je otkriveno i uhapšeno 17 pripadnika, uključivši i jednu ženu. Cilj i jedne i druge organizacije je bio da zaštite živote, razvitak i aktivnost partizanskih jedinica.

Nastavljajući aktivnim istragama i mudrim korištenjem pouzdanih izvora, komandir karabin jerske stanice je početkom mjeseca prosinca, uz suradnju sa mjesnom posadom, priveo 10 osoba iz Kaprija.[2] Podvrgnute strpljivim i ponavljanim ispitivanjima, one ne samo da su u potpunosti priznale pripadnost neprijateljskom pokretu, već su dale i detaljne podatke o svojoj organizaciji.

Iz ovih podataka proističe da organizaciju sačinjavaju:

— ^partija« koja se sastoji od 5 osoba nazvanih »-partijac«;

— »Savez komunističke omladine Jugoslavije« (SKOJ), koji se sastoji od 5 grupa po 5 ljudi, od kojih su tri grupe osposobljene za borbu i radove, a svaka je pod rukovodstvom vođe grupe.

Ovu organizaciju je ukupno sačinjavalo 30 ljudi koji su, preko rukovodioca grupe — također otkrivenog — primah vojne i političke instruk-

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, mikroteka SUP Split, lilm 1/149—151.
[5] Vidi dok. br. 138 i knj. 4, dok. br. 317 1 332.

dje i direktive, ,tako da su za najkraće vrijeme, uz odgovarajuću pripremu, mogli prijed u redove ustanika.

Od 30 pripadnika ovog udruženja, 24 je uhapšeno uključujud i rukovodioca grupe, kao i 3 simpatizera, i skoro svi su priznali.

Pored toga, zaplijenjeno je: 12 pušaka, 1 pištolj, 2 bajoneta i 19 metaka bivšeg jugoslavenskog porijekla.

Prilikom zakljudvanja ove istrage, koja je trajala sve do kraja prosinca, spomenuti karabinjeri iz Zlarina otkrili su u Zirju još jednu sličnu organizadju, koja je bila na isti način organizirana i imala iste dljeve.

Od 35 članova Komunističke partije, 32 je uhapšeno i skoro svi su priznali. Ovom prilikom je zaplijenjeno: 8 pušaka, 3 ručne bombe, 5 bajoneta, 1,5 kg eksploziva, 1500 metaka i 2 signalna pištolja — sve jugoslavenskog porijekla.

Istom prilikom uhapšen je 1 simpatizer i 1 ustanički kurir, koji su također priznali.

Od mjeseca lipnja do danas na području Zlarina, Kaprija i Zirj a karabinjeri su uhapsih 93 osobe zbog sudjelovanja u subverzivnim organizadjama, kao i 5 ustaničkih simpatizera.

Ovakvom energičnom akdjom postignuto je da se, sa više nego odličnim rezultatima, u začetku iskorijeni pokret koji je ne samo bio opasan za ovo područje, već je mogao da se uz osjetljive reperkusije proširi na susjedne opdne.

O svemu naprijed iznesenom, nadležna komanda karabinjera je detaljno izvjestila Sped jalni sud za Dalmadju radi daljeg sudskog postupka.

M. P.

Komandant Kr. karabinjera
za Dalmadju
pukovnik,
Giuseppe Butti

BROJ 130

IZVJEŠTAJ PREFEKTA U SPLITU OD 4. SIJEČNJA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O NAPADU PARTIZANA NA TALIJANSKU KASARNU U BLATU NA KORČULI[1]

Dešifrirao Ruggeri	T E L E G R A M iz Splita Br. 53	Načelnik šifrantskog odjeljenja Prizia

PREFEKT — SPLIT 4. 1. 1943. u 17.50 sati

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavna uprava policije Zadar, 4. 1. 1943. u 19 sati

i na znanje:

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Predmet: Napad na kasarnu u garnizonu Blato (Korčula)

Br. 10139/Kab. Jav. sig. — Oko 18.15 sati, 24. prošlog mjeseca, neutvrđen broj partizana[2] napao je kasarnu u garnizonu Blato bacanjem bombi, pomoću praćke, sa daljine preko 100 m i puščanom vatrom. Dočekani jakom protivakdjom, partizani su se poslije desetak minuta povukli.

Gubitaka nema ni na jednoj strani.

Spomenuti partizani također su bacali bombe na krov stambene zgrade civilnog komesara, kao i na zgrade izvjesnih Zaknić Jakomine i Petkovića Ivana.

Ovaj izvještaj je dostavljen Guvernatoratu Dalmacije — policiji i na znanje Ministarstvu unutrašnjih poslova — Rim.

Prefekt: *Zerbino*

k $_{5}$*$_{71}$ 0riginal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/1,

[1] Akciju je Izvršila partizanska grupa na Korčuli

BROJ 131

IZVJEŠTAJ VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 4. SIJEČNJA 1943. VlSOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O NAPADU NA MOTORNI JEDRENJAK »S. SPRIRIDIONE«[1]

Predmet D C L

P i s a n i b r z o j a v

prijema 4 I 43 XXI u 19.20 s

Datum

otpreme 4 I 43 XXI u 17.30 s

Od Maridalmadje
Superslodi
i, radi znanja,

Komandi VI. armij. korpusa
Pomorskoj komandi — Ploče
Komandi XVIII armij. korpusa

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 221
Stiglo 4. jan. 1943-XXI

Br. 252.

Jutros je naoružani partizanski motorni brzi čamac, dolazeći od Sućurja na Hvaru, pokušao napasti motorni jedrenjak »S. Spiridione« koji je krenuo iz Splita u pravcu juga. Odustao je od napada i udaljio se je jer je s juga naišao konvoj motornih jedrenjaka sa pratnjom.

Admiral *Bobbiese*

Upućen prijepis Obavještajnom odjeljenju.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 24/9, k. 365A.

BROJ 132

BRZOJAV VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »-SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 5. SIJEČNJA 1943. POTCINJENIM KOMANDAMA ZA PODUZIMANJE REPRESIVNIH AKCIJA ZBOG NAPADA NA TALIJANSKE BRODOVE[1]

Predmet D S L — Operativno

P i s a n i t e l e g r a m — V.P. 10, 5. siječanj 1943-XXI

Od Superslode — Oper.

Koman&i VI. armij. korpusa
XVIII. „
Maridalmacija

S.P. a T.M. 3 Supersloda 221 — 114 — 5 I 43 u 20.15 č.

Br. 221 prot.

U vezi telegr. 352 od Maridalmaaije, od 4. ov. mes.

Prvo) Odobravam prethodno određene zračne i pomorske represivne akcije i njihovo što brže izvršenje.[2]

Drugo) Hitno je da VI. armij. korpus uputi u Sućuraj na Hvaru, u slučaju da to nije već učinjeno, odjeljenje artiljerije, o čem u našem brzojavu 24496 od 22. prosinca i da potvrdi izvršenje.

Treće) Neka VI. armij. korpus odmah ispita mogućnosti sadejstvovanja sa nekoliko četa u operacijama prikupljanja plovnih objekata koje je naredila Maridalmacija. Neka se direktno sporazumiju zainteresirane jedinice.

General *Roatta*

[1] Original (tipkan na piisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 25/9, k. 265A.
[2] O Izvršenju ovog naređenja vidi dok. br. 50, 127, 128, 133 i 198.

BROJ 133

IZVJEŠTAJ VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 6. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O BOMBARDIRANJU PODGORE I OKOLNIH MJESTA[1]

Prijepis pis. brzojava

Dato na <uvid Nač. štaba
Dato na uvid Pomoć. nač. štaba
upućen prijepis Obavještajnom odjeljenju

Datum i sat { otpreme: 6. I 1943 XXI u 20.30 s
prijema: 7. I 1943 XXI u 1.15 s

Od Maridalmadje
Superslodi
i na znanje
VI. armij. korpusu
Pomor, komandi Ploče
XVIII. armij. korpusu

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 338
Stiglo 7. siječ. 1943-XXI

Br. 598

Nastavak pis. brzojava 352 od 4. ov. mjes.

— Jutros u zoru torpiljarka T. 5, minopolagač »Ugljan« i »Pašman«, motorni patrolni brod A. S. »Morongiu« i naoružani remorker »Poderoso« (Moćni) bombardirali su naselja Podgora, Vrulja, Drašnice, Zivogošće, Igrane i Magovice, potopivši ili uništivši 23 čamca.

Prilikom narednog čišćenja sjeverne i južne obale Hvara od Sućurja do meridijana Jebra potopljeno je 16 lađa.

Neprijateljski otpor prouzrokovao je malu štetu na donjim dijelovima palube remorkera »Poderoso«.

Admiral *Bobbiese*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 27/9, k. 365A.
[1] Vidi dok. br. 27, 125, 126, 132, 134 i 135.

BROJ 134

IZVJEŠTAJ VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 6. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA— DALMACIJA« O AKTIVNOSTI BRODOVA[1]

Predmet :

Kopija pisanog brzojava

Datum i sat { otpreme 6. I. 1943-XXI sati 17.30; prijema 7. 1. 1943-XXI sati 2.10 }

Od Maridalmadje
Superslodi
i na znanje:
Superslodi — Odjeljenje za vezu sa Kr. morn.
VI. arm. korpusu
VIII arm. korpusu

VISA KOMANDA ORU2ANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 339
Stiglo 7. jan. 1943. g. XXI

Br. 548

Aktivnost za posljednja 24 sata

— Torpiljarka T. 5 iz Splita radi uništenja i zaplijene čamaca u zoni Podgora, Igrane sa minopolagačem »Ugljan«, »Pašman«, remorkerom »Poderoso« i motornim patrolnim brodom A. S. 3 »Morongiu«.[2]

— Torpiljarka T. 6 u patroliranju u zoni rt Planka za vrijeme prolaza konvoja od Šibenika za Zadar i od Bara.

— Cisterna »Lete« stigla u Split iz Šibenika.

— Cisterna »Pellice« stigla iz Pule u Zadar.

— Motorni patrolni brod A. S. 4 »D'Amato« u hidrofonsko osluškivanje i traženje podmornica u zoni rt Planka.

— Pojačan dnevni i noćni nadzor duž dalmatinskih obala, kanala i otoka.

U akta
7/1 ppuk (nečitko)

Admiral *Bobbiese*

[1] Kopija pisanog brzojava (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 6/10, k. 365A.
[J] O ovoj akciji talijanskih brodova vidi dok. br. 17.

BROJ 135

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O UPADU PARTIZANA U MENZU TALIJANSKIH MORNARA NA KORČULI[1]

Pisani brzojav

V. P. 10 7. siječ. 1943-22.45
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
VRHOVNA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 378
Stiglo 8. siječ. 1943-XXI

KOMANDI VI ARM. KORP.
SUPERSLODA — OPERATIVNOM

i na znanje:

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARM. KORP.
MARIDALMAZIA

Br. 240/op.

KOMIiNIKE 7. SIJEČANJ U 18 sati

Ništa se novoga ne javlja o aktivnosti ustanika.

Sektor »Murge«: izviđanjem na kratkom rastojanju od strane posade željezničkog sektora nije primjećeno ništa neobičnoga.

Sektor »Messina«: oko 13 sati 5. o. m. grupa maskiranih partizana upala je iznenada u prostorije istaknute osmatračnice Kr. mornarice Korčula dok su mornari ručali i odnijela dva karabina sa municijom, optičke instrumente i kasamski materijal. Kada su pritrčali drugi vojnici, partizani su se dah u bjekstvo ostavljajući dio odnijetog materijala i dvije zastave sa crvenom zvijezdom.

Noću 5. tekućeg partizani su izvršili prekid puta na dva mjesta u širini od 10 m oba na 3 km od Vela Luke (Kaca BN—DU).

Na položaju kod Vela Luke iznenađeno je i uhvaćeno 10 komunističkih propagandista i jedan partizanski obavještajac. U toku je čišćenje mjesta u pomenutoj zoni.

[...]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/1, k. 342.

Aktivnost u zraku: Bombardirana su sa dobrim uspjehom partizanska pristaništa Podgora (Makarska ZV-AR) Živogošće (KN-AN), Drašnice (XI-RP), Duga (XN-AN), Igrane (XL-AN).[2]

Izvršeno izviđanje zone Široki Brijeg (Mostar NM-BD) Posušje——Imotski.

Vrijeme vedro.

Zam. komandanta general *Negri*

Prijepis upućen operat. odjelj.

Prijepis upućen odjelj. I/inform.
„ „ Kr. karab.

BROJ 136

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U TROGIRU OD 8. SIJEČNJA 1943. O SUKOBU KARABINJERA I VOJNIKA S PARTIZANIMA NA ŠOLTI[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
IX samostalni mob. bat. — TROGIRSKA CETA

Pov. br. 5/1 Trogir, 8. siječnja 1943-XXI

Predmet : Izvještaj o akciji
protiv ustanika.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Z a d a r

KR. PREFEKTURI S p l i t

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA VP 118

(Ostale adrese izostavljene)

U zoru, 7. ovog mjeseca, u šumi Hobinus,[2] općina Grohote, otok Šolta, (sekcija Vis, list 07-X, kvadrat BD-TI), 10 karabinjera pojačani sa 19 vojnika posade Stomorske, sukobili su se s ustanicima neodređene jačine i na njih otvorili vatru.

[2] U odnošenju oružja sudjelovali su neposredno Zvonko Letica, Jakov Jeričević i Bogo Randić. U samoj akciji pomagali su im Eli Altaras, Stipe Malovan i Zdravko Stanić. Pothvat je izvršen u dogovoru s jednim talijanskim vojnikom, porijeklom iz Istre, u času kad se on nalazio na straži.

[3] Vidi dok. br. 27 i 133.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/5, k. 571.

[2] Tako stoji u originalu.

Ustanici su se odmah dah u bijeg i nestali u šumama. U naše ruke palo je slijedeće: jedna vojnička puška, 49 metaka za pušku i pištolj, jedan koferčić sa političkim dokumentima, razni lijekovi i manje količine hrane i odjeće.

Prilikom naknadnog pročešlja van ja rajona, uz negativan ishod, pronađene su samo krvave mrlje, koje potvrđuju podatke da su se ustanici oko podne udaljili s otoka pomoću jednog broda, na koji su ukrcah mrtve i ranjene. Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Komandir čete, kapetan:
Ferdinando Malafarina

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
13. siječnja 1943-XXI

GUVERNATORAT DALMACIJE
13. siječnja 1943-XXI
Br. 1871

BROJ 137

PRIJEDLOG KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. SIJEČNJA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE ZA PROGLAŠENJE SRIME I ZABLAĆA VOJNOM ZONOM[1]

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Operativno odjeljenje

Br. prot. 427/op. **V.P. 10, 8/1/1943-XXI**

Predmet: Vojna zona.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Vojnom kabinetu **Z a d a r**

U dlju:

— obezbjeđenja sigurnosti Šibenika sa prilaza s mora;

— zaštite obiju obala kanala Sv. Ante, i prema tome važnih postrojenja Kr. mornarice u mjestu (minski park gdje su uskladištene mine, munidja, itd.);

— spriječavanja da se ponove mučki napadi mitraljezima ih drugim na sam grad Šibenik, koji su mogud sa pomenutih poluotoka, kao što se desilo prije nekoliko mjesed, uz odgledno kmjenje našeg prestiža;

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Ari, ivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 13/3a—2, k. 213.

— otklanjanja poznatog komunističkog žarišta u Srimi, gdje saučesništvo stanovnika i partizana omogućuje ovim posljednjima da nađu oslonac i sklonište za vršenje napada na obližnju teritoriju (na poluotok Srima je i nedavno bila potrebna jedna akcija trupa iz zone);

— osiguravanja važnih veza (telefonske linije, telegrafski kabl) između Šibenika i Zadra, između Šibenika i jedinica, baterija i stanica za osmatranje dislociranih na otocima, duž obale, itd. smatrao bih cjelishodnim da oba poluotoka, Srima i Zablaće, koji zatvaraju šibensko sidrište budu proglašeni vojnim zonama, evakuišući odande stanovništvo i zabranjujući prolaz civilima.

Sve u svemu, radilo bi se o evakuaciji nešto više od 400 osoba koje bi, s obzirom na veliki broj interniranih iz šibenske zone, mogli da se smjeste u drugim mjestima.

Dvije pomenute zone bile bi označene i ograničene naročitim sistemom stupova.

Molim Guvematora-t da u povodu toga izvoli izraziti svoje mišljenje[2]

Za točnost prijepisa
načelnik Operativnog odjeljenja
major *Antonio Garlucci* v. r.

Privremeni komandant
divizijski general
Sando Piazzoni

(M. P.)

BROJ 138

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U ZADRU OD 9. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O IZVRŠENIM HAPŠENJIMA U KAPRIJAMA I ZlRJU[1]

Br. 09628 Zadar, 9. siječnja 1943-XXI

Predmet. — Otok Kakan.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Glavna uprava javne sigurnosti
Odsjek općih i povjerljivih poslova Rim

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Z a d a r

(Veza: dopis br. 0016414 od 15. 12. 42).

Dostavlja se prijepis izvještaja komande vanjske čete Kr. karabinjera u Šibeniku od 27. 12. 1942:

[2] Vidi dok. br. 146, 227, 240, 244, 246, 249, 262 i 264.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 15/5—6, k. 571.

»Karabinjerima u Zlarinu još od mjeseca rujna bilo je poznato da je subverzivna propaganda uspjela prodrijeti i u Kaprije, otok čiji su stanovnici većinom miroljubivi, i odani radu i organizirati Komunističku partiju. Njezin glavni cilj je bio vojna borbena priprema svih mladih ljudi na otoku.

Komandir stanice na otoku, **vicebrigadir Gori Giuseppe,** zbog nedovoljnog broja karabinjera i nedostatka pogodnih sredstava za vezu, bio **je** prinuđen tog trenutka svoju aktivnost ograničiti na prikupljanje podataka preko pouzdanih izvora u selu, iskorišćavajući katkad zgodnu priliku da bi krenuo na hce mjesta i neposredno poveo istragu.

Na dan 2. ovog mjeseca, tj. poslije prvog napada na mornarički detašman u Kaknu, komandir stanice je saznao da su na otoku Kaprije primjećene grupe naoružanih ustanika pa je, stoga, izvjestio komandanta posade, poručnika Enea De Marchi, komandira 2. čete »Granatieri di Sardegna«, koji je uspio od Kr. mornarice dobiti jedno motorno vozilo.

Na dan 5. ovog mjeseca, 30 grenadira pod komandom spomenutog oficira i dva karabinjera sa komandirom stanice, krenuh su u Kaprije radi poduzimanja akcije pročešljavanja i hapšenja osoba označenih kao rukovodioci organizacije.[2]

Stoga su karabinjeri, uz zaista dragocjenu suradnju grenadira, mogli da pristupe hapšenju 10 teško osumnjičenih mještana, koji su odvedeni u mjesnu kasarnu gdje su nakon cjelisho'dnog, strpljivog i sistematskog ispitivanja priznali da na Kapriju zaista postoji subverzivna organizacija, na čijem se čelu nalazi izvjesni Lakoš pak. Ivana Ante, star 22 godine, rođen i nastanjen u Kaprijama.

Zatim je spomenuti Lakoš uhapšen i saslušan pa je priznao:

— da je rukovodilac organizacije i da je ona formirana u travnju ili svibnju prošle godine;

— da se organizacija dijeli na slijedeći način:

a) Partija: sastavljena od 5 članova nazvanih »partijac«, za koju je on bio odgovoran;

b) SKOJ — Savez komunističke omladine Jugoslavije, formiran od 5 grupa, svaka po 5 ljudi, od kojih su 3 osposobljene za borbu a dvije za rad, pod komandom jednog rukovodioca grupe.

Ovih trideset organiziranih ljudi primali su vojne i moralne instrukcije da bi što prije bih spremni za priključivanje ustaničkim bandama. U ovom cilju jedan ustanički rukovodilac, odmetnik iz Soglia, nazvan borbenim imenom »-Nimun«, pažnju je neprekidno obraćao na rukovodioca organizacije Lakoša Antu.

Organizirani članovi još nisu krenuh jer vojnički i duhovno još nisu bih dovoljno pripremljeni za borbu.

Iz grupe u Kaprijama od 30 organiziranih uhapšeno je 24 i tri simpatizera, dok su 6 izbjegli hapšenje jer su odsutni i nalaze se na radu, ah ih neće biti teško uhvatiti.

[1] Vidi dok. br. 129 i knj. 4, dok. br. 317 i 332.

Neki od uhapšenih priznali su da posjeduju oružje, dok su ostali izjavili da su ga predali ustanicima. Tako su pronađene dvije puške, jedan pištolj, dva bajoneta i 19 metaka — sve tipa bivše Jugoslavije.

U toku istrage saznalo se da slična organizacija postoji i na Žirju. Stoga su poduzete odgovarajuće mjere, koje su omogućile hapšenje rukovodioca organizacije i organiziranih, ukupno 32 od 35 osoba. Trojica koja nisu uhapšena nalaze se na radu u Šibeniku, ali je zatraženo njihovo izručenje.

Neki od uhapšenih priznali su da posjeduju oružje, pa je tako i na Žirju zaplijenjeno 8 pušaka, 3 ručne bombe, 5 bajoneta, 3500 pušaka i dva signalna pištolja — sve tipa bivše Jugoslavije.

U toku je istraga radi pronalaženja ostalog oružja.

I organizator i organizirani, kako iz Kaprija tako iz Zirja, priznali su krivicu.

Također i organizacija na Zirju slična je organizaciji na Kapriju, tj:

— Partija: od 5 članova;

— SKOJ : od 5 grupa, svaka od po 5 članova.

Pored toga, uhapšeni su jedan ustanički kurir i jedan simpatizer; i oni su također priznali krivicu.

Na otoku Kakan grenadiri su ubili izvjesnog Radovčić Krstu jer je počeo bježati kada je ugledao vojnike u akciji pročešljavanja. Ovo se dogodilo 8. ovog mjeseca, tj. nakon zadnjeg napada na đetašman mornara na Kaknu.

Saznalo se da ubijeni spada među one koji su pomagali ustanike prikupljanjem životnih namirnica i dr. u selu i, s obzirom da je u toku istrage ustanovljeno da Radovčić posjeduje dvije puške, 5 bombi bivše Jugoslavije i veliki broj metaka koje je čuvao u Kaknu, nije isključeno da je on ovdje došao kako bi sakrio oružje na neko drugo mjesto plašeći se da neko od uhapšenih oda dotadašnje mjesto skrivenog oružja.

Zaplijenjeno oružje nalazi se u karabinjenskoj stanici u Zlarinu.

Prilažu se dva spiska, uhapšenih i traženih, podijeljenih po grupama prema organiziranosti partije.[3]

Uhapšenid su prebačeni u mjesni zatvor.«

U prilogu se dostavlja prijepis spomenuta dva spiska, uhapšenih i traženih.

GUVERNATORAT DALMACIJE

Glavna uprava policije
16. siječnja 1943-XXI

Prefekt :
gen. *Gaspero Barbera*

[3] Dokumenta u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 15/5—11, k. 571.

BROJ 139

IZVJEŠTAJ VOJNOPOMORSKE KOMANDE DALMACIJE OD 10. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O NAPADIMA PARTIZANSKIH JEDINICA NA TALIJANSKE PLOVNE OBJEKTE I UREĐAJE I O PODUZETIM PROTIVMJERAMA U TOKU PROSINCA 1942. GODINE[1]

VOJNOPOMORSKA KOMANDA
DALMACIJE
Split

Split, 10. siječnja 1943-XXI
Br. prot. 882

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 735
Stiglo 15. siječnja 1943-XXI

Telegrafska adresa:

MARIDALMAZIA SPLIT
Operativno odjeljenje

Pomorski nadzor u prosincu 1942.

P O V J E R L J I V O

SUPERSLODI (2-a armija)
V. P. 10

1. — Podaci koji se odnose na zračno-pomorski nadzor za mjesec prosinac u dalmatinskim i hrvatskim vodama slijedeći su:

		Razlika u odnosu na mjesec studeni
Broj upotrijebljenih jedinica	82	+ 9
Prijeđeno milja	37254	+ 132
sati u pokretu	5838h 52'	— 101
pregledano brodova	1262	+ 565
zaustavljeno brodova	189	+ 22
potopljeno brodova	21	—
ispaljeno topovskih zrna	830	+ 489
ispaljeno mitralj. zrna	7042	+ 4522

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 15/2—1, k. 213.

A

LETAČKA AKTIVNOST 183-e ESKADRILE R.M.L.[2]

Divulje

protivpodmomičkih pratnji	22	sati	32,35'
protivpodmornički lov	2	sata	4,15'
protivpodmornička izviđanja	3	sata	4,10
Ukupno:	27	sati	41.00'

Kumbor

protivpodmomičkih pratnji	3	sata	11,40'
protivpodmorničkih izviđanja	1	sat	2,15'
Ukupno:	4	sata	13,55'

Izvršen ukupno 31 zadatak za 54^h 55'

Broj brodova koncentriranih u posjednutim mjestima iznosi:

		Razlika u odnosu na mjesec studeni
OBROVAC	193	—
OMIŠ	106	+ 1
SUPETAR (Brač)	330	— 3
METKOVIĆ	305	— 151
KORČULA	948	+ 6
GRU2	226	— 155
SUMARTIN (Brač)	71	+ 71
VIS	606	— 80
ŠIBENIK	1588	— 24
	4794	— 405
Ukupno koncentriranih brodova	4794	
Ukupno pregledanih brodova	1262	
Ukupno:	6056	+ 260

2. — U mjesecu prosincu neprijateljska pomorska aktivnost je ostala u granicama prethodnih mjeseci, pokazujući, međutim, težnju za naglašenim napadima na saobraćaj u zoni Podgora—Igrane, korišćenjem priprema izvršenih na kopnu i malog broja čamaca koji su im ostali u rukama prilikom evakuacije mjesta te zone.

Dok se južno od Splita pokazalo da je glavni cilj ma koje od neprijateljskih akcija bio pljačka radi dobavljanja hrane, u zoni Šibenika nije bilo sasvim jasno koji su ciljevi motivisali razne napade na otok Kakan.

[2] i * Nepoznata skraćenica. Prema raspoloživim podacima, 183. eskadrila je u svom sastavu imala hidroavione, te je R.M.L. vjerojatno skraćenica za laku avijaciju namjenjenu za pomorsko izviđanje (ricognitori marittimi — leggeri).

U prosincu mjesecu najistaknutiji događaji bili su:

1. **prosinca** — Najprije N.A.P.[3] a zatim Psm.[4] **»Pašman«** bili su napadnuti rafalima mitraljeza postavljenog u jednoj kući blizu pristaništa u Podgori. Jedan mornar ranjen.

Odgovoreno je snažnom vatrom na naselje.

__ U sumrak napad na garnizon kr. mornarice na otoku Kakan.

— Jedan mornar ranjen. Napad je odbijen.

— Noću su u Makarskoj uhvaćeni na djelu i uhapšeni pojedinci iz te hrvatske lučke kapetanije kad su pokušavali da pobjegnu odnoseći oružje.[5]

4. prosinca — U toku noći je ponovljen napad na garnizon kr. mornarice Kakan. Jedan stariji vodnik i jedan mornar ranjeni. Napad je odbijen.

— Na jedan hidroavion Cant Z 501 kojim je pilotirao komandant 183-3 R.M.L.,[6] dok >se na povratku sa ratnog zadatka spuštao, na oko 100 metara od obale u blizini aerodroma Divulje, ustanici su, bez ikakvog rezultata, ispalili nekoliko mitraljeskih rafala sa jednog brežuljka koji se nalazi na oko 500 metara od istog aerodroma. Pokazalo se da je početkom mjeseca isti pokušaj izvršen i na jedan civilni avion.

5. prosinca — Ponovno noćni napad sa negativnim rezultatom na garnizon kr. mornarice Kakan. Jedan mornar ranjen.

8. prosinca — Još jedan napad na garnizon Kakan. Jedan mornar ranjen. Napad odbijen uz učešće N.A.P. 5.

17. **prosinca** — Akcija između jednog čamca sa dva mornara iz svjetionika u Prišnjak, upravljenog ka rtu Sv. Rok (o. Murter), i jedne sumnjive grupe koja je sa kopna ispalila nekoliko puščanih hitaca sa negativnim rezultatom i koja se udaljila poslije reakcije mornara, ostavivši nekoliko komada odjeće.

20. **prosinca** — Na motorni jedrenjak **»Mariano«,** dok je iz Omiša polazio za Metković, u visini rta Sv. Tekla, kod Podgore, otvorena je paljba iz vatrenog oružja. Istodobno je iz Podgore izišao jedan naoružani čamac da bi ga napao, ali je od toga odustao pri pojavi jednog broda na prolazu.

[3] N.A.P. — Natante antipartigiano (protupartizanski brod).

[4] Psm. — skraćenica za: posamine (minopolagač).

[5] Riječ je o odlasku partizana grupe Velimira Skorpika, poručnika korvete bivše jugoslavenske ratne mornarice. Skorpik je sredinom 1941. godine, kao domobranski oficir, došao na službu u Lučko zapovjedništvo NDH u Makarskoj. Krajem 1941. postao je suradnik NOP-a i u Lučkom zapovjedništvu formirao grupu aktivista. Krajem studenog 1942. godine, na sastanku s partijskim aktivistima u Makarskoj, Skorpiku 1 drugovima je saopćeno da noću 1. prosinca treba da napuste Makarsku i prijeđu na oslobođenu teritoriju, gdje bi formirali mornaričke partizanske jedinice. Toga dana je Skorpik, sa još dva mornarička podoficira, otvorio magazin Lučkog zapovjedništva, odakle su, uz pomoć nekoliko aktivista NOP-a, iznijeli 34 puške, 2 sanduka municije i nekoliko vreća vojničke opreme. Međutim, kad je grupa napustila zgradu naišla je patrola karabinjera i oružnika, koja je počela da puca i alarmirala sav garnizon. Iz općeg meteža grupa je uspjela da se izvuče i stigne u selo Sošiće, na Biokovu, gdje su je prihvatili borci NOP bataljona »-Vid Mihaljević«. Sutradan su talijanske vlasti po hapsile sve oficire i podoficire Lučkog zapovjedništva NDH i tek tada prim j etile da nema Skorpika **i** dvojice podoficira. Vidi knj. 4, dok. br. 385.

25. prosinca — Partizani Korčule napali svjetionik Planchetta[6] odnijevši optički instrument, 14 kanti petroleja, 2 karabina i municiju. Osoblje nepovriiđeno.

31. prosinca — 5 motornih jedrenjaka (4 hrvaitska i jedan iz splitskog okruga) natovarenih namirnicama, koji su krenuli iz Metkovića za Omiš, bili su napadnuti sa partizanskih brodova u uvali Duba (Živogošće), Igrane i Drašnice.[7]

3. — Učešće kr. vojske u operacijama bilo je slijedeće:

5. prosinca — Mornarička desantna četa (Šibenik) sudjelovala je, zajedno sa jednim odredom grenadira Vojne komande Šibenik, u čišćenju otoka Kakan i Kaprija.

7. prosinca — N.A.P. 6 sudjelovalo je u akciji čišćenja Račišća koje je vojna komanda izvršila na Korčuli.

9. prosinca — Torpiljarka T. 5 sa posadom od 60 ardita divizije «•Bergamo« sudjelovala je u čišćenju otoka Šćedra.

— N.A.P. 6 i motorni čamac 23 prebacili su iz Korčule u Zavalaticu jedan bataljon koji je imao zadatak da očisti Caru (Korčula).

— Naoružani remorkeri br. 10, br. 13, br. 16 i M.P.R.[8] »Nazzareno 1« (B. 92) dva dana su vršili službu pomorske policije u vodama oko poluotoka Sirma,[9] u Šibenskom kanalu, ušću Krke, za vrijeme akcije čišćenja zone, koje je obavila Vojna komanda Šibenik i u kome je sudjelovala i desantna četa Komande Pomorskog sektora Šibenik.

15. prosinca — Psm **»Pašman«,** ukrcavši jedan minobacač od 81 mm vršio je s mora akciju odmazde na zonu Podgora sudjelujući u operacijama divizije »Bergamo«.

16. prosinca — N.A.P. **2** i motorni brod **»Maria«** sa oficirom i mornarima Lučke sekcije Opuzen sadejstvovali su sa divizijom »Mesina« u operaciji čišćenja zone Komaina—Valle Fonda[10]—Clesto[11] i Blaca.

18. prosinca — Kr. brod **»Curzola«,** na traženje Vojne komande Korčule, izvršio je bombardiranje Orebića u cilju odmazde. Na isti brod je otvorena neprijateljska vatra bez ikakvog rezultata. Komandant Pomorskog sektora Korčula, poslat sa nekoliko mornara čamcem na kopno radi izviđanja i prenošenja leša jednog financijskog stražara, izvršio je svoj zadatak usprkos jake neprijateljske vatre.

22. prosinca — Naoružani remorker **»Lilibeo«,** N.A.P. 2 Dizel-čamac N. D. 124 **i** Psm **»Pašman«,** zajedno sa odredima divizije »Messina«, izvršili su akciju uništavanja čamaca duž obale između Igrane i Gradac. Usprkos neprijateljskoj reakciji, prikupljen je i potopljen 31 čamac i porušeno više kuća, 1 mornar ubijen a 1 ranjen.

[6] Svjetionik Planchetta nije pronađen na sekciji 1:100.000. Prema izvještaju Vojno-pomorske komande Dalmacije od 7. siječnja 1943. Planchetta se nalazi u Korčulanskom kanalu (Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 4/8—2, k. 365A.

[7] Brodove su napali jedinice Postaje Ratne mornarice iz Podgore i Primorski vod bataljona »Vid Mihaljević*. Brodovi su zaplijenjeni i odvedeni u Podgoru. Vidi dok. br. 8, 14, 18, 27, 125 i 311.

[8] Nepoznata skraćenica. Vjerojatno: Motopeschereccio (motorna ribarica, čamac).

[9] Pogrešno. Treba. Srima.

[10] Vjerojatno: Uvala Duboko, sz od Neuma.

[11] Vjerojatno: Klještac, ss od Neuma.

23. prosinca — Torpiljairka T. 5, na kojoj se nalazio general komandant divizije »-Bergamo-«, bombardirala je zonu Baška Voda, odakle je otvorena paljba iz vatrenog oružja na brodove u prolazu.

29. prosinca — U.I.P.[12] iz Trpnja izvršio je raspoloživim jedinicama morskim putem transport jedne kolone kr. vojske, koja je imala zadatak čišćenja poluotoka Pelješac.

POMORSKI SAOBRAĆAJ

1. — Pomorski saobraćaj u lukama u nadležnosti Vojnopomorske komande Dalmacije u mjesecu prosincu bio je slijedeći:

	BRODOVI				JEDRENJACI			
	Stigli		Pošli		Stigli		Pošli	
.	br.	tona	br.	tona	br.	tona	br.	tona
Obrovac	9	1184	9	1184	16	116	16	116
Omiš	33	3208	33	3208	81	1637	81	1637
Lastovo	—	----------	—	----------	25	1413	23	1356
Hvar	18	2070	18	2070	48	547	48	547
Ploče	13	1911	15	2307	5	119	5	119
Brač	14	1470	14	.1470	31	340	30	330
Tivat	53	53560	54	59844	76	2699	85	2771
Split	252	76108	249	. 72420	485	15530	499	16230
Zadar	229	78659	225	77290	403	14965	384	14189
Korčula	108	22708	105	21523	179	6972	175	6787
Gruž	96	42599	101	44672	166	7621	174	8025
Makarska	29	4327	29	4327	47	1980	47	1980
Sumartin	26	1770	26	1770	18	653	18	653
Vis	27	3105	27	3105	35	379	35	394
Šibenik	150	36002	152	36740	85	2437	92	2930
UKUPNO	1050	328682	1057	332230	1710	56408	1722	56164

Ukupno hrodova 2107 tona neto 660912
Ukupno jedrenjaka 3432 tona neto 112572
Ukupan zbir 773484

2. — Istog mjeseca je dopunjeno naoružanje slijedećih brodova:

»Lapad«, »Moschiena«,[13] »Ston«, »-Sipan« topovima **47/44** mm.

»•Buccari«[14] i **»Arbe«[15]** topovima **66/42** mm.

Preostaje da se naoružaju brodovi **«-Scarpanto«** i **»-Sansego«.[16]**

PODMORNIČKA AKTIVNOST

1. — Gsmatranja izvršena prosinca mjeseca u Jadranskom moru vide se iz priložene skice.[17]

[12] U.I.P. — L'ufficio italiano di Porto (Talijanska luöka kapetanija).
[13] Mošćenica.
[14] Bakar.
[15] Rab.
[16] Sušak.
[17] Vidi Arhiv vn, arhiva talijanska, reg. br. 15/2—8, k. 213.

2. — Dopunjeno je postavljenje podvodnih odbrambenih prepreka osim jedne ispred zone Bar.

SIGNALNA MREŽA

U prosincu mjesecu izvršena su slijedeća identifikovanja:

— neprijateljskih podmornica	
— kr. brodova	628
— brodova	3327
— remorkera	362
— jedrenjaka	3303
— ribarskih brodova	928
— aviona	600
Ukupno:	9148

Kontraadmiral
komandant Mornarice Dalmacije
Antonio Bobiese

[. . .] »

^Najznačajniji incidenti rekapitulirani u izvještaju redovno su javljam Vrhovnoj komandi, na osnovu dnevnih biltena armijskih korpusa i Vojnopomorske komande Dalmacije.

Zapaža se:

— znatna pomoć koju su jedinice Kralj, mornarice pružile jedinicama Kr. vojske u operacijama čišćenja;

— efikasne akdje bombardiranja s mora i često čišćenja sumnjivih brodova, naročito duž obalske zone južno od Podgore.

V. P. 10, 18. 1. 1943/XXI I...][21]

[18] U originalu: L'ammiraglio dl divisione (admiral divizije).
« i si Nepoznat parai.

" Slijedeći tekst dopisan je na pisaćem stroju, na posebnom listu papira, u Višoj komandi oružanih snaga »-Slovenija—Dalmacija«.

BROJ 140

IZVOD IZ OBAVJEŠTAJNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O AKTIVNOSTI PARTIZANA NA KORČULI I PELJEŠCU[1]

15-1-1943.

Komanda VI armijskog korpusa
Štab — Obavještajno odjeljenje

Br. 530) obavješ. prot. POVJERLJIVO V. P. 39, 10. siječ. 1943-XXI

GLAVNA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OBAVJESTJANO ODJELJENJE

Br. 740
Stiglo, 15. siječnja 1943-XXI

Bilten novosti br. 614

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA-DALMACIJA«
(2. ARMIJA)

[ostale adrese izostavljene]

A) **Aktivnost neprijatelja**

2. zona:

Korčula

a) U vezi biltena novosti br. **607** strana 1: iz podataka dobijenih o ubojstvu mještanke Šurjan Katarine do koga je došlo u Blatu 24 prošlog, saznalo se da su žrtvu ubili revolverskim mecima dva partizana koja su bila prodrla u bolnicu, gdje je Šurjan bila smještena uslijed povreda zadobijenih nekoliko dana ranije od strane istih napadača, dok je zgrada u međuvremenu bila opkoljena od strane drugih 15 ustanika.

Po izvršenju zločina, banda se udaljila zaplijenivši 25 šatorskih krila bivše jugoslavenske vojske koja su čuvana u bolnici.

(obavještaj. odjelj. arm. korpusa.)

b) — Poslije podne 5. tekućeg, jedna grupa maskiranih partizana iznenadila je i opljačkala svjetionik kr. mornarice na Korčuli, odnijevši dva karabina, optičke instrumente i razni materijal iz kasarne.[2]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 11/1—1, k. 322.

[J] i [5] Vidi dok. br. 135.

Uslijed hitnog dolaska ostalog osoblja Kr. mornarice u mjesto, partizani su se razbježali, ostavivši na tomjiću dvije jugoslavenske zastave sa crvenom zvijezdom i jedan dio opljačkanog materijala.

(od pješ. div. »Messina«)

[• • •]

Pelješac

Pouzdam obaviještajac javlja:

— zonom Sparagović (Mljet OI-GO) kreće se jedna grupa od oko 25 partizana pod komandom jednog još neidentificiranog mladića iz Mostara i poznatog agitatora Balda Mekšića, političkog komesara;

— svi pripadnici bande naoružani su ratnim puškama i ručnim bombama, a raspolažu također i sa jednim puškomitraljezom;

— pomenutoj bandi pripadaju slijedeće osobe:

— jedna mlada žena iz Janjine, sa vjerenikom i bratom;

— neki Dijaja iz Mraviće (Dubrovnik QK-GM);

— 5 osoba iz Potomja (Mljet IH-GU) od kojih jedno nosi ime Njolić;

— neki Vjeković iz Popove Luke (isto LI-GS);

— neki Dežulović iz Janjine;

— neki Perko Jozo — star 34 godine iz Putničević (Mljet MH-GQ);

— još nekoliko neiđentificiranih osoba između 17 i 35 godina starosti ;

— nekoliko pripadnika pomenute bande pošlo je 31. prošlog u Marice i G. Selo (Mljet OI-GO) da bi nabavili hrane od imućnijih familija, nagovarajući stanovnike da obaraju telefonske stupove i telefonsku žicu, što im nije uspjelo jer su stanovnici to odbili izgovarajući se strahom od teških represalija koje bi vršili Talijani.

— partizani su također tražili nekog Nika Ledenića, komunistu iz Ledenići (Mljet OI-GO) i sa njiime konferirali.

Ledenić, poslije odlaska partizana 1. tekućeg, udaljio se od svoje kuće, a 8. tekućeg predao našem garnizonu u Stonu.

(od pješ. div. »Messina«)

[...]

B) **Organizacija naših trupa**

Operacije policije

1. zona

Korčula

Povodom izvještaja da su partizani noću uoči 5. tekućeg napravih dva prekida na putu duboko 11 odnosno 9 metara, na tri kilometra od Vela Luke (Gazza VM-GU) noću uoči 6. tekućeg postavljena je zasjeda u blizini pomenutog mjesta.

Uhapšeno je 10 komunista — propagatora, od kojih 3 Židova, kao i jedan partizanski kurir (s porukom koju je trebao predati).[3]

U toku je čišćenje zone.

(od pješ. div. »Messina«)

2. zona

Dubrovnik

7. tekućeg je naše zrakoplovstvo, uz dobre rezultate, bombardiralo partizanska pristaništa: Podgoru (Makarska ZV-AB) — Zivogošće (isto XN-AN), Drašnice (isto XI-AD) — Dubu (isto KN-AN) i Igrane (isto XL-AN).

(od obavješt. odjelj. arm. korpusa)

Pelješac

U vezi obavještenja da je u zoni Sparagović prisutna jedna banda partizana (vidi današnji b il tei}, novosti strana 2) naš garnizon iz Stona je preduzeo potrebne mjere da bi spriječio partizanima bjegstvo morem i 3. tekućeg je bombardirao artiljerijom mjesto Luke gdje je naznačeno da se nalazi pomenuta banda. Prema vjerodostojnom obavještenju artiljerijski meci su padali pored partizanskog logora i natjerali ustanike u bjegstvo.

(od pješ. div. »Messina«)

Makarska

U zoni 6. tekućeg, jedinice kraljevske mornarice su sa brodova bomdardirale zonu Podgora (Makarska ZV-AR) — Drašnice (isto KI-AP). Razoreno je i potpoljeno 39 barki. Neprijateljsko protivdejstvo je bilo vrlo jako.[4]

(od Komande XVIII arm. korpusa)

[...]

Divizijski general
Privremeni komadant arm. korp.
Paride Negri

Za točnost prijepisa
Načelnik Štaba, pukovnik
C. Cigliarla v. r.

[4] Vidi dok. br. 27, 133 1 135.

BROJ 141

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. SIJEČNJA 1943. VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O NAPADU PARTIZANA NA VLAK KOD MRAVINACA I RUŠENJU CESTE VODICE—CISTA MALA[1]

Brzojav — pismo

Datum otpreme----------
i prijema 10. 1. 1943.
sat 23.30 sati

OD KOMANDE
XVIII ARMIJ. KORPUSA
SUPERSLODI OPERAT. ODJELJENJE

i na znanje:

KOMANDAMA V i VI ARMIJ. KORPUSA

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 525
Stiglo, dne 11. siječ. 1943-XXI

N. 561/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 10. SIJEČNJA

AKTIVNOST USTANIKA

Zapažen je prelazak ustanika s konjima i stokom iz Vinice (Livno ZT-B), upućenih prema jugu.

Isturene jedinice nalaze se oko Lovreč—Makarska (ZP-BL) i Biorine (Livno FU-BO).

Uslijed akcija raščišćavanja izvršenih od naših odreda na otoku Hvar,[2] o čemu je izvješteno 4. 5. i 8. o. m. izgleda da su se ustanici povratili u istočnu zonu otoka.

SEKTOR »ZARA«

Uslijed eksplozije triju mina oštećen je most u Velistak (Zirje).

Uklonjena je još jedna mina koja nije eksplodirala, prelaz uspostavljen.

Izviđanje u zoni Varivode (Šibenik QM-CZ).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, mg. br. 10/la—1, k. 344.
[3] Vidi dok. br. 50, 127, 128, 132, 133 i 198.
[3] Napad je izvršila jedna četa Mosorskog bataljona. Vidi dok. br. 27, 142 i 290.

SEKTOR «-BERGAMO-«

Jutros su ustanici napali vlak Split—Sinj u blizini tunela Mravince (Split UM-BH).[3] Odredi koji su brzo intervenirali iz Klisa i Solina natjerali su u bjekstvo partizanske jedinice. Gubici: jedan hrvatski podoficir i jedan vojnik poginuli.

— tri naša vojnika ranjena.

Protivnički gubici: nisu ustanovljeni.

U toku je raščišćavanje zone.

SEKTOR »SASSARI«

U zoni Gračac—Zrmanja utvrđeno je 20 cm snijega, koji je uslijed upornog trajanja bure, u usjecima željez. pruge dostigao 80 cm.

SEKTOR »CELERE-«

U toku izviđanja u zoni Rogoznice (Šibenik RH-BN) pritvorena su dva sumnjiva lica.

Partizani su izvršili prekid na putu Vodice—Cista Mala (kod Gaćelezi [Žirje] PN-CO) i jedan u blizini Pirovca u toku je uspostavljanje..[4]

Nebo vedro, bura. '

General, *Spigo*

[4] Akcije je izvršila Primorska partizanska četa.

BROJ 142

IZVJEŠTAJ PREFEKTA U SPLITU OD 12. SIJEČNJA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O NAPADU PARTIZANA NA VLAK KOD SPLITA[1]

Dešifrirao: Dalvit	T E L E G R A M iz- Splita Br. 160	Načelnik šifrantskog odjeljenja Prizia

PREFEKT — SPLIT 12. 1. 1943. u 12.50 sati

Predmet: Ustanici napali vlak kod Solina.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava polidje Zadar 12. 1. 1943. u 19.15s.

i na znanje:

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA Rim

Br. 10587/Kab. Jav. sig. — Oko 9.30 sati, 10. ovog mjeseca, na ulazu u prvi tunel, koji se nalazi oko 3 km udaljen od Split—Vranjic, neutvrđen broj partizana napao je automatskim oružjem i ručnim bombama vlak br. 732 koji se kretao u pravcu Sinja.[2]

Do sada je pronađeno 5 poginulih hrvatskih vojnika, među kojima i oficir i 1 podoficir, kao i nekoliko ranjenih među putnicima, službenim osobljem i vojnicima iz pratnje.

U vlaku su se nalazili i agenti pogranične javne sigurnosti željeznice Split, ali su se u svoje sjedište vratili neozljeđeni.

Ovaj izvještaj je dostavljen Guvematoratu Dalmacije — policiji i na znanje, Ministarstvu unutrašnjih poslova — Rim.

Perfekt: *Zerbino*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 31/1, k. 572.
[2] Napad je izvršila jedna četa Mosorskog partizanskog bataljona. Vidi dok. br. 27, 141 i 290.

	Decifrato da	TELEGRAMMA IN ARRIVO	Il Capo dell'ufficio Cifra
(DR)	Delvit	da Spalato N. 160	Irizia

Mittente: Prefetto Spalato, li 12/1/43 ore 12/50
Governo Dalmazia Zara, li " " " ore 19/15
Direz. Gen. Polizia
pc: Interni Sicurezza Roma

OGGETTO:

Assegnazione: AS

Visione GAB-SG-GM

Assalto treno pressi Salona opera ribelli .-

1056/ Gab. P.S. Giorno 10 corrente ore 9,30 circa treno 732 diretto Signo veniva attaccato imbocco prima galleria sita circa tre chilometri oltre Salona-Vragnizza da numero imprecisato partigiani con armi automatiche et bombe a mano. Finora accertati 5 morti tra militari croati tra cui un ufficiale et un sottufficiale nonchè alcuni feriti tra viaggiatori personale viaggiante et militari di scorta. Su treno trovavasi anche agenti di P.S. confine ferrovia Spalato che sono rientrati in sede incolumi.-

Presente est diretto Governo Dalmazia Polizia et pc: Interni Sicurezza Roma.-

PREFETTO ZERBINO

Faksimil dokumenta broj 142

BROJ 143

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. SIJEČNJA 1943. O AKCIJI ČIŠĆENJA RAJONA BRISTIVICA[1]

Pisani brzojav V. P. 10, dne 12. **siječ.** 43-XXI 24 s.

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — OPER. ODJELJENJE

i na znanje

KOMANDI V I VI ARMIJSKOG KORPUSA

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
N. 608
Stiglo 13. siječ. 43-XXI

N. 674/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 12. SIJEČNJA

AKTIVNOST USTANIKA:

Ništa novo.

SEKTOR »ZARA«

Izviđanje u zoni Torbidi (Knin QO-DH).

SEKTOR »BERGAMO«

Za raščišćavanje u zoni Bristivica (Šibenik SI-SL-SN-BS) pritvoreno je 170 sumnjivih osoba, spaljene su neke kuće partizana koji se kriju, oduzeta je telefonska žica i zaplijenjeno 60 kvintala soli.

Jedan odred u izviđanju u zoni Jesenice (Omiš US-SH) otvorio je vatru protiv grupe u bjekstvu.

Mi nismo imali gubitaka, protivnici 1 ranjenog.

Artiljerijska paljba protiv Karina (Split-UO-LN) i Baška Voda (Makarska ZN-AK).

SEKTOR »SASSARI«

U vrijeme izviđanja kninskih i hercegovačkih odreda M.V.A.C.[2] imali su dva mrtva i pet ranjenih, protivnici 15 mrtvih, 2 zarobljena i

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/la—1, k. 344.
[2] Odnosi se na četnike Dinarske divizije vojvode Momčila Đujića i hercegovačke

neutvrđeni broj ranjenih. Zaplijenjen je jedan puškomitraljez i 5 pušaka. Snijeg je prestao da pada. Željeznički saobraćaj normalan.

SEKTOR »CELERE«

Izviđanja u zonama Cvrljevo (Šibenik RM-CK-ET), Danilo-Kraljice (Šibenik RM-RO-OF).

ZRAČNA AKTIVNOST

Bombardirano je pristanište Podgora (Makarska XV-AR.).

Nebo oblačno.

General *Spigo*

BROJ 144

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 12. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O NAPADU NA BRODOVE »AIRONE« I »LILIBEO«[1]

Predmet :

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«

OPERATIVNO ODJELJENJE

BR. 570
Stiglo 12. siječ. 1943-XXI

Datum otpreme

prijema 12/1/43 sat 0.10

Od Maridalmacije
Superslodi
i na znanje:
Superslodi — Odjeljenje za vezu sa Kr. morn.
VI. arm. korp. — XVII[2] arm. korp.

Maridalmacija 1038. — Aktivnost za posljednja 24 sata.

[...]

Na brod »Airone«, prilikom plovidbe, ispaljeni hid iz vatrenog oružja u blizini Brela (Makarska ZI-BD).

Na remorker »Lilibeo«, pri izviđanju obale, izvršenom na dan 9. t. m. sa komandantom mornarice Ploče, otvorena puščana vatra iz mjesta Podgora — mornarica. Mala šteta pričinjena je palubi.

u akta Admiral *Bobbiese*
12/1 ppukov. (nečitko)

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 11/1, k. 365A.

[2] Omaška. Treba da stoji: XVIII osra. korpus.

BROJ 145

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. SIJEČNJA 1943. O AKCIJI ČIŠĆENJA RAJONA KRUŠEVO—GUSTIRNA[1]

Pisani brzojav

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«

OPERATIVNO ODJELJENJE

N. 658
Stiglo 14. siječ. 43-XXI

OD XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI — OPER. ODJELJ.
i na znanje:

KOMANDI V i VI ARMIJ. KORPUSA

Datum i sat	otpreme 13. I. 43-XXI 19.45 s prijema 13. I. 43-XXI 21.45 s

N. 721/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 13 SIJEČNJA

AKTIVNOST USTANIKA

Utvrđeno je da su partizanske formacije, ranije razmještene između Gračaca i Zrmanje, oslabljene u posljednjim borbama, povukle se u unutrašnjost radi pregrupiranja. Također se javlja đa se jedna brigada premjestila iz Like u zonu Bos. Grahovo.

SEKTOR »ŽARA«

Naši su se odredi i M.V.A.C.[2] za vrijeme izviđanja sukobili sa ustaničkim grupicama kod Drenovače (Novigrad PD-DL). Mi nismo znali gubitaka; M.V.A.C. jednog ranjenog. Protivnički gubici 2 mrtva,[3] zaplijenjene 2 puške, 2 pištolja, 4 ručne bombe, meci, dogledi i propagandi materijal.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 13/la—1, k. 344.
[2] Antikomunistička milicija,
četnike majora Baćovića.

SEKTOR «-BERGAMO«

Raščišćena je zona Kruševa (Šibenik RO-BS), Gustima (Šibenik SI-BQ). Pritvoreno je stotinjak sumnjivih i spaljene su kuće partizana koji se kriju.

Motorna kolica za inspekciju željez. pruge prouzrokovala su eksploziju eksplozivnih naprava duž pruge kod Sućurca (Split TR-RQ). Nikakva šteta ni materijalu ni osobama, spasene su neke naprave.

Artiljerijska paljba D. Brela (Makarska ZL-BD).

SEKTOR »-SASSARI«

Bura je prestala. Tanak sloj sleđenog snijega, željeznički saobraćaj normalan.

SEKTOR »CELERE«

Nema šta da se javi. Kiša, južni vjetar.

General *Spigc*

BROJ 146

PISMO GUVERNERA DALMACIJE OD 13. SIJEČNJA 1943. KOMANDI OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA U VEZI PROGLAŠAVANJA SRIME I ZABLACA VOJNOM ZONOM[1]

GUVERNATORAT DALMACIJE

Br. prot. 251 G.M. Zadar, 12. siječnja 1943-XXI

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

(veza dopis 427/Op. od 8. tekućeg)

V. P. 118

Ispitavši prijedlog za stvaranje vojnih zona na oba poluotoka, Srima i Zablaće, iako razumij em razloge koji su tu komandu naveli da predpomenute mjere, žalim što moram saopćiti da uslijed političkih razloga i nemogućnosti da se smjesti na drugom mjestu, ne smatram cjelishodnom evakuaciju stanovništva iz navedene zone.[2]

S druge strane, uvjeti analogni onima koji postoje na pomenutim poluotocima, mogu lako da se nađu u drugim zonama šibenskog sektora, **u** kojima se politička situacija pogoršava u mjeri koja sigurno nije manja nego u pomenutim zonama. Prirodno je stoga da postupajući

[3] U ovom sukobu poginuli su Nflkica Popovlć i Stanko Tišma. Vidi dok. br. 40, napomenu 3, dok. br. 155 i 156.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 13/3a—3, k. 213.

[1] Vidi dok. br. 137, 227, 240, 244, 245, 246, 249, 262 i 264.

slično tome i kad bi se svuda gdje se razvija jedno zabrinjujuće žarište partizanske infiltracije, smatramo da je neophodno pristupiti evakuiran ju stanovništva, ovaj guvernatorat bi nailazio na sve veće teškoće da smjesti na drugom mjestu isto to stanovništvo, dok u stvarnosti nije moguće u tom smislu osigurati ni kontingente, pa čak i najmalobrojnije.

Bastianini

Za točnost prijepisa

NAČELNIK OPERATIVNOG ODJELJENJA

Major *Antonio Cariucci* v. r. (M.P.)

BROJ 147

PISMO KOMANDANTA ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 13. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA NDH O ORGANIZACIJI, POPUNI I ZADACIMA M.V.A.C.[1]

Viša k-da oruž. sn.
»Sloveni j a—Dalmaci j a«
Komandant

V. P. 10, 13. siječnja 1943-XXI

Ekscelencijo,

U povodu onoga što sam imao prilike usmeno da izložim u Zagrebu, 10. tek., i kao potvrdu toga, saopćavam Vam ovo što shjedi, a u vezi sa Vašom zabilješkom br. V. T. 915/42 od 24. prosinca prošle godine.[2]

1) — Organizacija pravoslavne Antikomunističke dobrovoljačke milicije (M.V.A.C.)[3]

— Organizirana je po batalj onima, koji su formiram u skladu sa naređenjima talijanskih vojnih vlasti, koje naravno dređuju i komandante.

— Točno je da neke formacije ponekad ističu srpske oznake i da im je do sada nedostajala druga odjeća).

— Točno je, također, da neke formacije sebi dozvoljavaju ponekad manifestacije sa srpskim obilježjem (pjesme — komandiranje i slično).

— Talijanske vojne vlasti spriječavaju takve važnije manifestacije, a namjeravaju da spriječe i one sporedne.

[1] 0riginal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 40/4, k. 313.

[2] Tom zabilješkom je Ministarstvo vanjskih poslova NDH protestiralo zbog izazovnog i neprijateljskog držanja formacija M.V.A.C. u odnosu na vlast i organe NDH (Arhiv VII, <vrhiva NDH, reg. br. 40/4, k. 276).

[3] M.V.A.C. — Milizia Volontaria Ant;comunista.

U tom pogledu postupaju postepeno, kao što sam već imao prilike više puta da izložim, jer sam ubjeđen da se radi o postupcima koji se mogu zanemariti u odnosu na onu bitnu činjenicu, a to je da se pomenute formacije navedu na efikasnu borbu protiv partizana — kao što se do sada uvijek dešavalo.

— Jugoslavenska ili srpska zastava nikad nije bila tolerirana, pa nije u redu da se ona upotrebljava, bar ne u prisutnosti talijanskih jedinica ili vlasti.

2) — Popuna pomenutih formacija

— Kao brojčana snaga, pomenute formacije nisu pretrpjele nikakvu popunu od momenta poznatih sporazuma[4] pa nadalje. Pristupilo se samo povećanju broja obroka i piata na 3000, što je još ranije bilo odobreno kako bi se regulirano uklopilo i bolje upravljalo sa 3000 ljudi koji su se već borili sa formacijama, ali — budući da nisu snabdjeveni — ponekad su se odvajali radi individualnih dejstava, koja nisu bila odobrena.

— Popuna u naoružanju nije izvršena.

— Tek kada je sa Poglavnikom bilo dogovoreno da se vojno osiguranje nekih zona i dionica pruge povjeri pomenutim formacijama, njima je bilo dodjeljeno oružje (i to većinom kolektivno, odnosno po jedinicama) potrebno za nov zadatak. (Ista stvar je bila učinjena — istom prilikom — za hrvatske jedinice koje su ostale u Lici, u Makarskoj u Imotskom, itd., kao i za nepravoslavnu M. V. A. C.).

3) — **Pomoć starješinama**

— Talijanski oficiri koji su pored njih nemaju zadatak da im pomažu u pravom smislu te riječi, već u tom smislu da im prenose naređenja nadležnih talijanskih vojnih vlasti, da osiguravaju njihovo izvršenje i da nadgledaju njihovo držanje.

4) — Hapšenja

— U pogledu hapšenja spomenutih u zabilješci na koju odgovaramo, naredio sam istragu.[5]

5) — Oficiri — Srbi i Crnogorci

— U skladu sa preduzetom obavezom, kao što je poznato, ova komanda je pristupila udaljavanju iz pomenutih formacija oficira o kojima je riječ.[6]

* i [6] Riječ je o sporazumu generala Roatte sa* Pavedićem od 15. listopada 1942. godine »u vezi s četničkim formacijama Dobrovoljne milicije za borbu protiv komunista« (vidi knj. 4, dok. br. 219).

[5] U zabilješci se navodi da su talijanske vlasti, na prijedlog četničkih starješina, uhapsile 70 osoba koje nisu htjele da surađuju sa četnicima nego sa NDH (vidi Arhiv VII, arhiva NDH, reg. br. 40/4, k. 276).

— Može biti da i neki od onih koji su ih smijenili, mada okvalifikovani kao Hrvati (činjenica o kojoj talijanske vojne vlasti nisu uvijek u stanju da procjenjuju), budu Srbi ili Crnogorci.

— Pristupit će se novom provjeravanju.

6) — Formacije koje su se prebacile iz Hercegovine u zonu 18. arm. korp.

— Do toga je došlo iz poznatih razloga, uz prethodno odobrenje Poglavnika.

— U pitanju je oko 3.000 ljudi iz Hercegovine.[7]

— Nije isključeno da se među njima nalazi i poneki Crnogorac; ali **u** takvom slučaju radi se o osobama koje s ujoš odavno bile **u** Hercegovini, u formacijama koje su prebačene.

— Do sada još **nijedna crnogorska formacija** nije prešla na teritoriju Armije.

— Ne predviđa se drugi priliv formacija iz Hercegovine na teritoriju 18. arm. korp.

— Nije predviđeno prebacivanje pravoslavnih formacija M. V. A. C. iz drugih zona u Liku.

7) **— Držanje formacija koje su stigle iz Hercegovine**

— Točno je da su neki pripadnici ovih formacija sudjelovali u manifestacijama protiv hrvatske vlade.

— Talijanske vojne vlasti odmah su poduzele mjere da ih prekinu.

— Nije poznato da su pomenuti pripadnici demonstrirali protiv Italije.

U svakom slučaju, ne bismo im pridavali značaj, pred **bitnom okolnošću,** koja je već planirana, **da se oni bore rame uz rame sa hrvatskim[8] i talijanskim trupama protiv partizana.**

8) — Prepuštanje zona ili mjesta pomenutim formacijama

— Nikad se nije ni pomišljalo da se pomenutim formacijama prepusti civilna ili upravna vlast u zonama ih mjestima koje talijanske ili hrvatske trupe napuste.

Jedan proglas u tom smislu, koji je na svoju ruku istakao u Gračacu jedan lokalni komandant, odmah je bio povučen i ukinut.

— Radi se, međutim, o tome da se **obrana i vojni nadzor** u određenim zonama i mjestima koja više nisu posjednuta talijanskim ih hrvatskim trupama povjeri izričito određenim formacijama M. V. A. C.

[7] Odnosi se na četnike pod komandom majora Petra Baćovića dovedenih sredinom prosinca 1942. godine iz Hercegovine u Kninsku krajinu. Vidi kni. 4, dok. br. 148, 391 i 409.

[8] Riječ je o ustaškim i domobranskim formacijama NDH.

Ovo je bilo dogovoreno uz pristanak Hrvata, da bi se izbjeglo da pomenute zone ili mjesta posijednu partizani.

— U svakom slučaju ova komanda razmatra pitanje da se i 3000 ljudi koji su prebačeni na teritoriju 18. arm. korp. vrati u Hercegovinu, čim to bude moguće.

9) — Ispadi u zoni Vrlika, Knin i Drniš

— U toku su stroge istrage. Bit će poduzete odgovarajuće mjere.

U pogledu zahtjeva izloženog na margini zabilješke o kojoj raspravljam, saopćavam:

a) — Pristupit će se — kao što je već rečeno — novom provjeravanju oficira.

b) — Crnogorci, za koje je predviđeno da se eventualno angažiraju u zoni Armije, ne mogu se smatrati »-četnicima«.

Radi se o lokalnim jedinicama, koje je talijanski Guvernatorat Crne Gore odavno formirao od crnogorskih nacionalista — dobrovoljaca, koji su se hrabro borili protiv partizana, a koji su sada slobodni da dejstvuju drugdje, pošto na onom području vlada mir.

— Kao što je nedavno bilo dopušteno, neke od tih formacija bit će upotrebljene, samo u slučaju potrebe, na južnom dijelu armijskog područja, pod našom komandom, ne pripajajući ih lokalnoj M. V. A. C., u borbi protiv crnogorskih partizanskih formacija. Cim se operacije završe, bit će vraćene u Crnu Goru.

c) — Izdata su dalja naređenja kako bi se spriječile protivhrvatske provokacije pravoslavnih farmacija M. V. A. C.

d) — Već su poduzete mjere u željenom smislu.

Molim vašu ekscelenciju da primi izraze mog visokog poštovanja.

General
Mario vitez *Roatta* v. r.

BROJ 148

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. SIJEČNJA 1943. O ZAROBLJAVANJU VOJNIKA KOD PIROVCA[1]

Pisani brzojav

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
N. 714
OPERATIVNO ODJELJENJE
Stiglo, 15. siječ. 1943-XXI

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI OPER. ODJELJ.

i na znanje

KOMANDI V I VI ARMIJ. KORPUSA

otpreme 14.1. 43-XXI
Datum 20.10 s.
′ prijema 14.1. 43-XXI
22.35 s.

Dato na uvid Nač. štaba
„ „ „ Pom. nač. štaba

Upućen prijepis oper. odjelj.
„ „ infor. odjelj.
„ „ Kr. karab.

N. 779/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 14. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika

Izgleda da 400 ustanika s Mosora namjerava spustiti se u pravcu Dočine[2] (Omiš VH-BL) dok su već odaslali patrole u izviđanje.

SEKTOR »ŽARA«

Uslijed eksplozije mine oštećeni su mostovi u Sokoluša (Zirje NH-RE) i u Kakma (Zirje IK-RE). U toku su radovi radi uspostave saobraćaja.[3]

SEKTOR »BERGAMO«

Izviđanja i zasjedeu zoniPrapatnice (Šibenik SU-CU-BS), Glavice (Split VH-CF) i D.Humac (Omiš UM-AX).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VU, arhiva talijanska, reg. br. 14/la-l, k. 344.
[J] Vidi dok. br. 152 i 155.
[3] Akcije Je izvršila Primorska partizanska četa uz pomoć stanovništva.

SEKTOR «-SASSARI«

Puškaranje u cilju ometanja iz automatskog oružja protiv uporišta Knin bilo je ućutkano brzim protivdejstvom.

Jučer je 13. o. m. opet počelo da sniježi.

Normalan željeznički saobraćaj.

SEKTOR »CELERE«

Uslijed nestanka triju inžinjerca telefonista na službi kod Pirovca (Žirje OM-CO) izvršeno je izviđanje u zoni Pirovac—Putičanje (Zirje PI-CQ).[4] Odredi su se sukobili sa grupom ustanika koji su se nakon kratkog neizmjeničnog puškaranja razišli.

Nema traga inženjercima.

Za izviđanje u zoni Krčulj (Šibenik RK-LU), Smrdelovd (Šibenik RH-BS) natjerane su u bjekstvo grupice ustanika i zaplijenjeno je živežnih namirnica i materijala.

Potpuno oblačno, kiša.

General *Spigo*

BROJ 149

PISMO GUVERNERA DALMACIJE BASTIANINIJA OD 16. SIJEČNJA 1943. GENERALU SPIGU U POVODU IZVRŠENIH PLJAČKI OD STRANE TALIJANSKIH VOJNIKA[1]

Zadar, 16. siječnja 1943-XXI

EKSELENCIJI GENERALU UMBERTU SPIGO

komandantu XVIII armijskog korpusa

Vojna pošta 118

Dragi Spigo,

S obzirom da nisam imao prilike da te u zadnje vrijeme vidim u ovim krajevima, pišem ti danas u vezi sa jednim pitanjem o kojem sam želio usmeno razgovarati, a na koje ipak smatram cjelishodnim skrenuti tvoju pažnju.

Zapazio sam, naročito u zadnje vrijeme, da su u porastu slučajevi krađe i otimanja koja su, često uz nasilje, nad dijelovima inorodnog stanovništva izvršili vojnid.

* Radilo se o trojici vojnika antifašista na pošti u Pirovcu koji su uspostavili vezu sa tamošnjim rukovodstvom NOP-a i pružali dragocjene obavještajne podatke. Plašeći se da ne budu otkriveni riješili su da odu u partizane. Njih su dvojica omladinaca iz Pirovca doveli u komandu Primorske partizanske čete odakle su upućeni u Bosnu.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva talijanska, reg. br. 1/7, k. 535.

Poznata ti je moja stalna briga da se čak i u akcijama pročešljavanja što je moguće više izbjegnu ovakvi slučajevi, i da se ove akcije ograniče na postizanje svog specifičnog dl ja, tj. na otkrivanje i uništavanje ustanika i njihovih pomagača, bez nanošenja štete ljudima i imovini onih koji nisu sumnjivi, i bez oduzimanja stvari, predmeta itd. koji se nalaze u njihovim kućama.

Jasno mi je da, ponekad, u akdjama pročešljavanja nije lako oficirima obuzdati razuzdanost svojih vojnika i apsolutno izbjed pojavu njihovih pogrešnih postupaka. Međutim, sada mi još teže pada porast slučajeva pojedinačnih krađa ili po nepromišljenoj inidjativi manjih grupa ili posada.

Ne želim ti nabrojati sve slučajeve za koje sam saznao, već se ograničavam na iznošenje samo najznačajnijih.

— U akdji u Primoštenu, ne uzimajući u obzir glavni tok odmazde, dogodio se jedan manji nemio slučaj koji daje dokaza tendendji najnižih i nasilničkih strasti: jedan lađar, izvjesni Radović Krsto, približavao se svojim brodom obali. Naređeno mu je da odmah pristane i da se legitimira. Kada je, pristavši uz obalu, htio da izvrši naređenje, njegov brod je opljačkan i zapaljen i ovom prilikom pričinjena šteta od 18.000 hra.

— Akdja pročešljavanja na Malom Ižu. Bilo je razne vrsti pljačke koje, ponavljam, iako se ne mogu opravdati mogu se bar shvatiti žestinom ove akdje. Ono što se ne može shvatiti to je da je iz nekih kuća sa metodičnom točnošću pokraden novac, vrijednosti, odjeća čak i male vrijednosti, šivaći strojevi, stoka, plahte, rublje i, što je još gore, sve mreže koje su se nalazile u ribarskim barkama mještana.

— Vojnici baterije iz Žirja zaustavili su jednu barku iz Kale sa šest ribara. Riibari su odvedeni u Zlarin a zatim nakon nekoliko dana zatvora pušteni na slobodu. Kada su se vratili u Zirje, ribari su ustanovili da je iz zaplijenjenog broda odneseno osam mreža i sva hrana posade. Slučajevi kao ovaj, kada ribare zadržavaju naše posade i kada nakon puštanja ribari prilikom povratka ustanove da su im iz broda odnesene mreže i ostala oprema, izgleda da se često ponavljaju.

Ako bi se spomenute akdje analizirale uz dobru volju i tolerantnost, one se mogu smatrati kao nezgodne reakdje nekih naših vojnika koji nisu dovoljno svjesni svojih dužnosti na jednom anektiranom području. Međutim, orno što me je najviše pogodilo, to su krađe koje su 15. i 28. prosinca sa svim vulgarnim osobinama krivičnog djela izvršili vojnid konjičkog puka »-Alessandria« nad dvojicom stanovnika u okolid Skradina.

Uvjeren sam, dragi Spigo, da ovi događaji koji su ti sigurno poznati rastužuju tebe koliko i mene, jer te poznajem kao čovjeka koji sa mnogo ljubavi nastojiš unaprediti jedinstvo i moralni lik svojih jedinica. Kao što ovi događaji rastužuju tebe zbog posljedica koje prouzrokuju u okviru tvojih jedinica, tako i mene ne mogu a da ne zabrinu i rastuže zbog reakdja koje izazivaju u inorodnom ambijentu, gdje se veoma vješto pribjegava uspomenama i nostalgiji prema prošlosti u cilju podsticanja kritike i mržnje protiv nas.

Poznato mi je, nažalost, da se slična nedjela ne mogu pripisati samo vojnicima kopnene vojske. Međutim, što se njih tiče, postavljam sebi pitanje da li bi bilo cjelishodno jednom za svagda najoštrije i drakonski kazniti odgovorne, kako bi kazna služila za primjer malobrojnim nepromišljenim delikventima, koji svojim postupcima kaljaju dobar glas naše vojske. Nijemci su u Francuskoj, bar u početku okupacije, u sličnim slučajevima primjenjivah najoštrije kazne. Mada nije potrebno da od njih primamo lekcije i bez pribjegavanja »javnom« kažnjavanju koje su oni primjenjivali a koje bi, možda, imalo i suprotan politički efekat, ipak se pitam ne bi li se pažljivim upoznavanjem svakog pojedinog malog garnizona sa prknjenjenim kaznama uspjelo obuzdati ponavljanje sličnih događaja. Na taj način zlonamjerni bi znah kakvom se riziku izvrgavaju.

Ponavljam ti, dragi Spigo, ove moje riječi su proizvod brige i iskrene tuge. Naročito te molim da vjeruješ kako ovim mojim sugestijama ni na koji način ne namjeravam utjecati na tvoje rukovođenje i odlučivanje koje si, siguran sam, koristio u vezi sa ovim pitanjem. Međutim, da naše vrijedne vojnike, vrijedne zbog svog samoprijegora, svog ponašanja koje su veoma često dokazali, zbog svoje odanosti domovini, mora da bije zao glas zbog zlodjela pojedinaca, zaista je žalosno.

Siguran sam đa ćeš u ovakvom svijetlu znati protumačiti moje riječi, unaprijed ti zahvaljujem na uvjerenju da ćeš o njima voditi računa.

Ipak, nadajući se da će mi se brzo ukazati prilika za naš susret, kada ćemo razgovarati o ovome kao i drugim stvarima, šaljem ti, dragi Spigo, moje najiskrenije pozdrave

BROJ 150

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD **16.** SIJEČNJA **1943.** O AKCIJI ČIŠĆENJA NA KORČULI[1]

Prijepis pisanog brzojava

Upućeno **16/1-1943.** u **20.10s**
Stiglo **16/1-1943.** u **23 s.**

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 842
Stiglo 17. sijeC. 1943-XXI

KOMANDA VI ARM. KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — OPERAT.

i na znanje:

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDAMA XIV I XVIII ARM. KORPUSA
MARIDALMAZIA

Br. 643/op. protokola

BILTEN 16. SIJEČNJA U 18 SATI

Aktivnost ustanika: ne javlja se ništa.

SEKTOR »MURGE« izviđanja kratkih razmjera od strane garnizona željezničkog sektora ne javlja ništa neobično.

SEKTOR »MESSINA«: Noćno čišćenje Zmova (Korčula XI-GV) i okolice Korčule urodili su zarobljavanjem 10 naoružanih partizana koji su strijeljani.

Noću uoči 15. tekućeg naša patrola u rajonu Janjina (o. Mljet LI--GS) zarobila je osobu u kojoj je prepoznat partizan koji se krije.

SEKTOR »MARCHE« I KOTOR: Uobičajena aktivnost patrola i izviđanja.

Prolaznost nepromjenjena.

Uslijed nedavnih kiša visina snijega svugdje u opadanju.

Kišno vrijeme.

Zamjenik komandanta
general *Negri*

Prijepis upućen operat. odjelj.
„ „ odjelj. I (inform.)
„ „ Kr. Karab.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 15/la—1, k. 342.

BROJ 151

UPUTSTVA GUVERNERA DALMACIJE OD 17. SIJEČNJA 1943. PREFEKTIMA ZADRA, SPLITA I KOTORA O SPROVOĐENJU PROPAGANDE MEĐU STANOVNIŠTVOM[1]

GUVERNATORAT DALMACIJE

Br. 07047 T A J N O 17. siječnja 1943-XXI

Predmet: Instrukcije.

EKSELENCIJI GASPARE BARBERA KR. PREFEKT Z a d a r

EKSELENCIJI PAOLO ZERBINO KR. PREFEKT S p l i t

EKSELENCIJI FRANCO SCASSELLATI KR. PREFEKT K o t o r

Sa ciljem da bi se naša politika što više prilagodila potrebama, skrećem pažnju ekselencijama prefektima triju provincija na slijedeća pitanja:

Akcija propagande među stanovništvom. — Ova akcija, o čijoj osjetljivosti svi trebaju voditi računa, mora se ogledati isključivo u pravilnoj i mudroj aktivnosti onih koji se nalaze na rukovodećim položajima u raznim centrima javnog značaja. Naime, propaganda se ne smije sprovoditi riječima, održavanjem zborova, govora itd., jer ovaj narod niti je spreman to primiti niti je u stanju da to shvati. Propaganda se mora temeljiti na našoj aktivnosti u administraciji, školama, socijalnoj pomoći, Dopolavoru itd., i sprovoditi sasvim pošteno, apsolutno pravedno i mudrim razumijevanjem lokalne situacije.

Prema tome, indirektna propaganda, koja mora utjecati na duševno raspoloženje u usporedbi sa prošlošću, koja treba voditi računa da **narod ne bi mislio kako naš program ima za cilj nametnuti brzu ili, što je još gore, prisilnu talijanizaciju i fašizaciju naroda.**

Moral glavara sela i svećenika. — Cjelishodno je, čak i neophodno, da ove dvije skromne ah veoma važne vrste ljudi od onih koji u mjestu predstavljaju talijansku vlast uživaju posebnu moralnu naklonost koja će, s jedne strane, poslužiti da ih kompromitira pred našim neprijateljima a, s druge, da ih zavarava. S obzirom da su obe vrste ljudi jednako eksponirane kako prema nama, tako i prema svojim zemljacima, njihova ličnost niti je lokalno zanemarljiva niti sporedna.

Molim ekselencije prefekte da na ovo skrenu posebnu pažnju općinskim komesarima, koji će morati uložiti najveći trud na:

a) osobnom poznavanju svih svećenika (katoličkih ih pravoslavnih) na teritoriji općine, njihovom privlačenju, slušanju njihovih zapažanja,

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 35/4—1, k. 578.

pružanju podrške i obavljanju vjerskih obreda, pri hvatanju odnosno izvještavanju prefekta o izraženim željama stanovništva, tako da se od njih vješto stvore stvarni suradnica civilnih vlasti ;

b) Sto češćem pojedinačnom, a, povremeno, i kolektivnom pozivanju glavara sela, iskorištavanju njihovog samoljublja udovoljavajući im neku osobnu želju, predlaganju prefektu prihvatanje njihovih molbi, smireno saslušavanje njihovih izvještaja ispitujući ih ...

Akcija policije. — Ako osjećaj duboke humanosti ne **bi** prožimao djelatnost policije, ona bi se na nedavno anektiranoj teritoriji mogla smatrati više štetnom nego korisnom. Prije svega, starješina policijskih snaga mora se pobrinuti da obezbijedi ne samo ugled već i poštovanje stanovnika, treba biti strog ali i pravičan, uvijek hladnokrvan, miran i besprijekorno pošten.

Vodeći računa o inferiornim mentalnim osobinama ovog naroda i njihove naklonosti ka čestom narušavanju zakona, također i zbog neshvatanja i neznanja, mudra djelatnost policije svodit će se prije svega na akciju preodgajanja, ukazujući na beznačajnije kažnjivo djelo onome koji ga je izvršio ne u cilju primjenjivanja odredbe zakona, nego radi ubjeđivanja krivca da to više ne učini. Razumijevanje prema slučajnim krivcima predstavlja znak humanosti, dok bi popuštanje prema okorijelim delikventima predstavljalo znak slabosti, i bila bi velika uvreda prema pravdi i moralu neprimjenjivanje odgovarajućih pravnih sankcija iz razloga osobne prirode, koristoljublja i si.

Vodeći računa o tradicionalnim historijskim suprotnostima između katolika i pravoslavaca, policija treba iz ovakve situacije da zna izvući kako korist koju ona može pružiti, tako isto i najpogodnije zaključke u cilju razlučivanja priviđnosti činjenica od njihove suštine, istine od laži u prijavama doušnika i prilikom svjedočenja.

Treba zabraniti svako odugovlačenje prilikom saslušavanja i podnošenja prijava, kao i svega što bi moglo dati izgled samovolje prilikom lišavan ja slobode. Nasuprot tome, mora biti zastupljena još veća budnost prilikom čuvanja uhapšenika gdje god se oni nalazili.

Partizani — Istovjetni podaci koji o neprijatelju stižu sa raznih strane ukazuju na izvjesnu neodlučnost kod partizana porijeklom s ove teritorije, kojima počinje biti jasno da usprkos teškoćama i izuzetnim prilikama talijanska Dalmadja, za razliku od drugih pokrajina bivše Jugoslavije, uživa izvjestan mir i relativno blagostanje. Pristižu jednodušni izvještaji da je namjera za dezertiranje iz komunističkih bataljona i vraćanje u Dalmaciju veoma rasprostranjena među partizanima na ovoj teritoriji i da su komande crvenih preduzele specijalne mjere budnosti radi spriječavanja ovih dezertiranja. Također se izvještava da bi se usprkos ovim mjerama pojedini partizani vratili na ovu teritoriju i prijavili talijanskim vlastima kada bi imah garancje da neće bti kažnjeni i da će im biti oprošteno.

Molim ekselendje prefekte da poduzmu najprikladnije mjere kako bi se ohrabrila ova namjera izbjeglica, s tim da se garantira nekažnjavanje svima koji se s oružjem prijave talijanskim vlastima, kao i široko

razumijevanje prema svima koji se kao pokajnici ili obmanuti vrate u Dalmaciju.

Ne smatram da je u ovom smislu cjelishodno izdati naredbu jer bi to, s jedne strane, pojačalo podozrenje i nadzor partizanskih komandi a, s druge, s obzirom da nije opravdana nikakvim posebnim prilikama, ona bi mogla biti iskorištena od komunističke propagande kao neki znak naše slabosti.

Molim ekselendje prefekte da sa ovim instrukcijama, koje su samo njima dostavljene, usmeno upoznaju zainteresirane potčinjene vlasti i da im izdaju najcjelishodnija uputstva radi što inteligentnijeg sprovođenja.

Također molim da ovaj dopis, radi informacije, pročitaju i federalni sekretari.

Guverner:
Bastianini v. r.

•

BROJ 152

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. SIJEČNJA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Pisani brzojav

Datum **otpreme 17.1. 43-XXI**
19 50 s

[1] prijema 17.1. 43-XXI
sat **23.35 s**

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
N. 904
Stiglo, 18. siječ. 43-XXI

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI OPER. ODELJ.

i na znanje

KOMANDI V i VI ARM. KORPUSA
N. 935/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 17. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika:

U vezi ovoga što je javljeno 14. o.m. utvrđeno je da se oko 150 partizana dolazeći sa Mosora, nalaze u Dočine[2] (Omiš VH-BL).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 17/la—1, k. 344.
[1] Vidi dok. br. 148 1 155.

SEKTOR »ŽARA«

Izviđanja i zasjede u zonama Ljubomik (Zirje OL-CQ), Siritovd (Šibenik RO-CS) i Driinovići (Šibenik RR-CQ).

SEKTOR »BERGAMO«

Odred u noćnom izviđanju sukobio se kod Sućurca (Split TR-BO) sa grupom ustanika. Naši gubici jedan ranjen, protivnički nisu utvrđeni.

Partizani isu napali hrvatski garnizon u Satrić (Split BQ-CM), i u Maljkovu (Spht UM-CO). Napadi su odbijeni. Zarobljena su 4 ustanika, 2 puške i četiri ručne bombe zaplijenjene.[3]

Artiljerijska aktivnost protiv Zelova (Split UO-CK) i protiv Neorića (Spht UM-CD).

SEKTOR »SASSARI«

Situacija u Gračacu je u toku normaliziranja. Ustanici su se zabarikadirah na koti 616 (Knin QK-EK).

Za vrijeme operacije odredi M.V.A.C. pohvalno su dejstvovali. Naši gubici dosad javljeni: 1 mrtav i 14 ranjenih. M.V.A.C. 2 mrtva, protivnički nisu utvrđeni. Prekid željez. pruge kod Stikada (Novigrad PN-EK) uspostavljen.

SEKTOR »CELERE«

Odredi Kr. karab. i crn. koš. u izviđanju između Zatona (Zirje OH-CM) i Gaćelezi (Zirje PN-CQ) sukobili su se kod Mrdakovica (Zirje PK-CO) sa grupom ustanika. Borba je trajala 2 sata. Pridošla su pojačanja iz garnizona Zaton. Naši gubici 19 mrtvih i 5 ranjenih, izgubljen 1 puškomitraljez i 17 pušaka.[4] Protivnički gubici teški, dosada neutvrđeni.

Dalje pojedinosti naknadno.

Vedro, vjetar sjeveroistočnjak.

General *Spigo*

[5] Vidi dok. br. 32 i 295.
[4] Akciju Je izvršila Primorska partizanska četa. Vidi dok. br. 32, 153 i 162.

BROJ 153

IZVJEŠTAJ KOMANDE KR. KARABINJERA IZ ŠIBENIKA OD 17. SIJEČNJA 1913. O BORBI KOD ZATONA[1]

PRISPJELI BRZOJAV

17. siječnja 1943/XXI

OD POTPUK. SESTILLI — ŠIBENIK

SUPERSLODI — OBAVJEŠTAJNOM ODJELJENJU

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»■SLOVENIJA—DALMACIJA«

OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. J. 1417 str. pov.
Datum dolaska 17. sij. 1943.

Br. 72/3. Ujutro šesnaestog tekućeg četrdeset karabinjera 16. bataljona, ojačani po naređenju komande 1. brze divizije sa šesnaest crnih košulja bataljona »-Toscano« iz garnizona Zaton, uputih su u Gaćelezi (Šibenik PN-CO) da bi dobili vijesti o partizanskom napadu na tu karabinjersku stanicu, koji je izvršen uvečer, 14-og da bi se informirali o situaciji u području, koja se progresivno pogoršava, kao i da bi odnijeli leš karabinjera koji je pao u gore pomenutom sukobu. Vod, ukrcan u kamione, koji je krenuo istog jutra iz Vodica radi normalnog snabdijevanja namirnicama garnizona Gaćelezi, pridružio se gore pomenutim vojnicima prevaljujući zajedno dio puta Kovča (Šibenik PW-CO)—Gaćelezi i obratno. U povratku nakon odvajanja od voda ukrcanog na kamione, na manje od dva kilometra od Zatona, karabinjeri i vojnici sukobili su se južno od mjesta Mrdakovica (Šibenik PM-CO), u petnaest i trideset sati s nadmoćnim partizanskim snagama, procijenjenim na oko dvjesta ljudi opremljenim brojnim automatskim oružjem.[2] Centurion Carocd, komandant garnizona Zaiton, pritrčavši sa raspoloživim snagama i lakim minobacačima, pridružio se karabinjerima angažovanim u surovoj borbi koja se produžila do 17 i 40 sati, kad su se naše snage vratile u Zaton. Naši gubici: mrtvih šesnaest karabinjera i tri crne košulje, teško ranjenih tri karabinjera i dvije crne košulje, pored nekoliko lako ranjenih ili kontuzovanih. Nije nestao nijedan. Neprijateljski gubici sigurni, ali nisu utvrđeni. U posljednjoj fazi borbe ustanici su pokušali da opljačkaju poginule, ah su do pada mraka bih odbijeni našim protivđejstvom.

Potpukovnik *Sestilli*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 10/la—2, k. 346.

[2] Napad Je izvela Primorska partizanska četa. Vidi dok. br. 32, 152 1 162.

Kr. karabinjeri neće da nauče da treba da idu pješke. Prostor Zaton—Vodice—Gaćelezi je previše opasan da bi se išlo kamionima u gomili.
Puk. *Carlo*[3]

Dati da se stvari unesu u skicu 1:100000[4]

BROJ 154

IZVJEŠTAJ 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA OD 17. SIJEČNJA 1943. O RUŠENJU TELEFONSKO-TELEGRAFSKIH STUPOVA IZMEĐU BILICA I LOZOVCA[1]

Br. 691/B/6 Zadar, 17. siječnja 1943-XXI

Predmet: Rušenje telegrafsko-telefonskih stupova.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE Z a d a r

EKSELENCIJI PREFEKTU PROVINCIJE Z a d a r

i na znanje:

«SLAVNOJ KOMANDI DOBROVOLJNE MILICIJE ZA NACIONALNU SIGURNOST (Političkom odjeljenju) Rim

Noću 14/15. ovog mjeseca, između 22 i 23 sata, ustanici su na dionici linije između Bilice i Tromiglio (raskrižje Mandić), duž puta Šibenik——Lozovac, presjekli preko 300 telegrafsko-telefonskih stupova.[2]

Nekoliko stupova je bačeno na put radi spriječavanja prolaza vozila.

(M. P.)
107. samostalna crnokošuljaška legija Dalmacije
Zadar

Načelnik Političko-istražnog odjeljenja:
Console
Ivan Scalchi

GUVERNATORAT DALMACIJE
18. siječnja 1943-XXI
Br. 2680

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
18. siječnja 1943-XXI

[3] i [4] Dopisano crnilom.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 6/2—1, k. 572.
[2] Ovu akciju je izvela Šibensko—-drniška partizanska četa. Vidi dok. br. 39.

BROJ 155

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. SIJEČNJA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Upućen prijepis Obavješt. odjel.
„ „ Kr. karab.
Oper, odjelj.

Stiglo: 19/1 43-XXI
u 2.25 sati

Pisani brzojav

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«

OPERATIVNO ODJELJENJE

N. 967
Stiglo, 19. siječ. 43-XXI

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI — OPER. ODJELJ.

i na znanje

KOMANDI V i VI ARMIJ. KORPUSA

N. 982/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 18. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika

Ništa novo.

SEKTOR »ŽARA«

Izviđanja i zasjede u zonama Obruč (Knin RH-BH) i Gučevo (Šibenik RM-DE). Dva ustanika ubijena u sukobu kod Drenovače (Novigrad PL-DL), o čemu je jučarašnji izvještaj 13. o. m. bila su identificirana kao poznati vođe Nikola Popović i Stanko Tišma. Bili isu u posjedu važnih dokumenata o komunističkoj organizaciji u zoni.[2]

U toku je po<traga i zatvaranje osoba označenih u tim dokumentima.

SEKTOR »BERGAMO«

Jutros je zauzet Sv. Juraj na Hvaru i postavljena je posada.

Artiljerijska akcija protiv Dočine (Omiš RE-BL) i sv. Duh (Split TP-BU).[3]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 18/la—1. k. 344.
[2] Vidi dok. br. 145 i 156.
[3] Vidi dok. br. 148 i 152.

SEKTOR »SASSARI«

Situacija u Gračacu uspostavljena.

Akcija koju su izvele naše snage završena je uspjehom. Ustanici su imah slijedeće gubitke: 300 mrtvih, 40 zarobljenih. Naši gubici: 2 mrtva i 22 ranjena, gubici M.V.A.C: 39 mrtvih od kojih 5 oficira.

Situacija je bila riješena vrlo brzom intervencijom naših snaga, koje su još jednom dale lijep dokaz svog visokog ratnog morala. Naš je prestiž znatno porastao u formaciji M.V.A.C. i u pučanstvu u zoni.

SEKTOR »CELERE«

Uslijed sukoba kod Mrdarkovica (Zirje PN-CO) o čemu javlja jučerašnji izvještaj od 17. o. mj. izvršeno je nasilno izviđanje.

Zaplijenjen je puškomitraljez. Ubijena je jedna potkazana osoba', koja je pokušala da bježi, i zarobljeno je 6 sumnjivih osoba, od kojih je trojica strijeljano.

ZRAČNA AKTIVNOST

Oružano izviđanje i bombardirana zona sv. Juraj na Hvaru i Bogomolje (Makarska ZR-AT).

Vedro.

General *Spigo*

BROJ 156

IZVJEŠTAJ KOMANDE DIVIZIJE »ŽARA« OD 18. SIJEČNJA 1943 O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ZADRA, KISTANJA I NA OTOCIMA[1]

T A J NJ

KOMANDA PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »ZARA« (158)

Odjeljenje načelnika štaba — Obavještajni odsjek

Ob. br. 04/147 VP 141, 18. 1.1943.

Predmet: Obavještajni izvještaj br. 5.

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
Obavještajno odjeljenje

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Obavještajno odjeljenje

N j i h o v a s j e d i š t a

[Ostale adrese izostavljene]

PODRUČJE ZADAR

1. — Aktivnost ustanika

a) Diverzije. — Noću 11. ovog mjeseca, nepoznate osobe su bacile u zrak dva mostića u rajonu Vransko jezero, točnije, jedan u blizini Kakma (sekcija Zirje: MH-DE), a drugi na putu Benkovac—Biograd.

Prilikom naknadne istrage koju su sproveli Kr. karabinjeri, uhapšeno je 29 osoba iz mjesta Kakma, koji su priznali krivnju za akt diverzije.

U toku je hapšenje ostalih osumnjičenih.

b) **Nasilje.** — Na dan 16. ovog mjeseca, nekoliko nepoznatih osoba nastojalo je zarobiti jednog seljaka iz sela Glavan (sekcija Zadar: XN-DX). Kr. karabinjeri iz Nina, koji su odmah intervenirali, otvorili su vatru na nepoznate osobe, ali su one iskoristili pomrčinu i pobjegle.

c) **Priključivanje ustanicima.** — Između 15. i 16. ovog mjeseca, napustilo je svoje domove 6 omladinaca iz Filip-Jakova (sekcija Zirje: LI-CZ) koji su se, vjerojatno, udaljih da bi se priključili ustanicima.

2. — **Aktivnost naših jedinica**

Nastavak izvještaja br. 214 od 8. ovog mjeseca.

Naknadna istraga koju su sproveli Kr. karabinjeri u vezi s ubojstvom članova obitelji iz Kakma (sekcija Zirje: DE-MK) dovela je do hapšenja još 13 osoba koje su priznale djelo.

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu vn, mikroteka NAV—I—T—821, film 297/647—650.

Glavar sela, uhapšen 4. ovog mjeseca, ubijen je od naših vojnika prilikom pokušaja bjekstva.

Prije nekoliko dana poduzeto je pažljivo praćenje aktivnosti i kretanja jedinice poznatog rukovodioca Stanka Tišme, koja je djelovala na području Kistanje. Kada je na taj način otkrivena prisutnost spomenute jedinice, kao i mjesto prema kojemu je krenula, i o tome hitno izvještena komanda garnizona Kistanje, odmah je javljeno garnizonu Benkovac preko čije teritorije je prolazio Tišma.

Komandant garnizona Benkovac, pukovnik Lucchetti, sa jedinicama 292. pješadijskog puka i četom antikomunističke milicije napao je, ujutro 12. ovog mjeseca, komunističku jedinicu dijelom u rajonu Dobrići——Mrketnje (sekcija Novigrad: DL/DH-PN/QH) i dijelom u rajonu Drenovača (sekcija Novigrad: DL-PL).

Partizani su na zemljištu ostavili dva mrtva i sobom poveli nekoliko ranjenika.

Dvojica mrtvih su sa sigurnošću identificirani kao rukovodioci Stanko Tišma i Popović Nikola; ovaj drugi, kao politički komesar Bukovice.[2]

Zaplijenjeno je: dvije puške, dva pištolja, četiri ručne bombe, municije, jedan dalekozor i jedna torba sa dosta velikom kohčinom propagandnog materijala.

Iz dokumenata koji su pah u naše ruke, zasad je bilo mogućno pristupiti hapšenju raznih osoba odgovornih za sudjelovanje u komunističkom pokretu. Sedmorica od njih je ubijeno prilikom pokušaja bjekstva.

Na temelju podataka primljenih od naših doušnika, nekoliko akcija naših dijelova dovelo je do hapšenja tri osobe koje su se bavile krijumčaranjem u rajonu Mala Gospa (sekcija Novigrad: MT-PL) i Bilišane (sekcija Novigrad: DT-DR/PE). Iz njihovih saslušanja, između ostalog, saznalo se da su u zadnje vrijeme prodah dvadesetak vojničkih pušaka, lovačke puške, pištolje i municiju osobama preko granice i na anektiranoj teritoriji.

U toku je daljnja istraga u cilju hapšenja ostalih osoba umiješanih u krijumčarenje.

Na dan 13. ovog mjeseca, dijelovi bataljona »Tevere« izviđali su pećinu u mjestu Ljubornik (sekcija Zirje: DL-CQ), čiji je ulaz bio prikriven kamenjem i busenjem. U pećini su otkrivene i uhapšene četiri osobe, članovi porodica odmetnika. Također je pronađeno: dvije ručne bombe talijanskog porijekla, jedan pištolj sa nekoliko metaka i prazne čaure za pušku.

3. — Podaci o ustanicima

Nastavak izvještaja br. 216 od 13. ovog mjeseca.

Od doušnika se saznaje da se Primorski bataljon, odmah nakon sudara pretrpljenog u operacijama u Vodicama (sekcija Zirje: CK-PN) i Srimi (sekcija Zirje: CK-QH), našao u situaciji da se pobrine o svojoj organiziranosti.

[3] Vidi dok. br. 145 i 155.

Zaista, doušnici izvještavaju o aktivnoj propagandi među stanovništvom, naročito u rajonu Jagodnje (sekcija Zirje: DH-NE) — vidi izvještaj br. 216 od 13. ovog mjeseca — radi mobilizacije novih boraca i prikrivanja od stanovništva stvarnost o pretrpljenim gubidma u nedavnim borbama.

U najskorije vrijeme poduzet će se jedna akcija u dlju normaliziranja situacije u spomenutom rajonu.

Iz pouzdanih izvora se saznaje da će narednih noći oko stotinak omladinaca s otoka Ugljana, naročito iz Kukljice (sekcija Zadar: AH-XR), Kali (sekdja Zadar: DL-XP) i Preko (sekdja Zadar: DN-XN) napustiti svoje domove da bi se priključili ustanidma.

Ovom prilikom bi trebalo da iz skladišta opljačkaju životne namirnice koje još nisu podijeljene stanoništvu. Napuštanje domova treba da uslijedi jer su, navodno, ustanid obiteljima omladinaca kojima su uručeni pozivi na mobilizadju zaprijetili teškim represalijama.

Naređene su hitne danonoćne mjere kontrole i osmatranja naselja i obale kako bi se spriječio odlazak. U toku je istraga u dlju hapšenja spomenutih.

PODRUČJE KISTANJE

1. — Aktivnost ustanika

Jedan naš doušnik iz Ivoševaca (sekcija: Knin DH-RM), kojeg su karabinjeri po zadatku uputili u Rađučić, još se nije vratio u svoje selo. Smatra se da su ga zarobili ustanid.

2. — **Aktivnost naših jedinica**

Noću 16. ovog mjeseca, jedan vod 4. čete postavio je zasjedu u rajonu Cučevo (sekdja Knin: DE-RM) jer je javljeno o prisustvu supruge Tišma Stanka. Rezultata nije bilo.

3. — Razno

Iz razgovora jednog našeg doušnika i glavara sela Rađušić (sekcija Knin: DL-RQ) sa mjesnim karabinjerima proističe da je situacija sada mirna i bezbjedna. Nama naklonjeno stanovništvo je jednako neprijateljski raspoloženo prema četnidma jer se plaši njihove odmazde.

PODRUČJE OTOKA

1. — Aktivnost naših jedinica

Da dan 3. ovog mjeseca, Kr. karabinjeri na Molatu (sekdja Zadar: DV-DK) uhapsili su jednog drvodjelca iz Brgulje, označenog kao rukovodioca komunističke ćelije.

Zaista, kod njega su pronađena dokumenta koja su dokazivala njegovu ustaničku aktivnost. U toku ispitivanja držao se sasvim suzdržano. Da mu priznanje ne bi bila iznuđena, 10. ovog mjeseca ubio se u svojoj ćeliji.

Komandant, general:
(M. P.) *Carlo Viale*

BROJ 157

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U ZADRU OD 18. SIJEČNJA 1943. GUVERNERU DALMACIJE O UPUĆIVANJU ČLANOVA PARTIZANSKIH PORODICA IZ RAJONA ZATONA U KONCENTRACIONI LOGOR U VODICAMA[1]

KR. PREFEKTURA — ZADAR

Br. 166/Kab. Zadar, 18. siječnja 1943-XXI

Predmet: Pročešljavanje rajona Zaton.
Upućivanje privedenih osoba
u Vodice.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE

Z a d a r

Radi znanja, dostavljam prijepis telegrama koji je jutros stigao od Kotarskog povjerenika Šibenik, kao i telegram koji sam dostavio komandi divizije u Šibeniku i na znanje, Kotarskom povjereniku Šibenik.

»Izvještavam da je poslije akcije pročešljavanja rajona Zaton, koju su naredile vojne vlasti, privedeno oko 250 osoba, većinom žene i djeca rodbina ustanika.

Iste vlasti su naredile, a da me nisu izvjestile, interniranje ovih osoba u koncentracioni logor u Vodicama, kamo su i krenule.

Molim za naređenje u vezi sa njihovim eventralnim upućivanjem.«
— Potpisan Armando.

»Saznajem da je ta komanda u akciji pročešljavanja rajona Zaton privela 250 žena i djece i da su isti upućeni u Vodice. Smatram cjelishodnim skrenuti pažnju da je ranije koncentriranje u Vodice imalo privremeni karakter u cilju razvrstavanja, jer to mjesto nije opremljeno kao propisan koncentracioni logor.

Prefektura, pak, nema mogućnosti da organizira novi koncentracioni logor koji traži ta komanda.

Toliko radi znanja u vezi sa mjerama koje te vlasti budu smatrale cjehshodnim poduzeti u dl ju utočišta, sanitetsko-higijenskih mjera i opskrbe privedenih, imajud pri tome u vidu da eventualno izdvojene osobe neće mod biti upućene u koncentradoni logor na Molatu, zbog nedostatka raspoloživih mjesta.

Da bi se u buduće izbjegle štetne nesuglasice i zbrke u sličnim akdjama, molim tu komandu da se prethodno dogovara sa nadležnim dvilnim vlastima, kako bi one mogle poduzeti potrebne mjere u dlju smještaja, ishrane i drugih potreba za život eventualno privedenih osoba.«

Prefekt :
Gen. *Gaspero Barbera*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, refi. br. 17/5—1, k. 571.

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19 SIJEČNJA 1943. O ZAUZIMANJU SLIVNA OD STRANE PARTIZANA I AKCIJI CIŠCENJA NA PELJEŠCU[1]

Pisani brzojav

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 1022
Stiglo 20. I 43.

KOMANDA VI ARM. KORP.-OPERAT.
KOMANDI SUPERSLODE-OPERAT.

i na znanje

KOMANDAMA XIV I XVIII AK
GUVERNATORATU CRNE GORE
MARIDALMAZIA

Br. 785/op.

Upućen prijepis Odjel. **I**
„ „ Kr. karab.
Podnijeto na pregled Nač. štaba
„ „ „ Pom. nač. štaba
Upućen prijepis operat. odjelj.

BILTEN 19. SIJEČNJA U 18 SATI

Aktivnost ustanika: Javlja se da su partizanske formacije koje dolaze vjerojatno iz zone Lovreč (Makarska ZP-BL) napale i zauzele Slivno (XN-XP-AX) protjeravši ustaške odrede.[2]

SEKTOR »MURGE« : Izvršen autotransport iz Posušja u Mostar dvije poznate čete hrvatskih dobrovoljaca, koje su bile određene za Zadvarje.

SEKTOR »MESSINA«: Rezultat čišćenja zone Cesvenica (o. Mljet ON-SO) Sparegović (OI-GO), o čemu je javljeno jučer, jesu tri mrtva partizana, dva partizana zarobljena, od kojih jedna žena; prikupljeno: tri puške, jedna mitraljeska cijev i razni materijal.

SEKTOR »MARCHE« **I** KOTOR: Uobičajena aktivnost izviđanja i patrole.

AKTIVNOST U ZRAKU: Hrvatski avion P.V.I. koji je 17. o.m. krenuo iz Mostara za Sarajevo, do danas nije stigao do dlja. Kao posada bili su hrvatski pilot vodnik, hrvatski potporučnik izviđač i talijanski aeronautički geometar.

Prolaznost nepromijenjena.

Najniža temperatura: Nevesinje —7, Gaoko —6, Prozor —6, rudokopna zona —9, Ljuibuški —2 (Mostar (NK-HP) — Bileće —8.

Vrijeme vedro.

Zamjen. komandanta
general *Negri*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 18/la—1, k. 342.

[3] Slivno su zauzele jedinice Četvrte dalmatinske brigade. Vidi dok. br. 27, napomenu 6 i dok. br. 31 i 35.

BROJ 159

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. SIJEČNJA 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

Pisani brzojav

dato na uvid Načel. štaba
„ „ Pomoć. nač. štaba

otpreme 20.1. 43
Datum 20.45s.
* prijema 21.1. 43
sat 1.30s.

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
SUPERSLODI OPERATIV. ODELJ.

i na znanje

KOMANDI V i VI ARMIJSKOG KORPUSA

Upućen prijepis infor. od.
„ „ Kr. karab.
Upućen prijepis Operat. odjeljenju

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
«•SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
N. 1077
Stiglo 21. siječ. 43-XXI

N. 1138/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 20. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika

Grupa ustanika, o kojoj je javljeno u jučerašnjem izvještaju 19. o.m. u zoni Orlić (Šibenik SR-DE) Markovac (Šibenik SR-CZ) nastavila je pritisak u pravcu Kosovo (Šibenik SP-CZ) i Kaldrma (Šibenik SP-DE) uvijek zadržavana od mjesta M.V.A.C. formacija.

SEKTOR »ZARA«

Zarobljena su u zoni Kakma (Žirje .. H-DS) i Jagodmja (Novigrad .. H-NK-DM) 23 sabotera koji su priznali oštećenje mostova Sokoluša (Zirje NH-DE) i Kakma, o čemu je izvješteno dana 14 o.m.[2]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijarska, reg. br. 20/la—1, k. 344.
[!] Akciju je izvršila Primorska partizanska četa. Vidi dok. br. 148.

Po podadma uzetim iz nađenih dokumenata na lešinama komunističkih vođa Tišme i Popovića, o čemu je izvješteno dana 18. o.m. bilo je uhapšeno oko Zegara (Knin QK-DR), Komazeca (Knin QK-DP) i Dobropoljaca (Novigrad PN-DH) 12 komunista, od kojih 4 žene, od njih 7 je ubijeno u naknadnom pokušaju bjekstva.[3]

Za vrijeme izviđanja u zoni Bokoitić (Šibenik RM-CU) zarobljena je jedna sumnjiva osoba.

Pritvorena su na zadarskim otocima 62 organizatora masovnog odvođenja mladića sa otoka.

SEKTOR »-BERGAMO«

Za vrijeme raščišćavanja istočne zone na otoku Hvaru otkrivena je oko Bogomolje (Makarska ZR-AI) partizanska komanda, bolnica i živežne namirnice.[4]

Nastavlja se raščišćavanje u zoni Zastražišće (Makarska VU-AL).

Odred na izviđanju uklonio je kod Dubaca (Makarska ZI-BF) nekoliko nagaznih mina.

Partizani su oborili 40 stupova telefonske linije Split—Sinj između Grlo (Split UM-BS) i Vučipolje (Split JQ-BS).

SEKTOR »SASSARI«

Stanje snijega nepromijenjeno.

Uslijed obavještenja o prisutnosti ustanika između Cerovca (Knin QO-EH) i Maiovana (Knin RK-DX) u toku je izviđanje duž željez, pruge da se provjeri eventualni prekid. Saobraćaj će biti uspostavljen kad se izvrši izviđanje.

SEKTOR »CELERE«

Izviđanja i zasjede duž električnog voda Šibenik—Lozovac (Šibenik RH-CO-CM).

Vedro.

General *Spigo*

---

[3] Vidi dok. br. 145, 155 1 156.
[4] Vidi dok. br. 51 1 163.

BROJ 160

NAREĐENJE KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. SIJEČNJA 1943. ZA PRIPREMU PREDSTOJEĆE ČETNIČKE OPERACIJE[1]

1118/Op. TAJNO — ŽURNO

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA Štab — Odjeljenje službi
V. P. 118, 20. siječnja 1943-XXI

Br. 482/S1.

Predmet: Priprema za izvođenje
predviđene četničke
opracije.

KOMANDI DIVIZIJE -BERGAMO« (Prilog 1) VP 73
[Ostale adrese izostavljene]

Nastavak dopisa ove komande Op. br. 1111 od danas (za jedinice i ustanove koje su ga primile).

1. — Uskoro će četničke jedinice, sa polaskom dz Knina, poduzeti akciju koja će trajati 15 dana.[2]

U ovoj akdji će sudjelovati oko 3000 četnika.[3]

Za organizaciju će se pobrinuti divizija »Bergamo«, tako što će prethodno kod komande sektora u Kninu prikupiti potrebne zalihe.

2. — Sto se tiče službi, naročito treba poduzeti slijedeće mjere:

a) Sanitetska služba:

— bolesne d ranjene četnike prihvatit će 574. poljska bolnica u Kninu. Stoga, sanitetska uprava prethodno treba bolesnike koji se mogu transportirati iz te bolnice evakuirati u Split ili Šibenik ;

— moh se divizija »Bergamo« da poduzme potrebno radi žurnog preuzimanja sanitetskog materijala za četnike, koji je diviziji »Sassari« naređenjem broj 3/31/Sa. od 4. siječnja već dodijelila Sanitetska uprava armije. Za naknadne potrebe obratite se ovoj Komandi.

b) Intendantska služba:

— divizijij »Bergamo« će prethodno u Kninu uskladiti odgovarajuće količine borbenih potreba za 20 dana, u zavisnosti od brojnog stanja sudionika u pomenutoj akciji ;

— divizija »Bergamo« će poduzeti mjere da se sudionicima akcije podijeli 2000 košulja i 1500 šatorskih krila, koje će uzeti iz kontingenta od 3500 košulja i 3000 šatorskih krila, koji će za potrebe četnika u Knin

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV-I-—T—821, film 298/181—184.

[7] Odnosi se na četničku akciju u rejonu Vrlike. Vidi dok. br. 38, 43, 172, 188. i 340.

* Riječ je o hercegovačkim četnicima, pod komandom majora Petra Baćovića.

poslati baza br. 18 (telegram Intendantske uprave armije Int. br. 1314/2 od 16. siječnja, koji se za komandu divizije »Bergamo« prilaže u prijepisu) ;

— komanda divizije »Bergamo« će se za eventualne naknadne potrebe obratit ovoj komandi.

c) **Artiljerijska služba:**

— moli se komanda artiljerije da, u sporazumu sa komandom divizije »Bergamo«, naredi potrebno kako bi se u Knin uputilo slijedeće:

— 6 minobacača 81 mm (koji su u tu svrhu upućeni odjeljku artiljerijskog skladišta u Splitu) i 2000 mina;

— 800 granata za dva oruđa 75/15 već upućena u Knin, ukoliko spomenuta municija nije još stigla u navedeno mjesto;

— 7000 metaka 8 mm za mitraljez »Breda«;

— 6000 ručnih bombi (predviđa se da će u Split stići iz baze u Dubrovniku) ;

— 350.000 metaka za pušku »Mauzer« iz zalihe od 400.000 metaka za koju je javljeno da stiže u Split.

Komanda divizije »Bergamo-« može također narediti da se izda 300.000 metaka za pušku »Mauzer« iz zalihe od 438.800 metaka koja se nalazi u Kninu;

— moli se komanda artiljerije da udovolji zahtjevima divizije »Bergamo« u pogledu zimskog maziva i potrošnog materijala za oruđe koje se upotrebdti u akciji.

d) **Inžinjerijska služba:**

— moli se komanda inžinjerije da poduzme potrebno za izdavanje saonica, ukoliko bi za operaciju bile potrebne, a na temelju traženja komande divizije »Bergamo«.

e) **Transportna služba:**

— dodijeljivanje diviziji »Bergamo« ojačanja u motornim vozilima
— bez promjene;

— transport u vezi sa opskrbom u toku akcije obavljat će četničke jedinice svojim sredstvima.

f) Automobilska služba:

— moli se komanda divizije »Bergamo« da poduzme mjere, kako bi se u Kninu stvorile zalihe pogonskog goriva i maziva za 20 dana za vozila koja će, eventualno, upotrijebiti četničke jedinice za opskrbljivanje kolona u toku akcije. Pritom, po potrebi, odgovarajuće zahtjeve dostavljat će automobilskom odjeljenju ove komande.

Po naređenju:
načelnik Štaba, pukovnik
Pietro Barbero

BROJ 161

UPUTSTVO GUVERNATORATA DALMACIJE OD 21. SIJEČNJA 1943. PREFEKTU I UPRAVNIKU POLICIJE U ZADRU U VEZI RAZMJENE ZAROBLJENIKA[1]

GUVERNATORAT DALMACIJE
Kr. načelnik Vojnog kabineta

Br. 542/Voj. kab. Zadar, 21. siječnja 1943-XXI

Predmet: Razmjena zarobljenika.

EKSELENCIJI PREFEKTU, GLAVNOM UPRAVNIKU POLICIJE

S j e d i š t e

Na temelju današnjeg usmenog dogovora sa vašom ekselendjom, u Prilog dostavljam prijepis spiska traženih osoba, koji je jedna partizanska komanda poslala vojnim vlastima radi razmjene sa našim zarobljenidma, među kojima su obuhvaćena i slijedeća dvilna lica :

— Cesare Truilio Achille, službenik tvornice u Lozovcu;
— Gatto Mario, službenik tvornice u Lozovcu;
— Bonivento Giovanni, službenik tvornice u Lozovcu;
— Brozeghini Matteo, učitelj ;
— Reich Augustino, učitelj ;
— Baehini Aurelio, cestar.

Komanda XVIII armijskog korpusa neposredno je zainteresirala prefekture Zadar i Split radi dostavljanja izvještaja, ukoliko je njima nešto poznato u vezii sa pronalaskom spomenutih u spisku, s obzirom da ne postoji sigurnost u točnost podataka primljenih od partizana, naročito u pogledu podcrtanih imena za koje se ne raspolaže nikakvim podacima.

Ekselendja guverner je na spomenuti spisak stavio slijedeću napomenu:

»... Međutim, u vezi sa ovim, ukoliko se drugi put bude dostavio prijedlog, ponavljam: mogu se razmijeniti samo članovi obitelji ustanika ali ne oni koje je Vaniredni sud za Dalmadju osudio, jer bi se na taj način ohrabrila partiizanština i njezina aktivnost na anektiranoj teritoriji.

Ja se protivim oslobađanju:

— osuđenih;
— osoba koje očekuju suđenje zbog teških zločina.

U protivnom, svi simpatizeri partizana će biti ohrabreni da zločinački djeluju protiv nas, sigurni da će prvom prilikom biti razmjenjeni.

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu vn, mikroteka SUP — Split, lim 1/261—264.

Riječ je uvijek o članovima obitelji ustanika, jer se na taj način poštuje i zakon i pravica, a anektirana teritorija se oslobađa nepoželjnih obitelji. Prema tome (za ekscelenciju Nurino), narediti da obitelji razni jenjenih budu odmah protjerane s ove teritorije, a uzeti prijepis ovog spiska, radi protjerivanja obitelji navedenih čim svi budu pronađeni.«

Pukovnik :
Eugenio Morra

BROJ 162

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKE ORGANIZACIJE U VODICAMA OD 21. SIJEČNJA 1943. FEDERALNOM SEKRETARU U ZADRU O NAPADU PARTIZANA NA TALIJANSKE VOJNIKE KOD ZATONA[1]

NACIONALNA FAŠISTIČKA STRANKA
FEDERACIJA ZADAR

Borbena fašistička organizacija — Vodice

Pov. br. 103 21. siječnja 1943-XXI

Predmet: Zasjeda u rajonu
Zaton, Šibenik.

FEDERALNOM SEKRETARU

Z a d a r

S obzirom na moje odsustvovanje iz sjedišta, sa zakašnjenjem izvještavam da je 15. ovog mjeseca u Gaćelezi ubijen karabinjer, koji se nalazio na kasarskoj straži. Njega je metkom iz puške pogodio jedan partizan.

Slijedećeg dana, jedinica karabinjera i pripadnika bataljona skvadrista »Toscano« sa sjedištem u Zatonu, krenula je u pravcu Gaćelezi radi preuzimanja leša poginulog karabinjera.

Prilikom povratka u Zaton, na nekoliko km od ovog mjesta, jedinica je upala u unakrsnu vatru ustanika raspoređenih na dva susjedna brežuljka, između kojih se nalazi put kojim se kretala naša jedinica. Naši su se branih primjernom hrabrošću i izdržali preko jedan i po sat, do samog svršetka borbe.

Iznenađeni od partizana, naši siu na zemljištu ostavili 20 poginulih, i to: 17 karabinjera i 3 skvađrista.[2]

* Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka CK SKH — Zagreb, film 49A/1011.
[1] Vidi dok. br. 32, 152 1 153.

Sa poginulih je skinuta sva odjeća i nad njima su izvršena svirepa zvjerstva.

Zbog ove zasjede, ovih dana su dijelovi bataljona »-Vespri«, »Tevere«, »Toscano«, pripadnici mornarice i konjice, pod komandom komandanta sektora Šibenik i podsekretara Tijesno, preduzeld akciju pročešljavanja ovog rajona, ali nisu naišli na partizane.

Očigledno je da su oni očekivali našu reakciju i da su se privremeno sklonili u neki drugi rajon.

(M. P.)

Fašistički sekretar
Mario Mogni

BROJ 163

*

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. SIJEČNJA 1943. O AKCIJI CIŠCENJA NA HVARU I PODRUČJA VODICE[1]

Pisani brzojav **Datum otpreme 21.siječ. 20.10s. i sat prijema 21. siječ. 23.30 s.**

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE-OPER. ODELJ.

i na znanje:

KOMANDI V **i** VI ARM. KORPUSA

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENI JA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
N. 1124
Stiglo 22. siječ. 43-XXI

N. 1180/0p.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 21. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika

Kaže se da je 300 partizana naoružanih i sa dva artiljerijska oruđa i šest minobacača, otišlo iz Korčule da napadnu hrvatski garnizon u Makarskoj. [Dopisano]:[2] kad bi bilo istinito, lijepog li raščišćavanja.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 21/la—1, k. 344.

[1] Dopisano u Komandi Druge armije. O akciji čišćenja na Korčuli vidi dok. br. 150.

SEKTOR »ZARA«

Redovna aktivnost izviđanja i zasjede.

SEKTOR -BERGAMO«

Odredi koji su izvršili raščišćavanje u istočnoj zoni otoka Hvara, o čemu je izvješteno dana 19. i 20. o.m. premjestili su se morskim putem ti pravau Jelse (Omiš VR-AL) da rasčiste dio otoka.[3]

Akcija je u toku.

Izvršena su izviđanja kod Kose Split (UO-RQ).

Snabdijevač ustanika ubijen je u pokušaju bjekstva, zaplijenjena su dokumenta, propagandni materijal i barut za mine.

Odred u izviđanju uklonio je i uzeo kod Kutleša (Omiš VS-BF) nagaznu minu.

SEKTOR «-SASSARI«

Željeznička pruga prekinuta za dvije šinske dužine između Maiovana (Knin RK-DX) i Cerovca (Knin Q =-EH).

SEKTOR -CELERE«

U toku je raščišćavanje zone Vodice (Zirje QH-CK) uz pomoć Kr. mornarice koja je iskrcala kod Srime (Zirje KH-CK) jedan bataljon divizije «-Žara« i odrede M.V.A.C.

Partizani su oborili 100 stupova telegrafsko-telefomske linije između Šibenika i Vrpolja (RM-CD).

Upućen prijepis infor. odjeljenju General *Spigo*

„ „ Kr. karab.

Upućen prijepis operat. odjeljenju

[3] Vidi dok. br. 50, 51 i 159.

BROJ 164

IZVJEŠTAJ KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. SIJEČNJA 1943 O DOLASKU PARTIZANA U ZONU RUNOVIĆ I NAPADU NA VLAK KOD DIKLIĆA—DUBROVNIK[1]

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 1260

Stiglo 23. sij. 1943-XXI

Pisani brzojav

Stiglo 23. sij. 1943. u 24 sata

KOMANDA VI ARM. KORPUSA
SUPERSLODI — OPERAT.

i na znanje:

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDANTIMA XIV i XVIII ARM. KORP.
MARIDALMAZIA

Br. 990/op.

BILTEN 23. SIJEC. U 18 SATI

Aktivnost ustanika: Grupa partizana zauzela je zonu Runović (Makairska XP-BD) ne naišavši na otpor od strane hrvatskih trupa koje su se povukle na Smjenvakd most (XR-BF) i na Kamenmost (XN-BF).

SEKTOR »MURGE«: Uobičajena aktivnost.

SEKTOR »MESSINA«: U toku je čišćenje naselja Kuna (o. Mljet IH-GZ).

SEKTOR »MARCHE«: Sinoć u 23.10 vojnički transport u pravcu Dubrovnik, kod Diklići (Dubrovnik RQ-GK) iskočio je iz šina usljed sabotaže na pruzi. Lokomotiva i tri vagona izišli su iz šina i prevrnuli se.

Konvoj je jednovremeno napadnut od grupe partizana koji su napadali rafalnom vatrom iz mitraljeza i ručnim bombama i razoružah su četiri naša vojnika među kojima i jednog oficira.

Reorganizirana zaštita brzo je odgovorila i odbila napadače koji su pobjegli u planinu.

Rezultat je dva ranjena talijanska vojnika i nestao jedan hrvatski podoficir. Rezeviramo se za točnost do završene istrage.

Vjerojatno je da će se linije obnoviti u roku od dva dana.

SEKTOR KOTOR: nema novosti.

PROLAZNOST I VISINA SNIJEGA: nepromijenjeno.

NAJNIŽA TEMPERATURA: u manjem porastu.

Oblačno.

Zamjen. komandanta
general *Negri*

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 22/la—1, k. 342.

BROJ 165

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE U TROGIRU OD 23. SIJEČNJA 1943. O KRAĐI VEĆE KOLIČINE SOLI I BACAVA IZ TVORNICE SARDINA U VINIŠCU[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
IX mob. bataljon — Ispostava u Trogiru

Br. 48/2/III Trogir, 23. siječnja 1943-XXI

Predmet: Pljačka u tvornici «-Sardina«
u Vinišću kod Trogira.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Zadar

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA VP 118

KR. PREFEKTURI **Split**
[Ostale adrese izostavljene]

Na dain 22. ovog mjeseca, karabinjeri mornarice u Trogiru su saznali da je, u mjesecu prosincu prošle godine, u Vinišću kod Trogira (sekcija Šibenik: BL-SI) iz neaktivne i neosigurane tvornice Società Anonima »Sardina-« iz Splita ukradena velika količina soli i praznih drvenih bačava.[2]

Lice zaduženo za povremeni nadzor tvornice, nastanjeno u Drveniku, izjavilo je da je pljačku ustanovio 27. prosinca prošle godine, da je ukradeno 550 kvintala soli i 50 praznih drvenih bačava, u ukupnoj vrijednosti oko 10.000 lira.

Nikakva prijava nije u to vrijeme podnesena karabinjerima.

Istraga je u toku.

Komandir Ispostave, poručnik:
Gianretto Rogani

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
27. siječnja 1943-XXI

GUVERNATORAT DALMACIJE
Primljeno.
Br‘ 4219
27. siječnja 1943-XXI

‘ Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 11/15, k. 572.

[1] Akciju je vjerojatno izvela Trogirska partizanska četa.

BROJ 166

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE GRUPE U ZADRU OD 23. SIJEČNJA 1943. O NEUSPJELOM HAPŠENJU OMLADINACA U IZU VELIKOM[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

XXII mob. bataljon (grupa Zadar)

Pov. br. 109/29—27—1942. Zadar, 23. siječnja 1943-XXI

Predmet: Iž Veliki: hapšenje sumnjivih omlađinaca koje treba internirati na Molat.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije — Zadar

KR. PREFEKTURI — Kabinet — Zadar

KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »ŽARA« — VP 141

[Ostale adrese izostavljene]

Na temelju naređenja Kr. prefekture, karabinjeri i druge jedinice pristupili su, 22. ovog mjeseca uvečer, okruživanju mjesta Iž Veliki radi hapšenja 31 omladinca, koje je kao sumnjive elemente trebalo internirati na otok Molat.

Prilikom samog početka akcije, svi omladinci iz mjesta, otprilike oko 300, znajući šta se desilo na otoku Ugljanu, pojedinačno su se udaljili iz mjesta, iskoristivši ispresijecanost zemljišta i pomrčinu. Neki su se silom probijali iz okruženja, tako da je protiv njih bilo potrebno otvoriti vatru. Ovom prilikom dvojicu omlađinaca su ubili karabinjeri a dvojicu ostali vojnici.

Jedinice koje su se ovdje već bile prikupile, ojačane raspoloživim dijelovima iz ovoga mjesta, poduzele su akciju pročešljavanja, a motorni jedrenjak Sv. Josip, sa borbenim čamcem Kr. kvesture i jednim drugim plovilom koje je odmah traženo od Kr. mornarice, isplovila su u cilju osmatranja morske površine oko otoka.

Po potrebi dostavit će se naknadni izvještaj.

(M. P.)

Komandant, major:
Efisio Ligaš

k 579Original (tlf>kan 114 Pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 1/6,

BROJ 167

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. SIJEČNJA 1943. O NAPADIMA PARTIZANA NA KUClCE I RUPE KOD KONJEVRATA[1]

Pisani brzojav Datum i sat otpreme..... prijema 24.1. 43, 23.55 s

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE

i radi znan ja

KOMANDI V i VI ARMIJ. KORPUSA

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«

OPERATIVNO ODJELJENJE

N. 1330
Stiglo, 25. siječ. 43-XXI

N. 1377/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 24. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika: Noću uoči 24. o.m. ustanici naoružani također minobacačima napali su hrvatsku žanđarmerijsku postaju u Kučići (Omiš US-BH-BF).[2] Napad je odbijen. Dosad javljeni hrvatski gubici 4 ranjena, protivnički nisu utvrđeni.

Jutros su partizani napali naselje Rupe[3] (Šibenik RB-GL). Napad je odbijen od mjesnih formacija M.V.A.C.[4] Gubiti M.V.A.C. 2 mrtva i 3 ranjena, protivnički nisu utvrđeni.

SEKTOR »ŽARA«: odred u izviđanju zarobio je i strijeljao kod D. Karin (Novigrad OL-DP) jednog ustanika naoružanog puškom. Jedinice M.V.A.C. u izviđanju sukobile su se kod Varivode (Šibenik OZ-CZ) sa ustanicima. Gubici M.V.A.C. jedan mrtav, protivnički: jedan mrtav:

Kr. karab. pojačani drugim trupama izvršili su hapšenje radi dalje internacije Tađića iz Velog Iža (Zadar RI-BL), četvorica su ubijena u pokušaju bjekstva.

SEKTOR »BERGAMO«: jučer 23. o.m. jedinica ustanika bila je opkoljena kod Supetra (Omiš OU-ED) od odreda u izviđanju.[5] Ustanici su

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 24/la—1, k. 344.
[2] Napad su izvršile jediinice Mosorskog bataljona. Vidi dok. br. 170, 172, 300 i 310.
[3] i [6] Akcije su izvele jedinice Sjevemodalmatinskog bataljona.
[4] Antikomunistička milicija.
[5] Odnosi se na ilegalne radnike i omladince, simpatizere NOP-a.

se predali bez borbe. Uhapšeno i zarobljeno 9. Tri pištolja, jedna lovačka pušika, municija i drugi materijal zaplijenjen.

SEKTOR »SASSARI«: napredovanje đejstvuju&h odreda nailazi na znatan otpor na cijelom frontu. Naše snage osvajajući kotu po kotu stigle su do Blanuše Sud (Knin QM-EQ) i k. 734 (Knin QO-EQ). Naši gubid preko 60 što mrtvih što ranjenih, protivnički nisu utvrđeni.

SEKTOR »CELERE«: Jučer 23. o.m. kasno poslije podne ustanid su napali na tri km. sjeverno od Konjevrata (Šibenik RM-CM) autokolonu koja je dolazila iz Drniša prenoseći ugalj za Lozovac.[6] Pratnja se suprotstavila zametnuvši borbu koja je 'kratko trajala. Posada Konjevrata odmah pritrčavši u pomoć došla je na mjesto kad su se ustanid već razišli. Naši gubid: tri mrtva i četiri ranjena osim jednog poginulog radnika i drugog ranjenog. Protivnički nisu utvrđeni. Autokokma je nastavila put za Lozovac.

ZRAČNA AKTIVNOST: Bombardirano je i mitraljirano mjesto Vrlika (Spht TR-CU).

Nebo oblačno.

General *Spigo*

BROJ 168

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKE ORGANIZACIJE U ŠIBENIKU OD 24. SIJEČNJA 1943. FEDERALNOM SEKRETARU U ZADRU O NAPADU PARTIZANA NA TALIJANSKE VOJNIKE KOD LOZOVCA[1]

NACIONALNA FAŠISTIČKA STRANKA
Borbena fašistička federacija — Zadar
Borbena fašistička organizacija — Šibenik

Br. 2969/1 T A J N O Šibenik, 24. siječnja XXI

Predmet: Subverzivna aktivnost.

FEDERALNOM SEKRETARU

Z a d a r

Jučer poslije podne, oko 16,40 sati, ustanici naoružani teškim mitraljezima i puškama postavili su zasjedu koloni koja je pod osiguranjem jedinice iz 7. bataljona »Milano« prevozila lignit iz rudnika Siverić (Hrvatska) u Lozovac (Šibenik).[2]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 16/1—2. k. 576.
[2] Vidi dok. br. 167, napomenu 6.

Napad je uslijedio oko 8 km od Lozovca, na jednoj okuci, na ravničastom zemljištu okruženom zidićima iza kojih su se ustanici sakrili.

Odmah poslije prvih pucnjava, ubijeni su crnokošuljaši desetar Antinini i crnokošuljaši Caserotti i Carrozzi, dok su druga četvorica i vozač pridat 7. bataljonu ranjeni.

Crnokošuljaši su prebačeni u poljsku vojnu bolnicu 170. Trojica su lakše ranjena, dok je četvrti teže ranjen vatrenim oružjem u lijevu podlakticu.

Jedinica koja je osiguravala odgovorila je na vatru ustanika i rastjerala ih.

Pob jediti!

Fašistički sekretar
skvadrista *Giuseppe Alacevich*

BROJ 169

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA——DALMACIJA« O AKTIVNOSTI PARTIZANA NA PODRUČJU KORČULE, PELJEŠCA, VRGORCA I MAKARSKE[1]

30-1-1943.

Gl. kom-da oružanih snaga
»Slovenija—Dalmacija«
operativno odjeljenje

Br. 1652
Stiglo 30. siječnja 1943-XXI

Komanda VI armijskog korpusa
Štab — operativno odjeljenje

Br. 1330/obavješit. prot. **Povjerljivo**

V.P. 39, 25. siječnja 1943-XXI

Bilten novosti br. 629

Glavnoj komandi oružanih **snaga** »Slovenija—Dalmacija« (2. armija)

[ostale **adrese** izostavljene]

A. — **Aktivnost neprijatelja**

1. zona:

Korčula :

Noću uoči 11. tekućeg, nekoliko komunista iz Zrnova (Korčula XI GU) su prikucali na vratima kuće nekog Belić Jakova jedan neprijateljski letak, čija se kopija prilaže u talijanskom prijevodu.

(od pješ. div. »Messina«).

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 26/la—1, k. 322.

2. zona:

Pelješac:

a) Iz dobijenih obavještenja proizlazi da neki Poljanić Anton i Kresalja Ivan iz Potomja (Mljet IH-GU) rukuju neposrednim snabdijevanjem odbjeglih partizana.

Jedan dio ovih ima svoje sjedište u Gradini gdje postoje pećine, drugi u Dingaču gdje se nalazi njihov vođa i gdje je instaliran jedan prijemni radio-aparat.

b) Noću uoči 20. tekućeg, stanovništvo Malog Stona (o. Mljet PI-GO) je bilo napadnuto puščanim mecima. Naša neposredna vatrena protivakcija je rastjerala napadače; prilikom naknadnog čišćenja, pronađena je jedna napunjena puška »Mauser« i primjećeni su krvavi tragovi na terenu.

(od pješ. div. »Messina«)

Gradac:

a) 20. tekućeg, jedan motorni jedrenjak koji je dolazio iz Makarske, dok je plovio pored obale u visini Igrana (Makarska XV-AI) napadnut je mnogim puščanim mecima.

b) 21. tekućeg, osmatrač naše baterije u Gradcu jasno je primijetio pokret naoružanih ljudi sa stokom na stazi za Sv. Margareta (isto XV-AI). Nekoliko artiljerijskih rafala ispaljenih u mjesto rastjerali su grupu naoružanih ljudi.

c) Pouzdan obavještajac potvrđuje da se broj partizana raspoređenih u dijelu obale Zaostrog (isto XT-AL) Tučepi (isto ZV-AT) penje na oko 700 naoružanih sa komandom u Podgori (isto ZV-AR).[2]

(od pješ. div. »Messina«),

[...]

Vrgorac:

a) Zamjenik komandanta 4. čete M.V.A.C.[3] iz V. Prologa (Mostar LI-AN) Salinović Srećko i predsjednik općine u Vrgorcu, Vukosav Andrija, primili su poštom pismo kojim se pozivaju da daju ostavku na svoje položaje i surađuju sa »Oslobodilačkim općinskim komitetom u Vrgorcu«. Prilaže se prevedena kopija pomenutog prijetećeg pisma.[4]

(od pješ. div. »Messina«)

b) Od jednog žandara koga su partizani[5] zarobili 18. tekućeg prilikom operacija u Slivnu, a koji je zatim pobjegao u redove naših M.V.A.C. dobijene su slijedeće vijesti:

— partizanske formacije, poslije okupacije Slivna, prikupljaju se na kotama sjeveroistočno od zone prema Drinovcima (Mak., Mostar XT--XV-AX) ;

— ukupna jačina je procijenjena na 950—1000 ljudi među kojima ima oko 100 žena;

— na zauzetim kotama ustanici su izvjesili hrvatske zastave da ne bi bili bombardirani iz zraka;

[2] Na ovom području se nalazio Odred Ratne mornarice i Blokovski bataljon.

[3] Odnosi se na hercegovačke četnike.

[4] Dokument u Arhivu VII, Arhiva talijanska, reg. br. 26/la—8, k. 322.

[5] Odnosi se na Četvrtu dalmatinsku brigadu. Vidi dok. br. B7, 31, 35 i 158.

— namjera pomenute formacije je: napasti Imotski zajedno sa formacijama iz Zagvozda i brigadom smještenom sjeverno od Posušja (ovim se potvrđuje ono što je javljeno u biltenu novosti br. 628, strana 3).[6]

c) Nekontrolirani izvor javlja da je formacija od oko 1000 naoružanih ljudi, koja je zauzela Slivno, treba da je ona ista koja je naznačena u zoni Kozica (u situaciji priloženoj biltenu novosti br. 622).

d) Noću uoči 19. tekućeg, jedna grupa partizana je prodrla do Marinića (Makarska XR-AX), ali je bila primorana na povlačenje uslijed jakog protivdejstva vatre naših katoličkih M.V.A.C. iz bataljona u Ljubuškom.

e) Dislokacija partizanskih snaga na dan 21. tekućeg vidi se iz slijedećih koncentracija: Sv. Trojstvo — sjedište komande (Makars. XP-AX)
— Anići (isto XR-AX) — Brdo Gestina (isto-isto).

(od pješ. div. »Messina«)

Makarska

Pouzdani izvor javlja:

— partizanske formacije koje se nalaze oko Makarske (zona Gornje Igrane) imaju jačinu od oko 2 čete i pripadaju bataljonu u Kozici (Makarska XP-AT) iz brigade koja ima sjedište u Nevistina Stina (ovo obavještenje mijenja — samo u pogledu dislokacije — partizanski raspored naznačen u prilogu biltena novosti br. 622);

— u Orahu (isto KI-LI-AP) partizani imaju stalnu patrolnu službu;

— isključeno je da partizani namjeravaju da napadnu Makarsku.

(od pješ. div. »Messina«)

[• • •]

B. — **Operacije naših trupa**

Operacije policije

1. zona:

Korčula

a) 15. tekućeg su uhapšene tri osobe koje su priznale da surađuju sa partizanima.

b) 20. tekućeg su u Korčuli uhapšena tri komunistička organizatora i zadržano 10 osumnjičenih osoba.

(od pješ. div. »Messina«)

Gradac

21. tekućeg su naše trupe uz sudjelovanje Kr. mornarice zaplijenile jednu partizansku motornu barku i uništile druge dvije u pristaništu Zaostrog.

(od pješ. div. »Messina«)

[• • •]

Za točnost prijepisa
pukovnik načelnik štaba
Carlo Cigliarla

Privremeni komandant arm. korpusa
divizijski general,
Paride Negri

[6] Vidi dok. br. 59 i 69.

BROJ 170

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. SIJEČNJA 1943. O BORBAMA PARTIZANA I USTAŠA KOD OMIŠA[1]

Pisani brzojav

Datum otpreme..... i prijema 25. I. 43-XXI sat 22s.

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
SUPERSLODI — OPERAT. ODJELJENJE

i na znanje

V i VI ARMIJ. KORPUSU

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

N. 1394
Stiglo, 26. sij. 43-XXI

N. 1432/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 25. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika:

— Ništa novo

SEKTOR »ŽARA«

Redovna aktivnost izviđanja i zasjeda.

SEKTOR »BERGAMO«

— Usljed napada ustanika na stanicu hrvatske žandarmerije Kučići (Omiš US-BH-BF),[2] o čemu je izvješteno jučer 24. o. m. poslat je u Omiš hrvatski odred za pomoć, koji je za vrijeme pokreta bio angažiran u borbi i nije mogao da stigne u Kučiće.

Naša kolona, pravovremeno upućena, oslobodila je odred puščanom paljbom protiv ustanika raspoređenih duž desne obale Cetine i raščistila je zonu Podšpilje (Omiš VQ-BF).

Mi nismo imali nikakvih gubitaka, Hrvati dva mrtva od kojih jedan oficir, protivnički gubici nisu utvrđeni.

Povodom najavljene koncentracije partizana u Srinjine (Omiš US-BL) izvršena je efikasna artiljerijska paljba.

Puškaranje u cilju uznemiravanja blokadnog mjesta Stobreč (Split UM-BN) i garnizona Kamen (Split UM-BN) bila su ućutkana brzim protudejstvom.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br-25/la—1, k. 344.

[2] Vidi dok. br. 167, 172, 300 i 310.

SEKTOR »SASSARI«

— Dejstvujući odredi, savladavši znatan otpor koji su dale ustaničke grupe naoružane automatskim oružjem, razvrstane na dominirajućim položajima, stigli su do Bruvno (Knin OM-EU) našavši ga pusto i porušeno.

Brojni tragovi krvi dokazuju ozbiljne gubitke koji su nanijeti ustanicima.

SEKTOR »CELERE«

— Izviđanje u zoni Konjevrate (Šibenik RM-CM) s jedne i druge strane puta Šibenik—Lozovac (Šibenik RH-CO-SM).

ZRAČNA AKTIVNOST:

Intenzivno tučen je malim bombama pokret duž ceste Priluke (Livno ZB-CS) Bos. Grahovo (Drvar TN-DT) i bombardirana su naselja Kazanci (Drvar US-DH) i Bos. Grahovo vidljivim uspjehom.

General *Spigo*

BROJ 171

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE U VISU OD 25. SIJEČNJA 1943. O ODLASKU OMLADINACA S VISA U PARTIZANE[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE — ZADAR

IX samost. mob. bataljon — Ispostava na Visu

Pov. br. 10/1 Vis, 25. siječnja 1943-XXI

Predmet: Masovni odlazak omladinaca sa otoka Visa.

GUVERNATORATU DALMACIJE
— Glavna uprava policije — Zadar
KR. PREFEKTURI Split
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA VP 118
[Ostale adrese izostavljene]

Noću 18/19. ovog mjeseca, iz Visa i Komiže (sekcija Vis: XD-SN, AO-RQ) udaljilo se 19 omladinaca sa namjerom, kako se pretpostavlja, da se priključe ustanicima. Oni su napustili otok u toku noći.

Dosad poduzete akcije pročešljavanja nisu dale rezultata.

Kmandir Ispostave,
potporučnik
(M. P.) *Federico Demarchi*

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
28. siječnja 1943-XXI

GUVERNATORAT DALMACIJE
Primljeno:
28. siječnja 1943-XXI
Br. 4406

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/13, k. 572.

BROJ 172

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. SIJEČNJA 1943. O BORBAMA NA PODRUČJU DALMACIJE U TOKU 25. SIJEČNJA[1]

PREDMET:

B R Z O J A V

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 1458

Stiglo 27. sij. 1943.

GOD. XXI

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
SUPERSLODI — OPER. ODJELJENJU

i, radi znanja:

KOMANDI V i VI ARMIJSKOG KORPUSA

Datum otpreme i prijema 26. siječnja sat 23.30 sati

Br. 1053/0p.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 26. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika:

Jake grupe,[2] dolazeći sa sjevera, stigle su jučer 25. o. m. u Golubić (Knin SN-SP-DP); odredi M.V.A.C. povukli su se iz mjesta u pravcu Knina.

U toku su operacije sa odredima iz Knina.[3]

Izgleda da su se jučer, 25. o. m. kod Vukovića (Makarska XL—BF) dogodili jaki sukobi između hrvatskih odreda iz Imotskog i ustaničkih formacija,[4] sa gubicima na objema stranama.

SEKTOR »ŽARA«

Odred u izviđanju zarobio je jučer kod Benkovca (Novigrad OI-DL) i strijeljao jednog partizana naoružana sa dvije puške i pištoljom.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 26/la—1, k. 344.

[3] Druga proleterska NOU divizija, ojačana Kombinovanom brigadom Grahovskog sektora 1 dijelovima Ličkog NOP odreda.

[3] i [5] Odnosi se na četničku akciju u rajonu Vrlike. Vidi dok. br. 160, 188 i 340.

[4] Odnosi se na dijelove Četvrte dalmatinske NO brigade.

SEKTOR »BERGAMO«

Jučer, 25. o. m. započeta je, sa hercegovačkim odredima dodijeljenim diviziji i sa M.V.A.C., popa Đujića, operacija protiv zone Vrlika.[5] Kolona M.V.A.C. popa Đujića, dolazeći iz Knina, dostigla je kotu 825 (Sekavica) (Šibenik TL-CS) ne naišavši na jak otpor. Hercegovci pod komandom majora Baćovića, koji su krenuli iz Knina, stigli su jutros do Crne glavice (Knin TI-DL), savladavši jak otpor,[6] i lagano su napredovali; odredi pod komandom divizije, dolazeći iz Sinja, rasporedili su se između Drage (Split UM-CQ), Gradine (Split UM—CO) i Potravlja (UM-OU-CM).

Za vrijeme raščišćavanja zone Skriv (Omiš UQ-AX) zaplijenjene su u pećinama tri lovačke puške, tri pištolja, tri bodeža, čaure eksploziva i razni materijal. Tri osobe koje su pokušale da pobjegnu bile su ubijene.

Ustanici,[7] za vrijeme napada na Kučiće (Omiš US-BU-BF), o čemu je izviješteno jučer, 25. o. m. srušili su, izgleda topovskim zrnima i minobacačkim minama, kasarnu hrvatske žandarmerije. Žandari se sa svim oružjem i sa 4 ranjena povukli u pravcu Omiša.

Prilikom napada partizani su imali ove provjerene gubitke: 7 mrtvih, 4 ranjena i jednu pušku.

SEKTOR »SASSARI«

Iz saslušanja zarobljenih proizlazi da odredi koji su zauzeli Bruvno i koji su se zaustavili na dostignutim položajima imaju protiv sebe jednu proletersku brigadu[8] u jačini od 5 ili 6 bataljona.

SEKTOR »CELERE«

Za vrijeme izviđanja zone Mrdakovica (Zirje PN-CO), gdje se dogodio sukob o kojemu je javljeno izvještajem od 17. o. m., nađeno je pet leševa ustanika.

Vedro. Vjetar sa sjeveroistoka.

General *Spigo*

Dato na uvid Načelniku štaba
„ „ „ Pomoć. nač. štaba

Upućen prijepis Operativ, odjeljenju

„ „ Obavješt. odjeljenju
„ „ Kr. karab.

Otpor je pružio Dinarski bataljon koji je privremenobio pildat Trećoj dalmatinskoj NO brigadi. Vidi dok. br. 38, 43, 160, 188 i 340.

[7] Dijelovi Mosorskog bataljona. Vidi dok. br. 167, 170, 300 i 310.

* Prva NOU brigada Seste ličke divizije.

BROJ 173

OBAVJEŠTENJE KOMANDE SEKTORA DINARA OD 26. SIJEČNJA 1943. KOMANDI OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA O NAPADU PARTIZANA NA PLAVNO, GOLUBIĆ I STRMICU[1]

ŽURNO — APSOLUTNA PREDNOST
TELEGRAM — Op. br. 298

26. siječnja 1943-XXI u 23.35

KOMANDA SEKTORA DINARA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Kapetan Katanić[2] moli da se izvjesti ekselencija Spigo[3] i vojvoda Trifunović[4] o slijedećem:

Operacija Vrlika izvršena uspješno. Vrlika pala.[5] Izvješteni o našem pokretu, komunisti su koncentrirali preko 3.500 naoružanih ljudi i napali Plavno, Golubić i Strmicu.[6] Plavno i Golubić su okupirani. Strmica je okružena i odoljeva preko 36 sati. General Giannuzzi[7] i major Stude[8] mobilizirali su sve raspoložive snage u cilju konsolidiranja situacije, ali bez uspjeha. U suglasnosti sa majorom Studom, tražim odlaganje akcije na Vrliku, kako bi se snage najžurnije koncentrirale prema Strmici.

Molim ekselenciju Spiga da iz Splita, Šibenika ili Zadra uputi pojačanje radi pružanja pomoći. Također molim da se naredi bombardiranje okolice Strmice iz zraka, i spuštanje hrane i municije u Strmicu u toku jutra 27. ovog mjeseca. — Kapetan Katanić. Komanda područja Dinara 26. 1. u 19.30 sati.

Potpisan: general *Giannuzzi*

KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »BERGAMO«

VP 73

[...] s molbom da se ispitaju navodi Katanića i da se, eventualno sa tim u vezi poduzme potrebno, imajući u vidu da se nikako ne može računati na pomoć divizije »Žara« i »Brze« divizije.

General armijskog korpusa, komandant
U. *Spigo*

Točnost prijepisa ovjerava:
major *Cariucci*

Oficiru na službi pješad. divizije »Bergamo« — Sa ovim telegramom odmah upoznati načelnika štaba divizije.

Major *Cariucci*

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV—I——T—821, film 298/340.

* Iz štaba Dinarske četničke divizije.

[3] Umberto Spigo, komandant talijanskog Osamnaestog armijskog korpusa.

[4] Ilija Tnifunović-Birčanin, komandant četničkih jedinica zapadne Bosne, Like i Dalmacije.

[5] Vidi dok. br. 160, 172, 188 i 340.

• Vidi dok. br. 29A, 45, 55 i 175.

[7] Komandant Dinarskog sektora.

' Iz štaba Dinarske četničke divizije.

BROJ 174

IZVOD IZ OBAVJEŠTAJNOG BILTENA KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. SIJEČNJA 1943. O DOGAĐAJIMA NA KORČULI I BIOKOVU[1]

Komanda VI armijskog korpusa
Štab—Obavještajno odjeljenje

Gl. komanda oružanih snaga
»Slovenija—Dalmacija«
Operativno odjeljenje

Br. 1380/obavješit. prat.

Br. 1768

Stiglo ....

Povjerljivo

Bilten novosti br. 630

Višoj komandi oružanih snaga «-Slovenija—Dalmacija-« (2. armija)
[ostale adrese izostavljene]

A) **Aktivnost neprijatelja**

2. zona:

Korčula

— Navečer **16.** tekućeg, jedno dvadesetak naoružanih partizana napalo je općinski rasadnik u Blatu (koji je od mjesta udaljen oko **3** km) uništivši agrarni ured i odnijevši 290 kg pšenice koja je tu bila smještena.

— Poslije podne **15.** tekućeg, na periferiji Vele Luke jedan partizan naoružan karabinom upao je u stan nekog Favro Đorđa, koji se smatra tahjanskom povjerljivom osobom, i na nju ispalio tri revolverska metka, od kojih je ova zadobila lakše povrede. Vrši se istraga.

— **17.** tekućeg, neki Radovanović Antonio, Bačić Bufalo Priamo i Bacetić Ban Marko, uhapšeni zbog partizanske aktivnosti, pobjegli su iz zatvora u Korčuli. Istraga koja je odmah izvršena, dosada je dala negativan rezultat.

— 9. tekućeg su naši Kr. karabinjeri uhapsili u Blatu nekog Cetinić Petra Ivana, kod koga su pronađena dva napunjena automatska pištolja i jedno anonimno pismo adresirano na Kr. karabinjere u Blatu, kojim se sam Cetinić optužuje.

(od obavješ. odjelj. arm. korpusa)

[• • •]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 27/1 a—l, k. 322.

b) _ Naš Centar za prikupljanje vijesti javlja:

__ ($_u$ vezi biltena novosti br. 628, strana 3): partizani, pošto su u jutro 23. tekućeg zauzeli Kamenmost (Mak. XN-BF), bili su odbijeni s one strane Perića (isto-isto) istog jutra.[2] Njihov pritisak na čitavi raspored je znatno oslabljen. Osim Podbablja (isto XN-XP-BF) i Runovića (isto XP-XR-BD), partizani još drže položaje koje su zauzeli navečer 21. tekućeg;

__ iz hrvatskog izvora se javlja da je ovih dana oko 20 pravoslavaca iz Crnogoraca (isto XI-BH) i Nebrijevca (isto XN-BF) odbjeglo u šumu. 23. tekućeg je jedna hrvatska patrola koja je prolazila ovim zadnjim mjestom bila napadnuta puščanim mecima;

__ potvrđeno je da je cjelokupno stanovništvo Poljica (isto XI-XL-BF) koje je prethodno simpatiziralo partizane, sada potpuno pristupilo uz njih;

[...]

— iz ispitivanja jednog partizana koga su 22. tekućeg zarobili Hrvati u zoni Runović, saznalo se slijedeće:

— u zoni Zagvozd, postoji jedan koncentracioni logor za zarobljenike, gdje se nalazi 60 talijanskih vojnika, među kojima jedan oficir i nekoliko podoficira, kao i 40 ustaša i domobrana od kojih je jedan dio stupio u partizanske redove;

— u Runoviću je učestvovao u borbama jedan naš vojnik-dezerter, neki Eustacchio star 25 godina, koga je partizan vidio da puca iz jedne »Brede 37-«. Prema ovome, Eustacchio je prije dva mjeseca pobjegao iz Ploča jer je »trebao biti strijeljan«;

— četiri naša zarobljena vojnika su dodijeljena za pravljenje ručnih bombi u zoni Zagvozd (već javljena vijest), a druga dva talijanska vojnika (od kojih jedan brigadir) koji su prije mjesec dana zarobljeni na otoku Braču, treba da se nalaze u blizini Livna;

— zarobljeni partizan je pripadao IV dalmatinskom bataljonu nazvanom »Vid Mihaljević« koji je zajedno sa II nalazi u zoni Runović. Pomenuti bataljon je došao iz Slivna.

— na dan 21. tekućeg, u Slivnu su se nalazili: jedan komandant bataljona, dva politička komesara, tri komandira četa, 9 komandira vodova, svi Dalmatinci, osim komandanta bataljona i jednog političkog komesara. Partizani su naoružani puškama sa 70—80 metaka na pušku i ručnim bombama raznog tipa; svaka desetina od 14—15 ljudi, snabdijevena je sa jednim puškomitraljezom. U Slivnu se također nalaze i tri žene u muškom odijelu, naoružane puškama, koje vrše funkciju bolničarki ;

— svaki partizanski bataljon ima sa sobom jednu grupu bolničara, a eventualno i jednog ljekara; teži ranjenici se upućuju prema Biokovu, vjerojatno u Zagvozd;

— u Slivnu je održan jedan govor baziran na slijedećim principima: »...mi se borimo protiv ustaša, četnika i Talijana ne za Rusiju, već da bi oslobodili našu zemlju«;

[2] Odnosi se na Četvrtu dalmatinsku NO brigadu. Vidi do>. br. 27 , 35 1 158.

— prema obavještenjima prikupljenim od hrvatskog vojnog izvora, proizlazi slijedeće.

— vrhovni vođa partizanskih snaga na Biokovu treba da je neki Savo Drljević,[3] Crnogorac, star oko 40 godina, sin Sekule Drljevića, bivšeg jugoslavenskog ministra i vođe crnogorske komunističke partije za vrijeme bivše kraljevine Jugoslavije;

— Drljević je imao namjeru da 22. tekućeg zauzme Imotski,[4] kako kaže u jednom svom pismu upućenom 18. tekućeg jednom prijatelju u Livnu: »-kroz tri dana, kada bude zauzet Imotski, doći ću u mom automobilu da te posjetim«;

— otprilike prije 10 dana, partizani su u zoni Zagorje razdijelili stanovništvu letke sa parolama: «-Živio kralj Petar II — živjela velika Jugoslavija«.

(od obavješ. odjelj. arm. korpusa)

Vrgorac

23. tekućeg su partizanske snage napale naše katoličke formacije M.V.A.C. iz Nogala (Makarska XT-AX) i Babice (isto XT-AX) koje su se, poslije jakog otpora, povukle prema Lupoglapu (isto XT-AX).

(od obavješ. odjelj. arm. korpusa)

[...]

B) **Operacije naših trupa**

Operacije policije

[...]

Korčula

17. tekućeg je strijeljan neki Tasovac Petar koji je uhapšen za vrijeme čišćenja Žrnova od strane naših trupa (Korčula XI-GU). Tasovac je za vrijeme ispitivanja potvrdio da je partizan i jedan od pokretača komunističkog pokreta u selu.

(od obavješt. odjelj. arm. korpusa)

2. zona:

Dubrovnik

Na zahtjev XVIII armijskog korpusa, naše zrakoplovstvo je bombardiralo mjesto Srinjine (Omiš US-BL), gdje je bilo naznačeno koncentriranje partizana.

(od obavješt. odjelj. arm. korpusa)

Za točnost prijepisa
pukovnik načelnik štaba
Carlo Cigliarla v. r.

Privremeni komandant arm. korpusa
divizijski general
Paride Negri

(M. P.)

[5] Komandant Četvrte dalmatinske NO brigade.
* Imotski je oslobođen 10. veljače 1943. godine.

BROJ 175

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27. SIJEČNJA 1943. O BORBAMA NA PODRUČJU KNINđ I BRUVNA[1]

PREDMET:

TELEGRAM

Dato na pregled Načelniku štaba
Dato na pregled Pomoć. nač. štaba

Upućen prepiis Obavješt. odjeljenju
„ „ kr. karab.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»•SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 1524
Stiglo 28. sij. 1943.
God. XXI

Datum otpreme
i prijema 27.1. 43.
sat 23.30

OD KOMANDE XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI

i, tradi znanja:

KOMANDI V ARMIJ. KORPUSA
>> VI >» >>

Br. 1550/0p.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 27. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika:

Partizanske formacije,[2] naoružane artiljerijom i minobacačima, koje se cijene na nekoliko tisuća, dolazeći sa sjevera, zauzevši Plavno (Knin SL-DR) i Golubić (Knin SN-SP-DM-DP) i opkolivši Stirmicu (Knin SR-DR), koja odolijeva pritisku ustanika od 25. o.im. usmjerene su prema Kniinu i prema željez. pruzd te ugrožavaju vezu za Gračac. Naređeno je đa se vrate odredi M.V.A.C. koji dejstvuju u zoni Vrlika,[3] i upućen je u Knin jedan bataljon divizije »Bergamo« da uspostavi situaciju.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 27/la—1, k. 344.
[2] Druga proleterska NOU divizija, ojačana sa Kombinovanom brigadom Grahovskog sektora. Vidi dok. br. 29A, 45, 55, 173 i 237.
[3] Odnosi se na hercegovačke četnike majora Baćoviča i Đujićeve četnike. Vidi dok. br. 160, 172, 188 i 340.

Sektor »Žara« i »Celere«:

Redovna aktivnost izviđanja i zasjeda.

Sektor »Bergamo«:

KOLONA POPA ĐUJIĆA:

Savladavši slab otpor zauzeta je Vrlika koja je bila evakuirana od partizana.

HERCEGOVAČKA KOLONA:

Sukobivši se između VršSine (Knin TI-TL-DN) i Vršića (Knin TI-DN) sa znatnim snagama ustanika,[4] nije mogla stići do svojih ciljeva.

Gubici Hercegovaca: devet mrtvih i šesnaest ranjenih; protivnički: četrdeset mrtvih.

Zarobljeno i strijeljano 8 partizana.

KOLONA SINJ:[5]

Izvršeni su kratki izviđački napadi i artiljerijska paljba sa položaja rasporeda, o čemu u izvještaju od jučer 26. o.m.

Po koji hitac iz puške protiv patrole kod Mrta (Šibenik TI-BN) ućutkan protivdejstvom. Nema traga onima koji su pucali.

Sektor »Sassari«

Dejstvujući odredi izvršili su napade na Krajnoviće (Knin QO-EQ) i Radakoviće[6] (Knin UC-EU) i nanijeli ustanicima .gubitke od tri mrtva i neutvrđenog broja ranjenih.

Mi nismo imah gubitaka.

Za vrijeme drugog napada na Rudopolje (Knin QK-EU) odredi su naišli na jako protivdejstvo[7] koje je dolazilo iz Stolca (Kinin QK-EU). Naši i protivnički gubici nisu dosad utvrđeni. Zaphjenjen je jedan puškomitraljez.

XV bataljon bersaljera, dolazeći iz Zrmanje, izvršio je napad na Srb (Knin SI-EO) ne naišavši na jači otpor.

Rasturio je grupe ustanika, nanijevši im gubitke od osam mrtvih, bez vlastitih gubitaka.

Vedro.

General *Spigo*

[4] Manji dijelovi Treće dalmatinske NO brigade.
[5] Talijanske jedinice iz sastava divizije «-Bergamo-«.
[6] Odnosi se na borbe između talijanske kolone iz sastava divizije »Sassari-« i dijelova Prve NOU brigade Seste ličke divizije u rajonu Bruvno.
[7] Drugog bataljona Prve NOU brigade Seste ličke divizije.

BROJ 176

IZVJEŠTAJ KOMESARA OPĆINE IZ VELIKI OD 27. SIJEČNJA 1943. PREFEKTU U ZADRU O IZVRŠENOJ AKCIJI ČIŠĆENJA NA OTOKU[1]

OPĆINA IZ VELIKI

Predmet: Izvještaj. Iž Veliki, 27. 1. 1943-XXI

EKSELENCIJI PREFEKTU

Zadar

Navečer 22. ovog mjeseca, brodom »Miramare« ovdje je iz Preka stigao karabinjerski potporučnik Pizzi sa zadatkom da organizira akciju hapšenja 31 omladinca, označenih u ranijem spisku. Izvjestio je da će točno u 21 sat u luku stići brod »S. Giuseppe« sa 20 vojnika da bi surađivah sa snagama ovog garnizona.

Cijelo ovdašnje stanovništvo je znalo za akcije pročešljavanja koje su na Ugljanu izvršene tri dana ranije. Usprkos mojim demantima, svi su posumnjali da će i na ovom otoku uslijediti slična akcija. Stoga, hapšenje 31 omladinca, koji su bih na oprezu, postalo je veoma teško. Nisam propustio da spomenutom oficiru ukažem na ovakvu situaciju.

Prisutne snage navečer, 22. ovog mjeseca, bile su slijedeće: 18 grenadira, 4 karabinjera i 8 pripadnika financijske straže — ukupno 30 ljudi. Kada se oduzmu požarni i kasarnske straže, ovaj broj se svodio na jedva 20 ljudi, što je bilo sasvim nedovoljno da bi se mogao uspostaviti gušći obruč oko mjesta. Za jednu ovakvu akciju, na koju se već posumnjalo (trebalo je izvršiti istodobno sa akcijom na Ugljanu), nedovoljne su bile i snage koje su trebale da stignu.

Stoga je naređeno da snage koje su već stajale na raspolaganju, pola sata prije dolaska broda »S. Giuseppe« (20.30 sati), zatvore sve glavne izlaze iz mjesta.

Iako policijski sat ovdje počinje u 18.30 sati, sigurno je da u 20.30 sati još nitko nije toliko utonuo u san da ne bi čuo buku motornog jedrenjaka. Na taj način, imajući u vidu prethodne događaje na Ugljanu koji su uznemirili duhove, kao i zbog drugih sumnjivih simptoma (dolazak karabinjerskog potporučnika), većina označenih omladinaca, koji su bili na oprezu, pobjeglo je čim su čuli buku motora broda »S. Giuseppe«. Mnogo je metaka ispaljeno iz pušaka na bjegunce ali je obruč bio toliko rastresit, tako da je 66 omladinaca uspjelo pobjeći u pomrčinu. Poginuo je samo jedan kojega je sustigao metak.

Akcija pročešl javan ja, koja je poduzeta pomoću snaga pristiglih u toku nedjelje, nije dala rezultate.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 30/6—1, k. 578.

Od tridesetjednog omladinca koje je trebalo internirati, samo dvojica nisu pobjegla. Oni se nalaze u pritvoru u očekivanju da budu sprovedeni na otok Molat. Za dvojicu u pritvoru postoji molba dostavljena od predstavnika mjesta (koju pirilažem) kojom se traži obustavljanje postupka. Veoma pažljivo sam proučio ovu molbu i održao sastanak sa predstavnici sela. Svi se slažu da je jedna čistka bila potrebna, ali bi ipak više voljeli Molat nego »šumu«. Pažljivo sam saslušao i dvojicu pritvorenih. Njihovi podaci ništa ne kažu, a oni su slabašni i bojažljivi. Obitelj Cvitanović je veoma cijenjena (jedan stric je oficir u našoj Kr. mornarici), dok je obitelj Zuvića, koji boluje od otvorene tuberkuloze, skromna. Izgleda da su više bih zaplašeni od odbjeglih osoba nego što su elementi prema nama odlučno neprijateljski.

Odmah sam poduzeo mjere pred viđene dopisom br. 177 od 19. siječnja, tj. uiskiratio sam izdavanje živežnih namirnica, konfiskovao namirnice koje sam smatrao kao suvišne itd. Dostavljam spisak bjegunaca, kao i spisak članova njihove rodbine.

Slijedećih dana moraju se ispitati podaci 173 osobe, članova obitelji 66 bjegunaca.

Zbog ove selekcije, kao i zbog cjelishodnog razrješavanja problema života 110 mladih od 15—30 godina starosti koji su ostali na otoku, bilo bi potrebno, kao što sam već naveo u drugom dopisu, da se moje odsustvo odloži bar do 10. veljače.

Općinski komesar
G. B. Romboli v. r.

BROJ 177

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. SIJEČNJA 1943. O BORBAMA NA PODRUČJU KNINA I SINJA[1]

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
N. 1580
Stiglo, 29. sij. 43-XXI

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
SUPERSLODI — OPER. ODJEL.

i na znanje:

KOMANDI V I VI ARMIJ. KORPUSA

Datum otpreme
i 28. I 43. XXI, 20,45 s.
sat prijema 29/1 43-XXI
5.00 s.

Dato na uvid Eks. Robotti
„ „ „ Načelniku štaba
„ „ „ Pomoć. nač. štaba
upućen prijepis infor. odjelj.
„ „ Kr. karab.

N. 1611/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 28. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika:

Javlja se o koncentraciji od oko 500 partizana u zoni Nova Sela (Split VO-BQ).

Jučer ograničena aktivnost ustanika u zoni sjeverno od Knina.

Sukobi između hrvatskih odreda iz Imotskog i ustaničkih formacija kod Vukovići (Makarska KL-BF), o čemu je izvješteno 26. o.m. još uvijek traju.

SEKTOR »ZARA«

Noću uoči 27. o.m. nepoznate osobe izvršile su neznatan prekid mostića u blizini Benkovca koji je odmah bio uspostavljen.

Uhapšeno je 10 sumnjivih osoba.

Redovna aktivnost zasjeda i izviđanja.

[1] Originai (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 28/la—1, k. 344.

SEKTOR »BERGAMO«

Izvršena je koncentracija odreda za akdju deblokiranja Stranice.[2]

Pokret je započeo današnjim danom.

Kolona Hercegovaca u dejstvu na obranama sjevero-zapađno od Dinare vratila se jučer u Knin.

U borbama dana 25. i 26. o.m., o čemu je izvješteno 26. i 27. o.m. zadati su ustanidma ovi gubid: utvrđeno 130 mrtvih i 36 zarobljenih strijeljano.

Jučer Presjpv. Plana[3] (Split VM-BZ) patrola M.V.A.C. sukobila se sa grupom partizana koji su pokušah da pređu lađom Cetinu.

Ustanici su natjerani u bjekstvo a čamac spašen.

Gubid M.V.A.C. 2 ranjena; partizanski gubid: nisu utvrđeni. 2 su ustanika ranjena od ustaške patrole u blizini mjesta Makarska.

Jutros u prvim satima, 120 ustaša prve čete «-Pripremna«, u zonama Vrlika i Maovice, iskoristivši mrak, izigravši budnost komandanta, pored pažljivih odredaba i pored točnih uputstava, prikupilo se kod Koljana (Split UZ-CS) da produže za Vrliku, bojed se da njihove porodice ne stradaju od dejstvujućih kolona M.V.A.C. Iz daljnjih vijesti proizlazi da su stigli do Vrlike našavši je ispražnjenu od četnika i Hercegovaca.

U toku su provjeravanja i mjere.

SEKTOR »SASSARI«

Dejstvujući odredi izvršili su napad na Sedlo kota 818 (Knin QO-BZ). Ustanid koji su prethodno pobjegli i opet se pojavili kod Sedla, pri povratku odreda, bih su zaustavljeni od brze artiljerijske vatre.

Noću uoči 27. o.m. napad ustanika na uporište Bruvno bio je odmah odbijen brzim protivnapadom.

SEKTOR »CELERE«

Redovna aktivnost zasjeda i izviđanja.

ZRAČNA AKTIVNOST:

Bombardirano je Bos. Grahovo (Drvar TN-DT), Peulje (Drvar UM--DP), Kazand (Drvar US-DH) i mitraljirana kola i naoružani ljudi na putu.

Oružana izviđanja iznad garnizona Stanica (Knin SR-DR), iznad Plavno (Knin SL-DR) i Golubić (Knin SN-SP) (DM-DP).

General *Spigo*

[1] Vidi dok. br. 44, 45, 173 1 178.
[3] Tako stoji u originalu.

BROJ 178

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. SIJEČNJA 1943. O PODUZETOJ AKCIJI ZA DEBLOKADU STRMICE[1]

Pisani brzojav

dato na uvid Eks. Robotti
„ „ „ Načelniku štaba
„ „ „ Pomoć. nač. štaba

Prijepis upućen Oper, odjeljenju
„ „ Obavješt. „
„ „ Kr. Karab.

OD KOMANDE XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI — OPERAT. ODJELJ.

i na znanje:

KOMANDI V I VI ARMIJ. KORPUSA

Datum otpreme-
i prijema 30. I. 43.
čas 1.20sat

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA-«
OPERATIVNO ODJELJENJE
N. 1639
Stiglo, 30. siječ. 1943-XXI

N. 1661/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 29. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika

Primjećena je između Podgrude (Makarska (VU-BH) i Zvečanje (Omiš VO-BH) jedna partizanska brigada u jačini od 1000 ljudi.

Sektor «-Žara-«

Redovna aktivnost zasjeda i izviđanja.
U Brgulje (Zadar VU-DV) pritvoreno je 7 sumnjivih osoba.

Sektor »Bergamo-«

Jučer je počela akcija deblokade Strmice[2] (Knin SR-DR) sa tri kolone koje su navečer stigle do obronaka Bobija (Knin SL-DT), do raskršća Novaković (Knin SP-DR) i Borova glava (Knin TI-DP).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VU, arhiva talijanska, reg. br. 29/1 a—1, k. 344.
[1] vidi dok. br. 44, 45, 173 i 177.

im

Jak partizanski otpor onemogućio je da se dostigne jučeu Stranica Ustanici drže Plavno i Pleševicu (Knin SM-DP). Akcija je u toku.

Fuščana vatra i f1+/ protiv patrole u blizini Kaštel Stari (Split TN-BQ) ućutkana je brzom protivakdjom uporišta.

Sjeverno od istog mjesta jutros je eksplodirala nagazna mina bez posljedica pri prolazu tenka.

Noću uoči 29. o. m. puščama vatra protiv stanice Kr. karabinjera Kaštel Lukšić (Split TR-BQ).

Noću uoči 29. o. m. u blizini Prosjeke (Split US-BU) skinuto je 90 met. kolosijeka na željeznici Sinj. Izviđaji su u toku.

120 ustaša, o kojima je izvješteno jučer, vratilo se izvješćujući da su u zoni Vrlika utvrdili ne prevelike štete, koje su najvećim dijelom počinili mjesni Srbi.

Sektor »Sassari«

Odredi u akdji jučer su se zaustavili na pozicijama dostignutim prethodnih dana.

Divizija »Celere«

Redovna aktivnost izviđanja i zasjeda.

Vedro.

General *Spigo*

BROJ 178A

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 30. SIJEČNJA 1943. O DEJSTVIMA PROTIV JEDINICA NOV I PO HRVATSKE NA PODRUČJU DALMACIJE I JUŽNE LIKE[1]

PREDMET: dst

BRZOJAV

OD KOMANDE XVIII ARMIJ.
KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIV. ODJELJ.

i, radi znanja:

KOMANDI V ARMIJ. KORPUSA
j> v A >> >>VI

Dato na uvid Načelniku štaba
„ „ „ Pomoćniku načel. štaba

Upućen prijepis Obavještaj. odjeljenju
„ „ Kr. karab.

Datum
■ otpreme 30. I. 43. 19,45
t prijema 30. I. 43 — 22.00

Br. 1709/op.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 1694
Stiglo 31. siječnja 43-XXI

IZVJEŠTAJ U 18 SATI DANA 30. SIJEČNJA

Aktivnost ustanika

Ništa novo.

Sektor »Žara-«

— U raščišćavanju zone Filip-Jakov (Zirje LI-CZ), Turanj (Zirje LI--DE), Sikovo (Novigrad L-DH) pritvoreno je 70 sumnjivih lica, a u zoni Jagodnja (Novigrad NH-DH), Raštević (Novigrad NK-DL) pritvoreno je 35 potkazanih.

— Pri pokušaju bjekstva ubijena su 3 pljačkaša.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva talijanska, reg. br. 30/la—1, k. 344.

Sektor »Bergamo«

— Jučer je završena akcija deblokiranja Strmice, o čemu izvještaj od 20. o. m.[2] U mjesto je stigla kolona kasno poslije podne, natjeravši u bjekstvo partizane, koji su se povukli prema sjeveru.[3]

— Kolona koja je danas 28. o. m. zauzela Bobiju (Knin SL-DT), jako angažovana jučer je zauzela Kurozeb, Konjsku gl. (Knin SL-DV) i Gologlav[4] (Knin SN-DT) gdje je prenoćila. Naknadno ćemo saopćiti točne gubitke.

— Gubici u akciji Vrlika,[5] o čemu je izviješteno prošlih dana, utvrđeni su: na našoj strani nema gubitaka; hercegovački M.V.A.C.: 22 mrtva i 47 ranjenih; partizanski: 180 mrtvih i 37 strijeljanih.[6] Zaplijenjeno: 10 puškomitraljeza, jedan mitraljez, više desetina pušaka i mnogo municije.

— Prilikom raščišćavanja Ložišća i Murvice (Omiš UH-UK-AX) zarobljena su dva ustanika i ubijen jedan pri pokušaju bjekstva. Zapaljene su kuće partizana koji se kriju.

— Grupa partizana koja je pokušala da se približi blokadnom mjestu istočno od Makarske natjerana je u bjekstvo brzim protivnapađom.

— Prekid želj. pruge Sinj, o čemu je izviješteno jučer, odmah je jutros uspostavljen. Kod Prosjeke (Split US-BU) puščana paljba, bez posljedica, na vlak u pravcu Sinja.

Sektor »Sassari«

— Noću uoči 29 o. m. odredi u akciji odbili su napade na kotu 756 (Bruvno) (Knin QO-EQ). Naši gubici: 2 mrtva i 10 ranjenih; partizanski gubici sigurni ah nisu utvrđeni. Zaplijenjeno je nekoliko pušaka.

— Nakon što su savladah jak otpor, odredi su jučer u 16 sati, zauzeli Mazim (Knin RH-EZ). Naši gubici: 1 mrtav i 4 ranjena, među kojima i 1 oficir. Partizanski gubici: 50 mrtvih.

Sektor «-Celere-«

Noću uoči 29. o. m. puščana paljba protiv mornaričkog garnizona na otoku Kakan (Zirje ON-CQ) i rafali iz automatskog oružja na garnizon Putičanje (Zirje PI-CQ) ućutkani su brzim protivdejstvom.

Iste noći most na Velištaku (Zirje PL-CS) bio je prekinut.

Vedro.

General *Spigo*

[1] Vidi dok. br. 44, 45, 173, 177 i 178.

[2] Odnosi se na dijelove Druge proleterske divizije.

[4] Ove položaje je držala i na njima vodila borbu jedna četa Prvog udarnog bataljona Ličkog NOP odreda.

[5] Vidi dok. br. 332.

• Ovo se odnosi uglavnom na stanovništvo sela na putu Knin—Vrlika i Drniš—Vrlika, u kojima su četnici, po naređenju Talijana, vräili zločine. Vidi dok. br. 45, 301, 302 1 303.

BRCJ 179

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. SIJEČNJA 1943. O AKTIVNOSTI PARTIZANSKIH SNAGA NA PODRUČJU IMOTSKI —POSUŠJE—VRGORAC—MAKARSKA[1]

20 G/2

AKTIVNOST I SITUACIJA USTANIČKIH SNAGA

na dan 31. siječnja 1943-XXI

I

Zona Imotski—Posušje—Vrgorac—Makarska

U periodu od 15. do 31. prošl. mjeseca, važni događaji koji su okarakterizirali pritisak partizana u gore pomenutoj graničnoj zoni između VI i XVIII arm. korpusa jesu:

— zauzimanje Slivna od strane oko tisuću naoružanih ljudi koji su došli iz zone Kozica (Makarska NX-XP-AT), a koje se dogodilo 18. siječnja ove godine i koje je prinudilo ustašku posadnu četu da se pavuče na Drinovci (Mak. Mostar XT-XV-IH-AX).[2]

— napad, započet 20. siječnja, od strane oko 600 partizana, koji su došli iz zone Medov Dolac (id. ZT-BH), na hrvatske položaje jugo-zapadno od Imotski (Poljica, Podbablje, Runović) i zadržan od strane Hrvata uz pomoć pojačanja iz Imotski. Partizanski pritisak ponovio se 21-og uz pojačanje od oko 600 naoružanih ljudi iz formacije koja je zauzela Slivno. Otpor Hrvatskih i ustaških trupa primorao je partizane da se zaustave na liniji: Lokvičić (id. ZV-BH) — Krivi Dol (id. HI-BH) — Sumet (id. HL-BH) — Poljica (id. HL-BF) — Sebisna (id. XT-AX).[3]

Prema onome što je javljeno izgleda da je partizanska komanda, odustajući trenutno od napada na Imotski uslijed nedolaska pojačanja, nastoji da privuče i zarobi što veći broj patrola iz gannizona, sa ciljem da ga postepeno oslabi i olakša njegovo zauzimanje.

U zoni dolazi i dalje do malih lokalnih sukoba, ali je situacija skoro nepromijenjena;

— napad na položaje koje su držali naši M.V.A.C. zapadno od Nogala (id. XT-AX) i na Babici (id. itd.), izvršen 23. prošl. m. od strane oko 300 naoružanih ljudi, primorao je A.C. da se povuku na Lupoglav (id. id). Na dan 27. prošl. m. partizanska formacija se nalazila na k. 716/id. XR-AX) i zapadno od Nogalo.

Prema posljednjim obavještenjima, partizanske snage zapadno i jugo-zapadno od Imotskog cijenile bi se na oko 2500 ljudi,[4] raspoređenih ovako:

[1] Original (tipičan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 2/la—8, k. 323.

[2] i [3] Borbe je vodila Četvrta dalmatinska NO brigada. Vidi dok. br. 27, 31, 35 i 158.

— 100 naoružanih ljudi u zoni Slivno sa patrolama na M. Cestini (id. XR-AX);

— 300 u zoni Podosoj, u blizini crkve Puljizi (id. XP-BD);

_ oko 200, između k. 546 i k. 528 (id. XN-BF-XL-BF) ;

— oko 1000 između Metković—Skako i crkve Sv. Ana (id. XI-BF);

— oko 1000 naoružanih Crnogoraca između Klenovca (id. ZV-BH)

— Krivi Dol i Crnogorci (id. XI-BH).

Naoružanje napred pomenutih formacija sastojalo bi se od pušaka, ručnih bombi i puško-mitraljeza, svaki bataljon bi raspolagao sa jednim mitraljezom »Schwartzlose«, ali izgleda da nije sve ljudstvo naoružano.

Partizanske snage na južnom Bi okovu u zond Zavojane i u Gor. Primorje, sastavljene od jedne brigade sa sjedištem u Nevistina Stina (Mak. XL-AR), procijenjene na oko 3—3500 naoružanih ljudi, izgleda da se, izuzev nekih izmjena, nalaze u rasporedu kako je javljeno prilogom biltena br____ i to :

— **Južno Biokovo:** uslijed premještanja formacije koja se je nalazila u Ravči (id. XV-AP), snage raspoređene u Kozici iznose oko 100 naoružanih ljudi;

— **Zavojane:** jedan bataljon od oko 400 naoružanih ljudi u zoni Dragi jane (id. XR-AR);

— jedna formacija od oko 1000 naoružanih ljudi između Stilja (sjedište komande) Prapatnica—Kokorićd—Klenak—Ravča (50 naoružanih ljudi). Ova formacija bi raspolagala sa 3 minobacača;

— **Poljica:** oko 400 naoružanih ljudi sa sjedištem komande u Igrišće (id. XR-AV) ;

— **Gor. Primorje:** jedan baitaljon od oko 5—600 naoružanih ljudi od 5 četa razmještenih u: Tučepi, Podgora selo (sjedište komande)——Drašnica—Zaostrog i Grčenik.

Razne čete se često premještaju uslijed potrebe da se nadzire dio obale Gradac—Makarska.

Partizani izgrađuju put od Poljica i Zavojana da bi se omogućilo snabdijevanje kamionima sjevernih operativnih zona (Runović—Imotski).

Izgleda da je i dalje namjera partizana da napadnu Vrgorac i da sudjeluju, sa formacijama koje se nalaze sjevernije, u napadu na Imotski.

Prema posljednjim obavještenjima izgleda da je za sada napušten plan napada na Makarsku.

Zona Livno—Tomislavgrad[5]

Prema posljednjim izvještajima, glavnina partizanskih snaga, koja prelazi preko 4000 naoružanih ljudi sa 5 topova, izgleda da je napustila zonu sa ailjem da krene prema Kninu a zatim da nadire preko Vrlike ka Sinju ili ka Bosanskom Grahovu, ostavljajući ukupno u zoni Mrkovdol (Livno XR-BU), Brismik (id. XP-XR-BU), Bukovica (id. XR-BU),

[4] Odnosi se na dijelove Druge proleterske divizije i Četvrtu dalmatinsku brigadu.
[5] Duvno

Mesikovina (id. XT-BS), Studeno Vrelo (id. XT-BQ) oko 500 naoružanih ljudi sa 2 topa postavljena u Stipanići (id. XL-CF).

Livno i Tomislavgrad, posjednuti su kako izgleda, svaki sa 100 naoružanih ljudi. Neprestano se šalju patrole u Seonica (id. XV-BU), Borčani (id. XT-XV-BZ) — Kon gora (id. XV-BZ) radi nabavke hrane, odjeće kao i radi vršenja propagande za mobilizaciju novih ljudi od 18 do 45 godina.

[• • •]

V

Zona Pelješac

Broj naoružanih ljudi koji se nalaze na poluotoku izložen je neprekidnim izmjenama uslijed prometa koji se održava sa južnim Biokovom.

Nedavna čišćenja u zoni Trpanj—Lovišta izazvala su cijepanje formacije od oko 150 naoružanih ljudi koja je operirala na poluotoku, na male grupice koje su se rasturile u raznim pravcima.

Situacija, koja je sada znatno bolja, (također i zbog toga, što se partizani uzdržavaju od neprijateljstava, bojeći se našeg protivdejstva i odmazde nad taocima, mogla bi se pogoršati u slučaju povratka oružanih ljudi sa Biokova.

Komandant partizana je Ivo Morđin koji raspolaže brzim motornim čamcem, pomoću koga održava vezu s obalom.

Zona Korčula

Efekat neprekidnih čišćenja i energičnih mjera poduzetih protiv partizanskih pomagača, utjecao je odlučno na napadačku aktivnost protiv naših garnizona 300—-400 partizana ikoji se kreću otokom. U periodu od 15. do 31. pr. mj. desili su se samo napadi i ubojstva naših obavještajaca ovdašnjih ljudi, poneki usamljeni slučaj pljačke i nešto slučajeva subverzivne propagande.

VI

U unutrašnjosti teritorije arm. korp. prisustvo partizanskih grupa izrazilo se je:

— u zoni Diklići (Dubrovnik RQ-GK), gdje je 22. i 30. prošl. m. bio izbačen iz šina voz Dubrovnik—Mostar; nije poznata točna jačina grupe koja bi morala biti malobrojna;

— u zoni Slivnica (Dubrovnik — RQ-FX) gdje su primjećene partizanske »trojke«;

— u zoni Vlahovići (Nevesinje SL-AB) gdje je primjećeno 50 partizana ;

— u zoni obuhvaćenoj Vrgorcem i ušćem Neretve, gdje bi se nalazilo oko 500 naoružanih ljudi. Jedna formacija od oko 200 ljudi bila bi koncentrirana u zoni Desne (Mostar MH-AF-AD) sa ciljem da onemogući slobodno kretanje između partizanskih formacija na Biokovu i na Neretvi.

VII

I) Zaključak

— U unutrašnjosti anm. korp. iako je situacija uglavnom bila mima, karakterisala se je buđenjem aktivnosti uznemiravanja, čiji su ciljevi pljačke i sabotaže; ovo buđenje moglo bi se pretvoriti u pokret većeg obima ako bi partizanske formacije, za sada procijenjene da nisu veće od 700—800 naoružanih ljudi rasturenih u raznim zonama, uspjele da povećaju svoj sastav.

— Na granicama prema XVIII arm. korp. vjerojatan odlazak glavne partizanske snage, koja je boravila u Livno—Tomislavgrađ, trenutno je ublažilo situaciju. U zoni između Prozora i mora, međutim, nalaze se i dalje formacije procijenjene ukupno na 7—8000 naoružanih ljudi, koje predstavljaju neprekidnu prijetnju za naše istaknute garnizone i za sigurnost rudnika i pruge a naročito za hrvatske garnizone u Imotskom i Posušju, koje ova komanda ne bi nikako mogla pomoći.

BROJ 180

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA «-SLOVENIJA—DALMACIJA« O NAPADU PARTIZANA NA STRMICU I MAKARSKU[1]

Pisani brzojav

Datum otpreme_____
i prijema 31. I. 43.
sat 22.20

OD KOMANDE XVIII ARMIJ. KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIV. ODJELJ.

i na znanje:

KOMANDI V i VI ARMIJSKOG KORPUSA

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»•SLOVENIJA—DALMACIJA«
_____ OPERATIVNO ODJELJENJE
N. 1745
Stiglo 1. veljače 43-XXI

N. 1765/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 31. SIJEČNJA 43-XXI

Aktivnost ustanika

Zapažena je koncentracija u zoni brdo Kom (Knin RO-DR), grupice u Očestovu (Knin SI-DL) ; Radučić (Knin RO-DL), tri bataljona na Oštroj

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII arhiva talijanska, reg. br. 31/la—1, k. 344.

Glavici (Knin TI-DH), Pakovo Brdo—Kozjak—Tulić (Šibenik TI-TL-CZ-_DE) i Radonić (Šibenik SR-CZ).

Izgleda da su u zoni Bos. Grahovo (Drvar TP-DP) devet brigada sa poznatim vodom Titom u namjeri da opet zauzmu Strmicu i da napadnu kolonu Knin sa sjevera i juga između Knina i Drniša.

SEKTOR »ZARA«

Izvršena je artiljerijska akcija na Klaićev sitan (Knin OM-DP) gdje je primjećena koncentracija ustanika.

Redovna aktivnost zasjeda i izviđanje.

SEKTOR »BERGAMO«

Ustanici su jučer pokušali novi napad na Strmicu. Upućeno je pojačanje hercegovačkih odreda.

Puščana paljba iz Bobana (Split UK-BS) protiv stražarskog mjesta na željeznici ućutkana je našom protivakcijom.

Jučer je odbijen novi napad protiv blokadnog mjesta Makarska; gubici u napadu dana 29. o čemu je izvješteno jučer: 6 mrtvih, nekoliko ranjenih.

Gubici u akciji Strmica, o čemu je izvješteno prethodnih dana, do sada su ovi: naši nikakvi: MVAC 53 mrtva; ustanički: 46 mrtvih, od kojih tri komandanta.[2]

SEKTOR »SASSARI«

Odredi u operaciji zaustavili su se jučer na dostignutim položajima.

Utvrđeno je da su partizanske formacije, koje su se suprostavile proših dana, bile sastavljene od pet bataljona prve brigade koji su se rasporedili u Solobanici, kota 818 (Knin QO-EZ), Uzalj (Knin RH-BU)

Put Bruvno—Mazin zakrčen je dijelom snijegom i ledom.

Čišćenje je u toku.

SEKTOR »CELERE«

Redovna aktivnost izviđanja i zasjeda.

Potpuno oblačno.

General *Spigo*

[3] O borbama za Strmicu vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175, 178 i 237.

BROJ 181

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U ŠIBENIKU OD 31. SIJEČNJA 1943. O NAPADU PARTIZANA NA GRUPU KARABINJERA I CRNIH KOŠULJA KOD GACELEZI[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Vanjska četa Šibenik
XVI mob. bataljon

Br. 30/2/III Šibenik, 31. siječnja 1943-XXI

PREDMET: Izvještaj.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Z a d a r

KR. PREFEKTU Z a d a r

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA VP 118

[Ostale adrese izostavljeni]

U 9.30 sati, 31. ovog mjeseca, 4 karabinjera i 6 crnokošuljaša iz posade u Gaće lezi, koji su krenuli prema Cista Mala radi preuzimanja kruha, napadnuti su kod sela Dragošići (PN-CQ) od jednog odjeljenja ustanika.-

U borbi je ubijeno 3 karabinjera XVI bataljona i 5 crnokošuljaša iz 68. bataljona »Toscano«.

Dječak, sin vlasnika kola određenih za prevoz kruha je ranjen, dok su dva konja ubijena.

Posada Cista Male je na lice mjesta odmah uputila pojačanja. Međutim, d njih su vatrom iz automatskog oružja napala druga dva odjeljenja ustanika, ah nisu pretrpili gubitke.

Autokolona koja je iz Vodica krenula sa komandantom te posade, stigla je u Dragošiće i prihvatila naše poginule. Ustanici su oduzeli oružje od poginulih, kao i jedan cmokošuljaški puško mitraljez.

Neprijateljski gubici nisu poznati.

Komandir čete, kapetan:
Francesco De Lorenzis

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 36/9-1, k. 575.
[2] Akciju je izvršila Primorska partizanska čta. Vidi dok. br. 56, 152, 153, 162 i 182.

BROJ 182

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

PREDMET:

Dato na uvid Eksel. Robotti-u
11 11 11 Nač. štaba
11 11 11 Pom. nač. štaba,

B r z o j a v

Prijepis upućen obavješt. odjeljenju
„ „ Kr. karab.

Stiglo 1/2/43 u 22,40

OD XVIII A. K.
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJENJE

i na znanje:

V ARM. KORPUSU
VI ARM. KORPUSU

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 1800
Stiglo 2. veljače 1943.

Br. 1821/op.

IZVJEŠTAJ ZA 1. VELJAČE 1943. U 18 SATI

Aktivnost ustanika:

Formacije zapažene između Knina i Drniša[2] o čemu jučerašnji izvještaj, izgleda namjeravaju da se premjeste prema zoni Promina (Šibenik SL-SN-CV-OZ).

Potvrđena vijest o zbijenom rasporedu partizana između Tiškovca (Knin SR-DV), Bos. Grahova (Drvar TP-DT), zapadnih padina Dinare i Polače (Šibenik TL-DE).[3]

SEKTOR »ZARA«

Izviđanja i zasjede u zoni Tinj (Novigrad MH-DK-DH) gdje je uhapšen prokazani starješina mjesta i u zoni Jagodnje (Novigrad NH-NK--DK) gdje su uhapšene dvije sumnjive osobe.

SEKTOR »BERGAMO«

Protekle noći izvršen prekid pruge između Perkovića (Šibenik SI--CD) i Unešića (Šibenik SN-CK). Radovi u toku. Redovna aktivnost zasjeda i izviđanja.[4]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. l/2a—l, k. 344.
[3] Riječ je o dijelovima Treće dalmatinske NOU brigade.
[3] Odnosi s na Drugu proletersku NOU diviziju, Kombtoovanu brigadu Grahovskog seiktora (sastav: Dinarski, Primorski i Drvarski bataljon i TiSkovačka četa) i dva bataljona Ličkog NOP odreda. Vidi dok. br. 29A.
[4] Akciju izvršila Sibensko-dmiška partizanska četa.

SEKTOR «-SASSARI«

Prošle noći napad ustanika na garnizon Bruvno u cilju uznemiravanja.

Naši gubici: dva ranjena; partizanski: neutvrđeni.

SEKTOR «-CELERE«

Jučer se patrola od 10 cr. košulja i karabinjera, idući iz Gaćelezi (Zirje PN-CQ) za Malu Cistu (Zirje PN-CS), sukobila sa ustanicima. Naši gubici: 8 mrtvih, 1 puškomitraljez, 5 karabina i 4 pištolja.[5]

Istodobno su partizani napali garnizon Gaćelezi[6] ah su se uslijed intervencije jedinica garnizona Vodice (Zirje PN-CK) razišli prema Brinama (Zirje QH-CQ). Naši gubici: nijedan; protivnički: neutvrđeni. Naknadno daljnja saopćenja.

Noću uoči 31-og mali prekid na električnom provodniku između centrale Krka i tvornice Lozovac (Šibenik RH-CM).[7] Opravka u toku.

U toku napada, dana 16. siječnja, na Mrdakovicu[8] (Zirje PN-CO), o čemu izvještaj od 17-og prošlog mjeseca, utvrđeno je da su ustanici imali gubitak od 5 mrtvih.

Oblačno.

General *Spigo* 18000102

BROJ 183

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U ZADRU OD 1. **VELJAČE** 1943. **GUVERNERU DALMACIJE O SUKOBU KARABINJERA I PARTIZANA U ZATONU KOD NINA**[1]

Pov. br. 396 Primljeno: Pov. br. 10/Pers.
16. veljače 1943

KR. PREFEKTURA — ZADAR

Pov. br. 990/Pers. Zadar, 1. veljače 1943.

Predmet : Komesar općine Nin :
advokat Carmelo Bandieramonte.

EKSELENCIJI GIUSEPPE BASTIANINIJU[2]
GUVERNERU DALMACIJE

Hotel Excelsior
Rim

Dužnost mi je istaknuti držanje komesara općine Nin, advokata Carmela Bandieramonte koji se, izvršavajući moje direktive, priključio

[5], [6], [7] i [8] Napad je Izvršila Primorska partizanska Četa. Vidi dok. br. 56, 152, 153, 162 i 181.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 6/4—1, k. 570.

[2] Dužnost guvernera Dalmacije primio je 14. veljače 1943. Giunta. Vidi dok. br. 207.

odjeljenju formiranom od Kr. karabinjera i pripadnika financijske straže da bi sudjelovao u akciji u Zatonu (Nin), o kojoj ukratko iznosim slijedeće:

Oko 19 sati, 30. siječnja, na temelju podataka primljenih iz pouzdanih izvora da će se u kući izvjesnog Peroš Mile Ivana, iz Zatona (Nin), održati sastanak komunista. Kr. karabinjeri i pripadnici financijske straže, uz sudjelovanje civilnog komesara Banđieramonta, postavili su na više mjesta zasjede konvergentno prema navedenoj kući.

Oko 24 sata, spomenuti vojnici su se sukobili sa neutvrđenim brojem omladinaca koji su prelazili put pred njima, na udaljenju oko 500 m od njihovog položaja.

Nakon prvog sudara, veoma ubitačnog zbog obostranog bacanja ručnih bombi i puščane vatre, neprijateljska grupa je sve više ojačavala, tako da je za *nas* bilo cjehshodnije povući se u pravcu šume koja omeđuje selo i oüatle tražiti pojačanje iz karabinjerske stanice u Privlaki.

Čekajući u zasjedi, sa više strana su primijećeni svjetlosni signali koji su očigledno ukazivah na namjeru da se pokuša okruži van je malih snaga našeg odjeljenja. Međutim, ovo okruživanje zbog mraka nije uspjelo.

Prekinuvši dodir, vojnici su uspjeh da osujete namjere ustanika i da se vrate u Nin sa pet lakše ranjenih, među kojima se nalazio i civilni komesar i komandir stanice.

U nastavku već izloženog, komanda divizije je naredila da se na lice mjesta uputi jedan karabinjerski oficir sa pojačanjem karabinjera, dok je iz Benkovca pristizala jedna formacijska četa.

Krenuo sam odmah na lice mjesta dok su jedinice okruživale selo.

Uhapšeni su glavar sela, vlasnik kuće u kojoj je održan sastanak i jedan omladinac ranjen u lijevu ruku koji nije mogao dati iscrpnija objašnjenja o svome stanju.

U međuvremenu, civilnom komesaru sam izdao slijedeća naređenja u dl ju kažnjavanja stanovništva:

1. — Policijski sat za sva sela općine počinje u 17 sati.

2. — Oduzimanje i neposredno prebacivanje u Nin svih životnih namirnica već odobrenih za prvih 15 dana mjeseca veljače, i to:

— 36 kvintala brašna;
— 2 kvintala šećera;
— 4 kvintala tjestenine;
— 6 kvintala soli.

Ukupno: 48 kvintala.

3- — Kontroliranje stanovništva, kako bi se saznalo o eventualnom odlasku pojedinaca. Sada je opravdano odsutno 19 muškaraca i 4 žene.

Imam stvarni dojam da je glavni dlj sastanka bio konkretiziranje nadna kako da se opljačkaju namirnice koje su toga dana stigle u Zaton.

Pozvao sam župnika da pozove stanovnike da pod prijetnjom obustave izdavanja namirnica prijave sudionike sastanka.

Izvještavam, radi znanja, da je svaka obitelj opskrbljena drugim namirnicama porijeklom iz lokalnih izvora. Bogata stočna imovina to očevidno dokazuje.

Jutros su se u mjesto vratile jedinice kako bi nastavile kontroliranje stanovništva.[3]

(M. P.)

Prefekt :
Gen. *Gaspero Barbera*

BROJ 184

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE U ŠIBENIKU OD L VE-LJAČE 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O AKCIJI ClSCENJA ZAPADNO OD ŠIBENIKA[1]

	T E L E G R A M iz Šibenika Br. 446	Načelnik šifrantskog odjeljenja Prizia

UNUTRAŠNJA ISPOSTAVA KR. KARABINJERA — ŠIBENIK

1. 2. 1943. u 20 s.

GUVERNATORATU DALMACIJE Zadar, 2. 2. 1943. u 9sati

Predmet: Akcija pročešljavanja
rajona Zaton.

Br. 76/1. — U 6 sati, 1. ovog mjeseca, u mjestu Zaton (sekcija 1:100.000: CM-RO), prilikom akdje pročešljavanja koju je noću i ujutro spomenutog dana izvršila jedinica sastavljena iz dijelova »Brze divizije«, dobrovoljne milicije i karabinjera u rajonu zapadno od Šibenika (sekcija 1:100.000: CM-RM, CM-RO, OK-RK, CK-RM i CK-RO), vojnici su otvorili vatru i ubili dvije osobe koje su na poziv da stanu počele bježati. Jedna od njih je identificirana ikao Ilovac Karla Marko iz Radučića, star 20 godina, dok druga osoba nije mogla biti identificirana.

U istom rajonu, u 7.40 sati, u mjestu Seneta (sekcija: 1:100.000: CR-RM), ubijen je Seneta Marka Josip, star 25 godina, iz Seneta, poznat kao zagriženi komunista i pomagač ustanika.

[3] U povodu ovog uspjeha Guverner Dalmacije je 26. veljače 1943. godine pohvalio komesara općine Nin Carmela Bandieramonte: >*•. . . Pohvaljujem vas za držanje koje ste ispoljili, 30. siječnja 1943—XXI, u toku borbe u Zatonu između velikog broja partizana i malog odjeljenja karabinjera i financa.

Vaše neposredno sudjelovanje u borbi i rana koju ste u toj borbi zadobili, pokazali su da znate dostojno braniti interese domovine ne samo u sprovođenju svoje specifične dužnosti, već i oružjem u ruci-«.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 16/9—1, k. 571.

U toku akcije privedeno je ukupno 73 osobe.

Izvještaj je dostavljen Guvernatoratu, a vojne vlasti su informirane.

Komandir Unutrašnje ispostave
Kr. karabinjera, poručnik
Tarini

BROJ 185

i

IZVJEŠTAJ KOTARSKOG KOMESARA U ŠIBENIKU OD 1. VELJAČE 1943. PREFEKTURI U ZADRU O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U KOTARU[1]

Pov. br. I 1. veljače 1943-XXI

KR. PREFEKTURA

Z a d a r

Predmet: Vojino-politička situacija u kotaru.

Na temelju događajaj ispoljenih zadnjih dana i raznih primljenih podataka, o kojima u nastavku iznosim sažet izvještaj, očevidno je da se u kotaru pojačava partizanski pokret koji može da izazove izvjesnu zabrinutost.

Vojne vlasti su stalno u toku događaja u cilju preduzimanja nadležnih mjera. Usprkos tome da je komandant 1. brze divizije -Eugenio di Savoia« sasvim aktivan i veoma često poduzima akcije, rezultati su ipak skromni.

Ovakvo stanje proističe isključivo iz poznate pokretljivosti ustaničkih jedinica, mnogobrojnih podzemnih skrovišta kojima partizani raspolažu i savršene obavještajne službe. Sve su to elementi koji osjećuju akcije naših jedinica.

Moje je uvjerenje da na ovom području nije prikladna upotreba brzih velikih jedinica (dvizija) i da bi mnogo bolje rezultate mogla postići slična pješadijska jedinica, kako zbog toga što prva ima slabiju snagu od druge, tako i iz razloga što konji predstavljaju smetnju i još više umanjuju inače nedovoljnu efikasnost jedinica.

Na temelju prednjeg, iznosim najvažnije podatke prikupljene u vezi sa aktivnošću ustanika.

1. — Prisutnost značajne količine skrivenog oružja u Vodicama, spremnog da se od stanovništva formiraju partizanske jedinice koje bi

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 40/16, k. 577,

trebale djelovati u suradnji sa ustaničkim bandama. U ovom cilju će se u najskorije vrijeme poduzeti akcija pročešljavanja mjesta.

— U 8.30 sati, 27. prošlog mjeseca, kada je jedan brod koji je plovio prema Šibeniku stigao u kanal Sv. Ante nasuprot mjesta »Baba«, jedna nepoznata osoba naoružana puškom, pored koje je bilo još devet naoružanih ustanika, pozvala je brod ka obali i uz prijetnju primorala da se vrati. Vidjevši to, drugih 5—6 brodova koji su plovili za prvim, svojevoljno se vratilo u polaznu luku. Još jedan brod, koji je kasnije plovio, također je zaustavljen ali mu je dozvoljeno da nastavi plovidbu jer je vlasnik izjavio da ide u Šibenik radi nabavke životnih namirnica za stanovništvo.

Bilo bi potrebno da Kr. mornarica odredi jedinice koje bi patrolirale duž obale ...

2. — Izgleda da je komandant 1. partizanskog primorskog bataljona, Živković Drago, svratio u Šibenik kod izvjesnog dr Novaka i da preko njega održava vezu sa partizanima u gradu.

Organi javne sigurnosti i karabinjeri vode istragu.

3. — Pouzdani doušnik je, 30. siječnja, izvjestio da se jedna jaka partizanska grupa 29. siječnja u 13 sati nalazila na logorovanju u selu Mrđaković (PN-QH) u očekivanju Talijana.

4. — Pismonošu iz Vodica, koji se 26. prošlog mjeseca u 1 sat vraćao na biciklu iz Tribun ja gdje je službeno svratio, zaustavila su tri naoružana partizana na oko 1,5 km od Vodica i od njega tražila podatke o jačini vojske u Vodicama, tko je komesar u općini, koliko ima ulaznih vrata u općinu, koliko pisaćih strojeva, gdje se nalaze rađio-aparati itd.

Zatim su mu zaprijetili da o tome nikome ne smije govoriti.

5. — Na dan 25. prošlog mjeseca, u 0.30 sati, oko 180 naoružanih ustanika, pod komandom Draga Zivkovića, okružili su selo Cista Velika (Cista Mala), ubili jednog seljaka Ikoji je odbio da pođe sa njima i zarobili 14 osoba, od kojih je jedna već bila podnijela molbu za prijem u antikomunističke redove. Zatim su od sedam obitelji opljačkali stoku, životne namirnice i novac, u ukupnoj vrijednosti preko 710.000 lira, i otišli ometani jedino od nekoliko bezopasnih rafala koje su ispalili karabinjeri iz Ciste Male i posada toga mjesta.

— Oko 2.30 sati, komandiru posade u Cista Maloj došli su glavar sela i 7 ljudi i ispričali šta se dogodilo. Pritom su tražili pomoć i izvjestili da su ustanici u pravcu Gradine kod Putičanje (PL-OS). Tek u 9 sati shjedećeg dana komandir posade i komandir karabinjerske stanice posjetili su Cista Veliku i priveli četiri osobe.

Na dan 26. siječnja, Kr. karabinjerima u Cista Maloj prijavilo se 13 od 14 osoba koje je dan ranije zarobio Zivković, izvjestili o svome zarobljavanju, jačini i naoružanju ustanika.

Stanovništvo Cista Velike noću napušta selo i sklanja se u Cista Malu, gdje su poduzete mjere za njihovo prihvatanje.

Ovaj događaj daje dokaza o punoj slobodi akcije ustanika, koji bezobzirno iskorištavaju saznanje da se naše posade noću zatvaraju u kasarnama.

6. — Na temelju podataka koje je primio komandant 1. brze divizije, izgleda da partizani namjeravaju u Dalmadju uputiti dva bataljona radi obnavljanja veze između komandanta Tita i komunističkih snaga u Dalmaciji.

Dva bataljona koja pristižu iz Bosne, trebalo bi da se prebace u rajon Vodice.

Ovaj podatak potvrđuje neophodnost da se značajno pojačala obrambene sposobnosti Vodica, naročito pri sadašnjoj situaciji u mjestu, i jačina posade kako bi se spriječilo da se ona zatekne između dvije vatre.

7. — Oko 100 tustanika, 27. prošlogmjeseca, diglo je u zrak most u Butičanje. Zatim su ustanici pobjegli u pravcu šume Brune (QH-CQ), ometani jedino od nekoliko bezopasnih metaka koje je ispalila mjesna posada.

8. — Nekoliko akcija razbojništva izvršeno je, 29. i 30. prošlog mjeseca, u Sonkovióu (CQ-QH) i Jusiću (CU-QO).

9. — Na dan 1. ovog mjeseca, iz pouzdanog izvora je potvrđeno prisustvo jakih ustaničkih snaga oko Zatona.

Izgleda mi da je zbog našeg ugleda i sprječavanja goreg neophodno primijeniti mnogo strožije metode od dosadašnjih. One bi mogle obuhvatiti čak i uništavanje čitavih sela vatrom, čime bi se onemogućilo opskrbljivanje ustanika, uz eventualno prethodno evakuiranje stanovništva, koje uputiti u određena mjesta ih ga čak primorati da se priključi ustanicima, da bi se oni natjerah da sa njima dijele inače nedovoljne zalihe.

Kotarski komesar:
generai armijskog korpusa,
Enrico Armando

BROJ 186

IZVJEŠTAJ PREFEKTA U ZADRU OD 1. VELJAČE 1943. GUVERNERU DALMACIJE O UBOJSTVU ČETVORICE RODOLJUBA U VODICAMA[1]

PREFEKT ZADRA

Pov. br. 988/Pers. Zadar, 1. veljače 1943-XXI

EKSELENCIJI GIUSEPPE BASTIANINIJU
GUVERNERU DALMACIJE

Hotel Excelsior
R i m

U nastavku mog izvještaja br. 248/Kab. od 29. siječnja ove godine, koji se odnosi na situaciju u Vodicama, čast mi je izvijestiti vas da je,

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 16/10—1, k. 571.

prilikom primjene dostavljenih i od vas odobrenih naređenja, za vrijeme trajanja policijskog sata, 31. prošlog mjeseca, četiri stanovnika Vodica ubijeno kada su na poziv da stanu pokušali pobjeći.

Nastavlja se istraga i intenzivna kontrola u mjestu Vodice, vodeći računa o teškoćama koje moraju savlađivati posade određene za csmatranje obrambenog pojasa uslijed konfiguracije zemljišta okolo mjesta

U svim 'naknadnim događajima izvještavat ću Vašu ekscelenciju.

Gen. *Barbera* v. r.

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE

Glavna uprava policije
16. veljače 1943-XXI

BROJ 187

IZVJEŠTAJ KOMANDE SEKTORA DINARA OD 1. VELJAČE 1943. KOMANDI DIVIZIJE »BERGAMO« O PLANU I CILJU IZVOĐENJA ČETNIČKE OPERACIJE »SRB«[1]

KOMANDA SEKTORA DINARA

Op. br. 347 VP 73a), 1. veljače 1943-XXI

Predmet: Četničke operacije (Srb).[2]

KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »BERGAMO«

VP 73

1. — Operacije koje je dopisom Op. br. 512 od 26. siječnja naredila ta komanda, mogu početi tek. 4. 4. ovog mjeseca s obzirom da su četničke jedinice umorne a, naročito, prljave i bose. Njima je potreban koji dan odmora i bar minimum fizičke čistoće ako se želi đa, nakon akcije pročešljavanja područja na pravcu Drniš—Knin—Strmica—Bos. Grahovo, budu sposobne iskoristiti eventualan uspjeh i da bez obavezmog kontinuiteta nadiru u pravcu Srba i Drvara.

2. — **Cilj operacije:**

— uništiti ustaničke jedinice u toku koncentracije na spomenutom pravcu ;

Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV—I—T—821, film 298/360—363.

[2] Vidi dok. br. 196.

— iskoristiti uspjeh u dlju uništavanja preostalih neprijateljskih dijelova;

(nijedan cilj striktno teritorijalno).

3. — U toku vremena koje je još potrebno radi pripremanja operacije, smatram cjelishodnim pustiti da se ustaničke jedinice još više nagomilaju prema Kninu (kao što izgleda da namjeravaju učiniti) i koncentriraju na uži prostor, a također im omogućiti da u ovom cilju ponovno zauzmu Strmicu i Plavno sjeverno, i M. Polača i Kozjak istočno od Knina. Kada se to dogodi, brzina u akcijama dobila bi značajno u žestini i, vjerojatno, omogućila da se ustaničke jedinice primoraju na vođenje borbe u uvjetima koji im ne daju mogućnosit za proboj kroz prirodni obruč pritegnut našom akcijom. Izborom pravaca kretanja naših kolona trebalo bi težiti da se ustaničke jedinice potisnu prema našim garnizonima i da se na taj način odsijeku od njihovih baza.

4. — Izvođenje operacije razvijat će se onako kako situacija u zadnjem satu bude nalagala, a postavljena u glavnim crtama prema slijedećem, s tim da se vodi računa o do danas poznatoj dislokaciji ustanika koja je navedena u dopisu u Prilogu 1;

— sa tri bataljona »Dinara«, koji su već koncentrirani i nalaze se u fazi reorganiziranja u Zrmanji (1000 ljudi), zatvoriti hniju Zrmanja——Tiškovac ;

— sa talijanskim jedinicama zatvoriti na jugu hniju Pađene—Knin;

— sa Hercegovcima[3] nastupati sa istoka pravcem Kosovo—Dinara po zapadnim padinama planine, ih po iisočnim padinama (Uništa), sa ciljem Bos. Grahovo;

— dostigavši Tiškovac i Bos. Grahovo, poduzeti akciju pročešljavanja sa sjevera prema jugu.

5. — Za svaku eventualnost, na liniji Drniš—Vrlika treba predviditi upotrebu talijanskih jedinica koje nisu pod nadležnošću sektora Dinara.

6. — Naziv operacije: »SRB«.

7. — Da bi operacija mogla otpočeti, apsolutno je potrebno da u toku sutrašnjeg dana, 2. ovog mjeseca, u Kninu raspolažem sa svim onim što je obećano četnicima, kao i sa onim što sam tražio svojim dopisom br. 192 od 20. siječnja, tg. :

a) — za Hercegovce:
— 2900 košulja;
— 2900 gaća;
— 2900 šatorskih krila;

b) — za jedinice »Dinara«:
— 1200 košulja;
— 1200 gaća;
— 1200 šatorskih krila;
— 1200 pokrivača;

c) — za sve:
— 300.000 metaka za pušku »Mauzer«;
— 100.00 metaka za pušku »Lebel«;

[3] Hercegovački četnici pod komandom majora Petra Baćovića.

— 350.000 metaka za puškomitraljez ;
— 100.000 metaka za mitraljez.

(Za pušku »Mauzer« imao sam svega 200.000 metaka, dok 400.000 koje sam imao utrošeno je u operacijama Vrlika—Strmica).

(M. P.)

Komandant, general
Ettore Giannuzzi

PRILOG BR. 1 uz dopis komande sektora Dinara Op. Br. 347 od 1. veljače

VJEROJATAN RASPORED PARTIZANA NAVEČER 31. 1. 1943-XXI
(na temelju podataka vjerodostojnog doušnika)

— Selo Vranjkovići (Knin: DT-BL): dvije brigade sa tri haubice; oko 1000 ljudi raspoređeno između: Trvanov Do—Vukobrati—Cunić i Radujd (Knin: DV-TI-TL).

— Selo Zaselak (Knin: DT-SR): jedan bataljon 180 ljudi

— U selima Bilek—Begluk—Radujci (Knin: DV-SR): 1 bataljon.

— Jelino Polje (Knin: DT-DR-TL): jedna brigada sa jednim protuavionskim topom.

— Na Risovou, točnije, u Marićev St. (Drvar: DR-DP-TN): dvije brigade.

— U Cmogorčevi Sit. (Knin: DL-TI-TL): jedna brigada sa 6 minobacača 81 mm.

— Selo Radulović (Knin: DL-TL): jedna brigada od 600 ljudi.

— Na Kozjaku (Šibenik: DL-CZ-TI-DL): jedan bataljon od 200 ljudi.

— U Vrlici (Split: CU-TR): garnizon od 400 ljudi.

— Na Promini (Šibenik: CZ-CU-SL-SN): jedna brigada od 250 ljudi.

— Selo Raljci (Šibenik: CQ-CO-PL): jedna četa.

— Selo Luka (Drvar: DR-TR): jedna brigada u rezervi sa tri brdska topa. Ovdje se također nalazi i poznati komandant Tito sa partizanskom Vrhovnom komandom i štabom.

— Blizu kuća Razuljne kod Pećenci (Drvar: RT-NT): jedan top 105 mm sa 20 sanduka municije.

— U rajonu Sedramić—Planjani (Šibenik: CO-CM-SL-SN-SP): 580 partizana.

— U Borovači (TL-DV): velika skladišta životnih namirnica iz kojih se vrši podjela stanovništvu.

(M. P.)

BROJ 188

OBAVJEŠTENJE KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2. VELJAČE 1943. KOMANDI ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA O GUBICIMA HERCEGOVAČKIH ČETNIKA U OPERACIJI VRLIKA[1]

Kopija

Op. odjeljenje 1			
Br. prot.	Datum prijema		
1473	2	2	43
Telegram A	Fase. 17		Vrsta 2

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
KOMANDI VI ARM. KORP.

Br. 1700/op. Veza brojeva 1465/1 od 28. t. m.

Saopćavaju se podaci o gubicima hercegovačkih četnika u operaciji Vrlika: 22 mrtva, 47 ranjenih, 18. arm. korpus 18003001. Primljeno u 22.30 sati 1/2/43.[2]

Data kopija odjelj. »I«

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska reg. br. 4/3a, k. 424.
[2] Vidi dok. br. 172 i 340.

BROJ 189

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2. VELJAČE 1943. O POKRETIMA JEDINICA NOV, BORBAMA U RAJONU MAZINA I AKCIJI CISCENJA NA PODRUČJU ŠIBENIKA[1]

PREDMET:

BRZOJAV

V.P. 10. 2/2/43-XXI, sat.01.—

Dato na uvid Eksel. Robotti-u
„ „„ Nač. štaba
,, „„ Pom. mač. štaba

Prijepis upućen Obavješt. odjelj.
„ „ Kr. karab.

OD KOMANDE XVIII A. K.
SUPERSLODI
OPERATIVNO ODJELJENJE

i na znanje:

KOMANDI V i VI A. K.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
— OPERATIVNO —

Br. 1844
Stiglo 3. veljače 1943-XXI

Br. 1868/op.

IZVJEŠTAJ ZA 2. VELJAČE U 18. SATI

Aktivnost ustanika:

— Pokret patrola na brdima oko Strmice (Knin SR-DR). Izgleda da se partizani iz zone Livno,[2] naoružani su mnogo automatskog oružja, bacačima i sa dva topa od 75 mm, premještaju prema prevoju Turija (Makarska XI-AX) uslijed pritiska njemačkih i hrvatskih trupa sa sjevero-istoka prema Bos. Petrovcu i Glamoču (Jajce VU-DL).

SEKTOR »ŽARA«

— Patrola M.V.A.C.[3] u zoni Popovići (Novigrad OL-DN) uhapsila dvije naoružane osobe. Patrola Kr. karab. i Kr. granične straže[4] sukobila se snažnom grupom ustanika.[5]

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 2/2a—1, k. 344.

[1] Odnosi se na Drugu proletersku NOU diviziju.

[3] Antikomunističke milicije.

[4] Riječ je o graničnoj straži na granici između fašističke Italije i NDH, koja Je na području Dalmacije išla Unijom: Obrovac—r. Zrmanja—Padane na r. Krki, zatim ižla južno od Drniša na Kozjak (primorski) i sjeverno od Splita na obalu.

[5] Odnosi se na Primorsku partizansku četu.

Naši gubici : 5 ranjenih; partizanski neutvrđeni.

SEKTOR »BERGAMO« :

Prilikom premještanja za Drniš—Ružić (Šibenik SR-CO), odred hrvatskih žandara se sukobio sa grupom ustanika i ubio dvojicu, bez vlastitih gubitaka.

Odredi M.V.A.C. Dinara jujčer su napustili Strmicu usprkos naređenju popa Đujića koji je sa malim brojem ljudi otišao osobno da je posjedne.

Uspostavljen željeznički saobraćaj za Knin.

SEKTOR »SASSARI«

— Jedinice upotrebi jene u operaciji zauzele Bajići (Knin RK-EZ). U noći odbijen ustanički napad na pomenuto mjesto: zaplijenjena dva tronošca za mitraljez i redenik.

Naših gubitaka nema, kod partizana jedan mrtav.

Započet pokret na G. Lapac.

SEKTOR »CELERE«

Prilikom čišćenja zone jugoistočno od Konjevrata (Šibenik RM-CM) uhapšeno 46 sumnjivih, 1 ranjen a 3 ubijena pri pokušaju bjekstva. Noću uoči 2-og tek. u Vodicama (Zirje ZN-CK) ubijene tri sumnjive osobe koje su se dale u bjekistvo na poziv naše patrole; jedna je ranjena.

Oblačno, vetair.

General *Spigo*

BROJ 190

INSTRUKCIJA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 3. VELJAČE 1943. POTCINJENIM KOMANDAMA ZA NORMALIZIRANJE STANJA NA OTOCIMA[1]

VIŠA KOMANDA OR. SN. — »-SLOVENIJA—DALMACIJA«

2. Armija
Operativno odjeljenje

STROGO POVJERLJIVO

Br. prot. 1300 Op. V. P. 10, 3. veljače 1943-XXI

Predmet: Normaliziranje otoka.[2]

KOMANDI V ARMIJSKOG KORPUSA	Vojna	pošta 41
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA	Vojna	pošta 39
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA	Vojna	pošta118

i na znanje:

KOMANDI ARTILJERIJE SUPERSLODA	Vojna	pošta 10
KOMANDI INZlNJERIJE SUPERSLODA	Vojna	pošta 10
VOJNOPOMORSKOJ KOMANDI DALMACIJE S p l i t		
KOMANDI MORNARICE	R i j e k a	
AEROTATTICO	Vojna pošta	10
INTENDANTURI SUPERSLODA	Vojna pošta	10

I) — Nedavno je pristupljeno organiziranju obalske obrane sa mjerama koje se na nju odnose.

Potsjećam na glavne naredbe izdate u tom pogledu :

— okružnica br. 23100 od 23. studenog 1942, koja u svom prilogu govori **o povećanju snaga posada na otocima i obalskim područjima;**

— okružnica br. 23300 od 3. prosinca 1942. koja govori o **osnovnim kriterijima pomenute obrane;**

— okružnica br. 830 od 16. siječnja 1943. koja govori o **sigurnosti plovidbe** (odgovarajuće mjere bit će zasad pripremljene, s time da postanu izvršne kad to bude zahtijevao razvoj trenutne situacije);

— okružnica br. 1200 od 1. veljače 1943. koja govori o **novom rasporedu obalske artiljerije** i artiljerije koja ima funkciju obalske.

Sada se radi na tome da se pristupi **normalizaciji otoka i obalskih područja** koja imaju najveću važnost za svrhe obrane. Koji su to otoci

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 13/1 a—1, k. 211.
[1] Vidi dok. br. 213.

i koja obalska područja, jasno je određeno za svaki armijski korpus na osnovu kriterija o kojima je bilo riječi u pomemitoj okružnici br. 23300, koji pridaju najveću važnost:

— **otočkim kordonima koji »pokrivaju«** Vobalu koja je iza njih (kao Lapad—Mljet—Pelješac—Korčula za VI armijski korpus; Hvar—Brač—Šolta—Drvenik i Zirje—Zadarsko otočje—Premuda za XVIII armijski korpus ; Pag—Rab—Krk za V armijski korpus) ;

— **na »otvorenim« otsjecima obale** (kao što su dubrovačko područje za VI A.K., područje rta Planka za XVIII a. k.).

II) — Operacije o kojima je riječ vršene su i vrše se sa dobrim, sad osrednjim, sad nikakvim rezultatima; ali kažimo to ipak iskreno, **nikad korenitim.**

Tako se dogodilo da na otocima ili obalskim područjima više puta čišćenim od strane naših jedinica i dalje postoji ustanički pokret, manifestirajući se ne samo u terorističkim atentatima, nego i u djelatnosti partizanskih formacija u pravom smislu, organiziranih i znatnih.

Očigledno, takvo stanje stvari je nedopustivo. Treba, po svaku cijenu i u najkraćem mogućem vremenu, učiniti otoke i obalu od većeg vojnog značaja, učiniti **stoprocentno sigurnim,** ako nećemo mi sami da poklonimo neprijatelju otskočnu dasku za buduće operacije na Jadranu.

Sad je problem sasvim rješiv, ako se ima u vidu oblik i protezanje otoka, oskudan broj stanovnika na njima i naše vladanje morem. Reći ću čak da je, za sva pomenuta područja, operativni problem najlakše rješiv od svih sa kojima se Armija hvatala u koštac, samo ako im, kao i svim problemima, priđe **metodski i u kontinuitetu.**

Metod je u suštini jedan: da bi se učinili sigurnima otoci i obalska područja koja nas interesiraju, **potrebno je »isprazniti« iz njih sve muškarce sposobne za nošenje oružja** (od 15 godina naviše), **koji ne ulivaju apsolutnu sigurnost da su naše pristalice.**

Za ustanike koji **su uhvaćeni na djelu** postoji samo momentalna likvidacija; za sve druge **(sumnjive ili uopće nesigurne)** internacija; kao što **ću** kasnije **reći,** bez prejudiciranja u pogledu eventualnih kaznenih mjera koje se tokom vremena pojave na njihovu štetu.

Drugim riječima, na otocima i u oblaskim područjima o kojima se radi, treba da ostanu **isključivo:**

— muškarci stariji **od** 15 godina **koji su sigurno naše pristalice;**

— djeca, starci i žene.

Sve ostale ukloniti (stijeljati ih internirati).

Prilikom primjene gornjeg treba naravno sklopiti potrebne sporazume sa civilnim vlastima, o čemu ću kasnije.

III) — Snage kojima raspolažemo za normaliziranje nisu ogromne, ah su dovoljne.

Za svaki armijski korpus u pitanju je, u krajnjoj liniji, čišćenje izvjesnog broja otoka i obalskih područja čija se važnost u vojne svrhe može odrediti prema jednom prethodnom naređenju.

Na tim otocima su dislocirane (ih će biti, prema novom koji je stigao od Armije) naše posade teritorijalnih ili sličnih trupa koje su u stanju

da »održe« ovo ili ono mjesto od naročitog interesa, ali svakako ne da sami vrše gore pomenutu operaciju. Da bi nju izvršili, pridodat će im se, na osnovu gore navedene prethodne zapovijesti, druge pokretne snage povučene iz potčinjenih velikih jedinica (od 1 čete s artiljerijskim oruđima do više bataljona s artiljerijom), sa kojima će operirati, ako bude potrebno, jedinice Kr. mornarice i zrakoplovstva.

Kad se na jednom otoku, ma totalan način koji sam pomenuo, eliminira svako žarište ustaničkog pokreta, pažljivim čišćenjem svake kuće, svakog brda i svakog klanca i **ne ostavljajući iza sebe ništa što ne bi bilo ili sigurno neškodljivo ili sigurno prijateljsko,** ove iste pokretne ili druge jedinice ići će da ponove iste operacije na preostalim otocima.

Može biti da se na nekima od njih, kad se operacije izvrše, privremeno mogu povećati normalne posade. Ali ukoliko »čišćenje« bude stvarno korenito, neće biti potrebe za velikim pojačanjima (što je razlog više da se korenitosti prida ona važnost koju zaslužuje).

IV) — U pogledu načina interniranja, treba se već od sada postarati za:

a) **koncentracione logore** armijskih korpusa (jedan ili više) na **unutrašnjim** otocima (hrvatskim šili talijanskim, sporazumjevši se, **u** ovom posljednjem slučaju, koliko je potrebno sa Guvematoratom Dalmacije ili Prefekturom Kvarnera) ili u naročito pogodnim obalskim mjestima.

Kapacitet 2—3.000 ljudi, smještaj prema prilikama i postepen (imajući u vidu i godišnje doba koje dolazi), apsolutna izolacija od naselja (idealno bi bilo obrazovanje logora na krajevima otoka ili poluotoka, tako da bar sa tri strane bude okruženi morem), režim i mjere sigurnosti drakonski ;

b) **u koncentracione logore** Intendature, iz kojih u drugom periodu isprazniti glavninu interniranih u centre armijskih korpusa.

Za logore pod b), već se radi. Za centre pod a) neka se odmah postaraju armijski korpusi, uz potrebne sporazume sa Komandom inžinjerije Armije, smanjujući uređaje, a time i troškove, na neophodno, i imajući na umu da za kraj veljače isti centri treba da budu u stanju da funkcioniraju za najmanje 500—1.000 osoba.

V) — Zimske operacije koje su u toku ne dozvoljavaju armijskim korpusima da započnu na širokoj skali rad na gore pomenutoj normalizaciji. Oni će morati, prije svega, da se ograniče na to da zasad izvode jedan **operativni program,** koji treba izvršiti kad Armija zauzme novi raspored (koji će omogućiti đa se povećaju normalne posade otoka i da se raspolaže sa većim pokretnim snagama). Molim da mi se dostavi taj program, izvještavajući da u toku travnja, ili najkasnije svibnja, treba da bude završena akcija normaliziranja.

Naznačeni komandant Armije
General
M. Roatta v. r.

6. veljače 1943-XXI

BROJ 191

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav

Dato na uvid Nač. štaba
„ „ „ Pom. nač. štaba

prijepis upućen obavješt. od.
„ „ Kr. karab.

OD KOMANDE XVIII A. K.
SUPERSLODI — OPERATIVNO

V.P. 10, 3/2/43, sat23,30

i na znanje:

KOMANDI V i VI A. K.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
— OPERATIVNO-1894 —

Stiglo 4. veljače 1943 XXI

Aktivnost ustanika:

Pojedinačni odredi se još nalaze u Polači (Šibenik TL-DE) i Kozjak (Šibenik Ti-TL-CZ). Izgleda da se glavnina formacija povlači prema Vrlici (Split TP-CU) i Muću (Split UK-CD).

Druge grupe primjećene u Debeli Umac i Bagočim (Šibenik SN-CF).

SEKTOR »ŽARA«

Redovna aktivnost postavljanja zasjeda i izviđanja: u zoni Nin (Zadar XM-DX) uhapšeno sedam sumnjivih. U Kistanju (Šibenik RH-DE) 4 ustanika se predala Kr. karabinjerima i M.V.A.C.

SEKTOR »BERGAMO«

Izgleda da je artiljerijska paljba na Oštroj glavici (Knin TI-DH) i Pakovom brdu (Šibenik TI-DE) prouzrokavala ustanicima gubitke od 63 mrtva.

Jučer blizu Prošeke (Split US-BU) eksplozija dvije mine prouzrokovala lako oštećenje pruge Sinj, koja je odmah popravljena; otklonjena je jedna neeksplodirana.

U Trogiru patrola uhapsila tri prokazane osobe.

SEKTOR »SASSARI«

Savlađujući jak otpor, odredi u operaciji su dostigli hniju kota 819, 980 i 1064.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Airhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/2a—1, k. 344.

Naši gubici: 8 ranjenih od kojih jedan oficir; partizanski su procijenjeni na 20 mrtvih.

SEKTOR »CELERE«

Redovna aktivnost postavljanja zasjeda i izviđanja.

ZRAČNA AKTIVNOST

Oružano izviđanje zone Rađulovići (Knin TI-DH) i Vrlika (Split TR-CU) gdje je primijećeno slabo kretanje u unutrašnjost naselja i po putovima. Bacanje malih bombi i mitraljiran je ustaničkih grupa oko Vrlike. Na okolnoj ravnici zapaženo mnogo stoke i osedlanih konja.

Oblačno.

General *Spigo*

BROJ 192

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. VELJAČE 1943. O HAPŠENJU RODOLJUBA U BIOGRADU I NAPADU PARTIZANA NA BROD U BIBINJU[1]

Brzojav

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«

— OPERATIVNO —

Stiglo 5. velj. 1943-XXI

Datum odlaska: 4. II 1943.
i 20.45
sat dolaska: 4. II 1943.
24.00

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI-OPERATIVNO

i na znanje:

KOMANDI V i VI ARM. KORP.

Kopija upućena »O« odjelj.
„ „ Kr. karab.
„ „ Operativnom

Br. 1961/Op.

VIJESTI U 18 S. 4-0G VELJAČE 1943.

Aktivnost ustanika: ništa novo

SEKTOR »ZARA«: redovna aktivnost zasjeda i pretraživanja: u Biogradu uhapšena 31 osumnjičena osoba.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 4/2a, k. 344.

Ostrovica (Zirje OH-CZ-DE) Patrola M.V.A.C.[2] sukobila se sa grupom ustanika ubivši jednoga a bez vlastitih gubitaka i zaplijenivši jednu pušku, ručnu bombu i razne dokumente. Jučer je izvršen napad na brod koji je pristao u Bibinje (Zadar ZR-DN) i na isti ispaljeni su rafali iz automatskih oružja. Pratnja je pružila otpor pa je brod uspio odmah da pode.[3]

Gubici: poginuo 1 vojnik i jedan civil; dva vojnika ranjena.

SEKTOR »BERGAMO«: Redovna aktivnost izviđanja i zasjeda.

SEKTOR »SASSARI«: Jedinice u dejstvu odbile napad na koti 980 (Knin RK-PG). Naši gubici: nijedan; partizanski: dva poginula. Zaplijenjena jedna automatska puška i nekoliko pušaka.

SEKTOR »CELERE«: Noću između 2-og i 3-eg na području Gulin (Šibenik RH-CM) naša jedinica našla je 8 mina kod Tralići — električna linija Lozovac (Šibenik RH-CN). Nebo vedro.

General *Spigo*

BROJ 193

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. VELJAČE 1943. O IZVRŠENOJ ODMAZDI U BIBINJU I UPADU PARTIZANA U ŽELJEZNIČKU STANICU PERKOVIC[1]

Kopija brzojava

Datum dolaska: 7/2/43 00,35
sat polaska: 6/2/43 21.10

OD KOMANDE XVIII A.K.
SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje:

KOMANDI V A.K.
KOMANDI VI A.K.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO
Br. 2079
Stiglo 7. veljače 1943.

Br. 2053/op.

IZVJEŠTAJ ZA 6. VELJAČE 1943. U 18 SATI

Aktivnost ustanika

Nikakve aktivnosti.

SEKTOR »ZARA«

Povodom napada na brod,[2] o čemu izveštaj od 4-og tekućeg, i reakcije sa kopna od strane odreda koji je jučer otišao za Bibinje (Zadar

[3] Vidi dok. br. 54, 61 i 192.
[1] Antikomunističke milicije.

ZR-DN), otvorena je artiljerijska paljba na naselje i pohvatani su stanovnici koji su odvedeni u Biograd radi provjeravanja.

Na povratku je otvorena artiljerijska paljba i na Savar (Zadar ZR-DL) zbog vatrenog dejstva iz naselja.

Prilikom izviđanja zone Rupe (Šibenik RH-CS) nađen je leš ustanika.

SEKTOR »BERGAMO«

Povodom napuštanja Ružić (Šibenik SR-CU) od strane hrvatskih žandara, o čemu jučerašnji izveštaj, naše jedinice su izvršile čišćenje i zatekle Otavice (Šibenik TI-CO) i Ružić potpuno ispražnjene. Slaba obostrana puščana paljba bez posljedica sa odredima u bjekstvu prema Svilaji.

Uslijed skidanja zavrtnjà na pruzi između Solina i Kaštel Starog (Split TN-BQ) jutros je iskočila iz šina dresina milicije prilikom izviđanja. Lica nepovrijeđena.

Linija je već uspostavljena.

Jučer je prekinuta telefonska linija Trogir—Split. Radovi u toku.

Protekle noći ustanici su ušli u želj. stražarnicu 138. između Perkovića (Šibenik SI-CD) i Doca (Šibenik SD-BZ) i odnijeli cio telefonski uređaj.

Izviđanje i postavljanje zasjeda u zoni Skriv i Dol (Omiš US-AX) gdje su pritvorene 3 sumnjive osobe, i u Vinišće (Omiš SL-BL) gdje je ranjena sumnjiva osoba koja se dala u bjekstvo ostavivši jedan bajonet i tri ručne bombe.

SEKTOR »SASARI«

Magla i jak protivnički otpor ometali su i spriječili pokret jedinica za operaciju koje su se zadržale na dostignutim položajima.

Naši gubici: 1 mrtav, 2 oficira i 8 vojnika ranjeni, 7 se smrzlo;

Partizanski gubici: neutvrđeni.

Stanje trupa »Sassari« — osrednje.

Temperatura niska.

SEKTOR »CELERE«

Redovna aktivnost izviđanja i postavljanja zasjeda.

Nebo vedro.

General *Spigo*

Dato na uvid Nač. štaba
„ „ „ Pom. nač. štaba
prijepis upućen Obavešt. od.
„ „ Kr. karab.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 6/2a—1, k. 344.

[1] Vidi dok. br. 54, 61 i 192.

BROJ 194

PRIJEDLOG KOMANDANTA OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. VELJAČE 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE ZA REPRESALIJE NAD STANOVNIŠTVOM ZBOG SABOTAŽA[1]

8. II 1943. T A J N O

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Op. br. 2044 VP 118, 6. veljače 1943-XXI

GUVERNATORATU DALMACIJE Z a d a r

i na znanje

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA «SLOVENIJA—DALMACIJA« (2. ARMIJA)

VP 10

Predmet: Represalije protiv ustaničkih sabotaža i odmetništva.

Na dan 31. siječnja i 3. veljače po prvi put su izvršene i pokušane sabotaže na električnom dalekovodu Krka—Lozovac—Šibenik.

Veoma žalosno iskustvo u vezi sa dalekovodom Kraljevac nalaže žurno usaglašavanje postupaka za obranu električnog dalekovoda Krka, jer na njemu 1 ~eba očekivati sabotaže većih razmjera.

Posade i obrambeni radovi predviđeni za centralu i tvornicu u Lozovcu — djelomično već u toku a, djelomično, nedavno od mene naređeni — ne mogu biti dovoljni da garantiraju sigurnost dalekovoda. Za njegovu zaštitu treba omogućiti pribjegavanje odgovarajućim mjerama od slučaja do slučaja, čak i represalijama.

Iskustvo je pokazalo da represalije, na način kako su do sada primjenjivane, ili ne postižu cilj ili ga postižu kroz mržnju uz suprotan efekat.

Isti je slučaj i sa kaznenim mjerama (interniranjem) koje se primjenjuju protiv članova obitelji odmetnika. Činjenica da kad talijanske vlasti interniraju obitelj ispada kao preimućstvo, skoro kao ohrabrenje odmetnika, koji se u takvom slučaju **oslobađaju svih briga oko izdržavanja i zaštite svoje obitelji, za koje talijanska vlada besplatno preuzima teret njihovog zbrinjavanja.-**

Stoga predlažem, da se za sabotaže na dalekovodima, raznim objektima i drugim uređajima poduzimaju, u cilju eksperimenta, slijedeće kaznene mjere:

[1] Snimak originala (tikanog na pisaćem stroju), u Arhivu VII, mikroteka NAV—I—T—821, film 405/1364—1366.

[2] U Komandi 2. armije ovaj dio teksta je podcrtan crnilom i na margini napisano rukopisom: »To je ono na što sam jutros ukazao u pismu!-«

a) trenutno upućivanje kamiona sa pratnjom na lice mjesta;

b) ukrcavanje stanovnika najbližih mjesta sabotaže u kamione, odnosno članove obitelji osoba koje su se odmetnule, sa svim stvarima koje mogu sobom ponijeti i zalihom hrane (po potrebi uz našu brigu) koja će biti dovoljna za petnaestak dana.

c) prisilno prebacivanje ukrcanih (ljudi i stvari) van političke granice, a također van vanjskih zona pod našom okupcijom, uz zabranu povratka u prvobitno mjesto. Riječ je, naime, o protjerivanju prema unutrašnjosti, dalje od teritorija koje smo mi okupirah.

Ovakve mjere pokazuju slijedeće odlike:

a) potpuno nas oslobađaju nepoželjnih gostiju;

b) po svojim karakteristikama, ne mogu se smatrati nehumanima;

c) partizanima nameću teško podnošljiv teret, a nas oslobađa teškoća oko interniranja i zbrinjavanja;

d) odmetnike lišava baze za opskrbljivanje, špijuniranje i spletkarenje, koju sačinjavaju rodbina i članovi obitelji.

Hrvatska vlada nikako ne bi trebala da se ovome protivi, jer se protjerivanje vrši u pravcu teritorije otrgnute od njezine stvarne nadležnosti, tj. u pravcu partizanske teritorije. Uostalom, čak i na ostaloj teritoriji hrvatske vlasti su skoro neaktivne.

Na kraju, ukazuje se na cjelishodnost da se:

— lokalno osoblje, za koje je predviđena zamjena našim ljudima sa Poluotoka, kao i sva sposobna i nedovoljno povjerljiva lica na ovoj teritoriji, uputi na Poluotok kako bi se iskoristili za produktivan rad u sličnim strukama.

Na taj način oni će se otrgnuti od utjecaja partizana i naučiti da bolje upoznavaju i, možda, cijene našu domovinu, uz prednosti i za budućnost.

Spomenute mjere ne bi trebalo biti teško izvodljive, kada se posmatra skromni opseg lokalnog stanovništva i mogućnost raseljavanja ovih interniraca, ako se rasporede izolirano na veliki dio nacionalne teritorije.

Pored ostalog, slične mjere, ali većih razmjera, uspješno su primjenjene u Njemačkoj gdje se — samo Ukrajinaca — na radu nalazi 710.000 (službeni podaci).

Komandant
general armijskog korpusa
Umberto Spigo

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«

Br. 1642/Civ. posi.
Primljeno: 8. veljače 1943 XXI

BROJ 195

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U ŠIBENIKU OD 8. VELJAČE 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O SUKOBU TALIJANSKIH VOJNIKA I PARTIZANA U RAJONU BILICE[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Unutrašnja četa u Šibeniku — IX mob. bataljon

Br. 20/15/111 Šibenik, 8. veljače 1943-XXI

Predmet — Izvještaj.

GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinet Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE — Vojni kabinet Z a d a r

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
(Obavještajno odjeljenje)

[Ostale aderese i2_stavljene]

Noću i ujutro, 8. ovog mjeseca, konjički puk »Saluzzo«, zajedno sa jedinicama bersaljera, tenkova i karabinjera, poduzeo je akciju pročešljavanja rajona Bilice.[2] (sekcija Šibenik 1:100.000 CM-CM-CM-QO). U toku ove akcije naše jedinice su se sukobile sa partizanskim dijelovima, naoružanim puškama i ručnim bombama.

Na našoj strani bilo je tri ranjena, dok se neprijateljski gubici penju na 32 poginula (provjereno).

Zaplijenjeno je: dvije jugoslavenske puške, jedan talijanski karabin, koji je ranije pripadao u borbi ubijenom karabinjeru XVI bataljona, i razni propagandistički materijal.

Privredeno je 106 osoba, od kojih je 83 zadržano radi provjeravanja.

Komandir čete, kapetan
Giuseppe Bungaro

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, regi br. 58/3, k. 575.

[2] Članovi Kotarskog komiteta KPH-a Šibenika s vodičkog terena, na povratku sa konstituirajućeg dvodnevnog sastanka u Dubravi, zadržali su se noću 7/8. veljače na partizanskom punktu u Bilicama. Te noći Talijani su upali u Bilice i zapalili ih. Aktivisti NOP-a koji su se zatekli u selu izvršili su skromnim snagama proboj neprijateljskog obruča oko sela. TJ tom proboju poginuli su članovi KK-a i ujedno sekretari općinskih komiteta Vodica i Tijesna Ante Grgurov-Tonči i Roko Frkić-Ljutac. Grupa, s Vltomirom Gradiškom 1 Ivom Marasom, uspjela je da se probije. Talijani su ubili još 30 osoba koje se nisu uspjele skloniti ili pobjeći. Vidi dok. br. 196, 197, napomenu 10 i dok. br. 201.

BROJ 196

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9. VELJAČE 1913. O DEJSTVIMA POTCINJENIH JEDINICA U TOKU 8. I 9. VELJAČE[1]

BRZOJAV

Datum i sat dolaska: 10/2/43 5.25

OD KOMANDE XVIII A.K.
SUPERSLODI-OPERATIVNOM ODJELJENJU

i na znanje:

KOMANDI V i VI A.K.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
— OPERATIVNO —
Br. 2228
Stiglo 10. veljače 1943 XXI

Br. 2206/op.

IZVJEŠTAJ ZA 9. VELJAČE U 18 SATI

Aktivnost ustanika

Nema novosti.

SEKTOR »ZARA«:

Vatra iz automatskog oružja na naselje Božava (Zadar ZL-DR) prekinuta brzom reakcijom našeg garnizona.

U blizini naselja Dragove (Zadar ZN-DP) motorni čamac Kr. mornarice mitraljiran sa kopna, bez posljedica.

U moreuzu Sette Bocce (Zadar ZI-DT), noću uoči 7-og, drugi motorni čamac Kr. mornarice napao dvije grupe ustaničkih čamaca, koji su uspjeli da se raziđu.

Povodom akcije na smirivanju zone Kruševo (Novigrad OI-OL-ON--DR-DT) stanovništvo je predalo 40 pušaka.

SEKTOR »BERGAMO«

Redovna aktivnost izviđanja i postavljanja zasjeda.

SEKTOR »SASSARI«

Jedinice upotrebljene u operacijama zajedno sa snažnim crnogorskim patrolama[2] nalaze se u kontaktu sa neprijateljem koji pruža jak otpor.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 9/2a— 1, k. 344.

[J] Odnosi se na hercegovačke četnike, koji su, u sadejstvu sa Talijanima, napadali na pravcu Otrlć—Srb.

Kolona Zanotti, dostigavši kote 899 i 798 — Velika glava (Novigrad PN-FG), produžuje pošto je prethodno popravila 5 prekida.

Odredi sektora Dinara izvršili napad prema Srbu (Knin SI-EO). Temperatura niska.

SEKTOR »GELERE«

Noću uoči 8-og naši odredi su smjelom akcijom uspjeli da iznenade veće grupe ustanika[3] u zoni Bilice (Šibenik QO-CK-CM), i da zametnu borbu koja je trajala do kasno ujutru. Naši gubici: tri ranjena, 2 mrtva.

Gubici partizana: 19 mrtvih, 11 strijeljanih, 83 zarobljeno. Zaplijenjene tri puške, nekoliko bombi, razni materijali i dokumenti. Protekle noći između stanica Vrpolje (Šibenik RK-CD) i Šibenik ustanici[4] su bacili u zrak most sa rasponom od 3 metra, oštetivši 70 metara kolosijeka.

Popravak u toku.

Nebo djelimično oblačno.

General *Spigo*

Dato na uvid Nač. štaba
„ „ „ Pom. nač. štaba
Prijepis upućen Obavješt. odjelj.
„ „ Kr. karab.

BROJ 197

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKOG FEDERALNOG SEKRETARA DALMACIJE OD 9. VELJAČE 1943. SEKRETARU NACIONALNE FAŠISTIČKE STRANKE U RIMU O AKCIJAMA PARTIZANA NA PODRUČJU ŠIBENIKA I ZADRA[1]

Pov. br. 310 T A J N O

9. veljače 1943-XXI

EKSELENCIJI

SEKRETARU NACIONALNE FAŠISTIČKE STRANKE

R i m

Sjedište Littoria

Izvještavam o nekim incidentima koji su se dogodili ovih zadnjih dana.

Fašistička borbena organizacija u Šibeniku

— U 14.30 sati, 16. siječnja, jedna grupa od 40 karabinjera i deset crnokošuljaša, koji su krenuli da prihvate posmrtne ostatke jednog

[3] Vidi dok. br. 195, napomenu 2.
[4] Šibensko-drniška partizanska četa.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 32/1, k. 576.

karabinjera ubijenog prethodnog dana, upala je u zasjedu koju je na oko 2 km od Zatona postavila jača grupa ustanika.[2]

U borbi koja je trajala više od 2 sata, ubijeno je 16 karabinjera i 3 crnokošuljaša iz bataljona »Toscano«, dok je osmorica ranjeno, od kojih dvojica veoma teško.

Svi poginuli, koje su ustanici potpuno svukli, prikupljeni su slijedećeg jutra i prebačeni u Šibenik.

— u 17 sati, 18. siječnja, u blizini Lozovca, ponovo je prekinuta telefonska linija sa Zadrom. Linija je popravljena slijedećeg jutra.

— Poslije podne, 10. siječnja, oko 16.30 sati, tridesetak naoružanih partizana silazilo je pjevajući sa planine Jelinjak u pravcu vale Grebaštica. Usput su pomoću eksploziva oborili tri telefonska stupa i nekoliko prepilali.[3]

— Noću 19/20. siječnja, na putu Ražine—Vrpolje na udaljenosti oko 100 m od Ražina, ustanici su presjekli tridesetak telegrafskih stupova, tako da je telefonska linija prekinuta.[4]

— Poslije podne 23. siječnja, oko 16.40 sati, ustanici naoružani teškim mitraljezima i puškama postavili su zasjedu koloni koja je, pod pratnjom jedne jedinice 7. bataljona »Milano«, iz ugljenokopa Siverić (Hrvatska) prevozila lignit u Lozovac (Šibenik).[5]

Napad je izvršen na udaljenju oko 8 km od Lozovca. Odmah nakon prvih pucnjava, ubijeni su crnokošuljaški kaplar Antonini, crnokošuljaši Caserotti i Carrozzi, dok su još četvorica i vozač ranjeni.

— Ujutro 25. siječnja, zametnula se borba s ustanicima u rajonu Knin. Teži ranjenici smješteni su u bolnicu u Kninu, dok su 72 lakše ranjena prebačena u bolnicu u Šibeniku.

— Navečer 28. siječnja, oko 18.30 sati, jedan potporučnik bivše jugoslavenske mornarice, izvjesni Kovač,[6] kada se vraćao svojoj kući napadnut je od jedne nepoznate osobe udarcima toljage u blizini civilne bolnice u Šibeniku.

Pretpostavlja se da je riječ o političkoj osveti s obzirom da je Kovač posrednik između obitelji bivših oficira i naših vlasti pa je, stoga, često u kontaktu sa mjesnim talijanskim elementima.

— Noću 31. 1/1. 2., ustanici su na željezničkoj pruzi između Perkovića i Unešića postavili dvije mine.[7]

Prilikom prolaska jedne crnokošuljaške naoružane motorne drezine eksplodirala je jedna od dviju mina ali nije prouzrokovala bilo kakvu štetu, dok je druga, postavljena ispod jednog mosta, svojom eksplozijom izazvala rušenje mosta i odgovarajući prekid pruge na dužini oko 50 m.

— Ujutro 1. veljače, karabinjeri su prilikom izviđanja na putu Šibenik—Vrpolje pronašli leševe jednog muškarca, starog oko 43 godine, i jedne žene, stare oko 33 godine, seljačkog staleža.

Na glavi leševa, koje nije bilo moguće identificirati, otkrivene su rane od vatrenog oružja.

J. *, [12] i [13] Ove akcije izvršila je Primorska partizanska će ta Sjevernodalmatinskog bataljona. Vidi dok. br. 32, 56, 152. 153 i 162.

[3], [5] i [7] Ove akcije je vjerojatno izvršila Sibensko-dmlška partizanska četa Sjevernodalmatinskog bataljona. Vidi dok. br. 167 i 168.

• Franc Kovač, član četničkog odbora u Šibeniku.

Pretpostavlja se da je riječ o osveti ustanika.

— Ujutro 1. veljače, oko 9.30 sati, jedna grupa crnokošuljaša i karabinjera, koja je iz Gaćelezi krenula u Malu Cistu, upala je u zasjedu postavljenu od jedne grupe ustanika.[8]

U okršaju je ubijeno pet crnokošuljaša i tri karabinjera.

— Noću 1. veljače, aktom sabotaže prouzrokovan je kratki spoj na električnom dalekovodu, koji iz električne centrale na Krki strujom napaja tvornicu aluminija u Lozovcu.[9]

Rad tvornice, već ranije reduciran na samo pet od 54 postojećih peći, prekinut je i, s obzirom da su se peći ohladile, moraju se demontirati i ponovo zidati, uz ne baš zanemarljivu štetu.

— Ujutro 7. veljače, oko 9 sati, u Šibeniku je jedna nepoznata osoba bacila ručnu bombu tipa »Sipe« bivše Jugoslavije na jednog bivšeg jugoslavenskog oficira, izvjesnog Carevića, koji je uspio da se spasi bacivši se na zemlju.

Carević, pravoslavne vjere, poznati je pomagač četnika pa se, stoga, pretpostavlja da je riječ o političkoj osveti.

— Noću 7/8. veljače, jedinice puka »Saluzzo« naišle su prilikom pročešljavanja rajona Stubanj na jaku grupu ustanika. U borbi koja se zametnula, 18 ustanika je ubijeno i 14 strijeljano. Uhapšeno je 209 osoba.[10]

Fašistička borbena organizacija u Vodicama

— Noću 19/20. siječnja, nekoliko osoba[11] provalilo je u prostorije općinskog »Dopolavora« koji se nalazi na mjesnom trgu, gdje se također nalazi i sama Komanda mjesta.

Nakon što su razbijene slike Kralja i Ducea, kao i propagandističke fotografije odnijeto je sve što se nalazilo unutra.

Provala, čisto političkog i protutalijanskog karaktera, izvršena je nevjerojatnom smjelošću. Svi prilazni putevi mjestu bili su blokirani a na istom trgu, gdje je sjedište »Dopolavora«, nalazila su se dva tenka i tri naoružana kamiona pod stražom.

— Navečer 5. veljače, malo dalje od obale pristaništa u Vodicama, metkom iz karabina ubijen je fašistički ml. vodnik Bongiorni Pietro iz bataljona »Toscano«.[12]

Fašistička borbena organizacija u Skradinu

— Noću 30/31. siječnja, oko 20 sati, jedna grupa naoružanih ustanika zaustavila je dva kamiona, vlasništvo braće Kisić iz Dubravke (Skradin) na udaljenju 1,5 km od rudnika i naredila vozačima da skinu

[9] Dijelovi Sjevernodalmatinslkog bataljona.
[10] Vidi dok. br. 195, napomenu 2.
[11] Akciju je izvršilo jedno odjeljenje boraca Primorske partizanske čete preobučenih u talijanske uniforme.

gume koje su postepeno prebacili u obližnju šumu. Ovaj posao je trajao oko 4 sata, tj. od 20—24.

— Na dan 3. veljače, u kući glavara sela okupilo se nekoliko seljaka. Oko 20 sati, jedna ustanička jedinica približila se spomenutoj kući i otvorila vatru. Tako se zametnuo žestok okršaj koji je trajao skoro 4 sata. Nekoliko ustanika se popelo na sam krov i podmetnulo vatru. U nastaloj gužvi ubijeni su: Mišković pok. Đorđa Ivan i Zorica pok. Ante Luka, dok je nekoliko osoba ranjeno.

— Na dan 3. veljače, jedna jača ustanička jedinica[13] stigla je u selo Sonković, provalila u kuću jednog zemljoradnika i ubila ga, a zatim opljačkala stoku, životne namirnice i odjeću.

Fašistička borbena organizacija na Lastovu

Na dan 30. siječnja, na jednom zidiću u blizini komande dobrovoljne milicije za nacionalnu sigurnost, bijelom kredom ispisana je parola: »Duce govno«. Intervenirali su karabinjeri, koji sada vode istragu.

Fašistička borbena organizacija u Preku

Na dan 3. veljače, u 17 sati, ustanici su iz stana odveli izvjesnog Jassa Karla, našeg simpatizera, i njegovog sina. Sin je uspio pobjeći, dok mu je otac ubijen.

Fašistička borbena organizacija u Božavi

Poslije podne, 3. veljače, ustanici su u pristaništu Bibinje napali parobrod koji saobraća na liniji Zadar—Sali.[14]

Fašistička borbena organizacija u Biogradu

Noću **7/8. veljače, partizani su iz sela Zdrelac odveli učitelja, njegovu suprugu, učiteljicu i druge osobe.**

Federalni sekretar:
Paolo Quarantotto

« Vidi dok. br. 56, 61, 192 i 193.

BROJ 198

IZVJEŠTAJ VOJNOPOMORSKE KOMANDE DALMACIJE OD 10. VELJAČE 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA——DALMACIJA« O NAPADIMA PARTIZANSKIH JEDINICA NA TALIJANSKE PLOVNE OBJEKTE I UREĐAJE I O PODUZETIM PROTUMJERAMA U TOKU MJESECA SIJEČNJA[1]

VOJNOPOMORSKA KOMANDA
DALMACIJE
Operativno odjeljenje

Split, 10. veljače 1943. XXI

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 2477
Prispjelo 14. veljače 1943.

Predmet: Pomorski nadzor mjeseca siječnja 1943. XXI

P O V J E R L J I V O

SUPERSLODI (2. armija) V. P.10

1. — Podaci koji se odnose na zračno-pomorski nadzor za mjesec siječanj u vodama Vojnopomorake komande Dalmacije su slijedeći:

Broj angažiranih jedinica	82
prijeđeno milja	37.661
sati vožnje	5.954h35m
pregledano brodova	941
predato brodova	90
potopljeno brodova	54
ispaljeno topovskih hitaca	886
ispaljeno mitraljeskih hitaca	7.160

LETAČKA DJELATNOST 183. ESKADRILE R.M.L.[2]

Kumbor	protivpodmomičkih pratnji		32	sati	59.10
	protivpođmomički lov		4	„	9.20
Divulje	protivpodmomičkih pratnji		6	„	21.40
	protivpođmomički lov		7	„	11.35
		Ukupno:	49	„	101.45

[1] Original (tikan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 16/2—1, k. 213.
[2] Nepoznata skraćenica.

2. — Broj brodova koncentriranih u posjednutim mjestima iznosi:

Obrovac	193	Korčula	955
Omiš	109	Vis	605
Hvar	438	Šibenik	1.708
Otok Brač	118	Trpanj	89
Metković	118	Ploče i ušće	
Gruž	218	Neretve	222
Ukupno koncentriranih		brodova	4.999
»J pregledanih		*ii*	941
SVEGA:			5.940

3. — Poslijednjih dana prosinca prošle godine i početkom siječnja neprijatelj je ponovo pokušao da nastavi svoju djelatnost na moru, tako da je čak formirao »Komandu partizanske mornarice« (KPM) u zoni između Splita i luke Ploče.[3]

Bilo je dovoljno pojačati već postojeće mjere, a koje se i dalje pokazuju veoma efikasnim, pa da nakon prvih pokušaja ponovo nastupi normalna situacija.

Međutim, s obzirom na pojedinosti i način kako je došlo, u zoni Podgore, do zarobljavanja i puštanja nekih hrvatskih motornih jedrenjaka koji su išli iz Metkovića za Omiš, očevidno je da razlog za akciju nije bio nikakav politički ili vojni motiv već samo pitanje snabdijevanja namirnicama u dogovoru sa saučesnicima u polaznim lukama.[4]

4. — Poslije prvih mjera represalija, propraćenih mjera usmjerenim na ograničavanje plovidbe motornih jedrenjaka u vodama između Hvara i Igrana na samo nekoliko dana i sati u tjednu, uz patroliranje u zoni, i pojačavajući te mjere okupiranjem Sućurja na Hvara, sve se smirilo.

5. — I dalje postoji upornost da se brodovi ne puštaju da se približe nezaposjednutoj obali dalje od granice dometa automatskog oružja. Treba priznati da u tom pogledu partizanski obrambeni uređaji uvijek blagovremeno stupaju u dejstvo, iako ne isto toliko efikasno, uslijed dobrog obalskog nadzora, veoma jednostavnog i elastičnog, koji su formirali na obali koja je u njihovim rukama.

Jedinicama za nadzor se često dešava da primijete kako se javlja za njihovo kretanje među osmatračnicama, postavljenjim na točkama koje se međusobno mogu vidjeti, i upotrebom veoma prostih signala, ah čiji je lanac neprekidan.

U pogledu ovog nadzora može se shvatiti kako su naše jedinice nađziravane i kako ih je moguće izbjeći noću na osnovu izvještaja tih osmatračnica.

Ovo, međutim, ne treba da navodi na pomisao da partizanski pokreti na moru imaju obično karakter pravih pravcatih ekspedicija: oni imaju veoma sporadičan karakter, ograničen, i koji je jako teško potpuno eliminirati.

[3] Vidi dok. br. 14 i 18.
[4] Vidi dok. br. 4, 8, 14, 18, 27, 125, 311 i 139.

6. — Prividno mi<rra#?situadja na moru ne smije, međutim, da prevari. Sama činjenica postojanja KPM navodi na razmišljanje o dobro poznatom pomorskom cilju ovog rata, i o tome koji mogu da budu lokalni ciljevi te komande i njene mogućnosti.

7. — Ciljevi mogu bita samo napadanje i uzn em i ravan je našeg saobraćaja, da bi nam se stvorile smetanje, i nabavka namirnica gusarskim podvizima :

— obezbjeđenje obalske obrane, koja bi, pored toga što bi sprječavala iskrcavanja, morala da stvori na moru jednu dovoljno zaštićenu zoou radi vršenja zaštićenog obalskog saobraćaja i koja bi morala omogućiti lokalni ribolov;

— kontroliranje i koordinacija saobraćaja sa otocima sa ono malo brodova koji im ostaju;

— postaviti sredstvima kojima raspolažu zasjede plovidbi i vršiti napade na plovidbu i lučke uređaje.

8. — Mogućnosti koje sada ima KPM ne treba zanemarivati, pošto su one, iako ograničene, koncentrirane na malu površinu mora i primaju pomoć iz inozemstva. Međutim, isključuje se, bar zasad, da obala Albia[5] može da postane podmornička baza.

Sredstva kojima raspolaže KPM zasada se svode na mali broj brodova, od kojih se neki mogu eventralno naoružavati, i na neutvrđeni eksplozivni materijal za koji pokazuju očitu namjeru da se njime služe, što je u vezi sa nedavnim najavljenim regrutovanjem ljudstva sa bivših jugoslavenskih torpiljarki.

Treba također imati na umu da neprijatelj sa malim sredstvima može da vrši sabotaže u lukama postižući znatne rezultate. U tom cilju je u toku primjena naročitih uređaja i mjera za nadzor, koje je naredio štab Mornarice.

9. — Operacije iskrcavania koie KPM može da D-^edvidi i izvrši mogu biti, kako se smatra, jedino tipa operacija komandosa.

One moraju biti utvrđene bez naročitih teškoća, dok ne počne funkcionirati obalski nadzor predviđen dopisom 23300 (Operativno odjeljenje te komande) od 16. prosinca.— A kad će moći da počne funkciorati?[6]

10. — Ova komanda je već ispitala sve pomenute probleme, i u onom dijelu za koji je nadležna predvidila je također mjere za brzu intervenciju, koje treba poduzimati u izvjesnim slučajevima, kao i preventivne mjere koje su potrebne radi otežavanja njihovog ostvarenja.

Međutim, očevidno je da nije moguće potpuno ih spriječiti i, ako će oni predstavljati iznenađenje u pogledu izbora trenutka i mjesta, potčinjene komande neće biti pripremljene za neposrednu reakciju.

11. — Najistaknutiji događaji u mjesecu siječnju bih su:

1. siječnja — Jedan neprijateljski motorni brod pored Igrana pokušava da napadne motorni jèdrenjak »S. Eufemia«, koji plovi između Metkovića i Splita. Rezultat je negativan.

[5] Riječ je o pojasu obale pod planinom Biokovom (»u krilu Biokova*).
[6] Posljednju rečenicu dopisao je, crvenom tintom general Robotti.

— Minopolagač »Pašman« bombarduje luku Baška Voda usprkos žestokoj reakciji iz pušaka i mitraljeza.

2. siječnja — **U** Omiš stižu, nakon što ih je pustila Komanda partizanske mornarice, 4 hrvatska motorna jedrenjaka, koji su 31. prosinca partizanski brodovi odveli u mjesta Zivogošće, Igrane i Drašnice, gde je sa njih iskrcati teret, a zatim su bih koncentrirani u Podgori, odakle su pušteni da nastave put za Omiš.[7]

3. **siječnja** — Operacija čišćenja koju je izvršila jedinica mornarice iz Ploča do Sućurja na Hvaru duž obale južno od Igrana.

— Minopolagač **»Pašman«** vrši represalije na Drašnioe, Igrane i 2ivogošće. Na rtu Sv. Tekla uništeno je šest brodova. Iz topova su gađani Podgora, Igrane i Drašnice, odakle je reagiramo vatrom iz automatskog oružja.

5. **siječnja** — Naoružani remorker **»Lilibeo«** za vrijeme patrolne službe potopio je u Drveniku jedan brod od šest tona, čija se posada dala u bjekstvo.

6. **siječnja** — U zoru, tarpai jarka **T.** 5, mimopolagač **»Ugliano«** i »Pašman«, vedeta A.S.3 **»Marongiu«** i naoružani remorker **»Poderoso«** bombardiraju Podgonu i Igrane, potapajući 39 brodova. Remorker **»Poderoso«** lakše je oštećen neprijateljskom reakcijom.

8. siječnja — Minopolagač »Ugliano« nakon što je ukrcao dva minobacača Kr. vojske, bombardira mjesto Mrovice,[8] gdje je poznato da se nalaze partizanski uređaji.

— N.A.P. 12 Talijanskog lučkog ureda Omiš u mjestu Kuzmanići je potopio jedan brod a zarobio tri.

— U toku službe nadzora minopolagač **»Pašman«** uništio je tri broda maskirana na kopnu u mjestu Franičević.

9. siječnja — U toku obalskog izviđanja, koje je mornarički komandant iz Ploča izvršio sa naoružanim remorkerom **»Lilibeo«,** ovaj je obasut paljbom automatskog oružja iz Podgore, pretrpivši nešto štete na natpalublju.

10. siječnja — Parobrod **»Airone«,** koga je jaka bura natjerala pod obalu, obasut je neprijateljskom vatrom blizu Brela, bez posljedica.

11. siječnja — Minopolagač »Ugliano« bombardira Mrovice,[9] gdje postoje partizanski uređaji i potapa dva čamca.

Započinje obavezna konvojska pratnja na putu od Korčule i Metkovića za Split i obratno, uz prolaženje u obavezne sate vodama uz Sućuraj na Hvaru, pod nadzorom patrolnih jedinica.

14. siječnja — Motorna barka A.S. 126 iz Talijanskog lučkog ureda Hvar uništila četiri broda skrivena u uvali Prapatno na Hvaru.

16. siječnja — Nepoznate osobe oštećuju svjetionik na škoju Galera (Trogir), razbivši optiku.

[7] Vidi dok. br. 27, 133 i 135.

[8] i [9] Mjesto Mrovice nije nađeno na sekciji lifoo.ooo U dnevnom izvještaju Vojnopomorske komande Dalmacije od 13. siječnja 1943. navodi se da je R. D. »Ugliano« izvršio bombardiranje »mjesta Mrovice kraj Ivanišević uništivši dvije barke (Makarska AR-ZT)«. Prema datoj kodiranoj oznaci, ta mjesta nalaze se u rajonu Tučepa (Arhiv VII, reg. br. 12/1—1, k. 365A.

18. siječnja — Motorna barka MB 23 u službi nadzora obasuta **je** kod Korčule neprijateljskom paljbom pored Samograda. Bez posljedica.

19. siječnja — Form'ran je Talijanski ured u Suourju na Hvaru.

— Talijanski lučki ured u Supetru na Braču pretvoren je u odvojenu sekciju Talijanskog lučkog ureda Sumartin na Braču.

23. siječnja — Pomoćni brod **»Curzola«** prilikom službe nadzora južne obale Hvara zaplijenio je jedan brod sakriven u zalivu rta Pelinovik i uništio **ih** je četiri u uvalama Arsica[10] i Orsina.[11]

24. siječnja — Torpiljarka **T-l,** koja prati cisternu **»-Cassala«,** napala je jedna podmornica bliau rta Menders. Napad ne uspjeva. Podmornica je potopljena dubinskim bombama.

25. siječnja — Svi brodovi iz Orebića konceriraju se u zalivu Uš na Korčuli.

— U toku noći, dva broda sa neutvrđenim brojem ljudi pokušavaju da se iskrcaju kod svjetionika Prišnjaka.[12] Otjerani su brzom reakcijom ljudstva koje je tamo na straži.

— U Maslinici (Šolta) ubijen je tamošnji obalski delegat.

27. siječnja — Na sidrištu Badija (otok Murter) konstatirano je postojanje jednog potopljenog motornog jedrenjaka natovarenog vinom. Nema nikakvog traga ni posadi ni imenu. Do danas istraga nije dala nikakvog rezultata.

— Talijanski lučki ured Hvar, sa brodom A.S. **3,** u uvali Duboka (Hvar) zaplijenio je jednu motornu barku od oko **30** tona, veoma dobro skrivenu, a čije karakteristike odgovaraju karakteristikama broda koji je postavljao zasjede blizu Igrana početkom prošlog mjeseca.

28. siječnja — Uzastopni noćni napadi na garnizon Kr. mornarice Kakan.

12. — U sadejstvu sa operacijama Kr. vojske napominje se slijedeća djelatnost :

10. siječnja — Pomoćni brod **»Curcola« i** N.A.P. **6** sadejstvuju sa trupama otoka Korčula prilikom čišćenja Berne (Korčula).

18. siječnja — Torpiljarka **T. 5,** prilikom okupiranja Sućurja na Hvaru, sadejstvuje sa jedinicama divizije »Bergamo«, prevozeći komandu ekspedicije.

22. siječnja — Ceta za iskrcavanje Mornaričke komande Šibenik sadejstvuje sa brzom divizijom »Eugenio di Savoia« prilikom čišćenja zone podsektora Vodice.

— Operacija čišćenja u Zaostrogu sađejStvom mornaričke jedinice Ploče sa divizijom »Messina«.

29. siječnja — Pomorski okrug Trogir, svojim remoirlkerom **»Polluce«** sadejstvuje u **operaciji** tamošnje komande sektora na otoku Šolti (Maslinica).

i® Arsica nije nađena na sekciji 1:100.000.

u Orsina nije nađena na sekciji 1:100.000.

i2 Na svjetionik se iskrcalo jedno odjeljenje Primorske partizanske čete. Tom prilikom zarobljena su dva neprijateljska vojnika koja su čuvala svjetionik. Zaplijenjene su 2 puške i oprema tih čuvara a uređaji na svjetioniku uništeni (Vitomir Gradiška: »primorska četa-«, Šibenik, 1969).

POMORSKI SAOBRAĆAJ

1. — Saobraćaj u vodama Vojnopomorske komande Dalmacije u mjesecu siječnju vidi se iz slijedeće tablice:

Luka	PAROBRODI				MOTORNI JEDRENJACI			
	stiglo		otišlo		stiglo		otišlo	
	broj	netto tona	broj	netto tona	broj	netto tona	broj	netto tona
Tivat	43	30602	40	25569	83	3093	84	2954
Šibenik	145	32004	147	32996	82	2304	91	2716
Split	242	72172	244	72790	352	12667	365	13757
Ploče	30	3546	29	3158	12	510	9	278
Gruž	112	40371	108	38125	177	7392	182	8144
Zadar	347	95449	344	94962	478	19696	451	19273
Lastovo	—	—	—	—	16	747	13	679
Sumartin na Braču	26	2630	26	2630	75	3429	75	3429
Hvar	17	1955	17	1955	39	570	36	530
Omiš	34	3544	34	3544	107	1973	102	1857
Trpanj	34	4196	34	4136	58	730	58	730
Supetar na Braču	26	2630	26	2630	39	530	40	540
Korčula	97	38820	97	38820	92	6117	88	6032
Vis	25	2911	25	2911	36	615	31	508
Obrovac	8	1056	9	1188	12	88	12	88
Vela Luka	17	1955	17	1955	43	553	40	476
UKUPNO	1203	333787	1197	327369	1701	61014	1677	61991

Svega ukupno parobroda 24000 neto tona 661156

„ „ mot. jedrenjaka 3378 „„123005

Ukupno neto tona 784161

2. — Poboljšane su veze sa Makarskom cjelishodnim mjerama sigurnosti prilikom pristupanja. Na osnovu toga, a na zahtjev komande XVIII armijskog korpusa, Pomorska direkcija Dalmacije je naredila da se pristajanje u Makarskoj vrši svakog trećeg tjedna, a ne svakog tjedna.

3. — Sućuraj na Hvaru je također postao linijska luka, zasada samo tjedna.

4. — Parobrod **»-Skarpanto« i »Sansego«** još nisu naoružani. Međutim, topovi su stigli u Split 30. siječnja.

5. — Obalski saobraćaj je obustavljen samo jednom između Gruža, Tivta i Albanije, uslijed prisustva jedne podmornice kod rta Menders.

6. — Saobraćaj preko Jadrana bio je obustavljen jednom sa lukom Puglije, a jednom s Anconom, uslijed podmornica.

PODMORNICE

1. — Podaci o primjećenim neprijateljskim podmornicama u Jadranu vide se iz priložene karte.[13]

[13] Vidi arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/2—13, k. 213.

2. — Njihova djelatnost bila je naročito intenzivna u posljednjoj dekadi mjeseca kad je, istodobno, bila jedna podmornica u sjevernom Jadranu a jedna u južnom i srednjem Jadranu.

3. — Zapažanje u blizini Visa od 4. o. m. je veoma sumnjivo, pošto se radi o primjećenom navodnom tragu periskopa od strane osmatračke stanice na rtu »Culmine«.[14]

4. — Povodom izvještaja o prepuštanju nominalnoj jugoslavenskoj vladi američke podmornice »Seadragon«, 17. siječnja poduzete su naročite mjere za nadzor u vodama između Korčule i Tivta. Za tu svrhu jedan motorni jedrenjak je opremljen sa dva torpeda i, pošto je cjelishodno kamufliran, dislociran je na sektoru Gruža za dugotrajni nadzor na pučini. Istodobno se u Ttivtu oprema još jedan motorni jedrenjak za istu svrhu.

5. — 24. o. m. konvoj dstermi »Casala« i T. 1 napala je jedna podmornica blizu rta Menders. Na osnovu pojedinosti reakcije, po načinu izronjavanja podmornice poslije druge bombe, i iz provjeravanja izvršenih u zoni slijedećih dana, nema nikakve sumnje o njenom potapanju.

— Komandant torpiljarke br. 1 je poručnik bojnog broda Bartoli Bruno.

6. — U mjesecu siječnju završeno je postavljanje obrambenih prepreka između Premude i Bara.[15]

7. — Osim toga, ponovo su osposobljene dvije oštećene prepreke blizu otoka Kornata, gde su pored postojećih postavljene još dvije.

SBMAFORSKA MRE2A

1. — U toku mjeseca bilo je ukupno osmatran ja:

Kr. brodovi	461
Remorkeri	3096
Parobrodi	316
Ribarski brodovi	834
Motorni jedrenjaci	3054
Avioni	642
Svega:	8403

2. — Javlja se za slijedeće pokušaje partizana da napadnu semaforaku mrežu:

5. siječnja — U 12.30 sati, jedna grupa partizana iznenada je napala osmatračku stanicu na brdu »-S. Biagio«[15] (Korčula), odnoseći oružje i municiju, od čega je jedan dio kasnije vraćen.

Na osnovu mišljenja VI armijskog korpusa o bezbjednosti zone, naredio sam da se ostmatračka. stanica prebaci na teritoriju grada, odakle je isto tako mogućno nadziranje Korčulanskog kanala.

[14] Hum.

[15] Na margini dokumenta dopisano olovkom: »Zabilježiti«.
Brdo S. Biagio (Sv. Blaž) nije pronađeno na sekciji 1:100.000.

12. siječnja — U toku noći, uzbuna u osmatračkoj stanici na brdu Planjo[17] (Mljet) uslijed kretanjaj nepoznatih osoba.

17—21. siječnja — Osmatračka stanica na brdu Planjo[18] sadejstvuje svojom radio-stanicom u operacijama divizije »Marche«.

Kontraadmiral
Vojnopomonski komandant
Dalmacije
Antonio Bobiese

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

— **Pomorski nadzor u mjesecu siječnju**

— Interesantno je zapaziti:

— vijest o formiranju »Komande partizanske mornarice« i ispitivanje ciljeva i njenih sadašnjih mogućnosti;

— vijest prema kojoj bi podmornicu koja je napala konvoj cisterni »Casala« 24. I trebalo smatrati sigurno potopljenom ;

— kompletiranje polaganja obrambenih prepreka između Premude i Bara.

Poslati na uvid Obavještajnom odjeljenju.

15. II. p. puk [.. .].[19]

[Dopisano crvenom tintom] : — Vidjeti moje zabilješke

16. II — Robotti

[■ • -][20] [• •][21]

[Nalijepljena je ceduljica slijedećeg sadržaja] :

Supersloda Načelnik štaba

Ne bi trebalo učiniti historijski osvrt u vezi sa potapanjem podmornica.

[• • .P

[17] i [18] Vjerojatno Plan jak.
i«$_f$ 2o$_t$ 2i j 22 Nečitak paraf.

BROJ 199

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE GRUPE U ŠIBENIKU OD 10. VELJAČE 1943. O AKCIJAMA PARTIZANA NA PODRUČJU ŠIBENIKA I KISTANJA[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Grupa u Šibeniku — XV mob. bataljon

Br. 2/24 VP 97, 10. veljače 1943-XXI

Predmet: Izvještaj

KOMANDA 1. BRZE DIVIZIJE »EUGENIO DI SAVOIA« VP 18

KOTARSKOM POVJERENIŠTVU Šibenik

KOMANDI KR. KARABINJERA DALMACIJE Zadar

KOMANDI GRUPE KR. KARABINJERA DALMACIJE Zadar

1. — U vezi sa toč. 5. jutarnjeg izvještaja od 9. ovogmjeseca, željeznička pruga je popravljena.

2. — Perković (CD-SI)

Ujutro 9. ovog mjeseca, u znak sabotaže prekinuta je telefonska linija Perković—Vrpolje (CD-RN); pokidan je sprovodnik na dužini od 1 km.

3. — Laskovica (CU-RI)

Oko 24 sata, 7. ovog mjeseca, deset nepoznatih osoba provalilo je u stan seljaka, katolika, Tepića Frane i odnijele razne namirnice u ukupnoj vrijednosti od 2000 lira.

4. — Šibenik

U vezi sa toč. 4 jutarnjeg izvještaja od 8. ovog mjeseca, u šibenskom polju strijeljano je četiri seljaka, katolika, iz Bilica, zbog dokazane odgovornosti za materijalno izvršenje sabotaža, pripadanje naoružanim bandama, kao i za otmice osoba, čak i talijanske nacionalnosti.

Nastavlja se istraga nad ostalim privedenim osobama.

Među ubijenim ustanicima 14 je identificirano.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/10—1, k. 575.

5. — Kistanje

U 5 sati, 10. ovog mjeseca, karabinjeri i 4. antikomunistička četa preduzeli su akciju pročešljavanja na području: Archiromani[2] (Knin: DH-RM), granica Krka—Kasum (SI-DL), put Kistanje—Radučić—Očestovo.

Oko 9 sati, naše jedinice su došle u dodir sa neodređenim brojem partizana, koji su se utvrdili u kućama sela Radučić. Nakon oko 1/2 sata intenzivne puščane vatre, partizani su se povukli i, gonjeni, razbježali po pošumljenom zemljištu. Popaljeno je nekoliko kuća u Radučiću.

U 10.45 sati, uspostavljen je drugi dodir sa ustanicima.[3] Borba je trajala oko jedan sat. Ubijeno je 8 ustanika i zaplijenjeno: 2 puške, 2 pištolja, stotinjak metaka, 7 bombi i razni drugi materijal.

U 13 sati, ustanik koji je izbjegao našoj prethodnoj akciji, naišao je na lijevo krilo našeg rasporeda. Ubijen je nakon kratkog otpora. Imenovani je identificiran kao poznati komunistički rukovodilac Dubajić Vojin,[4] iz Radučića.

U mjestu Bilušić (DH-RQ) uništena su dva prelaza i četiri broda.

U akciji zajedno sa četnicima iz Pađena, zarobljeno je šest osoba koje su prethodno pobjegle pred našim dijelovima.

Privedeno je šest sumnjivih osoba i provjeravanje je u toku.

Na našoj strani nije bilo gubitaka.

Komandant grupe:
potpukovnik,
Gualtiero Sestilli

[1] Supljaja.
[3] Odnosi se na omladince pohvatane po selu koje su Talijani ispitivali gdje se nalaze partizani i kada im nisu ništa priznali svih su postrijeljali.
[4] Vojin Dubajić, član Kotarskog komiteta SKOJ-a Knin.

BROJ 200

DNEVNI IZVJEŠTAJ OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. VELJAČE 1943. O DEJSTVIMA POTCINJENIH JEDINICA NA PRAVCU OTRIC—SRB I STRMICA—TIŠKOVAC[1]

Brzojav

Datum polaska: 11. 2. 43-XXI
i 21.00
sat dolaska: 12. 2. 43-XXI
3.30

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»•SLOVENIJA—DALMACIJA-«
OPERATIVNO

Br. 2331
Stiglo 12. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE XVIII A.K.
SUPERSLODI — OPERATIVNOM ODJELJENJU

i na znanje:

KOMANDI V i VI A.K.

Br. 2332/op.

IZVJEŠTAJ ZA 11. VELJCE 1943-XXI u 18 SATI

Aktivnost ustanika:

— Primijećena sve veća koncentracija ustanika u zoni Danilo Kraljice (Šibenik RQ-CF), Ljubostinje (Šibenik SI-CF) i Podumci (Šibenik SI-CK).

SEKTOR »ŽARA«

— Jučer u ranim satima naše jedinice u sadejstvu sa M.V.A.C. izvršile su akciju čišćenja u zoni koja se nalazi između Krke i mjesta Arco Romano[2] (Knin RM-DN), Radučić (Knin RO-DL), Očestovo (Knin SI-DL).

— Blizu Radića (Knin RO-DH) jedinice su se sukobile sa partizanskim grupama,[3] koje su uspjele da se razbježe gonjene po šumovitom i neprohodnom terenu.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. ll/2a—l, k. 344.
[2] Supljaja.
[3] Odnosi se na dijelove Prominsko-bukovičke partizanske čete.

Borba je nastavljena blizu kote 274 (Knin RQ-DM) i produžila se do poslije podne kod Kasuma (Knin SI-BL).

Naši gubici: nema.

Partizana 9 mrtvih, među kojima poznati vođa ustanika iz te zone.

Zaplijenjeno: 2 puške, 2 pištolja, ručne bombe, municija i razni materijal.

— U mjestu Lozici (Knin SI-DH) otkrivena dva prolaza i uništene 4 barake.

Akcija je organizovana u saglasnosti sa M.V.A.C. iz Padana (Knin RQ-Si-DN) koji su raspoređeni na unaprijed utvrđenim položajima, uhvatili 6 ustanika koji su umakli operišućim odredima.

U zasjedi kod Raštevića (Novigrad NK-DL) uhvaćeno 15 osoba koje su priznale krivice i djela sabotaže.

SEKTOR »BERGAMO«

— Danas po podne sedamnaestogodišnji mladić[4] teško ranio pištoljem zamjenika federalnog sekretara Savo i dva vojnika koji su priskočili da razoružaju atentatora, koga su karabinjeri uhapsili.[5]

— Ove noći su partizani napali na svjetionik otoka Murvica (Otok Vis RO-BH) i odnijeli dokumenta. Osoblje je nepovrijeđeno.[6]

— U zasjedi kod Mravinaca (Split UM-BN-BQ) jedna sumnjiva osoba.

SEKTOR »SASSARI«

— Snijeg visok jedan do dva metra spriječio pokrete jedinica upotrebljenih u operaciji.

NEPRIJATELJSKA AKTIVNOST: Uvijek snažna.

— U toku je čišćenje zone Urlaj S. (Knin RH-EU) i Buhovac (Knin RK-EU) gdje je koncentrirano oko 500 partizana koji ugrožavaju put; očišćena je zona Mandića draga (Knin RH-EU) i Vojnovićevo polje (Knin RK-EZ).

— U toku je raščišćavanje snijega na putovima i na prevoju kote 980 (Knin RK-FG) koji je neprohodan.

— Odredi sektora Dinara koji su 9-og ponovo zauzeli Strmicu, o čemu naš izvještaj od 10-og tek. jučer su nastavili akciju prema prolazu Srb (Knin SI-EK) koji je lijeva kolona skoro bila dostigla.

— Desna kolona, zadržana borbom koja je trajala cijele noći na brdima oko Tiškovca i u samom mjestu (Knin SN-DX), jutros je nastavila pokret.

— Gubici M.V.A.C. 4 ranjena; partizanski neutvrđeni.

— Ustanici su se povukli u neredu prema Uilici (Knin SR-EH).

— Gubici u akciji Strmica na dan 9-og: M.V.A.C. — 2 ranjena, partizanski — 19 mrtvih.

[4] Ante Cerlna.
[5] Vidi dok. br. 117, 202 i 257.
[6] Vidi dole. br. 206 i 237.

— U Terpljuhu (Šibenik SN-CS-CU) patrola M.V.A.C. ubila 2 ustanika.

SEKTOR »CELERE«

— Bombardirana naselja Gizdavac (Split UK-BZ) i Muć (Split UK-CD).

— U ovom kraju primijećen veliki pokret ustanika.

— Nebo vedro.

General *Spigo*

BROJ 201

IZVJEŠTAJ KOMANDE 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA OD 11. VELJAČE 1943. GUVERNERU DALMACIJE O UBOJSTVU RODOLJUBA U RAJONU BILICE[1]

VEOMA TAJNO

DOBROVOLJNA MILICIJA ZA NACIONALNU SIGURNOST
Komanda 107. legije crnih košulja »Rismondo«

Političko-istražno odjeljenje
Br. 952/B/6 Zadar, 11. veljače 1943-XXI

Predmet: — Akcija pročešljavanja u rajonu Bilice (Šibenik).

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE Z a d a r

EKSELENCIJI PREFEKTU PROVINCIJE Z a d a r

i na znanje:

GLAVNOJ KOMANDI DOBROVOLJNE MILICIJE ZA NACIONALNU SIGURNOST
(Politička služba) Rim

Unastavku dopisa br. 931/B/6 od 9. ovog mjeseca, dostavljaju se naknadni podaci u vezi s akcijom pročešljavanja, izvršenoj u rajonu Bilice (Šibenik).[2]

Broj mrtvih koje su ustanici ostavili na zemljištu popeo se na 32. Saslušavanje privedenih osoba dalo je značajne rezultate, priznanja i podatke o ustanicima.

Od privedenih osoba, 14 je strijeljano.

Načelnik
Političko-istražnog odjeljenja
(M. P.) console:
Ivan Scalchi

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 20/7, k. 578.
[2] Vidi dok. br. 195, napomenu 2.

BROJ 202

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. VELJAČE 1943. VlSOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA-« O ATENTATU NA VICEFEDERALA U SPLITU[1]

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Personalno odjeljenje

Prot. br. 2347/pers. V.P. 118, 12. veljače 1943-XXI

VlSOJ KOMANDI ORUZ. SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
(2. armija)

Vojna pošta 10

Predmet: Ranjavanje dvojice vojnika i vicefederala u Splitu

U vezi saopćenja učinjenog jučerašnjim izvještajem, dostavljam pojedinosti :

Oko 13.45 sati 11. ov. m. na trgu Perilstil, izvjesni Ante Cerina, mladić od 18 godina rodom iz Splita, opalio je dva metka iz pištolja na vice-federala Giovanni Savu, ranivši ga.[2]

Dva vojnika iz 93. pješadijskog puka »Messina« (desetar Francesco Rotondi pokojnog Vitantonio, i borac Alessandro Chiotti, Caruninov, šetajući se tuda, pojurili su da uhapse napadača, koji je tada ispalio na njih još dva metka iz pištolja, ranivši ih i zatim se dao u bjegstvo.

Progonjen i pod vatrom iz pištolja od strane karabinjera i vojnika, napadač je sustignut d uhapšen.

Ranjenici, nakon što im je ukazana hitna pomoć, smješteni su u Poljsku bolnicu br. 48.

Njihovo stanje je prilično teško i liječnici au za sve njih rezervirani u pogledu davanja prognoza.

Bez obzira na slučajne okolnosti iz kojih možda potječe ovaj događaj njega treba uvrstiti u ukupnu sliku izloženu toj komandi aktom 10044 pov. od 5. prosinca prošle godine, kojim se raspravlja o »Situaciji u Dalmaciji«, a na koji sam slobodan da skrenem svu pažnju viših komandi.

[Dopisano:][3] — nije stiglo
na dan 11—12 na pregled
naš protokol I/23203/s.

Ništa se nije promijenilo u situaciji prema onome kako je tada predstavljeno; čak, sa neke točke gledišta, može se ista smatrati i pogorša-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 26/la-l. k. 346.
[1] Vidi dok. br. 117, 206, 1 257.
[3], [4] i [5] Dopisano u Komandi Druge armije.

nom, budući da se ništa novo nije poduzelo što bi doprinijelo popuštaju zaitegnutosti na političkom polju, a sljedstveno tome i djelomično razoružanju duhova.

[Dopisano:][4] 21. II 1943.

Ovakva ukupna situacija od naročitog je interesa za ovu Komandu, koja raspolaže sa jednom jedinom četom, kao pokretnim elementom, za spriječavamje unutrašnjih i vamjskih eventualnosti u jednom gradskom centru od važnosti kao što je Split, gradu sa 60.000 stanovnika, koji je pravi centar Dalmacije i pozadinska i operativna baza za sve trupe Armijskog korpusa razmještene u unutrašnjosti.

[Dopisano:][5] ovo izgleda da je jedna od grešaka
koje treba ispraviti.

General armijskog korpusa k-dant
Umberto Spigo

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA-«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 2966
Stiglo 21. veljače 1943-XXI

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA -SLOVENIJA-DALMACIJA«<

Prot. br. I/4925/s Obavještajno odjeljenje

V.P. 10, 18. veljače 1943-XXI

OPERATIVNOM ODJELJENJU SUPERSLODE

..... na nadležnost

Sjedište
pukovnik šef odjeljenja
V. *Carla* v. **r.**

BROJ 203

IZVJEŠTAJ PREFEKTA U SPLITU OD 12. VELJAČE 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O UPADU PARTIZANA U KAMENOLOM KOD SEGETA[1]

Dešifrirao: Prizia	T E L E G R A M iz Splita Br. 641	Načelnik šifrantskog odjeljenja Prizia

PREFEKT SPLIT 12. 2. 1943. u 10.45sati

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Zadar, 13. 2. 1943. u 10 sati

i na znanje:

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Javna sigurnost

Predmet: Ustanici zapalili kamion
i odnijeli gume i benzin.

Br. 1028845. — Oko 10 sati, 8. ovog mjeseca, u Segetu kod Trogira, naoružani ustanici su provalili u kamenolom kojim rukovodi poduzeće inženjera Karlovac Mirka iz Splita. Zatim su četvorici radnika naredili da pođu sa njima, ali su ih sutradan pustih. Vlasnika kamenoloma i rukovodioca spomenutog poduzeća obavezali su da napuste mjesto. Prije odlasika *iz* kamenoloma, ustanici su uzeli gume, benzin i drugi prenosni materijal sa kamiona, vlasništva općine Split, koji se ovdje zatekao radi prevoza potrebnog kamena za popločavanje ulica u ovome gradu, a zatim su kamion zapalili.

Ovaj izvještaj je dostavljen Guvematoratu Dalmacije — Policiji i na znanje, Ministarstvu unutrašnjih poslova — Javnoj sigurnosti, Rim.

Prefekt *Zerbino*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 37/3—1, k. 572.

BROJ 204

PISMO KOMANDANTA ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. VELJAČE 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE U VEZI INTERNIRANJA ŽIDOVA NA KORČULI[1]

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA

Odjeljenje civilnih poslova
Br. 11/98/Civ. posi. 12. veljače 1943-XXI

Predmet: Otok Korčula: internirani Zidovi.

GUVERNATORATU DALMACIJE Z a d a r

i na znanje:

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« (2. ARMIJA)

Odjeljenje civilnih poslova VP 10

Na otoku Korčuli razvija se i sve više pojačava aktivna komunistička propaganda, jako .potpirivana od Zidova, političkih zatočenika, koji se slobodno kreću na otoku.

Iz razloga vojnog karaktera i iskorjenjivanja ove aktivnosti Zidova na otoku, koji stalno održavaju kontakte sa partizanima, neophodno je da svi budu internirani u posebnom koncentracionom logoru.

Interniranje ovih političkih zatočenika, oko 400 osoba, ne zahtijeva neku naročitu sistematizaciju na otoku. Privremeno će svi zajedno biti internirani u hotelu »Savoia« u Korčuli i drugiim izoliranim objektima, a spavat će na podu na slamaricama.

Kasnije će biti potrebno, i to što prije, smjestiti ih tako da se osigura:

— mogućnost življenja u međusobnim zajednicama (starci, žene i djeca);

— funkcioniranje odgovarajuće higijenske i sanitarne službe.

Otok Korčula ne raspolaže opskrbnim kapacitetima za koncentracioni logor, jer mu nedostaju lokalni izvor pa je, stoga, neophodno dodijeliti sve vrsti potrepština i životnih namirnica.

Međutim, ova Komanda će biti zahvalna tom Guvernatoratu ako ispita mogućnost da se spomenuti Židovi prebace na neko drugo mjesto.

Mohm da se radi kontrole, ovoj Komandi dostavi spisak Zidova koje je taj Guvematorat internirao na otok Korčulu.

Naznačeni komandant armijskog korpusa
Paride Negri

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu vn, mikroteka NAV—I—T—821, film 405/365.

BROJ 205

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav Datum dolaska 15/2/1943
sat 0.15

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
— OPERATIVNO —

Br. 2518
Stiglo 15. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE XVIII A. K.
SUPERSLODI — OPERATIVNOM

i na znanje:

KOMANDI V i VI A. K.

Br. 2498/op.

IZVJEŠTAJ ZA 14. VELJAČE 1943. U 18 SATI

Aktivnost ustanika:

Noću uoči 13-og snažne grape ustanika upale u zonu Opor (Šibenik T-BS) i odnijele stoku, namirnice, odjeću, primoravajući veći broj mladića da ih slijedi.

Dvije grape od ukupno 90 mladića uspjele isu da izbjegnu regrutovanju sklonivši se u Labin (Šibenik SR-BS) i želj. stražamicu Prgomet (SP-BU).

Iste noći u blizini Prosika (Split US-BU) na liniji Sinj ustanici skinuli zavrtanje na 30 metara pruge. Linija je odmah -uspostavljena.

SEKTOR »ZARA«

Prilikom čišćenja u zoni kanala između otoka Ugljana i Pašmana otkriveni su radovi za postavljanje automatskog oružja i nađene su namirnice koje su ustanici ostavili.

SEKTOR »BERGAMO«

U blizini garnizona Sv. Juraj — Hvar (Makarska XN-AI) nađen je čamac sa radioaparatom.

[• • •]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/2a—1, k. 344.

SEKTOR »CELERE«

Redovna aktivnost postavljanja zasjeda i patroliranja. U Vodicama (Zirje PN-CK) izvršen pretres sumnjivih stanova i uhapšene dvije prokazane osobe.

Nebo vedro.

General *Spigo*

Prijepis upućen Ekselendji
„ „ Obavješt. odjelj.
„ „ Kr. karab.
Dato na uvid Nač. štaba
„ Pom. nač. štaba.

BROJ 206

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 14. VELJAČE 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O AKCIJI NA OTOK MURVICU[1]

Predmet :

Pisani brzojav: V. P. 10, 14. veljače 1943-XXI sat 1.40

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 2471
Stiglo 14-2-43.

OD MARIDALMACIJE — SPLIT
SUPERSLODI
i na znanje:
ODJELJENJU ZA VEZU SA KR. MORNARICOM
VI ARM. KORPUSU
MORNARICI — RIJEKA
XVIII ARM. KORPUSU

4154 — MARIDALMACIJA

AKTIVNOST ZA POSLJEDNJA 24 SATA

[...]

Noću između 10. i 11. partizani naoružani puškomitraljezima, pristali su uz škoj Murvicu[2] (o. Vis BH-RO) sa barkom i odnijeli potrošni materijal i službenu prepisku.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/2, k. 365A.

[2] Vidi dok. br. 200 i 237.

Prije nego što su se udaljili prema Rogoznici pirtali su sv jet ionicara o jačini vojnika i naoružanju u blizini položaja Kr. vojske.

Admiral *Bobbiese*

Dato na pregled nač. štaba. Upućena kopija odjeljenju »I«
Dato na pregled pomoć. nač. štaba. Upućena kopija Kr. karab.

BROJ 207

LETAK GUVERNERA DALMACIJE BASTIANINIJA OD 14. VELJAČE 1943. S POZDRAVOM DALMATINCIMA U POVODU ODLASKA NA NOVU DUŽNOST[1]

D A L M A T I N C I !

Pozvan na druge zadatke[2] sa sažaljenjem ostavljam Vašu zemlju poslije dvadeset mjeseci upravljanja, za koje vrijeme u ime Uzvišenog Vladaoca i pouzdanjem Duce-a, tražio sam sa svim mojim snagama da ostvarim Vaše dobro.

Kroz dvadeset mjeseci upoznao sam Dalmaciju i njezinu pravu dušu, uvidio sam Vaše moralne i materijalne potrebe, ocijenio sam Vaše vrline, osjetio sam Vaše boli. I to neću zaboraviti. Kao što zlo ne može da pomrači dobro, tako ni vrijeme neće izbrisati uspomenu. Mome nasljedniku pada u dio zadatak da proširi i privede kraju programa rada koji je Duce ocrtao da dovede Dalmaciju do njezinog blagostanja.

Pozivljem Vas da gledate s mirnim pouzdanjem na Vašu jadransku budućnost i da odbacite ludu propagandu onih koji bi htjeli da u vašim kućama na mjestu shika i uspomena svetih Bogu i čovječanstvu postave znakove komunističkog barbarstva.

Pozivljem Vas da vjerujete u sebe i u Italiju i u zajednički rad koji bratimi ljude i narode i da branite s Rimom civilizaciju svijeta i Vaše tradicije. Pozdravljam Vas Dalmatinci sa čvrstim pouzdanjem u našu zajedničku budućnost blagostanja pravde i mira.

Iz Guvernerove rezidencije
dana 14. februara 1943-XXI *Bastianini*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/1, k. 570.

[2] Giuseppe Bastianini, dotadašnji guverner Dalmacije postavljen je na položaj ministra vanjskih poslova u talijanskoj vladi, a na njegovo mjesto je imenovan Francesco Giunta, advokat iz Firenze.

BROJ 208

PREGLED BROJNOG STANJA ČETNIKA PO GARNIZONIMA U DALMACIJI I NJIHOVIH KOMANDANATA 15. VELJAČE 1943. GODINE[1]

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Predmet: Brojno stanje dobrovoljne milicije za borbu protiv komunista 15. 2. 1943-XXI

Redni broj	FORMACIJA	komandom Komandant divizije	Dislokacija	Jačina	NAORUŽANJE					
					Minobacača 81 45	Mitraljeza	Puškomitraljeza	Pušaka	Pištolja	Automata
1	Strmica (mob. bat.)	»■Sassari« Božović **Marko**	Strmica	244						
2	„ (terit. bat.)	»» »»	»»	256						
3	Bosansko Grahovo	»» »	„	420						
4	Gračac	„ Vukanović Mile	Gračac—Zrmanja——Grab	600						
5	Zrmanja	„ Babić Mihailo	Zrmanja—V. Popina	1071						
6	Krupa	Bjanko **Obrad**	Krupa	607						
7	Padane	„ Novaković Vlado	Padane—Plavno——Zagrović	635						
8	Kosovo	„ Miović Novak	Kosovo	690						
9	Vrbenik	„ Amanović Božo	Vrbenik	55						
10	Golubić	„ Vuković Ilija	Golubić	171						
11	**Zitnić**	„ Sremac Jova	**Zitnić**	118						
12	Knin	„ Soškić David	Knin	142						
	SVEGA pravoslavaca:[2]			5009	1 16	30	73 .	4865	161 6	

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV—I——T—821, film 31/221.

[2] Odnosi se na četnike Dinarske divizije pod komandom vojvode Momčila Đujića.

Redni broj	FORMACIJA	Pod komandom divizije	Komandant	Dislokacija	Jačina	NAORUŽANJE					
						Minobacača 81 45	Mitraljeza	Puškomitraljeza	Pušaka	Pištolja	Automata
13	Plavno	»■Sassari-«	Starčević Vojislav	Plavno	660						
14	Kosovo	»»	Vidović Milan	Kosovo	1112						
15	Golubić	»»	Janičić Ivan	Golubić	792						
16	Strmica	,,	Keković Lazar	Strmica	193						
17	Knin	»»	Baćović Petar	Knin	50						
	SVFGA: Hercegovaca[3]				2807	— —	3	65	2708	30	6
18	Dicmo	«■Bergamo«	Radanović Mirko	Dicmo—Prisoje——Sićani—Krai	171						
i		,,	Sikirica Nikola	Trilj—Košute	73						
20	Bisko	◇	Akrap Božo	Bisko	49						
21	Obrovac	,,	Bilobrk Pavao	Obrovac	28						
	SV'OA- Hrvata'[1]				321	— —	—	1	391	2	—
	U K U P N O :				8137	1 16	33	139	7892	193	12

[3] Odnosi se na hercegovačke četnike pod komandom majora Petra Baćovića.
[4] Odnosi se na seosku miliciju koju su naoružali Talijani.

BROJ 209

IZVJEŠTAJ KOMANDE 1. BRZE DIVIZIJE -EUGENIO DI SAVOIA* OD 17. VELJAČE 1943. KOMANDI 18. ARMIJSKOG KORPUSA O NAPADU NA AUTO-KOLONU NA PUTU VODICE—MALA CISTA[1]

KOMANDA 2. ARMIJE
OP. ODJELJENJE

Br. 2653
17. veljače 1943.

HITNO
POVJERLJIVO

KOMANDA 1. BRZE DIVIZIJE
»• EUGENIO di SAVOIA«
Odjeljenje Nač. štaba — 1. Odsjek

Op. br. 954 VP 18, 17. veljače 1943/XXI

Predmet: borba 16. veljače kod k. 144
na putu Vodice—Mala Cista

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Operativnom odjeljenju

Vojna pošta 118

U nastavku telegrama Op. br. 949 od jučer.[2]

1. — Na dan 15. ovog mjeseca naredio sam pukovniku Da Zara Guido, komandantu Podsektora Vodice, da izvrši rekognosciranje garnizona Gaćelezi i Mala Cista i da ispita mogućnost za smještaj ljudstva, kao i potrebne mjere za obranu.

Naređeno je da u ovom rekognosciranju sudjeluju načelnik štaba ove komande, major Salustri Ernesto, poručnik Gentile Giuseppe, komandir 7. čete Dobrovoljačke milicije za borbu protiv komunista i inžinjerijski poručnik Castelli Giuliano.

Naredio sam da u auto-koloni bude jedna radio-stanica, kao i da o pokretu budu obaviješteni zainteresirani garnizoni, što je urađeno.

2. — Ujutro 16. ovog mjeseca, oko 9.30 sati, načelnik štaba s ostalim oficirima stigao je u Vodice pomorskim putem.

Oko 10 sati iz Vodica je krenula auto-kolona u slijedećem sastavu: 1 laki tenk, 2 kamiona, 1 oklopni automobil, 1 kamion sa životnim namirnicama za garnizone Gaćelezi i Mala Cista i 1 putnički automobil. U putničkom automobilu su se nalazili pukovnik, komandant konjičkog puka »Alessandria-«, načelnik štaba divizije i poručnik, komandir 7. čete Dobrovoljačke milicije za borbu protiv komunista.

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikrotéka NAV—I—
—T—821. film 298/384—390.
[5] Redakcija ne raspolaže tim telegramom.

Inžinjerijski poručnik Castelli se nalazio u oklopnom automobilu.

U osiguranju auto-ikolone nalazili su se:

— jedan vod crnokošuljaša iz bataljona »-Toscano« pod komandom cinokošuljaškog kapetana Cantini Armanda, ojačan jednim mitraljestkim odjeljenjem istog bataljona sa dva teška mitraljeza; ukupno oko 60 ljudi.

Auto-ikolona je nastupala sa motornim vozilima na međusobnom odstojanju od 50—60 m, a osiguravali su je laki tenk sa čela i oklopni automobil sa začelja.

Kolona je cio put u odlasku prešla bez ometanja. Kod k. 53 (PN--CM) auto-ikolna je morala da se zaustavi 10 minuta zibog popravke manjeg kvara na lakom tenku. Za vrijeme zastanka na odstojanju od 300 do 400 m primjećena su dva ustanika, koja su pobjegla (10.35 sati).

Kolona je nastavila kretanje, stigla u Gaćelezi i zatim je, oko 11.30 sati produžila za Malu Cistu.

Za vrijeme zastanka u Maloj Cisti, vjerojatno zbog primjećenog sa k. 53, pukovnik Da Zara je, što se pokazalo kao veoma cjelishodno, uputio telegram slijedeće sadržine:

»Komanda Podsektora Vodice — Četvrti eskadron i mitraljeski vod na motornim vozilima, sa dva tenka duž puta Vodioe—Mala Cista, odmah da se prebace južno od OMt (k. 53). Odmah poslije iskrcavanja vojnika i vraćanja motornih vozila u Vodioe, poduzeti pročešl javan je duž puta radi osiguranja kolone. Naročito obratiti pažnju prema istoku. — Potpisan Da Zara.«

O upućivanju ovog brzojava pukovnik je upoznao cmokošuljaškog kapetana Cantinija. koji se nalazio u čelnom kamionu, preporučivši mu da skrene pažnju i obavijesti crnokošuljaše kako ne bi greškom otvorili vatru na naše vojnike.

3. — Prilikom povratka, oko 13.15 sati, u visini k. 144 (PN-CO), oko 1000 m južno od raskrsnice puta Mala Cista—Zaton, cmokošuljaškd kapetan na pomenutoj koti je primijetio izvjesno kretanje ljudstva, zaustavio kolonu i naredio zauzimanje položaja. Ljudstvo još nije počelo ni da silazi iz vozila kada je sa kamenih ograda na udaljenju 30—40 m od puta na naša vozila otvorena jaka puščana i mitraljeska vatra.[3]

U međuvremenu su i oficiri izašli iz putničkog automobila i počeli da izdaju naređenja za dejstvo.

Pošto je odmah rasporedio automatska oružja, cmoikošuljaški kapetan se uputio prema kolima pukovnika radi prijema naređenja. Međutim, prije nego što je i stigao do kola pali su smrtno pogođeni pukovnik, major Salustri i poručnik komandir čete Dobrovoljačke milicije za borbu protiv komunista. Stoga je kapetan preuzeo komandu nad ljudstvom, nastavio borbu i naredio svojim vojnicima da, s obzirom na nedovoljnu količinu municije, otvaraju vatru samo na sigurne ciljeve i mimo sačekaju pojačanja.

[3] Napad na kolonu su Izvršile Prominsko-bukovlčka 1 Primorska partizanska četa. Vidi dok. br. 74 i 77.

Oko 13.45 sati, viđeći da se eskadron »Alessandria« još ne pojavljuje, cmokošuljaški kapetan je u Vodice uputio oklopni automobil u kome su se nalazili prvi teški ranjenici. U toku kretanja otvorena je na pomenuti automobil više puta vatra iz mitraljeza i bacane zapaljive bombe; utrošivši puščanu municiju, i sa mitraljezom u zastoju, kola su uspjela da stignu u Vodice bez dvije gume, ali uspješno izvršivši povjereni zadatak.

Oko 15 sati crnokošuljaši su primijetili dejstvo 4. ekskadrona »Alessandria« u pravcu k. 144 pa je, zatim, cmokošuljaški kapetan uspostavio prvi dodir pomoću tenka iz sastava kolone. Međutim, borba je bez prekida nastavljena sve do 15.30 sati, kada su naše jedinice uspostavile materijalnu vezu i kada su ustanici, primjetivši da će se naći u okruženju, napustili borbu otvarajući vatru sa okolnih visova pod zaštitom kamenih ograda i ispresijecanog zemljišta.

4. — Četvrti eskadron »Alessandria«, ojačan jednim vodom mitraljeza shodno naređenju primljenom od pukovnika, krenuo je iz Vodica oko 12.40 sati i na motornim vozilima stigao u visinu brda Okit (PN-CM). Iskrcavši se iz motornih vozila, eskadron je poduzeo nastupanje sa dva voda istočno od puta, jednim vodom zapadno od puta, dok su se komandni vod i mitraljeski vod kretali putem.

Odmah poslije prelaska preko brda Okit, komandir eskadrona, potporučnik Fomarola, čuo je jaku mitraljesku i puščanu vatru sa pravca sjevera, točnije — sa visova k. 144 i k. 163 (PL-CO). Smatrajući da je kolona napadnuta, ubrzao je kretanje i prebacio se sa komandnim vodom i mitraljeskim vodom prema k. 144. Pod zaštitom mitraljeske vatre počeo je da se penje na pomenutu kotu, na koju je stigao pod đejstvom neprijateljske vatre. Sa vrha je jasno ugledao, na oko 300 m, zaustavljenu auto-kolonu koja se nalazila pod jakom i preciznom vatrom sa okolnih položaja.

Pojavom naših vojnika na koti, oko 60 partizana pođjeljenih na male grupice od 2—3 čovjeka, počelo je da se povlači ostavivši na zemljištu oko 7 mrtvih.

Eskadron se spustio sa visa goneći bjegunce u pravcu k. 163, koju su zauzeli jedno naše mitraljesko i jedno streljačko odjeljenje, dok se ostatak eskadrona uputio prema autokoloni.

Stigavši u njenu blizinu, potporučnik Fornarola je zatekao cmokošuljaškog kapetana Cantiania kako se brani od sve jačeg neprijatelja. Pojavom eskadrona partizani su ublažili pritisak i, produživši paljbu, povlačili se prema k. 169 (PN-CO).

Pošto su prikupljeni ranjeni i poginuli, auto-kolona je ponovo formirana i počela pokret prema Vodicama pod zaštitom eskadrona, na koji je sa okolnih visova otvarana slaba vatra. Jedinice su se vratile u Vodice oko 16.45 sati.

Četvrti eskadron je u akciji sudjelovao sa 3 oficira, 60 vojnika i sa 4 puškomitraljeza i 24 mitraljesca sa 3 mitraljeza.

5- U međuvremenu je zamjenik komandanta puka u Vodicama, oko 15.30 sati, s obzirom da nije primio nikakve druge vijesti, prikupio

sve raspoloživo ljudstvo garnizona (oko 40 ljudi) i krenuo u susret jedinicama.

6. — Naši gubici

Poginuli :

— pukovnik Guico Da Zara, komandant puka »Alessandria«;

— major Emesto Salustri, načelnik štaba 1. brze divizije;

— poručnik Giuseppe Gentile, komandir 7. čete Dobrovoljačke milicije za borbu protiv komunista;

— cmokošuljaški ml. vodnik Paolo Riceputi, iz 68. bataljona »Toscano«;

— cmokošuljaški ml. vodnik Cezare Cristiani, iz 68. bataljona »Toscano«;

— cmokošuljaški desetar Ezio Cappè, iz 68. bataljona »Toscano«;

— crnokošuljaš Vasoo Lani, iz 68. bataljona »Toscano«;

— vodnik Carlo Pisano, iz puka »Alessandria«.

Svi su iz vatrenog oružja pogođeni u glavu osim majora Salustria koji je pogođen u desnu polovinu grudnog koša. Svi su poginuli na bojištu osim majora Salustria koji je umro u Vodicama.

Ranjeni:

— dva vodnika iz puka »Alessandria«;

— jedan ml. vodnik iz puka »Alessandria«;

— jedan desetar iz puka »Alessandria«;

— jedan karabinjer iz ispostave u Vodicama;

— jedan cmokošuljaški ml. vodnik iz 68. bataljona crnih košulja »Toscano« ;

Nema nestalih. Nikakvo naoružanje ni oprema nisu izgubljeni. Oklopni automobil je pogođen na više mjesta i izgorjele su mu dvije gume na točkovima. Uništene su dvije gume za kamion.

Gubici ustanika. — Treba smatrati da su ustanici pretrpjeli dosita teške gubitke u ljudstvu.[4]

Zaplijenjeno: 2 puške, 6 ručnih bombi, nekoliko puščanih okvira i jedna tašna sa raznim dokumentima.

Podaci o ustanicima: — Jačina ustanika procjenjena je na oko 300 ljudi naoružanih raznim automatskim oružjem.

Na osnovu zaphjenjejnih dokumenata smatra se da se u ovoj jedinici nalaze mnogi iz rajona Varivode (QO-CZ). U spisku su pronađena imena koja do sada nisu bila poznata.

Protiv oklopnog automobila — u blizini Sv. Ivana (PN-CO) — upotrijebljene su boce sa zapaljivom tekućinom. Komandir 4. eskađrona je našao dvije u nagaravljenim komadićima. Ovo je prvi put da partizani — na ovom području — upotrebljavaju ovo ofenzivno sredstvo.

7. — Poduzete mjere i izdata naređenja bih su cjelishodni i u duhu postojećih pravila.

[4] Na margini dokumenta dopisano olovkom: »Bar 4 ranjena... a bar 7 mrtvih utvrđeno«.

Garnizoni su bili unaprijed obaviješteni; čak je jedna jedinica iz garnizona u Gaćeleziima sa jednim puškomitraljezom zaposjela k. 124 u blizini raskrsnice za Zaton (PN-CO).

Vjerojatno je bilo cjelishodno da se za kraće vrijeme odloži pokret u cliju povratka iz Male Ciste kako bi se omogućilo 4. eskadronu da se više približi koloni, kao što je, vjerojatno, bilo cjelishodnije da su se oficiri, umjesto da svi zauzmu mjesta u putničkom automobilu, raspo-redili u razna motorna vozila. Međutim, ovo već spada u slučajnosti rata.

Starješine i potčinjeni, svi su se veoma dobro držali; svi su veoma brzo pritekli na znak vatre.

Usprkos tuzi radi pretrpljenih teških gubitaka, moral jedinica je na dostojnoj visini.

Ne mogu nikog da posebno istaknem već da pohvalim držanje svih.

8. — U 16.15 sati, čim sam obavješten, krenuo sam u Vodice sa pukovnikom komandantom puka »Saluzzo« i 1. bataljonom (reducirane jačine) ovog puka.

Ujutro, 17. veljače, ove jedinice, zajedno sa jedinicama iz garnizona Vodice, izvršiće napad na ovo područje i poduzeti mjere odmazde.

Komandant
divizijski general
C.[5] *Lomoglio*

[5] Cesare.

BROJ 210

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENI J A—D ALM AC I JA«
— OPERATIVNO —

Br. 2689
Stiglo 18. veljače 1943.

Datum polaska 17/2/43
i sat20,30
sat dolaska 17/2/43
sat 23.50

Dato ina uvid Nač. štaba
„ „ „ Fom. nač. štaba

Prijepis upućen objavješit. od.
„ „ Kr. karab.

OD KOMANDE XVIII A. K.
SUPERSLODI — OPERATIVNO
i na znanje:
KOMANDI V i VI A. K.

Br. 2657/op.

IZVJEŠTAJ ZA 17. II 1943-XXI U 18 SATI

Aktivnost ustanika:

— noću uoči 15-og snažna grupa ustanika opkolila naselje Radušino (Zirje OL-QU) i ubila seljaka koji je namjeravao stupiti u antikomunističku miliciju, izvršila otmicu dvije povjerljive osobe i opljačkala stoku, odjeću i novac.

SEKTOR »ŽARA« I »CELERE«

— redovna aktivnost postavljanja zasjeda i patroliranja.
— U zoni most Blato (Makarska VU-BL) noću uoči 16-og hrvatski odred se sukobio sa partizanima koji su čuvah most. Hrvatski gubici:
2 mrtva i 2 ranjena; protivnički: 3 mrtva, broj ranjenih neutvrđen.
[...]

General *Spigo*

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 17/2a—1, k. 344.

BROJ 211

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav Datum dolaska 19/11/43. 1.15 sati

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 2754
Stiglo 19-11-43

Kopija upućena Fom. nač. štaba
„ „ Obavješt. odjelj.
„ „ Kr. karabinjerima

OD XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje:

V ARM. KORPUSU
VI ARM. KORPUSU

ŠTABU BOBBIO PRI KOMANDI LITERS (preko tal. misije Zagreb)

Br. 2714/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 18. VELJAČE 1943.

Aktivnost ustanika:

I dalje pristižu mladići tražeći zaštitu protiv prinudne mobilizacije od strane partizana: iz oblasti anektirane Dalmacije 80 ih se prijavilo garnizonu Trogir i Sohn; iz zone Livno 50 ih se prijavilo garnizonu Hrvače (Split US-CK), a oko 50 iz Tučepi (Makarska ZT-AT) i Drašnice (Makarska XI-AV) garnizonu Makarska. Sada ih priđobijaju za formacije M.V.A.C.

Uočena koncentracija preko 2000 partizana u zoni Muć (Split UK--CD) i oko tisuću, naoružanih sa četiri topa malog kalibra, u zoni Livno, sa namjerom da napadnu Sinj (Split BH-CF).

Izgleda da su jake grupe pripadnika ustaničkih formacija, koje su izbjegle poznatoj operaciji, došle sa sjevera preko Zrmanje uputivši se prema primorju da bi se pripojile grupama koje operiraju u anektiranoj Dalmaciji.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. lö/10a—1, k. 98.

SEKTOR »ZARA«

Redovna aktivnost. Zasjede i izviđanja.

SEKTOR »BERGAMO«

Noću uoči 18-og nekoliko artiljerijskih hitaca prema Pođstrani (Omiš UQ-NBL), gdje su primijećeni svjetlosni signali.

Jučer 17-og izvršena akcija čišćenja sa tri kolone usredsređene prema Nojevi (Šibenik SI-BQ) gdje su bile primijećene grupe ustanika. Jedna kolona se sukobila sa protivnikom u zoni Vranjica (Šibenik SN-BN). Naknadno slijede pojedinosti.

Istog dana na motorni brod u službi nadzora, za vrijeme pregleda dva čamca ispred Vranjica (Šibenik SN-BN) bila je otvorena vatra sa kopna u blizini Kamena (Split UM-BN).

Grupe ustanika ispalile rafale iz automatskog oružja na našu radnu jedinicu, ali bez posljedica.

Preminuo je jedan od vojnika ranjenih prilikom atentata na pod-sekretara faš. saveza Savo, o čemu naš izvještaj od 11-og.[2].

SEKTOR »-SASSARI«

Jedinice koje su u toku čitave noći bile angažirane na raščišćavanju snijega, jutros u 4 h uspjele su da otvore put između G. Lapac i Mazin, te su mogle da započnu poznati pokret.

Jedinica napadnuta u blizini Boričevac (Bihać RM-FL), o čemu izvještaji 15. i 16. izgubila je i jedan top 65/17.

Dva ranjena oficira spomenuta u jučerašnjem izvještaju (17/11) jesu:

* Art. kapetan Bruno Severino, komandir prateće baterije 152. pješ. puka i poručnik Guido Saulie iz XXVI 4. bers. puka.

SEKTOR »CELERE«

Jučer 17-og izvršeno čišćenje zone Vodice (Zirje PN-CK), brdo Okit (Zirje PL-PN-CM), koja je već bila evakuirana. U pećini nađeno 40 kg. soli i nekoliko paketa eksploziva.

Vedro.

General *Spigo* 18001802
19/11 paraf *Robotti*

[1] Vidi dok. br. 117, 200, 202 i 257.

BROJ 212

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 19. VELJAČE 1943. O AKCIJAMA JEDINICA NOV I PO NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

Brzojav dolaska : 20/2/43

Datum sat 4.00

polaska: 20/2/43 sat 20.30

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»■SLOVENIJA—DALMACIJA«

OPERATIVNO

Br. 2844

Stiglo 20. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI -— Operativnom odjeljenju

i na znanje:

KOMANDI V A. K.

KOMANDI VI A. K.

GRUPI BOBBIO PRI KOMANDI
LÜTHERS (Preko tal. misije — Zagreb)

Br. 2769/op.

IZVJEŠTAJ ZA 19. VELJAČE 1943. U 18 SATI

Aktivnost ustanika

Oko 80 mladića izbjeglo ustaničkom regrutovanju i prijavilo se garnizonu Sinj, koji ih je uzeo pod zaštitu.

Primijećen nadolazak ustaničkih formacija[2] u zoni Uništa (Drvar UH-DL) sa namjerom da se premjeste prema Vrlici (Split TP-CU) i u ionu istočno od Drniša (Šibenik SL—CQ).

U zoni Bos. Grahovo (Drvar TN-DT) koncentrirane dvije partizanske brigade.[3]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 19/2a—1, k. 344.
[2] Druga proleterska NOU divizija.
[3] U rajonu Bos. Grahovo nalazila se Deseta krajiška NO brigada.

SEKTOR »ZARA«

Redovna aktivnost postavljanja zasjeda i patroliranja.

SEKTOR »BERGAMO«

Završeno čišćenje zone Nojevi (Šibenik SI-BQ) o čemu jučerašnji izvještaj; zona je bila napuštena — nađena 1 puška, 1 pištolj i razni materijal.[4]

U zoni Vranjica (Šibenik SM-DN) naša kolona se sukobila sa grupom ustanika koji su uspjeli da pobjegnu. Nema gubitaka. Partizanski gubici neutvrđeni.

Jučer, 18-og, izvršena s mora akcija iz minobacača na naselje i pristanište Podgora (Makarska ZV-AR) gdje su primijećena dva opremljena čamca i partizani na blokadnom mjestu u Tučepima (Makarska ZT-AT).

Uslijed pritiska ustanika, na dan 17-og t. m. garnizon M.V.A.C. napustio Srb (Knin SI-EO) povlačeći se na Zrmanju (Knin RO-DT).

Prilikom čišćenja zone Trubar (Knin SR-EO) odredi M.W.A.C. se sukobili sa grupama ustanika. Gubici M.W.A.C. 2 mrtva i 7 ranjenih; kod partizana — neutvrđeni.

[...]

SEKTOR »CELERE«

Uvečer 17-og, napad ustanika[5] na garnizon Cista Mala (Zirje PN-CS) odbijen brzom reakcijom. Naši gubici: 1 ranjen; protivnički neutvrđeni.

Uvečer 18-og mala grupa partizana[6] napala je obrambeni pojas Šibenika blizu tvornice Sidalma, gdje su zapalih 2 drvene barake radničkog naselja. Brzom reakcijom protivnik natjeran u bjekstvo. Naših gubitaka nema; partizanski neutvrđeni.

Nebo vedro.

General *Spigo*

[4] Vidi dok. br. 211.
[5] Napad je izvršila Primorska partizanska četa. Vidi dok. br. 77.
[6] Iz Šibensko-dmiške čete.

BROJ 213

DOPIS KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. VELJAČE 1943. **VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA— —DALMACIJA« U POVODU NORMALIZIRANJA STANJA NA OTOCIMA**[1]

STROGO POVJERLJIVO

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 3031
Stiglo 22. veljače 1943.

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
OPERATIVNO ODJELJENJE

Odgovor na dopis od 3. veljače 1943. V. P. 118, 10. veljače 1943-XXI
Br. 1300/op
Br. prot. 2187/op

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA« (2. armija)

Vojna pošta 10

Predmet: Normaliziranje otoka.[2]

Pozivam se na dopis te komande br. 1300/0p. od 3. veljače.

Pri razradi programa, o kome u točki 5, pojavila su se neka pitanja koja se ovdje iznose.

1. — Otoci i obalska područja (rt Planka za ovaj armijski korpus) sa kojih bi trebalo ukloniti sve sposobne muškarce, imaju oko 80.000 stanovnika, tako da će osoba koje će trebati internirati biti bar 25.000.

Iz toga proizilazi da će naše operativne snage (točka II) i koncentracioni logori Armijskog korpusa i Intendanture (točka IV) morati da budu prilagođeni tom broju, a u svakom slučaju znatno veći od predviđenog.

2. — **U** pogledu dogovora sa Guvernatoratom Dalmacije, o čemu se napominje u točci IV, pošto se oni podjednako odnose i na XVIII i na

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/la—1, k. 211.
[2] Vidi dok. br. 190.

VI armijski korpus, postavlja se pitanje nije li bolje da dogovore vodi komanda armije, a da bi se odjednom riješila sva odgovarajuća pitanja.

[Dopisano rukom][3]

»Da, primjetio sam da okružnica 1300[4] nije bila poslata Guvernatoratu Dalmacije, niti je došlo do pismenih dogovora s njom. To treba odmah učiniti, iako istodobno treba da te dogovore započne XVIII korpus.«

3. — S obzirom — kao što je rečeno pod 1 — na proporciju i složenost operacije, daleko veće nego što je predviđeno, postavlja se pitanje ne treba li ponovo ispitati čitav problem, kako bi mu se dalo potpuno definitivno i jedinstveno rješenje u smislu predloženom dopisom 378/AC od 30. siječnja (»Protjerivanje nepouzdanih elemenata«), 2044/0p. od 6. veljače (»Represalija protiv sabotaža i protiv bježanja u ustanički tabor«) i 554/AC od 17. veljače (»Osobe koje su tražile da budu prebačene u Italiju«),

[Sa strane dopisano rukom] :[5]

»Ovo riješenje je lakše, ali, po mom mišljenju, ne dovodi do praktičnih i konkretnih rezultata.«

Tim prije što — prema onom što javljaju novine (»Corriere sera« od 13. veljače), Ministarstvo rata i korporacija izrađuju jedan zakonski prijedlog radi korišćenja ratnih zarobljenika u Kraljevini u korist poljoprivredne i industrijske proizvodnje; a također u vezi sa civilnom mobilizacijom nacije i odgovarajućom novom orijentacijom po svoj ovoj materiji.

General armijskog korpusa, komandant
Umberto Spigo v. r.

26. II. Roboti[6]
rzb.

Izgleda da XVIII a.k. nije shvatio da:

— **snage koje treba upotrijebiti** za »čišćenje« otoka neće biti odmjerene prema potrebama jedne operacije koja predviđa istodobno čišćenje **svih** otoka i obalskih područja armijskog korpusa ;

Da, ali radeći tako ustanici će bježati s otoka na otok, a zatim će se vratiti.

— to čišćenje treba da bude postepeno **i to da se svrši otok po** otok (ili najviše po grupama otoka) sjedinjujući od slučaja do slučaja **namjerno glavninu** snaga potrebnu za tu svrhu (Suhozemna vojska, i eventualno Mornarica, Zrakoplovstvo) kao što je jasno rečeno pod poglavljem III našeg dopisa 1300;

i [5] Ovaj dio teksta dopisao je rukom komandant Druge armije.
* Vidi dok. br. 190.
• Paraf komandanta Druge armije.

__ S obzirom na gornje nije potrebno predvidjeti koncentracione logore armijskih korpusa za više od 2—3000 osoba svaki, ukoliko, između čišćenja jednog otoka i čišćenje drugog slijedećeg, osobe očišćene sa jednog mogu biti »dostavljena« u koncentracioni logor Intendanture, ili likvidirani na drugi način;

— dobro je da u međuvremenu isti armijski korpus po pravilu izvrši dogovor sa Guvernatoratom Dalmacije, postepeno, i samo u cilju koordinacije.

Stoga :

— problem ne treba uopće ponovo da ispitujemo mi, nego treba da ga ispitaju i rješavaju (bez toliko teškoće) armijski korpusi na osnovu naših naređenja također suviše jasnih (navedeni dopis 1300) i sa mnogo praktičnog smisla. Nemamo ništa protiv da se, rješavajući ga, armijski korpus upravlja prema pojedinostima najpogodnijim za postizanje potpunog i definitivnog rješenja;

— što se tiče daljeg korištenja interniranih, potrebno je da prvo bude interniranih, pa će se poslije vidjeti što će se s njima činiti.

U svakom slučaju je potrebno djelovati, djelovati brzo, bez cjepidlačenja.

Odgovoriti armijskom korpusu da se pridržava naređenja o kojima u našem 1300 i da sastavi i dostavi nam u međuvremenu zahtjevani operativni program.

V.P. 10, 23/2/43-XXI

[Dopisano rukom] :

— U redu. Kazati mu to jasno. (Međutim, treba paziti... da se ustanici ne bi igrali žmurke sa otoka na otok). Na svaki način, ono što je gore rečeno je pravilno. Naređenje je dato. Neka se izvrši, a kasnije ćemo pogledati da nađemo lijeka eventualnim nezgodama.

26. II Robotti.

Vidjeti moje pribilješke na dopisu od Spigoa.

Ponijeti sa sobom prilikom
predstojećeg putovanja
Primieri

BROJ 214

BRZOJAV KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. VELJAČE 1941. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O TRAŽENJU JEVDEVICA DA SE HERCEGOVAČKI ČETNICI VRATE U HERCEGOVINU[1]

BRZOJAV **Primljeno:** 20. 2. 43. u23.10

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODA — OPERATIVNO

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Primljeno: 21. veljače 1943-XXI

Br. protok. 2821/Op.

Jevđević[2] je preko VI armijskog korpusa dostavio slijedeći brzojav:

»Da bi se spasila situacija u Hercegovini, naredili smo majoru Baćoviću da sa svojih 2700 ljudi odmah produži iz Bos. Grahova za Livno.

Molimo da Baćoviću olakšate zadatak ustupivši mu životne namirnice i, eventualno, talijansku pomoć jer, po svaku cijenu, mora da se kreće.

Jevđević«

Odgovoreno je:

»Molimo da saopćite Jevđeviću da je samo ova komanda nadležna za izdavanje naređenja hercegovačkim formacijama Baćovića. Imajući također u vidu veliku opasnost u izvršenju pokreta i nemogućnost da se olakša zadatak pružanjem eventualne pomoći, pomenutim formacijama neće se odobriti izvršenje naređenja Jevđevića.«

Sektoru Dinara je naređeno da ne izvještavaju Baćovića o naređenjima Jevđevića, kao i da ne dozvole izvršenje Jevđevićevih naređenja ili eventuralnu inicijativu u ovom pogledu.

General *Spigo*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 46/7a—1, k. 316.
[2] Dobrosav Jevđević.

BROJ 215

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE GRUPE U SPLITU OD 22. VELJAČE 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O BATINANJU UČENIKA MUŠKE REALNE GIMNAZIJE U SPLITU[1]

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
25. veljače 1943-XXI

' KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Grupa u Splitu (IX mob. bataljon)

Br. 160/2/III Split, 22. veljače 1943-XXI

Predmet: Talijanski učenici izbatinali hrvatske učenike.

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINET Z a d a r

GUVERNATORATU DALMACIJE
— Glavna uprava policije —
(Prilog uz dopis br. 6867 od 8. o. m.) Z a d a r

EKSELENCIJI PREFEKTU
(Prilog uz dopis br. 741 od 11. o. m.) S p l i t

Na dan 27. prošlog mjeseca, zamjenik komandanta GIL-a[2] u Splitu, dr Barberis, zamolio je upravitelja Muške realne gimnazije, prof. Erosa Lugimbuhlia, da u 17 sati u pratnji prof. Sarnon, suradnika GIL-a, uputi u njegovu kancelariju učenike poznate zbog protutalijanskih osjećaja, odnosno filokomunističkih tendencija. Učenici koje je trebalo pozvati su slijedeći:

— Kalođera Marko, Benzon Siniša, Bezić Ivan, Budimir Berislav, Ravlić Nenad i Brkljačić Ivan — svi iz VIII A razreda;Kesić Josip, Kečkemet Obren, Nonveiller Ante, Kasandrić Petar i Kunjić Mirko — iz VIII B razreda; Domazet Josip, Tudorić Gojko i Bašić Ante — iz VII B razreda.

Nakon upućivanja poziva za sastanak u ova tri razreda, nekoliko učenika koje je obavijestio razredni starješina VIII B razreda, Brainovich Igor, izrazilo je svoje negodovanje i nije htjelo da potpiše poziv neznajući za razlog pozivanja. Najzad je intervenirao upravitelj, uspio da ih nagovori, pa su svi potpisali da su primili k znanju.

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka CK SKH — Zagreb, film 49A/9O0—902.
[3] Gioventù Italiana Ldtorio (Omladinska fašistička organizacija).

Usprkos tome, u određeno vrijeme nisu bili prisutni učenici Kalođera, Benzon, Ravlić, Bezić, Kesić i Kasandrić, koji su inače bili najsumnjiviji.

Rukovodilac Barberis strogo je zamjerio sudionicima sastanka i opomenuo ih da vode računa kako će se u buduće ponašati.

Sutradan u 12.30 sati, i učenici koji su prethodnog dana bili odsutni prof. Sarnon je dopratio u zgradu GIL-a. S obzirom da prilikom ulaska u zgradu Benzon nije pozdravio stražu, Barberis, koji je stajao na ulazu da ih sačeka, išamarao je Benzona.

Oni su također opomenuti i saopćeno im je da će biti smatrani kao taoci i podvrgnuti represalijama u slučaju da se sazna sa rovarenje među učenicima.

U vezi sa spomenutim sastankom, jedino roditelji Bezića i Kečkemeta su se zabrinuli i došli kod upravitelja Lugimbuhlia, izjavivši da će oni odgovorati za postupke svojih sinova.

Ujutro 4. ovog mjeseca, u zgradi GIL-a izbio je poznati požar.

Navečer istoga dana, nastavnik fizičkog odgoja, profesor Bocco, izvjestio je upravitelja Lugimbuhlia da je komanda GIL odlučila, sutra u 11.30 sati, poduzeti opće batinanje ranije opomenutih učenika Muške realne gimnazije i da je, stoga, potrebno ove mladiće pustiti ranije, tj. prije svršetka predavanja, kako bi se time olakšao posao kaznenom odjeljenju.

Upravitelj, uznemiren, požurio je da odmah izvjesti profesora Volpija, koji je zamjenjivao odsutnog školskog nadzornika, kako bi isti na vrijeme poduzeo potrebne mjere. Ovaj je zaista na vrijeme, sutradan, upoznao kvestora i dr Spolidora iz Kr. prefekture, jer nije uspio neposredno izvijestiti ekselenciju prefekta.

Upravitelj Lugimbuhlia istog je jutra, sa svoje strane, telefonirao zamjeniku komandanta Barberisu da bi ga posavjetovao, predočivši mu necjelishodnost intervencije protiv njegovih učenika, koji nemaju nikakve veze sa požarom, kao i na necjelishodnost da batinanje poduzme upravo i neposrednoj blizini škole. Istodobno mu je saopćio da će predavanja završiti u uobičajeno vrijeme.

Barberis je potvrdio da će akcija ipak biti ostvarena i uvjerio ga da će se on sa ostalim fašistima nalaziti podalje od škole, na kraju ulice D. Alighieri, upravo zbog toga da ne bi omalovažio školu.

Tako su predavanja kao i redovno završena u 12.30 sati.

Prof. Bocco je u gimnastičkoj dvorni držao sat VIII B razredu i, po završenom predavanju, pozvao također i VIII A razred pod izgovorom da mora sastaviti košarkaške momčadi koje će zastupati boje dva razreda radi održavanja međusobnog takmičenja.

Nekoliko minuta kasnije, zadržavši učenike koje je odredio da predstavljaju boje odgovarajućih razreda — slab izgovor da bi daleko od poprišta zadržao mladiće upisane u GIL — ostale je pustio. Cim su ovi napustili gimnastičku dvoranu, iznenada su ih napali i zlostavljali fašisti

GIL-a, koji su bili sakriveni iza stupova u predvorju škole. Nekoliko učenika je pokušalo bježati ali su ih fašisti gonili sve do ulaza u školu, kao i u dvorištu Klasične gimnazije.

Svjedoci ovog uzbudljivog događaja su: tajnica Realne gimnazije i školski podvornici.

Ovo kazneno odjeljenje pod rukovodstvom Barberisa sačinjavalo je: ađutant komandanta, načelnik gimnastičko-sportskog odjeljenja, administrator, prof. Scarfatti, sportski službenik ustanove, i nekoliko fašista, među kojima i izvjestan Bonavia, kojeg je prepoznao jedan od napadnutih učenika. Svi su bili odjeveni u građansko odijelo.

Nakon obavljenog posla kada su, zadovoljni, htjeli da se vrate, prof. Scarfati je, da bi se upotpunilo veselje, predložio da se obrade i drugi učenici, koje je prof. Bocco bio zadržao. Prijedlog su sa oduševljenjem prihvatili ostali kamerati, pa su se rasporedili kao i ranije.

Na taj način su učenici koje je sa toliko licemjerstva mislio prof. Bocco da će ih spasiti, ipak sačekani i napadnuti sve dok nije uspio utuviti u usijane glave razdraženih batinaša koji su — pogrešno — mlatili upravo one koje nije trebalo batinati.

Tako se završila kaznena akcija koju je Muškoj realnoj gimnaziji obećao zamjenik komandanta Barberis.

Na dan 6. ovog mjeseca, roditelji slijedećih, dosta ozbiljno premlaćenih učenika uložili su prigovor [...]

BROJ 216

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI'

BRZOJAV

Datum odlaska:23-11-43.
i 19.50s.
sat dolaska: 24-11-43.
2 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO
Br. 3114
Stiglo 24. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje:

KOMANDI V i VI ARM. KORPUSA

Br. 3006/0p.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 23. VELJAČE 1943.

Aktivnost ustanika:

U potvrdu onoga što je javljeno izvještajem od 16-og tek. proizlazi da je više aviona za koje se smatra da su ruske ili engleske nacionalnosti nadlijetalo Velebit dana 15-og i 16-og tek.

Na području Velići (Split VQ-VS-BU) primjećene ustaničke koncentracije koje izgleda namjeravaju da napadnu uporište Trilj (Split VM-BU).

Ustaničke snage dislocirane na području Rajevac (Knin QO-FG-EZ) i Vojnovićevo polje (Knin RK-EZ) pokušavaju da ometaju pokrete div. »Sassari« prema Bruvnu i Gračacu.

SEKTOR »ZARA«

Za vrijeme izviđanja područja Jankolovica (Zirje MK-CZ) nađen je poljski telefonski aparat u ispravnom stanju.

SEKTOR »BERGAMO«

Izviđanje na području Biočić (Šibenik SP-CU) Miočić (Šibenik SR-CS).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 23/2—1, k. 344.

Na ustanički pokret duž staze između Sv. Lovre i kote 569 na Kozjak (Split TP-BS) ispaljene minobacačke mine.

SEKTOR »SASSARI«

Jedinice u dejstvu nastavljaju pokret na Gračac koji će vjerojatno biti dostignut 25-og tek.

SEKTOR »CELERE«

Uslijed dejstva na području Gaćelezi (Zirje PN-CC) naselje je porušeno.

Posada i stanovništvo evakuirani u Mala Čista (Zirje PN-CS).

Dvije sumnjive osobe, na poziv da stanu, bacile su ručne bombe na patrolu karabinjera iz Šibenika i pobjegle. Jedna je ubijena, a za drugom se traga. Mi nismo imali nijedan gubitak.

AKTIVNOST ZRAKOPLOVSTVA

Bombardiranje područja Neteka (Knin Si-EQ) i Mazin (Knin ZH-EZ) i pokret duž puta Mazin—G. Lapac.

Nebo vedro.

General *Spigo*

Upućene kopije: Ekselenciji
Pom. nač. štaba
Op. odjelj.
»O« odjelj.
Karabinjerima

BROJ 217

IZVJEŠTAJ KOMANDE 107. LEGIJE CRNIH KOŠULJA OD 24. VELJAČE 1943. O RUŠENJU TELEFONSKO-TELEGRAFSKIH STUPOVA IZMEĐU DABRA I PERKOVICA[1]

VEOMA HITNO

DOBROVOLJNA MILICIJA ZA NACIONALNU SIGURNOST
Komanda 107. legije crnih košulja »F. Rismondo«

Političko-istražno odjeljenje

Br. 1106/B/6 Zadar, 24. veljače 1943-XXI

Predmet: Sječa telegrafsko-telefonskih stupova na liniji Šibenik—Split.

EKSELENCIJI GUVERNERU DALMACIJE Z a d a r

EKSELENCIJI PREFEKTU PROVINCIJE Z a d a r

i na znanje:

GLAVNOJ KOMANDI DOBROVOLJNE MILICIJE
ZA NACIONALNU SIGURNOST
(Politička služba) R im

Prošle noći partizani su presjekli 200 stupova telegrafsko-telefonske linije između Dabra i Perkovića, duž željezničke pruge Šibenik—Split.

Ova linija, koja je već jednom prekinuta i nedavno osposobljena, bit će popravljena u roku od jednog tjedna.

GUVERNATORAT DALMACIJE
Primljeno:
25. veljače 1943-XXI
Br. 10351

Načelnik
Političko-istražnog odjeljenja
console
Ivan Scalchi

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 20/4—1, k. 572.

BROJ 218

IZJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U ŠIBENIKU OD 24. VELJAČE 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O BACANJU BOČICE S PRLJAVOM VODOM NA TALIJANSKOG KAPETANA U ŠIBENIKU OD STRANE PIONIRA[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Unutrašnja četa u Šibeniku — IX mob. bataljon

Br. 20/31/111 Šibenik, 24. veljače 1943-XXI

Predmet: Izvještaj.

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINET Zadar

GUVERNATORATU DALMACIJE — VOJNI KABINET Zadar

GUVERNATORATU DALMACIJE — GLAVNA UPRAVA POLICIJE **Zadar**

KOMANDANTU XVIII ARMIJSKOG KORPUSA VP 118

[Ostale adrese izostavljene]

U 11.45 sati, 24. ovog mjeseca, u poprečnoj ulici Calle Large u Šibeniku, dva dječaka od 7 odnosno 10 godina, bacili su bočicu sa prljavom vodom na kapetana liječnika Matitti Attilia, na službi u vojnoj bolnici 170, i lakše mu isprljali uniformu.

Spomenuti dječaci su privedeni i predati mjesnom Povjereništvu javne sigurnosti.

Komandir čete,
kapetan:
potpisan: *Giuseppe Bungaro*

(M. P.)

(tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3U/1U—1, K. 575.

BROJ 219

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA KOMANDE TALIJANSKOG OSAMNAESTOG KORPUSA OD 25. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Predmet: Ge

Datum dolaska: 25/2/43
i sat23,35
sat polaska :

OD KOMANDE XVIII A.K.
KOMANDI SUPERSLODE
i na znanje:
KOMANDI V ARM. KORP.
KOMANDI VI ARM. KORP.
GRUPI DOBBIO

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO
Br. 3234
Stiglo 26. veljače 1943-XXII

(Pri komandi Lüthers — preko tal. misije)
Br. 3138/op.

IZVJEŠTAJ ZA 25. VELJAČE 1943. U 18 SATI

Aktivnost ustanika:

Zapaženi partizanski odredi u zoni Ostrogasica (Šibenik SI-SL-CM). Sabotaža telegrafske linije blizu Primorskog Doca (Šibenik SL-BZ) (oborena 32 stupa). U toku je uspostavljanje.

SEKTORI »ŽARA« I »CELERE«

Redovna aktivnost izviđanja i postavljanja zasjeda.

SEKTOR »BERGAMO«

Dinarska formacija se sukobila sa ustanicima u zoni Svjlaja (Split UK-CM). Gubici M.V.A.C. jedan ranjen; protivnički — jedan mrtav i dva ranjena.

[...]

ZRAČNA AKTIVNOST

Bombardiranje i mitraljiranje luke Podgora (Makarska ZV-AR) i Tučepi (Makarska ZT-AI). Potopljeni čamci, oštećeno pristanište i sjedište partizanske komande. Nebo vedro.

General *Spigo*

8 k o p i j a
1 Ekselenciji
1 Nač. štaba
1 Pom. nač. štaba
2 Operativnom odjelj.
1 Obavještaj. odjeljenj.
1 Kr. karab.
1 odjeljenju za vezu

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 25/2a—1, k. 344.

BROJ 220

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 26. VELJAČE 1943. VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O POTAPANJU MOTORNOG JEDRENJAKA »SRETNI OTAC«[1]

PREDMET: Datum otpreme 26. veljače 43.
i prijema:
Pisani brzojav: sat

OD MARIDALMACIJE
SUPERSLODI
SUPERSLODI — ODJELJ. ZA VEZU SA KR. MORN.
VI. ARM. KORPUSU
MORNARICI — RIJEKA
XVIII ARM. KORPUSU

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 3309
Stiglo 27. velj. 1943. XXI

Br. 5454 prot.

AKTIVNOST ZA POSLJEDNJA 24 SATA

[...]

Mlađi vodnik, signalista i mornar-osmatrač u Grpašćaku (Dugi Otok), pri povratku iz nabavke hrane i soli, zarobljeni su od strane partizana. U 10.25 izvršeno je zračno izviđanje i fotografiranje Podgore, kojim se otkrilo da su skoro potpuno potopljene i uništene plovne jedinice u pristaništu i da su pričinjene štete gatu i zgradama.

Motorni jedrenjak koji je potopljen noću između 22. i 23. pred Povljem (Brač) jeste »Sretni otac« iz Povija od 30 tona, čijeg su vlasnika izgleda zadržali ustanici.[2] Cisternu »Cassala« prati torp. T. 1, Torp. »Giovannini« iz Zadra u Split sa komandantom 18. arm. korp.

Pojačan nadzor nad podmornicama iz zraka i s mora.

27. II. Admiral *Bobbiese*
MR

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 16/2, k. 365A.
[2] Vidi dok. br. 237.

BROJ 221

IZVJEŠTAJ KOMANDE KARABINJERA DALMACIJE OD 26. VELJAČE 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O SPROVEDENOJ MOBILIZACIJI ZA PARTIZANE U SPLITU I OKOLICI[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Odjeljenje službi

Pov. br. 64/7 VP 141, 26. veljače 1943-XXI

Predmet: Mobilizacija partizana.
Raspored ustanika.

GUVERNATORATU DALMACIJE — VOJNI KABINET Zadar

i na znanje:

GUVERNATORATU DALMACIJE — KABINET Zadar

GUVERNATORATU DALMACIJE — POSEBNOM SEKRETARIJATU Zadar

Dostavlja se, radi znanja, prepis slijedećeg dopisa karabinjerske grupe u Splitu, od 24. ovog mjeseca, dostavljenog Komandi divizije »■Bergamo-« i Komandi područja Split:

»Iz pouzdanog izvora se saznaje da su se ustanici raspoređeni u Zrnovnici prebacili u pravcu Bosne, nakon što su u ovom rajonu mobilizirali sve muškarce od 17—40 godina starosti. Sličnu, prinudnu mobilizaciju sproveli su u selima: Podstrana (sekcija Split, razmjera 1:100.000: UQ-BL), Poljica, Kučine i Mravince (sekcija Split, razm. 1:100.000: UM-BN).

Opća mobilizacija koju su ustanici sproveli na svim teritorijama bivše Jugoslavije dostiže, po svemu sudeći, 80.000 ljudi.

Ima osnova vjerovanju da je među splitskim mladićima podijeljeno oko 1200 regrutnih poziva i da su se mnogi od njih odazvali uslijed propagande koja je, kako izgleda, sprovedena među đacima.

Komandant
Kr. karabinjera Dalmacije
pukovnik :
Giuseppe Butti

(M. P.)

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 25/4—1, k. 572.

BROJ 222

NAREĐENJE VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—__DALMACIJA« OD 27. VELJAČE 1943. KOMANDI 18. ARMIJSKOG KORPUSA ZA PODUZIMANJE KOMBINIRANE REPRESIVNE AKCIJE U ZONI ŽIVOGOŠĆE—IGRANE—DRASNICE ZBOG PARTIZANSKIH NAPADA NA TALIJANSKE PLOVNE OBJEKTE[1]

RSA /

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»►SLOVENIJA—DALMACIJA«
(2. armija)

3. ožujka 1943.

OPERATIVNO ODJELJENJE V. P. 10, 27. veljače 1943-XXI

Prot. br. 3325 — Povjerljivo

Predmet: Ugušivanje partizanskog gusarstva:
kombinirana represivna dejstva.

KOMANDI 18. ARM. KORPUSA V. pošta 118

KOMANDI RATNE MORNARICE DALMACIJE S p l i t

i na znanje:

KOMANDI 6. ARM. KORPUSA V. pošta 29

KOMANDI ZRAKOPLOVSTVA OR¥2. SNAGA
«-SLOVENIJA—DALMACIJA« V. pošta 10
— Taktičko zrakoplovstvo

K-DA 2. ARMIJE

Primljeno 2. ožujka
1943.
Br. 3506

Pozivam se na telegram K-de Mornarice Dalmacije br. 4830 od 20 tek.[2]

— U vezi posljednjeg stava navedenog brzojava, ističem da akcija odmazde, u zoni Zivogošće—Igrane—Drašnice, koju je odobrila ova ko-

* Snimak prijepisa originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV—I—T—821, film 298/11—12.

* Tim telegramom Je Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« obavještena da represivna akcija u zoni ZivogoSća nije izvršena zbog nemogućnosti sudjelovanja jedinica sa kopna i da Je obalski nadzor, koji spada u nadležnost mornarice, potpuno ostvaren, ali da to nije slučaj 1 na kopnu (Ahriv VII, arhiva talijanska, reg. br. 17/2. k 213).

manda 3. siječnja, još do danas nije mogla biti izvršena, jer je izostalo predviđeno dejstvo jedinica KoV.[3]

Iako sam svjestan ograničenja koja nameću višestruki zahtjevi podređenih komandi združenih jedinica, napominjem da je apsolutno nedopustivo, naročito za naš prestiž, da se može ostaviti nekažnjen bilo kakav gusarski akt partizana.

Neophodno je, međutim, da svakoj partizanskoj gusarskoj aktivnosti odmah uslijedi naša energična odmazda, koju treba izvršiti pomoću svih kopnenih, pomorskih i zračnih sredstava koja su na dohvatu ruke ili se za kratko vrijeme mogu prikupiti.

Dodajem da ta kombinirana dejstva, pored neposrednog rezultata suzbijanja i odmazde, doprinose stvaranju boljih uvjeta opće sigurnosti u zoni; stoga ih treba smatrati utoliko potrebnijim i korisnijim ukoliko je obalska okupacija ograničenija, tako da se povremenim prisustvom sile postigne kontinuitet teritorijalne kontrole, koju nam ograničeno raspolaganje snagama onemogućava da vršimo.

— U posebnom slučaju na koji se odnosi gore navedeni brzojav, s obzirom da je u istoj zoni u kratkom vremenskom odstojanju uslijedio incident koji je prouzrokovao smrt lučkog kapetana Gregoritija,[4] smatram da ovu stvar ne treba pustiti da prođe. Stoga potvrđujem potrebu za brzim i energičnim našim dejstvom.

Komandant
general *Robotti*

Za točnost prijepisa

Načelnik štaba
brigadni general (M.P.)
Clemente Primieri

[3] Akcija je naređena zbog zarobljavanja četiri motorna jedrenjaka od strane partizanskih motornih čamaca kod Igrana. Vidi dok. br. 125.

[4] Kapetan Bruno Gregoretti je ubijen prilikom napada posade partizanske pomorske postaje Igrane na talijanski brod »NAP-2« 7. veljače 1913. godine, kod Drvenika. Vidi dok. br. 67, 223 i 237.

BROJ 223

TELEGRAM VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA— __DALMACIJA« OD 28. VELJAČE 1943. POTCINJENIM KOMANDAMA ZA PODUZIMANJE REPRESIVNE AKCIJE NA ZAOSTROG ZBOG UBOJSTVA KAPETANA GREGORETIJA[1]

rzb
Brzojav V. P. 10. 28. veljače 1943-XXI

OD SUPERSLODE — OPERATIV. ODJELJENJE
XVIII ARM. KORPUSU
MARIDALMACIJA — SPLIT

i na znanje:

AEROTAKTICKOJ KOM-DI SUPERSLODE

Nr. 3333 prot.

Dostavljam izvod telegrama 5518 poslatog od Maridalmacije ovoj komandi 27. t. m.

Počinje/ ./.

»Smatram za potrebu da se svi obalski centri između Makarske i Graca metodički podvrgnu bombardiranju iz zraka sa osobitom pažnjom na Zaostrog u cilju represalija zbog ubojstva kapetana Gregorettija.[2] Pomenuta bombardiranja bi morala biti najavljena Maridalmaciji da bi se izbjeglo da se jedinice nadzorne službe nađu u zoni za vrijeme bombardiranja. Admiral Bobbiese.«

Završava.

Kom-de XVIII-og arm. korpusa i Maridalmacije, neposredno nadležne, zamoljene su da poduzmu što prije snažnu zračno-pomorsku akciju represalija na Zaostrog, imajući u vidu da takve akcije moraju da se izvrše smjesta i energično, jer naš prestiž zahtjeva da se ne (kažem ne) ostave nekažnjeni postupci partizanskog gusarstva, kao što se tvrdi u aktu 3325 ove komande od 27. t. m. Direktni sporazumi u vezi toga između zainteresiranih komandi. Želio bih da budem upoznat s rezultatima akcije.

General *Robotti*

13/9[1] na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.

[2] O pogibiji kapetana Gregorettija vidi dok br. 67, 222 i 237.

BROJ 224

IZVJEŠTAJ SEKRETARA FAŠISTIČKE STRANKE U ZADRU OD 2. OŽUJKA 1943. FAŠISTIČKOM FEDERALNOM SEKRETARU O POLITIČKOJ SITUACIJI U DALMACIJI[1]

NACIONALNA FAŠISTIČKA STRANKA
Borbena fašistička federacija — Zadar

Br. 483/NB T A J N O Zadar, 2. ožujka 1943-XXI

POLITIČKO ODJELJENJE

Predmet: Politička situacija

FEDERALNOM SEKRETARU

Z a d a r

Vrijeme tiranije primorava me da vam slikovito izložim neke aspekte situacije u Dalmaciji i, usput, neke osobitosti koje, po mom mišljenju, utječu na političku situaciju.

Prelazim preko mnogih grešaka koje su se ispoljile za vrijeme administracije Bastianinija[2] da bi ih izrazio jednom lakonskom izrekom: »•Dalmacijom se upravlja, ona nije poprište visoke diplomacije!«

Administracija u Dalmaciji bila je dosad zbrkana. Kruto organizirana, birokratizirala je javnu službu i omogućila korupciju a istodobno oduzela potrebnu elastičnost i izvršnu brzinu.

Prema jednom mišljenju koje kruži, funkcionirala je »opskrbna struktura Guvernatorata« ali, to je samo jedno mišljenje da je i ona ipak stvorila ustanove »zatvorenog ciklusa« paralizirajući inicijativu pojedinca koja je ranije bila inteligentno ekspeditivna.

S.A.C.A. (Jadransko trgovačko akcionarsko poduzeće), filijala Nacionalne banke rada preuzela je na sebe monopol talijansko-hrvatske razmjene, a to je odskočna daska za jednu grupu špekulanata. Dovoljno je navesti slučaj ogrijevnog drveta koje je S.A.C.A. prodala za 60 lira po kvintalu na temelju kupovne cijene od 40 lira, a prodavcu hoće sada nametnuti (braći Miljuš iz Obrovca) cijenu od 28 lira po kvintalu. Prilikom svake razmjene S.A.C.A. zaračunava odvratne namete, kao u slučaju kompenziranja kožne robe u zamjenu za lokalne cigarete (Martinelli Leonardo).

Režim otkupa, uveden uz mnogo apriorističan kriterij, ozbiljno je utjecao na političku situaciju i često se pretvarao u teške krvave incidente (Božava). Svojina u Dalmaciji je, kao što je poznato, veoma usit-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 4/2—1, k. 576.
[3] Giuseppe Bastianini guverner Dalmacije do 14. veljače 1943. godine. Vidi dok. br. 207.

njena a skromna produktivnost pojedinca je, nažalost, ravna njegovim obiteljskim potrebama. Pored toga, pojam svojine uhvatio je tako dubok korijen u dalmatinsko stanovništvo da veoma često i među braćom dolazi do teških krvavih obračuna zbog beznačajnih interesnih nesporazuma. Poznato je da seljaci ponekad propješače po nekoliko kilometara da bi sišli u grad i prodah samo 4 jaja. Često se događalo da se ovim seljacima silom oduzimaju jaja uz mnogo nižu cijenu od one koju su preprodavci S.A.D.A.C. određivali za preprodavana jaja iz hladnjaka koja su puštah u promet.

Nisam bez razloga započeo ovaj dopis izvjesnim ekonomskim podacima, jer u mudroj ekonomskoj administraciji leži tajna javne službe u Dalmaciji.

Politička situacija koja je u Dalmaciji, ponavljam, rezultat one krupnim greškama popraćene ekonomike, može se normalizirati jedino ako se izvrši čistka među kadrovima koji obavljaju dominantne funkcije.

Nesreća je što su zajedno sa vrijednim ljudima u Dalmaciju upućeni i avanturisti koji su željeli da se u Dalmaciji obogate, zanemarujući svaku odgovornost i osjetljiv zadatak koji im je povjeren. Slučajevi korupcije sve više su se širili. Da bi naveo jedan primjer o razmjerama nekih zahtjeva od strane funkcionera Guvernatorata, iznosim slučaj trgovca Capurso iz Kotora kojemu se htjelo iznuditi 40.000 lira da bi mu se skinula zabrana na izvjesnu količinu vina koje je namjenio izvozu. Pukovnik Inglese i major Villacci, i jedan i drugi vojni službenici, nudili su oslobađanje zatvorenika uz odvratne zahtjeve od njihovih supruga a, osim toga, i jedan i drugi imaju nastrano ponašanje, što je bio razlog nezgodnih incidenata. Kada se o tome saznalo i kada je predstojala opasnost da budu primjerno kažnjeni, u blagonaklonoj ekscelenciji Bozzi i »in extremis« našli su pobornika koji se nije ustručavao da ustane protiv cijelog Specijalnog suda kojemu su ova dvojica bila predata, zahtijevajući masovno otpuštanje članova suda. Na ovo vam ukazujem po dužnosti i zbog pravde, naročito zbog toga što nije pravo da među krivcima budu svrstani i čestiti funkcioneri koji su mnogo zadužili Domovinu. Udariti po svima bez razlike jedino bi značilo čuvanje ugleda, čime se nastoji prikriti izvjesne nepravilnosti iz straha da se ne podcijeni vlast, ali udariti po krivcima može jedino izdignuti ugled Vlasti.

Dalmatinci su osjetljivi, gordi kao što su uopće svi primitivci, preziru polovične mjere i vole snagu i pravdu, bez obzira koliko ona bila stroga.

Tako ih je preodgojila »Prejasna« i od njih napravila vjerne podanike, spremne da za nju poginu.

Treba Zadranima priznati njihov patriotizam pa će oni izaći iz svoje izoliranosti, a anektiranim Dalmatincima treba priznati dokaze njihove lojalnosti udjeljujući im s vremena na vrijeme pohvale (zavaravanje odlikovanjima ima posebnu vrijednost) i izjednačiti primanja inorodaca na pravednim temeljima i ne mnogo daleko od primanja nacionalnih podanika (inoroci primaju plaće koje, načelno, ne prelaze 700

lira mjesečno), imajući u vidu da oskudica najprije stvara nezadovoljstvo a kasnije neprijateljstvo.

Na odgovorne položaje treba postaviti ljude dokazanog povjerenja, ekonomski neovisne ili bar odabrane među onim siromašnijima koji takvi ostaju iz apostolske vjernosti. U sadašnjem trenutku najpogodniji su talijanski starosjedioci Dalmatinci, Istrani, Mlečani ili pak Poluostrvljani koji su dugo boravili u Dalmaciji i da su, kao npr. potpukovnik Moroni, svijesni zadataka koje im Domovina povjerava.

Molim federala da ukaže ekscelenciji guverneru na cjelishodnost da odredi jedan tajni savjet u koji treba pozvati političare bivše Jugoslavije, isključivo sa savjetodavnim glasom, a koji mogu da osvijetle rad guvernera u svim problemima Dalmacije. Po mom mišljenju, u savjet bi mogli ući:

— dr Niko Novaković, bivši ministar u Kabinetu Stojadinovića, pravoslavac, sada u Zadru;

— dr Đorđe Drašković, bivši poslanik, sada u Kotoru, nedavno odlikovan Viteškim križom Talijanske Krune;

— dr Subotić, bivši poslanik, sa boravištem u Splitu, pravoslavac;

— pop Sergi je Urukalo, pravoslavni prota u Splitu, proglašen za zamjenika pok. Trifunovića;

— dr Jablanović, ranije Ccrtelazzo, Hrvat, bivši ban Dalmacije, solidne kulture i inteligentan pa mu se stoga treba oprezno približiti bez ignoriranja. Blizu je i lako ga se može kontrolirati.

Ovima treba dodati sunarodnike: nacionalnog cons. Niku Luxarda, prof. Giuseppea Praga, nadbiskupa Munzanija, federala, prefekta Zadra i dva prefekta provincije Split i Kotor.

Vicesekretar:

(M. P.) potpis nečitljiv

BROJ 225

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE GRUPE U ZADRU OD 2. OŽUJKA 1943. O BJEGSTVU ZATVORENIKA IZ ZATVORA U PREKU[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
XXII mob. bataljon — grupa u Zadru

Br. 359/2/III Zadar, 2. ožujka 1943-XXI

Predmet: Partizani omogućili bjekstvo zatvorenicima iz zatvora u Preku.

GUVERNATORATU DALMACIJE	Z a d a r
KR. PREFEKTURI — KABINET	Z a d a r
KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »ŽARA«	VP 141
KOMANDI KR. KARABINJERA DALMACIJE	Z a d a r

[Ostale adrese izostavljene]

U nastavku i kao dopuna jutarnjeg izvještaja od danas, a u vezi sa bjekstvom 17 zatvorenika iz zatvora u Preku, izvještavam slijedeće:

Protekle noći, malo prije 24 sata, tri naoružana partizana[2] koristeći pomrčinu došla su preko polja direktno na nasip zatvora u Preko, postavila jednu dasku, koju su našli na licu mjesta, između zida koji omeđuje zatvor i prozora — na udaljenju oko dva metra — i tako improvizirala mostić iznad ulice Cale.

Kada su na taj način stigli do zatvorskog prozora (neosiguranog rešetkom), razbili su staklo upotrijebivši maramicu natopljenu pastom od brašna da bi izbjegli buku, kroz razbijeno staklo otvorili prozor, ušli unutra i uputili se pravo ka vratima koja vode u zatvorsko pretsoblje.

Vrata su bila zatvorena lokotom ali su ga oni s jedne strane oslobodili skinuvši za vrtnje.

Tako su stigli do zatvorskog predsoblja čija veza nije bila osigurana lokotom pa su se vrata sa vanjske strane mogla otvoriti.

Tada je jedan od naoružanih partizana, koji je imao džepnu baterijsku lampu, uspostavio vezu sa zatvorenicima — ukupno njih 24, razmještena u tri zatvorske prostorije — i upitao ih da li hoće samovoljno krenuti u šumu. Druga dvojica su ostala na balkonu spomenutog pretsoblja.

Pristalo je 17 zatvorenika, i to:

1. Lovrić Josipa Frane, star 30 godina iz Preka, koji je očekivao suđenje zbog prekršaja propisa o propusnicama.

U očekivanju suđenja zbog pružanja pomoći ustanicima:

2. Grzunov Božidara Bianko, star 21 godinu iz Kala;
3. Lukin Simuna Pavle, star 29 godina, iz Kala;

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arnivu Vn, mikroteka CK SKH — Zagreb, film 49A/904—906.
[2] Akciju je izvela grupa ilegalaca u suradnji s partijskom organizacijom Preka.

4. Sarin pok. Mate Blaženko, star 30 godina, iz Kale;
5. Vidov Šimuna Emil, star 19 godina, iz Kale;
6. Rakvin pok. Mate Marija, stara 19 godina, iz Kale;
7. Jurin Antuna Blaženka, stara 25 godina, iz Kale;

U očekivanju interniranja kao članovi rodbine odmetnika:

8. Šakota pok. Luke Grisogono Mesa, stara 65 godina, iz Zdrelca;
9. Sakota Grisigono Mesa Beatriče, stara 29 godina, iz Zdrelca;
10. Cosić pok. Božidara Lucija, stara 55 godina iz Zdrelca;
11. Blagadan Petra Oliva, stara 18 godina iz Kukljice;
12. Martinović Mira Marija, stara 20 godina, iz Kukljice;
13. Lisica pok. Jadre Ivanka, stara 16 godina, iz Kukljice;
14. Bačić Biađia Ivanka, stara 47 godina, iz Kukljice;
15. Lonić pok. Bože Toma, star 59 godina, iz Kukljice;
16. Mavra pok. Mate Ana, stara 59 godina, iz Kukljice;
17. Lonić Ante Berislav, star 21 godinu, iz Kukljice.

Preostala sedmorica, također zatvoreni kao članovi rodbine odmetnika, odbili su da prihvate prijedlog. Na jednog od njih, koji je prilikom dosta glasnog izražavanja svog protivljenja uz opasnost da skrene pažnju jednoj mješovitoj vojnoj karabinjerskoj patroli, koja je upravo tog trenutka prolazila putem vraćajući se iz izviđanja obližnjeg zaseoka, nepoznati partizan je uperio pušku da bi ga ušutkao.

Nakon izvršenja ovog posla, koji je trajao ukupno petnaestak minuta, tri partizana i 17 zatvorenika krenuli su istim putom u suprotnom pravcu, uputili se van sela i nestali preko polja.

Tamničar Rusev Nikole Toma, star 47 godina, iz Preka, stanovnik anektirane teritorije, dao je svoju izjavu prema kojoj se u 22 sata povukao u svoj stan, koji se nalazi u istoj zgradi iznad zatvorskih prostorija, i legao da spava. Izjavio je da u toku noći nije čuo nikakvu buku već da je izvršeno bjekstvo primjetio tek jutros i odmah izvjestio karabinjere.

U očekivanju da se bolje razjasni njegov položaj s obzirom da u svakom slučaju mora odgovarati za bjekstvo, bez obzira da li je izvršeno njegovom nepažnjom ili u dogovoru, prema naređenju ekselencije prefekta imenovani je zajedno sa svojom suprugom stavljen u pritvor.

Zatvor privremeno osiguravaju dijelovi mjesnog bataljona »Vespri« dok ne bude određen novi tamničar. Sedmorica zatvorenika koji nisu prihvatili prijedlog za bjekstvo, po naređenju ekselencije prefekta pušteni su na slobodu kao nagrada za njihovo držanje u navedenom slučaju.

Za službeno odsutnog komandanta,
majora:
Efisia Ligaša
poručnik, *Salatiello*

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
3. 3. 1943-XXI

BROJ 226

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE GRUPE U ZADRU OD 3. OŽUJKA 1943. O NAPADU PARTIZANA NA GRUPU KARABINJERA I CRNIH KOŠULJA KOD DRAGE[1]

03707

3. ožujka 1943-XXI

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

XXII mob. bataljon — grupa u Zadru

Br. 36/1/III Zadar, 3. ožujka 1943-XXI

Predmet: Vatreni sukob karabinjera i crnokošuljaša sa ustaničkim dijelovima u rajonu Draga.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Z a d a r
KR. PREFEKTURI — KABINET Z a d a r
KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »ZARA« VP141
[Ostale adrese izostavljene]
Dostavljam prijepis izvještaja koji je ovog trenutka primljen od

Kr. karabinjera u Biogradu:

»U 16.35 sati, 2. ovog mjeseca, 5 karabinjera iz stanice Draga, zajedno sa 7 crnokošuljaša iz 112. bataljona »Tevere«, za vrijeme izviđanja na granici Draga—Murter, napadnuto je iz zasjede od preko 50 ustanika[2] rafalima iz mitraljeza i puškomitraljeza, i sa tri granate i minobacača.

Poginuli su:

— karabinjeri: Guariniello Silvio i Santosuosso Pastore, i jedan i drugi aktivni pripadnici 3. čete XV karabinjerskog mobiliziranog bataljona;

— crnokošuljaši: Zaccarelli Francesco, Finangeli Oscar i Bassetti Enrico — svi iz 112. crnokošuljaškog bataljona »Tevere«.

Preostali vojnici, u nemogućnosti da reagiraju zbog neprekidne neprijateljske vatre, uputili su se prema sjeveru i susreli komandanta spomenutog crnokošuljaškog bataljona, consola Troatta Alfonsa, koji se tamo nalazio u akciji pročešljavanja. Svi zajedno vratili su se na mjesto sukoba, ukrcali poginule na kamion i prebacili u Pirovac, gdje je i sjedište bataljona.

Ustanici su od žrtava uzeli oružje i municiju, kao i odjeću sa karabinjera Guariniella.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva taliianska, reg. br. 22/5. k. 579.

[2] Akciju je izvršila Primorska partizanska četa. Vidi još dok. br. 228.

Po potrebi dostavit će se naknadni podaci.«

Za službeno odsutnog komandanta grupe
majora *Efisia Ligaša*
(M. P.) potpis: nečitljiv

BROJ 227

OBAVJEŠTENJE GUVERNERA DALMACIJE OD 3. OŽUJKA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O SUGLASNOSTI ZA EVAKUIRANJE STANOVNIKA SRIME IZABLACA[1]

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Odjeljenje civilnih poslova
Br. 2762/Civ. posl./O/R
Primljeno: 8. ožujka 1943-XXI

GUVERNER DALMACIJE

Br. 2010/Voj. kab. Zadar, 3. ožujka 1943-XXI

Predmet: Vojne zone.

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
(2. ARMIJA)

VP 10

U načelu ne bih bio protivan da se evakuira stanovništvo malih poluotoka Srima i Zablaće,[2] kako je svojim dopisom br. 2263/C. Posi, od 24. veljače predložila ta komanda.

Ovaj postupak spada među one koje je na anektiranoj teritoriji potrebno najbrže primijeniti radi suprotstavljanja sadašnjoj situaciji, kao i situaciji koja može postati još kritičnija.

Nakon mog povratka iz Rima kuda sutra putujem radi referiranja Duce-u, velika mi je želja da se sretnem sa ekscelencijom Višim komandantom radi razmjene mišljenja.

Tom prilikom, između ostalog, mogli bi se razmatrati izvršni modaliteti za ostvarivanja spomenutog prijedloga.

Giunta v. r.

* Snimak originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, mikroteka NAV—I—T—
—821, film 403/805.
* Vidi dok. br. 137, 146, 244, 245, 246, 249, 262 i 264.

BROJ 228

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 4. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

BRZOJAV

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 3674
Stiglo 5. ožujka 1943/XXI

Datum prijema 5/3/1943

8.15

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE

i na znanje:

KOMANDI V I VI ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

Br. 3569/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA DAN 4. OŽUJKA 1943.

Aktivnost ustanika:

Zapaženo tisuću partizana u Tomislavgradu[2] (Livno RP-OP). 390 u Imotskom (Makarska MP-BH), 200 naoružanih sa 12 puškomitraljeza u Ogorju (Split UH-OF-CK) i 2 čete sa 2 puškomitraljeza u Blatu (Makarska VU-BL).

Izgleda da je u zoni Ruda (Split VQ-OB) do Udovičić (Split VO-CD) i Otok (Split Vo-VQ-CD) koncentrirano oko 500 ustanika naoružanih puškama i sa ponekim puškomitraljezom.

Noću uoči 28. veljače remorker »Poderoso« (Silni) je bio gađan artiljerijskom vatrom iz zone Igrane (Makarska XL-AN) bez posljedica; remorker je odgovorio gađajući topovskom vatrom naselje.

Operacija 2 faze Weiss:

Izviđački prepadi u zone Staje (Split US-CK) i Čitluk (Split VH-CK). Nema novosti.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 4/3a—i, k. 344.
[3] Duvno.

U prvim satima jučer 3. ožujka ustanici su ispalili nekoliko rafala iz mitraljeza sa padina Vedrine (Split VO-BU) na otpornu točku Trilj (Split VM-BU). Brzo protivdejstvo ućutkalo je vatru ustanika. Naši gubici: nema, protivnički dva mrtva.

Druge aktivnosti:

SEKTOR »ZARA«: — jedinica crnih košulja pojačana Kr. karabinjerima sukobila se u zoni Prosika (Zirje QI-CO) sa ustaničkom grupom kojoj je sigurno nanijela gubitke koji nisu ustanovljeni. Naši gubici:
5 mrtvih.[3]

SEKTOR »BERGAMO« : — poslije sukoba između ustaša i M.V.A.C. u Vrlici, o čemu javlja saopćenje od 2. t. m. umješale su se naše snage, koje su prekinule sukob i razdvojili zavađene strane uputivši ustaše u Sinj a M.V.A.C. u Kosovo (Šibenik SP-CZ).[4] Za vrijeme sukoba ustaše su pretrpjele gubitke od dva mrtva i dva ranjena i mjesno stanovništvo dva mrtva.

Kolona Hercegovaca[5] otišavši jutros 4. t. m. iz Zagvozda (Makarska ZT-BD) stigla je bez novosti u zonu Posušje (Makarska XV-BL).

SEKTOR »SASSARI«: — Jutros 4. ožujka u 6 sati evakuiran Gračac. Kolona »Sassari« pošla je jutros iz Gračaca i u redu stigla u Malovan (Knin RK-DX) u 11 sati.

Dijelovi za zaštitu pruge priključili se začelju kolone.

SEKTOR »CELERE«: — Nema šta da se javi.

ZRAČNA AKTIVNOST: — Potpomaganje i izviđanje duž pravca kretanja kolone Hercegovaca.

Jak vjetar omeo je potpomaganje kolone »Sassari«.

Vedro.

Puše bura.

General *Spigo*

[3] Vidi dok. br. 226.
* Vidi dok. br. 31».
[5] Hercegovački četnici, pod komandom majora Petra Baćovića, upučeni su iz Kninske krajine u Hercegovinu radi sudjelovanja u drugoj fazi četvrte neprijateljske ofenzive »Weiss«.

BROJ 229

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 5. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

BRZOJAV

VISA KOMANDA ORU2ANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 3744
Stiglo 6. ožujka 1943/XXI

Datum i sat: slanja 5/3/43/XXI u 20.30
prijema 6/3/43/XXI u 0,25

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP. SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje:

KOMANDI V i VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

Br. 3626/Op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA DAN 5. OŽUJKA 1943/XII

Aktivnost ustanika:

Grupacija 2. faze Weiss: izviđački upadi u zonama Damjanović (Split UQ-CM), Pećina Kulica (Split VK-VO-CF) i Jerković (Split VN-BU). Nema šta da se javi.

SEKTOR «-ŽARA«: kao odgovor za odvođenje i ubojstvo sunarodnika u Petrčane (Zadar XL—DT) o čemu je javljeno izvještajem od 1 t. m. Za napad na Kr. karab. i crne koš. u Prosiki[2] (Zirje OI-CQ) o čemu izvještaj od 4. o. g. tekućeg i za ubojstvo našeg špijuna u Zečevu (Šibenik QK-QM-DE), Ekselencija Guverner je naredio da se strijelja 14 političkih uhapšenika iz zatvora u Zadru. Strijeljanje izvršeno jutros u 5 sati.

Jedinice u izviđanju zone Pirovac (Zirje ON-CO) ubile su pri pokušaju bjekstva uhapšene pomagače ustanika koje su vodili sa sobom radi uzimanja podataka od istih.

SEKTOR »BERGAMO«: kolona Hercegovaca koja je pošla jutros 5. t. m. iz Posušja (Makarska ZT-BD) sukobila se je sa ustanicima za

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/3a—1, k. 344.
* Vidi dok. br. 228 i 228.

vrijeme kretanja prema Kočerinu (Mostar MK—BD). Ustanici su nagnani u bjekstvo i progonjeni su od strane Hercegovaca.

Noću uoči 1. t. m. osmatračnice 357. baterije na rtu Sv. Ante (Šibenik RH-BN) otvorile su vatru na svjetlosne signale u zoni Ražanj (Šibenik RK-BN) izazvavši protivdejstvo puščane vatre i vatre iz automatskog oružja. Vatra baterije ućutkala je protivdejstvo. Mi nismo imali gubitaka, neprijateljski gubici neutvrđeni.

SEKTOR »-SASSARI«: Kolona »Sassari«, poslije prenoćenja u Zrmanji, stigla je u 11 sati u Pribudić (Knin RQ-DR). Pokret je nastavljen uredno kako bi u toku dana stigla u Padane (Knin RQ-Si-DN).

Dijelovi za zaštitu pruge ušli su u kolonu na začelju.

SEKTOR »CELERE«: nekoliko puščanih metaka na otpornu točku kod Skradina (Šibenik QO-CO) ućutkano brzim protivdejstvom.

ZRAČNA AKTIVNOST: potpomaganje i borbeno izviđanje duž pravca kretanja kolone »Sassari« i Hercegovaca. Vedro.

General *Spigo*

BROJ 230

PISMO PREFEKTA U ZADRU OD 6. OŽUJKA 1943. KVESTORU U ZADRU U POVODU UMIRANJA INTERNIRACA OD GLADI U LOGORU NA MOLATU[1]

Pov. br. 1073/Pers. Zadar, 6. ožujka 1943-XXI

Gosp. KVESTORU

Z a d a r

Iz pouzdanog ali neprovjerenog izvora se saznaje da više interniraca u logoru na Molatu, većinom žene i djeca, često umire zbog slabe ishrane.

Strah koji ova vijest unosi u stanovništvo bivše Jugoslavije navodi mnoge kolebljive osobe koje se plaše internacije da se pridruže partizanskim bandama, jer će tamo uživati veću sigurnost i izbjeći interniranje.

Prefekt :
gen. *Gaspero Barbera*

[1] Prijepis originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Gradskom muzeju Šibenik .

BROJ 231

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMANESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI'

BRZOJAV

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 3854
Stiglo 8. 3. 43.

slanja 7/3/43. u 20.25
Datum i sat: prijema 8/3/43. u 0.40

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje:

KOMANDI V ARM. KORPUSA
KOMANDI VI ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 7. OŽUJKA 1943.

Aktivnost ustanika:

— Zapažen je pokret mnogih partizanskih nenaoružanih grupica iz Livna kako izgleda upravljenih prema Mosoru.

— Partizanske raštrkane mase dolazeći sa sjevera stigle su u Rodić (Makarska XP-AR).

Operacija faze 2 Weiss:

— Izviđački upadi u zone Kovačevina (Split VH-CM) Šimleša (Split VA-CM), Caporice (Split VM-BS) i Lučane (Split UQ-US-CF).

— Nema nikakvih novosti. Ostale djelatnosti.

SEKTOR »ZARA«:

— Jedinice M.V.A.C. u izviđanju zone Jankolovica (Zirje MK-CZ) sukobivši se s ustanicima[2] nanijela im je gubitke nagnavši ih u bjegstvo prema Kakma (Zirje MK-DE).

— Nacionalne jedinice koje su intervenirale izvršile su represalije prema naseljima Kakma i Štaban (Zirje MH-DE) odakle je otvorena puščana vatra na M.V.A.C.

— Mi nismo imali gubitaka: M.V.A.C. 3 mrtva, protivnički gubici neutvrđeni ali teški, kako svjedoče mnogobrojni tragovi krvi.[3]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/3a—-1, k. 344.

* i [5] Biogradski partizanski vod, nazivan i odredom.

— Jučer u zoru 7. tek. m. započela je akcija na smirenju zone Vodice (Zirje PN-CK) uz sadejstvo divizije »Celere« i M.V.A.C.[4]

SEKTORI »BERGAMO«, »SASSARI« i »CELERE«:

— Obična djelatnost pretraživanja i vršenja zasjeda.

ZRAČNA AKTIVNOST:

— Bombardiranje, mitraljiranje i tučenje malim bombama šume Gudače (Šibenik QK-CK).

Poluoblačno. Vjetar bura.

General *Spigo*

BROJ 232

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE U KORČULI OD 7. OŽUJKA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O SUKOBU S PARTIZANIMA U REJONU HOTINJA[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Ispostava u Korčuli — 2. četa IX mob. bataljona

Br. 184/I/III Korčula, **7.** ožujka 1943-XXI

Predmet: Akcija pročešlja van ja
u rejonu Hotinja.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Zadar
KR. PREFEKTURI Split
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
Obavještajnom odjeljenju VP 39
[Ostale adrese izostavljene]

Oko 6.45 sati, 4. ovog mjeseca, **70** karabinjera, 5 pripadnika lučke milicije i 20 pješaka pod komandom potpisanog prilikom akcije pročeš-

* Snage divizije »Zara«, u sadejstvu sa dijelovima divizije »-Cenere« 1 antikomunističkom milicjiom, otpočeli su »čišćenje- između Biograda, Stankovaca, Prokljanskog jezera, rijeke Krke i mora. Duž rijeke Krke ovim snagama sadejstvovale su mornarička jedinice sa 6 naoružanih brodova. Na tom području dejstvovali su jedino Primorska partizanska četa i Biogradski odred. Ceta je pružala samo mjestimičan otpor, jer se pred nadmoćnijim neprijateljskim snagama podijelila po grupama i tako izbjegla uništenje. U ovoj akciji, koja je trajala do 17. ožujka 1943. neprijatelj je pobio 119 lica, među kojima veći broj simpatizera NOP-a, političkih radnika 1 članova Partije koji su ilegalno živjeli na tom području. Nalazeći se na putu radi prisustvovanja okružnoj partijskoj konferenciji za sjevernu Dalmaciju tada su kod Modrava hrabro pali, boreći se do posljednjeg metka, devet drugova i drugarica, od kojih četiri člana Kotarskog komiteta KPH za Biograd. Među njima je poginuo i Danilo Stampalija, sekretar Komiteta, član OK . sjeverne Dalmacije i NOO Dalmacije. Vidi dok. br. 233, 236, 238, 243, 244, 245, 246, 249, 253, 255 i 257.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/u—i, k. 571.

ljavanja u rejonu Hotinja (VU-GS) iznenadili su nekoliko naoružanih partizana.

Nakon kratke borbe tri partizana su ubijena, među kojima i izvjesni Bačić Bufala Primo, vođa ustanika na otoku, koji je iz zatvora u Korčuli pobjegao 17. siječnja 1943. godine, o čemu je ova komanda izvjestila dopisom br. 41/1 od 17. spomenutog mjeseca.

Ostali partizani su uspjeli pobjeći u obližnju šumu.

Na temelju primljenih ali još neprovjerenih podataka, izgleda da je ubijen još jedan ustanik.

Zaplijenjeno je: dvije puške bivše Jugoslavije, 4 pištolja, nekoliko ručnih bombi tipa »Biokovo« i oko 30 puščanih okvira.

Na našoj strani nije bilo nikakvih gubitaka.

Komandir Ispostave, poručnik:
Alfredo Roncoroni

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
11. ožujka 1943-XXI
GUVERNATORAT DALMACIJE
Primljeno:
12. ožujka 1943-XXI
Br. 12864

BROJ 233

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav

Datum i sat slanja **9/3/43 XXI** u 0.30
prijema

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 3914
Stiglo 9. ožujka 1943-XXI

OD KOMANDE XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNO
i na znanje:
KOMANDI V i VI ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORPUSA

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 8/3a—1, k. 314.

Br. 3003/0p.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA Z>AN 8. OŽUJKA 1943.

Djelatnost ustanika:

— zapaženo koncentriranje ustanika u zoni Imotski (Makarska MP-BH).

Operacija 2 faze Weiss:

— jedinice koje su se uredno sakupile u zoni Trilj (Split WM-BU) započele su đamas 8. t. m. poznati ofenzivni pokret. Prethodna izviđanja u zonama Otok (Split VM-VO-CD), Kovačevići (Split VH-CM) i Caporice (Spht VM-BU) dala su negativne rezultate.

Hrvatska jedinica, koja je došla iz Sestanovca, u toku izviđačkog upada u zone Prpusa (Makarska ZN-BL) i Provo (Ldvno ZN-BN), pronašla je 15 napuštenih ustamičkih pušaka.

Druga djelatnost

SEKTOR »ZARA«:

— Naistavlja se akcija normaliziranja zone Vodice (Zirje PN-CK);[2] artiljerija je đejstvovala na šumu Gudača (Šibenik QK-CO).

Po naređenju političkih vlasti kao odgovor na ubojstvo našeg simpatizera, strijeljana su u Kali (Zadar XP-DL) dva politička zatvorenika.

SEKTOR »BERGAMO« :

— Mala patrola Kr. karabinjera sukobila se sa grupom partizana u zoni Marina (Šibenik SI-BN). Zarobljen jedan ranjeni ustanik, zaplijenjena jedna puška, jedna ručna bomba i municija. Nismo imah nikakve gubitke.

Parobrod »Moschiera« koji je napadnut u Starigradu na Hvaru dejstvovao je vatrom na ustaničke grupe u zoni Glavica (Omiš UQ-AN). Vrše se izviđanja u zoni.

SEKTOR »S ASSARI« :

Nema šta da se javi.

SEKTOR »CELERE«:

— Slaba puščana vatra na blokadno mjesto pojasa Šibenik, odmah je ućutkana brzim protdvdejstvom.

Vedro.

General *Spigo*

[2] Vidi dok. br. 231, napomenu t.

BROJ 234

NAREĐENJE KOMANDANTA OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. OŽUJKA 1943. KOMANDI DIVIZIJE »BERGAMO« ZA SPALJIVANJE SELA IGRANE I DRAŠNICE[1]

K o n c e p t

OPERATIVNO ODJELJENJE

Op. br. 350 T A J N O 8. žujka 1943-XXI

Predmet: Suzbijanje partizanskog gusarstva.

KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »BERGAMO« VP 73

i na znanje:

KOMANDI MORNARICE DALMACIJE S p l i t

Viša komanda je ukazala na cjelishodnost da se što prije poduzme akcija odmazde protiv sela Igrane i Drašnice.

Stoga će ta komanda, čim joj situacija bude dozvoljavala, narediti izvršenje desanta pod zaštitom zrakoplovstva i pomorskih snaga sa ciljem da se navedena sela spale.

Neposredno se dogovorite sa Komandom mornarice Dalmacije.

Bit ću zahvalan ako me izvjestite o konkretiziranju spomenute akcije.

Komandant,
general armijskog korpusa
Umberto Spigo

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV-I-T—821, film 298/7.

BROJ 235

IZVJEŠTAJ AGENTA JAVNE SIGURNOSTI OD 8. OŽUJKA 1943. KVESTORU U ZADRU O DOLASKU ČETNIČKIH OFICIRA U ZADAR[1]

Zadar, 8. ožujka 1943-XXI

GOSP. KVESTORE !

Sjedište

Po službenoj dužnosti vas izvještavam da se u gradu kreće jedna grupa bradatih ljudi, odjeveni u uniformi četničkih vojnika i oficira, naoružani puškom i pištoljem.[2] Oni su danas iz Knina stigli luksuznim automobilom u pratnji jednog našeg oficira.

Ovi ljudi koji su, navodno, došli da razgovaraju sa generalom Viale, predmet su radoznalosti građana koji ih gledaju sa nepovjerenjem i osjećajem straha.

Automobil još ima oznaku bivše Jugoslavije (Y); na desnom blatobranu nalazi se zastavica u obliku trokuta, a na crnoj tkanini u sredini je mrtvačka glava i sa sitrane napis ćirilicom koji, prema prevodu jednog građanina, znači: »Spasioci domovine«!

Građani koji su razumjeli napis govorili su gunđajući: »Koju domovinu hoće spasiti ovi razbojnici?«

Agent javne sigurnosti:
potpisani: *Scarantino*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 13/6—1, k. 578.

[2] Odnosi se na posjetu generalu Viale grupe četnika s vojvodom Đujićem na ćelu. Vidi dok. br. 100 i 318.

BROJ 236

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 3967
Stiglo 10. ožujka 1943/XXI

Datum i sat: slanja 9. 3. 43-XII 20.00
prijema 9. 3. 43-XII 0.30

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI — OPERATIVNO
i na znanje:
KOMANDI V i VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

Br. 3865/op.

8 kopija
— 1 Ekselendji
— 1 Načelniku štaba
— 1 Pom. načel. štaba
— 1 Odjeljenju »I« (obavješt.)
— 2 Načel. operat. odjelj.
— 1 Komandi Kr. karab.
— 1 Odjeljenju telekomunik.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA DAN 9. OŽUJKA 1943-XXI

Aktivnost ustanika:

— U Lici trebalo bi da se sada nalazi 6 partizanskih brigada.

— U zoni Bilušića Staje, Marendića Staje (Split VM-CM) zapaženo oko tisuću ustanika koji dolaze od Tomislavgrada.

Operacija 2. faze Weiss:

— Naša kolona koja dolazi od Trilja, pošto je bez sukoba rasčistila zonu Vedrine (Split VO-BU) gdje je naišla na jako razrušen put koji se sada popravlja.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 9/3a—1, k. 344.

— Artiljerijska vatra na koncentracije ustanika u Ruda (VQ-CD), Udovičič (Split VO-CD) i Cačin Dolac (VK-CK).

Ostale djelatnosti:

SEKTOR »ZARA« :

— Nastavlja se akcija na normaliziranju zone Vodice (Zirje PN-CK).[2]

— Zarobljeno i strijeljano 8 ustanika koji su došli iz šume Gudača tSibenik QK-OU).

SEKTOR »BERGAMO«:

— Do 6. tek. m. zaključno stiglo u Sinj 145 domobrana koji su ili pušteni ili pobjegla iz zarobljeništva. Utvrđeno je da su pripadali 1, 4. i 15. pješ. puku i 6. pješadijskoj diviziji.

SEKTOR »SASSARI« i »CELERE«:

— Uobičajena djelatnost pretraživanja i zasjeda.

ZRAČNA AKTIVNOST:

— Bombardiranje i mitraljiranje zone Kraj (Makarska XI-AP), Dejanovice (Zirje OB-CQ) i Sv. Gospa (Zirje PN-CM). Oružano izviđanje zone Pirovac (Zirje ON-CO), Vodice, Zaton (Zirje QH-CM). Oblačno.

General *Spigo*

BROJ 237

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VOJNOPOMORSKE KOMANDE DALMACIJE OD 10. OŽUJKA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O NAPADIMA PARTIZANSKIH JEDINICA NA TALIJANSKE PLOVNE OBJEKTE I UREĐAJE U TOKU MJESECA VELJAČE[1]

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
_____ OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 4286
Prispjelo 15. ožujka 1943.

15. III 1943.
VOJNOPOMORSKA KOMANDA
DALMACIJE

Operativno odjeljenje

Split, 10. ožujka 1943. XXI
Br. prot. 6700

Predmet: Pomorski nadzor u veljači XXI.

POVJERLJIVO

[2] Vidi dok. br. 231, napomenu 4.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 19/2, k. 213.

SUPERSLODI (2. ARMIJA)

V. P. 10

1. Podaci koji se odnose na zračno-pomorski nadzor za mjesec veljaču u vodama Vojnopomorske komande Dalmacije su slijedeći:

Broj angažiranih jedinica	81
pređeno milja	40087
sati vožnje	6924
pregledano brodova na moru	1251
predato brodova	66
ispaljeno topovskih hitaca	367
ispaljeno mitraljeskih hitaca	2616

LETAČKA DJELATNOST 183. ESKADRILE R.M.L.[2]

Divulje protivpodmomičkih pratnji	32 sati 57.40'
protivpodmomički lov	21„ 64.00'
Bacanje letaka i fotografsko snimanje u zonama	5 „ 5.50'
UKUPNO:	58 „ 127.30'
Kumbor protivpodmomička pratnja	9 sati 30.50'
protivpodmomički lov	6 „ 10.35'
protivpodmomički nadzor	1 „ 2.30'
UKUPNO:	16 sati 43.55'

Ukupno 74 zadatka za svega 171.25 sati letenja.

2. Broj brodova koncentriranih u pojedinim mjestima iznos:

Otok Hvar	457
Omiš	87
Ploče	219
Korčula	948
Šibenik	1612
Gruž	71
Trogir	343
Vis	605
Obrovac	193
Brač	331
Makarska	22
	4888
Ukupno koncentriranih brodova	4888
„ pregledanih „	1251
Ukupno:	6139

3. U toku mjeseca veljače neprijateljska djelatnost na moru u hrvatskim vodama može se okarakterisati kao normalna. Pripreme za naoružanje brodova sposobnih za gerilu osujećene su akcijom bombardiranja

[2] Nepoznata skraćenica.

luke Podgora, koje je izvršila Zrakoplovna grupacija XVIII. armijskog korpusa 24. o. m.

4. Po prvi put ispoljila su se gerilska dejstva u vodama anektirane Dalmacije (Brbimj, Settebocche)[3] gdje još nisu bile proširene mjere koje su usvojene i već su dale dobre rezultate u hrvatskim vodama, tj. zabrana pristajanja u lukama koje nemaju posade i koncentriranje plovnih objekata samo u mjestima sa posadom. Za prvu mjeru ova komanda je neposredno izdala naređenja. Za drugu mjeru treba se sporazumjeti sa Guvematoratom Dalmacije, uz pomoć XVIII armijskog korpusa, pod čijom je nadležnošću obala anektirane Dalmacije.

5. Odluke koje je Kr. mornarica primijenila za nadzor na moru pokazale su se efikasnim. Što se tiče nadzora s mora, on će biti mnogo efikasniji kad se bude moglo djelovati uporedo sa istim takvim nadzorom koji će se vršiti sa kopna a koji toliko tražimo.[4]

6. U toku ovog mjeseca dogodili su se slijedeći važniji događaji:

3. veljače — Linijski parobrod »Ulbo«, za vrijeme pristajanja u Brbinju (Dugi otok), gdje nema posade K. vojske, napala je formacija ustanika. Uspijeva da se izvuče vještom intervencijom jednog mornara iz posade topa.[5] Poginula su dva putnika, od kojih jedan vojnik, a ranjena su dva vojnika iz pratnje.

5. veljače — Talijanski lučki ured Sućuraj **na** Hvaru vrši operaciju čišćenja plovnih objekata duž obale otoka, u toku koje je u Sućuraj dovedeno 10 plovnih objekata a isto toliko u luku Jelsa.

6. veljače — Naoružana motorna barka N.D. **185** u službi nadzora u prolazu Settebocche[6] napala dvije grupe ustaničkih čamaca koji su nestali koristeći mrak.

7. veljače — Iz samostana Zaostrog ispaljeni su hici iz automatskog oružja na N.A.P. 2 koji vrši službu nadzora. Smrtno je pogođen lučki kapetan Bruno Gregoretti[7] iz talijanskog lučkog ureda Metković.

11. veljače — U toku noći, jedna barka sa osam ustanika pristaje kod svjetionika na otoku Murvica (Trogir) koga čuvaju dva bivša jugoslavenska svjetioničara. Udaljili su se nakon što su tražili obavještenje vojnog karaktera, odnijevši službeniku korespondenciju i potrošni materijal.

14. veljače — U Makarskoj se ponovo uspostavlja talijanski lučki ured.

17. **veljače** — U 13 sati na motorni brod »M. 21« Stanice financijske straže Split, na kome je oficir iz Pomorskog okruga Trogir, otvorena je paljba sa kopna, dok je kontrolirao brodove između Segeta i Marine.

19. veljače — Naoružani remorker »Lilibeo« blizu Franičevića (Igrane) uništeno je topom tri broda sakrivena na kopnu.

[3] i[6] Settebocche nije pronađen na karti 1:100.000. Prema dnevnom izvještaju Vojnopomorske komande Dalmacije od 13. veljače 1943. prolaz Sette Bocche se nalazi u rejonu između Dugog otoka, o. Zverinac, o. Molat, o. Tun Mali i Tun Veli (Arhiv VII, reg. br.39/1—1, k. 365A). Vjerojatno je riječ o promjenjenom nazivu za Prolaz Velo Zapio ili Prolaz Malo Zapio koji se nalaze u pornenutom rejonu.

[4] Na margini dokumenta dopisano olovkom: «-Mornarička mistika-«.

[5] Na margini dokumenta dopisano olovkom: »Da li je bio nagrađen?-«

[7] O pogibiji kapetana Gregorettia vidi dok. br. 67, 222 i 223.

20. veljače — Hidroavion Cang Z 501/183/4 nakon službe praćenja petrolejskog broda pogođen je, bez posljedica, iz neprijateljskog oružja postavljenog u Pođgori, kuda je otišao radi fotografskog snimanja.

22. **veljače** — U toku noći, minopolagač »Ugliano« u službi nadzora između Povija i Pučišća (Brač) potopio je motorni jedrenjak »Felice padre« koji su ustanici zaplijenili u luci Povije, gdje je vršio službu za račun Kr. vojske. Motorni jedrenjak je u trenutku potapanja pokušavao da se prebaci na kopno. Kad je bio pogođen iz topa, najprije se upalio a zatim eksplodirao.[8]

25. veljače — U 10.45 sati, pored Igrana jedan top postavljen 200 metara sjeverno od seoskog zvonika pucao je na parobrod »Sipan«, i na pet ramorkera koji su se u tom trenutku nalazili u tim vodama.

28. **veljače** — Iz Igrana su ispaljena četiri hica iz topa na Kr. remorker »Poderoso«, bez ikakvog rezultata. »Poderoso« je reagirao ispalivši na seoske kuće osam topovskih hitaca.

7. Navodi se sve veća djelatnost sadejstva sa Kop. vojskom:

13. **veljače** — Minopolagač »Uljano« prati i štiti s mora iskrcavanje jedinica Kop. vojske u Makarskoj.

16. veljače — N.A.P. 5. naoružam remorker »R. 13«, N.P.R. »Sauro« i Diesel »N. D. 183« iz Mornaričke komande Šibenik sadejstvuju u operaciji Kop. vojske prilikom sukoba s partizanima do kojega je istog dana došlo na cesti Vodice—Mala Cista.[9]

18. **veljače** — Minopolagač »Uljano« na kome su ukrcani minobacači Kop. vojske, vrši akciju bombardiranja mjesta i luke Podgora.

23. veljače — Minopolagač »Uljano« sa svojim topovima i minobacačima Kopnene vojske otvara vatru na hridine sjeveroistočno od Makarske, protiv grupe ustanika koja je odmah iščezla.

17. III M. R.[10]

POMORSKI SAOBRAĆAJ

[...]

Opći zbir brodova	2029 tona	636675
„ „ motornih jedrenjaka		3656„125886
Ukupno		762561

2. Gubici su bih:

Parobrod »Margottini«, uslijed neprijateljskog tarpedovanja 10. II	854 tone
Parobrod »Totonno«, od mine sa naše prepreke 15. 2.	664 tone

Ukupni gubici 1518 tona

* Vidi dok. br. 220.

[9] Riječ je o napadu Primorske 1 Promlnsko-bukovlčke partizanske čete na auto-kolonu talijanske vojske. Opširnije o tome vidi dok. br. 74, 77 1 209.

", [15] 1 [17] Paraf generala Maria Robotti.

3. Napadi koje su neprijateljske podmornice izvršile na saobraćaj u tolku mjeseca i u vodama pod našom nadležnošću slijedeći su:

10. veljače: Rt Planka — dva torpeda na parobrod »Totonno« koji je pratila torpiljarka »Giovannini«. Rezultat negativan.

Rt Menders — četiri torpeda na parobrod »Margottini« — jedan torpedo je pogodio nakon čega se parobrod nasukao u Radanoče (Uloinj). Parobrod treba smatrati izgubljenim. Nije bdio žrtava.

12. veljače: Rt Planka — šest torpeda na parobrode »Diana«, »Eneo«, »•Spalato« i na parobrod »Gerda Toft«, koje je pratila torpiljarka T. 5. Rezultat je bio negativan.

4. S obzirom da su više puta bile zapažene podmornice, obustavljanje saobraćaja, kako obalskog tako i prekomorskog, bilo je često. On je, međutim, održavan u strogo neophodnim granicama.

5. Uslijed predostrožnosti obustavljena je putnička linija Zadar——Ancona parobrodom »Stamira«.

6. Parobrod »Skarpanto« naoružan je topom.

PODMORNICE

1. Otkrivanje podmornica u Jadranu dostiglo je u mjesecu veljači broj kakvog do sada nije bilo. Vidi se iz priložene karte.[11]

2. Djelatnost podmornica u vodama Vojnopomorske komande Dalmacije bila je slijedeća:

694510 **Rt Planka** — neuspjeli napad na parobrod »Toronno«.

141510 **Rt Menders** — napad na parobrod »Margotini« koji je veoma teško oštećen.

093512 **Rt Planka** — neuspio napad na parobrod »Diana«, »Eneo«, »Spalato«, i na njemački parobrod »Gerda Toft«.

091513 **Prolaz Settebocche** — Napad topom sa izronjavanjem na M.P.R. »Mafalda« F. 112 iz 30. flotile za čišćenje mina iz Zadra, koji je vršio čišćenje mina i službu nadzora. Motorni ribarski brod je potopljen
— tri mrtva.

164515 **Otok Ilovik** — jednu milju jugoistočno.

075021 **Otok Mljet** — 4 milje, 235 stepend od rta Banastra.

104524 **Šćedro** — 2 milje sjeveroistočno od škoja Bacili.

105524 **Otok Mljet** — 3 milju zapadno od rta Banastra.

100027

Rt Planka

170027

3. Kako se vidi, 10. i 24. o. m. u ovim vodama bile su istodobno dvije podmornice.

4. Iz gornjeg pregleda vidi se također da, iako lov nije bio krunisan uspjehom, kretanja podmornica bila su podvrgnuta budnoj pažnji i uslijed toga njihov utjecaj na saobraćaj može se smatrati minimalnim.[12]

[11] Vidi Arhiv vn, arhiva talijanska, reg. br. 10/2—11, k. 213.
[12] Na margini dokumenta dopisano olovkom : »Dobro«.

5. Ali, nije poznato kakva je bila djelatnost između podmornica i obale. Komanda XVIII armijskog korpusa javila je za njihovo prisustvo blizu zapadne obale Dugog otoka.

Značajno je prisustvo podmornica blizu Sćedra.

6. Ova komanda smatra da će djelatnost između podmornica i kopna biti znatno suzbijena i smanjena kad, pored sredstava i postojećih službi Kr. mornarice stupe na snagu naređenja koja se odnose na nadzor obale od strane Kop. vojske, kao što je to predviđeno okružnicom 23300 Superslode od 3. prosinca, i kad bude efikasnije organizirana služba radio-veze osmatranja od strane obalskih baterija i stanica za osmatranje Obale Kop. vojske.

SEMAFORSKA MRE2A

1. U toku mjeseca bilo je ukupno osmatranja sa:

kr. brodova	416
parobroda	2601
remorkera	425
motornih jedrenjaka	3338
motornih ribar, brodova	773
pio većih dokova	1
aviona	810
	8364

2. Zapaženo je osam pojavljivanja neprijateljskih podmornica.

3. 24. o. m. ustanici su na Dugom otoku zarobili narednika — signalistu Cacovich Guerrino i tobdžiju O. Mimo Ermido, sa semafora osmatračnice na brdu Groppa,[13] koji su se vraćah iz Sali ja kuda su išh da nabave namirnice.

Komandant Vojnopomorskih snaga
Dalmacije,
kontraadmiral
Antonio Bobiese

— Pogledati da h se može doznati njihova sudbina, a ako su ih ubili, pomoći njihovim porodicama.[14]

17. III
M. R.[15]

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
2. armija
OPERATIVNO ODJELJENJE

[13] Riječ je o brdu GrpaScak, k. 166.
[14] Ovaj tekst je dopisao olovkom general Robotti.

Interesantno.

— Zapaziti:

— efikasnost mjera prihvaćenih za ugušivanje gerile na moru i cjelishodnost da se pomenute mjere proširе na vode anektirane Dalmacije (bit će dobro urgirati kod XVIII-og i Guvernatorata Dalmacije) ;

— »Preklinjanje-« Vojnopomorske komande Dalmacije da se prihvate najavljene mjere za obalsku zaštitu u nadležnosti Kop. vojske (pisati Vojnopomorsko j komandi Dalmacije da to i nama predstavlja sličan i velik interes i da očevidno zakašnjenje u ostvarenju zavisi od viših razloga ih neophodnog prioriteta, koje očevidno, ne može da procjeni onaj tko posmatra ili vidi jedan poseban ili ograničen sektor);

— Efikasnost akcije neprijateljskih podmornica minimalna u strogo pomorskom pogledu (zahvaljujući mjerama Vojnopomorske komande Dalmacije, stvarno je potopljen samo jedan parobrod i ne znači ništa ako je plovidba zastajala!) ah je treba smatrati uspješnom u pogledu veza sa obalom;

— Cjelishodno je usavršavanje radio-veza za osmatran je od strane obalskih baterija i stanica za obalsko osmatranje (pisati armijskim korpusima).

16. III. potpuk. [.. .][16]

— U radu. (Pogledati moje pribilješke.)

17. III
M. R.[17]

[• ■ -][18]

« i is Nečitak parai.

BROJ 238

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 10. OŽUJKA 1943. O DEJSTVU POTČINJENIH JEDINICA NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

BRZOJAV

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
_____OPERATIVNO ODJELJENJE_____

Br. 4024
_____ Stiglo II. ožujka 1943-XXI

Datum i sat
otpreme 10/3/43. — 20.50
prijema 11/3/43. — 2.00

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
KOMANDI V i VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

Br. 3921/op. prot.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA DAN 10. OŽUJKA

Djelatnost ustanika:

Nema šta da se javi.

Operacija 2. faze Weiss:

Operišuća kolona,[2] pošto je prenoćila u Vrpolju (Split VS-BU), produžila je jutros 10. t. m. pokret i stigla u toku jutra u Vukine Staje (Livno ZI-BU) čisteći zonu s obje strane pravca kretanja.

Popravljeno je 9 prekida puta i uklonjene prepreke i neeksplodirano artiljerijsko zrno.

Ostale aktivnosti:

SEKTOR »ZARA« : Nastavlja se akcija na normaliziranju Vodica (Zirje PN-CK).[3] U pećini pronađena dva pištolja, slagalište hrane, odjeća i propagandni materijal.

Uništena su na rijeci Krka 3 ustanička čamca.

SEKTOR »BERGAMO«: Jutros 10. tek. m. oko osam sati vod 229. bataljona t. m.[4] za zaštitu cestovnih radova napadnut je od jake grupe

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 10/3a—1, k. 344.
[2] Talijanska kolona iz sastava divizije »Bergamo«. Vidi dok. br. 242 i 243.
[3] Vidi dok. br. 231, napomenu 4.
[4] Teritorijalno-mobilnog. Vidi dok. br. 242 i 243.

ustanika[5] kod Čarije (Šibenik SP-BQ). Iz Trogira su odmah upućeni blindirani auto i ojačani auto na koje je otvorena vatra iz automatskog oružja iz šume Vlaška (Šibenik SP-BN) a zatim četa, koja je očistila zonu, sakupila 19 mrtvih i 12 ranjenih iz voda T. M.

Nestalo je, kako proizilazi, 6 vojnika.

Na ustaničkoj strani do sada je ustanovljen 1 mrtav.

Dalje pojedinosti dat ćemo naknadno.

HRVATSKE JEDINICE sukobile su se blizu Sv. Andrije (Makarska ZT-AT) sa ustaničkom grupom:[6] potpomognute vatrom naših minobacača iz Makarske rastjerale su partizane nanijevši im gubitke od 5 mrtvih. Na hrvatskoj strani 1 mrtav i 3 ranjena.

SEKTOR »SASSARI«: Na dan 6. tek. m. četa motodklista iz 11. bersaljenskog bataljona uhvatila je vezu sa njemačkim jedinicama u blizini Pečenica (Drvar TN-DT).

SEKTOR »-CELERE«: Artiljerija iz Šibenika dejstvovala je kratko vrijeme na čamce u zoni Calete (Šibenik QM-CM). Jedinice Kr. mornarice zaustavile su sumnjiv čamac kod Krke u visini Podlanove (Šibenik QK-CK).

ZRAČNA AKTIVNOST: Potpomaganje i oružano izviđanje duž pravca kretanja kolone koja operira u Weiss. 2. Zona Kraj (Makarska XI-AP). -AP).

Oblačno.

General *Spigo*

8 kopija:

— 1 Ekselenciji
— 1 Nač. štaba
— 1 Pomoć. nač. štaba
— 1 Odjeljenju »I« (obavještajno)
— 1 Operativnom odjeljenju
— 1 Komandi Kr. karab.
— 1 Odjelj. telekomunikacija.

• Odnosi se na dijelove Biokovskog NOP odreda. Vidi dok. br. 231, napomenu 4.

[5] Napad je izvela Šibensko-drniška partizanska četa i Trogirski vod. Vidi dok. br. 102, 114, 239 , 242 i 243.

BROJ 239

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE CETE U TROGIRU OD 10. OŽUJKA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O NAPADU PARTIZANA NA GRUPU VOJNIKA KOD TROGIRA[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
IX samost. moto. bataljon — četa u Trogiru

Pov. br. 23/5 Trogir, 10. ožujka 1943-XXI

Predmet : Zasjeda ustanika talijanskim vojnicima.

GUVERNATORATU DALMACIJE — VOJNI KABINET Z a d a r
GUVERNATORATU DALMACIJE — GLAVNA UPRAVA POLICIJE Z a d a r
KR. PREFEKTURI S p l i t
RATNOM VOJNOM SUDU — ODSJEK Š i b e n i k
[Ostale adrese izostavljene]

Oko 8 sati, 10. ovog mjeseca, na putu Kraj—Carija kod Trogira (Šibenik: BN-SP), jedinica 229. teritorijalnog mob. bataljona, jačine 43 pješaka pod komandom jednog nižeg oficira, krenula je pješke putem Trogir—Šibenik, radi osiguranja izvođenja radova na putu. Kada je stigla u visini crkve na k. 302, jedinicu su iz zasjede jakom vatrom ručnih bombi i mitraljeskim rafalima napale ustaničke snage[2] neutvrđene jačine, koje su zauzele busiju na uzvišenjima i sa jedne i sa druge strane puta..

Usprkos trenutnom otporu, jedinica je pretrpila slijedeće gubitke: 19 vojnika je poginulo a 13 ranjeno (među kojima i o-ficiir) — svi su pokupljeni, dok je 8 nestalo —■ vjerojatno su zarobljeni.

Na zemljištu nisu dosad ustanovljeni neprijateljski gubici, osim jednog ustanika koji je nađen, još neidentificiran.

Na nekoliko Oklopnih kola, koja su zatim upućena u izviđanje puta, također je otvorena vatra iz mitraljeza pa je, stoga, mjesni komandant područja smatrao cjelishodnim da autobusu ne dozvoli nasaviti put za Zadar.

Jedinice, koje su odmah upućene na mjesto događaja nisu uspjele uspostaviti dodir sa ustanicima koji su se, prema prikupljenim podacima,, uputili u pravcu zapada.

Komandir čete, kapetan:
Ferdinando Malafarina

_____ (M. P.)

RATNI SUD U ŠIBENIKU
Primljeno: 18. 3. 1943.
Br. 2335

[1] Original (tipkan na pisaćem sroju) u Arhivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 27/7—1,. k. 954.
[2] Napad je izvršila Sibensko-dmiška partizanska četa. Vidi dok. br. 102, 114 , 238, 242 1 243.

BROJ 240

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKE ORGANIZACIJE U VODICAMA OD 10. OŽUJKA 1943. FEDERALNOM SEKRETARU U ZADRU O BOMBARDIRANJU SELA SRIME[1]

NACIONALNA FAŠISTIČKA STRANKA
FEDERACIJA ZADAR

Boračka organizacija Vodice

Br. prot. 312 Pov. dana 10. ožujka 1943-XXI
Predmet: Bombardiranje Srime.

FAŠISTIČKA FEDERACIJA ZADAR
Br. prot. 430/Pov. 26.
Dan dolaska 11. ožujka 1943-XXI
Odgovor...

FEDERALNOM SEKRETARU

Z a d a r

Izvještavam da je jučer oko 10 sati jedan naš transportni avion u više navrata puštao bombe za rušenje iznad zaseoka Srima (prijašnja Snima) koji je udaljen oko četiri kilometra od Vodica a ima oko dvjesto stanovnika.

Kada mu je nestalo bombi avion je mitraljirao bježeće stanovništvo. Poslije podne oko 16 sati je ponovljena akcija bombardiranja iz zraka, dok je u noći od 9. na 10. isti cilj stavljen pod vatru garnizona na otoku Prvić Luka koji leži ispred tog mjesta.

Od zaseoka Srima mora da je ostala tek poneka usamljena kuća. Prestravljeno stanovništvo se sklonilo u Vodice i smješteno je kako tako, u napuštenim kućicama. Malobrojnim ranjenicima koji su preveženi u Vodice — od kojih dva teško ranjena — ukazana je pomoć od vojnih liječnika. Izgleda da gubici među stanovništvom nisu vehki, ali se oni do sada nisu mogli točno utvrditi.

Naša drakonska akcija protiv Srime ne izgleda opravdana nikakvim skorašnjim krvavim neprijateljskim dejstvom protiv naših trupa. Srima, koja nikad nije imala posadu naših trupa, silom prilika je postala središte skupljanja i snabdijevanja ustanika, kojima je stanovništvo htjelo ili ne htjelo, moralo davati pomoć. Kako je nemogućno postaviti garnizon u pomenutom malom mjestu, već je bilo predviđeno da se poruši. Ali upravna vlast bi se morala pobrinuti da se stanovništvo evakuira zajedno sa stokom i pokućstvom. Nisu mi poznati razlozi zbog kojih nije izvršena evakuacija, ali mislim da je došlo do tragičnog nesporazuma jer nije bilo povezivanja između civilne vlasti, koja bi morala sprovesti evakuaciju stanovništva, i vojne vlasti, koja je izvršila djelo rušenja.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/2a, k. 576.

Sada se preostalo stanovništvo iz Srime nalazi ovdje u Vodicama još prestravljeno i bez igdje ičega dok bi moglo biti pristojno smješteno u slučaju uredne evakuacije koja, sem što bi spasila živote i movinu, bi ostavljala manje neugodan dojam kod stanovništva.

P. T.

Sekretar fašističke organizacije
Mario Mogni

BROJ 241

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE ZRAKOPLOVSTVA ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 10. OŽUJKA 1943. O DEJSTVU AVIJACIJE TOGA DANA[1]

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
OBAVJEŠTAJNO ODJELJENJE
Br. 6726-7
Primljeno 10. ožujka 1943-XXI

KOMANDA ZRAKOPLOVSTVA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
TAKTIČKO ZRAKOPLOVSTVO

Brzojav (hitno)

GENERALŠTABU ZRAKOPLOVSTVA — RIM (brzojavom)
VlSOJ KOMANDI ORUZ. SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« —
OP. ODJELJENJU — SJEDIŠTE — (telefonom)

VlSOJ KOMANDI ORUZ. SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« —
OB. ODJELJENJU — SJEDIŠTE — (telefonom)

ZRAKOPLOVSTVU KOV — RIM — (brzojavom)

Br. 05024/0p. — Taktičko zrakoplovstvo Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« — Sušak. Aktivnost potčinjenih aviogrupa na dan 9. ožujka.

Pula

Negativna zbog nepovoljnih atmosferskih uvjeta.

Zadar

Bombarderske jedinice — 51. **eskadrila:** jedan BR. 20 od 09.20 do 10.30 s. bombardirao je mjesto Srima[2] (Zirje QH-CK) i mitraljirao nje-

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV—I—
—T—821, film 435—436.
[2] i [3] Vidi dok. br. 240.

govu okolinu; bačeno 12 bombi od 50 kg i ispaljeno 400 mitraljeskih metaka; izviđao je rejon Zaton (QH-CM).

Jedan BR. 20 od 15.00 do 16.30 s. bombardirao je mjesto Srima[3] i izviđao rejon sjeverozapadno od mjesta Pirovca (ON-CO) ; bačeno 12 bombi od 50 kg.

Jedan BR. 20 od 15.20 do 17.30 s. bombardirao je i mitraljirao rejon Oma Vlast (Gospić MH-GO) i kuće u Perušiću (MK-GO); bačeno 12 bombi od 50 kg i ispaljeno 600 mitraljeskih metaka.

Jedan BR. 20 od 16.30 do 17.30 s. bombardirao je mjesta Bogđanović i Pupovac (MK-GM); bačeno 12 bombi od 50 kg jakim protivavdonskim dejstvom avion je pogođen i oštećen.

Jedan S. 81 od 08.40 do 10.00 s. transportirao je 40 sanduka municije iz Zemunika u Mostar.

Jedan G. 12 od 13.15 do 14.50 s. transportirao je ljudstvo i 50 aviorezervoara iz Zemunika u Mostar.

Izviđačke jedinice — 121. eskadrila: jedan CA 311 od 08.50 do 10.30 s. izviđao je, bombardirao i mitraljirao rejon južno od Zatona (QH-CM); bačeno 32 bombe od 12 kg i ispaljeno 400 mitraljeskih metaka.

Jedan CA. 311 od 15.20 do 17.50 s. bombardirao je mjesto Babin Potok (Gospić MH-GO); bačeno 32 bombe od 12 kg.

128. eskadrila: jedan CA. 311 od 09.30 do 12.00 s. podržavao je kolonu divizije »Bergamo« na putu Trilj (Split VM-BU) — Airžano (Livno ZP-BS), izviđao rejone Ruda (Split VQ-CD), Udovičić (VO-CD) i Karinj Dolac (VK-CK), bombardirao i mitraljirao Kacdnj Dolac; bačeno 20 bombi od 12 kg i ispaljeno 200 mitraljerskih metaka. Aparat CA. 311 koji je od 13.50 do 14.50 s. podržavao kolonu divizije »-Bergamo« prekinuo je akciju zbog kvara na desnom motoru.

Mostar

Bombarderske jedinice — 69. eskadrila: jedan BR. 20 od 07.10 do 08.10 s. bombardirao je Kraj (Makarska XI-AP); bačeno 2 bombe od 100 kg i 10 do 50 kg.

Jedan BR. 20 od 07.15 do 08.25 s. bombardirao je mjesto Prozor; bačeno 2 bombe od 100 kg i 10 od 50 kg.

[...]

VP 10. 10. ožujak 1943-XXI General *Piccini*

Točnost prijepisa ovjerava:
načelnik štaba
(p. puk. pdlot — *M. Rovida*)

(M. P.) *Pino Nanti* v. r.

BROJ 242

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD U. OŽUJKA 1943. O DEJSTVU POTCINJENIH JEDINICA NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

Brzojav

otpreme

Datum i sat

prijema 12/3/1943

2.00

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
KOMANDI V i VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 4084
Stiglo 12. ožujka 1943/XXI

Br. 3970/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA DAN U. OŽUJKA 1943.

Aktivnost ustanika:

Izviđanje iz zraka javlja o koncentraciji oko 500 partizana[2] u zoni Podgora (Makarska ZV-AR) — Gornje Igrane (Makarska XL-AR) — Tučepi (Makarska ZT-AT).

Operacija 2. faze Weiss:

Operirajruća kolona[3] stigla je danas 11. t. m. u 12 sati u Aržano (Livno ZP-BS) gdje je uhvatila vezu sa brzom njemačkom jedinicom'[1] koja je došla iz Prisoja (Livno ZV-CD).

Ostale djelatnosti:

SEKTOR »BERGAMO«:

Naši gubici u sukobu kod Carije (Šibenik XP-BQ), o čemu je javljeno komunikeom jučer 10. tek. m.,[5] iznose: 19 mrtvih, 13 ranjenih, između kojih poručnik D'Amico Antinio iz 229. bataljona T. M., vodnik napadnutog voda i 6 nestalih. — Izgubljena tri puškomitraljeza, 37 pušaka i 1 karabin.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. ll/3a—1, k. 344.
[2] Dijelovi Biokovskog NOP odreda.
[3] Vidi dok. 238 i 243.
[4] Dijelovi njemačke SS ddvizije »Prinz Eugen«.
* Vidi dok. br. 102, 114, 238, 239 i 243.

SEKTOR »-SASSARI« :

Nema šta da se javi.

SEKTOR »CELERE«:

Dejstvo artiljerije na Striku (Šibenik OK-CF) i Rodin Stan (Zirje QH-CK).

ZRAČNA DJELATNOST:

Potpomaganje i borbeno izviđanje duž pravca kretanja kolone koja vodi operacije Weiss 2. Bombardiranje, tučenje malim bombama i mitraljiranje zone Strižirep (Livno VU-BS), Marendića Staje (Split VM-CM), Vlake (Split CO-OM), Muć (Split UK-CD), Makirisa[6] (Zirje ON-CO) i Sirnici (Makarska ZV-AR).

Oblačno.

General *Spigo*

Kopija 9

1 Pomoć. nač. štaba
2 Nač. operat. odjelj.
1 Odjeljenju »I« (obavještajnom)
1 Komandi Kr. karab.
1 Odjeljenju telekomunikacija

BROJ 243

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. OŽUJKA 1943. O BORBAMA NA PODRUČJU DALMACIJE[1]

KOPIJA BRZOJAVA

prijema 12. III 1943. sati 23.45
Datum otpreme 12. III 1943. „ 20.30

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
KOMANDI V ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 4134
Stiglo 13. ožujka 1943/XXI

* Vjerojatno Makirina.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/3a-l, k. 344.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA DAN 12. OŽUJKA 1943.

Djelatnost ustanika:

— Izgleda da se ustaničke grupe koje dolaze iz Like[2] nalaze na Bobiji i da su zauzele prolaz na Mali Halan (Novi Grad OL-EH) i Golu glavu (Novi Grad PI-DX) kontrolišući na taj način putove koji vode prema Obrovcu (Novi Grad ON-DV).

SEKTOR »ZARA« :

— Jedinice koje operiraju u zoni Vodice sukobile su se sa ustanicima[3] u blizini Kamena (Zirje ON-PI-CM). Naši gubici: ranjen poručnik[4] Antonelli Davide iz VII batalj. skvadrista «-Milano«. Protivnički gubici: 12 mrtvih; zaplijenjeno municije, mnogo ručnih bombi, eksploziva, odjeće, dokumenata i stoke. Acija se nastavlja.

Započelo je čišćenje na poluotoku Srima (Zirje QH-CK).

SEKTOR «-BERGAMO« :

— Kolona Aržano čistila je zonu sa obje strane pravca kretanja Vukine Staje (Livno ZI-BU) — Aržano (Livno ZP-BS).

Nema nikakvih novosti.

Kolona za pojačanje Vl-og arm. korpusa stigla u Studence (Livno ZR-ZT-BN) savladavši prekide na putu.

Jedinice M.V.A.C. sukobile se u 2. zoni istočno od Zrmanje (Knin RQ-DX) sa ustaničkim grupama.

Gubici M.V.A.C.: 4 mrtva i 10 ranjenih;

protivnički: 48 mrtvih i 50 ranjenih.

Zaplijenjene puške.

Kao represalija za zasjedu ustanika kod Carije (Šibenik SP-BQ),[5] o čemu je javljeno u saopćenju od 10. i 11. t. m., strijeljano je u Trogiru, u suglasnosti sa političkim vlastima, 19 talaca.

Opreznošću zaštite autokolone Split—Šibenik otkrivene su i uništene dvije mine na putu za Prapatnicu (Šibenik S-N-BU-BS) te je izbjegnuta zasjeda.

SEKTORI »SASSARI« I »CELERE«:

Nema šta da se javi.

ZRAČNA DJELATNOST:

Oružano izviđanje i potpomaganje kolone divizije »Bergamo«.

Bombardiranje zone Bitelić (Split US-VH-CM).

— Vedro.

General *Spigo*

Kopija kom. 1 : Ekselenciji
„ „ 1: Načelniku štaba
„ „ 1: Pomoćniku nač. štaba
„ „ 2: Načelniku Operativ, odjelj.
„ „ 1: Odjeljenju »I« (informativnom)
„ „ 1 : Komandi Kr. karabinjera
„ „ 1: Odjeljenju telekomunikacija

[2] Odnosi se na dijelove Seste ličke divizije.
[3] Odnosi se na Primorsku partizansku četu. Vidi dok. br. 231, napomenu 4, 233, 236, 233, 243, 244, 245, 246 i 249.
[4] U originalu stoji: »capo manipolo« — fašistički čin u rangu poručnika.
[5] Vidi dok. br. 102, 114, 238, 239 i 242.

BROJ 244

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. OŽUJKA 1943. O BORBAMA U DALMACIJI[1]

BRZOJAV

^ slanja
JJ'Et'Uini i sat • • io TTT in/io
pmjetma lo. III 1943.
23.45

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
KOMANDI V I VI ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORPUSA

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»•SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4194
Stiglo 14. III 1943.

Br. 4093/op.

SAOPĆENJE U 18 SATI NA DAN 13. OŽUJKA

Aktivnost ustanika:

— Izgleda da se u zoni G. Tiškovac (Knin SN-DX) koncentriše 1000 ustanika.[2] Zapaženo je prisustvo ustaničkih grupa u zoni južno od s. Bisko (Split VK-BS).

SEKTOR »ZARA« :

Poluotok Srima (Zirje QH-CK) je evakuiran i stanovništvo je upućeno u Vodice: požari izvjesnih kuća i malih šumaraka izazivaju očigledne eksplozije.[3]

Akcija se nastavlja.[4]

Po naređenju političkih vlasti, kao odgovor na ubojstvo oca jednog milicionara M.V.A.C. strijeljana su u Stankovcima (Zirje ON-CU) dva politička zatvorenika.

SEKTOR »BERGAMO«:

U toku je čišćenje zone Kamensko (Livno ZP-BU) i Vinica (Livno ZT-BS) od strane kolone Aržano. Kolona za pojačanje 6. arm. korpusa, stigavši 13. tek. m. u 11 sati u Imotski (Makarska XV-BH), nastavila je u 16 sati prema Posušju (Makarska XV-BL).

Kr. Mornarica je svojim sredstvima uništila u Postirama (Omiš US-BD) 4 ustanička čamca.

SEKTORI »SASSARI« I »CELERE«:

Uobičajena djelatnost pretraživanja i zasjeda.

ZRAČNA DJELATNOST:

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 13/3a—1, k. 344.
[2] Odnosi se na snage Seste ličke divizije.
[5] Vidi dok. br. 137, 146, 227, 240, 245, 246, 249, 262 i 264.
[4] Vidi dok. br. 231, napomenu 4.

I

Oružana izviđanja i zaštita kolone »Bergamo«. Bombardiranje i mitraljiranje zone Brine (Zirje QH-CQ), Glavica (Šibenik QK-CM) i Prapatnica (Šibenik SN-BS-BU).

Bombardirani i mitraljirani sa značajnim efektom Igrane (Makarska XL-AN) i Vrulja (Makarska ZV-AP).

Vedro.

General *Spigo*

8 k o p i j a

1 Ekselendji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku nač. štaba
2 Operativnom odjeljenju
1 Odjeljenju »I« (obavještajnom)
1 Komandi Kr. karabinjera
1 Odjeljenju telekomunikacija

BROJ 245

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE U VODICAMA OD 14. OŽUJKA 1943. O ZAROBLJAVANJU I STRIJELJANJU GRUPE PARTIZANA U SRIMI[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
Ispostava u Vodicama

Pov. br. 7/42. Vodice, 14. ožujka 1943-XXI

Predmet: Izvještaj o zarobljavanju ustanika.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Z a d a r
KR. PREFEKTURI **Z a d a r**

KOMANDI ARMIJSKOG KORPUSA
— Obavještajno odjeljenje — VP118

KOMANDI BRZE DIVIZIJE »EUGENIO DI SAVOIA« Š i b e n i k

[Ostale adrese izostavljene]

Na temelju točnih podataka koje su prikupili karabinjeri u Vodicama i uz njihovo sudjelovanje, jedinice 292. pješadijskog puka su u jednoj pećini blizu Srime otkrili jedanaest naoružanih ustanika. Podigavši crvenu zastavu, oni su iz pećine ispalili nekoliko metaka iz vatrenog oružja.

Istjerani vatrom ručnih bombi, ustanici su zarobljeni i odmah strijeljani od jedinica koje su sudjelovale u akciji pročešljavanja.[2]

Komandir ispostave, poručnik:

Francesco Ruiu

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE
Vojni kabinet
Primljeno: 15. 3. 1943-XXI
Br. 2450/E/6-h

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 18/8—1, k. 575.

[2] Odnosi se na ilegalne političke radnike. Vidi dok. br. 231, napomenu 4, i dok. br. 244, 246 1 249.

BROJ 246

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

BRZOJAV

Datum i sat: slanja / prijema 14/3/1943_xXI 23 30

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI OPERATIVNO

i na znanje:

KOMANDI V i VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.
Br. 4135/op.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br.
Br. 2456/E/6-4
Stiglo 15. ožujka 1943-XXI

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA DAN 14. OŽUJKA 1943. GOD.

Djelatnost ustanika:

— nema što da se javi.

SEKTOR »ZARA«:

— Nastavlja se akcija na smirivanju zone Vodice (Zirje PN-CK). U sukobima u zonama Srima (Zirje QH-CK) i Kosa (Zirje QH-CO) ubijeno je 25 ustanika.[2]

Naši gubici: 1 ranjen.

Uništeno je sjedište štaba partizanskog obalskog bataljona,[3] zaplijenjeno 7 pištolja, mnogo ručnih bombi, municije, odjeće, stoke i propagandnog materijala, zapaljene su kuće i razrušene pećine koje sigurno služe kao zaklon ustanicima. U zoni Spadine (Zirje PL-CO) pronađeno 29 leševa jake grupe koja je pokušala da prođe kroz našu. zaprijeku kao što je javljeno u biltenu od 11. tek. m. Od početka operacije do 13-og tekućeg gubici ustanika popeli su se na 109 mrtvih.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/3a—1, k. 344.
[2] Vidi dok. br. 231, napomenu 4.
[3] Misli se na Sjevemodalmatinski partizanski bataljon.

SEKTOR »BERGAMO« :

Kolona Aržano započela je jutros 14. tek. m. pokret u cilju povratka vršeći čišćenje zone Aržano (Livno ZP-BS), Vrpolje (Split VS-BU).

Kolona za pojačanje VI arm. korpusa produžila je jučer 13. t. m. iz Imotskog ka Ljubuškom (Mostar NK-AP) kamionima prešavši u nadležnost VI arm. korpusa. Sukob između ustaša i partizana u zoni Graca (Knin QK-EH). Zarobljeno 4 ustanika i jedna puška.

SEKTORI »SASSARI« i »CELERE«:

— Nema što da se javi.

ZRAČNA DJELATNOST:

Oružano izviđanje i potpomaganje kolone divizije »Bergamo«.

General *Spigo*

K o p i j e :

1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 pom. načelniku štaba
1 odjeljenju »I» (obavešt.)
2 načelniku operativnog
1 Odjeljenju telekomunikacija
1 Komandi Kr. karabinjera

BROJ 247

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 14. OŽUJKA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O ODLASKU MLADICA S KORČULE U PARTIZANE NA BIOKOVO[1]

KR. PREFEKTURA — SPLIT

Br. 104327/Jav. sig. Split, 14. ožujka 1943-XXI
Predmet: Aktivnost partizana.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavna uprava policije Z a d a r
i na znanje:

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Glavna uprava javne sigurnosti Rim

U nastavku prethodnih izvještaja, i zadnjeg od 26. veljače, dostavlja se prijepis slijedećeg izvještaja mjesne komande Kr. karabinjerske grupe u vezi sa aktivnošću partizana na otoku Šolta:[2]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 22/5—1, k. 572.
[2] Omaška: radi se o Korčuli.

»Zadnjih dana iz Vela Luke, Blata, Care, Smokvice, Podstrane, Lumbarde i Zrnova udaljilo se ukupno 50 osoba kojima su partizani uručili poziv za mobilizaciju.

Prema raspoloživim podacima, ima još mladića koji se spremaju da se odmetnu.

Svi navedeni upućuju se na Biokovo radi formiranja partizanske brigade. Njihovo prebacivanje vrši se noću pomoću brodova, koji iz okolice Makarske kreću na otok Korčulu i u osamljenim uvalama ukrcavaju bjegunce.

Također i veći dio partizana sa otoka prebacio se na Biokovo. Govori se da je riječ o općem bjekstvu svih onih koji nemaju čistu savjest jer predviđaju akciju pročešljavanja, koja bi trebala biti poduzeta na otoku. Međutim, na temelju glasina koje kruže, nije isključeno da je riječ o stvarnoj mobilizaciji komunista u cilju stvaranja jedne velike crvene armije koja bi, čim prije, trebala započeti operacije većih razmjera kako bi nas istjerala iz ove zemlje.

Smatra se da je na otoku ostalo oko 80 partizana.«

Prefekt :
Dr. *V. P. Zerbino*

GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije
24. ožujka 1943-XXI

GUVERNATORAT DALMACIJE
Primljeno:
24. ožujka 1943-XXI
Br. 15717

BROJ 248

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA NA KORČULI I PELJEŠCU[1]

KOMANDA VI ARMIJSKOG KORPUSA
Štab — obavještajno odjeljenje

Br. 3570/pješ. prot. POVJERLJIVO V. P. 39,15. ožujka 1943.

BILTEN NOVOSTI BR. 678.
VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«

(2. ARMIJA)

[...]

TREĆI DIO
AKTIVNOST USTANIKA

1. ZONA

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4664
Primlieno 22. TTT 1943.

SEKTOR PJEŠ. DIV. »MESSINA«
KORČULA

Dana 6. tekućeg u zoni Lumbarda (Korčula XN-GS) nepoznati su ispalili nekoliko puščanih hitaca na jednu našu patrolu na službi izviđanja.

Patrola, poslije nego je na vatru odgovorila, uputila se na mjesto odakle su hici ispaljeni i primijetila je 9 osoba koje bježe od kojih su dvojica bila naoružana puškom.

Smatra se da se radi o bjeguncima koji su se nedavno udaljili iz Lumbarde.

(Od pješ. div. »Messina«)

2. ZONA

SEKTOR PJES. DIV. »MARCHE«
TREBINJE

Noću uoči 9. tekućeg jedna veća partizanska »trojka« opljačkala je stoku u selu Domasevo (Dubrovnik TI-GO).

Slijeđena od lokalnih V.A.C. spomenuta se »trojka« izgleda sklonila u zoni Suma (isto SP-SR-FV-FT).

(Od pješ. div. »Marche«)

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 16/2a—1, k. 323.

SEKTOR PJES. DIV. »MESSINA«
PELJEŠAC

Javlja se o vrlo čestom dolasku naoružanih partizana motornim lađama u uvalu Duba (Makarska XN-AB) u cilju nabavljanja hrane u toj zoni.

Izdana su naređenja u cilju pojačanja nadzora obale.

(od pješ. div. «-Messina«)

[...]

2. ZONA

SEKTOR PJES. DIV. »MESSINA«
PELJEŠAC

Dana 15. tekućeg jedna naša jedinica crnih košulja koja je vršila čišćenje u zoni Dingač (o. Mljet IH-CS)—Skaramuce (isto Kl...) sukobila se sa grupom partizana koja se je nakon žive borbe udaljila.

Neprijateljski gubici: jedan poginuo; naših gubitaka nema. Porušeno je nekoliko baraka koje su partizani bježeći napustili.

(od pješ. div. »Messina«)

VRGORAC

Dana 15. tekućeg jedna naša jedinica izviđajući zonu Umčane (Mostar KI-AN) uhapsila je 50 osoba pod sumnjom da surađuju sa partizanima.

(od pješ. div. »Messina«)

[...]

Komandant :
general *Sandro Piazzoni*

Za točnost prijepisa
Načelnik štaba, pukovnik

Carlo Cigliano
(M. P.)

BROJ 249

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15. OŽUJKA 1943. O AKCIJI U ZONI VODICE[1]

Predmet: rzb.
BRZOJAV

Datum i sat slanja
prijema 16. III. 43.
0.15

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
KOMANDI V ARM. KORP.
KOMANDI VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 4304
Stiglo 16. III. 43.

Br. 4178/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI NA DAN 15. OŽUJKA 1943/XXI

Djelatnost ustanika:

Zapažena sve jača djelatnost ustanika[2] duž gornje doline Zrmanje: jake grupe dolazeći od Srba (Knin SI-EO) uzaludno su pokušale proteklih dana da zauzmu Zrmanju (Knin RO-RQ-DT-DR), jer su odbijene od strane formacija M.V.A.C. koje su im nanijele gubitke, i to 8 mrtvih, što je ustanovljeno, pored 50 ranjenih i zaplijenile im 20 pušaka. Gubici M.V.A.C.: 4 mrtva i 10 ranjenih.

Od 15. tek. m. u noći zona sjeverno od s. Plavno (Knin SL-SN-DR) izložena je osjetnom pritisku partizana[3] koji, kako izgleda, imaju namjeru da izbiju na Padane (Knin RQ-SI).

Zapaženo stotinjak ustanika[4] u zoni Prgomet (Šibenik SP-SR-BU) koji su došli iz s. Trolokve (Šibenik SP-SR-BN-BZ).

SEKTOR »ZARA«:

Nastavlja se akcija u zoni Vodice (Zirje PN-CK).

Sjeverno od Zatona (Zirje QH-CM) sukob sa malom grupom ustanika[5] koja je raspršena: ubijeno 3; plijen: 2 puške, 50 ručnih bombi, 5 bajoneta, eksplozivni materijal, hrana i odjeća.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 15/3a—1, k. 344.
[2] i [3] Odnosi se na dijelove Seste ličke divizije.
[4] Odnosi se na Trogirsku partizansku četu.
[5] Odnosi se na Primorsku partizansku četu. Vidi dok. br. 231, napomenu 4.

Od početka operacija nanijeti gubici: 112 mrtvih, pretrpljeni gubici: 4 ranjena, od kojih 1 oficir. Njegovo ime javljeno je u saopćenju od 12. tek. m. Akcija se nastavlja.

SEKTOR -BERGAMO«:

Kolona koja operira, čisti sada zonu sa obje strane pravca kretanja Vrpolje (Split VS-BU) — Trilj (Split VM-BU). Do sada sakupljeno 66 sposobnih muškaraca.

Kr. mornarica je svojim sredstvima zaplijenila na otoku Čiovo 16 čamaca.

SEKTOR »SASSARI«:

Ispravlja se ono što je javljeno u jučerašnjem komunikeu od14. tek. m. time što se je sukob između ustaša i partizana desiou zoni Gradan (Šibenik TI-CQ). Četiri zarobljena ustanika bila su strijeljana.

SEKTOR -CELERE«:

Na zahtjev odreda koji operira u zoni Vodice tučene su artiljerijom zone Strika (Šibenik QK-CF) i Sv. Ante (Zirje QH-CK).

Vedro.

General *Spigo*

8 k o p i j a

1 Ekselenciji

1 Načelniku štaba

1 Pomoć. nač. štaba

2 Operativnom odjeljenju

1 Odjeljenju »I« (obavještajnom)

1 Komandi Kr. karabinjera

1 Odjeljenju telekomunikacija

BROJ 250

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. OŽUJKA 1943. O BORBAMA NA KNINSKOM SEKTORU[1]

Predmet
Brzojav

slanja 16/3/43

Datum i sat ..

19.22
10/a/.o
prijema 16/3/43
23.25

OD KOMANDE XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO

i na znanje:

KOMANDI V i VI ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

Br. 4221/op. prot.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4354
Stiglo 17-3

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 16. OŽUJKA 1943/XXI

Djelatnost ustanika: Ustaničke snage[2] koje dolaze sa sjevera, savladavši otpor formacija M.V.A.C. zauzele su u noći 15. t. m. Bender (Knin SL-DP) i Plavno (Knin SL-SN) oštetivši željeznički most sjeverozapadno od Benderà i zapalivši stanicu i barake u Plavnu.[3]

Jučer 15. tek. m. M.V.A.C. su ponovo zauzele Plavno.

Pretrpljeni gubici: jedan ranjen i 14 M.V.A.C. nestalo. Nanijeti gubici nisu utvrđeni.

[...]

General *Spigo*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 16/3a—l,k. 344.

[1] i [5] Vidi dok. br. 104 i 107.

BROJ 251

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE U BIOGRADU OD 16. OŽUJKA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O UBOJSTVU GRUPE ZATVORENIKA KOJE SU PARTIZANI POKUŠALI SPASITI[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE
XXII mob. bataljon — Ispostava u Biogradu

Br. 107/7-1/III Biograd, 16. ožujka 1943-XXI
Predmet: Izvještaj.

GUVERNATORATU DALMACIJE
Glavna uprava policije Z a d a r
GUVERNATORATU DALMACIJE
Vojni kabinet Z a d a r
KR. PREFEKTURI Z a d a r
KOMANDI DIVIZIJE »ŽARA« VP 141
[Ostale adrese izostavljene]

Jučer 15. ovog mjeseca, u 18 sati, kada su četiri karabinjera iz Filipjakova sprovodili u ovdašnji zatvor, šest zatvorenih odgovornih za pružanje pomoći partizanima, napadnuti su iz zasjede mitraljeskom i puščanom vatrom od jednog odjeljenja jačine oko 30 ustanika[2] u blizini civilne bolnice u Biogradu.

Karabinjeri, nepovrijedeni, odmah su se rasporedili za obranu i odgovorili jakom vatrom.

Iskoristivši trenutak smanjene pozornosti, zatvorenici su pokušali pobjeći prema ustanicima ali su ih karabinjeri na tridesetak metara udaljenosti ubili.

Cim je ova komanda čula puškaranje odmah je, s obzirom na blizinu sukoba, intervenirala upućivanjem na lice mjesta dva odjeljenja karabinjera sa puškomitraljezom. Oni su odmah uhvatili dodir sa ustanicima koji su već bili opkolili karabinjere sprovodnike i, nakon oko jednog sata jake vatre, uspjeli osloboditi naše vojnike i natjerati ustanike u bijeg. Naknadno je intervenirala jedna pješadijska jedinica ispalivši oko 20 granata iz minobacača u vjerojatnom pravcu ustanika koji su se razbježali prema obližnjoj šumi.

Sukob je prošao bez naših gubitaka, a pretpostavlja se da su ustanici imali nekoliko mrtvih i ranjenih.[3]

Komandir ispostave, poručnika:
Roberto Cantarella

(M. P.)

GUVERNATORAT DALMACIJE
Vojni kabinet
Primljeno: 17. 3. 1943-XXI
Br. 2456/E/6-4

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 17/1, k. 575.
[3] Vjerojatno se odnosi na Biogradski odred.
» Vidi dok. br. 257.

BROJ 252

ZABILJEŠKA VIŠE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA——DALMACIJA« OD 17. OŽUJKA 1943. O PITANJIMA RAZMATRANIM PRILIKOM RAZGOVORA IZMEĐU GENERALA ROBOTTIA I GUVERNERA DALMACIJE U ZADRU 15. OŽUJKA 1943. GODINE[1]

Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« (2. armija)
Odjeljenje civilnih poslova

VP 10, 17. ožujka 1943-XXI

PITANJA RAZMATRANJA PRILIKOM RAZGOVORA IZMEĐU EKSELENCIJE GIUNTE I EKSELENCIJE ROBOTTIA U ZADRU 15. OŽUJKA 1943-XXI

1) Jačina jedinica dislociranih u Zadru.

Ekselencija Giunta[2] izjavljuje da podržava prijedloge koje je u vezi sa ovim podnio ekselencija Spigo.[3]

2) Plan »15. siječanj«.

3) Premještanje Komande XVIII armijskog korpusa.

Ekselencija Giunta izražava želju da se zbog raznih razloga pomenuta komanda ne premjesti u Zadar.

General Primieri iznosi razna zapažanja u vezi sa cjelishodnošću ovog premještanja.

Ekselencija Robotti odlučuje da ekselencija Spigo ponovo razmotri pitanje u vezi sa materijalnom sistematizacijom ne samo komande već i sveg osoblja koje njoj pripada.

4) Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« traži proširenje ovlaštenja u vezi s upotrebom policijskih snaga također i na teritoriju Dalmacije (naredba Ducea od 19. siječnja 1942. godine).

5) Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« traži praktičnu primjenu naredbe guvernera od 7. lipnja 1942-XX u vezi s mjerama koje treba primijeniti u odnosu na pomagače diverzanata (interesira Komandu XVIII armijskog korpusa i Vojnopomorsku komandu Dalmacije).

6) Iznose se kriterijumi Više komande oružanih snaga »Slovenija——Dalmacija« u vezi s interniranjima, protjerivanjima i upotrebom radne snage.

7) Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« traži da se ukine Specijalni sud za Dalmaciju, formiran naredbom Ducea od 24. listopada 1941-XIX. Predata je promemorija u kojoj su izložena razmatranja pravnog karaktera i cjelishodnosti.

8) Evakuacija civilnog stanovništva sa malih poluotoka Srima i Zablaće: već je u toku.

9) Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« potvrđuje potrebu da se saobraćaj plovnih sredstava i ribarenje, zbog jedinstvenosti

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, mikroteka NAV—I——T—821, film 405/1310—1313.
[3] Francesco Giunta, guverner Dalmacije.
[5] Umberto Spigo, komandant Osamnaestog armijskog korpulsa.

kriterijuma za cijelu istočnu obalu Jadrana, usaglase sa principima koje je odredila Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« za djelove hrvatske obale.

Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« zahvaljuje za načelan pristanak Guvernatorata i suglasna je sa prijedlozima Guvernatorata da se sastane posebna komisija.

Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« odredit će imena oficira koji će sudjelovati, kao i približan datum održavanja sastanka.

10) Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« potvrđuje cjelishodnost da se ustupanje soli hrvatskim građanima potčini specijalnim garancijama.

O ovom pitanju pobrinut će se komisija pomenuta u toč. 9).

11) Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« predlaže, mada se neće posebno uplitati, da se o koncentriranju snabdijevanja Zidova na otoku Korčuli brinu civilne vlasti Guvernatorata.

12) Na zahtjev Riječkog udruženja za plovidbu, Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« traži da se parobrod »Viotti«, koji Guvernatorat Dalmacije ne koristi stalno, stavi na raspolaganje potčinjenoj komandi pozadine pod uvjetom da će Riječko udruženje za plovidbu udovoljavati potrebama Guvernatorata drugim plovnim sredstvima uvijek kada se to bude tražilo.

13) Vojni kabinet Guvernatorata.

Ekselencija Giunta je mišljenja da vojni kabinet nema nikakvih razloga da nastavi svoju djelatnost i zato Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« stavlja na raspolaganje pukovnika Morrà.[4]

14) Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« traži suglasnost Guvernatorata da na anektiranu teritoriju Dalmacije mogu ulaziti i zadržavati se hrvatski vojnici koji treba da provedu odsustvo kod svoje rodbine.

Ove vojnike će talijanska Misija u Zagrebu snabdjeti posebnim propusnicama, i ona bi za svaki pojedini slučaj morala da o tome telegrafski izvijesti Guvernatorat.

15) Viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« traži da se porodicama pripadnika Dobrovoljačke milicije za borbu protiv komunista koji se bore u Dalmaciji omogući da žive koncentrirane na nekom otoku zadarskog područja.

Ujutro, 16. ožujka, ekselencija Dompieri, načelnik Kabineta Guvernatorata, izvjestio je da guverner, mada u načelu prihvata podnesene prijedloge (toč. 4, 5, 6, 7, 11, 12, 14 i 15), ipak zadržava pravo da razmotri pitanja i da će izvjestiti o svojim odlukama.

18. III *Robotti*

Prijepis dostavljen Odjeljenju za vezu s inozemstvom.

Prijepis dostavljen Obavještajnom i Operativnom odjeljenju Više k-de oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«.

VP 10, 19. ožujka 1943-XXI

[4] Eugenio Mora. Mora se nalazio na dužnosti u Odjeljenju za vezu Komande Druge armije sa guvematoratom Dalmacije.

BROJ 253

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. OŽUJKA 1943. O ZAVRŠETKU OPERACIJE U ZONI VODICE[1]

Brzojav

Datum i sat: slanja prijema 17. III1943. 23.30

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE

i na znanje:
KOMANDI V i VI ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

Br. 4271/op.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4404
Stiglo 18. III 1943-XXI

SAOPĆENJE U 18 SATI NA DAN 17. OŽUJKA 1943.

Djelatnost ustanika:

Nikakva.

SEKTOR »ŽARA«:

Operacija Vodice (Zirje PN-CK) završena sa potpunim postignućem predviđenih ciljeva.[2]

Ustanici nisu prihvatili borbu već su se naprotiv rascijepali na male grupe u namjeri da se izvuku pred našom akcijom pomažući se terenom i pećinama.[3]

Potraga za ustaničkim grupama koje su rastjerane kao i za onim po pećinama bila je vrlo teška i trajala je deset dana.

U sukobima sa raznim grupama koje su pritiješnjene pri pokušaju bjekstva ili koje su bile sakrivene po pećinama, nanijeti su ukupno slijedeći gubici, pored onih koje je avijacija tukla i koje nije moguće identificirati: mrtvih ustanovljeno 119, ranjenih nije utvrđeno. Pretrpljeni gubici: 4 ranjena. — Plijen: 17 pušaka, 9 pištolja, 9 sablji, 130 ručnih bombi, mnogobrojna municija za puškomitraljez, pušku i pištolj, 40 detonatora i nekoliko metara štapina, 100 kg. eksploziva, kutija za nošenje municije, jedan mornarički durbin i 4 obična durbina kao i mnogo drugog raznog materijala.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 17/3a—1, k. 344.
[2] Vidi dok. br. 231, napomenu 4, 233, 236, 238, 243, 244. 245, 246 i 249.
[3] Odnosi se na Primorsku partizansku četu. Vidi dok. br. 246, napomenu 2.

SEKTOR »BERGAMO«:
Kolona koja operiše vratila se u redu u Sinj.
SEKTOR »SASSARI« i »CELERE« :
Obična djelatnost pretraživanja i zasjeda.
Vedro.

General *Spigo*

K o p i j e :
1 — Ekselenciji komandantu
1 — Načelniku štaba
1 — Pomoćniku nač. štaba
3 — Operativnom odjeljenju
1 — Odjeljenju »I« (obavještajnom)
1 — Komandi Kr. karab.

BROJ 254

IZVJEŠTAJ VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 17. OŽUJKA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA— —DALMACIJA« O NAPADU NA BROD »CURZOLA«[1]

rzb. otpreme
Brzojav Datum i sat: prijema **17-111-43 11.30** s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4374
Primljeno 17. ožujka 1943-XXI

OD MARIDALMACIJE — SPLIT
KOMANDI SUPERSLODE
i na znanje:
KOMANDI XVIII ARM. KORPUSA
KOMANDI DIVIZIJE »BERGAMO«
Br. 7536

15-og tek. u 16 sati na brod »Curzola«, u službi nadzora sjevernog dijela otoka Korčule, otvorena je mitraljeska paljba iz naselja Babina (Korčula CZ-ZL).[2] Brod »Curzola« izvršio je paljbu na naselje. Uslijed partizanskog protivdejstva lakše je ranjen jedan mornar.

Na dan 16-og N.A.P-6[3] i motorni čamac M.B. 23 izvršili su akciju odmazde protiv naselja Babina sa jednim minobacačem i mitraljezom.

Admiral *Bobbiese*

[1] Orig'nal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 36/2. k. 365A.
[2] Vidi dok. br. 261.
[3] N.A.P. (Natante antipartigiano) — protivpartizanski brod.

BROJ 255

ZAPOVIJEST KOMANDE DIVIZIJE »ŽARA« OD 17. OŽUJKA 1943. KOJOM POHVALJUJE POTCINJENE JEDINICE KOJE SU SUDJELOVALE U AKCIJI ClŠCENJA[1]

KOMANDA PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »ŽARA« (158.)

VP 141, 17. ožujka 1943.

DNEVNA ZAPOVIJED BR. 4

Operacije pročešljavanja započete, 7. ovog mjeseca, blokiranjem rejona Vodice, koje se od Pirovca proteglo na Putičanje, M. Cistu, šumu Gudača, r. Krka pa do mora, zaključene su 15. ovog mjeseca potpunim izvršenjem predviđenih zadataka.[2]

Stoga, najsrdačnije pohvaljujem 291. pješadijski puk »Zara«, bataljone »Rismonđo« i »Cadoma« 292. pješadijskog puka »Zara« bataljone skvađrista »Tevere« i »Milano«, baterije artiljerijskog puka pješadijske divizije »Zara«, vod tenkova, 1, 2, 3, 6. i 7. četu antikomunističke milicije, — koji su u toku 10 dana teških napora i ljutih okršaja dah novi sjajan dokaz čelične čvrstine i veoma visokog morala talijanskog vojnika.

Teški 'gubici zadati neprijatelju i značajne količine zaplijenjenog materijala dokazuju kakvom je čvrstom voljom pretraženo zemljište zaraženo ustaničkim bandama koje su raspršene, razbijene i uništene većom borbenom agresivnošću, inteligencijom i fizičkom izdržljivošću našeg vojnika.

Posebno pohvaljujem pukovnika Lucchettija koji je komandirao operacijama, i krajnjom energijom i mudrim taktičkim kriterijima vodio jedinice pod svojom komandom.

Komandant, general:
Carlo Viale

(M. P.)

Točnost prijepisa ovjerava:
Načelnik 2. odsjeka, potpukovnik

M. Morvidi v. r.

6/1 'k0 6Mlnal (tlpkan na Pisaćem Stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.

2 °ov°j akciji čišćenja vidi dok. br. 231, napomenu 4, 233, 236, 238, 243, 244, 245, 246, 249, 253 i 257.

BROJ 256

OBAVJEŠTENJE KOMANDE DIVIZIJE »ŽARA« OD 17. OŽUJKA 1943. KOMANDI OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA O FORMIRANJU XXI BATALJONA ANTIKOMUNISTIČKE MILICIJE[1]

KOMANDA PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »ZARA« (158.)
Odjeljenje antikomunističke milicije

Br. 03/1500/Ant. kom. VP 141, 17. ožujka 1943-XXI

Predmet: Formiranje XXI bataljona antikomunističke milicije »Kistanje«.

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Obavještajno odjeljenje VP 118

i na znanje:

GUVERNATORATU DALMACIJE
Vojni kabinet Z a d a r
KR. PREFEKTURI Z a d a r

1. — Dana 15. ovog mjeseca formiran je XXI bataljon antikomunističke milicije »Kistanje«.[2] Njegov sastav je slijedeći:

— 4. četa pravoslavne an t i komunisti čk e milicije;

— 5. četa pravoslavne antikomunističke milidje;
— vod katolika iz Rupe, koji pod istim datumom postaje samostalan.

2. — Dislokacija jedinica:

— 4. četa antikomunističke milicije: Kistanje;

— 5. četa antikomunističke milicije: komanda čete i 2. vod u selu Vačanju; 1. vod u Đevrske;

— samostalni vod iz Rupe: u selu Rupe.

Komandant, general:
Carlo Viale

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5/5 k 578

[2] O formiranju antikomunističke milicije vidi knj. 2, dok. br. 337, 355 , 377, 383, 416, 418 1 422; knj. 4, dok. br. 191 i knj. 6, dok. br. 123.

BROJ 257

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav V.P. 10, 18. ožujka 1943/XXI
sati 0.30

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
KOMANDI SUPERSLODA — OPERATIVNO

i na znanje:
KOMANDI V i VI ARMIJSKOG KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORPUSA

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4469
Stiglo 19. 3. 1943.

Br. 4321/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 18. OŽUJKA 1943. XXI

Djelatnost ustanika:

Nikakva.

SEKTOR »ŽARA«:

Razni materijal zaplijenjen u operacijama Vodice[2] o čemu je javljeno saopćenjem od 17. tekućeg mj. je slijedeći: konja 31, mazgi i magaraca 19, volova 14, ovaca 236, mesa 400 kg; žitarica 430 kg, kutija sardini 300, vreća razne odjeće 5, vunenih pokrivača 14, kaputa 11.

Partizani su napali grupu Kr. karabinjera koja je predvodila uhapšenike iz Filip-Jakova (Zirje MH-CZ) u zatvor u Biograd. Napad odbijen, uhapšenici ubijeni pri pokušaju bjekstva.[3]

SEKTOR »BERGAMO«:

Umro je vice-federal Savo koji je teško ranjen u atentatu o kome je javljeno saopćenjem od 11. veljače.[4]

Četnička patrola prodrijevši u Gračac (Kniin Q-EK) zarobila je komandanta partizanskog bataljona.

SEKTOR »SASSARI« I »CELERE«:

Obična djelatnost pretraživanja i zasjeda.

Noću uoči 18. avion nepoznate narodnosti nadlettdo je garnizon Marina (Šibenik SI-BN).

Vedro.

General *Spigo*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 18/3a—i, k. 344.

[3] O operacijama Vodice vidi dok. br. 231, napomenu 4, 233, 236, 238, 243 , 244, 245, 246, 249, 253 i 255.

* Vidi dok. br. 251.

‘ Vidi dok. br. 117, 200 1 202.

8 k o p i j a
1 Kkselenoiji
1 Načelniku štaba
1 Poan. načel. štaba
2 Operativnom odjeljenju
1 Odjeljenju »I« (obavještajnom)
1 Kr. karabinjerima

BROJ 258

PLAN KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. OŽUJKA 1943. **ZA IZVOĐENJE OPERACIJA CIŠCENJA SJEVERNO-DALMATINSKIH OTOKA**[1]

KOMANDA XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Operativno odjeljenje KURIROM

Odgovor na dopis od 1. o. m. br. 3451/op. V.P. 118, 18. ožujka 1943-XXI

Br. prat. 3712/op. Prilog 1

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA
«SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Pìredmet: Normaliziranje otoka.[2]

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»• SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 4624
Prispjelo 21. ožujka 1943-XXI

Dostavljam u prilogu načelni program u vezi operacija koje imaju za cilj normaliziranje otoka i obale kod rta Planka.

Operacije su razmatrane s obzirom na vjerojatnu raspoloživost snaga, na postojeću situaciju i onu koja se može predvidjeti, u cilju postizanja radikalnih rezultata.

Pomenute operacije imat će stoga uzastopni i postepeni karakter, tj. otok za otokom i po grupama otoka.

Trajanje operativnog ciklusa: 1. travnja — 20. svibnja o. g.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 16/la—i, k. 211.
[1] Vidi dok. br. 190 1 213.

t

U cilju izoliranja — u toku akcije — otoka koje treba čistiti, predviđena je suradnja Kr. mornarice i Kr. zrakoplovstva, na osnovu pojedinosti koje treba prethodno utvrditi svaki pojedini put.

U toku je sprovođenje logističkih mjera za prihvatanje, život, evakuaciju mase sposobnih muškaraca (od 15 godina pa naviše) koji ne pružaju apsolutnu sigurnost da su nam skloni, a treba predvidjeti da će ta masa biti znatna.

Sto se tiče anektirane teritorije Guvernatorat Dalmacije, kod kojeg smo se zauzeli u tom pogledu, još nije dao svoje odobrenje.

General armijskog korpusa, komandant

[Dopisano rukom] :[3] *Umberto Spigo* v. r.

= Ovaj dopis ne govori mnogo :

— operacije od 1. travnja do 20. svibnja,

— pojedinosti, snage, suradnja koju treba odrediti

— još uvijek nema odobrenja od Guvennatorata Dalmacije.

23. III. p. puk. *Michelotti.* =

— Reći zato Spigu da nabavi ili ćemo ga tražiti mi. Sada treba raditi brzo, inače nećemo početi ni u travnju.

III. — *Robotti.*[i]

24.

(Prilog br. 1 dopisu br. 3712/Op. od 18. 3. 1943-XXI)

OPERATIVNI PROGRAM

1) Operacija u području rta Planka

— početak (vjerojatni) : 1. travnja

— trajanje (vjerojatno) : 5 dana

2) Operacija u šibenskim otocima

— početak (vjerojatni) : 9. travnja

— trajanje (vjerojatno) : 3 dana

3) Operacija na otocima Premuda, Skarda, Molatska grupa, Dugi otok, Kornati

— početak (vjerojatni) : 16. travnja

— trajanje (vjerojatno) : 6 dana

4. Operacija na otocima Iž, Zut, Ugljan, Pašman

— početak (vjerojatni) : 28. travnja

— trajanje (vjerojatno) : 8 dana

— početak (vjerojatni)

— početak (vjerojatni)

— trajanje (vjerojatno)

— trajanje (vjerojatno)

5) **Operacija na otocima Drvenik, Šolta, Brač**

vrijeme i trajanje treba odrediti na osnovu situacije koja će biti na kraju travnja.

6) Operacija na otocima Vis i Hvar

(M. P.)

[3] Ovu napomenu je dopisao potpukovnik Michelotti, oficir u Komandi Druge armije.

[4] Napomena komandanta Druge armije, generala Maria Robotti.

BROJ 259

IZVJEŠTAJ PREFEKTA U ZADRU OD 18. 02UJKA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O UNIŠTENJU OPĆINSKE ZGRADE U SMILCIĆU OD STRANE PARTIZANA[1]

Dešifrirao: ručno	T E L E G R A M iz Zadra Br. 1114	Načelnik šifrantskog odjeljenja Prizia

PREFEKT — ZADAR 18. ožujka 1943. u 11 s.
MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Glavna uprava policije

i na znanje:

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavna uprava policije Zadar, 18. ožujka 1943. u 12 s.

Predmet: Ustanici vatrom uništili zgradu općine u SmMčdću.

Noću 9/10. ovog mjeseca, oko 2 sata, velilki broj naoružanih partizana zapalio je i potpuno uništio zgradu općine u Smilčiću.[2]

Karabinjeri u patroli, koja se nailazila u službi na udaljenju više od 500 m, nakon što je primijetila prve plamenove i u kasarni dala uzbunu potrčala je na mjesto požara ali, dočekana jakom puščanom vaitrom, morala se zaustaviti da bi odgovorila efikasnom vatrom. Zatim se patrola našla u okruženju sve do dolaska ostalih karabinjera iz stanice, koji su ustanike natjerali u bijeg.

Nitko od karabinjera nije ozlijeđen.

Nije poznato da Ii su partizani imali gubitaka.

Prefekt :
gen. *Gaspero Barbera*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. *zi/ô*—1, k. 571.

[2] Ovu akciju je izvršio Biogradski partizanski odred (Snimak u Arhivu ·7H, mikroteka CK SKH — Zagreb, film 7/511).

BROJ 260

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4584
Stiglo 21. ožujka 1943. XXI

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI — OPERATIVNO
i na znanje:
KOMANDI V i VI. A. K.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI A. K.

Datum isat prijema 21/3/43, slanja 20/3/43.

2,30

Br. 4399/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 20. OŽUJKA 1943.

Djelatnost ustanika:

Izgleda da su partizani, poslije odlaska njemačkih trupa, ponovo zaiuizeli Bos. Grahovo.

SEKTOR -BERGAMO-:

Jutros u pet sati otpočelo je čišćenje zone Muć.[2]

Naše kolone krećući se od Grla (Split UO-BS), Dicma (Split UO--US-BU), Zelova (Split UO-CK) stigle su, uništivši slabe protivničke[3]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 20/3a—1, k. 344.

[2] Napad jedinica divizije -Bergamo«, podržavanih avijacijom, na teritoriju Muća, trajao je do 26. ožujka 1943. godine u cilju odbacivanja Splitskog NOP odreda i hvatanja 1 Interniranja muškog stanovništva. Uz manji otpor neprijatelj je istog dana ušao u Muć, a zatim se Splitski NOP odred povukao prema Moseću. Jedan bataljon se zadržao na Moseću radi dejstva na komunikacije, dok su dva bataljona imala da se prebace preko Svilaje u rajon Vrlike. Talijani su istodobno na otoku Zlarinu pripremili koncentracioni logor za smještaj pohvatanih ljudi. Logor je počeo funkcionirati 23. ožujka 1943. godine kada je u njega ušla prva skupina od 60 pohvatanih ljudi iz Muća i okolice. Zatim su pristizale ostale skupine pohvatanih muškaraca, do 31. ožujka u rajonu Ramljane—Brštanovo—Lećevica i pohvatanih do 11. travnja u rajonu Trolokve——Prgomet—Ljubitovica—Bristivica—Marina. Manji broj interniraca bio je lz Srime, Donjeg Polja, Bilica, Zlarlna te iz grada Šibenika. Za kratko vrijeme u ovom logoru se našlo 2500 interniraca. Brojni slučajevi smrti, masovna oboljenja, pa otpuštanje interniraca ili njihovo odvođenje u skupinama na prisilni rad u Italiju, smanjili su pri koncu taj broj, ali u času evakuacije logora sa Zlarina, 15. lipnja 1943. godine, bilo je u njemu još uvijek oko 1200 interniraca. Oni su, preko Rijeke, slati po skupinama uglavnom u logor Renici, kraj Arezza, Chiesanova kraj Padove i Visco kraj Udina.
O uvjetima pod kojim su živjeli internlrci dovoljno govore slijedeći podaci: logor smješten na krševitom tlu veličine 80x80 metara, sa razaoetim šatorima. Dnevno su logoraši dobivali 11 dkg lo5eg kruha, izjutra po jedan decilitar i četvrt kavinog slabog surogata, najčešće kuvanog na morskoj vodi, u podne oko pola litre tople vode sa zeljem, bez začina. Voda za piće dijelila se svako 3—4 dana — četvrt litri po glavi. Bilo im je zabranjeno piti more iako su bili uz njega. Detaljnije vidi: Tomislav Krak : »Koncentracioni logor na otoku Zlarinu«, Zbornik IHRPD br. 1/1970. str. 413—423.

otpore i popravivši mnogobrojne prekide, na raskrnici Gizdavac kod Splita (UK-BZ) na Segovići (Split UK-CD) i na uzvisini iznad Muća (Split UK-CD).

Pretrpljeni gubid: 1 oficir i jedna oma košulja ranjeni.

U blizini Grla, uslijed eksplozije mine uništen je djelomično tenk »L«.[4]

Vozač je poginuo, potporu čnik Viitele Alfredo teško ranjen.

Zona Mihović (Šibenik SR-OS) bivši četnički starješina Beljak koji je ranije prišao partizanima ubio se da bi izbjegao zarobljavanje.

SEKTOR »ZARA« :

Napad ustanika na naselje Lepuri (Zirje PI-DE) odbili su naoružani seljad i Kr. karabinjeri svojom brzom intervencijom.

SEKTOR »CELERE« :

U selu Gube (Šibenik RK-CM) zarobljen partizanski kurir sa dokumentima.

SEKTOR »SASSARI«:

Obična djelatnost pretraživanja i zasjeda.

ZRAČNA AKTIVNOST:

Borbeno izviđanje i zaštita kolona »Bergamo-« koje operišu u zoni Muć.

Vedro. Vjetar bura.

---------- General *Spigo*

1 kopija Ekselenciji
1 „ načel. štaba
1 „ pom. načel. štaba
2 „ načel. operat. odjelj.
1 „ odjelj. »I« (obavještajnom)
1 „ Komandi Kr. karabinjera
1 „ Odjelj. telekomunikacija

[3] Odnosi se na dijelove Splitskog NOP odreda.
[4] Minu su postavili borci Splitskog NOP odreda. Vidi dok. br. 114.

BROJ 261

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U SPLITU OD 20. OŽUJKA 1943. GUVERNATORATU DALMACIJE O NAPADU PARTIZANA NA BROD S VOJNICIMA KOD UVALE BABINA NA KORČULI[1]

KR. PREFEKTURA — SPLIT

Br. 105114/Jav. sig. Split, 20. ožujka 1943 XXI
Predmet: — Ustanici ranili
jdnog mornara.

GUVERNATORATU DALMACIJE

Glavna uprava policije Z a d a r

i na znanje:

MINISTARSTU UNUTRAŠNJIH POSLOVA

Glavna uprava javne sigurnosti R i m

Izvještavam da je, 15. ovog mjeseca, oko 16 sati, na Kr. brod »Corzola«, koji se na putu za Korčulu udaljavao iz uvale Babina (otok Korčula) nakon ukrcavanja ostatka vojnika koji su sudjelovali u akciji pročešljavanja na spomenutom otoku otvorena vatra iz puškomitraljeza i pušaka sa položaja u blizini Babina i iz samog sela. Jedan metak ranio je vojnika Nancini Francesca, člana brodske posade.[2]

Sa palube broda »Corzola« otvorena je vatra iz mitraljeza i topa.

Neprijateljski gubici nisu poznati.

Slijedećeg dana u 5.45 sati, protupartizansko plovilo 6 i motorni brod 23 iz Korčule, izvršili su akciju odmazde protiv spomenutog sela. Ispaljeno je 75 granata iz minobacača 81 mm i 200 metaka iz mitraljeza.

Učinak ove akcije nije poznat.

Za prefekta
potpis nečitljiv

GUVERNATORAT DALMACIJE
Primljeno:
23. ožujka 1943-XXI
Br. 16575

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 26/8—1. k. 57i.

[2] Vidi dok. br. 254.

BROJ 262

NAREDBA PREFEKTA U ZADRU OD 20. OŽUJKA 1943. O ZABRANI NASELJAVANJA POLUOTOKA SRIME S KOJEG JE STANOVNIŠTVO EVAKUIRANO[1]

PRIJEPIS

P R E F E K T

PROVINCIJE — ZADAR

Smatrajući potrebnim da se zbog izvođenja vojnih operacija na poluotoku Srima ovo područje isprazni i civilno stanovništvo evakuira.[2]

Imajući u vidu čl. 19. Zakona o općinama i provincijama,

N A R E Đ U J E :

1. Poluotok Srima, sa kojeg je po naređenju vojnih vlasti već evakuirano civilno stanovništvo, mora ostati ispražnjeno do daljnjeg naređenja.

2. Oni koji namjeravaju poći na spomenuto područje moraju imati odobrenje od nadležne komande vojno-pomorskog područja u Šibeniku i nadležne komande vojno-pomorskog područja u Šibeniku i nadležne komande divizije »Zara«.

Protiv prekršilaca ovog naređenja primijenit će se kazne predviđene čl. 17. Zakona o javnoj sigurnosti, osim u slučaju eventualnih mjera koje protiv njih može primijeniti nadležna vojna komanda.

Komanda grupe Kr. karabinjera u Šibeniku zadužena je za izvršenje ove Naredbe, koja stupa na snagu pod današnjim datumom.

Zadar, 20. ožujka 1943 XXI

Prefekt :
potpisan (gen. *Gaspero Barbera)*

(M. P.)

Točnost prijepisa ovjerava:
Načelnik operativnog odjeljenja
Antonio Cariucci

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV—I—
—'T—821. film 403/804.

[2] Vidi dok. br. 137, 146, 227, 244 , 245, 246 , 249, 252 i 264.

i

BROJ 263

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1943. O ZAUZIMANJU MUCA[1]

Predmet: rzb.
Brzojav

slanja
Datum i sat
prijema 22. III 43.
1.00

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
KOMANDI SUPERSLODE
i na znanje:
KOMANDI V I VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. PORP.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4639
Stiglo 22. ožujka 1943/XXI

Br. 4436/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 21. OŽUJKA 1943. XXI

Aktivnost ustanika:

Nema što da se javi.

SEKTOR »BERGAMO«:

Naše su trupe jučer, 20. tk. m., zauzele Muć (Split UK-CD). Partizanski štab[2] i oko 300 ljudi povuklo se u pravcu Drniša. Uništena župnikova kuća u Prugovu (Split UK-BU) koja je bila sjedište partizanskog štaba. Pretrpljeni gubici pored onih već javljenih saopćenjem od 20. t. m.: 4 ranjena. Protivnički: neutvrđeni. Zarobljeno 57 sposobnih ljudi.

Danas 21. tek. m., nastavljeno je čišćenje zone Muć i Postinje (Split TR-CE). Uništeno je sjedište partizanskog štaba gdje je bilo dinamita i nagaznih mina. Ustanici su se povukli u pravcu Milešina (Split UH-CK) — Svilaja (Split UK-CM).

SEKTOR »ZARA«:

Uslijed ubojstva dvojice naših simpatizera politička vlast je naredila da se u s. Brgulje (Zadar VU-DV), za odmazdu strijelja 6 političkih zatvorenika.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 21/3a—1, k. 344.
[2] Odnosi se na Splitski NOP odred.

SEKTOR »CELERE« i «SASSARI- :

Obična djelatnost pretraživanja i zasjeda.

ZRAČNA DJELATNOST:

Zaštita operišućih trupa u zoni Muć. Bombardiranje naselja Umljanović (Šibenik TR-CM), Grbeše (Šibenik TI-CH), Visoka (Šibenik SP-CD), Kladnjice (Šibenik TI-TL-CD) sa znatnim uspjehom i mitraljiranje položaja u zoni Prnjak (Split TN-CK).

Vedro.

General *Spigo*

8 k o p i j a
1 nkselenciji
1 Nač. štaba
1 Pomoć. nač. štaba
2 Nač. Operat. odjelj.
1 Odjelj. »I« (obavještajnom)
1 Komandi Kr. karabinjera
1. Odjelj. telekomunikacija

BROJ 264

IZVJEŠTAJ PREFEKTURE U ZADRU OD 21. OŽUJKA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O ZLOČINU TALIJANSKIH VOJNIKA U ZABLAĆU[1]

KR. PREFEKTURA — Zadar Zadar, 21. ožujka 1943-XXI
Br. 04437
Predmet: Telegram — dopis.

MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Glavna uprava javne sigurnosti R im
Odsjek općih i povjerljivih poslova
i na znanje:
GUVERNATORATU DALMACIJE — Kabinet Z a d a r

Br. 20/39. — Ujutro 1. ovog mjeseca, konjički puk »Saluzzo«, zajedno sa karabinjerima, poduzeo je akciju pročešljavanja u rajonu Zablaće.

Ubijeno je sedam muškaraca i jedna žena, koji su na poziv da stanu pokušah pobjeći. Privedeno je 144 muškarca i dvije žene, od kojih je radi provjeravanja zadržano 10 muškaraca i dvije žene.

Prefekt: *Barbera*

GUVERNATORAT DALMACIJE
Primljeno:
24. ožujka 1943-XXI
Br. 15588

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 13/10, k. 572.

BROJ 265

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U DALMACIJI[1]

Brzojav V. P. 10, 23/3/1943 XXI sati0.10

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 4704
Stiglo 23. ožujka 1943/XXI

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI — OPERATIVNO

i na znanje:
KOMANDI V I VI ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.
Br. 4483/op.

IZJEŠTAJ U 18 SATI 22. OŽUJKA

Djelatnost ustanika:

Zapaženo je prisustvo od oko 800 partizana u zoni Brštanovo (Split TR-BZ).[2] Druge grupe u zoni Visoka[3] (Šibenik SP-CD), Jukić (Split VH-CO) i Kučiće (Omiš VS-BH).

SEKTOR »BERGAMO«:

Jučer 21. tek. m. u zoni Fostinja (Split TR-CF) i Vrbe (Split TR-CF) pokupljeno 170 sposobnih ljudi/'

Dva naoružana partizana su se prijavila garnizonu Sinj.

SEKTOR »ZARA«

Prilikom čišćenja zone Raštane (Novigrad KI-LI-BH), Jagodnje (Novigrad NH,NK-DH), Lištane (Novigrad KN-ND), Tini (MH-KN-DH) strijeljana su četiri pomagača ustanika i brat komunističkog vođe.[5]

Sekvestrirano je mnogo stoke i hrane namijenjene partizanima.

U zoni Drage (Žirje NK-CS), Kr. karab. smrtno su ranili u pokušaju bjekstva, osobu zaitečenu sa ručnom bombom.

Zona Briseva (Zadar XV-DR), naoružani partizan ubijen u pokušaju bjekstva.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 22/3a—1, k. 344.
[2] Odnosi se na Splitski NOP odred.
[3] Odnosi se na Šibensko-drnišku i Trogirsku partizansku četu.
* Vidi dok. br. 260 i 263.
[5] Vidi dok. br. 266.

Političke vlasti su zaplijenile 100 grla stoke i rodbinu osoba prišlih partizanima.

SEKTOR »SASSARI« i »CELERE«:

Obična djelatnost pretraživanja i zasjeda.

ZRAČNA AKTIVNOST:

Oružano izviđanje i zaštita operišućih kolona u zoni Postinje i Vrba. Bombardirano je sa dobrim rezultatima naselje Vrdoljaci (Split TN-CD) i mitraljirane su grupe partizana u istoj zoni.

General *Spigo*

8 k o p i j a :
1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku nač. štaba
1 Odjeljenju »I« (obavještajnom)
2 načel. operativnog odjeljenja
1 komandi Kr. karabinjera
1 odjeljenj. telekomumikac.

BROJ 266

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. OŽUJKA 1943. O PONOVNOJ AKCIJI U ZONI VODICE[1]

slanja

Brzojav **Datum i sat prijema** 24. III 1943.
2,30

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJ.
i na zrnanje:
KOMANDI V **i** VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 4764
Stiglo 24. ožujka 1943/XXI

Br. 4510/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 23. OŽUJKA 1943-XXI

Aktivnost ustanika:

Nema što da se javi.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 23/3a—-1, k. 344.

SEKTOR »BERGAMO« :

Jučer 22. t. m., očišćena je zona Pod Glavicom (Split UK-CD).[2] Konfiskovano 4 vola i 10 ovaca. — Pronađeni su upola uništeni: 1 kamion, 4 kola i 2 autobusa.

Pokupljen još 21 sposoban čovjek.

Nanijeti gubici: 4 mrtva, 6 ranjenih, 1 strijeljan.

Motociklistu autokolone Zadar—Split teško je ranila grupa partizana u bilizini s. Bilice (Šibenik RO-BZ).

U zoni Farska (Omiš UO-AT) naša patrola je otvorila vatru na lice koje je ostavilo lovačku pušku.

SEKTOR »ZARA« :

Nastavlja se akcija o kojoj je javljeno u saopćenju od 22. tek. m.[3]

Konfiskovano 160 ovaca, 6 konja, 18 goveda i zapaljene su neke partizanske kuće.

21. tek. m. započeta je nova akcija u zoni Vodica (Zirje PN-CK), Zaton (Zirje OH-CM), Srima (Zirje OH-OK): pronađena tri leša partizana, propagandni materijal, fotografije, lijekovi, fotoaparat.

U zoni Turanj (Zirje PN-CO) naša patrola protjerala partizansku grupu. — Pronađeni su tragovi krvi, tri noža, razni materijal.

SEKTOR »CELERE«:

Baterija Lusa (Šibenik OO-CD) je otvorila vatru na dvadeset čamaca prispjelih na otok Krbela (Šibenik OOBZ).

Remorker koji je zatim upućen na lice mjesta, zarobio je 25 civila, među kojima i jednog ranjenika.

U zoni Beljne Junaković (Šibenik RK-CF) zarobljena su 2 partizana kod kojih su pronađeni okviri za municiju i razna dokumenta.

Kr. karab. su u zoni Pekas (Šibenik RK-CK) našli municiju i razni materijal.

Vedro. General *Spigo*

Broj kopija:
1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoć. nač. štaba
1 Odjeljenju »I« (obavještajnom)
2 Operativnom odjeljenju
1 Komandi Kr. karab.
1 Odjelj. telekomuniikacijia

[2] Vidi dok. br. 260, 263, 265 i 268.
[3] Vidi dok. br. 265.

BROJ 267

IZVJEŠTAJ OPĆINSKOG KOMESARA U PREKOM OD 25. OŽUJKA 1943. PREFEKTURI U ZADRU O IZVRŠENOM ZLOČINU I HAPŠENJU U SELU KALI[1]

OPĆINA PREKO (ZADAR)

Br. 246/Kab. Preko, 25. ožujka 1943 XXI

Predmet: — Događaji u Kale
25. ožujka tek. god.

04902
26/3

KR. PREFEKTURI Z a d a r

i na znanje:

KR. KVESTORU Z a d a r

IZVJEŠTAVAM O SLIJEDEĆEM

Danas (25.ožujka tek. godine) oko 2 sata ujutro, jedna pješadijska četa iz Biograda, pod komandom poručnika i tri oficira sa 82 vojnika, iskrcala se iz borbenih čamaca na dva mjesta u Kali i opkolila cijelo selo. Zatim je pokupljeno stanovništvo a svi muškarci skoncentrirani su na obalu sela Kali.

Oko 5.10 sati vojnici su zapalili 4 kuće slijedećih osoba jer su neki od njihove rodbine prišli partizanima:

— kuću Longin Mate, kuću Grzunov Božidara i dvije kuće Longin Ivana.

Nakon akcije pročešljavanja četa je pristupila bombardiranju sela, pa su tom prilikom 4 osobe ranjene i to:

— Kolega Ivana i udove Lovrinov Santo Albina, ranjena gelerom u desno rame i desnu nogu. Ona je po nalogu liječnika upućena u bolnicu u Zadar. Imenovana je stara 50 godina;

— Bezina pok. Šimuna i Katarine Skoljarev Anđela, stara 15 godina, ranjena gelerom u želudac i desnu ruku. I ona je po nalogu liječnika smještena u zadarsku bolnicu;

— Mislov pok. Josipa i Lovrinov Marije Jugoslav, star 18 godina, ranjen gelerom u desni obraz. Zadržali su ga Kr. karabinjeri;

— Kolega Marka i Lovrinov Jakomine Milutin, star 22 godine. Lakše ranjen gelerom u desnu stranu grudi.

Sva četiri ranjenika pretrpjela su lakše povrede.

Dvije žene prebačene su u Zadar radi liječenja.

Najprije je privedeno preko 350 osoba. Međutim, nakon brižljive istrage koju su sproveli Kr. karabinjeri u suradnji sa potpisanim i glavarom sela, kao i u dogovoru sa komandirom crnokošuljaške jedinice

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 23/7—1, k. 578.

iz bataljona »Vespri«, jedan dio je pušten, tako da je oko 200—250 osoba sprovedene u Preko radi naknadne istrage ali se već pretpostavlja da će još pedesetak biti pušteno.

Sumnjive kao i označene osobe .sutra ujutro, u 6 sati, po naređenju komande divizije »Žara« posebnim prevoznim sredstvom bit će prebačene u koncentracioni logor na Molatu.

Predočavam da je cijela akcija u selu Kali izvršena po naređenju komande divizije »Žara«.

Moram istaći da je ženska čeljad u Kaliju veoma zabrinuta, ali je data lekcija bila veoma korisna, jer ako naše riječi i naša velikodušnost do danas nisu koristile i ukazale na pravi put, današnji događaji su pokazali da Italija, u odgovarajućem trenutku, može da se i odrekne velikodušnosti i da svakog primora na poslušnost.

Moram također ukazati i na neprijatne činjenice izvršene od naših vojnika, koji su iz kuće mještana odnijeli i prisvojili novac i druge predmete. Hitra intervencija oficira donekle je zadovoljila stanovnike, koji su u tome vidjeli akt pravičnosti prema njima i vraćanje onoga što im je nezakonito bilo oduzeto.

Konačno, moram izvijestiti da sam naredio, a odmah je i izvršio prebacivanje svih životnih namirnica koje za mjesec ožujak još nisu podijeljene stanovništvu. Namirnice su deponirane u skladište Centra za podjelu racioniranih proizvoda kod trgovca Mate Masina iz Preka.

Kr. karabinjeri nastavljaju istragu o ovom slučaju.

Naknadna objašnjenja u vezi sa svim i preciznije informacije iznijet ću osobno sutra ujutro.

Općinski komesar

potpis nečitljiv

BROJ 268

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. OŽUJKA 1943. O IZVRŠENOM ČIŠĆENJU ZONE MUĆ[1]

PREDMET: wt
Brzojav Slanja 26. III43.
Datum i sat 20,30
prijema 27. III. 43
0.1

OD KOMANDE XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLOBODE — OPERATIVNO ODJELJ.
i na znanje:
KOMANDI V i VI ARM. KORPUSA
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.
Br. 4660/op.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENI JA—DALM AC I JA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 4935
Stiglo 27. ožujka 1943-XXI

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 26. OŽUJKA 1943.

[• • •]

SEKTOR »BERGAMO«:

Završivši melodično čišćenje zone Muć,[2] naše jedinice su započele operacije na teritoriju zapadno od pomenutog mjesta.

Kolone su stigle do Mutvice (Split TP-CF), Brštanova (Split TR-BZ) Pometanog Br. (Split UH-DZ) savladavši neprijateljske otpore.[3]

Pretrpljeni gubici: jedan mrtav, dva ranjena; nanijeti gubici: 20 mrtvih, jedan strijeljan, zaplijenjene 2 puške.

U sukobu između Dicma (Split UO-BU) i Dugopolja (Split US-BS), o čemu je javljeno izvještajem od 25. tek. m. partizani su pretrpjeli 2 mrtva.

[...]

General *Spigo*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 26/3a__1, k. 344.

[2] U ovoj akciji Talijana na Muć u izvještaju velikog župana Velike župe Cetina u Omišu upućenom 5. travnja 1943. godine Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH, pored ostalog, stoji: >►. . . Talijani su jedino dne 20. ožujka 1943. g. vodili akciju čišćenja na području obćine Muć, koja nije imala nikakav vojnički uspjeh, jer Talijani uopće nisu došli u dodir sa partizanima, ali su zato do temelja opljačkali sela mućke obćine, naročito stoku, odjevne predmete, hranu, predmete od vrijednosti, alat i slično, lako da je većina obitelji ostala bez igdje ičega. Osim toga Talijani su sobom poveli oko tri stotine talaca i žena . . .« (Arhiv VII, arhiva NDH, reg. br. 16/4—2, k. 79, i dok. br. 260, 263, 265 i 266).

[3] Otpor su pružali dijelovi Splitskog NOP odreda.

BROJ 269

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27. OŽUJKA 1943. O BORBAMA U DALMACIJI[1]

PREDMET: rzb

Brzojav Datum i sat slanja 28. III.43 prijerria 1.

OD KOMANDE XVIII ARM. KORPUSA
SUPERSLODI — Operativno odjelj.

i na znanje:

KOMANDI V I VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4974
Stiglo 28. ožujka 1943/XXI

Br. 4708/op.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 27. OŽUJKA 1943-XXI

Djelatnost ustanika:

Izgleda da su partizani[2] koncentrirali dvije brigade u zoni Zrmanja (Knin RO-DT) i Plavno (Knin SL-SN-DR), jednu brigadu sjeverno od Gračaca i jednu u zoni Borovačko polje (Knin RM-DX-DV).

M.V.A.C. izgleda da je zametnula borbu sa ovom posljednjom.[3]

SEKTOR »BERGAMO«:

Naše trupe nastavivši akciju u zoni Muć[4] stigle su u Kladnjice (Šibenik TL-DC), Lećevica (Šibenik TI-TL-TN-BZ).

U zoni (Krilo) Jesenice (Omiš US-VH) pronađene dvije lovačke puške i dinamit.

SEKTOR »ZARA«:

U zoni Rasline (Šibenik OK-CO) ubijeno je 10 ljudi pri pokušaju bjegstva. Pokupljeno 20 sposobnih ljudi i zapaljeno nekoliko čamaca.

SEKTOR »CELERE«

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 27/3a—1, k. 344.
[2] Odnosi se na Prvu i Drugu NOU brigadu Seste ličke divizije.
[3] Druga NOU brigada sa tri bataljona čistila je okolicu Gračaca (padine Velebita) od manjih četničkih grupa.
[4] Vidi dok. br. 260, 265, 266 i 268.

Za odmazdu zbog ranjavanja motodkliste autokolone Split—Zadar, 0 čemu je javljeno saopćenjem od 23. tek. m., strijeljani su u zoni Bilice (Šibenik RO-BZ) 2 taoca iz tog mjesta.

SEKTOR »SASSARI« :

Normalna djelatnost pretraživanja i zasjeda.

ZRAČNE DJELATNOSTI:

Oružano izviđanje u zoni Bilice (Šibenik RO-BZ).

Oblačno — jak vjetar — more uzburkano.

General *Spigo*

8 k o p i j a
1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku nač. štaba
2 Operativnom odjeljenju
1 Odjeljenju »I« (obavještajnom)
1 Komandi Kr. karab.
1 Odjeljenju telekomunikacija

BROJ 270

IZVJEŠTAJ FAŠISTIČKE ORGANIZACIJE U ŠIBENIKU OD 27. OŽUJKA 1943. FEDERALNOM SEKRETARU U ZADRU O NAILASKU NA MINU OKLOPNIH KOLA U SELU LJUBITOVICI[1]

NACIONALNA FAŠISTIČKA STRANKA
Borbena fašistička federacija — Zadar
Borbena fašistička organizacija — Šibenik

Br. 3583/1 T A J N O Šibenik, 27. 3. 1943 XXI

Predmet: Subverzivna aktivnost.

FEDERALNOM SEKRETARU

Z a d a r

Jutros oko 11 sati, drugo oklopno vozilo iz autokolone koja je dolazila iz Splita naišlo je na minu postavljenu na putu i izazvalo eksploziju. Incident se dogodio u mjestu Ljubitovica.[2]

Poginuo je jedan bersaljer koji se nalazio u vozilu, dok su trojica ranjena, među kojima i oficir koji se nalazio naprijed Pored vozača.

U znak odmazde spomenuto selo je bombardirano iz aviona, a desetak osoba pronađenih u poljima uhapšeno je i sprovedeno u Šibenik.

Fašistički sekretar
skvadrista *Giuseppe Alacevich*

FEDERACIJA — ZADAR
Pov. br. 537
Primljeno: 31. 3. XXI

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 20/2, k. 576.

[1] Vidi dok. br. 272.

BROJ 271

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA VOJNO-POMORSKE KOMANDE ZA DALMACIJU OD 28. OŽUJKA 1943. VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« O ZAROBLJAVANJU RATNIH BRODOVA U BRAČKOM KANALU[1]

51 B/4

isto
Br. 5007
stiglo 28. ožujka 1943.
XXI

otpreme...
Datum i sat $p_r ij_{em}$a 28-111-43.
15.05

PREDMET: rzb.
Pisani brzojav
OD MARIDALMACIJE
SUPERSLODI OPERATIVNO

i na znanje:

SUPERSLODI — ODJELJENJE ZA VEZU SA KR. MORNARICOM
KOMANDI VI ARM. KORPUSA
MORNARICI RIJEKA
XVIII ARM. KORPUSU
Br. 8422.-

AKTIVNOST ZA POSLJEDNJA 24 SATA

— Motorni jedrenjak »Antonietta B.« matične luke Chioggia, koji je otputovao 25. veljače iz Splita za Korčulu i trebao da se zaustavi u Sumartinu na Braču da utovari raznu robu, bio je zaplijenjen od strane ustanika u visini Baške Vode (Makarska AX-ZN).[2] Vrši se provjeravanje.

— Motorni jedrenjak »Maria Luisa« i »Renato« matične luke Trst, natovareni raznom robom, otplovili su sa konvojem iz Splita za Korčulu i 22. tekućeg, mjesto da pristanu u Sumartinu na Braču kao što je bio naredio vođa konvoja, produžili su plovidbu usamljeni. U visini Zaostroga (Makarska AL-XT) zaplijenili su ih ustanici čiji su plijen još i danas.[3]

— Dana 24. tekućeg u 16.30 sati motorni jedrenjak »S. Nikola«, zaobilazeći Rt Kabal (Omiš AP-UM), dobio je naređenje od strane 3

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Axhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 8/3a—1, k. 365A.

[2] i [3] Ove brodove zaplijenili su borci Mornaričkog voda koji je po rasformiranju Prvog mornaričkog odreda ostao na obali radi dejstva na neprijateljski saobraćaj i održavanje veze. Vidi dok. br. 119.

naoružana čovjeka da pristane uz obalu, koji su istovarili 7 vreća pšenice i 2 vreće pasulja. Zatim je motorni jedrenjak pušten.[4]

Normalna aktivnost patroliranja.

Admiral *Bobbiese*

BROJ 272

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. OŽUJKA 1943. O BORBAMA U DALMACIJI[1]

KOPIJA BRZOJAVA

Datum prijema: **28/3/43,** sat **24.**

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI
i na znanje:
KOMANDI VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»■SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 5034
Stiglo 29. ožujka 1943/XXI

Br. 4736/op.

IZJESTAJ U **18** SATI **28.** OŽUJKA 1943.

Djelatnost ustanika:

Izgleda da su partizani zauzeli Lotiće (Novi Grad OL-EK).

[4] U vezi s ovim napadima Viša komanda oružanih snaga «-Slovenija—Dalmacija-« naredila je da se poduzmu represivne akcije svojim slijedećim telegramom: »Predmet bg. Od Superslode — Operat. odjelj. Maridalmacija. V. P. 10, 28. ožujka 1943-XXI Pis. telegram,

[. . .]

Br. 5007 prot.

Veza telegr. 124 i fonogram 3325 ove Komande od 3. siječnja odnosno 25. veljače — Incidenti prilikom plovidbe javljeni važim biltenom 8422 od 28. o. m. vrlo su teški. Smatram da je apsolutno potrebno poduzeti efikasne protivmjere i hitne represivne akcije prema odnosnom telegramu i fonogramu.

Molim da mi se hitno dadu dalja obavještenja o pomenutim incidentima i da mi se saopći što je povodom toga poduzeto u suglasnosti sa zainteresiranim armij. korpusima i koji su rezultati postignuti. 28. ožujka 1943-XXI. General Robotti«. — Original telegrama nalazi se u arhivu VII, reg. br. 15/9, k. 365A.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 28/3a—1, k. 344.

SEKTOR »BERGAMO«

Zapadno od Muća raščišćena naselja Lećevica (Šibenik TI-TL-TN--BZ) i Kladnjice (Šibenik TL-CD).[2] Pretrpljeni gubici: nema; nanijeti gubici: 16 mrtvih ustanovljeno, zaplijenjene 2 puške, konfiskovano 50 goveda; istodobno je započelo čišćenje zone sjeverno od Kozjaka (Split TR-BS).

Jučer, 27. tekućeg m., u zoni Ljubitovici (Šibenik SI-BU-BU) partizani su doveh do eksplozije mine[3] koja je oštetila oklopni auto motorne kolone Split—Zadar ranivši tri osobe, od kojih jednog oficira; jedan od ranjenih vojnika umro je zatim. Naša pojačanja koja su odmah upućena u pomoć autokoloni čistila su zonu i ubila 7 partizana a 4 zarobljenika su strijeljala.

Danas u blizini kote 430 (Split UM-BQ) napadnut je vlak Split——Sinj.[4] Brzo protivdejstvo pratnje i hitna intervencija naših trupa otjerali su neprijatelja koji je imao jednog poginulog i jednog ranjenog. Pretrpljeni gubici: umro je ložač Hrvat i ranjen je mašinovođa Talijan, lako je oštećena lokomotiva uslijed eksplozije mine.

Sukob između hrvatske patrole i partizana[5] u zoni Trilj (Split (Spldit VM-BU). Nanijeti gubici: jedan mrtav.

SEKTOR »ZARA«

U zoni Brgud (Novi Grad PL-DH) ubijena je jedna sumnjiva osoba pri pokušaju bjegstva.

U zoni V. Glava (Šibenik OO—CO) ubijen partizan, pronađena lovačka puška.

U zoni Preko (Zadar XN-DN) ubijeni su desetar Kr. mornarice i jedan crnokošuljaš; izviđaji su u toku.

SEKTORI »SASSARI« I »CELERE«:

Obična djelatnost pretraživanja i zasjede.

Poluoblačno.

General *Spigo* 18002803

8 k o p i j a

— 1 kopija Ekselenciji
— 1 kopija Načelniku štaba
— 1 kopija Pomoćniku nač. štaba
— 2 kopije Operativnom odjeljenju
— 1 kopije Odjeljenju »I« (obavještajnom)
— 1 kopija Odjeljenju telekomunikacija

[2] Vidi dok. br. 260, 263, 265, 266, 268, 269 i 270.
[3] Vidi dok. br. 270.
[4] i [5] Odnosi se na dijelove Mosorskog partizanskog bataljona.

BROJ 273

IZVJEŠTAJ KARABINJERSKE ISPOSTAVE U VODICAMA OD 28. OŽUJKA 1943. O SPALJIVANJU CRKVE NA OKITU KOD VODICA OD STRANE TALIJANSKIH VOJNIKA[1]

KOMANDA KR. KARABINJERA DALMACIJE

Ispostava u Vodicama

Pov. br. 7/59. Vodice, 28. ožujka 1943-XXI

Predmet: Izvještaj.

KR. PREFEKTURI Z a d a r

KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Obavještajno odjeljenje VP 118

KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »ZARA« VP 118

KOTARSKOM POVJERENIKU Š i b e n i k

Jučer 27. ovog mjeseca, oko **16** sati, dvije čete bataljona skvadrista »Milano«, pod komandom consola Gelormini Cav. Uff. Giuseppe-a, komandanta grupe bataljona skvadrista, sa sjedištem u Vodicama, a po naređenju komandanta divizije »Zara«, generala Viale Grand. Uff. Carla (koji je 26. ovog mjeseca došao u Vodice u inspekciju), pristupile su seljenju crkve na brdu Okit, nazvane »Gospa od Karmena«, koju vjernici smatraju zaštitnicom njhovog mjesta. Kada su sklonili svete predmete (koje su preuzeli svećenici župe u Vodicama), građevina je zapaljena i potpuno uništena.

Smatra se da je crkvica, s obzirom na svoj dominantan položaj, služila partizanima kao zaklon i osmatračnica.

Uništenje spomenutog svetišta izazvalo je dubok utišale i nepovoljne komentare među građanima, koji takav čin smatraju kao oskvrnjivanje svetog mesta. Kip gospe od Karmena smatran je veoma čudotvornim također i zbog toga što se pored crkvice nalazilo jedno stoljetno stablo, koje je svake treće godine u božjoj noći cvjetalo, a cvjetove su vjernici skupljali i čuvali.

Komandir ispostave, poručnik
Francesco Ruiu

(M. P.)

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 5/2, k. 575.

BROJ 274

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. OŽUJKA 1943. O BORBAMA U DALMACIJI[1]

Predmet: bg

OD KOMANDE XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJ.
i na znanje:
KOMANDI V I VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 5084
Stiglo 30. ožujka 1943/XXI

Br. 4764/op

slanja 29. III 1943/XXI
Datum i sat 20,30
prijema 29. III 1943/XXI
23.30

8 k o p i j a
1 Ekselenciji
1 Pomoć. nač. štaba
3 Operativnom odjelj.
1 Odjeljenju »I« (obavještajnom)
1 Komandi Kr. karabinjera
1 Odjeljenju telekomunikacija

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 29. OŽUJKA

Djelatnost ustanika:

Izgleda da su partizani,[2] poslije borbi o kojima je javljeno saopćenjima od 24. i 25. t. m. zauzeli Zrmanju (Knin RO-DT) i Plavno (Knin SL--SN-DR), dok M.V.A.C. izgleda drže još neke visove. Gubici nisu utvrđeni.

Borbe između M.V.A.C. i partizana u zoni Borovačko polje (Knin RM-DX-DV) izgleda da se još nastavljaju.

Partizanske formacije su koncentrirane u Guduri (Novigrad PL--EK), kako izgleda, sa namjerom da napadnu Obrovac (Novigrad ON--DV).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 29/3a—1, k. 344.
[2] Odnosi se na Lički NOP odred i dvije čete bataljona »Marko Orešković«. Vidi dok. br. 113 i 269.

Sukobi između M.V.A.C. i partizana[3] u zoni G. Maovice (Split TN--TP-CU-CS) — Stikovo (Šibenik TL-CU) — Koljani (Split UK-CS).

SEKTOR »BERGAMO«:

Nastavljaju se operacije u zoni jugozapadno od Mućа.[4]

Čišćenje u naseljima Radošić (Šibenik TI-TL-BU), Crni Krug (Šibenik TI-BS), Biranj (Split TN-BS), Ljubeć (Split TP-BU).[5] 59 sposobnih ijudi pokupljeno i konfiskovano još goveda.

U zoni sjeverno od Kozjaka (Split TR-BS), raščišćena su naselja Boban (Split UK-BS), Vučevica (Split TR-BS), Bročanac (Split UH-BU).

Odvedeno 6 sposobnih ljudi. U zoni Bitelić (Split US-VH-CM) hrvatske trupe su nanijele partizanima 6 mrtvih.

Automobili o kojima je javljeno u saopćenju od 23. t. m. koji su nađeni upola uništeni u zoni Pod Glavicom (Split UK-CD), pripadali su partizanskom štabu Muć.

SEKTOR »ZARA«:

Zbog ubojstva desetara Kr. mornarice i jednog crnokošuljaša, o čemu je javljeno saopćenjem od 28. t. mj., po naređenju političke vlasti strijeljana su 4 politička uhapšenika.

Druga četvorica strijeljana su u Poduštu (Novigrad KI-BH) zbog ubojstva članova porodice dvojice dobrovoljaca A.C.

U zoni Preko (Zadar XN-DN) 1 sumnjiva osoba, koja je uhapšena, ubijena je pri pokušaju bjekstva.

SEKTORI »SASSARI« I »CELERE«:

Obična djelatnost pretraživanja i zasjeda.

Oblačno, kiša, vjetar snažan sa naletima.

General *Spigo*

[5] Odnosi se na dva bataljona Splitskog NOP odreda

[4] Ove operacije su vođene protiv jednog bataljona Splitskog NOP odreda. Vidi dok. br. 260, 263, 265, 266, 268, 269. 270. i 272.

[5] Na tom terenu je dejstvovala Sibensko-dmiäka partizanska četa.

BROJ 275

IZVJEŠTAJ KOMANDE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 30. OŽUJKA 1943. O BORBAMA U DALMACIJI[1]

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 5149
Stiglo 31. ožujka 1943-XXI

Datum i sat
slanja 30. III. 1943.
20.30
prijema 31. III. 1943.
24.30

OD XVIII ARM. KORP.
SUPERSLODI — Operativno odjelj.
i na znanje:
KOMANDI V ARM. KORP.
KOMANDI VI ARM. KORP.
TAKTIČKOJ KOMANDI VI ARM. KORP:

1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoć. nač. štaba
1 Odjeljenju »I« (obavješt.)
2 Operativnom odjeljenju
1 Komandi Kr. karab.

IZVJEŠTAJ U 18 SATI 30. OŽUJKA 1943.

Djelatnost ustanika: Izgleda da su partizani[2] zauzeli Vrbicu (Knin RK-DT), Vučjak (Knin QD-RH) i Krupu (Knin QM-DT). Borba između M.V.A.C. i partizana nastavlja se. Pretrpljeni gubici kod M.V.A.C.: 22 mrtva i 34 ranjena. Nanijeti gubici: oko šezdeset mrtvih; strijeljana su 42 partizana, između kojih i vođa Krajnović; zaplijenjeno 60 pušaka. Zapažene su partizanske formacije[3] u zoni Jerkovići (Knin SN-DN) i Veljuv (Split SP-DN).

SEKTOR »BERGAMO«: Partizani[4] su zauzeli Strmicu i zonu Cetina (Split TR-UH-DE-CZ). U toku je utvrđivanje pretrpljenih gubitaka kod

* original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. Br. 30/3a—1, k. 344.
[1] Dijelovi Seste ličke divizije.
[3] Odnosi se na dva bataljona Splitskog NOP odreda.
[4] Odnosi se na Desetu krajišku brigadu.

M.V.A.C. kao i nanijetih gubitaka. Patrole M.V.A.C. koje su iznenada došle u Suvaju (Knin SI-EU) i Srb (Knin SI-EO) ubile su 20 partizana i pokupile oko 40 ljudi koji su radili po naređenjima partizana.

U zonama jugozapadno od Muća završeno je čišćenje[5] naselja Radošić (Šibenik TI-TL-BU), Crni Krug (Šibenik TI-B3), Biranj (Split TN--BS), Ljubeć (Split TP-BU). Čišćenje se nastavlja u pravcu jugozapada. Naše jedinice su završile čišćenje u zoni sjeverno od Kozjaka (Split TR-DS).

Na Rrtu Kabal (Omiš AP-UM), partizani su primorali motorni jedrenjak »Sv. Nikola« da priđe obali, oteli su 7 vreća žita i 2 vreće pasulja namijenjenih civilom stanovništvu. Naše jedinice, koje su brzo intervenirale, pregledale su zonu sa negativnim rezultatom.

SEKTOR »ZARA«: Čistili su zonu Budak (Zirje OK-CU) i Kašić (Zirje ON-OS); ubijeno 7 partizana i 1 strijeljan. Zaplijenjeno je nekoliko goveda i 150 ovaca. Zapaljeno je sklonište partizana i skladište municije. U Zegaru (Knin QK-DR) ubijen partizan pri pokušaju bjekstva.

U zoni Bribirske Mostine (Zirje QH-CU) uhapšen i strijeljan partizanski kurir.

SEKTOR »CELERE«: Garnizonu Rogoznica (Šibenik AK-BN) prijavio se naoružan partizan.

SEKTOR »SASSARI«: Obična aktivnost pretraživanja i zasjeda.

Oblačno, pljuskovi.

General *Spigo*

[5] Vidi dok. br. 260 , 263, 265, 266, 268, 269, 270, 272 1 274.

BROJ 276

OBAVJEŠTENJE GUVERNATORATA DALMACIJE OD 30. OŽUJKA 1943. PREFEKTU U ZADRU O OSNIVANJU KONCENTRACIONOG LOGORA NA UGLJANU[1]

• GUVERNATORAT DALMACIJE
Glavna uprava policije

Br. 002001/16004/Kab. Jav. sig. Zadar, 30. ožujka 1943-XXI
Odgovor na dopis bez broja
od 16. 1. 1943.
Predmet Koncentracioni logor
na Ugljanu.

P R E F E K T U

Z a d a r

Na temelju navedenog zahtjeva, a u vezi sa dopisom Guvernatorata br. 001510/Kab. Jav. sig. od 21. siječnja ove godine, dostavljam prijepis Ministarstva unutrašnjih poslova br. 451/1766 od 12. ovog mjeseca.

»Koncentracioni logor na Ugljanu utemeljen je u cilju interniranja politički sumnjivih elemenata iz Dalmacije.

U očekivanju da bude određen upravnik logora, primopredaju i inventarisanje opreme, koja će u međuvremenu biti upućena, mora izvršiti jedan funkcioner iz zadarske kvesture.

Što se tiče postupaka i restriktivnih mjera koji se odnose na internirce i pravdanja troškova, načelno se mogu primijeniti odredbe ovog br. 442/14778 od 25. 6. 1940. br. 442/30468 od 26. 10. 1941, br. 442/9290 od 29. 6. 1942. i br. 451/304019 od 29. 11. 1942. godine.«.

Prednje se dostavlja s molbom na postupak s tim što će, eventualno, Ministarstva dostavljene posebnim raspisima br. 442/12267 od 8. 6. 1942, uslijediti naknadne instrukcije.

Za guvernera:

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VH, mlkroteka SUP Split, film 2/232.

USTAŠKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

BROJ 277

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 1. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA MILICIJU SELA SIĆANE[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Zupa Cetina
Taj. broj: 3643/42

Omiš, dne 1 siečnja 1943

Predmet : Napad partizana na miliciju sela Sićane.

1) Obće Upravnom Povjareničtvu kod višeg zapovj. tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajničtvo ministra

3) Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost

4) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III

Z a g r e b

Oružnička postaja Dičimo spisom Taj. broj: 729/42 od 23 prosinca 1942 g. dostavlja:

»Dne 23 prosinca 1942 g. u 1 sat upalo je oko 500 naoružanih partizana u selo Sićane,[2] obćine i kotara Sinj, 7 km sjevemo-zapadno od Dioma, napali i opkolili komšiluk Maretići i Radanovići i u njima postojeću miliciju, između kojih je borba trajala od 1 do 5 sati jutro istog dana. Tom prilikom od milicionera odnijeli 2 puške francuske dobivene od talijanskih vojnih vlasti iz Sinja, sobom poveli 7 osoba raznoga spola radi prenosa opljačkanih stvari do sela Neorića, obćine Muć, kotara Omiš, a potom iste povratili svojim kućama, osim dvojice koje su kod sebe zadržali.

Prilikom vođene borbe jedan milicioner poginuo i jedan građanin-ženskinja.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 52/4—1, k. 230.

[2] Napad je izvršio Drugi bataljon Treće dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 32.

Partizanima je uspjelo zapaliti jedinu kuću, opljačkati 123 koze, 94 ovce, 3 vola i 2 konja, a tako isto i ostalog kućnog namještaja kao robe i hrane, kojeg su sa sobom odnijeli u pravcu Neorića preko planine Visoka.

Od strane partizana, milicije i ostalih građanskih lica na licu mjesta nije nađeno ranjenih, a po pričanju miliaije partizana je bilo više mrtvih i ranjenih koji su po isitim odneseni netragom.

Akcija bila pireuzeta sa strane italijamske vojske njih oko 200, 16 milicionera i 6 oružnika iz Dicma i ista protekla bez uspjeha.

Po dokazu milicije partizani su bili odjeveni u italijanskoj odori.

Poginuli milicioner i ženskinja po njihovoj rodbini, sahranjeni su na rimokatoličkom groblju u Dicmu.«

Dostavlja se radi znanja.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

BROJ 278

IZVJEŠTAJ VELIKE 2UPE BRIBIR I SIDRAGA OD 2. **SIJEČNJA** 1943. **POGLAVNIKU NDH O DOLASKU HERCEGOVAČKIH ČETNIKA U KNIN** I **GRAČAC** I **SURADNJI S NJIMA**[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA 2UPA BRIBIR I SIDRAGA
K N I N

Broj: V.T. 16-252-42 Knin, 2. siečnja1943.

Predmet: Saradnja s četnicima i četnici kao jugoslavenska vojska.

U posliednjim izvještajima obaviestio sam, da su u posliednje vrieme na područje ove župe — sa najjačom koncentracijom snaga u Gračacu — došli u velikom broju dobro naoružani četnici iz Hercegovine,[2] među kojima se nalazi i veći broj Crnogoraca. Svi ovi četnici došli su preko Splita, a doveli su ih talijanski vojnički vlakovi. S ovim četnicima došao je veći broj časnika bivše jugoslovemske vojske, među kojima se nalazi više Srbijanaca i Crnogoraca.

Naglasio sam, da se dolazkom ovih četnika ovdje podpuno izmijenila vojnička i politička situacija — na našu štetu. Ovi četnici unieli su duh

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. ♦2/5—1, k. 195.

[1] Vidi dok. br. 12, napomenu 4, dok. br. 284, 287 i knj. 4, dok. br. 148, 391 i 409.

Nag. 42/5-1
K. 195

U-161

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
- K N I N -

Broj:V.T.16-252-42 Knin,2.siečnja 1943.

Predmet:Saradnja s četnicima i četnici kao jugoslavenska vojska.

U posliednjim izvještajima obaviestio sam,da su u posliednje vrieme na područje ove župe-sa najjačom koncetracijom snaga u Gračacu-došli u velikom broju dobro naoružani četnici iz Hercegovine,medju kojima se nalazi i veći broj Crnogoraca.Svi ovi četnici došli su preko Splita,a doveli su ih talijanski vojnički vlakovi.S ovim četnicima došao je veći broj častnika bivše jugoslovenske vojske,medju kojima se nalazi više Srbijanaca i Crnogoraca.

Naglasio sam,da se dolazkom ovih četnika ovdje podpuno izmijenila vojnička i politička situacija-na našu štetu.Ovi četnici unieli su duh nepomirljivosti,te u mnogim krajevima svojim nastupom i stavom enemogućili moje političko djelovanje oko smirivanja pravoslavnog pučanstva, oko pridobivanja pravoslavaca za mir suradnju s hrvatskim vlastima i oko saradnje četnika s našom državnom vlašću.

Ovi novopridošli odredi hercegovačkih četnika dobro su vojnički organizirani i oružani.Tek što su oni došli ovamo,odmah su nametnuli svim domaćim četnicima svoje zapovjedničtvo,tako da je danas čitav "četnički štab" u Kninu odjednom se našao podpuno podvrgnut tima t.j. novim četničkim zapoviednicima iz Hercegovine!Oni su svugdje preuzeli zapovjedničtvo nad svim četnicima u svoje ruke.Njihovi zapovjednici naglašuju,da im je,osim borbe protiv komunizma,glavni cilj-nakon dolazka u ove krajeve-organizirati sve Srbe i četnike iz ovih krajeva u duhu naloga,te političke i vojničke akcije generala Draže Mihajlovića! Pojedini častnici-četnici,koji su me jučer posjetili,rekli su mi,da oni predstavljaju jugoslovensku vojsku i da su oni častnici jugoslovenske vojske,te da svako njihovo djelovanje može i mora biti samo kao djelovanje jugoslovenske vojske,njihov zapovjednik da je Draža Mihajlović,a da baš to mnogi Srbi i četnici u ovome kraju niesu dosad u podpunosti shvaćali i razumievali,Zadatk čitave njihove akcije da je,uz borbu protiv komunizma i čišćenje srbskih krajeva od komunizma,ujedno i organiziranje svih Srba i četnika u ovome kraju u duhu i obliku jugoslovenske vojske Draže Mihajlovića!

Ukupno je iz Hercegovine dosad ovamo došlo oko 4.000 četnika,a očekuje se dolazak novih u ukupnom broju od 8.000.-

Svi vodje domačih četnika,svi politički predstavnici Srba iz ovih krajeva,svi glavari sela pod pritiskom i terorom hercegovačkih četnika osjećaju se sada potpuno podvrgnuti utjecaju i nalozima hercegovačkih četnika t.j.njihovih zapoviednika,koji nastupaju pred Srbima kao zakoniti i jedini ovlašteni predstavnici i pobornici srbske politike, srbskih interesa,Draže Mihajlovića i jugoslovenske vojske!Jasno je da na temelju ovoga domaći četnički prvaci nemaju više ovlaštenja sami nešto odlučivati,sa mnom pregovarati i voditi bilo kakovu politiku smirenja i sporazuma s hrvatskom državnom vlašću mimo vojničkih zapoviednika ovi novopridošlih hercegovačkih i crnogorskih četničkih odreda.

U Izvještaju br.:V.T.16-251-42.od 30.prosinca 1942.izviestio sam, kako su neki četnički prvaci i častnici došli k meni i zaželili vojničku saradnju s hrvatskom vojskom,kojoj saradnji bi trebao biti preduslov: dolazak hrvatske vojske u ove krajeve,kao i u Liku,te medjusobni ugovor o poštivanju srbskog življa u svim akcijama hrvatske vojske,te garancija četnika za sigurnost hrvatskog življa u svim zonama četničkog djelovanja.Medju predstavnicima,koji su me posjetili,nalazili su se baš

*Faksimil prve stranice dokumenta broj 2*78

nepomirljivosti, te u mnogim krajevima svojim nastupom d stavom onemogućili moje poildtičko djelovanje oko smirivanja pravoslavnog pučanstva, oko pridobivanja pravoslavaca za mir suradnju s hrvatskim vlastima i oko sairadnje četnika s našom državnom vlašću.

Ovi novopridošli odredi hercegovačkih četnika dobro su vojnički organizirani i oružani. Tek što su oni došli ovamo, odmah su nametnuli svim domaćim četnicima svoje zapovjedničtvo, tako da je danas čitav »četnički štab« u Kninu odjednom se našao pođpuno podvrgnut tima t. j. novim četničkim zapoviednidma iz Hercegovine! Oni su svugdje preuzeli zapovjedničtvo nad svim četnicima u svoje ruke. Njihovi zapovjednici naglašuju, da im je, osim borbe protiv komunizma, glavni cilj — nakon dolazka u ove krajeve — organizirati sve Srbe i četnike iz ovih krajeva u diuhiu naloga, te političke i vojničke akcije generala Draže Mihajlovića! Pojedini častnici-četnici, koji su me jučer posjetili, rekli su mi, da oni predstavljaju jugoslovensku vojsku i da su oni častnici jugoslovenske vojske, te da svako njihovo djelovanje može i mora biti samo kao djelovanje jugoslovenske vojske, njihov zapovjednik da Draža Mihajlović, a da baš to mnogi Srbi i četnici u ovome kraju niesu dosad u podpunosti shvaćali i razumijevali. Zadatak čitave njihove akcije da je, uz borbu protiv komunizma i čišćenje srbskih krajeva od komunizma, ujedno i organiziranje svih Srba i četnika u ovome kraju u duhu i obliku jugoslovenske vojske Draže Mihajlovića!

Ukupno je iz Hercegovine dosad ovamo došlo oko 4.000 četnika, a očekuje se dolazak novih u ukupnom broju od 8.000.

Sve vođe domaćih četnika, svi politički predstavnici Srba iz ovih krajeva, svi glavari sela pod pritiskom i terorom hercegovačkih četnika osjećaju se sada potpuno podvrgnuti utjecaju i nalozima hercegovačkih četnika t. j. njihovih zapoviednika, koji nastupaju pred Srbima kao zakoniti i jedini ovlašteni predstavnici i pobornici srbske politike, srbskih interesa, Draže Mihajlovića i jugoslovenske vojske! Jasno je da na temelju ovoga domaći četnički prvaci nemaju više ovlaštenja sami nešto odlučivati, sa mnom pregovarati i voditi bilo kakovu politiku smirenja i sporazuma s hrvatskom državnom vlašću mimo vojničkih zapoviednika ovi novopridošlih hercegovačkih i crnogorskih četničkih odreda.

U Izvještaju br.: V.T. 16-252-42. od 30. prosinca 1942. izviestio sam, kako su neki četnički prvaci i častnici došli k meni i zaželili vojničku saradnju s hrvatskom vojskom, kojoj saradnji bi trebao biti preduslov: dolazak hrvatske vojske u ove krajeve, kao i u Liku, te međusobni ugovor o poštivanju srbskog življa u svim akcijama hrvatske vojske, te garancija četnika za sigurnost hrvatskog življa u svim zonama četničkog djelovanja. Među predstavnicima, koji su me posjetili, nalazili su se baš vojnički vođe hercegovačkih četnika, a među kojima i njihovi častnici: major Pekić,[3] »vojvoda Zlatiborski« i major Bačević, »vojvoda Gackog«.

Danas me je posjetio Hercegovac Šantić,[4] navodno dugogodišnji urednik i saradnik beogradske »Politike, rodom iz Hercegovine, a predveo ga predsednik kninskog četničkog udruženja bivši narodni poslanik

[3] Radomir Đekić-Đedo.
[4] Milan SantùS.

Stevo Rađenović i crnogorski kapetan Ilić. Spomenuti Šantić predstavio mi se je kao opunomoćenik generala Draže Mihajlovića, te mi pokazao pismenu punomoć s pođpisom Draže Mihajlovića i pečatom na kojem stoji ispisano latinicom: »Glavni štab jugoslovenske vojske«.

Spomenuti Šantić mi je rekao, da je izdan od vrhovnog vodstva nalog svim četnicima, da ne smiju napadati hrvatsko pučanstvo i da su ustanovljeni posebni njihovi vojnički sudovi, koji će kažnjavati svako djelo napadaja na hrvatsko pučanstvo, koje bi izveli pojedinci u ime četničke organizacije sa svrhom pljačke ih osvete. Pridržavajući si pravo, da ipak dozvole gdjegdje obračun svojih sa direktnim krivcima, nosiocima i podstrekačima »Pokolja srbskog naroda« iz lanjske godine. Spomenuti Šantić mi je rekao, da kao opunomoćenik Draže Mihajlovića ima s ostalim vojničkim vođama u ovim krajevima organizirati četničku organizaciju u smislu i duhu jugoslovenske vojske, jer danas da je na dnevnom redu organiziranje jugoslovenske vojske, a nikako nekih političkih ih bilo kakovih udruženja među srbskim narodom. Oni, kao predstavnici četnika, odnosno jugoslovenske vojske žele: suradnju s hrvatskim narodom uobće, a posebno vojnički s hrvatskim domobranstvom u cilju uništenja komunizma u hrvatskim krajevima radi obćenitog interesa, a i radi posebnog interesa hrvatskog naroda, jetr oni ne žele da partizani, koje će oni ovih dana svim svojim snagama napasti s juga, pobjegnu prema sjeveru u gornje djelove Hrvatske, na koji način ne bi došlo nikad do uništenja komunizma, a to uništenje je njihov glavni cilj, kao i zajednički interes srbskog i hrvatskog naroda, kao što je to i interes bilo koje državne formacije, koja ovdje postoji, ili koja će postojati ovdje, a o čijem postojanju i o čijoj formi treba da odluči ovaj rat.

Obzirom na povlačenje talijanske vojske, obzirom na pojačanu partizansku akciju, obzirom na narodne probitke oni smatraju potrebnim, ali odmah da se povede zajednička vojnička akcija, njih s jedne strane t. j. četnika, a hrvatske vojake s druge strane, sa određenim ciljem uništenja komunizma, održanja prometa ličkom željezničkom prugom i izbjegavanja obračuna i daljnjeg uništavanja između Srba i Hrvata.

Šantić u ime cjelokupne četničke organizacije i vrhovnog vodstva zamolio me je, da poduzmem sve potrebite korake kod Državne Vlade u Zagrebu, kako bi oni t. j. četnici u najkraćem roku od nekoliko dana doznali :

1. da li će naše oružane snage izvesti sa sjevera koju akciju protiv partizana u većem stilu, a u kojem slučaju oni smatraju potrebitim, da bi se ta akcija povela iz pravca Bos. Krupe ili Banja Luke prema Bos. Petrovcu, odnosno Ključu i iz pravca Karlovca i Slunja prema Bihaću. Operacija hrvatske vojske u ovim pravcima smatraju da bi bila neobhodno potrebita radi uspješnog uništenja komunizma i kao osnov vojničke koordinacije i djelovanja hrvatske vojske i četnika;

2. da li Hrvatska Vlada i Glavni Stožer domobranstva pristaje na vojničku saradnju s četnicima, kojoj saradnji bi trebalo biti temelji: zajednička borba protiv komunizma i recipročno poštivanje interesa, života i imovina hrvatskog i srbskog pučanstva u pojedinim zonama vojničkog djelovanja;

3. da li je Glavni stožer voljan nekog opunomoćiti, da vojnički pregovara s njiima t. j. sa četnicima, baš sad, kad će pojedini hrvatski krajevi u ovoj župi i u Lici biti izloženi partizanskim akcjama i napadajma, kad talijanska vojska iz ovih krajeva odlazi i kad oni (četnici) s jakim snagama spremaju s juga t. j. područja Gračaca, Zrmanje, Stanice povesti akciju većih razmera protiv partizana u smjeru Srba, Labca, Korenice, Bos. Grahova. Najzgodnije je, da se razgovori povedu u Kninu, jer je danas ovde njihov iglavni politički i vojnički štab.

Oni t. j. četnici obvezuju se u slučaju prihvaćanja saradnje operirati samo u čisto srbskim krajevima.

Opažam očitu tendenciju četnika, da u svojim operacijama protiv partizana u srbskim krajevima Bo'sne i Like i čak Korduna pokušaju organizirati tamošnje srbsko pučanstvo, koje je u partizanima, u četničkim organizacijama i tako pojačavati svoje redove t. j. redove »jugoslovenske vojske« — kako oni to kažu. Njihov osnovni cilj je — uz uništenje komunizma — svakako okupiti sve Srbe politički u srbskom nacionalnom smislu, a vojnički u redove četničke organizacije t. j. jugoslovenske vojske. Ovo bi bio i glavni zadatak hercegovačkih četnika u ovome kraju, njihovih vođa i oficira, kao i razlog njihovog dolaska u ove krajeve.

Ukoliko se baš sad ne povede jaka akcija naših oružanih snaga za uništenje partizana u Zapadnoj Bosni, Istočnoj Lici i za osiguranje naših krajeva u ove dvije župe, koji niesu još pali pod utjecaj partizana i niesu još izvrgnuti četničkom teroru i osvelti (osobito Lika) kao i za osiguranje ličke željezničke pruge, smatram:

a) da će naš živadj i narod u ovim krajevima biti izvrgnut teškom stradanju i uništenju;

b) da će S-rbi — ako sami povedu akciju protiv partizana i sami budu djelovali u ovim krajevima — uspjeti organizirati sve veći dio pravoslavnog pučanstva u četničke odrede — u obliku i duhu jugoslovenske vojske;

c) da će pasti d posleđnji ugled i autoriteit hrvatske državne vlasti u ovim krajevima koji ugled i autoritet može predstavljati danas još jedinu zaštitu hrvatskog pučanstva;

d) da će lička željeznička pruga kao svi njezini uređaji u velikom dijelu biti izvrgnuti skoro podpunom uništenju.

Ukoliko se ne prihvati barem iz prividnih razloga taktike i »politike dobivanja na vriemenu« saradnja — barem vojnička — sa četnicima u smislu gore iznesemih njihovih priedloga smatram, da će narod u ovim krajevima biti izvrgnut punom uništenju i progonu baš od strane četnika, a ja kao predstavnik vlasti, ako se odbije svaka saradnja sa četnicima jer mi ne raspolažemo ovde s nikakvim oružanim snaga, više ne ću moći ništa učiniti u ovome kraju u pravcu smirivanja i u pravcu spašavanja hrvatskog pučanstva, što mi je moguće dok još četnici vjeruju i posle da postoji mogućnost saradnje hrvatske državne vlasti, ili barem hrvatske vojiske s njima. Četnici i njihovi predstavnici, koji su me posjetili, odbijaju saradnju s Ustaškim postrojbama, a žele sarađnju samo s hrvatskim domobranstvom.

Radi manja i ravnanja napominjem, da sam doznao o pripremanoj akciji partizana većih razmjera prema području Like i to najprije južno od Gospića iz pravca Mogorića, Udbine i Lapca.

Napominjem, da je iz Knina krenula za Sinj i ona jedina ovdje postojeća bojina naše vojske, tako da danas u čitavoj ovoj župi mi ne raspolažemo nikakovim oružanim snagama, a da je i situacija oko Sinja osobito teška.

Iz Gračaca ovih dana talijanska vojska konačno odlazi i Talijani su već podpuno četnicima predali vlast evakuiravši već naše činovništvo i hrvatske obitelji, koje tamo iniesu htjeli ostati.

Doznao sam, da je major Baoović, koji je došao u Knin sa hercegovačkim četnicima zapravo zamjenik Draže Miihajlović-a.

Trifunović-Birčanin[5] i Jevđević,[6] iako vjerni suborci Draže Mihajlovića, po njegovim uputstvima vodili su i vode uviek taktiku »suradnje« s Taljanima s ciljem, da i tamo, gdje se nalazi talijanska vojska (II. zona anektirana Dalmacija) četnici se uzmognu što bolje organizirati i sa što manje žrtava svoj dlj postići praveći se makar »prividno« prijateljima Talijana.

Po četničkim informacijama broj svih naoružanih partizana, koji se nalaze u Hrvatskoj kreće se oko 20.000.

Partizani imaju emisionu radio stanicu, koja se javlja svakog dana pod imenom »Radio stanica Nove Jugoslavije«, a koja se nalazi u Grmeču. Dijelovi te radio stanice doneseni su engleskim zrakoplovom i trebali su poslužiti za radio stani,cu Draže Mihajlović-a, ali radi grieške dospjeli su u ruke partizana.

U svemu i po svačam osjeća se, da četničko vrhovno vodstvo t. j. Draža Mihajlović skoro čitavu svoju djelatnost i pažnju u političkom i vojničkom smislu usredotočuje i prenosi na Knin u cilju borbe protiv partizanima u srbskim krajevima Like, Korduna i zapadne Bosne i sa ciljem organiziranja srbskog pučanstva ovih »srbskih krajeva« u smislu nacionalnog Srbstva, četničke organizacije i u pripremanju uzpostave jugoslovenske države, ili velike Srbije sa kraljem Petrom II. na čelu. U Knin je danas došao i »vojvoda« Tirifunović-Birčanin, te Jevđević.

Molim obratiti najveću pažnju na ovaj izvještaj, kao i iznesene četničke priedloge i želje, jer o realnom gledanju, ispravnom zaključivanju i o odlukama mjerodavnih u ovoj stvari ovisi sudbina cieloga ovoga kraja. Molim, da o odlukama budem obaviešten.

U svakom slučaju mislim, da se u Zagrebu u gornjem mora donieti nekakova odluka, a nikako se ne smije pasivno gledati i prepustiti vremenu, da nas vrieme i događaji ne preteknn!

Za Dom spremni!

Zamjenik obćeg uprav, povjerenika
Veliki Župan Velikih župa
Bribir-Sidraga i Gaoka-Lika
Sinčić David v. r.

M. P.

[5] Ilija Trifuniović-Birčanln.
[6] Dobrosav Jevđević.

D o s t a v l j e n o:
Poglavniku N.D.H.
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Obćem uprav. povj. kod »Supersloda«
Obćem vojn. povj. kod »Supersloda«
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Zapovjedniku U.N.S.
Zapovjedniku Ustaške vojnice.
Sravnio: TI.

BROJ 279

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE U MOSTARU OD 3. SIJEČNJA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV KOD POSUŠJA I IMOTSKOG[1]

ŠIFRA

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA »Op.«[2]
HRVOPO-SUPERSLODA[3] — SUŠAK
ZAPOVJEDNICTVO III. DOMOBRANSKOG SBORA »Glst.«[4]
Najžumije.

Zapovjedništvo I. dobrovoljačke pukovnije javlja:

»Pokušana akcija sa 10 satova od Posušja ka Tomislav Gradu[5] nije uspjela. Partizani su nas odbili i zauzeli crtu u visini Studenih Vrela, Imamo 15—20 mrtvih, a kod partizana 100 mrtvih.[6]

Naše snage raspoređene opet za neposrednu odbranu Posušja i Imotskog, koja su mjesta sada vrlo ugrožena, jer su posade demoralizirane i nesigurne.

Najžurnije potrebe svježe i pouzdane snage sa teškim naoružanjem i topništvom, jer sadanje snage neće odoliiti napadu partizana ako ovaj usliedi.

Šaljite odmah pukovnika Šimića i udieljene častnike.«

Dostavljeno Glavnom stožeru domobranstva, Obćem vojničkom povjereniku i zapovjedništvu III. domobranskog sbora.

6. divizija Op. br. 12

Zamjenik zapovjednika
Satnik *Džal*

Zapovjednik, pukovnik,
Sambek v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 7/2, k. 102. Izvještaj je upućen višim komandama radiogramom.
[2] Operativno.
[3] Hrvatsko vojno povjereništvo pri talijanskoj Višoj komandi oružanih snaga >*Sloveni j a—Daimaci j a-«.
[4] Glavni stožer.
[6] Duvno.
[6] Borbe su vodile jedinice Druge dalmatinske NOU brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 120.

BROJ 280

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 4. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O AKCIJI PARTIZANA U GRABOVCU[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Zupa Cetina
Taj. broj: 8/43

Omiš, dne 4 siečnja 1943

Predmet: O borbi i zarobljavanju ustaša.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajničtvo
2) Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III
Zagreb
4) Obće Upravno Povjereničtvo kod višeg zapovj. tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija-«
Sušak
5) Zapovjedničtvu 6. pješačke divizije
Mostar

Oružnička postaja Zagvozd spisom Taj. broj: 534/42 od 27/XII 1942 dostavlja:

»Dne 24 prosinca 1942 oko 16 sati, došao je u selo Grabovac kod svoje kuće ustaški nadporučndk Stjepan Roščić iz Imotskog i ovom prilikom doveo je sa sobom 4 ustaše. Istog dana oko 19 sati pomenuti ustaški nadporučnik Stjepan Roščić čistio je strojopušku u svojoj kući i iz nehata mu je okinuo naboj iz strojopuške i tom prilikom je ranio 7 osoba od toga 2 teže i 5 lakše, dvojica koji su teže ranjeni upućeni su u Mostar u bolnicu, a koji su lakše ranjeni nalaze se kod svojih kuća u mjestu Grabovcu. Naboj izgleda da je bio dum-dum i zbog toga je bilo većih posljedica.

Dana 25 prosinca 1942 oko 4 sata, partizani su opkolili ustaše koji su spavali u školi u Grabovcu i otvorili na njih vatru i tom prilikom 3 ustaša su teže ranili, a 1 lakše. Partizani su uspjeli da svu četvoricu zarobe i odagnali ih na konjima prema Zagvozdu u robstvo, a nadporučnik Roščić je spavao u svom stanu i uspjeo je da pobjegne i sada se nalazi u Šestanovcu sa našom posadom.

Istog dana je zarobljen od strane partizana domobranski vodnik Mitar Dujmović, koji je išao iz svoje postrojbe iz Zadvarja svojoj kući u selo Grabovac radi sprovođenja Božičnih praznika kod svoje kuće i sa sobom je imao strojopušku. Zarobljen je u svojoj kući na spavanju.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 55/4—1, k. 230.

Puške, strojopuške i streljivo u koliko nije utrošeno prilikom borbe partizani su zarobili i odnijeli sa sobom.

O prednjem je izvješten talijaanski presidio u Zadvarju kao i naše domobransko zapovjedničtvo u Zadvarju.«

Dostavlja se radi znanja s molbom, da se kod vojnih zapovjedničtava izradi zabrana odašiljanja kućama pojedinih domobrana i ustaša, gdje su prilike javne sigurnosti ugrožene i opasne i da se ne dozvoli slobodnoj razsudbi pojedinaca, da sam ocjenjuje prilike u pojedinom kraju ili selu, jer takav postupak dovodi do teških gubitaka u ljudstvu i oružju, što koristi protivniku.

Za ocjenjivanje prilika neka se pojedine vojne skupine obraćaju upravnim oblastima, koje su točno obavještene o stanju koje vlada u pojedinim krajevima i selima.

Moli se predmetu posvetiti osobitu pažnju, jer ovakve nepotrebne žrtve nanose državnoj zajednici teške gubitke i moralno loše djeluje na ostale ljudstvo i pučanstvo.

Za Dom Spremni!

\ Veliki Župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

BROJ 281

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 4. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O ZLOČINIMA TALIJANA NA HVARU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Broj: Taj. 27/42

Omiš, dne 4. I. 1943

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajničtvo ministra
2) Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
3) Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III
4) Obće Upravno Povjereničtvo kod višeg zapovj.
tal. oruž. snaga »Slovenija—Dalmacija«

Kotarski predstojnik iz Hvara brzoglasom javlja:

»Na 3/1.-43 talijanska vojska povela je akciju u jutro u 4 sata pa do 18 sati istoga dana. U Dolu Sv. Ane uništene su 32 kuće, 2 djelomično; žrtava 4 (četiri), teže ranjen 1 (jedan), ostalo kuća neoštećenih 45.

U selu Vrboska 10 (deset) kuća djelomično oštećeno, žrtava nema.

U selu Vrbanj 210 (dviestodeset) kuća sasma uništeno, 20 (dvadeset) dielomično; 2 (dvie) žrtve; 50 (pedeset) kuća ostalo.

Razlog ovoj akciji je smrt 1 (jednog) vojnika talijanske vojske.«

Talijanske vojne vlasti ove represalije izvršile su radi sukoba parti* zana i njihove obhodnje, koja se je dogodila između Jelse i Starigrada, te je tom prilikom ranjen jedan talijanski vojnik, koji je kasnije preminuo.

Talijanske vojne vlasti uobće ne obavještavaju naše vlasti o vršenju akcija niti o poduzimanju represalija proti pučanstvu, niti pozivlju naše predstavnike kao savjetodavne organe u pogledu pružanju podataka.

Za Dom spremni!

Veliki župan:
Luetić v. r.

(M. P.)

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 30/2—2„ k 232.

[2] Vidi dok. br. 127.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Župa Cetina
Broj:Taj.27/42

Omiš,dne 4.I.1943

1./ Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajničtvo ministra
2./ Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
3./ Ustaškoj nadžornoj službi
Ured I/III.
4./ Obće Upravno Povjereničtvo
kod višeg zapovj.tal.oruž.snaga
"Slovenija - Dalmacija"

Kotarski predstojnik iz Hvara brzoglasom javlja:
"Na 3/I.-43 talijanska vojska povela je akciju u jutro u 4 sata pa do 18 sati istoga dana.U Dolu Sv,Ane uništene su 32 kuće,2 dielomično;žrtava 4 /četiri/,teže ranjen 1 /jedan/,ostalo kuća neoštećenih 45.

U selu Vrboska 10 /deset/ kuća djelomično oštećeno,žrtava nem
U selu Vrbanj 210 /dviestodeset/ kuća sasma uništeno,20 /dvadeset/ dielomično;2 /dvie/ žrtve;50 / pedeset/ kuća ostalo.
Razlog ovoj akciji je smrt 1 /jednog/ vojnika talijanske vojske."

Talijanske vojne vlasti ove represalije izvršile su radi sukoba partizana i njihove obhodnje,koja se je dogodila izmedju Jelse i Starigrada,te je tom prilikom ranjen jedan talijanski vojnik,koji je kasnije preminuo.

Talijenske vojne vlasti uobće ne obavještavaju naše vlasti o vršenju akcija niti o poduzimanju represalija proti pučanstvu,niti pozivlju naše predstavnike kao savjetodavne organe u pogledu pružanju podataka.-

Za Dom spremni !

Veliki Župan:
/ Luetić /

604 u prijepisu

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA CETINA, OMIŠ

744
28. I. sa 1943 prilogu

Faksimil dokumenta broj 281

BROJ 282

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI DUBROVNIK OD 5. SIJEČNJA 1943. ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI DUBROVNIK O ZAJEDNIČKOJ AKCIJI TALIJANA, USTAŠA I DOMOBRANA PROTIV PARTIZANA NA PELJEŠCU[1]

KOTARSKA OBLAST DUBROVNIK
Pr. Broj: 2671/42.

Dubrovnik, 5. siečnja 1943.

Predmet: Izvješće o akciji talijanske
vojske i naših milicionera
na području postaje Trpanj
u cilju čišćenja od partizana.

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

D u b r o v n i k

Oružnička postaja Trpanj br. 2369 od 22 prosinca 1942. godine izvješćuje:

»Dne 23. X. 1942 god. talijanska vojska sa milicijom iz kotara Ljubuškog i oružnicama i domobranima ove postaje, počela je akciju u cilju čišćenja poluotoka Pelješca[2] od partizana, kojim se je snagama pridružilo i naše domobranstvo i to: **I.** vod 2. sata 14. P.P. koji je do sada stacionirao u selu Janjini, te su zajednički vršili akciju čišćenja na području općine Kuna područje ove postaje i na području Janjina, i 24. XI. tg. dočekali su partizani talijansku vojsku i našu miliciju iz zasjede, te sa istima stupili u borbu i ubili u borbi 2 talijanska vojnika,
2 milicionera, jednog oružnika i ranili jednoga pričuvnoga domobrana,
3 milicionera i nekoliko talijanskih vojnika. Ovaj se je slučaj dogodio između sela Oskorušna i Kune, zapadno od Kune 2 kim. te su mrtvi odmah pokopani u groblju sela Oskorušna, a ranjeni su prevezeni u talijansku vojnu bolnicu u Metković, gdje se tamo nalaze na lječenju. Poslije ovoga sukoba izvršen je napad na brdo odakle su partizani otvorili vatru na talijansku vojsku i naše snage i našli su u jednome bunkeru dosta krvi, a da li je netko ubijen, nije se moglo ustanoviti samo po krvi izgleda da je bilo dosta ranjenih.

Nakon gore navedenoga sukoba sa partizanima naše i talijanske oružane snage došle su u selo Kunu, ali je od straha većina pučanstva bila iz sela razbjegla se po šumama i u okolna sela, te je zapovjednik talijanskih oružanih snaga naredio, da se sve pučanstvo povrati svojim kućama od kojih se je izvjestan broj ljudi povratio od kojih su u selu Kuni uhićeni po talijanskoj vojsci kao sumnjivi, da su imali veze sa partizanima i to: Ivana Bobanovića pok. Nikole star 44 godine, Luju Ferlana pok. Ivana, star 36 god. Baldu Vodopića pok. Melka star 60 god. Maru Vodopić ženu Baldinu, staru 60 god. Melka Vodopića sina Baldina star 35 god., Mariju Vodopić kći Baldinu staru 18 god. Celestinu Vodopić

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 21/1—1, k. 184.
[J] Vidi knj. 4, dok. br. 379 i 383.

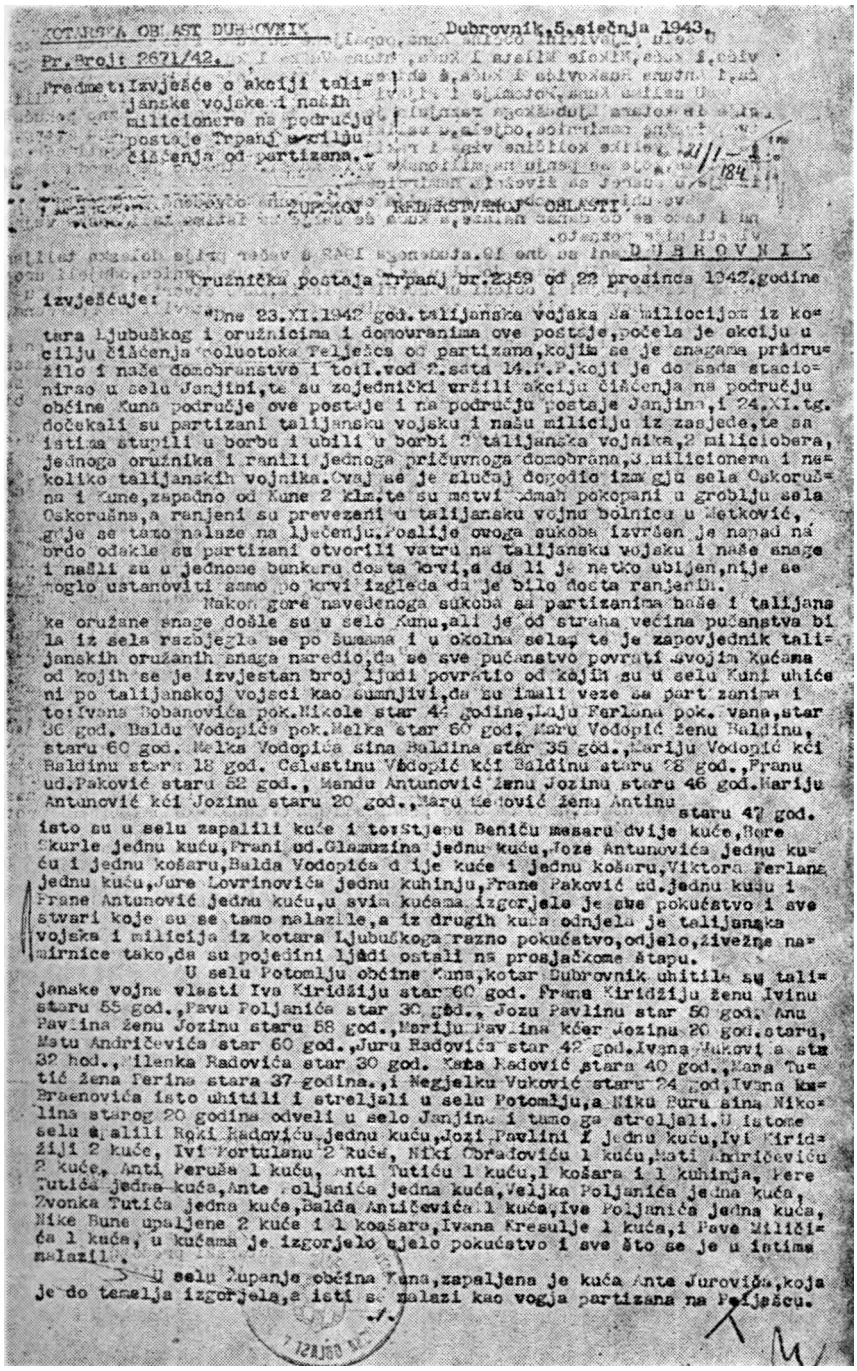

KOTARSKA OBLAST DUBROVNIK Dubrovnik, 5. siečnja 1943.

Pr. Broj: 2671/42.

Predmet: Izvješće o akciji talijanske vojske i naših milicionera na području postaje Trpanj u cilju čišćenja od partizana.-

21/1-1
184

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

D U B R O V N I K

Oružnička postaja Trpanj br. 2359 od 22 prosinca 1942. godine izvješćuje:

"Dne 23.XI.1942 god. talijanska vojska sa miliocijom iz kotara Ljubuškog i oružnicima i domovranima ove postaje, počela je akciju u cilju čišćenja poluotoka Pelješca od partizana, kojim se je snagama pridružilo i naše domobranstvo i to: I. vod 2. sata 14. P.P. koji je do sada stacionirao u selu Janjini, te su zajednički vršili akciju čišćenja na području občine Kuna područje ove postaje i na području postaje Janjina, i 24.XI.tg. dočekali su partizani talijansku vojsku i našu miliciju iz zasjede, te sa istima stupili u borbu i ubili u borbi 2 talijanska vojnika, 2 miliciobera, jednoga oružnika i ranili jednoga pričuvnoga domobrana, 3 milicionera i nekoliko talijanskih vojnika. Ovaj se je slučaj dogodio izmegju sela Oskorušna i Kune, zapadno od Kune 2 klm. te su metvi odmah pokopani u groblju sela Oskorušna, a ranjeni su prevezeni u talijansku vojnu bolnicu u Metković, gdje se tamo nalaze na lječenju. Poslije ovoga sukoba izvršen je napad na brdo odakle su partizani otvorili vatru na talijansku vojsku i naše snage i našli su u jednome bunkeru dosta krvi, a da li je netko ubijen, nije se moglo ustanoviti samo po krvi izgleda da je bilo dosta ranjenih.

Nakon gore navedenoga sukoba sa partizanima naše i talijanske oružane snage došle su u selo Kunu, ali je od straha većina pučanstva bila iz sela razbjegla se po šumama i u okolna sela, te je zapovjednik talijanskih oružanih snaga naredio, da se sve pučanstvo povrati svojim kućama od kojih se je izvjestan broj ljudi povratio od kojih su u selu Kuni uhićeni po talijanskoj vojsci kao sumnjivi, da su imali veze sa partizanima i to: Ivana Bobanovića pok. Nikole star 44 godine, Luju Ferlana pok. Ivana, star 36 god. Baldu Vodopića pok. Melka star 60 god. Maru Vodopić ženu Baldinu, staru 60 god. Melka Vodopića sina Baldina star 35 god., Mariju Vodopić kći Baldinu staru 18 god. Celestinu Vodopić kći Baldinu staru 28 god., Franu ud. Paković staru 52 god., Mandu Antunović ženu Jozinu staru 46 god. Mariju Antunović kći Jozinu staru 20 god., Maru Medović ženu Antinu staru 47 god. isto su u selu zapalili kuće i to: Stjepu Beniću mesaru dvije kuće, Bore Skurle jednu kuću, Frani ud. Glamuzina jednu kuću, Joze Antunovića jednu kuću i jednu košaru, Balda Vodopića dvije kuće i jednu košaru, Viktora Ferlana jednu kuću, Jure Lovrinovića jednu kuhinju, Frane Paković ud. jednu kuću i Frane Antunović jednu kuću, u svim kućama izgorjele je sve pokućstvo i sve stvari koje su se tamo nalazile, a iz drugih kuća odnjela je talijanska vojska i milicija iz kotara Ljubuškoga razno pokućstvo, odjelo, živežne namirnice tako, da su pojedini ljudi ostali na prosjačkome štapu.

U selu Potomlju občine Kuna, kotar Dubrovnik uhitile su talijanske vojne vlasti Iva Kiridžiju star 60 god. Frana Kiridžiju ženu Ivinu staru 55 god., Pavu Poljanića star 30 god., Jozu Pavlinu star 50 god. Anu Pavlina ženu Jozinu staru 58 god., Mariju Pavlina kćer Jozinu 20 god. staru, Matu Andričevića star 60 god., Juru Radovića star 42 god. Ivana Vukovića star 32 god., Milenka Radovića star 30 god. Kata Radović stara 40 god., Mara Tutić žena Perina stara 37 godina., i Negjelku Vuković staru 24 god, Ivana Braenovića isto uhitili i streljali u selu Potomlju, a Niku Buru sina Nikolina starog 20 godina odveli u selo Janjinu i tamo ga streljali. U istome selu upalili Roki Radoviću jednu kuću, Jozi Pavlini 1 jednu kuću, Ivi Kiridžiji 2 kuće, Ivi Kortulanu 2 kuće, Niki Obradoviću 1 kuću, Mati Andričeviću 2 kuće, Anti Peruša 1 kuću, Anti Tutiću 1 kuću, 1 košara i 1 kuhinja, Pere Tutića jedna kuća, Ante Poljanića jedna kuća, Veljka Poljanića jedna kuća, Zvonka Tutića jedna kuća, Balda Antičevića 1 kuća, Ive Poljanića jedna kuća, Nike Bune upaljene 2 kuće i 1 koašara, Ivana Kresulje 1 kuća, i Pave Miličića 1 kuća, u kućama je izgorjelo ujelo pokućstvo i sve što se je u istima nalazilo.

U selu Županje občina Kuna, zapaljena je kuća Ante Jurovića, koja je do temelja izgorjela, a isti se nalazi kao vogja partizana na Pelješcu.

./.

Faksimil prve stranice dokumenta broj 282

kći Baldinu staru 28 god., Franu ud. Paković staru 52 god., Mandu Antunović ženu Jozinu staru 46 god. Mariju Antunović kći Jozinu staru 20 god Maru Medović ženu Antinu staru 47 god. Isto su u selu zapalili kuće i to: Stjepu Beniću mesaru dvije kuće, Bore Skurle jednu kuću, Frani ud. Glamuzina jednu kuću, Joze Antunoviću jednu kuću i jednu košaru Balda Vodopića dvije kuće i jednu košaru, Viktora Ferlana jednu kuću, Jure Lovrinovića jednu kuhinju, Frane Paković ud. jednu kuća i stvari koje su se tamo nalazile, a iz drugih kuća odnjela je talijanska vojska i milicija iz kotara Ljubuškoga razno pokućstvo, odjelo, živežne namirnice tako, da su pojedini ljudi ostali na prosjačkome štapu.

U selu Potomlju općine Kuna, kotar Dubrovnik uhitile su talijanske vojne vlasti Iva Kiridžiju star 60 godina. Franu Kiridžiju ženu Ivinu staru 55 god., Pavu Poljanića star 30 god., Jozu Pavlinu star 50 god. Anu Pavlina ženu Jozinu staru 58 god., Mariju Pavlina kćer Jozinu 20 god staru, Matu Andričevića star 60 god., Juru Radovića star 42 god. Ivana Vukovića star. 32 god., Milenka Radovića star 30 god. Kata Radović stara 40 god., Mara Tutić žena Perina stara 37 godina, i Nedjelku Vuković staru 24 god., Ivana Brainovića isto uhitili i streljali u selu Potomiu, a Niku Buru sina Nikolina starog 20 godina odveli u selo Janjinu i tamo ga streljali. U istome selu upalili Roki Radoviću jednu kuću, Jozi Pavlini jednu kuću, Ivi Kiridžiji 2 kuće, Ivi Portulanu 2 kuće, Niki Obradoviću 1 kuću, Mati Andričeviću 2 kuće, Anti Peruša 1 kuću, Anti Tutiću 1 kuću, 1 košara i 1 kuhinja, Pere Tutića jedna kuća, Ante Poljanića jedna kuća, Veljka Poljanića jedna kuća, Zvonka Tutića jedna kuća, Balda Antičevića 1 kuća, Ive Poljanića jedna kuća, Nike Bure upaljene 2 kuće i 1 košara, Ivana Kresulje 1 kuća, i Pave Miličića 1 kuća, u kućama je izgorjelo cjelo pokućstvo i sve što se je u istima nalazilo.

U selu Županje općina Kuna, zapaljena je kuća Ante Jurovića, koja je do temelja izgorjela, a isti se nalazi kao vođa partizana na Pelješcu.

U selu Pijavičini obćine Kuna, popaljene su kuće i to: Branka Ruskovića, 1 kuća, Nikole Milata 1 kuća, Antuna Vuška 1 kuća, Mate Markića 1 kuća, i Antuna Ruskovića 1 kuća, i uhićen je Ante Šunje star 40 godina.

U selima Kuna, Potomje i Pijavičini talijanska vojska i naša milicija iz kotara Ljubuškoga raznjela je tamošnjem pučanstvu razno pokućstvo, živežne namirnice, odjela, u velikim količinama, poklali raznu stoku, istočili velike količine vina i rakije, i time pučanstvu nanjeli ogromne štete, koje se penju na milionske vriednosti. Potrebno je narodu da se izađe u susret sa živežnim namirnicama.

Sve uhićene osobe sa područja obćine Kuna odvedene su u selo Janjinu i tamo se do danas nalaze, a kuda će dalje sa istima talijanske vojne vlasti nije poznato.

Partizani su dne 19. studenog 1942 u večer prije dolaska talijanske vojske i naših snaga došli u selo Kanu i obć. uredovnicu, odnjeli uredovne pečate, tajni i obični uručbeni zapisnik, kasu otvorili, dali je u istoj bilo novaca, nije poznato, pojedine su knjige ostavili neoštećene, *s* pojedine spalili.

Istog su dana partizani poštanski ured u Kuni, koji je smješten u općinskoj zgradi zaposjeli i cijelu poštansku arhivu uništili, brzoglasne i brzojavne aparate odnjeli sa sobom i poštu oštetili, da je za svaki saobraćaj neupotrebljiva. Nije se ustanovilo da li je u poštanskoj kasi bilo novaca ili nije.

Stanje na području ove postaje kod pučanstva jest uznemirujuće, koji su se većinom uplašili sa razloga toga, što je izvjestan broj osoba pobjegao u šumu, te se sa partizanima pridružio i čine razna krivična djela i zadaju strah nedužnim ljudima i time dovode vlasti da preduzimaju stroge mjere i nevini ljudi stradaju.

Da bi se stanje popravilo potrebno je da se na poluotok Pelješac pošalje jače formacije naše vojske, koje bi stacionirale izvjesno vrijeme, dok bi se kod naroda povratilo povjerenje u našu državnu vlast. Potrebno bi bilo da se [u] cilju represalija svi vojni obveznici pozovu na vojnu vježbu, ali bi od istih bila slaba korist kao vojnika boraca, nego da se upute na vojne radove u koliko se ne bi odazvali, tada da se njihovi ukućani interniraju u zbirne logore. Isto bi bilo potrebno internirati i izvjestan broj ljudi sa poluotoka Pelješca u zbirne logore, dok se ne bi popravila situacija, jer u koliko bi izvjestan broj ljudi bio lojalan prema drž. vlastima, ne smiju od drugih koji su iz njihovih sela u partizanima, jer im se prijete sa ubijstvima i paležima. Kako se ovdašnje pučanstvo ne poziva u vojsku, to isto drže kao da oni nemaju nikakove obaveze prema Državi, jer se ne pozivaju u vojsku, a narod je dobro stojeći sa ekonomskoga gledišta i nije oskudan sa novcem, jer se narod bavi isključivo sa vinogradima, koji su ove godine dobro rodili, a cijena je vina visoka i tako je narod pri novcu i kada se pozovu u vojsku, onda na razne načine izbjegavaju da nastupe vojne dužnosti, nego se bave promičbom partizansko-komunističkom protiv današnjega našega uređenja u državi.«

Ima veze sa ovdaš. Pres. br. 2455 od 4. XII. 1942. godine.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
Ivo Novak v. r.

Dostavljeno:
1) Velikoj Zupi »-Dubrava-« — Dubrovnik
2) „ „ »Cetina« — Omiš
3) „ „ »Hum« — Mostar
4) „ „ »-Vrhbosna« Sarajevo
5; Župskoj red, oblasti — Omiš
6) „ „ „ — Mostar
7) » „ „ — Sarajevo
8) Ustaškom stožeru — Dubrovnik
9) Zapov. 2. Domob. sata „

Broj i nadnevak kao gore

VELIKOJ ZUPI »HUM«
Molbom radi znanja.

M o s t a r
Kotarski predstojnik:
Ivo Novak v. r.

BROJ 283

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH U ZAGREBU OD 7. SIJEČNJA 1943. GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA O PREPADU PARTIZANA NA OREBIC[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO HRVATSKE MORNARICE
POMORSKO-REDARSTVENI ODJEL
R. Broj 22/Taj.
Zagreb, dne 7. siečnja 1943

Predmet: Prepad partizana na Orebić.

GLAVNI STOŽER DOMOBRANSTVA (Očevidnostni odjel).

Od Lučkog zapovjedničtva Dubrovnik pod Taj. br. 1231 od 30. XII. 1942. g. primljeno je sliedeće izvješće:

»Dana 17. XII. 1942 oko 18 sati navečer upali su u Orebić partizani.[2] Iste večeri razoružali su organe oružničke postaje, i izvršen je pretres svih državnih ureda.

Dana 18. XII. odmah izjutra u Orebiću su se nalazili partizani. Oko 8 sati nastalo je puškaranje sa strojnim puškama, a nešto oko 9 sati iz Korčule uputio se je prema Orebiću jedan italij. ratni brod, mislim »Sitnica« bivši ratni brod Jugoslavije, koji je počeo iz topa da puca prama mjestu Orebiću.

Ovo pucanje sa broda, i sa strane partizana sa kopna trajalo je od vremena do vremena od 9 sati u jutro do 16 sati na večer.

Dana 19. XII. u jutro je u Orebiću osvanula talijan. vojna kaznena ekspedicija, koja je došla sa Korčule.

Po italij. vojnim vlastima t.j. zapovjedniku kaznene ekspedicije, bilo je naređeno, da se svi oni koji se nalaze u Orebiću i u bližnjim selima, odmah sakupe pred obćinskom zgradom u Orebiću u 8 sati gdje su zadržani sve do 16 sati poslie podne.

Za vrieme sakupljanja bili su neki od mještana pozvani na saslušanje te su od njih neki zadržani, a u 16,30 sati po istim italij. vojnim vlastima, mještanima je naređeno da svaki ide svojoj kući.

Italijanska vojna kaznena ekspedicija odputovala je iz Orebića istog dana, t.j. 19. XII. 42 u 17 sati put Korčule.«

Prednje se dostavlja radi znanja.

Zamjenjuje zapovjednika
M. P. Komodor *Angeli*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 36/1—1, k 93

[2] Vidi dok. br. 286 i 287.

BROJ 284

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 8. SIJEČNJA 1943. POGLAVNIKU NDH O SITUACIJI NA PODRUČJU KNINA POSLIJE DOLASKA HERCEGOVAČKIH ČETNIKA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
K N I N

Broj: V.T. 10/254-43. Knin, 8. siečnja1943.
Predmet: Četnici

Prilažem u priepisu »dnevnu zapoviedi«, koju je izdao četnicima ovoga kraja zamjenik Draže Mihajlović-a, »vojvoda« major Bačović, a koji je preuzeo zapovjedničtvo nad svim četničkim odredima zapadne Bosne, Dalmacije i Like nakon dolaska hercegovačkih četnika u ove krajeve.[2] Iz te zapovjedi vidi se duh i namjera njihove akcije i rada i to u duhu političke i vojničke akcije Draže Mihajlović-a t.j. jugoslovenske vojske.

Posliednjih 15 dana nije bilo žrtava među hrvatskim pučanstvom od strane četnika, niti značajnijih napadaja, osim par slučajeva beznačajnije pljačke, na pr. u dva sela obćine Promina i to kao reakcija na pokušaj osnivanja Ustaških postrojba u Promini. U posliednje vrieme srbska sela više su izložena njihovu napadaju i teroru, nego hrvatska.

Područje ove župe nije u posliednje vrieme izvrgnuto ni većim napadajima partizana, osim što su neka sela drniškog kotara izložena napadaju partizana iz Svilaje.

Očekivali su se najteži izpadi četnika baš za pravoslavni Badnjak i Božić. Međutim ove svetkovine su uglavnom prošle u miru nakon posebnih mojih dogovora i poduzetih mjera koliko kod talijanskih vojnih vlasti, toliko kod četničkog zapovjedničtva.

Talijani su osim Hercegovaca doveli na područje ove župe i u Gračac veliki broj (oko 600) četnika-katolika iz Splita, Trogira i Kaštela, kojima su dozvolili u anektiranoj Dalmaciji organiziranje u četničko udruženje i sad ih ovamo poslali. To su sve bivši častnici i dočastnici jugoslovenske vojske — Dalmatinci i bivši »Orjunaši«, te »Jugosokolaši« iz Dalmacije. Ovi su gori od svih Srba i ističu se svojim izazovnim protuhrvatskim stavom.

Sad se na području ove župe nalazi oko 80 četnika bivše jugoslovenske vojske u četničkim redovima, koje su Talijani pustili iz zarobIjeničtva. Većinom su Srbijanci, Crnogorci i Hercegovci.

Osjeća se razmimoilaženje domaćih četnika, osobito vođa, s novopridošlim četnicima iz Hercegovine, Dalmacije, koji su se domaćima nametnuli.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 9/2—2, k. 258.
[2] Vidi dok. br. 12, napomenu 4 i dok. br. 278 i 287.

i

Četnici su posliednjih dana osobito uzrujani, jer čuju da u Liku stižu Ustaške bojne. Oni kažu, da će se boriti jednako proti Ustašama, kao i proti partizanima (osobito oni iz Gračaca ciljajući na Gospić i Lovinac). Hercegovci prednjače u tim prietnjama.

Mislim, da bi trebalo u Liku i zapadnu Bosnu — radi prisustva ovolikog broja četnika oko Knina i Gračaca i radi olakoćivanja vojničke akcije proti Srbima-partizanima — ovamo odašiljati isključivo domobranske jedinice, a nikako Ustaške. U tom slučaju biti će olakšana borba protiv partizana, stvoriti će se čak važan politički i promičbeni preduvjet za olakšanje te borbe, a i jedino na taj način omogućit će se makar taktični i prividni vojnički kompromis s četnicima. Jednom riečju, na taj način imat ćemo manje protivnika, dok prisustvo Ustaških postrojba u ovim krajevima samo će povećati broj neprijatelja i učvrstit će neprijatelja (sve Srbe bez razlike) protiv nas, a partizani i četnici (njihove vođe) imati će u tom kod naroda (osobito pravoslavaca) odlično sredstvo promičbe i podstrekivanja naroda protiv nas u političkom i vojničkom smislu.

Naše pučanstvo osjeća se sad više nego ikad nesigurno i nezaštićeno, jer su došle nove tisuće četnika u ove krajeve, a i ono malo naših oružanih snaga odavle je otišlo u Sinj.

Radi straha, radi nepovjerenja u snagu i opstojnost naše državne vlasti, radi bojazni od »srbske« i »četničke« prevlasti i pobjede kod diela našeg pučanstva stvaraju se simpatije prema partizanima.

Premda sam bio obaviešten od zapovjednika talijanske divizije u Kninu, da talijanska vojska iz Gračaca odlazi i nakon što su Talijani — mimo želje četnika evakuirali iz Gračaca naše činovničtvo, željezničko osoblje i više katoličkih obitelji — pošla je prekjučer fašistička bojna iz Drniša u Gračac sa prvim zadatkom da izvrši i osigura povlačenje talijanskog željezničkog materijala — u prvom redu talijanskih lokomotiva i vagona sa Ličke željezničke pruge, osobito diela Gospić—Knin. u Italiju.

Uzprkos povezanosti svih četničkih vođa — osobito nakon što je major Bačović preuzeo vodstvo u ovim krajevima — s Dražom Mihajlović-em, zasad iz taktičkih razloga četničke vođe Birčanin, Jevđević još surađuju s talijanskom vojskom, ali svi su četnici uvjereni, da će nakon povlačenja talijanske vojske iz ovih krajeva i nakon događaja na frontovima, koje očekuju (uspjehe Saveznika), primiti nalog stupanja u borbu proti vojskama osovine, osobito u Bosni i Lici, gdje očekuju na proljeće akciju Njemačke i naše vojske. U tom smislu i za taj cilj oni se danas spremaju i politički i vojnički baš u ovim krajevima, uvjereni da će i Srbi partizani stati na njihovu stranu. Zasad pomoć, koju traže i nalaze kod Talijana, samo im služi za lakše ostvarenje tog njihovog cilja. Napominjem, da su svi skoro novopridošli četnici iz Hercegovine i oni iz Dalmacije obuveni u nove talijanske vojničke cipele, a nose i talijanske vojničke kapute.

Što žurnije odašiljanje jakih oružanih snaga u ove krajeve baš u času povlačenja talijanske vojske, odnosno pred njezino povlačenje iz

nekih krajeva, više je nego potrebno iz političkih i vojničkih razloga. Iz taktičkih i političkih razloga, radi lakše borbe proti partizanima i radi prividnog taktiziranja s četnicima — u prvom redu radi potrebitog pariranja političke i promičbene akcije četničkih i partizanskih vođa među pravoslavnim pučanstvom, koje je u velikom broju sklono miru, kao i radi odvraćanja četničkog nasilja i odmazde nad hrvatskim nezaštićenim pučanstvom u ovoj župi — potrebno je, još jednom ponavljam, u područje zapadne Bosne, Like — prema Gračacu (Gospić, Lovinac) slati samo domobranske, a nikako Ustaške postrojbe. Ove moraju biti dobro vojnički opremljene i spremne na svako iznenađenje i od strane četnika i one moraju biti strogo disciplinirane, te u nijednom slučaju ne vršiti nasilja i odmazde proti pravoslavnom pučanstvu i pravoslavnim selima.

Za Dom spremni!

Zamjenik obćeg uprav, povjerenika
Veliki župan Velikih župa
M. P. Bribir-Sidraga i Gacka-Lika:
Sinčić David, v. r.

Dostavljeno:
Poglavniku N.D.H.
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Obćem uprav, povjer. kod »Supersloda«
Obćem vojn. povjer. kod »Supersloda«
Zapovjedniku U.N.S.
Zapovjedniku Ustaške vojnice.

BROJ 285

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 8. SIJEČNJA 1943. POGLAVNIKU NDH O DOLASKU PROFESORA ŠEGOTE IZ SPLITA U KNIN RADI ČETNIČKE PROPAGANDE PO SRPSKIM SELIMA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA 2UPA BRIBIR I SIDRAGA
K N I N

K br.: V.T. 10/254-43. Knin, 8. siečnja 1943.
Predmet: Četnici.

Pravoslavac — gimnazijski profesor Petar Šegota dosad je djelatno surađivao s četničkim vodstvom u Splitu. Sad je došao u Knin, na poziv ovdašnjeg četničkog vodstva, da organizira četničku promičbu po srbskim selima. Pošto ga poznajem, a obećao sam mu i preuzimanje u državnu službu, među ostalim izjavio mi je: da svi četnici prvaci, osobito vodstvo iz Hercegovine, vjeruju, da će četnici preuzeti vlast u Kninu i baš, da će im Talijani, kao u Gračacu, tako i ovdje, tu vlast predati. Četnički prvaci uvjereni su, da se koncentracija četnika na ovom području vrši po najvišem nalogu Draže Mihajlović-a. Četnici, držeći se gesla: »Budi hrabar kao lav, a mudar kao lisica«, koriste se danas pomoću, koju im pružaju Talijani, ali svi oni slušaju samo Dražu Mihajlović-a i čekaju njegov nalog. Vjeruju, da on ima veze i s Nedićem, a da će ih naći i s partizanima — ali za sve se čeka samo određeni i povoljan čas t.j. kad međunarodne prilike dozriju i kad pomoć Saveznika bude moguća i efikasna. Draža Mihajlović uvjeren je, da će u određenom času, kad ratni događaji to izazovu i kad poziv iz vani svima dođe, okupiti sve Srbe, a osobito onda, kad on izda nalog, da se četnici moraju boriti otvoreno i svugdje protiv okupatora (u prvom redu Njemaca) i Ustaša. Tu će se naći dodirna točka s partizanima. Četnici, koji su se danas koncentrirali na tromeđi Dalmacije, Bosne i Like, stvoriti će i stvaraju već danas sve političke i vojničke preduvjete za likvidaciju Hrvatske, za obnovu Jugoslavije, a stvoriti će ujedno i baze i sve potrebite preduvjete za englesko-američku akciju proti Njemačkoj na Balkanu. Koncentracija četnika na dalmatinsko-bosansko-ličkoj tromeđi (Knin—Gračac) ima zadatak organizirati Srbe Like, Bosne, Dalmacije i Korduna u duhu »velikosrbske« politike i jugoslavenske vojske, te organizirati otpor proti zamišljenoj akciji njemačke i hrvatske vojske u tim krajevima. Četnici osjećaju, da ih Talijani sviesno, ili nesviesno u tim njihovim akcijama pomažu.

Ovih dana boravio je u Splitu satnik Maričić, koji pripada kninskom Domobranskom popunidbenom zapovjedničtvu. On je u Splitu boravio službeno radi poslova kod Zapovjedničtva talijanskog armijskog

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 9/2—5, k. 258.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA BRIBIR I SIDRAGA
- K N I N -

K br:V.T.10/254-43. Knin, 8.siečnja 1943.

Predmet: Četnici.

Pravoslavac-gimnazijski profesor Petar Šegota dosad je djelatno surađivao s četničkim vodstvom u Splitu. Sad je došao u Knin,na poziv ovdašnjeg četničkog vodstva, da organizira četničku promičbu po srbskim selima. Pošto ga poznajem, a obećao sam mu i preuzimanje u državnu službu, među ostalim izjavio mi je: da svi četnički prvaci, osobito vodstvo iz Hercegovine, vjeruju, da će četnici preuzeti vlast u Kninu i baš, da će im Talijani, kao u Gračacu, tako i ovdje, tu vlast predati. Četnički prvaci uvjereni su, da se koncetracija četnika na ovom području vrši po najvišem nalogu Draže Mihajlović-a. Četnici, držeći se gesla: "Budi hrabar kao lav, a mudar kao lisica", koriste se danas pomoću, koju im pružaju Talijani, ali svi oni slušaju samo Dražu Mihajlović-a i čekaju njegov nalog. Vjeruju, da on ima veze i s Nedićem, a da će ih naći i s partizanima - ali za sve se čeka samo određeni i povoljan čas t.j. kad međunarodne prilike dozriju i kad pomoć Saveznika bude moguća i efikasna. Draža Mihajlović uvjeren je, da će u određenom času, kad ratni događaji to izazovu i kad poziv iz vani svima dođe, okupiti sve Srbe, a osobito onda, kad on izda nalog, da se četnici moraju boriti otvoreno i svugdje protiv okupatora /u prvom redu Njemaca/ i Ustaša. Tu će se naći dodirna točka s partizanima. Četnici, koji su se danas koncentrirali na tromeđi Dalmacije, Bosne i Like, stvoriti će i stvaraju već danas sve političke i vojničke preduvjete za likvidaciju Hrvatske, za obnovu Jugoslavije, a stvoriti će ujedno i baze i sve potrebite preduvjete za englesko-američku akciju proti Njemačkoj na Balkanu. Koncetracija četnika na dalmatinsko-bosansko-ličkoj tromeđi /Knin-Gračac/ ima zadatak organizirati Srbe Like, Bosne, Dalmacije i Korduna u duhu "velikosrbske"politike i jugoslavenske vojske, te organizirati odpor proti zamišljenoj akciji njemačke i hrvatske vojske u tim krajevima. Četnici osjećaju, da ih Talijani sviesno, ili nesviesno u tim njihovim akcijama pomažu.

Ovih dana boravio je u Splitu satnik Maričić, koji pripada kninskom Domobranskom popunidbenom zapovjedništvu. On je u Splitu boravio službeno radi poslova kod Zapovjedništva talijanskog armijskog korpusa. Razgovarao je, među ostalima, sa talijanskim nadporučnikom /tenente/ Colombo-m, koji je častnik za vezu talijanske vojske s četnicima u Splitu. Ovaj je rekao satniku Maričiću, da će u danom času Talijani u Kninu predati vlast četnicima.

Viši fašistički dužnostnik kod fašističke federacije u Splitu G.Tomasseo rekao je pred par dana prof.Šegoti, da je plan Talijana predati četnicima vlast u Kninu, a želja je Talijana da četnici uspiju u Hrvatskoj i na Balkanu organizirati što veći broj Srba proti partizanima i za svoju /četničku/ političku, nacionalnu i državnu misao.

Za Dom spremni !

Zamjenik obćeg uprav.povjerenika
Veliki Župan Velikih Župa
Bribir-Sidraga i Gacka-Lika:
/Sinčić David/

D o s t a v l j e n o :
Poglavniku N.D.H.
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Obćem uprav.povjer.kod "Supersloda"
Obćem vojn.povjer. kod "Supersloda"
Zapovjedniku U.N.S.
Zapovjedniku Ustaške vojnice

Faksimil dokumenta broj 285

korpusa. Razgovarao je, među ostalima, sa talijanskim nadporučnikom (tenente) Colombo-m, koji je častnik za vezu talijanske vojske s četnicima u Splitu. Ovaj je rekao satniku Maričiću, đa će u danom času Talijani u Kninu predati vlast četnicima.

Viši fašistički dužnostnik kod fašističke federacije u Splitu g. Tomasseo rekao je pred par dana prof. Segoti, da je plan Talijana predati četnicima vlast u Kninu, a želja je Talijana da četnici uspiju u Hrvatskoj i na Balkanu organizirati što veći broj Srba proti partizanima i za svoju (četničku) političku, nacionalnu i državnu misao.

Za *Dom spremni!*

Zamjenik obćeg uprav, povjerenika
Veliki župan Velikih župa
M. P. Birbir-Sidra i Gacka-Lika:
Sinčić David v. r.

D o s t a v l j e n o :

Poglavniku N.D.H.
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Obćem uprav, povjer. kod »Supersloda«
Obćem. vojn. povjer. kod »Supersloda«
Zapovjedniku U.N.S.
Zapovjedniku Ustaške vojnice

BROJ 286

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD **9.** SIJEČNJA **1943.** O ZLOČINIMA TALIJANA NA POLUOTOKU PELJEŠCU[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Broj 206/taj.
U Mostaru, dne 9. siječnja 1943

Predmet: Dnevno izvješće br. 8.

GLAVNOlI STOŽERU DOMOBRANSTVA «-OP« — Z a g r e b
OBCEM VOJNIČKOM POVJERENICTVU NDH — S u š a k
ZAPOVJEDNlCTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (Glst)
ZAPOVJEDNlCTVU III. D.S. PODRUČJA (Glst.)
ZAPOVJEDNlCTVU II. SEKTORA (POPUNIDBENO SINJ)

S A S T A V A K

STANJE PREMA PRIKUPLJENIM PODATCIMA TOKOM 9. SIECNJA 1943.

I.

A) **Kratka ocjena situacije:**

Bez promjene.

B) **Djelatnost podređenih četa i pojedinosti o neprijatelju:**

Djelatnost podređenih četa nije bilo. O neprijatelju nema novih podataka.

C) **Vlastite mjere:**

Kao i u ranijem izvješću:

II.

Pokret i premještaji vlastitih četa i pojedinosti o nepr.

Pokreta nije bilo. Pojedinosti o neprijatelju nema.

U toku akcija na Pelješcu[2] Talijani bombardirali selo Kunu, porušili mnogo domova, stanovničtvo izbjeglo u šumu. Talijani sa odredom milicije sukobili se u toku ovih akcija između Kune i Oskorušno sa partizanima, gdje je nekoliko Talijana ranjeno i dva poginula. Potom Talijani pozvali stanovničtvo da se vrati svojim kućama, što je u velikom broju i učinjeno, ali ih Talijani uhitili i odveli u Janjinu, a domove im podpuno opljačkah. U Potomju uhitili i strieljali 15 osoba, zapalili 20 domova, svi domovi koji nisu zapaljeni opljačkani su. Stanovničtvo obuzeo strah od odmazde Talijana ili odmetnika. Talijani izbjegavaju otvoreni sukob sa partizanima a vrše odmazdu na pučanstvo. Pri napadu odmetnika na naše oružničke postaje, Talijani ih ne pomažu, a kada postaje budu savladane okrivljuju ih kao nepouzdane.

[...]

Zapovjednik, pukovnik
Sambek v. r.

12/1 D

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NDH, reg. br. li'l—**18,** k. 17.

[2] Odnosi se na »akcije čišćenja« koje su dijelovi divizije "■Messina« vršile na poluotoku Pelješcu u toku prosinca 1942. godine. Vidi dok. br. 283 i 287.

BROJ 287

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD **3.** DO **9.** SIJEČNJA **1943.** O DOGAĐAJIMA U MAKARSKOJ, NA BRACU, PELJEŠCU I KNINU[1]

I. PRILIKE U VELIKOJ 2UPI CETINA

1. **Bombardiranje Muća.** Koncem studenoga pr. god. talijanski zrakoplovi bombardirali su jednu državnu zgradu na Muću kod Sinja. Uništeno je sve u kući **i** oštećene okolne gospodarske zgrade. Stoka poubijana i voćke oštećene.

I. 73 P.

2. **Odlazak Talijana iz Makarske i ondašnje stvari.** Zapovjedničtvo mornarice sa broj **5264/42** javlja, da je **16. XII. u 7** sati **u** jutro talijanska vojska napustila Makarsku. Naša lučka vlast zaposjela je svoje zgrade i ustanovila da je odnesena sva hrana osim jedne neznatne količine, te pisaće mašine, računarski stroj Teodolit, te ostali vriedniji kancelarijski materijal. Osim toga odneseno je i dočastnicima njihova privatna imovina, pa izgleda da je čitav događaj **u** Makarskoj insceniran da bi se moglo ovo oduzeti zajedno sa privatnim brodovima ovdašnjih ribara koji **su** svi odvedeni **u** Split. Podrobniji spisak nestalih stvari bit će posebno **iz**rađen.

I. 11431.

3. **Odgovor Superslode glede obustave prometa** s **Makarskom.** Obće uprav, povjereničtvo dobilo je od Superslode dopis u kojem je Supersloda izjavila da naš prosvjed glede obustave parobrodarskog prometa sa Makarskom, da je to bilo učinjeno radi »mjera sigurnosti« ali da je ipak bio osiguran promet s Makarskom jednim motornim jedrenjakom i da je sada opet uspostavljen parobrodarski promet. U našem prosvjedu bilo je upozoreno da se prehrana pučanstva tom obustavom prometa ugrožava i time izaziva još teže stanje u tom području.

I. 41.

4. **Talij. povjerenik na Braču.** Ministarstvo unutarnjih poslova broj 10715 dostavlja spis iz koga se vidi, da je to ministarstvo tek sada obavješteno o postavljanju civilnog talijanskog povjerenika na Braču.

Spisu je priložen i dopis O.U. povjereničtva iz koga se vidi dai je 4. kolovoza nastupio dužnost talij. povjerenik u Braču koji je dne 4. kolovoza uputio o tome pismeni dopis Kot. predstojniku i zapovjedničtvu hrvatskog oružničtva, tom prilikom ih pozdravio u nadi da će iskreno surađivati kao njemu podvrgnutih. Također je objavio da preuzima zapovjedničtvo među ostalim i hrvatskog oružničtva koje prelazi pod njegovu izravnu zapovjed. Ovaj povjerenik dopisom od 5. kolovoza tražio je od občinskih načelnika podatke o gospodarstvu, zdravstvu, putevima, rudokopima kao i žurne potrebne mjere objavivši da će stolovati u Postirama.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 1/5—1, k. 256.

Iz priloženog izvještaja velike Župe Cetina broj 3381 vidi se, da su partizani veći dio otoka Hvara i Brača podvrgli svojoj vlasti, ali bez prave borbe nego uslied povlačenja Talijana i oružnika. Čišćenje se ne može poduzeti jer naših snaga nema a Talijani vode posebnu politiku. Civilni povjerenik određuje na Braču ciene, donosi odluke o otvaranju radnja, o prekupljanju ulja od naroda, o uvozu i izvozu živežnih namirnica uz supodpis kot. predstojnika. Župa predlaže da se pošalje 300 ljudi naših oružanih snaga čime bi preuzela odgovornost za red i sigurnost, ako bi ujedno bilo poslato i dovoljno hrane. Smatra da nije potrebno izašiljanje na Brač dvaju izaslanika ministarstva.

I. 11458.

[...]

3. **Transport četnika prema Metkoviću.** Pređsjedničtvo vlade dostavlja izvještaj kot. oblasti u Čapljini iz kog se vidi, da su dana 13. prosinca talijanske vlasti prevezle iz Bileća za Metković oko 2.000 četnika koji su bili obučeni u nove domobranske kabanice. U pojedinim izgredima Talijani odvode naše ljude na svoje zapovjedničtvo, dok četnike koji stvarno izazivaju te izgrede ostavljaju na miru, čime se izvrgava ruglu i naše stanovničtvo i vlasti.

I. 4.

4. **Izvještaj lučkog redarstva u Dubrovniku o prilikama.** Predstojničtvo lučkog redarstva podnielo je ministarstvu unutarnjih poslova izvještaj u kome se navodi da su četnici po uputama Jevđevića[2] spremali se odupreti našoj vojsci, ako dođe u Nevesinje, Bileću i Trebinje, te postavili zasjede kod Stolca, Ljubinje i Gabele, a to povodom dolaska pukovnika Francetića, jer su smatrali da su to ustaše u domobranskim odorama. Navodno je stiglo 40 jugoslovenskih častnika u Trebinje pa ih četnici sile da uđu u četničke organizacije, jer im inače uzkraćuju hranu. Jednako četnici drže u zatvoru 140 pravoslavaca, jer im nisu pokorni.

Glede prilike u Pelješcu navodi se da je 75°/» pučanstva komunizirano, a da tome naginju i mnogi oružnici čija se imena navode, a osobito da zapovjednik postaje Orebić pravoslavac Sava Dobrota, za koga se govori da ima dobre veze s partizanima. To, kao i slabi odpor oružnika protiv partizana prilikom napada 18. prosinca doveo je do toga da su Talijani ove oružnike uhitili.

Dne 5. prosinca nakon duljih pregovora s Talijanima, četnici su mobilizirali u Hercegovini i četnike prevezli preko Metkovića za Knin dne 17. prosinca.[3] Četnici su izjavljivali da će Engleska pobjediti, da će u Velikoj Srbiji Hrvate voditi Šubašić a ne Maček, da četnici mrze Talijane i Nijemce, a s Talijanima iz nužde surađuju, nadalje da ih Talijani vode u Knin, ali da oni neće napadati Mačekovce nego jedino Ustaše. Tvrdih su da u Pelješcu nema partizana, nego da su to oni pobunjenici koji se bore protiv okupatora. Navodi se da 800 četnika nije htjelo iz Metkovića putovati smatrajući da ih se vodi u Italiju, pa su ovi vraćeni u Hercegovinu.

[5] Dobrosav.
[3] Vidi dok. br. 12, napomenu 4, 278 i 284.

Talijanske vlasti u Konavljima izjavile su glavarima sela Kuna i Pridvorje da će ta dva sela biti pripojena anektiranim Konavljima i tražili pismenu privolu glavara. Glavar Kuna je dao tu privolu opravdajući time da narod ne dobiva hrane dok talij. vlasti u anektiranom području daju redovito namirnice.

U istinu narod ovog kotara gubi vjeru najviše zbog pomanjkanja hrane uslied čega prieti avet gladi.

I. 47.

5. **Daljnji podatci o događajima** u Orebiću **od** 17.—19. **prosinca** 1942.

Nakon podataka iznešenih u dnevnom izvještaju od 2. siečnja o. g. stigli su i podatci od velike župe Dubrava, koja je dostavila izjavu načelnika Orebića Nike Zupe iz koga se vidi, da je prilikom napada partizana[4] i zauzimanja Orebića talijanski vojnik poginuo vjerojatno tako, da je talij. obhodnja ne znajući za prisustvo partizana prelazila Orebićem, te su je partizani zaskočili i tražili da se preda. Na to da je obhodnija pucala na partizane, a ovi odgovorili vatrom. Prilikom iskrcanja talijanskog odreda u Orebiću obćinski načelnik odmah se je prijavio zapovjedniku, koji ga je grubo potjerao na »marš, via«, ali je poslije ipak njega saslušao, i pitao da li je koji oružnik u borbi s partizanima poginuo, pa čuvši da nije, sazvao ih je Vigliacchi i izjavio da će ih sviju uhititi. Talijanski vojnici za vrieme boravka u Orebiću opljačkali su više stvari a tako i ovaca i koza, koje su ukrcali na svoj brod. Sto se tiče strieljanja Depola Jakova, poznato je samo to, da je imenovani stanovao u zgradi oružničke postaje, te je bio od talijanskog zapovjednika nešto upitan o partizanima, te mu je surovo odgovorio dva puta: »Nema ovdje partizana« i još nešto drugo, što je silno razljutilo zapovjednika, kojega je odmah dao uhititi i zapaliti čitavu kuću. Poslije je supruga Depola izjavila imenovanom načelniku da je kod nje bio jedan taljanski častnik da joj pokaže bombu koja je nađena u džepu Depola. Vođa partizana nakon što su Talijani bombardirali Orebić, obećao je načelniku da više neće dolaziti u Orebić, ali je tražio hrane, što mu je i dato. Talijanski zapovjednik tražio je od načelnika da mu navede deset sumnjivih osoba, ali je ovaj to odbio, jer da za takove nezna. Malo poslije zapovjednik mu je kazao da već imade petoricu sumnjivih, i pitao ga za podatke pojedinoga, ali ni ove načelnik nije mogao teretiti. Jedino su Talijani u Orebiću strieljali nekog Zedrića na mjestu gdje je poginuo talijanski vojnik a navodno da su u njemu prepoznali osobu koja je pred mjesec dana ubila na obali taljanskog karabinjera. Talijanski častnik naredio je da pred načelnikom prođu svi vojnici, pa da načelnik od njih oduzme sve stvari za koje utvrdi da su ukradene od privatnika. To je načelnik i učinio i tako od vojnika oduzeo raznih tepiha, svietlopisnih aparata, rubonine, cipela, hrane, odiela, žaru^a. Tom prilikom okraden je jedan talijanski podanik, te mu je nestalo mnogo zlatnih predmeta. Istodobno su Talijani došli u sukob s partizanima u selu Stanokvići blizu Orebića, i tu su strieljali Jakova Krelića, a selo opljačkali i zapalili. Nakon toga su napustili Orebić.

[4] Odnosi se na Pelješačku partizansku grupu. Vidi dok. br. 283 i 286.

Više puta sliedećih dana, talijanske vlasti slale su u Orebić stvari koje su vojnici tom prilikom opljačkali u Orebiću.

Spisu je priložen dopis zapovjednika armate generala Santovita od 28. prosinca, u kojem javlja Zupi, da su represalije poduzete radi uništenja partizana, koje kako je dokazano podpomažu neki stanovnici Orebića. Naveo je da je 120 hrvatskih milicionera izpravno postupalo i da su se dobro ponašali. Da su strieljanja izvršena u smislu točnih uputa Superslode i to nad onima, kod kojih je nađeno oružje ili se inače stekle određene i točno nabrojane okolnosti koje izključuju njihovu nevinost. Rušenja da su također propisana odredbama Surperslode, te se imaju smatrati kao viša sila, koja isključuje naknadu štete. Da svega toga nije trebalo biti kad seljaci ne bi svojim pasivnim držanjem koje graniči sa suradnjom s partizanima spriečavalo uspjeh suzbijanja partizana.

Glede prisustvovanja operacijama izlaslanika hrvatskih vlasti, izjavio je da je tražio upute od Superslode.

I. br. 61.

III. PRILIKE U VELIKOJ 2UPI BRIBIR I SIDRAGA:

1. Odstranjenje Poglavnikove slike iz prostorija željezničke postaje Kninu. Dana 16. prosinca oko 9 sati došla su 4 naoružana četnika u ured nadstojnika postaje Knin i skinuli Poglavnikovu sliku. Isto su učinili i u željezničkoj restaruaciji. Jednu sliku su izlupali i omalovažili, **a** drugu sobom ponjeli. Za vrime skidanja slike bilo je na peronu oružnika, redara i činovnika, ali se nitko nije usudio intervenirati, već po odlasku vlaka s četnicima digla se je uzbuna. Talijanska divizija dala je sliku za željezničku restauraciju, a počastna straža odala je počast za vrieme postavljanja slike.

Poglavnikovu sliku postavio je zapovjednik postaje bojnik Ocapini, a asistirali su nadstojnik postaje željeznički restaurater i talijanski častnici. (P).

I. 7543.

2. **Podrobnije viesti o izpadima četnika u kotaru Drniš.** Predsjedničtvo vlade dostavlja izvještaj kot. oblasti u Drnišu u kome se vidi, da su četnici čija se imena navode ubili dne 13. kolovoza 1942. Kontić Filipa Markova, zato što je prilikom proslave u Drnišu nosio njemački barjak. Navode se razni slučajevi, pljačka izvršenih po četnicima, čija se imena navode. Iako su svi ovi slučajevi kao i krivci Talijanima prijavljeni, ipak protiv njih nije poveden nikakav postupak niti su kažnjeni. Imade i drugih slučajeva četničkih'pljačka, ali ih narod ne prijavljuje, bilo što prijave ne vode nikakvom uspjehu, bilo što se boje osvete četnika.

Osobito talijanski nadporučnik Barbalić Petar pomaže četnike i u svakom pogledu radi na štetu naše Države, a nedjela četnika opravdava izjavljujući da je to odmazda za ono što su njima ustaše učinili.

Prilikom napada partizana na selo Krička predvodili su ih dva četnika, čija se imena navode i još neki drugi četnici, a osim toga partizani nisu napali ni jedno pravoslavno selo nego samo katolička sela, što je najbolji dokaz o suradnji četnika i partizana.

Traženo je preko O.U. Povjereničtva uklanjanje nadporučnika Bar-
' balića.

I. 56.

[...]

4. **Prilike** u **vel. župi Bribir i Sidraga i Gacko-Lika.** Veliki župan dne 21. XII. 1942. javlja:

Prilikom preuzimanja vlasti od strane četnika u Gračacu nije tako rekuć ni bilo predstavnika hrvatskih vlasti u tom mjestu, a položaj je uobće bio nepovoljan, jer se priedlozi za uređenje prilika nisu na vrieme usvojeni glede odašiljanja sposobnih činovnika i odreda oružane snage. Jedini predstavnik naših vlasti bio je školski nadzornik Priča pravoslavac, koji je vršio funkciju kotarskog predstojnika, ali njega su Talijani uhitili i odveli jer su ga obtužili nepomirljivi četnički elementi kao protivnika stava popa Đujića prema Hrvatskoj. I inače nisu priedlozi bili usvojeni glede plaća mirovine i si.

Četnici su 8. XII. preuzeli civilnu i vojnu vlast, pošto je dan prije toga stiglo iz Knina 1.000 četnika. Samo na željezničkoj postaji ostala je talijanska vlast do odlaska talijanske vojske, a ta je prestala nakon evakuacije Talijana i odvođenja željezničkog materijala. Četnički »komandant« mjesta dozvolio je onda željezničarima odlazak po volji.

Prilikom dolaska četničkih odreda iz Hercegovine i Crne Gore na područje Župe Knin, održali su zapovjednici tih odreda po pravoslavnim selima govore, u kojima su se predstavili kao borci kralja Petra i Draže Mihajlovića koji imaju zadaću preuzeti vlast u Bosni, Hercegovini, Lici i Dalmaciji, a to po nalogu Draže. Da za sada neće dirati u veća mjesta i gradove jer će ovi sami po sebi pasti u njihove ruke. U ostali dio Hrvatske ne će za sada dirati jer će ti slomom osovine koji će brzo uslediti, doći silom oružja i voljom saveznika pod vlast kralja Petra i Draže Mihajlovića.

Veliki župan primjećuje, da je za Knin potrebno pojačanje hrvatske posade jer su prilike pogoršane držanjem četnika, a mjere pomirenja su sada otežčane radi dolaska četnika s juga sa čestnicima iz Srbije i Crne Gore. Ipak drži, da bi i jedna sama pukovnija u tom kraju bila dovoljna da izmjeni položaj u našu korist.

Sada ima u Kninu samo 200 domobrana sposobnih za borbu, a ovi su radi smanjenja talijanske posade u Kninu morah preuzeti čuvanje di eia obrane Knina i dio iztaknutih bunkera.

Veliki župan dostavlja predstavke popa Đujića, »komandanta četničke divizije« komandantu talijanske divizije Sassari od 18. XII. u kojoj se ovaj tuži da su 16. XII. ustaše Šindilj Frane iz Drniša i Migalo Jozo iz Gornje Krička — Drniš, uhitili i odveli jednog pravoslavca iz Štikova i navodno ga ubili i da je isti Šindilj istog dana zajedno sa dva građana uhvatio jednog gostioničara pravoslavca (koji se je sa novcem vratio

sa prodaje jednog vola) i odveo ga. Đujić traži da se odmah uhite počinitelji, da se gostioničar pronađe, da se talijanska vojna vlast u Drnišu upozori »neka sa manje naklonosti promatra zverstva« i da je sprieči i da prieti da će »ako se u najkraćem roku ne udovolji zahtjevima, ova komanda svojim snagama umjeti đa zaštiti interese srbskog življa u ovim krajevima i da pribavi satisfakciju za svaku žrtvu«. Ovo je doslovce ton pisma br. 39 »štaba dinarske četničke divizije« od 18. XII. upućeno komandantu divizije Sassari i pokazuje najbolje vladajuće odnose. Nešto blaže pisan je drugi dopis br. 61 od 19. XII. u kojemu se govori o ustašama koji su se 16. XII. vratili u Drniš s pratnje hrane u Solin, u kojem se javlja da su pucali pri prolazku kroz srbska sela i da su 16. XII. došli noću u Štikovo i odveli jednog seljaka i ženu mu i djecu izprebijali pa jednom djetetu slomili ruku.

Veliki župan — Knin, dostavlja popis častnika Srbijanaca i Crnogoraca koji su Talijani u posljednje vrieme doveli na našu teritoriju kao vođe četničkih odreda u Župi i to 10 Srbijanaca (5 satnika, 5 poručnika) i 7 Crnogoraca (2 bojnika 2 satnika 3 poručnika). Svi se nalaze sada na području od toga 7 u Kninu 3 u Gračacu a ostali u selima.

[...]

BROJ 288

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA SESTE ORUZNICKE PUKOVNIJE OD 12. SIJEČNJA 1943. O TALIJANSKOJ AKCIJI CISCENJA NA OTOKU HVARU[1]

ZAPOVJEDNICTVO
6. ORUZNICKE PUKOVNIJE
J. S. Broj 137/taj.
U Mostaru, dne 12. siječnja 1943.

TAJNO

Predmet: Dnevno izviešće za
12. siječnja do 17 sati

1. — VRHOVNOM ORUŽNICKOM ZAPOVJEDNICTVU (Odj. J. S)
Z a g r e b
2. — GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA (Oper, i Očev. odj.)
Z a g r e b
3. — RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST
Z a g r e b
4. — MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost (Osijek X.)
Z a g r e b
5. — ZAPOVJEDNICTVO USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE URED I
Z a g r e b

k 1 1 7 °riginal <uPkan pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 18/1—2,

6. — ZAPOVJEDNICTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE URED II

Zagreb

7. — ZAPOVJEDNICTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (GLST)

Šaraj evo

8. — ZAPOVJEDNICTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE (OP.)

Mostar

9. — OPĆEM UPRAVNOM POVJERENICTVU NDH. KOD VISEG ZAPOVJED. TALIJ. ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA— —DALMACIJA« (II. Anmata)

Sušak

10. — OPUNOMOĆENIKU MINISTRA UNUTARNJIH POSLOVA ZA VELIKE ZUPE VRHBOSNA, HUM, USORA I SOLI

Šaraj evo

KRILO OMIS:

22. prosinca u 05.00 sati jedan sat talijanskih vojnika posade Gradac ukrcan na dva broda pod zaštitom jednog minonosca, ploveći iz Gradca u pravcu Drvenika (24 km j. i. od Makarske) napadnut je od strane jedne grupe neutvrđenog broja naoružanih partizana[2] čim se je brodovlje pojavilo u blizini luke Drvenik. Talijani su odgovorili vatrom iz topova i ostalog oružja sa brodovlja i partizani su se raspršili pobjegavši prema vjencu brda Gor. Primorje. Ovom prigodom ranjeni su tri talijanska vojnika od kojih jedan teže, dok se za gubitke partizana nema podataka. Talijani su se poslije bjega partizana izkrcali u selo Drvenik, gdje su zapalili 6 domova i uhitili 13 osoba među kojima i ženskih. Svi uhićeni pušteni su drugog dana na slobodu. Među zapaljenim domovima nalaze se i dva podpuno ispravnih i čestitih Hrvata.

22. prosinca u 9.00 sati jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana,[3] izvršila je napad na jedan odjel naših domobrana od dva voda i jedan sat talijanske vojske kod sela Slimena (14 km i. od Omiša). Nakon kraće borbe, naše i talijanske snage povukle su se u posadu Zadvarje. Ovom prigodom ranjena su naša dva domobrana, dok se za gubitke partizana nema podataka. Istom prigodom poginule su 4 osobe među kojima i jedna žena, koji su bih u prolazu cestom, kada je borba vođena.

2. siječnja 1943. od 4—18 sati jedan odjel talijanske vojske od 50 momaka, sa dva tenka i dva topa, u zajednici sa oružnicima postaje Starigrad n/H. vršio je akciju protiv partizana na otoku.[4] Ovom prigodom podpuno su uništena sela Dol Sv. Ana, Vrboska i Vrbanj. Do otvorenog sukoba sa partizanima nije došlo, budući da su se ovi pravodobno povukli u šume. U selu Dol Sv. Ana uništeno je 32 doma, 2 stanovnika poginula, u selu Vrbovska uništeno je 10 domova, a u selu Vrbanj uništeno je 210 domova i poginula su dva stanovnika. Navodi se, da je selo Dol Sv. Ana bilo glavno uporište partizana.

Zapovjednik, pukovnik:
Stjepan Jakovljević

(M. P.)

[2] i [3] Napad su izvršili borci Biokovskog partizanskog bataljona.
* Vidi dok. br. 127, 128 i 132.

BROJ 289

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 14. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU ŽUPE U VREMENU OD 2. DO 9. SIJEČNJA[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
V. T. broj: 2/43

Omiš, dne 14 siečnja 1943

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe
Cetina za vrieme od 2—8 siečnja 1943.

1) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
Tajničtvu ministra
2) MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA
Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
3) MINISTARSTVU VANJSKIH POSLOVA
4) MINISTARSTVU HRVATSKOG DOMOBRANSTVA Z a g r e b
5) OSCE UPRAVNOM POVJERENIKU KOD VIŠEG ZAPOVJ.
TAL. ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA
TAL. ORUŽANIH SNAGA -SLOVENIJA—DALMACIJA« S u š a k

Prema nalogu Ministarstva unutrašnjih poslova od 19/11 1942. V. T. broj: 14-I-A-42 predlažem Naslovu sliedeći izvještaj:

Ad I.

Pobuna ima i dalje na području ciele Zupe i djelatnost odmetnika nije popustila.

Kroz ovo razdoblje pobunjenici su počinili sliedeća nasilja:

1) Dana 3 o. mj. u noći pojavili su se partizanski letci u okolici Imotskog. U ovim letcima partizani pozivaju Imotćane, da se ne odazivaju određenoj mobilizaciji već, da dođu k njima da se skupa bore protiv zajedničkog neprijatelja. U letke napada Njemačku, Italiju i našu državu te iznaša kako Njemačka vojska trpi poraz za porazom na ruskom frontu, gdje da ima vrlo velik broj zarobljenika i mrtvih, a tako i ogromni ratni plien, da su Rusi dobili, koji da napreduju silnim tempom.

2) Dana 4 o. mj. nalazilo se je povjerenstvo za odkup duhana u selima Orah i Prapatnica, općina Vrgorac, kotara Makarska, ali su partizani zatvorili puteve i povratili sve seljake koji su nosili duhan radi predaje povjerenstvu. Povjerenstvo se je istog dana povratilo u Vrgorac, gdje je ishodilo propustnice za seljake da mogu doći u Vrgorac sa duhanom, ali su partizani uhvatili čovjeka, koji je nosio propustnice, oduzeli ih i zaprietili mu se, da se usudi još jednom doći sa propustnicama. Talijanska se je vojska poslie toga sa oružnicima uputila izvan Vrgorca radi osiguravanja dovoza duhana, ali do danas nema viesti o uspjehu ovih mjera.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 56/4—1, k. 230.

3) Noću između 4 i 5 ov. mj. partizani[2] su na cesti Omiš—Split prepilali 11 brzojavnih stupova te srušili jedan gvozdeni stup za električnu struju tako, da je tvornica »-La Dalmatienne« u Dugom Ratu, općina Priko, kotar Omiš, ostala bez struje i ne može da radi, budući je struju primala iz Splita od kada su partizani srušili električne stupove između Omiša i Kraljevca, obć. Šestanovac, kotar Omiš. — Dana 5 ov. mj. izašla je talijanska vojska na lice mjesta i radi odmazde zapalila jednu veliku kuću u Krilo, općina Poljica, vlasničtvo Karaman Mije, te su uhitili i u Omiš dopratili 4 osobe, ali su od ovih dvoje pustih na slobodu, a zadržali Karaman Blaženku i Katu. Ljudskih žrtava nije bilo, a niti pljačke od strane talijanskih vojnika.

4) Od pred nekoliko dana partizani[3] su, nakon što se je talijanska vojska povukla iz Krila postavili svoje straže od 10 naoružanih ljudi
1 to na cesti Omiš—Split, u Grljevcu, u Krilu, u Sv. Martinu i u Zrnovnici, sve općina Poljica, kotar Omiš, tako da legitimiraju putnike i traže propustnice po svojim vlastima izdane, dok naše propustnice oduzimaju.

5) Dana 7 o. mj. kod sela Han, kotar Sinj, čekah su u zasjedi na partizane naši i talijanski vojnici te oružnici i oko 20.30 sati dočekali su tri partizana, koji su čamcem prevažah neke stvari, otvorili vatru na ove, ali su se ovi razbježali. Na licu mjesta oružnici su našli nešto bezvriednih predmeta.

6) Istoga dana oko 23 sata došla je jedna grupa partizana u selo Obrovac, kotar Sinj, te odveli sobom Efendić Petra i Runje Štipana, za sudbinu kojih se do danas nezna.

7) Dana 8 ov. mj. oko 19 sati jedna grupa partizana đovukla se do baraka u Makarskoj u kojima se nalazi odjel ustaške bojne, te otvorila puščanu vatru na ove, ali su partizani nakon 1/2 sata morah umaknuti ispred naših oružanih snaga, a da nije u ovom sukobu bilo žrtava ni na jednoj strani.

Ad II kao u prošlim izvještajima.

Ad III

Dana 3 siečnja tg. nakon što je ranjeni talijanski vojnik preminuo posle sukoba u blizini Jelse, talijanska je vojska od 4—18 sati poduzela kazneni pohod sa 500 ljudi, 2 tenka, 2 topa i sa oružnicima postaje Starigrađ te uništila sliedeća sela:[4]

Selo Dol Sv. Ane (uporište partizana): 32 kuće podpuno uništila,
2 oštećene, 4 mrtva i 1 teže ranjen;

selo Vrboska: topovskim metcima i bacačima mina 10 kuća oštećeno;

selo Vrbanj : 40 kuća uništeno, 20 oštećeno i 2 mrtva.

Do borbe sa partizanima nije došlo, jer su se ovi sa seljacima povukli u brda.

Potrebna je nastradalima najžurnija pomoć.

Ad IV—VIII kao u prošlim izvještajima.

Za Dom spremni!

Veliki Župan:
Luetić v. r.

M. P.

2 i 3 Akciju je izvela Mosorska partizanska četa. Vidi dok. br. 6.
4 Vidi dok. br. 127, 128, 132 i 288.

BROJ 290

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI OMIŠ OD 14. SIJEČNJA 1943. O NAPADU NA VOJNI VLAK NA PRUZI SPLIT—SINJ KOD MRAVINACA[1]

KOTARSKA OBLAST — OMIS
Pres. br. 48/43
dne 14. siječnja 1943. godine
u Omišu.

Predmet: Napadaj partizana na vlak.

1) OBCE-UPRAVNOM POVJERENICTVU NEZAVISNE DRŽAVE HRVATSKE KOD VIŠEG ZAPOVJEDNICTVA TALIJ. ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« S u š a k
2) MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA — Tajničtvo — Z a g r e b
3) RAVNATELJSTVO ZA JAVNI RED I SIGURNOST — Z a g r e b
4) VELIKOJ ZUPI CETINA — O m i š
5) STOŽERU 6. PJEŠAČKE PUKOVNIJE — M o s t a r
6) ZAPOVJEDNICTVU II. SEKTORA — S i n j
7) ZAPOVJEDNICTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE — Z a g r e b
8) ZUPSKO-REDARSTVENOJ OBLASTI — O m i š

Dana 10. siečnja 1943 god. u 10 sati prije podne oko 30 naoružanih partizana sačekali su u šumi zvanoj »Borovina« poviše tvornice cementa Majdan kod Mravinaca na području obćine Split, mješoviti vlak, koji je išao iz Splita za Sinj.[2] Partizani su otvorili paljbu iz pušaka i dvije strojnice, ali je vlak prosliedio vožnju za 1/2 km, a nakon što je lokomotiva bila oštećena, vlak se je zaustavio.

Prilikom ovog napadaja ubijena su dva naša domobrana, koji su putovali iz Knina za Sinj, a tri su domobrana bila ranjena. Prezimena i imena ubijenih i ranjenih domobrana nije se moglo još ustanoviti, osim za ubijenog domobranskog vodnika Krolo iz Muća. Bilo je ovom prilikom ranjeno i 5 talijanskih vojnika. Talijanska vojska iz Majdana odmah za vrieme napadaja otvorila je paljbu sa bacačima na partizane, pak su ovi odmah prekinuli paljbu i pobjegli sa položaja. Borba je trajala oko pola sata. Nije ustanovljeno, da li je ko od partizana bio ranjen ili ubijen.

Naši ubijeni i ranjeni domobrani, kao i ranjeni talijanski vojnici bili su odmah prevezeni od Talijana u vojnu bolnicu u Split.

Kada je iz Splita stigla lokomotiva, u večer se je napadnuti vlak vratio u Split.

U vlaku je bilo 20 naših domobrana bez oružja, a putovali su iz Knina za Sinj.

Talijanske vojne vlasti su poduzele akciju i represivne mjere na području gdje se napadaj dogodio.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 46/4-1, k. 230.
[2] Napad je izvršila jedna četa Mosorskog partizanskog bataljona. Vidi dok. br. 27, 141 i 142.

Zapaženo je paljenje kuća u Kamenu i Mravincima.
Prednje se dostavlja s molbom na znanje.

Za Dom spremni!

(M. P.) Kotarski predstojnik
Dr. *Rajević* v. r.

BROJ 291

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U METKOVIĆU OD 16. SIJEČNJA 1943. USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI O STRIJELJANJU ČLANOVA PARTIZANSKIH PORODICA IZ SELA SLIVNO-RAVNO OD STRANE TALIJANA[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska oblast u Metkoviću
Pres. broj 49/43.

Priepis
Metković 16. I. 1943.

1) Ustaškoj Nadzornoj Službi
Ured l/III
Zagreb
2) Velikoj župi Hum
Mostar
3) Župskoj redarstvenoj oblasti
Mostar

Dana 16. prosinca 1942 godine prigodom redarstvene akcije po talijanskim vojnim vlastima u selu Slivno-Ravno, uhićeni su: Babić Jure pok. Marka, Babić Anđelko Jurin, oba iz Kleka, kotara Čapljina, Utavac Mate pok. Andrije, Utavac Andrija pok. Mate, Juračić Ivan pok. Jure, Butigan Franjo pok. Martina i Mustapić Petar Simunov svi iz sela Slivna Ravna, ovog kotara. Ova su lica motornim brodom sprovedeni do ušća Neretve i tu po talijan. vojnim vlastima postrieljani i ukopani.

Dana 10. siečnja 1943. godine po talijanskoj vojnoj vlasti uhićen je Bartulović Jure sin Ivanov iz Slivna Ravna ovog kotara, sproveden u mjesto Opuzen, te nakon kraćeg vremena odveden sa autom u pravcu sela Komina, gdje je strieljan i pokopan.

Pokojni Bartulović priznao je, da je učestvovao u ubistvu i napadaju na talijanski teretni samovoz, koji je bio upućen iz Metkovića za Dubrovnik i napadnut po partizanima u Neum Kleku.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 32/8—13, k. 231.

Kod ovih redarstvenih akcija sa talijanskim vojnim odredima učestvovao je i manji broj četnika-milicionera iz Glušaca i Prebilovaca.

Prema dobivenim podatcima gore navedenih streljani su iz represivnih razloga što su se njihovi ukućani još ranije odmetnuli u partizane.

Izviešće nije ranije dostavljeno, jer uslied nedovoljnog broja oružnika i opasnosti od napada oružničke ophodnje ne obilaze redovno područje Slivno-Ravno.

Za Dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti:
Makale, v. r.

BROJ 292

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 10. DO 16. SIJEČNJA 1943. O DOGAĐAJIMA U MAKARSKOJ, NA BRACU, SINJU, OMISU I IMOTSKOM[1]

I. PRILIKE U VELIKOJ 2UPI CETINA

1. **Ostali podatci o represalijama Talijana kod Podstrane.** Iz izvještaja kot. oblasti u Omišu od 15. XII. 1942. vidi se, da su Talijani radi napada partizana u kojem je poginulo više talij. vojnika dne 4. VII. zapalili više kuća u Podstrani, te više stanovnika ubili odnosno zaklali. Jednoga su noževima izsjekli samo zato, što ih je molio da prestanu tjerati djevojke da skaču u vatru. Neke su poubijali, zatekavši ih po ulicama. Zapaljen je i župski ured sa spisima. Ustanovljeno je da je među Talijanima bilo i četnika s talij. haljincem i kabanicom, koji su govorili »Alaj smo ih uredili«. Nabrajaju se imena 22 poginulih od 13 do 77 godina i jedne žene, dok je talij. vojnika poginulo 23. Prilikom rečenog napada partizana (Veza: Dn. izvještaj 316-317.)

I. 155.

2. **Daljnji podatci o slučaju biega pomor, častnika u Makarskoj partizanima.[2]** Velika župa Cetina pod br. 3424 javlja, da je pred večer 1. prosinca 1942 nekoliko mornara iz zapovjedničtva pomorskog redarstva u Makarskoj htjelo prebaciti 30 pušaka i sanduk streljiva partizanima. Bili su zaustavljeni po našoj i karabinjerskoj obhodnji i bacili na njih jednu bombu koja nije eksplodirala. Zaustavljeni poručnik Velimir Skorpik i dvojica stožernih narednika sa nešto oružja uspjeli su pobjeći.

I. 15.

3. **Odgovor Superslode o razlozima uhićenja našeg pom. osoblja.** Obće upr. povjereničtvo javlja, da je na posredovanje o razlozima uhi-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 8/5—1, k. 256.

[a] i [3] Vidi dok. br. 139, napomenu 5.

ćenja čitavog osoblja pomorskog redarstva u Makarskoj povodom gornjeg slučaja, Supersloda odgovorila 29. XII. 1942. da su svi uhićeni prijavljeni hrvatskom vojničkom sudu u Mostaru radi pomaganja krađe oružja u korist partizana, i da je naređeno đa svi budu predani nadležnim hrvatskim vojničkim vlastima.

.1 159.

4. **Optužnica protiv pomorskog osoblja sastavljena po karabinjerima.** Obće upr. povjereničtvo dostavlja priepis obtužnice Zapovjedničtva karabinjera divizije «-Bergamo« od 19. XII. 1942. protiv ostalih vojničkih osoba zapovjedničtva pomorskog redarstva u Makarskoj.[3] Tu se navodi da je talijanska obhodnja oko 18 sati, 1. prosinca zaustavila neke osobe koje su nosile neke vreće. Osobe su pobjegle, a u vrećama je pronađeno streljivo, puške. Naređeno je uhićenje čitavog pomorskog osoblja pod sumnjom sukrivstva. Ustanovljeno je da je poručnik Skorpik bio lienčina i bonvivan ekstremističkih jugoslavenskih osjećaja. Bojnik Butković podpuno bezinteresiran službenim poslovima, tako da nije znao tko je službujući častnik toga dana. Satnik Baniko Roman slabo se je brinuo za sigurnost skladišta, jer je bilo osigurano veoma slabim lokotom. Narednik Zubrinić iako je bio u službi, nije tu nađen, nego u menzi, pa ga je poručnik Duvnjak uputio da se vrati na svoje mjesto. Svi su dakle barem moralno odgovorni za ovaj čin odnošenja oružja partizanima, jer su počinitelji baš uslied ovog slabog nadzora mogli da se upuste u taj posao. Sve njih predaje našim vlastima napomenom da bi bilo neuputno njihovo daljnje službovanje u Makarskoj, gdje su čak i kod građanstva ovakovim nemarom pobudili živo negodovanje.

I. 158.

5. **Supersloda nije odredila civilnog komesara za Brač.** Ministarstvo unutarnjih poslova dne 8. siečnja 1943. javlja, prema izvještaju Obćeg upr. povjereničtva da je ovo posredovalo kod Superslode i dobilo odgovor pod brojem 14520 od 31. XII. 1942. da Zapovjedničtva nalazeća se pod Superslodom nisu odredila niti imenovala dvilnog komesara na Braču, ali da kod talijanskog zapovjedničtva postoji jedan častnik s dužnošću, da s jednoličnim kriterijem i kontinuitetom rješava stvari na otoku obzirom na česte promjene ostalog vojničkog osoblja.

I. 201.

6. Partizani zarobili na Braču talij. povjerenika.[4] Iz izvještaja vel. župe Cetina vidi se, da je 7. studenog 1942. civilni komesar u Supetru putovao u Bol da bi izpitao slučaj dolaska nekih partizana. Tom prilikom dočekali su ga nasred otoka Brača 40 partizana, i zarobili ga. Tražili su da puste iz Supetra i iz Splita i Šibenika sve zatvorene partizane. Talijani su ovom zahtjevu udovoljili.

I. 156.

7. **Napad partizana na Bisko (Sinj).**[5] Iz izvještaja kot. oblasti vidi se, da je 30. studenoga 1942. oko 200 partizana napalo selo Bisko kod Sinja i obkolilo tamošnje mili don ere odnievši im puške i povevši sobom

[4] Vidi knj. 4, dok. br. 387.
[5] Vidi knj. 4, dok. br. 107 i 388.

tri milicionera. U borbi poginuo je jedan milicioner, jedan seljak i dvije ženske. Ubijeno je dva partizana. Partizani su zapalili dvije kuće, te otjerali 10 goveda, te opljačkali 20.000 kuna i 300 kg žita.

I. 139.

8. **Napad partizana na talij. samovoze kod Dicma (Sinj).** Iz izvještaja oružničke postaje Dicmo vidi se, da su dne 4. XII. 200 partizana napali talijanske samovoze koji su išli po ugalj iz Splita prema Sinju. Ubili su. dva, a ranili također 2 talij. vojnika. U protuakdji Talijana i mili donerà uspjelo je ubiti 6 pobunjenika. Talijani su zapalili 5 staja i 4 kuće, Podruga u kojima su se pobunjenid skrivali.

I. 151.

9. **Komunistička promičba u Omišu.** Zupaka redarstvena oblast u Omišu 31. prosinca 1942. javlja, da je 28. istog mjeseca osvanulo po raznim kućama komunističkih nadpisa «-Svi u borbu, smrt fašizmu, sloboda narodu«. Utvrđeno je da je krivac Matulić Pa vie iz Omiša. Talijani su preuzeli ovu iztragu s oblazloženjem, da **se** je djelo dogodilo po nod kada oni izkljudvo vrše službu. Kod Matuhća su pronađeni predmeti kao **i** boja za pisanje, ruke, su mu bile od iste boje zamazane, a nađen je **i** dopis u kome se traži risaćeg pribora. Također je nađen neki spisak osoba od kojih su neke već uhićene, a za drugima se traga.

I. 121.

10. Odlazak Talijana iz Imotskoga. Iz izvještaja velike župe Cetina vidi se, da su 2. prosinca u 8 sati talijanske vojničke postrojbe napustila Imotski. S njima je otišao grko-iistočni pop Dragičević, te još nekoliko pravoslavaca. Prietilo se je represalijama protiv pravoslavaca, pak je jedan mihdoner po našim vlastima zbog toga uhićen i pritvoren. Oružnička postaja i ustaško zapovjedmičtvo poduzelo je mjere da se svaki ispad sprieči što je i uspjelo. Bio je izdat proglas pučanstvu prietnjom strieljanja smjesta, protiv onih koji nam ruše red i mir, ili povriede sigurnost života i imovine.

I. 143.

[...]

III. PRILIKE U V. Z. BRIBIR I SIDRAGA

1. Postupak četnika u kotaru Drniš. Kot. oblast u Drnišu javlja, da četnid pod vodstvom njihovog komandanta nekog Srbijanca Damjanovića obilaze iz Zitnića bliža sela te pljačkaju hrvatsko pučanstvo. Isti Damjanović na nekim mjestima prestavlja se kao partizan, govoreći da će partizani osloboditi hrvatski narod. Četnici pregledaju propusnice, pak su tom prilikom zadržali kod sebe u selu Zitniću seljaka Vestić Stjepana pok. Ivana iz Ružića, dobra Hrvata i ustašu. Za dalju njegovu sudbinu se ne zna. On je bio i nekoliko dana ranije od četnika ozheđen u samom Drnišu. 2. prosinca 1942. naši su oružnid morah otid u selo Zitnić da tako onemoguće tamošnje četnike, koji su sprečavah seljadma dolazak u Drniš. Tu ih je insultirao isti Damjanović kao i četnički

poručnik Boško Asanović, govoreći iim da nemaju prava uredovati u Srbiji. Prilikom odlazka naše obhodnje bacili su nekoliko bomba i pucali na nju. Bili su uhvaćeni dva oružnika i htjeli ih ubiti, ali uslijed meteža, jer su ostali četnici neznajući počeli i na njih pucati, ovoj dvojici je uspjelo pobjeći. Krivci su prepoznati i prijavljeni kao i uviek talijanskim vlastima, ali ove nisu ništa poduzele da se ovakav postupak četnika sprieči.

Priložen je zapisnik Glavara sela Moseća u kojem je ovaj naveo da je 23. studenoga pod vodstvom Damjanovića došlo u njegovo selo 60 četnika i opljačkalo nekoliko seljaka čija su imena označena. Darnnjanović je čitao neki letak i prikaziva se partizano, koji će osloboditi hrvatski narod. Damnjanović je pri odlasku pozdravio: »Smrt fašizmu, sloboda narodu«.

T.I. 14.

[...]

3. **Važnije vješti iz Dubrovnika i Splita.** Iz jednog dosta pouzdanog izvora saznaje se da je u posljednje vrieme četničko zapovjedničtvo izvršilo u Nevesinju i Trebinju popis mužkaraca od 18 do 55 godina, te stavilo na razpolaganje talijanskim vlastima, na njihov zahtjev po 50 četnika iz svake satnije. Tako se je skupilo oko 2500 četnika, koji su poslati put Splita, vjerojatno za Liku. Jedan četnički zapovjednik izjavio je da se ovi četnici neće boriti protiv svoje braće (partizana) makar bi to htjeli Talijani, nego da je njima zapovjednik Kralj Petar i Draža Mihajlović.

Dne 21. XII. pr. god. između Nevesinja i Mostara izvršen je atentat na Dobroslava Jevđevića, kojom je prigodom poginuo njegov pobočnik Popović. Partizani govore da su Jevđevića do sada dva puta osudili na smrt.

Nakon dolazka Ustaša i domobrana u Makarsku Talijani su prije odlazka uništili sve bunkere i prevozna sredstva Cak su ukinuh pristajanja parobroda u Makarsku.

Polovicom studenoga talijanske vlasti stavile su Židove u sabirne logore davši njima svima zavičajnost u Splitu ih Herceg-Novom, te ih smjestili u Mhne i Kupare, a bogatije u hotelu Wregg u Dubrovniku II.

Dne 3. XII. 1942. poslato je parobrodom iz Splita u nepoznatom pravcu oko 180 taoca većinomonih čiji su sinovi odbjegli u šumu.

Dne 4. XII. 1942 Talijani su zatvorili u jednu vilu u Strožancu 36 uglednih mjestnih Hrvata te kuću zapalili, tako da su svi izgorjeli. Ostali dio sela sravnjen je topovima i granatama.

Dne 4. XII. 1942 partizani su dočekah na cesti u Strožancu blizu Splita dva talijanska kamiona, te ubili 26 vojnika, a ostale odveli u šumu.[6]

Neki fašista ubio je dne 6. XII. 1942 kod trogirskog mosta nekog Ciciliania u njegovom dućanu u po biela dana.

Dne 7. XII. 1942 partizani su porušili između Trogira i Šibenika 70 brzojavnih stupova. Za počiniteljima se traga.

[6] Vidi knj. 4, dok. br. 155.

Dne 11. XII. 1942 stiglo je u Split 50 njemačkih vojnika i 180 domobrana. Domobrani stanuju u Solinu, a po danu zalaze u Split. Dobar dio splitskog «građanstva ugodno je ovim iznenađen.

Pred Božić partizani su onemogućili električnu rasvjetu Sphta, koja je trajala već 6 dana do ovog izvještaja, a valjda i dalje.

[• • •]

Iz popisa viesti.

BROJ 293

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 17. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O SMRTI I POTIZANA KOD PODGORE BRODA »SV. NIKOLA« NATOVARENOG TJESTENINOM I DUHANOM[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Velika 2upa Cetina
Taj. broj: 84/43

Omiš, dne 17/1 1943

Predmet : Zapljena tjestenine i duhana
za kotar Brački po partizanima u Podgori.

1/ Obće Upravnom Povjereničtvu kod višeg zapovj.
tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

2/ Ministarstvu unutarnjih poslova — Tajničtvo
3/ Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost
4/ Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III

Z a g r e b

Kotarska oblast Supetar spisom Taj. broj: 1/43 od 6/1 tg. dostavlja:

»Prema izvješću nekojih lica koja su brodom »Sv. Nikola«. — obćina Sutivan, putovah na povratku iz Metkovića za Brač, partizani iz Podgore[2] zaustavili su na moru spomenuti brod i odveli ga u Podgoru. Na tom brodu bilo je ukroano za kotarsku oblast Supetar 1400 kg. tjestenine, nešto privatne hrane i duhana za glavnu trafiku Supetar. Nakon što su brod doveli u Podgoru, iskrcali tjesteninu, duhan i veći dio privatne hrane, te sve zaplijenili. Na istom brodu bio je i oružnik amošnje postaje Božo Martinac, kojega su također zaustavili.«

Dostavlja se radi znanja izvješćem, da je istoga dana sa strane partizana zapljenjeno puna četiri broda hrane u kohčini od 14 vagona. Kako se je otimačina dogodila na pučini mora u blizini sela Igrana i Podgore nije bilo moguće poduzeti bilo kakve mjere sa strane naše voj-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 37/6—1, k. 230.

[1] Akciju su izvršili borci Blokovskog partizanskog bataljona. Vidi dole. br. 4.

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina

Omiš, dne 17/I 1943

Taj. broj: 84/43

Predmet: Zapljena tjestenine i duhana za kotar Brački po partizanima u Podgori.

1/ Obće Upravnom Povjereničtvu kod višeg zapovj. tal. oružanih snaga "Slovenija-Dalmacija"

S u š a k

2/ Ministarstvu unutarnjih poslova-Tajničtvo

3/ Glavnom ravnateljstvu za javni red i sigurnost

4/ Ustaškoj nadzornoj službi
Ured I/III

Z a g r e b

Kotarska oblast Supetar spisom Taj. broj: 1/43 od 6/I tg. dostavlja:

"Prema izvješću nekojih lica koja su brodom "Sv. Nikola"-obćina Sutivan, putovali na povratku iz Metkovića za Brač, partizani iz Podgore zaustavili su na moru spomenuti brod i odveli ga u Podgoru. Na tom brodu bilo je ukrcano za kotarsku oblast Supetar 1400 kg. tjestenine, nešto privatne hrane i duhan za glavnu trafiku Supetar. Nakon što su brod doveli u Podgoru, iskrcali tjesteninu, duhan i veći dio privatne hrane, te sve zaplijenili. Na istom brodu bio je i oružnik amošnje postaje Božo Martinac, kojega su takodjer zaustavili."

Dostavlja se radi znanja izvješćem, da je istoga dana sa strane partizana zapljenjeno puna četiri broda hrane u količini od 14 vagona. Kako se je otimačina dogodila na pučini mora u blizini sela Igrana i Podgore nije bilo moguće poduzeti bilo kakve mjere sa strane naše vojske u Makarskoj, jer je ista bez ikakvih sredstava i ne posjeduje niti jedan čamac za krstarenje po moru. Sutradan talijanske vojne vlasti bombardirale su s mora selo Igrane i Podgoru i nisu uspjeli, da pronadju zapljenjenu hranu, nego su iskrcavanjem zapalili veliki broj kuća. Kako je to područje u rukama partizana manjkaju o tom dogodjaju pojedinosti.

Za Dom Spremni!

Veliki Župan:
Luetić

1050
-1. II. 1943

Faksimil dokumenta broj 293

ke u Makarskoj, jer je ista bez ikakvih sredstava i ne posjeduje niti edan čamac za krstarenje po moru. Sutradan talijanske vojne vlasti)ombardirale su s mora selo Igrane i Podgoru i nisu uspjeh, da pronađu ;apljenjenu hranu, nego su iskrcavanjem zapalili veliki broj kuća. Kako je to područje u rukama partizana manjkaju o tom događaju pojedinosti.

Za Dom spremni!

M. P.

Veliki Župan :
Leutić v. r.

BROJ 294

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI U METKOVIĆU OD 17. SIJEČNJA 1943. USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI O ZLOČINIMA TALIJANA I USTAŠKE MILICIJE U SELIMA DESNE I GORNJI KOMIN[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Kotarska Oblast u Metkoviću
Pres. broj: 62/43.

Prijepis!
Metković 17. I. 1943.

Predmet : Redarstvena akcija u selu
Desne i Gornji Komin.

1/ Ustaškoj Nadzornoj Službi
Ured I/III
Z a g r e b

2/ Velikoj župi Hum
M o s t a r

3/ Župskoj redarstvenoj oblasti
M o s t a r

Dana 13. siečnja ove godine Zapovjedničtvo talijanskih vojnih snaga u Metkoviću poduzelo je opsežnu redarstvenu akdju, koja je imala za dlj, da pohvata jači partizanski odred, koji je prema oba vi estima imao sjedište u selu Desne ovoga kotara.

Navedenog dana, rano u jutro pomenuto selo sa okolnim naseljima bilo je opkoljeno, ali su partizani u jačini od 100—150 ljudi naoružani puškama i strojnicama uspieli pobjeći, tako da ni jedan nije uhićen.

Prilikom pretresa kuća u selu Desne i zaseocima Sišine, Smokovac i Masline pronađeno je u pojedinim kućama veći broj kreveta, što dokazuje, da su ovdje ođmetnid imali stalno sjedište.

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 32/8—14, k. 231.

Ove kuće do 25 na broju popaljene su, a stoka otjerana. Istovremeno vršena je redarstvena akcija u G. Kominu. Tom prilikom prema podat- kapetana Cantinija, koji se nalazio u čelnom kamionu, preporučivši mu uhićen je veliki broj lica, njih 100 muškog i ženskog spola. Sushednih dana, izvjestan broj od ovih lica oslobođen je tako, da je do danas zadržano do 40 osoba, od kojih će neki prema pribavljanim podatcima biti upućeni specijalnom vojnom sudu u Šibeniku.

Temeljem pribavljanih podataka i osnovane sumnje, da su u djelatnoj vezi sa partizanima talijanske vojne vlasti strieljali su sliedeća lica: Vuković Stanka Matina trgovaca, Medak Tomu Stankina, Medak Stanka Stankina, Dugandžić Antu pok. Stanka i Ćopo Nikola Martinova, svi iz sela Komina te Markić Juru iz Desana.

Iz pouzdanih izvora saznaje se, da su strieljana još 3 lica, ali se za sada njihova imena ne mogu utvrditi.

Kod ove akcije sa talijanskim jedinicama učestvovao je manji broj milicionera-dobrovoljaca iz Ljubuškog, dok amošnji oružnici niesu učestvovah, niti su bih obaviešćeni.

Ova kotarska oblast od talijanskog zapovjedničtva u Metkoviću nije primila nikako vu službenu obavi est o ishodu navedene akcije, a buduć se oružničke ophodnje ne mogu u navedenim područjima kretati, to su se podatci morah pribavljati posrednim putem, zbog čega se ovo izviešće sa zakašnjenjem podnosi.

Za Dom spremni!

Upravitelj kotarske oblasti
Makale v. r.

BROJ 295

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 18. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O NAPADU PARTIZANA NA ORUZNIČKU POSTAJU U SATRIĆU[1]

K O T A R S K A O B L A S T
T. Br. 35 od 18. siječnja 1943.
Sinj

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajničtvo
Z a g r e b

2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno ravnateljs. za javni rad i sigurnost
Z a g r e b

3) Ustaškoj nadzornoj službi Ured II
Z a g r e b

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 18/6—1, k. 230.

4) Obći upravni povjerenik kod višeg Zapovjedničtva italijamskih oružanih snaga

S u š a k

5) Župskoj ređarsvenoj oblasti

O m i š

Oružnička postaja Vrlika spisom od 12 siječnja 1942 Br. 54/42 dostavlja :

Noći između 2—3 siječnja oko 24 sata oko 160 pobunjenika[2] napalo je na oružničku međupostaju u selu Satriću, obćine Sinj. Borba je trajala sve do 6 sati jutra kada su se pobunjenici povukli u pravcu sela Zelova. Gubitaka na našoj strani nije bilo dok su na strani pobunjenika nepoznati. Međutim su pronađene na više mjesta lokve krvi. Krov i zidovi vojarne su na više mjesta oštećeni.

Dne 7 siječnja oko 4 sata u jutro jedna grupa pobunjenika[3] od oko 120 ponovno je napala ovu vojarnu ali i ovoga puta su odbijeni bez gubitaka, dok na strani pobunjenika pronašlo se na tri mjesta tragove krvi.

Dne 11 o. mj. po treći put napala je istu vojarnu oko 160 partizana[4] koja su predhodno obkolili sa svih strana i osuli puščanu, strojopuščanu vatru bacajući pri tome i ručne bombe. Borba je trajala sve do 6 sati u jutro. Za vrijeme borbe uhvaćeni su pobunjenici Milivoj Peran iz K. Staroga i Ante Matić iz Skradina koji su predati italijanskim vojnim vlastima koji su ih sutradan streljali.

Zarobljenici su izjavili da su dobili nalog da zgradu napadnu i zapale. Gubitaka na našoj strani nije bilo dok su pobunjenici nakon što su se povukli ostavili 4 boce benzina, jednu italijansku pušku, 2 bombe, torbicu streljiva i jednu bocu benzina koje je nosio zarobljeni Peran, zatim od Matića jednu pušku bivše jugoslovenske vojske, 2 bombe, torbicu streljiva i sjekiru. Osim toga pobunjenici ostavili jedne skale, 4 bombe, 4 sjekire, 4 boce benzina te na više mjesta prazne i pune čaure te jedan okvir naboja italijanske strojopuške.

Prema lokvama krvi pobunjenici su morali imati 7 mrtvih ili ranjenih koje su sobom odnjeli.

Zarobljenici izjavljuju da su svaki drugi imah sjekiru i benzin za rušenje i palenje zgrade a napad da su izvršili 1 i 2 četa 3 bataljona 1 Dalmatinske udarne brigade.

Primjećeno je da se cjelo selo Satrić neprijateljski drži prema ljudima ove međupostaje a zarobljenici su izjavili da su svi seljaci Satrića simpatizeri partizana jer da su dobili od svojih starešina da se ni jednom Satrićanu nesmije ništa dogoditi.«

Prednje se dostavlja izvješćem da je o prednjem obavještena i Velika župa Cetina.

Za Dom spremni!

Zamjenik kotarskog predstojnika
Dr. *Martinović*

M. P.

[1], [3] i [4] Odnosi se na jedinice Treće dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 32 i 152.

BROJ 296

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI DUBROVNIK OD 18. SIJEČNJA 1943. ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI DUBROVNIK O ZLOČINIMA TALIJANA I USTAŠKE MILICIJE NA PELJEŠCU[1]

KOTARSKA OBLAST DUBROVNIK
Taj. broj: 31/43.

Dubrovnik, 18. siečnja 1943.

Predmet : Izvješće o akciji čišćenja od strane talijanske vojske, naše milicije i domobranstva na području postaje Trpanj.

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI

D u b r o v n i k

Oružnička postaja Trpanj brojem 25 **od** 8. siečnja 1943. godine **izvješćuje:**

»Dne 28. prosinca **1942.** godine došla je talijanska vojska u jačini oko **300** ljudi i naše milicije u jačini oko **80** ljudi na područje ove postaje u cilju čišćenja terena od partizana i zapalila sliedeće kuće u selu Oskorušnu, obćine Kuna: Ivu Ostojiću jednu kuću i Nikoli Orhanoviću star **73** god. **1** kuću, **3** štale i **1** konobu sa motivacijom, što se Ivan Ostojić i Ante Orhanović sin Nikolin, star **30** god. nalaze u šumi sa partizanima.

Pored napried pomenutog dotične snage odveli su Tomicu Ostojić ženu Ivana, stara 50 god. iz gore označenog sela.

U Vrućici Gornjoj, obćine Trpanj, područja ove postaje zapaljene **su** sliedeće kuće i to: Juri Srhoji, star 50 god., dvije kuće i 3 štale iz razloga toga, što se vlasnik kuće Jure Srhoj ne nalazi kod svoje kuće i što mu se Sin Pero nalazi u šumi sa partizanima. Iz ove kuće odveli **su** Srhoj Jure ženu Filu, staru 43 god. i sina Peru stara 18 god. iz razloga toga, što se ne nalaze kod kuće, već sa partizanima ima mjesec dana.

Zapalili su kuću Filipa Lozića, star 55 god. i dvije štale i istog odveli sa sobom, sina Iva starog 23 god. i kći Katu staru 30 god. iz razloga toga, što se njegov sin Pero nalazi u šumi sa partizanima ima mjesec dana.

Lukoviću Marku zapalili 1 kuću i odveli mu sina Antu iz razloga toga, što mu se Sin Ante i žena Doma ne nalaze kod kuće, koji su pobjegli od kuće uslied straha ekspedicije.

Brigoviću Donku, star 55 god. zapalili 1 kuću i odveli mu sina Juru, star 30 god. i sina Matu starog 19 god. iz razloga toga, što mu se sin Roko nalazi sa partizanima.

Jurišića Ivana, star 60 god. sina Balda, star 30 god. i ženu mu Katu odveli sa motivacijom tom, što se njegov sin nalazi po imenu Jure kod svoje sestre u Kreki kod Tuzle, koji će se prema prikupljenim podatcima

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Axhlvu VII, arhiva NDH, reg. br. 47/8—1, k. 156.

vratiti svojoj kući sa garancijom, da će ih talijanske vlasti pustiti na slobodu, kada im se sin javi.

Franku Mastulicu ženu Antinu i njezino diete od 5 mjeseci odveli su sa uzrokom tim, što se njezin brat Jure, ne nalazi kod kuće, navedeni pod tačkom 5.

Odveli su Anđelku Domaćin ženu Frana uslieđ toga, što postoji sumnja, da je imala pobližnje veze sa Ivanom Morđinom iz Janjina, koji je jedan najglavniji komunistički vođa partizana na Pelješcu, te se isti ima godinu dana nalazi u šumi, a čiji se muž ima više godina nalazi na radu u Americi.

Juru Sutona odveli su, ženu mu Teru, stara 55 godina, sina Nađeljka, star 23 god. i kćer Ljubicu, staru 18 god. zbog toga, što se sin Ante Sutona Jure ne nalazi kod svoje kuće, a niti može njegov otac dokazati gdje se sada nalazi a postoji temeljita sumnja, da se nalazi u šumi sa partizanima, što će se dokazati od strane talijanske vojne vlasti i o čemu će se naknadno izvješće dostaviti, o pravom saznanju.

Vlasnicima pomenutih kuća izgorilo je sve pokućstvo, što se je nalazilo u kućama.

U selu Donjoj Vrućici, obćine Trpanj, područja ove postaje 4. siečnja t. g. od strane talijanske vojne vlasti streljan je Ante Klarić, sin Antin iz razloga, što nije htio da oda, da su se partizani prije dva dana Božića nalazili pred njegovom kućom prošle godine i ako je ovo bilo poznato prema prikupljenim podatcima ekspedicione vlasti, što se zaključuje po tome, što je poslije suđenja rekao, da će ,sve kazati s tim, da ga se odvede u Italiju, ah je ovo obećanje bilo uzaludno, jer je osuda prije pala. Pored ovog ubijenog Klarića odveli su njegovu majku Maru, sestru mu Mariju i Sunčanicu.

Odveh su Antu Skokandića star 50 god. ženu mu Franu staru 48 god. i kćer Franiou staru 18 god. sa motivacijom tom što se njegov sin Ante nalazi u šumi ima mjesec dana sa partizanima.

Maru Cui jak i njezinu majku Mariju, staru 60 god. odveh su iz razloga, što je njezin muž pobjegao od straha pred ekspedicijom, kao starješina sela.

Odveh su ih uhitili Franu Culjak ženu Matinu sa motivacijom tom, što se njezin sin Ljubomir nalazi sa partizanima i čine kaznena djela.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:

Ivo Novak v. r.

Dostavljeno :

VelikojZupi »Dubrava« — Dubrovnik
„ „ »Cetina« Omiš
„ „ »Hum« Mostar
„ „ »Vrhbosna« Sarajevo

Župskoj red. oblasti Omiš
Mostar
Sarajevo
Ustaškom stožeru Dubrovnik
Zapov. 2. Domob. sata „

Broj i nadnevak kao gore

VELIKOJ ZUPI »HUM«

M o s t a r

Molbom radi znanja.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik :
Ivo Novak v. r.

M. P.

BROJ 297

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI SINJ OD 19. SIJEČNJA 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O BORBI USTAŠA I PARTIZANA KOD SELA MALJKOVA[1]

K O T A R S K A O B L A S T
T. Br. 39 od 19. siječnja 1943.
Sinj

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajništvo
Z a g r e b
2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno ravnateljs. za javni red i sigurnost
Z a g r e b
3) Ustaškoj nadzornoj službi Ured II
Z a g r e b
4) Obći upravni povjerenik kod višeg zapovjedničtva i talijanskih oružanih snaga
S u š a k
5) Župskoj redarstvenoj oblasti
O m i š

Oružnička postaja u Ribaricu spisom od 17 siječnja 1943 Br. 69/43 dostavlja slijedeći izvještaj:

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 17/6—1, k. 230.

»Dne 16 o. mj. pobunjenici su zapucali na selo Maljkovo nakon čega je oružnička postaja sa 30 ustaša pošla u potjeru za partizanima.

Nakon izvršenog rasporeda od podnožja Svilaje do ceste prešlo se na istraživanje terena prema selu Otišiću. Odmah se naišlo na otpor koji je osim pušaka imao i 3 strojnice. U prkos toga išlo se postepeno napred i uspjelo je doći u samo selo i raztjerani neprijatelja kojih je bilo oko 60 a pripadah su 3 četi II bataljona.[2]

U ovoj borbi sa naše strane nije bilo gubitaka dok su gubitci na strani pobunjenika 2 zarobljena od kojih jedan ranjen, 8 ubijenih i više ranjenih koje su pobunjenici sobom ponjeli.

Osim toga zapljenjena je jedna strojnica italijanskog porijekla sa jednim rancem i 15 okvira sa nabojima i jedna mauzerova puška.

Zarobljenici su Peraga Franjo iz K. Lukšića i Milišić Marko iz Solina »-Sv. Kajo«.

Prednje se dostavlja izvješćem da je o prednjem obavještena i Velika župa Cetina.

Za Dom spremni!

Zamjenik kotarskog predstojnika
kotarski podpredstojnik

M. P.

Dr. *Martinović* v. r.

BROJ 298

IZVJEŠTAJ MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 19. SIJEČNJA 1943. OPĆEM UPRAVNOM POVJERENIŠTVU NDH KOD DRUGE TALIJANSKE ARMIJE O ZLOČINIMA TALIJANA U SELU PODSTRANI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
MINISTARSTVO VANJSKIH POSLOVA
Z A G R E B

Zagreb, dne 19. siečnja 1943.

Broj: 1-155/43.

Predmet: Podstrane, odmazda Talijana za napadaj na samovoze.[2]

OBĆEM UPRAVNOM POVJERENIĆTVU

S u š a k

Dodatno ovamošnjem dopisu br. 1-11325/42 od 5. siečnja o. g. upotpunjuje se izvještaj shedećim:

[2] Odnosi se na Treću dalmatinsku NOU brigadu. Vidi dok. br. 32.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NDH, reg. br. 43/5—1. k. 230.

[J] Vidi dok. br. 292, napomenu 6.

Ubijena Slađović, žena Slavomira stara 60 godina, te Brajčić Ivan star 38 godina, ubijeni su zato, jer ikada su vidjeli da ide talijanska vojska, skrili su se u jednu kuću, gdje su zatečeni od strane talijanskih vojnika kamo su noževima poklani,

Brajčić Marin Antin star 30 godina, kada je vidio talijansku vojsku, gdje tamošnje djevojke nagone da skaču u vatru preko neke ograde, otišavši kod njih moleći ih. da to ne čine od nevinih djevojaka, no Talijani su ga na mjestu noževima izsjekli a ostale su naprosto zatekavši ih na ulicama iz vatrenog oružja poubijali i tako ostavili.

Više kuća u selu Podstrani je popaljeno, čije vlasničtvo nije još utvrđeno kao i župska kuća sa cielim župskim uredom i spisima.

Od mrtvih u selu Podstrani su od strane tamošnjih seljaka pomoću župnika pokopani u groblju, dočim mrtvi Perišić Ivan Marinov star 28 godina i Bagatin Tomislav Antin star 13 godina ubijeni su u selu sv. Martin i tamo ostavljeni. Tamošnji seljaci su ih htjeli pokopati, ali to nije dozvolila talijanska vojska koja je još tamo.

Prilikom vođenja izviđa po ovome od strane podpisanog ustanovljeno je da je među ovom talijanskom vojskom bilo i četnika, koji su imali na sebi talijanski haljinac i kabanicu, dočim hlače i cipele imali su civilne. Isti su prilikom odlazka u Split govorili na srbskom jeziku: »Alaj smo ih uredili, p . . . . im materina«.

Prednje se dostavlja s moblom na Znanje s izvješćem da je prilikom napadaja partizana na talijanske samovoze tom prigodom ubijeno ukupno 23 talijanska vojnika, među kojima 3 častnika.

Za Dom spremni!
M. P.

Po naredbi ministra,
nadstojnik odsjeka
za romanske zemlje:
Dr. *A. Sugja* v. r.

BROJ 299

IZVJEŠTAJ VELIKE 2UPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD **19.** SIJEČNJA **1943.** POGLAVNIKU NDH O POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU ZUPE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA
K N I N

Broj: V. T. 10/257-43. Knin, 19. siečnja 1943.
Predmet: Politički položaj uobće
— četnici napose.

Kako sam već izviestio, u Kninu se sad nalazi četnički štab za Bosnu, Liku i Dalmaciju. Četnički prvaci iz svih krajeva ovdje dolaze i zadržavaju se. Radi toga i želim u ovoj situaciji koliko je motguće olakšati politički položaj i svim sredstvima političke taktike osigurati i očuvati bitne državne i narodne interese, u prilici sam sastati se i razgovarati sa svim tim četničkim prvacima, doznati njihove ciljeve, njihove namjere, njihova razpoloženja i poduzimljem sve, što je potrebito i moguće, da budu sačuvani naši interesi, te životi i imovine katoličkog pučanstva.

Pošto na području ove župe ne razpolažemo oružanim snagama, a ni mnogim drugim preduvjetima za sigurnu obranu i učvršćenje državnog vrhovničtva — baš dok se ovdje nalazi oko 8.000 naoružanih četnika — prisiljen sam svim mogućim političkim sredstvima i taktikama braniti naše političke i državne pozicije, te interese Države i našeg pučanstva u ovom osjetljivom graničnom području. Radi toga održavam stalne veze sa četničkim prvacima i vodim s njima stalne pregovore u cilju održavanja mira i odklanjanja svakog sukoba četnika sa hrvatskim pučanstvom. Zahvaljujući tome, u posliednje vrieme prestali su napadaji četnika na naše pučanstvo i uzprkos prisustva tolikog broja četnika vlada na području župe barem prividan mir, osobito što se tiče odnosa četnika prema hrvatskom pučanstvu i obratno. Uobće smatram politički položaj poboljšanim i iz sliedećih razloga:

Talijani isu pred više od mjesec dana napustili Gračac i u velikom broju napuštah i sam Knin. Talijani su se spremali napustiti skoro cielo područje župe i čitava divizija »Sassari« već je bila u pokretu, da napusti ovo područje. Samo jedna posada divizije »-Bergamo«, čije se jedinice nalaze i u Sinju i u Splitu, trebala je ostati u Kninu. Istovremeno iz Knina je pošla u Sinj i ona jedina naša domobranska bojna, koju smo ovdje imah. Povlačeći se iz Gračaca Talijani su predah četnicima vlast u Gračacu, a radi pokreta talijanske vojske i njezinog očitog povlačenja iz ovih krajeva, kao i radi priliva sve većeg broja četnika u ove krajeve — četnici su bih uvjereni, da će na cielom ovom području, kao i u samom Kninu, oni preuzeti vlast t.j. da se stvaraju svi preduvjeti za to,

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 14/1—2, k. 257.

kao i za ostvarenje njihovih političkih i vojničkih ciljeva. Naša slabost, odlazak talijanske vojske, povećani broj četnika, preuzimanje vlasti u Gračacu — stvorili su kod četnika uvjerenje, da će oni sticajem prilika i raznih okolnosti, te s pomoću Talijana u ovim krajevima preuzeti vlast i da će ostavši bez ikakvog nadzora stvoriti si pravu i sigurnu osnovicu i odskočnu dasku (u teritorijalnom i političkom smislu) i sve preduvjete za razvitak i postignuće svojih političkih i vojničkih ciljeva u smislu naloga Draže Mihajlovića, a sve u duhu »velikosrbske« politike i jugoslovenske vojske. Gračac je trebao biti prvo područje s kojeg će oni bez nadzora i nesmetano početi provoditi svoje ciljeve. Prvi bliži cilj trebao je biti Knin, a zatim čitava Lika, Bosna, sjeverna Dalmacija i Kordun. Njihova snaga, naša slabost i pokret talijanske vojske predstavljali su ozbiljan i zabrinjujući preduvjet za .postignuće njihovih ciljeva i namjera. O tim opasnostima i namjerama u posliednje vrieme sam izvieštavao. U poslidnje vrieme došlo je do obrata u političkom položaju i to na našu korist, a na njihovu štetu i to iz sliedećih razloga:

Legija Crnih košulja iz Drniša, koja se upravo spremala odputovati za Italiju, dobila je nalog, da ide u Gračac i već nekoliko dana ta legija u Gračacu postepeno preuzima vlast, a četnike postavlja pod sve veći nadzor. Ova legija ostaje u Gračacu. I potrebno je, da talijanske trupe uobće, a ova legija posebno, budu u Gračacu, jer se ovima četnicima oduzimlje mogućnost da oni s nekog područja provedu nesmetano i bez nadzx>ra — kao neka posebna vlast i kao država u državi — svoje namjere i ciljeve u ovom slučaju baš iz Gračaca, koji je na važnoj tromeđi Dalmacije Like i Bosne. Četnici, koji su već likovali radi preuzimanja vlasti u Gračacu, koji su već stvorili sve planove za provođenje svojih političkih i vojničkih akcija prvi put bez nadzora i van okvira talijanskih trupa, koji su se spremali za preuzimanje željezničke pruge Gračac—Knin i vlasti u Kninu — osjetili su u ovom povratku talijanske vojske u Gračac i to baš Crnih košulja neku promjenu u situaciji na njihovu štetu, pogotovo ikad su Talijani povratili u Gračac naše željezničare, koje su najprije bili nagovorili, da napuste Gračac i sobom ih doveli u Knin, i kad je pred nekoliko dana nastojanjem zapovjednika Fašističke legije oonsole-a Somaville opet započelo normalnim radom Općinsko poglavarstvo u Gračacu kao zakonito (zasad jedino) predstavničtvo hrvatske državne vlasti i hrvatskog vrhovničtva u Gračacu.

Divizija »Sassari«, koja je već bila u pokretu, dobila je nalog da ostane, a njezine jedinice, koje su se već nalazile u Trstu, vraćaju se. Ova divizija ostaje naime na ovom području kao pokretna borbena divizija, a posađna divizija za ovo područje biti će divizija »Bergamo-« sa sjedištem u Splitu, a sa posađnim jedinicama u Kninu i Drnišu, tako da će se ovdje nalaziti veći broj talijanske vojske, nego dosada što svakako povećava sigurnost ovih krajeva, kad mi ne razpolažemo vlastitim oružanim snagama.

Kao što su pred dva mjeseca bili uklonjeni iz Knina neki talijanski častnici, koji su svojim djelovanjem štetili našim probitcima i našem ugledu, tako i sad — premda divizija »Sassari« ovdje ostaje — odlaze opet neki talijanski častnici, koji su se kompromitirali, a jučer je otišao

i general Paolo Berardi, zapovjednik divizije »Sassari«, koji mi je napravio oproštajnu posjetu.

U svim ovim promjenama i baš promjenama nekih častnika četnici vide, da se nešto promienilo na njihovu štetu i na štetu njihovih namjera i ciljeva. Stanovito razočarenje kod njih usliedilo je i radi sliedećeg:

Ja uviek u svojem političkom radu iz stanovite političke nužde želim uviek prikazati četnicima našu dobronamjernost i sklonost za međusobnu suradnju i pomirenje, a nastojim između njih i Talijana izazvati nesuglasice i nesporazume. U posliednje vrieme energično sam tražio od Talijana, da obuzdaju neke četničke izpade, koji su se odražavali u poklicima, nadpisima, vješanju srbske zastave na pravoslavnim crkvama. Talijani su se osjetili primoranim energično nastupiti proti ovim izpadima, te su za Novu godinu (pravoslavnu) tenkovima i strojnicama najprije obkolili crkvu u Kninu, a onda bacili s nje srbsku zastavu. Sve je to djelovalo na četnike negativno.

Iznesene činjenice i moji stalni dodiri s četničkim prvacima izazvali su kod četnika stanovito vrienje i barem prividnu promjenu u njihovom stavu i odnosu prema nama i hrvatskom pučanstvu. Osim toga razni čimbenici uvjetovali su i uzrokovali su kod njih stanovite promjene u držnaju, koje se odrazuju u taktičnijem i opreznijem izpoljavanju njihovih ciljeva i namjera, čak i u prikrivanju tih ciljeva, osobito, jer su osjetili, da su se u posliednje vrieme istrčali i previše otvoreno istupili.

U par navrata imao sam prilike razgovarati sa majorom Bačović-em[2] i Jevđević-em.[3] Svi se oni trude da meni dokažu tobožnje suprotnosti, koje vladaju između njih i jugoslovenske vlade u Londonu, kao i njihove suprotnosti s englezkom politikom. Osjećam, da su prisiljeni to govoriti radi posliednjeg prevelikog i otvorenog ispoljavanja sa strane četnika njihovih veza sa neprijateljima Osovine.

Jevđević je ovih dana održao jednu konferencije sa svim četničkim prvacima i častnicima. Uglavnom je rekao: »Najveći neprijatelj našeg naroda je komunizam i Rusija. Mi moramo u našoj zemlji na vrieme uništiti komunizam. Može se dogoditi da se Crvena vojska skoro nađe na granicama Mađarske. U tom času osvanut će nad našom zemljom ruski padobranci, jer će se tada Rusija za postignuće svojih ciljeva koristiti komunističkom pobunom u našoj zemlji. Prije tih događaja i za osujećenje namjera Rusije moramo istriebiti komunističku vlast odavle i potjerati komuniste sa terena, koji bi mogao poslužiti Rusiji za njezine vojničke ciljeve. Svi moramo vjerno služiti Draži Mihajlović-u, koji se ne bori za ničije interese, nego za interese kralja i otačbine. Moram vas upozoriti, da mi ne možemo Englesku smatrati prijateljem. Engleska vodi politiku samo svojih interesa i traži od nas da se iskrvarimo za njezine interese. Engleska u ostalom nije ni sposobna odupirati se ruskim namjerama, jer je pred Rusijom podpuno poklekla. Engleska je za svoje interese spremna nas žrtvovati Rusiji, kao i čitav Balkan. Jedini naš prijatelj je Amerika. Naša vlada i Draža Mihajlović, gdjegod se nalazili, voditi će samo politiku interesa svoga naroda i u smislu tih

[2] Petar Baćović, major, komandant hercegovačkih četnika.
[3] Dobrosav Jevđević.

interesa odrediti svoj put i program. Promjene, koje su nastale u jugoslavenskoj vladi, pokazale su jasno taj put i program, koji se sastoji u bezkompromisnoj borbi protiv komunizma bez obzira na interese bilo koga, pa i same Engleske.« U daljnjem govoru Jevđević je istaknuo, kako je njegovo djelo suradnja četnika s Talijanima. Rekao je: »Ja sam odmah u početku vidio, da mi moramo za našu borbu imati što manje neprijatelja i da nam je potrebit netko, tko će nas pomagati. Da nije bilo nekog, tko je bio spreman četnike hraniti, po potrebi obući i pružiti sva potrebita sredstva za borbu, danas bi srbski narod — proganjan sa svih strana i uništavan sa svih strana — bio sav u partizanima, a to su baš htjeli naši neprijatelji. Nama je trebalo naći nekoga, tko će nas štititi, tko će nas pomoći i tko će našem narodu dati potrebitu moralnu i materijalnu podršku za vođenje naše nacionalne borbe. Taj netko bili su Talijani, koji su se pokazali voljni nama pomoći, a mi smo od te njihove pomoći imali samo koristi. Kad sam ja poveo i započeo saradnju s Talijanima Draža Mihajlović nije prihvaćao to moje djelo. Međutim razvoj događaja je meni dao pravo i Draža sad u podpunosti odobrava moju politiku.« U daljnjem govoru je kazao: »Pošto je najveći neprijatelj našeg naroda i naše zemlje komunizam, to mi moramo sarađivati sa svima, koji se bore proti komunizam i to s Njemcima, s hrvatskim domobranima i čak s Ustašama.

U smislu posliednje stavke Jevđevićeva govora sa mnom je razgovarao Bačović rekavši mi, da će četnici sarađivati s hrvatskom vojskom i čak s Ustašama, jedno radi borbe proti komunizma, a drugo, jer ima vidnih znakova, da hrvatska vojska ne odbiva saradnju s njima i čak je prihvaća u smislu priedloga, koje su oni t. j. četnici meni stavili, a koje sam svojevremeno dostavio nadležnima.

Osjeća se jak razdor između bosanskih i hercegovačkih četnika s jedne strane, a popa Đujića s druge strane. Jevđević je također protiv popa Đujića. Predbacuju mu, da je prisvojio više od miljun lira za svoje posebničke svrhe, a koje je od Talijana dobio za organizaciju. Predbacuju mu, da je zavaravao Dražu Mihajlovića o broju svojih pristaša. On ga je, naime, izviestio, kako raspolaže sa 30.000 četnika. Predbacuju mu netaktičan politički stav i obtužuju ga kao krivca za sve incidente i sukobe s Hrvatima. Četnici iz Bos. Grahova, Drvara i Bos. Petrovca, premda su vojnički uklopljeni u Đujićevu »Dinarsku diviziju«, predali su pismenu predstavku Jevđeviću proti Đujiću sa oko 700 podpisa. Ovu predstavku obećao je Jevđević prosiediti Draži Mihajlović-u.

Razmimoilaženje među četnicima nastalo je i radi nekih predviđenih operacija talijanske vojske i četnika proti Kijevu i Vrlici, a najviše za to, što sam se uzprotivio koliko kod Talijana, toliko kod četnika u tim operacijama u hrvatskim krajevima. O ovome obširnije izvještavam pod br. 10/259-43. ove župe.

Đujić je pred nekoliko dana dao u Strmici strieljati 14 četnika obtuživši ih, da su u vezi s partizanima. Nekoliko četnika strieljano je u Kosovu i Otriću. Nastavlja se batinanje pravoslavnog pučanstvo po selima, koje vrše četnici koliko Hercegovci, toliko i Đujićevi. Sve to iza-

življe razmimoilaženja među četničkim prvacima i razmimoilaženja između četnika i pravoslavnog pučanstva.

Pred par dana usliedio je napadaj partizana na četnike u Gračacu. Partizani su upali usred mjesta, premda se u Gračacu nalazi koncentrirana glavna snaga četnika (oko 3.500). Četničke straže izvršile su izdaju i oko 48 četnika, koji su bili na straži, predalo se partizanima, koji su onda nesmetano upali u Gračac. U Gračac je upalo oko 1.000 partizana. Ubijeno je tom prigodom oko 200 četnika. Partizani su ušli u bolnicu i tamo preklali Talijane i četnike, koji su se tamo nalazili. Ubijeni su na strani četnika ovi njihovi častnici: Uzunčević, b. pukovnik jug. vojske, Tomašević, b. major jug. vojske, i bivši poručnici jug. vojske Vučković, Stefanović i Rocchi (Splićanin). Tek nakon intervencije Talijana, koji su se nalazili na željezničkoj postaji, i to baš njihovog topničtva i bacača, partizani su odbiveni, te su i sami pretrpjeli gubitka, (oko 140 mrtvih). Četnici su uspjeh zarobiti 40 partizana-Srba, koje su odmah poklali. Ovo, kao i čitav događaj u Gračacu izazvao je također trvenja i razmimoilaženja među četnicima.

U ovako izmienjenoj situaciji, nastaloj radi svih gore iznesenih razloga, osobito novih pokreta talijanske vojske, povratka Talijana u Gračac, nešto energičnijeg nastupa Talijana prema četničkim izpadima, poduzimljem sve što je moguće, da i dalje otupljujem oštrice protivnika u svrhu očuvanja bitnih državnih i narodnih interesa. Ovo osobito nastojim u odnosu s četnicima, s kojima iz tih razloga podržavam veze i nastojim ih uvjeriti o mojim najboljim namjerama, o mojoj suradnji i
0 najboljim namjerama hrvatske državne Vlade prema Srbima i četnicima. Nastojim izazvati nepovjerenje Talijana prema četnicima i uvjeriti ih o njihovoj »velikosrbskoj« i jugoslavenskoj politici. Nastojim stvoriti razmimoilaženja i razdore, koliko između Talijana i četnika, koliko između pojedinih četničkih vođa, toliko uobće između četnika i pravoslavnog pučanstva.

U današnjim političkim prilikama i u času pune slabosti naše vlasti u ovim krajevima može se jedino tim načinom koristiti državnim i narodnim interesima, te očuvati živote i imovine našeg pučanstva u ovim krajevima. Rezultati takovog rada odrazuju se i vide, jer već duže vriemena nema značajnijih sukoba imeđu četnika i hrvatskog pučanstva. Podpuno su zaostali četnički napadaji na naše pučanstvo. U samom Kninu, gdje je vladala obća zategnutost i zabrinutost, zavladalo je barem prividno smirenje. Talijani pokazuju veće razumijevanje za naše interese
1 naše poglede baš u pitanju četnika i dolazi u mnogim slučajevima do otvorenog razmimoilaženja između njih i četnika, osobito kad Talijani koče i onemogućuju četnička svojevoljna djelovanja. U samom Drnišu pojavljuju se slučajevi, da četnici šetaju skupa i s pripadnicima Ustaške pripreme. Osim toga ovakvim našim djelovanjem kod Talijana se izazivlje uvjerenje i priznanje, da hrvatske državne vlasti sa svoje strane sve čine i sve žrtvuju, da pomognu savezničku stvar i pomognu borbu, koju oni, t. j. Talijani, vode proti komunizmu.

Razumljivo, da ipak u svemu trebamo biti sviesni jedne činjenice, da su četnici radi današnje međunarodne situacije i obzirom što su imali

vriemena skoro 18 mjeseci organizirati se politički i vojnički, koliko kroz djelovanje Draže Mihajlovića, toliko pomoću Talijana, osobito nakon dolazka hercegovačkih i crnogorskih četnika i velikog broja biv. jugoslovenskih oficira, danas svi zadojeni »velikosrbskim duhom« i duhom jugoslovenske vojske, te da njihovo djelovanje, odnosno otvorenije ili prikrivenije provađanje pravih ciljeva i namjera ovisi o raznim političkim i vojničkim događajima i čimbenicima lokalne i međunarodne prirode. Nakon mnogih pogriešaka, koje su učinili Talijani, nakon dolazka tolikog broja četnika iz drugih krajeva, radi prisustva velikog broja biv. jugoslovenskih oficira, a i radi podpune odsutnosti naših oružanih snaga, danas četnička organizacija u ovim krajevima predstavlja jezgru »velikosrbske« politike i jugoslavenske vojske u duhu i u ciljevima jugoslavenske vlade u Londonu i političke i vojničke akcije Draže Mihajlović-a.

Namjera «-četničkog štaba« i to onog Draže Mihajlovića, kao i onog u Kninu (gdje je štab i centar akcije za Bosnu, Liku i Dalmaciju) jest svakako najprije stvaranje svih političkih i vojničkih preduvjeta za ostvarenje ciljeva jugoslavenske vlade u Londonu, a onda i samo ostvarenje tih ciljeva, t.j. uzpostavu »jugoslavenske federacije« pod vodstvom »Velike Srbije« (u koju »Veliku Srbiju« ulazi i Bosna, dio Like, Kordun, Hercegovina, te dio sjeverne Dalmacije). Ostvarenje četničkih namjera, njihov stav i njihovo ponašanje danas i u budućnosti ovisi svakako o razvitku međunarodnih političkih i ratnih prilika, o držanju Talijana, a u velikom djelu i o našoj vojničkoj snazi, t. j. uobće našoj sposobnosti i mogućnosti da što prije svojim snagama uzpostavimo na svim područjima Države vrhovničtvo državne vlasti, red i mir u zemlji, a sigurnost na granicama — sve to našim vlastitim snagama.

Radi svega toga potrebno je poduzeti i učiniti sve potrebito:

a) da Talijani i to oni u Rimu i oni u Sušaku postanu sviesni četničke opasnosti, te njihovih pravih namjera i ciljeva, da Talijani usklade svoja gledanja na četničko pitanje i svoje odnose s četnicima u duhu i smislu naših državnih i narodnih interesa, kao i interesa Osovine sa svim posliedicama, koje iz toga sliede što se tiče njihovog odnosa i stava prema četnicima i četničkom pitanju;

b) da Talijani uklone sve bivše jugoslovenske oficire od njihovog razornog utjecaja na pravoslavno pučanstvo;

c) da se točno odrede u sporazumu sa saveznicima zone četničkog djelovanja, tako da četnici djeluju u strogo srbskim krajevima, a i tu uviek pod nadzorom osovinskih regularnih trupa, jer se nikako ne smije njima samima prepustiti bilo kakvo područje, da oni u njemu kao država u državi i kao posebna vlast politički i vojnički djeluju, te je radi toga potrebno sve poduzeti da talijanske trupe iz Knina, Gračaca i Like ne odu prije dolazka potrebitih i jakih naših oružanih snaga, te da nigdje i u nijednom slučaju više ne dođe do povlačenja talijanske vojske prije dolazka naših trupa (osobito ovo važi za Knin, Gračac, Lovinac, Gospić, Otočac) ;

d) da se zabrani četnicima nošenje i isticanje svih izvanjih obilježja i oznaka jugoslovenske vojske i »velikosrbske« politike (zastava, značke, častnički činovi i si.);

e) da se uklone s našeg državnog područja svi častnici-inozemci, kao na pr. oni iz Srbije, Crne Gore i anektirane Dalmacije;

f) da što prije u Knin dođu naše oružane snage u snazi jedne pukovnije, jer prisustvo ovih oružanih snaga podpuno bi promienilo u političkom i vojničkom smislu situaciju na našu korist. Ovolike snage bile bi dovoljne za održanje reda i mira i njihovo prisustvo uvjerilo bi sviju i svakoga o stalnosti i jakosti naše državne vlasti, a u to baš — radi naše slabosti — mnogi ovdje sumnjaju, što izazivlje neželjene posliedice u stavu i ponašanju koliko protivnika, toliko našeg pučanstva. Činjenica je da uzprkos ovolikog broja četnika oko Knina i u Gračacu danas ovdje postoje i sve više prevlađuju potrebiti politički preduvjeti za dolazak naših oružanih snaga u ove krajeve, tako da dolazak tih oružanih snaga u ove krajeve ne bi ni najmanje izazvao negativnu reakciju kod četnika, već bio dolazak i prisustvo naših oružanih snaga usliedili u podpunom miru, bez međusobnih sukoba, a podpuno bi izmienili stav, ponašanje, a čak i planove koliko četnika, toliko uobće pravoslavnog pučanstva na našu korist. Ovo vriedi koliko za Knin, toliko i za Gračac. Razumljivo, da u ove politički osjetljive krajeve i u današnjoj situaciji ne treba nikako dovoditi Ustaške postrojbe, već dobro izvježbane i dobro vođene domobranske postrojbe;

g) da se župi u Kninu stavi na razpolaganje iz na vjera Drž. ravnateljstva za Udružbe veća svota novca za pomaganje velikog broja izbjeglica-pravoslavaca, kojih ima danas u Kninu oko 5.000 i to iz političkih i družtvovnih razloga;

h) da se otvori ovoj župi posebna navjera u novcu za političku akciju među četnicima i njihovim vođama, pogotovo kad su hrana i novac jedina sredstva, kojima naša državna vlast ovdje danas može razpolagati i s kojima nešto može postići u pravcu smirivanja pravoslavnog pučanstva, predobijanja pojedinih četnika i njihovih vođa za djelovanje u našu korist i po našim uputstvima, za stvaranje razdora među četnicima i prikupljanja obavieštenja;

i) da se na čitavom državnom području **sa svim konzekvencijama(J)** provodi politika smirivanja, jednakopravnosti svih državljana i pune zakonitosti s određenim ciljem, da se okupe **i** pridobiju svi Hrvati bez razlike i da se uvjeri pravoslavno pučanstvo o neistinitosti glasina, krilatica i promičbe koliko partizanskih, toliko četničkih vođa o tobožnjim namjerama hrvatske državne vlasti i Ustaškog pokreta o uništenju svih pravoslavaca-»Srba« u Hrvatskoj. Ovo posliednje i s ciljem, da se postigne ili pospješi već započeto djelo razdvajanja pravoslavnog pučanstva od njegovih vođa i agitatora, bilo od onih komunističkih ili četničkih.

Za Dom spremni!

Prilozi: četnički letak popis
ovicira

M.P.

Zamjenik obćeg uprav, povjerenika
Veliki župan Velikih župa
Bribir-Sidraga i Gacka-Lika
Sinčić David v. r.

Dostavljeno:

Poglavniku N.D.H.
Min. unutar, poslova, Min. vanjskih poslova,
Pom. Predsjednika Vlade, Poglavnikovom Gl. Stanu,
Obćem uprav, povjer., Obćem vojn. povjer., Zapovjedniku U.N.S., Zapovj. Ustaške vojnice,
Doglavniku-Postrojniku,

BROJ 300

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH ZA PERIOD OD 17. DO 23. SIJEČNJA 1943. NA PODRUČJU VELIKE ZUPE CETINA I BRIBIR I SIDRAGA[1]

I. PRILIKE U VELIKOJ ŽUPI CETINA

1. Partizani izplovili i na otvorenom moru zaplijenili brodove. Župska redarstvena oblast u Omišu dne 11. siečnja o. g. javlja, da su dana 30—31. prosinca između 9—13 sati partizani izplovili svojim motornim čamcima iz Podgore, Igrana i Zivogošća, te na otvorenom moru zaplienili i odveli u Podgoru 6 brodova sa 8 i pol vagona hrane, te hranu iztovarili, a ujedno zadržali dva broda po svoj prilici najbolja, valjda u namjeri da ih naoružaju.[2]

I. 480.

2. **Prilike u velikoj župi Cetina.** Velika župa dne 29. prosinca 1942 javlja, da su partizani dne 21. prosinca 1942 prisilili jednog mesara da zakolje nekoliko volova i da meso prodaje seljacima po 100 kuna kg. Dne 23. prosinca 1942. oko 1 sat upalo je 500 partizana u selo Lećevicu, otelo milicionerima dvije puške, te otjerali 200 grla sitne stoke, tri vola, dva konja i oduzeli razne hrane. Poginuo je jedan milicioner i jedna žena. Prema iskazu milicionera partizani su bili obučeni u odore talijanskih vojnika.

Dne 20. prosinca 1942 jedan odjel tal. vojske s jednim častnikom na čelu oduzeo je Plazibat Luki iz Košuta kod Sinja, jednog vola zbog toga što je njegov brat Nikola prebjegao odmetnicima. To su isto učinili i Kažimiru Franji iz Košuta, također zbog njegovog brata Ivana, koji se nalazi među odmetnicima.

Dne 20. prosinca oko 17,30 u blizini želj. postaje Dicmo, talijanske vojne vlasti strieljale su Bilana Blaža pok. Ivana iz Prisoja zbog toga

[1] Original (tipkan na piisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 3/5—1, 156.

[2] Vidi dok. br. 4, 8, 14, 18, 125 1 311.

što su kod njega pronašli 4 bombe, samokres i 80 naboja, za samokres talijanskog porekla.

I. 301.

3. Napad partizana kod Koprivna (Sinj). Represalije Talijana. Iz izvještaja kot. oblasti u Sinju proizlazi, da je dne 17. prosinca oštećen vlak paklenom mašinom blizu Koprivna na pruzi Split—Sinj.[3] Još prije toga ubijen je na tom mjestu jedan talijanski vojnik. Vlak je stradao u 11 sati. Istog dana oko 15 sati Talijani su u podhvatima oko toga sela zapalili dvije kuće u kojima su prema iskazu jednog svjedoka talijanski vojnici zatvorili 4 tamošnja stanovnika, te zapalili kuće u kojima su i ta četvorica izgorjela, jer su njihovi lješevi pronađeni u tim kućama. Istom prilikom Talijani su odveli dva vola i jednu svinju.

I. 374.

4. Sukob Talijana i partizana kod Jelse. Iz izvještaja koit. oblasti Hvar vidi se, da su 15. prosinca 5 talijanskih vojnika susreli kod mjesta Vira 10 partizana te misleći da će biti napadnuti, otvorili na njih vatru. Partizani su također otvorili vatru iz samokresa, jedan je tal. vojnik teško ranjen i poslije od toga umro, istog dana. Zbog toga su dne 3. siečnja talij. snage od 4—18 sati poduzele kazneni pohod te u selu Dol sv. Ane uništili 32 kuće, te je bilo 4 žrtve. U selu Vrboska oštetili 10 kuća, u Vrbanju uništili 210 kuća. Dvije ljudske žrtve.[4]

Kotarska oblast traži novčanu pomoć za ove stralnike.

I. 377.

5. Ispad talij. vojnika u selu Vrisnik (Hvar). Iz izvještaja kotarske oblasti Hvar vidi se da su noću od 30—31. listopada 1942. trideset tal. vojnika iz Starigrada otvorili puščanu vatru na selo Vrisnik, te ubili Katu Gurdulić, ženu od 50 godina. Kad su vidjeli da su kuće prazne stali su uzimati razne stvari, te su tom prilikom odnieli i jednu mazgu i dvije koze, i prolili jednu bačvu vina. Sobom su također odveli 4 seljaka iz Vrisnika. Nije se mogao ustanoviti nikakav opravdani razlog za ovaj napad tim više što je izvršen noću, dok je sviet bio na spavanju. Šteta se cieni sa 250.000 kuna.

I. 316.

6. Događaji na Hvaru i u blizini Makarske. Prema do sada stiglim viestima o događajima na otoku Hvaru i u blizini Makarske u vremenu od 1. do 6. siečnja o. g. doznaje se sliedeće:

Na otoku Hvaru vladalo je uglavnom neodređeno stanje. Dio otoka bio je u rukama partizana ili barem bez nadzora naših vlasti. Talijan, vojničke posade drže samo pojedina mjesta. Po koji put poduzimane su ekspedicije po otoku od strane Talijana bez stvarnog učinka.

Prvih dana mjeseca siečnja došlo je međutim u mjestima Vrboska, Vrbanj i Dol sv. Ana do kaznene ekspedicije od strane Talijana,[5] koja je usliedila navodno radi toga: 1. što je na putu Jelsa—Starigrad napadnuta jedna talij. obhodnja. Ovom prilikom ostao je ranjen jedan talijanski vojnik, koji je nakon 8 dana umro, 2. što je pokušan atentant na zapovjednika talijanske posade u Starigrađu satnika Fabio Mantinello, 3. što

[3] Vidi knj. 4, dok. br. 155, 172 i 404.
* I [5] Vidi dok. br. 127, 128, 132 i 281.

su 4—5 dana prije ekspedicije partizani navodno održali neke sastanke u selima Dol i Vrbanj i tu ukonačeni i zaštićeni stražama prietili zapovjedniku tal. posade u Starigradu Mantinellu. Za ovog Mantinella izgleda da nije uravnotežen čovjek i da je kod pučanstva izazvao nezadovoljstvo s podjelom hrane.

Od strane Talijana nakon poduzete ekspedicije izdan je proglas (samo na talij. jeziku) u kome se naglašuje, da su represalije usliedile radi »ranjavanja jednog tal. vojnika i ostalih prietnja«, a da će za bilo koji daljnji incident biti kažnjen čitav otok.

Premda do sada stiglim podatcima štete od represalija počinjene od Talijana su sliedeće: U Dolu (sv. Ana) 4 mrtva od toga dvije žene, jedan ranjen. Uništeno do temelja 37 kuća sa svim zalihama ulja, vina te ostale hrane. Ostale kuće mjesta u glavnom su opljačkane. U Vrbanju 2 mrtva, (Vodanović i sin) uništeno od vatre 140 kuća, također sa zalihama ulja vina i hrane. U Vrboskoj oštećeno mnogo zgrada, ljudskih žrtava nema.

Ministarstvo narodnog gospodarstva uputilo je kao pomoć za sada 3 vagona kukuruza. Ne zna se da li će talij. vlasti dozvoliti podjelu te hrane nastradalom pučanstvu.

Od strane ovog ministarstva obavješteno je radi poduzimanja najozbiljnijih koraka naše poslanstvo u Rimu, i Obće upr. povjereničtvo.

Događaji u Pođgori kod Makarske.

1 siečnja oko 3 sata počelo je od strane Talijana bombardiranje Podgore s mora i trajalo je sve do oko 12 sati.[6] Dne 6. siečnja Talijani su ponovno sa 5 pomorskih jedinica bombardirah Podgoru, u vremenu od 3 do 12 sati.[7] Za vrieme bombardiranja pokušano je izkrcavanje vojske u Podgoru, ali su ih partizani odbili. Skoro svaki dan od 1. siečnja pa do 13. siečnja (kad su dostavljene viesti) talijanski su zrakoplovi bombardirah Podgoru i okolna sela.

Dne 9. siečnja napadnut je s obale kod Vrulja (blizu Baške Vode) s puščanim metcima talijanski parobrod »Airone«.[8] Talijani su za odmazdu dne 10. siečnja u 5 sati iz Sumartina bombardirah Bašku Vodu, kojom je prilikom oštećeno i pristanište.

I o događajima u blizini Makarske obavješteno je naše poslanstvo u Rimu i naše O. U. Povjereničtvo na Sušaku.

T. I. 21.

7. Odgovor Superslode glede represalija u Podstrani. O. U. Povjereničtvo dostavlja odgovor Superslode na njegovo posredovanje glede represalija koje je provela talijanska vojska u Podstrani, u kojem odgovoru Supersloda navodi, da su talijanski odredi vodili borbu sa pobunjenicima u Podstrani, odakle su pobunjenici pobjegli u okolna brda. Odred crnih košulja ušavši u Podstranu, tu je već našao 25 mrtvih osoba, koji su valjda poginuli uslied puščane vatre, koja se prije vodila.
20 pak kuća bilo je spaljeno, jer je iz njih pucano na talijanske trupe.

[6] i' Vidi dok. br. 27, 133, 135 i 198.
[8] Vidi dok. br. 198.

Ovaj je međutim izvještaj i predstavljanje stvari podpuno drugačiji od naših izvještaja iz kojih je ustanovljeno, da su baš talijanski vojnici i četnici ubijali tamošnje seljake tom prigodom, a neke čak i klali.

I. 379.

8. **Daljnji podatak o strieljanju Bilana po Talijanima.** Dne 20. prosinca u 19.30 sati 200 m od želj. postaje Dicmo, Talijani su strieljali Bilana Blaža iz Prisoja iz razloga, kako je izjavio zapovjednik straže poručnik Hohs, što su našli kod njega četiri bombe, te ga osumnjičili da švercuje oružjem i da ga dodaje partizanima.

I. 350.

9. **Talijani spriečili pom. promet s Makarskom.** Ministarstvo prometa dne 15. siečnja izvještava, da parobrodi koji putuju Dubrovnik—Split kao ni ostali više ne dodiruju Makarsku sve od 16. prosinca 1942. kada je talij. vojska napustila Makarsku. Svim parobrodima redovnih pruga kao i ostalim brodovima i jedrenjacima zabranjeno je pristajanje u luku. Još prije toga Talijani su odvukli sve brodove iz svih mjesta makarskog primorja, te ih smjestili u Sumartin, a vlasnicima zabranili plovidbu. Veliki župan posredovao je u Splitu, povodom čega je 23. prosinca 1942. obećao zapovjednik divizije Bergamo koji je toga dana došao u Makarsku, da će parobrod Ston jedan put tjedno dodirivati Makarsku, a parobrod Rab tri puta tjedno. Međutim parobrod Ston je stvarno pristao dne 24. prosinca, dok parobrod Rab koji bi imao pristajati tri puta sedmično uobće ne pristaje. Također talij. vlasti nisu udovoljile molbi naših vlasti da se jednim samokretnim brodom uzpostavi promet Makarske s Omišem i Metkovićem, niti da se jednim brodom prenese iz Metkovića tamo sakupljena pošta za Makarsku.

I. 375.

V. ž. Cetina 22. prosinca javlja među ostalim da su 14—16 prosinca talij. vlasti odvukle iz Makarske i ostalih luka sve manje i veće lađe u Split i protiv prosvjeda velike župe. Razlog je navodno, da se sprieči gusarenje. Dne 16. prosinca Talijani su napustili Makarsku i Bašku Vodu i odveli sobom sve Zidove i talijanske podanike. 16. prosinca talijanski avioni bacali su letke pozivajući odmetnike da se vrate kućama i da će im poštediti život, kao i letke u kojima napadaju partizane i njihov protuhrvatski rad.

Dne 13. prosinca došlo je u Omiš 700 domobrana koji su srdačno dočekani od građanstva, te naših i talij. vlasti, a nakon toga odputovali za Zadvarje.

U ovim danima partizani su napali oružničku postaju Kučići[9] bez uspjeha ukopali dvije mine od kojih je stradao jedan posebnički samovoz i svi putnici. Razrušili su 4 gvozdena električna stupa.

I. 302.

11. **Supersloda traži smjenjivanje kot. predstojnika u Hvaru.** O. U. Povjereničtvo javlja da je primilo od Superslode dopis kojim moli, da se obavjeste hrvatske vlasti da je kot. predstojnik u Hvaru nepodesan

[9] Vidi dok. br. 167, 170, 172 i 310.

za to mjesto, obzirom na tamošnje delikatne prilike kao nedovoljno odlučan, te da bi ga trebalo izmeniti.

I. 381.

[...]

2. **Uređenje partizanskih odreda oko Drniša.** O. U. Povjereničtvo prema izvještaju oružničkog zapovjedničtva Knin javlja, da je sjedište mosećkog partizanskog odreda Mirlović Polje kod Drniša u jačini od 800 ljudi, sa 20 strojopušaka, 7 strojnica i dovoljno streljiva i bomba. Lozinka im je »borba protiv okupatora i oslobođenje naroda«, pa time opravdavaju i nasilno oduzimanje namirnica.

I. 445.

3. **Koncentriranje četnika oko Knina.**[10] Iz izvještaja velikog župana Knin od 10. I. 1943.

U područje Knin došlo je do sada 4.000 četnika, a sada pripremaju njihove vođe iz Hercegovine, kojih ima svaki dan više, dolazak daljnjih 4.500 iz Crne Gore (okružje i pleme Vasojevića), došlo je već nekoliko crnogorskih četnika radi spremanja smještaja.

Iz Splita doveli su Talijani 50 đaka srednjoškolaca, koji se nisu htjeli upisati u splitske škole radi »jugoslovenskih osjećaja«, u Kosovo kod Knina i tamo omogućili, da se spreme i naoružaju kao četnici. Uz to dolaze i diugi bivši bojnici i slični iz Splita, Kaštela i Trogira, radi uvrštenja u redove četnika.

Nastojanja četničkog skupa, vođenog od vođa iz Hercegovine i Crne Gore, koji se zajedno sa sve većim brojem častnika, dovedenih od Talijana, skupljaju oko Knina su sliedeća:

1) U vidu borba protiv partizana u Lici, Bosni i oko Knina provesti vojničku i političku djelatnost radi organiziranja svih Srba u veliko-srbskom duhu, u duhu Mihajlovića s tim, da se još i prije konca rata učvrsti vlast Srba u tim područjima za odbranu Jugoslavije pod vodstvom Velike Srbije u slučaju pobjede Englezke, koju smatraju vjerojatnom i za ostvarenje preduvjeta za Veliku Srbiju za slučaj pobjede Osovine, s Bosnom, Hercegovinom i djelovima Like i Dalmacije i to po navodnim kombinacijama neke potajne veze Nedić—Mihajlović.

2) Boriti se protiv partizana u srbskim krajevima u interesu dinastije i londonske vlade i stvoriti siguran oslonac na tromeđi Bosna——Lika—Dalmacija, dakle na važnom strategijskom prostoru za vojničke ciljeve Mihajlovića i Londona, pa se preuzimanje vlasti u Gračacu smatra kao važan korak u tom pogledu.

Veliki župan smatra kao potrebno da se poduzmu protumjere, da Talijani vode računa o hrvatskim probitcima, da se četnici-inozemci uklone, tako Srbijanci, Crnogorci i oni iz anektirane Dalmacije, da se nijedno područje ne prepusti četnicima, jer bi, nalazeći se pod uplivom Mihajlovića to područje upotrebili za širenje svog političkog upliva, što naročito vriedi za važno strategijsko područje na spomenutom tromeđu i na ličkoj pruzi i da se što prije jače oružane snage upute u to područje, kako je to već opetovano predlagao.

[...] I.355.

[10] Vidi dok. br. 278, 283 , 286 i 287.

BROJ 301

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA KOTARSKE OBLASTI IZ SINJA OD 28. SIJEČNJA 1943. O ČETNIČKIM ZLOČINIMA NA PODRUČJU VRLIKE[1]

KOTARSKA OBLAST
T. Br. 62 od 28. siječnja 1943.
Sinj

1) Ministarstvu unutarnjih poslova
Tajničtvo
Zagreb

2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Glavno ravnateljs. za javni red i sigurnost
Zagreb

3) Ustaškoj nadzornoj službi Ured II
Zagreb

4) Obći upravni povjerenik kod višeg
Zapovjedničtva italijanskih oružanih snaga
Sušak

5) Velikoj župi Cetina
Omiš

6) Župskoj redarstvenoj oblasti
Omiš

Oružnička postaja u Ribariću spisom od 27 siječnja 1943 T. Br. 49/42 izvještava:

»Dne 26 siječnja 1943 oko 8 sati u jutro stigla je jedna grupa četnika od Knina—Siverića u mjesto Maovice obćine Vrlika koja je bila po prilici u broju od oko 6.000 većinom Hercegovci, bosanci i crnogorci.[2]

Odmah po dolasku u navedeno selo preduzeli su akciju protiv hrvatskih sela Maovice, Miljkovići, Batalići i Skorupi i u toku paljenja su sela Kijevo, Kozore, Vinahć, Garjak, Ježević i svih ostalih sela u kojima stoje Hrvati-katolici. Akcija je bila u tome da su palili kuće i klali žene, djecu i ljude i koga god uhvate samo je li katolik, zatim u pljačkanju blaga i ostale imovine.

U selu Maovicama u koliko se moglo saznati do sada je poklano oko 50—60 osoba. U zaseoku Miljkovići četnici su zatvarah po 5—6 osoba u kuće tako žive zapalili.

Na području postaje do sada stiglo oko 300 osoba izbjeglica a još uvijek pridolaze.

Točniji podatci dostaviti će se naknadno.«

Za Dom spremni!

Zamjenik kotarskog predstojnika
kotarski predstojnik
Dr. *Martinović* v. r.

M. P.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 49/7—1, k. 230.

[1] Vidi dok. br. 45, 302 1 303.

BROJ 302

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 31. SIJEČNJA 1943. POGLAVNIKU NDH O AKCIJI ČETNIKA NA PODRUČJU DRNIŠA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA 2UPA BRIBIR I SIDRAGA
K N I N

Broj : V. T. 10/263-43. Knin, 31. siečnja 1943.

Predmet: Obći politički položaj.

U izvještajima br. V. T. 10/259-43. od 19. siečnja 1943. i br. V. T. 10/262-43. od 26. siečnja 1943. upozorio sam na posledice četničke akcije prema hrvatskim-katoličkim selima Vrlike i Kijeva.

Talijanski Armejski korpus u Splitu naredio je talijanskoj diviziji u Kninu, a zatim Zapovjedniku Sektora Dinara u Kninu izvršenje vojničke akcije proti partizana u pravcu Vrlike, time da u tom pravcu operiraju sami četnici Hercegovci pod vodstvom Bačović-a.

Ja sam već pred više od 15 dana poduzeo korake koliko kod Talijana, toliko kod četnika (a ujedno kroz izvještaje tražio posredovanje u tom pravcu koliko Vlade, toliko Obćeg upravnog povjereničtva) proti takovoj akciji četnika kroz hrvatske krajeve, pogotovo kad idu u operacije bez nadzora i sudjelovanja talijanske vojske.

Svi četnički prvaci su se također uzprotivili toj akciji iz dvaju razloga i to:

1) Odbili su iz političkih razloga načelno vršiti operacije kroz katolička sela upozoravajući, da oni, pogotovo Hercegovci, te krajeve ne poznaju, a ni ljude u njima (t. j. ne znaju tko je partizan, a tko nije), te obzirom na to i na nedisciplinirano njihovih vlastitih ljudi predviđaju mogućnost obračuna, sukoba i povećanja razdora između njih i hrvatskog pučanstva.

2) Iz vojničkih razloga, jer su radi te akcije morali oslabiti obranu »srpskih krajeva«, kao Strmice, Plavna i Golubića, koji su ugroženi od partizana.

Talijansko zapovjedničtvo u Kninu obzirom na moje protivljenje i obzirom na protivljenje četničkih vođa odgodilo je operacije prema Vrlici.

Ipak 22. siečnja došao je neopoziv i bezodvlačan nalog s Armejskog korpusa, da se operacije četnika prema Vrlici moraju sprovesti.[2]

Kad su se četnici uzprotivili. Talijani im niesu dali tri dana hranu. U Knin je došao Trifunović-Birčanin i s prietnjom naredio četničkim vođama, đa moraju provesti tu operaciju. U Splitu je naime očevidna saradnja i osobni dodir generala Spigo, zapovjedinika Armejskog korpusa i četničkog »vojvode« Trifunović-Birčanin-a.

S velikim nezadovoljstvom izgladnjeli četnici odvedeni su talijanskim vlakovima u Zitnić (njih oko 800) kod Drniša, odakle su morale

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhi\a NDH, reg. br. 33/5—i, k. 258.

[2] Vidi dok. br. 160, 172, 188, 301, 303 i 340.

početi operacije. Gdjegod su došli, ovi gladni četnici počeli su pljačkati bez razlike »-srbska« ili naša sela. Ovi hercegovački četnici, nahučkani od nekoliko domaćih (Zitničana), upali su i u katolička sela Gradac i Otavice, premda ne poznaju ni kraj ni ljude. Tu su popalili nekoliko kuća i ubili nekoliko nedužnih ljudi — pravih Hrvata-nacionalista. Ova sela leže na putu između Drniša i Vrlike. Uništili su do temelja pravoslavna sela Štikovo i Polaču. Opljačkah su i sva ostala pravoslavna sela, kojima su prolazili. Sutradan su došli i u Vrliku. Iz Vrlike su partizani već bili otišli i četnici niesu naišli na nikakav odpor, a nikoga nisu u Vrlid ni dirali. Istog dana iz Vrlike su krenuh natrag. Tako je tekla i svršila ta operacija proti partizana, određena i naređena od talijanskog Armejskog korpusa u Splitu. Nijedan partizan nije stradao. Dalnja posliedica ovih »operacija« je sliedeća:

Partizani, koji su unapried znali za sve pripreme Talijana, (jer je to i svako diete već 15 dana prije znalo) za operacije talijanske vojske iz Gračaca prema Srbu i četnika iz Drniša prema Vrlici, povukli su se iz tih pravaca i koncentrirali se u Bos. Grahovu. Dok su te operacije vršene, navalili su na Stranicu, Plavno i Golubić, te ih zauzeli i tamo izvršili strahovito klanje nad pravoslavnim pučanstvom i četnicima. Oko 300 četnika je poklano, iz Plavna 240 odvedeno, a ne zna se za sudbinu stanovničtva (sve pravoslavci).

Ja sam bezobzirno reagirao kod Talijana:

a) jer su mimo mojih želja i obćih interesa izvršili četničku akciju prema Vrlici, a ujedno i kroz hrvatska sela drniškog kotara;

b) jer su poslali četnike same bez svog nadzora zapriječivši, da sudjeluju operacijama naši delegati, koji bi trebah prisustvovati savezno sporazumu o saradnji talijanskih vojničkih zapovjedničtva i nadležnih hrvatskih čimbenika prema odluci »Supersloda« od 4. studenoga 1942. br: 12141/A.C.

Savezno tome došao sam u sukob s generalom u Kninu (koji se je sukob izgladio) i s zapovjednikom Armejskog korpusa (koji se sukob nije izgladio). Uputio sam o svemu izvještaj kao Zamjenik Obćeg upravnog povjerenika izravno Zapovjedničtvu »Supersloda«.

Reagirao sam i proti četničkim vođama, a kao represaliju zabranio razdiobu hrane. Četnički vođe su se međutim opravdano izvinili i za sve obtužili Talijane opravdano prikazavši, da su baš oni t. j. četnici s ovom operacijom oštećeni, jer je samo radi toga pala Strmica, Plavno i Golubić. Odustao sam od zabrane dieljenja hrane, pogotovo kad su mi obećali, da će se suprostaviti vršenje operacija u hrvatskim krajevima.

Četnički vođe tvrde i mišljenja su, da do svega ovoga ne bi dolazilo, t.j. do njihovog i našeg stradanja, da je ovamo došla hrvatska vojska, kako su oni više puta tražili. Uostalom i ja sam o tim njihovim željama izvieštavao, a činjenica je, da su i hercegovački četnici ovamo došli, jer nije došla hrvatska vojska i jer su Talijani pripremali odlazak kao što je osnovni uzrok svim našim potežkoćama u ovim krajevima baš odsustvo naših oružanih snaga.

Posliedice podpunog odustva i pomanjkanja naših oružanih snaga neprestano se pokazuju i to:

1) Kod našeg pučanstva, koje — jer nezaštićeno — postaje sve malodušnijim ;

2) Kod pravoslavaca, koji — također nezaštićeni — izloženi su po svim selima strahovitom teroru i pljački koliko četnika iz Hercegovine, i Crne Gore, toliko partizana. Na pljačku navodi četničke činjenica, što su ih Talijani — nakon što su ih ovako doveli — skoro podpuno prepustili samima sebi.

3) Kod četnika, koji su ogorčeni držanjem Talijana. Talijani im daju po nekoliko puščanih metaka pred borbu, a uglavnom su oružani nevaljalim puškama i drugim oružjem loše kakvoće. Talijani im ne daju jesti, ili im daju sasvim nedovoljno, a baš time pomažu u nevolji, jer se Talijani uglavnom drže u žici. Danas se četnici osjećaju osobito ugroženima od partizana, koji ih nemilosrdno uništavaju i kolju.

Uobće kod pravoslavnog pučanstva, radi partizanske opasnosti, radi pasivnog držanja Talijana u borbi, radi loše obskrbe i opreme, radi međusobne pljačke, radi međusobnog sukoba pojedinih četničkih vođa — a tako i kod četnika — došlo je do obćih znakova demoralizacije. Pravoslavno pučanstvo zazire od četnika, četnici ne će da se bore, mnogi idu partizanima. Javljaju se znaci rasula. Ovo danas najbolje odgovara i koristi partizanima, a ovo trebamo i mi znati izrabiti u političkom i vojničkom smislu.

U slučaju i času dolazka naše vojske, ova mora bezuvjetno nastupiti zakonito i liepo prema pravoslavnom pučanstvu, a posliedice će biti od ogromne koristi. Već danas većina pravoslavaca, kao spas od pljačke i opasnosti s bilo koje strane, čeka hrvatsku vojsku. Ova ne smije svojim nastupom pokvariti postojeće psihološko i političko razpo loženje pravoslavaca i četnika. U svemu jasno je, da kao negativan elemenat, a i opasan, djeluju jugoslavenski oficiri, koji se nalaze među četnicima, osobito Srbijanci i Crnogorci. Ove svakako treba posredovanjem kod »Supersloda« ukloniti, a onda će dolazak hrvatske vojske u ove krajeve, što se tiče četnika i pravoslavnog pučanstva, moći uslieditі bez odpora.

Molim, đa se na gornje obrati osobita pažnja.

Odmah je potrebno:

1) Sa »Superslodom« načelno riešiti i zaključiti, da četnici ne smiju biti od strane talijanske vojske upućivani u operacije kroz hrvatska sela i krajeve uobće, a pogotovo sami bez nadzora talijanske vojske, jer se u obratnom slučaju izigrava utanačenje i sporazum o saradnji talijanskih vojničkih zapovjedničtava i nadležnih hrvatskih čimbenika, sadržan u odluci »Supersloda« od 4. studenoga 1942. pod br. 12141/A.C.

2) Uskladiti djelovanje hrvatskih oružanih snaga u ovim krajevima sa gore iznesenim političkim i psihološkim razpo loženjima pravoslavnog pučanstva i četnika u ovim krajevima.

3) Likvidirati pitanje uklanjanja s našeg područja i od utjecaja na četnike svih četnika-inozemaca, bivših jugoslovenskih častnika i popa Momčila Đujića.

Nakon povratka talijanske vojske u Gračac, te naloga »Supersloda«, da se našim činovničtvu mora omogućiti povratak u Gračac — radi uzpostave normalnog rada naših državnih ureda u Gračacu — potrebno je

radi ugleda naše državne vlasti koliko pred Talijanima, toliko pred pravoslavcima i četnicima, ne samo prisiliti sve činovničtvo, koje je izbjeglo iz Gračaca kojekuda, da se povrati, već je potrebno organizirati našu tamošnju upravu i administraciju tako, da tamo osim ovih dođe i veći broj novih, a potrebnih i sposobnih predstavnika državne vlasti, te činovnika, a ujedno treba u Gračac poslati i jednu bojnu hrvatske vojske.

Partizani iz područja Kijeva, Vrlike, Glamoča, Gračaca, Drvara, koncentrirali su se u posliednje vrieme oko Bos. Grahova, te su odatle — kad su Talijani izvršili akcije svojom vojskom i četnicima iz Gračaca prema Srbu i Drnišu prema Vrlid — napali s uspjehom Strmicu, Plavno i Golubić. Ima ih tu koncentriranih oko 5.000 naoružanih.

Vjerujem, da će ovi partizani, a možda i oni iz Like i zapadne Bosne svi se na koncu i baš radi operadje naše i njemačke vojske uglavnome koncentrirati oko Bos. Grahova, Uilice Planine, Šator Planine, Ped, a možda i oko Drvara i Oštrelja, te Jelovih Tavana, te iz ovih šumovitih područja pružiti odlučni, a i zadnji odpor.

Za Dom spremni!

M. P.

Zamjenik Obćeg uprav, povjerenika
Veliki župan Velikih župa
Bribir—Sidraga i Gacka—Lika:
Sinčić David v. r.

Dostavljeno :
Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske
Ministru unutarnjih poslova
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Predsjednika Vlade
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Obćetm uprav, povjereniku kod »Supersloda«
Obćem vojn. povjereniku kod »Supenslođa«
Zapovjedniku Ustaške vojnice
Doglavniku-Postrojniku, Min. Dr Lj. Solc-u

BROJ 303

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMIŠU OD 4. VELJAČE 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA O AKCIJI ČETNIKA U VRLICKOJ KRAJINI[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
Taj. broj: 266/43 Omiš, dne **4/II 1943**

Predmet: Posljednji događaji u Vrličkoj krajini i pretenzije četnika na istu.

1) Predsjedničtvu vlade
na ruke drž. tajnika g. Dr. Vjekoslava Vrančića
2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Ured ministra
3) Glavnom ravnatelju za javni red i sigurnost
Odsjek X
4) Ministarstvu vanjskih poslova
5) Obće upravno povjereničtvo za romanske zemlje S u š a k

Naše zapovjedničtvo II sektora u Sinju dostavilo je Obće vojničkom Povjereniku kod »Superslode« u Sušaku sliedeće izvješće:

»Već od prije, a naročito u događajima skorih dana, jasno se ispoljila pretenzija četnika, da Vrlička krajina ostane njihov teritorij, a u tom su pomagane od talijanskih vojnih vlasti.

Dok je još talijanska vojska bila u Vrlici, dolazili su Srbi-četnici iz Knina na posadno zapovjedničtvo u Sinju, i tražili, da se ukloni iz Vrličke krajine neke istaknutije Hrvate.

Italijani su dana 4 prosinca 1942 g. u 8 sati na večer zagonetno napustili Vrliku, a da nijesu obavjestili naše vlasti, niti su čekah smjenu naše vojske. Neposredno pred svoj polazak naoružali su Srbe i Vrličkoj krajini, i to sela: Otišić, Civljane i Cetinu. Talijani su napustili Vrliku u 8 sati na večer, opalivši tri topovska hitca, što bi imao da bude znak, a u 11 sati na večer ušli su u Vrliku partizanski odredi. Među partizanima, koji su prvi ušli u Vrliku, bili su isključivo Srbi sa partizanskim oznakama, Oni su par dana terorizirah u Vrlici paleći, koljeći u manjoj mjeri,[2] a zatim su u Vrliku ušli partizanski odredi sastavljeni od Hrvata, koji su uspostavili red.[3]

Talijani napuštajući Vrliku mislili su, da će Vrlikom zavladati ili četnici ili partizani, na koje će onda oni poslati četnike, da ih otjeraju.

Srbi vrličke krajine mjenjali su partizansku zvijezdu sa četničkim grbom i obratno prema situaciji.

Talijani su poveli akciju[4] na Vrličku krajinu podpuno tajno, a da o tome nijesu obavjestili naše vlasti, a kad je zapovjednik II. sektora upitao poslije saznanja o nekoj akciji u Vrličkoj krajini, mjerodavnoj

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 24/1—2, k. 259.
[2] Ovo nije točno.
[3] U Vrliku su ušle jedinice Treće dalmatinske NOU brigade. Vidi knj, dok. br. 134.

talijanskoj vlasti, da li u toj akciji učestvuju četnici, tada mu je odgovoreno, da oni o tome ništa ne znaju. U toj akciji nijesu sudjelovale hrvatske oružane snage, kao nijedan predstavnik naše vojske i civilne vlasti, protivno sporazumu.

Talijanska akcija u kojoj su sudjelovali četnici, krenula je iz Kosova dana 25 siečnja 1943 god. Dana 24 siečnja tg. na večer partizana uobće nije bilo u vrličkoj krajini, osim jedne zaštitnice u Kijevu, koja se je povukla 25 siječnja tg., i prema tome akcija, ako je vođena protiv partizana, izgubila je svoju svrhu.

Dana 26 siečnja tg. četnici su ranim jutrom stigli u Vrličku krajinu, i odvojeni od talijanskih trupa, koje su bile mnogo zaostale za njima, počeli su paliti i klati, i to .ne partizane, nego Ustaške obitelji, i hrvatski orijentiran živalj Vrličke krajine. Katoličko stanovniščtvo Vrličke krajine je bez izuzetaka orijentirano Hrvatski nacionalistički i među njima nema uobće partizana.

Četnički odredi, odvojeni od talijanskih trupa, protivno sporazumu sa predstavnicima talijanske vojske, upućeni su u katolička sela: Maovice 5 (6 katolici), Vrlika (svi katolici osim 10 kuća), Kosore 2 (3 katolici), Vinalić (svi katolici), Kijevo (svi katolici). Četnici u čisto pravoslavna sela uobće nijesu zalazili, a u katoličkim selima klali su i palili većinom po kazivanju domaćih Srba.

Na brzu i energičnu intervenciju naših vlasti, talijanske oružane snage izdale su u noći 26 na 27 siečnja tg. naredbu o povlačenju četnika ii, Vrličke krajine, a istovremeno su zabranile našim postrojbama da pođu zaštiti katolički živalj u Vrličkoj krajini. Naročito je zabranjeno 1. satu XXXIV. Ustaške pripremne bojne, obrazovanom od Hrvata iz Vrličke krajine, a taj se sat nalazio na Ribariću, u neposrednoj blizini Vrličke krajine. Ovaj je sat bio blokiran od talijanske vojske topovima i strojnicama, te izdano naređenje talijanskoj vojsci koja je bila okolo Ribarića, da pucaju na svakog ustašu, koji bi se osudio udaljiti sa Ribarića.

Dana 27 siečnja tg. svečano je izjavljeno od predstavnika talijanskih oružanih snaga u Sinju, da četnici moraju tokom jutra 27 siečnja tg. izprazniti Vrličku krajinu, i da u času davanja te izjave — izjava je dana u 10 sati i pol — više nema četnika u Vrličkoj krajini. Međutim se doznalo, da su četnici istoga dana sve do 16 sati palili i ubijali u Kijevu, a onda se jedan dio njih uputio u Kosore, i tamo palio i ubijao katolički živalj.

Prema tome naredba talijanskih oružanih snaga nije se sprovela.

Kad je oko 100 ustaša 1. sata XXXIV Ustaške pripremne bojne, bez znanja i dozvole svojih starješina, kradomice otišlo u noći od 27 na 28 siečnja tg. u Vrličku zonu, da pokopa svoje mrtve, zaštiti i dovede na Ribarić svoje obitelji, upućena je 28 siečnja tg. za njima jedna žena i tri čovjeka da se vrate natrag u Ribarić, jer ako se odmah ne povrate da će stradati oni i njihove starješine. Govorili su im, da su ostale Ustaše na Ribariću razoružani, i zajedno sa svojim starješinama sprovedeni od Talijana. Isti su nosili vijesti i naloge tobože od hrvatskih vojnih vlasti,

* Vidi dok. br. 38, 43, 160, 301, 323 i 326.

međutim nitko od hrvatskih vojnih vlasti nije njih bilo kamo upućivalo. Predpostavlja se, da su poslati od talijanskih vojnih vlasti.

Poslije povratka Ustaša iz Vrličke zone, koji su stigli na Ribarić 29 siečnja tg. ranim jutrom, čulo se u Vrličkoj krajini topovska paljba, kao da se puca na Vrliku. Kad su predstavnici naše vojske pitali predstavnike talijanskih oružanih snaga, o čemu se radi, odgovoreno do danas nije ništa.

U noći između 26 i 27 siečnja tg. usmeno, a 27 siečnja tg. pismeno su zatražili naše vojne vlasti od talijanskih oružanih snaga da se u Vrliku uputi konbinirana posada naše i talijanske vojske radi uzpostave i održavanja vlasti. Do danas talijanske oružane snage nisu po ovoj stvari donijele nikakvog riešenja.

Iz ovih svih činjenica i toga događaja zaključuje se:

1) Da postoji sporazum između Talijana i četnika, da Vrlička krajina prieđe u vlast četnika, za čim teže četnici već 25 godina.

2) Da zadatak borbe gore pomenute akcije nije bio borba protiv katolika.

Stoga molim, da se spriječi svako uvlačenje četnika u Vrličku krajinu i da se izhodi, da se u postaji u Vrlici radi reda i zaštite pučanstva uzpostavi posada, bila naša bila konbinirana od naše i talijanske vojske. U ovu posadu potrebno je bezuvjetno predviditi 1 satniju IX. (sada XXXIV) pripremne bojne u kojoj služe izključivo ustaše iz Vrlike i okoline, visoko svjestni.«

Prema naknadnim podacima od strane Kotarske oblasti Sinj u samom selu Maovice zaklano je 50—60 ljudi, žena i djece i selo do temelja spaljeno.

Četnici su u selu Maovice glavara sela Blažević Nikolu izpekli živa na vatri i to u seoskoj kovačnici Herceg Ivana.

U Zaseoku Miljovići četnici su pleme Miljkovića zatvorili u jednu pojatu i zapalili te su nesretni ljudi uz grozne muke živi izgorjeli.

Za selo Kijevo nema se provjerenih podataka i ako je potpuno sigurno, da je to selo najgore stradalo i pouzdano se znade za 10 (deset) osoba, koje su zaklane. '.

Mjesto Vrlika i sela Zaseok i Vinalići teško su stradah, a službenih podataka nema, jer naše vlasti u nemogućnosti su, da prikupe podatke.

Gubitci našeg pučanstva mnogo su veći, nego što se je moglo dosada ustanoviti, te se u tom pravcu nastoji prikupiti točne podatke te će se Naslov o svemu izviestiti.

Moli se Naslov od 1—5, da se primjerno ukaže što obilnija pomoć u novcu i hrani za nastradala sela obćine Vrlika, koji svojom razvijenom nacionalnom i ustaškom svješću prednjače i štite ovaj kraj od najezde podivljalih četnika i daju svoje živote danomice bilo u borbi protiv partizana ili četnika.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan:
M. P. *Stanojević* v.r.

BROJ 304

IZVJEŠTAJ KOTARSKE OBLASTI DUBROVNIK OD 5. VELJAČE 1943. VELIKOJ ŽUPI DUBRAVA U DUBROVNIKU O AKCIJAMA PARTIZANA NA PELJEŠCU U STUDENOM I PROSINCU 1942. GODINE[1]

Priepis !

KOTARSKA OBLAST DUBROVNIK Dubrovnik, dne 5 veljače 1943 god.
Taj. broj: 63/43
Predmet: Izvješće o saznanjima iz
nađene bilježnice partizana Iva
Balđasari.[2]

VELIKOJ ŽUPI DUBRAVA

D u b r o v n i k

Savezno ovdašnjem dopisu Taj br. 44 od 24. I. t.g. dostavlja se izvješće dostavljeno od oružničke postaje Trpanj o saznanju iz bilježnice Balđasari Iva u sliedećem:

Osobe na području ove postaje, koje su zapisane u pronađenoj bilježnici jesu sliedeći:

Svetozar Benić Stjepanov, Veljko Ferlan, Stjepan Šeparović, Pepo Antunović, Ante Jozin svi iz Kune, Violić Ivo iz sela Potomlja, obćine Kuna, Kuzma Paušina Nikolin, iz Vrućice Donje, Srhoj Tomislav Jurin, Ante Suton Jurin, Pero Lozić Filipov, Ante Luković Markov, Bakalić sa nepoznatim imenom iz sela Vrućice Gornje.

Napried imenovani otišli su od svojih kuća ima duže vremena i pridružili se partizanima i čine razna kaznena djela na području ove postaje, jer su naoružani sa puškama, bombama i strojnicama. Od napried imenovanih javio se je samo Ante Suton talijanskim vojnim vlastima u Trpnju dne 29. ov. mj. t.g.

Talijanska ekspediciona vojna vlast, koja operiše na području postaje Trpanj u cilju čišćenja terena od partizana, napried imenovanim zapaljene su većinom kuće od strane iste, odveli im roditelje i članove obitelji kao taoce, gdje se sada nalazi u Janjini.

Iz pronađene bilježnice vidi se, da su i ostali nepoznati partizani sa napried pomenutim operisali na području postaje Trpanj i /*to* po selima Kune, Pijavičina, Potomja, Prizdrina, Županje Selo, Zakotarac, Golubinca, Košarini do, Zagruda, Oskorušno, Vrućica Donja i Gornja, Divna i Duba, dakle po svim objektima naseljenim na području postaje Trpanj.

Za dokaz dostavljaju se sliedeće činjenice u pronađenoj knjižici i to:

Dne 14. studenog 1942 godine zaista su napadnuta tri pričuvna domobrana postaje Trpanj od nepoznatih partizana idući za Kunu na putu između sela Vrućice Gornje i Zagrude—Oskorušna, koji su sva trojica razoružani, a dvojica ranjena i odnešeno 180.000.— Kuna i pošta zapljenjena, koja je nošena iz Trpnja za Kunu.

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 14/4—2. k. 259.

[3] Vjerojatno se odnosi na borca Pelješačke partizanske grupe.

Dne 17. studenoga 1942 godine odnesena je pošta i 54.000.— Kuna, koja je nošena iz Trpnja za Kunu između sela Vrućice Gornje i Zagrude—Oskorušna od partizana, a u kojem je napadu učestvovalo gore navedeni Ante Suton iz sela Gornje Vrućice, jer se baš njegovo ime spominje u napadu u pronađenoj bilježnici Iva Baldasari iz Janjine.

Istog dana u noći bili su prepilani brzojavni i brzoglasni stubovi na području ove postaje od partizana i neizključuje se mogućnost, da niesu u ovom napadu učestvovale gore navedene osobe.

Dne 29. XI. 1942 godine oko 17.30 sati bio je izvršen napad od strane partizana na mjesto Trpanj, kojom su prilikom ranjena dva talijanska vojnika, dva zarobljena i iste noći prilikom ovoga napada poginuo je partizan Mirko Satara iz Janjine, koji se spominje u bilježnici pronađenoj od partizana Ivana Ostojića iz sela Oskorušna područja postaje Trpanj i to nehatno misleći, da je talijanski vojnik, pošto se je poginuli Satara nalazio u .talijanskoj vojnoj odori i što nije dao odgovor na ugovoreni znak. Poslije ovoga napada kako se to u bilježnici navodi partizani su se povukli u selo Vrućica Gornja i prenoćili. Partizan Luković Ante iz istog sela pokisao do kože, kako je to u bilježnici napisano. Sutradan t.j. 30. XI. 1942 godine u čitaonici sela Vručice Gornje dobili dvije bijele kafe i ručak.

Dana 10. prosinca 1942 godine partizani su prenoćili u Kuni u klubu Kralja Tomislava, što se u bilježnici navodi.

Dana 16. prosinca 1942 godine bio je ples u selo Vrućica Gornja u znak proslave »Narodne Vlade« sastavljene u Bihaću, što je u bilježnici zapisano.

Dana 20. prosinca 1942 godine partizani su iz Orebića opljačkali materijal sproveli u selo Duba, područje postaje Trpanj, koji je slučaj pronađen i zabilježen u bilježnici.

Pored napried navedenog u pronađenoj bilježnici vidi se da su se partizani stalno kretali po pomenutim selima, vršili akciju i napade, teror nad pučanstvom i ubistva, noćivali, hranili se, držali zasjede i ostalo.

Ujedno se iz pronađene bilježnice vidi, da su imali logor u blizini sela Vrućice Gornje i gdje su najviše dolazili, jer su u ovom selu, kako se vidi imali najviše podrška od pučanstva, koje u ovom selu je sklono komunizmu.

Područje ove postaje još i do danas je ugroženo od partizana, jer je pučanstvo sklono komunizmu, a naročito se osjeća u Radnje vrieme, kada su Engleske i Amerikanske trupe preduzele veću ofenzivu u Africi.

Partizani se vješto kriju ispred ekspedicione talijanske vlasti i prebacuju se iz jednog mjesta na drugo u kojem pogledu pučanstvo im dolazi na ruku.

Potrebno bi bilo, da se izašalje naša vojska u većem broju i da ostane sve dotle, dok se područje ove postaje odnosno cieli poluotok ne očisti od partizana. Ujedno da se preduzmu mjere, da se vojni neposlušnici uhvate i sprovedu na vojnu vježbu, čiji je broj velik. Ovoj postaji za sada je nemoguće, jer na postaji ima mali broj ljudi. Dolaskom naše

vojske i preduzimanjem akcije od strane istih, povratilo bi se narodu povjerenje u državnu vlast, zaštitu i moć naše države.

Po učinjenim djelima gore spomenutim prema prikupljenim podatcima većinom je podnieto izvješće tome kotaru i ostalim mjerodavnim vlastima.

Za Dom spremni!

Kotarski predstojnik:
(M. P.) *M. Mamić,* v. r.

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA DUBRAVA
DUBROVNIK

Taj. broj: 523/43

Dubrovnik, dne 24 veljače 1943 god.

1) Obćem Upravnom Povjereniku kod »Superslode« — Sušak
2) Ministarstvu Vanjskih — Poslova — Zagreb
(za gosp. Dr. Bačića)
3) Ministarstvu Unutarnjih Poslova — Zagreb
(na ruke gosp. Pomoćnika Dra. V. Vrančića)
Cast mi je dostaviti Vam radi znanja.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana,

Podžupan:
M. P. *M. Mehičić*

BROJ 305

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA OTSJEKA POSUŠJE—IMOTSKI—LJUBUŠKI OD 7. VELJAČE 1943. O RASPOREDU JEDINICA NOV OKO IMOTSKOG[1]

ZAPOVJEDNIČTVO ODSJEKA
POSUŠJE—IMOTSKI—LJUBUSKI
Op. br. uredovno
dana, 7. II. 1943.

Predmet: Dnevno izvješće.

ZAPOVJEDNIKU III. SEKTORA
(6. DIVIZIJE)

Od 6. u 12. sati do 7. u 12. sati ništa osobito nije se dogodilo osim čarkanja na pojedinim posadama. Naša ophodnja upućena u pravcu Zagorja gdje se je sukobila sa jednom partizanskom ophodnjom (11. part) bez gubitaka i pozitivnog rezultata.

Po dobivenim podatcima jače partizanske grupe se prikupljaju oko postaja ovoga Odsjeka sa namjerom zauzimanja Imotskog s time da je jedna grupa upućena sjevero-istočno od Rakitnog u pravcu Grla—Svinjača; jedna grupa žena i djece u Kongoru; oko trista oboružanih na prostor Studena Vrela; kod Duvna jedan bataljon (navodno brojčano jak); Mosorska grupa[2] oko Studenaca i Aržana; Biokovska brigada[3] na prostoru zapadno Imotskog. Za očekivati skori napad na odsjek sa mogućim obuhvatom desnog krila istočno sela Rakitna u koliko nije posrijedi povlačenje partizana Crnogoraca prema Neretvi. Ove pridošle grupe
— na sjevernom pravcu potiču od bježećih grupa iz Glamoča i Livna.[4]

U svrhu olakšanja pritiska sa zapada i jugo-zapada predviđam, u koliko se situacija ne promijeni, akciju po zapovjedi koju prilažem. U svrhu potpomaganja ove akcije od strane talijanskog zrakoplovstva molim da ovo razviđa i eventualne kolone tuče oko Mesihovine i Duvna zatim na putevima zapadno crte Studenci—Rimski Put—selo Gudelji (tri km. južno Krivog Dola) — selo Podosoj.

Zapovjednik pukovnik
Šimić pk v. r.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII. arhiva NDH, reg. br. 45/9—1, k. 102.
[2] Odnosi se na Mosorski partizanski bataljon.
[3] Odnosi se na Četvrtu dalmatinsku NOU brigadu.
[4] Na ovom sektoru nalazila se Druga proleterska divizija ojačana sa Četvrtom dalmatinskom brigadom.

BROJ 306

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMISU OD 10. VELJAČE 1943. MINISTARSTVU UNUTRAŠNJIH POSLOVA NDH O SMRTI I POGREBU ČETNIČKOG VOJVODE ILIJE TRIFUNOVIĆA-BIRCANINA U SPLITU[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
Taj. broj : 319/43

Omiš, đne 10 veljače 1943

Predmet: Smrt četničkog vojvode
Ilije Trifunovića-Birčanina.

1) Obće Upravno Povjereničtvo kod višeg zapovj. tal. oružanih snaga »Sloveni j a—Dalmaci j a«

S u š a k

2) Ministarstvu unutarnjih poslova
Ured ministra
3) Ministarstvu vanjskih poslova
Odsjek za romanske zemlje
4) Glavnom ravnateljstvu za javnj red i sigurnost

Z a g r e b

U noći između 2 i 3 veljače 1943 g. umro je u Splitu prirodnom smrću Ilija Trifunović-Birčanin poznati četnički vojvoda i predsjednik Narodne odbrane bivše Jugoslavije.[2] — Poslije sloma Jugoslavije nastanio se je u Crnoj Gori, a prije godinu i po dana došao je u Split.

U Sphtu je razvio osobitu djelatnost pri organiziranju četničkih banda i za vrieme četničke pobune prošle godine vidno se je isticao u rukovanju četničkih akcija.

U zadnje vrieme u Splitu bio je živo aktivam četničkom promičbom, a naročito u svome glasilu, koji je izlazio u obliku letka »Krik iz jama« u kojem je otvoreno ustao protiv Ustaškog pokreta i navodnog njihovog klanja kao i proti partizana, te je sistematski nastojao stvoriti kod svojih pristaša, uvjerenje da je Ustaša i partizan isti protivnik samo zaogrnut drugim plaštem. Talijanski »II popolo di Spalato« donosi obaviest o smrti Ilije Birćanina u stupcu »Gradska kronika*' gdje veliča osobu istoga kao junaka i prvoborca za slobodu srpskoga naroda u prošlom ratu i kao borca u današnjem ratu proti boljševičke opasnosti.

Dana 4 veljače tg. sahranjen je Ilija Birčanin u Splitu uz sudjelovanje većeg broja četničkih prvaka i jednog odreda potpuno oboružanih četnika, što je naročito zapaženo i što se na poseban način komentira.

Iza liesa Ilije Birćanina zapažene su sliedeće osobe: Dr. Jakša Račić, prof. Alfirević, bivši upravitelj gimnazije u Sphtu i nedavni pokršćeni pravoslavac, Dr. Tomo Mimica, odvjetnik također nedavno pokršćeni

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 51/3—2, k. 259.
[2] Vidi dok. br. 333 i 342.

pravoslavac, braća Vrdoljak trgovci iz Splita i prof. Ante Cetineo također nedavno pokršćeni pravoslavac.

Smrt Ilije Birčanina u četničkim redovima izazvala je pitanje njegova nasljednika te se kao najozbiljniji kandidat spominju prof. Alfirević i pop Momčilo Đujić, vođa četnika iz Knina.

Radi bolje obaviesti citira se dopis jednog ozbiljnog i pouzdanog rodoljuba iz Splita, a koji glasi:

»Dne 3 veljače tg. preminuo je u Splitu četnički vojvoda Ilija Trifunović zvan »Birčanin«. U Savezu s njegovom smrti i pogrebom smatramo za rodoljubnu dužnost ukazati na neke činjenice.

1) Sve pripreme koje su izvršili njegovi pristaše i istomišljenici da bi sprovod ispao što bolje i po njih uspjelije, bile su toliko pretjerane, da su i talijanske vlasti bile prisiljene zabraniti i odrediti da se sprovod-pogreb obavi bez učešća njegovih pristalica. Međutim zabrana je dignuta i sprovod je obavljen dana 4 veljače u 2 sata poslije podne. Pogrebna povorka krenula je iz Starčevićeve ulice sastavljena od četnika, Židova i jugoslovenskih pristaša, do pravoslavne crkve. Kad je pogrebna povorka stigla u Marmontovu ulicu palo je nekoliko poklika: »Dole Hrvatska«, živila Srbija, Živio Kralj Petar II, Zivila Jugoslavija«. Ove je poklike nekolicina iz pogrebne povorke prihvatila. Pogrebna povorka je stigla do pravoslavne crkve, gdje je Birčanin položen. Pored njegova liesa prolazili su u počast: Židovi, četnici, te pristaše Jugoslavije. Toga dana izgledalo je, da se nalazimo u bivšoj Jugoslaviji, pa čak i više u samoj Srbiji.

2) Dana 5 veljače rano u jutro stigao je jedan sastav od oko 80 četnika u odori na tri kamiona. Ovi su odali počast Birčaninu i ostali u Splitu do 10 sati u jutro. U 10 sati su se ukrcali u kamione i otišli u nepoznatom pravcu. Za vrieme njihova odlaska jedna grupa četnika ispratila ih je poklicima: »Zivila Srbija, za Krst časni, Živio Kralj Petar II., Zivila Jugoslavija i doviđenja braćo u Splitu«. Među ovima se je istakao poznati jugoslaven Šafranko. Mrtvo tielo Birčanina ostalo je u crkvi i bilo je neopaženo otpremljeno u nepoznatom pravcu. Toga dana stigao j? zamjenik Birčanina, ime mu ne znamo, koji je nakon prote Urukala održao govor. U govoru je među ostalim rekao: »Ti Ilija, koji si doplovio ovim našim srpskim morem u naše ovdje srpske krajeve, putokaz si našem cilju i kunem ti se da ću do kraja tvoju i našu borbu dovršiti.« Time je dovršio njegov govor. Pali su zatim poklici: »Zivila Srbija, živio Kralj Petar, Zivila Jugoslavija«.

3) Treba navesti i imena onih Hrvata odmetnika, koji su prisustvovali pogrebu, a to su: Dr. Jakša Račić, prof. Cetineo, Dr. Curin, Dr. Kovačić, braća Vrdoljak, Dr. Vlade Matošić i brat mu Đorde, Koceić Šime, ing. Razmilović, te svi bivši policijski agenti. Draganja, Alfirević i još mnogi drugi antihrvati. Nemamo dovoljno vremena i prostora da sve učesnike ovdje navedemo, ah to ćemo učiniti drugom zgodom.

Prilike su u Splitu tako teške po Hrvatski živalj, da ih je vrlo teško opisati. Split je postao jedna velika tvornica, koja proizvađa najogavnije izmišljotine i sije mržnju na Hrvate i njegovu državu. Mnogobrojni Hr-

vati ovoga grada osjećaju se u neku ruku kao u čistilištu s velikom nadom, da će ove muke jednog dana prestati, a izdajice biti nagrađene zasluženom kaznom.«

Prilaže se priepis četničkog glasila »Krik iz jama« broj 11.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan :

M. P.

Stanojević v. r.

BROJ 307

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE CETINA U OMISU OD 11. VELJAČE 1943. OPĆEM UPRAVNOM POVJERENIŠTVU NDH KOD DRUGE TALIJANSKE ARMIJE O ZAUZIMANJU IMOTSKOG OD STRANE PARTIZANA[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
Velika Zupa Cetina
Taj. Broj: 361/43.

Omiš, dne 11. veljače 1943.

Predmet: Partizani zauzeli Imotski.

Obće Upravnom Povjemičtvu

kod Višeg Zapovjedničtva talijanskih oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«

S u š a k

Kotarska oblast Imotski spisom Broj: 40/43. od 11. veljače t. g. dostavlja:

»Dne 10. veljače 1943. partizani su zauzeli Imotski.[2] Napad je izvršen sa sjeverne strane oko 4 sata poslije podne upotrebom lakog i teškog oružja.

Napadači su pripadali grupi koja djeluje u okolici Livna i Duvna pojačana partizanima okolice Glamoča.

Naša posada povukla se je u 8 sati navečer nakon čega su partizani ušli u grad. Naša posada nije pružala naročiti otpor, jer je dobila naređenje da se povuče.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 28/3—1, k. 231.

[3] Imotski su zauzele jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 59 i 69.

Posadni zapovjednik nije dopustio pučanstvu da napusti mjesto i ako je to Kotarska oblast tražila. Kao posljedice toga pasti će kao žrtve istaknuti Hrvati u Imotskom. Kada se utvrdi izviestit će se naknadnim opširnim izvješćem.«

Dostavlja se radi znanja i daljnjeg postupka.

Za Dom spremni!

Zamjenik Velikog Župana
Podžupan

M. P.

Stanojević v. r.

BROJ 308

IZVJEŠTAJ VELIKOG ŽUPANA SINČIĆA OD 12. VELJAČE 1943. O OSNIVANJU TALIJANSKE KOMANDE DINARSKOG SEKTORA U KNINU I SURADNJI S GENERALOM GIANNUZZIOM[1]

Podatci **Vel.** Župana Sinčića, **12.** II. **1943.**

Stanje u Kninu 5. II. 1943. u znaku boljeg držanja talijanskog novog zapovjednika Gen. Gianuzzi-a, već od prije u Kninu, koji je do sada bio povućen **i** koji je u razgovoru rekao, da je politika Talijana, a osobito »oružanje u masi« (Sassarska divizija da je oko Knina naoružala 7.000 četnika po njegovoj izjavi, od kojih se je 2.000 četnika s puškama, dobivenim od Talijana već do 5. II. nalazilo kod partizana) bila kriva. On je bio posmatrač i prilično je otvoreno pokazivao svoje mnienje protiv politike Superslode i divizije Sassari (kod kojih je bio zapovjednik pješačtva), pa je bio držan u pozadini radi toga. Sada je postao zapovjednik novo uzpostavljenog Sektora Dinara (Settore Dinara), gdje ima četa iz divizije Sassari i Bergamo. Njemu su sada podređeni i četnici «-Divizije Dinara«. On je izjavio da mu je dužnost i da to tako smatra: poštivati hrvatsko vrhovničtvo i činjenicu, đa je Knin u Hrvatskoj. Da u takovom okviru želi odrediti svoj stav prema svima. Odmah je rekao (i to i izvršio), da ne želi vidili oružane četnike u Kninu. Stvarno se oni, od kada je Gianuzzi zapovjednik, na «-posto di blocco« razoružaju prije odlaska u grad, a u gradu im Carabinieri ne dozvoljavaju skupljanje u većim grupama, a i njihov ured («-Komandu«) premjestio je iz središta grada na periferiju (Primjećuje se, da Carabinieri mrze u Kninu četnike i obratno, a Carabinieri su s njima surovi). Gianuzzi izjavio je 5. II. da će u smislu svojih načela samo u tom pravcu djelovati i da će ili nešto postići ili morati otići. Izgleda međutim, jer je dodao »možda ću ipak otići«,

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 30/1—2, k. 259.

da on drži, da se zapovjednik korpusa u Splitu (Spigo) ne slaže s tim načelima. Gianuzzi se je podpuno složio s načelima Vei. Župana, da se četnici ne smiju upotriebiti u krajevima s hrvatskim pučanstvom, pa je on zato 10 dana odgađao četničku akciju prema Vrliki (tada su se i četnički vođe protivili toj akciji i molili Vel. Župana, da to pomogne i to iz razloga, jer nisu htjeli slabiti obranu svojih sela i jer su im ljudi nedisciplinirani, pa su htjeli izbjeći incidente). U momentu akcije protiv Vrlike izvršen udarac partizana iz Grahova na Strmicu, Golubić i Plavno imao je porazne posljedice za četnike, koji su se slabo borili. Oko 150 prešlo ih je partizanima. Obrana i usprkos 54 bunkera zatajila je, 30G četnika (boraca) ubijeno je u Strmici, a u Golubiću i Plavnom oko 120. Sela su skoro sasvim spaljena, a ubijeno je i nešto žena i djece iztaknutih četnika. U Knin je došlo njih 60 teže ranjenih, koje Talijani nisu odmah pustili u žicu. Nakon ovih događaja krive četnici Talijane, da su ih slabo naoružali i naredili akciju u Vrliku. Uslijed toga vlada nepovjerenje kod 'etnika, dok su Talijani počeli tvrditi, da su četnici slabi u borbi. Tomu je doprinjeo i udarac partizana na četnike u Gračacu, gdje su četnici imali oko 250 mrtvih boraca. Osim toga postoji još uviek veliki razdor između domaćih i pridošlih četnika, osobito radi vodstva. Dne 28.
I. 1943. javio je radio London, da su »četnički vojvode« Mane Roković, Vlade Novaković i Brane Bogumović, sada svi u Kninu na priedlog Draže Mihajlovića odlikovani »Ordenom Obilićeve zviezde s mačevima«. Uslied toga bilo je dan kasnije veliko čestitanje. Nerazpoloženje domaćih pravoslavaca oko Knina prema četničkom vodstvu raste stalno radi batinjanja i pljačkanja od strane stranih četnika u srpskim selima, a najviše radi traženja hrane, jer Talijani četnike jako slabo hrane. To se izražava na primjer u tome, da su sela, koja su do sada bila »četničke kule« (Biskupija, Orlić, Polača, Zrmanja, Otrić) prišla partizanima sa svim domaćim četnicima i da većina pravoslavnog pučanstva željno očekuje bilo koju regularnu vojsku da uspostavi red i sigurnost u tim krajevima, pa se u toj želji pojavljuju glasine o brzom približavanju njemačke i hrvatske vojske. Sada traže četnici od svakog pravoslavca da bi morao ići pod oružje, bar u toliko, da se povremeno smjenjuju na položajima, a oni se još uviek nadaju, da će Talijani sve naoružati, kad im budu javih, da su postavili nove jedinice. Pravoslavci u Kninu međutim to ne će, pa se skoro svi prave bolestnima, ali ini to četnici ne vjeruju, što sve izaziva međusobne sukobe. Obća parola pravoslavaca u Kninu je, da je sada Hrvatima najbolje.

Najbolje je uobće sada svima, koji su inače unutar žica te su svi, katolici i pravoslavci »izvan žica« više ih manje ugroženi i tako se i osjeća. Vel. župan je mišljenja, da je situacija u tom kraju podpuno zrela za dolazak hrvatske vojske, a to i u pogledu psihološkog raspoloženja većine pučanstva svih vrsti.

O partizanima postoje u Kninskom području glasine o svađi između vodećih, jer jedna struja zamjera vodstvu, da su se previše koncentrirali na jednom području, što je omogućilo napadaj na njih i njima nametnulo pravu borbu umjesto guerilskog rata. Njihov je plan navodno izbiti

na more i ako im to ne bi uzpjelo razpršiti se na sve strane probiti obruče i otići u malim grupama u razne daleke pravce (Dalmaciju, Sriem, Sloveniju, Srbiju, čak i Mađarsku) i produljiti guerilski rat. U Grahovu bilo ie oko 1. II. 4.000 naoružanih i na čitavom području do Sinja itd. oko 10.000.

BROJ 309

IZVJEŠTAJ VELIKE 2UPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 13. VELJAČE 1943. O VOJNO-POLITIČKOJ SITUACIJI U KNINSKOJ KRAJINI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA
V. T. broj: 10/271-43

Knin 13. veljače 1943.

Predmet: Politički položaj uobće — četnici nàpose.

ZAMJENIKU OBCEG UPRAVNOG POVJERENIKA,
VELIKOM ŽUPANU I STOZERNIKU
Grosp. D a v i d u S i n č i ć u

Z a g r e b

Na području ove župe i u Kninu obći položaj, koji je bio opisan u zadnjim izvješćima, sliedom događaja razvio se dalje kako sliedi:

U drniškom kotaru oružnička postaja u Ružicu, koja je bila uzpostavljena u jačini od oko 100 momaka, dana 4. veljače 1943 bila je prisiljena na povlačenje uslied jakog pritiska partizana. Sutradan je poduzeta akcija talijanske vojske u suradnji sa ustaškom pripremnom bojnom iz Drniša, pa su partizani nanovo potisnuti, ali pošto su se predvečer sve te snage povratile u Drniš, oružnička postaja u Ružiću toga dana nije uzpostavljena.

Dana 11. veljače 1943 ova oružnička postaja je ponovo uzpostavljena i poduzete su sve mjere, da se ista na tom mjestu održi. Inače u okolici Ružića sela Otavice, u Kljacima postoje i dalje odredi partizana i tu se situacija bitno nije izmienila.

Dana 3. veljače 1943 talijanska vojska iz Drniša je poduzela jednu akciju protiv četničke skupine u selu Zitniću, predvođene od Beader Drage pok. Stevana iz Zitnića. Talijani su jedan dio ovih četnika razoružali (njih oko dvadesetak sa Beader Dragom) a za koje su talijanske

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 3/7—1, k. 195.

vojničke vlasti imale podatke, da su oni krivci za pljačke, zlostavljanja i ubijanja hrvatskih seljaka iz okolnih sela. Sedmoricu su uhitili.

Talijani su htjeli još veći broj četnika razoružati, za koje su imali podatke, da su krivi za spomenuta zlodjela, ah ostali su pobjegli sa oružjem u planinu Moseć i tamo osnovali bez odobrenja talijanskih vlasti jedan odred pod nazivom »Štab Gorskih osvetnika iz planine« pod vodstvom Vojina Beadera pok. Ranka iz Zitnića. Preostali broj četnika, za koje su Talijani amali podatke, da se niesu ogriešili nad hrvatskim pučanstvom, talijanske vojne vlasti su ih ostavili naoružane pod vodstvom nekoga bivšeg iug. oficira za ime kojega niesam mogao da doznam.

Od toga vriemena pa do danas u onoj okolici niesu zabilježeni više kakovi incidenti.

U samom Kninu sada ima vrlo malo četnika i to većinom samo bolesnika, dok su svi ostali otišh i baš: jedna skupina prama Bos. Grahovu, druga skupina sa pravcem Strmice—Tiškovac—Drvar, treća skupina prama Zrmanji, a četvrta prama Gračacu.

Prema tome ni u Kninu, ni u Kninskom Polju, a niti u selima bliže kninske okolice sada nema oružanih skupina četnika. Jedino u Kosovu još uviek stoji jedna skupina oružanih četnika od oko 800 ljudi.

Sela: Biskupija, Orlić i Markovci još uviek se nalaze pod uplivom ne toliko jakih partizanskih skupina, koje dolaze i odlaze iz tih sela.[2]

Ovaj odlazak četnika iz Knina i kninske okolice je u vezi sa ratnim operacijama, koje talijanska vojska vodi protiv partizana. Ona skupina što je sa jednom talijanskom kolonom pošla prama Bos. Grahovu, nalazi se sada 4 km ispred Grahova na Jelinom Polju i tu čeka na naređenja, da pođe na Bos. Grahovo. Uglavnom je ova skupina stigla do ovoga mjesta bez odpora sa strane partizana. Ova će skupina tu čekati dok se Bos. Grahovu ne približi i druga kolona talijanske vojske sa nekim odredima četnika, koja je 9. veljače u noći krenula iz Plavna preko Tiškovca također za Bos. Grahovo. Doznajem, da su četnički odredi zapalili selo Tiškovac.

Od časa kad su četnički oboružani odredi povučeni iz Knina i neposredne okohce za gornje akcije, u Kninu i neposrednoj okolici je mirnije i ne čuje se za kakove incidente.

U vezi sa akcijom čišćenja partizana na području Zapadne Bosne i Like kod manjeg broja četnika je zavladao strah, da će dolazkom njemačke i hrvatske vojske oni biti razoružani i da će time propasti njihov plan, da u ciljeve namisli njihovog vrhovnog zapovjednika Draže Mihaljevića zadobiju u ruke jedan stanoviti teritorij pomoću kojega bi se dalje širili i stvorili tako reći državu u državi sa ciljem uzpostavljanja Velike Srbije. Većina međutim je uvjerena, da do razoružanja neće doći i da će oni ipak uspjeti, da poslie likvidacije partizana u Zapadnoj Bosni, na području Drvara, Bos. Grahova, Bos. Petrovca, Donjeg Lapca, Mazina i Bruvna da u glavnom oni ostanu gospodarima, pošto da su u tim krajevima skoro 100°/o pravoslavci i da se tamo neće uspjeti uzpo- ^ ta vi ti hrvatske vlasti.

[5] Odnosi se na dijelove Treće dalmatinske NOU brigade.

Dana 7. veljače 1943 održao je u četničkoj kancelariji u Kninu jedan sastanak jugoslaveski major Palošević, koji je i opunomoćenik u ovim krajevima Draže Mihaljevića sa četničkim vođama i sa predstavnicima raznih četničkih građanskih odbora. Tom sastanku je prisustvovao i naš povjerenik br. 1, koji je mene izviestio, da je Palošević između ostaloga kazao i sliedeće: da pozivlje sve i svakoga, da bez njegovoga naređenja nitko ne smije za sada što poduzeti protiv Hrvata ili Talijana, jer da sada oni imadu zadatak, da provedu borbu protiv partizana do njihova uništenja; nakon što budu obračunali sa ptarizanima, da će onda nastaviti borbu protiv Ustaša i protiv Države Hrvatske, a i protiv Talijana, u koliko ovi ne budu uviđavni i ne napuste ove krajeve; međutim da on drži prema obavieštenjima, s kojima razpolaže, da do ovoga zadnjega neće doći, jer da će Talijani prije toga sklopiti separatni mir sa Engleskom i svojevoljno napustiti ove krajeve; da je on na pokopu Vojvode Birčanina, koji je 2. veljače 1943 u Splitu preminuo, u svom govoru o tome nešto i kazao, kad je iztakao, da Split nije Talijanski, već da je Split Jugoslovenski, a da to svjedoče srbski grobovi, pa i grob Vojvode Birčanina.

Podovom pitanja stanova pravoslavnih izbjegllica u Kninu, kad je Paloševiću od prisutnih rečeno, da neki izbjeglice moraju seliti iz jednog vojničkog magazina je rekao, da nitko se nema seliti dok mu se ne dadu druge odgovarajuće prostorije, a neka i kotarski predstojnik, a i Veliki župan zapamte, da se nalaze u srbskoj krajini u Kninu. Nadodao je, da će kroz najkraće vrieme po očišćenju dotičnih krajeva od partizana svi izbjeglice vratiti svojim kućama u Bos. Grahovo, Drvar i Bos. Petrovac, a da se nitko ne začudi, ako on jednoga dana naredi, da se svi pravoslavci iz Knina izsele.

Ovo zadnje je povjerenik br. 1 shvatio, kao i svi ostali prisutni, da je Palošević kazao ciljajući na prije od njega istaknutu mogućnost otvorene borbe i protiv Hrvatske Države i protiv Talijana.

U pogledu Hrvata Palošević je kazao, da se sada mora nastojati što veći broj Hrvata sakupiti u četničke redove, a ove Hrvate, da će se smatrati kao i Srbe, a sve ostale da će se smatrati, da su protiv Srba, pa kao takovima s njima i postupati. Što se tiče uređenja države je rekao, da se neće dozvoliti, da Srbi i Hrvati budu pomješani, a da je granica srbskog područja rieka Kupa.

Ovaj govor Paloševića najbolje ilustrira, kojim duhom dišu svi ovi četnici, koji su se sakupili u ovim krajevima, da su oni po svojim namjerama i ciljevima čisto jugoslavenska vojska pod zapovjedničtvom Draže Mihaljevića i jugoslavenske vlade u Londonu.

To dokazuje i pismo »Bratu Vojvodi Dobroslavu Jevgjeviću« upućeno njemu u ime vojno-četničkih odreda bosanskih krajeva od Jove Kreco, Koste Mirkovića, Mile Stojakovića, Mile Bogunovića, Brane Bogunovića, Mane Rokvića, Voje Qošenovića, Gjure Plečaša, Pere Stojakovića i Srdić Dragana, a u kojem pismu se od Jevgjevića traži, da ishodi od ministra vojske, mornarice i vazduhoplovstva (Draže Mihaljevića) postavljanje zapovjednika raznih četničkih odreda u Bos. krajini.

Iz cieloga pisma su razvidne namjere i ciljevi ovih ljudi, koji nagovieštaju ne samo borbu protiv partizana, već borbu protiv svih neprijatelja srbskoga naroda, a da za takove smatraju i Nezavisnu Državu Hrvatsku, suvišno je isticati, kad se u pismu priznaju pod zapovjedničtvom Draže Mihaljevića, a pismo svršavaju sa riečima: Vjerom u Boga za Kralja i Otadžbinu.

Ovo pismo je bez datuma, a predato je Jevgjeviću u drugoj polovici siečnja 1943, kad je bio u Kninu. Ovo pismo mi je dao na uvid u konceptu naš povjerenik br. 1, te je doslovno prepisano, a koncept sam mu morao vratiti iz razumljivih razloga.

Ovo pismo Vam prilažem u ovjerovljenom priepisu.

U duhu pak rieči jug. majora Paloševića, koji je rekao, da se mora nastojati što veći broj Hrvata sakupiti u četničke redove, su četnici rasturivali u Kninu letak, koji Vam prilažem, a koji nosi naslov »U vojnoj Emisiji iz Londona rečeno je ovo na dan 14. siečnja 1943«, a u kojem letku se pozivaju domobrani, da pristupe u četničke redove, pod vodstvom Draže Mihaljevića i da budu spremni na akciju u času, kad će Engleska i njezini saveznici jurišati — kako se u letku kaže — prigodom velike savezničke ofenzive, koja se sprema.

I ovo dokazuje, što su i tko su četnici i koje su njihove namjere.

Ja sam ovaj letak sa talijanskim prievodom dostavio i gosp. Generalu Giannuzzi-u zapovjedniku Sektora Dinara u Kninu, radi znanja i da vidi i osvjedoči se, kako su četnici jug. vojska, a ne M.V.A.K., i da će se oni vrlo lako jednoga dana okrenuti protiv Talijana.

Prilažem Vam nadalje i letak četnika »Krik iz Jama« br. 5 od 30. XII. 1942 u priepisu, a iz kojega se također vidi stav ovih četnika i njihove planove, kao i letak pod naslovom — »Ko su jugoslavenski komunisti, šta su do sada uradili i šta oni hoće«.

Obzirom da su svi četnici iz ovih krajeva, i domaći, kao i Hercegovci, kao i oni iz Bosne, koji su se okupili oko Knina, sve četnici Draže Mihaljevića, neophodno je potrebito pa treba tc tražiti i postići, da oni, kad budu dovršene operacije čišćenja protiv partizana u Zapadnoj Bosni, Liki i Dalmaciji budu razoružani i tako uklonjena pogibelj daljnjih zapletaja, jer ako ove skupine četnika oboružane budu poslie toga stajale u Bos. Petrovcu, u Bos. Grahovu, u Donjem Lapcu i drugim mjestima, sve u krajevima gdje je pravoslavno pučanstvo u ogromnoj većini, dogodit će se, da će oni nastaviti svojom akcijom protiv Nezavisne Države Hrvatske, prikupljati i oboružavati druge ljude, pa bi jednoga dana u svim tim krajevima mogli imati istu situaciju, koju su tamo bili stvorili partizani t.j. da bi iz tih krajeva hrvatske vlasti bile uobće onemogućene i da bi na tom području jedini gospodari bili četnici sa svim posljedicama.

U velikoj većini pravoslavno pučanstvo kninskog kotara je ogorčeno protiv četnika, jer osobito od kad su ovamo došli Hercegovci je to pučanstvo bilo također pljačkano i zlostavljano, pa kad bi sada u Knin došle jake oružane snage hrvatske vojske, to bi bio najzgodniji čas, đa se to pučanstvo podpuno odvrgne od četnika i predobije za našu Državu,

jer kad bi tu bile naše jake oružane snage, to pučanstvo bi se osjetilo zaštićenim od četnika, pa kako je to pučanstvo željno mira, podpuno bi se priklonilo našoj vlasti.

Napomenuti mi je, da i ako sam u početku izviešća naglasio, da je sada u Kninu i neposrednoj okolici zavladalo smirenje, da je tomu razlog što su ovih dana četnici odavle uklonjeni radi vojničkih akcija protiv partizana, ali sam uvjeren, da ćemo se vratiti na staro čim se četnici vrate u Knin i okolicu.

Radi svega toga, kao i radi zaštite hrvatskog pučanstva potrebito je da usliedi ono što se od davna tražilo t.j. da u Knin budu upućene jake naše oružane snage.

Dana 7. veljače 1943 po naređenju gosp. Generala Giannuzzi-a uhićeni su u Kninu od domobranske patrole sliedeći vojnici:

1) Ćurko Ive I. Antin; Ćurko Ive II. Antin; 3) Ljubičić Slavko Krstin; 4) Krvavica Bepo pok. Jakova; 5) Krvavica Ante-Iculin; 6) Matković Josip Nikin; 7) Grgić Ljubo Ivanov; 8) Milić-Strkalj Dečan, sin Dr. Ante; 9) Firal Joso Ivan; 10) Firal Ante Ivin; 11) Laća Ivo Josin; 12) Laća Frane Josin; 13) Dadić Ivan Ivanov i 14) Živković Ade pok. Ivana; a od talijanske patrole: Martinović Mile Ivanov i Radić Domoboj, avijatičari na dopustu u Kninu. Razlog uhićenja bi bio, da su sumnjivi komunizma.

Domobranski Mjestni Zapovjednik dopukovnik Matija Huber je na zahtjev Talijana dopustio, da svi ovi vojnici budu predani Talijanskim karabinjerima radi iztrage. Dana 9. veljače 1943 Talijani su osim 4 domobrana sve ostale predali Domobranskom Mjesnom Zapovjedničtvu. Ovo je neke pustilo na slobodu, a neke pridržalo u zatvoru radi vođenja izviđa.

Ja sam V.T. 63/43 od 11. veljače 1943 upozorio Domobranskog Mjestnog Zapovjednika, da prema Zagrebačkom Sporazumu od 19. VI. 1942 za postupak i suđenje hrvatskim vojničkim osobama su izključivo nadležni samo hrvatski vojnički sudovi te ga uputio, da traži od Mjestnog Talijanskog Zapovjednika, da mu za daljni postupak preda i ostale domobrane.

Domobranski mjestni zapovjednik se obratio sa gornjim zahtjevom na zapovjedničtvo sektora Dinare, pa mu je obećano, da će mu i ostali domobrani biti izručeni, ali to do sada još nije usliedilo.

Za Dom *spremni!*

Podžupan:

M. P. *Ante Vatavuk* v. r.

Dostavljeno:
Poglavniku Nezavisne Države Hrvatske
Poglavnikovom Glavnom Stanu
Ministru unutarnjih poslova
Ministru unutarnjih poslova, gl. rav. za jav. red i sigurnost
Ministru vanjskih poslova
Pomoćniku Ministra Pred. — Drž-Tajnika
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost

Obćem Uprav. Povjereniku kod »Supersloda«
Doglavniku — Postrojniku

P.S.

Upravo kad sam zaključio ovaj izvieštaj, došao je k meni zapovjednik Krilnog oružničkog zapovjedničtva u Kninu gosp. satnik Bratanić Ivo, koji se netom vratio iz Drniša sa službenog putovanja, te me je usmeno izviestio o sliedećem:

Dana 10. veljače 1943 u 10 sati po naređenju tal. zapovjedničtva u Drnišu, koje je naumilo jednu vojničku akciju u svrhe uzpostavljanja četničke komande u Baljcima, kotara Drniš, došli su u selo Otavice oko 500 naoružanih četnika (svi domaći) iz Kosova i nešto iz okolice Knina, a s njima je bio i pravoslavni pop iz Drniša Sunajko; iz Otavica su prosliedili za Gradac, Mirlović Polje i Ružić. U svim ovim hrvatskim selima, a najviše u Otavicama su se izvjesno vrieme zadržali, pa su redom pljačkah sve hrvatske kuće i učinili mnogo štete. Zlostavili su pak samo jednu ženu u Otavicama, a ostalima su prietili paležom i klanjem.

Sa četnicima nije bio nitko od Talijana, a niti po naredbi »Superslode« je za tu akciju bio pozvan koji predstavnik naših vlasti.

Radi ovoga ću uložiti protest kod zapovjedničtva sektora Dinare u Kninu, pa molim, da se intervenira i kod Superslode, da se zabrani četnicima pohode u hrvatska sela, jer i nakon protesta uložena od gosp. Velikog Župana prigodom pohoda sela u mjesecu siečnju sa strane četnika, a i nakon obećanja zapovjednika sektora Dinare, da se to više neće dogoditi, eto ponovno se je takav slučaj dogodio.

Od povjerenika br. 2 iz Kosova mi je sad javljeno, da se u Kosovu provađa neka organizacija pod imenom »Crna ruka«, a koja je predvođena od Radić Sime (sadašnjeg zap. četničkog bataljona u Kosovu) i Ćosić Ljube, obojice iz Kosova. Svrha ove organizacije je da kad za zeleni šuma, da će crnorukci pobjeći u šume i odatle upadati u hrvatska naselja, paliti imovine Hrvata i ubijati Hrvate.

O ovoj nakani i osnivanju ove nove organizacije obaviestit ću zapovjednika talijanske vojske, tražeći da se vođe uhite.

Za *Dom spremni!*

Podžupan:
Ante Vatavuk v. r.

BROJ 310

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 7. DO 13. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJIMA VELIKIH ZUPA CETINA, DUBRAVA, BRIBIR I SIDRAGA[1]

I. PRILIKE U VELIKOJ 2UPI CETINA

1. Napadaj Talijana na seljake u Podi. Ministarstvo unutarnjih poslova dostavilo je 10. siečnja 1943. izvještaj kot. oblasti u Sinju u kojemu se kaže, da je 4. prosinca 1942. talijanska vojska prolazeći kroz mjesto Podi kod sela Turjaka, obćine Sinj, zaustavila i legitimirala jednu skupinu seljaka, koji su se vraćali kući sa samljevenim brašnom. Kada su se seljaci udaljili oko 50 koraka talij. vojnici su na njih otvorili vatru, neke od njih ranili, a neke ubili. Dvojica seljaka koji su ostali nepovređeni podigli **su se, ali** se je **u** to vratio jedan vojnik i na njih opalio 2 revolverska metka od kojih je ranjena seljakinja Marković Ana.

Nakon kratkog vremena Talijani su se vratili i gledali tko je od ranjenika na životu i kada su našli živog Galić Ivana postavili su ga uz jedan kamen i ustrielili, a nakon toga bacili još i jednu bombu među ranjene seljake. Sve vreće s brašnom natovarili su na samovoz i odvezli sobom, uzevši k tomu od poginulih još i jedan vjenčani prsten i jednu ogrlicu.

Talijani su nakon ovoga nastavili sa krstarenjem po okolici i kod toga naišli na Križanović Stjepana Ivanova, koga su na mjestu ubili, a majku mu Mandu teško ranili u glavu.

Prema izjavama očevidaca vojnici su ovo uradili po zapovjedi jednog častnika, koji im je naredio »tutto ammazzare«.

Prema naknadnom izvještaju kot. oblasti u Sinju zapovjedničtvo taiij. vojske u Sinju je bilo naredilo da se postave straže u predjelu mjesta Podi kako bi se spriečilo dopremanje živežnih namirnica partizanima imajući obaviest da ih snabdjevaju seljaci iz Turjaka, Krušvara i Dugopolja. Prema tvrđenju zapovjedničtva talijanske vojske izvršeno je gornje ubistvo radi toga, što su se ubijeni i ranjeni seljaci, na poziv da stanu, dali u bieg.

Kot. oblast izvješćuje da se iz sela Dugopolje, Turjak i Krušvar znatan broj mještana odmetnuo u partizane.

I. 926.

2. **Talij. vojska u Trilju izplaćuje rekvirirane volove.** Prema dopisu Ministarstva unutarnjih poslova od 4. veljače 1943. izvjestila je kotarska oblast u Sinju, da je zapovjednik talijanske vojske u Trilju naredio izplatu volova, koje je talij. vojska **u** pomanjkanju mesa bila rekvirirala od navedenih seljaka.

I. 929.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 10/4—1, k. 91.

3. Izvještaj. Velika župa Cetina izvješćuje 28. siečnja 1943:

Noću od 18—19 siečnja partizani su posjekli sve brzoglasne stupove na putu od Malog Rata do Krila u duljini od 5,5 km u kotaru Omiš, zatim 92 brzoglasna stupa u obćini Klis, te 13 željezničkih brzoglasnih stupova u blizini sela Dicmo u kotaru Sinj.

Talijanska vojska iz Klisa i Splita zapalila je 15 kuća sa svim namještajem i živežnim namirnicama u obćini Klis, kotar Omiš, s razloga što je ranjen mehaničar Mornar Ivan, radnik kod tvornice Majdan, a napadač je rodom iz opustošenog sela. Ukupna šteta iznaša preko 2,000.000.— kuna.

Dana 21. siečnja upalo je oko 50 naoružanih partizana u selo Krušvar kotar Sinj, gdje su seljaku Zupa Duji odnieli 100 kg pšenice, 400 kg kukuruza i 61 kg. suhog mesa, zato što je dao sina u ustaše.

Noću između 23—24. siečnja napala je jedna skupina partizana oružničku vojarnu u Kučićima, obćina Omiš. Među oružnicima bilo je 4 ranjena.

I. 964.

4. **Talijanski povjerenik na Hvaru.** Iz izvještaja Velike župe Cetina minsitarstvo unutarnjih poslova vidi se, da talij. vlasti nisu pismeno obaviestile naše vlasti o imenovanju povjerenika na Brač i Hvaru nego da **je** general Piazoni ustmeno obaviestio Velikog župana još u rujnu 1942 da će imenovati jednog zapovjednika za Hvar i Brač radi jedinstvenosti rada, a za vrieme protupartizanskih poduhvata. Međutim iako ovih podhvata uobće nije bilo, ovaj je zapovjednik ipak vršio službu kočeći rad naših vlasti, mješajući **se** u pitanje odkupa ulja i zatvaranja radnja. Velika župa prima ovog zapovjednika ko činjenicu, povezanu s ovlastima **koje** talij. vlasti u obalnom pojasu imadu, gdje su im podređene sve naše građanske vlasti i da to treba izpravno shvatiti.

I. 882.

5. Spor Obćeg upr. povjereničtva sa Superslodom radi slučaja na Hvaru. O. U. povjereničtvo javlja 3. II. pod taj. br. 1082 sliedeće:

Povjereničtvo je prilikom represalija odnosno talijanske kopnene ekspedicije na Hvaru[2] protiv sela kod Starigrada (Dol Sv. Ane, Vrbanj, Vrboska, uništenje 32 kuće u Dolu, 4 mrtva, 210 kuća uništeno i 20 teško oštećeno, 2 mrtva u Vrbanju, 10 težko oštećenih kuća u Vrboski, sve bez borbe s partizanima) tražilo od Superslode, da se spreče takove mjere, jer su tim težkim udarcem ne samo uništene kuće i ubijeni nedužni, dok su se krivci nepovrieđeni povukli, već se takvim načinom postizava i samo osiromašenje seljaka i njihovo bjegstvo u red partizana — što nije u zajedničkom probitku — mjesto da se pogode pravi pobunjenici, te da se zaštite probitci miroljubivog pučanstva protiv pobunjenika jer su žrtve obično nevini, koji su ostali kod kuće, pošto su mislili da se nemaju česa bojati. Povjereničtvo je tražilo objašnjenje za događaje. Na ovu predstavku nije još primljen odgovor, ali je Povjereničtvo 27. I. o.g. dopisom, na poticaj ministarstva vanjskih poslova, saobćilo Superslodi, da ministarstvo narodnog gospodarstva namjerava poslati u Dol, Vrbanj i

[1] Vidi dok. br. 125.

Vrbosku na Hvaru, koji su »toliko pogođeni savezno operacijama, izvršenih od talijanskih oružanih snaga prvih dana tekućeg mjeseca«: 3 vagona kukuruza za prve potrebe pučanstva, pa se po nalogu Ministarstva vanjskih poslova moli Supersloda, da olakša slobodan prievoz i podjelu, koju će izvršiti kot. predstojnik u Starigradu.

Na ovaj dopis usliedio je 1. II. 1943. od Superslode oštar odgovor sliedećeg sadržaja:

»Odbijam, a da ne uzimam u obzir predložene mjere, Vaš list od 2. I. br. 604, pošto sadrži frazu »toliko pogođene u savezu s operacijama, izvršenim od talij. oružanih snaga prvih dana tek. mj.« (»tanto colpite in dipendenza alle operazioni eseguite da FFAA. italiana nei primi giorni del mese corrente«), koja bi bila opravdana samo onda, ako bi talijanske oružane snage umjesto da su savezničkoj Hrvatskoj i da proliju svoju krv za nju, pripadah neprijateljskoj državi i prema tome postupile.«

Dodaje se: »Saobćujem vam tom prilikom da će se ovo zapovjedničtvo, dok ne dobijem objašnjenje u tom pogledu i izraz Vašeg žaljenja radi fraze, koja je u pitanju i koja se ne može kvalificirati (inqualificabile), suzdržati od odgovaranja na saobćenje toga Generalnog Povjereničtva.«

II. PRILIKE U VELIKOJ ZUPI DUBRAVA

1. Djelatnost partizana u Točioniku. Prema izvještaju velike župe Dubrava od 2. siečnja 1943. prebacilo se **je** oko 25 partizana nakon izvršenih nedjela na Pelješcu u Točiniku (između obćine Slano i Ston). Pošto su seljaci odmah obaviestili vlasti o njihovom dolazku, organizirana je milicija i oružničtvo, koji su stali obsjedati partizane. Ovime je ipak uspjelo pobjeći i lađama se prebaciti natrag na Peleješac. Jedan partizan je poginuo a jedan je ranjen dok je živa uhvaćena Marija Radeljević, studentica agronomije iz Dubrovnika. Istu su od naših oružnika preuzele talijanske vojne vlasti s većom svotom novca (oko 17.000 kuna) i znatnim promičbenim materijalom.

I. 928.

[...]

BROJ 311

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA MORNARICE NDH U ZAGREBU OD 18. VELJAČE 1943. GLAVNOM STOŽERU MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA O ZAPLIJENI MOTORNOG JEDRENJAKA »EUROPA« OD PARTIZANA U PODGORI[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO HRVATSKE MORNARICE
POMORSKO-REDARSTVENI ODJEL
R. Broj 3717

Zagreb, dne 18. veljače 1943.

Predmet: Motor, jedrenjak Europa
zaplienjen od partizana u Podgori.[2]

1) GLAVNOM STOŽERU MINISTARSTVA ORUŽANIH SNAGA
(Izvještajni odjel)

2) MINISTARSTVU NARODNOG GOSPODARSTVA — Glavno
ravnateljstvo za promet i jevne radove —
Odsjek za pom. i rieč. brodarstvo

Vlastnik motornog jedrenjaka »Europa« Ljubetić Mihovil iz Sutivana podnio je Lučkom poglavarstvu Supetar 25 siečnja t.g. podnesak sliedećeg sadržaja:

Dne 1 siečnja t.g. krenuli smo sa m/b »Europa« za Supetar, sa teretom hrane. Brodom je upravljao Mate Rudolfi pok. Bože iz Sutivana, šofer Ljubetić Ivan, mornar Petar Ljubetić, a na brodu je bio i mali Mihovil Ljubetić Ivanov. Na brodu je bilo deset putnika sa raznom hranom. Ukupno je bilo hrane okolo 12.000.— kg. Vrijeme je bilo južno i kišovito, tako da je vidik bio veoma slab na moru. Okolo 11.20 sati bilo smo prema Podgori u udaljenosti od prilike 5 i pol morskih milja od obale. U kišnom oblaku kapetan i nekoji putnici u udaljenosti od kojih 150 m. opazili su čamac sa desne strane broda, vidjevši gdje desetak ljudi iz čamca mašu da krenemo brodom prema kraju. Na prvi mah mi smo produžili naš pravi put i na lievo. Najedanput je prema nama sa istog čamca motornog upravljena strojopušćana i puščana paljba, usljed čega smo bili prisiljeni da stanemo, jer su putnici stali zapomagati. Motorni čamac sa partizanima je najurio na naš brod i naređeno je kapetanu da vozi sa brodom u Podgoru, jer će u protivnom pucati, a kroz to vrijeme su partizani vazda držali puške uperene prema nama na brodu. Tako praćeni motornim čamcem prispjeli smo u luku Podgoru u 12 sati.

Istu večer su započeli sa izkrcavanjem hrane i kapetanu saopćili da je brod zaplienjen. Prije ovoga zaplienili su i 4 druga broda, koje su

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/5—1, k. 256.
[2] Vttdi dok. br. 127, 128 i 132.

kasnije pustili nakon što su hranu iskrcali. Kapetan Mate Rudolfi pušten je sutra dan, a dva člana posade, koji su ujedno i vlastnici broda bili su zatvoreni. Prilikom zračnog napadaja na Podgoru bili smo pušteni da se sklonimo van mjesta, koju smo priliku iskoristili i pobjegli prema Makarskoj i to 7. I. 43. Sutra u jutro smo se prijavili gosp. ustaškom logorniku Alaču, koji nas je uputio kući.

Ovim oduzimanjem broda ostale su bez zarade i kruha 3 obitelji sa 18 članova, pošto smo se svi sa zarađivanjem od broda prehranjivali. Motorni brod je vrijedan okolo 2,000.000.— Kn. Osim toga izgubljeno je novaca, hrane i ostalog u vrijednosti okolo 100.000.— Kn, kao i naša zarada ovog putovanja.

Od italijanske vlasti u Supetru bili smo po ovome predmetu ustmeno po povratku iz Makarske ispitani.

Gornju prijavu donašam Naslovu do znanje.«

Prednje se dostavlja na znanje.

Zamjenjuje zapovjednika
M. P. komodor *Angeli*

BROJ 312

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 14. DO 20. VELJAČE 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJIMA VELIKIH 2UPA CETINA, DUBRAVA I BRIBIR I SIDRAGA[1]

1. PRILIKE U VELIKOJ ZUPI CETINA

[...]

2. **Prilike u obalnom području.** Prema jednom izvješću organa za promičbu od 4. veljače 1943. stanje na nekim područjima obale je sliedeće:

U siečnju su Talijani na zapadnom dielu otoka Brača imali vojničku i političku vlast, dok su iztočni dio prepustili partizanima. Slično je i na otoku Hvaru.

Područja između Gradca i Makarska kao i između Makarske i Omiša su podpuno u rukama partizana, a stanovnici sela u tim krajevima, dielom iz straha podložni partizanima.

U samoj Makarskoj vlada mir i red. Kada su Talijani napustili Makarsku, napustili su iztaknuti simpatizeri partizana također Makarsku.

Kotar Metković stoji politički najbolje, ali je isti u vojničkom i političkom pogledu jako zanemaren, iako je Metković danas kao čvorište prometa, radi vladajućih prilika, vrlo važan.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH. reg. br. 7/5—1, k. 256.

Stanje vojske je: Imotski 2.000 ustaša, Makarska oko 600, Omiš 40 i Zadvarje oko 300 Ustaša.

Nov. 1033.

[• • •]

3. **Premetačina izvršena po talij. oružanim snagama u Ravnom.** U vezi s već poznatim događajima o vršenju premetačine po tal. oružanim snagama, dostavila je velika župa Dubrava dopisom od 6. veljače 1943. još sliedeće naknadne podatke:

Dana 17. prosinca 1942. oštećena je željeznička pruga po nepoznatim osobama između Ravnog i Velje Međe, uslied čega je iskočio iz tračnica vlak kojim se je vozila jedna skupina četnika upućena od talij. vojnih vlasti na čišćenje navodno u sjevernu Dalmaciju. Tom prigodom nije bilo nikakovih ljudskih žrtava, a i šteta je bila neznatna, te sve govori za to, da su djelo počinili sami četnici, kako bi na taj način spriečili svoj odlazak.

Međutim talijanske vojne vlasti osumnjičile su za ovo djelo mješćane Hrvate iz Ravnog i počele provoditi iztragu. Pregledavane su kuće i traženo oružje. Kod nekih ljudi su našli puške i ti su odmah bili zatvoreni i preslušavani. Kod drugih opet nisu našli nikakovo oružje, ali su ih svejedno pritvorili. Posljedak tih talij. premetačina bio je taj, da se je veći broj ljudi iz Ravnog našao u zatvoru od kojih su neki poslije nekoliko dana pušteni. Prema istom dopisu ostali su u zatvoru još petorica ljudi za koje su talij. vlasti saobćile, da će biti obtuženi pred ratnim sudom zbog nedozvoljenog držanja oružja i municije.

I. 1085.

III. PRILIKE U VELIKOJ ZUPI BRIBIR I SIDRAGA

[...]

3. Stvaranje oružanih postrojbi na području velike župe. Prema izvještaju velike župe Bribir i Sidraga od **4.** veljače **1943.** u Drnišu se organizira ustaška priprema za borbu protiv partizana. Jedna satnija ove pripreme već uspješno djeluje protiv partizana u pravcu sela Ružić **i** Gradac, prema Svilaji. Ova satnija ostaje kao stalna posada u mjestu Ružić. U pripremu se već prvog dana prijavilo **260** organiziranih ustaša. U Promini se također organizira ustaška priprema uz pristanak Talijana, tako da su prominska sela sada dobro zaštićena. Nedavno je priprema u Promini spriečila pljačku četnika kod čega je poginuo jedan četnik.

Prema istom izvještaju Velikog župana Talijani su spremni naoružati osim ustaške pripreme u Drnišu, još daljnjih **500** Hrvata katolika na području velike župe u Kninu u obliku pričuvanog oružničtva. Za stupanje u pričuvno oružničtvo već se je do sada javilo **861** osoba. Talijani podupiru naoružavanje hrvatskih postrojbi u navedenim krajevima još iz razloga što je kod njih nastupilo veliko razočaranje i nepovjerenje prema četnicima.

I.T. 34.

4. **Djelatnost četnika i partizana na području velike župe.** Veliki župan u Kninu izviestio je dopisom od 4. veljače 1943. da su mu Talijani saobćili da je 2000 četnika naoružanih po Talijanima s oružjem prebjeglo partizanima, te da su četnička gniezda Plavno, Strmica i Golubić pred nekoliko dana pali **u** ruke partizanima,[2] jer se četnici nisu htjeli boriti. Strmica je obkoljena bunkerima, koje su talijani ostavili četnicima a ipak je nakon kratke borbe pala **u** ruke partizanima makar ju je branilo oko 800 četnika.

Talijanski general Giannuzzi kazao je velikom županu da se s talijanske strane mnogo pogriešilo u pitanju četnika i da pošto se je loše započelo da moraju uslijediti loše posliedice.

Talijanska vojska zauzela je od partizana Strmicu. Partizani sakupljaju veće snage oko Bos. Grahova, gdje se nalazi i njihov vođa Tito. Izgleda da tu imaju namjeru organizirati odlučan otpor.

I. T. 35.

[• • •]

BROJ 313

ZAPISNIK O SASLUŠANJU POSADE MOTORNOG BRODA »VICENCE S« OD 1. OŽUJKA 1943. O NAPADU PARTIZANA NA BROD KOD PODGORE I ZAPLIJENI TERETA KUKURUZNOG BRAŠNA[1]

Z A P I S N I K

Sastavljen dana 1. ožujka 1943. godine u pisarnici
Lučkog poglavarstva Makarska

Pozvan pristupi g. Skansi Ante pok. Ante iz Sumartina rođen 1906 po zanimanju pomorac, zapovjednik i vlasnik motornog broda »Vicence S«[2] ex »Rudnik-« luke pripadnosti Sumartin zastave talijanske, te po predmetu napada prema Drašnicama izjavljuje slijedeće:

28. veljače t.g. donio mi je talijanski dočasnik isprave i naredio mi je da iz Makarske isplovim u 05,00 sati kako bi prihvatio brođopratnju koja putuje u jutro iz Sumartina. Ja sam iz Makarske otputovao u 05.30 sati dana 1. III t.g. i uputio se ravno van u kanal. Nakon vožnje od prilike jednog sata okrenuo sam brodom prema Sućurju. Po prilici kada sam došao na visinu Podgore opazio sam da je iz Makarske izašao talijanski minopolagač »Uglijano« i u isto vrijeme čuo pucanj strojnica sa kraja. Na ovaj pucanj sam okrenuo brod prema otoku Hvaru i vidio sam jedan brod da se približava mom brodu.

[2] Vidi dok. br. i5. 55, 173 1 175.

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NDH, reg. br. 56/4—2, k. 92.

* Akciju su izvršile jedinice Mornaričkog odreda.

Nakon pucnjave iz strojnica čuo sam detonaciju topa i pred brodom oko 30 m. u more pala je jedna granata ili nešto slično tome, iza ove je pala još jedna pozadi krme oko 20 m. Pucanje je trajalo još neko vrieme ali kugle su padale dalje. Videći da prieti opasnost brodu i ljudima kao i pratiocu tereta tajniku obćine Gradac bio sam primoran zaustaviti brod i pitao sam njega što ćemo činiti. On je odgovorio da učinim sve za spašenje života. Brod koji se približavao mome brodu i došao na nas i naredio mi da vozim u Drašnice. Kada smo došli u Drašnice odmah su stali izkrcavati teret oko 45 kvintala. Osim toga su od brodskih stvari digli jedan novi kišni pokrivač za teret, jedan dalekozor, jedne mornarske čizme a moguće i još štogod jer sad nisam u stanju da to ustanovim. Kada su sve izkrcali i onda mi naredili da mogu odputovati kuda mi je volja. Obćinskog tajnika iz Graca zaustavili su u Drašnicama dok po izkazima ne ustanove za koga je bila roba određena. Odmah sam odputovao iz Drašnica i pravo se uputio prema talijanskom minopolagaču »Uglijano« i prijavio slučaj i rekao mu da putujem u Makarsku nakon čega je i i sam stigao u Makarsku.

Koliko je bilo ljudi na brodu koji

Vas je pratio i kako su s vama postupali?

Na brodu je bilo pet ljudi naoružani sa strogim postupkom i cielo vrieme puške su držali uperene na nas. Njihov postupak prema nama u početku bio je strog a kasnije su nam rekli da nam se neće ništa dogoditi.

Da li ste koga od napadača prepoznali

i da li znate odakle su?

Od napadača nisu mi poznati ni jedan, a jedan od njih kada smo rekli da je hrana za Gradac rekao je, ja sam iz Gradca, a obćinski tajnik ga pozna.

Da li imate još šta kazati?

Nemam. *Ante Skansi* v.r.

Saslušao

Ivo Rendić Miočević v. r.

Zanisnik sliedi

Pozvan pristupi Stančić Josip Ivanov rođen u Sumartinu godine 1908 po zvanju pomorac kormilar sa motornog broda »Vicenco S« ex »-Rudnik« **p.** Sumartin.

Jutros oko 05,30 sati odputovali smo iz Makarske za Gradac. Iz Makarske smo putovali pravo prema otoku Hvaru i nakon poprilici oko jednog sata okrenuli smo prema Sućurju. Na visini Podgore čuli smo da puca strojnica a iza toga jaka detonacija ili topa ili bacača mina. Nedaleko kugla je pala u more a dvije blizu broda i to jedna izpred pramca a jedna izpred krme. Odmah smo krenuli brodom prema otoku Hvaru ali u tom smo opazili jedan motor koji ide prema nama sa lieve strane. Sa motora su nam naredili da idemo u Drašnice. Kada su nas izkrcali rekli su nam da putujemo jer može nastati pucanje. Mi smo na putu vidjeh dok smo došli u Drašnicu talijanski minopolagač, a siguran sam da je on i nas mogao vidjeti. Kad smo odputovali iz Drašnica bili smo

iza njega i on nas je dopratio do Makarske bez da se približio Drašnicama.

Jeste li koga poznavali na motoru?

Nisam nikoga

Saslušao *I. Stančić* v.r.

Ivo Rendić Miočević v. r.

Zapisnik sliedi.

Pozvan pristupi g. Cvitanović Petar Jakovljev rođen u Sumartinu godine 1917 po zanimanju pomorac šofer na motornom brodu »Vicenoo S« ex »Rudnik« p. Sumartin.

Jutros smo u 05,30 sati odputovali iz Makarske za Gradac tako da smo u početku pravo vozili prema otoku Hvaru. Nakon jedan sat vožnje kada smo došli na visinu crte koja spaja Sumartin—Sućuraj skrenuli smo prema Sućurju. Ja sam pošao u motor da nešto radim i za menom je došao mornar i rekao mi da na brod pucaju sa kraja. Ja sam otišao na palubu i čuo dobro da sa kraja puca strojnica a iza toga nekoliko detonacija topa ili bacača mina. Opazili smo jedan motor koji nam presjeca put. Zaustavili smo i oni su nam naredili da vozimo u Drašnicu. Na putu od mjesta gdje smo ustavljeni do Drašnica vidjeli smo talijanski minopolagač da je išao iz Makarske. U Drašnici smo ostali po prilici pola sata i čim su nam izkrcali stvari naredili su da putujemo iz Drašnice. Iz Drašnice smo odputovali i uputili se prema minopolagaču kojeg smo uhvatili po prilici na istom mjestu gdje smo bili zaustavljeni i pristao uz nas. Zapovjednik i vođa palube otišli su na brod i nakon toga naređeno nam je da putujemo za Makarsku.

Da li ste prepoznali koga od napadača?

Nikoga.

Imate li još što nadodati?

Nadodajem na gornju izjavu da na početak pucanja brod je krenuo prema otoku Hvaru a zaustavili smo tek kada smo vidjeh da nam motor presjeca put.

Cvitanović Petar v. r.

Saslušao

Ivo Rendić Miočević v. r.

Za točnost!
brodski satnik:
Luteroti v. r.

M.M.
Zapovjedničtvo
plovnih snaga NDH
Zagreb

BROJ 314

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD 6. OŽUJKA 1943. O POLITIČKOJ SITUACIJI NA PODRUČJU ŽUPE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA
T. broj: 306/43.

Gospodinu Sinčić Davidu
Velikom županu, zamjeniku obćeg uprav, povjerenika
kod Superslode i stožerniku

I. Obće stanje: Kotar sinjski nastanjen je skoro isključivo sa katoličkim stanovničtvom, izuzev obćine Vrlike i par zaseoka u neposrednoj blizini samoga Sinja. Narod se većinom bavi zemljoradnjom i stočarstvom, a u samome gradu Sinju trgovinom i obrtom, ali bez većeg elana. Narod je prilično dobre naravi ali mnogo ponosan i osjetljiv te u saobraćaju s njime mora se imati mnogo opreza i taktike te tako postupajući može se od istoga postići sve. Naprotiv ne trpe nabusitosti jer na svaki i najmanji nasrtaj obično se povlače i stvaraju u većini slučajeva pasivnu rezistenciju, a znadu upotriebiti i protivmjere. Ovo mora svaki odgovorni čimbenik imati u vidu kod saobraćaja sa narodom i prema tomu se ravnati u koliko želi imati uspjeha.

II. Političko stanje: Ovo nije zadovoljavajuće. Od Sinja u pravcu Livna i Vrlike može se reći da nema uobće vlasti — da je to ničija zemlja. Od Sinja prema Splitu u zadnje vrieme prilike su se mnogo popravile i osjeća se priličan mir i sigurnost. Kako je poznato u Sinju i okolici od raznih neodgovornih lica nije se ništa težega desilo i da se je odmah u početku mogao zavesti jedan pravedan red, uvjeren sam, da ne bi bilo došlo do onoga što je došlo. Svieta iz Sinja i okolice imade priličan broj u šumi. Zašto su otišli, da li su to komunisti? Kako sam dobio dojam razgovarajući sa ljudima raznih zvanja i slojeva u prvome je redu tome dopriniela jaka i smišljena promičba sa protivničke strane, a slab rad u tome pravcu sa naše strane i još što je gore prietnje sa represalijama i pridievanje raznih imena ljudima koji to nisu nikada bili. Dakle trebalo je uzeti sasma drugi način, jer kako sam istakao pod I. to je narod osjetljiv i teško podnosi razne optužbe, a pogotovo ako su ove sa vrlo malim ili često nikakvim temeljem. Da li su komunisti? To se ne može nikako reći, nego naprotiv nacionalni i sviesni naravno izuzev tu i tamo po koju iznimku, ali treba imati u vidu, da su bili uviek naučeni na neki svoj zaseban, da ga tako nazovem »Alkarski život« i naravna stvar da se takav narod ne može kroz noć prevesti na nešto sasma oprečno njihovom dosadanjem načinu života. U političkom pravcu nije pravilno rađeno. Sam kotar već godinu dana je bez kotarskog predstojnika. Dužnost kotarskog predstojnika vrši Dr. Martinović (Crnogo-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 36/6—1, k. 231.

rac-pravoslavac), koji je inače vrlo izpravan i sposoban službenik, ali obzirom na okolnosti on ne može da uradi mnogo i bezuvjetno bi bilo potrebno postaviti kotarskog predstojnipa starijeg i izkusnog upravnog činovnika i k tomu dodieliti potreban broj konceptualnog činovničtva. Ustaški dužnostnici na svome su mjestu i ideja ustaštva i ako sporo, ali sigurno i temeljito napreduje. U tome pravcu ne treba ništa novo poduzimati, nego nastaviti dosadanjim radom. Ukinuti su viši razredi realne gimnazije, što je jako loše djelovalo na narod i ne vide razloga zašto je to urađeno. Kada se uzme u obzir da od Knina do Mostara nema ni jedne višerazredne školen uzevši u obzir tradicije Sinja i radi smirivanja bar za sada nije trebalo ukidati gimnazije.

III. Prehrana: Na (tome polju pitanje je najboljnije. Namirnica za život narod nije primio već mjesecima. Skupoća je nepodnosiva. Narod je ispaćen. Za čitavu župu Cetina odobreno je 50 vagona hrane, ali od toga je vrlo malo stiglo od čega u Sinj ništa. Navodno se ta hrana nalazi u Sušaku i bilo bi potrebno poduzeti potrebne korake, da se istu čim prije dopremi.

IV. **Izbjeglice:**[2] U Sinju imade 1500 izbjeglica iz Vrlike i okolnih mjesta. Stanje među izbjeglicama nije dobro osobito što se tiče prehrane. U ogromnoj su većini mnogo ispaćeni najviše uslied slabe ishrane. U Omišu imade oko 700 izbjeglica i u Makarskoj oko 500, najviše djece. U Omišu i Makarskoj prilike sa izbjeglicama su prilično dobre.

V. **Ustaše i Crna legija:** Pored domobrana u Sinju imade ustaška vojnica sastavljena od ustaša i Crnaca (kako ih zovu radi crne odore). Među ovima imade mnogo nedisciplinovanih osobito onih mlađih, koji nisu nikada služili u vojsci i nisu bili naučeni na red. Ovi više puta upotrebljavaju razne gestove, ne hotimice, nego iz neznanja, koji niti služe njihovom ugledu niti poboljšanju prilika nego naprotiv postizavaju sasma protivno. Oni misle, da je njima sve dozvoljeno i da uobće nema vlasti nad njima. Kako sam primjetio i u tome pravcu poduzimaju se potrebne mjere i u zadnje vrieme osjeća se poboljšanje te ima nade, da će pritužbe i sa te strane prestati. Disciplinu treba bezuslovno uvesti, jer ne samo što je to potrebno radi podizanja dostojanstva naših vlasti, nego i radi postizavanja poštovanja pred savezničkom vojskom, što do sada na žalost nije najbolje uspjelo.

Z a k l j u č a k

Iz ovoga izvještaja, koji sam sastavio po saviesti vidi se, da imade mnogo nedostataka a među time i takovih, koji bi se dali otkloniti sa malo truda i spremnosti pa mislim, da treba odmah i pristupiti odstranjivanju svega što ne valja, ne odgađajući na sutra jer zlo koje se na vrieme ne lieči postaje svakim danom gore.

Za Dom spremni!

Knin, 6. III. 1943. Potpis nečitljiv

[3] Odnosi se na stanovništvo koje Je izbjeglo pred četničkim terorom.

BROJ 315

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE CETINA U OMIŠU OD 11. OŽUJKA 1943. O POKRETIMA I PLJAČKI ČETNIKA NA PODRUČJU SINJA I OMIŠA[1]

Nezavisna Država Hrvatska
Velika Župa Cetina
V. T. broj: 13/43

Omiš, dne 11 ožujka 1943

Predmet: Nedjeljni izvještaj Velike župe Cetina u Omišu za vrieme od 28/11 do 6/III 1943 godine.

1) Ministarstvu unutarnjih poslova — Ured Ministra
2) Ministarstvu unutarnjih poslova — Glavno ravnateljstvo za javni red i sigurnost
3) Ministarstvu vanjskih poslova
4) Ministarstvu hrvatskog domobranstva — Z a g r e b
5) Obće Upravnom Povjereniku kod višeg zapovj. tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«
6) Obće Vojnom Povjereniku kod višeg zapovj. tal. oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« — S u š a k

Savezno nalogu Ministarstva unutarnjih poslova od 15/11 1942 V.T. broj : 14-I-A predlažem Naslovu sliedeći izvještaj :

Ad I.

Pobuna ima i dalje, ali je djelatnost znatno popustila uslied poduzete akcije protiv pobunjenika.

Za ovo razdoblje do danas nisu primljeni izvještaji, da su pobunjenici počinili kakova nasilja.

Ad II nepromjenjeno kao u prošlim izvještajima.

Ad III.

Dana 1 ov. mj. došlo je u Trilj, kotar Sinj, do 2800 naoružanih četnika,[2] gdje su prospavali, a dana 2 ov. mj. krenuli dalje prema Šestanovcu, kotar Omiš.

Za vrieme boravka i prolaza kroz sama sela nanieli su pučanstvu velike štete, ali nije bilo klanja.

U selu Vojniću odnieli su 7 konja i 9 magaraca te odnieli 16.000.— Kn.

U selu Košutama otjerali su jednog konja i jednog magarca.

U selu Trilju otjerah su dva konja, a u zgradi pučke škole pociepali sliku Poglavnika.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 29/7—1, k. 231.

[2] Odnosi se na hercegovačke ćetnike koji su povučeni iz Kninske krajine u Hercegovinu radi sudjelovanja u drugoj fazi četvrte neprijateljske ofenzive. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

U selu Vedrinama otjerali 17 konja i 12 magaraca te vrlo mnogo odjevnih predmeta, hrane, zlatnine i novaca.

U selu Ugljanima otjerali 8 konja i 1 magarca te mnogo živežnih namirnica kao i odjevnih predmeta, 66.000.— Kn., zapalili jednu kuću Milun Jozi i sve što je u njoj bilo, a u poštanskom uredu uništili brzojavni aparat i pismohranu.

Kroz ovo vrieme četnici su pjevali uvrijedljive pjesme proti Poglavnika, Ustaša i Hrvatske.

Istoga dana do 14 sati stigli su u Katune, kotar Omiš, gdje su prespavah, a dana 3 ov. mj. krenuli prema Imotskom u pratnji taljanskih zrakoplova.

I u selima Katune i Zeževici četnici su mnogo pljačkali te zapalili župni stan i 3 druge zgrade, lupali pokućstva i zagađivali vodu dok klanja nije bilo. Pjevali su uvriedljive pjesme. Vodili su ih častnici biv. jugoslavenske vojske i oružničtva, a među njima je bio kao satnik i bivši sreski načelnik u Imotskom Milan Joić iz Crne Gore.

Ad IV—VIII kao u prošlim izvještajima.

Za *Dom spremni!*

Veliki župan:

M. P. *Luetić* v. r.

BROJ 316

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 12. OŽUJKA 1943. O PRILIKAMA NA PODRUČJU VELIKE ŽUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU[1]

Dnevni izvještaj broj 48., od 12. ožujka 1943.

[...]

Prilike u Zupi **Bribir i Sidraga**

Iz izvještaja Velike Župe od 27. II. 1943 koji je tek sada primljen sliedi :

Prema primljenim viestima bila je talijanska vojska u borbi na području Korenica, Gornji Lapac, Srb i Tiškovac, a nakon postignuća cilja, pošto su joj jače partizanske snage došle iza leđa, povukla se je te namjerava napustiti Liku pa i Gračac (navodno između 5—15 ožujka). Jedna hrvatska lovačka bojna došla je u Gračac, ali se je opet povukla.

Tako opisuje položaj i izaslanik popa Đujića koji je u ime četnika došao Velikom Županu u Knin.

Ako bi talijanska vojska napustila Gračac prije dolaska naših snaga pao bi isti u ruke partizanima, a pruga i željeznički uređaji bili bi izloženi uništenju. Gračac neće nitko braniti pošto su četnički vođe već odlučili da se povuku na željezničku postaju Zrmanju i selo Otrić. Veliki Župan misli da bi trebalo spriečiti da talijanska vojska ode i to već zato što bi tim posredno bila izložena i talijanska Dalmacija provali partizana.

Izaslanik popa Đuića nudi savezno s time punu vojničku suradnju i ističe, da su četnici preslabi za braniti Gračac i prugu Gračac—Knin, pa stoga predlažu da im dođe u pomoć jedna dobro opremljena domobranska bojna sa težim naoružanjem i sa 2 topa, pa bi se onda zajedno sa četnicima to područje moglo držati. Đujić da smatra da bi to bilo korisno jer bi se nakon vojničke suradnje odnosi poboljšali. Veliki Župan misli da bi priedlog bio prihvatljiv, u koliko se na vrieme ne mogu onamo poslati dovoljne hrvatske snage, pa treba postići: ili da ostane talijanska vojska, ili poslati dovoljno naših snaga ili prihvatiti priedlog.

Snaga partizana na spomenutom području iznosi 6 brigada od po 700—1200 ljudi te jednog odreda od 600 ljudi, ukupno oko 5.500 ljudi. Nedavno je ustrojena jedna daljnja brigada između Grahova i Livna Četnici misle da bi se čišćenje lako provelo uz suradnju jer su i domobrani i četnici vješti na tom terenu kao i načinu borbe pa im nebi trebale velike snage. Četnički delegat najavio je Velikom županu dolazak jedne delegacije četničkih vođa radi »-političkih pregovora o uređenju pitanja pravoslavaca u zapadnoj Bosni« gdje su potjerani partizani. Veliki župan je mienja da držanje i namjera četnika nije promjenjena i da su i dalje uz London i Dražu, te se radi valjda samo o novoj taktici da bi se održali na području, gdje su u blizini hrvatske i njemačke čete.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 51/1—2, k. 256.

On drži stoga, da bi se mogla prihvatiti vojnička suradnja dok smo na području mi sami slabi, ali da za budućnost treba postići razoružanje četnika radi pacifikacije područja.

Iz Knina odptuvalo je 27. veljače 2.500 hercegovačkih četnika[2] za Solin, pak ih je u Kninu ostalo samo malo. Odputovali su navodno prema Livnu za borbu protiv prtizana. Iz predhodnog izvještaja od 13. veljače, (koji je također tek sada primljen) vidi se sliedeće:

U kotaru Drniš bila je u selu Ružiću uspostavljena oružnička postaja od 100 ljudi, ali je dne 4. veljače uslied jakog pritiska partizana povučena. Nakon podhvata tahjanske vojske i ustaške bojne u Drnišu 5. II. partizani su potisnuti te je 11. II. ponovno uspostavljena postaja Ružić, te poduzete mjere da se održi, jer u okolini još imade partizana.

Dne 3. veljače poduzela je talijanska vojska akciju protiv četnika skupine Žitnić (vođa Drago Beader). Talijani su razoružali jedan dio četnika, za koje su imali podatke da su krivci za pljačke i ubijanja u okolici. Uhitili su ih 7. Htjeli su razoružati još druge četnike za koje su imali ovakve podatke, ali su ovi sa oružjem pobjegli u planinu Moseć i tu samostalno osnovali bez pristanka Talijana »Štab gorskih osvetnika iz planine« pod vođom Voinom Beaderom iz Zitnića. Ostale četnike za koje se nije ustanovila krivica ostavili su naoružane pod vodstvom jednog bivšeg jugoslovenskog častnika nepoznatog imena. Nakon toga nisu više zabilježeni incidenti na tom području. U Kninu je broj četnika sada malen većinom bolestnika, a ostali su krenuli prema Grahovu i Strmici —Drvaru, a jedna skupina prema Zrmanji i jedna prema Gračacu. U samom Kninu ima još oko 800 četnika. Sela Biskupija, Orlić i Markovci, prije četnički, nalaze se još pod kontrolom partizana.

Ovaj odlazak četnika iz Knina, radi kojeg je sada stanje oko Knina mirnije usliedio je savezno sa operacijama prema Grahovu. Jedna skupina četnika i tahjanske vojske došla je do u blizinu Grahova, bez odpora partizana.

Četnici su tom prilikom zapalili selo Tiškovac.

Neki četnici strahuju da će dolaskom njemačke i hrvatske vojske biti razoružani, uz propast njihovog plana o gospodovanju nad pojedinim teritorijama u Hrvatskoj, dok drugi misle da se neće uspjeti uspostaviti hrvatske vlasti.

Gore spomenuta akcija protiv Bosan. Grahova nije dala nikakovih rezultata, nego su se odredi nakon par dana vratili neobavljena posla, pak su četnici uglavnom Hercegovci do 27. veljače boravili u Kninskom Polju.

Dne 7. veljače održao je sa četnicima jedan sastanak major Palošević, bivši jugoslovenski major, koji je i opunomoćenik Draže Mihajlovića. Prema pouzdanom izvještaju Palošević je sviju pozvao da se uzdrže od napadanja protiv Hrvata i Talijana, ako ne budu htjeli napustiti ove krajeve. Međutim on drži da će Talijani dobrovoljno napustiti ove krajeve i sklopiti odjeljeni mir sa Engleskom, što je on natuknuo i u govoru na sprovodu Birčanina u Splitu rekavši, da Split nije talijanski nego jugo-

[2] Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

slovenski. Rekao je da se mora nastojati privući u četničke redove što više Hrvata, da u budućoj državi Srbi i Hrvati neće biti pomješani, nego će granica biti Kupa. Prema tome jasan je stav ovih četnika, pa treba postići da nakon čišćenja partizana budu razoružani. Sto se tiče pravoslavnog pučanstva kninskog kotara, ono je ozlojeđeno na četnike i dalo bi se pridobiti za Državu.

Naše vojničke vlasti u Kninu na zahtjev Talijana odnosno osobnog generala Giannuzzi-a uhitile su 14 domobrana osumnjičenih radi komunizma, te ih na zahtjev Talijana njima predali. 10. ih je poslie vraćeno našim vojnim vlastima, a 4 su još u pritvoru kod karabinjera.

Dne 10. veljače došlo je oko 500 četnika, sve domaćih, u katolička sela Drniša te izvršili više pljačka. Ni prigodom ovoga kretanja četnika nije prisustvovao nitko od naših vlasti, pa čak niti talijanski častnik.

Izgleda da se u Kosovu stvara organizacija »crna ruka« pod vodstvom sadašnjeg zapovjednika četničkog bataljona Radića Sime, koja ima za cilj pobjeći u šume i odatle ubijati Hrvate.

Četnici su izdali letak reproducirajući viesti londonske krugovalne postaje, koja poziva Hrvate da se priključe četnicima, kao što su to učinili dalmatinski Hrvati, te mnogi domobrani. Napominje da je to posljednji čas da okaju ustaške pokolje, jer da saveznici spremaju veliki juriš, pa neka taj dan dočeka sve domobrane pod zapovjedničtvom generala Mihajlovića. O ovom letku podžupan je obaviestio zapovjedajućeg generala.

Priloženo je pismo nekih četničkih prvaka Dabroslavu Jevđeviću kojim ti prvaci (iz Bos. Krajine) traže da ih se vrati u njihove krajeve da bi se čim prije očistili od partizana i tako povećao broj četnika koji su tamo neupotrebljeni, jer da sada četnici dinarske divizije razpolažu malim brojem četnika svega 2.200 ljudi, dok se sa dalmatinskim četnicima ne može računati, a i njih imade svega oko 1.000. To bi stvorilo preduvjete za borbu protiv svih neprijatelja srbskog naroda i to baš u krajevima zapadne Bosne šumovitim i nepristupačnim i time idealnim za ovu stvar. Drugačije takove operacije nebi bile potrebne.

U listu »Krik iz jama« izišao je članak upravljen Hrvatima. U njemu četnici odbijaju kritike da su primili oružje iz drugih ruku, jer da je njihova dužnost da ne budu sentimentalni u svojoj borbi protiv zatornika srbstva, koji su prouzrokovali »jedanaestotina hiljada mučeničkih grobova«. Naprotiv četnici žigoću kukavičko držanje Hrvata u ratu protiv Jugoslavije, čime su okaljah narodno evanđelje, da su južni Slaveni jedan narod, a osim toga pomagali ustašku ideju i zlodjela, radi čega će svak biti pozvan na odgovornost.

T.I...

[• •.]

Daljnji podatci o nedjelima četnika u kotaru Drniš—Vrlika

Župska redarstvena oblast u Omišu javlja, da je jedna grupa četnika koji su oko 26. siečnja vršili nedjela i ubistva u spomenutim kota-

rima pošla iz sela Žitnica. U selu Maovicama sastala se je sa drugom četničkom grupom koja je pošla iz Siverića preko Stikova, gdje je također ubijeno nekoliko osoba. U Maovicama ubijeno je 47 osoba. Jednog čovjeka su svezali na jedan stol i na njemu zapalili vatru. Treća grupa došla je u mjesto Vrliku i to preko Kozjaka. Tu su zaklali 13 osoba. Ova je grupa došla iz Kosova. Četvrta grupa iz Knina preko Polače u Kijevo. Tu je ubijeno preko 100 osoba, kroz dva dana. Iza toga su okolni seljaci nastavili plajčkom u Kijevu.

[...]

I. 1705.

BROJ 317

IZVOD IZ TJEDNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH ZA PERIOD OD 8. DO 13. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU VELIKE 2UPE CETINA[1]

I. PRILIKE U VELIKOJ ZUPI CETINA

1. Daljnji podatci o nedjelima četnika u kotaru Drniš—Vrlika. Župska redarstvena oblast u Omišu javlja, da je jedna grupa četnika koji su oko 26. siečnja vršili nedjela i ubistva u spomenutim kotarima pošla iz sela Zitnića. U selu Maovicama sastala se je s drugom četničkom grupom koja je pošla iz Siverića preko Štioca, gdje je također ubijeno nekoliko osoba. U Maovicama ubijeno je 47 osoba. Jednog čovjeka su svezali na jedan stol i na njemu zapalili vatru. Treća grupa došla je u mjesto Vrliku i to preko Kozjaka. Tu su zaklali 13 osoba. Ova je grupa došla iz Kosova. Četvrta grupa iz Knina preko Polače u Kijevo. Tu je ubijeno preko 100 osoba, kroz dva dana. Iza toga su okolni seljaci nastavili pljačkom u Kijevu.

I. 1705.

Odgovor Superslode u pogledu represalija u Dugopolju. U poznatim događajima u Dugopolju talijanski odredi skupa sa četničkom milicijom zapalili su više seljačkih kuća, ubili više seljaka.

Na posredovanje Obćeg upravnog povjereničtva, zapovjedničtvo Superslode dne 16. veljače odgovorilo je, da se čitava djelatnost mora shvatiti kao odmazda koju je nametnulo stanje koje vlada u tom području. Sve obaviesti pa i one hrvatskih vlasti potvrđuju, da je Dugopolje sklonište komunista, te da su u Dugopolju uz sudjelovanje seljaka pljačkani samovozi, koje su partizani zarobljavali i tu dovodili. Dugopoljski odmetnici krivi su i za napadaj na vlak izvršen 13. listopada 1942. u

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 10/5—1, k. 256.

kojem je poginulo 40 osoba, a tako isto i za mnogobrojne zasjede talijanskim četama, čiji je uspjeh izravno povezan uz suradnju seljaka. Stoga je bila potrebna nemilosrdna pouka tamošnjem stanovničtvu, koje se je bilo napadno izobjestilo. Nek se Dugopolje vrati poslušnosti, pa će i vlasti prema njemu biti širokogrudne.

I. 1651.

3. **Djelatnost partizana u području župe Cetina.** Dne 9. veljače partizani su prisilno unovačili oko Omiša osobe od 18—30 godina, ali se nezna koliko je bio njihov broj. Istog dana su vršili novačenje i u obćini Poljica, Muć, Lećevica. Dne 10. veljače jakim snagama nakon višesatne borbe zauzeli su Imotski.

I. 1722.

4. **Dolazak talij. vojske u Makarsku.** 13. veljače s/tiglo je u Makarsku 500 vojnika koji su zauzeli svoje ranije nastambe. Poslije je stiglo još 620 vojnika, ali su 20. veljače napustili Makarsku odputovavši u pravcu Metkovića, tako da je ostalo svega 120 vojnika. Talijanski lučki častnik opet je doselio u Makarsku, te ima izgleda da će se uspostaviti ranije veze Makarske morskim putem.

I. 1578.

5. **Odgovor Superslode o događajima oko Vrlike.** Obće upr. povjereničtvo posredovalo je kod Superslode, navodeći da su četnici-milicioneri u Kijevu ubili 8 osoba, u Kosarima jednog čovjeka, u Maovicama 50—60 ljudi, a u Vrlici 13 osoba i to po dosada pronađenim podatcima, jer točniji podatci nisu se još mogli dobiti. Traži da se milicioneri ne upotrebljavaju u krajevima gdje **je** hrvatsko pučanstvo, kako je to i dogovoreno u Zagrebu 19. VI. 1942, ali **je** zapovjedničtvo armijskog korpusa u Splitu zapovjedilo da milicioneri sami i bez sudjelovanja talijanske vojske poduzmu akciju oko Vrlike, makar da su i vođe četnika i Veliki župan u Kninu bili protivni upotrebi četnika oko Vrlike.

Zapovjednik Superslode odgovorio je, da su talijanski častnici koji su kao zapovjednici bacača mina pomagali ove podhvate posvjedočili, da milicioneri nisu izvršili nikakovih nasilnih djela. Jedino da su poginula dva katolika, zbog čega je zapovjedničtvo milicionera poduzelo da pronađe i uhiti krivce. Ipak će obzirom na točne podatke O.u. povjereničtva po imenima poginulih povesti ponovnu strogu iztragu. Smatra pretjeranom tvrdnju povjereničtva da su četnici nepouzdani za probitke uobće Osovine. Naprotiv i pored svih nezgoda pokazali su se vriedni čemu je najbolji dokaz da su imali 1.000 mrtvih u posljednjih 6 mjeseci. Slaže se o potrebi najveće stege prema miliconerima, da bi se izbjegle osvete za to krvoproliće. Uostalom ispadi četnika obično su posljedica ispada sa strane Hrvata kao što je to bio slučaj koncem prosinca kod Lovinca gdje su milicioneri napravili ispad izazvani nepotrebnim ubistvom 9 pravoslavaca u tim krajevima, malo prije toga događaja. Izbjegavati će upotrebu pravoslavaca u hrvatskim krajevima iako to od slučaja do slučaja neće biti moguće. Zeli da se ostvare predpostavke da bi se moglo prići razoružanju milicionera.

1.1711.

[• • •]

A

BROJ 318

IZVJEŠTAJ VELIKE ZUPE BRIBIR I SIDRAGA U KNINU OD SREDINE OŽUJKA 1943. RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST U ZAGREBU O POSJETU NJEMAČKIH OFICIRA KNINU I POSJETU VOJVODE ĐUJICA GUVERNERU DALMACIJE U ZADRU[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ZUPA BRIBIR I SIDRAGA
V. T. broj: 10/276-43.

Priepis: Darda

Predmet: Četnici. —
Ravnateljstvu za javni red i sigurnost

Zagreb

Dana 10. ožujka 1943. iz Bos. Grahova došli su u Knin 5 njemačkih častnika sa 2 dočastnika. Imao sam prilike da s njima razgovaram, a po njihovim riečima došli su u Knin, da izvide položaj na putu iz Bos. Grahova do Knina. Došli su bez ikakove pratnje na motornim dvokolicama. Javili su se i kod talijanskog zapovjedničtva. Od njih sam doznao, da je njihovo zapoviedničtvo divizije u Livnu, a da ista divizija ima posade u Bos. Grahovu, Drvaru i u Bos. Petrovcu. Rekli su, da oni neće tamo dugo ostati, ali da bi morala doći hrvatska vojska u navedenim mjestima prije njihova odlaska, jer ako nebi to usliedilo, da bi se tamo mogli ponovo ojačati partizani. Istakli su, da su glavne snage partizana uništene, jedan dio pak da se prebacio preko Livna dalje prema jugu, a jedan dio manji prema Lici, a da u okolici Drvara ima još manjih dielova, koji su razpršeni po brdima i šumama. Partizanske snage, koje su se prebacile i sada se nalaze u krajevima granice Bosne i Like ciene na oko 5000 ljudi. Tražili su obavještenja o četnicima, te sam opazio, da su im imena glavnih vođa poznata, da im je poznat njihov rad, neprijateljstvo prema Hrvatskoj Nezavisnoj Državi, a i njihove veze sa Dražom Mihajlovićem. Istakli su, da ih ipak sa potrebnim oprezom treba upotrebiti u borbi protiv partizana, a poslije toga, da će s njima lako obračunati u koliko budu zadržali svoj nepomirljivi stav Prema Hrvatskoj Državi. Pričali su mi, da je k njima bio došao biv. jug. častnik Cvetičanin, jedan vođa četnika, i da ih uvjeravao, da su četnici spremni za borbu protiv partizana.

U Knin su došli u vezu sa ovim Njemcima, Mane Roković i još neki drugi četnici.

U vezi s time jučer 12. ožujka 1943. Bosanski četnici su se bez obavještenja Talijana udaljili iz Knina i okolice, te pošti prema Bos. Grahovu i smjestili su se u selu Pečenica, koje od Bos. Grahova nije udaljeno više od 2 km. Svega ih je pošlo oko 400 i baš: 36 Drvarčana, 30 Petrovčana i 300 Grahovljana. Od poznatih četničkih vođa s njima su pošli Mane Roković, Brane Bogunović i Marko Ćućuz. Po obaviestima povjerenika br. 1. oni kane da se vrate u svoja mjesta i da surađuju sa

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 8/7—2, k. 195.

njemačkom vojskom, a i sa hrvatskom. Od bivših jug. častnika s njime je otišao bivši jugoslavenski nadporučnik Milan Cvetičanin, a Brane Bogunović je po nalogu zapoviednika njemačke vojske u Bos. Grahovu odputovao za Bos. Petrovac.

Isti povjerenik me obavijestio, da je pop Momčilo Đujić dana 8 i 9 ožujka 1943 bio u Zadru i da je bio primljen, od Namjestnika za Dalmaciju[2] i da se kod njega zadržao preko 1.30 sat.[3] Predmet njihovog razgovora nije poznat.

Svakako nakon svog povratka pop Momčilo Đujić izdao je naređenje, da se štab njegov t.zv. »Dinarske divizije« preseli u Padane, gdje će se i on, po onome što je kazao, zadržavati, a u Kninu će od četničkih vođa ostati samo biv. jug. satnik Ciganović i biv. jug. satnik Ilić. Sa popom Đujićem su ostali i svi ostali jug. častnici, koji su bili na ovom području. Nakon odlaska Bosanskih četnika jakost Đujićevih četničkih odreda sa Ličanima, koji su se k njemu priključili, cieni se na 2000—2200 ljudi.

Prema glasinama što kolaju u četničkim redovima izgleda, da je svrha Đujićeva razgovora u Zadru sa Namjestnikom Dalmacije bilo njegovo jače povezivanje sa Talijanima, te se tvrdi u istim krugovima da je to i postignuto.

Napomenuti mi je, da k meni nije uobće došla delegacija četnika, koju je biv. jug. satnik Ilić bio najavio u ime popa Đujića, a niti su Bosanski četnici došli k meni i donieli mi na pismeno svoje želje i priedloge, kao što su bili obećali, o čemu sam izviestio u ranijim izvještajima.

Za *Dom spremni!*

M. P. podžupan: *Ante Vatavuk,* v.r.

[2] Guvernera Dalmacije.
[3] Vidi dok. br. 100 i 235.

BROJ 319

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUŽNIČKOG KRILA U OMISU OD 18. OŽUJKA 1943. O DOGAĐAJIMA U PRVOJ POLOVICI OŽUJKA[1]

Zapovjedničtvo oružničkog krila Omiš
Broj 621/taj.
U Omišu, dne 18. ožujka 1943.
Predmet: Doglasno izvješće za prvu

polovinu mjeseca ožujka 1943.

1) Zapovjedničtvu 6. oružničke pukovnije M o s t a r
2) Zapovjedničtvu II. sektora O.V.P. kod Superslode S i n j
3) Velikom Županu velike župe Cetina O m i š
4) Župskoj redarstvenoj oblasti O m i š
5) Zapovjedničtvu oružničkog krila D u b r o v n i k
6) Zapovjedničtvu oružničkog krila M o s t a r
7) Zapovjedničtvu oružničkog krila T r a v n i k
8) Zapovjedničtvu oružničkog krila J a j c e
9) Zapovjedničtvu oružničkog krila K n i n

Temeljem odredaba Privremenog Naputka za rad i organizaciju izvještajne službe u domobranstvu i zapovjedi Glavnog oružničkog zapovjedničtva J.S. broj 321/taj. od 31. srpnja 1941., a po prikupljenim podatcima podnosim izvješće za minulih 15 dana u sliedećem:

I. OBOA UNUTARNJA SITUACIJA:

1) Raspoloženje naroda:

Opće unutarnje prilike u narodu od posliednjeg ovakvog izvješća pa do danas, niesu izmienjene. U narodu duhovi su još uvjek uznemireni i još uvjek vlada obća potištenost i uznemirenje. Ovo je osobito u poslednje vrieme primjećeno od kada četnici kao suborci, pod okriljem talijanske zaštite vrše tobožnju akciju protivu partizana, dok međutim takva akcija uobće i nepostoji, već postoji obća pljačka i ubijanje svega onog, što se zove »-Hrvat-«. Ovi četnici očito i svuda ispoljavaju svoju mržnju protivu suvereniteta naše države i Poglavnika i ovakvim postupkom tih četnika, naš je živalj zabrinut i zastrašen.

Partizani i ostali odmetnici i na dalje ugrožavaju javnu sigurnost na čitavom području, no ali u manjim mjerama, kao što je to ranije vršeno. Zapaža se u zadnje vrieme kod naroda neko vidno raspoloženje, uslied poduzete akcije na čišćenju i punu nadu polažu u naše i njemačke odrede, jer kod njega vlada uvjerenje da jedino te snage su u stanju da si svim tim pljačkaškim bandama već jednom učini potpuni kraj i partizani podpuno likvidiraju a jednako i četnici.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 27/2a—2, k. 138.

Gospodarstvene prilike su još uvjek očajne. O prehrani nema ni govora i narod gotovo skapava od gladi i stanje sve iz dana u dan se pogoršava osobito od kada su prekinute veze sa Sarajevom.

Drugih narodnosti na području ovog krila nema, osim nešto taljanskih optanata po otocima i Židova dopremljenih na prisilan boravak. Optanti rade na promičbi u korist Italije, dok se nad Židovima vodi strogi nadzor od strane taljanskih vojnih vlasti i njima je ograničeno kretanje i druženje sa pučanstvom.

2) Četnička akcija i poduzete protivmjere:

Od zadnjeg izvješća dogodili su se ovi slučajevi:

23. veljače u Vrliku i njezinu okolicu (36 km s.z. od Sinja) stigli su omanji odredi četnika, rodom sa područja okolice Knin i Vrlike.[2] Četnici vrše zastrašivanje našeg življa, vrše pljačku i uništavanje dobara našem narodu, rasturaju letke u kojima pozivaju sve Srbe na borbu do konačnog istrebljenja Ustaša. Takav jedan letak predan je od strane oruž. postaje Ribarić zapovjedničtvu II. sektora O.V.P. kod Superslode u Sinju.

27. veljače u 02,00 sata iz Ribarića (16 km s.z. od Sinja) za Vrliku krenuo je 1 sat 34 Ustaške pripremne bojne crne legije pod vodstvom ustaškog poručnika Zivka Ištakovića u borbu protivu ovih četnika.[3] U Vrlici zatečena je grupa od 30 četnika od kojih 7 pohvatano je razoružano pa zatim pušteni svojim kućama, dok ostali su se razbjegli.

28. veljače u okolicu Vrlike stigla je druga grupa četnika u jačini oko 800.[4] Svi dobro naoružam sa dva teška bacača a pod vodstvom nekog poručnika imenom »Nikola«. Ovaj »Nikola« pozvao je zapovjednika ustaškog sata na pregovore. Pregovori vršeni su na mjestu zv. Golobrdo (3 km j. od Vrlike) tog dana od 9,30 do 10 sati. Vođa tražio je da ustaše napuste Vrliku i njezinu okolicu što je poručnik Ištaković ovo odbio, jer da Ustaše pod nikakvim uslovima neće se povući, jer da su došli radi preuzimanja vlasti. Dok su pregovori trajali, četnici vršili obkolivanje naše ustaške satnije i zatim jedan od četnika iz zaklona viknuo je »komandire dolazi bataljon taljana, odmah dođite ovamo, pa je vođa četnika napustio mjesto i povukao se, a zatim povukao se je zapovjednik ustaške satnije sa svojom pratnjom. Četnici zatim odmah otvorili su puščanu i strojopuščanu vatru, kao i iz dva teška bacača, na našu postrojbu, koja je ranije zauzela položaj od »Gradine« (5 km i. od Vrlike) do blizinu sela Maovice (3 km s.z. od Vrlike). Borba trajala je sve do 18,00 sati, kada su četnici prekinuli paljbu. Naše postrojbe ostale su na položaju i tokom noći povukli su i zauzeli sigurnije položaje poviše sela Vinalić—Garjak (5 km s. i. od Vrlike). Četnički gubitci iznose 70 poginulih, dok za ranjene nema se podataka. Gubitci na našoj strani: 6 mrtvih, 2 ranjena i 2 nestala.[5]

1. ožujka iz Ribarića upućeno je pojačanje od 30 oružnika i pričuvnika iz 3 satnije pripremne ustaške bojne. Daljih se podataka nema.

Izvješće ovog krila broj 603/taj. od 15. ovog mjeseca.

1. ožujka grupa od oko 3000 naoružanih četnika iz Splita,[6] pri prolazu iz Dicma preko Trilja, Blata n/C, Sestanovac, Zeževica, Grabovac, Zagvozd i dalje prema Imotskom izvršili su sliedeća djela:

u selu Vojnić (13 km j. od Sinja) opljačkah su 18 komada tovarne stoke, a Lovri Bajiću odnieli srebrni sat sa lancem i Ivanu Mijiću 3 muška odiela i druge razne ženske robe;

u selu Gardnz. (14 km j. od Sinja) seljaku Roguljić Jozi odnieli su 6000 kuna, a Tadinac Ivanu 10.500 kuna;

u selu Košute (12 km j. od Sinja) otjerah su jedno magare i jednog konja;

u selu Trilju (14 km j. od Sinja) u osnovnoj školi pocjepali su sliku Poglavnika i 2 zemljovidne karte N.D.H., a jednom seljaku otjerali jednog konja;

u selu Vedrine (16 km j. od Sinja) u s. Čaporice (15 km j. i. od Sinja) i s. Ugljane (17 km j. i. od Sinja) vršili su pljačku svega onog do čega su došli (živežne namirnice, odievne predmete, vriednosne stvari, novac, stoka. U s. Ugljane uništili su naš poštanski ured, razbili brzoglasni i brzojavni stroj i pismohranu zapalili. Osim gore navedenog ta banda kuda god je prolazila pjevali su razne uvredljive pjesme pro tivù Poglavnika, Ustašama i N.D.H. te propitivali gdje ima rodbine ustaške da ih kolju;

2. ožujka u s. Blatu n/C (15 km s. i. od Omiša) zapalili su stojnu kuću, sa gostionom, kuhinjom, podrumom i štalom sa svima stvarima koje su se unutra nalazile seljaku Perišić Slavku, a po selu izvršili pljačku do svega do čega su došli i sobom otjerah 12 konja. Na prolazu četnici bili su napadnuti od strane partizana sa nekoliko puščanih naboja j. i. strane mosta rieke Cetine, kojom prilikom dva su četnika ranjena, dok borbu sa partizanima nisu poduzeli, već su krenuli za s. Sestanovac ;

u s. Katuni (18 km s. i. od Omiša) opljačkali su više komada konja, goveda, ovaca, zatim raznih odievnih predmeta i posteljine, gotovog novca, ostalih vriednosnih stvari, živežne namirnice, po konobama prolili vino i rakiju, po kućama porazbijali stakla na prozorima i kućni namještaj ;

u s. Zeževica (24 km i. od Omiša) zapalili su župski stan i garažu Milana Pejkovića i u istom selu zapalili su dvije pojate, pa zatim po selu nastavili svoju uobičajnu pljačku i pljačku vršili na isti način kao i u ostalim selima. Pored toga u ovome selu zagađivali su vodu u bunarima, na taj način što su vršili veliku nuždu, pa izmetine bacali u bunare;

3. ožujka u s. Grabovcu (19 km s. od Makarske) zaklali su seljaka Vrdoljak Pa via i zapalili šest domova (kuća);

u s. Zagvozdu (14 km s. od Makarske) ubili su (zaklali) sliedeće osobe: Dundić Matu, Čagalj Josipa, Štapić Ivana, Štapić Mirka, Bartulovića Matu, Čagalj Luku, Buljubašić Ivana i Gaću Marijana, a zapalili ukupno 8 domova, među kojima i župsku kuću, oružničku postaju i osnovnu školu. Zatim u selu izvršili svoju »generalnu« pljačku, iznudu,

[6] Odnosi se na hercegovačke četnike. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

silovanja, narod zlostavljali da im na taj način izruči novac i razne vriednosne stvari sa ruku skidivali prstenje, sa osoba svlačili bolja odiela i obuću, razbijali i uništavali ostalo dobro seljacima, kao prolivali vino i rakiju, porazbijali prozore, namještaj itd.

Ova četnička banda većinom izvršila je osvjetu kod onih žitelja, koji imadu bilo sina ih brata u ustaškoj vojnici, tako da ovi te isti ljudi ranije stradali su od partizana, a sada podpuno uništeni su po četnicima. Poništenje kod ovog naroda je na vrhuncu i ne dase opisati.

Iz ovoga se zaključuje da ovo nisu četnici koji su spremni za borbu protivu partizana, već ovo je naoružana pljačkaška protudržavna banda koja stoji na tome da podpuno istriebi naš hrvatski narod i da nanosimu milionsku štetu.

Četnike pratilo je pet talijanskih krilaša.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 202/taj. od 3.; Blato broj 112/taj. od 4.; Zadvarje broj 156/taj. od 4. i Zagvozd broj 93/taj. od 6. ovog mjeseca.

3) O K o m u n i z m u :

Održava se i širi pod vidom »Narodno oslobodilačke partizanske vojske«. Svojom prinudnom mobilizacijom, o kojoj je izvješteno u prošlim izvješćima, imali su namjeru pojačati dielove na kopnu, pa su na otoku Braču i u Makarskom primorju imali dobar odaziv, dok po drugim mjestima, taj odaziv bio je vrlo slab i gotovo nikakav. Pogovara se, ali vijesti nisu potvrđene, da je među partizanima na kopnu došlo do rasula i da su svi njihovi logori raspušteni i da ide kud ko zna, jer im je uslied povedene akcije od strane naših i njemačkih postrojbi u Bosni po nestalo hrane, opreme i streljiva, a veliki je pritisak na iste sa strane naše i savezničke vojske. Tako se pogovara, da ima veći broj partizana u predjelu mjesta Bogomolja na otoku Hvaru koji su se na kopno prebacili a rodom su sa područja otoka Korčule i Visa.

Na otok Brač, prema obavještenju oruž. postaje Supetar vratilo se je iz partizanskih redova oko 1000 osoba.[7] Manje su se skupine prijavile talj. voj. vlastima, dok ostali se još ne osuđuju prijaviti.

Kao važniji događaji savezno sa njihovom akcijom bili su:

U posljednje vrime odbjegli su od svojih kuća i priključili se partizanima i to: Milošević Milica iz Glavica, Mandić Anđelka iz Brnaza, obe obćine Sinj, kotar isti (izvješće oruž. post. Sinj br. 733 od 12. o. m.) Lovrić Ante trg. pomoćnik, Marković Radovan đak, Dragaš Ubaldo, šofer, Bešker Srećko đak i Cikara Ivan mesar, svi iz Sinja (izvješće oruž. post. Sinj broj 701 od 9. o. m.) Anđelko Sipić i Mate Šipić iz Vedrina, Milan Pešo, Stipe Knezović i Luka Mandić iz Ugljana, obćine Trilj, kotar Sinj (izvješće oruž. post. Trilj broj 387 od 10. ov. mj.).

20. II. odbjegli su od svojih kuća i priključili se partizanima: Jakov Delić, Marko Radman, Ante Cosić, Stipe Kristić i Duje Krce iz sela Graba Podi, obćine, Trilj, kotar Sinj.

[7] Vidi dok. br. 89 1 94.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 397 od 12. o mj.

20. II. povratio se je iz odmetničtva Boban Ivan Petrov đak iz Sinja. Predan je našoj oblasti.

Izvješće oruž. postaje Sinj broj 730 od 12. ožujka:

26. II. od 07,00 do 08,00 sati grupa od 15—20 naoružanih partizana Dinarske skupine[8] vršili su napadaj na oruž. ophodnju postaje Han u s. Gala (9 km s. i. od Sinja) jačina 12 oružnika. Ophodnja prihvatila je borbu i partizane odbacila u pravcu »Krivi Umac« kota 502 (10 km s. i. od Sinja) a budući da se u blizini nalazi partizanski logor u Stražbenici (2 km j. od Krivi Umac) dalji progon obustavljen je i kada je ophodnja dobila zatraženo pojačanje, ponovno se je sukobila sa partizanima kod kote 536 (11 km i. od Sinja). Partizani imali su gubitke: 2 mrtva i 2 ranjena i uništena je njihova lađa, sa kojom su preko rieke Cetine prevažali hranu.

28. II. u 09,00 sati grupa naoružanih partizana[9] iste skupine vršila je napad na domobranski posadni vod u s. Bajagiću (7 km s. i. od Sinja). Napadaj je dobiven bez vlastitih gubitaka.

Izvješće ovog krila broj 585/taj. od 10. o. mj.

1. ožujka tri taljanska krilaša bombardirali ,su s. Tučepi (6 km i. od Makarske) navodno zbog toga, jer se u selu nalaze partizani. Srušeno je 10 kuća i isto toliki broj ima ranjenih i 1 žena ubivena.

Izvješće voda Makarska broj 207/taj. od 16. o. mj.

3. ožujka u 08,00 sati iz strana više s. Vedrina (1 1/2 km i. od Trilja) jedna grupa partizana otvorila je puščanu vatru na napadače i ove rastjerala sa gubitcima 4 mrtva i 1 ranjen.

3. ožujka u 23,00 sata pet naoružanih partizana Kamešničke skupine oduzeli su Vidić Marku u s. Čitluk (6 km s. od Sinja) krugoval uz obećanje da će mu se krugoval vratiti, kada njima neće više trebati.

Izvješće ovog krila broj 585/taj. od 10. ovog mjeseca.

3. ožujka grupa od 70 naoružanih partizana u s. Velić (6 km s. i. od Trilja) odnieli su seljaku Petru Mariću 3 vola, 2 koze i 2500 kg sena.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 379 od 8. ovog mjeseca.

5. ožujka, oko 24,00 sati grupa od 50 naoružanih partizana Mosorske skupine u s. Vojnić—Bučani (5 km z. od Trilja) opljačkali su seljaku Ivanu Ivkoviću: 1200 kg pšenice, 250.000 kuna, 12 pari opanaka, razne kućne robe, 100 kg krumpira, 2 džepna sata, 2 vola, 100 kg suvog mesa, 4 pršuta i 80 kg kukuruznog brašna, a seljaku Štipanu Majiću: 700 kg pšenice, 8 pršuta, 12 kg suvog mesa, 150 1 vina, 2 para cipela, i dogled, konja, kravu, gotovog novca 45.000 kuna, zatim opljačkane stvari natovarila na konje i otišli u pravcu Mosora.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 379 od 8. ovog mjeseca.

4. ožujka prijavio se je našoj straži na bloku u Trilju, povratnik partizan Srećko Bešker iz Suhaća kod Sinja. Sproveden je zapovjedniku II. sektora O.V.P. kod Superslode u Sinju.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 347 od 4. ovog mjeseca.

[8] 1 [9] Odnosi se na Jedinice Splitskog NOP odreda.

7. ožujka dobrovoljno povratio se je iz odmetničtva Ante Križanac šofer iz Sinja. Imenovani po izvršenom saslušanju pušten je na slobodu.

Izvješće oruž. postaje Sinj broj 702 od 9. ovog mjeseca.

5/6. ožujka partizani porušili su most na rieci Cetini u Blatu na Cetini (16 km s. i. od Omiša) tako da je na njemu svaki prolaz nemoguć.

Izvješće oruž. postaje Blato broj 116/taj. od 7. ovog mjeseca.

6. ožujka oko 22,30 sati grupa od 20 naoružanih partizana u selu Obrovac (6 km s. od Sinja) opljačkali su seljaku Tenžera Ivanu 3 vola, 50 kg suvog mesa i 350 kg pšenice i sa plienom udaljili se u pravcu planine Dinara.

Točno neustanovljenog dana početkom ovog mjeseca ubijen je po partizanima i bačen u potok Ruda občinski poslužitelj Mardić Vinko iz Sinja, koji je raznosio službene spise i pozive seoskim glavarima obćine Sinjske.

Izvješće oruž. postaje Han broj 383 od 8. ovog mjeseca.

9. ožujka u 07,00 sati neutvrđen broj naoružanih partizana Biokovske skupine[10] od sela Kotišine (4 km ist. od Makarske) izvršio je prepad na naše ustaške postrojbe, koje se nalazu na periferiji grada Makarske. Borba trajala je sve do 20,00 sati, kada su se partizani povukli. Poginuo je čarkar Ivan Ivanković, a tri čarkara ranjena su. Partizani imadu gubitaka 20 mrtvih i nekoliko ranjenih.

U selu Kotišina prema saznanju prebačeno je 500 partizana — Crnogoraca, koji su izbjegli iz okolice Livna.

Izvješće ovog krila broj 593/taj. od 12. ovog mjeseca.

9. ožujka u 10,00 sati u Omišu uhićen je Mužinić Vlado iz sela Srinjina, kotar Omiš, (10 km sj. z. od Omiša) iz razloga što je prisilno mobilisao mladiće iz sela Kučići (12 km ist. od Omiša) ove odvodio u partizanske logore, Mužinića pripoznali su Topić Ratimir, Topić Petar i Pervan Mirko svi iz Kučića, koji je Mužinić sprovodio do partizanskog logora iz kojeg im je uspjelo pobjeći.

9/10. ožujka neutvrđen broj naoružanih partizana Mosorske skupine u selu Krušvar (12 km j. od Sinja) zapalili su kuću seljaku Nikoli i Ivanu Bilandžiću iz razloga što imenovani imaju svoje sinove u ustaškoj vojnici.

Izvješće ovog krila broj 596/taj. od 13. ovog mjeseca.

11. ožujka u 22,00 sati 4 naoružana partizana Mosorske skupine u s. Jesenice (7 km s. z. od Omiša) opljačkali su seljaku Nazor Mati, raznu posteljinu i kuhinjsko posuđe u ukupnoj vriednosti od 304.100 kuna. Ove stvari bili su u pohrani kod imenovanog Nazora, a vlasničtvo su hoteljera Hanzika. Sa plienom partizani udaljili su se u pravcu planine Mosor.

12. ožujka oko 10,00 sati neutvrđen broj partizana Mosećke skupine iz brda »Imber« iznad s. Sičane (10 km j. z. od Sinja) sa paše otjerali su 9 koza. Poduzeta akcija od strane talj. vojske iz Dicma, ostala je bez uspjeha.

13. ožujka oko 24,00 sati u s. Donji Bajagić (9 km s. od Sinja) došlo je 9 naoružanih partizana Dinarske skupine i seljaku Vrce Jozi opljač-

[10] Odnosi se na Biokovski NOP odred. Vidi doik. br. 119.

kali jednu kravu, 2 magarca, 200 kg pšenice i 40 kg suvog mesa. Među ovom bandom prepoznat je Petar Balajić iz istog sela.

14. ožujka dobrovoljno predao se je našoj postrojbi u Makarskoj partizan Grubeša Ante iz Makarske sa jednom bombom i Bilić Filip iz Baškevode, kotar Makarske. Na zapisniku izjavili su da su bili zavedeni i da među partizanima ima ih mnogo koji bi se htjeli predati, pa čak i sa oružjem, kad bi znali, da im se neće ništa dogoditi.

14. ožujka oko 01,00 sat partizani u s. Gljev (14 km s. i. od Sinja) opljačkali su ukupno 20 ovaca — iz svake kuće po jedan komad — i otjerali u pravcu planine Kamešnica.

14. ožujka oko 12,00 sati naoružam partizani Boban Stipe i Jakov Vuković iz Prugova, obćine Klis, kotar Omiš, sa paše zv. Radinje (17 km j. z. od Sinja) otjerali su 29 ovaca i 9 koza seljacima sela Šušci i stoku otjerali za Muć.

14. ožujka u 23,30 sati 27 naoružanih partizana Mosorske skupine u s. Krilo-Jesenice (9 km s. z. od Omiša) naložili su Pivčević Mati da ih sa svojim brodom prebaci za otok Brač. Pivčeviću uspjelo je pobjeći, pa su partizani sami uzeli brod imenom sv. Ana i sa istim prebacili se za otok Brač. Brod do dnas nije vraćen.

Izvješće ovog krila broj 619/taj. od 17. ovog mjeseca.

17. ožujka našim postrojbama u Zadvarju (18 km i. od Omiša) dobrovoljno se je predalo 70 partizana. Na zahtjev talj. zapovjedničtva, partizani predani su Taljanima, koji su partizane istog dana prebacili za Dugi Rat (5 km z. od Omiša) od kuda će vjerovatno biti prebačeni za Split.

Izvješće oruž. postaje Omiš broj 155/taj. od 18. ožujka.

4) **O akciji radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata:**

Nije ništa osobitog primjećeno.

5) O stranoj promičdi u narodu:

Vrši se pomoć krugovala iz Londona i Moskve te drugih neprijateljskih mjesta, pa te vješti kako partizani, tako i četnici prenose i šire među nekim seljacima, a naročito kod subverzivnih elemenata gdje i sa svojom promiđbom uspjevaju.

6) O prilikama prehrane i prometu:

Stanje na čitavom području je očajno. Narod takorekuć skapava od gladi, i sve se iz dana u dan pogoršava, osobito od kada su prekinute veze sa Sarajevom. Ova oskudica najviše pogađa oružničtvo, koje iz domobranskog obskrbnog skladišta prima nepotpuni obrok hrane, dok je skučenih beriva, sa druge strane nemogu dobaviti životne namirnice. Potrebno je da mjerodavni donesu potrebnu odluku, da je oružničtvo prima cjeli obrok. Naročito zabrinjajuće je stanje u Omišu, gdje se

jedan litar mlieka proda već po 100 kuna, a svežeg mesa već mjesecima nema. Uslied zarazne bolesti »pjegavi tifus« talj. vojne vlasti zabranile su svaki izlaz iz Omiša u bilo kojem pravcu ili bilo kojem poslu, tako da ni službena pošta se ne otprema brodom.

Brodski promet je bez promjene, dok samovozni promet je na čitavom području obustavljen, uslied ugroženosti puteva.

7) **O odnosima vojske sa ustaškim organizacijama i građanskim vlastima:**

Dodbri su i u znaku uzajamne suradnje.

8) **O odnosima sa savezničkom talijanskom vojskom čiji se dielovi nalaze u našoj zemlji:**

Sa talijanskom vojskom čiji se dielovi nalaze: u Omišu, Zadvarju, Makarska, Klis, Dicmo, Sinj, Trilj, Strožanac i na otocima Braču i Hvaru odnosi su korektni, ali ne i srdačni.

2. ožujka talijanske vojne vlasti evakuisale su svoje položaje u s. Gradac (37 km j. i. od Makarske) i pošli za Metković. Sa ovim posadama a po ustmenoj zapovjedi evakuisana je u Metković i oružnička postaja Gradac i Igrane. Sve posade u Gradcu nisu hile ugrožene i nije bilo razloga za povlačenje.

3. ovog mjeseca talijanski krilaši bombardirali su mjesto Gradac. Učinak nije poznat.

5. ožujka u vremenu od 23,00 do 23,45 sati, talijansko topničtvo iz Sumartina na otoku Braču otvorilo je topovsku paljbu na istočni dio varoši Makarska. Ispaljeno je 17 probojnih granata, koje su pale u predjel gdje su se ranije nalazile talijanske bitnice (istočno od pristaništa Makarska oko 800 m) i gdje se sada nalaze naše ustaške postrojbe. Prva granata pala je 3 m daleko od stražnika, a ostale u obližnju okolicu gdje se je nalaiäilo 250 ustaša-vojničara i samo pukim slučajem nije nitko nastradao, a jedne granate pale su u more iznad oružničke postage.

Nepoznat je razlog ovakovog postupka talijana, na predjelu na kome se nalazu ustaše-vojničari, jer talijani imadu o tome točno obavještenje jer se baš na tim mjestima nalaze utvrde — bunkeri — koje su izradih talijani i iste predali ustašama, prilikom njihovog povlačenja iz Makarske.

U. ožujka talijanska vojska, prolazeći kroz selo Velić 16 km s. i. od Trilja), zapalili su stojnu kuću Šimunu Ratkoviću načelniku obćine Trilj, koju kuću su partizami u mjesecu veljači o. g. djelomično opljačkah i sada talijani konačno su sve odnijeli i uništili i sada budući da mu je još i kuća zapaljena, ostao je bez igdje ičega.

Izvješće oruž. postaje Trilj broj 222/taj. od 12. ovog mjeseca.

13. ožujka nekoliko dječaka igralo se je uz more u Makarskoj i tom prilikom našli su jednu bombu i sa istom igrali se, bomba eksplodirala je i 9 dječaka što lakše i teže povređeno. Ova bomba potiče vjerojatno od talijana jer su na tom mjestu talij. časnici ubijali ribu sa bombama.

II. STANJE U ORUZNlCTVU :

1) Raspoloženje, duh i stega: uslied slabe ishrane, oskudnih beriva **jer** ista ni do danas nisu regulisana novom zakonskom odredbom i obzirom na vladajuću skupoću je pokolebano i uzdrmano. Naročito pate porodice oženjendh oružnika.

2) Incidenti i neredi većeg značaja:
Nije bilo.

3) **Utjecaj strane izvještajne službe i neprijateljske promičbe:**
Nije ništa sumnjivog primjećeno.

4) Bjegunstva iz oružničtva:
Nije bilo.

5) **Ponašanje dočasnika i momčadi van vojarni:** propisano je.

III. VANJSKA SITUACIJA:

Po svim točkama stanje je bez promjene niti pak su prikupljeni neki naročiti podatci.

IV. OBĆI ZAKLJUČAK:

Javna sigurnost na cjelom području krila je ugrožena i stanje je zabrinjavajuće. Naš je narod izložen pljački partizanski bandita sada prolazom četnika nije siguran ni za svoje živote.

Pojačanje oružničkih postaja, zatim njihovo savremeno naoružanje i čišćenjem područja NAŠOM i njemačkom vojskom stanje bi se popravilo i svuda zavele normalne prilike.

Prehranbene i gospodarske su prilike nesnošljive, pa 'je krajno vrieme da mjerodavni bar nešto porade, da se nešto ublaži, jer inače posliedice su jasne.

V. ORUZNICKE POSTAJE KOJE PRIVREMENO NE DJELUJU:

Vod Omiša postaje: Srinjine, Lećevica, Muć i Blato na Cetini;

Vod Makarska: postaje Igrane, Gradac, Zupa Biokovska, Kozice, Studenci, Lovreć, Zagvozd, Baškavoda.

Vod Sinj, postaja Vrlika, Kijevo i Tijarioa.
Vod Hvar postaja: Bogomolje, Sućuraj, Milna, Bol, Selca i Pučišće.

VI. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU SE PRIVREMENO PRESELILE:

Postaja Srimjine u Strožanac, postaje Pučišće, Bol i Milna u Supetar, postaje Sućuraj i Bogomolje u Starigrađ, postaja Baškovođa u Makarsku; postaja Igrane i Gradac u Metković, postaje: Lovreć, Studenci, Zagvozd, Blato i Tijarica u Sestanovac.

VII. OSTALI VAŽNI DOGAĐAJI:

28. veljače u tvornicu cimenta »Lavokat« u s. Ravnice (3 km j. i. od Omiša: došlo je iz Zadvarja 547 domobrana — izbjeglica iz partizanskih logora. 15. ožujka u isti logor iz Splita odnosno Sinja stiglo je još 126 domobrana izbjeglica. Stanje kod ovih povratnika je upravo užasno. Svi su podpuno iznemogli, na pola goli i bosi i sa puno ušiju. Ceka se na odluku Mindoma, kuda će biti otpremljeni. Do sada uslied bolesti pjegavi tifus od ovih povratnika umrlo je ukupno 22 osobe.

Ushed pojave pošaline pjegavi tifus, taljanske vojne vlasti u Splitu naložile su da *iz* Omiša nitko ne smije odlaziti bilo kuda. Koliko će ta karantema trajati, nije poznato.

Po prednjem mjerodavnima dostavljeno je izvješće pod br. 549/taj.
i broj 584/taj. za ovu godinu.

U vremenu od 11—15. ožujka u Omišu vršeno je novačenje mladića za obćine: Omiš, Poljica-Priko i Sestanovac, Odaziv bio je sliedeći iz obćine Omiš pozvano je 130 mladića* a odazvalo se je 18 (13%), od obćine Poljica-Priko pozvano je 280, a odazvalo ih se 5 (l°/o), dok od obćine Sestanovac nije nijedna osoba došla na pregled.

Izvješće oruž. postaje Omiš broj 149/taj. od 15. ožujka.

M. P. Zapovjednik, satnik

Petar Bošnjak v. r.

BROJ 320

IZVJEŠTAJ ORUŽNICKOG KRILNOG ZAPOVJEDNIŠTVA U DUBROVNIKU OD 22. OŽUJKA 1943. O ZLOČINU TALIJANA NA PELJEŠCU[1]

ORUŽNICKO KRUŽNO ZAPOVJEDNICTVO
Broj 2854
U Dubrovniku, dne 22. ožujka 1943.
Predmet: Izvješće o dnevnim događajima dostavlja.

GLAVNOM ZAPOVJEDNICTVU ORUZNICTVA (J. S.)
Zagreb

ZAPOVJEDNICTVU 6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Mostar

VELIKOM ŽUPANU VELIKE ZUPE DUBRAVA
Dubrovnik

ZAPOVJEDNICTVU MJESTA
Dubrovnik

ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI
Dubrovnik

11. ožujka 1943. u selu Gornjoj Pijavičini, kotar Dubrovnik (5 km sjeverozapadno od Janjine) sukobila se sa partizanima[2] jedna talijanska postrojba, te u borbi ranjen jedan talijanski vojnik i ubijen partizan Mićo Marinović Antunov, koji je donesen mrtav u Janjinu. U Janjini ga je prepoznala mrtva njegova majka Mile Marinović, koja je nakon ovog prepoznanja i sama streljana. Osim ovoga uhićen je po talijanskim vlastima glavar sela Niko Kalafatović sa još 5 osoba.

13 ožujka 1943 na mjestu zvanom »Dingač«, općina Kuna, kotar Dubrovnik (5 km južno od Trstenika) ubijen je od talijanskih vojnika, Stjepo Mužun iz Potomja kotar Dubrovnik. Kao razlog ubijanju, što se nije javio kad je vršen popis pučanstva na Pelješcu.

18 ožujka 1943 prigodom obavljene osobne premetačine nad Antunom Stražičićem iz Slanoga kotar Dubrovnik pronađeno je kod istog komunističko promičbeno tvorivo i to: »Čistoća je pola zdravlja napisana po Dr Simi Miloševiću, profesoru medicinskog sveučilišta u Beogradu pisan pisaćim strojem, letak: »Hrvatskomi Srbskom narodu Dalmacije izdan početkom mjeseca rujna 1942 od pokrajinskog komiteta komunističke partije Hrvatske za Dalmaciju« i jedne novine »Borba« organ komunističke partije Jugoslavije br. 20 od 1. listopada 1942. Isti je uhićen i predat državnom tužiteljstvu u Dubrovnik.

18 ožujka 1943 radio je u svome vinogradu u selu Kremen Do, općine Cičevo kotar Trebinje, Đuro Baletin iz sela Stravča kotar Dub-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Ahivu Vn, arhiva NDH, reg. br. 18/3—1, k. 103.
[2] Pelješačka partizanska grupa. Vidi dok. br. 248.

rovnik, kojem je došao u vinograd Jozo Bošković iz Kremen Dola i rekao mu: »Gdje si ustašo ti si lanjsku godinu vodio četu po Stravču« udarivši ga jedan put kolcem po glavi i tri puta po leđima našto je Baletin pobjegao za kojim je Bošković trčao i istom govorio da viče »*Ziveo* Kralj Petar«.

Prednje izvješće dostavlja se znanja radi i mjerodavnosti.

Zapovjednik predsetnik:

M. P. *Zvonimir Sporčić*

BROJ 321

IZVOD IZ IZVJEŠTAJA ŠESTE ORUŽNICKE PUKOVNIJE OD 28. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ORUŽNIČKOM ZAPOVJEDNIŠTVU O DOGAĐAJIMA NA PODRUČJU OMIŠA I DUBROVNIKA[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
6. oružničke pukovnije
J. S. Broj: 1106/tajno
U Mostaru, dne 28. ožujka 1943.

Predmet: Doglasno izvješće za II polovinu ožujka 1943. g.

1. — VRHOVNOM ORUZNICKOM ZAPOVJEDNICTVU

Z a g r e b

(Ostale adrese izostavljene)

[...]

Na području oružničkog krila Omiš

Provedena mobilizacija od strane Dalmatinskih partizanskih grupa nije urodila plodom kako su to oni zamišljah. Odziv je bio priličan samo u Makarskom primorju i na otocima Braču i Hvaru. Pogovara se ali još nije točno utvrđeno da je među dalmatinskim partizanima nastupilo rasulo i da su logori raspušteni s tim da domaći idu domovima a stranci da se raziđu u razne krajeve. Ovo je navodno uslijedilo zbog poduzetih akcija čišćenja u Bosni jer da im je ponestalo hrane i strijeljiva. Ovo se provjerava.

Prema primljenom obavještenju na otok Brač povratilo se je oko 1.000 osoba iz partizanskih logora.[2] Neki su se prijavili kod talijanskih vojnih vlasti a neki se još kriju po okolini.

U posljednje doba odbjegli su od domova i pridružili se partizanskim bandama: Milica Milošević iz s. Glavice, Anđelka Mandić iz Bmaza

[1] Original (tfipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 11/2—25, k. 149.

kotar Sinj, Ante Lovrić trg. pomoćnik, Radovan Marković đak, Ubaldo Dragaš šofer, Srećko Bešker đak, Ivan Cikara mesar svi iz Sinja, Anđelko i Mate Šipić dz s. Vedrine, Milan Pešo, Stipe Knezović i Luka Mandić iz s. Ugljane kotar Sinj.

20. II. odbjegli su od domova i pridružili se partizanskim bandama: Jakov Delić, Marko Radman, Ante Ćosić, Stipe Krstić i Dujo Krce iz sela Grab — Pođi kotara Sinj.

20. II. povratio se je iz odmetništva Ivan Boban Petrov, đak iz Sinja, Predat je našoj vlasti.

27. II. u 07,00 sati jedna grupa od 20 naoružanih partizana skupine Dinara,[3] izvršili su napad na oružničku ophodnju postaje Han od 12 momaka u selu Gala (9 km s-i od Sinja). Borba je vođena oko 1 sat kada su partizani odbijeni i povukli su se u pravcu Krivi Humac (k. 502). Gubitaka u momčadi nije bilo dok su ubijena dva partizana a 2 ranjena. Uništena je partizanska lađa sa kojom su prebacivali preko rijeke Cetine i prevozili plijen.

28. II. jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana skupine Dinara[4] izvršila je, napad na domobranski posadni vod u s. Bajagiću (7 km s. i. od Sinja). Napad odbijen bez gubitaka dok ni za gubitke partizana nema podataka.

3. III. u 08,30 sati sa visova povrh sela Vedrine (10 1/2 km i. od s. Trillj) jedna grupa neutvrđene jačine naoružanih partizana[5] izvršila je prepad na našu domobransku posadu u Trilju (11 km j. i. od Sinja). Talijanska posada vatrom iz bacača odbila napad i partizani su se povukli ostavivši 4 mrtva i 1 ranjenog partizana. — Na našoj strani nije bilo gubitaka.

3. III. u 23,00 sata pet naoružanih partizana skupine Kamešnica došli su u selo Čitluk (6 km s. od Sinja) i od seljaka Marka Vindića oduzeli su krugoval obećavši mu da će mu ga vratiti kada im ne bude više trebao.

3. III. jedna grupa od 70 naoružanih partizana došla je u selo Velić (17 km s. i. od Sinja) i od seljaka Petra Marića oduzeli su 5 volova, 2 koze i 2.500 kg sijena.

4. III. povratio se je iz odmetničtva Srećko Bešker iz Sinja i prijavio se našoj posadi u Trilju, te je odprećen i predat zapovjedniku II sektora u Sinju.

5. III. u selu Blato n/c. 18 km s. i. od Omiša partizani su minirali most na rijeci Cetini, tako da je porušen u dužini od 30 m i na ovom dijelu postavili su daske, kako bi se mogle prebacivati njihove snage na bijegu iz Bosne, — za planinu Mosor.

5. III. jedna skupina od, 50 naoružanih partizana skupine Mosor upala je u selo Vojnić-Bučani (5 km z. od Trilja) i tom su prigodom opljačkali od seljaka Ivana Ivkovića 1.200 kg pšenice, 250.000 kn gotovog novca, 12 pari opanaka, razne robe, 100 kg krompira, 2 džepna sata, 2 vola, 100 kg suhog mesa, 4 svinjska pršuta i 80 kg kukuruznog brašna.

[3], * i [5] Dijelovi Splitskog NOP odreda.
[6] Ove demonstracije je organizirao Mjesni komitet KPH Dubrovnik. Vidi dok. br. 322.

Kod seljaka Štipana Majica opljačkali su 300 kg pšenice, 8 svinjskih pršuta, 12 kg suhog mesa 150 1. vina, 2 para obuće-cipela, i dvogled, 1 konja, 1 kravu i gotovog novca u sumi od 15.000 kuna.

7. III. povratio se je iz odmetničtva Ante Križanac iz Sinja, šofer i nakon preslušanja pušten je na slobodu.

6. III. u 23,30 sati jedna grupa od 20 naoružanih partizana ušla je u selo Obrovac (6 km s. od Sinja) i od seljaka Ivana Tenžere opljačkali su: 3 vola, 50 kg suhog mesa i 350 kg pšenice.

Točno neutvrđenog nadevka, a prvom polovinom ovog mjeseca ubijen je po partizanima i bačen u potok Ruda obćinski poslužitelj Mandić Vinko iz Sinja, koji je raznosio službene spise po selima obćine Sinj.

28. III. uhićeni su od strane ijedne ustaške ophodnje kod mjesta zv. »-Veliko Brdo« (4 km z. od Makarske), partizani Ante Andrijašević iz Makarske i Vladić Bartul iz Velikog Brda kotara Makarske, obojica sa oružjem i strijeljivom. Pod njihovim nadzorom vršeno je ribarenje od strane 8 osoba. Pritvoreni su kod ustaške posade u Makarskoj. Izjavili su da su se iz skupine Biokovo povukli svi strani partizani a da su ostali samo domaći i da imaju svoje posade u svim selima kraj mora, a u selu Sošići (17 km j. i. od Makarske), da im se nalazi glavna komanda pod zapovjedničtvom Ante Sutića iz Gradca.

Na području oružničkog krila Dubrovnik

Partizani grupe Pelješac postali su ponovno djelatni i da je njihovo kretanje postaje svakim danom življe. Talijanske vojne vlasti obavještene su d zamoljene poduzimanje mjera.

14—28. II. pobjegli su od svojih domova i pridružili se partizanskim bandama Hamo Morić iz s. Rotimlje kotar Stolac nastanjen u Čapljini i Fadil Hasagić dužnostnik kotarskog suda u Varešu, a nastanjen privremeno u Čapljini.

Točno neutvrđenog nadnevka, početkom ovog mjeseca, vođa partizana grupe Pelješac, Ivan Morđin sa 20 naoružanih partizana došao je u selo Oskorušno na Pelješcu i tom prigodom opljačkali su kuću Anke Meić žene oružničkog narednika, odnesavši sve životne namirnice koje su u kući našli.

7. III. vođa partizana Morđin došao je u selo Oskorušno i od seoskog glavara uzeo konja, prevezao se na njemu do sela Pijavičine, a poslije mu konja povratio.

14. III. jedna grupa nepoznate jačine naoružanih partizana, grupe Pelješac, došla je u selo Kunu i tom su prigodom odrezali kosu Kati Marinović, ženi Stipinoj. Uzrok za ovo je taj budući da se ova druži i održava veze sa talijanskim vojnicima.

Prema primljenim podatcima na poluotoku Pelješcu... veliki broj partizana, koji su se prebacili sa otoka Korčule.

18. III. uhićen je po oružnicima u Dubrovniku Ante Strazičić rodom iz s. Slano kotara Dubrovnik i kod osobne premetačine pronađeno mu

je komunističko promidžbeno tvorivo [...] te je izjavio da je ugovorio sa njemu nepoznatim osobama i primio se da rastura komunističke letke. Predat je nadležnoj vlasti.

[...]

V. Ostali važniji događaji

10. III. oko 10,00 sati, okupila je se veća grupa pučanstva, mahom žena i djece, pred zgradom velike župe i općine u Dubrovniku, kaje su demonstrirale vičući: »DAJTE NAM KRUHA, UMIREMO OD GLADI, načelnik općine hrani 8 svinja kukuruzom, dok pučanstvo umire od gladi, upotrebljava radnu snagu i plaća radnike sa žitom i brašnom, da je zasijao nekoliko kvintala krumpira na svom zemljištu, a to je sve bilo određeno za prehranu pučanstva«. Dalje su vikali: «-DAJTE VLAST TALIJANIMA, KOJI BOLJE VODE BRIGU O PREHRANI, NEGO HRVATI«. Culi su se povici: »SRAMOTA, DA SE NITKO O NAMA NE BRINE I NITKO NE VIDI DA UMIREMO OD GLADI«. Ovo se je ponovilo i na 11. III.[6]

Nakon 20 časaka, redarstveni organi sa većim brojem karabinjera, rastjerah su demonstrante. Na svakom koraku čuli su se protesti da sirotinja umire od gladi, dok gospoda imaju svega u izobilju, jer kupuju švercovane namirnice po skupe pare. Prema prikupljenim podatcima, kupuje se kukuruz po 200 kn, kukuruzno brašno po 250, a narodno brašno po 400 kuna po 1 kg.

28. II. u tvornici cimenta »Lavocat« u s. Ravnice (3 km j. i. od Omiša) došlo je, odnosno upućeno iz Zadvarja 547 domobrana — izbjeglica iz partizanskih logora, a 15. III. stiglo je iz Splita još 125 domobrana. Stanje kod ovih povratnika upravo je užasno. Svi su podpuno iznemogli, na pola goli i bosi i puni ušiju. Ceka se na odluku Minorsa, kuda će biti odpremljeni. Zavladao je pjegavi tifus među njima i do sada su umrla 22 domobrana.

Uslijed pojave tifusa, talijanske vojne vlasti iz Splita zabranile su svaki izlazak iz Omiša pa bilo kome, i kuda. Koliko će ova zabrana trajati, nepoznato je.

11—13. III. vršeno je novačenje momčadi u Omišu iz općina Omiš, Poljica—Priko i Šestanovac. Odaziv je bio slijedeći: Iz općine Omiš pozvato je 130 momaka, odazvalo se je 18 (13%>), iz općine Priko-Poljica pozvano je 280 momaka, odazvalo se je 5 (1%), dok iz općine Šestanovac, nije došla ni jedna osoba na pregled.

[...]

Zapovjednik, pukovnik

M. P. *Stjepan Jakovljević*

BROJ 322

IZVOD IZ DNEVNOG IZVJEŠTAJA MINISTARSTVA VANJSKIH POSLOVA NDH OD 31. OŽUJKA 1943. O PROLAZU ČETNIKA KROZ ŠESTANOVAC I DEMONSTRACIJAMA ŽENA U DUBROVNIKU[1]

Dnevtni izvještaj bro 59., od 31. ožujka 1943.

Podhvati četnika oko Zeževice

Satnik 2. bojne u Zađvarju Mile Orešković izviestio je, da je dana 28. veljače od talijanskih vlasti obaviešten da sutradan dolazi u Šestanovac 250 domobrana. Ujedno je upitan da h njegove postrojbe imaju ustaša. Sutrdan mu je talijanski zapovjednik kazao obratno naime, da dolaze 2.500 ljudi pod oružjem, ali da nezna koji su. Tek drugog dana doznao je da to imaju biti četnici,[2] te je pozvan da ukloni svoju posadu iz Šestanovca. Imenovani na to nije pristao, pak je zbog toga talijanski zapovjednik obećao da ti četnici neće dolaziti u Šestanovac, nego samo u Katune, a odatle nastaviti svoje podhvate. Kasnije je imenovani ustanovio, da je talijansko Zapovijedničtvo u Zađvarju te četnike smabdjelo oružjem, prenjevši ga u samovozu pokriveno sa slamom. Ovi četnici izazovno su se ponašali prema domobranima i našim častnicima, pozivajući ih da se priklone njima i njihovom vođi Draži Mihajloviću. Izjavljivali su da su njima Talijani saveznici, ali da će svejedno i s njima kao i sa Hrvatima i sa Njemcima konačno obračunati. Talijani su u prisutnosti više naših ljudi govorili da je šteta što ovdje nije više kralj Petar, jer da bi u ovim krajevima onda bio mir.

Ovi četnici otišli su dana 3. ožujka u pravcu Imotskoga, pljačkajući, paled i koljući (izvještaj ne govori o pojedinostima).

1.2258.

Demonstracija žena u Dubrovniku

Dne 7. ožujka noću naljepljeni su u Dubrovniku komunistički letci, kojim se žene Dubrovnika i okoline, pozivaju da i one pridonesu sa svoje strane pobjedi partizana.[3]

Dne 10. ožujka krugovalna postaja »Slobodna Jugoslavija« pozvala je žene Dubrovnika, da se pobune u smislu toga letka.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 2/2—1, k. 256.

[2] VMii dok. br. 12, napomenu 4.

[3] Letak je izdao Gradski Odbor AF2-a Dubrovnik u povodu 8. ožujka, Dana žena u kome se, pored ostalog, kaže: ». . . Današnjom oslobodilačkom borbom naši hrabri drugovi su pokazali i pokazuju da i oni mogu i znaju da se bore protiv fašizma jedino čvrstom i odanom voljom.

A što mi radimo? Ml, žene Dubrovnika? Zar smo mi slijepe? Mi hladnokrvno i ćutke prelazimo preko grozota koje svakodnevno i sve više vrše fašisti 1 njihove sluge, nad našim sinovima, sestrama i braćom .. .

Zar se bojimo njihovih pretnja ili smrti?

Ustajmo i pokažimo lm da smo i mi, žene Dubrovnika, pripravne boriti se za svoju slobodu...« (Arhiv VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/2—8, k. 323).

Dne 11. ožujka došlo je oko 30 žena pred Gradsku općinu i demontriralo protiv gradonačelnika Dr. Karlovića, radi prehrane.[4]

Karakteristično je, da su glavne vikačice bile one žene koje dobivaju namirnice i kod Talijana i kod naših vlasti, a ni jedna od njih nije tako slabog položaja, da bi se opravdala ovakva demonstracija.

Naše redarstvo uz pomoć karabinjera uhitilo je više ovih žena. Interesantno je da su talijanski generalni konzul i vice-konzul, taijnik konzulata i jedan karabinjerski satnik intervenirali za puštanje pojedinih žena na slobodu.

Kao začetnike ove demonstracije i sastavljače letka može se smatrati dubrovačke Srbe i talijanaše, jer do njih vode tragovi iztrage.

Župska redarstvena oblast dobila je pouzdanu informaciju da se Draža Mihajlović nalazi u Kalinoviku.

Od jednog pouzdanika ista oblast saznala je, da su Talijani obećali priključiti Dubrovnik srbskim krajevima, s time da bi privremeno Dubrovnik anketirali Italiji.

Opaža se u Dubrovniku priliv četnika. Kad ovi uđu u neki lokal talijanski oficiri i vojnici odmah odlaze iz lokala. Četnici vade bodeže i izazivaju pučanstvo.

Dne 15. ožujka nastupio je na dužnost novi zapovjednik Corpo d'Armata general Piazzoni.

Novo imenovani kotarski predstojnik u Gackom ne može vršiti službu, nego se je vratio u Dubrovnik. Pred zgradu mu je bila postavljena u Gackom četnička straža, dok oružnici ne mogu da uobće sa puškom da iziđu na ulicu.

1.2267.

Viesti Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost

Vrhovni štab »narodne oslobodilačke vojske« izdao je proglas u kojem izjavljuje svoj cilj: Oslobođenje zemlje od okupatora, nepovredivost privatne svojine, borbu za demokratska prava, priznanje nacional--narodne osobenosti Hrvatskoj, Sloveniji, Srbiji, te Makedoncima i ostalima. Pođpisan je Tito i Dr. Ribar.

[...]

Talijanski rizničari strieljali jednu osobu u Vrućici Gornjoj (Pelješac)

Velika župa Dubrava javlja, da je dne 11. veljače po talijanskoj rizničkoj straži strijeljana u Gornjoj Vrućici Filomena Srboje iz razloga što je na jednom mjestu netko presjekao talijansku vojničku brzoglasnu žicu, a imenovana je bila kao taoc, jer je njezin sin među partizanima.

1.2250.

Pojedinosti o strieljanju jedne osobe u Dicmu

Savezno sa dnevnim izvještajem od 18. siječnja kojim je javljeno, da su talijanske vlasti strijeljale u Dicmu Bilan Blaža, ustanovljeno je, da je on strijeljan po nalogu zapovjednika talijanske posade u Dicmu, bez ikakovog postupka. Ovaj zapovjednik, tenente Host, saobćio je zapovjedniku oružničke postaje, da je imenovani strijeljan, jer su kod njega pronađene bombe i naboji, pa se sumnja, da ih je dobavljao partizanima.

Postaja izvješćuje, da je Bilan bio dobar državljanin i da nije šurovao sa partizanima, dok se o istinitosti inkriminacije da je imao bombe i naboje nije moglo ništa ustanoviti. Naprotiv dan prije imenovani je govorio svojoj majci, da će sutradan ići Talijanima jer su mu obećali prodati 3 para cipela, pa je u tu svrhu ponio sobom i novaca.

1.2261.

[• • •]

[4] Vidi dok. br. 321.

ČETNIČKI DOKUMENTI

BROJ 323

PLAN OPERACIJA ČETNIČKIH I TALIJANSKIH JEDINICA OD 11. SIJEČNJA 1943. ZA ČIŠĆENJE PODINARSKE OBLASTI OD PARTIZANA[1]

P L A N O P E R A C I J A
ZA ČIŠĆENJE PODINARSKE OBLASTI OD KOMUNISTA

I. — **Cilj ove operacije**

1. — Partizane iz zone Dinara—Sinj—Solin—Kozjak—Prgomet—Drniš sterati, opkoliti i tući na prostoru između Svilaje i Moseća.[2]

2. — Po pacifikaciji ove zone uspostaviti četničke garnizone i zatvoriti puteve sa Dinare ka Primorju i obratno.

II. — **Koristi od ove operacije**

1. Čišćenje ove zone od komunista uništava se glavni komunistički oslonac za celu Dalmaciju; onemogućava se svaka njihova akcija i propaganda ne samo na ovoj teritoriji, nego na teritoriji cele Dalmacije.

2. Oslobođavaju se od partizanskog pritiska sve suhoputne i željezničke komunikacije na ovoj teritoriji.

3. Presecaju se partizanima sve veze između Dalmacije i Bosne.

4. Moral komunista u Šibeniku, Splitu i okolini, kao glavnih komunističkih centara na Primorju, spao bi na minimum. Ovo bi imalo odjeka ne samo na Primorju, nego i na dublju unutrašnjost, a ta pomoć nije mala i beznačajna, za dalji uspešan rad komunista.

5. Prestala bi materijalna pomoć u novcu i naturi sa Primorja.

III. — **Uslovi da se operacija u punoj meri iskoristi:**

Nije dovoljno da se ova zona samo očisti od partizana, nego je neophodno potrebno da se na njoj uspostavi i vlast koja će se sigurno održati.

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 14/3—d, k. 152. Svaku stranu prijepisa ovjerilo je vojno tužilaštvo MNO FNRJ.

[2] Za izvršenje operacije po ovom planu izdata je zapovijest 23. siječnja 1943. (vidi dok. 326). Operacija je otpočela 25. siječnja 1943. ali nije do kraja sprovedena. Istodobno 25. siječnja 1943. jedinice Druge proleterske NOU divizije, bez jedne brigade, ojačane sa Kombinovanom brigadom Grahovskog sektora (Dinarski, Primorski i Drvarski bataljon i Tiškovačka četa) izvršile su napad na četnička uporišta u Strmici, Golubiću i Plavnom. Vidi dok. br. 29A, 38, 43, 45, 55, 160, 173, 175 i 326.

Četnička komanda se obavezuje da tu vlast uspostavi u Srpskim selima i da obezbeđuje putne veze Knin—Vrlika—Sinj, kao i da partizanima preseče sve veze između Dalmacije i Bosne na toj zoni, ali pod uslovom da se ovoj komandi za tu svrhu dođeli odmah (pre početka operacije):

1. 10 automatskih oružja, sa po 3.000 metaka i dovoljnom količinom maziva.
2. 3.000 ručnih bombi.
3. 1.000 pušaka, sa po 150 metaka na svaku.

IV. — Prema napred iznetom došlo se do zaključka, da bi akcija najbolje uspela, ako bi se izvodila po sledećem planu:

A) SNAGE KOJE BI UČESTVOVALE U AKCIJI

a) **Četničke:**

— 1.000 četnika iz Dinarske oblasti;[3]
— 2.000 četnika iz Hercegovine i Bosne.[4]

b) Italijansko-Hrvatske:[5]

— 1 bataljon iz Drniša
— Jedna brdska (tovarna) baterija iz Knina
— 3 radio-stanice sa talijanskim osobljem (za četnike)
— 4 bacača 81 mm sa poslugom
— 4 kamiona od po tri tone
— Ostale Italijanske snage, za II fazu rada, prema proračunu Italijanskih vojnih vlasti.

B) POČETAK AKCIJE

Odredićе se naknadno, po odobrenju plana od strane nadležnih Italijanskih vojnih vlasti.

C) TRAJANJE AKCIJE

Prema predviđenom planu, akcija bi trajala 4 dana, pod pretpostavkom da bude vreme kao sad — lepo.

D) NAČIN IZVOĐENJA PLANA

Akcija će se sastojati iz dve faze i **to:**

a) Prva faza

Ova faza obuhvata rad (od jednog dana) za ovlađivanje reonom s. Vrlike i izvodila bi se po sledećem:

[1] Odnosi se na Đujlćeve četnike Dinarske četničke divizije.
[*] Odnosi se na hercegovačke četnike pod komandom majora Baćovića. Vidi dok. Dr. 12, napomenu 4.
[5] Odnosi se na oružane formacije NDH i talijanske okupacione trupe.

— Jedna kolona, jačine 1.000 četnika nastupala bi od Kosova pravcem: s. Riđane — s. Paklar — s. Totmirović — s. Vuković — s. G. Maovice — s. D. Maovice — Golo Brdo.

Zadatak je ove kolone čišćenje terena i naseljenih mesta od partizana s tim, da je cilj ove izbijanje na Golo Brdo i Mačju Gredu u cilju sprečavanja povlačenja partizana iz rejona Vrlike ka selu t)triću i dalje na jug.

Sa ovom kolonom išao bi i jedan Italijanski bataljon iz Drniša.

— Jedna kolona jačine 250 četnika nastupala bi od Kosova pravcem: š. Markovac—k. 426—grebenom Kozjaka i njegovim južnim padinama —s. Dragić—s. Kantor—s. Vrlika.

Zadatak je ove kolone održavanje veze između glavnih kolona, čišćenje partizana na terenu i u naseljenim mestima. Po izbijanju na određeni cilj ulazi u sastav srednje kolone, koja nastupa od Knina putem za Vrliku.

Jedna kolona jačine 500 četnika, sa artiljerijom, i glavnim štabom[6] nastupala bi od Knina pravcem: s. Topolje—Crna Glavica (451)—s. Radulović i Tice—s. M. Polača—s. Kijevo—s. Vrlika.

Zadatak je ove kolone čišćenje partizana na terenu i naseljenim mestima, izbijanje u reon s. Vrlika, i isturanje jakih odeljenja (od po 50 četnika) sa automatskim oruđima u s. Koljane i s. Garjak radi blokiranja mostova preko reke Cetine (sprečavanje prelaza partizanima), kao i radi pretresa ovih sela.

Jedna kolona jačine 1.000 četnika, nastupala bi od s. Golubića pravcem: s. Kesići—Kraljeva Dol—Novakovići st.—Crna Glavica (Simića st.) —Sinobad st., Mirkovići st.—Vedro polje—k. 511—Teskerin st.—Ercegovci—k. 463—k. 430—k. 454 (Kovanjske njive)[7]—s. Civljane—s. Kosore. Od k. 463 deo snaga (100 četnika) odvaja se za selo Cetina.

Zadatak je ove kolone čišćenje partizana na terenu i u naseljenim mestima opkoljavanje partizana sa severa i blokiranje mostova u s. Cetina i s Vinalić.

b) Ideja manevra

Krilnim kolonama opkoliti reon s. Vrlike u cilju hvatanja partizana i sprečavanje njihovog bekstva.

Radi ovoga podesiće se i vreme polaska pojedinih kolona tako, da obe stignu (krilne) bar jedan do dva časa ranije od kolone koja nastupa od Knina. Zbog ovoga kolona koja nastupa od Kosova, za prvo vreme, preuzeće na sebe blokiranje mostova preko reke Cetine u s. Koljane i s. Garjak, dok kolona iz Knina ne bude stigla na određeni cilj.

c) Pomoć iz Sinja

Italijanske[8] ili Hrvatske jedinice iz Sinja trebali bi, radi sprečavanja bekstva partizanima, da jednovremeno sa početkom naše akcije preduzmu pokret i ovladaju linijom: s. Maljkovo (u kome je Hrvatska milicija i

[8] Riječ je o štabu vojvode Đujića.

[7] Kovanjske njive, na karti 1:100.000 nije pronađeno, vjerojatno se odnosi na Kovaniöke njive.

[8] Dijelovi talijanske divizije »Bergamo«.

žandarmerija)—s. Potravlje—s. Zelovo—s. Lučan. U isto vreme da obezbede i blokiraju most na reci Cetini kod Drage, severno od s. Maljkova.

Trajanje ove operacije predviđa se za jedan dan.

d) Druga faza

Ova faza obuhvata rad za čišćenje i uništavanje partizana na prostoriji: s. Vrlika—Sinj—s. Muć—Moseć pl.—Perković—Drniš. Trajanje akcije je dva dana i izvodiće se po sledećem:

— Jedna kolona (250 četnika) nastupala bi iz s. Zitnića pravcem: želj. st. Zitnić—s. Sedramić—sv. Martin—Dugeči—s. Umljenović—s. Cavoglave.

Zadatak je ove kolone čišćenje terena i naseljenih mesta od partizana i zatvaranje pravca preko Moseć pl. u cilju sprečavanja bekstva partizanima.

— Jedna kolona 1000 četnika, iz reona s. G. i D. Maovice—Sekavica —s. Baljci—s. Umljenovići.

Zadatak je ove kolone čišćenje terena i naseljenih mesta od partizana.

— Jedna kolona (400 četnika) iz reona s. Vrlike nastupala bi pravcem s. Podosoje—s. Jovičić—s. Subotić—s. Stoisavljević—s. Otišić—s. Krunić—Jelenjak (4. 1289)—s. Pribude.

Zadatak je ove kolone čišćenje terena i naseljenih mesta od partizana i sadejstvo kolonama desno i levo.

— Jedna kolona, 800 četnika, nastupala bi iz reona s. Kosore—s. Vinalić pravcem: s. Garjak—s. Koljane—s. Katunište—s. Krunići—s. Luljaca[9]—zaseok Belandžić—s. V. i M. Milešina.[10]

Zadatak je ove kolone kao i ostalih, s tim da održava vezu i kooperiše kolonama desno i levo (Italijansko-Hrvatskim).

Italijanska-Hrvatska pomoć u ovoj fazi

Da bi akcija što bolje uspela potrebno je sadejstvo i sa drugih pravaca, kako se ne bi partizani izvukli i pobegli. Radi ovoga potrebno je:

1) Sadejstvo jedne kolone sa prostorije: s. Lučane—s. Zelovo ka selu Muć.

2) Sadejstvo jedne kolone pravcem: Klis—s. D. Prugovo—s. Gizdavac —s. Muć.

3) Sadejstvo jedne kolone pravcem: s. Prgomet—s. Kladnjice—Moseć pl.—s. Radunići.

Snage za sadejstvo molim da odredi Italijanska vojna vlast obzirom na potrebu da se zatvore gore označeni pravci, kako bi se sprečilo bekstvo partizana.

Svaka kolona, od napred označenih, dobiće zonu dejstva tako, da između njih ne ostanu praznine. U gornjem tekstu dati su samo pravci kretanja koji predstavljaju direktrisu zone dejstva.

e) Ideja manevra za drugu fazu.

[9] Ljuljača na karti 1:100.000 nije pronađeno.

[10] V toku 26* siječnja 1943. ova kolona (hercegovački četnici majora Baćovića) vršili su ubijanje seoskog stanovništva i popalili neka od navedenih sela. Vidi dok. br. 301.

Opkoljavan je partizana na iznetoj prostoriji sa svih strana, u cilju njihovog uništenja, radi čega rad krilnih, kolona mora da bude vrlo energičan i brz.

E) RAD I ZADATAK SVIH KOLONA

Pored određenog zadatka sve kolone u toku prolaza kroz naseljena mesta u istima će izvršiti pretres, da nema oružja, municije i ostale vojničke spreme. Pored ovoga starešine će održavati zbor narodu na kome će govoriti protivu komunizma. Sve ljudstvo nacionalno i pošteno biće uzeto u četničke redove.

G) ISHRANA

Suva hrana izdaće se za četiri dana.

Dotur hrane dovozom, radi čega je potrebno da nam se stavi na raspoloženje 4 kamiona.

H) SANITET

Brojno najjače kolone imaće svoje lekare.

Molim da nam se stave na raspoloženje dva sanitetska automobila, prvi zavoj i najpotrebniji sanitetski materijal za prvu pomoć (ručne poljske apoteke).

I) POTREBNA MATERIJALNA SREDSTVA

Tri radio-stanice sa Italijanskim osobljem za četnike.
Jedna brdska (tovama) baterija.
Četiri bacača 81 mm sa I talijanskom posadom.
Pet signalnih pištolja.
Po 200 crvenih, zelenih i belih raketli.
Municiju za puške »-Mauzer« 330.000 metaka.
Za pušku »lebed« 120.000 metaka.
Za puškomitraljeze i mitraljeze 50.000 metaka.
9.000 bombi.
4 kamiona za prevoz hrane i municije (privremeno).
2 ručne apoteke sa prvim zavojima.
10 nosila za ranjenike.
2 sanitetska automobila za prevoz ranjenika.

Molim da se po ovom planu donese rešenje i izdaju potrebna naređenja najhitnije.[11] Sa akcijom bi trebalo što pre otpočeti, što je u zajedničkom interesu, a pored ostalog i radi toga, što se partizani u reonu s. Vrlika—Sinj koncentrišu radi odlučujućih akcija u pravcu Dalmacije o čemu imamo tačne — proverene podatke.

11. januara 1943. god.

Položaj M.P.

[n] Projekt ovog plana poslat je na odobrenje Vrhovnoj komandi (Arhiv VII, arhiva četnička, reg. br. 15/3, k. 152: pismo kapetana Ivanišević od 12. siječnja 1943. majoru Ostojiću o stanju kod četnika u Dinarskoj oblasti). Vrhovna komanda odobrila je plan ove operacije (Arhiv VII, arhiva četnička, reg. br. 18/1, k. 299, depeša 297: knjiga poslatih depeša Vrhovne komande).

BROJ 324

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA OPERATIVNIH JEDINICA ISTOČNE BOSNE I HERCEGOVINE OD 15. SIJEČNJA 1943. DRAZl MIHAILOVlCU 0 VOJNO-POLITICKOJ SITUACIJI I BROJNOM STANJU ČETNIKA U DINARSKOJ ČETNIČKOJ OBLASTI[1]

Položaj 15. januara 1942. g.[2]

GOSPODINU MINISTRU VOJSKE, MORNARICE I VAZDUHOPLOVSTVA

P O L O Ž A J

U depešama koje sam do sada uputio Vama i majoru g. Ostojiću pokušao sam da vam uglavnom izložim situaciju u kojoj se nalazimo. Smatram za svoj-u dužnost da Vam podnesem i ovaj detaljniji izvještaj 1 da na taj način sa sebe skinem odgovornost ako se ne bi imale u vidu činjenice na koje sam ukazivao.

Daleko sam od pomisli da kritikujući druge, svoju vojsku i sebe uzdižem. Sve ovo što Vam izlažem rekao sam ovdašnjim vođama u lice, otvoreno i pošteno jer smatram da danas nije momenat da se zadovoljavaju lične sujete i ambicije. Prema tome ukoliko sam primoran da podvrgnem kritici rad izvesnih ljudi, činim to teška srca i u najboljoj nameri. Uostalom, budućnost daće mi potpuno za pravo.

Situacija u ovim krajevima mnogo je teža i mnogo kritičnija nego što smo mogli da pretpostavimo iz izvještaja koji su nam bili stavljeni na raspoloženje. Ona je nastala, uglavnom, zbog toga što kod ovdašnjeg naroda nije dovoljno razvijena nacionalna svest te su komunističke ideje naišle na plodno zemljište. Dosta veliki broj ljudi ovde nije načisto ko će pobediti: četnici ili komunisti i zbog toga pokušavaju, na sve moguće načine, da budu u dobrim odnosima i sa jednima i sa drugima. Ta kolebljivost koja se opaža na svakom koraku, stvorila je veliku pometnju i u redovima ovdašnjih četnika tako da čovek nije siguran da neka jedinica, u toku borbe, ne pređe na protivnu stranu. Prema podacima koje sam ovde dobio već je oko 1.500 ljudi prebeglo na stranu komunista, tek što su primili puške. Postoji opasnost da se u ovome pravcu ne nastavi paranje. Jer, dok sa jedne strane komunisti pale kuće i ubijaju porodice onih koji iskreno sarađuju sa četnicima, dotle četnici ne primenjuju nikakve oštrije mere protiv porodica odbeglih partizana. U ovom međuvremenu mi smo sa našim trupama preduzeli izvesne mere. Bilo je prilično streljanja i batinanja. Međutim, moja je želja da se meštani jedanput odluče i sami sprovedu ove mere. Oni koji su se opredelili za četnike moraju da poruše sve mostove i da više nikada ne mogu da sarađuju sa komunistima. U tom smislu mi smo sproveli usmenu i pismenu propagandu. Obišli smo veći broj sela, a i u samom Kninu održali smo veći

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 57/1, k. 170.

[J] Omaškom je napisano 1942. g. Treba 1943.

broj konferencija i zborova. U prilogu Vam dostavljam jedan deo propagandnog materijala koji smo ovdje sastavili i u više hiljada primeraka rasturili.[3] Pored propagande komunisti su odlično organizovali i obaveštajnu službu. I pored naše najveće obazrivosti, uvek su bili obaveštavani o našim lokalnim operacijama, ako su sa nama učestvovali i ovdašnji četnici.

Situacija je još više komphkovana zbog neslaganja ovdašnjih vođa i komandanata. Lične ambicije, sujeta, netrpeljivost, podmetanja i ogovaranja došle su ovde do punog izražaja. Bosanci i Ličani sa njihovim vođama, a isto tako i Srbijanci koji su se ovde zatekli,[4] tražili su od mene da ih povedem sa sobom kada budemo polazili, jer, kako kažu, više ne mogu da izdrže ovakvu situaciju. Vojvode Brane[5] i Mane[6] bili su već izdali naređenja svojim ljudima da se povuku sa položaja i hteli su da se priključe našim trupama. Zbog ovoga ja sam intervenisao i sa teškom mukom uspeo da ih izmirim sa vojvodom Đujićem,[7] samo ne znam koliko će to trajati. Istovremeno ja sam im skrenuo pažnju da je njihova nacionalna dužnost da baš zbog ovakve situacije ostanu ovde.

Moram da Vam skrenem pažnju na činjenicu da propaganda iz Londona, naročito kako je podešena u posljednje vreme, ima vrlo negativno dejstvo na našu situaciju i ide direktno u prilog komunističke propagande a naročito posljednji govor novinara Harisona.[8]

Pokušah smo da dejstvujemo da se ime našeg Kralja i Vaše, kao nosioca nacionalnih stremljenja što više spominju pred narodom, jer smo stekli utisak da pojedinci nastoje da sebe što više popularišu smatrajući da su oni i izvor i utoka srpstva.

Vojvodska titula u ovom kraju nije na velikoj ceni. Naročito kada je pre neki dan vojvoda Birčanin[9] dao titulu Dinaskog vojvode kapetanu Ivaniševiću.[10] Zbog ovoga je veliko nezadovoljstvo i ogorčenje kod svih ovdašnjih prvaka. Vojvoda Đujić je rekao u prisustvu većeg broja starešina i oficira: »Zar je moguće da se i takve greške dešavaju, da se za dinarskog vojvodu postavi kapetan Ivanišević koji nikada nije učestvovao u borbama, a Dinaru je video samo iz brzog voza. I među mojim oficirima ovo postavljenje izazvalo je negodovanje. Najveći broj njih nijje dobio nikakvo priznanje za herojsku borbu koju vode od prvoga dana posle sloma. Oni to i ne traže. Ali, kada vide ovakve slučajeve oni sa pravom protestvuju i ne kriju svoje nezadovoljstvo. U današnjem vremenu mi smo još uvek revolucionarna vojska. Od vrednosti starešina,

[3] Navedeni prilog redakcija nije pronašla.

[4] Riječ je o Zlatiborskom četničkom odredu, kojim je komandovao vojvoda Radomir Đekić-Đedo. Poslije napuštanja Užica 22. rujna 1941. odred je preko Višegrada, Goražda i Foče otišao na Romaniju. Krajem prosinca 1941. odred se preko Drine vraća u Srbiju gdje se raspao. Međutim, vojvoda Đuro Plećaš okuplja nešto ljudi iz odreda
1 vodi ih u Mali Ozren, kod Sarajeva. U studenom 1942. ljudstvo odreda (25 četnika) stiže u Kalinovik, potom u Nevesinje, a odatle za Bileće. Tu komandu nad odredom ponovo preuzima vojvoda Đekić i sa bosansko-hercegovačkim četnicima majora Baćovića odlazi u Dalmaciju i Diku gdje vodi borbe protiv jedinica NOV i POJ.

[5] Bogunović.

[6] Rokvić.

[7] Momčilo.

[8] H. D. Harrison, šef radio-službe i propagande u londonskoj radio-stanici.

[9] Ilija Trifunovđć.

[10] Radovan.

njihove sposobnosti i umešnosti da upravljaju ljudima koje vode, zavisi mnogo uspeh naše stvari. Zato ja mislim da bi o ovim pitanjima trebalo povesti računa. Naročito kada je u pitanju ovakav slučaj gde nije bilo potrebno da se dodeljivanjem vojvodske titule pridobije i primiri neki starešina iza koga stoji vojska i narod. I ja lično, priznajem, primio sam teška srca čin vojvode od Kalinovika, koji sam dobio istovremeno kada je vojvodskim činom počastvovan kapetan Ivanišević.

Kada sam upao u ovakvu situaciju, bio sam veoma zabrinut. Naša vojska znatno je podigla moral u ovim krajevima. Mi smo vodili teške i krvave lokalne borbe u kojima smo imali dvadeset mrtvih i ranjenih.[11] Pored toga tifus je zahvatio rogatičku brigadu. Ljudi su bez veša, puni vašiju. Higijenski uslovi pod kojima žive vrlo su teški. Blagodareći samo duboko razvijenoj svesti kod naših ljudi, spremnosti i popularnosti oficira mi smo uspeli da održimo disciplinu. Ali ja se bojim da ovo dugo čekanje ne demorališe i naše trupe jer se u tome pravcu pojavljuju izvesni znaci. Sa druge strane pokazalo se da su obaveštenja koja smo imali u pogledu jačine komunističkih trupa netačna. Na osnovu izveštaja koje sam primio od ovdašnje komande sastavio sam telegrame o komunističkim snagama. Taj izveštaj dostavljam u pirlogu i iz njega se najbolje vidi da komunističke snage nisu precenjene. Komunisti su dobro obavešteni i oni se grozničavo pripremaju. Mobilišu, posedaju položaje i ja se bojim da nas oni ne napadnu pre nego što mi stupimo u akciju. Mi smo stalno na oprezi i više od polovine ljudstva i danju i noću provodi na položajima.

Sa druge strane kada smo sa ovdašnjom komandom pravili projekte za akciju, pokazalo se da oni mogu dati najviše oko 1.500 ljudi, dok smo mi, kao što se sećate računali na oko 6.000. Kada sam iz telegrama koje sam dobio od majora Ostojića počeo da stičem utisak da Crnogorci neće doći, bio sam i očajan i revoltiran i odgovorio sam da bi to pretstavljalo izdaju koja bi imala teške posledice po našu stvar. Sami, bez Crnogoraca ne bismo smeli da se upustimo u glavnu borbu, jer je sigurno da bismo bili tučeni. Sa druge strane naše povlačenje doprinelo bi da ovaj inače nesiguran elemenat potpuno popusti i priđe komunistima. Možda sam u svojim telegramima bio dosta oštar, ali, verujte, Gospodine Ministre, to je bilo jedino u želji da Vrhovnoj komandi ukažem na ozbiljnost situacije u kojoj se nalazimo. Jer, budite uvereni, naš poraz u ovim krajevima pretstavljao bi istovremeno i naš poraz u Bosni, Hercegovini i Crnoj Gori. Mi smo Vaše naređenje za pokret izvršili bez pogovora. Za najkraće vreme mobilisali smo ljude, forsiranim maršem išli do Bileća da bismo se na vreme ukrcali.[12] I, po mom mišljenju dobro je što smo tako brzo stigli jer, da smo zadocnili, ko zna koliko bi još četnika ovde zatekli. Sada sedimo i čekamo, pod vrlo teškim uslovima, da Crnogorci krenu, odnosno i oni izvrše Vašu zapovest.

Ja nemam ni ličnih ambicija u pogledu komandovanja niti kakvu računicu. Samo jedino ne dozvoljavam da se na ružan način vređam i

[11] Vjerojatno se odnosi na borbe za Gračac vođene 14/15. siječnja 1943.
[13] Riječ je o prevoženju četnika u Dalmaciju. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

da mi se drže lekcije od majora Ostojića, koji najmanje ima prava na to. Kao odgovor na moje telegrame dobio sam od g. Ostojića sledeće poruke :

TEL. Br. 26

»U svakom slučaju žalosno je i ružno da ovako što može da uradi major, vitez Karađorđeve zvezde i četnički vojvoda. Crnogorci su već pet dana u operacijama na desnoj obali Lima protiv Turaka,[13] koje vrlo uspešno završavaju. Bili su napadnuti. Za nekoliko dana polaziti pet hiljada vozom do Rame.«

TEL. Br. 25

»Pot čin jene vam vojvode i starešine nisu vaša prćija, nego borci za Kralja i Otadžbinu i njih morate voditi onako i onuda kako vam to narede oni koji su za to ovlašćeni od Kralja. Preduzmite potrebne mere da se spreči zaraza vojnika i postupite tačno u duhu izdatih naređenja. Ako pokušate da uradite ma šta na svoju ruku u pogledu napuštanja bojišta narediću da vam se smesta oduzme komanda, jer bi to bio zločin i izdajstvo, prema našoj svetoj stvari za koju se borimo. Bolje bi bilo i za vas i za našu stvar da do kraja ostanete vojnik, a ne da se povodite za onima koji u ovim prilikama stvaraju lične kapitale i mešaju se u stvari o kojima nemaju pojma, koji ne znaju opštu situaciju i teškoće sa kojima se bori Vrhovna komanda.

TEL. Br. 23

»Gospodine majore, stavljam vam do znanja da imate bezuslovno izvršavati naređenja pretpostavljenih starešina i da jednom za svagda prestanete sa kritikom rada pretpostavljenih a kao oficiru poznat vam je način opštenja i tražim da budete pristojni. Vaše depeše dostaviću komandantu[14] da vidi koliko ste daleko otišli. Preporučujem vam da prestanete sa pretnjama, dostavljanjem fabrikovanih izveštaja i navođenjem Vrhovne komande na pogrešne odluke. Variate se ako mislite tako da ćete uspeti tim putem«.

Ton i način na koji on pokušava da razgovara sa mnom ja ne upotrebljavam ni u odnosu sa makojim običnim vojnikom. Pored toga on nie ':leveta tvrdeći da fabrikujem izveštaje i time navodim Vrhovnu komandu na pogrešne odluke. Ja tražim i zahtevam od g. Ostojića da dokaže ove svoje insinuacije i ja se neću smiriti dok ne dobijem zadovoljenje. Samo okolnost, što je on od Vaše strane određen da vodi ove operacije (a po mome mišljenju one bi se isto tako mogle voditi i iz Vrhovne komande kao i iz Kalinovika) sprečila me je da mu ne odgovorim onako kao što je zaslužio. Ja zato sa pravom očekujem da od g. Ostojića dobijem puno zadovoljenje, a Vama se okrećem, Gospodine Miniatre, da u ovom napadu na mene i moju čast budete pravedni sudija. Jer, u ovakvoj situaciji svaka moja dalja saradnja sa njim bila bi nemoguća.

[13] 5^ J^e ° akcijama Limsko-sandžačkih četničkih odreda za uništenje muslimansJsog življa u Sandžaku i dijelovima istočne Bosne.

[14] Odnosi se na Dražu Mihailovića.

G. Ostojić ide tako daleko i podmeće kad kaže: »-Bolje je da do kraja ostanete vojnik, a ne da se povodite za onima koji u ovim prilikama stvaraju lični kapital i mešaju se u stvri o kojima nemaju poijma«. Jasno je da se ova aluzija odnosi na g. Jevđevića.[15] Ja protestvujem protiv toga i tvrdim da Jevđević ulaže svu svoju snagu i daje sve od sebe da pomogne našoj opštoj stvari, dok se na drugoj strani, kao što vidite, njegov rad ne ceni pravilno. Pored toga ja ne dozvoljavam da se u našu komandu unose razmirice i trzavice danas više nego ikada, jer na licu mesta vidim koliko to šteti opštoj stvari. U svome radu ja sam primoran da često pređem preko mnogih stvari, jer shvatam težinu situacije u kojoj se nalazimo, ali sa puno prava to tražim i od drugih, naročito od g. Ostojića koji nije imao prilike da na terenu istroši svoje nerve. Moj slučaj nije usamljen. Svojim arogantnim i superiornim ponašanjem, major Ostojić je uspeo da ozlojedi mnoge ljude, a svojim samovoljnim postupcima revoltirao je i sedog Blažu Đukanovića. Za svoga načelnika štaba uzeo je majora Radulovića,[16] koga je vojvoda Birčanin proterao sa svoje teritorije, tako da sam ja morao da prećutim pred Birčaninom ovu činjenicu. A Blaža Đukanović rekao mi je za njega u Ostrogu: »On bi išao u borbu, kada bi metci bili ispunjeni kolonjskom vođom.« Posmatrajući sve ove činjenice ne mogu da se otmem utisku da pojedine ljude nije nimalo opametila naša nacionalna katastrofa već i dalje, kao nekad u nesretnoj Jugoslaviji, nastavljaju da rade i idu istim, fatalnim putem. Zadržao sam se duže na ovom pitanju jer sam uveren da stvaranje ovakve atmosfere, u ovim vremenima, ni malo ne služi našoj zajedničkoj i opštoj stvari.

Ja sam uložio sve napore da iskreno i lojalno sarađujem sa svima ljudima na koje sam upućen, imajući uvek i samo u vidu da iza njih Vi stoijite. Sa vojvodom Đujićem dobro se slažem i sarađujem. Vojvoda Birčanin mi je uputio prijateljsko pismo u kome odaje priznanje mome radu i o njemu se najlaskavije izražava.

Slučaj sa Radmilom Grđićem naišao je kod svih ljudi koji su sa njim radili i sarađivali na veliko negodovanje. O tome Vas je izvestio Jevđević. Ali, ija ne mogu da propustim priliku a da Vam ne kažem da je i moje mišljenje da se prema ovome čoveku, koji je svojim nesebičnim radom mnogo doprineo našoj opštoj stvari, nije smelo tako postupiti. Ja se bojim da će ovaj slučaj izazvati mnoge trzavice i nesuglasice u vremenu kada nam je to najmanje potrebno.

Poznavajući Vas kao čoveka koji staloženo, pravilno i pravedno posmratra stvari i činjenice, ja sam uveren, poštovani Gospodine Ministre, da će Vam izvesni detalji koje sam pokušao da Vam izložim što je moguće objektivnije, savlađujući svoja lična osećanja. korisno poslužiti za procenu opšte situacije. Primite i ovom prilikom uverenje o mom dubokom poštovanju i nepokolebljivoj odanosti, vaš

Petar Baćović v. r.

[15] Dobrosav.
[16] Borivo je.

BROJ 325

IZVJEŠTAJ ČETNIČKOG VOJVODE JEVĐEVICA OD 18. SIJEČNJA 1943. DRAŽI MIHAILOVICU O STANJU U ČETNIČKOM POKRETU U SPLITU I U DALMACIJI[1]

18. 1. 43.[2]

Uvaženi gospodine minstre,[3]

Naglašavam ponovo da imam impresiju da moji kurirski izveštaji ne dolaze u vaše ruke. Razloge tome ne znam. U vezi sa sadanjom situacijom u zoni Dinare, Like i Zapadne Bosne hoću po treći put da svoja opažanja sintetiziram:

Dinarska divizija odnosno Severna Dalmacija stoji najslabije. Srpske mase duboko infiltrirane komunizmom. Nesigurni dobrim delom i naoružani četnici. Najpouzdanija snaga izbeglice iz po partizanima osvojenih delova Like i Zapadne Bosne. Strahovit antagonizam između pokrajinskih vođa Like i Bosne s jedne i Dalmacije sa druge strane. Kod šefova puno odsustvo širokih pogleda. Svim akcijama dominuju hčni prestiž, lokalni interes i kaprisi. Na primer danas kad vam pišem ovaj izveštaj vojvoda Đujić je došao u sukob sa Italijanima. Istakao je srpsku zastavu na crkvi. Talijani su je skinuli. On je ponovno istakao i naredio straži da puca u svakoga koje skine. Talijani na to mobilisali vojsku i borna kola i skinuli zastavu. Vojvoda i Palošević[4] na to izjasnili se da su u ratnom stanju sa Italijom i napustili Knin, te otišli u obližnje selo. To se dešava u času kad se Baćović nalazi u Kninu sa štabom, kada su oko Knina naše trupe na položajima, kada smo tek dobili topove a bacači treba da stignu kroz dva dana,[5] kada još nismo primili municiju za pokret, kada treba da nam talijanska armija odobri pokret prema Vrlici[6] i saradnju svojih trupa, kada su hrvatska pojačanja u pokretu i kada treba od Italijana isforsirati rešenje crnogorskog dolaska. Pozvao sam ga dva puta da se okane arlekinada i da se sa Palošom vrati, ali do ovog časa nije stigao. U takvoj situaciji ja ne mogu jamčiti za uspeh ni jedne vojnopolitičke akcije kod Italijana, tim pre što su oni apsolutno obavešteni o njegovoj slabosti. Prilažem vam ovde mnjenje majora Radojlovića[7] koje je dostavio majoru Ostojiću, da se Bjelajac ne može maći bez Italijana i njegovo mnjenje o brojnoj snazi Dinaraca. Ponavljam da je netačno Brankovo tvrđenje da ima svega pet hiljada partizana, na osnovu naših obaveštenja, podataka italijanskog generalštaba i hrvatske vojske ima ih barem dvadeset do dvadeset i pet hiljada. Ponavljam da mi vojvode koji stoje preko kurira u kontaktu sa Drenovićem opet tvrde da ne može u najboljem slučaju krenuti više od hiljadu i pet

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu vn, arhiva četnička, reg. br. 2/8, k. 231. Svaku stranu prijekisa ovjerilo je vojno tužilaštvo JNA.

[2] Dopisano rukom crnilom.

[3] Odnosi se na Dražu Mihailovića.

* Miodrag Palošević. major. U to vrijeme bio je komandant operativnih jedinica Dinarske četničke oblasti.

* Oružje i municiju dobivali su od talijanskih okupacionih trupa.

[8] Vidi dok. br. 38, 43, 160, 303, 323 i 326.

[7] Miloš.

stotina ljudi. Ja sam se do sad uzdržavao od lični mnjenja o slučaju Birčaninove komande,[8] ali moram da i o tom pišem, poštujući u punoj meri njegovu prošlost i nacionalnu ispravnost. Izgleda da su svi ti ljudi ili manijaci ili žive u svetu iluzija. Bio bi greh, ne reći vam istinu. Bolest Birčaninovu su iskoristili nesavesni ljudi, da prave komedije, koje nam se mogu krvavo osvetiti. Sve se radi u superlativima. Genijalni vojskovođe, veliki vojvode, dvorske svite, reveransi kod primanja izgledaju vam neobični, ali su stvarnost, Birčanin svakih 15 dana obećaje drugom čoveku da će mu biti naslednik i tretira svoj položaj kao nasledno suvereno pravo. Njegov načelnik štaba Ivanišević piše tekstualno čika Branku: Dragi Zare,[9] čestitajući ti na vojvodstvu izveštavam te da nas četvorica nismo obične vojvode nego je razlika među nama i ostalim koje je veliki vojvoda postavio.[10] Za nas su spremljene posebne diplome na japanskom pergamentu rukom umetnički izrađene, neka istorija zna, a ostali će dobiti dekrete na običnom papiru. Taj isti Ivanišević deset dana ranije podneo je meni na potpis pismo, kojim ja tražim od Birčanina da njega imenuje vojvodom. Nikada nije ni video Dinare, čiji je postao vojvoda. Pukovnik Uzunčević pao je u nemilost i izgubio komandu divizije, zato što je kihnuo siromah od prehlade a vojvodi su rekli ako dobije kijavicu, da će umreti. Dezignirani guverneri pokrajina dele već sada niže položaje. Alfirević[11] koji je predestiniran za guvernera Dalmacije pozvao je Mirka Stojanca[12] i saopštio mu da ga imenuje za vrhovnog inspektora školstva na svojoj teritoriji, drugi je dobio za direktora narodne banke itd. Morate da budete o svemu obavešteni pa vam saopštavam da su sad pozivali Santića[13] da bi ga umirili radi slučaja siromaha Grđića saopštili mu, da je on sad najveličanstveniji duh i da njega očekuje nasleđe. Treba da znadete sve! Mi smo doveli u Hercegovinu jedared Birčanina. Mi smo lansirali da on [ima] vašu punomoć. Pre nego sam ja omogućio njegovu vezu sa vama. On je bio u Splitu zatvoren od strane Italijana,[14] kada sam ja garantujući životom za njega uspeo da ga izvadim i nagovorim da počne rad samnom. Tri meseca mi je pravio prigovore da neće da radi sa Talijanima, a kad sam krenuo u Hercegovinu, bio je protiv toga tvrdeći da je tamo sve izgubljeno. Mada sam ja stvorio organizaciju u Hercegovini i uništili partizane, on je došao prvi put kada ste i vi stigli. Nikada nisam ni pomenuo u svom radu njegovo ime, nego samo vaše. U odnosu na Talijane stvar se je izmenila u toliko, da mi je nekada prigovarao, da se družim sa I tali j anima, a sad ima pred vratima redovno dve patrole karabinjera, i automobil. Zabranio je popu Đujiću da razgovara sa hrvatskim velikim županom u Kninu a poslao je svog sina da položi u Kninu na ustaškoj

[8] Riječ je o komandi Zapadnobosanskih, ličko - d al m atin skiih i hercegovačkih vojno-četničkih odreda.

[9] Odnosi se na majora Zaharija Ostojića.

[10] Riječ je o vojvodama: majoru Ostojiću-Drinski, kapetanu Ivanišević-Dinarski, kapetanu Račiću Dragoslavu-Pocerski i majoru ĐuriSiću-Durmitorski. Zvanje vojvoda dodijelio im je vojvoda Ilija Trifunović-Birčanin.

[11] Sii vi je.

[12] Mirko Stojanac, školski nadzornik i Niko Markov, direktor Splitske banke.

[13] Milan.

[14] Birčanin je vjerojatno došao u Split krajem kolovoza ili početkom rujna 1941.

gimnaziji ispit, da ne bi izgubio jednu godinu. Sin je u Kninu imao na raspolaganju automobil i oružanu četničku pratnju. Ja vama ne želim praviti smetnje i uvažavam vaša naređenja, slušam Iliju,[15] ali je moje pravo, da vas upozorim na pravo stanje stvari. Daje o sebi pisati psalme koje ni Napoleon ne bi tolerirao. Grehota je, da jedan čovek bez skrupula kao što je Ivanišević iskorišćuje tešku bolest vojvodinu, da od njega napravi smešnu figuru. Kod Italijana su se onemogućili i ne uzimaju ih ozbiljno, ja sam sad regulisao za njihove redovne obroke hrane, koje mi imamo odavno. U Splitu su svi protiv vojvode i njegova su okolina svega tri čoveka. U Lici Mihić[16] radi što hoće i sad uživa najpunije vojvodino poverenje iako ga je gonio pre tri meseca, samo zato što je po nesreći prijatelj sa Grđićem. O slučaju Radmila neću više da pišem. Za sve ovo trebalo bi postupiti kako sam vas molio u telegramu, da pošaljete gospodina Vasića[17] da pregleda sve što se radi i da vam podnese pravilan izveštaj. Ja bih mu dao lažne dokumente i garantujem životom za njegovu sigurnost. Gospodin Vasić ima veliko literarno ime i njegov dolazak bi naši ljudi a i Hrvati sjajno primili. Hoću takođe da vam skrenem pažnju na to da se pogovara, premda ja znadem da to nije tačno, da ste vi okruženi isključivo Crnogorcima i to mnogi bivši političari iskorišćuju protiv vas. Isto tako izveštavam vas da pojedini šefovi pokreta u Crnoj Gori šalju pisma svojim prijateljima u Hercegovini u kojima ni malo laskavo ne govore jedan o drugom. Naročito je nepomirljiv general Đukanović, ne vidim zone u kojoj bi vladao veći red, veća harmonija među komandantima nego li kod nas. Baš kad vam pišem ovaj izveštaj došao je definitivni odgovor Đujića i Baloša da kidaju sa Italijanima i stavljaju uslov koji vam u prilogu dostavljam. Motivacija je da smo mi i Italijani dva sveta i da ne možemo sarađivati. Praktično to znači da se naše trupe ostavljaju na milost i nemilost i da se ljudi ostavkama ili odlaskom u šumu izvlače odgovornosti za krivo pretstavljanje stvari. U vezi sa ovim dolazi u pitanje, da li će uopšte moći nešto dalje u ovoj zoni postići od Talijana a da ne bude i gorih posledica. A ja u svakom slučaju sa sebe skidam odgovornost.

Po pitanju dolaska Crnogoraca saopštavam, da sam ja prema najranijem planu bio izradio, da se oni pod vidom Baćovićevih divljih četnika prebace sa nama preko mora. Kad je vrhovna komadna odbila da to odobri nego je tražila da im se izradi prolaz preko Prozora, pokušao sam sve u Rimu i na Sušaku. Do danas osim načelnog pristanka nisam postigao ništa, međutim Branko javlja da je Pa vie dobio dozvolu da ide sa pet hiljada vozom do Rame. O tom ne zna ništa ni šesti korpus ni osamnaesti kao ni armija u Sušaku. Da bi to bilo tačno potrebno je pripremiti bazu i hranu u Bileću i konake za pet dana, jer sa obzirom na stanje hrvatskih železnica za jedan dan ne može biti više od hiljadu ljudi transportovano. Danas sam krenuo za Hercegovinu i sa redova. Ostali su Splićani sa ogorčenjem u duši i u rečenicama protestomoje strane sve ću učiniti da olakšam taj transport ako bude odobren.

[15] Trifunović-Birčanin.
[16] Ilija, potpukovnik, komandant četnika u Lioi.
[17] Dragiša Vasić.

Napominjem da su svi moji izveštaji o kretanju nemačkih divizija kao i hrvatskih obistinili, to sad potvrđuje i partizanska radio stanica.

Ujedno vas izveštavam da mi je danas saopštila vrhovna talijanska komanda, da je dovršen veliki plan o generalnom napadu na partizane u kom će da učestvuju talijanske, nemačke, hrvatske trupe i naše snage u suradnji sa talijanskim. Na moje pitanje potvrdili su mi, da ima izgleda da u toj operaciji uzmu učešća i crnogorske trupe. O ovom sam vas izvestio i depešom. Na osnovu ovog sve više dolazi u pitanje da se ostvari naš plan o akciji, a mi da budemo samo jedan deo trupa u opštem planu italonemačkom za uništenje partizana. Da se ne može ostvariti naš plan nezavisno od njihove akcije, ja sam uvek naglašavao vojvodi Birčaninu, a to sam pominjao i u mojim izveštajima vama, tim pre, što su pravci nastupanja italonemačkih snaga od Banja Luke i od Like podudarni sa pravcima, koje smo mi namenili našim trupama. O ovom se mora voditi računa, da se kasnije ne bi doživelo razočaranje bez vaše krivice, jer ste krojili plan na osnovu vama dostavljenih netačnih izveštaja, ne samo netačnih u pogledu brojeva, nego što je još važnije u pogledu samostalnosti ovdašnjih odreda. Ja hčno bih voleo da oni unište partizane bez naše pomoći kako i izgleda da će ih uništiti sa obzirom na zamašnost snaga sa kojima raspolažu a mi bi se sačuvali od buma da uništavamo srpske krajeve. No sa druge strane ako se okupatorske trupe kreću bez naših, a zona je operacija etnografski pretežno srpska, oni će da unište sva srpska sela i sav srpski živalj pod izlikom da je partizanski i u tom smislu sam danas uputio prestavku armiji da se ni u kom slučaju operacije protiv partizana u srpskim zonama ne izvode nego sa našim trupama.

Sačekaću vaše daljne naredbe. Pre odlaska posetio sam vojvodu Birčanina. Naredio g'e Đujiću i Paloševiću da se u roku od dvadeset i četiri sata vrate na svoja mesta i uspostave odnose sa Talijanima pod pretnjom da će ih hšiti položaja. Birčanin je težak bolesnik i u meni se bori sentimentalan obzir prema njemu sa greškama koje čini njegova okolina. Sam ne znam kako bi se taj splet rešio. Dastavljam vam i rezolucije vojvoda Bogunovića i Rokvića i njihovih prijatelja da se upoznate i sa njegovim mnjenjem o situaciji. Konačno da vas zamolim u odnosu na g. majora Ostojića, da mu naredite da promeni svoj ton u opštenju samnom. On suvereno izdaje meni naređenja, traži da mu ja nabavljam nekakve sitnice i da mu dovodim neke ljude, tretirajući me kao kurira a ne kao predstavnika naroda i vašeg delegata. Ja sam se sa narodom stavio pod vašu komandu definitivno i bez rezerve, ali to ne znači da mi g. Ostojić može govoriti načinom koji ja nisam dopuštao ni regentu kada sam znao da sam u pravu. Ja sam u poslednje vreme uspeo da obezbedim prehranu Hercegovine, vodim ljubomorno računa o čuvanju svakog srpskog života, svojim ličnim trudom i žrtvama organizovao sam narod u tom kraju, na moj poziv lični ponovno su formirane brigade u Istočnoj Bosni, sa kraja na kraj Bosne svojim uticajem

[18] Riječ je o talijanskom Šestom armijskom korpusu u Dubrovniku i Osamnaestom korpusu u Splitu.

služim vašoj politici u pokretu i ponos mi ne dozvoljava da dopustim takve postupke prema meni. Ako se slomi naša akcija neće narod tražiti računa od g. Ostojića nego od mene, pa se nadam da će vaš izaslanik[19] da promeni svoj manir u budućnost.

Šaljem nekoliko primeraka propagandističke akcije u Lici, koju vodi major Bjelajac.

U Dinari su počeli sa kažnjavanjem nesigurnih elemenata. Jučer su streljali osam lica, šest četnika iz štaba i dve žene, koji su održavali veze sa partizanima. Svi su mrli sa povikom: Zi veo kralj Petar! Talijani su krenuh sami bez naših snaga danas u čišćenje zone ispod Velebita.[20] Bojim se daće nastradati i neka čisto četnička sela kao na primer Vrebac, jer njihova vojska na pohodima nemilosrdno pljačka i uništava.

Uspeo sam danas da dovedem iz Dinare onog radio telegrafistu što je došao sa podmornicom.[21] Dostavljam vam njegov interesantan izveštaj.

Oprostite za tehničku stranu ovog izveštaja jer ga pišem po brodovima i po željeznicama, jer sam stalno na putu.

Najodaniji Vam
Jevđević s. r.

Onaj radiotelegrafista koga sam doveo sa podmornice bio je godinu dana u Splitu, vojvoda ga je tek sad prvi put primio kad sam ga poveo, a ranije su tražili od mene da ga odvedem u Hercegovinu i ubijem da. ih ne oda. Javio sam vam depešom da Talijani pričaju da Rusija traži poseban mir. Video sam lično štampan tekst na objavama za otsustvo talijanskih oficira sa istočnog fronta, gde vele: Ako dođe do primirja sa Rusijom ne vraćati se u svoju jedinicu, nego se prijaviti mobilizacionom centru u Italiji.

(M. P.)[22]

[19] Odnosi se na majora Ostojića, koji je u to vrijeme bio komandant Istaknutog dijela Vrhovne komande.

[20] Vjerojatno je riječ o dijelovima divizije «-Sassari*«, koji su 21. siječnja 1943. otpočeli dejstva protiv Prve NOU brigade Seste ličke divizije.

[21] Radi se o Stevanu Sinku, naredniku (pseudonim Stevan Jovanović), koji se 27. siječnja 1942. iz britanske podmornice «-Torn-« (Thorn) iskrcao na otoku Mljetu, odakle je došao u Split u štab vojvode Birčanina. Sa njim je došao i Stanislav Stanko Rapotec, također radiotelegrafista.

[22] MNO FNRJ, vojno tužilaštvo.

BROJ 326

ZAPOVIJEST KOMANDANTA OPERATIVNIH JEDINICA DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI OD 23. SIJEČNJA 1943. ZA NAPAD NA JEDINICE NOVJ U RAJONU KOSOVA I VRLICKE KRAJINE[1]

STAB OPERATIVNIH JEDINICA
DINARSKE OBLASTI[2]
O. Br. 6
23. januara 1943. godine

Z A P O V E S T

(sekcija razmere 1:100.000 Šibenik—Split)

Partizansko-ustaške snage u svojoj nameri da dokončaju uništenje Srpskog naroda u Dalmatinskom Kosovu i Vrličkoj Krajini, izvršili su koncentraciju triju Dalmatinskih partizanskih brigada,[3] u jačini oko 1.500 ljudi, na prostoriji: s. Kijevo—Vrlika—Muć—Drniš—Štikovo, sa kojom ugrožavaju, svakodnevnim napadima Srpska sela i pale Srpske kuće u Kosovskoj dolini.

Poslednji podaci o njihovom rasporedu su slijedeći:

U s. Mala Polača oko 40 partizana. U s. Kijevu oko 40 partizana. Na Dinari manje snage. U Vrlici oko 100 partizana. U s. Otišiću oko 10 partizana. U s. Štikovu nalazi se jedan bataljon, a u južnim padinama Kozjaka, severno od Štikova, dva partizanska bataljona. U selima Ružići, Kadina Glavica, Otavice i Koljani jače brojno neproverene partizanske snage. U s. Baljcima nalazi se partizanski štab. Pretstražna linija je sledeća: severoistočna ivica sela Orlića i Biskupije—zapadne padine Kozjaka—s. Riđane (zaseok Trivnović i Jovanović)—Gradina (k. 511)—Borkuši (k. 551)—s. Biočić—s. Miočić—s. Kadina Glavica—s. Gornje Kričke —Moseć (Crni Vrh).

Bosansko-Hercegovačke jedinice, sa jednicima ove Ovlasti, dobile su zadatak da opkoljavajućim akcijama unište neprijatelja na označenoj prostoriji, okupiraju Vrliku i kroz Srpska sela provedu četničku organizaciju.

Desno od nas nema naših trupa. Levo od nas operišu do ispod Dinare Hercegovačke trupe. Za izvršenje ovoga zadatka:

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu vn, arhiva četnička, reg. br. 39/3, k. 152.

[2] Stab je formiran 22. siječnja 1943. godine.

[3] U to vrijeme su se na tom području nalazile jedinice Druge proleterske NOU divizije, koje su vršile pripreme za napad na četnička uporišta Plavno, Strmlcu 1 Golubić. O borbama tih jedinica vidi dok. br. 29A, 38, 43, 60, 303 1 323.

NAREĐUJEM:

1. — DESNA KOLONA — komandant kapetan Janičić
Sastav: Ljubinska brigada (bez Dabarske čete). Jačina 280 boraca,
1. brigada 501. korpusa, jačine 320 boraca,
4. bataljon 2. brigade 501. korpusa, jačina 100 boraca.

Svega 700 boraca

1. Prikupiće se 24. o. m. do 14 časova u s. Žitnicu i 25. o. m. (zorom) u 7.30 časova nadire pravcem s. Zitnić——Moseć (Umci 618—Crni Vrh 702)—s. Ružići—s. Otavice—s. Gabilovići—Nakića staje, sa zadatkom opkoljavanja partizanskih snaga u s. Otavicama, Kanjanima, Parčiću i Kadinoj Glavici, radi uništenja i sadejstva sa srednjom kolonom.

Po završenom čišćenju naznačenih sela ova će kolona produžiti pravcem Nakića staje—Kranac—Gradina—Maglaj (k. 1070) gde se zadržati do daljeg naređenja.

Zona širenja desno do linije: s. Moseć—s. Matić—s. Marjanović—s. Gradac—Umac—Reljanovića staje—Gabrića staje—Maglaj (k. 1170). Zona širenja levo: žel. stanica Drniš—natpis s. Parčić—Raketića staje—k. 536—k. Eraković—k. 852 (Sekavica), na kojoj liniji održavati vezu sa srednjom kolonom.

Komandant će predvideti potrebnu snagu koja će sa juga ući u s. Kadina Glavica.

Pošto se prema istoku i jugoistoku nalaze neproverene partizanske snage to će jače grupisanje ove kolone biti prema desnom krilu.

Na Crnom Vrhu ostaviti posadu do jednog voda sa jednim automatskim oruđem do završetka operacije.

Osvajanje Crnog Vrha (702) obeležiti paljenjem jake vatre, zašta poneti materijal.

Mesto komandanta na pravcu kretanja svoje kolone.

2. SREDNJA KOLONA.
Komandant kapetan Mihajlo Babić.
Sastav: Jedan bataljon 2. brigade 502. korpusa. 2 bacača 81 mm.
Svega: 350 boraca

2. Prikuplja se 23. o. m. do 18 časova u s. Tepljuhu i 25. januara u 7.30 časova nadire pravcem: crkva u s. Tepljuhu—s. Miočić—Jelića granica (537)——Usovača—k. 594—k. 745, sa zadatkom opkoljavanja s. Stikova sa južne i istočne strane i hvatanja veze sa levom kolonom na Kuniću (1101) preko kote 880.

Ova kolona ostaviće jednu desetinu na k. 469, a jednu u s. Vukoviću, radi zaštite komunikacija, a u s. Miočiću od meštana naoružanih i nenaoružanih obrazovaće zaštitu na raskrsnici u istom mestu. Dejstvujući sadejstvovaće napadu desne kolone na Kaljane i Kadinu Glavicu sa kojom u momentu izlaska na liniju Miočić—Biočić—Kaljane—Otavice, uhvatiti i održavati najtešnju vezu.

Komandant će blagovremeno pripremiti jednu četu radi upada u s. Erakovac, s. Vujević, s. Bogdanović i s. Bura, radi kažnjavanja krivaca.

Zona širenja desno do leve granice zone širenja desne kolone, a levo do linije: s. Rađa isključno — Borkuša (k.
— 551) zaključno — Paklar zaključno
— s. Vujević zaključno s Bogdanović
— s. Bure, zaključno — k. 880 isključno, na kojoj liniji održavati vezu sa levom kolonom.

Mesto komandanta u pravcu kretanja kolone.

3 LEVA KOLONA.
Komandant kapetan Mijović Novak.
Sastav: 1 brigada 501. korpusa.
Svega 350 boraca.

3. Prikuplja se u toku 24 o. m. u zoni s. Kosova i 25. o. m. u 7.30 časova nadire pravcem s, Kosovo—crkva sv. Ilije—s. Jovanović—k. 594—s. Karenovac—k. 677—k. 809—s. Eraković, sa zadatkom da ovlada Kunicom (k. 1101) i izbije prednjim delovima na k. 880, zatvarajući s. Stikovo sa severne i istočne strane i hvatajući vezu sa srednjom kolonom.

Iz sastava ove kolone komandant će pripremiti četu od 70 ljudi radi upada u s. Stikovo i kažnjavanja onih koji su u toku prošlog vremena istakli se kao protivnici Srpske četničke organizacije, no pri ovome ne sme apsolutno doći do izražaja lična osveta ili mržnja, koja opravdano ili ne vlada među selima Dalmatinskog Kosova.

Zona širenja: desno do leve granice širenja srednje kolone, a levo do linije: s. Markovac—Vadina draga—s. Dević——s. Vujović—Smanića glava—Japa (k. 606), na kojoj liniji održavati stalnu i čvrstu vezu sa jedinicama Hercegovačkih trupa koje nadiru Grebenom Kozjaka.

Zauzimanje kote 809 i Kuniće (1101) obeležiti paljenjem jakih vatri, za koje pripremiti potreban materijal.

4. Na slučaj neuspeha kolone će se povući pravcima nastupanja u svoja mesta polaska. Desna kolona može se povući i na železničku stanicu Drniš, na slučaj da bude odsečena od Moseća, no ovo blagovremeno avizirati, kako ne bi bili tučeni sa stanice.

5. Po izbijanju na određene ciljeve raspored kolona ima biti sledeći:

Desna kolona: Maglaj—Ladević, sa obezbeđenjem prema jugu i istoku.

Srednja kolona: s. Vujević—k. 745—s. Bura, sa obezbeđenjem ka istoku.

Leva kolona: Eraković—Kunića s. Knježević, sa obezbeđenjem i sigurnim držanjem Kuniće.

6. Veze: u kolonama i između kolona održavaće se pomoću ordonansa i signalnih barjaka. Veza sa potpisatim održavaće se ordonansima, zašta će mi komandanti kolona poslati 24. o. m. do 16 časova po 4 ordonansa iz sastava svojih kolona.

Znaci signalnim metcima su sleđeći: više zelenih raketli: opasnost i traženje pomoći;

više crvenih raketli dostignut određeni cilj ;

dve crvene i dve zelene raketle da se u pokretu izbilo na liniju: Maglaj—Kunića—Kozjak—M. Polača—Kikića mlin—k. 511.

Pored ovoga paliti i vatre;

Više belih raketli neprijatelja nema, te se pokret nesmetano produžava.

Po izbijanju na izvesnu tačku, na koju napada i susedna [kolona izbeći] međusobno tučenje.

Ugovoreni znaci danju:

Dizanje kape na pušci u vis kao lozinka i dizanje kape rukom u vis kao odziv.

Ugovoreni znaci noću:

Na većoj daljini — pita se: »Ko ide«. Odgovor je: »Dražin vojnik« kao odziv, a »Ko je tamo« odgovor je »-Vojnik Kralja Petra«, kao lozinka.

Znaci raspoznavanja za prvi dan:

Noću: »Karabin — Knin«.

7. Ishrana: Pre polaska u operaciju ljudstvo će primiti suvu hranu za dva dana. U toku daljeg rada hrana će se dovlačiti iz magacina, radi čega će komandanti kolona odrediti lica koja će [se] starati za snabdevanje ljudstva hranom, municijom i ostalim potrebama.

8. Sanitet: Bolesne i ranjene upućivati i to:

Desna kolona do prelaza Moseća u Zitnić, a po prelazu Moseća u Drniš.

Srednja kolona preko Miočića u Drniš ili preko Biočića na Kosovo.

Leva kolona na železničku stanicu Kosovo, gde se ima ukazivati prva pomoć, a odande po potrebi u Knin.

Svakom borcu, pre polaska u borbu, predati po jedan prvi zavoj.

Komandanti kolona mobilisaće nama naklonjeno, a nenaoružano ljudstvo, koje će se kretati sa bataljonima i služiti za prenos ranjenika. Za prenos ranjenika rekvirirati prevozna sredstva u najbližem naseljenom mestu.

9. Popunu municijom izvršiti u toku 24. o. m. i to na borca po 72 metka, na puškomitraljez po 500 metaka, a na teški mitraljez po 1.000 metaka. Pored ovoga svakom borcu izdati po jednu bombu.

Na bacače teške poneti po 100, a na lake po 200 bombi.

10. Svaka pljačka i zlostavljanje naroda najstrožije su zabranjeni.[4] Komandanti kolona odrediće starešine i jedinice, koje će izvršavati kaznu nad licima iznetim u spisku koji im je dostavljen. Prema licima za koje je naglašeno da treba da budu zaštićena, pokazaće naročitu naklonost.

Komandanti kolona dobiće propagandni materijal i postaraće se da se isti narodu podeli, gde je god moguće, na zborovima.

11. Postupak sa zarobljenicima: Komandanti će upućivati u moj štab sve zarobljenike najkraćim putem, pošto ih predhodno razoružaju i

* Vidi dok. br. 301.

pretresu, sa svim kompromitujućim materijalom koji se kod njih nađe. Sem oružja i municije zarobljenicima se ne sme ništa oduzimati. Ne smeju se tući, niti zlostavljati.

12. Pre polaska komandanti će obrazovati preke vojne sudove pred strojem i suditi sve one koji se o ovu zapovest ogreše, bez milosti.

Komandanti kolona odrediće unapred lica koja će sprovesti organizaciju očišćenih sela, po postojećim naređenjima. Svo naoružano stanovništvo, za koje imaju sigurni podaci da je ispravno, uvrstiti odmah u jedinice.

13. Komandati desne i srednje kolone mobilisaće stanovništvo da porušeni put Drniš—Vrlika dovedu u ispravno stanje za najkraće vreme. Za ovaj posao odrediti unapred manji broj ljudstva, koje će seljane prikupiti i izdati im potrebna naređenja, uzimajući 2—3 iz svakog sela kao taoce, naglašavajući da će taoci biti streljani, kao i svi oni, ako put za najkraće vreme ne dovedu u ispravno stanje.

14. Zaštita pozadine i fronta na liniji Gračac—Otrić—Strmica poverena je 1, 2 i 3 brigadi 502 korpusa, bez jednog bataljona 2. brigade a drugi bataljon 501. brigade određen je za zaštitu boka operišućih trupa sa pravca Jelinog polja.

15. Ja ću se nalaziti na pravcu kretanja srednje kolone, kuda mi izveštaje slati.

(M. P.)[5]

Komandant operativnih jedinica
major,
Miodrag P. Palošević v. r.

Dostavljeno:

Komandantu Desne, Srednje i
Leve kolone, po kuriru.

Komandantu Hercegovačkih trupa
u ruke.

[5] Okrugli pečat: »Stab Dinarske četničke Divizije — ĐeneralStab«.

BROJ 327

ČLANAK IZ LISTA »KRIK IZ JAMA« BR. 8 OD 24. SIJEČNJA 1943. GLASILA SRPSKOG NACIONALNOG KOMITETA U SPLITU O POLITIČKOJ SITUACIJI U SPLITU[1]

K R I K i z J A M A	SPREM'TE SE, SPREM'TE CETNICI SILNA CE BORBA DA BUDE . . . .
Broj 8.	SLOBODNE SRPSKE PLANINE, 16. JANUARA 1943.

U SPLITU JE LEGLA ČETNIČKA KRV ... !

U zadnjih deset dana partizanski junaci tame i mraka napali su u dva slučaja vatrenim, a u jednom slučaju hladnim oružjem tri mlađa čovjeka, koje oni drže za Četnike. — To je činjenica! Ta činjenica ima svoje višestruko značenje:

I. Komunisti su navijestili rat do istrebljenja Četnicima. Ne biraju mjesto, ne biraju sredstva, ne biraju žrtve. Sve što oni procjenjuju da stoji u vezi sa Četnicima, da ih simpatiše, moralno pomaže ili prati, treba da pogine. Dovoljna je sumnja partizanska, već je smrtna osuda i izvršenje osude.

II. Ta se činjenica zbila u Sphtu. To su prva tri mlaza četničke krvi, što su uvrla u splitsko tlo. Tu je činjenicu Split popratio uz kliktaj većine sastavljene djelomično od uvjerenih i proračunanih komunista, a djelomično od lažne komunističke propagande zavedenog stanovništva svih redova. Ostali su Splićani sa ogorčenjem u duši i u rečenicama protestovali. Tih je broj tolik, da će se komunistički junaci mraka teško zamoriti, dok ih sve u tami tijesnih periferijskih ulica potrijebe. Njihov je broj u dnevnom porastu.

III. Ta činjenica nije sačekana među Četnicima ni u Sphtu, ni izvan Splita uprav s nikakvim iznenađenjem. Ta je komunistička činjenica ostala potpuno bez željena efekta, jer nema Četnika, a ni njihova prijatelja ko išta drugo i očekuje od komunista. Sama borba, pa ni smrt, ni umiranje za Četnike ne znači ni tragediju, ni naročitu bol. Odavna su cni vikli mrijeti bez golema jada... Ovom su prilikom ostali hladni i hladno poručuju komunistima i komunističkom Sphtu.

1. Četnici prihvataju totalitarnu borbu s komunistima i nije im ni malo krivo, što su komunisti ovom činjenicom uzeli inicijativu, i tu totalitarnu borbu do istrebljenja protegli na Split. Od danas će i četnička obrana biti totalitarna čas defanziva, čas ofenziva. Jedna i druga do potpunog istrebljenja . . . !

2. Split, komunistički Split, koji je u ova tri slučaja mučkih napadaja na četnike kliktao svojim junacima mraka, može da se sprema da

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, umnožen na geštetneru) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 4/2, k. 157.

dugo jauče nad četničkim uspjesima. Dugo, ali i iskrenije i opravdanije i svojoj koži bliže, nego nad četničkim zbivanjem u Gatima.[2]

Četnici poznaju splitske komuniste kao i sve ono splitsko, što se s komunistima plete, jatači i plješće im. Sve će to bez samilosti i bez izuzetka biti istrebljeno iz Splita, gdje su već šiknuli mlazevi četničke krvi... Sve će to biti istrebljeno danas, sutra ili prekosutra. Istrebljenje je u najširim opsezima sasvim sigurno, a ako vrijeme nije sigurno, to može da bude komunistima i njihovim jatacima vrlo sitnom utjehom.

Neka komunistički Split sebe obmanjuje da su četnici malobrojni i da za njima malo ko stoji, a Četnici tvrdo znadu da je za njima cijelo srpstvo sve čestito hrvatstvo u zemlji i izvan zemlje. Za iskasapljenim srpstvom stoji nedvojbeno cijelo čovječno čovječanstvo. Četnički su redovi neizmjerni. Četnički su osvetnici neizbrojivi. Kad bi komunisti i pobili sve četničke ljude u Splitu, ne bi time napravili ništa drugo, nego tek skrenuli na sebe pažnju četnika i četničkih osvetnika.

Splite, splitska većino... samo nosi novo drvlje na svoju lomaču, na kojoj ćeš izgoriti i sasuti se u prah i pepeo ...

Boj se onog, ko je viko bez golema mrijeti jada! To smo mi ČETNICI. Ali mi, koji znamo umirati bez golema jada, znamo i ubijati bez ikakva jada . . . !

[2] Odnosi se na četničke pokolje i paljenja sela: Gata, Naklice, Kotlenice i Dugopolje. 1. i 2. listopada 1942. godine. Vidi knj. 4 dok. br. 3, 5, 18, 24, 183, 192, 197, 349, 350, 351, 352, 354 i 355.

BROJ 328

PISMO MILANA ŠANTIĆA ZAHARIJI OSTOJIĆU OD 27. SIJEČNJA 1943. O STANJU U ČETNIČKOM POKRETU U DALMACIJI[1]

Dragi moj Zarija,[2]

U času kad sedam da ti pišem ove retke počinje da me progoni ona Njegoševa misao: »Da je nebo hartija, a more mastilo — jade Crne Gore ne bih ti mogao opisati«. E, i ja sam sada u takvom položaju, i ojačan sam što u moje misli i osećanja ne mogu da unesem baš nimalo vedrine i optimizma, kome bi se moja duša tako rado predala. Gruba stvarnost i preteška srpska današnjica ne dozvoljavaju mi da bodro gledam u budućnost, a još manje mi dopuštaju da ne vidim ili površno posmatram sve što se događa među nama: naše greške, naša nevaljalstva, lične zlobe i pakosti, nemogućne sujete, bolesne ambicije, nazajažljive pretenzije i mnoga, mnoga zla koja nas dave, koja nas satiru i ne daju da slobodno gledamo u daljinu. Pokušaću da ti izložim svoja opažanja, koja će ti, nadam se, omogućiti da budeš bliže istini. Lišen svih pretenzija, i kao vojnik i kao politički čovek, a još više lišen želje za makakvom nagradom i priznajem, ja mogu biti objektivan, a od tebe, s pravom, očekujem da mi veruješ. U svakom slučaju, moje dobre namere su tu, iako u čemu pogrešim može biti da nisam dovoljno obavešten, ili, možda, pogrešno obavešten.

Dozvoli mi sada da pređem na konkretne stvari, to jest da ti prosto i jednostavno ispričam šta sam video, šta čuo i šta primetio. Naš dolazak u Liku trebalo je da znači vrlo mnogo i, po mom dubokom uverenju, on je morao da ima istoriski karakter.[3] Kninska Krajina, Dinara i Lika nalaze se u vanredno teškom stanju, ili, bolje rečeno, na vrlo opasnoj prekretnici. Sada se odlučuje hoće li ovi krajevi biti naši ili partizanski. Treba računati sa činjenicom da dalmatinski Srbi ni po svom karakteru i mentalitetu, ni po svojoj borbenosti i snazi duha, ni po srpskoj svetosavskoj nacionalnosti, koju mi sa rođenjem nosimo u sebi, nisu ono što su naši gorštaci, rasni i veliki u časovima najdubljeg poniranja i najvećeg stradanja. Dalmatinski Srbi su, po svom tipu mediteranci, laki i kolebljivi, kompromisni i spremni da se mire sa svakim mogućim stanjem u koje zapadnu. Mnogi od njih i danas će ti kazati: »zašto su nas Hrvati[4] klali i ubijali? Da to nisu radili oni bi bili gazde, a mi njihove poslužne sluge«. Žalosno je ali istinito. Ovi naši mediteranci liče na penušave talase morske, koji svakog časa menjaju i oblik i boju.

Ali nemamo pravo da im išta zamerimo, još manje da ih napadamo, jer oni su takvi rođeni pod Suncem, i njih može preporoditi i učiniti drugačijima samo nova srpska zemlja, sa novim duhom, Ravnogorska

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII arhiva četnička, reg. br. 8/9. k. 225.

[2] Zaharije ostojić, komandant Istaknutog dijela Vrhovne komande.

[3] Misli se na dolazak četničkih jedinica pod komandom majora Petra Baćovića. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

[4] Odnosi se na ustaie.

Srbija sa ravnogorskim duhom. Treba tu mnogo dobre volje, puno ljubavi i još više nesebičnog i predanog rada. No, da ostanemo na čemu smo: oni su danas naši, Srbi rođeni, i mi ih moramo čuvati i braniti pod cenu naše časti i naše krvi. Sa Ličanima i Bosancima, onima iz Zapadne Bosne koji su njima bliže, stvar sasvim drugačije stoji: oni su isto što i mi i na njihovu borbenost možemo u potpunosti računati. Ali, nažalost, njih je ostalo malo među živima, jer na njih su se sručila sva paklena ustaška nedela, a sada ih još pritisla i komunistička. Takozvana Dinarska divizija, o kojoj je bilo mnogo reči i prilikom našeg letošnjeg sastanka u Pustom Polju, a docnije mnogo više, ni iz daleka ne liči na ono što smo zamišljali i očekivali. Možda zbog toga što smo pod samim imenom ^divizija« navikli da vidimo vojsku i njenu snagu, borbenost, odlučnost i bezkompromisnost. Ovamo, međutim, našli smo, sem časnih izuzetaka, kolebljive i pokunjene jadnike, našli smo nejunačku gomilu, koja uzmiče pred svakom opasnošću, plaši se borbe i najrađe se predaje onome ko je jači. Sa takvom vojskom, nesigurnom i nesolidnom, vrlo je teško računati, a da ne govorimo o tome kakva je opasnost preduzeti sa njome neku zamašniju akciju. Sigurno je da ćeš u tome slučaju uvek biti ugrožen na onom položaju koji oni drže. Tu i tamo nađe se poneka borbenija grupica, ali čim se dublje zagleda videće se da tamo ima ili Bosanaca ili Ličana. Izuzev brigade Gavrila Principa, u kojoj su opet sami Bosanci — izbeglice, u Dinarskoj diviziji nema ni jedne druge borbene jedinice u pravom smislu reči.

Daleko sam i od pomisli da koga lično optužujem, ali smatram kad jedna vojska nije u redu da su, u najviše slučajeva, za to krivi komandanti. Tako je i u Dinarskoj diviziji. Komandanti i oficiri traće vreme u nekakvoj glupoj administraciji, ulažu mnogo više truda da bi ispoljili vidne vojničke znake i osobine, a i ne pokušavaju da u vojnika unesu elan i borbeni duh, nama danas tako potreban. Mnogo se više priča nego li radi, mnogo više piše nego misli, nego više komanduje nego bori i ratuje. Primetio sam još nešto, meni lično svagda ne drago i odvratno: komandanti, od najviših do najnižih, špijuniraju jedni druge, a od obaveštajne službe i obaveštajaca napravili su žbire i uhode, koji se došaptavaju i intrigiraju, dok neprijatelji u njihovim redovima mogu da vrše propagandu koju oni i neprimećuju. Svađe i raspre najčešća su pojava među njima. Vojvode čije grudi krase najviša vojnička odlikovanja, idu tako daleko da, u prisustvu mlađih, rušeći svaki svoj autoritet, hvataju za revolvere i, umesto pucnjima, neriterski se obračunavaju grdno prostačkim psovkama i vulgarnostima.

Kao po pravilu, svi lažu, i to mnogo i bezdušno. O sastavu svojih trupa, o borbenosti i junaštvu svaki će ispričati prava čuda, a kad dođeš na teren lako ćeš se uveriti da od toga nema ni pomena. Vojvode čak priređuju demonstracije jedni protiv drugih, kao što je nedavno, pred onu nesrećnu borbu, bio slučaj u Gračacu.[5] Pred svojom ličnošću i pred svoim sitnim, malim računicama bedni ljudi zaboravljaju najsvetije i najuzvišenije nacionalne interese.

[5] Riječ je o napadu Pr'e i Druge brigade Seste ličke divizije na Gračac 14/15. siječnja 1943. godine.

Bilo bi nepravedno i nepošteno kazati da tamo nema nikakvih vrednosti. Daleko sam od toga. Vrednosti ima, i njih ne može niko zbrisati ni umanjiti, i možda je čak prava nesreća što se te vrednosti i suviše ističu i podvlače. Bolje sada da govorimo o nevrednostima, nebili njih nekako ispravili i napravili vrednostima. I da sačuvamo srpsku savest radi naše budućnosti i radi spasa.

Primetio sam da se oficiri vrlo malo zadržavaju na terenu, osim onih najmlađih, koji u ostalom uvek nose najteže breme. Vojvoda Momčilo Đujić, koji je komandant Dinarske divizije, svakako je čovek dobre volje, lepe inteligencije, i on ulaže mnogo truda da situaciju održi u ruci i da sve đavo ne ponese. Ali ipak smatram da bi vojvoda Momčilo trebao da ima jednog vrednog načelnika štaba, po mogućnosti sposobnog đeneralštabca, koji bi u njegovo ime bio stvarni komandant Dinarske divizije. Vojvoda Birčanin dodelio je položaj pomoćnika komandanta majoru Paloševiću. Ne bih smeo tvrditi da je to mnogo srećan izbor, jer imam impresiju da Palošević spada u red ljudi kojima su često potrebni jevtini vašarski efekti. I boim se još da je lična sujeta i kod njega suviše podvučena, a to može biti razlog da se raspre, svađe i razno razne struje i strujice, kojih ovde ima u izobilju, još više ^raspire i uzmu neželjeni tok.

Vojvodski činovi i odlikovanja, koje dobronamerni Ilija Birčanin deli zaslužnima smatram da su nesreća u današnjoj situaciji. Čovek i ne sluti kakvu mržnju i kakve surevnjivosti izazivaju vojvodski činovi. Možda zbog toga što svaki Srbin smatra da i sam treba da bude vojvoda, a kada već on to ne može da bude onda ne ostaje ništa drugo do izliv jedne žučne mržnje i pakosti prema drugome. Neporecivi je fakat da smo mogli ostati pošteđeni bar od svađa ove vrste. O, kamo lepe sreće da hoćete jednim ukazom poništiti sve činove i sva odlikovanja, a u slobodnoj otadžbini postaviti svakoga na svoje mesto, prema radu i zaslugama.

Kada sam ti izložio, bar ukratko, stanje u Dinari, onda moraš shvatiti Petra Baćovića i razumeti njegov stav. Ja nisam njegov eho i nemam nameru da govorim u njegovo ime, ili, možda, da budem njegov advokat, ali smatram da je bio u vrlo teškom i neobično delikatnom položaju. Pod jadnim uslovima, bez rublja i odela, Hercegovci su došli u Dinaru. Prvih deset dana od Tetkića smo primah skraćeno sledovanje, i vojska je formalno gladovala. Dinara se je belila pod debelim slojem snega kada su naši ljudi zauzeli najistaknutije položaje, da bi branili Dalmatince koji apsolutno nisu hteli da se bore. Nekoliko smrtnih slučajeva od tifusa uneli su veliku uznemirenost. Akcija nije počinjala, a Crnogorci nisu dolazili. Baćovićev položaj nije bio ni malo laskav, a od njega se sve tražilo, sve očekivalo, sve zahtevalo. Bio sam svedok mnogih nemilih scena, kada su ljudi od Baćovića tražili da ih vrati kućama. On je bio očajan. Jevđević ga je obmanjivao svoim lepim pričama, vojska negodovala, komandanti naređivali i naređivah. I, sasvim prirodno, čovek je eksplodirao, pa nemajući s kim da podeli odgovornost, on se, sa svim nezadovoljstvom koje se bilo skupilo u njemu, ponekad možda i žučnošću, obraćao vama Vrhovnoj Komandi, zahtevajući od

vas, s pravom, da ga razumete. Ti opet, Zarija, plah Srbin i eruptivan kao vulkan, preosetljivo si primio njegove reči i isto tako žučno, pa čak i za oktavu više, odrubio mu. Tebi zameram više, jer ti po položaju koji zauzimaš treba da imaš pluča široka kao planina i da kao Mikijev Oskar gutaš sve.

I čika Doka i ti zahtevali ste od mene da u svakoj prilici bude istinit i objektivan, pa se nadam da mi nećeš zameriti ni na ovim rečima.

Da se sada sa Dinare spustimo malo do Splita, jer tu se nalazi komanda i štab vojvode Trifunovića Birčanina. Njegova bolest je naša velika nesreća. On je u stvari živ pokojnik i bilo bi ludo očekivati ma kakve nove napore od njega. Prirodno je da bolesnik kao što je on ne može voditi i obavljati poslove u ovako sudbonosnim danima, kada se odluke moraju donositi brzo i trenutno, i kada stvarni komandant treba da je uvek na terenu. On je strahovito nervozan, a ima dana kad je upravo nepodnošljiv. Ljudi oko njega nesmeju da mu saopštavaju čak ni neprijatne vesti, imaju ograničeno vreme kada s njim mogu razgovarati, što je u ostalom i prirodno, jer on se već puna tri meseca nalazi na samrtničkoj postelji. A on je centralna ličnost, i vojna i politička, što je gotovo nemogućno, ni jedna stvar ne sme se rešiti bez njega. Napominjem ti samo da je za naš pokret u Splitu važniji politički prestavnik dok vojni komandant ni u kom slučaju ne bi smeo da sedi tamo. Ljudi koji se nalaze oko Birčanina nisu mnogo obljubljeni, tako da su se zbog toga stvorila dva politička tabora, koja se međusobno satiru i glože, dok partizani nesmetano vrše svoj posao.

U slučaju Radmila Grđića, koga kako izgleda, Ilija Birčanin hoće potpuno da odstrani iz našeg pokreta, zbog rodbinskih veza, ja sam zauzeo sasvim pasivan stav. Smatram samo da ne treba snage rasipati i odgurivati, nego što više skupljati i zbijati u naše redove. Oko Grđićevog slučaja uzvitlala se grdna prašina, a moje je mišljenje da su cboica uskogrudni i egocentrični.

Dali ovom prilikom da ti uopšte govorim o Jevđeviću? Svaka reč koju bi ti kazao mogla bi me stati glave. I to sasvim ozbiljno. Od toga ja ne prezam, i istinu, koju dugujem Vrhovnoj Komandi, ja ću kazati. Smatrao bi sebe zločincem, jer stvari koje se odigravaju uzimaju sve više maha i postaju sve opasnije. Za sada dosta, a o ovome ću podneti usmeni referat.

Neznam dali ti je poznato da su poslednjih dana partizani razvili veliku aktivnost i otvorili strašnu kampanju protivu nas. Sada i oni traže anketnu komisiju,[6] kao što je ranije tražio čika Doka. Oni zahtevaju da se pošalje anketna komisija iz inostranstva, koja će na terenu utvrditi ko radi sa okupatorom i ko prima pomoć od njega. Preko radia sam čuo da g. Idn[7] vodi nekakve pregovore sa Moskvom o ujedinjenim snagama u Jugoslaviji koje bi trebalo da vode borbu protiv neprijatelja. Mislim da bi smo trebah našu politiku sa Italijanima voditi nekako

[6] Riječ je o noti, koju su Vrhovni štab i Izvršni odbor AVNOJ-a uputili 17. siječnja 1943. godine vladama SSSR-a, Velike Britanije i SAD, o četnictima Draže Mihailovića, kojom se pored ostalog traži da saveznici upute komisiju, koja će na licu mjesta ispitati suradnju četnika sa okupatorom.

[7] Eden Anthony. U to vrijeme ministar vanjskih poslova Velike Britanije.

opreznije sa manje huka i manje pričanja, jer se plašim da partizanska propaganda ne bude imala u inostranstvu više uspeha nego naša. Hrvati i partizani vode istovetnu propagandu protivu nas i ja te uveravam da će se oni ubrzo naći na zajedničkom frontu. Mi, međutim, čak ni sa domobranima ništa ne preduzimamo, i to iz prostog razloga što je Jevđević monopolisao sve političke pregovore i izigrava nekakva ministra spoljnih poslova, a Ilija Birčanin u Splitu sa Hrvatima uopšte neće da razgovara. Našom neelastičnošću mi ćemo oterati sve Hrvate pod partizansku crvenu zastavu.

Naša propaganda je bedna i gotovo nikakva jer [.. .][8] pamet, najčešće vrlo hrđavo i nepismeno, upravo tako kako bi zadovoljio samoga sebe. Jednom rečju, periferski šovinizam cveta. Prigovorićeš mi, možda, da sam ja kriv što nemamo bolju propagandu. E, moj Zarija, bolje i o tome da ti usmeno govorim. Nije u pitanju ni moja dobra volja ni trud koji ulažem, nego zle okolnosti u kojima se nalazim i Srbi koji to ne dozvoljavaju.

Ma koliko da su demoralisani neuspesima svoih saveznika na frontu Hrvati polažu ogromne nade u partizane, u akciju katoličke crkve u inostranstvu, kao i na američke Hrvate, koji takođe ne sede skrštenih ruku. Sinoć sam obavešten da je Crnogorcima definitivno onemogućen put u Liku. Hrvati smatraju da je to njihov veliki uspeh, i da je to u stvari sprečila njihova intervencija u Rimu i Berlinu; partizani opet tvrde da Crnogorci nisu hteli da idu u borbu protivu njih, jer je cela Crna Gora partizanska, a ja lično mislim da su ovo naše srpske smicalice i da su samo te smicalice sprečile Crnogorcima put u Liku. U svakom slučaju ovaj naš jalovi pohod imaće dalekosežnih posledica, a partizanima će ostati u ruci jedan krupan adut za propagandu. Posle povratka naših trupa iz Knina verujem da Dinarska divizija neće biti u stanju, ni cnaj najuži krug Kosovske Krajine da drži u svoim rukama. To će svakako imati uticaja da se čitav jadranski pojas odluči za partizane izuzev ono nešto preostalih Srba, koji će biti prepušteni sudbini na milost i nemilost.

Eto, dragi Zarija, ja ti ispričah mnogo stvari koje te ne mogu obradovati. Rekoh i spasoh dušu. Ali pri prvom susretu, a nadam se da ćemo se uskoro videti, kazaću ti još više. Dotle mi budi dobar i srećan.

Srdačno tvoj

Mil. Santić v. r.

[8] Original oštećen. Vjerojatno bi trebalo da stoji: »jer svak piše što mu padne na pamet-«.

BROJ 329

IZVJEŠTAJ PREDSTAVNIKA VRHOVNE KOMANDE JUGOSLAVENSKE VOJSKE U OTADŽBINI ZA ISTOČNU BOSNU I HERCEGOVINU DOBROSAVA JEVĐEVIĆA OD KRAJA SIJEČNJA 1943. DRAZl MIHAILOVlCU O VOJNO-POLITlCKOJ SITUACIJI U DALMACIJI[1]

Uvaženi Gospodine Ministre,[2]

u prilogu dostavljam dosie dokumenata nimalo simpatičnih o sporu vojvode Birčanina sa Radmilom Grđićem i jugoslovenskom grupom u Splitu.[3] Ne želim da dajem svoj sud o svemu tom. Konstatovao sam samo da situacija tamo ne valja. U Kninu sam zatekao svega u celoj dinarskoj diviziji oko maksimuma dve hiljade pokretnih boraca. Sve ostalo još po prilici toliki broj organizovano je po principu teritorijalne milicije i razmešteno po selima. Oko šest stotina ljudi sa oružjem dobivenim od Italijana prešlo je partizanima. Oficira ima dovoljno, ali malo sposobnih. Najbolji je gore kapetan Soškić[4] i major Stude kom smeta to što je Hrvat. Od vojvoda je najbolji Đujić lično veoma hrabar rasan gorštak obljubljen u narodu, ali po starom srpskom običaju mnogo ga klevetaju da je kupio od četničkog novca kuću u Zadru, da trguje itd. U Lici je najbolji Bjelajac. Mihića kao [i do] sada favorizuje vojvoda[5] mnogo je predan Italijanima i time se oslanja na rebelira po potrebi i protiv vrhovne komande. Vojvoda je usled bolesti vrlo nepristupačan. Kreirao je neki dvor po stilu Luja Četrnaestog deli guvernerstva, za budućnost, pojedinih pokrajina, ima dvorsku kliku, i uopšte radi neodmereno. Kako usled bolesti nikada nije išao na teren, on o svim stvarima ima pretstave koje mu servira najbliža okolina. Ivanišević[6] je arivista čiste krvi, koji ne bira sredstva da pod vojvodinom firmom provodi svoje namere lične prirode. Situacija naših trupa je vrlo opasna.[7] Eksponirane su na položajima, bore se junački, ali čim se u svrhu koncentracije povuku u bazu, domaći[8] beže za njima kao ovce. Kako smo očekivajući obećane Crnogorce pošli gore, a sad Crnogoraca nema, to ni sam ne znam, kako ćemo se sa čašću izvući iz te mišolovke. Pored toga kako smo ogoleli Hercegovinu partizani su od Imotskog navalili Širokom Brijegu i ozbiljno ugrožavaju Mostar.[9] Danas sam doputovao iz Knina. Sporazumno sa Brankom[10] naredićemo opštu mobilizaciju u Hercegovini, a ujedno ću vam danas javiti depešom preko Branka da uputite svakako Crnogorce u Bileće. Ja ću sa obzirom na situaciju da stavim Talijane pred gotov

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva četnička, reg. br. 47/2, k. 159.
[2] Odnosi se na Dražu Mihailovića.
[3] Te priloge redakcija nije pronašla.
[4] David Soškić.
[5] nija Tnifunović-Birčanin.
[6] Radovan Ivanišević.
[7] U pitanju su hercegovački četnici pod komandom majora Petra Baćovića.
[8] Četnici Iz sastava Dinarske četničke divizije.
[9] Riječ je o Drugoj dalmatinskoj NOU brigadi, koja je u toku 28/29. siječnja 1943. godine likvidirala ustaška uporišta u selima Rakitna, Zagorje i Vinjani. Neprijatelj se povukao u pravcu Posušja. Vidi dok. br. 42.
[10] Zaharije Ostojić.

čin i da ih nateram da puste Crnogorce suvim preko Mostara na Široki Brijeg, Imotski, Zadvarje u susret našim. Ovaj put je radi snabdevanja i povoljniji i bliži od puta preko Konjica i Prozora. Kad Crnogorci dostignu liniju Imotski, onda bi Baćović, Drenović i Đujić mogli da krenu. Ja lično preuzimam odgovornost da Talijani ovo moraju prihvatiti pa se molim vas nemojte na to obazirati, što guverner[11] ili neko drugi rekne, da Rim na to ne pristaje. Inače partizanska druga kolona zauzela je Travnik, pa može da preko Bjelašnice ugrozi i Kalinovik.

Dinarci su primili oružje, dvadeset lakih bacača četiri teška, šesnaest teških mitraljeza i dvadeset puškomitraljeza i dva topa 65. Naši su dobili šest tekših bacača i dva topa 65, a ide nam deset lakih bacača. Municije su poslali milijun metaka iz Fiume[12] doći će kroz tri dana od danas. Vaša naređenja dostavite mi preko Branka. Ponavljam da nemamo novaca. Isto tako nisam dobio zlato za kupljeni pirinač. Sa hranom sam Hercegovinu obezbedio dovoljno, dobili su još četiri hiljade novih obroka za novolegalizovane, a osim toga izdaje se hrana i za one tri hiljade koje su otišle u Dalmaciju jer su oni otišli pod imenom divljih Baćovićevih četnika, konačno je hrvatska vlada poslala trideset vagona hrane. Kalinovik sam kao bazu obezbedio sa hiljadu obroka dnevno. Mnogo nam škodi raznoliko komentarisanje događaja sa našom vladom u Londonu. Harrisonove[13] gluposti i komunistička radio stanica. Verujem uprkos svemu u konačan uspeh. Oprostite, što u strašnom poslu nisam opširniji.

Dopustite mi jednu digresiju lične prirode. Svi koji se od vas vraćaju, govore kako kod vas postoji uverenje, da se ja zabavljam sa ženama. Ja ću vam odgovoriti sa onom Makijavelijevom izrekom, da su samo sveci i magarci ceo dan ozbiljni. Ja svetac nisam, a ono drugo ne želim da budem. Savršeno je tačno da u slobodnim časovima volim da vidim žene, samo na žalost nemam dovoljno slobodnih časova. Nikada ta moja pasija nije išla ni u kom pogledu na štetu mojih dužnosti. Stojim vam na raspolaganju, ako smatrate, da se to kosi sa mojim poslom i položajem.

[11] Guverner Crne Gore Pirzio Biroll.
[12] Rijeka.
[13] H. D. Harrison, šef radio-službe i propagande radio-Londona.

BROJ 330

IZVJEŠTAJ SRPSKOG NACIONALNOG KOMITETA U SPLITU IZ SIJEČNJA 1943. DRAŽI MIHAILOVIĆU O RAZGOVORIMA VOĐENIM IZMEĐU PREDSTAVNIKA HSS-a I SRBA U SPLITU[1]

Početkom januara doputovao je u Split hrvatski ustaški admiral Gatin,[2] inače rodom Splićanin, poslat od grupe hrvatskih ustaša, koji se kupe oko dr Berkovića i dr E. Bulata.[3] Gatin je imao za zadatak da poveže sve hrvatske frakcije u Splitu i okolici, a govorio je ovako:

»Približuje se konac ovome ratu, pobeda je sigurna na strani saveznika, i radi toga potrebno je da mi Hrvati mislimo o našem spasu. Sa Pavelićem se ništa ne može, on je lopov i izdajica i radi toga moramo mi svi bez njega, i protiv, njega da se udružimo i da spremni dočekamo kraj rata. Već sada svi mi Hrvati moramo stupati u redove partizana i pomagati ih svim silama i sredstvima. Svi i domobranci i ustaše moraju k ovima, jer jedini oni moći će da nas spasu od zla koje nas može zadesiti radi bezglavo vođene politike sa strane hrvatsko-ustaškog vodstva. Ujedinjeni s njima moći ćemo se spasiti i osvete sa strane Srba i njihovim političkim prestižom moći ćemo pregovarati sa Srbima na ravnoj nozi i oboružani mi kao i oni.«

Na primjedbu jednog prisutnog Hrvata: ali partizani vode komunističku politiku?

Odgovorio je: »To je istina, ali to je prividno, jer naši komunisti su Hrvati u prvom redu i oni će u danom času stati otvoreno u odbranu Hrvatskih prava, pa politika bila kakva bila.«.

Na pitanje: »Ali tu ima i Srba komunista, a šta ćete s njima?« Odgovorio je: »Kad ne budu više potrebni, onda će ih nestati, jer mi ćemo biti u većem broju.«

Predstavnik H.S.S. bivši narodni poslanik Ivan Petar Mladineo razgovarao je sa Dr Jovom Miovićem, sredinom decembra, mogućnosti saradnje Hrvata i Srba. Tom prilikom isti je u prisustvu sam. demok. Felera kazao po prilici ovo:

»Delegat Srba na razgovorima sa grupom Jugoslavena postavio je zahtjev, u ime Srba na Jugoslavene i na nas Hrvate, a to su po prilici:

I. Hoćemo dinastiju sa kućom Karađorđevića.

II. Vojno vodstvo pod komandom đenerala Draže Mihailovića.

III. Nikakva organizacija vojne prirode nesmije se vršiti bez odobrenja vodstva četničke organizacije.

Delegat Srba tražio je od nas, da radi uspešne saradnje mi Hrvati moramo ili s četnicima ili u jednoj drugoj vojnoj organizaciji pod vodstvom đenerala Mihailovića, učestvovati u svim borbama koje vode četnici.

* Kopija originala (tipkana na pisaćem troju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 8/2, k. 157.

[2] Vidi dok. br. 19 i 24.

[3] Edo Bulat.

Mi Hrvati želimo saradnju sa Srbima, ali mi ne možemo da zauzmemo neprijateljski stav protiv partizana jer to je naša vojska, koja nam može sutra pred saveznicima da opere obraz, i mi Hrvati namjeravamo sa tim partizanima udružiti hrvatsku seljačku i građansku zaštitu i u svim mjestima Primorja dočekati saveznike i preuzeti vlast od okupatora. U ostalom naša H.S.S. danas je u nemogućnosti da pokaže svoju brojčanu snagu, jer naše desno krilo otišlo je k ustašama, a lijevo k partizanima pa kad bi i htjeli da naše pristaže pridružimo k četnicima, mi toga nebi mogli da učinimo jer mi danas pristalica svojih i nemamo ili ih imamo vrlo mali broj.«

Isti gosp. Feler u jednom privatnom razgovoru izjavio je ovo: »Hrvati treba da dobiju sve teritorije, istorijske, razume se, i sve one krajeve u kojima živi i jedan Hrvat.

Na upit: i Boku Kotorsku?

Odgovorio je: Nego šta i Boku Kotorsku, ponavljam sve krajeve u kojima Hrvati žive.

Taj isti gosp. Feler izjavio je ovom prilikom, protivno no ranije, da su Hrvati dužni da se pridruže partizanima, jer su partizani hrvatska narodna vojska.

P. S. Da se vidi kontradiktornost hrvatskih intelektualaca i ljudi koji interpretiraju hrv. zahtjeve i način rezonovanja.

SRPSKI NACIONALNI KOMITET U SPLITU

BROJ 331

DEKLARACIJA PREDSTAVNIKA JUGONACIONALISTA — HRVATA IZ SPLITA OD SIJEČNJA 1943. DRAŽI MIHAILOVIĆU U VEZI OSNIVANJA »JUGOSLAVENSKOG REVOLUCIONARNOG POKRETA«[1]

Gospodine Ministre,[2]

U prilogu slobodni smo dostaviti Vam našu deklaraciju. Uvjereni smo da će ona kod Vas pobuditi naročiti interes, za koji smo Vam unapred zahvalni.

Kao garanciju za uspeh izložene akcije, smatramo potrebitim da naglasimo da bi, kao politički odgovorno lice za ovaj naš kraj, sa sjedištem u Splitu, bio postavljen g. Radmilo Grđić, iz razloga, što se g. Grđić, kao sekretar Saveza Sokola vrlo dobro znade sa svima jugoslavenskim nacionalnim radnicima kod nas, pa se ukazuje najpodesnija ličnost za taj posao. Naročitim poznavanjem naših prilika i odnosa na terenu, g. Grđić je u stanju da najbolje poveže Srbe i Hrvate i da time stvori povoljnu bazu za čitav rad izložen u priloženom izjašnjenju.

Uvjereni smo da ćete ove naše razloge pravilno ocijeniti te da ćete ih uvažiti.

Sa odličnim poštovanjem

Split, januara 1943.

Gospodine Ministre,

Kao jugoslavenski nacionalisti, hrvatskog plemena, smatramo svojom nacionalnom dužnošću da Vama, kao Vrhovnom komandantu jugoslavenske vojne snage i jedinom predstavniku naše legale vlade u zemlji, iznesemo svoje poglede, uvjereni da ćemo u našim razlaganjima i zaključcima naći kod Vas puno razumijevanje i potrebitu podršku.

Nema dvojbe da je raspoloženje za zajednički život u jednoj državi oslabilo kod srpskog dijela našeg naroda. To je stvarnost, i njoj želimo ravno pogledati u oči i otvoreno iznijeti činjenice. Nad Srbima u NDH počinjena su nečuvena razbojstva i strahovite svireposti organizovane po ustaškim vlastima. Kasapljeno je na stotine hiljada najbolje muške snage, silovane su žene i djevojke, nisu pošteđena ni nejaka djeca ni nemoćni starci. Opljačkani su domovi, spaljena su sela slišteni su čitavi krajevi sa lica zemlje. Klanja su vršena po određenom planu, u cilju potpunog uništenja srpskog življa. Grozote su tolike da vapiju osvetu od Boga. Srbi su povrijeđeni u svojim nacionalnim i vjerskim osjećajima, bačeni su izvan zakona, i gore od toga, poniženi su u svom ljudskom dostojanstvu i proglašeni za šumsku divljač, na koju svak smije nekažnjeno da udara. Protiv svih tih strahota nije se, dok su se ona vršila, digao niti glas najviših dostojanstvenika katoličke crkve, kojima je već kršćanska dužnost nalagala da to učine, a koji su, zbog svog privilegovanog položaja, to mogli najslobodnije učiniti.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 11/2—1, k. 157.

[2] Odnosi se na Dražu Mihailovića.

Daleko bi smo pošli kad bismo ispitivali razloge koji su do toga doveli, ali jedno je sigurno da jedan od glavnih uzroka leži baš u tome što pravog jugoslavenskog duha nije nikada bilo, ni na našoj partijskoj, ni državnoj politici. Da je to tačno, vidi se najbolje iz toga, što ni danas naši neprijatelji ne vide opasnijeg protivnika za sebe nego što je jugoslavenstvo, a najutješljiviji primjeri snošljivosti i saučešća sa progonjenim Srbima, javih su se baš tamo gdje je jugoslavenska misao bila jača. Istina je doduše, da su za vrijeme dvadesetgodišnjeg državnog života, mnogi griješili u ime jugoslavenstva, ali jugoslavenstvo ne može da se ponese odgovornost za djela ljudi koji su ga rušili, umjesto da ga učvršćuju. Rasulo u našoj državi nije dakle uslijedilo za to, što je ta država bila Jugoslavija, već zato što u suštini to nije bila. I zato nije istina da jugoslavenstvo predstavlja neuspjeli eksperimenat, kao što to tvrde neprijatelji, jer pravi jugoslavenski duh ima da se javi tek u obnovljenoj Jugoslaviji.

Nitko međutim, kao mi, ne osjeća da prvi preduslov za zajednički život Srba i Hrvata leži u tome, da se dade puna zadovoljštvina, s jedne strane Srbima, koji su zvjerski pogođeni svirepim klanjima i nečovječnim poniženjima, a s druge strane načelu vjernosti otadžbini, koje je teško povrijeđeno izdajstvom izdignutim na državotvorni princip u NDH. Ma koliko da interesi buduće svjetske politike budu nalagali da se Jugoslavija obnovi, ta će obnova predstavljati mrtvo rođenče, ako se prije toga ne riješe psihološki problemi zajedničkog života, koji je tim zločinstvima kompromitovan. Onima koji su pogođeni treba dati dokaza, da ti koji su počinjali zlodjela, tvore zaista manjinu među Hrvatima, te da držanje velike većine Hrvata prema toj manjini nije samo neutralno, ili platonski otklanjajuće, već u osnovi protivno.

Dođe li do toga da Srbi sami budu morali posizati za zadovoljštinom, ili da država odozgo stane kažnjavati izdajstva, to će baciti sjenu na moralni osjećaj Hrvata, kao cjeline, izazvati će opasnost da stradaju i nedužni Hrvati, a osim toga bi nova međusobna obračunavanja kompromitovala još jednom izglede za zajednički život. Ugled i interesi Hrvata, a pogotovo interesi zajednice traže dakle da tu zadovoljštinu, i u odnosu prema Srbima i u odnosu prema državi dadu sami Hrvati. I to daleko manje kao čin osvete, nego li kao čin pravde i morala.

Kao jugoslavenski nacionalisti hrvatskog plemena, založićemo se iz puna srca da se na tom poslu nađu zajedno svi Hrvati, bez razlike, koji nisu zaraženi ustaškim duhom, pa se nadamo da ćemo, u većoj ili manjoj mjeri, u tome i uspjeti. Ali i bez obzira na to, smatramo da je naša prvenstvena dužnost đa taj posao izvršimo, svijesni da ćemo time učiniti najveću uslugu i hrvatstvu i jugoslavenstvu. Jer nema svetije dužnosti nego da se u korjenu uguše sva negativna raspoloženja u našem narodu, Srbi u srpskom dijelu, a Hrvati u hrvatskom. Prema tome je posao Hrvata, da iz korjena iščupaju sva destruktivna i protunarodna raspoloženja, ucijepljena djelovima hrvatskih širih slojeva sa strane bivših carskih i kraljevskih gospodara, koja su se nažalost ponajviše održala u onim krajevima, koji su stajali pod neposrednim uticajem jednog dijela katoličkog svećenstva.

Prožeti ovim mislima, smatramo da je za revolucionisanje duhova na hrvatskoj strani potrebito:

1) Da se pristupiti osnivanju Jugoslavenskog revolucionarnog pokreta, koji će pod svoju zastavu okupiti sve nekompromitovane Hrvate, tako da unutarnjom revolucijom dovede do moralne, nacionalne i socijalne obnove kod Hrvata, kao što će i Srbi učiniti kod sebe, te da time stvori preduslove za zajednički i što jednodušniji život.

2) Da se, kao instrumenat takve revolucionarne akcije, odmah obrazuju posebne vojne formacije, pod imenom Jugoslavenskih legija, koje će biti nosioci revolucionarne borbe u hrvatskim krajevima, i koje će biti direktno podređene Vama Gospodine Ministre, kao vrhovnom komandantu jugoslavenske vojne snage, u kome jugoslavenski nacionalisti, svi od reda vide moćan zalog bolje budućnosti, državne i narodne. Jugoslavenske legije smatramo dakle dijelom redovne jugoslavenske vojske, koje će djelovati paralelno sa četničkim pokretom.

3) Smatrajući da je dobrobit nacionalnog kolektiva vrhovni zakon za svakoga, svi jesni smo da je provađanje dalekosežnih socijalnih reforma, jedna od najprečih zadaća skore budućnosti. Za to provađanje naći ćemo dovoljno nadahnuća u etičkoj svijesti našeg naroda, ne odvajajući se od općih pregnuća naprednih i velikih naroda, koji stoje na bazi pravde, snošljivosti, slobodarstva i poštivanja svačije nacionalne nezavisnosti, duhovne i političke.

4) Budući da je Split, geografski i politički, u sretnom položaju za provađanje ovakvog rada i k tome ima u njemu veći broj inteligencije, pošteđene od ratnih strahota, smatramo da je Split najpodesniji da bude centar akcije, te da u njemu organizuje voćstvo, sa svim potrebnim aparatom za njeno vođenje.

Izneseni pogledi poklapaju se potpuno sa pogledima svih jugoslavenskih nacionalista našeg plemena, a naročito onih koji su ostali daleko od političkih borba i režimskih interesa, i koji su sačuvali sav idealizam iz vremena oslobodilačkih ratova. A takvih nije malen broj, i oni su iz dana u dan, jači i odlučniji. Svi oni vjeruju da u dušama najboljih među Srbima, jednako kao i najboljih među Hrvatima i Slovencima, postoji uvjerenje da žrtve koje su pale, traže veću, sretniju i jednodušniju otadžbinu, nego što je bila, a nikako manju i razrožniju. I pored svega što se dogodilo, pa baš i zbog toga da se to nikada za dobrobit i budućnost svih Srba, Hrvata i Slovenaca, a ni danas nema podesnije platforme za zajednički život, nego što je ispravno shvaćena i razumno pronađena jugoslavenska misao.

Split, januara 1943.

Niko Bartulović v. r.
Dr Beroš v. r.
Dr Zvonko Simunović v. r.

BROJ 332

DEPEŠA VOJVODE JEVDEVICA OD 3. VELJAČE 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O GUBICIMA HERCEGOVAČKIH ČETNIKA U VRLICI[1]

703/

Br. 133 3-II-43.

Za čika Branka[2]

Naredio sam da se popisu sve rezerve municije u Donjoj Hercegovini i da se upućuju Korpusu Nevesinjskom za Vas. Naredio sam da se po svim hrvatskim garnizonima kupuje municija. Pokušavam da kupim od Italijana što god mogu. Baćović[3] javlja u operacijama na Vrljiku izgubio 70 mrtvih i ranjenih.[4] Kada je zauzeta Vrljika trebala je istu preuzeti Dinarska brigada koja je odmah napustila. Za vrijeme operacije na Vrljiku dinarski odredi koji su trebah držati Plavno i Strmicu pobegli su i partizani zauzeli ta mesta.[5] Sad mora osvajati ponovo.

Ako još uvek ne verujete da gore vlada haos i da nema vojske, molim tražite odobrenje od Ciče da Vas odvedem 3 dana gore da lično vidite.

Molim u moje ime uputite za Ciču[6] sledeću depešu: Baćović javlja da bi mogao sam probiti se do Prozora,[7] ako izradiš da sa našima pođe jedan italijanski puk. Idem da uredim stvar. Vraćam se u nedelju. Na vest: dolaze crnogorci svo stanovništvo muslimansko i katoličko iz zone Prozor beži sa hranom prema zapadu. Sela su pusta. Ako Baćović krene sa italijanima crnogorci ne trebaju dalje ići od Duvna. Duvno nije zauzeto od Nemaca.

Jevđević[3]

Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva četnička, knjiga primljenih depeša Vrhovne komande, reg. br. 9/1—i, k. 280.

[2] Zaharije Ostojić.

[3] Petar Baćović.

* Vidi dok. br. 178A.

[5] Vidi dok. br. 45, 55, 173 i 175.

[6] Draža Mihailović.

[7] Odnosi se na sudjelovanje hercegovačkih četnika u drtvgoj fazi Četvrte neprijateljske ofenzive.

[8] Dobrosav.

BROJ 333

DEPEŠE VOJVODE JEVĐEVIĆA OD 7. VELJAČE 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O SAHRANI VOJVODE BIRČANINA[1]

717/

br. 146 7-II-43

Čika Branku[2]

Sahranili Iliju uz ogromno učešće naroda. Govorili ja i Rakočević čekamo sutra Ivanišević[3] i Baćovića,[4] a da se ovde privremeno srede stvari dok čiča[5] donese odluku. Pokušao sam da izradim odobrenje da naših 3000® krene suvim a mesto njih poslali bi crnogorce. Rakočević mi je predao i preko Fijume[7] poslao sam moje pismo đeneralu Ambroziju da se ne traži povratak oružja datoga crnogorcima.

Nemci i Hrvati uzeli su Kladušu. Italijani opkolili Lapac. Situacija oko Knina dosta kritična. Također sam sandir[.. .][8] da Italijani pođu sa Baćovićem na Prozor. Dolazim u nedelju sa definitivnim izveštajem. Ako nešto treba poručite kuriru koji se vraća večeras.

Jevđević[9]

718/

br. 147 7-II-43.

Prilikom konferisanja sa Hrvatskim županom u Kninu, Pantić pokazao originalno punomoćje Cičino. Župan to odmah javio Italijanskoj Višoj komandi. Sad ga Italijani traže. Treba da se odmah skloni u Kalinovik. Javite Ciči da ne donosi rešenje o nasledstvu vojvode dok ne: primi Baćović svog kurira.

Jevđević

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 9/1—8,. k. 280.
[2] Zaharije Ostojić.
[3] Radovan Ivanišević.
[4] Petar Baćović.
[5] Draža Mihailović.
[8] Odnosi se na hercegovačke četnike pod komandom Baćovića.
[7] Rijeka.
[8] Tako stoji u depeši jer se nije moglo dešifrirati.
[9] Dobrosav.

BROJ 334

PROGLAS ČETNIČKIH KOMANDANATA ISTOČNE BOSNE, HERCEGOVINE, DALMACIJE I LIKE OD 10. VELJAČE 1943. ZA BORBU PROTIV NOVJ[1]

NARODU BOSNE, LIKE I DALMACIJE

Pošto smo očistili Srbiju, Crnu Goru i Hercegovinu, došli smo Vam u pomoć da razbijemo žalosne ostatke komunističke međunarodne, zlikovačke bande Tita, Moše Pijade, Levi Vajnerta[2] i drugih plaćenih jevreja.

Petnajest hiljada četnika do zuba naoružanih napada[3] sa raznih strana i uništava na svom istoriskom pohodu sve što pokazuje otpor.

Komunisti će biti istrebljeni. Prema njima nema milosti.

A Vi braćo, koji ste prisiljeni ili zavedeni lažju i obmanom okrenite oružje protiv najvećih neprijatelja našeg naroda. Poubijajte političke komesare i stupite odmah u naše redove, gde ćemo Vas primiti bratski. Ugledajte se na stotine i stotine njih koji nam se svakodnevno predaju, svesni da su izdati i prevareni od komunista jevreja.

Narod Bosne, Like i Dalmacije neka ostane na svojim ognjištima i neka čuva svoje domove, jer dolaze četnici da ga oslobode komunističke kuge, terora i strahovlade.

S *verom u Boga za Kralja i Otadžbinu!*

SLOBODNE SRPSKE PLANINE, 10 februara 1943 godine.

Komandant operativnih trupa zap.
Like i zap. Bosne Đeneralštabni
p. pukovnik — *Ilija Mihići*[4]

Komandant operativnih trupa
ist. Bosne i Hercegovine —
Vojvoda *Petar Baćović-Kalinovački*

Komandant operativnih trupa
ist. Like i sjev. Dalmacije
Vojvoda
Momčilo R. Đujić

Načelnik štaba bosanskih, ličko-dalmatinskih i hercegovačkih četničkih odreda — Vojvoda *Radovan* Iuanišeinć-Dinarski

[1] Letak (tiskan, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 11/6, k. 222.

[2] Vjerojatno se misli na Slavišu Vajnera-Ciču. Poginuo 21. siječnja 1942. godine.

[3] Odnosi se na planove Draže Mihailovića za uništenje NOVJ na teritoriju zap. Bosne. Like i Dalmacije.

[4] Mihić je bio komandant četnika u zap. Lici. Komandant četničkih odreda u zap. Bosni, u to vrijeme, bio je Kade Radić.

BROJ 335

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA PRVE BRIGADE 502. KORPUSA OD 15. VELJAČE 1943. KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI O STANJU U BRIGADI[1]

DUŠAN V. JOVANOVIC
pešadijski kapetan I klase
15. februara 1943. g.
K n i n

KOMANDANTU DINARSKE ČETNIČKE OBLASTI

U vezi usmenog izveštaja koga sam ukratko izneo komandantu, o stanju brigade izveštavam još u sledećem:

Naredbom Komandantovom Br. 160 od 22. januara t. g. određen sam za zastupnika komandanta 1. brigade 502. korpusa. Dužnost komandanta brigade ni od koga nisam primio, niti mi ju je iko predao, već mi je samo kazano, da je moj dolazak u brigadu aviziran, posle čega sam otišao na teren bez da sam sa istim bio upoznat.

Po dolasku u sedište brigade — Golubić, u istom sam naišao na vrlo velike teškoće, pošto štab brigade nije postojao niti je u njemu ikoga bilo. Ni jednog naređenja, izveštaja, akta i niti i jedne knjige nisam našao. Sam sam sačinjavao i štab i komandu brigade. Bio sam sam pisar, ordonans i komandant. Naređenja koja sam počeo izdavati, niko ih nije uzimao u obzir, a najmanje da je se po njima izvršavalo. Isto tako, naređenja koja su izdavata od .strane Komande divizije, nisu išla preko brigade niti je o njima ona izveštavana, već su dostavljata neposredno komandantima bataljona tako, da o njima nisam imao pojma. Docnije mi se prebacuje i dostavljaju mi se zamerke, zašto po naređenjima nije postupljeno i zašto o tome nisam vodio računa.

Kada sam sa ljudstvom bio na položajima: Veljuvu, zatim na položajima više Zagrovića, Marića Glava, Gradina, Crni Vrh, Greda i Bukovac, ne samo da su pojedine starešine i komandanti bataljona, već su isti i sa celim svojim jedinicama napuštali položaj i odlazili u selo na odmor, ili su odlazili tamo gde oni hoće, a ne tamo gde je naređeno tako, da sam na položaju ostajao potpuno sam sa najviše 10 boraca. Naređenja nisu poštovana. Povodom samovoljnog napuštanja položaja od strane starešina i boraca, prilikom izdavanja naređenja, đa se položaj nesme napustiti i da se na njemu imati ostati, među borcima počinje gunđanje i protivljenje tako, da su pojedini stali ispred mene sa puškom na gotovs i izbrecujući se i upućujući razne uvrede kao: ko si ti i šta si ti da ti p . . . materina. U p . . . materinu sve i svi neka idu, mi više ovako ne možemo, posle a sa raznim drugim psovkama, jedan za drugim napuštaju položaj.

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju), u Arhivu Instituta za historiju radničkog pokreta Dalmacije — Split, reg. br. čet. 1—1/7.

Od 1. do 12. februara razboleo sam se i ležao sam u krevetu, od katara creva, od čega bolujem još od ranije. Danas i ako sam bolestan i pod dijetom, gde mi obrok u 24 časa sačinjava samo 1/2 litra mleka ili čaja, stalno i svakodnevno sam u obilasku bataljona, koje lično sam sređujem i uređujem. Pojedine starešine i komandanti bataljona nisu kod svojih jedinica, i ako sam im u više mahova naredio da idu u svoje jedinice, isti daju razne odgovore i obrazloženja, da su bolesni, ranjeni i da imaju važna posla da svršavaju.

14. ov. meseca od Načelnika štaba majora g. Studea dobio sam pismenu zamerku zbog stanja u brigadi. U prilogu ovoga raporta dostavljam Komandantu priloženu zamerku s molbom na uviđaj i molim da istu uzme u razmatranje, pošto mislim da se prednja zamerka zbog stanja u brigadi, ne može na mene sada odnositi, pošto sam u brigadi proveo jedno vrlo kratko vreme.

Dostavljajući prednje s molbom radi znanja i uviđaja, izveštavam Komandanta, da sam bolestan i da sam pod dijetom na samo 1/2 litra mleka ili nešto malo čaja i ako sam kao ovakav ipak sam od ov. meseca svakodnevno u obilasku bataljona koje lično sređujem i uređujem. U štabu sam potpuno sam nikoga drugog nema. Od sebe dajem sve što mogu, a što je stanje u brigadi ovako, molim da se ne smatra da je to moja krivica i moj nehat. Na terenu ostajem po 2 dana, gde ne mogu naći dijetalne hrane tako, da sam za svo vreme koje sam u obilasku bez obroka, pošto drugu hranu nesmen uzimati.

pešadijski kapetan I kl.

BROJ 336

DEPESA VOJVODE JEVĐEVIĆA OD 19. VELJAČE 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O STANJU MEĐU ČETNICIMA U KNINU[1]

785

Br. 214 19-11-43

Cika Branku[2]

Iz Knina došao kurir koji mi javlja ogorčenje vojske što ja ne dolazim. Molim te nemoj da ja stalno stradam. Poslati odmah Baćoviću[3] telegram i javi pravo stanje stvari. Moli Čiču[4] da on javi za što ja ne dolazim, kurir javlja da je moral trupa tamo pao mnogo. Odgovori odmah molim jesi li postupio. Mnogo sam deprimiran. Javi Čiči šta radim.

Jevđević[5]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva četnička, knjiga primljenih depeša Vrhovne komande, reg. br. 9/1—29, k. 280.
[2] Zaharije Ostojić.
[3] Petar Baćović.
[4] Draža Mihailović.
[6] Dobro sav.

BROJ 337

DEPEŠA DRAŽE MIHAILOVIĆA OD 22. VELJAČE 1943. SVOJIM DELEGATIMA U DALMACIJI ZA ZAUZIMANJE STAVA PREMA GRĐICU U SPLITU[1]

[...]

Br. 722. 22. II 43. g. Bernardo.[2] Veza Vaš br. 7, 8, 9, 10 obaveštavam Vas da postupite po sledećem: odgovorite Grđiću[3] i kompaniji da ne priznajete nikakve njihove skupštine dok ne dobijete naređenje od mene. Njih ćete najlakše onemogućiti na taj način što će te ih pustiti da vršljaju kako ko hoće i raspravljaju stvari za koje nijesu kompetentni, te ih možemo smatrati za obične civile bez vojske koji prave neke skupštine samovoljno, a čije odluke nemaju nikakve obaveze ni za koga.

Br. 723. 22. II 43. g. Mario.[4] Baćović[5] me izvestio da đinarci neće u opšte da čuvaju teren, pa čak da su pred 150 komunista 1000 dinaraca napustili Srb. Ako je to tačno, Baćović je u pravu. Pored toga Baćović je dobio i drugi zadatak, pošto dinarcima više neće trebati pomoć Hercegovaca pošto su komunisti pred njima razbijeni. Pomognite da Baćović dobiveni zadatak izvrši. Isto tako učinite sve da vojvoda Đujić kao junak, svoje odnose sa Baćovićem uspostavi jer mu i Baćović ne ustupa. U pogledu zakulisne borbe za vlast u Splitu, sve što pojedinci zaključe, bez mojeg odobrenja nema nikakve važnosti. Saopštite svima. Grđićeva akcija najmanje je opasna, jer on nema vojske, pa može da politizira koliko god hoće, to našu stvar ne dovodi u krizu. Ovo moje saopštenje javite svima.

Br. 725. Nastavak — Javite Mihiću[6] da nikakvo postavljanje ne mogu da učinim dok se ne svrše operacije i dok ne prikupim sve potrebne podatke za organizovane nove podele komandovanja posle vojvodine smrti. Javljajte i dalje situaciju kod Vas. Ni jedan štab nesmije da ostane u žicama. Hitno izvestite o jačini i pravcima kretanja Nemačkih i ustaških trupa. Ovo je vrlo važno. Na Jevđu za sada prenosim iskorišćavanje tetkića i za račun dinaraca, a svi vi da se bacite na vojničke poslove. Dali ste dobili moje depeše o prenosu vojvode.

Br. 726. 22. II 43. g. Ištvan.[7] Veza Vaš br. 74. Ne brinite ništa za k-dovanje u Dinari. Odluku ću doneti tek pošto se operacije završe. U tom pogledu ispitujem svestrano. Ipak [se] vojvoda Đujić odvaja od svih ostalih po svojoj hrabrosti. Trebaće mu samo dobar načelnik štaba. Nikakve kombinacije sa Bajom Stanišićem ne postoje. To su lažne vesti koje neko protura. Majora Radojlovića stavljam Vam na raspoloženje. Gledajte za pokret u leđa komunistima i to što pre.

Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva četnička, knjiga poslatih depeša Vrhovne komande, reg. br. 1/1—4, k. 297.

[2] **Momčilo Đujić.**

[3] Radmilo Grđić.

*** Stab nije Trifunovlća-Birčanina u Splitu.**

[5] 1 [7] Petar Baćović.

• Ilija Mihić.

BROJ 338

PISMO RADOVANA IVANISEVICA OD 26. VELJAČE 1943. ZAHARIJU OSTOJICU O STANJU U ČETNIČKOM POKRETU I JEDINICAMA DINARSKE OBLASTI[1]

Dragi Zare,[2]

Koristim tog radiotelegrafistu, koga po tvom naređenju vraćam, da ti se javim sa nekoliko reći.

Operacije u Dinari, odlaskom Hercegovaca, završene su uglavnom.[3] Stoga ću u toku sledećih dana da sredim podatke i sastavim jedan opširan izvještaj, kojim ću obuhvatiti rad za sve vreme od njihova dolaska do povratka. Jedan primerak za Ciču, a jedan za tebe.

Dinarcima predstoji težak zadatak da se održe na svojoj teritoriji sopstvenim snagama koje nisu jake (svega oko 4.000 četnika) i da vode lokalne akcije protiv komunista koji su brojno jači i bolje naoružani (6—7000 partizana). Za mesec dana biće ih još jednom toliko, ako se ne likvidiraju radikalno.

Tetkići[4] su nas izvestili da napuštaju sve garnizone u Lici od Vrhovina do Knina i svu tu teritoriju nam ostavili na raspoloženje. Đujić[5] i Mihić[6] nisu u stanju da garantuju ovu teritoriju, zbog čega će se uskoro obnoviti »republika« crvenih.

Da bih koliko toliko olakšao rad četnika, ja sam, sporazumno sa komandantima uputio italij. komandi predlog da se za odbranu garnizona i naselja (hrvatskog stanovništva) upotrebe domobrani s tim da se poštedi srpski živalj, dajući garancije da četnici neće na njih napadati. Do sada nisam dobio nikakav odgovor na njih. Pošto sutra odlazim sa Baćovićem u Split, ići ću kod generala Spiga i objasniću mu težak položaj srpskog življa u Lici i potrebu da se hitno spašava. Vjerujem da ću uspeti u ovome, jer je i njihov interes da se ne razori lička željeznička pruga i iz Like ugrožavaju njihovi garnizoni u primorju.

Dolaskom domobrana u Liku, i to u bliski kontakt s četnicima, pružila bi se prilika za konspirativan rad i pridobijanje za našu ideju. Sa Đujićem i Mihićem sam nadugo raspravljao ovu stvar i oni pravilno i razumno gledaju na to, spremni da sa najvećom energijom rade, videći da je to jedini put koji vodi uspehu. Naravno bez ikakvih javnih manifestacija, bez obećanja i obaveza.

Kao što sam te izvestio depešom, po odlasku Hercegovaca[7] sa ovog terena, ja sam ovde apsolutno nepotreban. Đujić sa svojim načelnikom

[1] **Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu** VII, **arhiva četnička, reg. br.** 18/3, **k.** 159.

[2] Zaharije Ostojić, major.

[3] Odnosi se na hercegovačke četničke jedinice pod komandom majora Petra Baćovića. Vidi dok. br. 38, 43, 160, 303, 323 i 326.

[4] Talijanske okupacione trupe.

[5] Momčilo.

[8] Пија.

[7] Vidi dok. br. 12, napomenu **4.**

štaba majorom Studom, sa Paloševićem,[8] kapetanom Šoškićem,[9] Babićem,[10] Mijovićem[11] i sa komandantima brigada radi u duhu uputstva br. 5 i po naređenjima koja od tebe prima. Moje prisustvo je apsolutno nepotrebno. S toga sam, a na molbu gospođe Trifunović, rešio da organizujem prenos tela pok. vojvode u Nikšić u svemu kako je čika Doka objasnio. U isto vreme da preselim vojvodinu familiju u C. G.[12] jer ne želi ovde više da živi. Molio sam generala Đukanovića da se organizuje doček a potom i pratnja tela pok. vojvode na dostojan način, kako bi bar na taj način oborili verovanje da su Crnogorci mrzeli pok. vojvodu i da su ga izbacili iz C. Gore u času kad je tamo bio našao azil. Neophodno je potrebno da se uveri ne samo njegova porodica, već i svi ostali da Crnogorci nisu ništa drugo do najnežniji Srbi, koji su u stanju da visoko cene i poštuju svoje prvake, bez obzira jesuli u pitanju šumadinci ili katunjani. Pričao sam ti već da-mi se pok. vojvoda mnogo puta žalio na sve što je u C. G. preživeo. Istina on je znao da su ga progonili zelenaši i komunisti, ali bio je mnogo ozlojeđen. Tek poslednjih meseci pred smrti hvalio je Crnogorce i stalno isticao učešće u sadanjim prilikama, gde smo osvetlali obraz. Veoma mi je drago što sam uspeo da izgladim tvoj odnos prema njemu i njegov prema tebi. Na 3—4 dana pred smrt pročitao je tvoje pismo i bio veoma zadovoljan.

Iz nekih mojih depeša mogao si ustanoviti da sam se posle smrti pok. vojvode bez malo svi njegovi prvi saradnici upleli u neku zakulisnu igru i borbu o vlast. Svakoji od njih smatra da bi mogao biti naslednik, radi čega sa podozrenjem gleda na ostale. Razvila se jedna grupa intriga kojoj neznam prave granice. Da si kod čiče verovatno bi video o čemu se radi, jer se sve tamo stiče. No od svih najdalje su otišli Grđić i Bjelajac. Oni su se proglasili za vojnopolitičke vođe Like (Gornje i Donje), prema tome i cela Mihićeva i 1/2 Đujićeve teritorije i naslednike vojvodine, što su saopštili javno kako narodu u Lici, tako i italijanskoj komandi. Mihić koji je danas »general bez vojske« došao je u Knin kod nas i odavde izvestio depešom Doku o svemu. Očekivao je odgovor ili uputstvo za rad 12 dana, pa kad nije dobio direktno rešenje tog zapleta otputovao je za Split i dalje za Sušak, ali s tim da radi ilegalno u Istri, ne mešajući se više ništa sa četnicima Like, sve dok Čiča ne reši pitanje komandovanja.[12] U jednoj depeši koja mi je poslata od čiče stajalo je: »Zaključci pojedinaca u pogledu komandovanja i izbori učinjeni bez mog znanja, bez ikakve su važnosti. Mogu da politiziraju ljudi kao što je Grđić, koji nisu opasni jer nemaju vojske«. Osim toga stajalo je, da će se pitanje komandovanja resiti po završetku operacija, a dotle da svako vrši svoj posao. Ovo sam saopštio svim komandantima. Posle toga je Mihić otputovao.

Izvesne stvari ne mogu da ti saopštim nikako drukče nego usmeno, ali pošto je to sada nemoguće, ostaće mi to samo želja. Nije ništa od

[8] Miodrag Palošević.
[8] David Soškić.
[10] Mihailo.
[11] Crnu Goru.
[12] Za komandanta je određen potpukovnik Mladen Zujović-Aćimović.

odlučujućeg značaja, rešiće se sva ta pitanja sama po sebi, ali ipak želeo sam da ti skrenem pažnju na neke činjenice da bi stvari bile gledane i kroz prizmu onoga što je govorio vojvoda Birčanin.

Sto se tiče samog komandovanja sećam se tvojih reći od pre godinu dana »pogreška je što su tolike terene objedinili u jednoj komandi. To je učinjeno zbog vojvode i njegovog imena i autoriteta, inače je štetno«. Mislim da, ako bi ostalo kao po dosadanjem general Đukanović bude glavni komandant. Kroz još jednu korekciju komandovanja, mogla bi se cela Crna Gora predati u ruke Pavlu.[13] Neznam dali me razumeš i dali je to aktuelno. Znam da bi C. G. bila u sigurne ruke. Nemoj me rđavo razumeti sigurne su ruke i one dvojice, ali Pavlove su mlađe, a autoritet onih drugih dvojice mogao bi se sjajno iskoristiti na drugo mjesto.

Ja lično, posle vojvodine smrti ne mogu da budem niži načelnik štaba. Želim da komandujem jednom jedinicom i da se bijem protiv svakog. Pisao sam čiči jedno pismo i molio u tom smislu.

Predviđam nove krize i nevolje u Dinari i Lici, jer »republika« nije likvidirana. Preostali komunisti jači su dva puta od Đujića i sigurno će ga zbiti u žicu. Teško je Srbima Like i Dalmacije. Pokolj ostatka Srba izvršiće se pred našim očima, a mi ćemo biti nemoćni da ma šta učinimo u odbranu.

Godinu dana Dinarci i Ličani trpe udarce koje sad podnosi Hercegovina i odolevali herojski! Dosta samo ta činjenica, pa da se čestita ovim ljudima ovamo. Izgubili su cvet mladosti, najbolje borce i mada malaksali ipak još nisu klonuli. Podrška Hercegovaca otpala je kad je bila najpotrebnija. Znači danas će ponovo da otpočne formiranje republike uz pripomoć Hrvata!

Radio sam ovde godinu dana stalno bez prestanka i osećam da je moja dužnost da i dalje na istom terenu ostanem i da spasim situaciju. Ovaj teren je za nas odlučujući i mi ga ne smemo izgubiti. Potrebno ga je sasvim ozdraviti, organizovati i povezati sve snage između sebe (Đujića, Drenovića sa svim ostalim odredima Bosne i Mihića). To se ne može da učini sa sadašnjim snagama. Potrebno je da se dovedu sa strane 2000 dobrih vojnika koji će svršiti te i mnoge druge važne zadatke (seti se direktiva !).

Zbog ovoga došao sam na ideju da zamolim čiču da odobri da se na ovaj teren prebace 2000 crnogoraca koji će svršiti ovu istorijsku misiju. To treba da je elitna vojska spremna da likvidira sve i svakoga. Moja najveća želja je da mi se poveri komanda nad tim ekspedicionim korpusom, a ja ću ili poginuli ili izvršiti kako treba sve zadatke koje mi poverite. Ako je Pavle kod tebe razgovaraj s njim i privoli ga na ovo tako, da me poduprete obojica u ovome. Ja garantujem glavom da ću sa tom snagom urediti celu teritoriju Like, Bosne i Dalmacije i organizovati je kao što je to slučaj u C. Gori. Ne želim da mi se daje komanda ni na jednoj od ovih pokrajina. Tu su već od ranije Mihić, Đujić, Drenović[14] i dr. Ja želim da im pomognem da stanu na noge i organizuju svoje pokrajine, a potom da se vratim nazad u C. G. na druge zadatke.

[13] Đurišić.
[14] Uroš.

Hoću da se bijem i to redom po onoj skali koju si mi zapisao u notesu. Treba da mi se to omogući. Dosta sam bio u ulozi načelnika štaba, hoću da budem trupni komandant. Ovaj rejon i ljude najbolje poznajem i nadam se da ću opravdati nade koje u mene budete polagali. Samo me ostavi potčinjenog Vama, nemoj da mi vežu ruke ovdašnji oblasni komandanti. Pusti me kao Baćovića.

Ako želiš da učiniš jednu dobru i veliku opštu stvar zauzmi se i reši ovo pitanje. Reši ga u svakom slučaju i bez mog učešća ako ma iz kojih razloga ne stanete na gledišta da ja budem komandant te vojske. Odredite drugog, ali po svaku cenu i to što pre odredite 2000 crnogoraca da dođu ovamo. Vreme se ne sme izgubiti, jer će se komunisti osvestiti, stvoriti jaku republiku ponovo, koju će biti teško srušiti jer neće biti više prilike đa je koncentrično tuku 8 divizija[15] (3 nemačke, 3 italijanske i 2 hrvatske).

Razmisli o ovome brzo i učini šta treba. Molim te. Ako mi poveriš ovu komandu ostaću ti većito blagodaran. No reši to pitanje, bez obzira na mene, reši ga i pod komandom drugog, ali ga provodi u delo najhitnije. Zadužićeš ovaj napaćeni srpski živalj koji nije video spas u Hercegovcima već jedino očekuje od naših Crnogoraca. Ja ću legalizovati tvoj dolazak lako u Komandi II ital. armije. Dolazak bi trebalo da izvršite morem, jer ću zbog Hrvata imati teškoća suvim od Prozora. Bojim se da bi mi čak to i omeli.

A sad jedna stvar, koju moram da dodirnem. Odnosi moji prema Baćoviću i Đujiću ostali su korektni do kraja. Radio sam sporazumno i bradski sa njima i sve smo svršavali uredno za vreme dok su ovde trajale operacije. Ja sam bio spona i most za tvoja naređenja taman onako, kako si mi usmeno objasnio.

No ako sam ja i uspeo da nađem pravi put između njih i s njima, to nažalost nije bio slučaj između njih dvojice lično. Tu i tamo dolazilo je do sukoba i razmimoilaženja. Dobro se ipak sve svršavalo, jer sam znao i morao da ih spašavam. No nije njihova krivica zato, već više jedne grupe nevaljalaca koji su potpirivali mržnju. Sad pri rastanku ponovo je došlo do zaoštrenih odnosa. Pokušaću da sve to objasnim u opširnom izveštaju o operacijama, a sad da kažem ono što je za mene od interesa. Ja sam istakao u 2 maha njihov rad i zauzimanje na opštem planu i to jedared tebi a drugi put čiči, sa željom da im se obratite po kojom lepom reči. I zaista kao da ste videli koliko mi je to potrebno i Ti i čiča ste im se obratili sa po jednom lepom rečenicom koja je postigla ono što sam želeo. Razumi me, molim te, to su oni zaslužili uostalom, a interes službe je nalagao da se to učini i učinjeno je u pravi čas.

Druga depeša dostavljena je tebi radi znanja, a inače je namenjena bila Čiči. Ti si međutim shvatio đa od Tebe tražim ponovo istu stvar, u času kad je kod Vas počinjala kriza, napisao si mi onu rečenicu

[15] Riječ je o Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi »Weiss-“.

»dosta sa pohvalama!« Sad je sve to prošlo i nemam razloga da se zadržavam mnogo na ovome. Jednom kad se sretnemo objasniću ti zašto mi je bila potrebna podrška ne samo od tebe nego i od Ciče. Ne mnogo pohvala za njih, ali jedna od Tebe a druga od Ciče. Dosta. Stigle su mi u pravi čas i postigle željeni efekat. To je važno. Sto se tiče Tebe, ja sam spreman i drugi put da otuda podvikneš samo molim Te spusti se na moj nivo i moj položaj u času kad mi stavljaš primedbu, jer ćeš biti drukči, veruj. Za sebe nisam tražio ništa i ne mislim uopšte. Ono priznanje od vojvode ispunilo je sve moje ambicije i toliko me izdiglo da sam daleko od gurnjave oko ma kakvog drugog priznanja. Sta više, gledajući sadanje ljude i smicalice (a ovo treba da budu izabrane starešine bivše vojske) kojima se služe, ja počinjem da uviđam, najzad, da bi moglo da se živi i van vojske posle rata. Može se i na drugi način pomoći Otažbini ne mora služeći u vojsci i u politici. Sad je dužnost svih da se založe do granica umnih i fizičkih mogućnosti, ali posle rata biće već dosta kadra koji će zauzimati upražnjena mesta. No o tome ne treba pisati, bolje je usmeno. Reći ću ti jednom kako je na to gledao pok. vojvoda i zašto je bio nameran da me osposobi za posle rata. Zao mi je što sam ostao nedoučen đak. Bio sam samo godinu dana, a trebao sam biti 5 kao što je on predviđao. Posle cele te škole teško bi se moglo samnom, kao što se uostalom teško moglo s njim. Nek mu je pokoj duši, toliko sam mnogo od njega naučio.

Ne preostaje mi drugo do da te srdačno pozdravim i poželim Ti mnogo sreće u sadašnjim krvavim borbama. Molim te samo da se u najtežem času setiš da se sva ta snaga koja sad tamo napada sručila na Dinarce i Ličane, ne za nedelju ili dve, već punu godinu dana! Ako je iako iko položio ispit položili su ovi jadni dinarci i Ličani, koji su sve to izdržali i održali se, mada prepolovljeni i osakaćeni. Zato odbij sva ogovaranja i omalovažavanja ovih napaćenih ljudi ogrezlih u krvi. Hercegovci ih kritikuju svugdje pa i kod Vas gore. Međutim, ovde su izjavili da su došli na klanicu. Sad će oni prvi put videti šta znače krvave borbe, jer dosad nisu nigde imali važnijeg okršaja.

Meni su jednaki svi i volim ih podjednako, ali na istinu se ne sme baciti blatom, jer će sinuti u još punijem sjaju. Ako laže koza ne laže rog. Zašto se predaju izvesni njihovi delovi. Zar nije trebalo 8 divizija da se komunisti ne unište, [. . .]

Ne daj maha tome Ti si oduvek bio pravičan.

Tvoj *Raša*[ie]

[16] Radovan Ivanišević.

BROJ 339

OBAVJEŠTENJE KOMANDE BOSANSKIH, LICKO-DALMATINSKIH I HERCEGOVAČKIH ČETNIČKIH ODREDA OD 28. VELJAČE 1943. KOMANDANTU DINARSKE OBLASTI O RAZGOVORIMA VOĐENIM IZMEĐE KOMANDANTA TALIJANSKOG 18. ARMIJSKOG KORPUSA I ČETNIČKIH KOMANDANATA U SPLITU[1]

K O M A N D A
BOSANSKIH, LICKO-DALMATINSKIH I HERCEGOVAČKIH ODREDA J. VOJSKE
O. Br. 17
28. februara 1943. godine
P o l o ž a j

KOMANDANTU DINARSKE OBLASTI

General Spigo,[2] komandant XVIII Italijanskog Armijskog korpusa, u prisustvu majora Baćovića[3] i njegovog načelnika štaba,[4] zatim majora Paloševića,[5] Dr. Svilokosa[6] i dva đenerala sa dva pukovnika italijanske vojske, između ostalog izjavio je danas sledeće:

1. — Četničke jedinice u Crnoj Gori, Hercegovini, Gornjoj Lici pa čak i u Slovenačkoj, vrlo su dobro organizovane i rade požrtvovano, složno i disciplinovano i na opšte zadovoljstvo. Jedina komanda gde četnici rade slabo je sektor Dinarske oblasti.

2. — Mi smo dali za naoružanje u Dinari velike količine oružja i municije, sve na zauzimanje i reč vojvode Birčanina. Međutim, naoružani su nesigurni borci koji su postepeno prešli u partizane. Na taj način skoro 2.000 naših pušaka sa dosta automatskog oružja i municije nalazi se danas u komunističkim rukama.

3. — Danas u Dinari ima oko 4—5.000 naoružanih četnika koji neće da se bore van njihovih sela. Neposlušni su i nedisciplinovani, bore se i prestaju da se bore kad je njima stalo, a ne kad to narede starešine. Na te četnike mi se uopšte ne možemo osloniti, jer nas dovode u tešku situaciju ostavljajući u sred najjače borbe naše jedinice na cedilu, kao što je to bio slučaj prilikom napuštanja Srba, čime je divizija Sasari bila izložena bočnom udaru i pretrpela oko 600 gubitaka u dvodnevnoj borbi.[7] Nekoliko bataljona divizije Sasari bili su opkoljeni i jedva smo uspeh sa novim trupama da ih oslobodimo.[8] General Piaconi,[9] sadanji

[1] Fotokopija originala (tipkanog na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivi VII, arhiva četnička, reg. br. 19/3, k. 159.
[2] Umberto Spigo.
[3] Petar Baćović.
[4] Načelnik Komande Operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine bio je kap. Danilo Salatić. Dok se major Baćović nalazio sa jedinicama u Dalmaciji, dužnost načelnika štaba tih jedinica vršio je neko vrijeme major Miloš Radojlović, dok se Salatić sa svojom funkcijom za cijelo vrijeme nalazio u Hercegovini.
[5] Miodrag Palošević.
[6] Nino Svilokos, rezervni konjički poručnik. U to vrijeme je bio član Štaba majora Baćovića, zadužen za političke i vojne odnose sa talijanskim okupacionim trupama.
[7] i [8] Riječ je o borbama četnika i jedinica talijanske divizije -Sassari« protiv jedinica Seste ličke divizije 12, 13. i 14. veljače 1943. godine.
[9] Alessandro Piazzoni.

komandant VI korpusa, koji je u to vreme komandovao divizijom »Sasari« izvestio me je da u napadu od Bruvna i Mazina ka Lapcu 1.000 četnika iz Dinare nije htelo da se bore kao što treba. Jedini čovek koji je hrabro istupio i išao napred sa jednom grupicom vojnika bio je komandant Đujić. Ostali ga nisu hteli slušati niti slediti uopšte.

4. — Između starešina na Dinari postoji nesloga. U kancelariju našeg đenerala u Kninu dolaze naimenično vojvode i razne starešine i rade jedni protiv drugih. Vojvoda Bogunović i vojvoda Rokvić ne priznaju vojvodu Đujića i neće da rade sa njim a uopšte niti ga slušaju.

5. — Trebalo bi da su četnici svi složni, da su mobilni tako da u borbi bude svih 4—5000 a ne samo 1.500 boraca koliko jedva prikupe. Krajnje je vreme da se zavede red i disciplina i da se oni organizuju kao što je to slučaj u ostalim pokrajinama.

Saslušao sam pažljivo reči generala i uviđajući da uglavnom govori istinu, nisam mogao da protivurečim.

Da bih, koliko-toliko, ublažio veoma mučan utisak koji je zbog same izjave zavladao prisutnima, ja sam pokušao da ublažim donekle te konstatacije sledećom izjavom:

»Ekselecijo, molim da prilikom govora o četnicima u Dinari imate u vidu izjavu koju je pre nekoliko meseci dao moj pokojni komandant Vojvoda Trifunović, a koja se ukratko svodi na to da četnici ovog kraja nisu istih vojničkih osobina kao što su Srbijanci, Crnogorci, Bosanci ili Hercegovci.

Vi ste sada imali prilike da se uverite da su ovi četnici prema sebi imali skoro sve partizanske snage u zemlji, koje im nisu dozvoljavale da se organizuju.

Jedini put da se brzo i energično sprovede organizacija četnika u Dinari je ono što je želeo da stvori pokojni Vojvoda Birčanin, a to je da uprava i komandovanje pređe u ruke valjanih oficira. Zbog toga su već komandanti jedinica oficiri, a komanda operativnih trupa poverena je majoru Paloševiću i njegovom načelniku štaba kapetanu Šoškiću.[10] Nekoliko veoma valjanih oficira već radi i uskoro ćete videti rezultate njihovih napora.

Pošto pojedine narodne starešine ometaju rad i sprečavaju izvođenje organizacije, potrebno je da Vi sa svoje strane podržite oficire i da samo sa njima radite, a na ostale da se ne obazirete već da im zabranite ulazak u vašu komandu-«.[11]

General me je u dva maha pripitao dali je sa ovakvim rešenjem saglasan komandant vojvoda Đujić, našta sam mu odgovorio da jeste. Đujić je teritorijalni komandant i nacionalnopolitički poverenik, dok su oficiri komandanti operativnih trupa koje su u formiranju, kao i da je zahvaljujući novopreduzetim merama već formirano 3 bataljona od 1.500 boraca.

[10] David Soškić.
[11] Odnosi se na vojvode Manu Rokvića i Branu Bogunovića.

Povodom ove izjave generala Spiga, potrebno je da pozovete na konferenciju sve starešine jedinica u Dinari (vojvode i oficire na komandantskim položajima) i da im ovaj akt pročitate.

General Spigo izdao je pismeno naređenje komandantu severnog sektora generalu Djanuciju[12] da podrži i olakša rad oficira u svakom pogledu, kako bi se od dosadanje teritorijalne milicije i narodne vojske prešlo na organizovanje jedinica u smislu naređenja koja je izdao počivši Komandant vojvoda Birčanin.

Krajnje je vreme da se zavede red i disciplina i da se prestane sa dosadanjim nesložnim radom narodnih starešina, jer je svakome, pa čak i Italijanima, jasno da je borbena vrednost četnika svedena na minimum samo zbog gloženja između starešina.

Neposlušne i nepokorne elemente koji neće da se potčine oficirima niti vojnoj disciplini treba isključiti iz Vaših redova i o tome izvestiti pretpostavljenu komandu. Bolje je da ta komanda ima 1.000 sigurnih i pouzdanih četnika nego jednu gomilu od 5.000 nepokorenih i neposlušnih samovoljaca koji rade na svoju ruku.

Starešinama Vaše komande podeliti uputstvo koje je sačinjeno po naređenju pokojnog Vojvode, pošto će im u mnogome olakšati rad.

Načelnik štaba,
v o j v o d a
R. S. Ivanišević-Dinarski[13]

[13] Etlore Gianuzzl.
[13] Radovan, vojvoda Dinarski.

BROJ 340

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA DINARSKE ČETNIČKE DIVIZIJE OD 28. VELJAČE 1943. ŠTABU KOMANDE BOSANSKIH, LICKO-DALMATINSKIH I HERCEGOVAČKIH VOJNO-CETNIČKIH ODREDA O AKCIJAMA I POLITIČKOJ SITUACIJI[1]

STAB DINARSKE ČETNIČKE DIVIZIJE
ĐENERALSTAB
O. Br. 273
28 februara 1943. god.
Izveštaj o situaciji
u Dinarskoj oblasti.

ŠTABU KOMANDE BOSANSKIH, LIČKODALMATINSKIH
I HERCEGOVAČKIH VOJNO-CETNIČKIH ODREDA

Situacija na teritoriji ove Oblasti je sledeća:

1. Vojna[2]

[•••]

Naoružane snage Dinarske oblasti iznose 4.200 boraca. Jedinice ove Oblasti drže Drnišku, Kosovsku, Vrličku i Kninsku dolinu i dalje Strmicu pa preko Jelovih Tavana na Maslo varu i Crni vrh da se odavde spusti u dolinu Gračaca i produži linijom Gračac—Obrovac.

Italijanska ofanziva u Lici protivu partizana potpuno je promašila.[3] Ovo je došlo kao posledica slabih snaga koje su učestvovale u operacijama, slabosti ljudskog materijala u borbenom smislu, teških terenskih i vremenskih prilika i, nadasve, nesposobnosti višeg komandnog elementa. Nije isključeno da su Italijani hteli špekulisati na račun Nemaca, ali im se ovo grdno osvetilo. Italijani su prekinuli operacije protivu partizana u Lici i imaju naređenje da evakuišu svu zonu od Ogulina do Knina i da se povuku na liniju Ogulin—Ledenice, a odavde duž mora da drže liniju Ledenice—Sinj—Karlobag—Obrovac—Knin—Drniš—Sinj. Njihova akcija u Ličkom polju još traje, a u pripremi je operacija u pravcu Livna, Glamoča i Bos. Grahova, u kojoj će uzeti učešća i četnici ove Oblasti.

Hrvati se iz dana u dan sve više naoružavaju i organizuju u ustaške jedinice.

Propaganda radio Londona veoma nepovoljno utiče na Srpski živalj i naše borce, a Hrvate, koji se nisu ogrešili o Srpski narod, potpuno je pokolebala u simpatijama za nas.

U prkos ovakve situacije duh kod boraca ove Oblasti ostao je na zavidnoj visini, dok moral kod naroda od straha, kako za sudbinu iraz-voj događaja, tako i za ishranu, nešto pokoleban.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 21/4, k. 152.

[2] U izostavljenom dijelu teksta vojvoda Đujić je, na osnovu izjave narednika Torbice. koji je navodno pobjegao iz partizana u četnike, dao dislokaciju i raspored snaga NOVJ na teritoriji Like i dijela zapadne Bosne i Dalmacije.

[3] Riječ je o Četvrtoj neprijateljskoj ofenzivi.

b) Pregled operacija izvedenih za vreme boravka Hercegovačkih trupa na ovoj teritoriji:

25 i 26 januara o. g. izveli su, uglavnom, Hercegovci i Dinarci, pomognuti slabijim Italijanskim delovima,[4] operaciju u pravcu Vrlike.[5] Cilj ove operacije je bio da se Moseć, Svilaja i Vrlička krajina očiste od partizana, pa da se zatim pristupi organizaciji oslobođene teritorije. Ova operacija nije privedena kraju, jer su komunisti,[6] u međuvremenu, veoma jakim snagama napali i okupirali Strmicu, Golubić, Plavno i Radijevac, te je operacija morala biti prekinuta.[7]

U ovoj operaciji stiglo se je do Vrlike. Na jači otpor naišla je samo naša leva kolona, sastavljena od Hercegovaca, koja se na padinama Dinare sukobila sa proleterima,[8] pa je usleg toga i zadocnila u ovlađivanju postavljenim ciljevima. Držanje ove kolone, sem poručnika Koprivice[9] i trupa pod njegovom komandom, bilo je vrlo dobro, a naročito se istakla Rogatička brigada sa poručnikom Dobricom Đukićem, koja je i inače, zajedno sa svojim komandantom, bila i ostala najbolja jedinica u svima borbama.

28 i 29 januara 1943 god. izvršena je akcija u pravcu Golubića i Strmice u cilju oslobođenja Strmice, Golubića i Plavna i tučenja komunističkih snaga.

Ovu akciju su izvršili Hercegovci i Dinarci, potpomognuti od dva Italijanska bataljona, slabijeg sastava, sa jednom baterijom.[10] Sve trupe u ovoj akciji izvršile su svoj zadatak po planu i u određeno vreme ovladale postavljenim ciljevima. Do jačih sukoba sa partizanima nije došlo, jer su, blagodareći terenskim prilikama, uspeli da se blagovremeno izvuku iz klopke, koja im je bila pripremljena.

12, 13 i 14 februara o. g. Hercegovci i Dinarci potpomognuti jednim Italijanskim[11] bataljonom i jednom baterijom topova vršili su akciju u cilju oslobođenja Srbske doline. Akcija je izvršena u dve kolone, a bilo je predviđeno u tri. Direktrisa akcije bila je Otrić—Srb—D. Suvaja—Brotnja—Doljani—Dobro selo.

U ovoj akciji sve kolone izvršile su svoj zadatak kako je to naređeno, sve do trenutka kad su nam Italijani to onemogućili, sem desne kolone, sastavljene od Hercegovaca pod komandom poručnika Popovića, čiji je pravac napada bio Strmica—G. Tiškovac—D. Tiškovac—Kaldrma—Osredci—Srb. Ova kolona je 12 februara zadocnila, zabavivši se pljačkom u Strmici, čistom četničkom selu, a 13 februara sa Donjeg Tiškovca najkraćim putem krenula za Otrić, da bi se sutra dan u marševskom poretku spustila u Srb.

Italijanska divizija »-Sassari-« dejstvovala je pravcem Gračac—Bruvno—Mazin—Lapac—Kulen Vakuf.

[4] Odnosi se na dijelove talijanske divizije «-Bergamo-«.
[5] Vidi dok. br. 38, 43, 160, 172, 188 i 326.
[6] U pitanju je Druga proleterska NOU divizija ojačana sa Kombinovanom brigadom Orahovskog sektora.
[7] Vidi dok. br. 29A, 45, 55, 173 i 175.
[8] Otpor je pružio Dinarski bataljon koji je privremeno bio pridodat Trećoj dalmatinskoj NOU brigadi.
[8] Mihailo Koprivica, komandant Nevesinjske brigade.
[10] i [11] Iz sastava divizije «-Sassari*.

Naša zamisao je bila da akciju sprovedemo sve do Dobrog Sela i spojimo se sa divizijom »Sassari« i tako stvorimo neprekidan front. Na taj način bili bismo primorali komunističke snage, zaostale u nedovoljno očišćenoj pozadini, da se predaju, a komunističke snage pred nama nabacili bi na Nemce. Međutim, Italijani su u trenutku kada su naši prednji delovi izbili u selo Doljane, zahtevali da u toku 15 februara t. g. bezuslovno napustimo Srbsku dolinu, jer da će nas u protivnom bombardovati avijacijom, što se je stvarno i desilo još 14 februara, posle podne, pri čemu smo imali četiri lakše ranjena i dva mrtva. Najzad su pristali da jedan deo četnika može ostati u samom Srbu i mi smo ostavili 1.000 Dinaraca, a ostali su krenuli iz Srba i to: desna kolona, sastavljena od Dinaraca, pravcem Zeleni Tavani—Vagan—Crni vrh (1239)—Gologlav (1196)—Orlovica (1201)—Strmica, a leva kolona, sastavljena od svih Hergovaca, pravcem Osredci—Trubar—Resanovci—Jelino polje, ali se ova kolona nije kretala označenim pravcem, već pravcem Srb—Osredci—Kaldrma—Gornji Tiškovac—Donji Tiškovac—Strmica. Na ovaj način stvoren je neobranjen prostor između četnika u Srbu i divizije »Sassari«. Komunisti, gonjeni od Nemaca i oni koji su zaostali u pozadini, koncentrisali su se i jačim snagama udarili naše snage u Srbu sa fronta i oba boka jednim delom, a drugim delom diviziju »Sassari«. Komunisti su imali i teške bacače, te su naše snage, posle borbe 15 februara od 17 časova do 12 časova 16 februara, da ne bi bile otsečene od pozadine, morale biti povučene na liniju Maglaj—Kurozeb—Jelovi Tavani. U ovoj borbi imali smo dva mrtva i tri ranjena i izgubili smo jedno postolje teškog mitraljeza. Dobili smo 140 boraca, koji su nam prebegli sa svojim familijama. 101 od njih je naoružano.

Jednovremeno ostale partizanske snage napale su diviziju »Sassari«, presekli je na tri dela i opkolili dva bataljona u Gornjem Lapcu, a jedan bataljon u šumi između Gornjeg Lapca i Mazina. Ovi bataljoni bili su opkoljeni 4 dana, sve do 21 o. m. kada su oslobođeni od 6 Italijanskih bataljona i 1.000 Dinaraca. U ovoj borbi Italijani su imali, [po] do sada dobivenim tačnim podacima, 186 mrtvih i 227 ranjenih, kao i nepoznat broj zarobljenih. Uništena im je jedna autokolona, jedan tenk, 70 mazgi, izgubili su mnogo ratne srpeme, kao oružja i municije, 4 teška bacača i 4 topa.

Partizani su imali dosta gubitaka, ali broj se nije mogao utvrditi. Računa se oko 200 mrtvih i ranjenih.

Mi smo imali dva mrtva i 4 ranjena. Zarobili smo 17 karabina, 2 puškomitraljeza i preoteli Italijanske topove, koje su partizani razbili kada su videli da će pasti u naše ruke. Zarobili smo šest partizana, dok su nam se četvorica predala.

Od 16 februara t. g. Hercegovačke jedinice nalazile su se razmeštene po selima u neposrednoj blizini Knina, ne radeći ništa, već pljačkajući Srpska četnička sela, koja sam dve godine branio od ustaša i partizana.

Ovo su uglavnom sve operacije izvedene za vreme boravka Hercegovaca na teritoriji ove Oblasti. Sve ostale operacije bile su strogo lokal-

nog značaja i to u cilju uništenja manjih komunističkih grupa u neposrednoj blizini.

v) Postupci Italijana, četnika i komunista za vreme operacija:

Italijani su, u krajevima gde su sami operisali, pljačkah i palili sve do čega su stigli. Cak su skinuli i zvona sa Srpskih crkava u Bruvnu i Mazinu i sekli voćnjake. Postupak okupatora prema Srbima i Hrvatima potpuno je različit. Između Drniša, Šibenika i Trogira nema ni jednog telegrafskog stuba, ali ni jedna kuća duž linije nije zapaljena. Primorje je dalo vrlo veliki broj partizana i, tako rekuć, otpočelo partizansku akciju u Srpskim krajevima, blagodareći kulturnoj zaostalosti i glupavoj lakovernosti našega sveta, pa ipak u Primorju nema sela u kome je zapaljeno više od dve kuće.

Ovakovi postupci okupatora i ustaša, s jedne strane, a propaganda radio Londona s druge strane, dovode do uverenja da okupator i naši saveznici podjednako rade na istrebljenju Srba. Pavelić je postigao najveći uspeh time što je uspeo da među Srpske ustanike ubaci svoje agente, koji su poubijali vođe nacionalnog ustanka i tekovine istog predah u ruke Tita, da bi mu ovaj kao protivuslugu stvorio uslove za dalje klanje Srba. Ovo bi trebalo da znaju i gospoda Hrvatski ministri u Londonu i da to javno ispovedaju.

Hercegovci, u pogledu pljačke za vreme operacija, nisu ni u koliko zaostajali za Italijanima. Ova pljačka je vršena nerazumno i divljački. Na primjer u jednoj kući se uzme brašno, ali se u drugoj naiđe na dragoceniji plen, pa se brašno prosipa, ma gde, da bi se novi plen uzeo.

Komunisti su iz krajeva u kojima su vršene operacije izvršili mobilizaciju svih sposobnih muškaraca i oterali skoro i poslednjeg stanovnika sa sobom, izvlačili sve što se je moglo izvući, delimično i sami vršili paljevinu. Njihove boračke jedinice su se, blagodareći Italijanskoj akciji na parče, izvlačile pod jačim pritiskom, uvlačile u međuprostore i udarale u slaba mesta naših i Italijanskih snaga.

Blagodareći partizanskim vođama hrvatima, hrvatska sela ostala su u ovoj akciji kao i ranije pošteđena, jer su se, čak, i primorske partizanske jedinice prebacile u Srpske krajeve u kojima je i primljena borba.

Srpski krajevi, kroz koje smo operacije vršili ostavljaju neizbrisivo tužan utisak: sela su porušena, popaljena, gradovi uništeni, sve je opljačkano, stoka nestala, zemlja zapuštena i neobrađena. Glad je neizbežna, a u koliko se rat u toku ove godine u Evropi ne završi biće katastrofalnih posledica. Narod već u veliko gladuje. Dalmacija naročito, jer je odvojena od Bosne i onih delova Like iz kojih je ona nešto hrane dobijala.

g) Odnosi Hercegovaca[12] i Dinaraca:[13]

Jedan deo Hercegovačkih starešina ili nije shvatio svoju ulogu i zadatak u ovim krajevima, ili je zlonamerno, ili iz ličnih računa, radio suprotno od onoga što je trebalo da radi.

Oni su umesto da potpomognu konsolidaciju prilika na teritoriji ove Oblasti, čije jedinice, već skoro godinu dana, vode neprekidne krvave

[a] Četnici pod komandom Petra Baćovlća.
[a] Četnici pod komandom Momčila Đujića.

borbe, uz velike ljudske i materijalne žrtve, odmah po dolasku otpočeli sa rovarenjem, napadajući skoro javno pokojnog vojvodu Birčanina.

Na prvoj zajedničkoj konferenciji Jevđević je podneo predlog da se Baćović proglasi komandantom operacija, jer je vojvoda Birčanin teško bolestan i kao takav ne može da baci zdrav pogled na celu situaciju, a sem toga da je podneo i neopozivu ostavku. Ovo sam odbio sa motivacijom da to ne mogu da primim bez naređenja vojvode Birčanina ili starijeg i tu je nastalo prvo razmimoilaženje.

Po ovome otpočelo je slanje depeša u kojima se stanje na teritoriji ove Oblasti predstavljalo najcrnjim u pogledu organizacije i komanđovanja, iako su se mogli uveriti da je ovo teritorija na kojoj nemamo vremena ni Bogu da se pomolimo, a i sami su je nazvali »klanicom«.

Vrbovane su cele jedinice, pojedinci (starešine i borci) da se priključe Hercegovačkim jedinicama, umesto da shvate situaciju u kojoj se nalazimo, te da nam ponude, makar, moralne podrške rečima o povezanosti naših Srpskih interesa, bez obzira na pokrajine u kojima živimo. Naročito je vrbovan vojvoda Brane Bogunović i vojvoda Mane Rokvić, pa i komandir Glamočke čete Bogdan Ivić. Kao posledica ovakvog rada, odmah od početka, pojedinci i jedinice počeli su da otkazuju poslušnost i da sve svoje akcije i pokrete vezuju za Hercegovce. Našao sam se u teškoj situaciji i čuđenju šta se događa. Donošene su rezolucije o stvaranju Grmečko-glamočkog korpusa, izdana naređenja bez mog znanja itd. U ovom, po mom mišljenju, krajnje nečasnom i nenacionalnom poslu istako se đeneralštabni major Miloš Radojlović, koji se sticajem, slobodno mogu reći, nesretnih prilika, uklonjen iz Like, našao u Hercegovačkim redovima, kao nalnik štaba majora Baćovića. On nije prezao ni od toga da oficirima preti dolaskom ustaša u ove krajeve, te da treba svi da beže odavde. Njegovi su postupci pravi zločini. Želeći da se što bolje plasira kod majora Baćovića, pri svim sumnjivim postupcima govorio je da se ne terba ništa plašiti, da će on to sve uraditi sa čika Brankom,[14] jer da su oni odlični prijatelji.

Po mom mišljenju jedina svrha svih ovih nečasnih intriga i vrlo štetnih po našu opštu stvar bila je ta da se komandovanje majora Baćovića proširi, u najmanju ruku, na celu Bosnu.

Zahtevani su i suviše veliki izdaci na račun Hercegovačkih trupa. Ja sam tim zahtevima udovoljavao, koliko je bilo više moguće, i pored naređenja vojvode Birčanina, da to ne činim, pošto je major Baćović dobio dovoljnu sumu novaca za operacije. U koliko nisam uspeo da udovoljim nekom zahtevu, to se je smatralo da ja namerno neću da učinim uslugu. Vojnici su odmah otpočeli sa pljačkom i to su se u prvom redu oborili na Hrvatska sela u okolini Promine, koja se nisu ni najmanje ogrešila o Srbe i na taj način pokvarili ono što je ova Komanda uspela da pridobije za našu akciju. Uskoro su počeli sa pljačkom i po Srpskim pa čak i po čisto četničkim selima, u kojima su bili smešteni: otimali su i prodavali konje, goveda i sitnu stoku, ćebad, živežne namirnice i sve do čega se je stiglo. Presretani su ljudi na drumovima, izubijani i plja-

[14] Zaharije Ostojić.

čkani i to stari ljudi, koji su na oltar otadžbine položili živote jednog ili više svojih sinova. Skidani su prozori i vrata sa kuća i loženi na patosu. Ovo nisu bile usamljene nego, na žalost, redovne i skoro svakodnevne pojave.

Prilikom preuzimanja Strmice opljačkah su skoro sve ono što je ostalo iza partizana, iako su morali znati da je Strmica bila Pijemont četništva u ovim krajevima i kao takva glavni objekat stalnih komunističkih napada. O svemu ovome podneću docnije opširan dokumentovan izveštaj.

Na sve ovo skretao sam pažnju majoru g. Baćoviću usmeno i pismeno ali on ili nije hteo, ili nije mogao, to da spreči.

Borci ove oblasti prestavljani su uvek u bednom svetlu, čak i od samog majora g. Baćovića i to pred Italijanima, što nam je, tvrdim, potpuno onemogućilo dobijanje oružja i ostalog materijala od Italijana. Major g. Baćović nije htio imati u vidu makar tu činjenicu da su Dinarci, samo u vremenu njegovog boravka na ovoj teritoriji u borbama §a partizanima imali oko 120 mrtvih boraca.

d) Zaključak:

Vojna situacija na teritoriji ove Oblasti nije povoljna, pošto je u Lici gro partizanskih domaćih snaga ostao, skoro, netaknut. Isto se može popraviti, ako Italijanska akcija ka Bos. Grahovu, Glamoču i Livnu donese pozitivne rezultate, i ako glavne partizanske snage koje su sada na putu za Hercegovinu, budu potučene.

Zbog jako dugačkog fronta, koji drže snage u severnoj Lici i u ovoj Oblasti, zbog stalnog naoruža van ja Hrvata — ustaša, bolje reći celog Hrvatskog naroda, Srpski narod u Lici i Dalmaciji, budući da je ustaškom politikom partizanstva podeljen, nalazi se u teškoj situaciji.

Zbog ovake situacije doneo sam odluku da evakuišem Gračac, a front od Ljuta (1152) da povučem ka Velebitu. Ličke snage ove oblasti koncentrisaću u Velebitu, jer moram skratiti front i snage prikupiti da ne bi bile tučene počesno. Sa ovako prikupljenim snagama, ojačanim sa jedinicama iz Dalmacije, preduzimaću napade na partizane u cilju uništenja manjih grupa i demoralisanja njihovih jedinica.

Problem rešenja Like i zapadne Bosne, kao i hvatanje veze sa Drenovićem,[15] neće biti moguće rešiti pre nego što jedna snaga, dobro komandovana, ne prevalja sa pravca od Glamoča, prostoriju ka Drvaru i Bos. Petrovcu.

2. Politička

Odnosi sa Italijanima, silom prilika, snošljivi. Zbog burnih manifestacija i održanih govora prilikom dolaska Hercegovaca i kasnije, zbog intriga Hrvata, njihovo poverenje u nas oslabilo je, što se vidi i po tome što u poslednje vreme naoružavaju Hrvate, te da bi imali saveznika u slučaju da mi napadnemo na njih.

Odnosi sa Hrvatima, koji se nisu ogrešili o Srpski narod, nastoje se produbiti i učvrstiti. U tom cilju ovih dana će doći na teritoriju ove Oblasti 100 nacionalista Splićana, koji će nastojati da uspostave vezu

is Uroš Drenović, komandant četničkog odreda »Kočić-«.

sa selima oko Promine, koja su dobro naoružana. Hrvati — nacionalisti, koji se nisu ogrešili o Srpski narod, pokolebani su propagandom Londonske radio stanice.

3. Ekonomska

Ekonomska situacija na teritoriji ove Oblasti veoma je teška. Glad i nemaština već vladaju. Narodna imovina je uništena paljevinom i pljačkom, polja su neobrađena, a teško da će moći da se zaseju i prolećnji usevi, pošto je narod bez tegleće stoke i još uvek se nalazi u planinskim komunističkim zbegovima.

Komandant — vojvoda
Momčilo R. Đujić v. r.

Komanda
Bosanskih, Ličkodalmatinskih
i Hercegovačkih čet. odreda
O. Br. 24
3 marta 1943. god.
S.
Priključiti aktu O. br. 22 od danas
Načelnik štaba,
Četnički vojvoda
R. St. Ivanišević v. r.

BROJ 341

IZVJEŠTAJ ĐURE VILOVIĆA OD 1. OŽUJKA 1943. DRAŽI MIHAILOVICU O STANJU ČETNIČKOG POKRETA U SPLITU[1]

Gospodine ministre![2]

Želeći da izbegnem eventualni prigovor savesti, da sam propustio da učinim nešto, što je trebalo učiniti, u službi istini i Otadžbini podnosim Vam ovaj prikaz prilika i ljudi u Spltu, u vezi sa bavljenjem i radom blaženopočivšeg Ilije Z. Trifunovića, Vojvode Birčanina, u ovom gradu. Moj će izvještaj biti savesne zabeleške sopstvenog dodira i zapažanja, ovagnute savešću i poštenjem, a garantirane odgovornošću pred mojom najprisnijom intimnošću i pred najširom javnošću.

Od Vojvodina dolaska u Split, u jesen **1941.** god., pa sve do njegovog težeg oboljenja u jeseni **1942.** god., najteži, a verovatno i najmukotrpniji je bio njegov posao, ispitivanje i proučavanje ljudi i prilika u Splitu i uopšte u ovim krajevima. Nema značajnijeg lica ni imena u ovom gradu, koje nije prošlo bilo kroz njegovu radnu bilo kroz i radnu i bo-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 23/2, k. 157.
[2] Draža Mihailović.

lesničku sobu. Čak i ljudi iz raznih krajeva Dalmacije prošli su kroz njegovu radnu sobu. Svojom neverovatnom darovitom prodornošću, a i obiljem prilika, što mu je pružao razbrbljani splitski čovek, skoro svih grupa i redova, došao je do tančina u poznavanju i ljudi i prilika. Mi, koji smo dugo u ovom gradu i među svetom prečesto smo puta bili iznenađeni Vojvodinim tačnim diagnozama i analizama splitskog čoveka i splitskih prilika, kao i onih iz bliže i dalje okoline Splita. Blagopočivši Vojvoda imao je, pored ostalih darova i talenata, jaki dar ustrpljivosti i u saslušavanju i u iščekivanju, da argumenti, a i vreme učini svoje kod pojedinaca.

Stoji kao neoboriva činjenica, da je Vojvoda podelio Split na malu grupu vernih saradnika i sumišljenika i na veliku većinu, koja se prema njegovoj liniji i političkoj soluciji odnosila neprijateljski. Njegove ocene nisu padale naprečac, a sudove je donosilo teško ustrpljenje. Merilo mu je ostalo dosledno: politička linija i koncepcija. Nikad nije propustio da naglasi, da je ta njegova politička linija i koncepcija potpuno ista kao i Vaša, gospodine Ministre! Oko ove linije je uporno, ustrpljivo i neumorno nastojao da poveže Hrvate, koji nisu sudelovali u ustaškoj politici, a napose one, koji su u Jugoslaviji ispovedali jugoslovenski nacionalizam.

Kažem u punoj svesti, da me za ovu tvrdnju neće nikad prekoriti ni savest ni poštenje: bez rezultata. Blaženopočivši Vojvoda nije uspeo da svojom dubokom i stvarnom argumentacijom i uverljivošću dovede ikojeg Hrvata ili Jugonacionalistu do shvatanja i prihvata njegove političke linije i solucije uprkos mnogih koncesija osetljivosti Hrvata. Premda njegovom stvarnom i logičnom razlaganju nisu mogli da suprostave ozbiljne prigovore, a morah su da priznaju opravdanim mnoge Vojvodine prigovore politici Hrvata, ipak nisu nikad ništa preduzeli, da bar minimalno porade u duhu razgovora s blaženopočivšim Vojvodom.

Vojvoda je državnički i političkom mudrošću prozreo i ljude i njihov duh i stav, pa oko sebe okupio, organizovao i zaposlio one, koji su svojom uviđavnošću, osećanjem i ubeđenjem došli do iste linije i bili za istu Vojvodinu, a on nije nikad propustio da naglasi, da je jedna te ista njegova linija i politička solucija koja je i Vaša, gospodine Ministre!

Hrvati, koji su sa Vojvodom raspravljah, a Jugonacionalisti jednako, stali su jedni i drugi kod svojih kombinacija, a te se nisu nikako mogle ni da pokriju ni da usklade sa diktatom stvarnosti, po kojoj Srbin želi i stvara novu državu, u kopj traži pune i tvrde garancije, da ponovno ne bude izvrgnut pokoljima samo zato što je Srbin. Hrvati, a ni Jugonacionalisti — kažu oni — u ime Hrvata, da ih se dobije za novu državnu zajednicu, nisu uspeli da uvide, da bi se u novoj državnoj zajednici morali da odreknu svih žarišta političkih bolesti, što su dovele Jugoslaviju do rasula, a Srbe do pokolja: rimskog klerikalizma, austrijanštine i hrvatske državne ideje. Hrvati su otklonili sve Vojvodine pozive i predloge o sadanjoj siradnji sa Srbima, a konačno i to: da javno, pismeno osude ustaštvo i Pavelića. Jugonacionalisti su uporno tražili, kao

uslove svoje saradnje, da se čuva osetljivost Hrvata, da se ničim i nikako ne pominju računi ustaštva i pokolja, a napose da se ne tangira katolička verska osetljivost Hrvata. Oni su za obnovu one i onakve Jugoslavije, kakova je izgledala i bila za Maček-Cvetkovićeva sporazuma.
S mnogo poze i gordosti su isticali svoju parolu: protiv hrvatskog i protiv srpskog frankovluka! U masama su propagovali soluciju reprize opšteg grlenja, ljubljenja i bratimljenja iz 1918.

Opreke ove i ovakve prirode, što su se javile u samim razgovorima, trajno su ostale, a i mnogo se produbile. Produbljenje je nastupilo kad je blaženopočivši Vojvoda sa svojim štabom vojnih i civilnih lica počeo da dejstvuje u Splitu. Prvi korak u ovom pogledu bilo je izdanje prvog propagandnog letka, koji je nosio potpis »jugoslavenski nacionalisti«, sredinom meseca maja 1942. god. Letak je redigovan u naročitoj grupi sastavljenoj od gg. direktora Silvija Alfirevića, Nike Bartulovića, dr Beroša i još nekoliko lica iz bivše uprave bivšeg sokolskog društva u Splitu. Kod same redakcije letka pokazase teška opreka u shvatanjima, kao i u političkim solucijama. Direktor Alfirević stojeći uz Vojvodinu liniju i soluciju, upućivao je letak protiv ustaša, klerikalaca, a napose partizana — komunista, a uz državnopravnu ogradu protiv aneksije i okupatora. Svi ostali jugonacionalisti u toj redakcionoj grupi gg. Niko Bartulović i dr Beroš, a i izvan redakcionog odbora, tražili su da letak bude prvenstveno upućen protiv okupatora, a sporedno i blago protiv partizana-komunista. Jugonacionalisti su naišli na energičan otpor, jer je politička mudrost diktovala da nije čas uzeti drugi stav. Ovaj je otpor g. Alfirevića bio dan u punom saglasju s blagopočivšim Vojvodom, te je redakciju letka preuzeo sam direktor Alfirević u društvu sa advokatom dr Nonveillerom, sudijom g. Ćirom Madiracom i novinarom Matekalom. Letak se umnožio, ali je pri rasturanju otkriven od vlasti, a g.g. Alfirević, Nonveiller i Madiraca bili uhapšeni i podvrgnuti dugoj istrazi, prilikom koje je g. Alfirević preuzeo na sebe svu odgovornost.

Međutim, dok se je još vodila istraga i radilo o glavi uhapšenika, blaženopočivši Vojvoda morao je da sluša optužbe mnogih, pa i onih istih lica, koja su tražila radikalniji napadaj na okupatora u letku, kako je taj letak nepolitički, netaktičan, prema okupatoru odviše oštar i neobazriv. Zbog ovoga i ovakvog držanja Vojvoda je s tim licima prekinuo svaki politički razgovor, a s nekima i uopšte svaki daljni politički i lični kontakt. Od ovog momenta svi odbačeni se okupljaju i otpočinju jednu potmulu kampanju protiv blaženopočivšeg, a glasnu protiv njegova civilnog i vojnog radnog štaba.

Do još jačeg očitovanja opreke između Vojvodine političke linije i solucije došlo je u septembru, kad su dobrim delom Vojvodini ljudi prešli s katolicizma na pravoslavlje. Na njih se digla kuka i motika sa svih strana, a u toj hajci, tajno organizovanoj po katoličkom kleru i drugim antisrpskim faktorima, sudelovali su i splitski Jugonacionalisti s g. Nikom Bartulovićem na čelu. On nije ni preda mnom tajio svoje ogorčenje i protest na te ljude, koji su izvršili javno delo svoje savesti, uverenja. Ni preda mnom se nije krilo sa strane splitskih jugonaciona-

lista, da je prelaz na pravoslavlje udar na hrvatsko i izdaja hrvatstva Podvlačilo se da Hrvati uprav sada moraju da budu naglašenije Hrvati nego ikada pre. I nakon svega ovoga g. Bartulović podržaje lične veze s blaženopočivšim Vojvodom i razgovara o saradnji.

Do daljnjeg uspona u opreci političkih linija i stanovišta dolazi u ranoj jeseni 1942. god. kad je major Marin Stude s kapetanom Vojmilom Alfirevićem i potporučnikom Matom Amatom, pristupio Vojvodinoj osnovi o okupljanju jugoslovenske legije, koja bi ušla kao hrvatski borci u četničke redove. Ovom je akcijom, poverenoj spomenutim oficirima kao ljudima svoga neograničenog poverenja, hteo Vojvoda da dade Hrvatima mogućnosti, da pred istorijom operu svoju sramotu i bar na taj način dadu kakvu takvu zadovoljštinu Srbima. Ova je njegova gesta ne samo bila velikodušna, nego i državnički dalekovidna. No ovo nije bilo ni shvaćeno ni prihvaćeno, jer po izjavama ovih oficira, ova je osnova bila svugdje paralizovana od jugoslovenskih nacionalista potpuno, a delimično i u Splitu i u bližoj okolici, gde su spomenuta tri oficira ipak ličnim kontaktom imala izvestan uspeh i sva tri s prvom četom krenuli na borbeni teren. Sva trojica oficira i skoro 90% prve čete krenuli su u četničke redove kao — pravoslavni.

G. Major Marin Stude nije ni u jednoj prilici, pa ni na sednicama Vojvodina radnog vojnog i civilnog štaba krio, da je ovu Vojvodinu osnovu osujetio upravo g. Niko Bartulović sa svojim prijateljima i sumišljenicima iz raznih bivših sokolskih uprava po primorskoj i ostrvskoj Dalmaciji. Neki su sokolski prvaci sami majoru, a i drugima, priznali da su sokolsku mušku omladinu u izvesnim količinama otpremali u partizansko-komunističke redove. Izgovarali su se nedovoljnom obavešćenošću, ali kasnije ipak nisu nikoga otpremili u četničke redove. Nije nikakva tajna da su Jugonacionalisti, u dobrom delu, održavali veze s partizanima i njih prvenstveno isticali kao borce za naroa i slobodu protiv okupatora, a četnike oglašavali kao izdajnike, plaćenike i zlikovce.

U mesecu novembru 1942. Vojvoda pada u tešku bolest, pa tom prilikom određuje da političke poslove obavljaju, kao njegovi zamenici gg. prota Sergije Urukalo i direktor Silvije Alfirević, a vojne poslove gg. kapetani Radovan Ivanišević i Mladen Kostić. Ta Vojvodina odluka daje povoda posebnoj hajci na Vojvodine zamenike, koja se uporno održava i još ni kada ne prestaje. U tom istom vremenu, na prolazu sa Sušaka za Hercegovinu, zastaje u Splitu g. Radmilo Grđić. On održaje sastanke s Vojvodinim zamenicima i sa svojim prijateljima iz sokolstva.

Prvima želi da sugeriše da je nužno, i za četnički pokret neophodno, da se Vojvodi postavi zamenik u vojnim stvarima oficir Bjelajac, ličnost Grđićeva poverenja, a drugima sugeriše rad na jugoslovenskoj revoluciji. Sugestija ta podvlači da oslonom na četnike Jugonacionalisti imaju da prikupe oko sebe Hrvate i u zajedničkoj borbi sa četnicima ostvare novu Jugoslaviju, koja doduše nije Srbima potrebna, ali ako je hoće Hrvati i Jugonacionalisti mogu samo tim putem do nje. Prota g. Urukalo na diskretan i pametan način sprečava da se bolesnom Vojvodi protiv

njegove volje i znanja ne nametne vojni zamenik u osobi oficira Bjelajca. Već u ovim momentima g. Grđić, u ovome a i u drugim okolnostima, ne žaca se dà zauzme i nešto pretenciozan stav prema Vojvodi i njegovim odlukama, što je sa strane vojvodinih zamenika bilo odbijeno uz napomenu, da se ni jedna odluka neće donijeti bez prethodnog odobrenja Vojvodinog.

U drugoj polovini meseca decembra 1942. god. kad je Radmilo Grđić, na povratku iz Hercegovine u Split, bio odbijen da bude primljen kod blaženopočivavšeg Vojvode, koji nije htio da primi ni neko Grđićevo pismo, ostade neko vreme u Splitu, održavao je neprekidne razgovore sa svojim drugovima iz sokolstva. Ti su se razgovori vodili u neprijateljskom stavu protiv Vojvode kao i protiv njegova radnog štaba, pa, kako se čulo od Grđićevih pristalica i prijatelja, taj je stav opravdavao nekim punomoćjem, koje da bi mu dali, Vi, gospodine ministre, a u pravcu formiranja i voćstva te jugoslovenske revolucije. Lansiralo se i to kako su dani Vojvode Birčanina odbrojani, a onda da dolazi kao politički vojvoda g. Radmilo Grđić, a njegov bi pomoćnik u Splitu bio g. Niko Bartulović. Već tada se po Splitu okupljaju i stvaraju pravila i načela za JUGOREPO (Jugoslovenski revolucionarni pokret). Uporno se stoji na gledištu, da ljudi te linije i te političke solucije imaju da povedu poslove, koje je do smrti vodio Vojvoda Birčanin, a njegov radni štab, koji da je velikosrpski, pa zato Hrvatima i Jugonacionalistima zazoran, da se razjuri...

Kad je preminuo blaženopočivši Vojvoda Birčanin, a u Split prilikom njegove šarane stigao još i g. Dobrivoje Jevđević i vojvoda Baćović u stanu g. R. Sorovića održavale su se terevenke i praskao šampanjac, održavali se brojni sastanci, domjanke i dogovori i po hotelu Ambasadoru i po privatnim stanovima s ciljem da se priredi sve i potisne radni štab Vojvode Birčanina, a preuzme voćstvo po njegovim ličnim i političkim protivnicima. Tu i tada su skovane osnovne, podvale, rezolucije i otpočelo se s nepočešljanom kampanjom protiv ranijih Vojvodinih zamenika.

Osećam da je ovdje momenat da naznačim što tvrdo znam o jednim i drugim ličnostima na čelu ovih dveju protivnih grupa i političkih linija. Za ljude poverenja, verne saradnje i upornosti i čvrstoće na političkoj Vojvodinoj liniji znam ovo:

PROTA S. SERGIJE URUKALO, čovek čiste političke i moralne prošlosti. Toliko ugledno sveštenička lice da je stvarni zamenik interniranog episkopa šibenske eparhije, čovek poverenja i autoriteta celokupnog pravoslavnog sveštenstva u Dalmaciji. U prošlosti iskren prijatelj i zagovornik Hrvata, ali to ga nije moglo da spasi od ustaškog progona i hapšenja. Pretsednik Odbora za pomoć srpskih izbeglica. Organizovao je i podelio na milijune Lit unesrećenim Srbima u užasu i bezglavim bežanjima ovoga rata. U tom protinom odboru, interesantno, nema ni jednog jedinog lica kao člana iz grupe protivne Vojvodi Birčaninu i njegovoj političkoj liniji, ali je u njemu i kao član i agilni saradnik — Silvi je Alfirević.

G. prota Urukalo je ono lice, koje se glavom založilo, kao otac i garant, za boravak Vojvode Birčanina u Splitu pred italijanskim vlastima u Splitu i u Zadru. Time je bio omogućen Vojvodin boravak, a dosledno tome i rad i uspeh u Splitu. G. prota Urukalo je ekonomski neovisan građanin. Ni ranije, u svojoj prošlosti, nije se nosio ličnim ambicijama, a ne nosi se ni sada. Celog se života dosledno i uporno nosio samo radom i žrtvom za svoj srpski pravoslavni narod. Ni sva intrigantska propaganda protiv ljudi Vojvodinog poverenja i saradnje nije pronašla čime bi protu Urukala mogla da tereti. Ne mogu a da se ne setim one zgode kad je preminuli Vojvoda Birčanin govorio skupljenim četničkim vojvodama: »Čuvajte mi protu od komunista i jezuitskih bojovnika, jer je samo jedan — prota Urukalo!«

DIREKTOR SILVIJE ALFIREVlC. On je dočekao u Splitu vojvodu Birčanina kao njegov davni, 17 godina stari saradnik. Svojom agilnošću i spretnošću osigurao je ekonomske početke bavljenja i Vojvodina rada u Splitu. Ostao je uz njega trajno i u najtežim i opasnim časovima. On mu je uspostavio kontakt sa svim političkim ljudima u Splitu. Pretsjednik splitske Narodne odbrane, osnivač Jadranske Straže, Jugoslavenske Matice, nacionalnog Društva i prosvetni radnik na svim poljima, a napose u splitskom sokolstvu. Prvi je sa svojima prešao na pravoslavlje i izdržao hajku i povike zbog tog prelaza. Njegov sin jedinac, gardijski oficir, među prvima se stavlja Vojvodi na raspolaganje i odlazi s prvim četničkim borcima na borbene položaje.

Interesantno da prvi saradnici Vojvode Birčanina bivaju progonjeni, hapšeni, prelaze na pravoslavlje i odlaze u četničke borce, a njihovi protivnici ništa od svega toga neprijatnoga.

Na drugoj strani stoje:

— G. NIKO BARTULOVIĆ. O njemu ne želim da istaknem ništa više nego sam morao istaći prilikom prikazivanja Vojvodina bavljenja i rada u Splitu. On je ono lice, koje uporno nosi i podvlači političke opreke linije i solucije Vojvode Birčanina i one Jugonaciondalista. On je onaj koji napada katolike, kad prelaze na pravoslavlje, a isto tako napada Hrvate, koji hoće da se izluče vidljivo i dokumentarno iz, krvlju i zločinima, omalajnog hrvatstva. On parališe okupljanje Hrvata u četničkim redovima pod komandom četničkom i pod zastavom i političkom solucijom četničkom. On podržaje veze sa istaknutim klerikalcima (posIjednim urednikom »Hrvatske Straže« dr Augustinom Juretićem) a o partizanima i komunistima ne nalazi nikad oštrije riječi. On vodi razgovore s vojvodom Birčaninom o saradnji i u isto vreme po Splitu baca parolu: PROTIV HRVATSKOG I PROTIV SRPSKOG FRANKOVLUKA! Frankovluk mu je kad Srbin traži garancije da može mirno da živi u svojoj državi bez straha i predanja pred ovim pokoljima.

»ClFTA« ĆOROVIĆ! Tako ga je dosljedno nazivao blaženopočivši Vojvoda Birčanin. Sarajevski trgovac, grosista kolonijalne robe, čovek, koji se po Splitu hvali svojim dobrim vezama i odnosima s njemačkim okupatorom u Sarajevu. Te su veze i odnosi — govori on — toliko bili dobri i srdačni, da nije trebalo da se makne iz Sarajeva, ali se ipak ma-

kao i došao u Split kao izbeglica, da ovdje deluje — politički. Njegov se politički rad sastoji bitno u tome da peče crne kave i priređuje gozbe onima, koji se raduju smrti Vojvode Birčanina i očekuju da njegov rad skrenu u jugoslovenske vode i razvodne četničke redove i srpsku političku soluciju.

G. RADMILO GRĐIĆ, poznat je kao sarajevski novinar i beogradski sekretar Sokolskog Saveza, ali niko ne zna za rezultate ni njegova rađa ni sokolstva uopšte u ovom potopu muke i smrti. Poznata je naprotiv njegova neomeđena ambicija i manjkavo školsko obrazovanje. Sokolstvo je njegov pjedestal, s kojega želi da se čuje i da se vidi i da bude unešen u politiku i u istoriju. Covek, koji ni za živa Vojvode nije se žacao da mu sudi i da ga osuđuje, a čak i da se preti s Mljetom ...

OKO NJIH se okupilo u Splitu sve i isključivo ono, što je bilo, svakako s mnogo razloga i ne na prečac, odbačeno od blaženopočivšeg vojvode. Ima tu sveta sumnjive prošlosti, a i ličnog morala, a ima ga s velikim pretenzijama. Očito ima i zavedenih i krivo informisanih ljudi, koji su tamo u dobroj veri i samo dotle, dok prestane da deluje uporno obnavljana hipnoza.

Dok su ljudi prve, Vojvodine grupe i linije, radili i stvarali, dok su oni izdržavali sve navale i nasrtaje neprijateljski raspoložene splitske većine, ljudi su druge, Vojvodi neprijateljske grupe, najobičnije samo kritikovali, olajavali i grmili protiv srpskih i velikosrpskih frankovaca po splitskim društvima i kavanama. Dok je prve blaženopočivši Vojvoda Birčanin uposlio na svom i narodnom srpskom poslu, dotle je druge otsekao od sebe potpuno ili je s nekim, kao s Nikom Bartulovićem podržavao samo lične veze. Dok su prvi bili izloženi noževima i revolverima splitskih komunističkih junaka noći i mraka, dotle su drugi namigivali tim istim komunistima, a Hrvatima i Jugonacionalistima obećavali reprizu grljenja i bratimljenja iz godine 1918.

Dok prve blaženopočivši Vojvoda nakon skoro pune dve godine rada, saradnje i proučavanja ostavlja, kao u svojoj oporuci, kao svoje nasljednike i nosioce njegova dela i političke linije, druge ostavlja radosne, što ga je smrt otela svima nama uprav onda, kad smo ga najviše trebah ... U svojoj radosti se poneše, kao i da bi se moglo naći Srbima, koji ne bi poštovao ne tek političku intuiciju blaženopočivšeg Vojvode o splitskim ljudima i prilikama, nego njegov sud i saznanje u radu i mukama od skoro pune dve godine.

Konačno se umesno postavlja pitanje: Što hoće ti ljudi iz grupe protivne namenama i osnovama blaženopočivšeg Vojvode? Za njegova života i rada u Splitu nisu nikad ništa učinili za njegove osnove i njegova dela. Radili su i to izdašno proti. Ometali su njegov rad i njegove osnove i blatili njega i njegove saradnike. Umesto njegove jasne i opšte srpske političke linije i solucije postavljali su svoju punu magle i razvodnjavanja. Za njima i za njihovom tezom jugoslovenske ili možda hrvatske revolucije zaista ne stoje Hrvati, koji nisu pristali ni na Vojvodin predlog o pismenoj ogradi od ustaštva i Pa veliča. Ne stoji ni po njihovoj jasnoj izjavi, da ne žele imati posla s Jugonacionalistima i da

oni čekaju Saveznike, kao jedini pravi predstavnici ovih krajeva i da se pripremaju na taj i takav doček. Ni njima kao i blaženopočivšem Vojvodi nije uspelo da okupe i jednog jedinog Hrvata, pristalicu Mačekovog »Hrvatskog narodnog pokreta«. A Jugonacionaliste? One, koji imaju političkih ambicija i još zaostale količine hrvatovanja u smislu, antisrbovanja, možda, ali ti ni na poslu stvaranja ni održanja i obnove države ne mogu mnogo da znače, jer u sebi nose elemente, koji nisu mnogo konstruktivni. Ostali svet, koji je u Jugoslaviji ispovedao jugoslavenski nacionalizam?

Taj svet se dade na ćelom terenu bivše Jugoslavije da izbroji deseticama. To je osetljivo mali broj ljudi, a i taj mali broj ne reagira po parolama predvodnika iz Jugosokolstva nego po stvarnosti. To je pokazala i dokazala pogrebna pratnja blaženopočivšeg Vojvode Birčanina.
I komunisti i ustaše, pa i oni Jugonacionalisti, s pretenzijama, dosledno i uporno su prikazivah Vojvodu kao velikosrbina, kao italijanskog plaćenika i saradnika. Nikad toj javnosti niko ne reče da je Vojvoda neki Jugoslaven i radnik na obnovi neke Jugoslavije, koja se rasula u ovom ratu, pa ipak tom velikosrbinu, tom vođi izdajničkih i plaćenih četnika izađe da oda počast, poklon i priznanje na hiljade Splićana muškog i ženskog pola. Očito sami Srbi i jugoslovenski nacionalisti, koji misle svojom glavom a ne parolama ambicioznih sokolaša. Te je Vojvoda i svojom ličnošću, ali i svojom linijom i političkom solucijom okupio oko sebe mrtva.

Mi svi možemo danas u Splitu da slušamo omladinu, koja peva: »Spremte se spremte četnici, SRPSKOGA KRALJA VOJNICI! Pa:

U onaj SRPSKI Beograd, vratiće se Petar Mlad!

Omladina veze, kao svoje, samo crne četničke zastave i javlja se u četničke redove i to sve pre nego su ambiciozni sokolaši otpočeli sa svojom jugoslovenskom revolucijom! Sada pod isključivom stvarnošću Vojvodinih četnika i rada njegova radnog vojnog i civilnog štaba u Splitu.

Koga na kraju imaju da revolucionišu ti jugoslovenski revolucionara? Pa kad bi i bila potrebna neka takva revolucija, kad bi se s njome počelo? Svaka revolucija ima svoje preliminare, svoje ideologe i parole. Nikad niko od nas nije čuo da se iko od tih jugoslovenskih revolucionara oborio na ijedno od žarišta sloma i propasti bivše Jugoslavije. Nikad niko da je nešto negdje pisnuo protiv hrvatske državne ideje, koja je raskopala Jugoslaviju i koja će raskopati, neminovno, svaku zajednicu sa srpskom državnom idejom! Nikad nigde i niko nije reč rekao o potrebi da se Hrvati otmu svemoćnom uplivu katolicizma, koji je u našoj tragediji odigrao glavnu i smrtnu ulogu. Nikad nigde i niko nije govorio
o potrebi da se Hrvati otresu austrijanštine i tuđinstva uopšte, nemogućeg zapada i šaljivog praga i bedema protiv istoka ... Kad bi se počelo sa svim ovim? Zar tek onda, kad se političarima iz nepolitičkog sokolstva dade u ruke voćstvo četničkih snaga na velikom delu bivše Jugoslavije?

Prema svemu ovome što znam i što sam mogao da zapazim, ispovedam, da na ovom terenu nema nikakvog traga ni simptoma o nekoj jugoslovenskoj revoluciji. Prema mojim saznanjima i informacijama ne bi ni moglo da bude kakvo jugoslovensko gibanje, jer bi ga okupator nastojao da uguši svim sredstvima, što su mu na raspolaganju. Dok Italijani mogu da čuju o stvaranju jedne Srbije, pa i teritorijalno velike,
0 obnovi Jugoslavije, bar ne bi mogli da slušaju i trpe neku reč — na aneksiranom području.

Ličnosti, koje se nameću za nosioce dela i rada Vojvode Birčanina, morale bi da budu najpre prihvaćene od Italijana, a mnoge se i opravdano se može sumnjati, da li su to uprav one ličnosti, koje se nameću ...

Vojvodin radni vojni i civilni štab, u dugoj vojvodinoj bolesti, zamenjujući ga u svim poslovima vanjskih dodira, predstavljeni su po Vojvodi kao ličnosti njegova poverenja i prihvaćene su kao takove od strane onih, koji su to trebali da prihvate. U promjenama bi mogla nastati poremećen ja ...

Poremećenja bi mogla u promjeni da nastanu i u pogledu cijelog kadra ljudi i poslova, koji se odvijaju po naređenjima i sugestiji blaženopočivšeg Vojvode. On je postavio cio aparat u osnovnim linijama kao
1 mnogim pojedinostima. Taj aparat upravo funkcioniše a ako za taj rad i funkcije ne znadu protivnici vojvodine ekipe i linije, to nije njihova krivnja, nego samo čuvanje da se ništa ne postavlja na velika zvona ...

O ljudima i poslovima pod voćstvom Vojvodine ekipe mogao bi da se podnese naročiti izveštaj, ukoliko se to pokaže potrebnim ili ukoliko se to naredi. Hajka se vodi uporno kao i podvale i sve je to lične prirode, ali sa sigurnim računom: makne li se Vojvodi radni štab i ljudi njegova poverenja, onda njegov posao i njegovo delo može da padne u ruke samo onima, koji će tom delu da dadu liniju, drugu soluciju i drugi smisao.

Vojvodin radni štab naprotiv uživa poverenje svih dobronamernih ljudi, a to se pokazalo u više prilika, a napose prilikom Vojvodine sarane. On uživa puno poverenje i Vojvodinih prijatelja, koji nisu u radu na njihovoj osnovi, ali su prijatelji njegovi i te osnove kao što je bivši senator i Vojvodin prijatelj i lekar dr Jakša Račić.

Ta ekipa ne traži sebe, a ne traži ni od nikoga ništa, nego da nastavi, prema svojim snagama, Vojvodin posao i da čuva Vojvodinu političku liniju. Spremna je da se povuče u svakom času, kad joj se pokaže da ne dejstvuje u okviru svoje misije i da svoj posao prepusti bilo kome, ko će još bolje da čuva Vojvodinu političku liniju i ostvaruje njegovu političku soluciju.

To je moje potpuno uverenje, što sam ga stekao i po držanju i po izjavama Vojvodinog radnog štaba. Oni će u svakoj situaciji i na svakoj poziciji upeti sve snage za četnički pokret i za ciljeve četničkih borbi.

Gospodine Ministre! Makar sam već mnogo ispisao još nisam odlio ni pretežni deo stvarnosti o splitskim ljudima i prilikama u vezi s bavljenjem i radom blaženopočivšeg Vojvode Birčanina u ovom gradu. Ali nemam snage da dalje držim na kušnju Vašu ustrpljivost i svršavam

Br. 2143 od Bernarda:[6] br. 27 3. III. — 2. II noću delovi **10.** partizanske brigade[7] ponovo su napali selo Strmicu. Naš odred od **150** ljudi odbio je napad i prešao je u protiv napad. Naši su izbili na visinu Bos. Grahova i najurili partizansku bandu u pravcu Tičeva. Partizani su zapalili Bos. Grahovo pri povlačenju. Do sada nam nije poznat broj mrtvih, ranjenih i zarobljenih. Narod beži iz partizanskih zona u pravcu Strmice, ukoliko im to uspeva od terora crvenih. Nemci zauzeli Drvar i napadaju Jadovnik. Vojvoda Đujić.

BROJ 342

DOPIS ČETNIČKE KOMANDE DRVARSKO-PETROVAČKIH ODREDA OD 20. OŽUJKA 1943. KOMANDI TALIJANSKE DIVIZIJE »BERGAMO« O ZAHTJEVIMA ZA REGULIRANJE MEĐUSOBNIH ODNOSA[1]

VOJNO ČETNIČKA KOMANDA
DRVARSKO PETROVACKIH ODREDA
Broj 74/43.
20. marta 1943. god.
KNINSKO POLJE

DIVISIONE FANTERIA »BERGAMO«
COMANDO SETTORE DINARA

T E N I N[2]

Cast je ovoj Komandi dostaviti sledeće želje, s molbom da iste proučite i nakon toga donesete konkretno i opravdano rešenje.

Zelje su slijedeće:

1) Koliki je broj boraca u svima jedinicama Bosne, Like i Dalmacije.

2) Za iste pitanje ishrane, naoružanja, odeće, obuće, plate i stabilnosti njihovih porodica u svakom pogledu, pošto do danas ni Četnička Oblast kao ni Divizija nije pokazala vidne rezultate pa ni čak zaštitu.

3) Da se donese zaključak ko ima pravo da prigovara sa Italijanskim vlastima ispred Četničke organizacije. Ta ličnost mora biti dobar poznavalac želja Četnika i Srpskoga naroda, i biti odgovoran za sva nedela učinjena istima.

4) Pitanje porodica poginulih četnika, ranjenih (invalida) zašto organizacije Četničke nemaju mogućnosti da ih pomognu.

5) Koliko su četnici do danas od Italijanske vlasti dobili pušaka, puško-mitraljeza, teš. mitraljeza, lakih i teških bacača, municije, veša,

[7] Odnosi se na Desetu krajišku NOU brigadu.
[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NDH, reg. br. 34/6—5, k. 231.
[2] Knin.

s molbom, da mi oprostite, što sam možda ponavljao Vama već poznatu splitsku sadržanu. Kopao je nemir svesti dok ga nisam na ovaj način smirio. Sad sam miran kad sam svoju savest i svoja saznanja predao u Vaše ruke. Ako sam time koristio dobru i Otadžbini, učinio sam svoju dužnosti. Ako sam bio suvišan, tješiću se mojom dobrom voljom, a Vašom navikom i voljom da za Kralja i Otadžbinu podnesete sve, pa i muku pratnje duga, a možda i suvišna prikaza ...

Primite, Gospodine Ministre, ispovest moje odanosti, discipline i pokornosti.

U Splitu, dne 1. marta 1943. *Đuro Vilović,* književnik

BROJ 343

DEPEŠA VOJVODE DUJICA OD 3. OŽUJKA 1943. VRHOVNOJ KOMANDI O BORBI S CRNOM LEGIJOM U VRLICI, NEIZVRŠENOJ SAHRANI VOJVODE BIRČANINA I NAPADU PARTIZANA NA STRMICU[1]

Br. 2052 **od Bernarda:**[2] 20 3. III. — Kad smo očistili dolinu Vrlike od partizana i počeli rad po uputu br. 5, na 27. II. 300 crnolegijaša iz Sinja prodrlo je noću do Vrlike sa namerom da tamo uspostave svoju vlast, terorišući i pljačkajući naš narod.[3] U to vreme naš odred od 150 ljudi bio je zaposlen prema Dinari. Naše seoske straže prihvatile su borbu dok je odred stigao. Dok se izvodila borba protiv crnolegijaša istovremeno naši su borci bili napadnuti sa leđa iz Svilaje od strane partizana. Borba je trajala ceo dan. Rezultat borbe sledeći: crna legija sjurena u Sinj, a partizani preko Svilaje u pravcu Muća. Zarobili smo 27 karabina — nešto municije i ostale opreme, ubili 32 crnolegijaša i jednog zarobili. Broj ranjenih nepoznat. Mi smo imali četvoro mrtva i četiri ranjena. U zoni Vrlike nastavlja se i dalje rad po Uputu br. 5. Vojvoda Dujić.

Br. 2125 od Bernarda:[4] br. 24 3. III. — I pored Vašeg naređenja još nije izvršena sahrana tela vojvode Birčanina.[5] Na šest radiograma Blaži Đukanoviću ni jedan odgovor nije stigao. Rakočević je istakao kao želju cele Crne Gore da se telo odavde prenese. Sad je već 28 dana od smrti a odgovor još nije došao od Blaže niti Rakočević stigao. Molim za naređenje da se u Splitu sahrani. U tom slučaju i porodica ostaje u Splitu. Vojvoda Dujić.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, knjiga primljenih depeša Vrhovne komande, reg. br. 3/1—47, k. 293.
[2], [4] i [6] Momčilo Đujić.
[3] Vidi dok. br. 228 i 319.
[5] Vidi dok. br. 306 i 333.

šinjela, odela i cipela. I koliko iznosi suma novca koja je isplaćena na račun plate četnicima, a koju je primila Dinarska Četnička Divizija.

6) Novac za bakar u sumi od 600.000.— L. koje je vlasništvo četnika iz Drvara i Bos. Petrovca, pošto je sa njihove teritorije, i na ovaj kapital nema niko drugi pravo.

7) Pitanje benzina koji se dobiva od Italijanskih vlasti, pošto do danas se sa tim špekuliše i nepoznata lica sa istim vozaju.

8) Pitanje Crkve, Zastave i Srpskih običaja uopšte.

9) Odnosi Srba i Hrvata sa Italijanima i vlasti gde nije anektiran kraj, a nalaze se okupatorske Italijanske trupe.

10) U Kninu vlada veliki nemir izazovi Ustaša sa Četnicima i obratno, potrebno je sve civilno stanovništvo razoružati i postaviti vlast na svoje mesto. Te poduzet strožije mjere nego do sada.

11) Da se obustavi ratovanje četnika sa Hrvatima jer u protivnom slučaju je samo prilog komunistima.

12) Dali mogu četnici voditi operacije sa znanjem Italijana ili ne, sami ili sa ostalim vojskama koje se bore protiv komunista, i može li biti samovolje.

13) Oružje francuskog porijekla ne može za borbu da se računa i potrebna je zamjena.

14) Odnosi između Italijanske i Četničke Komande nisu bili na svom mjestu što su mnoga lica i neodgovorna donosila zaključke u vojničkom i civilnom pogledu, dešavalo se je to da su građani apšeni po predlogu Steve Rađenovića i drugih političkih pokvarenjaka iz Knina i okolice, interniranje Srba da niko ne izvršava bez lica koja za to budu određena.

15) Da bi nam se omogućilo da pustimo sve one koji su pravedni i bez slobode u internaciji.

16) Da trgovci, šverceri ni u kom pogledu se ne mešaju u vojno--četničke stvari, niti neodgovorni oficiri te narodni predstavnici, za sve to moraju biti specijalno određeni ljudi.

17) Dosadašnji rad u četničkoj komandi nije bio na svom mestu svak je radio na svoj način i zbog toga nismo postigli nikakav uspeh u borbi protiv komunista. Kako do sada tako i od sada ne možemo da radimo potrebna je reorganizacija uopšte.

18) Da Komandant Italijanske vojske shvati gore navedeno ozbiljno i uzme u razmatranje prednje zahteve jer u protivnom samo je štetno po interese jedne i druge strane. Jer nikom nije u interesu da ima neorganizovanu vojsku.

19) Za izgred, koji su učinili četnici u Vrlici, nije na svom mestu i zato pronaći krivca i njega lično kazniti, a borcima dati ponovno hranu, sa Hrvatima odnos postaviti na svoje mesto.

VOJNO ČETNIČKA KOMANDA
DRVARSKO PETROVACKIH ODREDA
KOMANDANT — VOJVODA

Mane Roković, s. r.

BROJ 344

NAREĐENJE KOMANDANTA DRVARSKO-PETROVACKIH ČETNIČKIH ODREDA OD 22. OŽUJKA 1943. U POHODU NEDISCIPLINE MEĐU ČETNICIMA[1]

(Priepis)

VOJNO ČETNIČKA KOMANDA
DRVARSKO PETROVAČKIH ODREDA
Broj: 76/43
VRPOLJE — K N I N
22. marta 1943. g.

Zadnjih dana se zapaža, da se u redovima naših boraca pojavljuju razni istupi, koji lome disciplinu, red i rad našeg odreda, i koji pokazuju češće puta pred narodom za čije se dobro zalažemo, nas kao nedisciplinovanu i neorganizovanu masu.

Osjetio sam da se u niz slučajeva zadnjih dana odrekla poslušnost predpostavljenim, da su pojedinci na nadležnim mjestima (kafanama, pijacama i ulicama) kritizerski istupali i unosili razdor bratstva kod naših boraca.

Sve ovakve i slične stvari su ovoga puta primjećene i ja lično skrećem pažnju svojim borcima na njih, želeći da ih upoznam o tom.

Naš ODRED je kroz najteže dane svoje prve istorije umeo nositi časno i dostojno sve terete neumoljive borbe za dobro i korist svoga naroda. Zar možemo dozvoliti, Vi borci, koji ste glavu svog odreda sami izdigli, da danas pojedinci i neodgovorni elementi skrnave slavu odreda i svijetle žrtve njegove pale u borbi protiv najvećih neprijatelja naroda, okorelih komunističkih zločinaca. Ne, Vi to nećete i nesmijete dozvoliti. Vi ne smijete uprljati časni put ovog Odreda, Vi nesmijete ogriješiti o sjenama naše braće koja, neštedeći sebe, ostaviše svoje mlade živote po gudurama naših planina. Naš odred mora danas da korača još većim uspejisma, još svijetlim pobjedama. Našu veličinu i snagu osjećaju naši neprijatelji (partizani i komunisti) na svojoj vlastitoj koži. Nemoćni da nas slome tamo »-gde se puškom i handžarom bori« oni nastoje da nas razbiju iznutra, time što će preko nesvijesnih elemenata, kojih nažalost još imamo u svojim redovima, uneti razdor i labavost kod naših boraca. Svaki borac treba da je svjestan tog da neprijatelj želi i hoće naš razdor, nedisciplinu i neorganizovanost, pa svjestan tog, da se svom snagom založi za jačanje naše discipline i naše organizacije, a ja vam sa svoje strane dodajem i garantujem da ću ja u buduće umjeti i znati pronaći ovakove elemente i jednom im za uvijek zatvoriti vrata kako u našem odredu tako i u privatnom životu.

Ja lično vjerujem da će svijest mojih boraca i ljubav njihova prema narodu i njegovoj vojsci biti jača od svega, te time da se slični ispadi više neće ponoviti.

[1] Prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br 34/6—4, k. 231.

Vodeći računa o svom Odredu, njegovoj visini i čvrstoći donosim sledeća naređenja i zabrane, upozoravajući sve svoje borce na to, da će od dana objave ovih naređenja, svako njihovo neizvršavanje najstrože osuđivati i kažnjavati i to: prema njihovoj težini: batinama, zatvorom i smrtnom kaznom. Svaki akt nediscipline i neposlušnosti koristi našem neprijatelju, komunističkim razbojnicima, zato onaj ko to radi svjesno ili nesvjesno koristi neprijatelju, sabotira naš rad i vrši izdaju našeg naroda.

Također skrećem pažnju našem civilnom stanovništvu sa teritorije Drvar—Petrovac da se sva ova naređenja odnose i na njih, pa prema tome isti se moraju strogo pridržavati.

Na osnovu svega napred izloženog:

1) Zabranjujem odricanje ma kakve poslušnosti prema svim pretpostavljenim.

2) Svaka nepravno uređena stvar sa strane pretpostavljenih ili boraca ima se izneti redovnim putem (dostavljanjem starešinama) a nesprovoditi klevete ili brbljanje po kafanama, pijacama i ulicama.

3) Zabranjujem svaki ispad prema postojećim vlastima u gradu i naređujem da se svaki borac kao i civil sa teritorija Drvara i Petrovca imaju korektno i kako to dolikuje držati prema istima.

4) Tako isto naređujem da se u odnosu za civilno stanovništvo grada mora imati korektno ponašanje.

5) Zabranjujem dobacivanje uvreda ma kome na račun narodnosti i vjeroispovjesti tj. izazovno vrijeđanje Hrvata i rimokatolika ma kakvim pjesmama i uvredljivim dobacivanjem.

6) Zabranjujem svojim borcima, svako pijančevanje po javnim lokalima.

7) Zabranjujem svako besposleno kretanje boraca po gradu kao i udaljivanje od svojih jedinica, bez prethodnog odobrenja starešina i propisanih objava.

Imajmo uvijek na umu interese i ugled našeg Odreda, i strogo vodimo računa o svakom svom postupku, jer u protivnom SVAKI PREKRŠAJ GORNJIM NAREĐENJEM NAJSTROZlJE CE SE KAZNITI.

Komandant odreda
M. Galić v. r.

VOJVODA
M. *Rokvić* v.r..

783;

BROJ 345

IZVJEŠTAJ DR NIKOLIĆA OD 30. OŽUJKA 1943. DRAŽI MIHAILOVICU O POLITIČKOM STANJU U SPLITU I U DALMACIJI[1]

»Ravna Gora« 30. marta 1943. g.

Političko stanje u Splitu i u Dalmaciji

Narodne mase u Dalmaciji posle kratkotrajnih simpatija za NDH brzo su se osetile razočarane i u velikom broju prilaze partizanskom pokretu.

Dva osećaja dominiraju dalmatinskim katoličkim masama: težnja za slobodom (dakle antitalijanski stav) i strah od osvete i reakcije Srba. Tome pridolazi i veliko siromaštvo ogromne većine stanovništva, koje čine jakom težnju za socijalnim reformama.

Partizanski pokret u Dalmaciji operiše sa nacionalističkim parolama, apeluje na rodoljublje hrvatsko i jugoslovensko i razvija značajnu propagandnu aktivnost. Zahvata jak korak u omladini i u nižim društvenim slojevima. Partizani iskorišćuju mržnju prema Italiji i forsiraju antisrpsko raspoloženje, ističući na pr. da Četnici sarađuju sa okupatorom.

Komunistički elemenat u ovom partizanskom pokretu vešto je do sada uspeo da se prikrije. Na ovom terenu izostalo je ono što je taj pokret u Srbiji i u Crnoj Gori kompromitovalo, a to je: pljačka, ubijanje i klasna borba.

Iz gornjeg izlazi da je partiz. pokret u ovim krajevima čvršće ukorenjen nego što je to bio slučaj u Srbiji i Crnoj Gori. Ali, s druge strane taj pokret je ovde slabiji zbog manje borbenosti i manje gotovosti za žrtvu ovdašnjeg elementa. Drugim rečima, kad bi trebalo glasanjem da se odluči sudbina ovih krajeva plebiscitarni rezultat bio bi u prilog partizana. Isto tako, kako je ova masa u svoje vreme glasala 100% za Mačeka. Ali ako bi trebalo da se o tome odlučuje oružjem u ruci, da se za ove ideale stavi život na kocku, onda bi se vojska svela na vrlo mali broj ubeđenih i organizovanih komunista.

Ipak, u poslednje vreme, pokolebane su pozicije partizana u narodu.

Obećana a ne postignuta pobeda crvene vojske u novembru 1942. god. i proglašenje mobilizacije, kao i nasilno provođenje iste u okolini Splita uticah su u pravcu hlađenja oduševljenja.

Držanje građanskih krugova ne razlikuje se mnogo od stava i raspoloženja širih seljačkih masa. U poslednje vreme, kod inteligencije nastupa izvesno previranje. Uviđa se da je partizanski pokret neozbiljan i nesposoban da pruži osnov za ozbiljniju političku akciju. Uviđa se, dalje, da je taj pokret odlučno antisrpski prema tome i antijugoslovenski. Zatim, da je ovaj pokret socijalno revolucionaran pa da predstavlja kao takav veliku opasnost.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 33/2, k. 157.

Faktor od priličnog značaja koji je uneo zabunu među varoške krugove u odnosu na partizanski pokret jeste stav Jevreja u Splitu i u Dalmaciji. Jevreji su, bez izuzetka, podupirali novčano i zauzimanje za stvar partizana komunističku akciju. I to nastavljaju i dandanas. U širenju mržnje na srpske reakcionarne krugove »oličene u Draži Mihailoviću«, Jevreji pretstavljaju, znače jedan moćan prilog komunističkoj akciji.

U naoionalno zdravom građanskom elementu oseća se priklan janje nacionalnom pravcu. Ali još je dalek put koji treba da se pređe. Ono što je potrebno u Splitu i u Dalmaciji to je **snažna propaganda i politička akcija sa ciljem da se suzbije neprijateljska propaganda i orijentiše javno mišljenje, najpre inteligencije i građanstva a zatim seljaštva.**

Pokret dr Mačeka učinio je »tabulu ražu« od ranijih političkih partija i ljudi. Uklonio je jače političke ljude i presekao svaku vezu između njih i naroda. Nasuprot tome, sam pokret nije izbacio na površinu ni jednog čoveka od autoriteta.

Ova oskudica ljudi od vrednosti koji bi nešto u javnosti i narodu značili nije karakteristika samo H.S.S. nego i ostalih političkih partija i struja u Dalmaciji.

Posle niza istaknutih političkih ljudi i javnih radnika iz prošlog rata, koje je Dalmacija dala (Tresić-Pavičić, Trumbić, Vojnović, dr Grizogono, dr Smodlaka i dr.) nastupio je vakum. Dakle, na stare autoritete ne može se računati. Njihov sadašnji autoritet, uticaj ravan je nuli. Osim toga većina od ovih nije dorasla situaciji i više ne može da se orijentiše u novim prilikama, a još manje da povede neku ozbiljniju i snažniju akciju.

Pretstavnici političkih partija svi su mahom mali, sitni ljudi. Većina od ovih nije ni danas na ispravnoj političkoj liniji. Uzmimo za primer Mačekovu stranku.

H.S.S. izgubila je svoje mase koje su prišle partizanima. Bivši funkcioneri partije koji nisu prišli ustašama nepouzdan su elemenat. I danas održavaju veze sa svojim bivšim kolegama iz stranke koji su prišli Paveliću. Sekretar Mačekove stranke (dr Poduje S.), koji se nije kompromitovao za vreme sloma ni docnije, putovao je u Zagreb po stranačkim poslovima juna pr. god. Tom priliko, došao je u dodmir sa šefovima
H.S.S. ali isto tako i sa ustaškim funkcionerima. Povratio se s nalogom vodstva, snabdeven propisnim punomoćjem, da poradi na obrazovanju »Hrvatskog fronta«. Naročito je imao zadatak da po svaku cenu pridobije za- taj »zajednički front« jugoslovenske nacionaliste, kako bi se sprečilo da ovi odigraju u danom momentu ulogu »pete kolone«. U taj front trebalo bi da uđu od krajnjih jugoslov. nacionalista pa sve do levičara-komunista i ustaša. Paralelno radu na političkom polju imalo se izvesti i rad na obrazovanju »vojske« od domobranaca, partizana i novih formacija, koja bi političkom frontu dala u danom momentu efikasnu podršku.

Paralelno sa ovom akcijom H.S.S. došla je i akcija od strane Ustaša. U septembru pr. god. stigao je u Split Ante Gatin, komandant hrvatske mornarice, sa naročitom misijom, koja se uglavnom podudarala sa misijom povedenom od H.S.S. On je potražio dodir sa prvacima H.S.S pa

je u razgovoru sa njima istakao gotovo istu misao: potreba da se formira hrvatski front od ustaša, domobrana i partizana.

»Hrvatski front« i u mislima ustaša i u mislima Mačekovaca ima samo jedan zadatak: **odbrana hrvatskih prava** i **političkih pozicija od Srba.** Po potrebi i ako prilike dopuste i oružjem u ruci.

Hrvatski katolički klerikalni krugovi vrlo su aktivni u radu na obezbeđenju ovakvog pravca. Skupljaju se podatci i šalju se u inostranstvo preko Vatikana o svima manifestacijama »srpske opasnosti«. Oni raspolažu vrlo jakom mrežom veza u inostranstvu i u današnjoj NDH. Izgleda da se u tom pravcu angažuju i krugovi hrvatskih federalista, bivših sporazumaša (Belin, dr Poduje Jozo, dr Tartalja i dr.), koji računaju na podršku koju će pružiti dr Krnjević, Seton Vatson, američka demokratija hrvatskoj federalističkoj jedinici na suprot srpskim revandikacijama.

Zaključak: Za nacionalni rad i akciju nije moguće računati sa dosadašnjim političkim strankama niti sa partijiskim prvacima.

Treba okupiti doibronameme rodoljube, koji ispravno nacionalno reagiraju i gledaju na stvar bez obzira na raniju partijsku pripadnost. **Iz tog kruga treba izabrati najaktivnije i najborbenije i s njima otpočeti akciju.** Politička mudrost, borbenost i lična čestitost to su kriteriji po kojima treba birati ljude.

Ideološka baza akcije na ovom terenu mora biti: jedinstvo Srba i Hrvata. Prikupljanje pristalica ove ideje, organizacija i rad u omladini glavni su zadatci.

Dr *Nikolić* v. r.

STANJE U ČETNIČKOJ ORGANIZACIJI U SPLITU

Tešku bolest poč. Vojvode Ilije Birčanina iskoristila su izvesna lica iz njegove najbliže okoline da ovog odličnog i zaslužnog Srbina izoluju od svih uglednijih i uticajnijih ljudi u Splitu. Posle smrti vojvode Birčanina,[2] lične ambicije pojedinih ljudi sa starim mentalitetom došle su naročito do izražaja. Lična netrpeljivost, međusobna optuživanja i bolesna ambicija ukočili su svaku korisniju aktivnost. U poslednje vreme, počelo se otvoreno da govori i o izvesnim malverzacijama i zloupotrebama sa novčanim sredstvima organizacije. Usled ovoga, ugled Organizacije je još više opao.

Evo nekoliko karakteristika ovakvog stanja:

1. **Politički rad organizacije.** Nikakav, jer ugledni ljudi i ubeđeni jugoslovenski nacionalisti uskraćuju svoju saradnju zbog prisustva izvesnih ljudi u vodstvu.

2. **Propaganda nesistematska** i **neorganizovana.** Propagandni letci »Krik iz jama« su bez idejnog određenog pravca. Uslijed ovoga, i dešava se da često omladinci, određeni da rasturaju letke, sami, na svoju ruku ove spaljuju, pošto nalaze, da bi nam oni za našu akciju mogli da škode?

[3] Vidi dok. br. 306, 333 i 342.

Zatim cenzura ovih letaka skoro i ne postoji. Tako treba i objasniti donošenje vesti o »Proglasu stanovništvu« u broju 15 »Krika iz jame« koji se prilaže.

3. **Rad sa okupatorom izvodi se netaktitički.** Saradnja sa okupatorom afirmira se, umesto da se izvodi što diskretnije. Četnički odredi puštaju se da prolaze, marširaju kroz varoš, što izaziva vrlo mučnu impresiju i daje povoda komunističkoj i neprijateljskoj propagandi da dela protiv nas. Pojedini četnici slikaju se javno, u prisustvu mase naroda, zajedno sa italijanskim vojnicima zagrljeni.

4. Veliki broj propusnica izdat je licima za koje se tvrdi da se bave švercom.

5. **Šire se glasovi o izvršenim malverzacijama** od strane pojedinih funkcionara.

6. Nedostatak ma kakvog plana i taktike. U čisto hrvatskim i katoličkim krajevima operiše se sa idejom velikosrpskom. Ali čak i kad bi se sa Ravne Gore želela akcija u ovom smislu, mora se kategorički reći da ljudi iz sadašnjeg vodstva nisu pogodni ni za tu velikosrpsku akciju.

S obzirom da Italijani ne žele jugoslovensku već samo srpsku akciju, naša taktika trebala bi da bude ova:

U odnosu prema okupatoru vodstvo Organizacije u Splitu treba da nosi srpsku etiketu, a prema stanovništvu jugoslovensku. Svaki drugi stav osuđen je na neuspeh bilo od Italijana bilo kod naroda.

Sadašnje vodstvo Četničkog pokreta u Splitu nije htelo ili moglo da uvidi i to je jedan od uzroka neuspeha u dosadašnjem radu.

Mere koje bi trebalo preduzeti:

Uputiti što pre u Split jedno lice od autoriteta koje bi na licu mesta utvrdilo tačnost gornjeg stanja i đonelo odluke koje se budu nametale. »Ravna Gora«

30. marta 1943. g. Dr *Nikolić* v.r.

DOKUMENTI DEJSTAVA DALMATINSKIH JEDINICA IZVAN DALMACIJE

BROJ 346

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3. SIJEČNJA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NAPADU NA KUPRES[1]

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
3 januara 1943 god.
Str. pov. br. 2

VRHOVNOM ŠTABU N. O. V. i P. O. JUGOSLAVIJE

U vezi plana za napad na ustaško uporište Kupres preduzete su slijedeće pripreme:

1. Naređeno je Štabu III Brigade[2] da preko Kupreškog bataljona prikupi potrebne podatke o jačini neprijatelja u Kupresu, njegovom rasporedu i stepenu utvrđenja samog grada i neposredne okoline.

2. 25. XII. 1942. godine naređeno je Kupreškom bataljonu da se postavi na komunikaciji Kupres—Bugojno sa zadatkom da onemogući svaku intervenciju neprijatelja od strane Bugojna ka Kupresu. Bataljon ima biti na položaju, predviđenom zapoviješću, 27. XII u 3 časa ujutro.

3. Štabu III Brigade naređeno je da se sa jednim bataljonom prebaci na položaj Koprivnica sa zadatkom da od 3 časa ujutro 27. XII. 1942. god. zatvori pravce koji izvode od Prusca i Bugojna ka Kupresu.

4. Štabu IV Proleterske brigade naređeno je da svoja dva bacača i jedan protivkolski top 37 mm stavi na raspoloženje Štabu II Proleterske brigade.

5. Haubičkom divizionu naređeno je da se sa divizionom prebaci iz s. Borja u s. Ćemaliće, tako da 27. XII. 1942. godine do 16 časova bude na prostoru s. Brda, vodeći u svoj sastav i jedno odjeljenje brdskih topova.

6. Desetaru desetine za vezu naređeno je da uspostavi telefonsku vezu sa Štabom II Proleterske brigade preko s. Gubera i Štabom III

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. "/2s, k. 7A.

[2] Druga dalmatinska NOU brigada.

Brigade preko s. Botuna a sa artiljerijom preko s. Brda, uključujući sve veze u telefonsku centralu na divizijskoj osmatračnici k. 1273.

Napad na Kupres[3] otpočeo je u određeno vrijeme prema izdatoj zapovijesti. Artiljerijska priprema otpočela je u 16 časova ali pod nepovoljnim atmosferskim prilikama, jer se sa osmatračnice nije mogao kontrolisati pad granata. Usljed nemogućeg osmatranja pada granata veći broj je promašio objekat a jedan broj nije ni eksplodirao. Istovremeno sa artiljerijskom vatrom počinje i vatra bacača, te u vezi sa artiljerijskom pripremom čini na neprijatelja jak pritisak kako u moralnom tako i u materijalnom pogledu. Poslije kratke pripreme, čuo se u varoši lelek, jauk i zapomaganje, pa potom je odmah svirala truba znak za uzbunu.

U 17.30 časova 28. XII. 1942. godine naređeno je oklopnom automobilu da se krene sa polaznog položaja s. Ćemalića ka Kupresu. Oklopni automobil prišao je samoj varoši na ivici bunkera gdje je i u samom početku šofer ranjen u oko i u glavu. Ustaše su po grupama iskakale ka automobilu u cilju da ovaj unište ili zarobe, ali posluga automobila otvorila je vatru iz svih automatskih oružja, kao i ručnim bombama na gomile ustaša koje su prilazile automobilu. Samo ovdje palo je 40—50 mrtvih ustaša od posade automobila.

U međuvremenu podilaze jedinice II Proleterske brigade i II Dalmatinske brigade ka Kupresu i to: II bataljon II Proleterske brigade pravcem ka Ćardačici, III bataljon iste brigade pravcem preko s. Olova, a II bataljon II Dalmatinske brigade od Malog Stožera ka gradu. Kretanje ovih bataljona bilo je dosta sporo, dok je posada oklopnog automobila bila izložena jakim napadima i tučena jakom vatrom iz automatskih oruđa, tako da su svi oko 24 časa bili ranjeni sem poslužioca na teškom mitraljezu. Oklopna su kola sva isprobijana dejstvom ustaškog automatskog oružja.

Borci II i III bataljona II Proleterske brigade prišli su bunkerima na odstojanje od 50—100 metara, te usljed podizanja magle i velike vidljivosti zbog snijega povukli su se nazad. Isti je slučaj i sa II bataljonom II Dalmatinske brigade, koji nije bio u stanju prići bunkerima od jake vatre iz ovih s jedne strane, a s druge strane što nije osjetio angažovanje bataljona II Proleterske brigade. II bataljon II brigade dolazi oko 23 časa na Čardačicu koju je neprijatelj bio napustio, a III bataljon prelazi s. Olovo koje je takođe neprijatelj napustio. Ove napuštene tačke neprijatelj je tukao jakom vatrom iz bacača i automatskog oružja.

Oko 1 čas poslije pola noći 29. XII. 1942. Štab II Proleterske brigade naredio je svom II i III bataljonu da pod zaštitom bacačke vatre i protivkolskih topova izvrše ponovo napad na Kupres. Ni ovog puta II i III bataljon nijesu uspjeli da se primaknu neprijateljskim bunkerima, već su se povratili natrag. Dejstvo protivkolskih topova bilo je slabo zbog nevidljivosti ciljeva, dok je dejstvo bacača bilo dobro. Napad se ponovio

[3] Napad na Kupres je izvršen 28. prosinca 1942. godine. Napad nije uspio.

1 po treći put, ali uvijek bez uspjeha, jer je kod jedinica preovladao osjećaj da će se pretrpjeti veliki gubici.

II bataljon II Dalmatinske brigade, pošto je uvidio da su se bataljoni II Proleterske brigade povratili nazad, i sam je otstupio u pravcu Malog Stožera.

I bataljon II Proleterske brigade, koji se je nalazio u zasjedi u s. Botunu, ubio je 6 milicionera i zaplijenio 11 pušaka i 500 metaka. Oko 2 časa poslije pola noći jedinice koje su vršile napad na Kupres počele su se povlačiti nazad ka svojim polaznim položajima.

U 1.30 časova 29. XII. 1942. god. posluga iz oklopnog automobila počela se je izvlačiti i to po djelovima, iako svi ranjeni. Oklopni automobil imao je kvar pri samom dolasku do varoši, no ipak je vrijedno napomenuti da je sva posluga bila ubijeđena da će naše snage uzeti Kupres, te su automobil ostavile neuništen. Sva posluga oklopnog automobila zaslužuje svaku pohvalu za pokazanu hrabrost, izdržljivost, jer dok je god trajala municija a oruđa funkcionirala ova se je posada sjajno držala i nanosila neprijatelju velike gubitke. Napr. drug Petar Vojvodić izlazi do prsiju iz kupole oklopnog automobila, baca bombe na ustaše i kliče drugovima: »naprijed«, pa poslije dejstvuje puškomitr al jezom *iz* jedne ruke, dok je u drugu ranjen. Drug Vojin Đurašinović (Kostija) iako teže ranjen u nogu, ovo ne saopštava drugovima, kako on kaže, da ne bi moralno pokolebali se, a u času izlaska iz oklopnog automobila ostaje u zaštitnici sve dotle dokle su se svi njegovi ranjeni drugovi povukli, pa je tek onda on otstupio. Mišljenja smo da se pohvali cijela posada oklopnog automobila i ova dva druga i to preko Slobodne Jugoslavije.

Noću 29. XII. 1942. godine, koristeći maglu, jedna ustaška kolona iz Bugojna u jačini od 200 crnokošuljaša[4] izašla je pravcem preko Mračaja i napala zasjedu IV bataljona II Dalmatinske brigade između Malog i Velikog Stožera i ovu potisla u pravcu Velikih Vrata. Pošto se je neprijatelj pojavio sa više strana a isti bio u nadmoćnosti, to su se dijelovi IV bataljona povukli ka Koprivnici. Kod Koprivnice, a u sadejstvu sa jednom četom Kupreškog bataljona, neprijatelja su zaustavili kod serpentina, 6 kilometara od Bugojna, tu ga razbili i nanijeli mu veće gubitke. Na terenu nađeno 20 mrtvih a broj ranjenih penje se do 50. Ovom prilikom zaplijenjeno je nešto oružja i ratne spreme.

Oko 4 časa izjutra dijelovi II Dalmatinske brigade povukli su se u Blagaj zajedno sa Kupreškim bataljonom pošto se odustalo od daljeg napada na Kupres; bataljoni II Proleterske brigade zadržali su se na prostoru s. Brdo—s. Gornji Malovan.

Gubici
sopstveni u ljudstvu:

II Proleterska brigada	3 mrtva
II Dalmatinska brigada	10 „

Svega 13

[4] Pripadnici Crne legije.

ranjenih:	
II Proleterska brigada	21
II Dalmatinska brigada	14
S v e g a	35
nestalih :	
II Dalm. brigada	1
S v e g a izbačenih iz stroja	49

Od ranjenih, 6 su teže ranjeni.

Neprijateljski gubici:	
mrtvih	100
ranjenih oko	80
zarobljenih 1 oficir i 2 žute košulje[5]	
zaplijenjeno:	
pušaka	18
puškomitraljeza	1
pištolja	2
puščanih metaka	1.300
konja	4

kao i ostale ratne spreme.

Poslije neuspjelog napada na Kupres naredili smo II Proleterskoj brigadi da se razmjesti na prostoru Sujice, s tim što će jednim bataljonom postavit se na liniji Gornji Malovan—Zanoglina—-Ravno sa zadatkom osmatranja pravaca od Kupresa.

II Dalmatinskoj brigadi naređeno je da se povuče na prostor Livno, sa zadatkom osmatranja pravaca od Sinja ka Livnu i od Imotskog ka Livnu.

Moral neprijatelja bio je na priličnoj visini. (Kupreški garnizon tražio je pomoć od Bugojna, navodeći kako su partizani zauzeli Livno, i Sujicu i da se kreće oko 20.000 partizana prema Kupresu, »ali mi ih se ne plašimo-«. Ovo je nađeno u jednom dokumentu koji smo zaplijenili.)

Fortifikacijska odbrana grada sastojala se je od linije bunkera koji opasuju grad, a koji su povezani međusobno sa rovovima udešenim za odbranu. Ispred svakoga bunkera nalazila se je žičana prepreka. U samoj varoši nalazi se 4 do 5 kuća udešenih za odbranu.

Naoružanje neprijatelja bilo je: dva teška bacača, 5 do 7 teških mitraljeza i oko 20 puškomitraljeza.

U borbama oko Kupresa naročito se je istakla posada oklopnog automobila.

Veza između Štaba divizije i brigada (II Proleterske i sa artiljerijom) bila je telefonska, a sa II Dalmatinskom kurirska preko s. Botuna.

S obzirom na veliki broj teških oružja i artiljerije, na izvedenu pripremu prije napada, kao i zbog prilično velike magle, moglo se je prići bunkerima, tim prije što je prisustvo oklopnog automobila bilo efikasno,

[5] Vjerojatno se odnosi na ustaše.

ali je nedostajala odlučnost od nižeg rukovodećeg kadra koji se je plašio velikih gubitaka.

Nije se shvatila važnost oklopnog automobila niti iskoristilo prisustvo automobila pred bunkerima, kao i angažovanje neprijatelja jačim snagama prema njemu, kome su jedinice trebale sadejstvovati u punom smislu, što je ovdje izostalo.

Kretanje jedinica prema cilju bilo je i suviše sporo, dodir sa neprijateljem rijedak, te se je neprijatelj u otsustvu naših snaga mogao pregrupisavati i praviti jače ispade prema oklopnom automobilu.

Prilikom ovoga napada na Kupres, primijećeno je kolebanje kod ljudstva II Proleterske brigade od bojazni velikih gubitaka s obzirom na ranije neuspjehe ove brigade i ostalih jedinica pri napadu na Kupres, o čemu svjedoči i izvještaj Štaba II Proleterske brigade koji se prilaže.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar,	Načelnik štaba,	Komandant,
u V. Š.[6]	*Vukotić*[7] v. r. (M. P.)	*Peko*[8] v. r.

BROJ 347

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE DALMATINSKE BRIGADE OD 30. SIJEČNJA 1943. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA KOD POSUŠJA I RAKITNA I O DOLASKU NOVIH NEPRIJATELJSKIH SNAGA U POSUŠJE[1]

STAB II DALMATINSKE BRIGADE
II PROLETERSKE DIVIZIJE
Br. 4/43
30 januara 1943

IV Op. zona[2]

ŠTABU II PROLETERSKE DIVIZIJE

Dostavlja vam se izvještaj o promjenama i akcijama na našim položajima, kao i podaci koje smo saznali preko Ob. službe o neprijatelju.

[6] Vrhovnom štabu.
[7] Jovan Vukotić.
[8] Peko Dapčević.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/2, k. 876.
[2] Kopija ovog izvještaja poslata je Četvrtoj operativnoj zoni.

1) Od našeg III bataljona, koji se nalazio na položajima Mesihovina, a sa jednom četom u Studenim Vrelima, dobili smo 28. o. mj. podatke 0 neprijatelju u Posušju. U ovom izvještaju je javljeno da se jake neprijateljske snage nalaze na položajima prema selu Vinjani (G. i D.) i na PodŠma (G. i D.). Od prije neki dan došlo je u Posušje 17 kamiona vojske, a prije toga u samom Posušju imalo je oko 1000 ustaša i domobrana. Talijani se nalaze na Širokom Brijegu i na rudniku boksita (Crne Lokve). U toku istog dana od Imotskog za Posušje vojska je vukla 2 brdska i 1 poljski top. U samom Imotskom nije bilo nekih bitnijih promjena.

2) U vezi naređenja Vrhovnog štaba, a i zbog koncentracije neprijatelja u Potsušju, mi smo 28. o. mj. uveče izvršili napade u pravcu Posušja i na selo Rakitno. Jedan naš bataljon imao je zadatak da likvidira neprijateljske postaje (milicije) u selima Zagorje, Vir i Gornje 1 Donje Vinjane. Ovaj bataljon je u toku noćnog pokreta cestom u pravcu Klenka (k. 988) naišao na zasjedu kod sela Doci, sjeverno od Klenka. Neprijatelj je bio posjeo lijevu i desnu stranu puta i kada je naišao naš bataljon otvorio je vatru na njega. Tom prilikom ranili su nam lakše 3 druga. Poslije toga bataljon se razvio u streljački stroj, izvršio napad na neprijatelja (jačina 1 satnije) i protjerao ga u pravcu Posušja. Istu večer zauzeli su selo Zagorje, selo Vir i Vinjane, odakle su se morali povući zbog mnogo jačih snaga koje su bile ispred Posušja.

Iste večeri 2 druga naša bataljona napah su preko Crvenice selo Rakitno. Prema podacima sa kojima smo raspolagali, u Rakitnom je bio mnogo veći broj milicije nego što je to u stvari bilo. Neprijatelj je od prvog našeg pucnja počeo bježati u pravcu Širokog Brijega i Posušja. Zbog velikog prostranstva sela (dužine skoro 10 km) selo se nije moglo sa ovoliko snaga potpuno blokirati i onemogućiti im otstupanje. Bježali su na sve strane uz brda i niz polje, a zahvaljujući noći u tome su i uspjeli. Ipak je neprijatelj imao vrlo mali broj gubitaka, a zaplijenjeno je i nešto oružja. Sa naše strane nije bilo ni mrtvih ni ranjenih. U žandarmerijskoj kasarni nađeno je nešto robe i hrane. Narod u ovom selu je bio toliko preplašen da su mislili da ćemo ih sve poklati. Kažu da su im ustaše govorili da smo mi sve oko Duvna i Livna poklali. Naši borci u selu su se primjerno držali, vrlo lijepo postupah sa seljacima koji su bili ostali, objašnjavajući im cilj naše borbe. Konfiskaciju smo izvršili samo najokorijelijim zlikovcima (tabornicima i logornicima), dok ostalim seljacima nije ništa dirnuto. Po izvršenju akcije jedan bataljon smo odmah povukli u Duvno, radi svake eventualnosti od pravaca Kupresa i Prozora preko Ravnog. Jedan bataljon će ostati u Rakitnom 2 dana radi održavanja zbora, kao i radi toga da taj narod uvidi ko su i zašto se bore partizani, a zatim će se povući u Gornji Brišnik. Ovo iz razloga što je pravac Posušje—Tomislavgrad,[3] bilo cestom bilo preko Buškog Polja, najvjerovatniji za neprijateljski napad, a i zbog toga baš u Posušju ima mnogo neprijateljske snage. Da je bila ovdje čitava brigada, onda bi svakako ostavili u Rakitnom duže vremena jedan bataljon.

Sa ovim akcijama po našem mišljenju malo smo ošamutili neprijatelja, tako da iako je mislio preduzeti ofanzivu prema Duvnu, da je izvjesno vrijeme odložio.

U toku jučerašnjeg dana a i danas neprijateljski avioni (tromotorci) kruže stalno iznad Rakitnog i bombarduju.

3) Po naređenju Štaba IV Op. zone naš I bataljon dobio je zadatak da se prebaci sa Vagnja u Potočane.

4) Obavijestite nas da li se možemo nadati nekoj popuni za naše štabove bataljona, ili ćemo mi to sami uraditi sa kadrovima koje imamo. Najpotrebnije bi nam bilo kada bi nam poslali jednog dobrog zamjenika politkoma bataljona. Predlažemo da se za komandanta II bataljona odredi drug Dušan Filipović, dosadašnji zamjenik komandanta istog bataljona. Ostale zamjenike komandanata bataljona, ukoliko ih ne možemo dobiti iz neke druge brigade, odredićemo ih sami. (Nedostaje nam 2 zam. komandanta).

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom, Komandant,

Marko Jovićp v. r. *Ljubo Vučković,* v. r.

BROJ 348

izvještaj Štaba treCe nou divizije od 31**. siječnja** 1943**. vrhovnom Štabu nov i po jugoslavije o oslobođenju**
GORNJEG VAKUFA I O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE[1]

Naša dalmatinska[2] zauzela G. Vakuf, ustaše su intervenisale iz Bugojna, vođe se borbe, hercegovačka[3] sa bolnicom maršuje u pravcu nas, nalazi se na onu stranu prug/* mi ćemo se prebaciti na liniju Prozor—Sčit—Ravno sutra i prekosutra, izvesnim snagama moramo prihvatiti hercegovačku sa bolnicom. O razvoju dalje situacije javi ćemo.

31-1-43. *Pera*[5] v.r.

[3] Duvno.
[4] Ante Jurlin-Marko. Poginuo u Petoj neprijateljskoj ofenzivi 1943., kao komesar brigade.
[1] Original (rukopis, crnom olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/17, k. 14 A.
[2] Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu Treće NOU divizije.
[3] Deseta hercegovačka NOU brigada Treće NOU divizije.
[4] Misli se na željezničku prugu između Travnika 1 Donjeg Vakufa.
[5] Petar Cetković, komandant Treće NOU divizije.

BROJ 349

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 2. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD GORNJEG VAKUFA, RASPOREDU DIVIZIJE I KONCENTRACIJI NEPRIJATELJA U DONJEM VAKUFU, BUGOJNU I JAJCU[1]

STAB III DIVIZ.
2/II-1943 g.

VRH. [OVNOM] ŠTABU

Mi smo danas sa jednom brigadom[2] na prostoru Šćita; sa jednom[3] G. Vakuf—Makljen. Hercegovačka[4] nije još prispela. Talijani i četnici nisu još koncentrisali snage u Prozoru, ali se o tome priča. Imamo nameru da zatvorimo dolinu r. Rame, a u sadejstvu s I diviz. kad dođe da likvidiramo Prozor.[5]

Javite nam gde se ona datnas nalazi?[6]

Snage u Bugojnu i D. Vakufu su nešto pojačane iz Kupresa i Jajca. Traže još pojačanja.

Dalmatinska[7] juče (je odbila napad iz Bugojna s ciljem da povrate G. Vakuf uz gubitke od 60 ustaša. U borbama naročito se istakao III dalm. bataljon. Takođe naše jedinice[8] u borbama oko Jajca i na pruzi Turbe—D. Vakuf zarobile su 80 domobrana i 2. otic. Zaplenile su 80 pušaka, 10.000 met., 10 puškomitr. i drugi mater., porušile prugu Turbe —D. Vakuf. Neprijateljski gubici su 20 mrtvih i više ranjenh.

Pero[9], v. r.

[1] Original (rukopis, ćirilicom) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. Dr. 4/1, k. 752. Izvještaj je upućen radiogramom.
[2] Peta crnogorska NOU brigada.
[3] Prva dalmatinska NOU brigada.
[4] Deveta hercegovačka NOU brigada.
[5] Napad na Prozor izvršen je 15. veljače 1943. Vidi dok. br. 357, 433 i 435. Prva divizija nalazila se u centralnoj Bosni.
[6] Prva dalmatinska NOU brigada. Vidi dok. br. 348, 350 i 530.
[7] Borbu su vodile jedinice Desete hercegovačke NOU brigade.
[9] **Petar Četković.**

BROJ 350

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 2. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O NAPADU USTAŠA S PRAVCA BUGOJNA[1]

III DIVIZIJA
2/II

Ponovo ustaše napadaju iz Bugojna. Crnogorska[2] i Dalmatinska[3] vode žestoke borbe. To će nas omesti da danas pređemo na određenu teritoriju.[4]

Prva divizija[5] treba da se javi odmah.

BROJ 351

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 2. VELJAČE 1943. ŠTABU DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE O BORBAMA PROTIV USTAŠA[1]

TREĆA DIVIZIJA

Juče smo neprijatelja razbili u jačini od osam stotina ustaša sa velikim gubicima po njih.[2] U borbama istakao se komandant Trećeg bataljona Dalmatinske brigade[3] Petar Radević. Danas Tito se nalazi na prostoru Paloč—Makljen, Sava[4] Bojska—Zdrimci, Šegrt[5] Jagodić—Bojska.

Jučerašnju depešu slabo smo dešifrovali.

U Prozoru ima 600 Italijana utvrđenih.

Koncentracije četnika nema.

Imamo mnogo ranjenika i bolesnika. Mislimo ih prebaciti u Livno.

Pero[6] v. r.

[1] Original (rukopis, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 13/17, k. 14A. Izvješaj je upućen radiogamom Vrhovom štabu NOV i POJ.
[3] Peta crnogorska NOU brigada.
[3] Prva dalmatinska NOU brigada. Vidi dok. br. 348, 349 i 530.
[4] Treća NOU divizija trebalo je da se prebaci na sektor Prozora.
[5] Prva proleterska divizija.

[1] Original (rukopis, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 16/17, k. 14A. Vjerojatno je izvještajupućen Drugoj proleterskoj diviziji radiogramom 2. veljače 1943. godine što se vidi po događajima koji se spominju u dok. br. 350.
[2] Vidi dok. br. 349, 350 i 530.
[3] Prva dalmatinska NOU brigada.
[4] Sava Kovačević, komandant Pete crnogorske NOU brigade, poginuo 13. lipnja 1943. na Sutjesci kao komandant Treće NOU divizije.
[5] Vlado Šegrt, komandant Desete hercegovačke NOU brigade.
[6] Petar Cetković.

BROJ 352

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 4. VELJAČE 1943. ŠTABU TREĆE NOU DIVIZIJE DA JEDNU BRIGADU ORIJENTIRA PROZORSKOM KOTLINOM I OBAVJEŠTENJE O OPĆOJ SITUACIJI NA GLAVNIM PRAVCIMA NEPRIJATELJSKOG NASTUPANJA[1]

2.

TREĆOJ DIVIZIJI

Prebacite jednu brigadu do sela Kopčići—Rumboci.[2] Bolnicu nemojte slati u Livno, nego negdje blizu vas — naprimer u selo Zvirnjača.

Kod Ripča, kod Ključa, Podgrmeča i Korenice vode se ogorčene borbe sa velikim njemačkim, talijanskim, ustaškim i četničkim snagama. U bojevima učestvuje mnogobrojna avijacija.[3] Petrovac, Bihać i druga mjesta potpuno su srušena.

4. II. 1943. *Tito*

BROJ 353

izvještaj Štaba treće nou divizije od 5. veljače 1943. vrhovnom Štabu nov i po jugoslavije o brojnom smanjenju divizije i borbama ŠESTE istoCnobosanske brigade U ISTOČNOJ BOSNI[1]

STAB III DIVIZIJE

VRHOVNOM STABU NOV I POJ

Kroz dosadašnje borbe i usled bolesti naša divizija brojčano mngoo je smanjena. Hercegovačku[2] i Crnogorsku[3] nastojaćemo da popunimo iz Hercegovine. Naročito Dalmatinska brigada[4] mnogo je smanjena. Potrebno je da je popunimo. Neka nam Zona[5] pošalje 1000 boraca. Dalma-

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, Arhiva NOB, reg. br. 15/1, k. 14.

[2] Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu, koja se tada nalazila u rajonu Sćita (vidi dok. br. 354).

[3] Za podršku iz zraka, u prvoj fazi Četvrte neprijateljske ofenzive »Weiss I«, sudjelovalo je 12 eskadrila (tri njemačke, četiri NDH i oko pet talijanskih).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 20/17, k. 14A. Izvještaj je vjerojatno 5. veljače, upućen radiogramom Vrhovnom štabu NOV i POJ.

[J] Deseta hercegovačka NOU brigada.

[3] Peta crnogorska NOU brigada.

[4] Prva dalmatinska NOU brigada.

[‘] Odnosu, se na Četvrtu operativnu zonu.

tinska brigada[6] može ih primiti i osposobiti, jer ne izostaje iza drugih brigada. Javite nam jeste li sporazumni.

Javljaju nam iz Sarajeva da je VI brigada[7] zajedno sa Majevačkim i Fruškogorskim odredom vodila borbu sa četnicima na Majevici i da ih je razbila. Na Trebavi je razoružano preko 420 četnika. Tako je čitav taj kraj očišćen od tih bandita. Ostale su neke manje grupe. Brigada, pod pritiskom neprijatelja, povukla se u Sekoviće, a zatim je došla, zaijedno sa Majevičkim i Fruškogorskim odredom na Visoviću, iznad Mokrog.

Pero[8] v. r.

BROJ 354

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 6. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA PROTIV USTAŠA KOD BUGOJNA[1]

STAB III DIVIZIJE
Radiogram

VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ

Trećeg odbili ispad ustaša od strane Dalmatinske Brigade,[2] uz pomoć Crnogorske,[3] uz gubitke od oko 100 mrtvih i ranjenih po neprijatelja.[4] Dalmatinska se sada nalazi oko Šćita, Crnogorska oko Vakufa i Gračanice, Hercegovačka[5] zapadno od Vranića. Prikupljamo podatke za napad na Prozor. Ne znamo opštu situaciju.

Pero[6]

[6] Prva dalmatinska NOU brigada.
[7] Sesta istočnobosanska NOU brigada.
[7] Petar Cetković, komandant Treće NOU divizije.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 19/17, k. 14A. Izvještaj je upućen radiogramom vjerojatno 6. veljače 1943. god., što se može zaključiti po događajima kojii se spominju u dokumentu.
[2] Prva dalmatinska NOU brigada.
[3] Peta crnogorska NOU brigada.
* Borba je vodena kod Bugojna. Vidi dok. br. 349, 350 i 530.
[5] Deseta hercegovačka NOU brigada.
[6] Petar Cetković.

BROJ 355

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 15. VELJAČE 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI NA FRONTU PRVOG HRVATSKOG I PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA[1]

Drugu Veljku,

Izvesti druga Starog u sledećem:

1) Situacija na sektoru Ključ—Bravsko—Petrovac bez naročitih promena. Neprijatelj ne pokušava neke naročite napade prema Oštrelju, već »pipa« nešto prema Drinićima. Njegove glavne snage rokirane su na Bravsko. U Petrovcu su slabiji delovi. Saobraćaj na cesti Bihać—Petrovac npr. održava.

Jedinice Bos. korpusa drže položaje Drinići—Kolunić, prema Petrovcu.

Pre tri dana, baš onim pravcem gde sam ti govorio da će pokušati da izmanevruju Oštrelj, nepr. — Nemci prešli su greben kod Ajzer Jezera,[2] [izbili] na selo Očijevo (stazom) i iznenadili selo, gde su poklali oko 200 seljaka. Na tom pravcu bila je XVI brigada, kao i Bihaćki bataljon[...]

2) Po sadašnjim obaveštenjima, primljenim od Ljubiše,[3] četnici su ušli u D. Lapac juče, izgleda, po podne. Ličke jedinice su se slabo snašle. Tamo ne poznajem dovoljno situaciju, jer su izveštaji kratki, retki i nepotpuni, ali sam naredio Štabu VI divizije (Manoli), preko Štaba VII u Lapačkoj Kotlini opkole i unište. To se može lako uraditi ako bude divizije, da odmah te bande preseku negde između Srba i Lapca i da ih iole inicijative, energičnosti i snalaženja tamošnjih naših jedinica. Čudi me uopšte kako su Ličani (VI div.) mogli dozvoliti da četnici preko Srba naprave onakav brz prodor — čak do Lapca. Napomeni drugu Starom da je neophodo — putem radio-veze — narediti VI diviziji (Manoli) da odmah pristupi uništenju ove četničke bande, koja je prodrla izgleda na jeftin način u Lapac.

3) Situacija na Grahovu, posle odbijanja četničkih napada, povoljna je. Naši drže svoje stare položaje: Derala—Stožišta — iznad same Strmice. X krajiška izgleda da se je dobro držala u posljednjim borbama i odbila četničke napade prema Grahovu.

4) Na pravcu Sinj—Vaganj nema nikakvih prcmena. Tamo ćemo od dosadašnje Kamešničke čete formirati 1 bataljon, da zatvara pravac Sinj—Vaganj, pošto dalmatinske brigade su u pokretu ka južnoj Dalmaciji — prema Ljubuškom, Vrgorcu i Širokom Brijegu. Ove su snage još u fazi koncentracije prema navedenim objektima. Ovo možeš videti iz priložene zapovesti Štaba Dalmat. divizije,[4] koja ima neke nedostatke —

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 8.
* Na geografskoj karti piše: Ajznara Bunar.
[5] Ljubiša Urošević.
[4] Vidi dok. br. 68.

zbog »zadržavanja« jedinica na nekim »linijama«. To ćemo već ispraviti. Ne kočiti ofanz. duh k-ta, ni trupe. Ako postoji [povoljna] situacija za dublje prodore — zašto je ne iskoristiti?

Ova Dalmat. divizija je slabog naoružanja, i zaista je treba pomoći, ako se nešto dobije bar u Prozoru. Kao što već znaš u Imotskom ni jedne puške! Ustaši su se planski i u redu, sačuvavši sve svoje snage, povukli iz Imotskog, zapalivši veći broj magacina.

Stanje naoružanja i opreme Dalmat. divizije vidi se iz priloženog pregleda, kojeg su nam dostavili.[5]

5) Pošto sa rokiranjem Dalmat. divizije u južnu Dalmaciju ostaje prostor Duvno—Šujica—Livno bez naših snaga, razume se, posle odlaska VII divizije kao opšte zaštitnice, mi ćemo — ovde u Livnu — ostaviti Bihaćki bataljon. Ali to je nedovoljno. Tražićemo od Korpusa[6] da ovamo uputi nešto jače snage, naročito prema Kupresu — koji se mora budno čuvati, jer je IX kr. brigada mlada i slabo naoružana jedinica i neće moći izdržati jedan eventualni jači pritisak od Kupresa ka Šujici i dalje. Moraju se čuvati leđa Dalmat. diviziji, da može nesmetano da čisti južnu Dalmaciju. Ja ću, već, ovo predočiti Štabu korpusa i izdati im potrebne direktive za Kupres.

6) Jakić[7] sa Brigadom pošao [je] juče za Pidriš—G. Vakuf. Ja sam mu dao konkretan zadatak da zatvori pravac G. Vakuf—Makljen i pravac dolinom Vrbasa, ka selu Mejniku.

Na njeno mesto već je stigla VIII hrvat, brigada, a pošto danas stiže u Glamoč. Polje VII brigada, to će ona smeniti VIII brigadu, koja će smeniti Jakića, da bi isti mogao krenuti za svoju diviziju.

Naredio sam Jakiću da održava vezu sa vama preko Sćita.

7) Sa ranjenicima teško ide sa transportom, jer nam se stalno kvare ovi automobili. Najzad, puno smo zauzeti evakuacijom Imotskog. Ipak ide, ali dosta sporo. Sada smo naredili da ona 2 autobusa i 2 laka kamiona budu na raspoloženju Dr Gojku[8] za ranjenike, a teški — veliki autobus — za evakuaciju iz Imotskog. Neophodno su nam potrebni kamioni koji su kod Vas za najkraće vreme, za prevoz ranjenika. Najveći deo ranjenika još je u Glamočkom Polju. Zato nam treba za prebacivanje u Livanjsko i Duvanjsko Polje, odnosno sela duž ove komunikacije, što više automobila. Ti ovo iznesi drugu Starom.

Sto se tiče organizacije ešelona ranjenika, sve je dobro organizovano i svi ešeloni imaju sve što im treba: rukovodstvo, sanit. osoblje, ekonomat, sanitet, materijal itd. To će ići brzo, samo da ih pokrenemo bržim sredstvom.

8) Poslao sam eksploziv, i to: prvi put 40 kg., a drugi put 7 sanduka sa štapinom i kapislama. Kad, i u kakvom stanju su stigli ovi transporti eksploziva? Odmah uputi I diviziji eksploziv za njen zadatak. Eksploziva biće još iz Imotskog. Tamo je, po neproverenim podacima,

[5] Vidi dok. br. 63.
* Odnosi se na Prvi bosanski NOU korpus.
[7] Velimir Jakić, tada komandant Treće proleterske (sandžačke) brigade.
* Dr Gojko Nikoliš.

nađeno oko 1500 kg. Ja ću to proveriti i sve hitno uputiti čelnim divizijama. Mislim da je II diviz. uzela za sebe. To proveri radio-vezom.

9) Haubički divizion, kompletan, uputio sam Vam pre tri dana. I on je već tamo.

Potrebno je radio-vezom:

a) Dati dalju direktivu Dalmatinskoj diviziji[9] u vezi zadataka i dejstva I, II i III naše divizije, tj. angažovanje prema donjem toku Neretve, ka Vrgorcu i Ljubuškom.

b) Štabu korpusa — da bude aktivniji na cestama: Petrovac—Bihać i Petrovac—Ključ kao i s. Most—Krupa, kuda nepr. saobraća.

c) Glavnom štabu Hrvatske — da pristupi hitnom i neodložnom uništavanju ove četničke grupe koja se je probila do Lapca.

P. S. Za Dalmaciju obrazovali smo Štab Grupe dalmat. partizanskih odreda,[10] sa komandatom drugom Milićem.[11] On je već pošao na dužnost.

Mobilizacija u Dalmaciji ide dobro.

Obrazovah smo etapne — prihvatne — stanice za ishranu: Duvno i Ravno, a takođe ćemo je obrazovati i u Šćitu.

Onaj kamion te je išao sa drugom Crnim još nismo izvukli iz snega. Poduzeli smo sve da ga izvučemo što pre.

S drug. pozdravom

S. F. — S. N.!

15/11 u
10 čas. *Terzić*[12] v.r.

Odmah o svemu izvesti druga Starog.[13]

BROJ 356

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 16. VELJAČE 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI NA SEKTORIMA PRVOG BOSANSKOG NOU KORPUSA I ČETVRTE OPERATIVNE ZONE I PRIJEDLOG DA PRAVAC KRETANJA GLAVNE OPERATIVNE GRUPE BUDE ISTOČNO OD NERETVE[1]

VRHOVNOM KOMANDANTU,

Druže Stari,

Situacija ovamo je sledeća:

1) **Sektor Sinj—Vaganj:** nema promana. Ovde nije zapažena nikakva aktivnost neprijatelja. Na **Vagnju** smo formirali jedan bataljon[2] od bivše

[9] Deveta divizija.
[10] Vidi dok. br. 66 i 98.
[11] Maks Baće.
[12] Velimir Terzić.
[13] Vrhovni komandant Tito.
[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/2, k. 8.
[2] Vidi dok. br. 102.

Kamešničke čete, tako da smo sad oslobodili sve tri dalmatinske brigade raznih položaja i punktova. Sada je Dalmatinska divizija mobilna jedinica, spremna za akcije.

2) **Sektor Grahovo** — takođe nema nekih promena. Tamo čvrsto drži svoje položaje X krajiška brigada. U Strmici je minimalna četnička posada. Glavne četničke snage pošle su u ofanzivu prema Srbu, koji su zauzeli pre tri dana. Nisu zauzeli Lapac, kao što sam Vas izvestio u prošlom izveštaju. Mene su pogrešno izvestili. Sada se već dva dana vode žestoke borbe između Srba i Lapca. Četnici i Talijani pokušavaju prodor od Mazina ka Lapcu sa jednom kolonom, dok je ova kolona od Srba čisto četnička — u jačini od 1200—1500 boraca. Ne znam dalje rezultate borbe. Tamo se od naših snaga nalazi VI divizija sa jednim odredom. Vjerujem da će ih odbaciti i potući. Juče im je kod Mazina jedna brigada VI divizije zarobila bojnu komoru od 100 konja — sa municijom. Tamo — prema Srbu i Martin Brodu — nalazila se je do sada XVI brigada. Ova jedinica, izgleda, nije bila angažovana u ovim borbama sa četnicima. Ovo je brigada VII divizije i, obzirom na zadatak ove divizije, naredio sam da se rokira prema Glamoču, kako bi preuzela oko Kupresa novi zadatak.

3) **VII hrvatska divizija** jednom brigadom nalazi se na prostoru Zanoglina—Ravno, a jednom u Glamočkom Polju.

Danas sam naredio da se prekosutra, 18. II., u zoru prebaci brigada VII divizije sa prostora Zanogline—Ravno, na sektor G. Vakuf, da smeni Jakićevu brigadu, a na mesto ove brigade odmah dolazi ona Jakšićeva brigada iz Glamočkog Polja. Cim pristigne XVI brigada ove VII divizije, odmah ću rokirati i drugu njenu brigadu na sektoru G. Vakuf, sa Štabom divizije, dok ću XVI brigadu zadržati prema Kupresu sve dok '-'se ne formira kolona ranjenika, odnosno dok začelje ove kolone ne prođe Ravno.

Naročito napominjem da je ova VII divizija neverovatno zamorena — već je 30 dana u neprekidnim borbama. Zato činimo sve da se bar malo odmori i predahne posle toliko teških neprekidnih borbi.

Ova divizija je mobilisala sve sposobno boračko ljudstvo iz sastava izbeglica sa Banije, tako da sada broji 3000 boraca...

4) Sektor Bos. korpusa: Petrovac—Grmeč—Ključ. Prema Oštrelju i Drinićima neprijatelj pokušava već dva dana sa napadima, koji nisu osobito žestoki. Verovatno je da neprijatelj ovde vrši demonstrativne napade, dok grupiše jače snage na sektoru Bravsko—Ključ. Po znacima ovog grupisanja može se pretpostaviti da nepr. pokušava sa jednim prodorom prema Vrbljanima i dalje ka Mliništu. Ja sam preporučio Štabu korpusa da budno pazi na ovaj pravac koji je za nas veoma osetljiv i vrlo važan. Svakako da bi nepr. trebao da ovu akciju koordinira sa jačim ispadom iz Jajca u pravcu Mrkonjića — odnosno prema Sipovu. Naročito Vam ističem slabu odnosno nikakvu, obaveštajnu i izviđačku delatnost jedinica Bos. korpusa. Zato sam i ja u priličnoj neizvesnasti o stanju i namerama neprijatelja na ovom sektoru. Na ovo sam skrenuo **pažnju** Štabu korpusa.

Prema izvesnim neproverenim podacima, izvesne nemačke snage sa ovoga sektora povukle su se ka Bihaću. Ovo su podaci primljeni od seljaka iz okoline Petrovca.

Mobilizacija krajiških jedinica [u pogledu] novih boraca teče veoma povoljno. VI grmečka brigada, koja je ostala u Grmeču, već broji 2000 boraca. U Glamočkom Polju formira se XI krajiška brigada, a od Bihaćkog bataljona formiraćemo XII krajišku brigadu, pošto ovaj bataljon broji već preko 600 boraca. Takođe se na sektoru oko Kupresa — rejon IX kraj. brigade, može mobilisati još 1000 boraca koji čekaju puške. Na sektoru Grahovo—Livno—Kupres formira se nova krajiška divizija.

Namera Štaba korpusa da na području Centralne Bosne prebaci još jednu brigadu i tamo formira diviziju, vršeći opštu mobilizaciju tamošnjeg ljudstva — mislim da je potpuno pravilna i odgovara situaciji. **I** kod Krajišnika se izrazito oseća velik nedostatak pušaka.

5) **Sektor Dalmatinske divizije.**[3] Kao što Vam je poznato, ova divizija već je grupisana u južnoj Dalmaciji. Mobilizacija novo-pridošlih boraca teče veoma povoljno. Već jedna dalmatinska brigada ima 1600 boraca,[4] ali 1/2 bez pušaka. Skoro isti slučaj je i kod ostalih brigada. Štabovi kod ovih brigada su određeni;[5] to su vrlo dobri kadrovi — iz naših starih brigada. Ova divizija sada ima sva kompletna rukovodstva. Veliki je nedostatak oružja kod ove divizije.

6) **O Imotskom** i **zadobivenom plenu.** Pre svega, izveštaj Štaba **II** divizije o plenu u Imotskom je skroz netačan i nerealan.[6] Sasvim je drugo stanje u pogledu piena nego ono što nam ga je pretstavio Štab divizije. Tako, na primer, za brašno: umesto 20 vagona — ustvari nije bilo ni 2 vagona itd. Nije ovo prvi put da Štab II divizije podnosi posle nerelane i netačne izveštaje. To se je desilo i posle Livna i posle akcija ka Kninu.

Mi smo na bazi njihovog izveštaja iz Imotskog stvarali plan raspodele tih namirnica, ali, pošto smo bili obmanuti — mi smo obmanuli druge, na primer: izbeglice.

Smatram da je neophodno potrebno da se skrene pažnja Štabu II divizije na ovakvo nerealno prikazivanje jedne situacije, koje može imati vrlo štetnih posledica. Najzad, to je vojnički i politički skroz pogrešno i pretstavlja još težu i zamašniju grešku kada se to svesno radi.

Najzad, podela plena bila je nepravilna od strane Štaba II divizije u odnosu na dalmatinske brigade, koje su učestvovale u ovim operacijama. Ni tu Štab II divizije nije postupio kako treba.

To malo živežnih namirnica — nešto kukuruza i brašna — jedva ako nam bude da prehranimo na prolazu ranjenike i prolazeće jedinice ovim pravcem.

Sav plen, uglavnom, sastoji se u duvanu i nafti (benzina nema), koji se izvlači ka Duvnu.

[3] Deveta divizija.

[1] Vjerojatno se misli na Četvrtu dalmatinsku brigadu, čije je brojno stanje bilo najveće u Devetoj diviziji (preko 1000 boraca).

[5] Vidi dok. br. 62.

[6] Vidi dok, br. 357.

7) **O ranjenicima.** Iz priloženog pregleda vidi se raspored ranjenika i njihov sastav.[7] U toku sutrašnjeg dana nastojaćemo da prebacimo i ostatak iz Glamočkog Polja u Livanjsko Polje.

Vi ćete nas izvestiti o daljem pravcu i času pokreta ranjenika iz Duvanjskog Polja prema Prozoru.

Problem ranjenika, naročito teških, težak je i velik, ali vjerujem da ćemo ga uspešno savladati. Treba ispitati mogućnost i uslove smeštaja izvesnog broja teških ranjenika na prostoru Prozor—Ostrožac — razume se u jednoj povoljnoj taktičkoj situaciji.

8) Organizacija marša dalje — istočno od pruge.

Ovde sam hteo da Vam napomenem sledeće:

— Marš treba organizovati u tri kolone, na tri pravca. (Ovde ne računam onu diviziju koja skreće ka severnoj Hercegovini — bilo između Prenja i Veleža, bilo između Prenja i Crvnja.)

Ove tri kolone treba da idu sledećim pravcima, i to:

1) Konjic—Jošanica—Boračko Jezero—Glavatičevo—Biskup—Janjina—Zivanj—Uzriječje—Sela—Ulog ;

2) Konjic—Špiljani—Kašići—Crkvine—Zabrđani—Doljani—Ocrkavlje—Ljubuča—Hotovlje—Obalj ;

3) Podorašac—Džepi—Vrpolje—Jasenova Glava—Koprivna Strana—Pričepak—Polje—Lokva—Turisova Voda—Barni Do—Okruglica—Bjelemići—Gradelina—Svijenča—Polje—Bojići—Daganj—Golubići—Kuta (Kutski Grad)-—Vlaholje.

Prvim pravcem išla bi glavna kolona. Drugim pravcem išla bi I divizija, bez jedne brigade, a trećim pravcem išla bi jedna brigada I divizije.

Kolona upućena prvim pravcem, likvidira Ulog, tj. ovladava prelazom i seče vezu sa Kifinim Selom, odnosno Nevesinjem. Čim pređe Ulog, upućuje jednu brigadu pravcem: Jelen Potok—Konjske Vode—dolina Gvozd Potoka,[8] ka Jeleču i Rataju, sa zadatkom da preseče vezu Kalinovik—Foča, postavljajući jake zasede na Vratio Karauli i kod sela Ocrkavlja na Bistrici. Ostalim snagama nadire ka Kalinoviku, istočno od ceste Ulog—Kalinovik, obuhvatajući Kalinovičku kotlinu sa istoka.

Srednja kolona, izbijanjem na Obalj pre nego izbije glavna kod Uloga, seče vezu Kalinovik—Ulog, a zatim se rokira prema Kalinoviku sa juga i jugozapada. Leva severna kolona (1 brigada), pošto izbije oko sela Golubići i Kute, hita prema selu Vlaholju i dalje prema Mosorovićima, da na basamacima kod ovog sela preseće vezu Kalinovika sa Trnovom. Na taj način Kalinovički četnički garnizon bio bi opkoljen sa svih strana. Posle ovog odmah bi se prešlo na stezanje obruča i brzu likvidaciju. U ovakvoj kombinaciji manevra ne bi mogli umaći iz Kalinovika.

Marš na ova tri pravca, do linije Ulog—Obalj—selo Golubići, trajao bi dva dana. Ova tri paralelna pravca, ka istom cilju, omogućavaju veću brzinu pokreta i udobnost trupa, a sem toga su dosta blizu jedan dru-

[7] Ovaj pregled Redakcija nije uspjela pronaći.
[8] Vjerojatno: Govza potok.

gom, te se time lakše održava veza između naporednih kolona, sadejstvo i koordinacija u radu.

Svakako da bi krilne kolone imale svoje jače pobočnice, a napred, svaka kolona — daljne izviđačke čete.

Ja Vam iznosim ovu kombinaciju marša, kao jednu od korisnih. Vodio sam računa o terenskim uslovima i o dužinama — dubinama pojedinih kolona i njihovim zadacima.

Još kad bi se obezbedilo blagovremeno izbijanje jedinica VI brigade[9] na prostor: Trnovo—Dobro Polje, ovaj manevar morao bi dati najveće rezultate.[10]

Sa Vama nemamo telefonsku vezu, zato nam je teško održavanje veza sa Vama Kurirska veza je spora i neredovna.

Onu radio-stanicu koju su zaplenili Krajišnici, ne dajemo po predlogu Štaba korpusa; odobrili smo da se dodeli onoj brigadi (I kr. br.) koja je pošla u Centralnu Bosnu. Verujem da ćete se Vi sa ovim složiti.

Iz Hrvatske nemamo nikakvih naročitih podataka.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

16/11 — u 24 č. *Terzić*[11] v. r.

BROJ 357

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 18. VELJAČE 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O OSLOBOĐENJU PROZORA[1]

Š T A B
III UDARNE DIVIZIJE
N-O-V-J.
Op. Br. 21
18-11-1943 g.
u 15.15 č.

Izvještaj o zauzeću Prozora.

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILAČKE
VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Shodno naređenju Vrhovnog štaba Divizija je u duhu opšteg zadatka grupisala snage i sredstva za izvršenje napada i zauzeće Prozora.[2]

[9] Sesta istočnobosanska NOU brigada.
[10] Prijedlog za organiziranje marša istočno od Neretve nije usvojen, jer je Vrhovni komandant već bio razradio plan za prodor Glavne operativne grupe kroz Hercegovinu.
[11] Velimir Terzić.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 3/1, k. 752.
[2] Vidi dok. br. 349, 433 i 435.

Napad je izvršen 15-og februara o. g. sa tri kolone:

Desna kolona: Dalmatinska brigada[3] napadala je opštim pravcem: Gradina—Mlake—Džamija (zapadna) sa zadatkom upada i zauzimanja varoši do r. Prozorčice, a zatim da produži napad i čišćenje preko Borovnice u pravcu s. Luga.

Srednja kolona: Crnogorska brigada[4] napadala je opštim pravcem: Makljen—s. Gmić—Prozor sa zadatkom upada i ovlađivanja centrom varoši.

Lijeva kolona: Hercegovačka brigada[5] napadala je opštim pravcem: istočne kuće s. Naukovići—Prozor (Kula) sa zadatkom da po zauzimanju Prozora produži energično paralelno i frontalno gonjenje neprijatelja dolinom r. Rame do njenog potpunog uništenja.

U cilju pripreme i potpomaganja u izvršenju ovoga napada Diviziji je stavljen na raspoloženje jedan haubički divizion — svega 7 haubica. Radi izvršenja svog zadatka divizion se plasirao u blizini puta Šćit——Prozor sjeverno od Gradine (k. 1057) sa zadatkom da u toku 15 februara poduzme potrebna artiljeriska izviđanja i osmatranja radi uzimanja što točnijih elemenata za izvršenje pripreme rada. Na ovo je naročito obraćena pažnja što se obzirom na potrebu proizvođenja i iznenađenja nije mogla u toku dana vršiti korektura gađanja.

Napad je počeo tačno u 21 čas artiljeriskom pripremom koja je za prvih 15 minuta koncentrisala svoju vatru na prostoriju Musala[6] u cilju neutralisanja neprijateljske artiljerije, a po završetku ovoga daljih 15 minuta prenijela je vatru na centar grada.

Pod zaštitom artiljeriske vatre brigade su krenule u napad. Neprijatelj je reagirao najsnažnijom vatrom kako artiljeriskom, tako i iz svih teških pješadiskih oruđa. Raspolažući odličnom fortifikaciskom organizacijom oko cijeloga grada i ranije izvršenim reperisanjima neposredne okoline, njegova vatra je bila organizovana i snažna tako da na frontu sviju brigada nije bilo nijednoga dijela prostorije koja nije bila tučena najsnažnijom vatrom. Ova vatra ipak se najjače ispoljila u početku napada na frontu Dalmatinske brigade, čiji su bataljoni prvog borbenog reda, bez obzira na prepreke i gubitke, vršili juriš na neprijateljske bunkere i svima raspoloživim sredstvima sjekli i rušili prepreke u međuprostorima otvarajući na taj način put za prolaz pozađnjih dijelova. Poslije žestoke borbe oko 23 časa 2 i 3 bataljon ove Brigade zauzeli su na juriš 8 bunkera oko s. Paljike i na taj način približili se neposredno varoši. Oko 24 časa dijelovi ovih bataljona izbili su na ivicu grada.

Na frontu Crnogorske i Hercegovačke brigade neprijatelj je snažnom i dobro organizovanom artiljeriskom i minobacačkom vatrom uspio da ukoči napad naših jedinica. Ovome je mnogo doprinijela i konfiguracija terena na frontu ovih brigada, pošto je zemljište na ovim otsjecima, a naročito na otsjeku kojim je napadala Crnogorska brigada brisano i

[3] Prva dalmatinska NOU brigada.
[4] Peta crnogorska NOU brigada.
[5] Deseta hercegovačka NOU brigada.
[5] Odnosi se na dio predgrađa u Prozoru.

omogućavalo svestranu upotrebu vatre od strane neprijatelja. I pored ovoga jedinice ovih dviju brigada uspjele su da likvidiraju po jedan bunker i da ih zapale, ali u svom daljem napadu nijesu uspjele, tako da su štabovi ovih brigada bili prisiljeni da pred zoru povuku svoje istaknute dijelove na polazne položaje.

Štab Dalmatinske brigade saznavši za ovo povlačenje naredio je da se istaknuti dijelovi koji su doprli do na ivicu varoši povuku i posjednu zauzete bunkere, a ostali da se vrate na polazne položaje. Da ovi dijelovi ne bi bili u toku sljedećeg dana tučeni od neprijateljske artiljeriske vatre, štab Divizije odmah po prijemu izvještaja od Dalmatinske brigade naredio je da se i ovi dijelovi povuku iz bunkera s tim da prethodno iste isprazne i odnesu sav materijal koji se u njemu nalazio, a zatim spale ili poruše. Ovi dijelovi povukli su se iz bunkera, ali-nijesu imali vremena da iz njih iznesu materijal jer je neprijatelj odmah u zoru počeo na njih dejstvovati jakom artiljeriskom vatrom.

Na taj način napad izvršen noću 15/16 februara nije uspio, o čemu je odmah izviješten Vrhovni štab, koji nam je na osnovu toga kao pojačanje za napad sljedeće noći odredio dva bataljona Krajišnika[7] iz I proleterske divizije, ojačavši ih sa protivkolskim topovima i bacačima.

Napad je otpočeo noću u 23 časa poslije artiljeriske pripreme koja je trajala pola sata. Plan za napad ostao je isti kao i za prethodni dan. Da bi se ojačalo dejstvo brigada i likvidirali bunkeri bilo je predviđeno da se jedna haubička baterija upotrebi kao prateća, s tim da dejstvuje iz streljačkog stroja.

U energičkom i silovitom napadu jedinice prvog borbenog reda svih triju brigada uspjele su da na juriš zauzmu bunkere, unište njihovu posadu i da se probiju kroz međuprostore i upadnu u varoš, tako da je do 1 sat 17 ov. m. veći dio snaga pojedinih brigada bio u varoši i istu posjeo. Pri ovome se naročito istakao 4 i 3 bataljon V crnogorske brigade koji su pod vještim rukovodstvom svojih štabova izmanevrisali najjača neprijateljska utvrđenja i dubljim zaobilaženjem uspjeli da se probiju i da prvi od svih jedinica budu u varoši.

Haubička baterija predviđena kao prateća i koja je trebala da dejstvuje iz streljačkog stroja na putu Prozor—Šćit nije iskorišćena onako kako se predviđalo. Ovo iz razloga što se uslijed svoje vrlo slabe pokretljivosti mogla upotrebiti jedino na putu, dok su međutim bataljoni kojima je ona trebala sadejstvovati i uništavati bunkere na pravcu njihovog dejstva uspjeh da izmanevrišu neprijateljske bunkere i da se dubokim zaobilaženjem prebace na ivicu varoši, čime su se potpuno odijelili od artiljerije koja je ostala sama pred vratima Prozora nemajući nikakve veze sa svojom pješadijom, a izložena najjačem dejstvu neprijateljskih minobacača i mitraljeza koji su dejstvovali iz bunkera sa obje strane puta i koji su ostali nezauzeti. Uslijed kiše i pomrčine bilo je skoro onemogućeno dejstvo na neprijateljske bunkere jer je nišanjenje bilo jako otežano pa je zbog toga postojala mogućnost da uslijed prebacivanja može dejstvovati i na svoje dijelove. Od bunkera koji su se vidjeh, tj.

[7] Treća krajiška NOU brigada.

čije su se siluete jedva nazirale bila su svega dva, dok se svi ostali kojih je bilo mnogo nijesu mogli uopšte vidjeti. Mogućnost probijanja kroz neprijateljsku vatru i prepreku na putu, koja je bila tučena od strane neprijateljskih mitraljeza, bila je vrlo mala te tako je haubica ostala pred vratima Prozora neiskorišćena. U zoru preduzeto je dejstvo na zaostale nepr. bunkere na ulazu u varoš koji su se poslije kratkog vremena predah.

Na ovaj način zauzeta je varoš Prozor. Hercegovačka brigada odmah po ovome produžila je svoje dejstvo i gonjenje neprijatelja dolinom r. Rame i uspjela da uništi najveći dio neprijateljskih otstupajućih snaga, oko 500 uz pomoć 2 naša bataljona upućena u zasjedu kod Kleka.

Pri ovoj akciji napada na Prozor neprijatelj je imao preko 800 mrtvih vojnika. Zaplijenjeno je: 4 haubice 100 mm., 2 protivkolska topa 47 mm., 4 bacača mina 81 mm., 12 mitraljeza, oko 25 puškomitraljeza, oko 500 pušaka, 15 lakih tenkova, 1 traktor, 2 autokarete, 10 kamiona, 2 motocikla, 2 radio stanice, 3 vagona haubičke municije, 1000 zrna za topove 47 mm., oko 300 sanduka puščane municije, 250 sanduka minobacačke municije, 50 sanduka ručnih bombi. Pored toga je zaplijenjeno 4 vagona brašna većinom pšeničnog i 3—4 vagona raznih životnih namirnica.

Naši gubici bili su: 23 mrtva, 39 teže ranjenih i 78 lakše ranjenih.

Naše jedinice produžile su dalje gonjenje neprijatelja u dolini r. Neretve i uništavanje manjih grupica i pojedinica izbjeglih iz Prozora. One večeras preduzimaju blokiranje i uništenje neprijateljskih posada u varoši Ostrošcu i Rami.[8]

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za Stab
Komandant
Pero Četković v. r.

[8] Ramu su oslobodile 20. veljače jedinice Desete hercegovačke NOU brigade, a u Ostrožac su ušle 18. veljače jedinice Pete crnogorske NOU brigade. Vidi dok. br. 358.

BROJ 358

IZVJEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19. VELJAČE 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O DEJSTVIMA TREĆE NOU DIVIZIJE POSLIJE OSLOBOĐENJA PROZORA I O RAZMJEŠTAJU EVAKUIRANOG PLIJENA[1]

dana 19 februara 1943 god.
časova

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Drugu Starom,[2]

Prema dogovoru s Vama na sastanku od 17. o. m. učinio sam sleđeće:

1. — Sandžačku brigadu uputio sam preko Solakove Kule na Ivan Sedlo.

2. — III Diviziji naredio sam da sa Hercegovačkom[3] produži u pravcu Rame i oslobodi ovu raskrsnicu od talijanskih snaga. Ova brigada noćas je vršila napad na Ramu. O rezultatima još nisam obavešten. Sa V Crnogorskom brigadom da napadne Ostrožac, što je ova i učinila. Jutros sam izvešten da je ušla u Ostrožac bez otpora. Talijanska posada iz Ostrožca pobegla je u pravcu Konjica.

Ove dve brigade čim se sastanu sa II Divizijom organizovaće pokret i napad na Konjic.

U rejonu Prozora ostala je Dalmatinska brigada,[4] da posluži kao rezerva za pravac Bugojno—Gornji Vakuf—Prozor.

3. — Plen iz Prozora evakuisan je, i to: artileriska municija smeštena je u nekoliko zgrada na 3 km od Prozora u pravcu Šćita. Tu je bilo najpodesnije mesto za njen smještaj, obzirom da su ove kuće pristupačne motornim i kolskim vozilima, a dobro zaklonjene.

Namirnice su prebačene u crkvu i župnikovu kuću. Za nju je određen kao nadzornik jedan drug iz Pratećeg bataljona.[5]

Pešadiska municija smeštena je u nekoliko kuća, na kilometar od Prozora. Nju smo prevukli još u toku prve noći, a juče sam postavio kapetana Ceranića da sredi, prebroji i primi municiju i oružje koje se prikuplja po bunkerima.[6] Odredio sam mu i četiri druga za magacionere i pomoćnike.

Benzin sam smestio na izlazu iz Prozora, u jednu kuću blizu pećine, koja je dosta zaštićena od bombardovanja i postavio sam za magacionera jednog druga iz Pratećeg bataljona.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg br. 17/2, k. 8. Izvještaj je pisao Pavle Hić na papiru sa odštampanim zaglavljem četvrtastog pečata Vrhovnog štaba.

[2] Vrhovnom komandantu NOV i POJ Titu.

[3] Odnosi se na Desetu hercegovačku NOU brigadu Treće NOU divizije.

[4] Prva dalmatinska NOU brigada Treće NOU divizije.

[5] Odnosi se na Prateći bataljon Vrhovnog štaba NOV i POJ.

[a] Vidi dokument zaveden u Arhivu VH, reg. br. 3/2—3, k. 13.

Zbog i mekinje smestio sam takođe u odvojenu zgradu i postavio jednog druga za magacionera.

4. — Za evakuaciju plena iz Prozora preduzeo sam sledeće mere: Uputio sam Štabu III Krajiške, VIII Banijske i I Dalmatinske brigade naređenje da mobilišu što veći broj tovarnih konja i kola. Od mobil'ilisane tovarne stoke i kola da svaka brigada formira po jedan ešalon komore, pod komandom drugova iz njihovih brigada i sprovedu ih u Prozor 20 februara u 17 časova, kako bismo pomoću njih mogli da izvršimo evakuaciju suvim do Rame. Naravno, ovo ćemo preduzeti samo u tom slučaju ako naši zauzmu Ramu.

5. — Što se tiče evakuacije namirnica, municije i bolnice, ja sam to ovako zamišljao:

Hranu, artilerisku municiju i pešadisku municiju da prenesem mobilisanim tovarnim konjima i kolima do železničke stanice Rama. Ovde utovariti na voz i vozom prebaciti do Konjica, a od Konjica dalje opet mobilisanom komorom do mesta gde ćemo je smestiti za duže vreme. Sva municija je u sanducima, a hrana u džakovima, tako da seljak neće moći ništa da ukrade; kao druga sigurnost bili bi partizanski provodnici, kojima ćemo mi objasniti prethodno njihov zadatak.

Za bolnice smatram da treba koristiti sve kamione do Rame, vozom od Rame do Konjica, autobosima i kamionima dalje.

U tom smislu, dogovorio sam se sa Perom[7] da osposobi drum i od raspoloživih lokomotiva i vagona formira 3—4 železnička transporta. Bilo bi dobro da uputimo druga Volođu[8] sa pionirskom četom u Ramu, da na toj raskrsnici organizuje saobraćaj u tom smislu, a u isto vreme da se nađe tu za rušenje mostova na Neretvi, kao i da uspostavi telefonsku vezu sa našim jedinicama i Prozorom.

6. — Trebalo bi narediti drugu doktoru Gojku da pošalje jednu zdravstvenu ekipu u rejon Šćita da pripremi smještaj u s. Rumboci, Jaklići i Ripci za jedan ešalon.

7. — Smatram da bismo pomoću kamiona mogli prevoziti samo teške ranjenike od Duvna do Prozora (Rumboci). Ako budemo prevozili i lake ranjenike, to bi išlo dosta sporo, a zatim naši kamioni bi se dosta iskvarili prevoženjem preko planine po teškom putu. Zato bi trebalo da se naredi Terziću[9] da se stave svi kamioni na raspoloženje drugu doktoru Gojku[10] za prevoz ranjenika na nosila do prostorije Rumboci—Prozor, a odatle bismo mi organizovali dalji transport. Laki ranjenici i bolesnici [.. .J[11]

[7] Petar Cetković, komandant Treće NOU divizije.
[8] Vladimir Smirnov.
[9] Velimir Terzić.
[10] Dr Gojko Nikoliš.
[11] Kraj dokumenta nije sačuvan.

BROJ 359

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 21. VELJAČE 1943. POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA DA ISPITA SITUACIJU NA PRAVCU BUGOJNO—GORNJI VAKUF I HITNO DOSTAVI O TOME IZVJEŠTAJ[1]

Druže Veljko,[2]

Uputi se smesta nekim mot. vozilom na Makljen i vidi u čemu je stvar kada neprijatelj deluje tako snažnom art. vatrom.[3] Dalm. brigada[4] neka bude spremna da ide na pomoć Jakšiću.[5] Isto tako i Kraj. brigadu,[6] ako nije otišla, zadrži u pripremi, a ako je otišla, neka ostane blizu Prozora da bi je upotrebili kao pojačanje u slučaju potrebe. Ako je nepr. prodro do Vakufa[7] — kao što izgleda, — onda ćemo baciti sve 4 brigade u kontraofanzivu, da bismo ga odbacili natrag.

Zašto niste poslali haubice na Makljen, kao što sam rekao? Neka još rano večeras krenu 4 haubice na Makljen i uzmu elemente prema Vakufu da spreče neprijatelja da ovako nesmetano tuče naše položaje. Javi mi odmah u čemu je stvar.

21. II. 43 *Tito* v. r.

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 29/1, k. 7.

[a] Pavle Illć.

[3] Borbu su vodile Treća krajiška NOU brigada (Prve proleterske divizije) i Osma banijska brigada (Sedme NOU divizije) protiv njemačke borbene grupe »Vogl« i Petog ustaškog zdruga.

* Prva dalmatinska brigada Treće NOU divizije nalazila se tada kod Prozora kao rezerva Vrhovnog štaba. Vidi dok. br. 359 i 425.

[s] Pavle Jakšić, komandant Sedme NOU divizije.

* Odnosi se na Treću krajišku NOU brigadu (Prve proleterske divizije), koja je tada zatvarala pravce Bugojno—Gornji Vakuf i Travnik—Gornji Vakuf.

[7] Gornji Vakuf.

BROJ 360

NAREĐENJE POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 22. VELJAČE 1943. ŠTABU TREĆE KRAJIŠKE NOU BRIGADE ZA UCEŠCE U PROTIVNAPADU NA NJEMAČKU BORBENU GRUPU »VOGL« U REJONU GORNJEG VAKUFA[1]

dana 22/11 — 1943 god.
časova 19,30

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE
I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

ŠTABU III KR. BRIG.

Noćas u 20 časova vršimo protivnapad sa VII i VIII brigadom VII divizije i sa I dalmatinskom brigadom na neprijatelja,[2] koji je večeras-do 18 časova ovladao selom Vagance, Kuti, Paloč i Mrčaj.

1 bataljon Dalmat. brigade napada G. Vakuf;

VII brigada napada na otseku: Strmica—Podovi (919);

VIII brigada napada na otsek s. Kuti—s. Vaganci.

1 bat. Dalm. brig, vrši obuhvat na levom krilu, uglavnom, prema s. Tihomišlje.

Potpomognite jednim bataljonom napad dalm. bataljona na G. Vakuf, jednim bataljonom ugrozite leđnom vatrom nepr. na Paloču, a jednim bataljonom iz s. Bojske na Lužansko Brdo.

Mi moramo tući nepr. i zato učinite sve i dajte sve od sebe da ga odbacimo i stvorimo potrebno vreme za evakuaciju bolnica.[3]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Vrh. štab
Veljko[i] v. r.

[1] Original (rukopis, cmilom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. S1/1, k. 7.

[2] Odnosi se na njemačku borbenu grupu »Vogl«, ojačanu Petim ustaškim zdrugom. Vidi dok. br. 359, 424 i 425.

[3] Protivnapad glavnine Sedme NOU divizije, Prve dalmatinske NOU brigade i Treće krajiške NOU brigade dijeiimićno je uspio.

[i] Pavle Ilić.

BROJ 361

izvještaj Štaba druge proleterske divizije od 22. veljače 1943. VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA DRUGE I ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE U S. RAVNI I NA JABLANICI[1]

S T A B
II PROLETERSKE DIVIZIJE
KOMANDANT — JABLANICA
22 februara 1943 u
08,30 č.

VRHOVNOM ŠTABU

Juče sam vam preko X hercegovačke brigade uputio jedan izvještaj, bolje reći — rekao sam im da izvještaj upućen njima prenesu i vama.

Ponovo vas izvještavam o situaciji u Jablanici.

Mi smo napali Jablanicu[2] sa IV proleterskom brigadom 20—21 o. m. i preko noći uspevali ovladati čitavim naseljem, izuzimajući hotel i austrijsku kasarnu, gde se povukla glavnina neprijateljskih snaga. Dvadeset prvog o. m. zauzeli smo hotel gde smo ubili 38 italijanskih vojnika i oficira, a zarobili 131 italijanskog vojnika, 16 domobrana i 17 žandarma. Zaplenili smo vagon brašna, 1 teški bacač sa nešto mina, oko 200 pušaka, 9 puškomitraljeza i 1 teški mitraljez, kao i priličnu količinu municije i ratne spreme, a takođe i 1 kamion.

Posle likvidacije uporišta u hotelu, pristupili smo potpunoj blokadi kasarne, u kojoj se nalazi između 400 i 450 neprijateljskih vojnika i oficira, sa jednim pukovnikom i jednim potpukovnikom, u cilju likvidacije i poslednjeg neprijateljskog uporišta u Jablanici.

Nismo pravih juriše na tvrđavu, jer je ista opasana debelim zidom, a i sama zgrada je jaka, jer svaki juriš na jednu takvu tvrđavu stao bi nas velikih žrtava, a zbog veličine garnizona, prisustva alpinskih jedinica, pukovnika i potpukovnika, te rešenosti jedinica da se uporno brane, teško bismo uspeli da se probijemo u zgradu. Zbog toga smo rešili da ih držimo u opsadi, stalno uznemiravamo teškim i automatskim oruđima, i da ih tako prisilimo na predaju. Mi smo već sav krov na kasarni našim bacačima razbili, i verujemo da smo neprijatelju naneli gubitaka. Ja sam od vas tražio da nam hitno uputite dve haubice sa dovoljnom količinom udarnih granata, te da tako likvidiramo taj neprijateljski bataljon.

Mi smo mislili pokušati zapaliti zgradu, što je vrlo teško, ali zarobljenici iz hotela pričaju da se tamo nalazi velika količina namirnica i ratnog materijala, te to nismo učinili. Zato vas molimo da nam hitno

[1] Oiginal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 27/2, K. u.
[2] Vidi dok. br. 436 i 438.
[3] Vidi dok. br. 441.

uputite haubice, jer smo inače prinuđeni vezati za ovaj garnizon prilično velike snage.

Mi smo neutralisali neprijateljsku artiljeriju, i ona se sada nalazi na ničijoj zemlji — između kasarne i naših položaja oko kasarne. Ne možemo je izvući bez gubitaka jer je potpuno brisan teren, a neprijatelj je skinuo zatvarače i odneo u kasarnu sa municijom. Vrlo je verovatno da bi se garnizon pod ovakvom opsadom predao za 5 do 6 dana, jer nemaju ni vode sem jednog manjeg bunara i izvesne količine koju su dan pre našeg napada prineli u buradima.

Oštetili smo 1 oklopni voz čiji je kvalitet vrlo slab i sada se nalazi na stanici.

Četničke bande iz okoline Mostara i prebačene četničke brigade sa kninskog sektora[4] (rogatička) napale su jedinice Druge proleterske brigade u selu Ravni[5] sa jednom pobočnicom preko Prenja i uspele su da potisnu naše jedinice iz tog sela, a selo su zapalili. Neprijatelj nam je naneo teške gubitke, što je verovatno rezultat nedovoljne budnosti jedinica na tome sektoru, 7 mrtvih i oko 20 ranjenih. Naši su našli na bojištu 48 mrtvih, a zarobili su 2 četnika iz rogatičke brigade. Na tome sektoru nalazi se i jahorinski četnički odred. Mi smo naredili jedinicama Druge dalmatinske brigade da pojačaju pravac selo Vrdi—Mostar[6] sa još jednim bataljonom, čitavu Drugu proletersku brigadu prebacili smo na levu obalu Neretve, a ostale bataljone Dalmatinske brigade smo primakli Neretvi (desnoj obali).

Molimo vas da nas tačno obavestite o plenu i neprijateljskim žrtvama u Prozoru, kao i o situaciji na svim našim sektorima.

Javite mi da li je potrebno da posle zauzeća Jablanice, gdje se sada nalazim, dođem do Vas.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za štab II divizije
Komandant
Peko[7] v. r.

[4] Vidi dok. br. 12, napomenu **4.**
[5] Vidi dok. br. 441.
[8] Vidi dok. br. 417A.
[7] Peko Dapčević.

BROJ 362

IZVJEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 23. VELJAČE 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O SITUACIJI NA SEKTORU GORNJEG VAKUFA[1]

dana 23 februara 1943 god.
časova 9

VRHOVNI STAB
NARODNO-OSLOBODILAČKE VOJSKE
1 PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Druže Stari,[2]

22 februara ujutru izašao sam na položaje VII divizije i III krajiške brigade. Sobom sam poveo i I dalm. brigadu.[3] Kad sam stigao na položaj, neprijatelj je podilazio položajima VII divizije, koja je VII brigadom držala liniju: G. Vakuf (Strmica k. 785)—s. Paloč—Stražica—(k. 853), a
VIII brigadom: s. Vaganac i s. Kuti sa osloncem na Kobilu.

III krajiška brigada, prema podacima od 12 čas. 22/11, držala je:
2 bataljona u s. Bojska i g. Ričica, 1 bat. u s. Bistrica, a 1 bat. na položajima kod s. Krupa i s. Zvižde (sev. od G. Vakufa) — sekc. Travnik i Prozor. Prema ovoj brigadi nije bilo nepr. aktivnosti do 13 čas., a kasnije, pred pad mraka, čula se vatra u pravcu s. Krupa.

Do mraka nepr. je uspeo da ovlada selima Mračaj, Jelače i Kuti. Izvršili smo protivnapad po padu mraka cei. snagom izbacili nepr. na drum. Nismo uspeli da ovladamo k. 785 (Strmica) južno od G. Vakufa, iako smo 3 puta jurišali, i [to] nam je znatno otežalo situac.[iju].

Ovog momenta dobio sam izveštaj od Štaba III krajiške brigade da se sa svojim bataljonima nalazi na prostoriji s. Zdrimci—s. Dobrošin. Prilažem njihov izveštaj.

VII brigadi VII divizije ponestaje municije. Uopšte kod jedinica VII diviz. oseća se tromost, zbog jakog zamora i dugog otstupanja, a municijom ih ne možemo pomoći jer su naoružani samo jugoslovenskim oružjem. Imaju oko 600 nenaoružanih. Trebalo bi poslati tal. pušaka, puškomitr. i mitraljeza sa dovoljno municije.

Po mom mišljenju, koje sam stekao na osnovu utisaka dobivenih u ovoj borbi, komandni kadar je dosta nevešt. Zato bi trebalo odmah uputiti majora druga Đokića[4] za načelnika štaba. On je Drugoj diviziji nepotreban, a ovde bi dobro došao.

On bi mogao povesti puške i municiju komorom koja vozi art. municiju u Ramu.

Pokret bolnica sam zaustavio.

Pionirska četa je noćas otišla u pravcu Rame.

[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 31/2, k. 8.
[5] Vrhovni komandant NOV 1 POJ luto.
[3] Vidi dok. br. 360.
[4] Vojislav Đokić.

Ako se tamo uputi Dalmatinska brigada,[5] koja je ovde angažovana u borbi, a ima dovoljno municije, ja ne mogu garantovati za ovaj pravac. Izvestite me po kuriru. Ja sam u Pidrišu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Veljko[6] v. r.

PS. Jačina neprijatelja ceni se prema izjavi zarobljenih ustaša: 4 ojačane ustaške bojne. Imaju nameru da izmanevruju Pidriš i napadnu Vukovsko. Mi smo preduzeli mere obezbeđenja, a danas treba u Vuk. [ovsko da] stigne i 16 brig.

U ovom protivnapadu zarobljena su 84 ustaša i zaplenjena 2 puškomitraljeza, 1 t. mitraljez i 10 pušaka sa 2 sanduka munic.

V.[7] v. r.

BROJ 363

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 24. VELJAČE 1943. VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O KONCENTRACIJI ČETNIKA I O SITUACIJI I RASPOREDU JEDINICA NA SEKTORU DIVIZIJE[1]

24. II 1943 godine
u 12 časova

S T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Situacija na našem sektoru izgleda ovako:

Naše jedinice II Proleterske i II Dalmatinske brigade nalaze se na liniji položaja: s. Jasenjani lijeva obala rijeke Neretve—S. Vrdi desna obala rijeke Neretve, zatvarajući sve pravce koji izvode lijevo i desno od rijeke Neretve.[2]

Jedan bataljon II dalmatinske brigade zatvara pravac od Rakitnog prema Karamanovom Klancu za dolinu r. Drežanke.

[5] Prva dalmatinska NOU brigada Treće NOU divizije.
[6] Pavle Hić.
[7] Veljko.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 33/2, k. 8.
[2] Vidi dok. br. 417A.

Na našem lijevom krilu prema II Proleterskoj brigadi koncentrišu se jače četničke snage. Koncentraciju prati i artiljerija koja je plasirana i to brdska od dva topa sa prostora s. Ravne i haubička od dvije haubice na prostoru sjeverni dio Bijelo Polje. Prema podacima dobivenim od II Proleterske brigade prema njima se nalaze šest četničkih brigada u jačini od 2000 četnika. U ovim brigadama nalaze se djelovi Jahorinskog odreda, kao i Rogatička brigada, dok su ostale jedinice mještani i iz ostalih krajeva Hercegovine.

Grupisanje ovih četničkih snaga proizilazi od našeg prisustva u blizini Mostara, jer smatraju Mostar ugroženim; a može da bude i napad na naše snage što ne isključujemo.

Juče 23 ov. mj. oko 17 časova na mostarski aerodrom ateriralo je 16 aviona.

Naše položaje čvrsto držimo u rukama osmatrajući svaki prilazi koji izvodi ka našim jedinicama i sa jedne i sa druge strane Neretve. Avijacija je svakim danom aktivna i bombarduje kako položaje tako i pozadinu ali žrtava nijesmo imali od ovog bombardovanja niti u mrtvim niti u ranjenim. Sve su mjere preduzete kako kod jedinica na položajima, tako i pozadinskih djelova intendantura i bolnica, da se onemogući avijaciji osmatranje.

Sve jedinice u prvom borbenom redu koji čine istaknute grupe sa automatskim oružjem izradile su zaklone od neprijateljske artiljerijske i bacačke vatre.

Neprijatelj je drzak i pored velikih gubitaka koji mu se nanose pokušava sa prodorima i obilascima.

Za obezbeđenje lijevog boka II Proleterske brigade odredili smo jedan bataljon IV Proleterske brigade na položaju Klb polje[3] sa zadatkom sprečavanja neprijatelju da se pojavi bočno prema našoj II Proleterskoj brigadi, od koje smo dobili podatke da se 23 ov. mj. primetila jedna neprijateljska kolona koja vrši pokret u cilju obilska njihovog lijevog krila.

Mi smo mišljenja da bi III Dalmatinska divizija[4] trebala biti što aktivnija na svom pravcu prema Širokom Brijegu, kako bi na taj način neprijatelj bio zauzet i na tom pravcu.

Naša bolnica nalazi se sada na prostoru Donja Grabovica, čiji je smještaj dosta otežan, pa i izložen bombardovanju jer će neprijatelj svakako sva naselja u dolini rijeke Neretve bombardovati.

Mišljenja smo da našu bolnicu treba priključiti opštoj bolnici, u koliko nam glavni zadatak ostaje i nadalje u važnosti.

Intendanture naše Divizije raspoređene su uzvodno na prostoru Drežnica—G. Grabovica.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

[3] Koliba polje.
[4] Odnosi se na Devetu dalmatinsku diviziju.

(M. P.) Za Štab Divizije
Načelnik,
Vukotić[5] v. r.

[6]Bataljon IV brigade smo povukli i on će krenuti ka Konjicu sjutra u veče.

Ja sam sredio plijen i ujutro u 5 č. krećem na sektor II brigade.[7]

Peko[8] v. r.

BROJ 364

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 25. VELJAČE 1943. ŠTABU ČETVRTE OPERATIVNE ZONE ZA POPUNU JEDINICA ORUŽJEM I MUNICIJOM I JACI PRITISAK NA ŠIROKI BRIJEG[1]

1.

ZA IV OPERATIVNU ZONU[2]

Pošaljite hitno preko Rakitnice u Drežnicu konje za puške, municiju i drugo. Dobićete 300 pušaka, koliko možete odnijeti municije i koji bacač.

Krenite odmah sa jačim vašim jedinicama i pravite pritisak na Široki Brijeg, a ako možete — i zauzmite ga.

25. II. 1943. *Tito* v.r.

[5] Jovan Vukotić.
• Slijedeći tekst dopisan crnilom.
[7] Druge proleterske brigade.
* Peko Dapčević.
[1] Radiogram (pisan crnilom), u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/2, k. 14.
[3] Štab Četvrte operativne zone bio je istodobno i Štab Devete NOU divizije.

BROJ 365

IZVJEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 25. VELJAČE 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O PRIPREMAMA ZA PROTIVNAPAD NA NEPRIJATELJSKE SNAGE U RAJONU GORNJEG VAKUFA[1]

Druže Stari![2]

Na sektoru G. Vakuf u toku današnjeg dana neprijatelj nije preduzimao nikakve pokrete, već je samo pokušavao da pronađe svojom artiljerijom našu, ali u tome nije imao uspeha.

Mi smo ovo zatišje iskoristili za odmor jedinica. Na položajima se drže samo obezbeđujuća odelenja sa automatskim oružjem, dok se ostali odmaraju.

Iako je neprijatelj bombardovao naše položaje avionima i artiljerijom, mi do sada od te vatre nismo imali nikakovih gubitaka.

Preduzeli smo mere da novo ljudstvo Dalmatinske brigade[3] naoružamo, a brigade VII divizije da reorganizujemo i osvežimo, tako da možemo preduzeti opšti napad na neprijatelja.

Drug Đokić[4] još nije došao ovamo, kao ni Miladin.[5] Molim vas naredite da se ovi drugovi upute ovamo.

U VII diviziji nalazi se jedan diverzantski vod sa 30 demontiranih avionskih bombi, koje se mogu korisno upotrebiti za rušenje potpora na mostovima kao i za samu konstrukciju. Ja sam ga noćas uputio da se javi drugu Volođi[6] sa ovim materijalom. Imaju dobre stručnjake za demontiranje neispaljenih avionskih bombi, pa sam trojicu od njih uputio da demontiraju onu bombu kod Sćita i doneće je dole.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

25/11-943. g. **Pidriš** *Veljko*[7] **v. r.**

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 41/2, k. 8.
[J] Vrhovni komandant NOV 1 POJ Tito.
[3] Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu Treće NOU divizije.
* Vojislav Đokić.
[6] Miladin Ivanović.
* Vladimir Smirnov.
[7] Pavle Ilić.

BROJ 366

izvještaj Štaba devete dalmatinske nou divizije od **25**.
VELJAČE 1943. VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O
BORBAMA NA SEKTORU IMOTSKI—LJUBUŠKI—MOSTAR[1]

Vrlo hitno!

S T A B
IX. DALMATINSKE NOU DIVIZIJE
Dne 25. februara 1943
u 8 časova

VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Operativni otsek

Neprijateljske snage, koje su otstupile iz Imotskog, zadržale su se:

a) — **Na pravcu Imotski—Ljubuški:** glavninom na prostoriji Ljubeć planina—s. Tihaljine—Malić planina, a sa prednjim delovima na prostoriji selo Putešavica—s. Peć Mlinovi (izvor rijeke Tihaljine)—s. Mala Ploča—s. Ružići.

b) — **Na pravcu Imotski—Mostar:** glavnim snagama kod Širokog Brijega, a prednjim delovima na liniji s. Kočerin—Crne Lokve.

Na pravcu pod b) neprijatelj je do sada bio neaktivan, vršeći samo patroliranja. Pri dolasku naših snaga napustio je Kočerin i rudnik Crne Lokve, koje su našli prednji delovi poseli.

Na pravcu pod 1) nalaze se neprijateljske snage u jačini od 7 satnija pod komandom Simića pukovnika (2 satnije crnolegionaša, 2 satnije žutih ustaša, 2 satnije domobrana i jedne satnije pripremne bojne, koja broji oko 220 boraca. Nekoliko teških bacača).

Na pravcu pod 2) — ostavili smo jedan bataljon III. brigade, a sa IV. brigadom i III. brigadom (dva bataljona) izvršili smo napad na neprijateljske glavne položaje: Ljubeć planina—s. Tihaljine—Malić planina.

Borba je otpočela noću 21/22.-II. t. g. i vodi se neprekidno, danju i noću sve do ovog časa, dakle već četvrti dan.[2]

Naša Četvrta brigada je u trodnevnoj borbi odbacila neprijateljske prednje delove i ovladala masivom Ljubeć planine, osim kotom 600 Zelenikovac i usmjerila jedan deo svojih snaga pravcem na lijevi bok i pozadinu neprijateljskih snaga, koje napadaju našu III. brigadu na Malić planini. Jedan bataljon IV. brigade nadirao je pravcem s. Vojnići—s. Klobuk, štiteći desni bok naših snaga.

Naša III. brigada osvojila je prvog dana borbe na juriš greben Malić planine, prvo Gradinu k. 622, zatim Mačkovac k. 505, pa Kapinu (posle više juriša) i Samograd.

Jedan bataljon koji je bio upućen za obuhvat Malić planine pravcem preko Cerovog Dolca (kod raskrsnice), naišao je na liniji Cerov Dolac—Gradina na jaku vatru i bio odbačen.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VU, arhiva NOB, reg. br. 38/2, k. 8.
[3] Vidi dok. br. 84, 440, 441 1 442.

Toga dana je na Malić planini junački poginuo komandant 1. bataljona III. brigade, drug Opačić.[3]

Drugog dana u 4.15 časova 2. bataljon III. brigade ponovio je napad na položaj Gradina—Cerov Dolac i ovladao ovim položajem, ali ga je u 6 časova izgubio, kada je neprijatelj izvršio jak kontranapad.

Trećeg dana do podne neprijatelj je u vrlo upornoj borbi uspeo da povrati i Kapinu i Samograd na grebenu Malić planine, ali je do pred mrak ponova izbačen sa tog grebena jurišem naše III. brigade.

U takvoj situaciji neprijatelj je hitno dovukao pojačanje i artiljeriju (talijansku) dolinom rijeke Tihaljine sa pravca Ljubuškog, vršeći jednovremeno manevar za obuhvat našeg desnog boka preko sela Stilja i jak pritisak na desnokrilni bataljon na pravcu sela Klobuk—s. Vojnići.

Jedinice IV. brigade u dolini Tihaljine povukle su se pred mrak 24-11. pod jakim pritiskom neprijatelja i posle oštre borbe iz Kolakove Mahale, Ćepine Mahale i sela Kordića na kote: Glavica—Otarište——Kelavići. Vrh Ljubeć planine k. 832 i 736 do mraka 24. II. ostao je u našim rukama, iako neprijatelj dejstvuje jakom bacačkom, artiljeriskom i pješačkom vatrom i čini napore, da ovlada celim grebenom Ljubeć planine.

Danas naše jedinice III. i IV. brigade vrše povratne napade. Borba se vodi.

Jedinice, a naročita III. Dalmatinska brigada imala je do sada teške gubitke. Ljudstvo je iscrpljeno, slabo naoružano, sa malo municije, bez teškog oruđa, sa velikim brojem nenaoružanih boraca. Gubici neprijatelja nisu se mogli do sada utvrditi.

U ovim dugotrajnim i upornim borbama utrošeno je mnogo municije. Danas smo poslali jedinicama manju količinu municije, koju smo imali u rezervi. Više municije nemamo, i ako nam se odmah ne pošalje veća količina municije biti će nam vođenje borbe jako otežano. Francuske puške ostale su već bez municije.

Najhitnije nam pošaljite što veću količinu municije 7.9 mm, zatim bombe za naš jedini bacač, kao i talijanskih pušaka i puškomitraljeza sa većom količinom municije.

Naši borci, koji su već premoreni borbom, jako osećaju nedostatak teškog naoružanja, dok ih neprijatelj tuče bacačima, artiljerijom i mitraljezima ne štedeći pri tome municiju, a tri aviona stalno ih bombar - duju za vreme borbe.

Od obaveštajne službe dobili smo podatke, da neprijatelj vrši koncentraciju trupa na pravcu Omiš—Zadvarje radi ofanzive u pravcu Imotskog. Također prema podacima obaveštajne službe neprijatelj priprema ofanzivu na Mosor. Ove podatke još nismo dovoljno proverili.

Kod [nas] je stiglo 24 Hercegovca, koje smo u vezi sa sadanjom situacijom preko II. Proleterske divizije uputili u III. diviziju, stim da se jave Vrhovnom Štabu.

Na sektoru Srednje i Severne Dalmacije nema značajnije promjene u situaciji. Naše partizanske jedinice vrše tamo uspešne akcije.

[3] Stevo Opačić.

Mobilizacija u Dalmaciji se razvija povoljno. Odziv boraca je masovan. Pored pozvatih ima i veliki broj dobrovoljaca; na otoku Braču naše naoružane jedinice, da bi omogućile prebacivanje mobilisanih drugova i dobrovoljaca, vršile su napad na italijanske garnizone. Ipak je izvjestan broj trabakula bio praćen mitraljeskom vatrom okupatora, ali su svi borci stigli bez gubitaka.

Na sektoru Muća bilo je pojava, da su mobilisani prešli u manjim grupama neprijatelju i pomagali ga u hvatanju naših novomobilisanih drugova i hvatanju kurira, koje su predah Talijanima.

Ovo je došlo usled nepravilnog rada i sprovođenja mobilizacije, koja je bila oglašena i u selima ustaški raspoloženim.

Očekujemo pomoć (hitnu) u oružju i municiji.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Načelnik
Skorpik[4] v. r.

Komandant,

BROJ 367

IZVJEŠTAJ SEDME NOU DIVIZIJE OD 25. VELJAČE 1943. VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O RASPOREDU JEDINICA NA OGLAVKU—KOBILI—KUTI—MACKOVCU[1]

STAB VII DIVIZIJE
N. OSLOBODILAČKE VOJSKE
HRVATSKE
Br. SI. dne 25. II. 1943 g. u 7.30 čas.

VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE

Neprijatelj je jučer tokom celoga dana bombardovao naše položaje avijacijom i artiljerijom. Pred večer je pokušao ispad u pravcu s. Mačkovac ali je odbijen.

Naše snage drže slijedeće položaje: dva bataljona VIII brigade sa uporištem na Oglavku dejstvuju u pravcu Tihomišlja i Planinice. Jedan bataljon VIII brigade i jedan bataljon Dalmatinske brigade[2] nalaze se u stajama na Kobili sa po jednom četom na položajima na Maloj Kobili 1083 i na bez. kosi iznad s. Kuti. Dva bataljona VII brigade drže položaje od s. Kuti preko kote 935 s. Mačkovac. Jedan bataljon I Dalmatinske brigade drži položaje na serpentinama kota 803. Treća Krajiška brigada

* Josip Skorpik.
[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 42/2. k. 8.
[2] Prva dalmatinska NOU brigada.

drži položaje: Vrteljka—kota 1052, Crni Vrh (kota 1206) i kota 1072 na desnoj obali Vrbasa. Jedan bataljon I Dalmatinske i jedan bataljon VII brigade nalaze se u rezervi u s. Pidriš. Ovaj raspored izmenićemo u toliko što ćemo bataljon I Dalmatinske brigade sa Kobile prebaciti na položaje kod s. Mačkovac, a tako po potrebi pokrivati sve snage VII divizije, tako da svaka brigada ima svoj određeni sektor.

Primili smo izvještaj o opštoj situaciji. Mi je shvatamo i boričemo se do krajnjih granica naše moći.

Slučaj umiranja one trojice partizana po lekarskoj konstataciji bila je iscrpljenost i premorenost. Do sada su trojica umrla.

Artiljeriju smo izvukli na položaje vezaćemo je telefonski sa osmatračnicom i gađaćemo neprijatelja. Moraćemo to uzeti u svoje ruke jer su oni rukovodioci slabi.

Telefonsku liniju smo uspostavili ali slabo funkcioniše. Poslali smo linijaše da to urede.

Obaveštavate nas da ćemo dobiti za načelnika štaba druga Vojislava Đokića, dok međutim mi imamo načelnika štaba koji na svojoj dužnosti zadovoljava. Smenjivati ga sada u ovom momentu ne samo da nemamo opravdanih razloga nego bilo bi malo i nezgodno. Isto tako smenjivanjem komandanata brigada bilo VII i VIII sada ne bi polučili ono što bi trebalo da polučimo.

Njihove štabove možemo pojačati sa dobrim zamjenicima i načelnicima kao i sa iskusnijim komandantima bataljona jer su naši slabiji.

Sto se tiče oružja mi prosečno po brigadama imademo oko 25 kom. p. mitraljeza i tri t. mitraljeza, prema tome mi možemo primiti automatskog oružja koliko god dobijemo. Pregled ljudstva za naoružanje s puškama nemamo jer ljudstvo stalno na položajima a novomobilisani razvlače se koje kuda tako da nemamo kontrole nad njima ali svakako [bi] mogli primiti oko 250—300 pušaka. Oskudijevamo naročito na mauzerskoj municiji. Našeg oružara [upućujemo] i on će vam to i usmeno iznijeti.

Obaveštavamo vas još da smo u poslednjim borbama imali vrlo velike gubitke u nižem rukovodećem kadru, naročito izginulo je dosta komandira četa, tako da sada u jednom bataljonu VII brigade imamo samo jednog komandira i politkomesara čete.

Smrt fašizmu — Slobda narodu!

(M. P.)

Politkomesar,
Kladarin,[3] *s.* r.

Komandant,
P.[i] *Jakšić,* s r.

[3] Đuro Klađarin.
[i] Pavle Jakšić.

BROJ 368

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE DALMATINSKE BRIGADE TREĆE NOLI DIVIZIJE OD 27. VELJAČE 1943. VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O POSJEDANJU POLOŽAJA SJEVERNO OD PROZORA I O TEŠKOĆAMA OKO EVAKUIRANJA BOLNICE[1]

S T A B
I DALMATINSKE BRIGADE
27 februara 1943
Položaj

NAČELNIKU VRHOVNOG ŠTABA

P o l o ž a j

Dobili smo naređenje danas u 5,30 od štaba naše divizije da mobilišemo konje i kola za evakuaciju diviziske bolnice, koja se nalazi u s. Duge i okolna sela.

Pošto smo po naređenju toga štaba sa svim snagama smjestili se na prostoriju sjeverno od Prozora zatvarajući taj pravac od neprijateljskog ispada iz Gornjeg Vakufa, te naš bataljon koji je ostao u Prozoru za obezbeđenje bolnica i održavanja reda u gradu povukli smo u sastav brigade, te je tako bolnica ostala neosigurana od naših jedinica. Mobilizaciju konja na prostoriji Prozor—Dobrošin, Solakova Kula izvršile su jedinice naše divizije i ostalih, te nam je nemoguće sa ove prostorije mobilisati potrebne konje za evakuaciju bolnice.

Po svemu ovom nam najhitnije odgovorite, da bismo se znali blagovremeno upravljati i odgovoriti diviziji.

Danas nam je stiglo iz IV Operativne zone[2] 260 boraca bez oružja. Molimo u koliko imate u magacinima u Prozoru rezervnog oružja i municije da nam se najhitnije dodijeli 200 pušaka i 20.000 puščanih metaka.

Javite nam gdje i kad možemo pridignuti dva protivkolska topa koji su zapljenjeni u Prozoru.

Smrt fašizmu — Slobda narodu!

Zamjenik politkoma	Načelnik štaba	Komandant
Vlado Sčekić v.r.	*Miša*[3] v. r.	*Gl. Mandić*[4] v. r.

(M. P.)

Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 43/2, k. 8.

[2] Štab Četvrte operativne zone ujedno je bio i Štab Devete divizije.
[3] Mihovil Tartalja.
[4] Gligo Mandić.

BROJ 369

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 1. OŽUJKA 1943. ŠTABU DEVETE NOU DIVIZIJE DA SE U SLUČAJU JAČEG NEPRIJATELJSKOG PRITISKA POVUČE U PRAVCU S. RAKITNO—CVRSNICA—PROZOR[1]

1.

Izbegavajte velike borbe i suvišne žrtve. Ako nećete moći da se održite, onda krenite u našem pravcu.[2] U vezi sa time, odmah rokirajte vaše brigade u Rakitno i onda dalje prema Prozoru. To učinite samo u tom slučaju ako vi smatrate da vam tamo neprijatelj ugrožava opstanak i da je nemoguća ishrana boraca. Javite odmah vaše mišljenje o tome. Oružje i municija poslano.

1. III. 1943 *Tito* v. r.

BROJ 370

OPERATIVNI IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 1. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O OPĆOJ SITUACIJI NA PRAVCU GORNJI VAKUF——PROZOR[1]

VRHOVNOM KOMANDANTU

Druže Stari,

Situacija do ovog časa na sektoru G. Vakufa je slijedeća:

1) Na našem lijevom krilu, tj. na pravcu Kobila—Vilića Guvno, neprijatelj je zadržan. Sada se vode borbe sjev. od Vilića Guvna, sa koga III krajiška vrši žestoke napade, obuhvatajući njegova krila i potiskujući ga ka Kobili. Ovdje, kod III krajiške, već su stigla 2 bataljona IV crnogorske brigade.[2]

[1] Original radiograma (rukopis crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/2, k. 14. Iz sadržine radiograma se vidi da je upućen Štabu Devete NOU divizije. Arapskim brojem »1« označen je red hitnosti predaje radiograma, jer su toga dana upućeni radiogrami jedinicama.

[2] Deveta NOU divizija, koja je tada dejstvovala u južnoj Dalmaciji (vidi dok. br. 68, 69, 366, 486, 487, 488 i 496. osiguravala je desni bok Druge proleterske divizije. Sa linije Vrgorac—Kočerin, ona je vršila jak pritisak ka Širokom Brijegu i Ljubuškom, ugrožavajući Mostar sa jugozapada. Time je vezivala za sebe jake ustaško-domobranske i talijanske snage.

Na osnovu ovih dejstava Devete NOU divizije, Komanda Šestog talijanskog korpusa je došla do pogrešnog zaključka da će snage Glavne operativne grupe poduzeti proboj na istok između Mostara i Ljubuškog. Zbog toga je sa težišne točke fronta na Neretvi skinula izvjestan dio svojih snaga (Grupu Scoti, Zetski četnički odred i Nikšićku četničku brigadu) i prebacila ih na pravac Široki Brijeg—Posušje. To se kasnije pozitivno odrazilo na dejstva Glavne operativne grupe na Neretvi.

[1] Original (rukopis crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/1, k. 9.

[2] Prvi i drugi bataljon. Oni su hitno prebačeni kamionima sa sektora Konjic da zadrže prodor njemačke kolone na pravcu Vilića Guvno—s. Draševo i prijeđu u protdvnapad.

2) Na centru, tj. na pravcu Mračaj—Mačkovac, sada se vode borbe oko Mačkovca. Tu, na centru, jeste VII brigada VII hrvatske divizije, koja daje žestok otpor i vrši protivnapade.

3) Na našem desnom krilu, tj. na pravcu G. Vakuf—selo Dobrošin (uz dolinu Vrbasa), neprijatelj je uspio da potisne našu I dalmat. brigadu sa dosadašnjih položaja, ali se je ista zadržala na slijedećim položajima. Sada se borbe vode oko Mustafića Mosta[3] i sjeverozapadno od Dobrošina.

4) Na pravcu dolina Voljice—Prskalove Staje—G. Vukovsko uputili smo VIII brigadu VII divizije, sa jednim bataljonom XVI brigade, sa zadatkom da suzbije neprijatelja na ovome pravcu i povrati položaj Oglavak, koji je juče ova brigada izgubila.[4]

Saopštili smo Štabu VII divizije, I dalmat. i III krajiške brigade da izdrže i odbace neprijatelja do dolaska I i II divizije.

Naša artiljerija vrlo dobro tuče neprijatelja i ukazuje velike pomoći našim brigadama. Naša artiljerija stalno tuče neprijatelja i nanosi mu osjetne gubitke.

5) Naredili smo Štabu IV operat. zone da uputi predviđeni broj novomobilisanih u V crnogorsku i I dalmatinsku brigadu.

Potrebno bi bilo ubrzati pokret I i II divizije, u cilju njihovog blagovremenog angažovanja — pod što povoljnijim uslovima.

Uglavnom, situacija je na ovome sektoru povoljna i vjerujemo da ćemo razbiti ovu grupu oko G. Vakufa u najkraćem roku.[6]

S drug. pozdravom

S. F. — S. N.!

l-III u 11,50 čas. *Ter zìe*[1] v. r.

[3] Vjerojatno se odnosi na Karamustafić.

[4] Neprijatelj nije bio zauzeo Oglavak, jer se Osma brigada Sedme NOU divizije povukla sa linije Oglavak—Planinica tek pošto je dobila smjenu od dijelova Treće krajiške brigade Prve proleterske divizije.

[5] Druga dalmatinska NOU brigada Druge proleterske divizije ostala je da i dalje dejstvuje u dolini r. Neretve.

[6] U Vrhovnom štabu NOV i POJ još se nije znalo da na pravcu Gornji Vakuf—Prozor dejstvuje, pored grupe »Vogl« i Petog ustaškog zdruga, još 1 717. njemačka divizija. Vidi dok. br. 426 i 427.

[7] Velimir Terzić.

BROJ 371

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 1. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU O POJAČANOM NEPRIJATELJSKOM PRITISKU I POTREBI HITNOG ANGAŽIRANJA PRVE I DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE NA SEKTORU GORNJEG VAKUFA[1]

VRHOVNOM KOMANDANTU

Druže Stari,

Situacija na sektoru G. Vakuf ovog momenta nije nam poznata, jer su nam telefonske linije sa Štabom VII divizije i baterijom prekinute jakim tročasovnim bombardovanjem avijacije.

Borbe se vode nesmanjenom žestinom. Po jednom obaveštenju druga Jakšića[2] neprijatelj je ubacio sveže snage u borbu, i to kako prema VII brigadi — pravac Pidriš, tako i prema Kobili — na frontu III krajiške brigade. Neprijatelj i dalje vrši žestoke napade.[3]

Po našem mišljenju, s obzirom na neprekidnost nepr. napada i stepen izdržljivosti naših brigada na pomenutim pravcima, treba ubrzati pokret II divizije tj. naročito IV crnogorske i II srpske brigade, tako da iste mogu stupiti u borbu sutra 2-III do svitanja.

Takođe I dalmatinska vodi ceo dan neprekidne borbe i bila je prinuđena da se pred nadmoćnijim neprijateljem povuče sa 2 bataljona na levu obalu Vrbasa, između sela Voljevac i sela Zastinje.

Dakle, trebamo omogućiti našim brigadama, koje pristižu, najpovoljnije uslove za angažovanje, zato treba pokret I i II divizije ubrzati.

S drug. pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

2-III-[4] u 17,40 *Terzić*[5] v.r.

[1] Original (rukopis crnilom) u Arhivu VII, Arhiva NOB, reg. br. 5/1, k. 9.
[2] Pavle Jakšić.
[3] Vidi dok. br. 370, 372, 426 1 427.
[4] Omaškom je napisano 2—III, umjesto 1—m. Izvještaj je pisan 1. ožujka 1943. god. što se vidi po događajima iz dokumenta.
[5] Velimir Terzić.

BROJ 372

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD I. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU DRUGU TITU 0 PREDSTOJEĆEM NAPADU NA NEPRIJATELJSKE KOLONE KOJE NADIRU U PRAVCU VILICA GUVNA I MAKLJENA[1]

VRHOVNOM KOMANDANTU

Druže Stari,

Situacija do mraka na sektoru G. Vakufa je sledeća:

Posle današnje žilave i neprekidne borbe neprijatelj je uspeo da izbije na liniju: Kobila—selo Pidriš—Crni Vrh (k. 1206)—selo Voljevac——selo Seferovići. Ovo je po izveštaju k-ta VII divizije — druga Jakšića.[2] Naše jedinice, naročito VII hrvatska brigada[3] i I dalmatinska brigada, dale su veoma žilav otpor.[4] Po izjavi druga Jakšića, III krajiška brigada nije bila naročito aktivna na svome pravcu dejstva, mada je imala izričito naređenje da odbaci neprijatelja sa Kobile. Ove podatke nisam proverio.

Prevoženje IV crnogorske brigade ide dobro. Najdalje do 2 časa posle pola noći biće prebačena sa svoja 4 bataljona prema Kobili. Za večeras je naređen protivnapad na Kobilu — sa 2 bataljona III krajiške i ćelom IV crnogorskom brigadom.[5] Ovaj protivnapad mora uspeti, — jer su [angažovane] naše najbolje jedinice. Istovremeno sa ovim protivnapadom preduzeće i ostale naše brigade protivnapade na neprijatelja ispred sebe, u cilju povratka izgubljenih položaja i odbacivanja neprijatelja.

Dobro bi bilo kad bi i II srpska proleterska stigla do podne na Makljen. Glavno je da potučemo ove dve nepr. kolone koje nadiru, i to jedna preko Kobile, a jedna osom ceste — u pravcu Makljena. To će postići IV crnogorska i II srpska proleterska, samo da blagovremeno stignu.

Danas (večeras) biće prebačena još jedna baterija na Makljen, tako da ćemo tamo imati 2 baterije[6] sa dva kamiona granata. Uputili smo druga Gavrilčenka da rukuje vatrom.

Drug Jakšić mi je izjavio da naše brigade (misli na VII hrvatsku 1 I dalmatinsku) mogu izdržati i sutra do mraka i svi su borci svesni uloge i zadataka koji je pred njih postavljen i svi znaju da im pristižu pojačanja, što im uliva puno moralne snage.

Kamiona imamo devet — sa autobusima. Neprekidno prevozimo i celu noć biće u pokretu. Ako sutra bude oblačno (nepovoljno za avijaciju), koristićemo ih i sutra — samo da prebacimo što pre i II srpsku proletersku brigadu.

[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 4/1, k. 9.
[J] Pavle Jakšić.
[3] Sedma hrvatska (banijska) NOU brigada.
[‘] Vidi dok. br. 370, 371, 374, 426 i 427.
[5] Protivnapad je izvršen 2. ožujka 1943. god. ujutro. Iz Četvrte crnogorske proleterske brigade sudjelovali su samo dva bataljona — Prvi i Drugi.
[8] Na sektoru Gornjeg Vakufa nalazila se od ranije Treća baterija Haubičkog diviziona Vrhovnog štaba. Ona je bila pod neposrednom komandom Štaba Sedme NOU divizije. Noću 1/2. ožujka upućena je četvrta baterija.

Što se tiče telefonske veze sa Vama, danas smo je uspostavljali, ali izgleda da je usled bombardovanja linija prekinuta. Sutra nastavljamo posao na uspostavljanju telefonske linije.

S drug. pozdravom

S. F. — *S. N.!*

1/III
u 21,20 čas. *Terzić*[7] v. r.

BROJ 373

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 2. OŽUJKA 1943. SRETENU ŽUJOVIĆU DA SE OBUSTAVI PREBACIVANJE RANJENIKA I BOLESNIKA U SOLAKOVU KULU DOK SE NE RIJEŠI VOJNIČKA SITUACIJA NA SEKTORU GORNJEG VAKUFA[1]

Druže Crni,[2]

Nema govora o prebacivanju ranjenika u Solakovu Kulu sve dotle dok se ne reši vojnička situacija kod G. Vakufa.

Sve ranjenike i bolesnike iz Livna i Duvna prebaciti na Dinaru, a' odatle se kasnije mogu prebacivati i u Biokovo.[3] Ranjenike treba istovremeno obezbediti i sa hranom. Za prebacivanje ovih ranjenika daćemo večeras tri kamiona, a upotrebiti i onaj dalmatinski. Cim se izvrši prebacivanje, povratiti ova tri kamiona, jer će nam trebati.

Ovo staviti do znanja Štabu IV operat. zone, radi obezbeđenja ranjenika i bolesnika.

2-III-1943 g. S drug. pozdravom
Tito v. r.

300 zaraznih — Livno
[4]Dinara
100 teških — Podhum

150 rekonvalescenta — Duvno
ovamo
150 teških — Eminovo Selo
rekonval. ne idu
ostali svi.

[7] Velimir Terzić.
* Original (rukopis crnilom) u Arhivu CK SKJ, reg. br. 5798/11, 1—7 (43).
[2] Sreten Zujović.
[3] Nepovoljna situacija na sektoru Devete NOU divizije nije dozvoljavala da se prebaci na Dinaru (ili Biokovo) grupa ranjenika i bolesnika iz okolice Livna i Duvna. Ona je pod zaštitom jedinica Devete NOU divizije, evakuirana preko Ljubuše planine, dolinom rijeke Doljanke, ka Neretvi, gdje je priključena ostalim ranjenicima Centralne bolnice.
[4] Čitav naredni tekst je naknadno dopisao, crnilom, ćirilicom Sreten Zujović.

BROJ 374

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 2. OŽUJKA 1943. ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA ZA PREGRUPIRANJE SNAGA GLAVNE OPERATIVNE GRUPE RADI PROTIVUDARA I UNIŠTENJA NEPRIJATELJSKE GRUPACIJE JUGOISTOČNO OD GORNJEG VAKUFA[1]

2-III-1943 god.
u 11 h

Drugu Terziću[2] (telefonom)

Smatram neophodno nužnim da se VIII Brigada odmah povuče sa položaja na odmor, jer inače neće biti sposobna za akcije i razbijanje neprijatelja, koje treba da počne 4 ov. m-ca ujutru.[3] Prema tome, Karanović treba da se koncentriše kod Oglavka sa čitavom svojom brigadom, a IV crnogorsku pojačaće delovi II proleterske brigade.

Ovo pregrupisavanje treba izvršiti danas podveče, a ako će vreme dozvoliti, onda i ranije.[4]

Kad stigne I prolet. brigada i III sandžačka brigada, zauzeće položaje I dalm. brigade, koja će se sukcesivno prebacivati prema Rami kamionima koji će (kamioni) na obratnom putu prebacivati II dalmat. brigadu u sastav svoje divizije. Za ovu izmenu dalm. brigada ja ću dati još naknadno naređenje prema situaciji na frontovima.[5] U slučaju da naši kod Vakufa slome neprijatelja, treba ga goniti u stopu i ne dati mu da se koncentriše kod Bugojna.

S drug. pozdravom

Tito v. r.

[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu CK SKJ, reg. br. 5797/11, 1—6 (43).

[2] Velimir Terzić.

[3] Odnosi se na protivudar ka Gornjem Vakufu za razbijanje najopasnije neprijateljske grupacije i spasavanje ranjenika. U duhu zapovijesti Vrhovnog komandanta za izvršenje protivudara, date kao dok. br. 375 ove knjige, napad je otpočeo 3. ožujka 1943. god. u 15,00 sati.

[4] Pregrupisavanje nije izvršeno zato što su Prvi i Drugi bataljon Treće krajiške NOU brigade već sudjelovali sa Prvim i Drugim bataljonom Četvrte crnogorske proleterske brigade u protivnapadu na dijelove 718. njemačke divizije koji su bili zauzeli planinu Kobilu (vidi dok. br. 372 ove knjige). Zbog toga je Treća krajiška NOU brigada sudjelovala bez svog Prvog i Drugog bataljona u sastavu ltijeve kolone pod komandom Štaba Sedme NOU divizije.

[5] Prva dalmatinska brigada Treće NOU divizije vodila je 2. ožujka 1943. godine uporne borbe i, uz sadejstvo prispjelih dijelova Druge proleterske brigade Druge proleterske divizije, spriječila neprijatelja da ovlada rajonom Crni vrh (t. 1370), Zlijeb, Makljen. Zbog njene angažiranosti u borbi i 3. ožujka, Prva proleterska divizija (sudjelujući u protivudaru dolinom rijeke Vrbasa), prošla je dijelom snaga kroz borbeni raspored Prve dalmatinske NOU brigade, orijentirajući je da dejstvuje u zahvatu r. Vrbasa i komunikacije Makljen—Gornji Vakuf.

Pošto opća situacija nije dozvolila smjenu i prebacivanje ka Rami Prve dalmatinske NOU brigade, to je Druga dalmatinska NOU brigada i nadalje ostala u rejonu Jablanice, sa zadatkom da zatvara pravac r. Rama—Prozor i onemogući četnicima prijelaz na lijevu obalu r. Neretve.

BROJ 375

ZAPOVIJEST VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 3. OŽUJKA 1943. ZA PROTIVUDAR NA NEPRIJATELJSKU GRUPACIJU KOD GORNJEG VAKUFA[1]

VRHOVNI ŠTAB
NAR. OSLOB. VOJSKE I PART. ODR.
JUGOSLAVIJE
3. marta 1943 g.
u 4 časa
Položaj

Z A P O V E S T
ZA LIKVIDACIJU NEMACKO-USTASKIH SNAGA U DOLINI VRBASA

(Sekcije: Prozor i Travnik, razmere 1:100.000)

Operativna ideja: Glavninu nemačko-ustaških snaga koncentrisanih u dolini reke Vrbasa oko G. Vakufa obuhvatnim manevrom sa juga i severa razbiti i produžiti energično dejstvo niz r. Vrbas.

Važnost operacije: Posle velikih uspeha naših divizija na pruzi Sarajevo—Mostar i uništenja jedne talijanske divizije,[2] neprijatelj je skoncentrisao jače snage u gornjem toku reke Vrbasa na prostoriji Bugojno——G. Vakuf, na pruzi Konjic—Sarajevo, kao i jakim koncentracijama na liniji Bihać—Petrovac—Mrkonjić Grad, sa ciljem da obuhvatnim manevrom razbije i uništi našu živu snagu. Samim tim naši bi ranjenici bili ugroženi i dovedeni u ozbiljnu situaciju. Pred naše divizije postavljen je zadatak razbijanja neprijateljskih snaga, skoncentrisanih u dolini reke Vrbasa na prostoriji G. Vakuf—Bugojno.

Vojni i politički rukovodioci da objasne našim borcima veličinu i značaj ovog zadatka. Razbijanjem i uništavanjem neprijateljskih snaga ne samo da ćemo olakšati naše položaje i stvoriti povoljne uslove za daljnje ofanzivne operacije, već ćemo obezbediti životne naših ranjenika.

Podaci o neprijatelju: Jačina nemačko-ustaških snaga na sektoru G. Vakuf iznosi jedan puk od tri bataljona, ukupno oko 3.200 vojnika.[3] Oni su uspeli da ovladaju linijom Skarino Brdo (1127)—s. Mračaj—Crni Vrh (1206)—Trlica—s. Pidriš—Vilića Guvno.

Neprijatelj raspolaže sa 6 haubica, razmeštenih zapadno od G. Vakufa, između k. 666 i r. Vrbasa. Njegove snage pokušale su drskim prodorima da se uvuku u vidu klinova u naš raspored. Jedna nemačka četa uvukla

* prijepis originala (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 36/1, k. 7. Prijepis je izvršen 3. ožujka 1943. god. a zaglavlje napisano crnilom, ćirilicom.

[2] Odnosi se na talijansku diviziju »Murge«.

[3] Neprijateljske snage bile su znatno jaće. Osim grupe »Vogl« (ojačani 738. puk iz 718. njemačke pješadijske divizije) 1 Petog ustaškog zdruga, krajem veljače 1943. god. kod Gornjeg Vakufa stigla je kao pojačanje još i 717. njemačka pješadijska divizija. Vidi dok. br. 426, 427 i 428.

se kod Vilića Guvna, gdje je opkoljena od jedinica naše IV Prol. brigade i do sada je imala oko 60 mrtvih.

N A R E Đ U J E M :

1. **desna kolona:**

Komandant: drug Koča;
I Prol. div., bez III Kraj. brig.,
1 Dalmatin. brigada.

Svega: tri brigade

1. — Napada opštim pravcem: s. Seferovići—s. Dobrošin—s. Zdrimci—s. Vrsi—s. Krupa—s. Sarajvilić, sa otseka Crni Vrh (1206)—s. Seferovići, sa zadatkom da razbije neprijateljske snage na ovome pravcu, obuhvatajući neprijateljsko levo krilo na prostoru selo Vrsi—s. Sarajvilić, sprečavajući im otsutupanje desnom obalnom reke Vrbasa ka Bugojnu. Zona širenja: desno: po potrebi, a levo: drum Prozor—Karamustafića Most i dalje dolinom reke Vrbasa.

Po izbijanju na drum G. Vakuf,[4] uputiti I Dalmatinsku brigadu III divizije drumom G. Vakuf—Travnik, sa zadatkom obezbeđenja desnog boka naših snaga od Travnika, a sa ostalim brigadama produžiti energično gonjenje u pravcu Bugojna.

Vezu, levo, održavati sa srednjom kolonom na drumu Prozor—G. Vakuf—Bugojno. Komandno mesto: s. Zastinje, a zatim na pravcu nadiranja.

2. **Srednja kolona:**

Komandant: drug Peko;
II Prol. div., bez II Dal. brig.,
VII Hrvat, brig.,
2 bat. III Kraj. brigade.

Svega: 3 brigade[5]

2. — Napada opštim pravcem: Vilića Guvno—Kobila—Podovi (919)—s. Paloč, sa otseka Vilića Guvno—s. Pidriš, sa zadatkom da razbije neprijateljske snage na ovome pravcu, obuhvatajući neprijateljsko desno krilo i uništavajući počesno njegove delove. Po

[4] Ovaj dio rečenice vjerojatno treba da glasi: »Po ovlađivanju Gornjim Vakufom«, rük Se tek tada Prva dalmatinska brigada mogla uputiti na pravac Gornji Vakuf—Trav-

[5] Treba da plže: Svega 3 brigade i 2 bataljona.

izbijanju na Stražicu (853), hitno uputiti dva krajiška bataljona preko s. Podgrađe na desnu obalu r. Vrbasa, koji će zauzeti položaje na liniji k. 766—s. Bistrica, sa zadatkom da spreči otstupanje neprijateljskih delova od G. Vakufa ka s. Šarajvilić. Zona širenja desno : drum Prozor—Karamustafića Most, a odatle reka Vrbas; levo: Mlične Glave (1807) —Prskalove staje—P. Voliće — sve zaključno.

Po razbijanju neprijateljskih snaga na svome sektoru zauzeću G. Vakufa, VII Hrvat, brigadu uputiti pravcem: s. Sarajvilić—s. Bojska—Pandurica planina na prostoriju s. Trnovac—Crni Vrh (1379)—Bijela Gromila (1208)—s. Puhovac, sa zadatkom da u sadejstvu sa I Dalm. brigadom zatvori pravac Travnik—G. Vakuf.[6] Vezu održavati desno sa I Divizijom na drumu Prozor—G. Vakuf——Bugojno. Komandno mesto: Makljen, (a zatim) Pidriš—Šestari k. 760.[7] Po likvidaciji neprijatelja i izbijanja brigada na liniji Strmica—s. Podgrađe, sa III[8] i IV Prol. brigadom energično produžiti nadiranje levom obalom reke Vrbasa u pravcu Bugojna. Bataljone III Kraj. brigade, po izvršenom zadatku, uputiti u sastav svoje divizije.

3. Leva kolona:
Komandant: drug Jakšić;
VIII Hrvat. brig.
III Kraj. brigada, bez 2 bat., 1 bat. XVI Hrvat. brig.

Svega: 2 brigade.

3. — Napada: a) VIII Hrvat, brigadom pravcem Oglavak—Luče Polje—s. Tihomišlje, sa zadatkom da izbije na drum G. Vakuf——Bugojno, kod Han Ploče i spreči odstupanje neprijatelja od Vakufa ka Bugojnu, odnosno, dolazak eventualnog pojačanja od Bugojna ka G. Vakufu, b) III. Kraj. brigadom, bez dva bataljona, pravcem: s. Planinica——Gračanica, sa zadatkom da izbije na drum G. Vakuf—Bugojno, postavi zasedu kod Gračanice i spreči dolazak eventualnog pojačanja

[6] Prva dalmatinska i Sedma banijska NOU brigada nisu dejstvovale na ovom pravcu, jer je odmah uslijedila odluka Vrhovnog štaba za brzu koncentraciju snaga 1 proboj u suprotnom pravcu, tj. preko rijeke Neretve i Prenja planine na jugoistok.
[7] Vjerojatno treba da piše: Sestaci (k. 970).
[8] Treba da piše: II.

od Bugojno ka G. Vakufu. Rad ove zasede ima da se karakteriše najvećom upornošću i žilavošću, sprečavajući svaki prodor od Bugojna ka G. Vakufu. Vezu održavati sa srednjom kolonom na liniji Prskalove staje—dolina Voljice P. (otoka.)

Komandno mesto: Oglavak, (a zatim) Luče Polje, Tihomišlje.

4. Glavnina artilerije:
Komandant: drug Gavrilčenko;
2 haub. baterije 100 mm.
Svega: 4 haubice

4. — Postaviće se na prostoriji oko Makljena, a po meri napredovanja naših trupa pomerati se u rejon Trlice i dalje ka G. Vakufu, sa zadatkom da potpomaže nadiranje naših kolona, a naročito srednje i desne kolone.

5. — Veza: desna kolona održavaće vezu sa srednjom kolonom pomoću radio-stanice. Srednja kolona uspostaviće telefonsku vezu s glavninom artilerije pomoću voda za vezu VII Divizije i svojih sredstava, naslanjajući se na stalnu telefonsku liniju: Prozor—G. Vakuf—Bugojno. Leva kolona tražiće pomoć artilerije od komandanta desne kolone radio-putem.

6. — Sanitetska služba: ranjene i bolesne upućivati u svoja divizijska previjališta.

7. — Evakuaciju ranjenih vršiće: desna kolona u s. Cvrče, desna[9] i srednja u s. Rumboci i s. Ripci. Za prenošenje ranjenika stavlja vam se na raspoloženje po jedna kolona zarobljenih Talijana.

8. — Znaci raspoznavanja i borbeni znaci:
Za 3. mart: Petar — Stanko;
Za 4. mart: Branko — Marko;
Za 5. mart: Crni — Stari.

9. — Početak napada 3 marta u 15. časova.[10]

10. — Naše mesto: kod komandanta srednje kolone.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vrhovni komandant
Tito, s. r.

Dostavljeno:
drugovima: Koči,[11] Peku,[12] Jakšiću[13] i Gavrilčenku.
3. mart 1943 g.
4 časa, (M.P.)

* Omaška: treba da piše: lijeva.

[10] Rukovodeći se zapovtješću Vrhovnog komandanta, sve tri kolone su 3. ožujka prešle u napad i borile se sve do 5. ožujka, kada je oslobođen Gornji Vakuf, a njemačka 717. divizija, grupa »Vogl« i 5. ustaški zdrug odbačeni ka Bugojnu. O ovim borbama dosada je pronađen neznatan broj dokumenata, iz kojih se uglavnom mogu pratiti samo dejstva desne kolone, a srednje i lijeve tek dijelomično.

[11] Koći Popoviću.

[12] Peki Dapčeviću.

[13] Pavlu Jakšiću.

BROJ 376

OBAVJEŠTENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 3. OŽUJKA 1943. ŠTABOVIMA BRIGADA O SITUACIJI NA SEKTORU GORNJI VAKUF—PROZOR[1]

S T A B
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Op. br. 145
3—III, 12,10

ŠTABOVIMA BRIGADA

1. — Obaveštenje o situaciji na sektoru G. Vakuf—Prozor:

1. III: U toku celog dana vodile su se uporne borbe.[2] Neprijatelj u jačini 3000 ustaša i Nemaca, potpomognut sa 6 haubica i desetak tenkova, izbio je na liniju Kobila (zapadno od Pidriša)—Crni Vrh (k. 1206) —s. Voljevac—s. Seferovići.

U toku ovog dana naše jedinice bile su postavljene: naša Krajiška brigada[3] sa dva bataljona na Planinici i Oglavku (sev. zap. od Voljica), sa dva bataljona južno od Vilića Gumna; VII Banijska brigada na Makljenu i Palskoj šumi; a Dalmatinska brigada[4] istočno od druma na liniji: Crni Vrh — i dalje prema s. Zastinje.

U toku noći pristigle su kao pojačanje: IV Crnogorska brigada na sektor Vilića Gumno i II Proleterska na sektor Makljen—Crni Vrh.[5] U rezervu su postavljene VIII Banijska i XVI Hrvatska brigada.

2-III: Neprijatelj je ujutro nastavio sa napadom, najjače na naše desno krilo. Neprijatelj je uspeo da za nešto potisne Dalmatinsku brigadu, ali izgleda da naši još drže Veliki Crni Vrh pošto je u borbu ušao jedan bataljon II Proleterske brigade kao pomoć Dalmatincima.

Neprijateljski tenkovi izbili su oko podne do s. Tralica, ali nisu nastavili dalje.

Naša Krajiška brigada uspela je da izbije na Kobilu, a IV Crnogorska brigada otsekla je deo neprijateljskih snaga kod Vilića Gumna. Ovom uspehu mnogo je doprinela naša artiljerija koja nanosi velike gubitke neprijatelju.

2. — Na našem sektoru, tj. na desnom krilu opšteg rasporeda, nemamo novijih podataka od onih dobijenih od Dalmatinske brigade u toku jučerašnjeg dana. Zbog ovoga, obe brigade preduzeće što dublje izviđanje u pravcu neprijatelja. Prikupljene podatke odmah dostaviti ovome štabu.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 38/1, k. 705.

[2] Borbe su vođene protiv jedinica njemaćke 717. divizije, ojačane Grupom »Vogl« i Petim ustaškim zdrugom. Vidi dok. br. 428.

[3] Treća krajiška NOU brigada.

* Prva dalmatinska NOU brigada.

[5] Vjerojatno Crni vrh (k. 1370).

3. — Sa određenih sektora brigade moraju biti spremne za dejstvo i za susret sa neprijateljem. Za izvršenje postavljenog zadatka sve jedinice moraju raditi najenergičnije i ne dozvoliti neprijatelju da se probije ka jugu. Uskoro će se preduzeti odlučne ofanzivne operacije za razbijanje i uništenje neprijatelja koji nadire od G. Vakufa. Pripremiti ljudstvo za ovaj zadatak koji je od naročite važnosti.

4. — Prijem bacačke municije iz Prozora, kako je to već naređeno preko intendanta ove Divizije, štabovi brigada moraju izvršiti odmah i u toku dana razdeliti po oruđima.

5. — Po ovom kuriru dostavite izveštaj o sledećem:

a) Da li su sve jedinice stigle na određeni sektor, i njihov raspored na tom sektoru. Mesto Štaba brigade.

b) Sadanja situacija na sektoru sa podacima koji se imaju o neprijatelju.

v) Da li je avijacija bombardovala vaš sektor, koja mesta i da li je bilo žrtava.

6. — Održavati uzajamnu vezu između brigada, a Štab Sanđžačke[6] održavaće vezu sa Štabom I Dalmatinske brigade.

Sa ovim Štabom održavati stalnu vezu; Štab se nalazi u šumarku ispod istočnih kuća s. Košare (na mestu koje na karti pokriva slovo »r« od oznake Košara).

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za Štab
naštadiv.
Vaša[7] v. r.

[6] Treće sandžaćke NOU brigade.
[7] Vaso Jovanović.

BROJ 377

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 4. OŽUJKA ŠTABU DEVETE DIVIZIJE DA HITNO EVAKUIŠE RANJENIKE IZ DUVNA I DIVIZIJA IZVRŠI POKRET U PRAVCU PROZORSKE KOTLINE[1]

2.

IV OPER. ZONI[2]

Ubrzajte vaš pokret u našem pravcu: Duvno—Ljubuša Planina—Sćit. Iz Duvna hitno sklonite ranjene negdje na Ljubušu Planinu.[3]

4. III. 1943 *Tito* v. r.

BROJ 378

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 4. OŽUJKA 1943. ŠTABU TREĆE NOU DIVIZIJE ZA OSIGURANJE DESNOG BOKA I POZADINE GLAVNINE OPERATIVNE GRUPE VRHOVNOG ŠTABA ZA VRIJEME IZVOĐENJA PROTIVUDARA NA PRAVCU PROZOR—GORNJI VAKUF—BUGOJNO[1]

VRHOVNI STAB
NOV I POJ
4-III-1943 g.
17,30 čas.

ŠTABU III DIVIZIJE

I Dalmatinska je u borbi kod G. Vakufa i, prema tome, ne možemo je odmah uputiti. Rokirajte vašu Hercegovačku brigadu kao pomoć V Crnogorskoj. Njenu teritoriju do Ostrožca preuzeće II Dalmatinska II Divizije, koja je sada na prostoriji Jablanica—Rama.[2] Držite po svaku cenu vaše položaje, da nam [neprijatelji] ne udare u leđa. Naše divizije kod G. Vakufa uspešno napreduju. Nadamo se noćas, ili najdalje sutra, odbaciti neprijatelja u Bugojno. Posle toga, sve naše jedinice će imati pokret, koji ćemo odrediti.[3] Javite brojčano stanje neprijatelja koji ide protiv vas.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vrh. komandant,
Tito v. r.

[1] Original radiograma, (rukopis crnilom), u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 37A, k. 7.

[3] Štab Četvrte operativne zone ujedno je bio i Štab Devete divizije.

[3] O ovoj grupi ranjenika i bolesnika Centralne bolnice brinula se Deveta dalmatinska divizija. Ona ih je, u vezi s ovim naređenjem, najprije prebacila na Ljubušu planinu, a zatim, sredinom ožujka, na lijevu obalu Neretve.

[1] Kopija originala (pisana preko indiga olovkom, ćirilicom) u Arhivu Vn, arhiva NOB, reg. br. 40/1. k. 7.

Potpis druga Tita je također preko indiga.

[3] Vidi dok. br. 330.

[3] Odnosi se na pregrupisavanje snaga i poduzimanje protinapada općim pravcem Rama—J ablanica—Boračko Jezero—Glavatičevo—Kalinovik—Foća.

BROJ 379

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 4. OŽUJKA 1943. ŠTABU DESETE HERCEGOVAČKE NOU BRIGADE DA POJACA DESNO KRILO PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE[1]

VRHOVNI STAB
NOV I POJ
4-III-1943 g.
17.30 čas.

ŠTABU X HERCEGOVAČKE BRIGADE

Izdao sam naređenje vašoj diviziji da Hercegovačka brigada pojača naše levo krilo,[2] tj. V Crn. brigadu. Da se ne gubi vreme, jer je veoma hitno, naređujem da se vaši bataljoni još u toku ove noći rokiraju u pravcu V Crnog, brigade, tako da vaše desno krilo bude zaključno kod Ostrožca. Prostoriju između Rame i Ostrožca držače bataljoni II Dalmat. brigade.[3] Sve ovo [mora se iz] vršiti u to[ku ove noći.]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vrh. komandant,
Tito v. r.

BROJ 380

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 4. OŽUJKA 1943. ŠTABU DRUGE DALMATINSKE NOU BRIGADE DA DIJELOM SNAGA POSJEDNE ODSJEK RAMA-OSTROŽAC[1]

VRHOVNI STAB
NOV I POJ
4-III-1943 g.
17.30 čas.

ŠTABU II DALMATINSKE BRIGADE

S obzirom na to što neprijatelj sa jačim snagama nadire u pravcu naše V Crn. brigade, prisiljeni smo rokirati X Herc. brigadu na naše levo krilo kao pomoć V Crnogorskoj. X Herc. brigada zauzimaće svojim desnim krilom položaje do Ostrožca. Prema tome, naređujem da se hitno, još u toku ove noći, rokiraju vaša 2 bataljona na prostoriju Rama—Ostrožac.[2] Ostale vaše snage treba da drže prostoriju Rama—Jablanica, s tim da sa najvećom oprezom kontrolišete kotlinu reke Doljanke. Vaše glavno uporište t[reba i nadalje da] bude Slatina. Šaljite neprekidno patrole do Sovića.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Vrh. komandant,
Tito v. r.

---

[1] Koplja originala (pisana olovkom preko indiga, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 40/1, k. 7.
Potpis druga Tita je također preko indiga.
[2] Vidi dok. br. 378.
[3] Vidi dok. br. 417A.
[1] Kopija originala (pisana olovkom, preko indiga, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 39/1, k. 7.
Potpis druga Tita je također preiko Indiga.
[2] Vidi dok. br. 379 i 417A.

BROJ 381

IZVJEŠTAJ SRETENA ZUJOVICA OD 4. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM KOMANDANTU NOV I POJ DRUGU TITU O UPORNIM BORBAMA KOD PIDRIŠA I POTISKIVANJU NEPRIJATELJSKIH SNAGA KOD GORNJEG VAKUFA[1]

Druže Stari,[2]

Sada sam razgovarao sa drugom Terzićem.[3]

Prema podacima s kojima raspolaže, situacija nije nepovoljna po nas i razvijala se do sada u našu korist. Neprijatelj se bori žilavo, te još stalno pruža veliki otpor.

Radovan se nešto zadržao; ne zna se tačno njegov položaj — verovatno da je otpor neprijatelja veliki. On bi trebao da izbije na Kršnjaču[4] kako bi se pojačalo dejstvo naših jedinica kod Pidriša. Naši su bili zauzeli Pidriš, ali je neprijatelj izvršio kontranapad i vratio se na svoje položaje. Borba se i dalje vodi.

II srpska je ovladala potpuno Crnim Vrhom i spušta se ka Karamustafiću (početak serpentine od Vakufa).[5]

Od Koče nema vesti, iako se može zaključiti da je sa one strane Vrbasa.

Dalmatinci su izbili kod Tihomišlja, zauzeli 2 haubice i drugo.[6]

Koča[7] bi morao da požuri, jer bi nam, ako srednja kolona jače uznapreduje, neprijatelj izmakao.

Dogovorio sam se sa Terzićem da se javi Koči preko radio veze da požuri obavezno sa izbijanjem severno od Vakufa na ovom pravcu (ima veza sad u 7 h).

Veljko[8] je radio sa gore[9] jutros, ali samo primao, da dà nije mogao. Premešta stanicu više na brdo.

Sinoć sam ti pisao pismo, ali pošto sam saznao da si otišao ka položaju, nisam ga poslao, što sada činim.

O promenama ću te odmah izveštavati.

S drugar, pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

4. III. 1943 (6.30) Crni[1]» v.r.

[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu CK SKJ, reg. br. 5843/VI, 5—23 (43).
[2] Vrhovni komandant NOV i POJ Tito.
[3] Velimir Terzić.
[4] Na geografskoj karti: Krošnjata (k. 1044).
[5] Srednja kolona, u čijem je sastavu bila Druga proleterska brigada, imala je zadatak da sa otsjeka VUiića Guvno—Pidriš nastupa općim pravcem Vilića Guvno—Kobila—Podovi (k. 919) — s. Paloč. Cesta Prozor—Gornji Vakuf bila je granica između srednje i desne kolone. Prema tome, Crni vrh (k. 1206) bio je u zoni dejstva desnokrilne (a ne srednje) nastupajuće kolone i napadala ga je Prva dalmatinska brigada Treće NOU divizije (vidi dok. br. 375).
[6] Na pravcu Oglavak—S. Tihomišlje dejstvovala je ljevokrilna kolona, sastava: Osma hrvatska (Druga banijska), Treća krajiška NOU brigada (bez dva bataljona) i jedan bataljon Šesnaeste hrvatske (Treće banijske) NOU brigade. Prva dalmatinska NOU brigada dejstvovala je u srednoj koloni, desno od puta Prozor—Gornji Vakuf 1 na Crnom vrhu (k. 1206) zaplijenila je dva brdska topa 75 mm.
[7] Koča Popović.
[8] Veljko Dragićević.
[9] Vjerojatno se odnosi na radio-vezu s Komin temom.
[10] Sreten Zujović.

BROJ 382

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 5. OŽUJKA 1943. ŠTABU PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE DA OBRAZUJE OPĆU ZAŠTITNICU GLAVNE OPERATIVNE GRUPE PRI FORSIRANJU NERETVE I PRODORU U HERCEGOVINU[1]

ŠTABU I PROLETERSKE DIVIZIJE

1) Odlučili smo se da našim glavnim snagama nadiremo pravcem: Prozor—Jablanica—Prenj i dalje ka istoku. Kod Jablanice ćemo odmah podići most. Sa nama idu svi ranjenici.

2) Vaša divizija obrazuje opštu zaštitnicu, sa zadatkom da štitite i zatvarate pravac: G. Vakuf—Prozor—Rama—Jablanica. Marševaćete širim frontom, zatvarajući pravac: G. Vakuf—Prozor i G. Vakuf—selo Mejnik——selo Duge. Vi ćete marševati pozadi začelja ranjenika.

3) Najhitnije vratite I Dalmatinsku brigadu u sastav svoje divizije, pravcem preko Solakove Kule.

5/III.

Vrhovni komandant
Tito v. r.

BROJ 383

OBAVJEŠTENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 5. OŽUJKA 1943. ŠTABU TREĆE NOU DIVIZIJE O ZADATKU DIVIZIJE I OPĆEM PRAVCU DEJSTVA GLAVNE OPERATIVNE GRUPE VRHOVNOG ŠTABA[1]

ŠTABU III DIVIZIJE

1) Sa Divizijom ostajete na dosadašnjem zadatku.[2] Danas, u toku noći, biće vam upućena I Dalmatinska brigada preko Solakove Kule.[3]

2) Pravac nadiranja naših glavnih snaga, sa ranjenicima: Prozor——Jablanica—Prenj Planina i dalje ka istoku.

Za dalji vaš rad sledovaće naređenje.

Strogo tajno — nikome ne govoriti ništa.

Vrhovni komandant
Tito, e. r.

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 42/1, k. 7.

[1] Prijepis originala radiograma (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 43/1, k. 7.

Prijepis je izvršio zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ 5. ožujka 1943. godine.

[2] Treća NOU divizija (bez Prve dalmatinske NOU brigade) imala je zadatak da spriječi prodor neprijatelju od Konjica ka Prozoru. U ovo vrijeme vodila je uporne obrambene borbe na liniji s. Pothum—Neretvica—Ostrožac, štiteći lijevi bok Glavne operativne grupe, tada orijentirane za forsiranje Neretve.

[3] Vidi dok. br. 382 ove knjige.

BROJ 384

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE DALMATINSKE BRIGADE DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 5. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I POJ JUGOSLAVIJE O NOVOM RASPOREDU BRIGADE I REZULTATU NAPADA PRVOG BATALJONA NA JABLANICU[1]

Š T A B
II DALM. BRIGADE
5-III-43
u 8 č.

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Prema Vašem naređenju od sinoć, u toku noći izvršili smo raspored bataljona radi zatvaranja dodijeljenog nam sektora.

Raspored Brigade sada izgleda ovako:

Jedan bataljon u Jablanici, kontrolišući željezničku prugu i desnu obalu Neretve prema Grabovici; drugi bataljon u Slatini, zatvarajući dolinu Doljanke i šaljući izviđačke vodove u pravcu Sovića; III bataljon u s. Lizoperci, zatvarajući dolinu Rame, i IV bataljon s. Blučići i Kostajnici, zatvarajući pravac od Ostrožca.

4 ov. mj. izjutra jedan naš bataljon[2] izvršio je napad na Jablanicu u kojoj su se nalazila dva četnička bataljona Durmitorske brigade. — Poslije dvočasovne borbe neprijatelj je razbijen i natjeran u bejkstvo preko Neretve i to preko srušenog mosta koji je bio stalno obasipan našom vatrom. Zarobljeni su 5 četnika i to: Tošić Momčilo i Laušević Dragoje iz 1 čete III bataljona; Krstajić Danilo, Duković Velimir i Grbović Luka iz 3 čete istog bataljona I Durmitorske brigade. — Zarobljenike vam šaljemo da bi od njih dobili potrebne podatke. — Prema izvještaju štaba bataljona neprijatelj je imao mrtvih i udavljenih u Neretvi (padajući s mosta) oko 60 četnika. — Od hrane su imali svega dva sanduka konzervi i dvopeka, dok od hrane koja je bila nama ostala nije nađeno ništa. Najverovatnije je da su seljaci i građani Jablanice ovu hranu razgrabili odmah po našem povlačenju. — Zaplenjeno je oko 10 pušaka i nekoliko sanduka municije. — Četnici se sada nalaze na kosama na lijevoj obali Neretve gdje ih tuku naši bacači i haubica.

Sa štabom III divizije održavamo stalnu vezu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Polkom
Marko[3] v. r.

Komandant
Ljubo Vučković v.r.

[1] Original (rukopis crnUom, ćirilicom) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 2/2 I, k. 846.
[2] Prvi bataljon. Vidi dok. br. 417A.
[3] Ante Jurlin-Marko.

BROJ 385

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGE DALMATINSKE BRIGADE OD 5. OŽUJKA 1943. DELEGATU VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ JUGOSLAVIJE O PRIPREMAMA ZA IZGRADNJU MOSTA RADI PRIJELAZA PREKO RIJEKE NERETVE[1]

Druže Crni,[2]

Obzirom da je drug Volođa[3] stigao tek u 22 č, kao i zbog udaljenosti bataljona prema najnovijem naređenju, večeras se prelaz[4] ne može izvršiti. Radi bolje pripreme ovog tako važnog zadatka, koji mora biti uspješan, moramo se i sami sa svim detaljno upoznati.

Večeras pišemo naređenja a sjutra veče rano pristupićemo izvršenju zadatka.

Četnici su na svim kosama lijeve obale Neretve, drže položaje koji dominiraju nad cestom od Rame pa dalje od Jablanice.[5] Pored toga mora se zatvoriti sigurno pravac od Grabovice. Mi mislimo izvršiti prebacivanje na dva mjesta i to između Rame i Ostrošca (po mogućstvu) i u Jablanici preko srušenog mosta. — Prebacivanje će izvršiti tri bataljona radi posjedanja užeg mostobrana. — Most će se raditi u Jablanici na mjestu srušenog mosta.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

5-III-43
u 22,40 č.

(M. P.)

Za štab II d. b.
Ljubo Vučković v. r.

* Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 11/1, k. 9.
[J] Sreten Zujović.
[3] Vladimir Smirnov.
* Misli se na prelaz preko rijeke Neretve.
[s] Vidi dok. br. 547.

BROJ 386

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE DALMATINSKE BRIGADE OD 5. OŽUJKA 1943. ŠTABU DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE O SITUACIJI NA SEKTORU ŠIROKI BRIJEG—IMOTSKI—POSUŠJE[1]

S T A B
III DALMATINSKE NOU] BRIGADE
STABU IX DALM. DIVIZIJE
Službeno 5 marta 1943
Mostar—Prozor

3. Vukojevo
Položaj
15. (k. 845)

Prema podacima koje nam je uputio naš IV bat. — da su saznali preko seljaka da je u Široki Brijeg stiglo Nijemaca, Talijana, četnika i ustaša nepoznat broj.

Prema izveštaju patrole koja je išla u Cerove Doce, Imotsko—Posušje i okolna sela su u plamenu.

Još do sada vod III bat. koji je po naređenju Načelnika[2] toga Štaba išao na cestu Široki Brijeg—Mostar u cilju rušenja ceste i mosta u Zovtiću[3] — još do sada se nije vratio, postoji mogućnost da je stradao.

Još do sada nije došla ona četa iz Posušja kao i obučeni dobrovoljci.[4]

III brat. prilikom polaska na položaj povukao je telefon, kako smo vas sinoć obavestili.

Stab naše Brigade polazi danas u 17 č. u Kokitno,[5] zaselak D. Vlašani.

Naš IV bataljon večeras se prebacuje iz Medinih Stanina u Vukojevo.

S. *F. — S. N.!*

Politkom
Miro[6] v. r.

Komandant
Branko Dude v.r.

[1] Original (rukopis olovkom) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 6/2, k. 845.
[2] Josip Skorpik.
[3] Vjerojatno 2vatić.
[4] Odnosi se na zaštitnu četu Štaba Devete NOU divizije i nove borce koji su se javili u narodnooslobodilaćku vojsku.
[5] Rakitno.
[6] Miroslav Višić. Poginuo 1943. god. na Ozrenu (istočna Bosna).

BROJ 387

NAREĐENJE ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 5. OŽUJKA 1943. ŠTABOVIMA PRVE I TREĆE BRIGADE ZA GONJENJE NEPRIJATELJA PREMA BUGOJNU[1]

S T A B
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
5-III, 10,45

ŠTABOVIMA I i III BRIGADE

Do sada smo dobili izveštaje u sledećem:

a. Bataljoni I Brigade[2] povezali su se na liniji Zdrimci—Vrsi—Krupa—Bistrica—Šaraj vilić.

b. U toku sinoćnje akcije[3] jedinice Sandžačke brigade[4] izbile su na Orliše i Babu i odatle sa dva bataljona produžile ka G. Vakufu.

v. Jutros se čula na pravcu srednje kolone žestoka borba koja je nastavljena u pravcu Vakufa; na kosama južno do Vakufa primećuju se naše snage.

g. Neprijatelj[5] otstupa u pravcu Bugojna; na putu i njivama (nije označeno kojim) ostavljena su 4 tenka koji štite otstupnicu.

U ovakvoj situaciji pred nas se postavlja zadatak da energično produžimo sa gonjenjem neprijatelja, u kom cilju

N A R E Đ U J E M O :

1. — I Brigada zatvoriće pravac od G. Vakufa ka Bugojnu sa desne obale Vrbasa, sprečavajući da neprijatelj otstupi tim pravcem, razbijajući i uništavajući ga ako to pokuša.

2. — III Brigada[6] nastaviće prodor ka G. Vakufu i energično gonjenje neprijatelja ka Bugojnu, radi čega će po protjerivanju iz G. Vakufa nastaviti gonjenje neprijatelja u pravcu Bugojna.

3. — I Dalmatinskoj brigadi[7] sada je naređeno da pređe na desnu obalu Vrbasa, posle čega će ona biti upućena na komunikaciju G. Vakuf—Travnik sa zadatkom zatvaranja pravca od Travnika.

4. — U slučaju da neprijatelj otpočne otstupanje većim snagama desnom obalom Vrbasa, Sandžačka brigada, cela ili potrebnim delom, preduzeće gonjenje tim pravcem. Imati u vidu da će po razbijanju ili uništenju neprijatelja i I i III Brigada dalje prodiranje ka Bugojnu vršiti levom obalom.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 39/1, k. 705.
[2] Prve proleterske brigade.
[3] Odnosi se na protivudar naših snaga prema Gornjem Vakufu.
[4] Treća sandžačka NOU brigada.
[5] Jedinice 717. njemačke divizije.
[6] Treća sandžačka NOU brigada.
[7] Treće NOU divizije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

komđiv
Koča[8] v. r.

Druže[9] Miloje,[10]

Šaljemo ti ovo naređenje štaba divizije da prema njemu postupite. Stvarno, treba raditi brzo i energično.

Ukoliko sa gonjenjem produžite prema Bugojnu, mislim da bi se moglo, zajedno sa Sandžaklijama, izvršiti pritisak i na samo Bugojno. Naravno, to zavisi od razvoja situacije i vaše procene u vezi sa našim sledećim zadatkom.

Šalji nam izveštaj da bismo mogli obaveštavati i Štab diivizije.

Mi ćemo doći kasnije.

U 13 čas.

Drug. pozdrav
Plavi[11] v. r.

P. S. Sta li je sa Savom Đukanovićem — kurirom, koji je juče otišao za vezu?

Plavi v. r.

BROJ 388

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 5. OŽUJKA 1943. POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ JUGOSLAVIJE O UPUĆIVANJU PRVE DALMATINSKE BRIGADE U SASTAV TREĆE NOU DIVIZIJE I O RASPOREDU DIVIZIJE NA PRAVCU GORNJI VAKUF—PROZOR[1]

S T A B
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Br. 5-III — 23 h

Drugu Veljku[2]

1. — Danas do 19 h primili smo od V. S.[3] radiogramom naređenje da se sa divizijom postavimo za zatvaranje pravca G. Vakuf—Prozor, a da Dalmatinsku brigadu[4] uputimo u sastav njene divizije preko Solakove Kule. Ovo je naređeno u vezi sa najnovijom odlukom u pogledu pravca daljih akcija i evakuacije ranjenika.

U vezi sa ovim, izdato je naređenje Dalmatinskoj brigadi (koja je prešla na desnu obalu Vrbasa) i ona će večeras otpočeti sa pokretom

[8] Koča Popović.
[9] Slijedeći tekst dopisan je crnilom, ćirilicom.
[10] Miloje Miloj ević, zamjenik komandanta Prve proleterske brigade.
[11] Mijalko Todorović, politički komesar Prve proleterske brigade.
[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/1, k. 9.
[2] Pavle Ilić, pomoćnik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ.
[3] Vrhovnog štaba.
[4] Prvu dalmatinsku brigadu Treće NOU divizije. Vidi dok. br. 387.

ka Solakovoj Kuli. Mi smo našim jedinicama naredili potrebno u vezi sa novim zadatkom a obustavili smo noćašnju akciju[5] kojom smo nameravali da likvidiramo poslednje neprijateljske otpore.

2. — Štab Dalmatinske brigade ostavio je dva brdsika topa sa svojom stražom na Vrteljki (sev. padina Crnog Vrha). Jedan ispravni top sa 50 zrna zadržaćemo za našu diviziju, a za drugi koji je neispravan potrebno je da haubićki divizion uputi ljudstvo za prijem.

3. — Naša diviziska bolnica nalazi se u s. Kruščica (kod Solakove Kule), te je potrebno izvršiti i njenu evakuaciju u vezi sa opštom evakuacijom ranjenika.

4. — Italijani, koji su prema sporazumu sa Gojkom[6] trebah doći na naš sektor, nisu uopšte stigli, te imamo velike teškoće sa prenosom ranjenika.

5. — Priloženo pismo hitno uputiti štabu naše IX (III krajiške) brigade.

Komdiv
Koča[7] v. r.

BROJ 389

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 6. OŽUJKA 1943. ŠTABU DEVETE NOU DIVIZIJE DA SE IZ RAJONA DUGOG POLJA HITNO PREBACI NA DESNU OBALU NERETVE[1]

IV ZONI[2]

Krećite se vašim snagama dolinom i kosama rječice Doljanke u pravcu Jablanice, sa vašim desnim krilom Diva—Grabovica, pravac Karaula na Neretvi. Pazite na vaš desni bok od četnika. U toku 6. III. vaše prethodnice moraju biti kod Jablanice.

6. III. 1943. *Tito* v.r.

[5] Odnosi se na borbe oko Gornjeg Vakufa.
« Gojko Nikoliš.
[7] Koča Popović.
* Original (rukopds crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14/2, k. 14.
* Stab Četvrte operativne zone je bio ujedno i Štab Devete dalmatinske divizije.

BROJ 390

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 6. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O RASPOREDU JEDINICA I POVLAČENJU NEPRIJATELJA U PRAVCU BUGOJNA'

I DIVIZIJA
6-III
7 sati

Jedinice se povezale. Na desnoj obali Vrbasa nema više neprijatelja. Sandžačka[2] je pred Vakufom, Prva[3] severno, Dalmatinskoj[4] smo naredili da krene napred. Neprijatelj se povlači drumom za Bugojno, koji izgleda otvoren.

BROJ 391

IZVJEŠTAJ ŠTABA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE POČETKOM OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRODORU NEPRIJATELJA U LIVNO I U BLATO NA CETINI I O POVLAČENJU DIVIZIJE NA LINIJU RAKITNO—PROZOR[1]

vrhovnom Štabu n.o.v. I p.o.j.

Položaj

Neprijateljske jake snage nadiru pravcem Trilj—Lovreć. U prednjim njihovim trupama nalazi se oko 800 četnika[2] Draže Mihailovića, koji su
2. III po podne zauzeli Blato na Cetini i produžili nadiranje do Šestanovca. Jedinice naše V Brigade potisnute su u višečasovnoj borbi. Neprijatelj je poslije bombardovanja položaja naše IV Brigade jučer po podne ovladao masivom Ljubeća i potisnuo jedinice te brigade na nekoliko kilometara pravcem zapada.

Obaviješteni smo da su neprijateljske jedinice jučer po podne ušle u Livno.

U takvoj situaciji uvidjeli smo da je daljnji opstanak IX Divizije na dosadašnjem sektoru ugrožen, i da divizija neće moći izvršiti dobiveni zadatak. Zato smo naredili povlačenje naših brigada pod borbom i u smislu Vašeg ranijeg naređenja,[3] tj. u pravcu Rakitno—Prozor.

[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 14/13, k. 14A. Izvještaj je upućen radiogramom Vrhovnom štabu NOV i POJ.
[J] Treća sandžačka NOU brigada.
[3] Prva proleterska brigada.
* Prvoj dalmatinskoj NOU brigadi Treće NOU divizije.
[1] Original (rukopis crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, rg. br. 8/1, k. 9. Izvještaj je vjerojatno pisan 3. ožujka 1943. godine, što se može zaključiti po događajima koji se spominju u dokumentu.
[J] Vidi dok. br. 12, napomenu 4.
* Vidi dok. br. 369.

Nikakvih veza nemamo sa drugim jedinicama, i nismo obaviješteni o pravom stanju na frontu, a naročito na sektoru Livno—Glamoč. Očekujemo direktive za daljnji pravac Divizije. Prema Vašem naređenju, smještaj ranjenika na Kamešnici, Dinari i Biokovu je nemoguć,[4] stoga smo vratili sve ranjenike u pravcu Rakitno i Duvno, Prozor.

Prema najnovijim vijestima četnici skupa sa ustašama i Talijanima ušli su u Grabovac kod Zagvozda.[5]

Neprijateljska avijacija jako je aktivna i bombarduje.

Sa drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar :	Načelnik :	Komandant :
Jordan[6] v. r.	*Skorpik*[7] v. r.	*Vicko Krstulović* v. r.
	(M. P.)	

BROJ 392

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 7. OŽUJKA 1943. ŠTABU DEVETE NOU DIVIZIJE DA RAZBIJE ČETNIKE NA SVOM PRAVCU I ŠTO PRIJE IZBIJE NA NERETVU[1]

i)

ŠTABU IV OPERAT. ZONE[2]

Najhitnije postupite po našem naređenju.[3] Morate što prije izbiti dolinom i južnim kosama Doljanke preko Diva—Grabovice na Karaulu na Neretvi, likvidirajući na svom putu četničke grupe. Radite brzo i energično.

Tito, s. r.

[4] Vidi dok. br. 373.
[5] Vidi dok. br. 321.
[8] Ivica Kukoć.
[7] Josip.
[1] Prijepis originala radiograma (rukopis mastiljavom olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 33/2, k. 14.
^ p^Prijepis je izvršio 7. ožujka 1943. godine zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV

[2] Stab Četvrte operativne zone je Istodobno bio 1 Štab Devete divizije.
[3] Vidi dok. br. 389.

BROJ 393

PISMO KOMANDANTA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 7. OŽUJKA 1943. POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA SEKTORU DIVIZIJE[1]

S T A B
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
7—III, 7,15

Druže Veljko,[2]

1. — Dalmatinsku brigadu[3] uputili smo preko Solakove Kule u sastav njene Divizije; ona sa ovog terena krenula 6. o. m. oko 1 č.

2. — Našoj I brigadi[4] bilo je sinoć naređen pokret ka Ostrošcu. Tvoje pismo o promeni pravca za I brigadu primili smo 7-III u 0,30 č. i odmah ga dostavili I brigadi.

3. — U toku jučerašnjeg dana nije bilo promena na ovom sektoru. Neprijatelj se utvrđuje na liniji Tihomišlje—Sarajvilić. U toKu dana 6 neprijateljskih tenkova od Tihomišlja prošli su kroz Vakuf, produžili uz Vrbas, a potom se vratili.

4. — Sa našom IX (krajiškom)[5] brigadom još nismo uhvatili vezu. Zatvaranje pravca za sada vršimo na obe strane Vrbasa sa Sandžačkom brigadom.[6] Krajiškoj brigadi poslali smo naređenje preko tebe i Peka,[7] pošto nam niste javili gde je ona postavljena kao rezerva.

5. — Haubički poludivizion nam javlja da ne može postaviti osmatrača, jer da nemaju telefonski materijal za vezu sa osmatračnicom. Ukoliko je telefonski materijal koji je bio kod haubica — tu, treba im ga odmah vratiti.

S. F. — S. N.!

Komdiv
Koča[8] v. r.

6. — U 7 časova dobili smo sledeći telegram:[9]

»Naše prethodnice su već prešle Neretvu. Produžavamo dalje. Vi sa dve brigade zatvorite pravac: Bugojno—Vakuf—Prozor—Rama.«

7. — Naša bolnica je stigla kod nas — ne znamo po čijem naređenju. Mi ćemo je prikupljučiti opštoj bolnici, pošto nam je nezgodno da kao zaštitnica i neposredno spovodimo bolnicu, pošto je verovatno da će naš pokret biti pod borbom.

S. F. — S. N.!

Komdiv
Koča v. r.

[1] Original (rukopis crnilom, ćililicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/2, k. 710.
[2] Pa vie Ilić.
[3] Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu Treće NOU divizije, koja je prilikom protivudara naših snaga prema Gornjem Vakufu, bila u sastavu desne kolone pod privremenom komandom Prve proleterske divizije. Vidi dok. br. 375, 376 i 378.
[4] Prvoj proleterskoj brigadi.
[5] Trećom krajiškom NOU brigadom.
[6] Trećom sandžačkom NOU brigadom.
[7] Peko Dapčević, komandant Druge proleterske divizije.
[8] Popović.
[9] Telegram je vjerojatno upućen od Vrhovnog štaba NOV i POJ.

BROJ 394

IZVJEŠTAJ ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 7. OŽUJKA 1943. ZAMJENIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA DRUGE DALMATINSKE I DRUGE PROLETERSKE BRIGADE PROTIV ČETNIKA KOD JABLANICE I NA LINIJI JAVORIK—BREZA[1]

7-III-43
17,30

Drugu Terziću[2]

Druga dalmat. brigada ubila 60 četnika, zarobila 12, zaplenila 1 teški mitraljez, 40 pušaka, municije, bombi i hrane. Gubici II dalm. sa 4 mrtva i 5 ranjenih.[3]

Druga proleter, brigada razbila je 5 četničkih brigada, 1 brigada broji 300 četnika.[4] Neprijatelj se goni svom žestinom. Do sada zarobljeno kod II prolet. brigade 23 četnika, mnogo municije i ranjenih. Ranjen je komandant četničke brigade major Nikola Bojović. Ova brigada nalazi se na liniji Javorik—Breza. Biće još zarobljenika. Zaplenjeno 30 pušaka, municije, bombe, hrane, italij. padobrana, kojima su im Talijani bacali hranu i municiju.

Naši tenkovi došli do Karaule i pobili veliki broj četnika. Isto tako ranih veliki broj, jer su ih iznenadili. Zaplenjeno je pušaka i ostale spreme. Na terenu ostalo mnogo ratne spreme i municije. Posluga iz tenkova nije mogla izaći da tu spremu pokupi.

Neka se hitno uputi IV prolet. brigada na svom pravcu. Na Borcima se nalaze 4 vasojevićke brigade.[5]

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Primljeno: 7/III/1943 u 17,30

Za Stab divizije

Načelnik: *Vukotić*[6] v. r.

[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 18/1, k. 9.
[2] Velimir Terzić.
[3] Borbe je vodio Prvi bataljon Druge dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 375, [4] i [5] Vidi dok. br. 547.
[6] Jovo Vukotić, načelnik Druge proleterske divizije.

BROJ 395

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 7. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM STABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA KOD SELA GOSTOVIĆA I VIŠNJEVICE, O BROJU RANJENIKA U DIVIZIJI I O GUBICIMA JEDINICA U POSLJEDNJIM BORBAMA[1]

S T A B
III UDARNE DIVIZIJE NOVJ
Op. br. 40
7-III-1943
u 21 čas

VRHOVNOM ŠTABU NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE I PARTIZANSKIH ODREDA JUGOSLAVIJE

Kako smo vam danas radiogramom javili, naš protivnapađ, preduzet sa svim snagama danas u zoru, razvijao se u toku dana povoljno. Jedinice V Crnogorske brigade uspjele su danas do mraka da zauzmu s. Gostoviće i s. Višnjevicu na lijevoj obali r. Neretvice. Vjerujemo da bi uspjeh bio u toku današnjeg dana i veći, ali X Hercegovačka brigada i I Dalmatinska brigada, uslijed dugih marševa, nijesu stigle blagovremeno da pređu u napad, pa se i njihovo dejstvo u toku današnjeg dana slabo osjetilo.

Započeti protivnapađ produžujemo, pa vjerujemo da će dejstvo ovih dviju brigada u toku noći i sutrašnjeg dana dati vidnije rezultate.

Shodno vašem naređenju da se dva bataljona II Proleterske brigade odmah vrate u sastav svoje brigade, izvršili smo pregrupisanje naših snaga, koje se uglavnom sastoji u sljedećem: V Crnogorska brigada (bez dva bataljona) i jedan bataljon Hercegovačke brigade čine desnu kolonu sa zadatkom da sa polaznog položaja Mrakovo—Kostajnica produže noćas napad, pošto su bataljoni V Crnogorske brigade već izbili na liniji Gostovići—Višnjevica, a X brigade — Višnjevica—Kvok. Ostale snage — srednju i lijevu kolonu — rokirali smo više u desno.

Iz pouzdanih izvora saznah smo da je prekjuče iz Sarajeva krenula 7. domobranska pješ. pukovnija u pravcu Ivan Sedla. Pošto se danas čula borba u pravcu Repovaca sa našim jedinicama (izviđačkim đjelovima), ima vjerovatnoće da se ova kolona kreće u tome pravcu sa zadatkom sadejstva glavnoj koloni, koja dejstvuje dolinom Neretve. Obzirom na ovo moramo i dalje obratiti veliku pažnju na ovaj pravac, tim više što je u posljednje vrijeme došlo u Solakovu Kulu oko 400 ranjenika i uopšte veliki dio Centralne bolnice nalazi se na ovoj prostoriji.

U našoj Diviziskoj bolnici nalazi se već oko 500 ranjenika i bolesnika. U ovaj broj ulazi i dobar dio bolesnika i ranjenika iz I i II Prol. divizije. Od ovih ranjenika ima oko 35 za nosila, a oko 350 kojima trebaju konji, dok ostali broj može lagano ići pješice. Molimo za naređenje

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 19/1, k. 9.

kuda ove ranjenike i bolesnike da uputimo, ko i gdje da ih preuzme, s obzirom da ova Divizija produžava i dalje dejstvo i ulogu pobočnice. Takođe nam javite gdje su bolnice I i II Divizije da im uputimo njihove ranjenike.

Na našem pravcu neprijatelj dejstvuje sa 3 haubice, 2 brdska topa i više bacača, a mi nemamo ni jednog topa. Pored toga danas nas je tuklo u nekoliko navrata 4 »Štuke« i 4 bombardera. Zato da nam se hitno upute 2 brdska topa sa dovoljno municije, te da možemo izvjesnu zaštitu pružiti našim jedinicama. Za to ima mogućnosti i najbolje je da nam se pošalju od I Divizije 2 brdska topa, sa cijelom pripadajućom municijom, koja je zarobila I Dalmatinska brigada kod G. Vakufa i privremeno dala na poslugu I Divizije. Molimo da po ovome hitno izdate naređenje i nas izvijestite gdje da ih preuzmemo.

Riješeno je da će nam se uputiti 500 Dalmatinaca za popunu V Brigade, pa molimo da se to hitno učini, pošto do sada nije ništa dobila.

Molimo, ako je moguće, da nam se najhitnije dostavi direktiva za naš dalji rad i duži period, jer mi samo naslućujemo šta se pređuzima, a nemamo širu perspektivu i detaljne podatke o opštoj situaciji i našem dejstvu. Tako npr. mi smo do sada smatrali da nam je glavni zadatak zaštita i obezbeđenje pozadine naših divizija koje su operisale u dolini Vrbasa i naših bolnica oko Prozora, a na drugom mjestu uporna odbrana neprijateljskog prodiranja dolinom Neretve, pa smo prema tome stvorili naš plan našeg dejstva i izvršili raspored naših snaga. Međutim u jučerašnjem vašem naređenju za to nam se zamjera, iako znamo đa je taj rad bio pravilan i u duhu ondašnje situacije kako smo je mi zamišljali. To najbolje svjedoče tri jaka juriša koje je odbila V Brigada na pravcu Bradina—Repovci—Samar—Solakova Kula, jer da je neprijatelj tuda prodro, pozadina glavnih snaga i naše bolnice bile bi ozbiljno ugrožene; a naše jedinice nabačene prema Neretvi. Mi nijesmo zamišljali kordonski raspored naših jedinica, već smo rasporedili dvije brigade na cijeloj prostoriji, a Dalmatinsku brigadu[2] predvidjeli u opštu rezervu kod Solakove Kule i Kruševice[3] i time potpuno jasno izrazili našu ideju manevra, tj. udar u bok i pozadinu neprijatelja kada se spusti u dolinu r. Neretvice. Međutim, bez našeg znanja, i protivno dogovoru, zadržana je Dalmatinska brigada kod G. Vakufa. Širina fronta i jačina neprijateljskih snaga zahtjevale su da obje brigade rasporedimo u prvi borbeni red, stvarno kordonski, očekujući dolazak naše rezerve.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za štab
Komandant
Petar Četković v. r.

P. S. Ova Divizija u posljednjim borbama (oko Bugojna, Prozora, dolina r. Rame, Konjic, ponovno G. Vakuf i zatvaranje pravca Konjic—• —Prozor) imala je velike gubitke i to:

[2] Prvu dalmatinsku NOU brigadu.
[3] Vjerojatno Kruščica.

X Brigada50 poginulih i 158 ranjenih drugova
V Brigada39 poginulih i 58 ranjenih
XIV Brigada[4] 86 poginulih i 139 ranjenih

Ukupno: 175 poginulih i 355 ranjenih.

Od ovoga broja veliki je broj vojnih i političkih rukovodilaca.

Pored ovoga bio je veliki broj oboljelih drugova, a naročito iz Dalmatinske brigade.

Stalnim borbama, slabim odmorom, nedovoljnom ishranom ljudstvo jesasvim izmoreno, te za kratko vrijeme fizička snaga će popustiti i neće moći izdržatiovakve napore. No, pored svega ovoga, raspoloženje i moral drugova su na zavidnoj visini.

BROJ 396

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 9. OŽUJKA 1943. ŠTABU DEVETE NOU DIVIZIJE ZA USPOSTAVLJANJE ŠIREG MOSTOBRANA U RAJONU KARAULA—JABLANICA NA LIJEVOJ OBALI NERETVE[1]

STABU IV OPERAT. ZONE[2]

Najhitnije podignite most na Neretvi na najpogodnijem mjestu između Karaule i Grabovice. Preko toga mosta će se prebacivati vaše snage i ranjenici na levu obalu Neretve. Podizanje mosta obezbedite mostobranom jačih snaga.[3] Povedite sobom sve novomobilisane drugove.
9/III/u 8 č. *Tito,* s.r.

[4] Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu.

[1] Prijepis originala (rukopis crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 47/2, k. 14. Prijepis je izvršio 9. ožujka 1943. god. zamjenik načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ.

[2] Štab Četvrte operativne zone je ujedno bio i Štab Devete dalmatinske NOU divizije.

[3] Jedinice Devete NOU divizije nisu uspjele uspostaviti mostobran na ovom dijelu Neretve, već su se prebacile noću 14/15. ožujka 1943. god. preko mosta kod G. Jablanice.

BROJ 397

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 10. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI KOD SELA DONJE JABLANICE[1]

ST AB
VII DIVIZIJE N.O. VOJSKE

D. Jablanica 10/III 1943 3 časa

VRHOVNOM ŠTABU N.O.V. i P.O.J.

Drugovi,

Stigli smo 10/III u 1 čas. u s. D. Jablanica do štaba IV dalm. [atinske] brigade'[2] i zatekli sledeću situaciju :

Bataljoni 2. i 4. bili su na položajima Šilovača (k. 828) i Gola Glava (k. 962). Treći njihov bataljon imao je zadatak da izbije na Plasa Greben (k. 1483), gde je, po izjavi komandanta brigade,[3] 9/III u 4 časa izbio. Sa tim bataljonom za sada nema veze, niti je podnosio kakav izveštaj.

— Brigada je imala zadatak da napadne četničke bande koje su se spustile u s. Diva Grabovica, ali taj zadatak nije izvršen.

U 2 č. 30 min., 10/III i Drugi i Četvrti bataljon napustili su bili svoje položaje i došli u D. Jablanicu. Komandantu IV brigade, drugu Savi Drljeviću, izdao sam naređenje da odmah vrati svoje bataljone na položaj i da lično preuzme komandu nad bataljonima. Na položaj polazi u 3 časa.

Istovremeno naređeno je i I. bat. Četvrte brigade,[4] koji je sa Vrata[5] upućfen] u s. Zlate na odmor, [da] krene u pravcu D. Jablanice i da izbije na označeni položaj.

Traženo je od štaba IX dalm. divizije da uputi jednog člana svog štaba na sektor da preuzme komandu i rukovodi operacijama.

Trećoj dalm. brigadi[6] koja je bila uputila jedan svoj bat. u D. Jablanicu naređeno je da i ostala dva bataljona uputi u s. Jablanicu za obezbeđenje ovoga pravca, jer sam stekao ubeđenje da IV brigada pri jačem pritisku ne bi mogla održati položaje.

Štab IX divizije poslao je izveštaj komandantu IV dalm. brigade da nepr. jednom kolonom (verovatno onom koja je zauzela i Imotski) od Blidnjeg Jezera dubodolinom Dugo Polje nadire prema Vratima. Na ovom pravcu nalazi se samo V dalm. brigada, koja ima svega 300 pušaka, a borbenost ove jedinice da je vrlo mala.

[1] Original (rukoplis crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 13/2, k. 812.
[2] Devete NOU divizije.
[3] Savo Drljević.
[4] Četvrte crnogorske NOU brigade.
[5] Vrata (k. 1264).
[6] Devete NOU divizije.

Smatram da je pravac vrlo važan jer ugrožava bok i pozadinu naših snaga. Preduzmite sve da se situacija poboljša, a ona je po mom mišljenju kritična.

Naša Sedma brigada raspoređena je sa dva bataljona u Glogošnici i Tanici,[8] a jednim u s. Zlato. Ova brigada pretrpela je velike gubitke od avijacije. Izbačeno je oko 40 boraca iz stroja. Osim toga ubijeno je mnogo konja, tako da dolazi u pitanje transport topova. U ovoj brigadi stanje je zbog toga dosta ozbiljno.

Brdski top je oštećen prilikom bombardovanja. Potrebno je uputiti majstore da ga oprave.

Haubice i tenkove uputite što pre kao potporu pešadije.

S. F. — S. N.!

Nač. Štaba
Voj. J. Đokić v. r.

P. S. Mi ćemo se nalaziti u s. Lug.

BROJ 398

OBAVJEŠTENJE ŠTABA TREĆE BRIGADE DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 11. OŽUJKA 1943. ŠTABU SEDME NOU DIVIZIJE O PRODORU NEPRIJATELJA NA KOPNO BRDO I O SITUACIJI I RASPOREDU JEDINICA NA DESNOJ OBALI NERETVE[1]

S T A B
III DALM. N.O.U. BRIGADE
IX DIVIZIJE
dne ll/III 1943 u 6.40
ŠTABU VII HRVATSKE DIVIZIJE

P o l o ž a j

U vezi naređenja Štaba IX Dalmatinske divizije upućujemo našeg kurira da bi nas obavijestili o situaciji na lijevoj obali rijeke Neretve.

Neprijatelj je jučer ujutro izbio na Kopno Brdo južno od sela Zlate; izdato je naređenje I i III bataljonu IV Dalmatinske brigade i našem II bataljonu da protjeraju neprijatelja u pravcu Diva Grabovica.

Dva bataljona IV Dalmatinske brigade i naš I bataljon nalaze se na prostoriji Plasa Greben (kota 1483), Zagon (kota 1421) i Šilovača (kota 829). Ove jedinice dobile su zadatak da uz pomoć haubičkog divi-

[7] Vidi dok. br. 509 i 511.
[8] Vjerojatno Sanica.
[9] Vojislav Đokić, delegat Vrhovnog štaba NOV i POJ.
[1] Original (tipakn na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 1/2, k. 845.

ziona i odreda bornih kola[2] V. S. NOV i POJ tokom današnjeg dana potisnu neprijatelja i izbiju na prostoriju Paljike (k. 1535), Zeleno Brdo (1232), Strop (k. 841) i k. 245, da zaposjedne željezničku stanicu u Gornjoj Grabovici. Obaviješteni smo da će ove jedinice biti potpomognute u izvršenju svog zadatka sa dejstvom vaših jedinica na lijevoj obali rijeke Neretve.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkom (M. P.) Komandant

Miro[3] v. r. *Branko Dude* v.r.

BROJ 399

NAREĐENJE ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 12. OŽUJKA 1943. POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA DA ISPITA SITUACIJU KOD SEDME NOU DIVIZIJE I UBRZA PREBACIVANJE RANJENIKA NA LIJEVU OBALU NERETVE[1]

Drugu Veljku [2]

1) Odmah uputi druga Broza[3] za nama, te da što pre uđe u naš sastav i produži pokret sa nama.

2) Drug Marko[4] je naredio da drug Krsto Popivoda — čim svrši poslove na mostu, t. j. čim se prebace ranjenici — da i on odmah krene za nama i javi se drugu Marku.

3) Naredi Sanitetu — kao i pomoću seljaka iz sela Krstača — da se što pre sahrane oni mrtvaci na stazi Jablanica—Krstac, kao i mrtvi konji, kao što si već video.[5] Ovo je lično naredio drug Stari.

4) Vidi kakva je situacija kod VII divizije i hitno javi.[6] Pošalji mi durbin — dogled. Mi krećemo večeras za Memeja Selo. Treba požuriti sa transportom ranjenika, pošto izgleda da ove bande od Ostrošca nameravaju da nam ugroze levi bok. Danas je bila borba i oni su izvršili ispad iz Konjica i, izgleda, ponovno došli do brda iznad Lisičića.

[2] Odnosi se na Tenkovsku četu Vrhovnog štaba NOV i POJ koja je formirana od zaplijenjenih talijanskih tenkova u Prozoru i dolini Neretve.

[3] Miroslav Višić.

[1] Original (rukopis crnilom) u Arhivu VII, Arhiva NOB, reg. br. 33/1, k. 9.

[2] Pavle Ilić.

[3] Velimir Broz. Dvadeset sedmog ožujka 1943. god. postavljen je za načelnika štaba Šesnaeste hrvatske (Treće banijske) NOU brigade.

[4] Aleksandar Ranković.

[5] Misao nije dorečena. Vjerojatno se još htjelo reći: to ostavlja mučan utisak na jedinice koje tim putem prolaze.

[6] Sedmoj NOU diviziji bilo je naređeno da dejstvuje kao desna pobočnica Glavne operativne grupe, s ciljem da između planine Prenja i Veleža izbije u sjeverozapadni dio Nevesinjskog polja. Prema naređenju. Divizija je (bez Osme brigade, koja je određena u zaštitu i za prenos ranjenika Centralne bolnice) pokušala 11. ožujka 1943. god. da obuhvatnim manevrom razbije četničke snage na Prenju, nastupajući u dvije kolone. Pošto u tome nije uspjela, ona je zadržana na sjevernim padinama Prenja, odakle je s juga osiguravala desni bok Glavne operativne grupe (vidi dok. br. 400).

Budi sa nama stalno u vezi — kuririma. Takođe, stalno održavaj vezu sa divizijama. Sa dalmat. [inskim] ranjenicima treba požuriti. Posle dalmatin. bolesnika, prebaciće se i Dalmatinska divizija[7] preko Jablanice i krenuti istim pravcem — za ranjenicima, "i'cf'saopšti Štabu Dalmatinske divizije, a i mi ćemo [joj to] preko radia saopštiti, ali i ti to učini da bi se pripremili. Jednom brigadom oni bi morali štititi prelaz, s tim da ta brigada bude na desnoj obali, zapadno od Jablanice—Rame, na visovima.

12/111 u 22 č.

Drug. pozdrav
Terzić[8] v. r.

BROJ 400

NAREĐENJE ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 13. **OŽUJKA** 1943. **PAVLU ILIĆU DA SE PRIDRŽAVA UPUTSTVA VRHOVNOG KOMANDANTA U POGLEDU BRŽEG PRENOŠENJA TEŠKIH RANJENIKA PREKO NERETVE I PLANINE PRENJ I OBAVJEŠTENJE O ZADACIMA OSIGURAVAJUĆIH DIJELOVA GLAVNE OPERATIVNE GRUPE**[1]

Drugu Veljku,[2]

Primio sam tvoj izvještaj — valjda od 13. III. (pošto nije bilo datuma).

Dobro je što si sa ranjenicima požurio. Treba ubrzati pokret ranjenika do najveće moguće mere, da ih što pre, prebacimo na prostor: Borci—Boračko Jezero. To mi je danas nekoliko puta napomenuo drug Stari.[3] On preporučuje najveću moguću brzinu — da ih što pre preba-.cjmo na označeni prostor.

U cilju ubrzanja pokreta, drug Stari naredio je:

1) Da se za prenos teških ranjenika upotrebi cela Dalmat. divizija,[4] VIII hrvat, brigada, svi zarobljeni Talijani i Livanjskih bataljon. Sa brojem ovih jedinica možeš odjedanput dići oko 650—700 teških i nositi ih sa manjim odmorima — predancima — na prvi cilj: Borci—Boračko Jezero, gde već sada blagovremeno uputiti neke sanit. organe.

2) Pravac marševanja ranjenika: Javorik—Breza—Memeja Selo——Ljubinska pl.[5]—Vis—Šiljevica—Majdani—G. Bijela—Borci—Boračko Jezero. Pešaci i konjanici mogu ići odmah dalje, preko Glavatičeva, za Bjelemiće, dok bi se teški morah najkraće vreme zadržati na prostoru: Borci—Boračko Jezero, dok se svi ne prebace.

[7] Odnosi se na Devetu NOU diviziju.
[8] Velimir Terzić.
[1] Original (rukopis mastdljavom olovkom) **u** Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 6/2, k. 7.
[2] Pavle Ilić.
[3] Vrhovni komandant NOV i POJ Tito.
[4] Odnosi se na Devetu NOU diviziju.
[5] Na geografskoj karti piše: Ljubina planina.

3) Pokret ranjenika ima biti organizovan i svaki ešelon mora imati svoje starešine, koje snose punu odgovornost za svakog svog ranjenika.

4) Iz Dalmat. divizije prethodno odvojiti njihovu komoru i po zasebnim ešelonima uputiti je za Borce—Boračko Jezero, gde će posle ući u sastav svoje divizije.

5) Naređeno je danas da se I prolet. sa tri brigade (računajući tu i VII kraj. br.) hitno prebaci na levu obalu Neretve i da posedne obalu od Luga do Ostrošca. Takođe je naređeno i I dalm. brigadi (III diviz.) da se i ona hitno prebaci ovamo i da zajedno sa V crnogor. obrazuje stalnu pobočnicu na sektoru: Ostrožac—Konjic — za zaštitu našeg levog boka i komunikacije Javorik—Idbar—G. Bijela—Medasković. Tu sada imamo 10 bataljona i to: 8 iz III diviz. i 2 iz I prol. brigade.

Peko gura ka Glavatičevu.

6) VII divizija sa 2 brigade (VII i XVI) još ostaje kao stalna pobočnica za obezbeđenje desnog boka od Jasenjana. Raspitaj se za njenu situaciju.

7) I proleter, divizija pomoći će prebacivanje dalmat. ranjenika i njihove divizije, da se prebace kod Jablanice na ovostranu obalu. Posle rokiranja ranjenika i prebacivanja Dalmat. divizije, I divizija obrazovaće opštu zaštitnicu i kretaće se pozadi ranjenika. Pre toga, VII divizija (2 brigade) krenuće odmah napred (za Pekom).

Ništa ne znamo o zarobljenim oficirima gde su.

13/111 Drug. te pozdravlja
u 23 č. *Terzić*[8] v. r.

[8] Velimir Terzić.

BROJ 401

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE BRIGADE DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE OD 13. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PRODIRANJU NEPRIJATELJA PREMA DONJOJ JABLANICI I O SITUACIJI NA LIJEVOJ OBALI NERETVE[1]

S T A B
III DALM. N.O.U. BRIGAGE
IX DIVIZIJE
dne 13/3 1943 u 2.30 sati

DRUGU VELJKU,[2] POM. NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA

P o l o ž a j

Ovaj čas smo dobili od komandanta[3] i zamjenika komandanta[4] III Dalm. brigade sledeći izvještaj:

»■Situacija se iz časa u čas pogoršava na lijevoj obali rijeke Neretve. Neprijatelj[5] je zauzeo Gradac (k. 417) i k. 167 i nastupa dalje. Zauzimanjem te kote nama je presječena otstupnica prema Donjoj Jablanici, a put prema selu Zlate je nemoguć uslijed klizavice za spuštanje.

Ovakvom situacijom na drugoj obali Neretve naše snage na ovom grebenu su potpuno otsječene i postoji mogućnost njihovog uništenja. Donosite odluke hitno jer je udaljenost između nas i Vas velika.

O cijeloj situaciji bilo bi potrebno da se obavijesti i pomoćnik načel. V. Š. koji se nalazi u Jablanici.

Vodite računa da se put iz sela Zlate do položaja očisti, pošto sada nemamo kuda da prebacujemo ranjene drugove.«

Ovaj izveštaj upućen je i Štabu IX Divizije.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Za Štab
Zam. politkoma,
Roje Ante v. r.
(M. P.)

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB. reg. br. 35/1, k. 9.
[1] Pavle nić.
[3] Branko Dude.
[4] Stanko Parmač.
[5] Odnosi se na njemačku 717. divdztlju.

BROJ 402

IZVJEŠTAJ ŠTABA PRVE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 13. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O SITUACIJI NA SEKTORU KONJIC—OSTROŽAC I O PRIPREMAMA ZA PREBACIVANJE BRIGADA NA LIJEVU OBALU NERETVE[1]

S T A B
I PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE
Op. br. 152
13-111, 23,40

VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE — POMOĆNIKU NAČELNIKA V. Š. DRUGU VELJKU[2]

— na uviđaj —

ŠTABU IX DALMATINSKE DIVIZIJE

— na uviđaj —

1. — Na ćelom našem sektoru neprijateljska artiljerija bila je vrlo aktivna, a naročito avijacija. Na sektoru Sandžačke brigade[3] pre podne vođene su samo manje borbe; dok je u isto vreme na sektoru III Krajiške brigade od ceste pa u levo do izvornog dela r. Doljanke neprijatelj nadirao i koristeći dejstvo svoje artiljerije i avijacije podilazio i napadao naše položaje. Nemamo izveštaja o rezultatima borbi koje su nastavljene i posle podne; most kod Gračanice naši više ne kontrolišu, a izgleda da su se jedinice III Krajiške brigade morale povući na sledeće položaje.

2. — Danas u 16,30 č. primljeno je radiogramom naređenje V. Š. Prijem je bio slab, te je naređenje dešifrovano uglavnom ovako:

»Odmah rokirajte jednu brigadu na desnu obalu Neretvice prema Ostrošcu, pošto I Dalmatinska[4] hitno prelazi Neretvu i dobila je zadatak obezbeđenja boka od Konjica. Neprijatelj nadire ka Ostrošcu i prema dolini r. Doljanke. Obratite pažnju na svoje bokove. Vezu sa Dalmatinskom divizijom,[5] koja takođe ima da pređe Neretvu kod Jablanice, neprekidno održavajte.«

Na osnovu ovog naređenja naredili smo VII Krajiškoj brigadi najhitnije prebacivanje u dolinu Neretvice, a ostalim brigadama odgovarajuće mere. Međutim, VII Krajiška brigada, koja je sem ovog dobila još nekoliko raznih naređenja od Dalmatinske divizije i druga Veljka, napokon se je na izrično naređenje druga Veljka uputila ka Jablanici gde će u toku noći preći na levu obalu reke Neretve.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 34/1, k. 9.
[2] Pavle Illć.
[3] Treće sandžaćke NOU brigade.
[4] Prva dalmatinska brigada Treće NOU divizije. Vidii dok. br. 405.
[5] Devetom dalmatinskom NOU divizijom.

3. — IX Dalmatinska divizija izveštava nas da je sa leve obale Neretve ugroženo prebacivanje preko Jablanice, te da će se eventualno Dalmatinska divizija morati prebaciti preko Neretve negde drugde, na sektoru naše Divizije. Ovog momenta izvestio nas je Štab III Udarne dvizije da je, s pozivom na naređenje koje je on dobio od V. Š., naredio našoj Sanđžačkoj brigadi da se odmah prebaci na sektor Ostrošca gde da osigura prebacivanje preko tamošnjeg mosta. Ukoliko je to naređenje blagovremeno stiglo, Sandžačka brigada je već verovatno u pokretu ka tome zadatku, — kurir još nije stigao nama od Sandžačke brigade.

4. — Razvoj događaja koji je izazvao ovakva razna naređenja nije nam dovoljno poznat. Na osnovu stvorene situacije, sa dve preostale brigade rukovodićemo se sledećim:

a) — Obzirom da sada sektor od Ostrošca preko Gračanice do doline r. Doljanke držimo, zaključno sa krajnjim pravcima, svega sa dve brigade, obzirom da je neprijatelj na svim tačkama celoga sektora aktivan, obzirom da — posle gubljenja mosta kod Gračanice — glavna komunikacija nije nimalo sigurno zatvorena, — mi ćemo nastojati da u toku 14. o. m. obezbedimo, a u toku noći preduzmemo prebacivanje brigade na levu obalu Neretve, i to: Sandžačku kod Ostrošca, a Krajišku kod Jablanice.

b) — Obzirom da dosadašnji sektor Sandžačke brigade na levoj obali Rame ne možemo drugim snagama popuniti, sem slabim i nedovoljnim zaštitnicama iz same Sandžačke brigade — to ćemo prelaz Neretve morati najverovatnije pod borbom vršiti.

c) — Obzirom da most kod Jablanice moraju za prelaz koristiti i brigade IX Dalmatinske divizije, to je mogućnost prebacivanja II Krajiške brigade tim putem u pitanju. Ovaj momenat rešićemo u suglasnosti sa Štabom Dalmatinske divizije, a uglavnom prema razvoju situacije u toku sutrašnjeg dana. Može se pretpostaviti da će se Sandžačka brigada, pa možda i delovi III Krajiške brigade, morati prebaciti preko gaza istočno od Rame.

d) — Pretpostavka za ovakve odluke je da će se svi ranjenici još u toku ove noći prebaciti preko r. Neretve.

e) — Po prelazu Neretve izvršićemo paljenje mostova, a brigade orijentisati ka ugroženim pravcima u cilju zaštite daljeg evakuisanja ranjenika.

5. — Ukoliko ova naša odluka nije u saglasnosti sa opštim planom i objektivnim okolnostima hitno nam dostavite direktive za rad.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politkomdiv. Naštadiv
Fića[6] v. r. (M. P.) Faso[7]v.r.

[6] FUip Kljajić.
[7] Vaso Jovanović.

BROJ 403

ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 14. OZUJKA 1943. ZA NAPAD NA ČETNIČKU GRUPACIJU NA LINIJI GRAJSALIĆI—OBALJ—ULOG[1]

S T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NO VOJSKE JUGOSLAVIJE

14. III. 1943 godine
u 15.30 časova

Z A P O V I J E S T

Sekcije: Konjic—Sarajevo—Nevesinje—Gacko, razmjera 1:100.000

Prema najnovijoj direktivi Vrhovnog štaba od 13. III. o. g. naša divizija, ojačana sa tri bataljona I Proleterske brigade, dobila je zadatak da što prije, u tri kolone, izbije na liniju puta Grajsalići—Obalj—Ulog.

Poslije razbijanja četničkih bandi na pravcu G. Bjela—Borci, izvjesne četničke snage, ojačane novim snagama, prikupile su se na određenom pravcu čija, nam jačina nije poznata.[2]

U cilju izvršenja ovog zadatka

N A R E Đ U J E M O :

1. Desna nastupna kolona;
Komandant drug Radovan
Vukanović.
Sastav: IV Proleterska brigada,
baterija bacača.
Svega četiri bataljona i 6 bacača.

1. Kreće se pravcem: s. Čičevo—s. Seljani—s. Vilišta— s. Uzričje—s. Jezero—Ulog, sa zadatkom da na pomenutom pravcu očisti i uništi sva četnička uporišta. 15. ov. mj. desna nastupna kolona dostići će liniju s. Leljani, obezbjeđujući se od s. Kruševljani na putu Zavođac—Kruševljani (k. 1281). Ovo obezbjeđenje mora biti jače zbog jakog četničko-ustaškog uporišta u s. Kruševljani. Desno nema naših djelova, lijevo održavati vezu sa glavnom kolonom kod s. Zabrđani. 15 na 16 ov. mj. brigada će se odmoriti na postignutoj liniji, organizujući izviđanje na svom daljem pravcu pokreta. 16 i 16 na 17

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 7/2, k. 731.
2 Vidi dok. br. 547.

ova kolona produžiće nadiranje u pravcu Jezero, 17 ov. mj. brigada će se odmoriti na jezeru i 17 na 18 likvidirati Ulog, obuhvatajući ga sa južne strane, obezbjeđujući se na Pandurici sa jednim bataljonom od pravca N evesin j e—Ulog.

2. Glavna kolona (srednja): Komandant drug Danilo Lekić Sastav: I Proleterska brigada bez dva bataljona, II Dalmatinska brigada,[3] brdska baterija. Svega 7 bataljona, 4 brdska topa i tri protivukolska topa, 3 baterije bacača (10 bacača).

2. Kreće se pravcem: Borci—Čičevo— —Glavatičevo—Lađanica—Zabrđani—Doljani —Ocrkavlje—Ljubuča—Obalj, sa zadatkom da na pomenutom pravcu pročisti i uništi sva neprijateljska uporišta. Glavno neprijateljsko uporište na ovom pravcu je Glavatičevo. Ova kolona će u toku 15 ov. mj. izbiti na liniju Zabrđani. 15 na 16 ov. mj. jedinice će se odmoriti na toj liniji a 16 ov. mj. dostići liniju Ljubuča. 16 na 17 jedinice će se odmoriti, 17 na 18 ov. mj. ova će kolona likvidirati Obalj, presijecajući vezu Obalj— —Kalinovik. Vezu održavati desno sa desnom a lijevo sa lijevom nastupnom kolonom na pravcu kretanje.

3. Lijeva kolona — nastupna: Komandant drug Ljubo Đurić. Sastav: 5 bataljona II Pr. br., baterija bacača i jedan protivkolski top. Svega 5 bataljona, 5 bacača i i jedan protivkolski top 37 mm.

3. Kreće se pravcem: Borci—Glavatičevo—B j elemić—(Odžaci)—Dindo—Pol j e—Boj ići —Humac, izbijajući što prije (na) liniju s. Kuta—Grajsalići. Ova kolona u toku 15. ov. mj. stići će na liniju s. Dužani—Zavodac, gdje će se odmoriti 15 na 16 ov. mj. 16 ov. mj. produžiće pokret i dostići do linije s. Mokro—s. Dindo, gdje će se 16 na 17 ov. mj. noću odmoriti. 17/18 ov. mj. produžiće pokret u cilju izbijanja na liniju s. Kuta— s.

[3] Vidi dok. br. 417A.

Grajsalići, kidajući vezu Kalino vik—Ulog.
Lijevo od ove kolone nema naših djelova.
Deso se kreće srednja glavna kolona sa kojom na pravcu kretanja održavati vezu.

4. Sve kolone na svojim pravcima kretanja obezbjeđivaće potrebnom snagom i vršiti stalna izviđanja na pravcu kretanja. U toku noći, odnosno odmora, obezbjeđivati sa dijelom snaga — pretstražom — od pravaca od kojih bi se vjerojatno neprijatelj mogao pojaviti.

5. Sve kolone u toku kretanja preduzeće potrebne mjere za zaštitu od avijacije, preduzimajući u tom smislu pokrete po manjim jedinicama.

6. Hirurška ekipa i divizijski sanitet će se kretati sa glavnom — srednjom kolonom. Sve ranjenike kojima nije potrebna hirurška interevencija nositi sa sobom, a one kojima je potrebna hirurška intervencija upućivati hirurškoj ekipi.

7. Borbeni znaci ostaju po zapovijesti dostavljenoj danas 14 ov. mj. od ovog Štaba.

8. Stab divizije kretaće se sa glavnom — srednjom kolonom, gdje će ostale kolone slati izvještaje.

9. **Cas napada na liniji Cičevo—Glavatičevo** 15 **ov. mj.** u 4 **časa.**

10. Čas polaska sa ove linije lijeve i desne kolone biće poslije čišćenja Glavatičeva.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar
Mitar[4] v. r.

Načelnik štaba

Komandant
Peko[5] v. r.

P.S.[6] Brdska baterija koja ulazi u sastav naše kolone nalazi se u Borcima, te istu obavijestite, odnosmo naredite da uđe u sastav vaše kolone.

[4] Mitar Bakić.
[5] Peko Dapčević.
[8] Slijedeći tekst je dopisan crnilom.

BROJ 404

NAREĐENJE KOMANDANTA KOLONE OD 14. OŽUJKA 1943. ŠTABOVIMA PRVE PROLETERSKE I DRUGE DALMATINSKE BRIGADE I KOMANDI BRDSKE BATERIJE ZA NAPAD NA ČETNIKE NA PROSTORIJI GRAJSALICI—OBALJ—ULOG[1]

S T A B
PRVE PROLETERSKE BRIGADE[3]
Br. 278
14 marta 1943 g.

ŠTABOVIMA I PROLETERSKE, II DALMATINSKE BRIGADE

KOMANDI BRDSKE BATERIJE II PROLETERSKE DIVIZIJE

Sekcij e : Konj ic—Saraj evo—Nevesinj e—Gacko, razm. 1:100000

SITUACIJA: Prema najnovijoj direktivi V.S. od 13 marta II proleterska divizija, pojačana sa tri bataljona I Proleterske brigade, dobila je zadatak da što prije, u tri kolone, izbije na liniju puta Grajsalići—Obalj—Ulog.

Poslije razbijanja četničkih bandi na pravcu Gornja Bjela—Borci, izvjesne četničke snage, ojačane novim snagama, prikupile su se na određenom pravcu, čija nam jačina nije poznata.[3]

RASPORED NAŠIH SNAGA

1. — Desna nastupna kolona: *j*
Komandant drug Radovan Vuka- i
nović. }
Sastav: IV Proleterska brigada. \

1. — Kreće se pravcem s. Cičevo—s. Sejlani (gdje će dospjeti 15 o. m., nastavljajući pokret 16 i 16/17 o. m.) —s. Vilišta—s. Uzriječje—s. Jezero gdje će se odmoriti 17 o. m. —Ulog, kojega će likvidirati u toku noći 17/18 t. m.

2. — GLAVNA KOLONA

(Srednja kolona):
Komandant drug Danilo Lekić.

' Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 26/1, k. 709.

[1] U napaduna četničkugrupaciju na liniji Grajsalići—Obalj—Ulog, srednjom kolonom Je komandirao komandant Prve proleterske brigade Danilo Lekić.

[J] Vidi dok. br. 403 i 647.

Sastav: I Prolet, brigada sa dva bataljona, II Dalmatinska brigada/* brdska baterija, kojoj se pridaje brdski top I Prolet, divizije i baterija bacača.
SVEGA: 4 brdska topa i 10 bacača.

2. — Kreće se pravcem Borci—Čičevo——Glavatičevo—Lađanica—Zabrđani—Doljani—Ockavlje—Ljubuča—Obalj, koji će likvidirati u toku noći 17/18 o. m.

3. — LIJEVA KOLONA:
Komandant drug Ljubo Đurić.
Sastav: II Proleterska brigada.

3. — Kreće se pravcem s. Borci—Glavatičevo—Bjelemić (Odžaci)—Dindo—Polje——Bojići—Humac, izbijajući 17/18 o. m. na liniju s. Kuta—Grajsalići.

U cilju izvršenja postavljenog zadataka od strane II Proleterske divizije, raspored i pravac kretanja srednje kolone biće sledeći:

1. — I Proleterska brigada likvidiraće u toku noći 14/15 o. m. neprijateljska uporišta Cičevo—Glavatičevo.

2. — II Dalmatinska brigada[5] odrediće jedan svoj bataljon koji će biti neposredna rezerva jedinicama I Prolet, brigade. Taj bataljon će se kretati pravcem Borci—Bukovica—Ljetine—Glavatičevo, tj. cestom Borci—Glavatičevo (uz Neretvu).

3. — Ostale jedinice II Dalmatinske brigade[6] kretaće se istim pravcem održavajući stalnu vezu sa svojim isturenim bataljonom.

4. — Brdska baterija kretaće se pozadi rezervnog bataljona, stavljajući na raspoloženje Štabu I Proleterske brigade bateriju bacača.

5. — Čas polaska sa prostorije Borci u 21 čas.

6. — Cas napada na liniju Cičevo—Glavatičevo 15 o. m. u 4 časa izjutra.

7. BORBENI ZNACI:
za 14 o.m. durbin — dinamo
za 15 o.m. pobeda — ponos
za 16 o.m. Hercegovina — sloboda
za 17 o.m. Krajina — Crna Gora
za 18 o.m. top — tenk

8. — Komandant kolone kretaće sepozadi rezervnog bataljona.

9. — Hirurška ekipa i divizijski sanitetkretaće sepravcem naše kolone.

10. — Sve ranjenike kojima nije potrebna hirurška intervencija nositi sa sobom a one kojima je potrebna hirurška intervencija upućivati hirurškoj ekipi.

\ [8] i • Vidi dok. br. U7A.

11. — Po likvidaciji Glavatičeva jedinice I prolet. brigade zadržaće se na toj prostoriji radi prehrane ljudstva i kraćeg odmora, dok će jedinice II Dalmatinske brigade nastaviti pokret, s time da u toku 15 o. m. izbiju na liniju sela Zabrđana. Prilikom toga pokreta II Dalmatinska brigada čistiće eventualna neprijateljska uporišta na svom pravcu kretanja. Po izlasku na određenu liniju II Dalmatinska brigada uspostaviće vezu sa lijevom kolonom na liniji s. Dužani— s. Zavodac, kao i sa desnom na liniji s. Seljani.

Poslije potrebnog odmora jedinice I Prolet. brigade nastaviće sa pokretom za s. Zabrđane, zaustavljajući se na odmorište po uspostavljanju veze sa jedinicama II Dalmatinske brigade.

12. — Brdska baterija poslije kraćeg odmora u s. Glavatičevo poći će pravcem II Dalmatinske brigade stavljajući se pod komandu Štaba brigade.

13. — U toku dnevnog marša sve jedinice će preduzeti potrebne mjere za zaštitu od avijacije, preduzimajući u tome smislu pokrete po manjim jedinicama.

14. Sve jedinice na svojim pravcima kretanja obezbeđivaće se potrebnim snagama i vršiti stalna izviđanja na pravcu kretanja. U toku noći, odnosno odmora, obezbjeđivati se dijelom snaga — pretstražama — od pravaca sa kojih bi se vjerovatni neprijatelj mogao pojaviti.

15. — Komandant kolone u toku 15 o. m. kretaće se sa Štabom II Dalmatinske brigade.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Komandant srednje kolone

BROJ 405

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 14. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PREBACIVANJU PRVE DALMATINSKE BRIGADE NA LIJEVU OBALU NERETVE I O RASPOREDU PETE CRNOGORSKE NOU BRIGADE[1]

III DIVIZIJA

14/111

Dalmatinska[2] prebačena preko Neretve i nalazi se oko Ribića: a Crnogorska[3] oko Konjica. Pošaljite pismenu direktivu, jer depeše ne razumemo. Naša četiri kurira nalaze se kod vas. Vratite ih, poslaćemo druge.

Mi smo na Bunare.

[1] Original (rukopis crnilom, Ćirilicom) u Arhivu VII. arhiva NOB. reg. br. 2SA, k. 14A.
Radiogram je vjerojatno upućen Vrhovnom štabu NOV i POJ.
[2] Prva dalmatinska NOU brigada. Vidi dok. br. 402.
[3] Peta crnogorska NOU brigada.

BROJ 406

IZVJEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 15. OŽUJKA 1943. ZAMJENIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA O TEŠKOĆAMA PRI PREBACIVANJU RANJENIKA I BOLESNIKA[1]

15 mart 1943
18.00
Terziću,[2]

Uz teške napore uspeli smo da u toku noći između 14 i 15 marta izbacimo i poslednjeg ranjenika na prostoriju s. Krstac, s. Dobrigošće, prevoj Strbina. Poslednja dva dana stalno nas je tukla neprijateljska artiljerija, naročito most, tunel, kao i put prema Krstaču. Neprijateljska avijacija je neobično žestoka. Mi svako jutro moramo da iznosimo ranjenike u šumu. Ali, uprkos svih mera, sinoć su »štuke« žestoko tukle Krstac i tom prilikom je poginulo 13 teških ranjenika, a ponovo ranjeno 10.

U toku noći 14—15 marta prebacila se IX Divizija na levu obalu Neretve,[3] pod zaštitom III Krajiške brigade. Dan je koristila za odmor, a predveče prima teške ranjenike za evakuaciju. Računamo da ćemo u toku noći 15—16, a najdalje do podne 16. marta, prebaciti sve teške ranjenike na prostoriju Idbar—Memeja. U toku 16—17 prebacivaćemo tifusne na prostoriju Javorik—Breza. Da bismo ubrzali i olakšah prelaz od Idbara do G. Bjele,[4] uputili smo jedno pismo Štabu II Divizije da nam uputi u s. Idbar 200 mobilisanih konja, kako bismo olakšali prebacivanje konjanika[5] preko ovog planinskog masiva, kojih ima najmanje 1.200. Za olakšanje prenošenja teških ranjenika od s. Bjela do s. Borci uputili smo druga Voju Niketića sa 10 drugova da mobiliše volovska i konjska kola za prenos oko 300 ranjenika na nosilima. Italijane[6] koristimo samo za prenos i vođenje pegavaca, čiji broj iznosi oko 1.000. Evakuacija pegavaca povereli smo VIII Hrvatskoj brigadi, pod čiju su komandu stavljeni drugovi Livnjaci, kao i 450 Italijana.

Mi ćemo uložiti sve napore da do 20 marta prebacimo sve naše ranjenike i tifusne bolesnike na prostoriju sela Borci i sela Glavatičeva. Bilo bi potrebno da i vi uputite naređenje Štabu II Divizije da mobiliše što više tovarnih konja za prenos konjičke grupe, koja nam najviše teškoća zadaje.

Stabu I Divizije stavili smo u zadatak da prihvati druga Điđa i Vlatka.[7]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 36/1, k. 9.
[2] Velimir Terzić.
[3] Vidi dok. br. 402.
< Na geografskim kartama selo Gornja Bijela označeno je kao: G. Bijela (najčešće', G. Bela i G. Bjela. Otuda se ono različito spominje i u dokumentima.
[5] Riječ je o onim ranjenicima koji su se pri prebacivanju mogli držati na konju.
[6] Odnosi se na talijanske zarobljenike.
[7] Vladimir Velebit, šef Vojno-sudskog odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ.

Mi se nalazimo u s. Krstac, a krenućemo se kad svi ranjenici krenu, potom ću ja s Vladom izbiti na čelo da ubrzamo mobilizaciju prevoznih i prenosnih sredstava. U toku dana organizovali smo ponovo ranjenike u vojne formacije i nastojaćemo da se ta formacija učvrsti.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Veljko[8] v. r.

BROJ 407

IZVJEŠTAJ DRUGOG BATALJONA ČETVRTE PROLETERSKE BRIGADE OD 15. OŽUJKA 1943. ŠTABU BRIGADE O REZULTATU BORBI KOD KULE[1]

STAB II BAT. IV C. PR. BRIGADE
Položaj 15-111 1943. god.
u 23 h

ŠTABU IV C. [RNOGORSKE] PR.[OLETERSKE] BRIGADE

P o l o ž a j

Neprijatelja[2] smo razbili i dao se u bjekstvo; mi smo sa hercegovačkom[3] i dalm. brigadom[4] posjeli njegove današnje položaje. Mi smo imali jednog lakše ranjenog druga, i sad u dogovoru sa Štabom Her. brigade mi smo se smjestili u selo Kulu da čekamo vaše naređenje za pokret, jer su nam rekli u Štabu Her. brig, daće naša brigada da se rokira u desno i tako čekamo ovdje vaše naređenje za pokret. U slučaju da mi produžimo u ovom pravcu, to uputite našu komoru za nama sa hranom. Neprijatelj je ostavio tri teška mitraljeza i dva teška bacača, otprilike sve što je imao od autom.[atskog] oružja; imao je velike gubitke u ljudstvu.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politikomesar
Br.[5] *Tacović* v. r.

Komađant
N.[6] *Strugar* v. r.

* Pavle Hić.

[1] Original (rukopis crnilom) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 1—l/n, k. 738.

[1] Vidi dok. br. 547.

[8] Desetom hercegovačkom NOU brigadom.

* Trećom dalmatinskom NOU brigadom.

[5] Branko.

* Niko.

BROJ 408

ZAPOVIJEST ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD i6. OŽUJKA 1943. ZA NAPAD NA ČETNIKE NA PROSTORIJI ČETOBORJE——KRUŠEVLJANI—ZABORANI—KVANJ—LIPETA[1]

S T A B
II PROLETERSKE UDARNE DIVIZIJE
NARODNO-OSLOBODILACKE VOJSKE JUGOSLAVIJE

Br. 25
16. III. 1943 godine
u 15 časova

Z A P O V I J E S T

Za opkoljavan je i uništenje četničkih bandi na prostoriji: Četoborje——Seljani—Kruševljani—Zaborani—Krstac—Kvanj—Tjeme—Banjdo——Gračanica—Lipeta

(sekcija: Konjic 1:100.000, Nevesinje 1:100.000.)

1. Situacija: Prema prikupljenim podacima, četničke bande u jačini od oko 3000 vojnika prikupljene su na pomenutoj prostoriji, sa zadatkom da u sadejstvu sa okupatorskim snagama — Njemcima i Italijanima spriječe pokret našim jedinicama na određenim pravcima i da unište naše bolnice. I pored toga što su nekolike četničke brigade u posljednjim bojevima razbijene i naneseni im teški gubici u mrtvim, ranjenim i zarobljenim,[2] neprijatelj je dovukao svoje najbolje jedinice iz Crne Gore i Hercegovine i pokušaće da na datoj prostoriji da žilav otpor.

Zato mi moramo napregnuti sve snage da glavninu neprijatelja na prostoru Lipeta—Banjdo—Kvanj opkolimo i uništimo, jer će se uništavanjem ovih četničkih bandi stvoriti mogućnost za nas lakog prodiranja i otvoriće se povoljnije perspektive za političku i vojničku mobilizaciju.

U cilju postignuća ovog zadatka

N A R E Đ U J E M O

1. Lijeva nastupna kolona:
Komandant kolone drug Ljubo Đurić.
Sastav: II Proleterska brigada.
Svega: 5 bataljona, 5 bacača i jedan protivkolski top 37 mm.

1. Kreće se pravcem: Glavatičevo—Krupac—Biskup—k. 458—Borovi Do—Seljani——Kruševljani sa glavnim snagama, a pomoć-

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 9/2a, k. 731.
[3] Odnosi se na borbe protiv četnika u dolini Neretve, Vidi dok. br. 547.

nom snagom obuhvata i čisti Cestoborje i spušta se preko Krnjeg Dola na selo Dramiševo. Poslije čišćenja ove prostorije na liniji Luka—Stedim zatvoriti sve pravce neprijateljskih ispada od pravca Nevesinje. Vezu održavati desno sa srednjom kolonom na Krscu i Ravnom Brdu. Lijevo od vas nema naših djelova.

2. Srednja nastupna kolona:
Komandant drug Radovan Vukanović.
Sastav: IV Proleterska brigada.
Svega: 4 bataljona, 6 bacača i jedan protivkolski top 47 mm.

2. Kreće se pravcem: Biskup—Krstac——Ravno Brdo, obuhvatajući Zaborane, produžuje preko Devojačkog Kuka na Ivanovo Brdo—Banjdo, gdje se nalazi neprijateljska rezerva.

Lijevo od vas nema naši djelova, zato će ova kolona preduzeti potrebna obezbjeđenja lijevo na pravcu Sljeme. Vezu održavati desno sa I Proleterskom brigadom na pravcu Krstac—Ravno Brdo.

3. Desna nastupna kolona:
Komandant drug Danilo Lekić.
Sastav: I Proleterska brigada bez dva bataljona.
Svega: 3 bataljona, 3 bacača i jedan protivkolski top 37 mm.

3. Kreće se pravcem napada Glavatičevo—Međe—Tjeme sa jednim bataljonom i sa dva bataljona pravcem: Glavatičevo—k. 498, zapadno od Zminjca obuhvatajući Kvanj sa jugozapadne strane sa naslonom na našu srednju kolonu, u cilju likvidacije Kvanja i Tjemena, poslije čega će kolona produžiti Pravcem Tjeme—Gunetin Do—Gračanica——Lipeta u sadejstvu sa Hercegovačkom brigadom i likvidirati Lipetu. Desno nema naših djelova. Lijevo održavati vezu na pravcu Djevojački Kuk—Ivanovo Brdo sa IV Proleterskom brigadom.

[5] Vidi dok. br. 417A.

4. OBEZBJEDENJE:

II Dalmatinska brigada obezbijediće Glavatičevo pripadajuće djelove naših jedinica na prostoriji Međe—Poča—Glavatičevo, postavljajući se sa jednim bataljonom na prostoru s. Dužani, zatvarajući pravac Dužani——Odžaci, ka Glavatičevu, sa jednim bataljonom u s. Lađanica, isturajući jednu četu na Kuk (k. 704), zatvarajući pravac Odžaci—Kuk—Lađanica——Glavatičevo—Zabrđani—Lađanica, sa jednim bataljonom u s. Razićima, zatvarajući pravac Hum—Ljuta—Razići—Glavatičevo i Umolje—Razići—Glavatičevo sa sjeveroistočne strane, sa jednim bataljonom na prostoriji Glavatičevo—Oražac—Pjevnik, obezbjeđujući mjesto u Glavatičevu, divizijsku bateriju, pripadajuće djelove brigade koji vrše napad i hirurišku ekipu.

5. X Hercegovačka brigada sa svim svojim snagama izvršiće napad na položaje Lipeta—Banjdo: pravcem: Kula—Ražište—Presjeka, a u cilju sadejstva i uništenja neprijateljskih snaga na prostoriji Lipeta—Banjdo. Manjim djelovima vršiti pritisak frontalno, a glavnim snagama vršiti desni obuhvat. Po likvidaciji Lipeta—-Banjdo, ova brigada će produžiti gonjenje neprijatelja pravcem Karaula—G. Zimlje, obrazujući jednovremeno pobočnicu našim snagama. Vezu održavati lijevo sa I Proleterskom brigadom. Desno nema naših djelova.

Poslije likvidacije neprijatelja na pomenutim položajima, **I** Proleterska brigada prebaciće se na prostoriju Glavatičevo—Zabrđani; II Proleterska i IV Proleterska brigada produžiće sa gonjenjem, zarobljavanjem i uništavanjem neprijatelja u pravcu Kljuni—Presjeka, gdje će se odmoriti do daljeg naređenja.

6. Hirurška ekipa će se nalaziti u s. Glavatičevu — usamljena kuća jugoistočno od Glavatičeva.

7. Ovlađivanje pojedinim tačkama označavaće jedinice jednom ispaljenom zelenom raketom u pravcu neprijatelja i paljenjem vatara.

8. BORBENI ZNACI

Za 16. III 1943 god. Bura — pobjeda

za 15. III 1943 god. Puška — sreća

za 18. III 1943 god. Bomba — malj

Znaci raspoznavanja (borbeni) preko dana biće za 17. III. 1943 g. : širenje ruku u stranu sa puškom u lijevoj ruci; za 18. III. 1943 god.: desnu ruku s puškom u vis, kundak okrenut gore, lijeva ruka pripijena uz tijelo.

9. Cas početka napada sa linije: k. 458—Krstac—Kvanj—Lipeta——Presjeka 17 ov. mj. tačno u 1 čas izjutra.

10. Divizijska bolnica nalaziće se sa hirurškom ekipom.

Prodori naših jedinica moraju biti energični i odlučni bez osvrtanja na manje grupe lijevo i desno, obuhvatajući, uništavajući i goneći neprijatelja.

11. Štab divizije će se za prvo vrijeme nalaziti u Glavatičevu a poslije likvidacije Kvanja i Krupca na Krscu, gdje slati redovne i opširne izvještaje.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar	Načelnik štaba	Komandant
Mitar,[4] s. r.	*Vukotić,*[5] s. r.	*Peko,*[6] s. r.
	(M. P.)	

BROJ 409

OBAVJEŠTENJE ZAMJENIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 17. OŽUJKA 1943. PAVLU ILICU O OPĆOJ SITUACIJI KOD JEDINICA GLAVNE OPERATIVNE GRUPE I NAREĐENJE ZA STO HITNIJU EVAKUACIJU RANJENIKA DO GORNJEG TOKA NERETVE[1]

Drugu Veljku[2]

Primili smo tvoj izveštaj od 15-III- tek. god.[3] Takođe, primili smo pismo adresovano na Štab II divizije i sproveli dalje.

Situacija ovamo je sledeća:

1) Na sektoru Glavatičevo — naši su zauzeli Glavatičevo, razbili četničke bande na tom sektoru i nadiru desnom obalom Neretve,[4] ka Bjelemićima.[5] Tamo je sada privremeno II dalmat. brigada.

2) Na pravcu od Nevesinjskog Polja, sektor Tjeme—Lipeta, koncentrisane su glavne četničke snage: 4 vasojevićke brigade, sa nevisinjskim četnicima. Te četničke snage, iako delom razbijene na Lipeti pre 2 dana — gde im je probijen front grupisale su sve što su imale, sa ciljem da izvrše prodor ka Glavatičevu i da nam uhvate ovu za nas vrlo važnu tačku. Mi smo onda naredili Peku[6] da sa tri brigade i Hercegovačkom — svega (4) četiri — uništi ove četničke bande i otkloni opasnost za naš desni bok i pravac nadiranja uopšte. Sigurno je da će ih Peko potući, a čim to svrši, on skreće opet na svoj pravac: dolina Neretve — ka istoku, dok će za Nevesinjsko Polje ići odmah cela III divizija.

Jedan bataljon X herceg, izbio je na Crno Polje, razbio četnike i prinudio ih na bekstvo u pravcu Bijelog Polja, te na taj način osiguran desni bok naših ranjenika — od Prenja, preko Crnog Polja, — koji su ove bande pokušale ugroziti prekjuče.

Mi imamo jedan most kod Glavatičeva, a podići ćemo još jedan — nizvodno 4—5 km, zato smo poslali danas tamo Volođu.

‘ Bakić.
[8] Jovo.
• Dapfević.
1 Original (rukopis crnilom) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 8/2, k. 7.
2 Pavle Ilić.
3 Vidi dok. br. 408.
4 Vidi dok. br. 547.
5 Selo Odiaci se na geografskim kartama naziva Još 1 BJellmićl, Bjelemlć 1 Bjellmlć. Zato se ponekad i u Istom dokumentu mogu naći razlićdtl nazivi.
• Peko Dapčević

Koča sa I diviz. — kao stalna pobočnica — drži položaje prema Konjicu.

Ti sada treba da radiš sledeće:

1) Hitno uputiti ovamo obe brigade VII divizije (VII i XVI brigadu); trebaju nam za desnu obalu Neretve — za čišćenje prostora [r.] Rakitnica—Bjelemić, gde ćemo smestiti ranjenike. Zato je drug Stari naredio da se obje brigade VII divizije najhitnije krenu za Borci i dalje ka Glavatičevu, a Štab divizije da svrati kod nas gde će dobiti jasan zadatak. To vredi najhitnije, iako smo mi već jednom naredili. Oni moraju proći ispred ranjenika i pripremiti taj teren za smeštaj svih naših bolnica. To da znaš.

tr) saaa požuriti sa evaKUacrjom ranjenika što se Drže može. To neminovno zahteva situacija ovamo. To mi Stari kaže da ti opet istaknem. Ti znaš da je vreme za nas dragoceno. Svaki je minut skup. Puno smo već i tako zakasnili. Moramo što pre osloboditi naše jedinice te stege oko ranjenika, da bi se mogle razmahati i slobodno manevrovati.

Prostorija gde ćemo smestiti ranjenike jeste: desna obala Neretve, i to od Rakitnice, preko Bjelemića, pa sve do Obija. Tu ima 16 musi. sela — prilično su imućna; toplo je i ima mogućnosti za smeštaj i ishranu. Dovoljno su zaklonjeni od nekog brzog ugrožavanja. Zato, kao marševski cilj za ranjenike uzmi ovu prostoriju, koju sam ti napred označio.

Etapne stanice biće u: Borcima, Glavatičevu i Bjelemiću (Odžaci).

3) Sa transportom vidimo da ide vrlo teško i sporo. Trebajte Dalmatinsku diviziju uposliti na nošenju ranjenika. Ti imaš za nošenje: Dalmatin. diviziju, VIII brigadu, Livanjski bataljon i Talijane. Mislimo da možeš odjednom dići 650 teških. Stvarno, da se ima konja duplo brže bi išlo, ali znaj da ovamo nigde konja ne možeš naći. To je pravo čudo. To su sve odveli četnici. Mi smo ponovo naredili Peku da se zauzme — te da ti uputi što pre nešto konja.

4) Dakle, ranjenici će na prostoru Borci—Boračko Jezero samo predahnuti i zatim odmah nastaviti za Glavatičevo i dalje, na desnu obalu Neretve. To da imaš u vidu prilikom određivanja marševskih ciljeva.

5) Treba neko da dođe od vas tamo, da izvidi onaj teren na desnoj obali Neretve — oko Bjelemića — za raspored i smeštaj ranjenika. Tu treba odmah neko da dođe — najbolje Dr Gojko. Sve što može da ide, ili ima konja, neka gura direktno za Glavatičevo — na onu stranu Neretve.

Trebalo bi najdalje do 20. III. da je začelje ranjenika kod Boračkog Jezera. To da znaš. Učini sve da se pokret ubrza.

Put od s. Borci i dalje je vrlo dobar — to možeš reći ranjenicima, radi znanja.

Možeš i danju pomalo prebacivati — manje grupe teških —r samo da se ubrza.

Javi nam opet situaciju.

17/111/ u 12.30 čas.

Drug. te pozdravlja
Terzić[1] v. r.

[7] Velimir Terzić.

BROJ 410

IZVJEŠTAJ ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 1. DALMATINSKE BRIGADE 3. NOU DIVIZIJE OD 17. OŽUJKA 1943. CENTRALNOM KOMITETU KPJ O PARTIJSKOM RADU U BRIGADI[1]

CENTRALNOM KOMITETU KOMUNISTIČKE PARTIJE JUGOSLAVIJE

Dragi drugovi,

Smatram za potrebno da Vas obavijestim o sadanjem stanju partijske organizacije i brigade.

I partiska organizacija i brigada pretrpjele su u poslednje vrijeme velike promjene. Uzroci tih promjena bili su: tifus, veliki gubitci i novodošli borci. Današnja situacija nas je zatekla pod tim unutarnjim uslovima života i rada. Ti uslovi su u isto vrijeme odredili određene zadatke, koji moraju što prije biti izvršeni.

Brigada sada broji na licu mjesta ukupno oko 920 boraca (brojno stanje u brigadi se brzo mijenja). Od toga broja ima 490 novih (mobilisanih Dalmatinaca, dobrovoljaca i domobrana) boraca. Bez domobrana, samo mobilisanih Dalmatinaca, dobrovoljaca iz Livna i Bihaća primili smo tačno 471 vojnika, mada ih je izgleda više upućivano. On toga broja novih dezertiralo nam je do sada 35 domobrana i 23 ostalih novih vojnika. U bolnicama bolesnih od tifusa, smrznutih i bolesnih od drugih bolesti imamo sada oko 220 boraca (ne računajući ranjene). U borbama za Prozor i njegovu odbranu imali smo 52 mrtva i 101 ranjenog borca.[2] Od toga broja 8 poginulih članova Partije i 24 ranjena, 8 poginulih kandidata i 18 ranjenih. U tim borbama poginuo je ili izbačen iz stroja veliki broj starešinskog kadra, a među njima teško su ranjeni komandant četvrtog[3] i politikom trećeg bataljona.[4] Izbačeni su iz stroja skoro svi puškomitralješci i mitraljesci. Novi borci kod Prozora nisu učestvovali u borbama. Tifus koji je još više rastrojio naše jedinice od oružanih borbi, sada se još samo pojedinačno pojavljuje. Tifus smo dobili na teritoriji Zijameta, a jedan od razloga tolikog njegovog širenja jeste i nedovoljna obazrivost boraca, a naročito aljkavost, zapuštenost i neurednost, što je još osobina boraca ove brigade. Od tifusa je bolestan i politički komesar naše brigade.[5] Lakše ranjeni i od tifusa bolesni već počinju da se vraćaju u svoje jedinice, samo što izvjestan broj ne dobijamo iako su potpuno ozdravili; ranije nam je IV Operativna zona izvjesne borce zadržala, a neki su i sami, pod nedovoljnom kontrolom u bolnicama, našli neka druga zaposlenja i izbjegli vraćanje u svoje jedinice.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, a fotokopija originala u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 12/2, k. 1102.

[3] Odnosi se na borbe za oslobođenje Prozora, koje su vođene sredinom veljače 1943. (Grad je oslobođen 17. veljače).

[3] Ante Beroš.

[4] Vlado Viskić.

[5] Ante Kronja-Cenčo.

Sada smo uglavnom prošli tu krizu rastrojenosti naše brigade. Jedinice su ponovo vojnički formirane i sva upražnjena mesta popunjena iz svojih redova, mada brigada nema sada ubojnu snagu koju je ranije imala.

Poslije borbi za odbranu Prozora, u maršu, održali smo zbor brigade, na kojemu smo objasnili vojno-političku situaciju, potrebu ondašnje odbrane Prozora i nužnost gubitaka; održate su bataljonske konferencije; i sada održavamo konferencije partijaca i kandidata u bataljonima, koje se pokazuju veoma korisne.

Novi borci uglavnom, izgleda, biće dobri borci iako ima pojedinaca koji bi i sada pobjegli, pojedinaca koji ne bi htjeli da prime pušku, koji plaču i mole.

Rad, bez obzira na objektivne teškoće, moramo prilagoditi i subjektivnim uslovima. Glavni zadaci sada se postavljaju pred našu partisku organizaciju: 1. Ponovno omasovljenje partiske organizacije, naročito starim borcima i 2. Rad sa novim borcima: politički i vojnički. U smislu sređivanja stanja u partiskim organizacijama i bataljonima i pripreme za pretstojeći put održali smo jedno savjetovanje zamjenika komesara i komesara bataljona, gdje smo pored ostaloga pomogli slabiju partisku organizaciju četvrtog bataljona sa kadrovima part, organizacije našeg II. bataljona. Vraćanjem ranjenih i bolesnih partijaca i kandidata iz bolnice, uključivanjem u Partiju izvjesnog broja kandidata i pojačanim radom, partiska organizacija će, mislim, kroz kratko vrijeme uspjeti da podigne brigadu na nivo na kojem je bila i vjerojatno još više.

U bataljonima smo izvršili izvjesne popune i promjene: za komandanta IV bataljona postavili smo druga Vojvodića Zeku,[6] bivšeg komandanta našeg I bataljona, koji je bio u bolnici; za komandanta I bataljona druga Bodgana Stupara, dosadašnjeg zamjenika komandanta toga bataljona, još dovoljno nedozrelog, ali čovjeka koji se vrlo brzo i pravilno razvija; za komesara II bataljona (jer je komesar poslat u Dalmatinsku diviziju) druga Boža Blaževića, koji je ranije bio kažnjen partiskom i vojničkom kaznom, ali na kojega je kazna samo pozitivno djelovala, koji je najbolji i najomiljeniji borac u njegovom bataljonu i koji se kao partijac dobro razvija; za komesar III bataljona druga Jerka Kovačevića,[7] dosadašnjeg zamjenika komesara toga bataljona, a za njegovog zamjenika druga Milošević Stipu,[8] dosadišnjeg komesara čete. Dosadašnjeg zamjenika komesara I bataljona smjenili smo (iz razloga kojeg sam Vam ranije javio) i postavili ga za komesara čete, a za njegovo mjesto postavili druga Crnogorca Dragutina, seljaka, mladog partijca. Drug Crnogorac je jedan od najboljih boraca u njegovom bataljonu, učestvovao je kao sektretar na partiskom kursu i bio najbolji đak. Izgleda da se nećemo u njega prevariti. Druga Oskara,[9] koji je do sada radio po kulturno-prosvjetnom pitanju u brigadi, postavili smo za komesara jedne čete.

[6] Dimitrije Vojvodić.
[7] Poginuo na Sutjesci početkom lipnja 1943.
[8] Poginuo travnja 1943.
[8] Saša Oskar. Poginuo srpnja 1943. kod s. Magulica (dolina r. Kriva je, istočna Bosna).

Sva postavljanja izvršili smo poslije prethodnog konsultovanja sa part, organizacijom.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

17 marta 1943 god.

Zamjenik politkoma
I Dalmatinske brigade
III U. Divizije NOVJ
Vlado Sćekić v. r.

BROJ 411

NAREĐENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 18. OZUJKA 1943. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA NAPAD NA ČETNIKE NA PRAVCU KALINOVIKA[1]

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
18. III. 1943. god.
u 7.15 čas.

ŠTABU I PROLETERSKE BRIGADE

U duhu najnovijeg naređenja Vrhovnog štaba naša Divizija ima, izvršiti pokret prema zapovijesti od 14. III, od 15.30 časova,[2] svojim određenim pravcem do određene linije. Pokret treba izvršiti što prije. U tom cilju naređeno je da IV Crnogorska proleterska brigada ostane na prostoru na kome se sada nalazi i da obrazuje zasebnu manevarsku grupu, koja će biti stavljena pod komandu Štaba III Udarne divizije za operacije prema Nevesinju i Nevesinjskom Polju. O ovome Vrhovni će štab izvjestiti Štab III Divizije i dati mu potrebne direktive. I Proleterska brigada postupiće po zapovijesti[3] od 14. III o. g., s tim što će ova brigada obrazovati lijevu nastupnu kolonu kuda je trebalo da se kreće
II Proleterska brigada sa istim zadatkom kako je to predviđeno zapovješću od 14. III o. g.

II Proleterska brigada i II Dalmatinska brigada obrazovaće srednju (glavnu) nastupnu kolonu i kretaće se pravcem kako je to predviđeno u zapovijesti od 14. III o.g. za I Proletersku brigadu i II Dalmatinsku brigadu.[4]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/2, k. 731.
[2] i [3] Vidi dok. br. 403.
[4] Vidi dok. br. 412, 416 i 417.

Sve jedinice sa dosadašnjih položaja pokriće se u toku samog dana manjim djelovima i podići svojim nastupnim pravcima tako da kolone mogu izvršiti pokret danas od 17 časova.

Srednja nastupna kolona (glavna) ima za zadatak da na svom pravcu kretanja pročisti sva neprijateljska uporišta ukoliko bi ih bilo ipristupi likvidaciji Uloga, obuhvatajući ovaj sa južne strane. Po likvidaciji Uloga obezbijediti se sa jednim bataljonom na Pandurici od pravca Nevesinje—-Ulog.

Lijeva nastupna kolona (I Proleterska brigada) po izlasku na određenu liniju obezbijediće se od pravca Kalinovika organizujući izviđanja i prikupljanja podataka o neprijateljskom garnizonu u Kalinoviku.

Sve ostalo po zapovijesti od 14. III ov. g.

Borbeni znaci: za 18. III. 1943 g. Bomba — Malj

za 19. III. 1943 g. Tenk — Timošenko
za 20. III. 1943 g. Zlatibor — Pobjeda

Borbeni znaci danju: desna ruka s puškom u vis, kundak okrenut gore, lijeva ruka priljubljena uz tijelo, za 18. ov. mj.;

19. III ov. mj. mahanje šajkaćom (kapom) u desnoj ruci iznad glave;

za 20. ov. mj. izdignuta puška u horizontalnom položaju iznad glave u obje ruke.

Izdato je naređenje od Vrhovnog štaba da se dva bataljona I Proleterske brigade hitno upute u sastav svoje brigade i vjerojatno je da će oni stići do zore 19 ov. mj. u visini Glavatičeva.

Napomenuli smo Vrhovnom štabu da su naše jedinice umorne, na što su oni odgovorili da oni to znaju ali da je situacija takva da se što prije prebacimo do predviđene linije i da ranjenici svojim začeljem što prije iziđu na Borke.

Pokret će izvršiti obje kolone, lijeva i srednja (glavna) a ustvari desna, danas od 17 časova i isti će se vršiti preko cijele noći tako da se jedinice zadrže na dostignutoj prostoriji sjutra 19 ov. mj. u 7 časova. Predvidjeti sve potrebne mjere za zaštitu od ugleda avijacije.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za Štab Divizije
Načelnik,
Vukoti& v. r.

[6] Jovo.

BROJ 412

NAREĐENJE ST AB A DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 18. OŽUJKA 1943. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA UPUĆIVANJE ZAPLIJENJENIH MINOBACAČA U DEVETU DALMATINSKU NOU DIVIZIJU I OBAVJEŠTENJE O ULASKU DRUGE DALMATINSKE BRIGADE U LIJEVU KOLONU[1]

S T A B
II PROL. DIVIZIJE
18. III. 43 god.

STABU I PROLETER. BRIGADE

P o l o ž a j

Prema naknadno dobivenom naređenju od Vrh. štaba u sastavu lijeve nastupne kolone ulazi i II dalmatinska brigada koja je bila predviđena za srednju kolonu.

Naređeno je štabu II dalmat. brigade da uhvati vezu sa vama radi blagovremenog formiranja kolone i preduzimanja pokreta.

Odredite odmah dva otresita druga koje uputite u V. S. za kurire.

Od zaplijenjenih bacača odredite tri teška sa potrebnim brojem mina za dalmatinsku diviziju[2] a 10 dobrih tovarnih konja za prateći bataljon V. Š.

Bacače sa minima i konje uputite u prateći bataljon V. S., u Glavatičevo.

S. F. — S. N.!

Za štab
Načelnik, *Vukotić*[3] v. r.

[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu VII. arhiva NOB, reg. br. 11/2, k. 731.
[3] Devetu dalmatinsku NOU diviziju.
* Jovo.

BROJ 413

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 18. OŽUJKA 1943. POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O NAPADU ČETNIKA NA RANJENIKE KOD IDBARA I TEŠKOĆAMA OKO EVAKUACIJE RANJENIKA[1]

Druže Veljko,[2]

Jutros oko 8^2h oko 45—50 četnika je izbilo na kose južno i jugozapadno od Idbara i sa 1 automatskim oruđem raspršili našu kolonu koja je sprovodila ranjenike i bolesnike. Paniku smo nekako stišali i naredio sam da se delovi VIII hrv. brigade izbace uz liticu i da odjure četnike sa čuka odakle banditi tuku stazu — silaz u Idbar. Naredio sam da ti delovi uspostave vezu sa XVI brigadom i da uz njenu pomoć obezbede put i evakuaciju preostalih ranjenika i bolesnika.

Zam. komandanta IV brigade,[3] koji je bio vraćen po ranjenike, doneo je 22 na nosilima, 25 na rukama — na pušci i 30 na konjima, ali kaže da je ostalo još oko 15 za nosila i preko 40 za konje. Ništa ne zna o krajiškim konjima koje si ti poslao (oko 70) kao ni za konje III dalmat. brigade.

IV brigada je delom na prihvatnim položajima s jedne i druge strane Idbara a delom evakuiše ranjenike kojih od Huhića uzvodno nema. Upućeni su svi prema Ćosićima i dalje.

Ukoliko dođe nešto više bandita biće dosta teško, jer se ove jedinice slabo snalaze a važno je kako će se XVI brigada snaći.

Dosada su III, IV i V dalm. brigada odnele 192 ranjenika na nosilima a pored toga u jutrošnjoj gužvi smo uputili još 6—7 nosila po onima koje smo hvatali usput, tako da je poslato oko 200 ranjenika na nosilima.

Sada je obustavljeno spuštanje na Idbar dok se četnici ne odjure.

Treba skrenuti pažnju jedinicama na prostoru Visa da paze na pravac M. Lisina—Borova Glava, gde izvodi jedna staza, da banda i tu ne napravi nešto slično.

Naredio sam zam. politkoma IV brigade da upozna jedinice na prostoru Ćosići—Vis o situaciji i da ih upozori na ovaj pravac.

S. F. — S. N.!

18-111-43 g. — 11 h *Ljubiša*[4] v. r.

[1] Original (rukopis olovkom) u Arhivu VT3, arhiva NOB, reg. br. 41/1, k. 9.
[2] Pavle Ilić.
[3] Peko Bogdan.
[4] Ljubiša Urošević, poginuo 1943. god.

BROJ 414

IZVJEŠTAJ ŠTABA SEDME NOU DIVIZIJE OD 18. OŽUJKA 1943. POMOĆNIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I PO JUGOSLAVIJE O BORBAMA PROTIV ČETNIKA, O ISCRPLJENOSTI BORACA I O TEŠKOĆI TRANSPORTIRANJA RANJENIKA OD IDBARA U PRAVCU VISA[1]

18-111-43. g. — 17,45

Druže Veljko,[2]

U toku dana četnici nisu proterani. Na sva naređenja i nastojanja štabovi bataljona pa i brigada odgovaraju da je ljudstvo popadalo i da na sve pozive i naređenja odgovara: »Ne mogu pa ubi«. Pisao sam ponovo XVI brigadi i VII krajiškoj čije sam naređenje upućeno od Štaba I prolet. divizije pročitao: da pokupe sve ranjenike i bolesnike koji su ostali na putu, da pročiste i obezbede put i da ih sprovedu do Idbara. Jedan bataljon VIII brigade je zaobilaznim putem, upravo na liticu, izašao na kosu i sa 60 Talijana[3] krenuo prema XVI brigadi po bolesnike i ranjenike. Štab JJT brigade[4] je naredio da njihova dva bataljona izbiju i stazom u Memeja Selo po ranjenike, ali, prema iskazu nekih ranjenika, četnici su tamo zapalili neke staje i verovatno uhvatili neke ranjenike / koji su se tu zadesili.

Iz Idbara svi su ranjenici i bolesnici krenuh prema Visu. Priličan broj ranjenika i bolesnika sišlo je niz liticu i krenulo prema Visu. Još nikakve konje nismo dobili, pošalji sve što možeš. Dobro bi bilo da i nešto ljudi prihvati ranjenike.

Poz.

Ljubiša[5] v. r.

[1] Original (rukopis olovkom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 10/1, k. 9.
[2] Pavle Ilić.
[3] Odnosi se na talijanske zarobljenike koji su u ovo vrijeme nosili ranjenike.
[4] Odnosi se na Četvrtu dalmatinsku NOU brigadu Devete NOU divizije. Vidi dok. br. 413.
[5] Ljubiša Urošević.

BROJ 415

IZVJEŠTAJ POMOĆNIKA NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ OD 19. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU O VELIKIM TEŠKOĆAMA PRI EVAKUCIJI RANJENIKA I GUBICIMA KOJE IM NANOSI NEPRIJATELJSKA ARTILJERIJA I AVIJACIJA[1]

Gornja Bjela
19 mart 1943
15.00

VRHOVNOM ŠTABU

U toku noći 18—19 marta začelje ranjeničke kolone krenulo je iz sela Idbar. Teški ranjenici na nosilima i veći deo konjanika u toku iste noći stigli su u s. Gornja Bjela. Na njihovom začelju kretali su se tifusni, koji su takođe stigli u G. Bjelu. U toku noći 19—20 marta teški ranjenici na nosilima produžavaju preko s. Borci u s. Kula i s. Grabovica, gde će se smestiti na odmor od jedan do dva dana. Konjanike ćemo u toku ove i sledeće noći prikupiti u s. Cičevo, a tifusne u s. Dolovi i s Krstac. S pešacima nemamo veze. Krajnji cilj im je dat — s. Borci i verovatno da ih je dr. Gojko,[2] koji je izašao ispred nas da pripremi smeštaj za sve ranjenike uputio dalje.

18 marta u 8.30 izjutra četničke bande u jačini 40 do 50 ljudi izbile su na stenjake zapadno od Memeja Sela i tukle našu komunikaciju između s. Breze i Memeja Sela. U to vreme u s. Vuhići nalazio se drug Ljubiša,[3] koji je s obližnjim jedinicama bio organizovao prikupljanje zaostalih ranjenika. On je odmah organizovao napad i proterivanje četničkih bandi, ali, prema njegovom izveštaju od 18 marta u 17.45, on se žali da Štab III Dalmatinske brigade i štabovi bataljona nisu uložili dovoljno energije da proteraju četnike i oslobode ovu komunikaciju od četničkog ugrožavanja. On je pomoću jednog bataljona VIII Baniske brigade preko litica uspeo da priđe zaostalim ranjenicima u Brezi i da ih snese u s. Idbar. Nismo potpuno sigurni, ali ima izgleda da je nekoliko zaostalih ranjenika palo četnicma u ruke. Štabovima XVI Baniske i VII Krajiške stavljeno je u zadatak da po svaku cenu očiste četnike i oslobode komunikaciju.

18 marta uzoru, između 5 i 6 časova, kada je prolazila jedna kolona III Dalmatinske brigade s nosilima između Visa i Siljevice, neprijatelj je otvorio artiljerisku vatru i tukao prostoriju između kota 1148 i 1314, gde nam je naneo teške gubitke. Izgubili smo jednog komandanta bataljona III Brigade, pet boraca i dva teška ranjenika. Ovaj deo puta nalazi se na jednoj uzbrdici pokrivenoj snegom, koja je dobro osmatrana i tučena iz Konjica. Za teške ranjenike i komoru nemamo drugog puta i morali smo ga pregaziti skokovima, kao na bojnom polju, dok smo za pešake preporučili stazu Vis—s. Medasković. U toku jučerašnjeg dana

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 43/1, k. 9.
[3] Dr Gojko Nikoliš.
[8] Ljubiša Urošević.

na ovom sektoru se istakao svojim junaštvom i samopregorom vodnik Marinović, iz II Bataljona III Dalmatinske brigade. On je preneo na svojim leđima tri teška ranjenika s nosila preko brisanog prostora. Dobro bi bilo istaći preko »Slobodne Jugoslavije« junačko delo Marinovića, koji je pod kišom granata tri puta prelazio tučeni prostor. Istog dana neprijateljska avijacija je otkrila ranjenike na toj komunikaciji i u dva maha ih bombardovala i mitraljirala. Prema nepotpunim podacima, imali smo dva mrtva i nekoliko lakše ranjenih od avijacije.

Evakuacija se vrši pod vrlo teškim uslovima, naročito teškoće čini nedostatak konja za teške ranjenike koji mogu da jašu; pa čak i to ne bi bila tako velika teškoća, jer bismo mi s onih 100 do 120 konja koje smo imali izvršili postavljeni zadatak, da je bilo mogućnosti i sredstava da se konji hrane. Ovako radeći i dan i noć, sa slabom, skoro nikakvom ishranom, pod teškim teretom i vrlo slabim putem izgubljeno je više od polovine konja. Dobar deo gubitaka nanela nam je avijacija i artiljerija. Od s. Bjele, pa dalje, računali smo da će ekipa pod komandom druga Voje Niketića moći da mobiliše nešto volovskih kola i konja, ali moramo nastaviti istim sredstvima, pošto ovde nema ni konja ni kola. /?___IX Divizija i VIII Baniska brigada, a naročito III i V Dalmatinska brigada, pokazale su primer izdržljivosti i ljubavi prema ranjenim drugovima, sem pojedinih žalosnih slučajeva. Sami borci su strahovito iscrpljeni slabom ishranom i naporima, ali ipak nose ranjene drugove. Borci često padaju u nesvest i ne mogu da nose dalje, ali se ipak pridižu i nastavljaju put. Borci nose ranjenike bez zamene, to jest, četiri borca nose stalno jedna nosila. U VIII Baniskoj brigadi ima više smrtnih slučajeva od iznemoglosti. Legne borac kraj nosila i izdahne. Ali, s druge strane, bilo je izvesnih žalosnih pojava. Pojedini nesavesni partizani ne samo da su ostavljali ranjenike kraj puta, već su ih skrivali, kako ih ne bi pronašli bataljoni koje smo mi slali u kontrolu puta. Mi zato po nekoliko puta vraćamo bataljone s komandantom Brigade ili politkom Brigade da pregleda pažljivo put. Pored toga, Štabu XVI Brigade stavljeno je u zadatak da prekontroliše teren duž komunikacije i prikupi sve zaostale ranjenike. Ova brigada predanila je u toku 19 marta u s. Idbar i noćas nastavlja svoj put za s. Gornja Bjela, gde će predaniti 20 marta, a odatle ćemo je uputiti u pravcu VII Divizije. Po završenoj evakuaciji ranjenika iz s. Gornja Bjela u rejon s. Borci, povući ćemo i VII Krajišku brigadu.

... S obzirom da ova (VII) divizija odlazi na teritoriju sela Bjelimići, gde želimo da odmorimo naše ranjenike i gde želimo da sačuvamo dobar glas koji su stekle u ovom kraju naše jedinice ranije, to bi bilo potrebno da se rukovodstvu VII Divizije oštro skrene pažnja na pitanje pljačke. Ovde je bilo slučajeva pljačkanja samih ranjenika i ranjeničkih komora!

Što se tiče Saniteta, to jest njegovog aparata, on se u ovoj evakuaciji potpuno izgubio. On ne samo da se ne oseća, već i koči evakuaciju, koja je spala na pleća vojske. Intendanture Saniteta zaslužuju najstrožu kaznu.

Pošto nam je ovde u toku od 11 marta do danas bio glavni zadatak da prebacimo ranjenike što pre, to smo sve svoje napore uložili na eva-

kuaciju. O nekoj reorganizaciji pokretne bolnice, koja se neminovno nameće, i pored uloženih napora da to sprovedemo nismo uspeli u potpunosti, već smo delimično — kod teških ranjenika i pegavaca — jer smo morali da budemo stalno u začelju i da izvlačimo ranjenike iz neprijateljske vatre, tako da nismo mogli da imamo kontrolu nad čelnim ranjeničkim grupama — pešacima. Zadržavanje bolnice na prostoriji s. Borci—s. Glavatičevo iskoristićemo da bolnicu temeljito reorganizujemo i očistimo od usputnih elemenata koji su u njoj našli samo sklonište i mogućnosti prehrane. Celu organizaciju postavićemo na čisto vojničku osnovu, na bazi lične odgovornosti.

Po završenom radu podnećemo vam opširan referat o toku evakuacije, o merama koje smo preduzeli i eventualnim predlozima kako bi naš Sanitet ozdravio.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Veljko[4] v. r.
Vlada Dedijer v. r.

BROJ 416

NAREĐENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 19. OŽUJKA 1943. ŠTABU PRVE PROLETERSKE BRIGADE ZA CISCENJE ČETNIČKIH UPORIŠTA NA LINIJI OBALJ—ULOG[1]

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
19. III. 1943. god.
u 10.30 čas.

STABU I PROLETERSKE BRIGADE

Prema dobijenoj direktivi Vrhovnog štaba naša divizija, bez IV Brigade, sa tri bataljona I Proleterske brigade dobila je u zadatak da 20 na 21 ov. mj. izbije na liniju: Kuta—Grajsalići i na liniju Ulog—Pandurica. U tom cilju

N A R E Đ U J E M O :

1. Desna nastupna kolona — II Proleterske brigade izbiće 19 na 20 ov. mj. na prostoriji s. Luko—s. Hotovlje, čisteći pred sobom neprijateljske djelove i organizujući izviđanje i prikupljanje podataka u pravcu Obalj—Ulog. 20 na 21 ov. mj. ova kolona će likvidirati neprijateljski

[4] Pavle Ilić.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 23/2, k. 731.

garnizon u Ulogu, očistiti okolna sela, posjesti Ulog, a sa jednim bataljonom presjeći komunikaciju Nevesinje—-Ulog na Pandurici. Taj bataljon će svoju glavninu držati u s. Obrnja a manjim djelovima zasjede na komunikaciji između Pandurice i Vrgorca. Poslije likvidacije Uloga, desna nastupna kolona poslije prikupljenih podataka očistiti s Obalj, radi održavanja veze sa lijevom nastupnom kolonom.

2. Lijeva nastupna kolona, čiji je komandant drug Danilo Lekić, komandant I Proleterske brigade, u toku 19 na 20 prebaciće se na prostoriju s. Polje—s. Bojići—s. Grujić, obezbeđujući se od pravca Kalinovik—Kuta—Grajsalići i izviđajući u pravcu Kuta—Grajsalići—Kalinovik
20. na 21 ov. mj. lijeva nastupna kolona izbiće na liniju s. Kuta—s. Grajsalići, s tim što će I Proleterska izbiti na prostoriju s. Kuta—s. Bukovica, zatvarajući sve pravce koji vode od Kalinovika preko Kuta za Bjelemiće, a II Dalmatinska brigada postavljajući se na prostoriji Grajsalići—-Romani spriječiće svaki neprijateljski ispad iz pravca Kalinovika ka Ulogu.[2] Komandant lijeve nastupne kolone organizovaće izviđanja garnizona u Kalinoviku i nastojati da dođe do što tačnijih podataka koje će blagovremeno uputiti Štabu divizije, koji će se nalaziti u s. Daganj radi orijentacije i u cilju donošenja novih odluka. Štab divizije mora biti izviješten ko čini posadu Kalinovika, kolika je ona, raspored i fortifikacioni objekti, kao i naoružanje garnizona.

Vezu sa desnom nastupnom kolonom održavati preko Štaba divizije.

Štab divizije će se u toku 19 na 20 nalaziti u s. Polje, a 20 na 21 u s. Daganj.

Obezbjeđ. Hirurška ekipa će se kretati sa lijevom nastupnom kolonom a divizijski sanitet sa Štabom divizije.

Borbeni znaci za 21. III. o. g. Dinamit — Dimitrov
za 22. III. o. g. Majka — Rusija

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Politički komesar	Načelnik štaba	Komandant
Mitar[3] v. r.	*Vukotić*[4] v. r.	*Peko*[5] v. r.

(M. P.)

Ps.[6] I jedna i druga kolona, kako 19 na 20 tako i 20 na 21, svoja kretanja će držati u najvećoj tajnosti, te zabraniti paljenje vatre, nepotrebno puškaranje, ispitivanje oružja, prilikom dolaska u sela blokiraće sela i zabraniti svaki izlaz iz sela. O ovome starješine moraju povesti najstrožije računa da ne bi otkrili neprijatelju naše namjere.

[2] Vidi dok. br. 47A.
[3] Mitar Bakić.
[4] Jovo Vukotić.
[5] Peko Dapćević.
[6] Dopisano crnilom.

BROJ 417

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 22. OŽUJKA 1943. ŠTABOVIMA PRVE I DRUGE PROLETERSKE I DRUGE DALMATINSKE BRIGADE O DOLASKU POJAČANJA RADI LIKVIDACIJE ČETNIKA NA PROSTORU KALINOVIK—OBALJ—ULOG[1]

STAB II PROLETERSKE DIVIZIJE
22. III. 1943 god.

ŠTABOVIMA: I PROLETERSKE, II PROLETERSKE, II UDARNE DALMATINSKE BRIGADE

P o l o ž a j

Mi smo od Vrhovnog štaba, zbog nedovoljnosti naših snaga kao i premorenosti naših jedinica, tražili da nam u cilju uspješne likvidacije četničkih grupa u okolini Kalinovika uputi dva bataljona[2] I Proleterske brigade i jednu brigadu.

Vrhovni štab se složio sa našim zahtjevima i uputio nam dva bataljona I Proleterske brigade i VII Krajišku brigadu, da s time, poslije odmora naših jedinica, napadnemo i likvidiramo četničku grupu Pavla Đurišića. Do dolaska ovih jedinica, naše brigade koje se nalaze na ovom sektoru odmoriće se, prikupiti potrebne podatke o neprijatelju, neće se upuštati u neke veće borbe sa neprijateljem, no će težiti da se održe položaji na kojima se sada nalaze, jer će pravci napada biti: Obalj——Kalinovik, Humac—Kalinovik, Djevojačko Vrelo—Kalinovik i manjim snagama Treskavica—Kalinovik.

Ma sa ovim snagama moramo likvidirati i razbiti tu četničku bandu a time i otvoriti put našim ranjenicima, koji zbog našeg zastoja u posljednjoj operaciji spavaju djelomično napolju, a da i ne govorimo o tesKim uslovima njihove prehrane. Sve jedinice će budno pratiti pokrete neprijatelja i svakodnevno izvještavati ovaj Štab.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

(M. P.)

Za Stab divizije
Komandant
Peko[3] v. r.

P. S. Ovo naređenje štabovi brigada držače u tajnosti.

[1] Original (tipakn na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva NOB, reg. br. 24/2, k. 731.

[2] Odnosi se na Četvrti i Sesti bataljon Prve proleterske brigade koji su dejstvovali na zasebnom pravcu.

[3] Peko Dapčević.

BROJ 417A

IZVOD IZ OPERATIVNOG DNEVNIKA DRUGE DALMATINSKE NOU BRIGADE ZA PERIOD OD 1. SIJEČNJA DO 22. OŽUJKA 1943. GODINE[1]

1. I.
SUJICA: Danas je Nova Godina. Na našem sektoru nema promjena. II i IV. bat. krenuli su u 13h za Livno. I. bat. zajedno sa borcima iz II. prolet. brigade održao priredbu koja je prilično uspjela.

2. I.
ŠUJICA-LIVNO: Stab brigade zajedno sa I. bat. krenuo u 9 časova za Livno. Na putu preko Borove Glave zatekla nas je velika sniježna vijavica ali ipak je pokret izvršen u redu. U Livno smo stigli u 14h. U grad se smjestio I i IV. bat, II. bat. u Potočane, a III. se i dalje nalazi na Vagnju. U gradu je normalan život.

3. I.
LIVNO: Bataljoni se odmaraju. I. bat. zajedno sa Srbijancima[2] održava priredbu u gradu. Posjet građanstva je vrlo velik

4. I.
LIVNO: Bez promjene.

5. I.
LIVNO: Danas je bombardovao Livno jedan mali ustaški avion »Brege«. Jedna bomba je pala tačno ispred stana Štaba brigade i nekoliko parčadi probilo je prozore te prošavši između drugova iz Štaba zabilo se u vrata ne nanijevši nikome ozlijedu. Drug Mirko član Politodjela vratio se sa omladincima naše brigade sa kongresa omladine u Bihaću. Vratila su se 3 druga koji su bili zalutali kod Kupresa.

6. I.
LIVNO: Danas je održan sastanak Štaba brigade u vezi sa uputstvima koje je donio drug Mirko od Vrhovnog štaba.

7. I.
LIVNO: Danas je pravoslavni Božić. Štab brigade bio je na ručku kod Štaba divizije gdje su bili i razni drugi štabovi. I bat. dao je priredbu koja je bila rekordno posjećena.

8. I.
LIVNO: Drug Tasa Mladenović član Politodjela pozvan u CK radi premještaja i on je danas krenuo za Bihać.

9. I.
LIVNO: Bez promjene.

10. I.
LIVNO: Saznajemo da je za član Politodjela određen drug Veliša Leković inače drugih promjena nema.

[1] Original (rukopis, crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 13/3, k. 846.
[2] Odnosi se na borce Druge proleterske brigade.

11. I.
LIVNO: I. bat. krenuo za Vaganj da smijeni III. bataljon. Naveče stiglo naređenje da u toku sutrašnjeg dana krenemo za Duvno da smjenimo IV. prolet. brigadu.[3]

12. I.
LIVNO—DUVNO: U 8 sati krenuli iz Livna. Pred nama je put od 39 km. U Duvno stigli u 17 časova. II. bataljon produžio za Mesihovinu. IV. zanoćio u s. Kola. I. i III. vrše smijenu na položaju Vaganj. III. bataljonu naređeno da dođe u sastav brigade.

13. I.
DUVNO: IV. proleterska brigada krenula iz Duvna u pravcu Prologa. Naš IV. bat. krenuo iz s. Kola za Brišnik—Crvenice gdje će držati položaje. Danas je u Livnu savjetovanje između političkih komesara i zamjenika cijele divizije u prisustvu člana CKJ druga Dilasa.[4]

14. I.
DUVNO: Danas su manje ustaške snage napale naše položaje kod Mesihovine. Poslije kraće borbe ustaše su se povukle u Posušje. Drugovi politički komesari vratili su se sa savjetovanja.

15. I.
DUVNO: Stigao III. bataljon sa Vagnja i smjestio se u gradu. Danas je patrola IV. bat. uhvatila jednog seljaka koji se vraćao iz Imotskog. Od njega smo dobili podatke o garnizonu u Imotskom i Posušju.

16. I.
DUVNO: III. bat. skupa sa mjesnim organizacijama održao priredbu koja je bila dobro posjećena. Na položajima bez promjene.

17. I.
DUVNO: Danas su delagati AVNOJ-a održali sastanak sa predstavnicima HSS-a iz duvanjskog kraja. Svi borci pelcovani su protiv trbušnog tifusa. Uspostavljena je telefonska veza sa našim I. bataljonom na čijem položaju nema promjena.

18. I.
DUVNO: Nema promjena. Politkomesar brigade razbolio se i otišao u bolnicu u Livno.

19. I.
DUVNO: Manje ustaške snage napale su opet položaje kod Mesihovine. Poslije kraće borbe ustaše su se povukle. Na ostalim položajima bez promjene.

20. I.
DUVNO: Večeras je sproveden jedan Nijemac kao parlamentarac preko naših položaja za Imotski. Svojevremeno on je bio zarobljen u Jajcu.

[3] Četvrta crnogorska proleterska brigada.
[4] Milovan.

21. I.
DUVNO: Italijani su danas sa 3 tenka i 2 topa izašli iz Sinja i bombardovali naše položaje na Vagnju. Samo je lakše ranjen komesar III čete.

22. I.
DUVNO: Patrola »Ravanjske čete« uhapsila je jednu »časnu sestru« u seljačkom odijelu. Ona je bez dozvole pokušala da pređe u Ramu. Sprovedena je komandi područja u Livno. Stigli su kuriri IV. dalmatinske brigade koja se nalazi južno od Imotskog.

23. I.
DUVNO: Na položajima bez promjene. III. bat. održao priredbu. U noći je stigla naša glazba i kad je svirala kroz grad, stanovništvo ustaški raspoloženo, izišlo je na prozore misleći da su došli Italijani. Večeras je pušteno kućama nekoliko domobrana koji su bili zarobljeni. Saznali smo da se u selu Vinici uslijed kvara spustio jedan italijanski avion. Za posadu se nije saznalo, dok je avion dalje stajao u blatu.

24. I.
DUVNO: III. bataljon krenuo je da smijeni II. bat. na položajima prema Imotskom. II. bat. stigao je u grad u 19h. Na veče je priređena igranka na kojoj je svirala naša muzika. U toku noći čula se jaka artiljerijska vatra od pravca Bugojna.

25. I.
DUVNO: Na položajima bez promjene. Sa više strana primili smo obavještenje da Italijani i četnici pripremaju ofanzivu[5] od pravca Prozora na Duvno kao i ustaše iz Kupresa.

26. I.
DUVNO: Ponovo smo od »Prozorskog bataljona« obaviješteni da Italijani spremaju zajedno sa četnicima ofanzivu na Duvno. Večeras smo preko Štaba IV. operativne zone dobili naređenje Vrhovnog štaba da se što više angažujemo u pravcu Imotskog. Radio stanica »Slobodna Jugoslavija« javlja da je neprijatelj 20. januara preduzeo sa svih strana ofanzivu[6] na našu oslobođenu teritoriju.

27. I.
DUVNO: Primili smo obavijest od II. čete Kupreškog bataljona, da su četnici došli vozom u Jablanicu sa namjerom da skupa sa Italijanima preduzmu ofanzivu na slobodnu teritoriju u pravcu Šujica—Duvno—Livno. Naši bataljoni imali su slijedeći raspored: I. u Prologu, II. u Duvnu, III. i IV. Brišnik—Mesihovina. III. bat. dobio zadatak da likvidira ustaške postaje u s. Vir i Vinjane. II i IV. bat. dobili naređenje za likvidaciju žand. stanice Rakitno, kao i za čišćenje toga sela od ustaša. U toku noći 27. I. bataljoni su krenuli na izvršenje zadatka.

[6] i • Odnosi se na Četvrtu neprijateljsku ofenzivu.

28. I.
DUVNO: Izvršene su pripreme i izviđanja od strane štaba brigade i dati konkretni zadaci štabovima II. i IV. bat. za likvidaciju Rakitnog. Nakon kraćeg odmora u selu Crvenica II. i IV. bat. otišli su na izvršenje zadatka. Istog dana na večer krenuo je III. bat. sa zadatkom da likvidira ustaška uporišta u Viru i Vinjanima. Na putu III. bat. naišao je na zasjedu. Obzirom što je bila noć nije imao gubitaka sem 4 lakše ranjena. Cim se bataljon razvio u borbeni poredak neprijatelj je pobjegao. Odmah iza toga bataljon je produžio svojim pravcem.

29. I.
DUVNO: II. i IV. bat. ušli su u s. Rakitno bez otpora, jer je neprijatelj pobjegao prema Posušju. Tako isto III. bat. rastjerao je ustaše iz Vinjana i Vira.[7]

30. I.
DUVNO: Po izvršenom zadatku II. bat. vratio se u Duvno, a III. u Mesihovinu, dok je IV. ostao u Rakitnom. Pošto nije bila uništena milicija se opet vratila na brda iznad sela i IV. bat. je bio prisiljen da napusti selo. Avijacija je bombardovala selo, ali bombe su padale na položaje milicionera.

31. I.
DUVNO: Jedna četa IV. bat. vodila je borbu sa milicijom u Rakitnom, a ostale dvije otišle su na stari položaj u G. Brišnik.

1. II.
DUVNO: Bataljoni su ostali na istim položajima. III. bat. uhvatio je kontakt sa neprijateljskim patrolama u pravcu Posušja. Istog dana primljeno je obavještenje od »Prozorskog bataljona« da nema ništa od namjeravane ofanzive Italijana i četnika iz Prozora. Istoga dana komandant brigade održao sastanak sa komandnim kadrom II. bataljona, gdje se diskutovalo po svim vojnim pitanjima.

2. II.
DUVNO: Neprijatelj je isturivao jače patrole u pravcu našeg III. bataljona, koje su dolazile sa namjerom da uznemiravaju naše jedinice. Milicija iz Rakitnog uznemiravala je četu našeg IV. bat. koja se nalazila u Crvenicama.
U Duvno je stigao Štab divizije kome je naš Štab ustupio svoj stan i preselio se u drugu kuću u grad. Toga dana je jedan neprijateljski avion izviđao nad Duvnom. Naveče je II. bat. održao priredbu, koja je uspjela više nego sve dotadanje. Priredbi je prisustvovao i Štab divizije.[8]

3. II.
DUVNO: U 8 časova stigla je II. proleterska brigada i produžila za s. Odžak—Sarajlije. Toga dana nije bilo neprijateljskih

[7] Vidi dok. br. 42.
[8] Štab Druge proleterske divizije.

ispada na naše položaje. Priprema sa plan za napad na Posušje.

4. II.
DUVNO: Stigli su podaci o neprijateljskom garnizonu u Posušju inače nije bilo promjena u brigadi.

5. II.
DUVNO: Neprijateljska avijacija bombardovala je s. Crvenice u kojima se nalazila jedna četa IV. bataljona. Žrtava nije bilo. I. bat. napustio položaje u Prologu i došao u Kovače.

6. II.
KOVAČI : III. bat. došao u dodir sa neprijateljskim patrolama iz Posušja. Neprijateljska patrola pucala je iz t. mitraljeza na naše patrole koje su se kretale cestom prema Posušju tako da je čitav bataljon bio prisiljen izići na položaj i tek tada je neprijateljska patrola napustila borbu i povukla se u Posušje. Štab brigade preselio se iz Duvna u s. Kovači. Jedna četa IV. bat. pripucavala se sa milicijom u s. Rakitno.

7. II.
KOVAČI : Bataljoni vrše nasilna izviđanja prema Posušju. Neprijateljske patrole napadale su naš III. bat. u s. Vučipolja ali bez uspjeha. I. bataljon odmarao se u s. Omerovići. Toga dana članovi Politodjela održali su konferenciju sa političkim rukovodiocima IV. bataljona.

8. II.
BRIŠNIK: Izdato je naređenje IV. bataljonu da se smjesti na prostoriji s. Crvenice. Primljeno je obaveštenje da se iznad sela krije jedna banda od 20 ljudi koja je pobjegla ispred naših jedinica. Uslijed nevremena i slabih vodiča nije uspjelo pohvatati ove zlikovce.

9. II.
VUCIPOLJE: Izvršene pripreme za napad na Posušje. III. bataljon nalazi se u Vučipolju a jedna četa tog bataljona vodila je borbu sa isturenim neprijateljskim jedinicama, dok su se ostali bataljoni nalazili lijevo od III. bat. spremni da krenu u napad na Posušje. Neprijateljski istureni djelovi odbijeni su i natjerani u bjekstvo. Za to vrijeme izvršena je artiljerijska priprema i neprijatelj je napustio svoj garnizon bježeći prema Imotskom. U Posušju su zarobljena 4 domobrana sa jednim ispravnim kamionom u kojem je bilo oko 25.000 metaka. Svi neprijateljski vojnici iz garnizona u Posušju uspjeli su pobjeći.

10. II.
POSUŠJE: Naše jedinice nakon što su zauzele Posušje raspoređene su po okolnim selima za obezbeđenje pravaca od Imotskog i Mostara. Neprijatelj je uspio da prikupi svoje djelove i uz pripomoć iz Imotskog navaljivao na naše jedinice koje su bile na putu za Imotski. I. i III. bataljon vodili su upornu

borbu u kojoj je bilo 5 ranjenih drugova. Uz pomoć II. i IV. bataljona uspjeli smo neprijatelja protjerati do Imotskog. Neprijatelj je imao 5 mrtvih. Istu veče napadan je Imotski od strane jedinica IV. proleterske brigade koje su ga i zauzele. Neprijatelj je u panici napustio čitav ovaj sektor zapalivši prethodno magazin oružja i municije u Imotskom. Naš I. i III. bat. ostali su u Posušju a II. i IV. u D. Vinjanima i Gorici.

11. II:
POSUŠJE: Raspored naših bataljona ostao je isti. Ratni plijen razdjeljen je među sve jedinice pravično. II. i IV. bat. došli su kod Posušja u obližnja sela. Tu se odmarala čitava brigada.

12. II.
POSUŠJE: Raspored bataljona ostao je isti. Avijacija je cijeli dan bombardovala sela oko Posušja i porušeno je nekoliko kuća, ali ljudskih žrtava nije bilo.

13. II.
POSUŠJE: Stab divizije vratio se iz Imotskog te smo primili naređenje za dalje akcije. Bataljonima je izdato naređenje za pokret. Stigao je drug Ratko Sofijanić novopostavljeni zamjenik komandanta brigade. Neprijateljska avijacija bombardovala je žestoko Posušje, ranjeno je nekoliko drugova i nekoliko građana.

14. II:
POSUŠJE: Bataljonima je izdata hrana za 3 dana zbog predstojećeg dugog marša. Naveče oko 20 sati cijela brigada kretala se u zaštitnici divizije jer su ostale brigade krenule u pravcu Drežnice. Neprijateljska avijacija stalno bombarduje Posušje.

15. II.
RAKITNO: Citava naša brigada nalazi se u s. Rakitno odakle je oko 14 sati krenula u pravcu Striževa. Put je bio vrlo naporan. Naš I. bat. bio je prethodnica brigade i smjestio se na prostoriji s. Vrdi zatvarajući pravac Široki Brijeg. Ostali bataljoni smjestili su se na prostoru Gornje Drežnice, sem jedne čete koja je ostala na Donjem Konjskom da kontroliše pravac od Rakitnog.

16. II.
G.
DREŽNICA: Bataljoni su ostali na istim položajima t. j. II, III. i IV. bataljon u selima Zlijeb i Striževo i Gornja Drežnica, a I. bat. u s. Vrdi. Toga dana na čitavom sektoru naše brigade nije bilo promjena. Neprijateljska avijacija bombardovala je položaje I. bat. Žrtava nije bilo. II. prolet. brigada zauzela je jako utvrđenu željezničku stanicu Drežnica i porušila željeznički most na reci Drežanki.

17. II.
G.
DREZNICA : Naše jedinice ostale su na istim položajima. Promjena nije bilo. I. bataljon pretrpio je velike gubitke od bombardovanja i to 3 mrtva, 3 teže i 3 lakše ranjena.

18. II.
D.
DREZNICA : Raspored bataljona isti. Neprijateljska avijacija bombarduje sva sela i položaje na sektoru naše brigade. Iz Imotskog nam je stiglo 60 novomobilisanih boraca.

19. II.
DONJA
DREZNICA : Novomobilisani borci i drugarice raspoređeni su po bataljonima. Avijacija neprestano bombarduje sva sela bez razlike i položaje na našem sektoru tako da su bataljoni bili prisiljeni kuhati po noći. Dobiveni su podaci o koncentraciji četnika u s. Zagreblje sa namjerom napada na nas.

20. II.
D.
DREZNICA : Od zapljenjenog ratnog materijala i oružja formirana je četa pratećih oruđa, koja je u početku dobila 2 bacača teška i 2 teška mitraljeza. Naši bataljoni ostali su na istim položajima. Avijacija neprestano bombarduje sela u dolini Drežnice.

21. II:
D.
DREZNICA : Dobili smo 60 pušaka i 8 puškomitraljeza koji su podjeljeni bataljonima. Borci III. bataljona uhvatili su jednog ustaškog zločinca koji se bio potajno krio kod jedne familije. Na sektoru I. bataljona nije bilo nikakvih promjena. Neprijateljska avijacija bombarduje naše položaje.

22. II.
ZLI JEB : Naš III. bataljon nalazio se na željezničkoj stanici Drežnica[9] dok je II. bat. otišao kao pojačanje I. bataljonu. IV. bataljon otišao je u zaštitnicu divizijske bolnice. Toga dana avion je bombardovao selo Striževo u kome se nalazila divizijska bolnica. Žrtava nije bilo.

23. II.
ZLIJEB : Na sektoru I. i II. bat. ponovo se zapazilo kretanje neprijatelja u kolonama prema selu Zagreblje. Naš IV. bat. prebačen je u s. Zlijeb, a III. bat. otišao je na položaj kod I. i II. bataljona. Iste večeri stiglo je 90 novomobilisanih boraca od Imotskog koji su odmah raspoređeni po bataljonima.

[9] Vidi dok. br. 361.

24. II.
D.
DREZNICA: Naš IV. bat. dobio je naređenje za pokret u pravcu s. Vrdi gdje su bila i ostala 3 bataljona.[10] Zapažena je velika koncentracija četnika kod s. Zagreblje. Kao pojačanje dobili smo jedan bataljon II. prolet. brigade.

25. II.
VRDI: Naši bataljoni vršili su nasilna izviđanja na pravcu sela Zagreblje i sukobili se sa četničkim patrolama. Neprijateljske patrole bile su rastjerane i naše su jedinice zauzele dominirajuće položaje. Toga dana četnici su izvršili potpunu koncentraciju. Na položaju je velika napetost.

26. II.
VRDI: Štab brigade izvršio je pokret za Grabovicu. III. č. I. bat. vodila je borbu sa četnicima i imala 2 ranjena. Četnici su bili odbijeni. Neprijateljska avijacija i artiljerija stalno bombarduje naše položaje. Naveče je II. bataljon pohvatao četničke kurire koji su nosili zapovijest. Uslijed neopreznosti naših stražara četnički kuriri uspjeh su pobjeći. Prema zapo vješti koja je uhvaćena četnici su imali sutradan da izvrše koncentrisani napad na naše jedinice.

27. II.
GRABO-
VICA: Naše jedinice izvršile su kontranapad na četnike. Borba se vodila od 6 do 15 časova. U borbama naša brigada pretrpila je slijedeće gubitke. I. bat. 10 ranjenih i 3 mrtva, među kojima komandir I. čete. Ostali bataljoni imali su ukupno 7 ranjenih drugova. Naše jedinice uspjele su da protjeraju neprijatelja čak do Mostara nanijevši mu velike gubitke. Zapljenjeno je nekoliko pušaka, 2 puškomitraljeza i 1 teški bacač. Neprijatelj je ostavio na položaju 40 mrtvih, kao i kazan sa hranom, a četnički komandant je ostavio, u paničnom bjegstvu, i svoju ličnu spremu i arhivu. Tu su naše jedinice pokazale veliku hrabrost i neodoljivu mržnju prema izdajnicima svog naroda.

28. II.
GRABO-
VICA: Pošto nije bio sasvim uništen uspio je ponovo da skupi svoje snage i da izvrši kontranapad. Naše jedinice u kontranapadu protjerale su neprijatelja koji je pobjegao glavom bez obzira. Toga dana stigao je jedan drug iz Mostara i obavijestio nas je da je neprijatelj imao oko 120 mrtvih. Primljeno je naređenje da se naša brigada čitava prebaci na prostoriju s. Grabovica. Danas je primljeno saopćenje da okupator vrši ofanzivu u pravcu Prozora i da mu je cilj da uništi naše ranjene drugove.

>» Vidi dok. br. 363.

1. III.
GRABO-
VICA: Stiglo je naređenje za pokret brigade prema Jablanici.[11] Pokret je izvršen iste noći u 20 časova.

2. III.
JABLA-
NICA: Čitava brigada nalazila se na putu Grabovica—Jablanica——Rama.[12] Situacija se sve više pogoršava jer neprijatelj sve više steže obruč oko naših jedinica. Četnici su se pojavili i na lijevoj obali Neretve iznad same Jablanice.

3. III.
Dolina
RAME—
GRAČAC: Naš sektor kontrolisanja bio je od Jablanice do s Gračac.[13] Brigada je bila kao zaštitnica divizijske bolnice i raspored bataljona bio je slijedeći: III. bataljon u Jablanici. I. u s. Gračac, II. i IV. bat. kod škole u Slatini. Komandant
I. bat. premješten je za komandanta tenkovskog bataljona. Neprijatelj je uspio da prebaci jednu patrolu preko mosta u Jablanicu koja se preko noći povukla.

4. III.
GRAČAC: Bataljoni su ostali na istim položajima. Neprijatelj je držao pod vatrom cestu od Jablanice prema Rami te su naše jedinice bile prisiljene da saobraćaj zaštićuju tenkovima.[1'1] Pošto se jedna četa našeg III. bat. povukla neprijatelj je predveče upao u Jablanicu bez borbe. Čim su četnici ušli u Jablanicu interesirah su se za smještaj ranjenika otkrivajući svoje gnusne namjere. Naš III. bat. potpomognut tenkovima upao je uveče u Jablanicu nanijevši neprijatelju 40 mrtvih i protjerao ostatak četnika preko Neretve.

5. III.
GRACAC: Opšta situacija bila je vrlo kritična. Neprijatelj je stiskao sve više obruč. Naše snage bile su sve zbijene na prostoru Prozor—Jablanica. Kod boraca naše brigade moral je bio na zavidnoj visini. Naša brigada nalazila se na sektoru Jablanica. Te večeri primljeno je naređenje da se izvrši prelaz preko mosta u Jablanici i protjerivanje neprijatelja sa lijeve obale Neretve.[15] Sve pripreme su najhitnije izvršene. Vrijeme je bilo vrlo povoljno jer je bila velika pomrčina. U veče se počeo graditi most preko kojeg bi se prebacile sve naše jedinice. Ovo je bilo vrlo teško izvesti jer su iznad samog mosta na suprotnoj obali Neretve bili četnici i obasipah most mitraljeskom vatrom. Naš III. bataljon dobio je zadatak da se prvi prebaci preko mosta.

[11] Vidi dok. br. 370.
[u] i [13] Vidi dok. br. 375.
« Vidi dok. br. 379 i 380.
[15] Vidi dok. br. 384 i 385.

6. III.
JABLA-
NICA:

Neprijatelj je uporno držao položaje iznad samog mosta. Naš III. bataljon se privukao, t. j. jedna desetina pod komandom desetara druga Opačića, do ispod samih neprijateljskih položaja. Drug desetar je prešavši porušeni most sam bacio bombu u neprijateljsku stražarnicu i bunker i ubio 3 četnika te zauzeo sa desetinom dominantan položaj i omogućio prelaz ostalim jedinicama bataljona. Neprijatelj je stalno jurišao sa ručnim bombama, ali naši su borci sve izdržali i III. bataljon je uspio da protjera neprijatelja. Odmah za III. prebacio se i naš II. bataljon koji je nakon prelaza u zajednici sa III. bataljonom izvršio juriš na neprijatelja koji je u panici odstupio pretrpivši strahovite gubitke. Tako je izvršen prelaz preko Neretve koji za našu vojsku ima historijski značaj jer su time naše jedinice skupa sa Vrhovnim štabom i bolnicama izvučene iz vrlo opasnog obruča mnogo jačeg neprijatelja. Naši bataljoni iskoristili su paničan bijeg neprijatelja i nastavili da gone njegove razbijene ostatke. Odmah toga dana prebacili su se i ostali naši bataljoni kao i II. proleterska brigada i protjerali neprijatelja do Krstača. Ovo je jedan od najvažnijih zadataka kojeg je naša brigada časno izvršila. U ovim borbama gubici naše brigade iznosili su 4 mrtva i 17 ranjenih drugova dok je neprijatelj imao preko 100 mrtvih koje su pronašli naši borci i mnogo više ranjenih.[16] Naši borci zarobili su 30 četničkih bandita (bradonja). Četnici su uporno branili prelaz preko Neretve znajući u kakvoj se teškoj situaciji nalaze opkoljene naše jedinice i naši ranjenici u bolnicama. Zauzeli su takve položaje i bili su uvjereni da je apsolutno nemoguće ma kome preći tako jako branjeni most, ali naši borci upoznati sa situacijom dali su sve od sebe i pokazali nečuvenu hrabrost i svijest prilikom izvršenja tako važnog zadatka.

7. III.
KRSTAC—
RAVNO:

Poslije izvršene akcije brigada se odmarala na prostoriji Krstac—Ravno. Hrana je bila odlična jer su naše jedinice u Jablanici zaplijenili nekoliko desetaka vagona živežnih namirnica. U toku čitavog dana avijacija je vršila izviđanje tražeći naše položaje. U sam mrak brigada je krenula preko Javorka za Breze. Put je bio vrlo naporan jer je velika pomrčina a put skoro neprohodan tako da smo za cijelu noć marša prešli svega nekoliko km.

8. III.
BREZE:

Budući da se od neprijateljske avijacijie nije moglo cijelog dana izvršiti pokret, bili smo prisiljeni da sačekamo do

« Vidi dok. br. 394.

večeri u šumi na brdu i tada da se spustimo u selo. Naše jedinice danas nisu uspostavile kontakt sa neprijateljem. Bataljoni su se smjestili na prostoriji s. Breze, Raići, Idbar.

9. III.
BREZE — Na položaju III. bat. neprijatelj izvršio napad noću, ali se opet povukao zarobivši naša 3 druga i 1 drugaricu. Na položajima drugih bataljona nije bilo promjena. Primljeno obaveštenje da se kod Konjica predala jedna četnička četa pod oružjem našim jedinicama.

10. III.
BREZE: — Na položajima nije bilo borbe osim što je III. bat. pripuca vao sa četnicima.

11. III.
BREZE: — Raspored bataljona ostao je isti. Primljeno je naređenje za pokret za sektor Borci. U toku dana vršene su pripreme za pokret, a u toku noći bataljoni su krenuli preko G. Bijele za Borke. Put je bio vrlo naporan jer smo se provlačili kroz gudure pošto nas je tukla artiljerija iz Konjica. Na putu je izgubljeno nekoliko konja i nešto materijala. Kad smo stigli u Gornju Bijelu neprijatelj je osuo jakom artiljerijskom vatrom put kojim se baš tog momenta kretao II. bataljon, ali ovaj zahvaljujući pomrčini i sretnom slučaju nije imao žrtava.

12. III.
BORCI : — Bataljoni su se smjestili na prostoriji G. Bijela—Borci. Kad su bataljoni stigli kod s. Borci bili su potpuno iscrpljeni radi slabe ishrane i napora. Ovdje se brigada odmara i nastoji se poboljšati hranu.

13 III.
BORCI : — Brigada je ostala na istom sektoru radi odmora.

14. III.
BORCI: — Rano izjutra čitava brigada krenula je u pravcu Cičeva i kad se spustila u dolinu Neretve naišla je na položaje I. proleterske brigade koja je vodila borbu sa četnicima iznad Cičeva.[17] Tu se ustavila čitava kolona. Kasnije su naša dva bataljona krenula na položaj. Pošto je neprijatelj bio vrlo jak, upućen je i III. bataljon. Neprijateljska avijacija stalno bombarduje okolna sela i kruži iznad položaja. Bataljoni su uspjeli da protjeraju neprijatelja sa dominantnih položaja iznad s. Glavatičevo i naše snage su se odmah prebacile u selo gdje smo naišli na leševe neprijateljskih oficira. Dok su se naše komore nalazile u selu, bataljoni su ostali i dalje na položajima.

[17] Vidi dok. br. 403 1 404.

15. III.
GLAVA-
TlCEVO: Naše jedinice nalaze se u zaseocima Glavatičeva.[18] Danas nije bilo borbe.

16. III.
GLAVA-
TlCEVO: Raspored naših jedinica ostao isti, bez promjene.

17. III.
GLAVA-
TICEVO : Raspored naših jedinica ostao je isti, naš I. bataljon pripucavao se sa četnicima koji su sa čuka sa lijeve strane Neretve pripuca vali na naše borce koji su se nalazilo oko kuća u selu.[19]

18. III.
GLAVA-
TIČEVO: Pripucavanje sa četnicima nastavilo se i danas. Žrtava nije bilo.

19. III.
GLAVA-
TlCEVO: U toku dana primljeno naređenje za pokret. U samu noć bataljoni su krenuli pravcem Glavatičevo—Odžak—Veluši.

20. III.
VELUSl : Čitavog dana vršena su izviđanja u pravcu Humca prema Kalinoviku.[20] Utvrđeno je da se neprijatelj (četničke bande) nalazi utvrđen sa jačim snagama na Humcu. Odmah je izdato naređenje za strogu pripravnost. Stigao je jedan seljak koji je pobjegao od četnika i otkrio nam njihove položaje. Od njega smo saznah da su Bojovićeve četničke bande demoralisane povlačeći se pljačkali gdje su god stigle.

21. III.
VELUSl—
HUMAC: Izjutra su izvršene pripreme za kretanje na položaj. Pri našem izlasku na položaj neprijatelj nije imao na položajima jakih snaga, ali uočivši da naši borci pripremaju juriš otkrio je svoje rezerve koje su se nalazile u neposrednoj blizini. Najjača vatra od strane neprijatelja bila je skoncentrisana na naš III. bat. ali herojsko držanje boraca zadivilo je sve rukovodioce. Neprijatelj je zadržan.

22. III.
HUMAC:[21] Ove noći vodili su naši bataljoni žestoke borbe sa četnicima. U ovim borbama mi smo imali gubitaka, ali neprijatelj je pretrpio upravo strahovite gubitke.

[18] i [19] Vidi dok. br. 408.
[20] Vidi dok. br. 416 i 417.
[21] Dnevnik je rađen samo do 22. ožujka 1943. 1 nastavljen je tek u prosincu 1943. godine.

BROJ 418

OBAVJEŠTENJE ŠTABA DRUGE PROLETERSKE DIVIZIJE OD 22. OŽUJKA 1943. KOMANDANTU PRVE PROLETERSKE BRIGADE O OSLOBOĐENJU KALINOVIKA[1]

Lekiću,[2]

Jutros u zoru II proleter, brigada zauzela je i oslobodila Kalinovik. Četnici bježe u pravcu Foče i Dobrog Polja. Prema prednjem, vaša I brigada bez jednog bataljona produžiće pokret na prostor Krbljine sa zadatkom zatvaranja pravca od Sarajeva. — Komunikaciju onesposobiti za motorna vozila.

Istovremeno počistiti četnička sela Vlaholje i Šivolje.

II dalmat. postaviće se na prostoru Jelašce—Borje sa zadatkom zatvaranja pravca od Foče.

II proleter, brigada nalaziće se oko Kalinovika.

Hirurška ekipa u Kalinoviku.

Štab divizije premjestiće se kod Kalinovika.

S. *F. — S. N.!*

Za štab
Načel. *Vukotić*[3] v. r.

BROJ **419**

IZVJEŠTAJ GOJKA NIKOLIŠA I PAVLA ILICA OD 23. OŽUJKA 1943. ZAMJENIKU NAČELNIKA VRHOVNOG ŠTABA NOV I POJ O SMJEŠTAJU CENTRALNE BOLNICE U ŠIREM RAJONU GLAVATICEVA I POTREBI ŠTO BOLJEG SNABDIJEVANJA RANJENIKA[1]

Glavatičevo
23 mart 1943
10.00

Drugu Terziću[2]

Na dan 23 marta 1943 ranjenici su bili raspoređeni na sledećim prostorijama: teški — s. Kula, konjanici — s. Poča, tifusni ,— s. Ribari, interni — s. Sitnik, pešaci za I i II Diviziju i VII Krajišku brigadu nalaze se u s. Bjelimići.

[1] Original (rukopis crnilom, ćirilicom) u Arhivu VII, arhüva NOB, reg. br. 12/2. k. 731.
[2] Danilo.
[3] Jovan.
[1] Original (tipakn na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 14/7, k 11
[2] Velimir.

U s. Ribari vrši se đepedikulacija rekonvalescenata tifusnih i za dva tri dana, kad se drugovi oporave, biće upućena prva partija od 450 drugova u svoje boračke jedinice.

Od količine hrane zavisi brzina oporavljanja i vraćanja drugova u borbene jedinice. Mesa imamo dovoljno za tri dana, a bilo bi dobro da se naredi Štabu III Divizije da uputi što više zaplenjenog brašna, makarona, pirinča bolnici.

Izvešteni smo od bolničara koji su doneli ranjenike da su jedinice III Divizije zauzele Nevesinje i zarobile 200 Italijana, kao i veću količinu ostalog piena. Od tih Italijana ovamo je stiglo oko 30, koji su doneli teške ranjenike. Ako je tačno da je zarobljen toliki broj Italijana, bilo bi potrebno da se naredi Štabu III Divizije da Italijane sprovode u s. Kulu, odatle da uzmu odgovarajući broj ranjenika na nosilima i prenesu ih u s. Glavatičevo.

Mi ćemo ovde zadržati ranjenike nekoliko dana da se odmore i prehrane, a tako isto da se odmore Italijani.

U s. Bjelimići, bar zasada, nije ništa mobilisano ljudi za prenos ranjenika, niti konja, te će prema tome sav teret za prenos teških ranjenika pasti na Italijane i zato bi ih trebalo prikupiti ovde i iskoristiti za prenos. Bilo bi dobro tražiti hranu za zarobljene Italijane od italijanskih vlasti, jer od konjetine se slabo oporavljaju. Trebalo bi tražiti da se ta hrana šalje pravo iz Konjica.

Drug Mitar Vujović tražio je da mu se uputi jedan bataljon iz divizije koja se nalazi u rezervi, d?. bi mogao prikupiti namirnice i stoku iz Nevesinjskog Polja. Ako ima uslova za to, možete narediti Štabu IX Divizije da stavi Ekonomskom otseku na raspoloženje jedan od svojih najboljih bataljona.

Drug Pavle Pekić sa zarobljenim oficirima nalazi se u s. Glavatičevo.
S njime smo u vezi.

Molim te, pošalji nam hitno pojedinosti o borbama na nevesinjskom i kalinovičkom frontu za »Ranjenog druga«, a tako isto i jedan primerak radio-vesti, kako bismo izvestili ranjenike o događajima kod nas i u svetu. To bi im mnogo diglo moral.

S drugarskim pozdravom

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

Veljko,[3] v. r. Dr. *Gojko*[i] v. r.

[3] Pavle Ilić.
[4] Nikoliš.

BROJ 420

UPUTSTVO ZAMJENIKA POLITIČKOG KOMESARA 3. DALMATINSKE BRIGADE 9. NOU DIVIZIJE OD 25. OŽUJKA 1943. BATALJONSKIM BIROIMA I PARTIJSKIM ĆELIJAMA O STVARANJU PLANA ZA SEDAM RADNIH DANA[1]

ZAMJENIK POLIT. KOMESARA
III. DALM. N.O.U. BRIGADE
IX. DIVIZIJE

BATALJONSKIM BIROIMA I PARTIJSKIM ĆELIJAMA
U BRIGADI

Već više od mjesec dana naša brigada se nalazi u borbi i stalnom pokretu. Zbog toga je partijski rad u ovom periodu bio prilično otežan. Izvjesna rukovodstva i ćelije nisu umjeli da svoj rad prilagode novim uslovima pokreta, pak je u nekim jedinicama partijski rad gotovo zastao. Međutim, mi smo brigada. To znači da ćemo mi najveći dio vremena provoditi upravo u borbi i pokretu. Smije li partijski rad i život zbog toga da stane? Razumljivo, ne. Mi moramo uspjeti da sve naše organizacije neprestano, bez obzira na težinu uslova, razvijaju svoju aktivnost što urednije i bolje.

Dalje. Partijski život u našoj brigadi mora se razvijati po jednom jedinstvenom planu, ne sputavajući inicijativu nijednoj ćeliji, birou ili članu.

Da bi se ove dvije stvari postigle, potrebno je da svi biroi a potom i ćelije odmah sazovu svoje sastanke i primjene ovo uputstvo na svoj dalnji rad:

1) Do sada su organizacije postavljale plan rada za jednu nedjelju dana. U tom vremenu bi bio pokret ili borba te bi ostvarenje plana bilo razbijeno. Na slijedećem sastanku bi se konstatovalo da plan nije sproveden, jer je bilo nemoguće zbog pokreta i borbe. I ćelije se u tome roku takođe ne bi sastale, «-jer je bilo nemoguće«.

Od sada treba raditi na slijedeći način. Nećemo više stvarati plan za jednu kalendarsku nedjelju nego za jednu radnu sedmicu, za sedam radnih dana. Sta je to radni dan? To je onaj dan kada nije pokret ni borba. Na pr. danas je 25/111, nije ni pokret ni borba. To je radni dan jer danas nas ništa ne smeta da održimo ili partijski sastanak, ili čas vojne obuke, ili četnu konferenciju itd. itd. Sjutra i prekosjutra, 26, 27/111, takođe će, recimo, biti dani bez pokreta i borbe. I onda možemo bez smetnje da radimo. 28/111, 29/111 je pokret. 30/111 cio dan borba. 31/111 nema ni pokreta ni borbe. Znači — opet radni dan. 1/IV opet radni dan, 2, 3, 4/IV pokret i borbe, 5/IV opet radni dan. 6/IV opet

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu Instituta radničkog pokreta Jugoslavije, reg. br. 7033/IV, 2—38 (43).

radni dan. Izračunajte: eto sedam radnih dana u kome vremenu nas ništa ne smeta da predviđeni plan ostvarimo.

Znači, sedam radnih dana može proći za 10 do 12 običnih kalendarskih, čak i za čitav jedan mjesec može biti samo sedam radnih dana, to zavisi koliko smo dana u toku toga mjeseca proveli u pokretu i borbi.

To je jasno. Prema tome bataljonski biroi da se sastanu i da plan svoga partijskog, političkog, vojnog, kult. itd. rada prilagode ovome. Treba tačno odrediti: Prvog radnog dana ćemo održati, na pr., politički čas o tome i tome i tome i čas vojne obuke. Drugog radnog dana četna konferencija po pitanju, recimo, pljačke, i vježbe hora, itd. Ovo su samo primjeri, a članovi treba da to konkretno udese.

Od primitka ovog dopisa postaje obavezno za sve biroe i ćelije u brigadi slijedeće:

a) U svakih sedam radnih dana obavezno jedan radni sastanak na kome će se pretresati šta je urađeno u proteklih sedam radnih dana, kako je urađeno itd. i donijeti plan rada za idućih sedam radnih dana.

b) U svakih sedam radnih dana obavezno dva teoretska sastanka. U toku prve dve radne sedmice prorađivati slijedeći materijal:

Prve radne sedmice — prvi teoretski sastanak:

»Organizaciono pitanje KPJ u današnjoj nar. osi. borbi«.

(Proleter br. 16, članak d.[ruga] Rankovića)

— drugi teoretski sastanak:

isto.

Znači, na ova dva teoretska sastanka proraditi »Organizaciono pitanje«.

Druge radne sedmice: — prvi teoretski sastanak:

»Borba protiv okupatora i dalje najvažniji zadatak« (Tito, »Proleter« br. 16)

— drugi teoretski sastanak:

»Nacionalno pitanje u svjetlosti narodno-oslobodilačke borbe« (Tito, »Proleter« br. 16).

Organizovanje vojnog rada ćelije: Ćelije štabova bataljona obavezne su da postave odmah, preko štabskih sastanaka, plan vojne obuke za sedam radnih dana i da ga bitno dostave komandama četa. Na partijskim sastancima ćelija četa ima se prodiskutovati način spro vođen ja ovog plana i dužnosti partijaca u vojnom pogledu. Ovaj plan treba imati uvjek blagovremeno.

Organizovanje političkog rađa ćelije: Komesari moraju biti mnogo aktivniji. Kada je radni sastanak, onda drug koji je odgovoran za politički rad dolazi sa predlogom ćeliji o tome koliko se političkih časova ima održati u četi u toku sedam radnih dana, i šta će se raditi. Onda se na istoj tački (»politički rad«) čita materijal koji će se upotrebiti za četni čas, i diskutuje se. To se mora obavezno raditi. Na taj način će partijci dolaziti pripravni na političke časove, moći će učestvovati uspješno u diskusiji. S druge strane, i politički rad unutra, u samoj ćeliji će se razvijati.

Do sada su komesari na svoju inicijativu, bez sporazuma sa ćelijom, držali časove, a partijci su slabo u tom važnom radu učestvovali. To, razumljivo, nije dobro.

Političke časove mogu držati i ostali partijci!

Sto češće držati četne konferencije po raznim pitanjima koja se u četi nameću.

Organizovanje kult.-prosvjetnog rada — prema već datim uputstvima. I u kulturnim odborima treba uvesti radne dane.

Rad na terenu: Ovaj rad sada je naročito važan. Potrebno je da se preko konferencija borcima objasni naš odnos prema narodu. Komesari naročito, a i čitava partija mora održavati što prisniji odnos sa narodom. Održavati sastanke, sijela, zborove, itd. Da postignemo to: kuda naša brigada prođe, da se o njoj govori sve najbolje.

Rad sa kandidatima: Sa kandidatima održavati redovno dva sastanka u toku sedam radnih dana. Na prvom sastanku prve sedmice: »-Sta znači biti (član) KPJ i koje su njegove dužnosti«. Na drugom sastanku prve radne sedmice: »Nacionalno pitanje u svjetlosti N.O. borbe« (Tito, »Proleter« br. 16).

Za drugu radnu sedmicu dobiti ćete plan. Sto se tiče svakodnevnog, konkretnog rada svakog kandidata, oni također treba da budu odgovorni, n. pr., za rad kora, novine, neki dio vojnog rada itd. Važno je ovo: Partijska ćelija na svome sastanku, kada vrši raspodjelu dužnosti među partijcima, treba da raspodjeli odgovorni posao i svakom kandidatu. Poslije toga, partijac koji rukovodi kandidatskom grupom saopštava na sastanku kandidatima šta koji treba da uradi u toku sedam radnih dana.

Kao što se vidi, ako ovako organizujemo rad, on će se moći bez smetnja razvijati na svim sektorima.

Vidjeli smo što su to radni dani. Međutim, partija, i biroi i ćelije, moraju partijski živjeti i raditi i onda kada su dugi pokreti i borbe, te radni dani padaju poslije 5 do 6 dana pokreta i borbe. U međuvremenu, između redovnih sastanaka, ćelija je dužna da se sastaje, makar i na deset minuta, pola sata, da riješi ovo ili ono pitanje u vezi sa nekom pojavom koja je u toku pokreta nastala, ili u vezi nekog zadatka koji je dobijen. Tako će se, u toku sedam radnih dana, pored redovnih radnih i teoretskih sastanaka (raditi) po raznim pitanjima koja su se bitno nametnula.

Tako će partija raditi i u pokretu, i u borbi, i za vrijeme sedam radnih dana, u odmoru.

Još nekoliko primjedaba:

a) Rad na dalnjem jačanju partije novim kadrovima i dalje je najvažniji zadatak. Redovno na svakom sastanku pretresati držanje članova', svakog kandidata, svakog borca koji je svojom borbom i životom blizak partiji, svakog istaknutog skojevca.

Odane i borbene drugove, koji ispunjavaju poznate uslove, bez odugovlačivanja primati u partiju ili kandidovati.

b) Po ovom sistemu radnih dana nastojati da se rad razvija ravnomjerno na svim sektorima i u svim ćelijama.

c) Primjećeno je da partija malo pažnje posvećuje SKOJ-u, što je iz osnova štetno. To se naročito osjeća u I. bataljonu. Tamo na pr. u I. četi ima 8 članova partije a 7 članova SKOJ-a. Krajnje sektaštvo. Skoj je masovna politička organizacija mladih komunista i u nju treba uvesti sve omladnice koji se osjećaju komunisti i hoće da rade.

Skoj u našoj brigadi mora za kratko vrijeme postati masovna organizacija i u Skoju se vaspitati mnogi budući članovi partije.

Pogrešno je što neki drugovi, ako učlane nekog skojevca u partiju, ne smatraju ga više omladincem. On i dalje ostaje član SKOJ-a, a partija mu dodijeljuje rad među omladinom, u koliko nisu druge patrebe.

d) Rad sa drugaricama u našoj brigadi ne smije se zapostavljati. Između ostaloga upoznati ih sa organizacijom AFŽ.

e) Biroi će poslije svakih sedam radnih dana dostavljati pismene izvještaje o radu u bataljonu.

Dne 25/111 1943.

Zamjenik komesara brigade,
Roje Ante v. r.

(M. P.)

BROJ 421

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 29. OŽUJKA 1943. ŠTABU DEVETE NOU DIVIZIJE DA S TREĆOM NOU DIVIZIJOM UČESTVUJE U RAZBIJANJU ČETNIČKIH FORMACIJA NA PRAVCU NEVESINJE—MOSTAR[1]

STABU IV OPERAT. ZONE[2]

Vaš zadatak [je] da u sadejstvu sa III divizijom razbijete četničke bande na pravcu Nevesinje—Mostar. Ovim operacijama rukovodi Štab III divizije, koji će vam dati zadatak.

29/111

Tito, s. r.

[1] Original (rukopis crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 44/2, k. 14.

[2] Stab Četvrte operativne zone je ujedno bio 1 Štab Devete dalmatinske NOU divizije.

BROJ 422

IZVJEŠTAJ ŠTABA TREĆE NOU DIVIZIJE OD 29. OŽUJKA 1943. VRHOVNOM ŠTABU NOV I PO JUGOSLAVIJE O PONOVNOM OSLOBOĐENJU NEVESINJA I O RASPOREDU JEDINICA[1]

III DIVIZIJA

29-111

Prošle noći naše jedinice zauzele su Nevesinje, V. i M. Velež i Bišinu i preduzele gonjenje prema Blagaju. Prethodno je razbijena neprijateljska kolona na Babjoj Glavi i Rakovoj Nozi. Gubici neprijatelja 50 mrtvih i ranjenih i 30 zarobljenih. Naši gubici 20 ranjenih i 3 mrtva. Na sektoru Prijevorca—[Ru]jište, pretprošle noći razbijene dvije kolone Talijana od 400, koje su pokušale ispad.[2] Neprijateljski gubici 20 mrtvih. Ranjenih nepoznato.

Ostali smo bez jugoslovenske municije; ako je imate, javite da pošaljemo za nju.

Po zauzeću Nevesinja napravili smo sljedeći raspored: IX divizija zatvara pravac od B.[ijelog] Polja i Mostara. Naša divizija sa IV brigadom[3] orijentisana prema Gackom, Bileći i Stocu. Četnici sa pravca Bileće i Gacka nakon provedene mobilizacije vrše pripreme za napad u pravcu prema nama. Smatramo da bi bilo nužno pokret preduzeti odmah u svrhu onemogućavanja četničkih namjera. Očekujemo hitne direktive.

BROJ 423

NAREĐENJE VRHOVNOG KOMANDANTA NOV I POJ DRUGA TITA OD 30. OŽUJKA 1943. ŠTABOVIMA TREĆE I DEVETE NOU DIVIZIJE DA TREĆA DIVIZIJA SAVLADA NEPRIJATELJSKA UPORIŠTA U GATAĆKOM I POPOVOM POLJU, A DEVETA DIVIZIJA ZATVORI PRAVCE KOJI IZ RAJONA MOSTARA IZVODE K NEVESINJSKOM POLJU[1]

VRHOVNI STAB
NOV I PO JUGOSLAVIJE
30-111-1943 g.
u 11 časova

Š T A B U ....

P o l o ž a j

Vaš izvještaj, koji ste juče poslali radiogramom, primljen je u ovome štabu.

[1] Original (rukopis crnilom) u Arhivu VII, arhiva NOB, reg. br. 29/17, k. 14A. Izvještaj je upućen, radiogramom, Vrhovnom štabu NOV i POJ.

[2] Borbu su vjerojatno vodile Jedinice Prve dalmatinske NOU brigade.

* Četvrtom proleterskom brigadom.

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva NOB, reg. br. 15/2, k. 7.

Direktiva za vaš dalji rad je sledeća:

1) V Crnogorska, I Dalmatinska i X Hercegovačka brigada (bez dva bataljona) obrazuju zasebnu grupu, pod komandom Štaba III Divizije.

Sa napred označenim jedinicama odmah preduzeti nastupni pokret u Gatačko Polje, sa zadatkom: razbijanje četničkih snaga i likvidacija tamošnjih neprijateljskih garnizona, izvršenje mobilizacije najširih razmera, uspostavljanje narodne vlasti. Pri izvršenju ovoga zadatka treba naročito imati u vidu da prvenstveno treba likvidirati Gacko i Atovac, obuhvatajući ih sa severa, pa tek onda ostala neprijateljska uporišta u Gatačkom Polju. Posle ovoga, očistiti i Fazlagića Kulu od neprijateljskih snaga — ako to, s obzirom na naš stav prema muslimanima, ne bi imalo nekakvih političkih posledica. Sa njima treba prvenstveno pokušati pregovore.

Posle likvidacije neprijateljskih uporišta u Gatačkom Polju i razbijanja četničkih snaga, vaša će grupa dobiti blagovremeno novi zadatak.

Sa nama održavati stalnu radiovezu, kao i kurirsku, preko Plužina i Uloga na Kalinovik.

2) Dva bataljona iz X Hercegovačke brigade, koja su već ranije bila upućena prema Dabarskom Polju, obrazuju zasebnu grupu, sa zajedničkom komandom i sledećim zadatkom:

Odmah preduzeti nastupni pokret pravcem Dabarsko Polje—Popovo Polje, sa zadatkom da čisti teren južne Hercegovine od četničkih bandi, da izvrši mobilizaciju najširih razmera, kao i da uspostavi i učvrsti narodnu vlast na dotičnoj oslobođenoj teritoriji. Ova grupa ima da uzme u svoj sastav sve naše terenske jedinice koje sada dejstvuju na prostoru Dabarsko Polje—Popovo Polje. Štab III Divizije će za ovu grupu imenovati zajednički operativni štab, s tim što će sa ovim bataljonima poći i jedan član Štaba X Hercegovačke brigade.

Ova grupa održavaće vezu sa nama kuririma preko Plužina, odakle će njene izveštaje prihvatiti Štab Dalmatinske divizije i hitne dostavljati nam radio-putem, a ostale preko svojih kurira ovome štabu, preko Kalinovika.

3) IX Dalmatinska divizija ima sledeći zadatak:

Zatvoriti pravce, i to:

a) Mostar—Nevesinje—Kifino Selo—Plužine;

b) Prijevorac—D. Zimlje—gornje Nevesinjsko Polje;

c) Rujište—Gor. Zimlje—Lokva—Čehoje, odnosno Lokva—Kula.

U cilju izvršenja prednjeg zadatka, Dalmatinska divizija će preuzeti sledeći raspored: dve brigade rasporediti na prostoru selo Bratač—Kifino Selo—Bijenja, a jednu brigadu na prostoru selo Presjeka—s. Kruševljani—Cehoje, držeći lake izviđačke delove na istočnim padinama i bedemima Veleža i Crne Gore, naročito na prevojima.

Sada će Dalmatinska divizija odmah smeniti jedinice koje polaze na zadatke u Gatačko i Dabarsko Polje; napred označeni raspored zauzeće postepeno, a [povući će se] tek onda kad na to bude prinuđena nadmoćnijim neprijateljskim snagama.

Vezu sa nama održavati radioputem, kao i kuririma preko Uloga na Kalinovik.

4) V Crnogorska brigada biće u rezervi i na odmoru oko Plužina Pošto je ova brigada u poslednje vreme imala teške borbe i velike gubitke, ona će za sada ostati na označenom mestu u cilju odmora i oporavka, — eventualno kao rezerva, bilo prema Nevesinjskom bilo prema Gatačkom Polju.

5) Podaci o neprijatelju u Gatačkom Polju: Prema prikupljenim podacima izviđačkih četa XIV Hrvatske brigade sada se u Gackom nalazi oko 500 četnika, dok se u Fazlagića Kuli nalazi, navodno, 500—600 domaćih ustaša (verovatno milicionara).

6) Na pravcu Konjic—Glavatičevo nalazi se VII i VIII brigada VII Hrvatske divizije, sa kojima treba desnokrilna brigada Dalmatinske divizije da održava neprekidnu vezu, preko Grabovice i Kule, na selo Borci, odnosno na Glavatičevo. Kod Uloga nalazi se jedan bataljon XVI Hrvatske brigade, sa zadatkom: obezbeđenje ove važne tačke.

7) Situacija na pravcu Kalinovik—Foča: Jedinice I i II Divizije izbile su na Drinu — na prostoru Ustikolina—Bastasi. Prelaz reke je u toku i verovatno u najkraće vreme biće naše glavne snage prebačene na onu stranu obale Drine, razbijajući prethodno četničke bande, a zatim će se pristupiti likvidaciji fočanskog garnizona.

8) Službi izviđanja i obaveštavanja posvetite naročitu pažnju. Poučite se negativnim primerom u ovom smislu koje ste iskusili poslednjih dana, kada su vas četnici iznenadili u sred bela dana, zauzevši na prepad Nevesinje, kojom ste prilikom imali teške i uzaludne gubitke.

9) U toku izvršenja postavljenih zadataka pred narodom nastupajte kao pravi narodni oslobodioci i zaštitnici. Morate najenergičnije suzbiti svaku pljačku ili nasilno otimanje hrane. Pribavljanje hrane vršiti putem i načinom kako je to predviđeno dosadašnjim našim naređenjima.

O svemu nas redovno i najhitnije obaveštavajte.

Prijem naređenja potvrdite.

Smrt fašizmu — Sloboda narodu!

VRHOVNI KOMANDANT,

Dostavljeno:

Štabu III Divizije i

Štabu IX Dalmatinske divizije

DOKUMENTI NJEMAČKIH JEDINICA

BROJ 424

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKE 718. PJEŠADIJSKE DIVIZIJE O SITUACIJI NA PODRUČJU JAJCA, BUGOJNA I IVAN-SEDLA NA DAN 22. VELJAČE 1943. GODINE[1]

P r i e v o d.[2]

DNEVNO IZVJEŠĆE 718. NJEM. PJES, DIV.

Od 21./22. II. 43.

I.) 1.) Opće stanje: Povećavaju se djelatnosti uznemirivanja četnika **u** prostoru i. Sarajevo.

2.) a) **Jajce:**

Magaljdol, 5 km sj. Jezero opet zaposjednut od neprijatelja. Prikupljanje komunista, prema izvješću pouzdanika, 2.500, u prostoru Pougarje, 13 km sj. i. Jajce. 6 prebjeglica javilo se 21. II. u Jajce kod 5./738. p.p. sa letcima za slobodan prolaz bačenih iz zrakoplova.

b) Podhvat Mostar:

Grupa Vogel dostigla je 21. II. oko 14.00 sati uz stalni neprijateljski odpor Pavića Polje, 10 km j.i. Bugojno. Ovdje se pojačao neprijateljski odpor na visovima s obje strane ceste tako, da do veče uzprkos upotrebe teškog oružja i vlastitog napada nije mogao biti slomljen. Neprijatelj ovdje dobiva daljna pojačanja sa z.[3] Grupa Annacker zauzela je nakon neprijateljskog odpora 21. II. u 19.00 sati Ivan Sedlo. Neprijatelj ovdje drži

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 8/1—5, k 19.

[5] Prijevod izvršen u ustaško-domobranskoj komandi.

[3] Pojačanja su stizala od jedinica Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije. Osim ovih Jedinica na ovom sektoru nalazila se Treća krajiška i Osma brigada Sedme NOU divizije, koje su zatvarale pravac Bugojno—Gornji Vakuf. Vidi dok. br. 360.

još visove oko Bradina. Pred i iza Ivan Sedlo nalaze se na cesti mnogobrojne prepreke.
Mir u toku noći kod obih grupa. Obje grupe nastupale su ponovo u 07.00 sati.
Gubici:[4] Vlastiti: Niemci 9 ranjenih,
Prilikom borbi kod Tarčina i Ivan Sedla na 20/21 II
Hrvati: 2 mrtva, 16 ranjenih (među kojima 2 častnika).
15 nestalih (među kojima 1 častnik).

Neprijatelj: 29 mrtvih prebrojano, ali sigurno mnogo više.

3.) Namjera: Nepromjenjena.

Ia

U Sarajevu, dne 22. II. 1943.
Za točnost prievoda:
nadsatnik *Gayer*

(M. P.)

BROJ 425

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA «-SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 24. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

POVJERLJIVO

Njemački štab za vezu
pri
Višoj komandi oružanih snaga
»Slovenija—Dalmacija«
Djel. pov. br. 345/43

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
OPERATIVNO ODJELJENJE
Br. 3218
Stiglo 25. veljače 1943/XXI

Položaj, 25. II 1943

Operativno odjeljenje
uputilo kopiju Obavje-
štajnom odjeljenju
25. veljače 1943

Višoj komandi oruž. snaga »Slovenija—Damacija«
Operativno odjeljenje — Obavještajno odjeljenje

[4] Slijedeći tekst dopisan rukom.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva njemačka, reg. br. 26/10, k. 366.

S j e d i š t e

24. II. **43 — Poduhvat »Weiss«:**

Opća situacija nepromijenjena.

SS-divizija:

Završeno prikupljanje za poduhvat »Weiss 2«. 25. II ujutru divizija nastupala na Drvar.

369. divizija: Kreće se po planu.

717. divizija: Sa dijelovima dostigla **Jajce.**

737. grenadirski puk bit će brzim transportom prebačen 24. i 25. II na prostoru **Bugojno—D. Vakuf.**

Zapadna Bosna:

Lokalna neprijateljska aktivnost na **Grmeč** planini. Izviđanje **na** prostoru **Skender Vakuf** bez dodira **sa** neprijateljem.

Istočna Bosna i Hercegovina:

Pritisak na **Mostar** nije se pojačao. Antikomunisti u napadu istočno od **Neretve** dostigli u predio sjeveroistočno **od Jasenjana. U Jasenjanima** jače neprijateljske snage.[2]

718. divizija:

Zapadna grupa: Osvojila više mjesta na oko 4 km južno: od **G. Vakufa** uz pojačani otpor neprijatelja. Jaki frontalni i bočni napadi neprijatelja uz pomoć artiljerije prisilili su na privremenu obranu. Napadi su odbijeni.[3]

Istočna grupa: 23. II. komunisti su bili dah ultimatum za predaju talijanskom garnizonu **Konjic.** Noću 23/24. II istureni njemački bataljon i Talijani odbili napade na **Konjic.** Neprijatelj je upotrijebio artiljeriju. Prema zračnom izviđanju izvršenom 24. II popodne, naše isturene linije su 1,5 km sjeverozapadno od **Konjica.** Glavnina istočne grupe osvojila je u napadu uzvišenje južno od **Bradine,** koje je održala usprkos žestokim neprijateljskim napadima sa jugozapada.

Gubici: 9 Nijemaca mrtvih, među kojima 1 oficir, 48 ranjenih, među kojima 2 oficira, 1 folksdojčer mrtav, 2 ranjena. Hrvata 2 ranjena. Neprijatelj: 22 mrtva izbrojena; vjerojatno ih je daleko više, s obzirom na veliki broj tragova krvi i odvlačenja.

Namjera: Kao do sada.

Zrakoplovstvo: Izviđanje radi utvrđivanja naših linija. Borbeni napad, sa vidljivim uspjehom, na mjesta koja drži neprijatelj jugozapadno od G. **Vakufa.** Podrška napadu istočne grupe. Otkriveni mali pokreti kolona na putu **Prozor—Mostar.**

Srbija: Ponovljeni slučajevi ubojstava **i** otmica civilnih osoba, naročito funkcionera. Ukupno uhapšeno 150 sumnjivih.

Za točnost prijepisa: Vrhovni komandant Jugoistoka

poručnik

Drechsler

[2] Odnosi se na Drugu proletersku brigadu Druge proleterske divizije.

[3] Na pravcu nastupanje Grupe »Vogl« položaje su držale jedinice Sedme NOU divizije, Treće krajiške i Prve dalmatinske NOU brigade. Vidi dok. br. 360.

BROJ 426

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »-SLOVENIJA—DALMACIJA-« OD 1. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSANSKOJ KRAJINI I DOLINI NERETVE[1]

POVJERLJIVO

Sjedište, 2. III. 43

Njemački štab za vezu
pri
Višoj komandi oružanih snaga
»Slovenija—Dalmacija«
Pov. br. 387/43

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje
Br. 3538
Primljeno: 2. ožujka 1943

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje — Obavještajno odjeljenje

S j e d i š t e

1. III. 43: Akcija »WEISS II« i »MOSTAR«:

Akcija »Weiss II«, SS-div. i 369. div. teče po planu. Između 717. i 718. div., na prostoru sjeverozapadno od linije JABLANICA—PROZOR, nagomilavaju se jake snage neprijatelja.[2] Tamo postoji opasnost proboja na sjever.

SS-div.:

Neprijatelj ispred Zapadne borbene grupe povlači se ka jugoistoku. Glavnina borbene grupe stigla je u Drvar da bi produžila napad u pravcu Bos. Grahova. Ispred Istočne grupe neprijatelj izmiče ka jugu i jugoistoku. Borbena grupa ostala je u dodiru sa neprijateljem i izbila na liniju istočno od Sutorlija—Opaljenica. Istočno krilo napredovalo je preko G. Ribnika—Velikog Sljemena (1388). Po izjavama stanovništva, komunisti su 26. veljače u 20.00 sati prošli kroz Ribnik u pravcu Glamoča.

369. div.:

U borbi protiv upornog i u pravcu juga i jugoistoka odstupajućeg neprijatelja divizija je izbila na liniju 4 km jugozapadno od Perišića —ivica šume, južno od Bjelovine—Podgorija i istočno, i pomjerila se ka jugoistoku radi pročešljavanja šumske oblasti.

Neprijateljski gubici 28. veljače: 29 mrtvih, 50 ranjenih.

717. div.:

28. II. krenula je sa prostora jugozapadno od G. Vakufa. Desno krilo napredovalo je ka jugu 4 km. Neprijatelj nepoznate jačine u

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV—I—T—821, film 296/758.

[2] Na prostoru Konjic, Prozor, Posušje, Jablanica nalazila se Udarna grupa Vrhovnog štaba NOV i POJ : Prva i Druga proleterska, Treća, Sedma i Deveta NOU divizija.

pozadini. Borbene grupe neposredno jugozapadno od G. Vakufa
Protivmjere se spremaju.[3]
Vlastiti gubici: 1 mrtav, 24 ranjena.
Kod neprijatelja ustanovljeno 80 mrtvih.

718. div.:

Neprijatelj pruža žilav otpor ispred napadne grupe koja nastupa zapadno od ceste. Istočna grupa, poslije kratke borbe, odbacila je neprijatelja na zapad i noću između 28. II. i 1. III. prodrla do Konjica.[4]
Vlastiti gubici: 1 mrtav, 3 ranjena.
Kod neprijatelja 7 mrtvih; zaplijenjen **1** p.t. top **i 2** laka mitraljeza.
Stanje kod Mostara uglavnom bez promjene. Komunisti se povlače ispred četnika u sjevernom **i** zapadnom pravcu.
Četnici u napadu preko Neretve južno od Jablanice u sjeverozapadnom pravcu.[5]
Zrakoplovstvo: Težište pred 718. div. shodno situaciji kod neprijatelja. 50 borbenih letova.
Zapadna Bosna, Istočna Bosna:
Na prostoru Prnjavor (sjeverozapadno od Banje Luke) neprijatelj je pri pojavi njemačkih trupa naglo odstupio ka jugu. Kod neprijatelja 28 mrtvih, neznatan plijen. Četnici sa prostora Sarajevo prikupljaju se za akciju protiv komunista, 36 km južno od Tuzle.
Srbija:
Prepad na srp. polic. stanicu zapadno od Mladenovca. Žičana željeznica Majdanpek—Milanovac razorena. Istraga u toku.

(M. P.) Za točnost prijepisa: Komandant Jugoistoka

poručnik
Drechsler v. r.

[3] Vidi dok. br. 370 i 427.
[4] Borbe su vodili dijelovi Prve proleterske divizije.
[5] Protiv talijansko-četničkih kolona koje su nastupale sa pravca Mostara borbe su vodile ovog dana jedinice Druge Dalmatinske brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 370, 447 i 448.

BROJ 427

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 2. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U ZAPADNOJ BOSNI I DOLINI NERETVE[1]

POVJERLJIVO

4. III. 1943
Njemački štab za vezu
pri
Višoj komandi oružanih snaga
«• Slovenija—Dalmacija«
Pov. br. 401/43

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3693
Primljeno 5. ožujka 1943

Sjedište, 4. III. 43.

VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«

Operativno odjeljenje — Obavještajno odjeljenje

S j e d i š t e

2. III. 43:

Hrvatska: Vrijeme mutno. Upotreba zrakoplovstva ograničeno mogućna.

Neprijatelj pred SS-div. drži položaje, a pred 369. div. otstupa općim pravcem Glamoč—Livno, osiguravajući se zaštitnicama. Potvrđena je vijest o oskudici hrane kod ustanika na prostoru Livno—Mostar. Težište borbi sjeverno od Prozora.

SS-div.:

Prodor glavnine Zapadne grupe cestom ka Grahovu, uslijed izgrađenih jakih prepreka južno od Drvara, neće uslijediti prije 3. ožujka. Dijelovi vrše obilazak istočno da bi poslije izbili na cestu jugozapadno od Grahova i time ubrzali napredovanje glavnine (naročito motoriziranih dijelova).

Jak neprijatelj na visovima s obje strane Unca, 8 km jugoistočno od Drvara.

Istočna grupa, u pročešljavanju na jug, izbila na liniju Veliki Vrh—Potoci — 4 km južno od Javornika.

Namjera: Produženje prodiranja ka Grahovo—Livno, pročešlja van je istočno od linije Drvar—Grahovo općim pravcem na jug.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva njemačka, reg. br. 3/11, k. 366.

369. div.:

Probijanje, uz velike terenske teškoće i mnogobrojne cestovne prepreke, kroz pošumljenu planinu s obje strane Mliništa i izbijanje na liniju Hotkovci—Prijani—Alako vrh, održavajući samo slab dodir s neprijateljem. Prethodnica je imala noću 2. ožujka kod Glamoča i u daljem prodiranju na sedamnaestom kilometru sjeverozapadno od Livna sukob s neprijateljem. Bliži podaci nedostaju. Od 26. do 28. veljače neprijatelj je imao 146 mrtvih.

Namjera: Dalje prodiranje sa težištem na cesti za Glamoč 1 zapadno, da bi se obuhvatio neprijatelj ispred SS-divizije.

717. div.:

Neprijatelj istočno od druma Vakuf[2]—Prozor izmakao. Noćni napadi neprijatelja u jačini bataljona osam kilometara jugozapadno od G. Vakufa odbijeni. Divizija je pod borbom izbila na liniji 1464—1236—Pidriš—1206—Mračaj. Gubici: Nijemci: 2 mrtva, 10 ranjenih. Kod neprijatelja konstatovano 19 mrtvih.[3]

Namjera: Produženje napada sa težištem na sjevernom krilu, gdje će se dovesti glavnina 749. grenad. puka.

718. div.:

Glavnina borbene grupe stigla u Konjic. Osiguravajući dijelovi ostavljeni na Ivan-sedlu i visovima zapadno od ceste. Vlastiti tenkovski napad u pravcu Rame po savlađivanju deset cestovnih prepreka naišao je na neprijatelja na šestom kilometru sjeverozapadno od Konjica.[4] Komunisti sa prostora Konjica otstupili djelomično u pravcu Prozora. Opasnost proboja na sjever izgleda da više ne postoji. Gubici: Nijemci: 1 mrtav, 5 ranjenih. Hrvati: 1 mrtav, 2 ranjena.

Namjera: Kao i dosada.

Situacija kod Mostara: uglavnom bez promjene. Talijani javljaju da neprijatelj daje žilav otpor njihovom napadu otprilike 8 kilometara južno od Drežnice.[5] Talijanska izviđačka djelatnost iz Sinja; pravac nije javljen.

Zrakoplovstvo:

Tučenje naseljenih mjesta 8 km istočno od Prozora. Na osnovu dosadašnjih podataka iz avionskih snimaka u Kolašinu nije se moglo konstatirati postojanje aerodroma. Prema snimcima izgleda da postoje aerodromska postrojenja na prostoru Nikšić, Podgorica, Dreane.[6] Izviđanje se produžuje. 11 borbenih letova.

* Gornji Vakuf.
* Vidi dok. br. 426. napomenu 3.
* Odnosi se na Petu crnogorsku brigadu Treće NOU divizije.
* Južno od Drežnice položaje su držale Jedinice Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 379, 380 i 449.
* Berane.

Srbija:

Vrijeme: Nepromijenjeno.

Radi odmazde za 4 ubijena predsjednika općina kod Požarevca strijeljano 40 osoba. Pojedinačni manji prepadi. Bugarska p. a. baterija od 8,8 cm otišla je iz Borskog rudnika. Zaštitu vrši 5. bugarska p. a. baterija od 2,2 cm (10 topova).

(M. P.) Za točnost prijepisa: Komandant Jugoistoka

poručnik
Drechsler v. r.

BROJ 428

DNEVNI IZVJEŠTAJ NJEMAČKOG ŠTABA ZA VEZU PRI VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 15. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI I HERCEGOVINI[1]

18. III. 1943. POVJERLJIVO

Sjedište, 17. III. 43

Njemački štab za vezu
pri
Višoj komandi oružanih snaga
»Slovenija—Dalmacija«
Pov. br. 503/43

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 4462
Primljeno 18. ožujka 1943

VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«

Operativno odjeljenje — Obavještajno odjeljenje

Sjedište

15. III. 43.: AKCIJA »WEISS« I »MOSTAR«:

Opća situacija: Pokreti SS-div. i glavnine 369. div. teku dalje bez neprijateljskog otpora. Kod 717. i 718. div. borba s neprijateljskim zaštitnicama.[2]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva njemačka, reg. br. 21/11, k. 366.

[2] U toku 15. ožujka na desnoj obali Neretve borbe su vodiile samo jedinice Treće krajiške brigade Prve proleterske divizije, a 14. ožujka Treća krajiška, Treća sandžačka i Treća dalmatinska NOU brigada. Vidi dok. br. 407, 465 i 466.

SS-div.:

Prednji odred je 15. III posjeo Široki Brijeg. Divizijsko komandno mjesto: Široki Brijeg. Glavnina divizije stigla, bez neprijateljskog otpora, na liniju Nenadići (6 km sjeverozap. od Posušja)—Zavraci—Vrhpolje—Plana. 18 zarobljenih, 4 prebjegla, 11 pušaka zaplijenjeno.

Gubici od 12. III—14. III: 3 mrtva; neprijatelj: 13 mrtvih, 168 ranjenih, 4 prebjegla.

369. div.:

Neprijatelj se povlači na jugoistok i nosi sobom svoje ranjenike. Izviđački bataljon prodro na jugoistok ka cesti Prozor—Gračanica i po savlađivanju neprijateljskog otpora[3] zauzeo Ramu. Željeznička pruga i cestovni most južno od Rame razoreni.

370. puk: na prostoru neposredno zapadno od Doljana (dolina Doljanke) bez dodira s neprijateljem.

3. brd. brigada: Čisti Vran pl. — Naknadno za 12—14. III:

2 vlastita ranjenika.

717. div.:

Slab neprijatelj, ali koji se vješto bori, otstupa na jug i jugoistok.[4] Divizija stigla na liniju Uroščani[5]—Solakova Kula.

718. div.:

Neprijatelj drži i dalje posjednute visove južno od Neretve, od Konjica do Ostrošca. Cesta Konjic—Ostrožac neprolazna uslijed cestovnih zapreka koje su tučene vatrom. Borbena grupa, uz slab neprijateljski otpor, 14. IIII izbila na sjevernu obalu Neretve od Ostrošca do Čelebića.

Zrakoplovstvo: Ziva vlastita izviđačka djelatnost. Težište borbenih letova južno i jugoistočno od Konjica. Poslije pogotka punim zrnom u slagalište municije predale su se komunističke grupe koje su se nalazile u blizini. Ukupno 55 borbenih letova.

Naknadni izvještaj za 14. III: Ukupno 17 borbenih letova.

Namjere:

SS-div. :

Divizija stiže na područje boksitnih rudnika.

369. div.:

Izviđanje od Rame na jug.

370. i 369. puk pročešljavaju pravcem Badnje 1264 (9 km zapadno od Jablanice) — istočno od ceste za Ravno.

717. div.:

kao dosada.

718. div.:

Čišćenje visa južno od Neretve, između Ostrošca i Konjica, Sprečavanje neprijateljskog proboja istočno i sjeveroistočno od Konjica.

[3] i [4] Otpor su pružile jedinice Treće krajiške NOU brigade.
[5] Vjerojatno Kućani.

ZAPADNA BOSNA, ISTOČNA BOSNA:

Djelatnost bandi na prostoru Glina—Sunja—Prijedor—Bos. Krupa. Prepadi na kolone za dotur, zaštite mostova i željezničke stanice kod Otoka, jugoistoč. od Bihaća. Potjerni odred razbio neprijateljsku grupu od 200 ljudi. Kod neprijatelja 23 mrtva. Neprijatelj (100 ljudi) koji od jugozapada podilazi cesti Jajce—Vakuf odbijen. Na prostoru Tešanj i zapadno od Teslića prisustvo neprijateljske grupe. Trajna komunistička djelatnost južno od Sokolca (istočno od Sarajeva). Izviđanje otpočelo. Generalmajor Kiibler, komandant 718. pješ. div., stigao u Sarajevo.

Komandant Jugoistoka
Njemački štab za vezu kod Superslode
pukovnik *Diesener*

Za točnost prijepisa:
poručnik

Drechsler v. r.

DOKUMENTI TALIJANSKIH JEDINICA

BROJ 429

IZVJEŠTAJI PUKOVNIKA GLIGNOLA OD 21. I 22. SIJEČNJA 1943. VIŠOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA «-SLOVENIJA—DALMACIJA« O PUTU U DUBROVNIK I SPLIT U VEZI ANGAŽIRANJA ČETNIČKIH ORUŽANIH FORMACIJA IZ CRNE GORE I HERCEGOVINE U OPERACIJAMA PROTIV NOV I POJ[1]

KOMANDI SUPERSLODE
Obavještajno odjeljenje

21. siječnja 1943.
V.P. 10.
R[2]

Predmet: Četničko-crnogorske operacije.

Stigavši u Split 16-og o. m., stupio sam u kontakt sa Štabom XVIII arm. korp. i sa kapetanom Berghinz, a zatim, poslije telefonskog saopćenja pukovnika Zanussi,[3] otišao sam 18-og tek. u Dubrovnik, radi prikupljanja podataka u vezi s potrebama u oružju, municiji i materijalu za crnogorske formacije, kao i da bi prenio neka saopćenja Štabu VI arm. korp., za račun pukovnika Barbera, u pogledu operacija koje treba izvesti. Avion nije mogao da se spusti u Dubrovnik, pa sam se iskrcao u Kotoru, odakle sam redovnim putem stigao u Dubrovnik 19-og t. m.

Pošto sam se uvjerio da je Intendantura Superslode izdala naređenja da se neposredno u Kotor uputi materijal potreban Crnogorcima, 21-og t. m. sam pošao za Split.

Komanda VI arm. korpusa vrlo ozbiljno razmatra četničko-crnogorski operativni ciklus, pa je poduzela racionalne i korisne mjere da bi obezbjedila uspjeh operacije. Ovo se ne može reći i za Štab XVIII korpusa, koji gleda na operaciju sa velikim skepticizmom, bilo što je angažiran u drugim operacijama, pa smatra da nema potrebna sredstva da eventualno podrži akciju grupe Baćović,[4] bilo što nema povjerenja

[1] Fotokopija originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu Vn, arhiva talijanska, reg. br. 27/7-1, k. 98.
[2] Paraf generala Roatte.
[3] Giacomo, pomoćnik načelnika štaba Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«. Naredbom Ministarstva rata br. 21714 od 23. veljače 1943. premješten Je u Komandu 6. armije.
[4] Petar Baćović. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

u mogućnost ove grupe, ukoliko bude angažirana u akciji širih razmjera. Štab XVIII korpusa namjerava da pošalje grupu Bac oficira za vezu i bez sigurnih sredstava za vezu. Jedna korisna mjera koja je do danas poduzeta jeste povjeravanje komande na formacijama M.V.A.C generalu Gianuzzi,[5] za koga mi kažu da je vrlo energičan i sposoban.

Komanda VI korpusa poduzela bi slijedeće mjere ukoliko ih Komanda XVIII korpusa bude odobrila:

a) Formacije koje sudjeluju u operaciji:

Komandant: puk. Bajo Stanišić (prikazali su mi ga kao vrlo pogodnu ličnost).

1. Borbena grupa od 4 bataljona = 2550 oružanih ljudi

2. Borbena grupa od 3 bataljona = 1650 oružanih ljudi.

1 bataljon bosanske M.V.A.C. (potreban je, jer su njegovi pripadnici odlični poznavaoci terena).

b) Pri crnogorskoj komandi nalazit će se:

Ppuk. Console — komandant M.V.A.C. VI korpusa.

2 oficira — tumača

1 oficir — radio-telegrafista

1 oficir — liječnik

Pri formacijama:

1 oficir za vezu pri svakoj grupi bataljona

1 oficir za vezu pri svakom bataljonu.

c) Artiljerija za podršku:

Dvije tovarne baterije neposredno podređene ppuk. Console.

d) Veze:

Mreža radio-telegrafskih veza u prvoj fazi će se oslanjati na Jablanicu i Prozor, a u drugoj fazi na Mostar.

e) Linija operacija:

U prvoj fazi: Jablanica—-Prozor.

U drugoj fazi: Mostar—Posušje—Tomislavgrad[6] (kada formacije budu dostigle ovo posljednje mjesto).

f) Snabdijevanje:

VI korpus ne može da vodi sobom komoru i o tome je izvjestio Guvernatorat Crne Gore; međutim, osigurat će snabdijevanje putem auto--kolona, duž operativnih pravaca.

Početak premještanja željeznicom:

Na dan 25. t. m.: koncentracija svih formacija u Jablanici predviđena do 28. siječnja. Komanda VI korpusa smatra da će biti korisno da se operacija vrši po slijedećem planu:

a) Premještanje od Prozora za Tomislavgrad;

b) Početak pokreta za Livno tek kada Hercegovci budu u stanju da krenu od Bos. Grahova ka Livnu.

22. siječnja 1943.

Jutros sam iz razgovora s ekselencijom Spigom, generalom Piazzon jem i gener. Gianuzzijem, koji je došao iz Knina na nekoliko sati, stekao

[6] Ettore

[6] Duvno

utisak da se gledišta komande Armijskog korpusa radikalno izmijenilo. Dogovoreno je da se grupi Baćović ustupi izvjesna količina potrebnog materijala, između ostalog 10 minobacača od 81 mm i dva topa od 75 mm; bilo je govora o eventualnom dodjeljivanju oficira za vezu, lijekova i radio-sredstava. S obzirom na raspoloživost u oružju i municiji, moguće je osigurati grupi Baćović potrebnu vatrenu moć. Saglasno sa gen. Gianuzzijem, koji vrlo dobro poznaje situaciju, preporučio sam da prema lokalnim četnicima popa Đujića[7] ne treba biti široke ruke, jer oni bar za sada dok se ne reorganiziraju i ne očiste, ne ulijevaju mnogo povjerenja. Baćović ne traži transportna sredstva; služit će se komorom i kolima prikupljenim u oblasti Knina.

U štabu Armijskog korpusa vlada neki skepticizam u pogledu mogućnosti razvoja planiranog operativnog ciklusa; smatra se da će grupa Baćović naići na jak otpor i da neće moći da dostigne Livno. Četnici se, međutim, razmeću velikom sigurnošću. U stvari, kao što mi je potvrdio i gen. Gianuzzi, radi se o solidnim ljudima, dobro obučenim i pod dobrom komandom. U drugoj fazi nedavne akcije u Gračacu, u cilju ponovnog okupiranja tog mjesta koje su partizani iznenada zauzeli, Hercegovci su se vrlo dobro borili u isadejstvu sa jednim našim bataljonom crn. koš.

Generalnu probu stvarnih mogućnosti grupe Baćović imat ćemo ovih dana jednom akcijom na Vrliku, koju četnici veoma žele.

Sutrašnji dolazak pukovnika Zanussija u Split upravo je kao poručen, jer će poslužiti za otklanjanje posljednjih sumnji i za definitivno utvrđivanje operativnog plana, koji zasad nije sasvim jasan. Jednu od najvećih teškoća predstavlja naređenje da se spriječi susretanje grupe Baćović sa crnogorskom grupom, iako obi je grupe treba da odu prema Hercegovini.[8] Na osnovu utisaka stečenih u kontaktu sa štabom Armijskog korpusa i sa četničkim vođama Jevđevićem,[9] Baćovićem i Katanićem, smatram za korisno da dam kratak pregled situacije:

— Cetničko-crnogorska operacija može vrlo lako dobro da uspije ako Štab XVIII korpusa, koji upravlja operacija, održi vezu si obije grupe osiguranjem radio-veze, naročito sa grupom Baćović.

— Lokalni četnici, kao što je već bilo poznato, ne vrijede mnogo, osim kad bi gen. Gianuzzi uspio da ih za kratko vrijeme reorganizira, uklanjajući sumnjive elemente; bilo bi dobro da na njih suviše ne računamo pri okupaciji zone Gračac—Otrić—Zrmanja.

— Prava je šteta što Hercegovci ne mogu da se zadrže u zoni; samo grupa Baćović mogla bi da osigura okupaciju gore pomenute zone, obrazujući efikasan zaštitni pojas ispred naših garnizona u Dalmaciji. U pogledu ovog nema šta da se radi. Hercegovci žele da se što prije vrate u svoju zonu.

Brodom koji polazi sutra prije podne šaljem u Sušak kapetana Berghinz. Kao što sam već znao, Berghinz je izvanredan čovjek, koji je mnogo učinio u ovom periodu. Potporučniku Galenu dat ću precizna

[7] Momčilo
[8] Pored ove rečenice stavljen je olovkom veliki znak pitanja.
[9] Dobrosav

uputstva, preporučujući mu naročito da sluša, posmatra i malo da govori; danas je situacija izmijenjena, jer je M.A.V.C. čitavog XVIII arm. korpusa povjerena jednom odličnom generalu a najkrupnija pitanja su riješena. Možda neće biti potrebno da se Galeno još dugo zadrži u zoni, još i zbog toga što neće moći efikasno da doprinese svojom obavještajnom aktivnošću, jer još nije orijentiran o političkoj i vojnoj situaciji.

Sutra očekujem pukovnika Zanussia u Splitu; za dalje pokrete ravnat ću se po uputstvima koja budem dobio.

Ed. T.[10] *Grignolo* v. r.

BROJ 430

ZAPOVIJEST KOMANDANTA 18. ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. SIJEČNJA 1943. O ANGAŽIRANJU ČETNIČKIH FORMACIJA U OPERACIJAMA »WEISS*[1]

POVJERLJIVO

KOMANDA 18. ARM. KORPUSA
Operativno odjeljenje

Prot. br. 1111/Op. V. P. 118, 22. siječnja 1943-XXI

Predmet: Operacija M.V.A.C. — operativna zapovijest br. 1 — karta razmjera 1:500.000 — sekcija Sarajevo — izdanje 1935

6 priloga

Komandantu pješ. div. »Bergamo« — V. P. 73 (2 kopije) (za njega i za Štab M.V.A.C. »Knin«)
Komandi 6. arm. korpusa — V. P. 39 (2 kopije) (za nju i za štab M.V.A.C. »Prozor«)
Komandantu Artiljerije 18. arm. korp. — Sjedište (1 kopija)
Komandantu Inžinjerije 18. arm. korp. — Sjedište (1 kopija
Komandantu Zrakoplovne grupacije (pril. 5 izostavljen) Mostar (1 kopija)

i na znanje:

Eksel. komandantu oruž. sn. »Slovenija—Dalmacija« (2. armija) — V. P. 10 (1 kopija)

[10] Tommaso, na službi u 1. odjeljenju Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija-,

[1] Snimak originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, mikroteka NAV-I-I-831, film 298/235-260.

Komandi pješ. div. «-Sassari« (prilog 3—5 izostavljen)
V. P. 86 (1 kopija)
Komandi Taktičkog zrakoplov. Superslode (pril. 5)
V. P. 10 (1 kopija).
Komandi Zrakoplovne grupacije Zadar (1 kopija).

U vezi sa brzojavom 771/op. od Komande Supersloda od 16. t. m.[2] za ustanove kojima je upućen:

1) — Formacije M.V.A.C. — hercegovačke i crnogorske, pod našim zapovjedništvom, dejstvovat će uskoro u centralnoj oblasti Dinare.[3] U dejstvima neće sudjelovati lokalna četnička M.V.A.C.[4]

Predviđa se da će operacija trajati 15 dana.

2) — Cilj operacije: očistiti gore navedenu oblast od partizanskih formacija, a naročito zone Livno, Tomislavgrad[5] i Glamoč.

Dejstvovat će:

— sa zapada: hercegovačke formacije, pod komandom generala Gianuzzijem (Grupacija »Knin«); hercegovački komandant major Baćović;

— pravac: Knin—Bos. Grahovo—Priluka;

— sa istoka: crnogorske formacije, pod zapovjedništvom talijanskog komandanta grupacije (Grupacija »Prozor«), kad odredi Komanda 6. arm. korp.;

Crnogorski komandant puk. Stanišić.[6]

— pravac: Prozor—Tomislavgrad—Livno;

— ni jedna talijanska jedinica iz sastava ovog arm. korpusa neće sudjelovati u dejstvima Hercegovaca.

Molim Komandu:

— 6. arm. korpusa:

— da što hitnije saopći ime komandanta grupacije »Prozor«;

— da preduzme korake za formiranje komande te grupacije;

— da izvjesti da li će njegove jedinice sadejstvovati u akcijama Crnogoraca ;

— pješ. divizije »Bergamo«

— da poduzme korake za formiranje štaba Grupacije »Knin«.

3) — **Operativni plan**

— u prvoj fazi treba da dostignu:

— Hercegovci: Bos. Grahovo,

— Crnogorci: Tomislavgrad.

— u drugoj fazi da se brzo prebace:

— Hercegovci u Priluku i na prevoj Korićna (na putu Livno—Glamoč)

— Crnogorci u Livno;

— očistiti okolne zone i izbiti do Glamoča.

Na osnovu gore izloženog, komandanti grupacija »Knin« i »Prozor« utvrdit će, u dogovoru sa majorom Baćovićem i pukovnikom Stanišićem,

[2] Vidi Arhiv VII, mikroteta NAV-I-T-821, film 298/235-260.
[3] Misli se na hercegovačke četnike pod komandom majora Baćovića. Vidi dok. br. 160 i 172.
[4] Misli se na četnike Dinarske četničke divizije popa Đujića.
[6] Duvno
[6] Bajo

način izvršenja zadataka iz prve faze i starat će za njihovo izvršenje.

4) — **Situacija neprijatelja** (vidi prilog br. 1)

5) — Organizacija i funkcioniranje komande; talijanski komandni kadar za hercegovačke i crnogorske četničke odrede: (vidi prilog br. 2)

6) **— Organizacija pozadinskih baza:**

Formirat će se:

— za Hercegovce: jedna pozadinska baza u Kninu, staranjem pješ. div. »Bergamo«.

Tamo će biti smještena sredstva za pojačanje, municija, hrana i gorivo ;

— za Crnogorce: jedna pozadinska baza koju će formirati Komanda 6. arm. korpusa, u mjestu koje pomenuta komanda bude smatrala za najpodesnije.

7) — **Sredstva za pojačanje**

— za Hercegovce: ona koja je ova komanda već dodjelila putem posebnog naređenja;

— za Crnogorce: ona koja bude dodjelila Komanda Supersloda.

Podrazumijeva se da će Hercegovcima biti raspodijeljena artiljerijska oruđa, minobacači, ručne bombe i razna municija tek kad bude počela operacija. Do tog trenutka treba da ostanu u pozadinskoj bazi u Kninu.

8) **— Avijacija**

— letačke jedinice Zrakoplovne grupacije, »Mostar« stoje na raspolaganju spremne da dejstvuju u prilog obe grupacije;

— u slučaju prepreka usljed atmosferskih prilika i neupotrebljivosti aerodroma u Mostaru, sadejstvovat će odgovarajuće jedinice Zrakoplovne grupacije »Zadar«;

— komandanti kolona ovlašćeni su da traže neposredno od aviona koji nadlijeće njihovu teritoriju dejstvo na ciljeve za koje je neposredno zainteresirana odnosna kolona.

— **Veza zemlja - zrak**

Pri kolonama funkcionirat će samo signalni položaji sa platnima, koja su već dodijeljena hercegovačkim i crnogorskim jedinicama; ukoliko nema dovoljno platna, neka se izvrši popuna dotacija, od kojih svaka treba da sadrži 30 platna, i to od strane:

— Komande 6. arm. korpusa: za Crnogorce

— Komande pješ. div. »Bergamo«: za Hercegovce.

Kodeks za vezu zemlja - zrak: (vidi prilog **br. 3)**[7]

Veze (vidi prilog br. 4)[8]

9) — Treba da se osigura:

a) veza između ove komande, dviju komandi grupacija »Knin« i »Prozor« i komandi zrakoplovnih grupacija »Mostar« i »Zadar« (preko Komande inžinjerije 18. arm. korp.); stavljaju se van snage odredbe iz dopisa 76/Tr. od Više komande, pa se moli 6. arm. korp. da stanicu R.F.C. 80, koja je bila određena za Jablanicu, postavi u Prozor, gde će biti sjedište komande grupacije koju je formirao pomenuti arm. korpus;

b) veza između komandi grupacija i dejstvujućih kolona:

[7] Vidi Arhiv VII, mikroteka NAV-I-T-821, film 298/245-249.
• Vidi Arhiv VII, mikroteka NAV-I-T-821, film 298/250.

— za Grupaciju »Knin« starat će se Komanda inžinjerije 18. arm. korp. — U tom cilju od Više komande zatražena su 3 aparata R. 4, koji će biti raspoređeni čim stignu;

— za Grupaciju »Prozor«, Komanda 6. arm. korpusa, kao što je bilo predviđeno pod točkom II dopisa 76/Tr. od 15. siječnja, izvršit će:

— organizaciju potrebnih veza,

— dodjelu aparata R. 4 sa tovarnom vučom,

— kanale za vezu: odredit će Komanda inžinjerije 18. arm. korpusa.

Prema odredbama koje će objaviti Komanda inžinjerije 18. arm. korpusa, do početka dejstva radio neće emitovati.

Za sve vrijeme trajanja operacije, pomenuta komanda formirat će u Splitu posebni centar za kontrolu radio-telegrafskih saopćenja, a njihov zadatak je određen u prilogu br. 6.

10) — Upotreba šifrarnika

a) za šifrirana saopćenja između ove komande i komandi grupacija »Knin« i »Prozor«: šifrarnik »GOITO«;

molim komandu 6. arm. korpusa da naredi da se jedan primjerak pomenutog šifrarnika dodijeli Komandi Grupacije »Prozor«;

b) za šifrirana saopćenja između dviju komandi grupacija i njima potčinjenih kolona: šifrarnik »BIANCO« (prilog br. 5),[9] koji je sastavila ova komanda.

11) — Početak dejstva (dan): bit će saopćen konvencionalnom frazom SUPERAMICO-GIORNO ... Priprema operacije: treba da bude završena do kraja mjeseca.

12) — Nije isključeno da se operacija, koja je predviđena pod brojevima 2—3, ne izvrši u cjelini, već da bude ograničena na parcijalna dejstva:

— Hercegovaca, pod našom komandom, na Bos. Grahovo, a zatim brzim i dubokim prodorima prema Srbu, Drvaru, Livanjskom polju;

— Crnogoraca, pod komandom 6. arm. korp., na Tomislavgrad, a zatim prema Livnu.

Ovo za sada važi samo za orijentaciju.

13) — Službe:

— za Grupaciju »Knin«: posebna naređenja;

— za grupaciju »Prozor«: od 6. arm. korp.

Sa hercegovačkim starješinama već je dogovoreno da će za transport oružja, materijala i dotacija koje idu za njihovim kolonama, koristiti tovarna grla, kola i druga vlastita sredstva. Imati u vidu da je put Strmica—Bos. Grahovo toliko oštećen da ga nije moguće popraviti u toku operacije.

14) — **Uputstva:** (vidi prilog br. 6)

Potvrditi prijem najbržim sredstvom.

Komandant arm. korpusa
general

Umberto Spigo

[9] Vidi Arhiv vn, mikroteka NAV-I-T-821, film, 298/251-258.

Prilog br. 1 dopisu br. 1111/op.
od 22. siječnja 1943-XXI

PODACI O NEPRIJATELJU

Na pravcu od Knina prema Bos. Grahovu, a odatle prema Livnu, putem Peulje (Drvar UM-DP), Grkovci (isto UO-DN), Kazanci (Split US-DE), Bojmunti (Split VO-DE), Livanjsko polje primjećne su i pretpostavlja se da su dislocirane slijedeće partizanske snage:

1) — Zona Biskupija (Knin SP-DU), Orlić (Šibenik SR-DE), Polača (isto TL-DE), formacije prilične jačine. Mogu se identificirati sa 4. crnogorskom udarnom brigadom sa 5 bataljona. Pretpostavlja se da njena jačina iznosi 1000 ljudi.

2) — Zona Strmica (Knin SR-DR), Bos. Grahovo (Drvar TP-DT). Neutvrđene jačine. Vjerojatno 5. partizanski bataljon pod komandom Slavka Rodića. Jačina 800 ljudi.

3) — Sa lijeve strane je formacija u zoni Stožište (Knin TI-DV), D. Tiškovac (isto SI-EO), koja se za sada može zanemariti, pošto se radi 0 malim grupama neznatne jačine (140—150 ljudi).

4) — Iz pouzdanog, ali neprovjerenog izvora saznalo se da se u Drvaru nalazi oko tisuću partizana u očekivanju da budu angažirani.

Također i u Bos. Petrovcu (Prijedor TN-FL) primjećeno je 500 partizana.

5) — U zoni Vještića gora (Split US-CU) nalazi se formacija od 150 ljudi naoružanih puškomitraljezima, puškama i ručnim bombama, pod komandom nekog Petice. Pomenute bande navodno održavaju vezu sa jačim grupama u zoni Kazanci (Split US-DH) i Sajković (isto VH-DE), pod komandom poznatog Cvije Oraščića, o kojima nema drugih podataka.

6) — U zoni Vrdovo (Split VH/VK-CO/XQ), Privir (isto VK-CO), Knežice (isto VO-CK), Bili Brig (isto), prevoj Vaganj (isto VQ-CM), jedna banda oko 500 ljudi, naoružanih puškama i ručnim bombama, pod komandom Jonić Ante, održava vezu sa partizanima u zoni Livno, a možda i sa prethodnicom 1. srpske proleterske udarne brigade. Iako je dejstvo ove bande okrenuto više prema Vrdovu i Obrovcu (Split VK-CF), moglo bi da predstavlja opasnost za desni bok, naročito ako mu bude pružala podršku formacija pod slijedećim brojem.

7) — Uzoni Podi (Split VQ-BZ), Velić (isto VQ-BU) i na jugozapadnim obroncima Kamešnice (Livno ZI/ZL-CF), jačine 350 ljudi, naoružanih jednim mitraljezom, 3 puškomitraljeza, 1 minobacačem od 81 1 jednim od 45 mm, sa dosta municije, pored individualnog naoružanja.

8) — Uzoni Livno(Livno ZR-CO), Tomislavgrad (isto ZP-CF) nalazi se formacija od oko 2000 ljudi, sa 2 topa malog kalibra, 6 minobacača, sa mitraljezima i puškomitraljezima. Dobro osobno naoružanje. Komandant Obradović Branko, bivši kapetan crnogorske artiljerije. Komandant garnizona Livno je hrvatski potporučnik — dezerter Latifić.

9) — Izvještaji iz zone Glamoč vrlo su nejasni. Iz partizanskih snaga uočava se postojanje neutvrđenih snaga (2 udarne brigade), jačine 2000 ljudi.

Dopunske vijesti u vezi sa sadašnjom situacijom hitno će se saopćavati: onim redom kako budu stizale.

Prilog br. 2 dopisu br. 1111/op.
od 22. siječnja 1943-XXI

ORGANIZACIJA I FUNKCIJA KOMANDNOG KADRA FORMACIJA M.V.A.C.

1) — Pri svakoj komandi talijanske grupacije (»Knin« — »Prozor«) treba ustanoviti grupu oficira za vezu, Hercegovaca odnosno Crnogoraca, koje će odrediti:

— Komanda 6 arm. korp.: za komandu Grupacije »Prozor«;

— Komanda pješ. div. »Bergamo«: za komandu Grupacije »Knin«.

Pomenute grupe oficira za vezu surađivat će sa talijanskim komandantima grupacija i starat će se za prenošenje komandantima kolona.

2) — Ova komanda nije predvidjela da u operaciji sudjeluju jedinice ili pojedini talijanski vojnici 18. arm. korpusa; u svakom slučaju, s obzirom na stav Komande Superslode, izložen u dopisu 76/Tr. i brzojavu 771 od 15-og odnosno 16. tek treba poduzeti mjere:

a) da se, kad bude potvrđena naredba, »grupa za vezu« upute komandantima četničkih kolona (pored rukovodioca grupe i osoblja za vezu, grupa treba da ima oficire, šifrante, tumače, agente za vezu, pomoćnike).

Ukoliko pomenute grupe budu upotrijebljene za šifrovanje saopćenja između komandi grupacija i formacija M.V.A.C, treba upotrijebiti, umjesto šifrarnika BIANCO, šifrarnik »DIS«, koji će u tom slučaju razdj eliti:

— Komanda 6. arm. korpusa: grupama za vezu pri crnogorskim formacijama ;

— Komanda pješ. div. »Bergamo«: grupama za vezu pri hercegovačkim formacijama.

Da bi se obezbijeđila tajnost naših šifrarnika (»Goito« i »Dis«), grupama za vezu zabranjeno je šifriranje depeša koje nisu redigirali talijanski oficiri.

b) Komandni kadar formacija M.V.A.C. treba da bude od naših oficira.

Ukoliko Komanda Superslode, bude potvrdila naredbe iz citiranog brzojava br. 771, takvo ustrojstvo treba da bude zastupljeno do maksimuma, a ljudstvo treba da bude energično i da poznaje navike hercegovačkih i crnogorskih M.V.A.C.

Za formiranje grupa za vezu i ustrojstvo formacija M.V.A.C starat će se:

— Komanda 6. arm. korp.: za crnogorske formacije. Nema prepeke da se 6. arm. korpus, ukoliko smatra za potrebno, pridržava odredbi Superslode i da bez odlaganja pristupi formiranju »grupa za vezu« i ustrojstvu crnogorskih jedinica. Umoljava se đa izvijesti o postupljenom.

__ Komanda pješ. div. »Bergamo«: za hercegovačke formacije, uzimajući ljudstvo iz komandnog sastava lokalnih formacija M.V.A.C (popa Đujića) i iz Divizije.

Prilog br. 6. dopisu 1111/op.
od 22. siječnja 1943-XXI

P R O P I S I

1) — Sve što se odnosi na operacije treba držati u apsolutnoj tajnosti. Svaki komandant treba da zna sve što se tiče njegove jedinice i susjednih jedinica, ali ništa više.

2) — Njemačke trupe, usljed lakoće zadatka, ne bi razlikovale iregularne naoružane vojnike, pa bi posljedice mogle biti teške, ako neka jedinica, umjesto da ide određenim pravcem, na svoju ruku izbila do njemačke operativne zone. To se kategorično zabranjuje.

Iz poznatih razloga, taksativno propisujem da se izbjegava svaki kontakt sa hrvatskim trupama.

3) — Izveštaje slati često, čak iako su negativni. Želim izvještaj svaka dva sata (neparna), osim onih koji su posebno značajni i hitni i koji će mi se dostavljati u bilo kom trenutku.

Da bi se izbjegla zakašnjenja, nespojiva sa nekim posebnim operativnim zahtjevima, podsjećam da se mogu tolerirati nešifrirani radiogrami za vrlo hitna saopćenja za vrijeme dejstva, ili od neposrednog i lokalnog značaja.

Međutim, i za te slučajeve preporučujem upotrebu skraćenica i konvencionalnih rečenica.

4) — Zone Glamoč, Livno i Tomislavgrad naseljene su Hrvatima i muslimanima: najenergičnije treba izbjegavati ispade prema nekomunističkom stanovništvu ma koje rase i vjeroispovješti bilo.

U tom cilju također treba poduzeti potrebne mjere da se ni na koji način ne desi da se hercegovačke formacije M.V.A.C. pridruže crnogorskim formacijama.

Upozoriti i hercegovačke i crnogorske starješine da se takvi prestupi neće tolerirati i da će vrlo nepovoljno utjecati na buduće uzajamne odnose.

U postupku prema stanovništvu i imovini pridržavati se slijedećih načelnih propisa:

— svi koji budu uhvaćeni s oružjem u ruci bit će bez daljnjega strijeljani;

— bit će uništene sve kuće iz kojih se bude vršio napada na naše trupe i u kojima bude nađena municija;

— obezbijediti apsolutno poštovanjer drugih kuća i imovine, pribjegavajući sili ukoliko se za to ukaže potreba.

5) — Po završenoj operaciji vratit će se Crnogorci i Hercegovci u Crnu Goru, odnosno Hercegovinu, prema naređenjima koja će u svoje vrijeme biti izdata.

6) — **Zadaci Grupe za kontrolu komunikacija:**

— uputiti u rad važnije centre za vezu, sa potpunim poznavanjem mogućnosti koje pruža mreža veza, kako bi se izbjegli zastoji i zakašnjenja ili neracionalno korišćenje iste mreže;

— nastojati da se tekstovi predatih depeša povuku (naročito kod tranzitnih centrala, ako se radi o telegramima), tako da se na minimum svede »ležanje«, koje bi bilo štetno za tajnost saopćenja;

— kontrolirati da brzojave koji se »prošli jedu ju dalje«, u slučaju ponovnog šifriranja budu sastavljeni na drukčiji način nego što su primljeni (zabranjeno je šifriranje »istog teksta« sa dva različita kodeksa).

BROJ 431

OBAVJEŠTENJE OSAMNAESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 23. SIJEČNJA 1943. O UCEŠCU ČETNIKA U BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U ZAPADNOJ BOSNI[1]

Dato na uvid Načelniku štaba
— „ — Pomoćniku načelnika štaba
Poslata kopija Operativnom odjeljenju
Predmet :

Šifrirani pisani telegram

OD KOMANDE XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
i na znanje:
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJENJE V.P. 10, 24. I 1943.
Br. 1315/op.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje
_____ Br.....

Stiglo...../XXI
23. siječnja 1943/XXI, 19 sati

U vezi br. 810 i 851 te komande

1) Operacija iz Knina započet će između 2. i 4. veljače. S obzirom na dati vremenski razmak, nije neophodno da ta komanda započne operacije istog dana, već je dovoljno i u gore označenom roku.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 33/7,

2) U zoni Bos. Grahova i vododelnice dodijeljene hercegovačkim formacijama,[2] koncentrira se, prema izvještaju, nekoliko tisuća partizana s artiljerijom; a kako su hercegovačke snage — koje iznose jedva polovinu crnogorskih snaga — udaljenije i u težem komunikacionom položaju od crnogorskih snaga, naročito zbog sistematskog prekidanja puta Strmica—Bos. Grahovo tako da tokom operacija neće moći biti popravljen, isključena je mogućnost da Hercegovci mogu olakšati crnogorsko nastupanje ka Tomislavgradu.[3] Iako se operacije budu izvršile u užem obimu, kako je to od strane Superslode predviđeno, ipak je potrebno da se Crnogorci postaraju da olakšaju izbijanje Hercegovaca od Bos. Grahova ka Priluci.

3) Kako je predviđeno mojim operativnim naređenjem dostavljenim putem kurira, ta će komanda odlučiti o broju, sastavu i upotrebi talijanskih grupa za vezu, o pridavanju i učešću talijanskih trupa, o organizaciji službe i o komunikacionim linijama i snabdijevanju.

Radi vašeg orijentiranja, odlučio sam da formiram grupe za vezu i da Hercegovce ojačam ljudstvom talijanskog XVIII armijskog korpusa.

U cilju izdavanja podrobnih naređenja hercegovačkim formacijama za vrijeme operacija, ova je komanda formirala u Kninu, sa generalom Giannuzzijem, talijansku Komandu M.V.A.C.[4]

Umoljavate se da saopćite da li je slična komanda obrazovana i od strane te komande u cilju upravljanja akcijom Crnogoraca, izdavanja potrebnih uputstava i davanja inicijative. Saopćiti imenovanog komandanta.

Sjedište pomenute komande trebalo bi isprva da bude Prozor, a zatim Posušje ili Tomislavgrad.

Komanda Superslode — General *Spigo*
VP 10, 24. siječnja 1943/XXI
Dešifrirali: major *Manfredo,*
poručnik *Biasi,* poručnik *Fortina*

[1] Odnosi se na hercegovačke četnike pod komandom Petra Baćovića. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.
[3] Duvnu
[4] Vidi dok. br. 430.

BROJ 432

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 16. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV NA PROSTORU PROZOR—JABLANICA—KONJIC[1]

20.00 s.

PREDMET bg Dan i otpreme: 16. II 1943-XXI
TELEGRAM sat prijema: 17. II 1943-XXI
7.50 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 2625
Stiglo 18. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
SUPERSLODI — Operativno odjeljenje (telegrafskim putem Crna Gora — Tirana — Rim) i r.z.
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE
I DIVIZIJI »EMILIA«
Br. 2252/op.

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI DANA 16. VELJAČE 1943-XXI
SEKTOR MURGE:

15j veljače u 21.15 sati partizani su napali jačim snagama garnizon u Prozoru, potpomognuti minobacačima.[2] Poslije oštre borbe dva uporišta zapadnog sektora pala u ruke napadača.

Do 2 sata, dana 16. o. m. pokretne jedinice garnizona spriječile su upade u mjesto Prozor i poboljšale situaciju na blokadnim mjestima. Borbe su trajale do šest sati jutros.[3] Od tog časa nema izvještaja od garnizona uslijed oštećenosti radia i prekida telefonskih linija.

Druge partizanske formacije učvrstile su se u noći uoči 16. o. m. u dolini Neretve kod Drežnice (Konjic PL-BN), u cilju da spriječe saobraćaj između Mostara i Jablanice.[4] U toku dana upućena je iz Konjica u Prozor jedna četa pješadije. Motorizirani bataljon pješadije,[6] koji je upućen iz Mostara u Prozor, angažiran je protiv partizanskih

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg br. 5/10, 1. 1, k. 59.

a i 3 Napad na Prozor su vršile jednlce Treće NOU divizije. Opširnije vidiZbornik vn tom IV, knj. 10, dok. br. 91, 100, 109 i 233.

Odnosi se na Drugu proletersku i Drugu dalmatinskuNOU brigadu Druge proleterske divizije. Opširnije vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 89, 90 i 99.

Ova četa bila je iz sastava 259. puka i ona je potpuno uništena prilikom napada na Prozor od strane jedinica Treće NOU divizije.

Odnosi se na I bataljon 260. puka. Ovaj bataljon naišao je na zasjedu jedinica proleterske divizije kod Drežnice i bio potpuno razbijen. Sire o tome vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 89, 90, 99, 222, 230 i 231.

snaga koje su primijećene kod Drežnice. U 16 sati upućen je iz Mostara prema Drežnici jedan bataljon A.C. da pomogne uspostavljanje situacije i da uspostavi vezu sa Jablanicom.

SEKTOR »MESSINA«:

Patrole na pravcu Vrgorac (Mostar KI-AP) Ravča (Makarska XT--AP) primijetile su veliki prekid na putu kod Jelavići (XV-AP) i u blizini Ravča.

Patrole V.A.C.[7] i ustaške patrole koje su 15. veljače obišle zonu Drinovci (XT-IH) (BD-AX) i Turačka Gomila (Mostar KI-BD), nisu naišle na partizane.

SEKTOR »MARCHE«:

16. veljače avion nepoznate narodnosti nadletao je Olip (o. Mljet PN-FX), Trebinje, Lopud (Dubrovnik BH-FT), Bileće na velikoj visini, i to u 1.05 sati u pravcu sjever—jug, u 3/45 zapad-istok, u 4/05 zapad--istok, u 4/15 istok-zapad. Protuavionska obrana nije stupila u dejstvo uslijed velike visine nadletanja.

SEKTOR »KOTOR« :

Normalna aktivnost.

Zračna aktivnost spriječena radi nepovoljnih atmosferskih prilika.

Minimalna temperatura u opadanju.

Kiša duž obale.

Za komandanta
genera *Amico*

[1] Odnosi se na Četnike.

BROJ 433

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 17. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

Predmet :
TELEGRAM V.P. 10. 18. II 1943-XXI u 3.15 sati

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 2687
Stiglo, 18. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
KOMANDI SUPERSOLA — Operativno odjeljenje
i r.z.

GUVERNATORATU CRNE GORE

KOMANDANTIMA XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI DANA 17. VELJAČE

AKTIVNOST USTANIKA:

Nove partizanske formacije[2] primijećene su u pokretu s kraja doline Drežnice prema jugu, vjerojatno u rudokopnu zonu.

Na lijevoj obali Neretve nalazi se neutvrđen broj grupica gdje je dignut u zrak most na putu za Bijelu (Mostar OH-BL).

Skinuto je 400 m kolosijeka na želj. pruzi između Mostara i Drežnice (Prozor PL-BN) na 107 km.

SEKTOR »MURGE«:

Nema direktne komunikacije za Prozor.

Današnje zračno izviđanje nije utvrdilo nikakav pokret u mjestu i na otpornim točkama, koje su neoštećene.

Protivavionsko dejstvo sa padina Kolivret (Prozor NM-CO) i sa sjevernih visova.

Još nema vijesti o I bataljonu 260. pješ. puka koji je krenuo iz Drežnice za Jablanicu. — Ograđujemo se da saopćimo gubitke koji još nisu provjereni.[3]

Formaciju od oko 200 V.A.C.,[4] upućenu iz Mostara radi izviđanja zone lijeve obale Neretve duž pravca Bijelo Polje (Nevesinje QM-BD--BF-BH) — Prigrađani (QK-BH), spazili su naši avioni u ovom posljed-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/10, k. 98.

[2] Odnosi se na Drugu proletersku 1 Drugu dalmatinsku NOU brigadu Druge proleterske divizije.

[3] Vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 89, 90, 99, 222, 230 i 231.

[4] Odnosi se na četnike Draže Mihailovića.

njem mjestu u 15 sati. Druga formacija od oko 800 ljudi upućena je iz Mostara u zonu Karanci[5] (Mostar PL-BF) zajedno sa 1/55, pješ. puka da rasčisti situaciju. Ostale formacije V.A.C. pristići će u Mostar tokom sutrašnjeg dana, 18. o. m., i tokom istog dana početi će da stiže u Konjic još oko 3000 V.A.C.

SEKTOR »MESSINA« — »MARCHE« i »KOTOR«:

Normalna aktivnost patrola i izviđanja.

ZRAČNA AKTIVNOST:

Atmosferske prilike, nešto popravljene, omogućile su ograničenu aktivnost.

Izviđanja u zoni Goranci—Jablanica—Prozor i Rakitno (Mostar MH-BL) gdje su mitraljirane i obasipane malim bombama grupe natovarenih mazgi u kretanju prema jugoistoku.

Izviđanja su ometali niski oblaci na brdovitim zonama.

Prolaznost putova nepromijenjena.

Kiša i vjetar.

Za komandanta
general *Amico* 21301702

Dato na uvodi: Načelniku štaba
Zamjeniku načelnika štaba

Poslata kopija: Obavještajnom odjeljenju
Kralj, karabinjerima
Operativnom odjeljenju

[5] Vjerojatno Goranci.

BROJ 434

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 18. VELJAČE 1943. O NAPADU JEDINICA NOV NA PROZOR I O BORBAMA U DOLINI NERETVE[1]

Predmet WT
TELEGRAM

Dan i otpreme: 18/2/43 — 23 s.
sat prijema: 19/2/43 — 3 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 2752
Stiglo 19. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
KOMANDI SUPERSLODA — Operativno odjeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE
Br. 2392/op.

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI DANA 18. VELJAČE

AKTIVNOST USTANIKA

Prvi dio

Druga partizanska divizija nalazi se u jačini od preko 4000 ljudi u zoni Prozor, koji nadiru duž doline Rame i prema Bradini.[2]

3000 ljudi nalazi se u dolini Neretve i na izlazu iz Doline Drežanke.[5]

4000 ljudi nalazi se u zoni Vrdi (Mostar PL-BL), vjerojatno sa namjerom da izbiju preko Bogodola (Mostar OL-OM-BH) na put Široki Brijeg.[4]

Još 1500 ljudi nalazi se uvijek sjeverno od rudokopne zone.

Prva partizanska divizija neutvrđene jačine, ali mnogobrojna, obuhvatajući 3 i 4 proletersku brigadu, vrši pritisak na front divizije »Messina« u namjeri da jednim dijelom napreduje duž pravca Ljubuški i Vrgorac.[5]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 30/10, k. 98.

[2] U zoni Prozora i duž doline Rame nalazila se Treća NOU divizija, a prema Bradini Prva proleterska brigada Prve proleterske divizije.

[3] U dolini Drežanke i na Neretvi između Drežnice i Jablanice dejstvovale su jedinice Druge proleterske divizije.

[4] Kod Vrdi položaje je držala Druga dalmatinska brigada Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 361, 433 i 435.

[5] Na pomenutom pravcu nalazila se Deveta dalmatinska NOU divizija. U njenom sastavu bila Je Treća, Četvrta i Peta dalmatinska NOU brigada. Vidi dok. br. 366.

SEKTOR »MURGE« :

Garnizon Prozor, ponovo napadnut od velikih partizanskih snaga koje su se probile i u dolinu Rame, savladan je nakon dvočasovnog žestokog otpora dana 17. veljače. Preostale grupe povukle su se prema garnizonu Rama zajedno sa dijelom grupa raspoređenih duž doline Rame.

Nije moguće utvrditi pretrpljene gubitke.[6]

Bradinu su zauzeli partizani u noći uoči 18. veljače.[7]

Ograđujemo se da izvijestimo o sudbini garnizona.

Mali garnizon na želj. pruzi Aleksin Han (PI-BU) pao je, a posada u Prenju (Prozor PL-BU) povukla se prema Jablanici.

I bataljon 260 puka, o kome je javljeno dana 17. veljače nešto sjeverno od Drežnice (Prozor PL-BN) u dolini Neretve, bio je napadnut od nadmoćnih partizanskih snaga i opkoljen.

Dosada se vratilo u Mostar nekoliko desetina ljudi, većim dijelom ranjenih; 284 čovjeka, među kojima veliki broj ranjenih sa komandantom bataljona potpukov. Francescom Metela, je zabranjeno.[8]

Formacije V.A.C.,[9] isturene iz Mostara na desnu obalu Neretve, stigle su u 12 sati u Domazeti (Mostar QH-BF) i nastavile put za Sirge (QH-BF), Goranci (PL-BF) a da nisu došle u dodir sa partizanima.

Druge formacije V.A.C, koje operišu na lijevoj obali Neretve, došle su u dodir sa partizanima između Ravnog (QH-BL) i Jasenjana (PN-BN).

SEKTOR »MESSINA«:

Vršeno je patroliranje iz Vrgorca u zonu Stilje (Makarska XV-AR) gdje je zapaženo nekoliko partizanskih patrola i iz Ljubuškog u zonu Poljica (XR-XT-AV-AT) gdje je utvrđeno prisustvo od oko stotinu naoružanih ljudi.[10]

SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Normalna aktivnost.

ZRAČNA AKTIVNOST:

Izviđanja u zonama Posušje—Imotski—Vrgorac utvrdila su živ pokret komore na cesti Posušje—Tomislavgrad.[11] Komora je bila mitraljirana i gađana malim bombama.

Izvršena su izviđanja u dolini Neretve — dolini Drežnice i u zoni Rakitno—Goranci. Bombardirane su i gađane malim bombama zone Jasenjani (PN-BN) i Vrdi (PL-BN) i zona Bogodol.

Za komandanta
general *Amico*

[6] *O* oslobođenju Prozora vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 91 100, 109 i 233. Bradinu su oslobodile jedinice Prve proleterske brigade. Vidi Zbornik VII, tom. IV, knj. 10, dok. br. 93, 102 i 173.

[8] Napad na I bataljon 260. puka izvršile su jedinice Druge proleterske brigade. Vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 89, 90, 99, 222, 230 i 231.

[9] Četnici Draže Mihailovića

[10] Na pomenutom sektoru nalazile su se jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.

[11] Duvno

Upućeni prijepisi Obavještajnom odjeljenju
„ „ Kr. karabinjerima
„ „ Eks. Pomoćniku Nač. štaba — Op. od.

Primieri

Pažnja.[12]

Po mom mišljenju radi se o napredovanju dviju kolona prema moru one iz doline Neretve i one iz Ljubuški—Vrgorac.

Pri tim namjerama potrebno je..... spremiti upute VI armij. korpusu u ovom smislu:

Koncentrirati snage Mostar
„ „ div. »Messina«
držati što duže rudokope.

U slučaju ..... jačeg neprijateljskog pritiska držati mostobran u Metkoviću na što široj osnovi.

19. II

M[13]

[12] Slijedeći tekst dopisao je na posebnom papiru rukom i priložio uz original izvještaja general Mario Robotti. Pošto je rukopis nečitak, pojedine riječi se nisu mogle razumjeti, te je preveden samo smisao teksta.
[13] Paraf generala Maria Robottia

BROJ 435

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKE DIVIZIJE »MURGE« OD 19. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE I RASPOREDU JEDINICA[1]

KOPIJA TELEGRAMA

OPERATIVNO ODJELJENJE I		
Br. prot.	Datum prijema	
2446	20 2	43
Kateg. A	Vrsta 1	Fase. 24/3

OD KOMANDE DIVIZIJE »MURGE«
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno

Br. 1398 op. 18 sati. Situacija kod neprijatelja:

Jake partizanske snage koje su se prebacile u zonu Drežnice, izvršile su noću uoči 19. jak pritisak u pravcu juga, primoravši naše formacije V.A.C. da se povuku na položaje iza Prigređani—Podgorani (QH-BL).[2] Vjerojatna jačina neprijateljskih snaga je preko 2000. Izgleda da se pridolazak nastavlja. Primijećene su pored toga i druge neprijateljske snage zapadno od Neretve u zoni Vrdi (PI-BN).[3] Garnizon Rama je snažno napadnut[4] sa četiri strane noću uoči 19. Aktivnost naših trupa: M.V.A.C. istočno od Neretve održavaju dodir sa neprijateljem na slijedećoj liniji: Koviljača—Prigređani (QK-BK) — Podgorani (QN-BH). 1/55 rasporedio se za obranu na sjeverozapadnom sektoru grada Mostara, III/260. transportovan automobilima iz Širokog Brijega, razmješta se za obranu na sjeveroistočnom sektoru grada Mostara. Iz pouzdanih vijesti proizilazi da bi gubici partizanskih snaga koje dolaze iz zone Drežnice bili slijedeći: 200 mrtvih i 400 ranjenih. Sve vijesti potvrđuju neprijateljsku namjeru da napadne Mostar. Aktivnost avijacije veoma intenzivna u toku cijelog dana. Kraj.

Za komandanta general *Gherzi* 20401902

V.P. 19. veljače 1943-XXI 23 sata.

[1] Kopija originala (tipkana na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, ree. br. 19/1, k. 422.

* Odnosi se na jedinice Druge proleterske brigade Druge proleterske divizije.

Na sektoru Vrdi položaje su držale jedinice Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 361, 433 i 434.

Napad na neprijateljsku posadu (jedna mitraljeska četa 103. mitraljeskog bataljona) u Rami izvršila Je Deseta hercegovačka brigada Treće NOU divizije. Sire oosloboćenju Rame vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 100, 105, 109, 115 1 249.

BROJ 436

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 20. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

Predmet
TELEGRAM Dan i otpreme:----------
sat prijema: 20. II 1943. u 23.10 s.

VIŠA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»■SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 912
Stiglo 21. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
KOMANDI SUPERSLODA — Operativno odjeljenje
i na znanje:

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE

Br. 2486/op.

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI DANA 20. VELJAČE

1) AKTIVNOST USTANIKA:

Garnizon Konjic izvještava da su partizani digli u zrak željeznički most južno od Bradine (RM-CK).[2]

Snage partizana s jedne i s druge strane Neretve između Vrdi (Mostar PLBL-) i zone Ravno (Nevesinje QK-BL) izgleda da sačinjavaju jedinstvenu grupu zajedno sa ljudstvom danas primijećenim u zoni Vituška Draga (Mostar QH-BH).[5]

2) SEKTOR »MURGE« :

Garnizon Konjic, Jablanica i Rama danas su odbili napade koji su izvršili partizani noću i rano jutrom.[6]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg br. 20/1—1, k. 342.
20/1-1, k.

[1] Most kod Bradine uništile su Jedinice Prve proleterske brigade Prve proleterske divizije.

[3] Odnosi se na Drugu proletersku i Drugu dalmatinsku NOU brigadu Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 361, 433, 434 i 435.

[4] Napad na Konjic noću 19/20. veljaće1943.god.izvršila je Prva proleterska brigada sa dva bataljona. Opširnije o tome vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 106 i 173. Napad na Jablanicu vršila je Četvrta crnogorska brigada Druge proleterske divizije i 22. veljače posada je primorana na predaju. Vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 130 i 298. Na neprijateljski garnizon Ramu napad je vršila Deseta hercegovačka brigada Treće NOU divizije i zauzela ga 20. veljače. Vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 100, 105, 109, 115, 249 i 257.

[5] Odnosi se na dijelove Devete dalmatinske NOU divizije. Četnici Draže Mihailovića

U popodnevnim satima pritisak na garnizone je znatno popustio. Situacija je nepromijenjena.

— SEKTOR »MOSTAR« :

Prema vjerodostojnim vijestima utvrđeni su slijedeći gubici zadati grupi partizana u Drežnici: 200 mrtvih i 400 ranjenih.

3) — SEKTOR »MESSINA«:

Ustaški odred u izviđanju u zoni Poljice (Mostar KI-BD) sukobio se sa jakom partizanskom patrolom i zadao joj je siguran gubitak, 7 mrtvih. Jedan zarobljeni partizan je strijeljan.

Zaplijenjene su tri puške, namirnice i materijal.

Ustaški gubici: 1 mrtav.

17. veljače naša jedinica izvršila je upad na Rudine (Mostar KI-AF) gdje je primijećeno prisustvo partizanskih jedinica, koje su pretrpjele siguran gubitak od dva mrtva.[5]

4) SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Normalna aktivnost.

5) PRIDOLAZAK V.A.C.:[6]

Formacije V.A.C. Mostar porasle su na 2000 ljudi.

Tisuću ih je sakupljenih u Trebinje sa pokretnom grupom.

Druge će stići sutra, osim formacija koje su ostavljene da čuvaju garnizone koji su sada bez naših trupa.

Sutra počinje nadolazak prvog dijela V.A.C. koji dolazi iz Crne Gore.

6) ZRAČNA AKTIVNOST:

Izviđanja s jedne i s druge strane Neretve u dolini Rame i Drežanke i u predjelu Tomislavgrad[7]—Imotski—Posušje.

Tokom cijelog dana intenzivna akcija bombardiranja, gađanja malim bombama i mitraljiranja partizanskih formacija koje vrše pritisak na garnizone Jablanica i Konjic i na one na kraju doline Drežanke.

Izvršeno je snabdijevanje zračnim putem sa lijekovima i materijalom za radio u garnizonu Jablanica i municijom u garnizonu Konjic.

Temperatura u porastu. Vedro.

Za komandanta
Genecal *Amico*

8 kopija:

1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku načelnika štaba
3 Operativnom odjeljenju
1 Obavještajnom odjeljenju
1 Komandi kr. karabinjera

[7] Duvno

BROJ 437

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI[1]

Predmet rzb.
TELEGRAM

Dan i otpreme----------
sat prijema: 22. II 1943
1.30 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 2978
Stiglo 22. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI — Operativno odjeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE — SPLIT
Br. 2565/op.

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI DANA 21. VELJAČE 1943.

1) SEKTOR »MURGE«:

Stalan pritisak na Konjic.[2] Sinoć je pao garnizon Rama[3] i mala posada Lug (Prozor PL-BZ) koji su ostali odsječeni. Nema vijesti iz Jablanice,[4] čiji radio se ne javlja od 12 sati.

Sektor istočno od Neretve:

Danas je s ponovljenim rezultatom izvršena akcija V.A.C. jedinica[5] koje su bile pomognute od naših jedinica i koje su zauzele Ravno (Mostar QH-BL) te su prodrle s one strane mjesta, nakon što su savladale znatan otpor pobunjenika.[6]

Sektor zapadno od Neretve i rudokopa:

Ništa novo. Situacija uvijek nepromijenjena kod pobunjenika u zoni Vrdi (Mostar PH-BL), dolina Drežanke.[7]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 21/2—1, k. 342.
[2] Konjic ovog dana blokirale su jedinice Treće NOU divizije.
[3] Vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 100, 105, 109, 115, 249 i 257.
[1] O oslobođenju Jablanice vidi dok. br. 130 i 298.
[5] Četnici Draže Mihailovića
[6] Odnosi se na dijelove Druge proleterske brigade.
[7] Položaje na sektoru Vrdi držale su jedinice Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 361, 433, 434 i 435.

2) SEKTOR «-MESSINA«:

Jutros 21. o. m. u 3.30 sati vršeno je čišćenje Desne (Mostar NH--NK-AD). Ustaški odred u izviđanju zone južno i jugozapadno od Grude (KI-BD) sukobivši se sa partizanskim grupicama[8] zadali su im sigurne gubitke od 14 mrtvih. Zarobljen je jedan partizan koji je zadržan radi preslušavanja. Zaplijenjena je municija. Ustaški gubici: dva ranjena.

3) SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Normalne aktivnosti.

4) ZRAČNA AKTIVNOST:

Letenje je vrlo ometano jakim vjetrom na mahove i niskim oblacima. Izvršena su izviđanja u zonama G. Vakuf—Prozor—Konjic—Jablanica—Ravno i Zimlje (Nevesinje RK-BH). Bombardirana je Drežnica i Vratca (Prozor PL-BN).

Vjetar na mahove.

Za Komandanta

general *Amico*

Upućen prijepis:

1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku načelnika štaba
3 Operativnom odjeljenju
1 Obavještajnom odjeljenju
1 Komandi kr. karabinjera

• Odnosi se na dijelove Devete dalmatinske NOU divizije.

BROJ 438

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKE DIVIZIJE »MURGE« OD 21. VELJAČE 1943. O KONCENTRACIJI JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE I NAPADU PARTIZANA NA JABLANICU[1]

RS.
PRISPJELI TELEGRAM

21. veljače 1943-XXI, sati 23.10

OPERATIVNO ODJELJENJE I		
Br. prot.	Datum prijema	
2579	22	2/43
Kateg. A	Vrsta 1	Fase. 24/3

OD KOMANDE PJE5. DIVIZIJE »MURGE«
KOMANDI ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno

Br. 1475/op. Situacija u 19 sati. Naši preostali vojnici iz garnizona Prozor, koji su danas stigli u Široki Brijeg, izvijestili su da su noću uoči 18. t. m. primjetili na putu Prozor—Rama kretanje ka jugu vrlo jakih partizanskih snaga procijenjenih na oko 5—6000 ljudi sa 4 topa, 3 minobacača i sa mnogim automatskim oružjem. Primjećeno je dalje neprekidno pridolaženje partizanskih snaga iz Rakitna u zonu Drežnice.[2] Dalmatanska brigada[3] iz sastava partizanske divizije koja operira kod Drežnice, poslije napada 16—17, uputila se na sjever dolinom Neretve. Iz prikupljenih vijesti i zapaženih pokreta izgleda vjerojatno da neprijatelj pritisnut poznatim strijelcima vrši prikupljanje grupe Drežnica i Prozor da bi napao Mostar pravcima s obje strane Neretve. Naša situacija: Garnizon Jablanica ne odgovara od 11 sati danas na neprekidne radiotelegrafske pozive; zračnim osmatranjem je utvrđeno da je ta kasarna polurazrušena minobacačima i artiljerijom, a položaj za automatska oružja u blizini kasarne u plamenu. Nikakvog znaka o prisutnosti naših trupa V.A.C. koji operiraju istočno od Neretve, 21. tekućeg uvečer dostigli slijedeće položaje: Počelje (PN-BL) — kota 478 (PN-QH-AL) kota 498 (QH-BN) — kota 623 (QH-AN) kota 826 (QH-AL). Gubici V.A.C. 28 ranjenih; neprijateljski gubici 72 mrtva, neutvrđen broj ranjenih i 50 zarobljeno. Zaplijenjena dva mitraljeza, tri puškomitraljeza, 22 puške i municija.

Za komandanta general *Cherzi. 22002102.*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 22/1, k. 422.
[3] Na sektoru Drežnice nalazila se Druga proleterska divizija.
[3] Druga dalmatinska brigada Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 361.
‘ Vidi Zbornik VII, tom. IV, knj. 10, dok. br. 130.

BROJ 439

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 22. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

Predmet :
TELEGRAM

otpreme 22. II 1943.
Dan 1 20.00 s.
sa* prijema:----------

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3048
Stiglo 23. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
KOMANDI SUPERSLODE — Operativno odjeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
i MORNARICI DALMACIJE
Br. 2620/op. protokola

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI 22. VELJAČE

1) AKTIVNOST USTANIKA:

Potvrđuje se prisustvo II batalj. III dalmatinske brigade između Posušja i Grude (Mostar KI-BD) i dvaju bataljona IV dalmatinske brigade između Imotskog i Dragljana (Makarska XR-AR) te opća mobilizacija svih sposobnih ljudi u cijeloj zoni.

2) SEKTOR »MURGE« :

Garnizon u Konjicu je opkoljen,[2] ali nije pod jakim pritiskom. Grupe V.A.C. u izviđanju došle su u dodir sa partizanskim formacijama koje se zadržavaju u zoni Ljubina planina (Konjic QM-BZ) i Gruda (XQO-B).

Garnizon Jablanica odoljeva daljem pritisku uspješno pomognut od avijacije, koja je neprekidno tokom cijelog dana bombardirala partizanske formacije koje su napadale.[3]

U rudokopnoj zoni jake grupe partizana u Dobrkovići (Mostar NK--BF), Gostuša (OL-BF), G. Gradac (OL-BF) izgleda da su upućene prema Pologu (PI-BD) i Dobriću (ON-BD).[4]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 22/2__1 k. 342

[2] O napadu na Konjic vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 106, 150 i 173.

[3] O oslobođenju Jablanice vidi Zbornik VII, tom. IV, knj. 10, dok. br. 130 i 298.

[4] Odnosi se na jedinice Devete dalmatinske NOU divizije. Vidi raspored jedinica ove divizije u dok. br. 366.

Streljačka četa i eskadron bornih kola garnizona Široki Brijeg sukobili su se sa formacijom od oko 300 partizana u Dobrkovići (Mostar NK-BF). Partizanski gubici: sigurno, 1 mrtav i velik broj ranjenih, koji nije utvrđen. Naši gubici: 1 mrtav.

3) SEKTOR »MESSINA«

Raščišćena je zona Desne (Mostar NH-NK-AD), o čemu je izviješteno jučer 21. o. m.

Protivnički gubici: sigurno 9 mrtvih i još drugi za koje se nije moglo utvrditi, jer su pali u močvaru, i 6 ranjenih.

Zaplijenjena jedna puška.

U Strimenu (NH-AD) je zapaljena kuća, koja je sjedište partizanske komande.

Mi nismo imali gubitaka.

Ustaške i V.A.C.[5] snage bataljona Ljubuški vršile su izviđanja u zoni Poljica (Makarska XA-XT-AV-AT).

Ubijen je jedan partizan i zarobljen još jedan koji je strijeljan.

Zaplijenjene su tri puške i 1 pištolj.

Zadržano je 17 osoba radi provjeravanja.

Na Pelješcu je izvršeno čišćenje br. Rota (O. Mljet IH-GU).

4) SEKTOR »MARCHE« :

Normalna aktivnost.

5) SEKTOR »KOTOR« :

U taku izviđanja zone Đuraševići (Kotor VO-EZ) nađen je sanduk sa 500 metaka za pušku jugosl. porijekla.

6) ZRAČNA AKTIVNOST:

Tokom cijelog dana intenzivno bombardiranje i gađanje malim bombama oko garnizona Jablanica.

Izviđanja u dolini Neretve, dolini Rame i predjela sjeverno od rudokopa Široki Brijeg.

Zračno snabdijevanje municijom garnizona Konjic.

Protuavionska paljba pogodila je avion za snabdijevanje bez velike štete.

Temperatura u porastu. Vedro.

Za komandanta
general *Negri*

[5] Četničke

BROJ 440

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE NA DAN 23. VELJAČE 1943. GODINE[1]

TELEGRAM

Dan i otpreme: 23. II 43-XXI 21.30s.
sat prijema: 24. II 43-XXI 1.50s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3112
Stiglo, 24. veljače 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
SUPERSLODI — Operativno djeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDANTU XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE
Br. 2705/op.

Dato na uvid Načelniku štaba
„ „ „ Pomoć, načelnika štaba
Upućen prijepis Obavještajnom odjeljenju
„ „ Komandi kr. karabinjera

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI 23. VELJAČE

1) SEKTOR »MURGE« :

— Njemačke jedinice stigle su u Konjic.[2] Danas 23. veljače poslije podne garnizon je gađan intenzivnom minobacačkom vatrom. Partizanska komanda pozvala je na predaju garnizon za danas u 18 sati. Odgogoreno je da će garnizon izdržati do posljednjeg čovjeka.[3]

Garnizon Jablanica snažno odolijeva.[4]

— U 16.30 sati avion je uočio jako vatreno protudejstvo od strane našeg garnizona, koji je stalno pod jakom minobacačkom vatrom.

— Kolona istočno od Neretve sastavljena od V.A.C. i 111/56. p. p. savladavši jak otpor, stigla je poslije podne danas 23. veljače do kote

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 23/2—1, k. 342.
[2] Vidi dok. br. 425.
[3] O borbama za Konjic vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. hr. 150, 173 i 278.
* Jablanica je već bila oslobođena. Vidi dok. br. 361.

383 (Mostar QH-BL), Jasenjani (Konjic PN-BN)- Obodine (QH-BN). Jedinice V.A.C. stigle su na padine Prenj planine (PN-QH-BS-BQ).

— Kolona zapadno od Neretve započela je pokret.

— Protivnički gubici provjereni za posljednja tri dana: 175 mrtvih, 6 mitraljeza i 40 pušaka zaplijenjeno.

— U rudokopnoj zoni nema ništa važno da se zabilježi.

— Navečer 24. veljače bit će završen nadolazak Crnogoraca.[5]

2) SEKTOR »MESSINA«:

— Jučer 22. o. m. oko 19 sati partizani[6] su napali lijevo krilo hrvatskog rasporeda.[7] Nakon žestoke borbe Hrvati su se povukli na pozadnji položaj Trstike (Mostar IH-AT), Kordići (KI-AV), Jakšenica (KI-AV), kota 236 (IL-AV), Brdo (KI-LI), Grad (LI-AV). Hrvati su imah 15 mrtvih i 23 ranjena. Protivnički gubici su veliki, ali nisu provjereni.

— Noću uoči 23. o. m. partizanske jedinice izvršile su pokušaj da napadnu na blokadno mjesto sjeverno od naselja Gradac (Mostar IH-AI). Naše protudejstvo natjeralo je protivnika u bjekstvo.

— Dana 22. veljače ustaški odredi u izviđanju zone Kočerin (MK--BD) sukobili su se sa jakom grupom partizana.[8] Protivnički gubici: utvrđeno 20 mrtvih i zadržan je jedan partizan radi preslušavanja. Ustaški gubici: 1 mrtav i 7 ranjenih.

— Na Pelješcu čišćenje Putnikovića (o. Mljet NH-GQ).

3) SEKTOR »MURGE« i »KOTOR«:

Normalna aktivnost.

4) ZRAČNA AKTIVNOST:

Vrlo intenzivna.

— Izviđanja s jedne i s druge strane doline Neretve, u dolini Rame i u rudokopnoj zoni.

— Intenzivno bombardiranje oko Jablanice, gdje su uočeni protivnički položaji.

— Bombardirani su položaji i topovska mjesta partizanske artiljerije koja dejstvuje na Konjic.

— Bombardirani su i gađani malim bombama partizanski položaji istočno od Neretve i sjeverno od Jasenjana.

— U 14 sati 15 njemačkih aviona dolazeći sa sjevera nadlijetalo je Mostar, nakon čega su promijenili pravac, dok se jedan izviđač spustio na aerodrom.

Vedro.

General *Negri*

[5] Odnosi se na Zetski leteći četnički odred (tri bataljona) 1 Nikšićku četničku brigadu. Vidi dok. br. 496.

[6] O borbama Devete dalmatinske NOU divizije protiv ustaško-domobranskih snaga na ovom području vidi dok. br. 366.

[7] Misli se na ustaško-domobranske Jedinice

[8] Na sektoru Kočerina nalazile su se jedinice Treće dalmatinske brigade Devete dalmatinske NOU divizije.

BROJ 441

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 24. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

Predmet bg
TELEGRAM

Dan i otpreme: 24. II 43-XXI 20.20s.
sat prijema: 25. II 43-XXI 9.20 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3166
Stiglo 25. veljače 1943-XXI_____

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
KOMANDI SUPERSLODE — Operativno odjeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE

Br. 2775/op.

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI DANA 24. VELJAČE

1) SEKTOR »MURGE«:

U kasno poslije podne avijacija nije uočila naročitu aktivnost kod Konjica i u blizini.

Po vijestima koje su stigle preko Jevđevića[2] partizani su teško poraženi nakon 16 satne borbe od formacija M.V.A.C. i naših snaga garnizona Konjic—G. Bjela (Konjic RH-BU) ostalo je čvrsto u rukama V.A.C.

Partizanski gubici 230 mrtvih. Ograđujemo se od točnih podataka.

Danas 24. veljače u 17 sati avion izviđač uočio je nad Jablanicom naizmeničnu minobacačku i artiljerijsku vatru između garnizona i partizana koji su napadali.[4] S jedne i s druge strane Neretve vrše se prethodna popunjavanja od lokalnog značaja.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 24/2—2, k. 342.

[2] Dobrosav Jevđević

[3] Ovaj podatak nije točan. Napad na Konjic vršile su počev od 22/23. do 27. veljače Peta crnogorska i Deseta hercegovačka brigada Treće NOU divizije i Četvrta proleterska brigada Druge proleterske divizije, a povremeno i dijelovi Treće sandžačke NOU brigade Prve proleterske divizije. O napadu na Konjic vidi Zbornik VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 150, 173 i 278.

[4] Jablanica je oslobođena 22. veljače 1943. Vidi dok. br. 361.

2) SEKTOR »MESSINA«:

Jučer 23. o. m. u popodnevnim satima i noću uoči 24. o. m. ustaški odredi na lijevoj strani rasporeda, pod partizanskim pritiskom, povukli su se na Humac k. 468 (Mostar KI-AT), Zelenikovac k. 600 (KI-AT), (LI-AR).

Jedinica V.A.C. povukla se na položaje Vojnići (KI-AR), Šipovača k. 236 (LI-AV).[5]

Jutros su snage od oko 700 partizana napale domobranske položaje između zone Dužice (KI-LI-AX) i Gradina (LI-AV). Nakon početnog povlačenja hrvatski odredi ponovo su zauzeli sve položaje uspostavivši situaciju, a poslije podne progonili su partizane prema zoni Kočerin (MK--BD), Galići (NH-BD).[6]

3) SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Normalna aktivnost.

4) ZRAČNA AKTIVNOST:

Tokom cijelog dana avijacija je neumorno tukla ciljeve oko garnizona Jablanice i one koje joj je obilježio garnizon Konjic.

Izvršeno je bombardiranje i gađanje malim bombama na partizanske položaje između Kupa k. 1254 (Prozor PN-BN) i Gomile k. 869 (PL--BN) na lijevoj obali Neretve.

Gađani su malim bombama i mitraljirani partizanski položaji nasuprot onima koje drže hrvatski odredi u predjelu Ružići (Mostar I-AX).

Izvršena su mnogobrojna oružana izviđanja u rudokopnoj zoni doline Neretve i doline Rama.

Temperatura u porastu.

Vedro. General *Negri*

[5] i[6] Napade su vršile jedinice Devete dalmatinske divizije. Vidi dok. br. 366.

BROJ 442

DNEVNI IZVJEŠTAJ TALIJANSKOG OFICIRA ZA VEZU PRI KOMANDI NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 24. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSANSKOJ KRAJINI I DOLINI NERETVE[1]

Predmet G. e.
TELEGRAM Primljeno: 26. II 1943. 0.45sati

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3256
Stiglo 26. veljače 1943/XXI

OD GRUPE BOBBIO
KOMANDI SUPERSLODA — Operativno
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI V ARMIJSKOG KORPUSA (posredstvom Italmisije)
i na znanje:
ITALMISIJI U ZAGREBU
Br. 185/A/3 prot.

VIJESTI U 19 SATI DNE 24. VELJAČE 1943/XXI
WEISS: SS DIVIZIJA:

Započela je napredovanje s taktičkom grupom iz zone Medeno polje (Bihać TI-FN) prema jugu i u pravcu Drvara. Izgleda da je neprijatelj ponovo okupirao uzvisine na zapadu i između Kulen-Vakufa i Bihaća. Neprijateljski gubici: 1 partizanski kapetan mrtav, 3 ranjena.

369. DIVIZIJA:

Izviđačka grupa zauzela je Mračaj (Jajce ZP-EU) i odbila neprijatelja sa uzvisina k. 992 (Jajce ZR-EV) i k. 970 (Jajce ZP-ZO), 38 mrtvih neprijatelja. Neprijatelj u jačini 5—6000 ljudi drži k. 1071 (ZN-EQ) i Tovarnicu (ZP-EQ).

III planinska brigada doprla je u Mrkonjićgrad. 969. puk u Dragočaj (Jajce ZI-FG).

370. puk: u zoni Ključ—Ramići. Prema obavještenjima od strane stanovništva, oko 2000 partizana se navodno premjestilo iz Mračaja prema jugu.

717. DIVIZIJA:

737. puk nakon što se sakupio u zoni Jajce, otpočeo je premještaj u D. Vakuf (prekid pruge uslijed sabotaže kod Babinog Sela /Travnik IK-GV/ već je popravljen).

349. puk nalazi se u zoni Mrkonjićgrad i jugoistočno. Sjedište Komande divizije u Jajcu.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 4, k. 98.

ZRAČNO ORUŽJE:

Nije bilo upotrijebljeno za operaciju Weiss II/A.

Razno: Prema obavještenju, operativnim jedinicama sadejstvovat će od 25. ov. mj. ujutro i trupe talijanskog XVIII armijskog korpusa.

OPERACIJA »MOSTAR«: Grupa »Vogel«:

Odbila je ponovne neprijateljske napade na bok sa zapada i istoka G. Vakufa.[2]

Izviđanja potvrđuju vijesti od strane stanovništva o premještanju neprijateljskih snaga iz zone jugozapadno od G. Vakufa prema zoni Podovi (Prozor MH-DE). Neprijateljski položaj na frontu je nepromijenjen. 2 neprijateljske baterije na 6—7 km južno od G. Vakufa onemogućene su akcijom štuka.

GRUPA »ANNACKER«:

Desno krilo odbilo je neprijatelja iz Voznika (Konjic RK-CK) prema zapadu. Napad sa tenkovima u pravcu Konjica bio je zaustavljen južno od Dragočaja (Konjic RM-CF) radi prekida na cestama koje su bile pod žestokom neprijateljskom vatrom. Jedinice raspoređene u Konjicu bile su napadnute artiljerijskom vatrom u sumrak.

Stalni neprijateljski napadi, dijelom sa zaplijenjenim talijanskim tenkovima, bili su odbijeni.

Pojačanja poslata u Konjic nalaze se, u zoni prekida južno od Dragočaja, u teškim borbama sa neprijateljskim jedinicama u jačini jednog bataljona, raspoređenim na uzvisinama s obje strane ceste.

Pretrpljeni gubici: 1 mrtav Nijemac, 2 ranjena, Hrvati: 2 mrtva, 1 ranjen.

Gubici kod Konjica još nepoznati.

Neprijateljski gubici: 72 mrtva, ustanovljeno mnogo tragova krvi, 8 zarobljenih, među kojima i jedna naoružana žena.

Plijen: 1 talijanski tenk povraćen Talijanima, 1 mitraljez.

Major *Bobbio*

8 kopija

1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku načelnika štaba
2 Operativnom odjeljenju
1 Obavještajnom odjeljenju
1 Odjeljenju za transmisije

[2] Sa linije Vrteljka—s. Zdrimci (jugoistočno od Gornjeg Vakufa) vršile su napad na grupu »Vogl-« jedinice Treće krajiške brigade Prve proleterske divizije, a južno i zapadno od Gornjeg Vakufa napadale su jedinice Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije i jedinice Sedme i Osme banijske brigade Sedme NOU divizije. Vidi raspored ovih jedinica u Zborniku VII, tom IV, knj. 10, dok. br. 145 i 155.

BROJ 443

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 25. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI[1]

Predmet.
PRIJEPIS TELEGRAMA

Dan i sat — otpreme: 25. II 43; 21.05 s.
prijema: 26. II 43; 4.00 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
«■SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3232
Stiglo 26. veljače 1943/XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Taktička komanda
KOMANDI SUPERSLODE
i na znanje:
KOMANDI DIVIZIJE »MESSINA«, »MARCHE«, »MURGE«, »EMILIA«
KOMANDI AERO-GRUPE MOSTAR (Na ruke)
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
Br. 2820/op.

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI DANA 25. VELJAČE 1943-XXI

Prvo

SEKTOR »MURGE«:

U Konjicu nije primijećena naročita aktivnost.

Nikakvih vijesti iz Jablanice. Posada nije odgovorila na ponovljene signalizacije date iz aviona.

Pokreti naših jedinica i akcije lokalnog karaktera na lijevoj obali Neretve naišli su na jako protudejstvo sa protivničke strane.[2]

Zapadno od Neretve naša kolona[3] u pokretu da bi stigla do povoljnih položaja, nije dosada stupila u dodir.

Drugo

SEKTOR »MESSINA«:

Noću uoči 25. veljače partizanske snage napale su centar rasporeda hrvatskih trupa, koji je nakon malog povlačenja izvršio protunapad zauzevši u toku jutra 25. veljače, liniju Gradina—Živine[4]—Stanine (Mostar LI-AV), Nezdravica (KI-AV), Perića Mah (Kl-AT).[5]

[1] Koplja originala (tipkanog na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 25/2, k. 342.
[2] Odnosi se na jedinice Druge proleterske brigade Druge proleterske divizije.
[3] Kolona B. Njen sastav vidi u dok. br. 445.
[4] Zidine
[5] Na pomenutoj prostoriji borbe su vodile jedinice Treće dalmatinske brigade Devete NOU divizije. Vidi dok. br. 366.
[6] Zelenikovac (k. 600).

Lijevo krilo drži položaje Zelenika Vas[6] (Mostar KI-AT), Humac (Kl-AT), kotu 369 (KI-AT).[7]

Ništa nije izmijenjeno na desnom krilu.

Gubici dana 23. i 24. o. m.: protivnički, utvrđeno 54mrtva, hrvatski, 7 mrtvih, od kojih 7 oficira i 24 ranjena.

SEKTOR »MARCHE« :

Normalna aktivnost.

Treće

SEKTOR »KOTOR«:

U pretraživanju zone Višnjevo (Kotor VQ-EH) zarobljena je jedna sumnjiva osoba i zaplijenjena 1 lovačka puška i telefonski materijal.

Četvrto

ZRAČNA AKTIVNOST:

Vrlo intenzivna. Izviđanja u zoni Konjic i Jablanica. Protuavionsko dejstvo u zoni Konjic pogodilo je naš avion i ranilo našeg izviđača.

Oružano izviđanje u zoni Grude (Mostar KI-BD).

Vedro.

General *Negri.*

Nj. Eksel. Komandantu
Dato na uvid Nač. štaba
„ „ „ Pom. načelnikaštaba
Upućen prijepis Obavještajnom odjeljenju
„ „ K. karabinjerima

[7] Na lijevo krilo ustaško-domobranskih jedinica napade su vršile jedinice Četvrte dalmatinske NOU brigade.

BROJ 444

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 26. VELJAČE 1943. O POČETKU IZVOĐENJA OPERACIJA TALIJANSKO-CETNICKIH KOLONA PROTIV JEDINICA NOV U PRAVCU DREŽNICE[1]

ŠIFRIRANI TELEGRAM
OD TAKTIČKE KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODA

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3350
Stiglo 27. veljače 1943-XXI

Br. 2841/op. 26. veljače 1943.

Nastavak današnjeg telegrama 2840/op.

Centralni sektor.

Jutros je poduzet pokret dviju kolona s obje strane Neretve sa naročitom težnjom da se zapadna kolona izjednači sa istočnom.[2]

Sutra ujutro, 27. veljače, poslije pripreme artiljerije i avijacije razvit će se uporedna akcija velikog zahvata, da bi se u prvoj fazi eliminirale partizanske formacije u zoni Drežnica.[3]

Komandant operacije General Gherzi iz divizije »Murge«.

Kolona istočno od Neretve, sastavljena od 2500 protivkomunističkih dobrovoljaca[4] i 111/56 sa minobacačima i artiljerijom, nastupat će pod komandom potpukovnika Console iz Glavne komande V.A.C., duž puta Jasenjani—Gornje Selo—Gomila—Popratine, sa ciljem da se tuku partizani i da se zamašnim pokretom natjeraju sa visine na Neretvu.[5]

Kolona zapadno od Neretve, sastavljena od 1500 Crnogoraca[6] od V.A.C., od 11/55. od jednog bataljona crnih košulja[7] i artiljerije, pod komandom pukovnika Scottia, nastupat će putem Sirge—Vrdi, imajući za cilj da tuče partizane zapažene u zoni Vrdi i da ih spriječi da pobjegnu na sjever i dolinom Drežanke.[8]

Sutra, 27. veljače, pokret ovih dviju kolona će se po svoj prilici spojiti u jednu završnu akciju između Drežnice i Neretve.[9]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 7/3, k. 99.

[2] Odnosi se na kolone A i B. Njihov sastav i pravac nastupanja vidi u ovom dokumentu.

[3] Na sektoru Drežnice nalazile su se jedinice Druge proleterske i Druge dalmatinske NOU brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 445 i 447.

[4] i[6] Odnosi se na četnike iz Crne Gore : Zetski leteći odred ; Nikšićka brigada ; jedinice Limsko-sandžačkih četničkih odreda pod komandom Pavla Đurišića; Kolašinska, Andrijevička, Beranska i Bjelopoljska četnička brigada pod komandom majora Andrije Vesković a i jedinice pod komandom pukovnika Baje Stanišića.Detaljnije o rasporedu i dejstvu ovih jedinica vidi dok. br. 496.

[*] Ova istočna kolona naziva se u talijanskim dokumentima i »Kolona A«.

[7] 49. bataljon crnih košulja.

[8] Ova zapadna kolona naziva se i »Kolona B-«.

[9] Iza ove rečenice general Robotti, stavljajući svoj paraf, dopisao je 27. veljače rukom, slijedeće: »Izgleda da se nije spojio zbog jakog otpora na koji je naišao. Na svaki način.. Daljih nekoliko riječi napisano je nečitko, te nisu prevedene.

Naređenja za operacije druge faze bit će utvrđena u odnosu na rezultate gore pomenutih akcija.

Uglavnom treba predvidjeti daljnji pokret ka sjeveru u pravcu Jablanice, koji treba da izvrši kolona istočno od Neretve, u sadejstvu sa nacionalnim savezničkim i formacijama V.A.C. iz Konjica, dok bi trupe zapadno od Neretve, s obzirom i na karakter terena između Drežnice i Jablanice i zapadno od rijeke, ostale privremeno kao prepreka doline Drežanke da bi se izbjeglo ofenzivno vraćanje sa zapada.

Ako partizani budu težili da pobjegnu ka istoku, preko planinske zone, formacije V.A.C. će biti povućene iz Konjic—Bijela iz glavnine koja operiše s lijeve strane Neretve.

27. veljače 1943-XXI 27. II M.[10]

dešifrirao: por. *Biassi — Sardos Albertini*

List 3 od br. 2841 op. od 26/2/43
od Taktičke kom. VI korpusa

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3350
Primljeno 27. veljače 1943.

Ako partizani budu težili da pobjegnu ka istoku, preko planinske zone, formacije V.A.C. će biti povučene iz Konjic—Bijela i iz glavnine koja operira s lijeve strane Neretve da bi preprečila ono malo prohodnih pristupa.

Za zaštitu lijevog boka Mostara i kolone koja operira zapadno od Neretve raspoređen je jedan bataljon na prevoju Zavnika[11] (PL-AX) i jedan bataljon na padinu Poredno brdo (Mostar PJ—BF).

Osim toga, obrazovao sam jednu pokretnu grupu sastavljenu od pješadijskog bataljona i jednog bataljona Crnogoraca, sa kojom ću intervenirati gdje to bude potrebno na sektoru Sutura između »Murge« i divizije »Messina« ili protiv ugrožavanja lijevog boka Mostara.[12]

Južni sektor

Hrvatske formacije su dobro zadržale a zatim odbile pritisak partizana između Dužica (AX-NH) i Dragičina (MH-AX).[13]

Druge formacije manjeg značaja istakle se u Kaprine[14] (KI-AX), Lučine (KI-OV).

[10] Datum i svoj paraf (M) dopisao je rukom general Robotti.

[11] Žavnica

[12] Na ovaj tekst general Mario Robotti dopisao je olovkom slijedeću primjedbu: »U redu. Ali ja se mnogo plašim ovog partizanskog ugrožavanja, jer imam dojam da će ustanici, videći naš jak otpor i naš protivnapad u dolini Neretve kao i bliski dolazak Nijemaca i Hrvata od Prozora i Konjica, pokušati ovaj udar na lijevi bok mostarskog rasporeda, dajući pojačanje bandama koje se već bore protiv divizije »Messina«. Izvjestite odmah Negria prikazujući mu težinu ove opasnosti i potrebu da je odbije po svaku cijenu. Neka mi dostavi izvod odluka koje donose 28. ü. M«.

Na ovu Robottijevu primjedbu data je crvenom olovkom, sa nečitkim potpisom, slijedeća opaska: »Dat je bolji pregled situacije (telegram sa novostima od 28. veljače u 8 sati). Nije više načinjen izvještaj o kome se govori u aktu od Ekselencije. 28. II 1943-XXI«.

[13] Napade su vršili dijelovi Devete dalmatinske NOU divizije.

[14] Na karti 1:100.000 ovo mjesto ne postoji.

Uopće imam dojam da na ovom sektoru partizani teže da izvrše ograničene napade sa ciljem da zaposle lokalne obrane, a ne idu za uspjesima u dubinu.

Kod divizije »Messina« u toku je dopuna pokretne grupe u zoni Capi j ina—Tasovčići.

Da bi se postigla potrebna jačina te grupe u toku je preuređenje defenzivne grupacije koja predviđa ekonomičniji raspored i dosljedno tome oduzimanje nekih odjeljenja. General *Negri*

27. veljače 1943/XXI
dešifrirao: major *Manjreda* — kap. *Paladino* — poručnik *Biassi*
— poručnik *Sardos Albertini*

BROJ 445

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 27. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE I O PRETRPLJENIM GUBICIMA U BORBAMA ZA KONJIC[1]

Predmet
TELEGRAM

Dan i sat — otpreme: 28. II 43. — 4.45 s.
prijema: 27. II 43. — 21.20 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3358
Stiglo 28. veljače 1943/XXI

OD TAKTIČKE KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODA — Operativno odjeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE

Br. 2870/ op. protokola

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI 27. VELJAČE

SEKTOR »MURGE«:

1) Situacija garnizona Konjic znatno se poboljšala također uslijed akcije kolona V.A.C.[2] koje dejstvuju zapadno od Konjica duž lijeve obale

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 27/2—1, k. 342.
[2] Četnika

Neretve, i koje su nakon teške borbe uspjele da odbace partizane i da zauzmu uvečer, 26. veljače Orahovicu (Konjic QO-CD-BZ) i Celebić (QM-CD).[3]

Danas poslije podne, 27. veljače, te su kolone mitraljirane greškom njemačkih aviona. Garnizon Konjic imao je ukupno sljedeće gubitke zajedno s onima saopćenim jučer: naši: 1 oficir i 8 vojnika mrtvi, jedan oficir i 35 vojnika ranjeni i sedam vojnika nestalo. Gubici saveznika: 44 mrtva i 143 ranjena. Nepoznati su gubici V.A.C. Veliki, ali neutvrđeni, partizanski.

2) **U sektoru Drežnica** kolona istočno od Neretve[4] naišla je na jak otpor partizana raspoređenih na padinama i zapadno od uvale Bijela——Stanovi (Prozor PN-QN-BQ-BN).[5]

Poslije podne dostignuti su slijedeći položaji: Borovac (QH-BQ), Grabovčići (QH-BN) sjeverno od Jasenjana (PN-BN). Nastavlja se pokret ometan protivničkom vatrom. U toku je manevar da se opkoli s gornje strane protivnički raspored.

Kolona zapadno od Neretve,[6] nakon žestokih borbi[7] koje su prouzrokovale velike gubitke crnogorskim formacijama,[8] dostigla je ove položaje: Pod Kabulijom[9] (Mostar ON-PI-BH), kota 1055 (PI-BH), Pećine (PL-BL), Sedlo (PN-BH), Brlog (QH-BH).

Druga je akcija još u toku i povoljno se razvija u popodnevnim satima.

3) U rudokopnom sektoru ponovio se pritisak koji je zasad vršen na hrvatske formacije zapadno od Dužice (Mostar NH-AX).[10]

SEKTOR »MESSINA«:

Dana 26. veljače u noći uoči 27. sukobi patrola na frontu hrvatskog rasporeda.

Otok Korčula. 25. veljače naša jedinica zarobila je u Zrnovu (Korčula XI-GN) 2 naoružana partizana koji su potom strijeljani i zaplijenila je tri puške i razni materijal, među kojim predmete koji su prije pripadah semaforskoj stanici (vidi izvještaj 7. siječnja prošl. mjes.).

SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Normalna aktivnost.

ZRAČNA AKTIVNOST:

Vrlo intenzivna u toku dana. Ponovljene su akcije bombardiranja, obasipanja malim bombama i mitraljiranja kao pomoć našim dejstvujućim kolonama istočno i zapadno od Neretve.

Oružano izviđanje u dolini Drežanke i u zoni Konjic, gdje su zapažene mnoge kuće u plamenu i primijećena kolona V.A.C. u maršu prema zapadu.

[3] Borbe su vođene sa jedinicama Treće NOU divizije.
[4] Vidi sastav ove kolone (A) u dok. br. 444.
[5] Odnosi se na jedinice Druge proleterske brigade Druge proleterske divizije.
[8] Sastav kolone zapadno od Neretve (kolona B) vidi u dok. br. 444.
[7] Kolonu B napadale su jedinice Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije.
* Četnicima
* Cabulja
[10] Napade su vršile jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.

Protuavionsko dejstvo pogodilo je naš avion ubivši potporučnika izviđača Arriga Arsegnu.

Vedro.

General *Negri*

7 kopija:

1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku načelnika štaba
2 Operativnom odjeljenju
1 Obavještajnom odjeljenju
1 Komandi kr. karabinjera

BROJ 446

DNEVNI IZVJEŠTAJ TALIJANSKOG OFICIRA ZA VEZU PRI KOMANDI NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 28. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSANSKOJ KRAJINI I U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM

Dan i sat — Predano: 2. III 1943. u 01,00 s. XXI
Primljeno: 2. III 1943. u 04.45 s. XXI

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3487
Stiglo 2. III 1943/XXI

OD GRUPE BOBBIO
KOMANDI SUPERSLODA — Operativno
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
i na znanje:
TALIJANSKOJ MISIJI U ZAGREBU
Broj prot. 213/A/3

NOVOSTI U 21.00 SAT 28. VELJAČE 1943-XXI

SS-DIVIZIJA:

Zapadna grupa nastavlja napredovanje u pravcu juga i jugoistoka, dočim se neprijatelj povlači. Mostobran kod Drvara bio je pojačan.

Istočna grupa stigla je na liniju: Topla Kosa (Drvar UM-EZ) — Lipoglav k. 973 (Drvar QO-FG), k. 1245 (Drvar UR-FG) svladavši neprijateljski otpor.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 4, k. 98.

Druga kolona je doprla do Kosice k. 1251 (Drvar VM-EQ).

Prema obavještenjima od strane stanovništva 2000 partizana prebacilo se cestom Ribnik—Glamoč.

369. DIVIZIJA:

Desno krilo je očistilo zonu u pravcu Ravan (Drvar VO-EK) — Palalići (Drvar VS-EH) spojivši se sa centrom i lijevim krilom na rubu šume u cilju da iza toga prodru u pravcu juga. Neprijatelj se povlači na čitavom frontu, dajući stalan otpor. Naneseni gubici: 29 mrtvih, 50 ranjenih.

717. DIVIZIJA:

Desno krilo sa II bataljonom 737. puka je u 20.00 sati doprlo do linije Karaulica (Prozor NK-CS) — Grudica (Prozor NK-CS). Kod Grudice se nastavljaju borbe. Grupa »Vogel« zauzela je i zadržala: k. 1044 (Prozor NM-CU), Mračaj (Prozor NM-CU), k. 957 (Prozor NM-CU), k. 1052 (Prozor OI-CS), k. 1072 (Prozor OL-CU).[2]

Neprijatelj se sa neodređenim snagama uvukao bočno na k. 1044 (Prozor NK-NM-CU) u pravcu sjevera doprijevši sa nekim formacijama u Uzričje (Prozor NM-CU). Pripremljeni su odredi da unište infiltraciju.

Pretrpljeni gubici: 1 mrtav, 24 ranjena. Nanijeti: 80 prebrojenih mrtvih, 1 zarobljenik, mnogobrojni ranjeni, zaplijenjen 1 p. mitraljez, 4 puške i municija.

718. DIVIZIJA:

Kolona koja je napredovala zapadno od ceste, svladavši žilav otpor, doprla je do linije Vozić[3] — (Konjic RK-CK) Biroka Hose[4] (Konjic RK--CK) — sjeverna granica Podorašca (Konjic RK-CF-CD).[5]

Kolona koja je napredovala istočno od ceste odbila je neprijatelja u kratkim borbama prema zapadu i stigla u Konjic.[0]

Uništeni prolaz blizu Podorašca provizorno je popravljen.

Pretrpljeni gubici: 1 mrtav, 3 ranjena, 7 mrtvih neprijatelja.

Zaplijenjeno: 1 p. t. top, 2 p. mitraljeza, 5 pušaka.

Major *Bobbio*

Prijepis: Ekselenciji
Dato na uvid: načelniku štaba
„ „ „ pomoćniku načelnika štaba
Poslat prijepis: Operativnom odjeljenju
— „ — Obavještajnom odjeljenju
— „ — Kr. karabinjerima

[2] Na pravcima nastupanja 717. divizije i Grupe »Vogl« držale su položaje jedinice Sedme NOU divizije, Treća krajiška i Prva dalmatinska brigada.
[3] Voznik
[4] Biokova kosa
[5] Ova kolona vodila je borbe sa jedinicama Prve proleterske brigade Prve proleterske divizije.
[6] Odnosi se na dijelove Treće sandžačke brigade Prve proleterske divizije.

BROJ 447

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. VELJAČE 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

Predmet rzb
TELEGRAM

Dan i otpreme: .....
sat prijema: 1. III 43. u 3.30 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3418
Stiglo 1. ožujka 1943-XXI

OD TAKTIČKE KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODA
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE
Br. 2915/op.

IZVJEŠTAJ U 18.00 SATI 28. VELJAČE

SEKTOR »MURGE«:

1) Kolone V.A.C.[2] o kojima je javljeno jučerašnjim izvještajem da su kod Grahovice[3] (Konjic QO-CD-BZ) i kod Celebića (QM-CD), nastavile su pokret prema zapadu u pravcu Ostrošca (QK-CD). Druga kolona V.A.C. zauzevši Gradinu (RH-BZ) uputila je jedinice prema sjeveru deblokiravši cestu od Podorašca (RK-CF-CD).

2) **Sektor Drežnica.** Kolona koja dejstvuje istočno od Neretve svladala je znatan otpor, kasno poslije podne zauzela je desnim krilom Klb. Polje (Prozor PN-BQ) isturivši dijelove prema jugu/*

Gubici se imaju provjeriti.

Kolona zapadno od Neretve.[5] Protunapad partizana jačim snagama prisilio je Crnogorce[6] da se povuku sa položaja zauzetih jučer, 27. o. m. (vidi jučerašnji bilten), koje su kasnije bile ponovo zauzete od Cr. koš. nakon teže borbe.[7]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 28/2—1, k. 342.
[2] Četnici
[3] Orahovica
[4] Sastav ove talij ansko-četničke kolone vidi u dok. br. 444.
[5] Sastav i jačinu kolone B vidi u dok. br. 444.
[6] Četnike iz Crne Gore
[7] i[8] Borbe sa talijansko-četničkom kolonom B vodila je Druga dalmatinska brigada Druge proleterske divizije.

A

Danas poslije podne crnogorska kolona napredovala je od Sedla (Mostar PN-BH) prema sjeveru, stalno ometana jakim protivničkim protudejstvom,[8] Naši gubici 3 ranjena, crnogorski 40 mrtvih, V.A.C. 3 mrtva. Veliki su gubici partizana, ali neutvrđeni.

U vojnoj bolnici Zemun kod Beograda sklonjena su 2 oficira i 70 što podoficira što vojnika, koji su ranjeni, a pripadaju diviziji »Murge«. To su vojnici garnizona Bradina, i manjih željezničkih posada koji su evakuirani brigom njemačkih odreda kolone »Annacker«.

SEKTOR »MESSINA«:

Nakon borbi posljednjih dana raspored hrvatskih trupa je slijedeći: od jugozapada ka sjeveroistoku Gomila (Mostar KI-AR), Dole (IH-KI) do k. 598, Perića mah (KI-AT), Bjeli br. — Nezdravica (KI-AV), Stanine—Zidine—Gradića (LI-AV) i zatim ide starom linijom.[9]

SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Normalna aktivnost.

Zračna aktivnost vrlo intenzivna cijelog dana. Ponovljena bombardiranja kao pomoć dejstvujućim kolonama istočno i zapadno od Neretve.

Mnogobrojna oružana izviđanja u zonama sjeverno od pravca pomenutih kolona i u rudokopnoj zoni, gdje je zapaženo jako protuavionsko dejstvo.

Vedro.

General *Negri*

8 kopija:

1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku načelnika štaba
2 Operativnom odjeljenju
1 Obavještajnom odjeljenju
1 Komandi kr. karabinjera
1 Odjeljenju transmisije

[8] Vidi približni sastav i Jačinu ustaško-domobranskih snaga na ovom sektoru u dok. br. 423.

BROJ 448

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 1. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI[1]

TELEGRAM

Dan i otpreme :----------
sat prijema: 2. ožujka 1943.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
-SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3482
Stiglo 2. ožujka 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i MORNARICI DALMACIJE
Br. 2950/0p.

Operativno odjeljenje
poslano prepis Obavješt. odjelj.

Kr. karabinjerima
2. ožujka 1943-XXI

IZVJEŠTAJ OD DANA 1. OŽUJKA U 18 SATI

SEKTOR «-MURGE« :

Operacije protiv velikog broja partizana porazmještenih s obje strane Neretve, prema ulazu u dolinu Drežnice, započete 23. veljače, nalaze se pri završetku nakon naizmjeničnih zgoda i nezgoda, koje su jako angažirale naše trupe i formacije hercegovačkih i crnogorskih dobrovoljaca. Kolona[2] koja operira istočno od Neretve, nakon što je izvela sjajan manevar zaokružavanja duž besputne strane istočno od puta Bijela—Stanovi (Prozor PH-QH-BQ-BN), danas se prvo utvrdila na Klb Polju (PN-BQ), i Stajama (PN-BS) da bi zatim napala na bok partizanskog postrojenja u predjelu Jasenski Gvozd (PN-BQ).[3] U kasnim popodnevnim satima naše formacije su zauzele D. Grabovicu (PL-BQ) i Gornje Selo (PL-BN) i zatvorile u dolini Neretve veliki broj partizana, koji su na povlačenju zapalili sela i osamljene kućice u onom predjelu. U toku je čišćenje protivničkih snaga, koje su zatvorene na uzanom prostoru. Zapadno od Neretve nacionalna odjeljenja i dobrovoljače formacije, pretežno crno-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/3—1, k. 342.
[2] Odnosi se na kolonu A, sastavljenu od 2500 četnika i Treći bataljon 56. talijanskog puka.
[3] Na Jasenskom gvozdu bili su dijelovi Druge dalmatinske NOU brigade Druge proleterske divizije.

gorske,[4] borili su se tri dana bez prestanka protiv znatnih partizanskih snaga snabdjevenih topovima i mnogobrojnim automatskim oružjem, koje su suprotstavile žestok otpor i često prelazile u protivnapade, i prisilile crnogorske formacije da se povuku na svoje polazne baze.[5]

Jutros su s obnovljenom snagom nastavljene ofenzivne akcije. Jedinice i gore spomenute formacije u naletu su prešle položaje: kota 1055 (Mostar PI-BH) i Jastrebinka (PL-PN-EH) skršivši otpore partizana, koje još i sada progone prema dolini Drežanke.

Zrakoplovstvo je neumornim i efikasnim i trajnim akcijama doprinijelo da dođe do sloma protivnika s obje strane Neretve. Nisu još poznati naši i protivnički gubici.

U gornjoj dolini Neretve formacije antikomunističkih dobrovoljaca zauzele su Ostrožac (Konjic QK-CD), a zatim Carski vrh (Prozor CD), zatvorivši prilaze sa sjevera i istoka u dolinu Neretve i zadavši protivniku teške gubitke, koji se cijene, po prilici, na 500 mrtvih. Povoljne operacije koje se završavaju u dolini Neretve i najavljeni dolazak formacije Baćovića[6] u pravcu Imotskog dozvoljavaju da se sa vedrinom posmatra situacija Armijskog korpusa.

SEKTOR »MESSINA«:

U toku dana 28. veljače, lak pritisak ustanika na centar hrvatskog rasporeda prema Cerovu Dolcu (Mostar MH-AV) zadržan.[7]

Jučer, 28. veljače, u popodnevnim satima, ustaške jedinice su zauzele kotu 736 (Jurina gl. CI-IH-AT).

Protivnički gubici pretrpljeni 28. veljače uslijed zračnih akcija bili bi otprilike 100 mrtvih. Službeni hrvatski gubici u toku 1. ožujka: 5 mrtvih i 3 ranjena.

Na Pelješcu zapažena je pojava partizanske grupe od, otprilike, 150 naoružanih u zoni G. Vrzugica[8] (Korčula XT-GZ). Čišćenje je u toku.

SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Obična djelatnost.

ZRAKOPLOVNA DJELATNOST

Veoma intenzivna. U toku čitavog dana zrakoplovstvo je, bombardiranjem, obasipanjem malim bombama i mitraljiranjem, neumorno pomagalo akciju kolona koje operiraju istočno i zapadno od Neretve. Vedro. U nula 2. o. m. predajem komandu Armijskog korpusa Ekselenciji generalu Piazzoniju.

General *Negri*

[4] Zapadno od Neretve dejstvovala je talijansko-četnička kolona B. Vidi dok. br. 444.

[5] Sa talijansko-četničkim kolonama koje su nastupale od pravca Mostara vodile su borbe jedinice Druge proleterske i Druge dalmatinske NOU brigade.

[6] Major Petar Baćović, komandant četnika u Hercegovini, krenuo je 1. ožujka 1943. godine iz Knina, gdje se nalazio od sredine prosinca 1942. godine, za Split a odatle prema Imotskom. Opširnije o tome vidi dok. br. 12, napomenu 4, dok. br. 315 i 319.

[7] Pritisak su vršili dijelovi Devete dalmatinske NOU divizije.

[8] Gornja Vrućica

BROJ 449

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 2. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

Predmet: wt
TELEGRAM

Dan i	otpreme: 2/3/43	20.50
sat	prijema: 3/3/43	2.15

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»• SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3542
Stiglo 3. ožujka 1943-XXI

OD TAKTIČKE KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA — OPERATIVNO ODJELJENJE — DUBROVNIK
KOMANDI PJEŠADIJSKE DIVIZIJE »MESSINA« — »MARCHE« — »MURGE« — »EMILIA«
KOMANDI ZRAKOPLOVSTVA GRUPACIJE MOSTAR

Br. 2986/op.

IZVJEŠTAJ OD DANA 2. OŽUJKA U 18 SATI
AKTIVNOST USTANIKA:

Glavnina partizanskih formacija, koje su potučene u dolini Neretve, pobjegao je i ponovo prešao dolinu Drežanke.[2]

Grupe ustanika zapažene su u zoni Rakitno (Mostar MH-BL).

Zrakoplovstvo je ustanovilo intenzivan pokret naoružanih ljudi, snabdjevenih kolima i teglećom stokom, u zoni Imotski, Posušje i Grude (KI-BD).[3]

SEKTOR »MURGE«:

Antikomunističke dobrovoljačke formacije iz Carskog vrha (Prozor PL-CD) stigle su i zauzele Jablanicu.

Kolona A[4] istočno od Neretve, nakon što je zauzela Grabovicu (Prozor PI-BS), nastavlja sa jednim dijelom svojih snaga prema sjeveru da bi se spojila sa antikomunističkim dobrovoljcima iz Jablanice.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 2/3—1, k. 342.
[2] U ovo vrijeme u dolini Drežanke nalazile su se samo jedinice Druge dalmatinske NOU brigade Druge proleterske divizije.
[3] Na sektoru Imotski, Posušje i Grude nalazile su se jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.
[4] Sastav kolone A vidi u dok. br. 444.

Kolona B[5] zauzela je stanicu i naselje Drežnicu, te proširila svoj nadzor do Perutca (OL-BN), koji je danas poslije podne zauzela nakon što je uklonila ostatke protivničkih otpora.

Poduzimaju se mjere za zatvaranje doline Drežanke i doline Neretve sa glavnim dijelom kolone A.

Kolona B bit će — čim bude moguće — odvojena da bi se stavila pod komandu divizije »Messina« u zoni Široki Brijeg.[6]

Dosad utvrđeni gubici 1. i 2. ožujka:

Kolona »A« antikomunističkih dobrovoljačkih odreda 65 što mrtvih što ranjenih, jedan mitraljez i 3 puškomitraljeza.

Još nije javljeno o gubicima kolone »B«.

U Konjicu poginuli oficir, o kome je javljeno u izvještaju od 26/11, jeste potporučnik Nardone Angelo.

Danas po podne, 2. ožujka, stiglo je u zonu Mostar 1500 Hercegovaca[7] iz D. Glavatičeva (Konjic SX-BN), koji će biti upućeni u mjesto Pasičinu (LI-AL), pod komandu divizije »Messina«.

SEKTOR »MESSINA«:

Jučer popodne, 1. ožujka, pojačani protivnički pritisak[8] potpuno zadržan prema koti 369 Mostar (KI-AT), na lijevom krilu hrvatskog rasporeda.

U toku su akcije za zauzimanje položaja: kota 604[9] M. Kruševica i kota 831 Trstike (IH-AT).

SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Obična djelatnost.

ZRAKOPLOVNA DJELATNOST

Intenzivna mada je bila ometana, naročito ujutro, nepovoljnim atmosferskim prilikama.

Izvršena su oružana izviđanja u dolini Neretve, u dolini Drežanke, u zoni rudnika i u zoni Posušje—Imotski.

Bombardiranja na Pocrta (Mostar LI-BD) Greda (IH-AT) u zoni Ružići (LI-AX) i u gornjem kraju doline Drežanke.

Vedro i jaki udari vjetra na mahove.

General *Piazzoni*

7 prijepisa:

1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
2 za Operativno odjeljenje
1 za Obavještajno odjeljenje
1 za Komandu kr. karabinjera

[5] Sastav kolone B vidi u dok. br. 444.
[6] Vidi dok. br. 450 i 456.
[7] Odnosi se na četnike iz Hercegovine.
[8] Napade su vršile jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.
[9] Na karti 1:100.000 ne postoji k. 604, već 804.

BROJ 450

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. OŽUJKA 1943. O PRIPREMAMA ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE[1]

Predmet :
ŠIFRIRANI TELEGRAM

Dan i otpreme :---------- —
sat prijema: 3. ožujka 1943-XXI

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
«■SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3640
Stiglo 4. III 1943. XXI

OD TAKTIČKE KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI
Br. 3216/op.

1) — Pošto je riješena situacija na sektoru Drežnice, vrši se novo pregrupisavanje snaga, radi izvođenja operacije na sektoru divizije »Messina« u cilju uništenja dalmatinskih brigada[2] koje vrše pritisak na front iste divizije, pomoću obuhvatnog manevra od Širokog Brijega i Pasičine (LI-AL). Za zatvaranje izlaza iz doline Drežanke ostaje 111/56. puk sa formacijama V.A.C.[3] iz kolone »A«, koja je potisnula jedinice prema sjeveru u pravcu Jablanice.

2) — U operacijama divizije »Messina« **sudjelovat će** slijedeće jedinice: od Širokog Brijega kolona Scotti — ranija kolona »B«, koja je operirala zapadno od Neretve, sastavljena od I i 11/55. pješadijskog, 49. bataljona crnih košulja, brdska baterija 75/13 i baterija od 105/15, sa još oko 2000 Crnogoraca; iz zone Pasičina oko 1500 V.A.C. koji su 2. ožujka stigli u Mostar iz Glavatičeva.

Pokreti u cilju prikupljanja trupa i formacija M.V.A.C. moći će biti završeni do 5. ožujka.

3) — Generalu Spicacciju, komandantu divizije »Messina«, povjerio sam komandu nad operacijama koje će vjerojatno otpočeti 6. ožujka.

General *Piazzoni*

4. ožujka 1943-XXI
Dešifrirao: poruč. *Biasi* — poruč. *Sardos* — poruč. *Sirca*
Dato na pregled Načelniku štaba
Dato na pregled Pomoćniku načelnika štaba

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 24/2, k. 101.
[1] Misli se na jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.
[8] Četničkim

BROJ 451

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 3. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM

Dan i otpreme:----------
satprijema: 4. III 1943 u 5 sati

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»• SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3612
Stiglo, 4. ožujka 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Taktičko odjeljenje
ZA KOMANDU SUPERSLODE — Operativno odjeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 3218/Op.

IZVJEŠTAJ OD 3. OŽUJKA U 18 SATI

SEKTOR »MURGE«:

Garnizon u Konjicu izvještava da je njemačka kolona neodređene jačine otpupovala danas 3. ožujka, za Mostar.[2]

Antikomunističke formacije koje operiraju na sjeveru nakon teške borbe zauzele su Ramu (Prozor PL-CF) i završile zauzeće Jablanice, gdje je bilo oslobođeno 100 talijanskih ranjenih vojnika.

Kolona M.V.A.C.[3] bačena jučer, 2. ožujka, u pravcu sjevera, na lijevu obalu Neretve, u cilju gonjenja ustaničkih grupa, izgubila je dodir sa komorama zbog prekida mosta Karaula (PL-BU).

U toku je postrojenje snaga i zatvaranje doline Drežanke i prikupljanje jedinica i formacija kolone (B), koje su određene za diviziju »Messina«.[4]

Ukupni gubici od 23. veljače do danas, 3. ožujka: Talijana: jedan mrtav i 12 ranjenih;

M.V.A.C.: 153 mrtva i 60 ranjenih;

Crnogoraca:[5] 43 mrtva i 30 ranjenih.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 3/3, k. 342.

[2] Jedinice 718. njemačke divizije pokušale su 2. ožujka da se probiju iz Konjica u pravcu Mostara, ali su kod Pokojišta (na 6 km sjeverozapadno od Konjica) naišle na snažan otpor jedinica Pete crnogorske NOU brigade. Ova divizija uspjela je da u toku 7. ožujka dostigne na liniju Barmiš, Kralupi, Mravinjak (6 km sjeverozapadno od Konjica). Vidi dok. br. 427.

[3] Odnosi se na kolonu A. Njen sastav vidi u dok. br. 444.

[4] Vidi dok. br. 450 i 456.

[5] Crnogorski četnici. Vidi dok. br. 496.

Gubici milicije utvrđeni na bojnom polju: 643 mrtva, od kojih je preko 500 nanijela kolona Đurišićevih četnika o kojima je javljeno u biltenu od prvog marta.

Zaplijenjeno 10 puškomitraljeza i 40 pušaka.

SEKTOR »MESSINA«:

Jučer po podne, 2. ožujka, ustaške jedinice su zauzele kotu 804 M. Kruševica i kotu 831 Trstike (Mostar IH-QT).

Na poluotoku Pelješac u toku je čišćenje zone G. Vrućica (Korčula XT-OZ).

Sukob u zoni Privalj (NH-BD). Jedna formacija od tri bombardera iznenadno je napala skupinu od po prilici 200 partizana na položaju Glavica (MK-BD), na koje je sasula čitav teret bombi i zatim ih mitraljirala nanijevši im teške gubitke.[6]

SEKTOR »MARCHE« i »KOTOR«:

Obična djelatnost.

ZRAKOPLOVNA AKTIVNOST:

Intenzivna i neprekidna tokom čitavog dana.

Oružana izviđanja u dolini Neretve, dolini Drežanke, dolini Rame, u zonama Prozor, Tomislavgrad,[7] rudnici Zagvozd.

Izvršena su mnogobrojna bombardiranja, obasipanja malim bombama i mitraljiranja.

Tri snabdijevanja zračnim putom u Jablanici i jedno u Konjicu.

Nebo je vedro.

General *Piazzoni* 18000303

8 kopija:

1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
2 za Operativno odjeljenje
1 za Obavještajno odjeljenje
1 za Odjeljenje telegrafskog saobraćaja
1 za Komandu kr. karabinjera

Položaje na Privalj u i Glavici držale su vjerojatno Jedinice Treće dalmatinske igade Devete NOU divizije.

[7] Duvno

BROJ 452

DNEVNI IZVJEŠTAJ TALIJANSKOG OFICIRA ZA VEZU PRI KOMANDI NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 3. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSANSKOJ KRAJINI, KOD GORNJEG VAKUFA I PROZORA I U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM

Dan i prijema: 5. III 1943.
satotpreme: 4. III 1943. u 22.20 sati

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3688
Stiglo 5. ožujka 1943-XXI

OD GRUPE BOBBIO
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELENJE
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i na znanje:
TALIJANSKOJ MISIJI U ZAGREBU

Br. 243/A/3.

VIJESTI U 21 SAT DNE 3. OŽUJKA 1943.

SS DIVIZIJA: Zapadna grupa, odbijajući jake neprijateljske formacije u pravcu Livna, doprla je u 16 sati u Bos. Grahovo (Drvar TP-AP) i u 20 sati sa glavninom na hniju: Bos. Grahovo—V. Tičevo (Drvar UM-DV) i uzvisine Knin i Kuk (Drvar UO-DX). Istočna grupa doprla je u zonu M. Kik (Drvar US-DV), V. Kik (Drvar US-DV), Rore (Drvar VH-VK-DV) odbivši Četvrtu komunističku brigadu prema Šator planini (Drvar US-VH-DT-DR) nakon teških borbi.

369. DIVIZIJA: Izviđačka grupa okupirala je Livno, ne naišavši na neprijateljski otpor.

Prema obavještenjima od strane stanovništva, neprijatelj se navodno premjestio u zonu Tomislavgrad[2] (Livno XP-CF) sa 2000 ljudi,[3] moral vrlo poljuljan.

Roem[4] Sedma komunistička brigada navodno se povlači na Kupres (Livno XR-XT-DE). Roem Deveta brigada u zoni Babići (Jajce XP-DT) — Vagan (Jajce XN-DR).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5, k. 98.
[2] Duvno
[3] Vjerojatno se odnosi na izbjeglice i ranjenike koji su se povlačili u pravcu Prozora.
* Redakcija nije uspjela da objasni značenje ove riječi.

Glavnina divizije doprla je desnim krilom u Glamoč (Jajce VU-DL), a centrom i lijevim krilom u V. Slovinj (Jajce ZN-ZP-DH), Đukića koš (Jajce ZR-DH), Hajdukovu glavu k. 1354 (Jajce ZT-DL).

Nanijeti gubici: 9 mrtvih, 27 ranjenih. Oslobođeno 100 domobrana i 120 talaca.

Plijen: 18 pušaka, 1 mitraljez, 24 artiljerijske i pješadijske cijevi.

717. DIVIZIJA: jake neprijateljske formacije, sa artiljerijom i p.a. artiljerijom, nalaze se pred jugozapadnim i istočnim frontom divizije.[5]

Zapažene su nove neprijateljske grupe u zoni Oglavak 1517 (Prozor MK-CU) sa teškim oružjem.[6]

U toku čitavog dana žilave borbe.

Pretrpljeni gubici dne 2. o. m. 51 mrtav, 83 ranjena, 21 nestao, 31 zamrznut.

Nanijeti gubici: 31 mrtav je izbrojan, a pretpostavlja se da ih je još 250; mnogobrojni ranjeni.

U toku noći jaki neprijateljski napadi sa jugoistoka i istoka protiv lijevog krila koje se povuklo na liniju: k. 900 (Prozor NM-CS)—Orlišće (Prozor OI-CU)—k. 909 (Prozor OL-CU).[7] U toku je neprijateljski napad sa istoka protiv G. Vakufa. Upotrijebljene su sve rezerve.

Ustanovljena je prisutnost neprijateljskih snaga i u zoni 5 km sjeverozapadno od G. Vakufa.[8]

Prema obavještenjima od strane zarobljenika, navodno pridolaze pojačanja iz zone Livna.

Desno njemačko krilo drži liniju: k. 1002 (Prozor NH-CU)—Osredak k. 1081 (NH-CU)—k. 1312 (NK-CS)—k. 1118 (NM-CS).

749. PUK: jedan bataljon je dopro u zonu G. Vakufa i u zonu sjeverozapadno.

718. DIVIZIJA: sa 724. lovačkim pukom očistila je zonu sjeverozapadno od ceste Ivan-sedlo—Konjic do linije: Lisin (Konjic RK-CM)——Bulatović (RH-CK—Kukavice (QO-CK) ne naišavši na neprijateljski otpor.

Grupa Annacker: otpočela je napad u pravcu Podhum (Prozor QH--CK), Ostrožac (Konjic QK-CD) i doprla do linije k. 395. (Konjic QO--CF)—Grabovci (QO-SF)—Kralupi (QO-CF)—Sv. Petka 262. (QO-CD) naišavši na slab neprijateljski otpor.

Major *Bobbio*

[5] Jugozapadno od Gornjeg Vakufa držali su položaje Osma brigada i jedan bataljon Šesnaeste brigade Sedme NOU divizije i dva bataljona Treće krajiške brigade Prve proleterske divizije; južno — Druga i Četvrta proleterska brigada Druge proleterske divizije, Sedma brigada Sedme NOU divizije i dva bataljona Treće krajiške brigade Prve proleterske divizije; jugoistočno — Prva proleterska, Treća sandžačka brigada Prve proleterske divizije i Prva dalmatinska brigada Treće NOU divizije.

[6] Na sektoru Oglavaka nalazili su se Osma brigada i jedan bataljon Šesnaeste brigade Sedme NOU divizije i dva bataljona Treće krajiške brigade Prve proleterske divizije.

[7] O jedinicama koje su vršile napade vidi napomenu 5.

[8] Vidi napomenu 5 i 6.

7 prijepisa:
— 1 Ekselenciji
— 1 Nač. gl. štaba
— 1 Zam. nač. gl. štaba
— 2 Operativnom odjeljenju
— 1 Obavještajnom odjeljenju
— 1 Odjeljenju za telekomunikacije

BROJ 453

ODOBRENJE VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA— —DALMACIJA« OD 4. OŽUJKA 1943. ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE[1]

Predmet: rzb
ŠIFRIRANI BRZOJAV V. P. 10, 4. ožujak 1943-XXI

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
i na znanje:
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
Br. 3640

Odgovor na telegram 3216 od 3 t. m. Odobravam predstojeću operaciju, koju je naredila ta komanda, protiv dalmatinskih partizanskih brigada koje vrše pritisak na sjeverozapadni front »Messine«. Ukazujem ipak na potrebu da ta operacija bude koordinirana sa pokretima poznate kolone Baćović,[2] ostvarujući sa ovom sigurne veze bilo neposredno bilo preko XVIII armijskog korpusa.

General *Robotti*

Šifrirao: maj. *Manfreda*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 24/4—2, k. 101.
[2] Ova kolona krenula Je 1. ožujka iz Splita preko Sinja ka Imotskom. Vidi dok. br. 315 i 319.

BROJ 454

OBAVJEŠTENJE VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA——DALMACIJA« OD 5. OŽUJKA 1943. O PRIPREMAMA ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE[1]

Predmet: dst V. P. 10, 5. ožujka 1943-XXI

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
GRUPI BOBBIO (preko Talijanske misije)

i na znanje:

NJEMAČKOJ GRUPI ZA VEZU PRI SUPERSLODI

Telegram
RUČNI FONOGRAM

Br. 3689 prot.

Molim da izvjestite komandu Lüters da je VI arm. korpus, po rješenju situacije na sektoru Drežnica, naredio izvođenje nove operacije na teritoriji neposredno uz sjeverozapadni front divizije »Messina«. Operacijom, koja će početi u najskorije vrijeme, težit će se da se obuhvate dalmatinske partizanske brigade[2] koje postoje u toj zoni, sa dvije kolone, sastavljene od talijanskih jedinica i četničkih formacija, koje će poći od Širokog Brijega i Pasičine (7 km jugoistočno od Vrgorca).[3]

5. ožujka 1943-XXI Načelnik štaba Superslode

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, Zbornik vn T. VI, knj. 11, d. 186.

[2] Odnosi se na brigade Devete dalmatinske NOU divizije.

[3] O pripremama ove operacije vidi u dok. br. 450, 453 i 456.

BROJ 455

NAREĐENJE VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA« OD 5. OŽUJKA 1943. ZA IZVOĐENJE OPERACIJA U PRAVCU LIVNA[1]

Predmet: rzb
TELEGRAM V. P. 10, 5. ožujka 1943-XXI

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA

Br. 3694 prot.

Prvo. U vezi sa brzim razvojem operacija njemačkih divizija SS i 369. prema jugu i sa zauzimanjem Livna, potrebno je što više ubrzati predviđeno sadejstvo toga armijskog korpusa u tim operacijama.

Drugo. Međutim, potrebno je, da bi se uskladilo rečeno sadejstvo sa trenutnom situacijom, razmotriti potrebu da se kolone divizije »Bergamo« upute ne samo u pravcu prolaza Vaganj, već i prema Aržanu, tako da upotpune, u sadejstvu sa operacijama VI arm. korpusa, o čemu je javljeno današnjim telegramom 3666, zaprečavanje eventualnog pokreta partizanskih masa prema jugu i jugoistoku.

Treće. Za gore pomenutu operaciju taj arm. korpus ima punu slobodu upotrebe poznatih bersaljerskih bataljona.

General *Robotti*

5. ožujak 1943. god.
XXI

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, Zb. T. IV, knj. 11, d. 187.

BROJ 456

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 6. OŽUJKA 1943. O PRIPREMAMA ZA IZVOĐENJE OPERACIJA PROTIV JEDINICA DEVETE DALMATINSKE NOU DIVIZIJE[1]

Predmet: dst

ŠIFRIRANI RADIOGRAM

Dan i sat Otpreme: 6/3/43 prijema: 7/3/43.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»•SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3846
Stiglo 8. ožujka 1943-XXI

Br. 3367/Op.

Utvrđeno je da su dalmatinske brigade[2] napustile front divizije »Messina« i uputile se prema sjeveroistoku; naređena je nova operacija, koja će početi sutra, 7. ožujka, sa ciljem da dostignu i potuku partizanske formacije.

1) Operacijom komanduje general Amato, zamjenik komandanta divizije »Messina«, pod mojom neposrednom komandom.

Kolona »Scotti«[3] dejstvuje od Izbična (Mostar NK-BH), sastavljena od 2 nacionalna bataljona i baterije 75/13. i druga kolona od 2000 Crnogoraca,[4] iz Bašića (LI-BH), sa zadatkom da čiste zonu Sutina (Prozor MH-BN), Rakitno (MH-BL) i da se spoje između Jelice (LI-BQ) i G. Potklečani (LI-BQ.

Zatim će kolona upraviti jak izviđački prepad prema gornjoj i srednjoj dolini Doljanke, s tim da uvijek ima mogućnosti da dejstvuje prema situaciji.

Na raspoloženju generala Amato ostaju kao što je poznato, četnici majora Baćovića[5] (zona Koćerin) i 49. bataljon crnih košulja sada u Širokom Brijegu.

2) Divizija »Murge« održavat će zaprečavanje doline Drežanke sa kolonom Consolo, pojačanom sa 500 V.A.C. upućujući jaku kolonu duž doline Neretve prema sjeverozapadu i sjeveru, radi zajedničkog dejstva sa formacijama V.A.C. iz Rame i Jablanice.

General *Piazzoni*

Dešifrovao: major *Manfreda*
por. *Biasi*
por. *Sardos.*

4 kopije
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku načelnika štaba
2 Operativnom odjeljenju

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 29/2, k. 101.
[2] Odnosi se na brigade Devete dalmatinske NOU divizije.
[3] Sastav kolone Scotti vidi u dok. br. 450.
* Četnici iz Crne Gore. Vidi dok. br. 496.
[5] Odnosi se na hercegovačke četnike. Vidi dok. br. 315 i 319.

BROJ 457

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 7. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

Predmet: dst
TELEGRAM:

Dan i otpreme:..... .....
sat prijema: 7/3/43, 23.45

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»■SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Rr
Stiglo 8/3/43-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
ZA KOMANDU SUPERSLODA
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 8505/op.

IZVJEŠTAJ OD DANA 7. OŽUJKA U 18 SATI

SEKTOR »MURGE« :

— Uslijed naše akcije s juga i njemačke akcije sa sjeveroistoka, jake partizanske grupe slijevaju se između Rame i Jablanice, tražeći prolaz u pravcu istoka i vršeći jak pritisak na formacije V.A.C.,[2] koje operiraju u zoni i koje su se morale povući istočno od s. Krstac (Prozor QH-BZ).

— Sutra, 8. marta, bit će izvedena kombinirana akcija s juga sa formacijama V.A.C. i talijanskim trupama koje su dovedene baš danas, te sa desne strane od Neretve sa V.A.C. koje su ;već na položaju, a to u cilju da se eliminišu partizanske grupe, koje su se prebacile istočno od Neretve, između Jablanice i s. Krstac (QH-BZ).[3]

— Operacije u zoni Rakitno (Mostar MH-BL).

— Talijanska kolona,[4] koja je jutros otputovala iz Izbična (NK-BH), stigla je poslije podne u Vukojevo (MH-BL).

— Crnogorska kolona, koja je stigla u Konjovac (LI-BL) nakon sukoba sa partizanskom patrolom, nalazi se u povlačenju.

' original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu vn, arhiva talijanska, reg. br. 7/3—1, k. 342.

[2] Četnike

[3] Noću 6/7. ožujka kod Jablanice, preko ruševina starog mosta, prebacili su se na lijevu obalu Neretve najprije tri bataljona Druge dalmatinske, a za njima Druga proleterska brigada Druge proleterske divizije.

* Vidi dok. br. 450.

— Sutra, 8. ožujka, akcija će se nastaviti prema određenim pravcima.

SEKTOR »MESSINA«:

— Kolona V.A.C., koja operira s juga, stigla je danas poslije podne u predio Kozice (Makarska XP-AT).

— Poslije podne bila je angažirana od partizanskih grupa, snabjevenih automatskim oružjem i porazmještenih po visovima zapadno od uvale.

— Na Korčuli, 5. ožujka, izvršena zasjeda u zoni M. Kom (Korčula VU-GU).

Protivnički gubici: 3 mrtva i 1 ranjen, za koga obavještajci potvrđuju da je umro.

Zaplijenjena 4 pištolja, ručne bombe i propagandni materijal.

SEKTOR »MARCHE«:

— Obična djelatnost.

SEKTOR »KOTOR«:

— U noći između 5. i 6. ožujka u zoni Kruševica (Trebinje UK-FL) patrola V.A.C. ubila partizana Vavić Mihajla,[5] koji je bio ucijenjen sa 30.000 lira.

— Zrakoplovna djelatnost:

Spriječena jakom burom.

Nebo naoblačeno.

General *Piazzoni*

8 kopija:
1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
2 za Operativno odjeljenje
1 za Obavještajno odjeljenje
1 za Komandu kr. karabinjera
1 za Odjeljenje telegrafskog saobraćaja

[5] Vavić Mihajlo, terenski partijski radnik.

BROJ 458

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 8. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

KOPIJA TELEGRAMA

Dan i otpreme: 8. 3. 1943.22.00
sat prijema: 9. 3. 1943. 5.30

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3912
Stiglo 9. ožujka 1843-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
ZA KOMANDU SUPERSLODE
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

IZVJEŠTAJ OD DANA 8. OŽUJKA U 18 SATI

SEKTOR »MURGE« :

Jake grupe ustanika stigle su između Rame, Jablanice i Javorika (QK—BZ) i prisilile naše formacije M.V.A.C.[2] da se povuku prema predjelu Čelebić (QM—CD) i Ljubina planina (OM—BZ).[3]

Druge grupe, koje su došle sa sjevera, napale su s boka njemačke jedinice u zoni Podhum (QH—CK), koje su se povukle prema istoku.[4]

Naše mješovite kolone, koje su u maršu s obje strane Neretve, u pravcu sjevera, dostigle su danas poslije podne paralelu Locosnica[5] (Prozor PN—BU).

Sutra, 9. ožujka, bit će prevezena kamionima u dolinu Neretve formacija V.A.[6] koja već operiše južno od »Messine«.

U očekivanju da se razjasni situacija u zoni zapadno od Tomislavgrada,[7] gdje su zapažene jake partizanske grupe koje su ovdje potisnute

[8] ^^°rtgmal (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.

[2] Četnike

• [3] y,Na ^evoi obali Neretve, između Rame, Jablanice i Javorika, 8. ožujka, bila su tn bataljona Druge dalmatinske NOU brigade, Druga proleterska, Prva proleterska i Četvrta proleterska brigada.

* Napad na 718. njemačku divizije vršile su jedinice Treće NOU divizije.

[6] Glogošnica

[6] Četnici. Vidi dok. br. 449.

[7] Duvno

uslijed njemačke akcije iz Livna i Sujice, zaustavila se taktička oružana grupa generala Amata u zoni Potklečani (LI—BQ) i sutra će isturiti u pravcu gornjeg dijela Doljanke jaku izviđačku grupu.

Crnogorska kolona i odredi grupe Scotti napali su i rasturili jučer, u kasno poslijepodne, grupu ustanika, 4 bataljona[8] po prilici, koja je ostavila na terenu 64 mrtva — utvrđeno — i mnogo ranjenih, te 9 zarobljenih.

Crnogrski gubici: 14 ranjenih.

Naređeno je da se formacija grupe Baćović,[9] po prilici 1000 vojnika, razmjesti u zoni Cerovi doci (MH-BL) da čuva prilaze sa zapada.

SEKTOR »-MESSINA«, »MARCHE« i »KOTOR« :

Obična djelatnost.

DJELATNOST ZRAKOPLOVSTVA:

Intenzivna, iako je ometana niskim oblacima.

Ponovna izviđanja veza sa kolonama koje operiraju u zoni Rakitno.

Oružana izviđanja u dolini Drežanke, u zoni Jablanice i u zoni Rodić—Makarska (XP—AR).

Protivavionska reakcija sa visine u zoni Jablanice.

Nebo je poluoblačno.

General *Piazzoni*

8 kopija:
3 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
1 za Obavještajno odjeljenje
2 za Načelnika Obavještajnog odjeljenja
1 za Komandu kr. karabinjera
1 za Odjeljenje telegrafskog saobraćaja

[8] Borbu sa četnicima vodio je samo jedan bataljon Treće dalmatinske brigade Devete NOU divizije.
[9] Odnosi se na hercegovačke četnike. Vidi dok. br. 315 i 319.

BROJ 459

DNEVNI IZVJEŠTAJ TALIJANSKOG OFICIRA ZA VEZU PRI KOMANDI NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 8. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSANSKOJ KRAJINI, KOD GORNJEG VAKUFA I U DOLINI NERETVE[1]

Predmet: rzb
TELEGRAM

Dan i otpreme
sat prijema: 10. 3. 43. 17.00

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3998
Stiglo 10. ožujka 1943-XXI

OD GRUPE BOBBIO
SUPERSLODI — OPERATIVNOM ODJELJENJU
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i na znanje:
TALIJANSKOJ MISIJI — ZAGREB
Br. 275/A/3.

NOVOSTI U 23 SATA 8. OŽUJKA 1943.

SS DIVIZIJA:

Istočna grupa našla Glamoč napušten od neprijatelja. Prema tome, situacija o kojoj je jučer javila 369. divizija pogrešna je. Ispitivanja u toku.

Zapadna grupa dostigla zonu Karlovac. Most je popravljen.

369. DIVIZIJA

III hrvatska planinska brigada i 370. puk otpočeli napredovanje u pravcu sjevera jer su kasno doznali naređenja. III planinska brigada sa nekim jedinicama dostigla Bugojno. 370. puk zonu G. Vukovsko.

369. puk dostigao sa prethodnicama zonu Ravno, nakon što je savladao značajne terenske poteškoće. Trupe su vrlo umorne. Komora se nalazi 20—30 km pozadi.

Cesta Sujica (Livno XN-CQ)—Livno još je zatrpana snijegom. Komanda divizije u Šuici.

717. DIVIZIJA

Svladavši slab neprijateljski otpor stigla na liniju: k. 1204 (Prozor NH—CZ) — k. 1105 (NH—CZ) — k. 942 (NH—CZ—CU) — Jagnid (NK—CQ) — k. 717 (NK—CU), Kuti (NK—CU) — Jelače (NM—CU) — Mračaj (NM—CU) — k. 876 (NM—CU) — istočna ivica G. Vakufa (NM—C) — Ponir (NM—OI—CZ). Izviđanja zabilježila da je neprijatelj

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5, k. 98.

ponovo zauzeo Oglavak (MK—CU) — k. 935 (NM—CU) — k. 803 (QI__cu) — Baba k. 810 (OI—CU) i zonu istočno i sjeveroistočno od G. Vakufa.[2]

718. DIVIZIJA:

Grupa Annacker izbjegla opkoljavanju sa sjeverozapada povukavši desno krilo na Kvok (Konjic QO—CK) nakon teških borbi. Jaka neprijateljska[3] grupa koja je iz zone Rama—Jablanica prodrla prema istoku bila je uspješno tučena artiljerijom u zoni Gradac (QK—CF)—Prisoje (QK—CD—BZ).

OPĆI ZAKLJUČAK:

Pojačana je neprijateljska aktivnost iz zone Prozor—Jablanica prema istoku.

Major *Bobbio*

BROJ 460

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 9. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

Predmet: wt
TELEGRAM Dan i otpreme: 9/3/43,22.30
sat prijema: 10/3/43, 6.50

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 3965
Stiglo 10. ožujka 1943-XXI

OD TAKTIČKE KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
ZA KOMANDU SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE

KOMANDI VI I XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE
Br. 3575/op.

IZVJEŠTAJ OD DANA 9. OŽUJKA U 18 SATI

1) Neposredna potčinjenost generalu Amatu, komu je povjerena i privremena komanda »Murge«.

[1] Položaje na pomenutoj liniji držale su Treća 1 Sedma krajiška 1 Treća sandžačka NOU brigada.
[3] Napade na 718. diviziju u pravcu Konjica vršile su jedinice Treće NOU divizije.
[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 9/3—1, k. 342.

Taktička grupa generala Amata stavljena također u njegovu potčinjenost, a također i sve formacije V.A.C.[2] i Crnogorci.[3]

2) AKTIVNOST USTANIKA:

Osmatranja zrakoplovstva i formacije slažu se u zapažanju da su se pojavile velike grupe partizana na prostoru Prozor, Rama, Jablanica, Krstac, vjerojatno u namjeri da prokrče put prema istoku.[4]

3) SEKTOR MOSTAR

Mješovite talijanske kolone i V.A.C. s obje strane Neretve stigle su do polažaja koji su određeni za daljnji razvoj operacija.

Kolona na istoku od Neretve odbacila je danas isturene partizanske grupe iz Risovac—Izlazak (Prozor PL—BU) prema Glogošnici (PL—BU) i nanijela im još neutvrđene gubitke.[5]

Kolona na zapadu od Neretve sakupila se u zoni Plasa (PL—ON—Pl —BZ—BU).

Taktička grupa generala Amata sa mješovitim formacijama nalazi se u zoni Potklečani (MH—GQ) — Jelica (LI—BQ).

Detaširala je jaku izviđačku grupu u pravcu Poljana—Dugo Polje (NK—BZ).[6]

4) SEKTOR -MESSINA«, -MARCHE« I KOTOR:

Obična djelatnost.

5) ZRAKOPLOVNA DJELATNOST:

Veoma intenzivna tokom čitavog dana.

Izvršena su oružana izviđanja u zoni Tomislavgrad,[7] u zoni Jablanica, u zoni Prozor, u zoni Rakitno—Dugo Polje, u dolini Doljanke.

Ponovljena bombardiranja, obasipanja malim bombama i mitraljiranja u zoni Jablanica—Krstac—Javorik (OK—BZ) i u kraju zapadno od Ibra (QM—BZ).

Veze sa našim kolonama koje operiraju.

Vedro.

General *Piazzoni*

8 kopija:

1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
2 za Načelnika Operativnog odjeljenja
1 za Načelnika Obavještajnog odjeljenja
1 za Komandu kr. karabinjera
1 za Odjeljenje telegrafskog saobraćaja

[2] Hercegovački četnici
[3] Četnici iz Crne Gore
[4] Vidi dok. br. 458.
[5] Na liniji Glogošnica—Sanica, 9. ožujka, držale su položaje dva bataljona Sedme banijske NOU brigade koja je tada bila pod komandom Druge proleterske divizije.
Na pravcu Poljana—Dugo Polje nalazila se Peta dalmatinska brigada Devete dalmatinske NOU divizije.
[7] Duvno

BROJ 461

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 11. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM

Dan i sat otpreme---------- prijema: 12/3/43. 2.-

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 4080
Stiglo 12. ožujka 1943-XXI

MOROD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
ZA KOMANDU SUPERSLODE
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI 14. i 18. ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 3685/op.

IZVJEŠTAJ OD 11. OŽUJKA 1943. U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

Zbog njemačkog zauzeća Prozora, što se dogodilo jučer poslije podne, partizani, pritiješnjeni, povlače se od jutros prema jugu, u pravcu Rame, vršeći prekide na cesti Prozor—Rama—Jablanica.

Zrakoplovno izviđanje potvrđuje intenzivno kretanje duž spomenutog puta.

Druge jake grupe partizana, zapažene u zoni Javorik (QK—BZ) i neposredno na sjeverozapadu i zapadu od Konjica, vrše pritisak na savezнički raspored duž linije Brdo (RK—CK)—Homolje (RH—CD)—Radava (RH—BZ)—Majdani (QD—BU).

Na osnovu zapaženog kretanja i stiglih izvještaja, može se smatrati kao pouzdano da partizani, zaštitivši se od napada iz doline Neretve, namjeravaju da se povuku prema istoku.

SEKTOR »MARCHE«:

Formacija od tisuću Crnogoraca prevezena je kamionima iz zone Rakitno u zonu Bijelo polje radi operacija istočno od Neretve.[2]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br. 11/3—1, k. 342.
[2] Odnosi se na četnike iz Crne Gore koji su operirali u rejonu Rakitna sa Grupom Scotti protiv jedinica Devete dalmatinske NOU divizije. Vidi dok. br. 450 i 456.

Kolone s obje strane Neretve izdržale su danas borbe sa jakim partizanskim snagama, zadržavši položaje Plasa glava (PI—B) i Gradac (PL—BU).[3]

Kolona V.A.C. koja se kreće pravcem Glavatičevo (SI—BN) dostigla je Ključ (SI—BD).

Kolona V.A.C. koja je jučer krenula iz Podgorana, o čemu je javljeno 10.o.m. izmijenila je pravac, zbog gore pomenutog kretanja partizana zoni Javorik, i ide preko Bjele vode (RH-BN) u pravcu Tisovice (QN—BS).

Formacija V.A.C. u zoni južno od Glogošnice (PN—BU) napala je sa uspjehom grupu partizanske komore, zadavši joj gubitke od dvadeset izbrojanih mrtvih i zaplijenivši joj tegleću stoku i materijal.

U borbi koja je nastala u kasno poslijepodne 9. ožujka na sjeveru od Aleksin Hana (PI—BU) partizani su imali tri mrtva i petnaest ranjenik i izgubili su jedan mitraljez, dva puškomitraljeza i četiri puške. — Gubici V.A.C.: jedan mrtav i 9 ranjenih.

SEKTOR »MESSINA«:

Normalna djelatnost: patroliranje i izviđački napadi.

Na Pelješcu vršeno izviđanje u zoni G. Vrućica (Korčula XP—GZ) i zarobljeno pet partizana.

SEKTOR »MARCHE« I KOTOR:

Obična djelatnost.

ZRAKOPLOVNA DJELATNOST:

Intenzivna čitavog dana.

Izvršena izviđanja u zoni Jablanica—Bijela—dolina Rame—Prozor.

Snabdijevanje Konjica zračnim putem i veza sa kolonama koje operiraju.

Nebo vedro.

General *Piazzoni* 20301103

9 kopija:
1 za Pomoćnika načelnika štaba
2 za Načelnika Operativnog odjeljenja
1 za Obavještajno odjeljenje
1 za Komandu kr. karabinjera
1 za Odjeljenje telegrafskog saobraćaja

[3] Položaje kod Plasa glave držale su 10. ožujka jedinice Treće i Četvrte dalmatinske brigade Devete dalmatinske NOU divizije. Istog dana Peta dalmatinska brigada zatvorila je kod Vrata (k. 1264) pravac Blidnje jezero—Dugo polje. Napade na Gradac (k. 417) vršila je Sedma brigada Sedme NOU divizije. Vidi dok. br. 397 i 398.

BROJ 462

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 12. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM U DOLASKU

OD TAKTIČKE KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA

ZA KOMANDU SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE

i na znanje:

GUVERNATORATU CRNE GORE

KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA — OPERATIVNO ODJELJENJE

DIVIZIJAMA: »MESSINA«, »MARCHE«, »MURGE«, »EMILIA«

KOMANDI GRUPACIJE ZRAKOPLOVSTVA MOSTAR

(na ruke)

Br. 3722/Op.

IZVJEŠTAJ OD 12. OŽUJKA U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

Jake snage partizana u zoni Konjic prisilile su formacije V.A.C.[2] da se povuku na slijedeće položaje: Konjic (Ljuta RM—BZ), Vrebac (RK—BU), Kiser (RK—BS), Poslušnik (RK—BQ), Osobac (RH—BQ), na kojim je položajima izdržan jak pritisak, koji je vršen danas tokom čitavog dana.[3]

Druga jaka masa nastoji da uznemiruje naše mješovite kolone s obje strane Neretve s ciljem da se grupi koja se još uvijek nalazi u dolini Rame osigura silazak u dolinu Neretve.

Jasno je da partizani nastoje da prokrče sebi put prema istoku ili jugoistoku, probijajući našu obranu između Konjica i gornje Neretve.

SEKTOR MOSTAR — S OBJE STRANE NERETVE:

Kolona na lijevoj strani Neretve stigla je jutros do položaja. Tanko br. (PN—BZ), kota 1326 (QH—BU), Gradina (QK—BU) koje uporno brani protivničko protudejstvo artiljerije i automatskog oružja.[4]

Dvije poznate kolone koje su došle sa juga dostigle su jedna Bjelašnicu[5] (QH—BS) a druga Glavatičevo (SI—BN).[6]

Kolona na desnoj strani Neretve, prešavši Plasa glav. (PI—BZ) potisnula je ljudstvo prema dolini Doljanke.[7]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 12/3—1, k. 342.

[2] Četnike

[3] Napad je vršila Druga proleterska divizija, ojačana Prvom proleterskom brigadom.

[4] Na talijansko-četničku kolonu A, na pomenutim mjestima, napade su vršile jedinice Sedme NOU divizije, potpomognute jednom haubičkom baterijom.

[5] Bjelašnica (oko 9 km jugozapadno od Konjica).

[5] Vidi dok. br. 461.

[7] Na desnoj strani Neretve dejstvovala je talijansko-četnička kolona B, sjeverno od Plasa glave položaje su držale jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.

Crnogorska kolona, koja operira sa grupom Scotti, sukobila se na dan 7. ožujka kod Vukojeva (MH—BL) sa dva partizanska bataljona i nakon teške borbe uspjela je da ih rasturi.

Partizanski gubici: 50 mrtvih, 21 zarobljenik; zaplijena je komora od 15 konja sa namirnicama i municijom.

Ista kolona izdržala je 9. ožujka kod Banje (NK—BZ) drugi sudar i ubila 7 partizana, a zarobila 17.

SEKTOR »MESSINA«: p

Na Pelješcu, 11. ožujka, naša jedinica crnih košulja sukobila se kod Pijavičino (o. Mljet Kl—GU) sa partizanskom grupom.

Protivnički gubici: jedan mrtav.

Naši gubici: jedan ranjen.

SEKTOR »MARCHE« :

Obična djelatnost.

SEKTOR KOTOR:

Za vrijeme patroliranja u zoni Tivat nađena je jedna puška »Mauser« i 7 bajoneta.

ZRAKOPLOVNA DJELATNOST:

Izvršena su, u više navrata, oružana izviđanja u zoni Konjic—dolina Doljanke—Prozor—Ravno—Tomislavgrad—Aržano—Rakitno—Glavatičevo (SI—BN).

Veza sa kolonom (Bergamo) u zoni Aržano.

Snabdijevanje Konjica i Dolova (Q—RH—BQ) zračnim putom.

Vedro.

General *Piazzoni* 20251203

Vojna pošta 39, 12. ožujka 1943-XXI

BROJ 463

DNEVNI IZVJEŠTAJ TALIJANSKOG OFICIRA ZA VEZU PRI KOMANDI NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 12. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U ZAPADNOJ BOSNI, NA SEKTORU PROZORA I U DOLINI NERETVE[1]

Predmet: rzb.
TELEGRAM **Dan i otpreme: .....**
sat prijema: 14. 3. 1943. u 9.45 **s.**

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 4216
Stiglo 14. ožujka 1943/XXI

OD GRUPE BOBBIO
SUPERSLODI — OPERATIVNOM ODJELJENJU
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
i na znanje:
TAL. MISIJI U ZAGREBU

Broj 318/A/3.

VIJESTI U 21 SAT 12. OŽUJKA 1943-XXI

SS DIVIZIJA:

Doprla sa jednim bataljonom, pojačnim jednom baterijom, u Lipe (Prozor IH—BZ) i zauzela uzvišice Kovačevac (Livno XV—CF)—Kuk 1318 (IH—CF)—Kosa[2] 1344 (Prozor IH—Kl—CO). Zarobljeno u Lipama 14 zarobljenika, 4 minobacača, 2600 mitraljeskih metaka, 1800 puščanih metaka, mnogo ručnih bombi, i oklopna kola bez guma, 21 puška.

Divizija namjerava da se koncentriše i da pristupi zauzimanju područja boksita.

369. DIVIZIJA:

Sa 969, pukom dostigla bez kontakta sa neprijateljem, Stipićeve košare (Livno XV—CK)—Sudelj[3] (Prozor VI—CM)—Mrkodol (LI—CK); sa 370. pukom zonu Lovrić (MK—NH—CK)—Bulaj (NH—CK)—Dubo (NH—CK); sa III planinskom hrvatskom brigadom Miradovicu (NK——CK—CF)— Višnjani (NM—OI—CM).

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 5, k. 98.
[2] V. kosa
[3] Sundelj

Izviđački odred, upotrijebljen u pravcu Lopolje[4] (LI—CK), odbio je neprijateljsku grupu od 350 ljudi prema istoku, a da nije pretrpio gubitke. Nanijeti gubici: 74 mrtva, 30 ranjenih, 35 zarobljenih (strijeljani nakon ispitivanja), 25 žena uhapšeno, 1 dezerter. Plijen: 16 pušaka, 16 sanduka bombi za minobacač, veliki broj ručnih bombi.

Divizija namjerava produžiti gonjenje neprijatelja do padina Vran planine i reorganizirati se za napad na liniju G. Grabovica—Rama.

717. DIVIZIJA:

Slab neprijateljski otpor istočno od Gračanice (Prozor DN—CM). Razrušeni most preko Rame, sjeverno od Gračanice, zadržava gonjenje. Divizija je doprla na liniju Paroš (Prozor OL—CM)—Gračanica (ON—CM) —Glibe (ON—OM)—Marie (PI—CM)—k. 1211 (PI—CO)—Gumanci (PI-CO). Divizija namjerava goniti neprijatelja do linije Celina (PN—CM—CK)—Grevići (PL—CK)—Rama (PL—CF). Pretrpljeni gubici: 3 ranjena. Nanijeti gubici: 10 mrtvih.[5]

718. DIVIZIJA:

Dostigla je današnje ciljeve: Seonica (Konjic QK—CK)—Kotlari (KO—CD)—Konjic naišavši na slab neprijateljski otpor. Potisnute su izolirane neprijateljske zaštitnice, koje su vjerojatno zaštićivale povlačenje neprijateljske glavnine u pravcu juga i jugozapada.[6]

Gašino brdo — k. 593 (Konjic QO—BZ) zauzeo neprijatelj. Nije još uspostavljena veza sa 717. divizijom.

Pretrpljeni gubici: 1 oficir mrtav, 4 vojnika ranjena. Nanijeti gubici: 5 mrtvih (3 dezertera). Plijen: 3 puške sa municijom.

Divizija namjerava uspostaviti kontakt sa lijevim krilom 717. divizije sjeverozapadno od Seonice, te da se rasporedi na liniji Ostrožac (QK—CD)—Neretva—Konjic.

Opći zaključak:

Pojačano povlačenje neprijatelja na svim frontovima.

Major *Bobbio*

8 kopija:

1 Ekselenciji

1 Načelniku štaba

1 Pomoćniku načelnika štaba

2 Operativnom odjeljenju

1 Obavještajnom odjeljenju

1 Komandi kr. karabinjera

1 Odjeljenju za telekomunikacije

* Zlopolje

[5] Na pravcu nastupanja 717. divizije nalazila se Prva proleterska divizija (Treća krajiška, Treća sandžačka i Sedma krajiška brigada).

[6] Odnosi se na dijelove Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije.

BROJ 464

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 13. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM Dan i sat otpreme: 13. 3. 43-XXI u 22,30 s.
prijema: 14. 3. 43-XXI u 05,00 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 4192
Stiglo 14. ožujka 1943-XXI

OD TAKTIČKE KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
ZA SUPERSLODU — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
GUVERNATORATU, TRUPE CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVII ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 3819/op.

IZVJEŠTAJ OD 13. OŽUJKA 1943-XXI U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

— Sve je jači pritisak mase partizana, koji se cijene po prilici na 5000 naoružanih i koji navodno vode sobom 500 ranjenih, protiv našeg rasporeda između Konjica i Dajića (RM—BU).

— Danas poslije podne druge partizanske formacije jako su angažirale zapadno od Neretve naše formacije V.A.C.

— t*osljedice akcije njemačkih trupa sa sjevera i sjeverozapada i naših akcija sa mješovitim formacijama s juga stvaraju tešku situaciju za mase partizana, koje odlučno nastoje da otvore sebi put prema istoku i probiju naše postrojenje južno od Konjica, na kome leži jači teret.

SEKTOR »MURGE«:

— Zapadno od Neretve partizani su angažirah tokom čitave noći formacije V.A.C. u zoni Plasa planine (OI—PI—BZ—BU) i ponovili danas poslije podne jake napade, koje je suzbila obrana i efikasno sadejstvo zrakoplovstva.[2]

— Na istoku od Neretve partizanski napadi protiv naših položaja Gradac (PL—BU) i sjeverno od Glogošnice (PN—BU) izazvali su izvjesno kolebanje.[3]

13'3* ?|f^Ir?i42 ^tlpkan na Plsa^em stroju) u Arhivu VH, arhiva talijanska, reg. br.

[2] Napade je, vjerojatno, vršila Treća dalmatinska brigada Devete dalmatinske NOU divizije.

[3] Napad je vršila Sedma NOU divizija.

— Poslije podne situacija je potpuno popravljena.

— Ukupni gubici snaga koje operiraju s obje strane Neretve: partizani: 46 mrtvih utvrđeno: V.A.C. 24 mrtva i 43 ranjena.

— U zoni Konjic povećan je danas pritisak partizana u tijesnom dodiru na Neretvi između Polja (RK—BZ) i Dajića (RH—BU).[4]

— Dvije poznate kolone koje dolaze s juga nastavljaju svoj pokret da pojačaju raspored južno od Konjica, koji je osjetno oslabljen u neprestanim borbama ovih posljednjih dana, i da spriječe upadanje u pravcu juga.[5]

— Stigao je u Mostar, prevezen kamionima, puk »Bergamo«.

SEKTOR »MESSINA«:

— Jučer, 12. ožujka, predalo se hrvatskom garnizonu u Imotskom 29 partizana, među njima 2 naoružana.

SEKTOR »MARCHE«:

— U noći između 12. i 13. o. m. u 3 sata, avion nepoznate narodnosti preletio je Zavalu (Dubrovnik RK—GO) u pravcu sjeveroistoka. U 4 sata po prilici, 13. o. m. avion nepoznate narodnosti preletio je Gacko.

SEKTOR »KOTOR«:

Obična djelatnost.

ZRAKOPLOVNA DJELATNOST:

— Znatna iako tokom čitavog dana ometana jakim vjetrom na mahove.

— Izvršena su oružana izviđanja u zoni Jablanica, dolina Rame, Prozor, Tomislavgrad,[6] Aržano, Rakitno, Konjic, Glavatičevo (SI—BN), Dolo[7] (QO—RH—BQ).

— U više navrata, bombardiranja u zoni Bjela (RH-BU), Javorik (QK—BZ), Krstac (QH—BZ), Borci (RM—BS) i obasipanja malim bombama duž konjske staze u spomenutim zonama, gdje su zapaženi pokreti partizana.

Vedro. Vjetar.

General *Piazzoni*

8 kopija:

1 kopija za Ekselenciju
1 kopija za Načelnika štaba
1 kopija za Pomoćnika načelnika štaba
1 kopija za Obavještajno odjeljenje
2 kopije za Operativno odjeljenje
1 kopija za Komandu kr. karabinjera
1 kopija za Odjeljenje telegrafskog saobraćaja

[4] Odnosi se na Prvu proletersku brigadu koja je bila pod komandom Druge proleterske divizije.
[5] Vidi dok. br. 461 i 462.
[6] Duvno
[7] Vjerojatno Dolovi.

BROJ 465

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 14. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM Dan i otpreme----------
sat prijema: 14/3/43-XXI, 23.45

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 4242
Stiglo 15. ožujka 1943-XXI

OD TAKTIČKE KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE
i na znanje:

GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJE

Br. 3905/op.

IZVJEŠTAJ OD 14. OŽUJKA U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

— Od jučer pojačano kretanje partizanskih snaga iz zone Rama—Jablanica u pravcu istoka.

Velika masa nalazi se južno od Konjica, između Bijele (RH—BU) i predjela Borci (RN—BI), odakle su, izgleda, neodređene snage prešle na desnu obalu Neretve i kreću se prema istoku.

SEKTOR MOSTAR:

U toku noći smanjen pritisak zapadno od Neretve u zoni Plasa Glav. (PI—BZ).[2] Na istoku od Neretve, živahne borbe sjeverno od Glogošnice (PN—BU) svršile se povoljno.[3] Naše mješovite snage zauzele jučer kasno poslije podne D. Jablanicu (PL—PN—BZ). Zaplijenjen jedan puškomitraljez i 4 puške.

Gubici u toku jučerašnjeg dana, 13. ožujka: V.A.C. 13 mrtvih i 30 ranjenih; partizani: utvrđeno 80 mrtvih.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 14/3—1. ..i42.

[2] Kod Plasa glava držala je položaje Treća dalmatinska brigada Devete dalmatinske NOU divizije.

[3] Sjeverno od Glogošnice nalazile su se jedinice Sedme NOU divizije.

Južno od Konjica nastavljaju se borbe u predjelu Borci (RM—BS) protiv znatnih partizanskih snaga.[4] Zrakoplovstvo efikasno podupire našu obranu akcijama bombardiranja i mitraljiranja, izvedenim u više navrata.

U noći između 13. i 14. ožujka, u 23,30 po prilici, avion nepoznate narodnosti preletio predio rudnika, a zatim Mostar i krenuo u sjeveroistočnom pravcu.

SEKTOR »MESSINA-« i »MARCHE«:

Obična djelatnost.

SEKTOR »KOTOR«:

Našu patrolu prilikom izviđanja u zoni Počuli (Kotor VM—EU) napala vatrenim oružjem tri partizana. Naše brzo protudejstvo nagnalo u bijeg partizane, koji su iza sebe ostavili 3 puške, ručne bombe i živežne namirnice.

DJELATNOST ZRAKOPLOVSTVA:

Bila intenzivna tokom čitavog dana, iako ometana, naročito poslije podne, olujnim oblacima i jakim vjetrom. Izvršena oružana izviđanja u zoni Jablanica, Konjic, G. Bjela (RH-BU), dolina Rame, Prozor, Tomislavgrad.[5]

Bombardirani i obasipani malim bombama: Jošanica (RH—BU), Turija (RH-BZ), Kavale (QO-BZ), G. Bjela (RH—BU), Borci (RM—BS), Gođevac (RK—BU), Gudač (BH—BU), Vinogradi—Lončari—Gradina—Ključi (RM—BS), Borčevine (RM—BS), Krstac (RM—BS).

Izvršeno snabdijevanje Konjica zračnim putom.

General *Piazzoni*

8 kopija:

1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
1 za Obavještajno odjeljenje
1 za Komandu kr. karabinjera
2 za Načelnika Operativnog odjeljenja
1 za Telegrafsko-telefonsko odjeljenje

* Na sektoru Borci nalazila se Druga proleterska divizija i Prva proleterska brigada.
[5] Duvno

BROJ 466

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 15. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM: Dan i otpreme: .....
sat prijema: 16. 3. 43. 1.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 4302
Stiglo, 16. III 1943-XXI_____

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNOM ODJELJENJU
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV I XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
MORNARICI DALMACIJI
Br. 3930/0p.

IZVJEŠTAJ OD 15. OŽUJKA 1943. U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

Usporen je pritisak partizana u zoni s obje strane Neretve između Jablanice i Plasa glav. (Prozor PI—BZ).[2] Partizansko protivdejstvo usmjereno je na ometanje kretanja njemačkih kolona koje idu iz Prozora i gornjeg dijela doline Doljanke i koje je danas poslije podne zapazilo naše zrakoplovstvo kod Rudine (PI—CF) i Kosne luke (ON—PI—CD).[3]

SEKTOR MOSTAR:

Ničeg novog s obje strane Neretve između Jablanice i Plasa glav. (PI—BZ). U zoni Konjic traje jaki pritisak protiv naše obrane na Gornjoj Neretvi.

Snage V.A.C. sakupile se između Budalski[4] (Konjic SO—BQ) i Ruda glav. (RM—BN) i zatvorile prolaz prema jugu.

Jutros u 9.30 sati njemačke jedinice SS divizije stigle su na Široki Brijeg. Komandant SS divizije došao je u 12 sati u Mostar, gdje je stupio u vezu sa komandantom sektora Mostar i utanačio sporazum o zaposjedanju predviđene zone.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 15/3—1, k. 342.
[2] Između Jablanice i Plasa glav. držala je položaje Treća dalmatinska brigada Devete dalmatinske NOU divizije, koja se u toku noći 14/15. ožujka prebacila na lijevu obalu Neretve.
[3] Kod Kosne luke nalazila se zaštitnica Treće krajiške NOU brigade.
[4] Dudalski K.

SEKTOR »MESSINA«:

Na Pelješcu četa crnih košulja izvršila čišćenje u zoni Dingač (o. Mljet IA—GS), Skaramuče (Kl—GS) i sukobila se sa grupom partizana. Partizanski gubici: utvrđen 1 mrtav. Mi nismo imali gubitaka. Nekoliko baraka, koje su partizani u bjekstvu napustili, porušeno je.

Vod crnih košulja prilikom izviđačkog upada u zonu Umčane (Mostar KI—AN) uhapsio je 50 osoba sumnjivih zbog komunističke djelatnosti.

SEKTOR »MARCHE«:

Obična djelatnost.

SEKTOR KOTOR:

Uslijed sukoba u Počuli (Kotor VM—EU), o kome je jučer javljeno, izvršeno je čišćenje u zoni i pronađene su 2 puške mauser i 2 lovačke puške.

DJELATNOST ZRAKOPLOVSTVA:

Mnogobrojna izviđanja u dolini Rame i s obje strane srednje i gornje Neretve. Bacanje malih bombi na Košutu (Konjic RO—BQ) i na kote Crne gore (RM—BQ).

Naše formacije V.A.C. snabdjevene su municijom zračnim putom.

General *Piazzoni*

8 kopija:

1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
2 za Operativno odjeljenje
1 za Obavještajno odjeljenje
1 za Komandu kr. karabinjera
1 za Telegrafsko-telefonsko odjeljenje

BROJ 467

DNEVNI IZVJEŠTAJ TALIJANSKOG OFICIRA ZA VEZU PRI KOMANDI NJEMAČKIH TRUPA U HRVATSKOJ OD 15. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE[1]

TELEGRAM: Dan i otpreme:
sat prijema: 16. III 1943. 3.30 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 4359
Stiglo 17. ožujka 1943/XXI

OD GRUPE BOBBIO
SUPERSLODI — OPERATIVNOM ODJELJENJU
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA (posredstvom Tal. misije)
i na znanje:
TAL. MISIJI U ZAGREBU
Br. prot. 354/A/3

VIJESTI U 21 SAT 15. OŽUJKA 1943-XXI

SS DIVIZIJA:

Doprla sa prethodnicama do Širokog Brijega (Mostar NM—BD), Lise (OI—BD).

Zapadna grupa sa nekim jedinicama u Imotskom (Makarska XO—BH) a sa glavninom u zoni Grude (Mostar Kl—LI—BD).

Istočna grupa na liniji Crne lokve (Mostar MK—IH—BH)—Britvica (NH—BH—BF)—Izbično (NE—BH)—Pandurica (NK—BL) a da nije naišla na neprijateljske snage.

Druga grupa, prije u Bos. Grahovu, premještena je u Stipaniće (Livno XL—XN—CF).

Komanda divizije u Lise.

Uspostavljena veza sa divizijom «-Messina« preko hrvatske divizije u Ljubuškom (Mostar NK—AP—AN).

Današnji njemački ciljevi nisu dostignuti zbog pomanjkanja vode. Divizija namjerava nastaviti napredovanje.

369. DIVIZIJA:

Dostigla sa 969. pukom liniju Bardije[2] 1/264 (NH—BZ)—Orlov kuk 1/850 (NM—OI—BZ) — 1/489 (OL—BZ); sa 370. pukom: Sljeme (ON—

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. S, k. 98.
[5] Na karti 1:100.000 Badnje (k. 1264).

BZ)—Kosne Luke (ON—PI—CD)—Slatina (PI—CF), ne naišavši na neprijateljski otpor.

Izviđačka grupa potisnula neprijateljske zaštitnice[3] sa Rame prema jugoistoku, i, u sadejstvu sa avijacijama, potisnula neprijatelja sa uzvišica Carskog Vrha (PL—CD).[4] Nanijeti gubici: 22 prebrojana mrtva.

Od III planinske brigade nedostaju vijesti.

Divizija namjerava doprijeti na liniju Janka[5] k. 1/815 (OI—BU)—Zlijeb 1/092 (ON—BU)—Donja Jablanica (PL—BZ).

717. DIVIZIJA:

749. puk dostigao zonu Rama.

737. puk zonu Gorani (QH—CK), Podhum (QH—CK) bez dodira sa neprijateljem.

738. puk se premjestio u zonu Solakova Kula (QH—CO—CM), Kruščica (QH—CO).

Nema njemačkih gubitaka. Dva dezertera.

Sa 749. pukom divizija namjerava da napreduje prema istoku i da obezbijedi sigurnost puta Rama—Konjic zauzimajući liniju Carski vrh (PL—CD)—Dobrigošće (QH—CD). Da sakupi 737. puk u zoni Gorani (QH—CK), Podhum (QJ—CK), 738. puk u zonu Podhum (QJ—CK), Donji Preslop (QH—CM) isključeno.

718. DIVIZIJA:

Uzvišenja južno od Neretve, između Ostrošca i Konjica još su dijelom u neprijateljskim rukama, koji teškim oružjem tuče cestu snabdijevanja i željezničku prugu.[6]

Grupa Annacker uhvatila vezu sa 717. divizijom u Oteležanima (QH—CK).

Grupa Konjic zauzela uzvišicu Orlenica (QM—QD—CD) svladavši žilav neprijateljski otpor. Nanijeti gubici: 10 mrtvih. Pretrpljeni gubici:
2 mrtva, 7 ranjenih.

Prema obavještenjima od strane četnika, vode se žestoke borbe između partizana i četnika kod Špiljana (RM—BU) gdje ustanici navodno nastoje da prijeđu Neretvu prema istoku.[7]

Divizija namjerava da smijeni jedan puk koji treba uputiti u Sarajevo sa Grupom Annacker i da povuče most blizu Pokojišta (QO—CD).

Opći zaključak: Izgleda da ustanici pokušavaju pobjeći prema istoku, nastojeći da prekinu kontakt. Major *Bobbio*

8 kopija:

1 **Ekselenciji**
1 **Načelniku štaba**
1 Pomoćniku načelnika štaba
2 Operativnom odjeljenju
1 **Obavještajnom odjeljenju**
1 **Komandi kr. karabinjera**
1 **Odjeljenju za telekomunikacije**

' i[4] Odnosi se na dijelove Treće krajiške NOU brigade.
[5] Vjerojatno Jančak k. 1815.
* Sektor od Konjica do Ostrošca osiguravale su 15. ožujka Peta crnogorska. Prva dalmatinska i Treća sandžačka brigada i dva bataljona Prve proleterske brigade.
Borbe su vodile vjerojatno dijelovi Prve proleterske brigade.

BROJ 468

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1943. O NAPADU JEDINICA NOV NA TALIJANSKO-ČETNIČKE JEDINICE KOD ZASTOLJA, NEVESINJA, RAZDOLJA I KREKOVA[1]

rzb.
TELEGRAM

Dan i otpreme----------
satprijema: 21. 3. 43; 15.45 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 4618
Stiglo 21. ožujka 1943. XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — OPERATIVNO ODJELJENJE

KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE

Br. 4233/op.

U toku noći neprijatelj je sa jakim snagama napao našu kolonu u zoni Zastolje.[2] Napad odbijen poslije dugih i upornih borbi koje su mu prouzrokovale teške gubitke. U toku je protunapad. Naši gubici: 6 mrtvih i 50 ranjenih.

Jak napad na kolonu Scotti sjeverno od Nevesinja također odbijen poslije jake borbe.[3]

Masa ustanika, u jačini nekoliko tisuća ljudi, vrši pritisak između Razdolja (Nevesinje RO-AT) i Krekova (SP-AV)/*

Nacionalni odredi kolone Scotti u borbama jučer, 20. ožujka, i noćas pretrpjeli su sljedeće gubitke koje ne mogu da preciziram: 25 oficira i 190 vojnika što mrtvih što izčezlih.

Jedna kolona antikom, dobrovolj. milicije Đurića[6] izgleda da marširа iz Uloga[7] na Kifino Selo.

Crnogorska kolona koja dolazi iz Kalinovika naišla je na jak otpor u Odžacima (SR-BN).[8] Antikom, dobrovolj. milicija i Crnogorci žale se na jaku zamorenost.

Naredio sam povlačenje mješovite kolone nacionalnih bataljona i antikom, dobrovolj. milicije koja se nalazi jugozapadno od Konjica.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 37/6, k. 99.
[2] Napad su vršila dva bataljona Prve dalmatinske i dva bataljona Desete hercegovačke NOU brigade.
[3] i[4] Napad su vršile Četvrta proleterska i Peta crnogorska brigada Treće NOU divizije.
[6] Vidi dok. br. 469.
[6] Četnici pod komandom kapetana Pavla Đurišića.
[7] Ulog su oslobodili 21. ožujka Četvrti i Sesti bataljon Prve proleterske brigade.
[8] Borbe protiv četnika u Odžacima vodila je lijeva kolona (Prva proleterska i Druga dalmatinska brigada) Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 416.

Predvidio sam iz sektora Mostar zatvaranje sedla sjeveroistočno od Blagaja, iz opreznosti.

Komanda SS divizije je upoznata sa sadašnjim razvojem operacija.

General *Piazzoni*

6 kopija:
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku načelnika štaba
2 Operativnom odjeljenju
1 Obavještajnom odjeljenju

BROJ 469

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 21. OŽUJKA 1943. O BORBAMA U HERCEGOVINI[1]

Predmet: rzb
TELEGRAM

Dan i sat otpreme----------
prijema: 22. ožujka 1943-XXI u 2 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENI JA—DALM AC I JA«
Operativno odjeljenje

Br. 4637
Stiglo 22. ožujka 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
SUPERSLODI — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI MORNARICE — DALMACIJA

Br. 4266/Op.

IZVJEŠTAJ OD 21. OŽUJKA 1943-XXI U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

Masa partizana, koja se cijeni na 4—5000 ljudi, pritiskusije u zoni Zaborani (Nevesinje RQO-BL), Kljuni (SI-BD), Pridvorci (SJ-AX), Nevesinje, u namjeri da se pomjeri prema jugu i jugozapadu.[2]

Drugi elementi manje važnosti primijećeni su južno od Konjica.

Iz četničkog izvora saopćava se da se znatne partizanske formacije[3]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 21/3—1, k. 342.
[2] U pravcu Nevesinja nastupala je Treća NOU divizija.
[3] Odnosi se na lijevu kolonu (Prva proleterska brigada i Druga dalmatinska brigada) Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 416.

nalaze u zoni Odžaci (Konjic SP-SR-BN) u dodiru sa Crnogorcima, koji dolaze iz Kalinovika.

Javlja se također o prodiranju kod Fojnice (Gacko TR-AP).

SEKTOR MOSTAR:

U toku noći partizani su napali nacionalne jedinice u zoni Zastolje (Nevesinje RH-BU). Napad je odbijen nakon duge žilave borbe, koja je nanijela protivniku teške gubitke. Naši gubici: 6 mrtvih i 50 ranjenih.[4]

Osim toga, jutros u rane sate masa ustanika[5] napala je naše jedinice i V.A.C. sjeverno od Nevesinja. Neprijatelj je odbačen nakon teške borbe.

Poslije podne kolona Scotti povukla se u redu iz Nevesinja prema zapadu s obzirom na jak protivnički pritisak, pošto su se potvrdila prodiranja na njezinoj lijevoj strani, koja su prijetila da je otcijepe od Mostara. Kolona se raspoređuje s obje strane ceste u zoni istočno od Blagaja (Nevesinje QM-AR).

U toku jučerašnjih i jutrošnjih borbi kolona Scotti pretrpjela je teške gubitke pošto je izdržala cjelokupni protivnički napad i pošto je na krilima ostala nezaštićena uslijed povlačenja V.A.C. i Crnogoraca. I 11/55. pješadijskog puka hrabro su se borili i pobudili divljenje formacija antikomunista. Njeni gubici javljeni su posebno.

SEKTOR »MESSINA«, »MARCHE« i KOTOR:

Redovna djelatnost.

ZRAČNA DJELATNOST:

Intenzivna u izviđanjima i u održavanju veze sa našim trupama. Oružana izviđanja u srednjoj i gornjoj dolini Neretve i u predjelu sjeverno od Nevesinja. U više navrata bombardirani su i obasipani malim bombama položaji zauzeti od partizana. Ukupno je izvedeno 20 akcija bombardiranja i obasipanja malim bombama.

Vedro.

General *Piazzoni*

8 kopija:

1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
2 za Operativno odjeljenje
1 za Obavještajno odjeljenje
1 za Kr. karabinjere
1 za Telegrafsko odjeljenje

[4] Napad su vršila dva bataljona Prve dalmatinske i dva bataljona Desete hercegovačke NOU brigade.

[5] Odnosi se na Četvrtu proletersku i Petu crnogorsku brigadu Treće NOU divizije.

BROJ 470

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 28. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI[1]

TELEGRAM

Datum otpreme: .....
Datum prijema: 29. ožujka 1943/XXI
sati 4.25

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 5032
Stiglo 29. ožujka 1943-XXI

OD KOMANDE ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — Operativno odjeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV i XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI MORNARICE — DALMACIJA

Br. 4665/Op.

IZVJEŠTAJ OD 28. OŽUJKA U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

Utvrđen je neodređen broj partizanskih odreda s automatskim oružjem i minobacačima u zoni G. Zimlje (RK-RM-BH), na koti 1662—1046——1009 (RM-BL) i 1089 (RM-BH).[2] Neidentifikovani odredi vjerojatno pripadaju 4. i 5. brigadi (vidi izvještaj 4391/Op. od dana 23. ovog mjeseca) u Grabovici (AP-SR), Priđvorcima (SI-AX), Sopiljima (RQ-AV), Kifinom Selu (SP-AT) i Bratačcu (SP-AT).

Ustanovljeno je kretanje partizanskih grupa iz Pridvoraca u pravcu zone Borci (Konjic RM-BS).

SEKTOR MOSTAR

U toku noći partizani su napadali u zoni Zastolje (Nevesinje RH-BH) od 21.30 do 23 sata i od 3 do 5 sati. Napadi su najprije zadržani a zatim, u protivnapadima sa hladnim oružjem odbijeni.

Naši gubici: 4 mrtva i 19 ranjenih. Pomoću patrola koje vrše čišćenje, provjeravaju se neprijateljski gubici, koji su sigurno ogromni.[3]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 30/3—1, k. 342.
[5] Odnosi se na Prvu dalmatinsku brigadu Treće NOU divizije.
[3] Napad na talijanske jedinice kod Zastolja izvršila je vjerojatno Prva dalmatinska NOU brigada.

Neprijateljski napadi odbijeni od naših V.A.C. u M. i V. Veležu {RQ-AV).

Jutros je Popovićeva kolona, koja operira sjeverno od ceste za Nevesinje, poduzela kretanje pravcem Odžak (SN-AP) i Džinova Mah. (SN-AN) u cilju čišćenja zone zapadno od ceste Nevesinje—Berkovići (SI-AI).

SEKTOR METKOVIĆ:

Formacija V.A.C. krenula je iz Stoca sa maršrutom: G. Bitunja (RQ-AD), Vlahovići (SI-AB), Berkovići, u cilju čišćenja zone s obje strane ceste Stolac—Berkovići u sadejstvu sa jednom drugom nacionalnom kolonom koja operira sjeverno od spomenute ceste, u predjelu Hrgud (RM-RQ-AI-AF).

Ustaška patrola sukobila se jučer, 27. ožujka, sa partizanima u zoni Stilja (Makarska XV-AR). Neutvrđeni su nanijeti gubici, pretrpljeni: jedan mrtav i dva ranjena.

Patrola crnih košulja je prilikom čišćenja u Momićima (Mostar NM--AD) zarobila dva partizana.

SEKTOR DUBROVNIK:

Telefonska linija Trebinje—Bileća, koja je prekinuta noću između 27. i 28. ožujka rušenjem pet stupova, jutros je popravljena.

SEKTOR KOTOR:

Obična djelatnost patroliranja i izviđanja.

ZRAČNA DJELATNOST:

Ometana niskim oblacima.

Izvedena su oružana izviđanja sjeverno i južno od Nevesinjskog polja s obje strane ceste Nevesinje—Berkovići.

Izvedena su bombardiranja i mitraljiranja partizanskih grupa, komore i stoke.

Ukupno 4 bombardiranja i 4 mitraljiranja.

Zračnim putom izvedeno je jedno snabdijevanje jedinice V.A.C. živežnim namirnicama.

Nebo je poluoblačno.

General *Piazzoni.*

8 kopija:

1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
2 za Operativno odjeljenje
1 za Obavještajno odjeljenje
1 za Komandu Kr. karabinjera
1 za Telegrafsko odjeljenje

BROJ 471

IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. OŽUJKA 1943. O ZAUZIMANJU NEVISINJA OD STRANE JEDINICA NOV[1]

TELEGRAM

Dan i	odlaska: 29. 3. 1943. u 11.00 s.
sat	dolaska: 29. 3. 1943. u 15.15 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENI J A—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 5046
Stiglo 29. ožujka 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA

VISOJ KOMANDI ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—DALMACIJA«
— OPERATIVNO

Br. 4692/op.

Noćas su partizani, iskoristivši odsutnost kolone Popović koja je odbačena na jug, zauzeli ponovo Nevesinje.[2]

U toku je akcija Popovića da ga oslobodi.

Iz sigurnih izvora, našeg ispitivanja terena i dezertera, proizlazi da su 2 partizanske brigade u zoni D. i G. Zimlje (Nevesinje RK-DH-BF-BD) i Lisac (RO-BH), u jačini 2000 ljudi.[3]

Ostale 4 brigade, ukupne jačine 1500 ljudi, u zoni sjeverno od Nevesinja.[4]

Jedna formacija od oko 1000 ljudi u zoni Hrgud (RM-RO-RQ-AI-AF) i Berkovići (SL-SN-RF).[5]

Ova još nesređena situacija prisiljava me, pošto ne mogu ofenzivno djelovati sa mojim malim bataljonima s obzirom da su se saveznici odrekli sudjelovanja, da osiguram sektor Mostar sa oko 9 bataljona i da držim barem dva kao rezervu u Dubrovniku za eventualno učešće u zoni Trebinje—Bileća, održavajući privremeno garnizon Stolac.

General *Piazzoni*

6 kopija:

1 Ekselenciji
1 Načelniku štaba
1 Pomoćniku načelnika štaba
2 Operativnom odjeljenju

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 35/3, k. 101.
[2] Nevesinje je oslobodila Treća NOU divizija, ojačana dijelovima Devete dalmatinske NOU divizije. Vidi dok. br. 422.
[3] Odnosi se na jedinice Devete dalmatinske NOU divizije. Vidi dok. br. 422.
[4] Vidi primjedbu 2.
[5] Južno od Nevesinja dejstvovala je Deseta hercegovačka brigada Treće NOU divizije.

BROJ 472

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 29. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U HERCEGOVINI[1]

Predmet :bg
TELEGRAM

Dan i sat otpreme: 29/3/1943-XXI u 20.45 s.
prijema: 29/3/1943-XXI u 23.30 s.

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 5082
Stiglo 30. ožujka 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
KOMANDI SUPERSLODE — Operativno odjeljenje
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI MORNARICE — DALMACIJA
Br. 4728/Op.

IZVJEŠTAJ OD 29. OŽUJKA U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

Prema neposredno utvrđenom i prema vijestima koje smo dobili od partizana dezertera, bilo bi u zoni G. i D. Zimlje (Nevesinje RK-RM--BH-DF) i Lisac (RO-BH) ukupno 2000 naoružanih ljudi.[2]

Druge jake formacije, koje se cijene otprilike na 1500 ljudi, nalaze se u zoni Nevesinje, gdje su, izgleda, ponovo došli drugi odredi iz raznih pravaca.[3]

U zoni Hrgud (RM-RQ-AO-AP) partizanske snage[4] neodređene jačine izgleda da se pomjeraju prema drugim neodređenim pravcima.

SEKTOR MOSTAR:

Druge naše formacije V.A.C., sukobivši se južno od Nevesinja sa jačim snagama koje su došle iz Bratača (SP-AT), povukle su se prema našem rasporedu s obje strane ceste između Kuma (RH-AV) i Kukrica (QO-AR). Partizani su međutim ponovo osvojili naselje Nevesinje[5] i isturili poslije podne, kasno, patrole u zoni Jasenje (RH-AR).

31/3* k^i«[131] *tipkan na Pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br.

» Odnosi se na jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.
Na području Nevesinja nalazile su se Prva dalmatinska, Četvrta proleterska i Peta crnogorska brigada Treće NOU divizije.
[4] Odnosi se na jedinice Desete hercegovačke brigade Treće NOU divizije.
[5] Vidi dok. br. 422.

Formacije V.A.C. još se nalaze južno od Nevesinja u zoni Odžak (SN-AP). U toku je reorganizacija jedinica V.A.C. jačine otprilike 1000 ljudi, koji su se sakupili u zoni Blagaj (QM-AR).

SEKTOR METKOVIĆ:

Formacija V.A.C. (bataljon Trebinje), koja operira jugoistočno od Stoca, o čemu je saopćeno jučer, nastavljajući svoj obuhvatni pokret jutros je zauzela zonu Kubaš (SL-AD).

Prema vijestima iz četničkog izvora naselja Berkovići (SL-SN-AI--AF) i Vlahovići (SL-AB) bila bi zauzeta od formacija V.A.C.

Na Pelješcu, u mjestu Borje (Korčula XR-GU), zarobljen je partizan, koji je priznao.

SEKTOR DUBROVNIK I KOTOR

Redovna djelatnost.

ZRAČNA DJELATNOST:

Jako je ometana rđavim vremenom u toku čitavog dana. Izvedena su izviđanja u zoni Biograd (Nevesinje SI-SL-SN-AP-AN) i veza sa našom kolonom V.A.C.

Kiša.

General *Piazzoni*

30/111
Robotti

8 kopija:

1 kopija za Ekselenciju
1 kopija za Pomoćnika načelnika štaba
3 kopije za Operativno odjeljenje
1 kopija za Telegrafsko odjeljenje
1 kopija za Obavještajno odjeljenje
1 kopija za Kr. karabinjere

BROJ 473

**NAREĐENJE VISE KOMANDE ORUŽANIH SNAGA »SLOVENIJA—
—DALMACIJA« OD 30. OŽUJKA 1943. ZA BOMBARDIRANJE POLOŽAJA JEDINICA NOV NA PODRUČJU NEVESINJA[1]**

TELEGRAM V. P. 10, 30. ožujka 1943-XXI

OD SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
AERO TAKTIČKOJ KOMANDI SUPERSLODE
i na znanje:
KOMANDI VI ARMIJSKOG KORPUSA

Br. 5121 prot.

Borba između četničkih formacija i partizana u zoni Nevesinje nastavlja se sa naizmjeničnom srećom. U zoni G. i D. Zimlje (Nevesinje RK-RM-BH-DF) i Lisac (RO-BH) zapaženo je 2000 naoružanih,[2] 1500 drugih zapaženi su u zoni Nevesinje.[3] Zbog toga molim tu komandu da pažljivo prati situaciju u zoni Mostar, pomažući operacije VI armijskog korpusa svim raspoloživim zračnim snagama i učestvujući u masama u spomenutom predjelu. Javite o poduzetim mjerama.

30. ožujka 1943-XXI General *Robotti*

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 1/4, k. 101.
* Odnosi se na jedinice Devete dalmatinske NOU divizije.
[1] Na području Nevesinja dejstvovale su jedinice Treće NOU divizije.

BROJ 474

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 30. OŽUJKA 1943. O SITUACIJI U HERCEGOVINI[1]

KOPIJA TELEGRAMA

Datum otpreme: 30. 3. 1943-XXI
Datum prijema: 31. 3. 1943. u 00.30 sati

VISA KOMANDA ORUŽANIH SNAGA
«■SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 5138
Stiglo 31. ožujka 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA — Operativno odjeljenje
SUPERSLODI
i na znanje:
GUVERNATORATU CRNE GORE
KOMANDI XIV ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI XVIII ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI MORNARICE — DALMACIJE

1 za Ekselenciju
1 za Načelnika štaba
1 za Pomoćnika načelnika štaba
1 za Obavještajno odjeljenje
2 za Operativno odjeljenje
1 za Komandu kr. karabinjera

Br. 4785/Op.

IZVJEŠTAJ OD 30. OŽUJKA U 18 SATI

AKTIVNOST USTANIKA:

— Partizanske snage u zoni Nevesinje sakupile su se između ovog mjesta i šume Bišina (Nevesinje RM-RO-RQ-AR).[2] Jake grupe ovih snaga primijećene su u pokretu prema sjeverozapadu, u pravcu Zimlja.

Iz Gacka se javlja da su partizanske grupe zauzele visove koji dominiraju Šipačno (Gacko TN-AN), Ljeskovitim dubom (TN-AP) i Ribarima (TN-AR). Javljeno je za jaku koncentraciju u Slivlju (TN-AT). Smatra se da ove grupe imaju vjerojatno, namjeru da napadnu na Fojnicu i na Gacko.[3]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br^ 32/3, k. 342.
[2] Odnosi se na jedinice Treće NOU divizije.
[3] U ovo vrijeme na području Nevesinja nalazile su se jedinice Treće NOU divizije ¥Devete dalmatinske NOU divizije.

SEKTOR MOSTAR :

— Aktivnost partizanskih patrola protiv rasporeda Prijevorac (Nevesinje RH-BF) i čela kolone »Bergamo«. Naši su gubici 6 ranjenih. Neutvrđeni su protivnički gubici.

Formacije M.V.A.C. koje su se povukle iz Nevesinja — o čemu govori jučerašnji izvještaj — sa 1200 ljudi, sad se reorganiziraju u zoni Blagaj. Naše patrole prilikom izviđanja u zoni Ljubčina (RK-AT) zarobile su dvije sumnjive osobe.

Prema vijestima iz hrvatskog izvora, kolona Popović je zauzela Drežanj (SP-AN) i došla u dodir sa jedinicama V.A.C. koje su došle iz Gacka; kreću u pravcu Grabovice (SR-AP), Žalom (TI-AR).

SEKTOR METKOVIĆ:

Nastavlja se pokret formacija V.A.C. prema Berkovićima. Cilj je da se izbjegnu upadanja partizana zauzetih u borbi sa odredima V.A.C. u Guba vici (Nevesinje QK-AP), Rotimlji (QO-AN), Hodovu (QO-AL) i Ljubljenici (RH-AL), u vezu sa jedinicama sektora Mostar.

Na Pelješcu u blizini Kune (o. Mljet IH-CZ) ubijena je partizanka pri pokušaju bjekstva.

SEKTOR DUBROVNIK I KOTOR:

Redovna djelatnost avijacije. Ometana je od nepovoljnih atmosferskih prilika.

Nebo oblačno, kiša.

31/111 General *Piazzoni*

Robotti

BROJ 475

DNEVNI IZVJEŠTAJ KOMANDE TALIJANSKOG ŠESTOG ARMIJSKOG KORPUSA OD 31. OŽUJKA 1943. O SITUACIJI U HERCEGOVINI[1]

TELEGRAM

Dan i prijema 31/3/1943, 23.40
sat otpreme:_____

VISA KOMANDA ORU2ANIH SNAGA
»SLOVENIJA—DALMACIJA«
Operativno odjeljenje

Br. 5202
Stiglo 1. travnja 1943-XXI

OD KOMANDE VI ARMIJSKOG KORPUSA
KOMANDI SUPERSLODE — OPERATIVNO ODJELJENJE
i na znanje:

GUVERNATORATU CRNE GORE

KOMANDI XIV i XVIII ARM. KORPUSA

KOMANDI MORNARICE — DALMACIJA

Br. 4851/Op.

IZVJEŠTAJ OD 31. OŽUJKA 1943. U 18 SATI

SEKTOR MOSTAR I METKOVIĆ:

Jake partizanske formacije, koje su već primijećene u zoni Nevesinje,[2] pomjerile su se prema jugu u zonu Trusina[3] (Nevesinje SL-SN--AI-AF) gdje se nalazi raspored V.A.C. koji je sastavljen od četničkih kolona Kureš[4]—Popović[5] i Gutić.[6]

Nakon borbe, o kojoj nema podrobnosti, četničke formacije bile su odvojene i prisiljene da se povuku.

Kasno uvečer kolona Gutić stigla je u Stolac.

Popovićeve i Kureševe formacije izgleda da su krenule prema Bileći.

— Formacije M.V.A.C., još drže Berkoviće.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva talijanska, reg. br. 33/3, k. 342.
[2] Na području Nevesinja nalazile su se jedinice Treće NOU divizije i Devete dalmatinske NOU divizije.
[3] U zoni Trusina u ovo vrijeme dejstvovala je Deseta hercegovačka brigada Treće NOU divizije.
[4] Miloš Kureš
[5] Milorad Popović
[6] Gutićeva kolona bila je jačine 400 četnika.

SEKTOR DUBROVNIK:

Hrvatska patrola, sastavljena od tri vojnika, napadnuta je i razoružana duž željezničke dionice Taleža (Dubrovnik SP-FV)—Duži (SR-FT).

Jedan od šest članova nije se vratio.

SEKTOR KOTOR:

Redovna djelatnost patrola.

ZRAČNA DJELATNOST:

Spriječena je uslijed nepovoljnih atmosferskih prilika.

Jedan avion, koji je uspio da stigne do zone Nevesinje, izveo je izviđanje i bombardiranje partizanskih grupa.

Poluoblačno.

General *Piazzoni*[7]

[7] Ispod potpisa general Mario Robotti napisao je slijedeću primjedbu: »Obratiti pažnju na zonu Stolac. Gen. Piazzoni neka nastoji da uredi ove bande oduzimajući im snagu .. . centrifugalnu i dajući im međutim snagu . . . centripetalnu. 1. IV M«. ToCkice su iz originala.

DOKUMENTI JEDINICA NDH

BROJ 476

DNEVNI IZVJEŠTAJ ŽUPSKE REDARSTVENE OBLASTI U SARAJEVU OD 17. SIJEČNJA 1943. O PROGLASU NJEMAČKOG KOMANDANTA STANOVNIŠTVU BOSNE I HERCEGOVINE I O NAPADU JEDINICA NOV NA TRAVNIK I VITEZ[1]

ŽUPSKA REDARSTVENA OBLAST U SARAJEVU
Taj. Broj: 48/43
Sarajevo, dne 17. siječnja 1943

Predmet: Dnevno izviešće za dan
17. siječnja 1943. godine.

1) GLAVNOM RAVNATELJESTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST Zagreb
2) GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST URED X Zagreb
3) ZAPOVJEDNIČTVU USTAŠKE NADZORNE SLUŽBE — Zagreb
4) USTAŠKOJ NADZORNOJ SLUŽBI URED I — Zagreb
5) G. OPUNOMOĆENIKU MINISTARSTVA UNUTARNJIH POSLOVA — Sarajevo
6) G. VELIKOM ŽUPANU ZUPE VRHBOSNA — Sarajevo
7) ZAŠTITNOM REDARSTVU ZA GRAD — Sarajevo

Savezno nalogu Glavnog ravnateljstva za javni red i sigurnost od 29 prosinca 1942 broj 150604-I-A1942. čast mi je podnieti izviešće o političkoj i vojnoj situaciji u gradu Sarajevu i Velikoj Zupi Vrhbosna za dan 16 siječnja 1943 godine.

Danas je po nalogu Njemačke Vojne vlasti po Sarajevskim ulicama afiširan sliedeći

P R O G L A S !

Događaji zadnjih tjedana prisiljavaju na ponovno proglašenje već prije izdane odredbe:

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 11/2—1, K. 154.

Hrvatsko područje omeđeno sa sjevera Savom, sa istoka Drinom, sa juga i zapada Njemačko-Talijanskom demarkacijonom crtom i crtom Bihać—Sisak — je njemačko podhvatno područje (operativno područje).

Svatko tko učestvuje u borbi protiv njemačke oružane sile i Hrvatske države pomaže neprijatelje njemačke oružane sile i Hrvatske države ili bude zatečen u posjedu oružja bez propisanog oružanog lista hrvatskih vlasti, biti će bez sudskog postupka KAŽNJEN SMRĆU.

Obćine, koje pomažu partizane i kuće u kojima bude pronađeno oružje biti će uništene. Cjelokupno oružje ima se odmah predati najbližoj njemačkoj ili hrvatskoj vojničkoj jedinici. U koliko to zahtjeva sigurnost četa i smirivanje u zemlji, vrijede po njemačkoj oružanoj sili izdane naredbe prije svakog ostalog prava.

Ovaj se proglas ima izvjesiti u svakoj obćini na dobro vidljivo mjesto i zaštititi od uklanjanja.

Obćine koje ovaj proglas nisu izvjesile na dobro vidljivo mjesto, biti će do temelja popaljene.

Zapovjednik njemačkih četa u Hrvatskoj

Upravitelj župske redarstvene oblasti iz Travnika brzoglasno javlja, da je dne 10 ov. mj. u 22 sata od strane partizana napadnut Travnik.[2] Napad je počeo od (Kruščica prema Vitezu i Busovači i trajao je sve do sedam sati u jutro. U 2 sata partizani su zauzeli Vitez,[3] gdje su zapalili oružničku postaju i šumsku upravu, te pokidali brzoglasne žice.

Kotarski predstojnik iz Rogatice javlja, da je jučer sklopljen sporazum o zajedničkoj akciji protiv partizana sa četnicima kotara Rogatica.

Od strane Velike Župe Vrhbosna bio je izaslan Marko Šakić, ispred domobrana pukovnik Gašić, a ispred Ustaša pukovnik Stipković, od strane četnika prisustvovali su četničke vođe Radivoje Kosorić, Mladen Đajić, Dušan Vuković i Milovan Bojović.

Iz ostalih kotareva Velike Zupe Vrhbosna nema podataka.

Za Dom spremni!

Upravitelj redarstva:
Petković s. r.

(M. P.)

[2] Demonstrativni napad na Travnik vršio je Drugi bataljon Desete hercegovačke brigade Treće NOU divizije.

[3] Napad na Vitez vršile su jedinice Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije Vidi Zbornik VII, T. IV, knj. 9, d. 188 i 196.

BROJ 477

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ORUZNICKOG KRILA TRAVNIK O SITUACIJI NA TERENU CENTRALNE BOSNE U VREMENU OD 17. SIJEČNJA DO 7. VELJAČE 1943. GODINE[1]

ZAPOVJEDNIČTVO ORUZNICKOG KRILA
Br. 197/taj.
U Travniku, dne 7. veljače 1943.
Predmet: Doglasno izvješće za proteglih 15 dana, predlaže.

ZAPOVJEDNICTVU 5. ORUZNICKE PUKOVNIJE SARAJEVO
ŽUPSKOJ REDARSTVENOJ OBLASTI TRAVNIK.

Savezno zapovjedi Tog zapovjedničtva Taj. JS. Br. 879 od 24. travnja 1942. predlažem doglasno izvješće za proteklih 15 dana s molbom na mjerodavnost.

I. OPĆA UNUTARNJA SITUACIJA:

[...]

3. Komunizam:

Partizanske snage još uviek se zadržavaju južno od Travnika, sa sjedištem u Rastovu i Šebešiću i u selima, Koričane, Mudrike, Lužnica i Gostilj, sjevero-zapadno od Turbeta.[2]

Partizanske jedinice izvršile su:

Dne 17. siečnja kada je skupina partizana napadala Zepče napala je i Novi Seher.[3] U mjestu su izvršili pljačku mještana i ubili tabornika, Matu Ivančića. Zarobili su oružnika postaje Novi Seher, Jožefa Šobara za čiju se sudbinu ne zna. Oružnici sa 8 milicionera prihvatili su borbu, ali uslied jače nadmoćnosti partizana povukli su se prema Zavidoviću. U borbi je poginuo jedan milicioner, a jedan ranjen. Opljačkali su oružničku vojarnu, a spise i pismohranu zapalili.

Izvješće postaje Novi Seher Br. Uredovno od 24. siečnja.

Dne 21. siečnja skupina jačine 20 partizana došla je u selo Mijakovići, Merđaniče,[4] Turkoviće i Barović, 7 km. zapadno od Fojnice, te od mještana pokupila živežne namirnice i na konjima ih odniela u pravcu sela Rastova, odakle su i došli.

Izvješće postaje Fojnice Br. 99 od 22. siečnja.

Dne 23. siečnja 6 seljaka iz sela Vlasovići, obćine Turbe, kotar Travnik, otišlo je u selo Koričani po sieno, ali su iz partizani u Končanima zatekli, uhitili i do danas se za njihovu sudbinu ne zna.

[• • •]

k i49°riginal *tipkan na Pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 36/1—1,

[2] U to vrijeme na ovom terenu bile su jedinice Pete crnogorske i Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije.

[3] Zepče je oslobodila Deseta hercegovačka, a Novi Seher Peta crnogorska brigada Treće NOU divizije.

[4] Mrdanić

Izvješće postaje Turbe Br. 31/taj. od 27. siečnja.

Dne 29 siečnja u 00.30 sati skupina jačine oko 1000 partizana napala je puščanom, strojopuščanom vatrom i bacačem mina Turbe. Naše i savezničke snage odbile su napad. Jedan Njemac poginuo i 1 ranjen. Jedan partizan uhićen i na licu mjesta strieljan. U isto vrijeme jedna grupa napala je i željezničku postaju Goleš, 5.5 km. jugo-zapadno od Turbeta.[5] Prekinuli su brzoglasnu vezu i promet je bio obustavljen.

Borba kod Turbe prekinuta je 30. siečnja u 17 sati. Na mjestu Bačvice, 1 km. južno od Turbe, zarobljeno je 15 domobrana od kojih je 4-ci uspielo pobjeći. Zaplijenili su 9 pušaka, 2 lake strojnice i 3000 naboja.

Izvješće postaje Turbe Br. 933 od 1. veljače.

Dne 4. veljače oko 7 sati skupina jačine oko 1500 partizana došla je u selo Karaulu, Šešiće[6] i Krčevine, sjeverozapadno 7 km. od Turbe.[7] Naše i savezničke njemačke trupe u 8 sati stupile su u borbu, koja je trajala do 14 sati. Rezultat borbe je još nepoznat.

Izvješće postaje Turbe Br. 63/taj. od 5. veljače.

4) O akciji, radu i kretanju sumnjivih osoba, tuđinskih i neprijateljskih agenata, provokatora i antidržavnih elemenata:

Nije bilo.

5) O stranoj propagandi u narodu:

Partizani u selima na području gdje oni borave vrše među pučanstvom jaku promičbu. Neprijateljski razpoloženi elementi, koji slušaju krugovalne postaje Moskvu, London i Glas slobodne Jugoslavije na vješt način pronose među pučanstvom lažne i neistinite viesti.

6) O prilikama prehrane i prometu:

Stanje prehrane ni u čemu se nije poboljšalo od posliednjeg podnietog izvješća, te svakim danom nastupa sve to veća oskudica u živežnim namirnicama, a ciene istima neprekidno skaču.

Željeznički promet na dielu pruge Lašva—Jajce ugrožen je od partizanske akcije.

III. STANJE U VOJSCI:

[...]

Uslied slabe prehrane kod oružničtva zapaža se malaksavost i popuštanje volje za službu.

IV. VANJSKA SITUACIJA:

Nema se podataka.

V. OBĆI ZAKLJUČAK

Stanje javne sigurnosti na cielom području veoma je ugroženo uslied četničke i partizanske akcije, a naročito na području Travničkog i Fojničkog kotara.

[5] Napad na Turbe vršile su jedinice Desete hercegovačke brigade Treće NOU divizije.

[6] Selići

[7] Odnosi se na jedinice Prve brigade Prve proleterske divizije, koje su pristizale na ovaj sektor.

VI. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU ZAUZELI POBUNJENICI:

Postaja Koričane, Koričane—Karaula i Rastovo.

VII. ORUZNICKE POSTAJE KOJE SU SE ISELILE POD PRITISKOM POBUNJENIKA U DRUGA MJESTA I KAMO:

Oružnička postaja Mehurići, u Gučju Goru, Rastovo—Stojkovići u Travnik i izpostava Pećine u Travnik. Oružnička postaja Okruglica povukla se u Budoželj, a ispostava Višnjica u Brezu.

VIII. KOJE SU VRAĆENE U NAŠE RUKE I OBNOVLJENE:

Nema.

Zapovjednik, bojnik:
Josip Bervaldi

(M. P.)

8./II. J. S.

BROJ 478

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNICKE PUKOVNIJE U SARAJEVU OD 27. SIJEČNJA 1943. O BORBAMA I AKCIJAMA JEDINICA NOV NA TERENU CENTRALNE I ISTOČNE BOSNE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNICTVO
5. ORUZNICKE PUKOVNIJE
Taj. J. S. Broj 122
Sarajevo, 27. siječnja 1943.

Predmet: Izvještaj o partizanima.

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA, GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST, ODSJEK X

Zagreb

Savezno okružnici M.U.P. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost odsjek X V.T. Br. 11/42. od 14. XII. 1942. predlažem sliedeći izvještaj o partizanima :

Na jugo-istočnom prostoru pukovnije: Partizanske skupine 800—900 partizana,[2] na području obćine Sokolovići (18—20 km. sjeverno od Rogatice) sa jačom grupom u selu Bogovići—Romanija (13 km. sjevero-istočno

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 27/1—1, k. 149.

[2] Odnosi se na Šestu istočnobosansku NOU brigadu.

od Pala) ova grupa imala je namjere napasti naše snage na željezničkoj pruzi Stambolčići—Prača, razoriti prugu i prekinuti željeznički promet Sarajevo—Višegrad, potisnute su tokom prve polovice mjeseca siječnja 1943. našim snagama i četničkim odredima na sjever u smjeru Knežine, Han Pijeska na područje Šekovići (15 km. sjevero-zapadno od Vlasenice). Pri povlačenju sa prostora Sokolović opljačkali su seljacima najbolje konje 9. 1. 1943. u 0.3 sata jedna njihova kolona od 400—500 partizana napala je oružničku postaju i ustašku posadu Zljebovi (11 km. jugo--istočno od Han Pijeska). Usljed pritiska oružnici i ustaše povlače se u Sokolac.

Na sjevero-zapadu, područje Travnik, početkom druge polovice mj. siječnja 1943. partizani[3] uporno napadaju naše i savezničke njemačke postave uzduž željezničke pruge. Busovača—Vitez—Turbe (pruga Lašva——Travnik, kako bi ova mjesta opljačkali, objekte i postrojenja zapalili, a promet prekinuli. 20. 1. 1943. ponavljaju napad na Vitez'[5] (12 km. jugo-istočno od Travnika), željezničku stanicu i inpregnaciju pragova. Zapalili su oružničku vojarnu i hrvatski dom, razorili dio pruge, pa se zatim uz znatne gubitke povlače u smjeru Rastova.

17. siječnja 1943. jače partizanske grupe nadirući iz smjera Novi Seher (10 km. sjeverno od Zepča), a to su grupe koje su početkom siječnja 1943. izbačene iz Teslića i potisnute na jugo-zapad; napadaju Zepče i zauzimaju ga. Prekidaju željeznički promet na pruzi Zenica—Zavidovići. 21. 1. 1943. partizani su po našim i njemačkim oružanim snagama iz Zepča izbačeni, kojega dana u 21.00 sat je promet uspostavljen. 21. siječnja 1943. u 05.00 grupa od 200 partizana upala je u Gornji Vakuf. Nakon izvršene pljačke povukli se jugo-istočno prema selu Pridvorci.

27. 12. 1942. u 14.00 sati Kupres—Bugojno km. 16 partizani su napali poštu. Ubili oružničkog vodnika Marka Vukovića, poštara Zajiju Kostorovića i jednog putnika, a zarobili obskrbnog častnika Vranešića i jednog putnika, opljačkali poštu i posteljinu postaje Kupres.

6. 1. 1943. četnička grupa Radivoja Kosorića vršeći na prostoru Han Stijenica—Burati (11 km. sjevero zapadno od Rogatice) potjeru za partizanima naišla je na grupu od 20 partizana koje su četnici razbili, 2 partizanska kurira Židova ubili, a jednog Židova Majer Levia uhitili i predali oružničkoj postaji Han Stijenice, koji je predan III. domobranskom zboru.

9. 1. 1943. u 03.30 grupa od cca 80 partizana napala je oružničku postaju Vitez.[5] Opljačkali skladište hrane državne šumarije i dvije gostione, pa se povukli prema Rastovu (20 km. južno od Travnika).

9. 1. 1943. u 03.00 sata grupa od cca 500 partizana napala je oružničku postaju i ustašku posadu u Zljebovima (11 km. jugo-zapadno od Han Pijeska). Oružnici i ustaše pod pritiskom partizana povlače se Han Kramu (4.5 km. sjevero-istočno od Žljebova). Iz Sokolca upućena su u pomoć 2 sata ustaša. Prema izjavi izbjeglica partizani su zapalili oruž-

[3] Tada su se na ovom terenu nalazile jedinice Treće NOU divizije.

[4] i[5] Napad na Vitez je izvršila Prva dalmatinska NOU brigada. Vidi dok. br. 47« i Zbornik VII, T. IV, knj. 9, d. 188.

ničku vojarnu i nekoliko kuća. Do sada poznati gubici, dva mještanina poginula.

10/11. 1. 1943. grupa od cca 400 partizana iz Visočnika kota 1252 (4 km. jugo-zapadno od Han Pijeska) prešla je željezničku prugu, Han Pijesak—Olovo, kod Berkovine i kreću pravcem Nevačka (12 km. sjevero-zapadno od Han Pijeska) i Žeravice (17 km. sjevero-zapadno od Han Pijeska) za Šekoviće.

12. 1. 1943. u Zenici i u selu Tetovu (3 km. sjeverno od Zenice) otkrivene su komunističke ćelije. Uhićeno je 23 osoba, koje su predane njemačkom vojnom zapovjedničtvu Zenica.

12. 1. 1943. uhićen je u Bugojnu seljak Zrno Jure, iz Kupresa jer je u jednoj kafani širio komunističku promičbu.

13. 1. 1943. u 08.15 sati do 01.30 u Jezeru (8. km. sjevero-zapadno od Jajca) vođena je borba između skupine oko 700—800 partizana naoružanim puškama i nekoliko strojopušaka, te domobrana i njemačkih vojnika oko 330 momaka; koji su se prema Jezeru nalazili u nasilnom izviđanju. Gubitci partizana nepoznati. Gubitci naš 1 domobran nestao, 1 njemački vojnik poginuo, 4 ranjena. Partizani su došli sa planine Otomalj kota 1052 (1.5 km. južno od Jezera), u istom su smjeru otišli.

13. 1. 1943. partizanske grupe koje su se smjestile na području obćine Sokolovići (18 km. sjevero zapadno od Rogatice) pod pritiskom četnika napustili su to područje i krenuli na sjever u smjeru Sekovića na područje kotara Vlasenica. U obćini Sokolovići pokupili su sve bolje konje.

14. 1. 1943. u Sekovićima (15 km. sjevero-zapadno od Vlasenice) primjećena su pripremanja partizana za jaču akciju prema Vlasenici. Odred četnika Matića iz okoline Vlasenice traži streljivo i suradnju protiv partizana. Napomena: (III. domobranski zbor izvješćen je).

15. 1. 1943. od 09.00 do 12.00 sati kod sela Rajića (5 km. jugo-zapadno od Nove Kasabe) odjel od 25 oružnika i 20 legionara sukobio se je sa grupom od oko 60 partizana. Gubitci odmetnika, 10 poginulo, plien 4 goveda, 4 konja i 7 ovaca. Nismo imali gubitaka.

16. 1. 1943. u 10.00 sati primjećeno je u prolazu kroz selo Vidosavići (3.5 km. jugo-istočno od Kreševa) jedna obhodnja od 11 partizana, među njima 1 žena, 7 naoružanih, 4 nenaoružana. Došli su iz smjera Gunjani i krenuli u smjeru planine Bitovnja (11 km. jugo-zapadno od Kreševa).

16. 1. 1943. 21.30 do 22.30 sati grupa od 60 puškama naoružanih partizana napala je našu i njemačku posadu Turbe[6] (7 km. sjevero-zapadno od Travnika). Poginuo jedan partizan. Nismo imali gubitaka. Partizani su došli iz sela Varošluka (3 km. jugo-zapadno od Turbe) i u istom se smeru povukli. 16. 1. 1943. u 23.30 sati do 17. 1. 1943. 03.00 sata jača grupa naoružanih partizana napala je željezničku stanicu Busovaču[7] (pruga Lašva—Travnik). Naša i njemačka posada napad odbila. Gubitci partizana nepoznati. Gubitci naši jedan domobran poginuo, jedan njemački vojnik ranjen. Partizani se povukli u selo Buselje (2,5 km. zapadno od

[6] Na ovom terenu u to vrijeme nalazili su se dijelovi Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije. O borbama oko Turbeta vidi Zbornik VII, T. IV, knj. 9, d. 221.

[7] Napad su izvršile jedinice Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije. O borbama oko Busovače vidi Zbornik VII T. IV, knj. 9, d. 44 i 204.

Busovače). Veća partizanska skupina nalazi se u selu Buselje i nastanila se po seoskim kućama; gdje im je i strožer.[8]

16. 1. 1943. u 22.00 sata do 17. 1. 1943. 01.00 sat oko 400 partizana podjeljeni u grupe od po 100 napali su puščanom i strojopuščanom vatrom Vitez[9] (12 km. jugo-istočno od Travnika). Napad je bio upravljen na oružničku postaju, državnu šumariju, željezničku stanicu, željeznički most i općinu. Oružanička postaja i šumarija oštećena i opljačkana. Naše i njemačke snage potisnule su partizane. Jedan domobran poginuo. U 06.00 partizani se povukli prema Rastovu (20 km. južno od Travnika) iz kojeg su smjera i došli.

17. 1. 1943. u 21.10 sati jače partizanske grupe nadirajući iz smjera Novi Seher (10 km. sjeverno od Zepča) stigle su 2 km. pred Žepče. Istog dana u 23.00 sata naknadno se saznaje preko željezničke stanice Zenica, da su partizani Žepče zauzeli, zapalili željezničku stanicu, zgradu kotarske oblasti, poštu, dva željeznička skladišta, 8 vagona, oružničku vojarnu, kotarski sud, poresku upravu, pučku školu, hrvatsku čitaonicu, domobransko skladište hrane i kuću logornika. Željezničku prugu razorili 800 m. Streljali blagajnika općine, podvornika suda i 2 željeznička službenika. Zarobili i odveh sobom kotarskog liečnika i jednog oružnika, a brzoglasnu vezu sa Zepčem prekinuli.[10]

18. 1. 1943. u 02.00 grupa od 30 naoružanih partizana upala je u selo Ljubunci (5 km. sjevero-istočno od Prozora), iz puške teško ranih seljaka Brajko Stipu, a ostale zlostavljah. Među partizanima seljaci su prepoznali bivše oružnike Bojčić Sabita i Skoro Husu koji su služili na postaji Prozor.

20. 1. 1943. u 22.00 sata grupa od oko 200 naoružanih partizana napala je Vitez (12 km. jugo-istočno od Travnika), željezničku stanicu i inpregnaciju pragova u istom mjestu. U Vitez je upućen oklopni vlak. Zapalili oružničku vojarnu i hrvatski dom, razorili prugu, promet obustavljen. Partizani su došli iz Rastova (20 km. južno od Travnika). Isti dan u 24.00 sata povukli se u smjeru Rastovo. Gubitci partizana 6 mrtvih 20 ranjenih. Gubitci naši, 1 njemački dočastnik poginuo. Pruga se popravlja.

21. 1. 1943. u 05.00 sati grupa od 200 partizana upala je u Gornji Vakuf.[11] U pošti uništila brzoglase, u općinskom poglavarstvu pismohranu, iz čitaonice odnjeli 2 krugovalna aparata, iz kotarske ispostave jedan pisaći stroj. U posebničkom stanu jednog oružnika razoružali i odnjeli mu oružje i odoru. Po izvršenoj pljački partizani se povukli jugo-istočno prema selu Pridvorci.

Zapovjednik pukovnik

Stjepan Toma v. r.

[8] Odnosi se na dijelove Prve dalmatinske NOU brigade.

[9] Napad su izvršile jedinice Prve dalmatinske NOU brigade. Vidi Zbornik VII, T. IV, knj. 9, dok. 188.

[10] Akciju su izvele jedinice Prve dalmatinske NOU brigade. Vidi Zbornik VII, T. IV, knj. 9, d. 4.

[11] Gornji Vakuf je oslobodila Prva dalmatinska NOU brigada. Opširnije o tome vidi dok. br. 348 i zbornik VII, T. IV, knj. 9, d. 163 i 189.

BROJ 479

IZVJEŠTAJ VELIKE ŽUPE PLIVA I RAMA OD 6. VELJAČE 1943.
0 ZAUZEĆU GORNJEG VAKUFA OD STRANE JEDINICA NAROD-NOOSLOBODILAČKE VOJSKE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
VELIKA ŽUPA PLIVA I RAMA U
J A J C U
Broj: Taj. 25/43
Predmet: Napad i zauzeće Gornjeg Vakufa,
po partizanima — izvješće dostavlja.

Jajce, 6. II. 1943.

OPUNOMOĆENIKU VLADE N.D.H.

B a n j a L u k a

Dne 30 siječnja 1943. u 23.30 sati, izvršen je napad sa svih strana od strane partizana na Gornji Vakuf, obćine iste, kotara Bugojno, Velike Zupe Pliva i Rama, koji su ga nakon dva sata borbe zauzeli.[2]

Partizani su došli sa svih strana, ali glavna im je snaga došla od Rastova—Šebešić kotar Travnik istočno od Gornjeg Vakufa kojih je bilo oko 1.000 (jedna tisuća) bandita, a naoružani su sa puškama, samokresima, bombama, teškim i lakim strojnicama te sa dva bacača, a prilikom napada bacili su mnogo signalnih raketla i to bijelih, zelenih i crvenih.[3]

U odbrani Gornjeg Vakufa učestvovale su naše snage i to: dva sata
17. bojne u jakosti od 72. momka, pripremna bojna u jakosti od 80. momaka te 7. oružnika i tri financa.

Pošto su partizani bili mnogo nadmoćniji, a i sa oružjem teškim mnogo naoružaniji, to su se naše snage morale povući prema Bugojnu a Vakuf napustili. U povlačenju prema Bugojnu, na državnom putu 5. km. udaljeno od Gornjeg Vakufa, opet su sačekali partizani sa vatrenim oružjem te otvorili vatru, gdje se obrana morala povući šumom i lijevom stranom Vrabca, i teškom mukom probila te 31. siječnja 1943. u 6. sati ujutro na državnom putu 10. km. udaljeno od Gornjeg Vakufa susrela se sa našim snagama koje su pošle iz Bugojna u pomoć u jačini od 300. (tristotine) momaka ustaša, koji su bili naoružani sa dva bacača, jedan brdski top te oko 30. lakih strojnica, sa kojima se je zajednički vratila prema Gornjem Vakufu, te stupila u borbu ponovno sa partizanima. Borba trajala je od 10.—16. sati ali videći da su partizani i sada nadmoćniji, pored toga što se je još i noć primicala, opet se obrana morala povući i borbu napustiti tako da su partizani ostali u Gornjem Vakufu
1 okolici, a naše snage sa oružnicima povukle su se u Bugojno gdje su stigle 31. siječnja 1943. oko 20 sati.[4]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 7/1—50, k. 19.

[2] Opširnije o oslobođenju Gornjeg Vakufa vidi dok. br. 348 i Zbornik VII, T. IV, knj. 9, d. 13, 307 i 331.

[3] Na ovom sektoru nalazila se Prva dalmatinska brigada Treće NOU divizije. Vidi dok. br. 349.

[4] Borbe protiv ustaša vodila je Prva dalmatinska NOU brigada. Vidi zbornik VII, T. IV, knj. 10, d. 13, 14 i 32.

U ovoj borbi od strane naše poginulo je četiri milicionera (pripremna bojna) i jedan ustaša, a ranjenih je 5 ustaša i tri milicionera (pripremna bojna).

Od strane bandita nepoznati su gubici jedino što je jedan zarobljen koji je bio u obadvije noge ranjen te je bio predat u 5. stajaći zdrug u Bugojnu.

Oružnici postaje Gornji Vakuf nalaze se svi na izvjesno vrijeme na oružničkoj postaji Bugojno.

Predlaže se na izvolno znanje.

Za Dom spremni!
(M. P.)

Po Ovlaštenju Podžupana
Kotarski Predstojnik
Rupčić v. r.

O tom obavješteni:
1) M.U.P. Glavno, rav. za javni red i sgr. Zgb.
2) Glavar Grad. uprave za operativno podr. istočne i zapadne Bosne — Sarajevo
3) Ustaški Stožer — Jajce

BROJ 480

**ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA OTSJEKA POSUŠJE—IMOTSKI—
—LJUBUŠKI OD 7. VELJAČE 1943. ZA NAPAD NA JEDINICE NOV NA LINIJI KONGORA—STUDENCI[1]**

ZAPOVJEDNICTVO ODSJEKA
POSUS JE—IMOTSK I—L JUBUSKI
Op. Broj: 29/taj.
dana, 7. II. 1943

Z A P O V I E D BR. 29.

Zapoviednika odsjeka Posušje—Imotski

Za izvršenje akcije čišćenja područja na desnoj obali rijeke Vrlike između Prološca—sela Klenovca—sela Poljice—sela Drinova,[2] od partizana koji su se na tom području prikupili i ugrožavaju Imotski sa zapada i jugozapada.[3]

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 45/9—5, k. 102.
[2] Drinovci
[3] Na ovom terenu nalazila se Druga proleterska divizija ojačana sa Četvrtom dalmatinskom NOU brigadom.

1. Stanje kod protivnika:

Protivnik se prikuplja sa sjeverne strane odsjeka od Kongore pa do Studenaca a sa zapada od Studenaca pa sve desnom obalom rijeke Vrlike do položaja talijanske milicije zapadno Babnjače i sela Putaševica. Sa očiglednom namjerom napasti na naš odsjek i osvojiti Imotski, pa možda i Posušje.

2. Naša namjera:

Preduhitriti protivnika bar sa zapadne i jugozapadne strane u toku 8. o. mj.

3. Sastav postrojbi:

a) Grupa Božinović—Mamić: 26. ustaška bojna pojačana jednim satom 7. ustaške bojne i teškim bacačem Ust. obrambenog sdruga.

Zadatak: Još u toku noći 7/8. II preduzeti pokret preko Prološca i Postranja obići iznad sela Lokvičića, očistiti selo Klenovac zatim preko sela Blaića[4] izbiti na Seminovac k. 639 i spriečiti protivniku izvlačenje iz Podbablja i sela Poljica na zapad. Za svoju zaštitu iz sastava posade Proložac uputiti jedan jači vod (do 60. ljudi) na Ljubu[5] koji se na ovoj koti ima zadržati i štititi grupi zaleđe dok grupa ne stigne na sam Seminovac, kada se ovaj vod ima povući u Proložac. Sama grupa po završenom čišćenju navedenog područja pod zaštitom s leđa i uz pomoć dijelova na koti 500. pola km. sjeverno sela Lujani ima se sa ostalim četama koje u akciji sudjeluju povući u Imotski. Veze održavati sa posadom Proložac, vodom na Ljubi i dijelovima koji operiraju od Imotskog preko Kamenmosta i sa pravca sela Drinovaca.

b) Grupa Berulac — bojnik Pejković: 7. ustaška bojna bez jednog sata, dijelovi Pripremne bojne na Kamenmostu, Smijevačkom Mostu i sa Otoka.

Zadatak: 8. II. u svanuće preduzima akciju sa crte rijeka Matica (Vrlika) sa zadatkom da što prije ovlada crtom selo Nebriževac—kota 368.-—kota 300.—kota 292. (uži mostobran) i zatim produžava pokret do crte selo Šumet, selo Jonići, selo Šušnjari k. 500.—k. 528. na kojoj ima uhvatiti vezu sa dijelovima koji nadiru sa pravca sela Drinovci. Vezu održavati sa grupom Božinovići—Mamići, signalizacijom a lijevo sa grupom Drinovci do dodira signalizacijom.

c) Grupa Drinovci — por. Markovac: 1 sat. Ust. odbrambenog zdruga i polusat 13. pripremne bojne sa zastavnikom Progometom.

Zadatak: Prikuplja se 8. II. do šest sati kod sela Sebišne kada preduzima nadiranje satnijom U.O.S. pravcem k. 479.—k. 304.—k. 365. Vranjača—selo Ljubina—Majdan k. 546.—selo Trutini-—selo Čapini—kota 555. —k. 528., a za polusatom 13. pripremne bojne preko sela Bilići, kote 360 duž sela Runovići zahvatajući Mračaj (k. 534.) i selo Sabić do u visinu crte selo Čapini—selo Mišinići.[6] Ova grupa održavati će vezu sa našom

[4] Bajić
[5] Odnosi se vjerojatno na Ljut kod Vukovića.
[6] Mišević

Ita-milicijom,[7] koja po odlasku grupe ima da primi i dosadanji položaj
13. pripremne bojne iznad sela Sebišna, a unaprijed sa grupom bojnika [.. .][7] tovića i kasnije grupom Božinović-Mamić.

d) Ostale postave Odsjeka pa i u samim posadama Posušju i Imotskom imaju ostati na svojim postavama u strogoj pripravnosti.

4. Prikupljanje četa: Grupa Božinović-Mamić prikupit će se na Prološcu 8. II. do tri sata a u daljem pokretu nastati da kod sela Klenovac [.. .]de do 12. sati. Grupa Pejković prikupiti će se na polaznim postavama [.. .]t sati, kada će preduzeti akciju s time što će svojim bacačem u toku [...] odpomagati i grupu poručnika Markovca. Grupa Markovac ima se prikupiti 8. II. do šest sati kod sela Sebišna odakle pokret, crta akcije odpočet [. . .] i trideset.

5. Dojavna služba: Za vrijeme akcije pojedine grupe obdržavat će vezu međusobno hrvatskim barjacima i po jednim bjelim platnom jedno pokraj drugog, zatim signalnim raketlama: jedna bjela mjesto gdje se grupa nalazi; jedna crvena opasnost sa pravca u kome je opaljena; dvije crvene u teškom smo položaju; bjela pa crvena krećemo naprijed; bjela pa crvena pa bjela zbog otpora neprijatelja nemožemo dalje; 4 rakete iste boje opaljena jedna za drugom moramo se povući pravcem kojim smo došli (ovo prema raketama sa kojima se bude više raspolagalo). Međusobno održavati vezu po svojim ugovorenim znacima teklićima i dovikivanjem, a pri dolasku u bliži dodir grupa i za vezu sa ovim.

6. Plan akcije: Neprijateljske dijelove koji se nalaze na ranije označenoj prostoriji po mogućstvu opkoliti, uništiti, razoružati i zarobiti.

Zamišljeni tok izvođenja: Grupa Pejkovića stupa prva u akciju ovlađivanjem užeg mostobrana, privlači svu pažnju protivnika na sebe i dovodi do njegovog prikupljanja sa svih strana u pravcu Kamenmosta pa i protivničkih dijelova sa pravca s Livna i Podsoja. Poslije izvjesnog vremena (oko 7.30 sati) stupa u akciju grupa poručnika Markovca koja stvara zabunu kod protivnika i dovodi do njegovog grupiranja na prostoru Podbablje—Poljice—Krivi Dol. Dok je protivnik zabavljen sa ovim dvjema grupama i kada se je vjerovatno prikupio na ovome prostoru pojavljuje se grupa Božinović-Mamić sa leđa sprečavajući uzmicanje protivnika iz zatvorenog trokuta u prvom redu bacačem putem od sela Vukovići u pravcu Zagvozda. Znači, namjerna je akcija opkoljavanja zbog čega grupa Pejković sa užeg mostobrana preduzima pokret kada grupa por. Markovca pređe crtu Mračaj (k. 534) 6 Majdan (k. 546). Grupa Božinović-Mamić obratiti će pažnju na protivnička teška oruđa (eventualno top) kojim se o svim podacima nalazi na prostoru između sela Klenovac i sela Krivi Dol, a isto tako će obratiti pažnju na zaleđe da ne bi bila udarena s leđa od partizanskih grupa sa pravca Studenci i Lovreč.

U toku izvođenja akcije sa zarobljenicima postupati po zakonu, razoružavanjem i provođenjem posadnom Zapovjedničtvu Imotski radi daljeg sprovoda u Mostar. Kretanje vršiti rastresito pretresajući najpotrebnijim brojem kuće i šumarke da ne bi protivnik oružje negdje prikrio i sebe

[7] Vjerojatno se odnosi na naoružane seljake - milicionere koje su bili organizirani od strane talijanske vlasti.

za mirnog stanovnika izdao bolje je kao zarobljenog privesti 10. nedužnih (koji će po ustanovljenju biti pušteni) nego propustiti zarobljavanje jednog partizana.

Po završenom čišćenju područja i spajanju grupa ostaviti odgovarajuće posade na crti Šeminovac—selo Ujevići—k. 500. k. 528—Baba (k. 546.)—k. 408.—selo Miševići dok se ne povuku djelovi do Kamenmosta kada ima uslijediti pod prihvatom prvog povlačenja postava sa Šeminovca (k. 639), pa postepeno ostaviti u polukrugu do crte užeg mostobrana na kome se ima zadržati vod posade Kamenmosta.

7. Podnošenje izvještaja: U toku same akcije kada god je moguće podnositi će mi zapovjednici grupa svoja izvješća. Obavezno po završnoj akciji dostaviti će mi svaki zapovjednik grupe iscrpno izvješće o toku i događajima same akcije.

8. Obskrba streljivom: Pred samu akciju popuniti streljivom do pune šarže puške, strojnice i bacače. Voditi brigu da se streljivo racionalno troši. Po mogućstvu prazne čahure pokupiti i po povratku predati ih u skladište.

9. Obskrba hranom: di izdati suhu hranu za ručak, a večeru pripremiti po povratku u nastambama.

10. Zdravstvo: Grupe će sobom povesti potreban broj zdravstvenika i zavojnog materijala. Eventualno ranjene ili poginule ponijeti sobom posredstvom mještana ili zarobljenika, odnosno upućivati pomoćništvu kod Kamenmosta ili u bolnicu Imotski. Zapovjednik posade u Imotskom predvidjeti će jedno pomoćište sa liječnikom kod Kamenmosta, gdje će držati i jedan teretni samovoz za prevoženje bolesnih, ranjenih i mrtvih.

11. Plijen i zarobljenici: Po završenoj akciji cijelokupni plijen prikupiti u posadnom Zapovjedničtvu Imotski, gdje sačiniti točan popis svega. Zarobljenike predati bez zlostavljanja posadnom zapovjedničtvu Imotski. Za vrijeme akcije spriječiti pljačku i nasilje.

12. Zapovjedno mjesto: Ja ću se nalaziti kod grupe Pejković, kuda mi izvješća slati.

Poslato: 7. II. 1943 u 18. sati teklićima

Zap. Posade Imotski i Posušje, VII.,

XXVI. U Bojne, U.O.Z., 13. Pr. Bojne, 1. sata U.O.Z.

Zapovjednik pukovnik

Simić pk v. r.

BROJ 481

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 11. VELJAČE 1943. O ZAUZEĆU IMOTSKOG I POSUŠJA OD JEDINICA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Br. 1504/taj.
U Mostaru, dne 11. II. 1943.
Dnevno izvješće broj 41.

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA »OP« — Z a g r e b
OBCEM VOJNIČKOM POVJERENICTVU NDH. — S u š a k
ZAPOVJEDNIČTVU II. DOMOBRANSKOG SBORA (Glst.)
ZAPOVJEDNIČTVU III. D. S. PODRUČJA (Glst.)
ZAPOVJEDNIČTVU II. SEKTORA (POPUNIDBENO S i n j) .

S A S T A V A K

Stanje prema prikupljenim podacima tokom 11. veljače 1943. god.

1.

A) KRATKA OCJENA SITUACIJE

Zauzimanjem Imotskog[2] partizani su postigli davno željeni i postavljeni cilj, da uđu u ovu ustašku kulu. Ovo će svakako iskoristiti u promičbene svrhe, a pored toga donijeti će im ovaj uspjeh i tvarne koristi.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU

O zapovjedi za evakuaciju Imotskog zapovjedničtvo divizije »Murge« obaviestilo je zapovjedničtvo VI. armijskog korpusa, od koga je oko 22 sata, preko zapovjedničtva divizije »Murge« primljena zapovjed — brzojav, da ne odobrava povlačenje naše posade iz Imotskog. Oko 24 sata ova zapovjed odpremljena je po tekliću — častniku pukovniku Šimiću pravcem Ljubuški—Gorica—Imotski.

Do 11 sati prikupljeni su sa raznih strana sliedeći podatci.

Od zračne luke Mostar: s. Studeno Vrelo bombardirana. U oblasti Posušja i Imotskog vršeno razviđanje. U Imotskom niesu primjećene čete, što daje razloga vjerovanju, da hrvatska posada nije više tamo (partizani se pri nailasku zrakoplova skrivaju). Na cesti Posušje—Studeno Vrelo opažene su partizanske obhodnje.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 14/1—16, k. 18.
[2] Imotski su 10. veljače 1943. god. zauzele jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 59, 69 i 356.

Od raznih osoba, oružničke postaje Ljubuški i oružničke postaje Široki Brijeg dobiveni su sliedeći neprovjereni podatci:

Dne 10. II. čete pukovnika Šimića zauzele su s. Vranić (10 km. jugo istočno od Posušja).

Dne 10. II. poslije podne protunapadom, vraćeno je Posušje u kome su naše čete oko 1 sat vodile ogorčene borbe. Nemajući ni od kuda pomoći, morale su pred nadmoćnim neprijateljem opet napustiti Posušje. Izgleda da su u borbama u Posušju poginula 2 ili 3 častnika.

Tokom 10. II. partizani su jakim snagama napali Imotski, tukući ga neprekidno jakom bacačkom i topničkom vatrom između 21 i 22 sata Imotski je pao u ruke partizana. Veći dio četa pukovnika Šimića prikuplja se u oblasti s. Gorica—s. Grude, radi organizacije obrane na crti: s. Vranić—s. Grude—s. Drinovci.

Talijani, osim zrakoplovnog djelovanja, ne pružaju nikakvu pomoć.

Zapovjednik divizije otišao je oko 12 sati na lice mjesta, pa će se ovo izvješće, po dobivanju prvih podataka, dopuniti.

C) VLASTITE MJERE:

Osim već iznietog traženo je zrakoplovno djelovanje savezničkog zrakoplovstva i to: razviđanje radi rasvjetljavanja situacije i bombardiranje partizanskih stjecišta i kolona u pokretu.

II.

POKRETI I PREMJEŠTAJI VLASTITIH CETA I OSOBITI DOGAĐAJI:

Zarobljenici — partizani (27 muškaraca i 4 žene) otpremljeni su danas vlakom u Sarajevo, radi dalje otpreme Župskoj redarstvenoj oblasti u SI. Brod. Od ovih zarobljenika niesu dobiveni nikakvi podatci operativnog značaja.

III.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

Spoj odjeljak III dnevnog izvješća br. 38 — op. br. 1381/taj. od 8. II.:

Intervencijom našeg posadnog zapovjednika u Trebinju Talijani su odmah poduzeli izvide povodom oduzimanja torbe od strane četnika našem tekliću. Brzim poduzimanjem mjera teklička torba pronađena je ne-otvorena kod jednog četnika između Trebinja i s. Grab (oko 13 km. jugo istočno od Trebinja) i vraćena našem zapovjedničtvu posade Trebinje. Povodom ovog zapovjedničtvo D. Pk. M., po nalogu Talijana vrši dalje izvide i uhićenja.

Dne 9. II. oko 19,20 sati naišao je talijanski vojni vlak kod želj. postaje Glavska (na pruzi Uskopolje—Zelenika) na rastavljene tračnice. Stroj i 6 vagona iskočilo je, a 4 osobe povriеđene su.

U 17,45 sati dobiveni su od zapovjednika divizije iz Ljubuškog, po tekliću — častniku sliedeći podaci:

Napad na Imotski vršilo je oko 4000 partizana sa dosta teškog naoružanja, 2 topa, 2 bacača i mnogo lakih i teških strojnica. Zapovjed za povlačenje iz Imotskog nije se mogla sistematski ostvariti uslied nadmoćnosti partizana u svakom pogledu.

Do sada poznati gubici u borbama tokom 10. II. jesu:

— Poručnik Markovac — zapovjednik satnije U.O.Z. poginuo;

— Zastavnik Medić — zapovjednik satnije U.O.Z. poginuo;

— 2 vodnika U.O.Z. poginula;

' — Poručnik Sarić — zapovjednik 2. satnije U.O.Z. teško ranjen.

— 14 ustaša ranjenih.

— Veći broj nestalih — vjerojatno će se prikupiti pošto su dobrim dijelom iz okolice.

Dielovi bivših posada Posušje—Imotski povukli su se pod borbom na crtu postava: Mandina Gomila (16 km. j. ist. Posušja)—k. 478—Greda jug. zap. od s. Ćurluke—s. G. Grude—s. Vrućice—s. Blaževići—s. Draga——s. Drinovci, čiji zapadni dio drže partizani. Mjestimično, kao na primjer u s. Grude naš streljački lanac udaljen je od partizanskog svega 200 metara. Veza sa Talijanima u s. Kočerin još nije uzpostavljena, jer izgleda da su se partizani već uvukli između talijanske posade i našeg desnog krila (izgleda da su na postavima oko s. Mamići—3 km. jugozapadno od s. Kočerin). Talijanska posada u s. Kočerin do sada nije imala borbe; zrakoplovstvo vrši jaka bombardiranja ispred talijanskih postava kod s. Kočerin.

Moral kod velikog diela četa opao; pojedinci iz okoline otišli kući. Priličan broj sam osobno vratio na postave.

Nestručnost obskrbnika i nedostatak posuđa i komore jako se osjeća. Zapovjedio sam izdatak konzervi. U pozadini zavedena policijska služba za hvatanje bjegunaca.

v Talijanski častnik za vezu divizije »Messina« na licu mjesta upoznat sa situacijom i preko njega molio sam zapovjedničtvo divizije »Messina« za pomoć u četama (3 satnije ka s. Drinovci i 1 satnija prema s. G. Grude).

Do sada Talijani pružaju samo zrakoplovnu pomoć.

Obzirom na ovako stanje zatraženo je od zapovjedničtva divizije »Murge« da 12. II. poduzme bombardiranje partizana ispred naših postava, a poglavito ispred lievog krila.

P.N.Z. GLAVAR STOŽERA,
Glavnostožerni satnik
Simoković v. r.

(M. P.)

BROJ 482

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD U. VELJAČE 1943. O OSLOBOĐENJU POSUŠJA I IMOTSKOG OD STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE[1]

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
K. Op. Broj 1496/taj.
U Mostaru, dne 11. II. 1943.

Predmet: stanje bivših posada Posušje—Imotski.

ZAPOVJEDNICTVU 154. DIVIZIJE »MURGE«

Prema podacima dobivenim od zapovjednika divizije, pukovnika g. Šarnbeka i pukovnika Šimića u 17,45 sati podastirem sliedeće podatke:

Napad na Imotski vršilo je oko 4000 partizana[2] sa dosta teškog naoružanja, 2 topa, 2 bacača i mnogo lakih i teških strojnica. Zapovjed za povlačenje iz Imotskog nije se mogla sistematski ostvariti uslied nadmoćnosti partizana u svakom pogledu. Do sada — poznati gubici u borbama tokom 10. II. iznose:

— Poginulo: 2 častnika — zapovjednika satnija i 2 dočastnika;
— Ranjeno: 1 častnik — zapovjednik sata teže i 14 ustaša;
— Nestalo: za sada nepoznato, ali veći broj.

Dijelovi bivših posada Posušje—Imotski povukli su se pod borbom i organiziraju obranu na crti: Mandina Gomila (16 km. jug. ist. od Posušja)—k. 478—Greda jug. zapd. od s. Ćorluke—s. G. Grude—s. Vrućice——s. Blaževići—s. Draga—s. Drinovci, čiji zapadni dio drže partizani. Mjestimično, kao na primjer u s. Grude, naš streljački lanac udaljen je od partizanskog svega 200 metara. Pored sveg đosadanjeg napora za uspostavu veze sa talijanskom posadom u s. Kočerin, to do sada nije uspjelo! Izgleda da su se partizani već uvukli između talijanske posade i našeg desnog krila (vjerovatno u oblasti s. Mamići — 3 km. jug. zap. od s. Kočerin). Naše desno krilo ima utisak, da je i talijanska posada s. Kočerin tokom današnjeg dana imala borbe sa partizanima.

Obskrba naših četa vrlo je teška uslied nedostataka posuđa i komore a djelomično i živežnih namirnica, što nalaže trenutno izhranu konzervama.

U pozadini označenih postava organizirana je redarstvena služba.

Castnik za vezu talijanske divizije »Messina« upoznat je sa stanjem i preko njega je od navedenog zapovjedničtva tražena pomoć bar jednom bojnom (3 satnije ka s. Drinovci i 1 satnija ka s. G. Grude).

Zapovjednik divizije do daljega ostaje u Ljubuškom.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 56/10—2, k. 102. i .

[2] Napad na Imotski su izvršile jedinice Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 481, napomenu 2.

Obzirom na iznieto stanje molim da talijansko zrakoplovstvo tokom 12. II. izvrši najenergičnije bombardiranje partizana izpred označenih postava naših četa, a poglavito ispred lievog krila (na putu s. Gorica—__s. Drinovci) i na k. 540—Jaloševac (3 km. sjev. zap. od s. Grude). Molim da se ovo bombardiranje tokom cielog dana što češće ponavlja. Isto tako molim za nalog posadi s. Kočerin da i ona djeluje za uspostavljanje veze sa našim desnim krilom.

O rezultatu zrakoplovnog djelovanja molim najžurnije obavestiti.

P.N.Z. Glavar stožera, glst. satnik

Simoković v. r.

BROJ 483

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA OTSJEKA LJUBUŠKI—POSUŠJE——IMOTSKI OD U. VELJAČE 1943. O NEMOGUĆNOSTI IZVRŠENJA PROTIVNAPADA NA POSUŠJE ZBOG SLABOG MORALA I DEZORGANIZACIJE JEDINICA[1]

ZAPOVJEDNIČTVO ODSJEKA
LJUBUŠKI
Op. br. 31. taj. 1943
Dne II. veljače 1943.

Predmet: Evakuacija Imotskog.
Spoj: Broj 1476/taj.

ZAPOVJEDNIKU III. SEKTORA
(VI divizije)

Veza Vaš broj 1476/taj. od 10. II. 1943 god., primljen 11. II. 1943. u 8 sati u selu Grude.

U duhu Naloga Op. broj 1451/taj., od 10. II. 1943 god., Imotski i ranije položaj napušten i povlačenje na određene crte izvršeno. U toku noći 10/11 veljače 1943 do 4. sata zauzimanje rasporeda u duhu gornje zapovjedi u toku, te povratka za sada ne može biti.

U toku 10. o. mj., pokušan povraćaj Posušja propao, jer desno krilo zbog jake strojopuščane vatre sa pravca Vranića nije moglo izvršiti zadatak. Protivnik oko Posušja vrlo jak,[2] raspolagao sa jednim malim topom, jednim teškim bacačem i preko dvadeset što teških što lakih strojnica. Jačina oko 800. U vremenu pokušaja povraćaja Posušja protivnik uspio na pravcu sela Kutleše—selo Đuzele probiti širu liniju osiguranja i oko

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 56/10—8, k. 102.

[3] U Posušju se nalazio jedan bataljon Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije, a ostale jedinice bile su razmještene u okolici Posušja- Vidi dok. br. 59 i 69.

16.30 odpočeti napad na Imotski.[3] Sa dva teška topa, dva bacača i jakom puščanom i strojopuščanom vatrom. Prvi napad odbijen te protivnik produžio tučenje Imotskog topovima i bacačima, u komu momentu (17.30 sati po mome dolasku sa položaja Stražbenice kota 758 u selo Goricu) primljen Nalog za evakuaciju Imotskoga i povlačenje na crtu Kočerin——Grude—Drinovci. Zbog palog morala i elana kod četa na položaju Krasica Gomila—Slime—Gradina—Stražbenica pristupio sam odmah izvrvršenju dobivenih zapovijedi za povlačenje i istu u originalu dostavio zapovjedniku posade Imotski ust. bojniku Pejkoviću na uvid i postupak, a osobno sam ostao i sproveo bliže osiguranje ceste Donji Vinjani—Grude i uputio jedan dio snaga za zauzimanje položaja oko sela Grude.

U toku borbi jučerašnjeg dana bilo je gubitaka i to sada se zna za poginula dva zapovjednika sata ustaškog odbranbenog zdruga (por. Markovca i zastavnika Medića) i dva vodnika svi iz Ustaškog odbranbenog zdruga, zatim teško ranjen zapovjednik 2. sata U.O.Z. poručnik Sarić i 14. ranjenih. Nestalih ima mnogo poglavito iz Pripremne bojne ali postoji vjerovatnoća da su se razbježali svojim kućama ili pak u toku noći iskoristili mrak za odlazak kućama. Bojnik Pejković (Vidio sam ga!) sa zapovjednikom 13. pripremne bojne ust. nadp. Marjanovićem, koji je izdao Nalog i organizirao evakuaciju Imotskog do sada mi se nije javio .Postoji mogućnost da se je povukao sa nadp. Marjanovićem preko Zmijavaca u pravcu Sebišne u svrhu izvlačenja tamošnjih njihovih dijelova Pripremne bojne ili je posrijedi samoubistvo. Zna se samo

Savezno Okružnici M.U.P.[2] Ravnateljstvu za javni red i sigurnost oddo sada o dijelovima 13. pripremne bojne nemam podataka, a nema mogućnosti bilo kojim sredstvom uhvatiti i održavati vezu, izuzev već odposlanim skorotečama.

Prema svemu napred izloženom ne mogu postupiti po Nalogu br. 1476/taj., a povraćaj prvobitnih postava (Posušje—Imotski) moći ću izvršiti po prikupljanju i reorganizaciji četa, popuniti prvenstveno starješinama i dopuni težim naoružanjem.

Zapovjednik pukovnik
Simić pk v. r.

[3] Imotski su oslobodile jedinice Četvrte crnogorske brigade Druge proleterske divizije. Vidi dok. br. 59, 481 i 482.

BROJ 484

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUZNICKE PUKOVNIJE OD 12. VELJAČE 1943. O SITUACIJI NA TERENU CENTRALNE I ISTOČNE BOSNE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
5 ORUZNICKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. Broj 195
Sarajevo, 12. veljače 1943.

Predmet; Izvješće o partizanima.

T MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA, GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST, ODSJEK X

Z a g r e b

Savezno Okružnici M.U.P.[2] Ravnateljstvu za javni red i sigurnost odsjek X V.T. Br. 11/42. od 14. XII. 1942. predlažem sliedeći izvještaj o partizanima :

■ Polovicom mjeseca siječnja 1943. sa jugo-istočnog područja pukovnije potisnute partizanske grupe (Romanija—Sokolovići) povlače se sjeveru i sjevero-zapadu na područje Šekovići (15 km. sjevero-zapadno od Vlasenice), kako bi se združile sa partizanskim grupama u Sekovićima i 6. fruškogorskom partizanskom brigadom. No. jer ove partizanske skupine napadaju 25. siječnja 1943. naša uporišta na prostoru Osamci—Capardi—Memići (14 km. sjevero-zapadno od Zvornika) izgleda da su se sa prostora (Romanija—Sokolovići) potisnute grupe zadržale na prostoru Sekovići, jer se u istom razdoblju primjećuju jače partizanske obhodnje u razviđanju oko Vlasenice.

Na sjevero-zapadu, područje Travnik, koncem mj. siječnja 1943. skupine od 600—800 partizana napadaju Tjarfce. (7 km. sjevero-zapadno od Travnika) i željezničku stanicu Goleš (5.5 km. jugo-zapadno od Turbe). Borbe se vode dva dana, partizani su po našim i njemačkim oružanim snagama odbijeni.

Na području Jajce: 28/29. I. 1943. grupa od 350 partizana razqrila je željezničku prugu Komar—Oborci, na relaciji Turbe—Donji Vakuf. Naše snage napale su ih i potisnule.

29/30. I. 1943. grupa od 400 partizana razorila je željezničku prugu kod stanice Babino Selo (8 km. sjevero-zapadno od Donjeg Vakufa) na relaciji Donji Vakuf—J^jce napali bunkere, a posadu razoružah i zarobili, 29. I. 1943. grupa od 500—60Q partizana napala j,e. naše uporište Bulići (3 km. jugo-istočno od J^jca), koje nakon ogorčene borbe zauzimaju.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 39/1—1, k. 149.

[2] Ministarstvo unutrašnjih poslova

Na zapadu, područje Gornji Vakuf, slabije partizanske grupe iz Sebešića (14 km. sjevero-istočno od Gornjeg Vakufa), pokušavaju 24. I. 1943. opljačkati sela oko Gornjeg Vakufa, po našim ustaškim snagama dočekani su, razbijeni i uz velike gubitke bačeni u smjeru Sebešića.

30. I. 1943. 600—700 partizana napali su Gornji Vakuf, koji nakon kraće borbe zauzimaju.[3] Naši se povlače u Bugojno. Pokušaj da se partizani potisnu iz Gornjeg Vakufa nije uspio.

Početkom mj. veljače 1943. primjećeno je sakupljanje i prebacivanje jačih partizanskih skupina sa područja Teslić i Skender Vakufa u prostor Jajce—Turbe—Travnik. U daljnjem pokretu, 5. 2. 1943. partizani su u prostoru sjevero-istočno od linije Donji Vakuf—Bugojno—Gornji Vakuf, da bi zatim stigli u područje Skakavci (9 km. istočno od Donjeg Vakufa)
1 područje Jagodići (10 km. istočno od Bugojna). Ima ih oko 3.000; sa
2 gorska topa i 2 bacača mina, jedan teški top ostavili su negdje kod Jajca. Dalnji smjer vjerojatno je prema Livnu i Glamoču. Bugojno je ugroženo.

Kao važnije iznosim slijedeće događaje:

17. 1. 1943. u 19.30 sati veća grupa partizana, koja je iz Blatnice nađirala za Zepče, u prolazu kroz Novi Seher (10 km. sjeverno od Žepča), napala je oružničku postaju Novi Seher i opljačkala je. Oružnici sa milicijom dali su odpor, ali pod pritiskom partizana povukli se u Zavidoviće. Poginuo je 1 milicioner, a 1 je ranjen. U Novom Šeheru partizani su uhitili tabornika Matu Ivandića i 18. 1. 1943. streljali ga. Istu noć partizani su produžili za Zepče.

19. 1. 1943. u 2100 sat grupa od 16 partizana sa 4 konja opljačkala je u selima Merđanići i Turkovići (6.5 km. sjevero-zapadno od Fojnice) živežne namirnice, krumpir, zob i ječam. Plien su natovarili na konje
i otjerah u Rastovo (19 km. sjevero-zapadno od Fojnice) odakle su i došli.

23. 1. 1943. u 1800 sati grupa od 19 partizana primjećena je u s^lu Deževice (6.5 km. jugo-zapadno od Kreševa) i krenuh u nepoznatom pravcu. Došli su iz sela Rastova (20 km. južno od Travnika).

24. na 25. 1. 1943. jake partizanske grupe prebacile su se u 4 kolone i povozom kod Kalesije i Capardi (na cesti Tuzla—Zvornik) i krenule u smjeru Paprače i Sekovići (Seković 15 km. sjevero-zapadno od Vlasenice). Naše uporište Capardi tuklo ih je topovskom vatrom.

24. 1. 1943. grupa od 300 partizana nadirući iz sela Sebešića (14 km. sjevero-istočno od Gornjeg Vakufa) u smjeru Gornjeg Vakufa, opljačkala je selo Zdrimce (3.5 km. jugo-istočno od G. Vakufa). Naše snage od 700 ustaša V. zdruga pod zapovjedničtvom bojnika Bobana, istog dana u 1400 sati sukobile su se kod sela Zdrimca sa partizanima. U ogorčenoj borbi koja je trajala do 1700 sati, poginulo je 18 partizana, 1 zarobljen. Plien 1 strojnica i 10 pušaka. Naši gubitci 1 ustaša poginuo. Uspjelo je vratiti dosta stoke i hrane, koja je vraćena seljacima, partizani su zadržali opljačkanih 20 konja, 30 goveda i 50 ovaca. 26. 1. 1943. na povratku u Sebešić preko planine Vraniće partizani su po našim snagama dočekani na Suhodolu (7.5 km. sjevero-istočno od G. Vakufa). Gubici partizana

[3] O borbama i pokretima oko Gornjeg Vakufa vidi dok. br. 348 i 349.

7 poginulo, 3 zarobljena. Plien 4 puške i streljivo, nismo imali gubitaka/*

26. 1. 1943. 45 naoružanih partizana upali su u selo Suhi Dol (4 km. sjevero-zapadno od Gučje Gore), uhitili jednog na dopustu se nalazećeg domobrana i odveli ga u Sišavu (9 km. sjeverno od Turbe), za njegovu se sudbinu ne zna. U selu Gluhoj Bukovici (10.5 km. sjeverno od Gučje Gore) primjećene su jače grupe partizana.

27. 1. 1943. primjećeno je grupiranje dielova 6. partizanske brigade oko Vlasenice. Naoružani sa bacačima, strojnicima i strojopuškama.

28/29. 1. 1943. oko 350 naoružanih partizana razorili su 50 m željezničke pruge između željezničku stanice Komar—Oborci km. 51 pruga Turbe—Donji Vakuf. Naš 2. konjanički sklop iz Donjeg Vakufa uz pomoć oklopnog vlaka napao je partizane i potisnuo ih u smjeru Šebešića. Partizani su stranci Crnogorci. Gubici partizana nepoznati, gubici naši, jedan domobran poginuo. Pruga popravljena 31. 1. 1943. 29/30. 1. 1943. oko 400 naoružanih partizana razorili su željezničku prugu kod stanice Babino Selo 8 km. sjevero-zapadno od Dnjeg Vakufa), napali na bunkere nakon ogorčene borbe zarobili 6 domobrana i jednog poručnika, od kojih su
2 domobrana pobjegli. Partizani su se povukli u smjeru sela Goleša
12km. sjevero-istočno od Donjega Vakufa).

29. 1. 1943. u 0030 sati skupina od 600—-800 partizana napali su Turbe (7 km. sjevero-zapadno od Travnika) sa svih strana puščanom i strojopuščanom vatrom i jednim bacačem mina. Gubici partizana, jedan uhićen
i streljan. Gubici Njemaca jedan vojnik poginuo, jedan ranjen. U isto vrieme jača grupa partizana napala je na željezničku stanicu Goleš (5.5 km. jugo-zapadno od Turbe), brzoglasna veza prekinuta. U 1330 sati borba je još vođena u Turbe i Golešu. Borba je završena 30. 1. 1943. u 1700 sati. Partizani su u Bačvicama (1 km. južno od Turbe) zarobili 15 domobrana, zaplijenili 9 pušaka, 2 lahke strojnice i 3000 naboja.
4 domobrana uspjela su pobjeći.

29. 1. 1943. u 0345 sati grupa od 500—600 partizana napala je naše uporište Bilići (8.5 km. istočno od Jajca). Posada uporišta, 1 častnik i 85 domobrana 1 konjaničkog sklopa zagrebačke pukovnije hrabro se je borila, ali pod pritiskom povukla se. Borba je trajala do 0445. Gubici partizana nepoznati. Gubici naši, 3 domobrana ranjena, 39 domobrana nestalo, ili zarobljeno. Partizani su došli iz Skender Vakufa, Pugarje, a otišli su u smjeru Kruščice i Bučića (8.5 km. istočno od Jajca).

29. 1. 1943. 1900 sati grupa od 10 naoružanih partizana prenoćila je u Starom Selu (8 km. sjevero-zapadno od Fojnice), 30. 1. 1943. u 0700 sati opljačkali su istomjesnom seljaku Marijanu Luckiću, koji im je dao konačište, 250 kg. ječma i dvoje junadi i krenuli sa plienom u Sebešiće (15 km. sjevero zapadno od Fojnice) odakle su i došli.

30. 1. 1943. u 2330 sati 600—700 partizana napali su Gornji Vakuf. Nakon kraće borbe 8 oružnika i 90 ustaša Pripremne bojne povukli se u Bugojno. 31. 1. 1943. naše snage iz Bugojna oko 300 ustaša vojničara
i ovi iz Gornjeg Vakufa, krenuli su u akciju da partizane iz G. Vakufa potisnu nisu uspjeh. Borba je trajala od 10.00 do 16.00 sati. Gubici parti-

[4] Borbe su vodili dijelovi Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije.

zana, 1 zarobljen. Naši gubici, 4 ustaša Pripremne bojne poginula, 1 ustaša vojničar poginuo, ranjenih 5 ustaša vojničara i 3 ustaša Pripremne bojne.

Zapovjednik pukovnik
Stjepan Toma

BROJ 485

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA TREĆEG DOMOBRANSKOG ZBORA OD 13. VELJAČE 1943. O ZAUZEĆU IMOTSKOG OD STRANE JEDINICA NOV I NJIHOVOJ KONCENTRACIJI OKO PROZORA[1]

ZAPOVJEDNlCTVO
III. DOMOBRANSKOG ZBORA
Op. Br. 776/taj.

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 13. II. 1943.

(oznaka na karti 1:100.000)

I. 1. — Uslied pada Imotskog u partizanske ruke, stanje se u ovoj oblasti osjetno pogoršalo.

2. — Pojedinosti:

a) Oblast Travnik—Jajce:

Noću 12/13. o. m. između željezničkih postaja Bila i Vitez (10 km. j. i. od Travnika) preselica vlakom XI. top. sklopa naišla je na razrušenu prugu, uslied čega se stroj i dva vagona izvrnula. 3 domobrana mrtva 1 16 ranjeno. Pomoćni vlak sa osobljem upućen iz Travnika na mjesto događaja.

b) Oblast Bugojno—G. Vakuf—Prozor:

Oko Bugojna mirno. Oko Prozora u bližoj okolici sakupljeno navodno 2000 partizana.[2] Dolina rijeke Rame je puna partizana.

c) Oblast Imotski:

Dne 10/11. o. m. neprijatelj u jačini od 4000 partizana, nakon jednodnevnog odpora naše posade, zauzeo je Imotski.[3] Dosada poznati gubici: 2 zapovjednika ustaških satova poginula, 1 zapovjednik sata teško ranjen, 2 ustaška dočastnika poginula, 14 ustaša ranjeno i veći broj nestao. Neprijateljski gubici nepoznati, ali je uhićeno 27 partizana, koji su opremljeni u Sarajevo.

Naši su se povukli prema Širokom Brijegu i Ljubuškom do crte: Kočerin—Mamići—Višnica—Pogana Vlaka—Cerov Dolac—Bliznice—Stani-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 14/1—26, k. 18.
[2] Odnosi se na Treću NOU diviziju koja je u to vrijeme vršila pripreme za napad na Prozor.
[3] Vidi dok. br. 59, 481, 482 i 483.

ne—Hržište—Rudež (20 km. j. i. od Imotskog), na kojoj crti se pripremaju za odpor. Desno krilo crte posjednuto Talijanima.

[...]

d) Oblast Goražde—Višegrad:

Četnici su imali namjeru napasti Goražde ali kad su vidjeli sakupljanje naših snaga na lijevoj obali Drine, povukli su se u juž. smjeru i prema Foči. Sada je na ovome odsjeku zavladalo zatišje i mir.

3. — Razviđanje u ugroženim prostorima.

Vlastiti gubici: 3 domobrana mrtva, 16 domobrana ranjeno, 2 ustaška častnika mrtva, 1 teško ranjen, 3 ustaška dočastnika mrtva i 14 ustaša ranjeno.

Neprijateljski: 27 partizana zarobljeno, a ostali gubitci nepoznati.

II. 1. — Prema obaviesti 718. njemačke divizije, Tito poziva preko krugovala sve komuniste, da napadnu nastambe trupa i da razruše prometne i dojavne veze i domobranska skladišta.[4] Poduzete potrebite mjere za osiguranje ovih objekata.

2. — Sve određene postrojbe 5. pješ. divizije nalaze se na svojim postavima na obrambenoj crti: Prača—Goražde—Međeđa.

III. Bez promjene.

Zapovjednik, general
Lukić v. r.

‘ Odnosi se na zapovijest Vrhovnog komandanta NOV i POJ od 7. veljače 1943. god., partizanskim odredima i brigadama Jugoslavije da poduzmu pojačane napade protiv neprijateljskih garnizona, uporišta i vojnih objekata u vezi neprijateljske ofenzive na oslobođenoj teritoriji. Opširnije o tome vidi Zbornik VII, tom II, knj. I, Bilten Vrhovnog štaba NOV i POJ, br. 23—27.

BROJ 486

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 15. VELJAČE 1943. O SITUACIJI U HERCEGOVINI[1]

ZAPOVJEDNIŠTVO - ■ ■ ■ >* ------- -
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Br. 1644/taj.
U Mostaru, dne 15. II. 43.
Predmet: dnevno izvješće
broj 45.

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA »OP« — Zagreb
OBĆEM VOJNIČKOM POVJERENICTVU NDH. — Sušak
ZAPOVJEDNICTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (Glst.)
ZAPOVJEDNICTVU III. D. S- PODRUČJA (Glst.)
ZAPOVJEDNICTVU II. SEKTORA (POPUNIDBENO Sinj).
SASTAVAK.

Stanje prema prikupljenim podatcima tokom 15. veljače 1943. god.

I.

A) KRATKA OCJENA SITUACIJE:

Pojava partizana u oblasti s. Rakitno i u oblasti s. G. Drežnica (oko 13 km. zapadno od željezničke postaje Drežnica) ukazuje na već aviziranu mogućnost, da se partizani — Crnogorci namjeravaju prebaciti u Crnu Goru.[2] Ovaj pokret, u koliko do njega dođe svakako bi doveo do njihove razorne djelatnosti na željezničkoj pruzi Mostar—Bradina.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU

Tokom 14. II. i 15. II. primjećen je pokret partizana sa planine Rujan (5 km. sjevero zapadno od s. Kočerin) ka s. Rakitno.[3]

Pojedine- partizanske skupine upadaju u s. Vranić (10 km. jugo istočno od Posušja) radi pljačke.

Tokom noći 12-/13. II jedna manja skupina partizana (10—12) iz s. Drinovci došla je kolima do mjesta Peć Mlinovi (8 km. južno od s. Sovići), gdje se kopa kamen. Opljačkali su i otjerali ekrazit te odveli 2 inženjera i zamjenika kotarskog predstojnika iz Imotskog, koji su se tu sklonili. Obhodnja upućena za oslobođenje zarobljenika ubila je 1 partizana, 2 ranila, ali zarobljenike nije oslobodila. Plien: 1 puška, 32 naboja i 2 bombe.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/1—37, k. 19.

[2] Odnosi se na pokret Druge proleterske divizije, koja je poslije oslobođenja Imotskog—Posušja i okolnih mjesta, smijenjena od jedinica Devete dalmatinske NOU divizije — krenula u dolinu Neretve. O borbama i pokretima jedinica NOV oko Rakitna i Drežnice vidi dok. br. 432, 433, 434, 438 i Zbornik VII, T. IV, knj. 10, dok. br. 80, 89, 90, 99, 340 i 343.

[3] Odnosi se na dijelove Devete dalmatinske NOU divizije. Opširnije o borbama partizana oko Kočerina vidi dok. br. 493 i Zbornik VII, T. IV, knj. 10, dok. br. 80 i 345.

Prema podatcima osoba izbjeglih od partizana u s. Poljice nalaze se 3 čete dalmatinskih partizana od po 30—40 ljudi, a na istočnom ulazu u Imotski postavljen je jedan protuoklopni top.

Na cijeloj fronti jača djelatnost i mjestimične borbe razviđačkih dijelova.

Prema raspoloživim podatcima došla je danas jedna skupina partizana u s. G. Drežnica (13 km. zapadno od željezničke postaje Drežnica). Jačina ove skupine za sada nije ustanovljena. Poduzete su mjere da se ovaj podatak provjeri. Glavni stožer, Hrvopo i divizija Murge odmah obaviješteni.

Prema naknadnim podatcima zapovjedničtva 14. p. p. do najavljenog pokreta četnika — Crnogoraca na čelu sa pukovnikom Bajom Stanišićem za 25., i 26. i 27. I. navodno nije došlo intervencijom njemačkog konzula u Dubrovniku.

Naknadno je ustanovljeno da su naši gubitci tokom akcija oko Posušja i Imotskog bili sliedeći:[4]

Palo: 20 osoba (među kojima ustaški poručnik Zvonko Markovac i zastavnik Božo Medić — zapovjednici satnija U.O.Z.).

Ranjeno: 36 osoba (među kojima 2 častnika i to: poručnici Mate Serić i Dane Simić).

Nestalo: 407 osoba. Za ove se predpostavlja da su većim dielom pobjegli svojim kućama u okolini tim prije, što je samo iz pripremne bojne nestalo 277 osoba.

C) VLASTITE MJERE

Od divizije Murge prema nalogu Hrvopo-a traženo najpotrebnije tvorivo u oružju, streljivu, opremu radi popune postrojbi. Zamoljeno je zapovjedničtvo divizije Murge da po mogućnosti rezervira 600 pušaka sa streljivom i priborom za eventualno obrazovanje milicije iz Širokog Brijega i šire okolice.

II.

POKRETI I PREMJEŠTAJI VLASTITIH CETA I OSOBITI DOGAĐAJI:

Pokreta i premještaja nije bilo.

21. I. u Stolcu Talijani ušli u trag jednoj komunističkoj skupini koja je imala namjeru rasturivati letke, 3 osobe uhićene i bit će predate ratnom sudu. Zbog slušanja krugovala London više osoba u Stolcu uhićeno.

4. II. u Stolcu održan sastanak između kotarskog predstojnika Stolac i više pravoslavaca iz s. Poplat, prisutan bio zapovjednik četničkog bataljona Milan Rupar. Rješavano o uvođenju mira, priznavanja vlasti N.D.H. i povrat-u odbjeglog stanovničtva u ovim krajevima.

[4] Vidi dokument 59, 69, 481, 482 i 483.

Neki pravoslavci izjavili, da ne mogu gledati povratak komšija koji su ih pokušavali baciti u jamu i vezivati žicom, ostali Hrvati čija je savjest čista da se mogu vratiti kućama.

28. I. u Stolcu održana svečanost »Savin-dan« sa povorkom i pjesmom »Uskliknimo s ljubavlju«. Na djeci i povorci primjećene srbske zastavice, u hotelu »Central« održana je akademija. Na akademiji govorio vođa četnika u Stolcu i svratio se na raniji rad ustaša koji su prema njegovom gledištu mislili da će srbskog imena nestati. U ovom govoru zahvalio se talijanskoj vojnoj sili koja je spasla Srbe od propasti.

Zamjenik zapovjednika
Glavar stožera,
Glavnostožerni satnik
Šimoković v. r.

23/11

BROJ 487

ZAPOVIJEST ZAPOVJEDNIŠTVA OTSJEKA KOČERIN—KLOBUK OD 15. VELJAČE 1943. ZA OBRANU ŠIROKOG BRIJEGA I LJUBUSKOG OD NAPADA JEDINICA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE[1]

ZAPOVJEDNICTVO OTSJEKA
KOČERIN—KLOBUK
Op. Br. 33/taj
Klobuk, 15 veljače 1943 god.

Z A P O V J E D I ! BR. 33
zapovjednika otsjeka Kočerin—Klobuk

Za izvršenje posjedanja položaja Kočerin—Klobuk i sprječavanje daljeg protivničkog nadiranja na jug bilo u pravcu Širokog Brijega ili Ljubuškoga, kao i u međuprostor, a shodno nalogu zapovjednika III sektora Op. Br. 1605/taj. od 14. veljače 1943 godine.

1. — Stanje kod protivnika:

Protivnik po zauzeću Imotskog i Posušja[2] sa selima južno ovih mjesta do crte Rujan—Vranić—s. Grude—s. Drinovica[3]—s. Sebišna vrši žurnu evakuaciju svih opljačkanih stvari iz državnih skladišta i skladišta privatnika pripadnika ustaških porodica — u pravcu Tomislavgrada[4] i Bio-

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, red. br. 31/12—2, k. 102.
[2] Vidi dok. br. 59, 69, 481, 482 i 483.
[3] Drinovci
* Duvno

kova. Njegovi slabiji dijelovi nalaze se iznad sela Bobanova Draga i i Gorica, a jači dijelovi u Imotskome, dok im se izvjestan jači dio snaga kreće u pravcu Prozora preko Rakitna. — Postoji mogućnost obuhvata naših današnjih postava, a što je vjerojatnije da se namjeravaju prebaciti Crnogorci u Crnu Goru, a Dalmatinci ostati sami ili eventualno se povući u Biokovo.[5]

2. — Naša namjera:

Privremeno se zadržati na sadanjoj crti do dobijanja opreme, hrane, naoružanja i streljiva, s time, da sa sadanje crte ne može biti povlačenja do zadnjeg momka i metka dok ne dođe momenat za napredovanje, što može uskoro uslijediti.

3. — **Sastav postrojbi:**

Desni podotsjek:
Zapovjednik: Privremeno satnik Mato Primorac.
Sastav četa: sve satnije Ustaškog odbranbenog zdruga; i I. bojna I. domdo pukovnije bez jedne satnije.
Zadatak: Posjeda i odsudno brani položaj na crti s. Mamići (zapadno Kočerina) — k. 561 (Rust) — s. Višnica — k. 410 (Stranik) — s. Tomići (zaključno). Ova grupa služi za vezu s talijanskim posadama na Kočerinu. Zapovjedno mjesto zapovjednika grupe u sjevero-zapadnom dijelu s. Medovići. Jedan sat u pričuvi kod sebe, a dva sata 1. domodo pukovnije kod crkve s. Ledinci. Vezu održavati desno sa talijanskom posadom u Kočerinu, a lijevo sa dijelovima ljevog podotsjeka u gaju zapadno s. Tomići.
Ljevi podotsjek:
Zapovjednik pukovnik Simić (bojnik Pejković). Sastav četa: VII i XXVI ustaška bojna i 13 bojna pripremna.
Zadatak: posjeda i odsudno brani položaj: s. Tomići isključno — Cerov Dolac — Gradina — s. Brdo — s. Lukina Mahala — Površje — s. Opačka. I to: VII bojna dio podotsjeka od s. Tomići isključno do Gradine zaključno s jednim satom u pričuvi južno raskrsnice Cerov Dolac. XXVI bojna dio podotsjeka od Gradine isključno s. Brdo — Lekina Mahala isključno, sa jednim satom pričuve u s. Stanine. 13 pripremna bojna dio podotsjeka od Lekine Mahale zaključno do sela Opačke zaključno, sa jednim satom pričuve u školi s. Tihaljine. Međusobno održavati tjesnu vezu, a krilne bojne sa zapovjednikom desnog podotsjeka kod sela Tomići, odnosno sa talijanskom milicijom na Putaševici.
Pričuva: Zapovjednik poručnik Joja Sudar stožernik i 1. sat. I. domdo pukovnije.

[5] Druga proleterska divizija koja je oslobodila Posušje i Imotski tada je bila na Neretvi 0:0 Jablanice i Drežnice, dok je na ovom sektoru ostala Deveta dalmatinska NOU divizija. Vidi dok. br. 68, 84, 355 i 366.

Zadatak: Prikupljen oko finansijske kasarne Klobuk, postupa po mome nalogu danoga momenta.

4. — **Prikupljanje četa:** čete se već nalaze na svojim položajima izuzev sitnijih dijelova, te odmah izvršiti ispravke. Raspored četa na postavama izvršiti prema nalozima, koje sam na licu mjesta izdao svima zapovjednicima bojna pa i pojedinih satova tako, da se zatvore samo mogući pravci (staze i putevi) dok se ostali djelovi imaju zatvoriti ophodnjama, osmatranjem i zasjedama. Princip je da što manje momčadi bude zauzeto službom stražarenja i osmatranja, a veći dio u pričuvi za udar opet samo mogućim pravcima (kako sam opet objasnio na terenu). Međusobno održavati tjesnu i sigurnu vezu, kako bi pričuve na vrijeme stupile u akciju i sprječile dalje prodiranje protivnika u položaje, a uništile dijelove koji su prodrli. U vremenu zatišja sa momčadi kako onom u pričuvi tako i onom na položaju u koliko nije na stražničkom mjestu obavezno izvoditi obuku egzercir (čišćenje oružja samo sredom i subotom poslije podne) svakog dana od 8—11 i 2—5 sati.

6. — **Dojavna služba:** vezu održavarti sada raspoloživim sredstvima, a u nedostatku signalnih pištolja teklićima skortečama, palenjem slame ili gužvama slame (ručicama slame koja se zapali i gori na jednome štapu nekoliko časaka). Ovakove signale gužvama obavezno davati kada nastane u toku noći okršaj kod jedne postave, zbog čega ove gužve već u naprijed spremiti.

7. — Podnošenje izvješća :

Svi zapovjednici bojna odnosno zapovjednik grupe za vezu podnositi će mi obavezno svakodnevno izvješća o događajima u 8 i 15 sati, a o važnim događajima odmah u finansijsku vojarnu (raskrsnica puteva Klobuk). Zapovjednici bojna će obavezno svakodnevno vršiti obilaske svojih postava i pregledavati momčad njihovu opremu i naoružanje uvjeravajući se da li se vrše popravke, pa mi i ovo u izvješću naglašavati iznoseći točno koje su postave toga dana obiđene, kao i nađeno stanje.

8. — Služba razviđanja:

Svi zapovjednici bojna odnosno zapovjednik grupe za vezu obavezno moraju svakodnevno slati svoje ophodnje u pravcu protivnika, pa mi po njihovom povratku podnositi izvješća o primjećenome. Jače nasilno razviđanje, kao što je za danas zapovjeđeno vršiti će zapovjednik grupe za vezu svakodnevno u pravcu Vranića i Gruda, a dijelovi ljevog podotsjeka prema nalozima i uputama, koje budu od mene dobivali.

9. — **Obskrba streljivom:** Momčad snabdjeti odmah jednom šaržom streljiva: na pušku 150, strojopušku 300, strojnicu 2000, bacač koliko imaju naboja podjeljeno. Ostatak streljiva čuvati kao pričuvu u blizini satnija'radi izdavanja na slučaj utroška ili jače navale.

10. — **Obskrba hranom:** Momčadi obavezno izdavati hranu i to doručak kafu, ručak i večeru kuhanu po mogućstvu sa mesom kupljenim na

terenu. Jelo mješano, da ne bude jednoliko to jest za ručak i večeru isto ili čak dva dana uzastopce, već mjenjati. Dijelovima koji odlaze u akciju izdavati samo za vrijeme ove suvi obrok — inače i njima pred povratak spremiti toplo jelo.

11. — Postupak sa pljenom ili zarobljenicima:

Pljen u koliko nije potreban za potrebe prehrane momčad ili snabdjevanje predavati ovome zapovjedničtvu radi daljeg transporta. Ono što je potrebno za momčad predavati u skladište sa točnim popisom, kako bi osobno mogao izvršiti raspodjelu. Zarobljenike sprovoditi ovome stožeru radi preslušanja i sprovodenja zapovjedniku III sektora (6. divizija).

12. — Zdravstvo:

Bolesne i ranjene sprovoditi najbližim pomoćištima koristeći i lječnika talijanske posade Kočerin odnosno Široki Brijeg. Pomoćišta se imaju obrazovati: od strane Iječnika I. bojne I. domdo pukovnije u selu Ledinci kod crkve; pukovnijskog liječnika I. domdo pukovnije kod Cerovog Dolca, a od strane Iječnika V. ustaškog stajaćeg sdruga u finansijskoj vojarni (raskrsnica puteva Klobuk). Sve bolestne i ranjene sa pomoćišta upućivati preko pomoćišta kod finansijske kasarne Klobuk u bolnicu Mostar, koji neprekidno saobraćaju, izuzev dijelova bližih Kočerinu odaklen ove slati preko Kočerina u Mostar.

13. — Izvršenje:

Svi zapovjednici bojna imaju u svemu točno po prednjem postupiti i svojoj momčadi skrenuti pažnju, da sa sadanjeg položaja nema povlačenja već na istoj imamo pobjediti ili svi izginuti. Nastojati da se momčad stegovno povrati i oprema uredi, prehrana popravi, oružje uredi i očisti koristeći mazivo (mast), koja se nalazi kod zapovjednika stožernog sata
I domdo pukovnije (naravno u organičenim količinama). Zapovjeđena izvješća mi obavezno podnositi kako je iznijeto.

14. — **Zapovjedno mjesto:**

Moje zapovjedno mjesto biti će kod finansijske vojarne (raskrsnica puteva Klobuk) kuda mi izvješća slati. Zapovjedno mjesto zapovjednika bojni kod njihovih pričuva, a zapovjednika grupe za vezu kod pričuve **u** s. Medoviću.

Poslato: 15. II. 1943 godine po teklićima:
Zap. VII, XXVI bojne, Bojne U.O.Z.,
I. bojne I Domdopuk, 13 pripr. bojne, i
III sektora.

Zapovjednik, pukovnik
Simić pk. v. r.

BROJ 488

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA SESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 17. VELJAČE 1943. O SITUACIJI U HERCEGOVINI[1]

ZAPOVJEDNICTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Br. 1750/taj.
U Mostaru, dne 17. II 1943.
Predmet: Dnevno izvješće
broj 47.

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA »OP« — Z a g r e b
OBĆEM VOJNIČKOM POVJERENICTVU NDH. — S u š a k
ZAPOVJEDNICTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (Glst.)
ZAPOVJEDNICTVU III. D. S. PODRUČJA (Glst.).
ZAPOVJEDNICTVU II. SEKTORA (POPUNIDBENO S i n j) .
S A S T A V A K .

Stanje prema prikupljenim podatcima tokom 17. veljače 1943 god.

I.

A) KRATKA OCJENA SITUACIJE:

S jedne strane pojava partizana u dolini Drežnice u vezi sa do sada izraženom tendencijom nadiranja ka Mostaru,[2] a s druge strane nesigurnost u četnike koji su već prikupljeni u oblasti Mostar—Bijelo Polje, da se u presudnom trenutku ne sjedine sa partizanima, najbolje ukazuje na ozbiljnost položaja Mostara. Imajući uz to na umu nepovjerljivost našeg pučanstva u talijansku vojsku kao i strah pred nasiljem četnika, dovoljni su razlozi da u Mostaru vlada krajnja zabrinutost i uznemirenost, spremni da pređu i u paniku. Ovo stanje pogoršano je odpuštanjem radnika organizacije »Todt«.[3] Službeni položaj nije mnogo povoljniji od obće psihoze zbog toga što Talijani nama ne daju opće nikakve obaviesti. Isto tako ne dobivaju se obaviesti niti od naših vlasti o stanju sjeverno od demarkacione linije i o stanju akcije, koja je navodno u toku. Rezultat svega ovoga jeste potpuna neobavještenost naših službenih oblasti, a zabrinutost i uznemirenost pučanstva.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI
O NEPRIJAT.

— Dne 16. II. oko 21 sat četnici puščanom vatrom napali orpost Buna, pozivajući naše oružnike da odstupe. Oružnici prihvatili borbu i

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/1—41, k. 19.
[2] i[6] Na ovom sektoru nalazila se Druga proleterska i Druga dalmatinska NOU brigada Druge proleterske divizije. Vidi Zbornik VH, T. IV, knj. 10, dok. br. 89, 90, 99, 333, 340, 342 i 345.
[3] »Todt« je njemačka organizacija za javne građevinske radove.

nakon puškaranja od pola sata odbili četnike koji su zauzeli postave oko s. Buna. Kod divizije Murge odmah sam intervenirao i tražio da sprieči nasilja i napade četnika na našu oružanu silu i pučanstvo. Odgovoreno mi je, da nam Talijani, obzirom na teško stanje, ne mogu pružiti nikakvu pomoć, već nam mogu samo savjetovati, da se branimo od svakoga ko nas ugrozi ili napadne.

— 17. II. oko 01,00 sati obaviestio je zapovjednik četnika iz s. Ortiješ (8 km. južno od Mostara) našeg zapovjednika orpost Buna, da će 17. II. između 7 i 9 sati jedna skupina četnika iz Hodbine proći kroz Bunu za Mostar i dalje, pa mu je savjetovao, da se naši oružnici za to vrieme sklone, jer će četnici u protivnom sigurno izazvati incidente. Po ovome sam tražio zaštitu od strane divizije »Murge« na taj način, da se uputi nekoliko talijanskih vojnika, koji će se u vremenu prolaza četnika nalaziti kod | naše oružničke postaje, što mi je obećano, a kasnije i izvršeno.

— Dne 17. II. oko 22 sata odpočeli su četnici iz sela oko s, Buna (Ortiješ, Lakševina, Blagaj i Hodbina) napad na selo i orpost Buna, koja je prihvatila borbu. Tražio sam najenergičnije od divizije »Murge« da ovo sprieči, jer inače može doći do teškog stanja u pozadini. Istodobno intervenirano i zahtjevano od vođe Srba Dobrosava Jevđevića da zaprieči nasilja i napade četnika, čemu je isti odmah udovoljio upućujući oko 30 četnika, koje je stavio pod zapovjedničtvo našeg oružničkog častnika, na lice mjesta, čime je sukob okončan. Žrtava izgleda nema.

— Prema obaviesti pukovnika Šimića opaža se jače prikupljanje partizana na dalmatinskoj strani, što ukazjue na možebitnu namjeru poduzimanja akcije pravcem Vrgorac—Ljubuški.[4]

U oblasti sela: Drinovci—Sovići—Gorica, izgleda da nema više partizana — naše obhodnje odlaze u navedena sela. Jedna manja skupina partizana nalazi se samo u s. Bobanova Draga.

U Posušju i Imotskom partizani — većinom Dalmatinci,[5] nastavljaju sa pljačkanjem. Srbijanci i Crnogorci upućeni su većim dielom u smjeru Drežnica.[6]

— O stanju između Mostara i Drežnice prikupljeni su sledeći podatci :

— Dne 16. II. oko 13 sati došlo je u selo Vrdi (2 km, južno od Drežnice) oko 50 partizana, čije su obhodnje do 14 sati doprle do Marijanove Bukve (4 km. južno od sela Vrdi), gdje su ostale do mraka. Iz sela Goranci pučanstvo izbjeglo, a ostali samo oružnici i 40 milicionera.

— Tokom noći 16./17. II. sjeverno od sela Bijelog Polja bilo je izvjestnih borbi. Jutros 17. II. došao je mali broj ranjenih Talijana i četnika u selo Bijelo Polje. Partizani se nalaze na nekoliko kilometara sjeverno od sela Bijelo Polje — s obje strane Neretve.

Oko 7,20 sati Talijani uputili iz Mostara oklopni vlak u smjeru

[5] U to vrijeme na ovom sektoru nalazila se Deveta dalmatinska NOU divizija.
Vidi dok. br. 68.

Drežnice, koji je kod tunela blizu željezničke postaje Vojno dočekan strojopuščanom vatrom partizana.

- Odnos između četnika i naših oružnika i domobrana za sada je dobar, ali se naši plaše prevare.

— Jedna skupina od oko 20 partizana primjećena je kod sela Jasenjani (na lievoj Obali r. Neretve — 20 km. sjeverno od Mostara). Na ovom pravcu oko 450 četnika zaposjelo postave u oblasti s. Ravne— —Prigradani.[7]

— Oko 22 sata 17. II. dobiveni su sliedeći podatci:

U s. Vrdi skupina partizana u jačini od oko 100 ljudi, dok se glavnina öd oko 4000 ljudi nalazi u oblasti s. Striževo (u dolini Drežnice — 11 km. zapadno od Neretve).

Partizani se obim obalama r. Neretve kreću u smjeru Mostara. U s. Kula nalazi se jedna skupina od 100 ljudi koja je navodna predhodnica.

Talijanske bunkere u Drežnici partizani su zauzeli i zaposjeli.

Prema obaviesti zapovjednika divizije »Murge« talijanske čete još niesu u kontaktu sa partizanima, računajući da će do njega doći tek 18. II. prije podne — što najbolje dokazuje kako nam o općoj situaciji uopće NEĆE DATI NIKAKVE OBAVIESTI. Zapovjedničtvo karabinjera u Mostaru smatra da zapovjedničtvo divizije »Murge« uopće nema jasnu sliku o stvarnom stanju.

— Oko 22,15 sati talijansko topničtvo iz Mostara otvorilo vatru i tuklo s. Goranci i s. Miljevci u kojima uopće nije bilo partizana, već samo naših dijelova. Traženo je odmah obustavljanje gađanja, čemu su udovoljili, ispričavajući se da je do ovog došlo uslied zabune (bolje rekuć zbog nemanja pregleda *o* stvarnom stanju).

ii a ' !l* : ' 7V, : ' . ' ' 'Ш 0.1 'i — ~'TV'

C) VLASTITE MJERE:

— O svima saznanjima odmah su obaviješteni Talijani, Glavni stožer, Hrvopo i III. sbor u Sarajevu, kojima je ukazana ozbiljnost općeg stanja u oblasti Mostara. Osim toga preduzete su sliedeće mjere.

-» — 16. II. u 12 sati, sporazumno sa Velikom Župom i zapovjedničtvom divizije »Murge« zapovjedio sam zabranu gradskih i međugradskih posebriičkih razgovora i s tim u vezi isključenje svih posebničkih brzoglasa.

— 16. II. u 20 sati zapovjedio sam strogu pripravnost, koja je i dalje u toku.

— Zapovjedničtvo presidia Mostar izdalo je naredbu o redarstvenom satu od 20 do 7 sati i najstrožije propise za kretanje poslije određenog vremena.

— Od zapovjedničtva III. domobranskog sbornog područja primljena je zapovjed da se izvrše pripreme za eventualno uništenje streljiva i pogonskog goriva, ako to bude potrebno.

[7] Prigređani

II.

POKRETI I PREMJEŠTAJI VLASTITIH CETA I OSOBITI DOGAĐAJI:

Osim iznietog nije bilo.

III.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

Dne 7. II. milicioneri sela: Kruševljani, Borovčići, Kljuni, Prosjeka i Lakat, kotara Nevesinje odlučili da pristupe protukomunističkoj miliciji dr. Ismeta Popovca t. j. četnicima, što su i učinili. Uslied toga naša orpost Kruševljani 9. II. povukla se je u Nevesinje.

Dne 8. II. napala je jedna skupina četnika iz s. Pribilovci čobane iz s. Svitava i sa ispaše Ostrvo (8 km. jug. ist. od Čapljine) povela sa sobom jednog čobana i jednu čobanicu, a istodobno opljačkali oko 170 ovaca. Oružnička obhodnja sa orpost D. Hrasno pronašla je Iješine odvedenih čobana koji su ubijeni — strieljani, pa potom bačeni u vodu.

Dne 11. II. strieljala je talijanska riznička straža u blizini s. Trpanj (poluotok Pelješac) jednu ženu zbog toga, što joj je sin u šumi a muž joj se nije nalazio kod kuće dok je u blizini mjesta prekinuta poljska brzoglasna veza; ova žena nalazila se već kao taoc kod Talijana.

Organizacija »Todt« u Mostaru, zbog težkog taktičko-operativnog stanja, obustavila rad na terenu i odpustila 1100 radnika (većinom žena i djece). Iz Širokog Brijega odpremaju strojeve u Mostar.

— 17. II. oko 15 sati ubijeni su od nepoznatih četnika u s. Gnojnice oružnik Rafael Culjak i pomoćnik oružnik Mirko Krtalić koji su samovozom putovah u s. Gnojnice. Samovozača su samo opljačkali. Intervenirano kod zapovjedničtva divizije »-Murge« i zatraženo upućivanje karabinjerske obhodnje u navedeno selo radi smirenja duhova i spriečavanja eventualnih daljnjih nasilja.

Zamjenik zapovjednika
Glavar stožera,
Glavnostožerni satnik
Simoković v. r.

(M. P.)

BROJ 489

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA SESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 17. VELJAČE 1943. O SITUACIJI U DOLINI NERETVE[1]

Operat. odjel
Mostar br. 90 17. 2. 43. 1340 sati
Zagreb 2 br. 550 17. 2. 43 1440 sati

Minodomoglst. Operod
Hrvopo Sušak

Treći dom. zbor
najžurnije — partizani sa obje strane Neretve napredovali do na 6 km. sjeverno[2] od s. Bijelog Polja.[3] Jutros upućen u smjeru Raške Gore talijanski oklopni vlak, koji je kod tunela blizu željezničke postaje Vojno dočekan partizanskom vatrom. 17. 2. 43. prije podne u Mostar stiglo oko 299 talijanskih vojnika, pripadnika pozadinskih ustanova, u Bijelo Polje pristiglo još oko 300 četnika. Ishod dosadašnjih borbi nepoznat, jer Talijani ne daju nikakove obavijesti. U Bijelo Polje pristigao manji broj ranjenika. U Nevesinju pripremne u nepoznatom pravcu za pokret 4 četničke bojne. Na dalmatinskoj strani opaža se prikupljanje partizana što ukazuje na možebitnu namjeru djelovanja preko Vrgorca, u oblasti Ljubuškog obilaskom našeg lijevog krila i boka.[4] Organizacija Todt obustavila obzirom na stanje rad na terenu i otpustila oko 1100 radnika većinom žena i djece. U Mostaru uznemirenost i zabrinutost,

op. br. 1742/tajno 6. divizija Mostar

predao 17. 2. 43. u 1655 sati nar. Požgaj

primio 17. 2. 43. u 1655 h stk. Filković 17/IID

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 1/1—2, k. 19.

[2] Zapadno

[3] Odnosi se na jedinice Druge proleterske i Druge dalmatinske NOU brigade. O borbama na ovom sektoru vidi Zbornik VII, T. IV, knj. 10, dok. br. 89, 90, 93, 99 , 366, 344 i 447.

[4] Poslije odlaska Druge proleterske divizije u dolinu Neretve, na sektor Posušje— —Imotski došla je Deveta dalmatinska NOU divizija, te su njene jedinice dejstvovale na pravcu Ljubuškog i Vrgorca. Vidi dok. br. 68, 84 i 366.

BROJ 490

OBAVJEŠTENJE GLAVNOG USTAŠKOG STANA OD 18. VELJAČE 1943. O ZAUZEĆU POSUŠJA I IMOTSKOG OD STRANE JEDINICA NARODNOOSLOBODILACKE VOJSKE[1]

U S T A Š A

HRVATSKI OSLOBODILAČKI POKRET
G L A V N I U S T A Š K I S T A N

Broj. V. T. 7-10-1943.
Savezno sa br.....

Predmet: Izvješće o operacijama proti
"partizana.

Zagreb, 18. veljače 1943

MINISTARSTVU ORUŽANIH SNAGA
Operativni odjel

7 ! T'j.' '. 3 ' ' ' ' ' Z a g r e b

Glavni Ustaški stan primio je 17. II, 1943. u 14 sati sliedeću šifriranu obaviest Ustaškog stožera Hum u Mostaru:

»Devetoga je palo Posušje, desetoga Imotski.[2] Naše snage sa podpukovnikom .Šimićem nalaze se na. crti Tihaljina—Grude—Kočerin. Jučer sam ponovno bio na položajima. Partizani su se podelili. Dalmatinci kreću prema Makarskoj,[3] a Crnogorci prema Prozoru, Konjicu, Drežnici/* Petnaestoga u pola noći zauzeli su Drežnicu, i prekinuli željeznički promet.

Šifra jé poslana bez ključa, i uspjelo ju dešifrirati tek 18. II 1943. u 8 sati u jutro.

ZA POGLAVNIKA I DOM — SPREMNI!

Po nalogu postroj nika
odjelni upravitelj
S. *Mavrek* v. r.

(M. P.)

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 2/1—40, k. 19.
[2] Vidi dok. br. 59, 69, 481, 482 i 483.
[3] Prema operativnom planu Vrhovnog štaba NOV i POJ Deveta dalmatinska NOU divizija preuzela je položaje Druge proleterske divizije sa zadatkom da zatvori pravce Mostar—Široki Brijeg—Posušje—Imotski i pravac Ljubuški—Stražnica—Grude—Bobanova Draga—Imotski—Ljubuški—Stražnica—Drinovac—Podbablje—Imotski i pravac Vrgorac——Zagvozd. Vidi dok. br. 68.
[4] Druga proleterska divizija poslije smjene orijentirala je svoje dejstvo u dolinu Neretve i oslobodila Drežnicu, Jablanicu i okolna mjesta.

BROJ 491

DNEVNI IZVJEŠTAJ TREĆEG DOMOBRANSKOG ZBORA OD 18. VELJAČE O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U DOLINI NERETVE I OKOLINI JAJCA[1]

III. DOMOBRANSKI SBOR
Op. Br. 890/taj. ! _ :

DNEVNO IZVJEŠĆE OD 18. II. 1943.
(Oznaka na karti 1:100.000)

I. 1) Padom Prozora u partizanske ruke i prodorom partizanskih skupina sve do pruge između Raška Gora (5 km. s. od Mostara) i Tarčina (5 km. z. od Pazarića), rušenjem ovoga odsjeka pruge na više mjesta i zauzimanjem pojedinih željezničkih postaja od strane partizana, stanje se u ovome prostoru u velikoj mieri pogoršalo.[2]

2)' Pojedinosti:

a) Oblast Prozor—Konjic:

Noću 16./17. o. m. Prozor pao u ruke partizana. ' Sudbina talijanske posade u Prozoru nepoznata. Partizani od Prozora dolinom Rame približili se želj. postaji Rama iz s. z. smjera na 5 km.[3]

;U prostoru između Raška Gora (5 km. s. od Mostara) i Drežnice (20 km. s. z. od Mostara) oko želj. pruge vode se borbe.[4] Potankosti nepoznate.

Noću od 17./18. o. m. jaka partizanska skupina iz zapadnog smjera napala je i zauzela želj. postaju Bradina, Ivan i Raštelicu (11-12-15 km. 's. i. od Konjica), porušili prugu i brzoglasnu vezu, nakon čega je jedan dio skupine krenuo prema Pazariću, a drugi dio prema Konjicu. Jedan dio naše posade pbd borbom izvukao se do Tarčina, a drugi dio krenuo prema Konjicu. Stanje oko Konjica i Rame nepoznato, jer nema brzoglasne veze sa ovim odsjekom pruge.

b) Oblast Foča—Goražde—Višegrad:

Dne 17. o. m. jedna četnička skupina sa Gradine (1,5 km. i. od Međeđe) ispalila jè nekoliko puščanih naboja na naše domobrane na postaji Međeđa. Sa naše strane izbačene 4 bombe iz bacača na četničku skupinu, koja se razbježala.

Jače četničke skupine kod Ustikoline (8 km. s. od Foče), prebacuju se sa desne na lievu stranu Drine i kreću u s. z. smjeru prema selu Jabuci (10 km. s. z. od Ustikoline). Ovo javljeno 6. diviziji da obavjesti saveznike.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju)' u Arhivu VII, arliva NDH, f. 1, dok. br. 3/21, k. 19.

[2] Na sektoru Prozora i u dolini Rame i Neretve nalazile su se jedinice Prve proleterske, Druge proleterske i Treće NOU divizije. Vidi Zbornik VII, T. IV, knj. 10, dok. br. 91, 92, 100, 333, 339, 341, 344, 345, 350 i 363.

[3] Prozor je oslobodila Treća NOU divizija.

[4] Borbe je vodila Druga proleterska i Druga dalmatinska NOU brigada.

[...]

c) Oblast Jajce:

Dne 17. o. m. u započetom podhvatu prema Mrkonjić Gradu iz smjera Jajca, njemačke čete stigle pred utvrđene neprijateljske položaje u prostoru s. i. od Jezera (8 km. z. od Jajca). Podhvat se danas nastavlja. Gubitci: 2 Niemca ranjena, 2 ustaše mrtva i 2 ranjena.

3) Razviđanje u ugroženim prostorima i podhvat njemačkih četa prema Mrkonjić Gradu. Protupodhvat prema Ivanu Sedlu.

Vlastiti gubici: 2 Niemca ranjena, 2 ustaše mrtva i 2 ranjena.

Neprijateljski: nije poznato.

II. 1) U Mostaru i okolici zabrinutost i uznemirenost kod pučanstva zbog događaja u prostoru oko Mostara, zbog bojazni od četnika i zbog slabog povjerenja u talijanske snage.

Zbog pogoršanog stanja na terenu organizacija »TODT« obustavila rad i odpustila sa posla oko 1.100 radnika većinom žena i djece.

2) Stožer 7. p. p. sa 13, 14. i 15. satom u pokretu prema novom mjestu prikupljanja (Ilidža—Pazarić).

3—4) Bez promjene.

III. Bez promjene.

Zapovjednik general
Lukić v. r.

Za točnost:
Glavar stožera glst. podpukovnik
Wanner v. r. (M. P.)

BROJ 492

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 18. VELJAČE 1943. O SITUACIJI U HERCEGOVINI[1]

ZAPOVJEDNIČTVO
6. PJEŠAČKE DIVIZIJE
Op. Br. 1789/taj.
U Mostaru, dne 18. II. 1943. god.

Predmet: Dnevno izvješće
broj 48.

GLAVNOM STOŽERU DOMOBRANSTVA »OP« — Zagreb
OBCEM VOJNIČKOM POVJERENICTVU NDH — Sušak
ZAPOVJEDNICTVU III. DOMOBRANSKOG SBORA (Glst).
ZAPOVJEDNICTVU III. D. S. PODRUČJA (Glst.)
ZAPOVJEDNICTVU II. SEKTORA (POPUNIDBENO Sinj).

SASTAVAK

Stanje prema prikupljenim podatcima tokom 18. veljače 1943. god.

I.

A) KRATKA OCJENA SITUACIJE:

Uslied općeg stanja, evakuacije Njemaca a djelomično i Talijana Mostar je potpuno zahvaćen panikom i bezglavošću, koja je povećana neobavještenošću kako vojnih tako i građanskih oblasti o općoj situaciji o stanju akcije koja je navodno u toku sa sjevera. Kod službenih oblasti, poglavito vojnih ova neobavještenost pojačana je još time, što Talijani ne daju nama nikakve podatke o svojim akcijama i namjerama, niti pak o stanju o borbama sjeverno od Mostara. Panika je dostigla vrhunac saznanjem, da su Talijani napustili s. Kočerin i rudarsku oblast sjevero--zapadno od Širokog Brijega i da su izvršili pripreme i za napuštanje Širokog Brijega. Kod Domobranstva — zapovjedničtva ovo izaziva ogorčenje, jer nas o tome u opće nisu obavjestili i ako su nam postavi i odbrana bili tijesno povezani. Četnicima se daju svi potrebni podatci o situaciji, a nama se ne daju ni ono što se odnosi na naše čete. Sta više pukovniku Simiću su izdali nalog za povijanje desnog krila na Široki Brijeg ne obavještavajući me uopće o tome. Ovo potpuno dokazuje da je cjelokupan njihov rad usmjeren samo na zaštitu svojih vlastitih četa dok se o našim četama i pučanstvu u opće ne vodi briga. Na svakom se mjestu i u svakoj prilici osjeća da ovakav saveznički odnos nama nameće samo dužnosti i stradanja a »Saveznicima« prava i vlast, kao da nisu u pitanju savezničke zemlje i vojske već okupatori i okupirani.

Činjenica da su partizani zauzeli oblast Prozora i Bradine ide u prilog već aviziranje težnje partizana - Crnogoraca za odlazak u Crnu Goru.

* Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 6/1—44, k. 19.

S druge strane ovo bi mogao biti jedan znak, da su partizani možda odustali od pokreta ka Mostaru i napada na isti.

B) DJELATNOST PODREĐENIH CETA I POJEDINOSTI O NEPRIJATELJU

Naknadno su prikupljeni podatci da su Posušje i Imotski napadale tri partizanske divizije[2] — svaka od po .4000 ljudi (nemoguće).[3] Jedna od ovih došla je u dolinu Drežnice sa glavnim zadatkom da razruši željezničku prugu od Drežnice do Konjica,[4] dok dalja namjera nije potpuno pouzdano utvrđena. Ova divizija ima u svom sastavu i jednu radničku bojnu od 400 ljudi za rušenje pruga i objekata. Eksploziva imaju dovoljno.

Druge dvije divizije, osim držanja već preuzetih oblasti treba navodno da napadnu rudarsku oblast: Crne Lokve—Britvica—Tribošić—Crnač (oko 5 km. sjeverno i sjevero-istočno od s. Kočerin). Napade vrše u glavnom udarne brigade, kojima se po osvajanju pojedinih mjesta odmah daje odmor, a službu u zaposjednutim oblastima preuzimaju druge čete.

Jutros je proširena viest da su partizani zauzeli Bradinu. Provjerom kod zapovjedničtva III. D. S. dobiveno je poslije podne obavještenje da su partizani — jača skupina dne 17. II. t. g. oko 21 sat zaista sa zapada napali i zauzeli, Bradinu, Ivan Sedlo i Raštelicu,[5] a da se i Prozor nalazi u njihovim rukama. Uslied prekida pruge i brzoglasne veze stanje u oblasti Konjica i Rame nejasno je (izgleda da o toj oblastj ni Talijani nemaju podatke). Podhvat naših snaga iz Sarajeva ka Ivan Sedlu nalazi se u završnom stanju priprema. O ovome je odmah obavješteno zapovjedničtvo divizije »Murge« (koje je također dobilo potvrdu o ovoj, viesti) i pukovnik Simić. Talijani prema podatcima teškom mukom raspolažu sa oko 4000 vojnika (bez četnika, za koje ne kažu koliko ih ima, ali prema našoj procjeni može ih biti 2500—3000 u oblasti sjeverno od -Mostara). Jedna talijanska bojna sa 1000 četnika raspoređena je na postavima prema Raškoj Gori. Oko 500 četnika upotrebljeno je u smjeru s. Drežnica. Talijanske snage nepoznate jačine raspoređene su kod sela Aleksin Han (oko 6 km. južno od Jablanice). Talijani imaju podataka da se jedna skupina, od 500 partizana na lievoj obali Neretve namjerava prebaciti na s. Zimlje (oko 18 km. sjevero-istočno od Mostara). Ovo najvjerojatnije predstavlja ostvarenje pokreta ka. Crnoj Gori.

Oružnička obhodnja u s. Goranci utvrdila je, da se je skupina od oko 150 partizana iz s. Vrdi prebacila u Drežnicu gdje je pristupila prebacivanju na lievu obalu Neretve. Isto tako povukla se je partizanska obhodnja iz s. Kula ka Drežnici. Ovo ukazuje na mogućnost da su partizani odustali od namjeravanog pokreta i napada na Mostar ili da je dosadanji pokret u smjeru Mostara predstavljao dobro smišljenu i uspjelu demonstraciju radi osiguranja koridora između Drežnice i Bradine za probijanje u Crnu Goru.

[2] Vidi Zbornik VII, T. IV, knj. 10, dok. br. 41, 75, 322, 323, 327, 328, 329, 330, 332 i 340.
[3] Na originalu dopisano rukom olovkom.
[4] Iz Posušja i imotskog prebacila se u dolinu Neretve Druga proleterska divizija, smijenjena od Devete dalmatinske NOU divizije.
[5] Oslobođenje Bradine, Ivan-sedla i Raštelice izvršila je Prva proleterska brigada

C) VLASTITE MJERE:

Od Hrvopo-a° traženo da kod Superslode[7] osigura obskrbu naših posada od Talijana ako nam to bude potrebno.

Savezno zapovjedi zapovjedničtva III. D. S. izdao sam danas nalog za izvršenje priprema za uništaj streljiva i pogonskog tvoriva za slučaj potrebe napuštanja Mostara.

Isto tako naložio sam pripremanje spisa,, isprava i knjiga koje se moraju sačuvati za otpremu zrakoplovima u Sarajevo, ako to bude bilo potrebno.

Zapovjedničtvo III. D. S. P.[8] naredilo je da Hrvatska državna banka pripremi ono što je najvrednije za prenos zrakoplovom u Sarajevo. Navedenoj banci izdat nalog, a vojnim blagajnama u Mostaru naloženo da odmah novac, osim najpotrebnijeg deponiraju u Državnu banku.

Zapovjedio sam otpremu viškova ljudske hrane iz Mostara u Trebinje.

II.

POKRETI I PREMJEŠTAJI VLASTITIH CETA I OSOBITI DOGAĐAJ.

Danas Talijani napustili Kočerin a u Širokom Brijegu izvršili pripreme za povlačenje posade u Mostar. Ovaj stožer o tome u opće niesu obavjestili. Savezno prednjem zapovj edničtvo VI. a. k. zapovjedilo je pukovniku Simiću hvatanje veze našeg desnog krila sa talijanskom posadom u s. Široki Brijeg. Pukovnik Simić zbog ovoga povio desno krilo svojih ranijih postava na crtu s. Čerkezi—k. 520—s. Dužice—Bijeli Brijeg —Ledinac i dalje po dosadanjem (Pogana Vlaka—Tomići—Pezer—Iličići —Samograd—Brdo—Lekina Mah.—Peć Mlinovi—Opačka. Skupina za vezu na postavima od s. Čerkezi do s. Ledinac zaključno čini 5 satnija U.O.Z. dok — ostatak od 17 satnija, sa 10 satnija u prvoj liniji i 7 u pričuvi, obrazuje posadu od ostatka navedenih položaja.

Obzirom na vrlo vjerovatno napuštanje Širokog Brijega od strane Talijana izvršene su pripreme za organizaciju oko 300 milicionera pojačanih jednom satnijom U.O.Z., koja odmah po odlasku talijanske posade ima uzpostaviti našu posadu u Širokom Brijegu.

Pred večer dobivena je zapovied Hrvopo-a da je pukovnik Simić sa svojim četama podređen talijanskom zapovjedniku od koga ima tražiti zapovjedi za rad i izvršavati ih usklađujući svoj rad sa Talijanima.

Talijanske posade iz rudarske oblasti sjevero-istočno od Kočerina također su već povučene.

Od zapovjedničtva III. D. S. primljena je brzojavka da Njemci zabranjuju svaki prelaz četnika — talijanskih suboraca preko demarkacione

[6] Hrvatsko vojno povjereništvo kod talijanske Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«.
[7] Talijanska viša komanda oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija«.
[8] Treće domobransko zborno područje.

crte, jer će ih odbiti vlastitom oružanom snagom. O ovome obavješteno zapovjedničtvo divizije Murge.

Predveče 18. II. došlo je u Mostar iz Nevesinja oko 600 četnika; 250—300 ovih izgleda da je upućeno u smjeru Širokog Brijega.

III.

OSOBITI DOGAĐAJI I MJERE IZVAN BORBENE DJELATNOSTI:

Od kako su četničke snage bačene u borbu protiv partizana u oblast sjeverno od Mostara, nalazi se u Mostaru, u neposrednoj blizini zapovjedničtva divizije »Murge«, četnički štab na čelu sa Jevđevićem, koji je vrlo često na konferencijama i savjetovanju u zapovjedničtvu divizije »Murge«.

Prema provjerenim podatcima Njemci su tokom današnjeg dana izvršili djelomičnu evakuaciju (porodice, hrana i ostalo tvorivo) u Dubrovnik. Izgleda da su djelomičnu evakuaciju (vjerojatno tvoriva) izvršili i Talijani.

Zamjenik zapovjednika
Glavar stožera,
Glavnostožerni satnik
Simoković v. r.

(M. P.)

BROJ 493

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA ŠESTE PJEŠAČKE DIVIZIJE OD 18. VELJAČE 1943. O POKRETU JEDINICA U DOLINI NERETVE I NA PRAVCU VRGORAC—LJUBUŠKI[1]

Mostar broj 103 z 152 r 17. 2. 43 2350
Zagreb 2 broj 558
Period 18. 2. 43. 0800

Prema sadanjim podatcima oko 4000 partizana vrlo dobre boračke vriednosti od 17. veljače prije podne u pokretu dolinom Drežnice. Obima obalama Neretve ka Mostaru. Težište desnom obalom gdje su predhodnice stigle u selo Bogodol 14 km. sjevero-zapad Mostara.[2] Kod Talijana bezglavost a o stanju opće ne daju nam obavjesti a izgleda sami nisu dovoljno obavješteni. Druga skupina sada nepoznate jačine navodno priprema akciju obćim pravcem Vrgorac—Ljubuški.[3] Sa četnicima u okolini Mostara počev od 22/19 sati djeluje u smjeru Drežnice. Situacija naše akcije sa sjevera nepoznata namjera pa smo potpuno neorijentirani. Stanje je vrlo ozbiljno možda i kritično a pomoći ni od kuda.

broj 1757/tajno 6. divizija

predao 18. 2. 43. u 0955 sati čn Legin

prim. 18. 2. u 0955 sati pov. Marku

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 2/1—5, k. 19.
[2] Odnosi se na pokret Druge proleterske divizije u dolini Neretve.
[3] Deveta dalmatinska NOU divizija smijenila je Drugu proletersku diviziju, koja je posjela položaje u pravcu Vrgorac—Ljubuški. Vidi dok. br. 68.

BROJ 494

IZVJEŠTAJ ZAPOVJEDNIŠTVA PETE ORUŽNICKE PUKOVNIJE OD 11. OŽUJKA 1943. O BORBAMA PROTIV JEDINICA NOV U BOSNI I U DOLINI NERETVE[1]

NEZAVISNA DRŽAVA HRVATSKA
ZAPOVJEDNIČTVO
6. ORUZNICKE PUKOVNIJE
Taj. J.S. Broj 291
Sarajevo, 11. ožujka 1943.

Predmet: Izvješće o partizanima

MINISTARSTVU UNUTARNJIH POSLOVA, GLAVNOM RAVNATELJSTVU ZA JAVNI RED I SIGURNOST, ODSJEK X

Zagreb

Savezno okružnici M.U.P. Ravnateljstvo za javni red i sigurnost odsjek X V.T. Br. 11/42. od 14. XII. 1942. predlažem sliedeće izvješće o partizanima :

Na Jugo istočnom području pukovnije nije bilo partizanskog djelovanja. Na sjevero istoku partizanske skupine na području Šekovića (15 km. sjevero zapadno od Vlasenice) napadnute početkom mj. ožujka 1943. po četničkim grupama prihvatile su borbu i potisnule četnike uz znatne gubitke na jug Malom Polju (8,5 km. jugo zapadno od Vlasenice). Na prostoru desne obale rijeke Bosne uzvodno do utoka rijeke Krivaje u Bosnu, uzvodno rijekom Krivajom do Vozuće nema, osim područja Šekovići—Radište, partizana. Na tome području djeluju pravoslavci četnici. *

Na sjevero zapadu: Početkom mj. ožujka 1943. u jutarnjim satima partizanske grupe napadaju domobranska uporišta kod sela Bukovica (2 km. sjevero istočno od Travnika) i Baš Bunara (1 km. sjevero zapadno od Travnika). Napadi odbijeni, gubitaka nije bilo. Razbijene na Ivan Sedlu i Bradini manje partizanske grupe i grupice iscrpljene i izmorene pojavljuju se na području Krećeva, progonjene po oružničkim obhodnjama. Snažnim udarcem njćmačkih i domobranskih snaga iz Jajca u smjeru Varcar Vakufa partizani su izbačeni iz Varcar Vakufa, naša vlast u istom uspostavljena je.

Na zapadu: Područje Gornji Vakuf—Prozor, prikupljene su jače partizanske skupine oko 8 brigada, 4.000—5.000 partizana dobro naoružanih lakim i teškim oružjem, dosta streljiva koja su zaplijenili od Talijana prilikom zauzeća Prozora, tako da su topovskom vatrom tukli Gornji Vakuf. Savezničke ' njemačke i ustaše snage V. zdruga uspjele su 22. veljače 1943. izbaciti partizane iz Gornjeg Vakufa i potisnuti ih jugo istočno i jugo zapadno na liniju Dobrošina, Uzričje, Seoci, Mačkovac kota 952, Pidriš kota 1188 i Kuti kota 717. Partizani dovlače pojačanje

k H9°Ariginal ^tipkan na Pisaćem Stroju) u Arhivu VII, arhiva NDH, reg. br. 35/3—1,

iz Prozora[2] i Livna.[3] U daljnjem potiskivanju i gonjenju partizana njemačke i naše oružane snage zauzele sù'1. ožujka 1943. Pidriš kota 1188 (5,5 km. jugo zapadno od Gornjeg Vakufa) Crni Vrh kota l[206 (7,5 km. jugo istočno od Gornjeg Vakufa) i Voljevac kota 830. Zarobljeno je 20 partizana, plien; razne talijanske odore, veća količina duvana i partizanska kuhinja. Partizani sü na više mjesta razorili cestu i mostove', Gornji Vakuf—Prozor da bi usporili naše napredovanje. Gubitci partizana mrtvih i ranjenih veliki su. Ranjenike odvoze u Prozor i Šćit. U toku noći 3/4. ožujka 1943. vodile su se ogorcène borbe, 7.5 km. jugo zapadno i jugo istočno od Gornjeg Vakufa, sa jakim partizanskim snagamà od oko 8 brigada. Partizani su protunapadajem zauzeli kote 1025, 1197, Crni Vrh 1206, 1170 i 1154. (1:100.000). Gubitci partizana, 250 mrtvih, mnogo ranjenih i 3 prebjegla. Gubitci naši, 96 Njemaca mrtvih, 147 ranjenih i 41 riestalih, 2 ustaša mrtva i 14 ranjeno. Na jugo zapadu: područje Ivan Sedlo—Konjic njemačke i naše domobranske snage uspješno potiskuju partizane u smjeru sjevero zapadno od Konjica te su 5. ožujka 1943. u nadiranju stigle na liniju Višnjevica kota 879 (12 km. sjevero zapadno od Konjica) Sultići, Trusina kota 419, riječicom Neretvicom do njenog utoka u Neretvu, dok je grupa König imala dodir sa partizanima kod Trešnjevice kota 1159 (9 km. zapadno od Ivan Sedla). Napredovanje je otežano jakim partizanskim odporom i teško prolaznim zemljištem.

Kao važnije iznosim sliedeće događaje:

17. II. 1,943. u 1130 sati, odjel naše i savezničke njemačke snage sukobio se sa partizanima na Ćaninom Polju (6 km. sjevero zapadno od Jajca). U dvosatnoj borbi poginule su 2 ustaša, 2 njemačka vojnika i 2 njemačka vojnika ranjena.

18. II. 1943. u 0645 sati, jedan jači odjel naše i savezničke njemačke snage sukobio se ponovno sa partizanima na Ćaninom Pdlju. U dvodnevnoj borbi odjel je potisnuo partizane u pravcu Magljdola (10 km. zapadno od Jajca). Gubitci 7 partizana poginulo. Plien 7 pušaka i 1 laka strojnica. Naši gubitci 1 njemački vojnik poginuo, 1 ustaški poručnik i 2 ustaša ranjena.

24. II. 1943. u 1020 sati, partizani su razorili prugu na km. 7—8 Donji Vakuf—Jajce. Dolazeći oklopni vlak, izišao je sa pruge i stao, našto su partizani otvorili vatru. Domobrani iz vlaka vatrom odgovorili i partizane nakon pola sata odbili. Gubitaka nije bilo. Promet još nije uspostavljen.

28. II. 1943. u 2100 sat, grupa od 8 naoružanih partizana došla je u Staro Selo (15 km. sjevero zapadno od Fojnice) pozivaju i prikupljaju nasilno mladiće da stupe u njihove redove.

1. III. 1943. u 0140 sati, partizani su napali domobransko uporište i bunker kod sela Bukovica (2 km. sjevero istočno od Travnika). Napad odbijen, gubitaka nije bilo. Iste noći u 0350 grupa od 200—300 partizana napala je domobransko uporište i bunker kod Baš Bunara (1 km. sjevero zapadno od Travnika). Napad odbijen, gubitaka nije bilo.

[2] Odnosi se na Prvu dalmatinsku NOU brigadu.
[3] Jedinice Sedme i Šesnaeste brigade Sedme NOU divizije.

Razbijeni na području Ivan Sedlo i Bradine partizani u manjim grupama primjećeni su na području postaje Krečevo, 3. ožujka 1943, viđena je grupa od 10 partizana među kojima jedna žena kod sela Toplice i Gunjevi (5.5—5 km. jugo zapadno od Kreševa) i jedna grupa od 4 partizana među kojima jedna žena kod sela Crnički Kamenik (5 km. sjevero zapadno od Kreševa), kreću prema sjeveru.

4. III. 1943. u 1115 sati partizani su izvršili vatreni prepad puščanom, strojopuščanom vatrom i bacačima mina sa lieve obale rieke Vrbasa na preselice njemačkih samovoza 18 km. cesta Jajce—Donji Vakuf. Gubitaka nije bilo.

7. III. 1943. primjećene su jače partizanske grupe u pokretu kod sela Buljina i Dobričevci kota 1212 (18.5 km. sjevero zapadno od Konjica) prema planini Bitovnja. Sobom vode stanovničtvo, te izgleda da namjeravaju prodrijeti preko Bitovnje na područje Fojnica—Kreševo. Na znanje.

Dozapovjednik pukovnik

Koloman Bilić

i

BROJ 495

ZAPOVIJEST KOMANDANTA LIJEVE KOLONE OD 5. OŽUJKA 1943. PODREĐENIM KOMANDANTIMA ZA NAPAD NA DEVETU DALMATINSKU DIVIZIJU NA SEKTORU IMOTSKI—GRUDE[1]

Leva kolona
O. Br. 37
5. marta 1943.
20 časova
Široki Brijeg

Z A P O V E S T

(sekcija Mostar razmera 1:100.000)

Partizani koji su razbijeni u dolini reke Neretve povlače se ka Prozoru.[2] Konjička grupa imala je veliki uspeh, i zaplenila je od partizana 3 topa, 3 mitraljeza, više puškomitraljeza, veliki broj pušaka i zarobila bolnicu od 300 ranjenika. Jedna grupa partizana nalazi se oko Grude i Imotskog.[3] Četnici majora Baćovića[4] koji su preduzeli nadiranje od Makarske, danas su zauzeli Kočerin.

U cilju da se ova grupa partizana oko Imotskog uništi preduzeće se protivu istih akcija u cilju njihovog uništenja.

Desno od nas nalazi se Drežnička grupa (majora Pantića) sa zadatkom da jednim delom posedne položaj: k. 1403—Vetrenjača (1506)—s. Mučinovac—Stitar (1404)—Debeli Ljut (1095)—Ošljak (k. 1256) u cilju sprečavanja upada komunista u dolinu Neretve, a sa ostatkom snaga da dejstvuje u zoni desno do linije: Oluja (1208)—P. Ričina—s Jovići, a levo do linije: Maratinjača—Veliki Klanac (1148)—V. Glavica (k. 1033)——Osredak (623).

Levo od nas dejstvuje Vitinska grupa (majora Veskovića) u zoni desno od linije: s. Tabakovići—s. Dubrave (260)—Krstina (369)—Krštelica (478) sve zaključno — Gradina (705 — isključno), a levo do linije: Zelenikovac (600)—s. Rašići—M. Malić (522)—s. Babanova Draga.

[1] Original (tipkan na pisaćem stroju) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 32/6, k. 133.
[2] U pitanju su dijelovi Druge proleterske divizije.
[3] Odnosi se na Devetu dalmatinsku NOU diviziju.
[4] Hercegovački četnici pod komandom majora Baćovića. Vidi dok. br. 315, 319 i 453.

Naša Crnogorska grupa, u svojstvu leve kolone, ima zadatak da se prikupi na liniju: Sodrova Glava (k. 863)—Tilova Glava (603)—s. Dobrkovići—s. Glavica (360)—Osoje (520)—s. Dužice, radi dejstva u zoni: desno od linije Sodrova Glava—s. Britvica—Veliki Celopek (1016)—Vran Pl. (1062) — a levo do linije: s. Dužice—Rust (561)—Zelenikovac (629)——Gradina (705); sve zaključno.

Za izvršenje prednjeg zadatka,

N A R E Đ U J E M :

1) 2. četnički bataljon dejstvuje pravcem: Dobrova Glava (863)——Crne Lokve—Veliki Celopek (1016)—Vran Gl. (1062). Zona širenja desno po potrebi radi izvođenja obuhvatnog manevra i hvatanje veze sa Drežničkom grupom, a levo do linije: Tilova Glav. (603)—Dobra Gl.—k. 816——Bukova Draga—Rašića Draga (zaključno)—Milićevića Kuće, na kojoj liniji održavati vezu sa 3. četničkim bataljonom. Ovaj bataljon ojačava se sa vodom br. 22.[5]

2) 3. četnički bataljon dejstvuje pravcem: s. Dobrkovići—Pode—Snigutina (k. 1028)—V. i M. Kušanovac—Draga. Zona dejstva desno do leve granice 1. četn. bataljona na kojoj održavati vezu sa istim, a levo do linije: usamljena kuća između G. i D. Dobrkovića—Radostovo—Sabljić——k. 921—Rujan (zaključno), na kojoj liniji održavati vezu sa Nikšićkom brigadom.

3) Nikšićka brigada (bez Trebejškog, Kočanskog i Vučedolskog bataljona) dejstvuje opštim pravcem: s. Dobrkovići—s. Ljubotić—Mikulića Dolac—s. Rujan—Gradac—Gradina (816). Zona dejstva desno do linije: leva granica 3. četničkog bataljona, a levo do linije: s. Glavica—Sarića Dubrava—s. Potkraj—Orlov Kuk—Orečevac (705)—Jaloševac (540), na kojoj liniji održavati vezu sa trupama br. 22.

4) I. četnički bataljon dejstvuje pravcem: Osoje—Gradina—Mamići——Zelenikovac (629)—G. Grude—s. Bobanova Draga. Zona dejstva desno do leve granice trupa br. 22 (padine grebena), a levo svuda zaključno greben, na kojoj liniji održavati vezu sa trupama majora Veskovića.

5) Trupe Br. 22® dejstvuju pravcem drum Široki Brijeg—Kočerin——Grude, u zoni dejstva desno do leve granice Nikšićke brigade, a levo do linije: Kraljevići—Ivankovići—Vukoje—Martinovići—k. 526—k. 699——Krita Gomila.

6) Rezerva: Trebješki, Kočanski i Vučedolski bataljon kretaće se pozadi 3. četničkog bataljona.

7) Artiljerija:' Jedna baterija 105 mm postaviće se na položaj Široki Brijeg sa zadatkom potpomaganja napada cele kolone u njenoj zoni dejstva, a jedna baterija 75 mm M-13 pratiće trupe Br. 22. Traženje artiljerijske vatre biće ispaljivanjem 3 crvena signalna metka i pomoću releja. Prilikom traženja artiljerije potrebno je odrediti koordinate cilja koji treba tući.

[5], [6] i [7] U pitanju su jedinice iz sastava kolone »Scotti«. Vidi dok. br. 450 i 456.

8) Avijacija dejstvovaće ispred kolone na zahtev komandanata.

9) Veza: Pridaje se jedna radiostanica 2. četn. bataljonu a jedna kod potpisatog. Dostignutu liniju obeležavati paljenjem lišća ili gužve slame (ali nikako kuća, stogova i sijela ili lišnjaka, o čemu će mi biti odgovorni komandanti bataljona). Za vezu sa potpisatim odrediti po dva ordonansa iz četn. bataljona i Nikšićke brigade.

Na slučaj pojave aviona raširiti platna za obeležavanje.

10) Previjalište će biti u Širokom Brijegu, a po postignuću navedene linije u Kočerinu.

11) Primopredajna stanica u Širokom Brijegu. Odavde će se trupe snabdevati municijom i hranom sredstvom stoke koju rekvirirati na terenu. Pred polazak u napad izdati trupama suvu hranu za 5, 6, 7 i 8. ov. mes.

12) Sa stanovništvom biti korektan prema već datim usmenim i pismenim naređenjima. Ko se ogreši o ova naređenja biće predat vojnom sudu. O tome će naročito voditi računa komandiri osnovnih jedinica i komandanti bataljona.

13) Zabranjuje se klanje stoke za hranu.

14) Izveštaje slati dva puta dnevno i to:

— U podne do 12 časova,

— U veče do 18 časova.

Izveštaji da sadrže sledeće:

— Liniju na kojoj se nalazi dotična jedinica,

— Liniju na kojoj se nalaze komunisti,

— Ratni plen — broj zarobljenih komunista,

— Gubitke i broj ranjenika u toku borbe.

15) Znaci raspoznavanja dati su.

16) Ja ću se nalaziti na pravcu kretanja 3. bataljona, gđe mi slati izveštaje redovno svaka 2 sata, a izuzetno posle svakog važnijegdogađaja.

Po zapovesti komandanta

major
Blaža L. Gojnić v. r.

Dostavljeno:
Komandantu Nikšićke brigade,
i komandantima 1, 2 i 3. četničkog bataljona, komandantu artiljerije i rezerve, i komandantu trupa br. 22.

BROJ 496

IZVJEŠTAJ KOMANDANTA ZETSKOG ČETNIČKOG ODREDA OD POČETKA TRAVNJA 1943. O BORBAMA U DOLINI NERETVE U TOKU VELJAČE I OŽUJKA 1943. GODINE[1]

POHOD CRNOGORACA U BOSNU I HERCEGOVINU

1) Stanje pre dolaska Crnogoraca

Razbijeni i istjerani iz Crne Gore i Hercegovine 1942. godine komunisti su se povukli u Južnu Bosnu, i tamo, naišavši na slab otpor mjesnog stanovništva, otpočeli sa novom organizacijom vojske, naroda i pozadine. Obzirom na političke prilike koje su vladale u državi Hrvatskoj,[2] gdje se je srpski živalj nemilosrdno uništavao, komunistima nije bilo teško da zavaraju lakovjerni svijet i da ih pridobiju za sebe šireći ideju narodnog oslobođenja.

Za nepuna 4 mjeseca dana uspjeli su da stvore svoju «-državu« koja je koncem novembra već obuhvatala devet srezova.[3] .....

U ovoj svojoj državi oni su uspjeli da stvore stalnu vojsku, regrutujući, milom ili silom sve sposobno stanovništvo — muško i žensko, kao i da prikupe veliki deo ideoloških pristalica sa teritorije cijele Jugoslavije.

Njihova vojska u to doba formirana je bila u devet divizija. Svaka divizija imala je 3—5 brigada, a svaka brigada 3—5 bataljona. Bataljoni su bili jačine 200—250 ljudi bez komore i pozadinskih delova. Prema tome ukupna jačina komunističkih snaga bila je jačine 30 do 40.000 ljudi — boraca.

Plan komunista bio je da iz ovako centralnog položaja preduzmu opštu ofanzivu za osvojenje i komuniziranje cijele Jugoslavije. Za izvršenje ovog plana imali su namjeru da sa dve divizije drže osvojenu teritoriju u Bosni i Hrvatskoj a da sa ostalih 7 divizija preduzmu ofanzivu protivu Hercegovine i Crne Gore radi uništenja najjačeg i najotpornijeg nacionalnog elementa. Tek po ovlađivanju Hercegovinom i Crnom Gorom imali bi da zauzmu Srbiju i ostale pokrajine Jugoslavije.

Ova opasnost uočena je od strane nadležnih komandanata (nemačkih, italijanskih, hrvatskih i četničkih) te se pristupilo izradi jednog plana za protivofanzivu i uništenje komunista. U ovoj protivofanzivi trebali su učestvovati i Crnogorci radi zatvaranja pravca ka Hercegovini i Crnoj Gori.

Dokumenat (tipkan na pisaćem stroju, ćirilicom) u Arhivu VII, arhiva četnička, reg. br. 27/1, k. 134. Dokumenat je bez datuma čiji kraj nije sačuvan. Izvještaj je pisan početkom travnja 1943. godine ali ga Redakcija objavljuje u ovoj knjizi jer se događaji opisani u njemu odnose na period veljače — ožujak 1943. godine.

[2] Odnosi se na Nezavisnu Državu Hrvatsku.

[3] Riječ je o slobodnoj teritoriji zap. Bosne, Like 1 Korduna.

Njegovoj Ekselenciji Guverneru[4] je bilo poznato naše staranje, kao i elan i oduševljenje Crnogoraca da se odazovu pozivu i učestvuju u konačnom likvidiranju komunizma. Međutim ovog momenta Crnogorcima je, iz nama nepoznatih razloga, uskraćen ovaj odlazak za Bosnu.

Ofanziva je otpočela 20. januara tek. godine bez učešća Crnogoraca.

U izvođenju svoga plana prema Hercegovini i Crnoj Gori komunisti su napali na italijanske garnizone u Prozoru, Jablanici i Drežnici i potpuno ih uništili.[5] Ovom prilikom pored ratnog plijena komunisti su se moderno i bogato naoružali te su postali najozbiljnija opasnost kako za nas tako i za okupatora. Od naoružanja su dobili pored mnogobrojnih automatskih oruđa još i tešku, poljsku, brdsku, protivavionsku i protivkolsku artiljeriju, tenkove, kamione i na vagone razne municije i namirnica. Neka nam bude dozvoljeno da primetimo da je do ovoga došlo usled okolnosti što je sprečeno Crnogorcima odlazak u Bosnu. Da je ovaj odlazak uslijedio, Crnogorci bi, sa osloncem na ove garnizone sprečili debušovanje komunista na jug i tom prilikom mogli bi ih lako tući jer su bili slabo naoružani.

Obzirom na ovakve uspjehe komunista i njihovo naročito moralno ojačanje bio je doveden pred padom i sam Mostar, koji su Italijanske vojne vlasti već bile pripremile za evakuaciju pre našeg dolaska. Da je pao Mostar pala bi i sva Hercegovina i Južna Dalmacija. Međutim našim dolaskom u Mostar ovo je spriječeno jer cvet nacional.[ista] iz Hercegovine] bio je sa Baćovićem u zapadnoj Bosni,[6] a ostatak Herc. manje više, prišao bi im bez borbe.

2) **Upućivanje Crnogoraca**

Tek nakon mjesec dana odobreno je da Crnogorci mogu da idu za Hercegovinu, što je izvedeno bez nekih naročitih priprema.

Od snaga upućeni su: sa teritorije pukovnika g. Stanišića tri četnička bataljona Zetskog Letećeg odreda i Nikšićka brigada svega 2.500 ljudi a sa teritorije kapetana Đurišića[7] oko 2.500 ljudi. Ukupno 5.000 boraca. Sve ove trupe bile su slabo naoružane, naročito u automatskim oruđima i bacačima, čime je stvorena velika nesrazmjera u odnosu na naoružanje kojim su raspolagali komunisti.

Prebacivanje trupa u Hercegovinu izvršeno je na sledeći način:

a) 3-ći četnički bataljon 21 februara stigao vozom u Mostar.

b) 2-gi i 1-vi četn. bataljon i deo Nikšićke brigade 23 februara za Mostar.

v) Ostatak Nikšićke brigade 24 vozom u Mostar.

g) Trupe kapetana Đurišića prebačene su jedan deo pješice uokolinu Mostara oko 26 februara a drugi deo na Konjic i dalje ka Jablanici.[8]

[4] Odnosi se na Pirzzia Birolia, guvernera Crne Gore.

[5] Napad na te garnizone i njihovo oslobođenje izvršile su jedinice Druge proleterske i Treće NOU divizije.

[6] U to vrijeme major Baćović je sa svojim četnicima vodio borbe protiv jedinica NOV u Dalmaciji i Lici. Vidi dok. br. 12, napomenu 4.

[7] Pavle Đurišić. Jedinice Limsko-sandžačkih četničkih odreda.

[8] U predio Mostara stigle su pod komandom majora Andrije Veskovića 4 brigade: Kolašinska, Andrijevička, Beranska i Bjelopoljska. Ukupno oko 1000 četnika.

Druge četničke jedinice, koje su upućene prema Konjicu ušle su u sastav Konjičke grupe pod komandom kapetana Vojislava Lukačevića.

3) Bitka na Drežnici

Pred početak naših operacija komunisti su držali s obe strane Neretve prema Mostaru sledeću liniju: s. Ravni—s. Prigređani—Brlog (812) __Vasi Dolac—Jastrebinka (k. 928)—Marjanova Bukva—Golo Brdo (k. 990)—Vraničko ,Brdo (k. 1055) sa naslonom na Cabulju planinu.[9]

Osnovna ideja našeg operaciskog plana bila je: da se koncentričnim dejstvom od Mostara (Italijani,[10] Crnogorci i Hercegovci), Konjica (Italijani, Crnogorci i Hercegovci) i od Prozora (Nemci i Hrvatski domobranci)[11] — u pravcu Jablanice — stijesne komunisti na uskom prostoru u džepu r. Neretve i da se pređe na njihovo uništenje.

Po ovom planu trupe pukovnika Stanišića kao lijeva kolona imale su da dejstvuju desnom obalom r. Neretve ka Drežnici i dalje ka Jablanici uz saradnju 1 puka italijanske vojske (od 2 bataljona i 1 brdske baterije) divizije »Mesina« pod komandom pukovnika Skotia.

Po sporazumu sa pukovnikom Skotijem naše trupe su imale da dejstvuju desno do r. Neretve a lijevo do linije: .....

Za obezbeđenje lijevog krila i boka naše kolone određeni su 2 bataljona iz Nikšićke brigade u s. Kilavce i 1 italijanski bataljon na liniji k. 982—Leskovača—Jastrebinka (k. 1139) zapadno od sela Goranaca.

Lijevom obalom Neretve trebali su da operišu 1 italijanski bataljon i Hercegovački četnici kao desna kolona.

Napad je trebao da otpočne 27 februara i to: od 6 do 8 časova artiljerijska priprema, a od 8—8,30 bombardovanje iz aviona; tek u 8,30 pešadija ima da pođe u napad.

Međutim ispred leve kolone nije vršena artiljeriska priprema, a bombardovanje iz vazduha bilo je u dubokoj neprijateljskoj pozadini i dosta površno — bombardovanje neprijateljskih položaja uopšte nije vršeno.

Ovim je izgubljeno dragocjeno vrijeme, jer su vojnici čekali na artiljerisku pripremu i bombardovanje, te je njihov napad otpočeo nepripremljen[12] i sa neverovatno malim količinama municije za puške i automatska oruđa.

Grupa pukovnika g. Skotia bila je na svome polaznom položaju: Crkvine—s. Goranci. Naš odred je bio podišao neprijateljskom položaju u dodeljenoj zoni ali lijevi bok ostao je otkriven zbog nedolaska italijanskih trupa u našu visinu. Obzirom na ovo primorani smo bili da razvijemo Nikšićku brigadu ispred grupe pukovnika o. Skotia i time spriječimo dejstvo u naš lijevi bok sa Golog i Vranićskog brda.

Na neprijateljskoj strani ove položaje branila je druga proleterska divizija Peka Dapčevića.

Ovoga dana borba se vodi nesmanjenom žestinom sve do 16 časova kada kod naših jedinica počinje da nestaje municije dok komunisti vrše sve jači pritisak. Oko 17 časova jedan bataljon grupe pukovnika Skotia izbija pozadi levog krila naših delova na Kosove jame radi ovlađivanja Golim Brdom, ali u toku dana nije mu ovo uspjelo. Jedinice 3 četničkog

[9] Na tim položajima su se nalazile jedinice Druge proleterske divizije.
[10] Jedinice iz sastava divizije «-Messina« (grupa »Scotti«).
[11] Borbena grupa »Vogl« i njemačka 117. divizija.
[12] Dalji tekst do kraja rečenice napisan je olovkom, ćirilicom.

bataljona i Nikšićke brigade već su potpuno utrošile municiju i zbog toga su se morale povući pozadi grupe pukovnika Skotia radi sačekivanja popune municijom.

Zbog opasnosti od noćnog obuhvatnog napada koji bi sigurno usledio, komandant Leve kolone predložio je pukovniku Skotiu da se sa svojim jedinicama u toku noći povuče za nešto unazad te da zauzmemo povoljniji položaj, a komunistički napad da ode u vetar. Nakon dugog uveravanja da je ovo najkorisnije rešenje pukovnik g. Škoti prihvatio je ovo i zauzimanje novog položaja u toku noći izvedeno je u potpunom redu.

I zbilja u toku noći komunisti su bili pripremili napad na prvobitni položaj ali pošto nas na položaju nijesu našli izgubili su orijentaciju o našem novom položaju a ujutru njihove trojke koje su se već bile primakle novozauzetom položaju bile su rasterane od jednog našeg bataljona.

28 februar upotrebljen je za popunu municijom kod Nikšićke brigade i 3 četničkog bataljona, kao i za stvaranje plana za napad. Za ovo vreme komunisti napadnu [na] 1, i 2. četnički bataljon i nanose im osjetne gubitke.

Prema stvorenom planu rešeno je, da u I borbeni red učestvuje i jedan italijanski bataljon koji je imao jako automatsko naoružanje, koje je nedostajalo našim jedinicama; da jedan bataljon Nikšićke brigade još u toku noći 28 februara izbije na k. 1448 na Čabulji te da svojim bočnim dejstvom omogući ovlađivanjem Vranjićkim i Golim Brdom na kome je u toku prošlog napada ispoljen najjači komunistički otpor.

1 marta napad je otpočeo u 6 časova artiljeriskom pripremom i izveden po predviđenom planu.

U toku napada 1 i 2 marta potpuno su razbijeni delovi II proleterske divizije Peka Dapčevića koja je u paničnom bjegstvu odstupila preko željezničke stanice Drežnica ka Jablanici.[13]

Na terenu nađen je veliki broj mrtvih i ranjenih koje nijesu mogli ukopati ili evakuisati. Prema iskazu mještana sami su komunisti računali da je bilo 96 mrtvih i 154 teže ranjenih. Na našoj strani bilo je 13 mrtvih i 27 ranjenih među kojima je ranjen i komandant Pješivačkog bataljona Zivko Bošković. Kod Italijana bilo je svega šest lakše ranjenih.

Po ovlađivanju Drežnicom[14] upućeni su goneći odredi u pravcu Jablanice od naših trupa i ovi su izbili do Diva Grahovice s namjerom da produže gonjenje preko Plasa planine ka rijeci Doljanci. U ovome nas je omelo novo naređenje za prebacivanje trupa prema Širokom Brijegu radi dejstva protivu 9 proleterske divizije Vicka Buljana.[15]

Za ovo vrijeme Konjička grupa oslobođava Konjic, potiskuje komuniste ka Jablanici i izbija na hniju: s. Dobrigošće—s. Krstac—s. Ravna—

« i i4 Toga dana, kao i narednih nekoliko dana, vršeno je pregrupiranje snaga Glavne operativne grupe za protivudar od Prozora ka G. Vakufu. U sastavu Grupe nalazila, se i Druga proleterska divizija. U takvoj situaciji četnici su 2. ožujka ušli u Drežnicu.

[15],[17] i[19] Riječ je o Devetoj dalmatinskoj NOU diviziji, pod komandom Vicka Krstulovića.

s. Golgošnica i povezuje se preko naše desne kolone sa levom kolonom kod Diva Grabovice.

Za naš energičan rad pohvaljeni smo radiogramom od komandanta taktičke grupe pukovnika Skotia.

4) Operacije protivu 9 proleterske divizije
(4 do 13 marta)

Po podacima kojima je raspolagala komanda VI korpusa[16] za vreme izvođenja proteklih operacija bila je prikupljena 9 proleterska divizija Vicka Buljana[17] na prostoriji: Široki Brijeg—Kočerin—Grude—Posušje——Rakitno. Iz ovoga položaja ova divizija bila je u mogućnosti da dejstvuje pravcima: 1) Široki Brijeg—Mostar, 2) Široki Brijeg—Drežnica, 3) Rakitno—Drežnica, 4) Rakitno—Blidinje Jezero—r. Doljanka—Jablanica, kao i pravcem Grude—Ljubuški—Južna Hercegovina.

Za izvođenje ove operacije bio je sledeći operacijski plan: da se koncentričnim dejstvom napadne 9 proleterska divizija i to: od Širokog Brijega ka Posušju grupa pukovnika Stanišića i pukovnika Skotia; od Ljubuškog preko Vitine ka Grudi i dalje ka Posušju grupa majora Veskovića i od Imotskog ka Posušju grupa majora Baćovića koja se vraćala iz Bosne.[18]

Naša komanda dobila je obaveštenje da se ova divizija prebacila ka Rakitnom u namjeri da s boka i leđa napadne naše trupe kod Jablanice. Zbog ovoga naređuje da se trupe pukovnika Stanišića prebace ka Rakitnom i dejstvuju u leđa 9. diviziji. Komandant ove kolone o ovakvom naređenju izveštava pukovnika g. Skotia, a ovaj komandanta pešadije divizije Mesina u Širokom Brijegu. Međutim komandant pešadije odbija ovu promenu i naređuje da se operacija ima izvesti po predviđenom planu čak i pod pretnjom smrtne kazne.

Da bi se izbegao incident komandant naše kolone pristupio je izvršenju takvog zadatka i 6 do mraka ova kolona izbija na liniju: S. Leskovac—s. Crne Lokve—Kidačke Njive—Kušanovac—s. Bašići a italijanska kolona u reonu Kočerina; grupa majora Baćovića u Širokom Brijegu. Sve se ovo izvodi bez borbe, jer se je jedan deo ove divizije u toku prošlog dana prebacio ka Rakitnom, a jedan deo od straha razbežao svojim kućama.

6 marta noću italijanska komanda usvaja predlog naše komande za promjenu pravca dejstva ka Rakitnom i naređuje se za 7. mart, da cilj bude s. Donji, Srednji i Gornji Potklečani.

7 marta pristupa se izvršenju zadatka. Kod s. Vukojeva i Cerovih Dolaca naša kolona vodi borbu sa zaštitnicama 9. divizije i do mraka izbija na određenu liniju. Ovom prilikom komunisti trpe gubitke: 25 mrtvih i 18 zarobljenih dok su kod nas dva ranjena. Italijani nesmetano maršuju preko Izbičnog za Rakitno gde stižu tek 8 u podne.

8 marta upotrebljen je za popunu hranom, municijom i za pretres okolnog terena. Ovom prilikom uhvaćen je veći broj komunista — većinom Hrvata i Dalmatinaca, koji su nasilno regrutovani za partizane.

[18] Odnosi se na talijanski Sesti armijski korpus.
[18] Grupa majora Baćovića se vraćala iz Kninske krajine.

9 marta upućena su sva tri četnička bataljona u gonjenje između Čvrsnice i Vran planine u pravcu s. Sovića (izvorni deo r. Doljanke), a Nikšićka brigada raspoređena na položaju: Sinalj (1481)—Orlov Kuk (1302)—Obla Glavica (1108)—Slobodnik (1111)—Ošljak (1256)—Oluja (1208) sa zadatkom zatvaranja pravaca od Tomislav Grada. Italijanska grupa Skotia ostala je u rezervi u s. Srednji Potklečani.

U toku 9 i 10 marta četnički bataljoni vode borbu sa 3. proleterskom brigadom kod G. i D. Badnja. Ovom prilikom razbijena je cijela brigada, zarobljena njena komora i arhiva. Nađeno je oko 40 mrtvih a zarobljeno 36 komunista.

U toku 11. vrši se pretres Bosiljne i Rosnih Poljana na Cabulji, gde se prema iskazu mještana kriju izvjesni delovi 9. divizije. U ovoj akciji učestvuje jedan naš bataljon i jedna ojačana četa Italijana.

Ovoga dana naređeno je da se Nikšićka brigada prebaci u reon Širokog Brijega odakle je izvršeno prevoženje za Bijelo Polje.

Četnički bataljoni sa Italijanima ostaju na položaju oko Rakitnog, pa se posle 14 prebacuju za Bijelo Polje preko Drežnice, a Italijani preko Izbičkog za Široki Brijeg.

Prolazeći kroz Široki Brijeg, komandant pešadije divizije Mesina odao je puno priznanje i zahvalnost komandantu naše kolone na energičnom i uspešnom radu četnika u ovim operacijama.

U ovoj operaciji italijanske grupe nijesu ispalile ni jedan metak jer su bile u drugoj liniji borbenog rasporeda.

5) Bitka kod Jablanice (u džepu Neretve)
(4—12 marta)

Za vreme operacija protivu 9. proleterske divizije[19] vođena je bitka kod Jablanice u Džepu r. Neretve.

U predhodnim operacijama komunisti su stešnjeni između: Neretve, r. Rame, Proslapske planine, Vranja, Cvrsnice i Plaše pl., sa glavnim snagama u dolini r. Neretve oko Jablanice. Na tom relativno uzanom prostoru koncentrisane su sve njihove snage.

Raspored naših snaga u glavnom bio je sledeći: Crnogorski četnici (Ružić[20] i Bojović[21]) drže položaje: s. Dobrigošće—s. Krstac—s. Glogošnica, Hercegovački četnici (major Pantić)[22] drže položaje: Greben (812)——Risovac (1075)—Silovača (829)—Plasa Greben (1483)—Plasa Glava (1577); od Prozora dolinom r. Rame dejstvovale su Nemačke trupe; 9. marta od Blidnjeg jezera dejstvuje Zetski četnički odred. Glavna težnja komunista bila je da se ponova probiju dolinom **r.** Neretve bilo ka Mostaru bilo ka Konjicu u kom bi slučaju sa sobom mogli voziti svu artiljeriju, tenkove i kamione. Međutim pošto im je ovakvo probijanje bilo sprečeno to su se morah probijati po planinskom i besputnom terenu zbog čega su bili primorani da pobacuju i unište sve što se nije moglo transportovati na tovarnoj stoci. Na taj način uništili su i pobacali u Neretvu i u **r.** Ramu svu svoju artiljeriju, tenkove i kamione.

[20] Ivan
[21] Nikola
[22] Jovan

U ovoj bitci najžešću borbu vodili su Crnogorski četnici (Đurić,[23] Ružić i Bojović) koji su imali velike gubitke — oko 550 mrtvih i ranjenih.

Proboj nije mogao biti sprečen i ako su borbe vođene na uzastopnim položajima sve do Boračkog jezera kada su ostaci ovih trupa upućeni kućama[24] radi popune i reorganizacije da bi posle izašli na položaj na granici Crne Gore: Čemerno—Ravno.

Ovom bitkom nije postignut postavljeni cilj — uništenje komunista i ako su prilike za ovo bile dosta povoljne, jer su komunisti bili stešnjeni na relativno uskom a terenski vrlo pogodnom prostoru.

Postavljeni cilj nije postignut iz sledećih razloga:

— što na našoj strani nije bilo dovoljno snaga na levoj obali r. Neretve te da se onemogući njihovo probijanje;

— što je uopšte kod naših snaga bilo slabo naoružanje te se brojna slabost nije mogla nadoknaditi moćnim naoružanjem;

— sa naše strane nije se iskoristila artiljerija koja je ovde mogla
— naročito oko Jablanice, da dadne vidne rezultate;

— što avijacija nije iskorišćena za stalno bombardovanje ovako uske prostorije ma da je pukovnik Stanišić tražio od Nj. Ekselencije Guvernera da se izdejstvuje odobrenje radi dodeljivanja što većeg broja aviona *za* bombardovanje. Da je ovo učinjeno komunisti bi, sigurno, bili uništeni u dolini Neretve;[25]

— što italijanske trupe brojno nisu uzele dovoljnog učešća u ovim operacijama a naročito za ovu odlučujuću bitku. Međutim, trebalo je da učestvuju bar dvije kompletne italijanske divizije pored četnika, pa bi se na taj način postigla potpuna nadmoćnost kako u snazi tako i u vatri.

Pošto su ovde ispuštene iz ruku sjajne šanse za uništenje komuninista, to se sav naš budući rad sastojao ne više u grupisanju za uništenje ovih jer je to zbilja bilo nemoguće izvesti, već za sprečavanje prodiranja u Južnu Hercegovinu i Crnu Goru gde se ispoljava stalna trka s položaja na položaj radi sprečavanja ovog prodiranja u čemu se naše snage neverovatno iscrpljuju.

Od ovog momenta naša uloga je više defanzivna.

6) Bitka kod Glavatičeva
(14. do 17. marta)

Pošto su komunisti izvršili proboj kod Jablanice i dalje prodrli do Boračkog jezera, to je nastala opasnost od njihovog nadiranja ka Nevesinju i Gacku. Zbog ovoga naređeno je da se grupa pukovnika Stanišića prebaci preko Nevesinja ka Glavatičevu radi ojačanja Hercegovačkih (Vidačić)[26] i Crnogorskih (Vesković) četnika koji su se već tamo nalazili.

[23] Odnosi se na Vojislava Lukaćevića koji je tada imao pseudonim »Nikola Đurić-«.

[24] Poslije forsiranja Neretve od strane jedinica Druge proleterske divizije 7. ožujka, razbijeni dijelovi Limsko-sandžačkih četničkih odreda razbježali su se i u panici povukli u Crnu Goru. U tome su predjačile Prva i Druga durmitorska brigada (Ružić i Bojović). Kasnije su ti dijelovi prikupljeni i ponovo vraćeni na položaj.

[25] Rečenica je napisana olovkom, ćirilicom.

[26] Milorad (Trebinjski korpus)

[Za] zatvaranje pravc[a] ka Glavatičevu i Nevesinju naše su trupe
14. III zauzele i posele položaj : Hum (1004)—Ribari—s. Čičevo—Lipeta——Lišaj—V. Okuka (1456)—Ruda Glava (1596).

U toku noći 14/15 oko 1 čas komunisti su napali jakim snagama na naš centar kod s. Čičeva i uspjeli da se probiju ka Glavatičevu prebacujući se preko Neretve celog 15 marta na desnu obalu.

Sa jednim delom snage naši su izvršili bočni napad na komuniste koji su prodirali dolinom r. Neretve i naneli im velike gubitke.

Ovom akcijom sprečeno je prebacivanje komunista na desnu obalu reke Neretve preko mosta kod Glavatičeva zbog čega su ovi našli zazore u visini sela Cičeva i opet produžili svoje prebacivanje. Po dobijenim podacma ovo je bila prva proleterska divizija. U ovoj akciji komunistima smo naročito naneli velike gubitke.

Pred veče od Boračkog jezera padinama Crne Gore komunisti su nadmoćnijim snagama napali na naše levo krilo i uspeli po cenu osjetnih gubitaka da nas odbace na liniju Krstac (807)—Devojački Kuk—Tjeme (1328)—Rat Kamen (1302)—Bahtijevica. Ovde učestvuje u borbi druga i treća proleterska divizija.

U toku 16. vode se borbe na navedenim položajima i odoljeva se komunističkim napadima. Sa naše strane predveče izvršen je, prema našem levom krilu jedan protivnapad koji je na ovom delu fronta dao dobre rezultate jer im je osujetio pripremani noćni napad.

Na našem krajnjem desnom krilu komunisti grupišu jače snage (učestvuje i 1. proleterska divizija) koja je već bila prešla Neretvu i obuhvatom našeg desnog krila u toku noći 16/17. uspevaju da ovo potisnu.

Komunisti su jednim delom svojih snaga produžili nadiranje ka selu Kljuni, a drugim delom dejstvovali bočno duž našeg položaja.

Da se nebi našli odsečeni od Nevesinja kao i da komunistima nebi pala u ruke ova varoš doneta je odluka o odstupanju pod borbom i to tako što su Hercegovci odstupili ka Bijelom Polju, a Crnogorci preko Zimlja u pravcu sela Pridvoraca radi zaštite Nevesinja.

Dva italijanska bataljona za ovo vreme nalaze se u sedlu istočno od Hanskog Polja ali ne uzimaju učešća u ovim akcijama.

U ovim borbama naročito je pretrpio gubitke Pješivački bataljon iz Nikšićke brigade i odred majora Veskovića gde je bilo četnika koji su vršili samoubistva, samo da nebi pali u ruke komunistima.

7) Bitka kod Kljuna
(19 i 20 marta)

Po našoj neuspeloj odbrani kod Glavatičeva komunisti[27] su produžili nadiranje ka Nevesinju i Mostaru i doprli do linije: Hansko Polje——Gornje i Donje Zimlje—s. Lakat—s. Kljune—Crvanj Planina.

Da bi se sprečilo njihovo dalje nadiranje odlučeno je da se preduzme ofanziva od Nevesinja i Bijelog Polja po sledećem:

[27] Jedinice Treće NOU divizije.

a) Hercegovački četnici (kapetan Vidačić) od Kifinog Sela preko Crvanj Planine ka Glavatičevu, s tim da jedno jače bočno obezbeđenje zatvara pravac od Kalinovika preko Uloga ka Nevesinju.

b) Taktička grupa pukovnika Skotia (3 bataljona, 1 brdska i 1 teška baterija i 4 tenka) pravcem: Nevesinje—s. Pridvorci—s. Kljune—s. Luke —s. Zaborani.

v) Zetski četnički odred pravcem s. Hrušta—s. Lakat—Crna Gora— —Rat Kamen.

g) Hercegovački četnici (major Petričević)[28] pravcem: Bijelo Polje— —Prijevorac—Donje Zimlje—Crna Gora-—Bahtijevica.

d) Italijanska taktička grupa (2 bataljona i 1 brdska baterija) pravcem: Hansko Polje—Bahtijevica).

đ) Trebinjska brigada (poručnik Milojević)[29] grebenom Prenja Planine ka s. Kula

Po ovom planu ofanziva je otpočela 19 marta u 6 časova.

U toku ovoga dana uspjelo se je da se ovlada:

— grupa pod a): grebenom Crvanj Planine do Zimomora (k. 1921).

— grupa pod b): zauzela je selo Kljune i u zajednici sa grupom pod v) posela Strajište (k. 1107).

— grupa pod v): izbila je pod teškom borbom na liniju: Strajište (1107)—Osredak (1064)—Mlečavac (1210).

— grupa pod g) zauzela je Donje Zimlje.

— grupe pod d) i đ) ostaju na svojim polaznim položajima.

U toku ovoga dana desio se jedan incident, naime italijanski avioni bombardovali su trupe pod a), b) i v) što je u mnogom demoralisalo naše ljudstvo.

U toku noći 19/20 marta komunisti grupišu snage za napad na grupu pod g), koja je u toku dana bila postigla lepe rezultate i uspevaju da je razbiju i odbace ka Bijelom Polju.

Iste noći na položaju Strajište—Osredak komunisti vrše četiri uzastopna noćna napada, koje 1 italijanski i naš 1. i deo 2. četničkog bataljona junački izdržavaju i uspevaju da odbiju sa velikim gubicima po komuniste. Ovom prilikom i naši su imali znatan broj mrtvih i ranjenih.

20 marta akcija se produžava. Komunisti su uspeli da na ovaj pravac sada grupišu jače snage (1. 2. i 3. divizija) i prvo uspevaju da odbace grupu pod a) sa Crvnja ka Kifinom Selu, a potom koncentričnim dejstvom sa tri strane snažnim napadom napadaju grupu pukovnika Skotia i Zetski četnički odred i nanose im osjetne gubitke. Da ne bi bili obuhvaćeni sa svih strana, što je pretilo da se izvrši u najskorijem roku, zbog odbacivanja Vidačića, kao i da ne bi bili potpuno uništeni, donešena je odluka da se otstupi ka Nevesinju, radi neposredne odbrane istog. U ovoj operaciji i naše i italijanske trupe pretrpeli su velike gubitke, kako u ljudstvu tako i u materijalu i opremi.

Pošto su trupe bile iscrpljene i municija skoro sva utrošena nije se smelo iste noći ostati u dodiru sa neprijateljem, jer je postojala opasnost od novog noćnog napada, koji naše trupe ne bi bile u stanju izdržati —

[28] Boško (Kombinovani korpus)
[29] Vladimir Vlado

to je naređeno dublje odstupanje radi izvlačenja iz dodira i zauzimanja i posedanja linije: Kifino Selo—Batkovići—Dugo Polje—Selište—Gradina.

Po ovom planu Kifino selo do Batkovića trebali su da posednu hercegovački četnici (kap. Vidačić), a Zetski četnički odred Batkoviće—Dugo Polje. Međutim, komunisti su u toku noći zauzeli Kifino Selo, usled čega se Vidačićeva grupa povlači ka Nevesinju.

Na ovaj način ostao je potpuno otvoren i nezaštićen pravac ka Gackom i dalje ka Crnoj Gori i Južnoj Hercegovini.

Obzirom na ovo pukovnik Stanišić donosi, odluku da sa svojim odredom hitno odmaršuje za Meku Grudu, radi zaštite pravca ka Bileći, a hercegovački četnici sa Italijanima ostaju da zaštite Nevesinje i pravce ka Stocu i Mostaru.

Predviđeni pokret ka Mekoj Grudi izvodi se nesmetano od neprijatelja u toku 21 i 22 marta.

Ovde se ostaje 2 dana radi odmora i snabdevanja sa hranom i municijom. Za to vreme komunisti su uspeli da u noćnom napadu zauzmu Nevesinje i odbace taktičku grupu pukovnika Skotia i hercegovačke četnike ka Blagaju.[30]

8) Bitka kod Gacka

(24 marta do 2 aprila)

Po dolasku Zetskog četničkog odreda u Meku Grudu odmah su upućeni izviđački organi u Gacko radi hvatanja veze sa Muslimanima iz Fazlagića Kule i domobrancima iz Gacka. Oni su izjavili da žele sarađivati sa Crnogorcima protivu komunista i da nas željno očekuju u Gacko.

Pukovnik Stanišić donosi odluku da se sa odredom prebaci u Gacko kako bi se zaštitio pravac ka Crnoj Gori preko Krsca i Ravna, a jednovremeno i ka Bileći.

Za zaštitu pravca ka Bileći preko Fatnice i Lukavičkog Polja ostavljeni su hercegovački četnici (kapetani Drašković[31] i Popović[32]).

Italijani su evakuisali Gacko pre našeg dolaska. Našim dolaskom podigao se moral kod naroda, četnika, muslimana i domobranaca. Svi su izjavili gotovost da se sa nama, rame uz rame, bore protivu komunista.

Radi hvatanja dodira sa komunistima upućene su izviđačke čete u pravcu Fojnice i Kokorine, gde su vođene manje borbe.

Naši četnici u borbama koje su neprekidno trajale pun mjesec dana bili su fizički iscrpljeni, obosili, ogoleli i oboljeli, tako, da se nova ofanziva bez reorganizacije i popune nije mogla sprovesti. Sem toga Nikšićka brigada — milicija — upućena je svojim kućama na odmor, pošto dalje nije bila sposobna za borbu. Na taj način naš odred spao je na brojno stanje oko 7—800 četnika.

Pri ovakvom stanju stvari tražena je pomoć od Glavne nacionalne komande. Ova upućuje već formirani II četnički odred na granicu radi

[30] Nevesinje su 22. ožujka 1943. god. oslobodile Četvrta proleterska i Peta crnogorska NOU brigada.
[31] Aleksa
[32] Milorad (Nevesinjski korpus)

zaštite iste. Pošto se nije moglo dobiti traženo pojačanje izvršena je samo smena trupa između I i II četničkog odreda. Ova smena je izvršena 1 aprila.

Ofanziva protivu komunista predviđena je bila za 2. april. Operaciski plan je bio da se dejstvom od Gacka, Trusine Planine i Mostara tuku komunisti u okolini Nevesinja, Kifinog Sela, Fojnice, Sipačnog i Odžaka, 1 da se odbace ponovo ka Neretvi. Na cijelom ovom prostoru bile su 2 proleterske divizije (2. i 3. divizija).

Naše snage brojno slabije a pritom slabo naoružane i opremljene i ako nove — sveže, nisu mogle ni ovoga puta dati željene rezultate.

Istoga dana, tj. 2. aprila i komunisti su prešli u napad ka Gackom u tri kolone sa po 1 brigadom (2. divizija Peka Dapčevića).[33]

Naše trupe cijelog dana vode borbu na kosama severno i zapadno od Gacka protivu nadmoćnijih neprijateljskih snaga. Pošto je utrošena sva municija (po 30 metaka na vojnika, a mnogi ni toliko, jer novodošavše trupe nisu bile snabdevene municijom za dužu i jaču borbu) naši su se morah povući.

Za izvlačenje iz borbe korišćena je nastupajuća noć. Naređeno je da se naš odred zadrži na liniji: s. Lipnik—s. Samobor, ali je ova linija bila isuviše blizu da se ne bi mogla održati do dolaska municije iz Nikšića. Iz Bileće nam je javljeno da tamo municije za naše puške nema, već da istu moraju doturati iz Dubrovnika. Zbog ovakve situacije promenjena je odluka i naređeno je da naš odred otstupi na granicu prema Krscu gde će uz sadejstvo sa I četničkim odredom sačekati popunu municijom.

U ovoj bitci kod Gacka naše trupe, koristeći povoljno odbranbene položaje nanele su neprijatelju dosta gubitaka, dok su gubici na našoj strani bili neznatni.

Odstupanjem na Krstac naše trupe prestaju da se bore na hercegovačkom terenu. Dovde, sve borbe, od Glavatičeva, imale su za cilj sprečavanje nadiranja komunista za Crnu Goru, u čemu se nije uspelo, i pored svesrdnog zalaganja svih starešina i trupa.

9) Zaključak

I ako na prvi pogled pohod Crnogoraca u Bosnu i Hercegovinu nije uspeo u borbi protiv komunista, jer su isti ušli u Crnu Goru, ipak ovaj pohod ima i svojih dobrih strana. Tako:

1) Dolaskom Crnogoraca u Mostar obustavljena je evakuacija cijelog mostarskog garnizona od Italijana i domobranaca, što bi imalo teških posledica za cijelu Južnu Hercegovinu i Južnu Dalmaciju, a samim time i za Crnu Goru. Da je ovo učinjeno sve stvari uzele bi drugi obrt.

2) Prisustvo Crnogoraca podigao je duh i moral hercegovačkih četnika i italijanskih vojnika koji su se dotle borili protivu komunista. Ovo se najbolje vidi po rezultatima samih borbi vođenih oko Neretve u toku prvih 20 dana naših zajedničkih operacija.

[33] Napad su vršile jedinice Treće NOU divizije.

3) Glavne hercegovačke četničke snage bile su sa majorom Baćovićem u Bosni. Dolazak Crnogoraca upotpunio je i zamenio je odsustvo ovih snaga koje su tek 5 marta stigle od Imotskog. Da Crnogorci nisu došli komunisti bi uspeh da prodru preko Mostara i Konjica pre dolaska majora Baćovića i njegovih četnika, i ovaj bi bio otsečen od svoje teritorije. Na taj način komunisti bi bez velikih teškoća ovladah cijelom Hercegovinom i nesmetano sproveli svoju organizaciju, i time izveli svoj prvobitni osnovni plan.

4) Komunistima je na svakom položaju istavlja.n jak otpor i nanošeni osetni gubici. Kada već nije bilo uslova za njihovo **uništenje** onda je cilj borbeni sveden na njihovo **slabljenje.** U ovome se je potpuno uspelo. Kao primer navodim jačinu njihovog bataljona pri polasku iz Bosne, kada je brojao oko 250 boraca, a pri dolasku na crnogorsku granicu jačina njihovih bataljona iznosila je od 80 do 120 boraca, što znači da je njihovo brojno stanje više nego prepolovljeno. Ovi **su** podaci dobijem od zarobljenika.

5) U operacijama protivu komunista po Hercegovini učestvovalo je oko 5000 crnogorskih četnika, ne računajući one koje su dejstvovali pod neposrednom komandom kapetana Đurišića oko Kalinovika i Foče. U svim ovim operacijama glavni teret borbe snosili su Crnogorci. Oni su najviše doprinijeli da su komunisti bili prinuđeni da svoje teško naoružanje (artiljeriju, tenkove, kamione i dr.) pobačaju u Ramu i Neretvu i tako unište da ih ne mogu upotrebiti u daljim borbama (6 topova, 12 tenkova[34] i oko 100 kamiona).

6) Da Crnogorci nisu otišli u Bosnu i Hercegovinu, nego da su ostali da čekaju na granicu njihov dolazak, čak i prema izjavi njihovih važnih vodećih funkcionera, i uz dovoljnu pomoć italijanskih trupa, ne bi se uspelo sprečavanje ulaska komunista u Crnu Goru. Njihov ulazak u Crnu Goru bio bi sigurno uspešan i sa mnogo većim snagama nego što su ovako došli.

7) Crnogorci su i ovoga puta pokazali svoju lojalnost i iskrenu saradnju sa italijanskim trupama u borbi protivu zajedničkog neprijatelja — komunista. Ovoj iskrenoj saradnji dato je vidno priznanje od strane pukovnika Skotia i komandanta pešadije divizije Mesina našem komandantu operativnih trupa.

U svim ovim operacijama zapažene su izvesne teškoće i nedostaci koji su doprineli da se ne postigne pravi cilj — uništenje komunista pre dolaska njihovog u Crnu Goru. Ti nedostaci i uzroci su sledeći:

1) Sto su komunisti svuda bili u **nadmoćnosti,** kako brojno tako i u pogledu naoružanja. Oni su stalno bili u centralnom položaju odakle su mogli da dejstvuju po unutrašnjim operaciskim pravcima, što su vesto iskorišćavali. U ovome su većinom uspevali zbog neman ja veze kod naših grupa koje su operisale po spoljnim operaciskim pravcima. Pod ovakvim okolnostima mi smo morah da se rasplinemo na širokim frontovima, često u kordonskom rasporedu, iz težnje da se zatvore svi pravci krox koje bi se mogli probiti komunisti. Na ovaj način stvorena je mogućnost komunistima da lako izvrše proboj tamo gde žele.

[34] Nije u Bosni, već u Kninskoj krajini.

2) Komunisti su sobom doveli mobilisane Hrvate, Dalmatince, Bosance, Mađare i Jevreje[35] čak i ustaše i muslimane, koji su vrlo rado vodili borbu protivu Srba.

3) Naši podaci o brojnom stanju komunista bili su uvek **netačni,** te su se njihove snage potcenjivale. Međutim, slučaj je redovno bio obrnut. Oni su bili uvek jaki, zbog čega smo im teško mogli nametnuti svoju volju i ovu stalno održavati.

4) Sto su naši u odnosu **na** komuniste bili **slabo naoružani.** Naši četnički bataljoni čija se jačina kretala od 300—400 boraca imali su 5—8 puškomitraljeza, 1 mitraljez i 1 bacač. Međutim, kod komunista njihovi bataljoni jačine 250 boraca imali su 32 puškomitraljeza (svaka četa po 8 puškomitraljeza), 4 mitraljeza i 2 bacača. Pored ovoga svaki strelac nosio je sobom po 5—10 ručnih bombi njihove izrade (slične sistemu kragujevačkih bombi).

5) Naše trupe su redovno bazirale na udaljene garnizone po 30—50 i više kilometara (Mostar, Nevesinje, Bileće i Nikšić). Iz ovako udaljenih garnizona nije mogao biti obezbeđen blagovremeni dotur usled nedostatka komore — konja. Improvizirane komore nisu mogle dati zadovoljavajuće rezultate, jer je ishrana stoke bila nemoguća, a ove je bilo vrlo malo i fizički je bila u slaboj kondiciji da može izdržati ovako velike i naporne marševe.

6) Jedinice su snabdevene sa malim brojem metaka na rukama, prema čemu nisu mogle da vode upornu borbu za duže vreme. Danju još kojekako, a noću nije bilo dovoljno naročito ručnih bombi i municije za automatska oruđa da bi se mogli odbijati drski noćni udari komunista, koje su oni redovno primenjivali.

7) Zbog inferiornosti četnika u naoružanju u odnosu na komuniste bilo je neophodno potrebno da se jače angažuju italijanske trupe, koje su imale jako vatreno naoružanje. I ako sa zahvalnošću ističemo rad taktičke grupe pukovnika Skotia u njegovoj svesrdnoj saradnji sa nama, ipak se mora konstatovati da je i ona bila mala pomoć, koja je opet često izostajala zbog teškog i besputnog terena za kretanje teških formacija, kao što je to slučaj kod regularne vojske.

8) Operacije su se izvodile svuda po izrazito planinskom zemljištu, teško prolaznom, krševitom, pod snegom i na visinama stalno preko 1000 m. Naš vojnik slabo obučen i obuven i o suvoj hrani morao je izdržavati stalne pokrete i borbu bez odmora. Noći teže od dana zbog stalne opreze. Rezervi nije blio radi [.. .][37]

»16 topova i 12 tenkova« napisano je olovkom, ćirilicom.
[1] »Mađare i Jevreje« dopisano je rukom olovkom, ćirilicom, iznad riječi »Bosance«
[1] Kraj dokumenta nije sačuvan.

K A Z A L O

LIČNIH I GEOGRAFSKIH IMENA, VOJNIH JEDINICA, POLITIČKIH ORGANIZACIJA I NARODNOOSLOBODILACKIH ODBORA

K A Z A L O

LIČNIH I GEOGRAFSKIH IMENA

A

Afrika — 129, 256
Ajznara Bunar — 802
Akrap Božo — 482
Alacevich Giuseppe — 406, 579
Alač — 679
Albanija — 221, 267, 273, 466
Aleksić Milan — 40
Aleksić Vlado — 39
Aleksin Han — 938, 985, 1050
Alfirević Silvije — 200, 464, 465, 726, 772, 774, 775
Alighieri D. — 498
Altaras Eli — 349
Amanović Božo — 481
Amato — 976, 980, 982, 983
Amato Mate — 773
Ambrosio Pietro — 751
Amico — 934, 936, 938, 942, 944
Amižić Bartul — 741
Amulić Ivan-Bajer — 52, 109, 176. 177, 194, 238, 241, 245, 248, 250, 251, 252
Ancona — 466
Anđričević Mate — 605
Andrijašević Ante — 119, 708
Andrijašević Toni — 40
Angeli — 607, 679
Antičević Baldo — 605
Antić Petar — 231
Antinini — 406
Antoneli Davide — 543
Antonini — 458
Antunović Jozo — 605
Antunović Manda — 665
Antunović Pepo — 660
Arambašin Dušanka — 334
Arezzo — 566
Arnerić — 235
Aržano — 163, 218, 279, 283, 312, 541, 543, 544, 548, 663, 975, 987
Asanović Boško — 629
Avtovac — 909

B

Babica — 416, 427
Babić Anđelko — 625
Babići — 971
Babić Jure — 625
Babić Mihajlo — 481, 732
Babina — 559
Babino Selo — 952, 1030
Babin Potok — 540
Bablja glava — 908
Babnjača •— 1021
Bacetić Marko — 414
Bachini Aurelio — 397
Bačić Ivanka — 514
Bačić Primo — 414, 523
Baćović Petar — 53, 75, 92, 254, 255, 275, 312, 367, 373, 412, 417, 441, 482, 496, 518, 597, 608, 609, 642, 653, 716, 718, 721, 724, 725, 727, 738, 740, 743, 744, 750, 751, 752, 754, 756, 759, 767, 769, 774, 921, 922, 923, 925, 932, 965, 973, 976, 980, 1057, 1061, 1064, 1071
Bačvice — 1014, 1032
Baće Maks-Milić — 35, 56, 97, 176, 181, 184, 194, 268, 274, 275, 317, 804
Badanj — 1065
Badnje — 996
Bagatin Tomislav — 639
Bagat Vlado — 175, 274
Bagočim — .449
Bajagić — 699, 717
Bajići — 445, 1021
Bajić Lovre — 697
Bakalić — 660
Bakarić Vladimir — 20, 124
Bakić Mitar — 72, 79, 164, 867, 876, 888
Baldasari Ivo — 660
Baletin Đuro — 705
Baljci — 674, 730
Baljkas Ivo — 248

Balkan — 9, 10
Bandieramonte Carmelo — 434, 435, 436
Banija — 267
Banina Ante — 176, 185
Banja — 323, 987
Banja Luka — 595, 728, 915, 1019
Banko Roman — 627
Bar — 347, 354
Barardi Paolo — 642
Barbača Diljka-Dunja — 14, 15
Barbalić Petar — 618
Barbaroša Vice — 192
Barbera Gaspero — 353, 391, 436, 440, 520, 566, 569, 574, 921
Barberis — 498, 499
Barbero Pietro — 396
Barbir Mirko — 98
Baric Jozo — 527
Barmiš — 969
Barović — 1013
Bartić Pero — 227
Bartulović Jure — 625
Bartulović Mate — 697
Bartulović Niko — 749, 772, 773, 774, 775, 776
Bassetti Enrico — 515
Bastianini Giuseppe — 129, 371, 376, 382, 480, 510
Baš Bunar — 1054, 1055
Bašić — 295
Bašić Ante — 497
Bašići — 976
Baška Voda — 31, 44, 337, 358, 367, 464, 649, 650, 703, 704
Batalići ■— 652
Batkovići •— 1069
Beader Drago — 661, 689
Beader Vojin — 670, 689
Bego Ante — 119
Bego Ante Giljak — 315
Belamarić Lukica-Stevo — 315
Belamarić Pere p. Nike — 14
Belgija — 221
Belić Jakov — 406
Beljak — 567
Belovuković Milan — 228
Belušić — 234
Bender — 280, 287, 288, 289, 290, 296, 299, 554
Benić Stjepo — 605
Benić Svetozar — 660
Benkovac — 264, 266, 389, 411, 421, 435
Benzon Siniša — 497, 498
Beograd — 9
Berane — 917
Beretin Antin Božidar — 334
Beretin Ivana Ante — 334
Berghinz — 921, 923
Berković — 1002, 1003, 1005, 1008
Berkovina — 1017
Berlin — 742
Beroš Ante — 878
Beroš (dr) — 749, 772
Bervaldi Josip — 1015
Bešker Srećko — 698, 699, 707
Bezić Ivan — 497, 498
Bezina Anđela — 575
Biassi — 957, 958, 976
Bibinje — 192, 450, 451, 460
Bihać — 25, 178, 256, 595, 661, 800. 805, 878, 890, 920, 952
Bijača — 230
Bijela — 935, 991
Bjeli Vir — 230
Bjeli vis — 47
Bjele vode — 985
Bijelo Polje — 220
Bikova kosa — 961
Bila — 1033
Bilan Blaž — 647, 650, 712
Bilandžić Ivan — 700
Bilandžić Nikola — 700
Bileće — 616, 721, 727, 908, 934, 1069, 1071
Bili brig — 928
Bilice — 14, 17, 333, 385, 455, 457, 469, 473, 566, 574, 579
Bilić Božo-Marijan — 124
Bilić Filip — 701
Bilići — 1021, 1032
Bilić Juraj — 119
Bilić Koloman — 1056
Bilišane — 389
Bilobrk Pavao — 482
Bioćić — 500, 734
Biograd — 1005
Biograd n/m — 102, 149, 190, 192, 266, 450, 460, 515, 522, 555, 562, 575
Biokovo — 11, 13, 38, 40, 41, 44, 48, 55, 56, 135, 181, 218, 232, 244, 267, 283, 303, 313, 323, 356, 414, 428, 429, 463, 548, 549, 832, 851, 1038
Biokovska Kosa — 126
Biranj — 585, 587
Biroli Pirzzio — 1061
Bisko — 482, 544, 627
Biskupija — 94, 291, 292, 307, 668, 670, 928
Bistrica — 818
Bišina — 908
Bitelić — 543, 585
Bitovnja — 1017, 1018
Bjanko Obrad — 481
Bjelajac Branko — 725, 757, 773, 774

Bjelanović M. — 50
Bjelanović Mirko — **196**
Bjelašnica — 744, 986
Bjelenići — 800, 903
Blagdan Oliva — 514
Blagaj — 908, 1000, 1005, 1008, 1069
Blatnice — 1031
Blato n/C. — 20, 257, 277, 488, 517, 697, 700, 703, 707, 850
Blato n/K. — 234, 235, 247, 343, 360, 414, 549
Blažević Nikola — 654
Blidnje jezero — 857, 1065
Blučići — 844
Boban — 1031
Boban Ivan — 699, 707
Bobanova Draga — 1038, 1042
Boban Stipe — 701
Bobanović Ivan — 603
Bobbio — 953, 961, 972, 981, 982, 989
Bobiese Antonio — 331, 336, 337, 344, 346, 347, 354, 468, 480, 505, 509, 533, 559, 581
Bocco — 498
Bogatići — 63, 65
Bogdanović — 540
Bogdanović (s.) — 732
Bogdan Peko — 883
Bogodol — 937, 938
Bogomolje — 132, 134, 387, 394, 698, 704
Bogunović Brana — 269, 668, 671, 693, 694, 728
Bogunović Mile — 671
Bogunović Milka — 119
Bogunović Petar — 39
Bojanić Anton — 112, 113, 119
Bojčić Sabit — 1018
Boj munti — 928
Bojović — 901
Bojović Milovan — 1012
Bojović Nikola — 853, 1065, 1066
Bojska — 818
Boka kotorska — 746
Boketić — 394
Bol — 704
Bonivento Giovanni — 397
Boračko jezero — 877, 1066, 1067
Borci — 853, 869, 871, 877, 881, 885, 900, 910, 991, 993, 1001
Borčevine — 993
Boričevac — 490
Borje — 791
Borovac — 959
Borovača — 442
Borovačko polje — 578, 584
Borova glava — 123, 423, 890
Borovci — 47, 230
Borovčići — 1044
Borovnica — 809
Bosansko Grahovo — 33, 34, 36, 79, 88, 102, 104, 105, 121, 122, 229, 259. 269, 272, 298, 311, 369, 422, 428, 431, 433, 441, 481, 491, 496, 566, 596, 656, 668, 670, 671, 672, 681, 688, 693, 694, 764, 768, 779, 802, 805, 916, 923, 925, 927, 928, 930, 971, 996
Bosanska krajina — 157, 952, 960, 971
Bosanska Krupa — 595
Bosanski Petrovac — 25, 33, 444, 595, 670, 671, 672, 693, 694, 767, 781, 783, 800, 802, 805, 914, 928
Bcsiljna — 1065
Bosna — 10, 13, 48, 256, 257, 317, 376, 439, 506, 596, 608, 609, 610, 611, 640, 641, 645, 670, 672, 688, 693, 706, 715, 716, 722, 728, 739, 752, 758, 768, 800, 916, 918, 920, 931, 988, 1011, 1015, 1030, 1054, 1060, 1061, 1070, 1071
Bosna (r.) — 60, 228, 1054
Bosnić — 247
Bošković Joza — 706
Bošković Zivko — 1063
Bošnjak Petar — 704
Botun — 792, 793, 794
Bozzi — 511
Božanić Andrija-Stevo — 39, 40, 42, 111, 119, 176, 177, 263, 264, 265, 266, 274, 315
Božava — 168, 169, 170, 171, 172, 173, 456. 460, 510
Božović Marko — 481
Božović Petar — 176
Brač — 41, 229, 311, 324, 415, 462, 529, 564, 580, 616, 626, 627, 630, 676, 679, 698, 701, 706, 825
Bradaš Jovo — 227
Bradina — 912, 913, 937, 938, 941, 941, 963, 1049, 1050, 1054, 1056
Brainović Igor — 497
Brainović Ivan — 605
Brajčić Ivan — 639
Brajčić Marin — 639
Brajko Stipe — 1018
Bratac — 1004
Bratačac — 1001
Bratanić Ivo — 674
Biavsko — 802
Brbinj — 146, 168, 169, 171, 173, 174, 530
Brdo — 949
Brela — 283, 368, 370, 464
Breza — 885, 899, 900, 1015
Brezovica — 121
Bribirske Mostine — 587

Brgud — 263, 528
Brgulje — 168, 169, 172, 390, 423
Brigović Danko — 635
Brigović Jure — 635
Brigović Roko — 635
Brine — 434, 545
Briseva — 572
Brisnik — 428
Brist — 182
Bristivica — 367
Briševo — 191
Brišnik — 893, 899
Brkljačić Ivan — 497
Brlog — 959
Brodo — 792
Bročanac — 585
Brozeghini Matteo — 397
Broz Josip Tito — 10, 14, 52, 84, HO, 124, 147, 175, 178, 228, 294, 295, 431, 439, 442, 681, 711, 725, 752, 799, 800, 802, 803, 804, 811, 814, 818, 821, 822, 828, 830, 831, 832, 833, 834, 837, 839, 840, 841, 842, 843, 849, 851, 856, 859, 860, 907, 908, 1034
Broz Velimir — 859
Brštanovo — 572, 577
Bruška — 263
Bruvno — 410, 412,417, 418, 422, 426, 434, 500, 670, 762
Bubić Jozo — 74
Bučić — 1032
Budak — 587
Budimir Berislav — 497
Budoželj — 1015
Buhovac — 472
Bugojno — 61, 165,791, 793, 794, 797, 798, 799, 801, 833, 835, 836, 837, 840. 847, 848, 850,855, 892, 981, 1017, 1019, 1020, 1031
Bukovac — 753
Bukovica — 50, 102,264, 292, 389,
Bukovica (plj — 88, 329, 1054, 1055 430
Bulaj — 988
Bulat Edo — 745
Buljan Vice — le07,112, 113, 114, 119, 129, 152, 274
Buljina — 1056
Buljubašić Ivan — 697
Bumber Josip-Vaska — 14, 15, 30, 106
Buna — 1041, 1042
Bunari — 870
Bungar Giuseppe — 455, 503
Buongiorni Pietro — 459
Bura — 732
Bura Niko —605
Burić Mirko — 175
Bursaći — 75, 76, 78
Buselje — 1017, 1018
Busovača — 1017
Bušić Ante — 167
Buško polje — 796
Butigan Franjo — 625
Butković — 627
Butti Giuseppe — 335, 342, 506

C

Canino polje — 1055
Canntarella Roberto — 555
Cantini Armando — 484, 485
Capardi — 1031
Capurso — 511
Carević — 459
Carla V. — 475
Cariucci Antonio — 371, 413, 569
Carocci — 384
Carrozzi — 406, 458
Caserotti — 406, 458
Casvelli Giuliano — 483, 484
Cerani — 812
Cerovac — 394, 400
Cerovi Doci — 1064
Cerov Dolac — 823, 846, 965, 1038, 1040
Cesare Truilio — 397
Cetinić Ivan — 414
Cetinić Marin-Bora — 119, 235, 245, 247, 250, 251, 252
Cetina (r.) — 88, 409, 422, 697, 699, 707, 717
Cetina (s.; — 269, 657, 717
Cettineo Ante — 665
Cherzi — 945
Chiogia — 580
Chiotti Alessandro — 474
Cicvar — 240
Cigliana Carlo — 362, 408, 416, 551
Civljane — 657
Codemo Cristiano — 334
Consolo — 922, 956, 976
Cristiani Cezare — 486
Crna glavica — 121, 412
Crna Gora — 53, 374, 619, 651, 655, 664, 722, 727, 752, 757, 758, 780, 873, 921, 930, 942, 1038, 1049, 1050, 1060, 1061, 1066, 1069, 1070, 1071
Crna gora (pi.) — 909, 995, 1067
Crnički Kamenik — 1056
Crni Krug — 585, 587
Crni vrh — 287, 289, 731, 753, 764, 826, 833, 838, 842, 849, 1055
Crnodol — 161
Crnogorci — 126, 127, 415, 428
Crno polje — 876

Črvanj (pl.) — 1068
Črvenica — 893
Črvić Gvido — 178
Čurović Vlado p. Nikole —e 14
Čvetičanin Milan — 693, 694
Čvitanović — 420
Čvitanović Petar — 683
Čvrče — 837
Čvrlje Čedo — 110

Č

Čabulja — 959, 1062, 1063, 1065
Čagalj Josip — 697
Čagalj Luka — 697
Čačin Dolac — 528
Čaleta Danica — 533
Čaleta Jerolim — 333
Čaleta Milica — 333
Čaleta Nikola — 333
Čaleta Slavomir — 333
Čaleta Vice — 338
Čapljina — 48, 616
Čaporice — 521, 524, 697
Čara — 235, 237, 247, 357, 549
Čardačica — 792
Čarija — 536, 541, 543
Čarski vrh — 965, 997
Čelebić — 919, 959, 962, 979
Čerina Ante — 472, 474
Čerkezi — 1051
Čerina Jakov — 18
Česvenica — 392
Čičevo — 885, 900, 1067
Čikara Ivan — 698, 707
Čiovo — 553
Čista Mala — 204, 432, 434, 438. 459, 483, 484, 487, 492, 501, 560
Čista Velika — 438
Čitluk — 517, 707
Čolak Petar — 113, 119
Čučevo — 390
Čuljak Frana — 636
Čuljak Ljubomir — 636
Čuljak Mara — 636
Čuljak Marija — 636
Čuljak Rafael — 1044
Čvrljevo — 368
Čvrsnica — 1065

Ć

Ćemalić — 791, 792
Ćepine Mahale — 824
Ćetković Petar — 166, 797, 798, 799, 801, 811, 813, 855
Ćiovo — 278
Ćorović **»Ćifta«** — 775
Ćopo Nikola — 633
Ćosić **Ante** — 698
Ćosići — 883
Ćosić Ljubo — 674
Ćosić Lucija — 514
Ćoso Gojko — 261, 263
Ćućuz Marko — 693
Ćurko Ive I — 673
Ćurko Ive II — 673
Ćurin (dr) — 665

D

Dabar — 502
Dabarsko polje — 909
Dadić Ivan — 673
Daganj — 888
Dajić — 990, 991
Dalmacija — 13, 22, 26, 27, 31, 32, 35, 51, 53, 55, 60, 70, 88, 90, 100, 101, 102, 107, 109, 115, 116, 117, 118, 129, 144, 145, 150, 152, 155, 157, 158, 176, 181, 193, 197, 199, 206, 215, 217, 218, 222, 234, 242, 245, 248, 252, 257, 258, 266, 267, 272, 282, 303, 310, 311, 312, 354, 382, 386, 393, 411, 425, 433, 439, 444, 449, 475, 478, 480, 488, 489, 491, 500, 504, 510, 511, 512, 517, 521, 522, 523, 527, 530, 534, 535, 541, 542, 547, 557, 562, 566, 572, 581, 584, 586, 588, 597, 608, 611, 640, 641, 645, 651, 669, 672, 680, 715, 716, 719, 721, 722, 725, 737, 743, 747, 752, 758, 769, 771, 774, 784, 802, 803, 804, 806, 824, 825, 828, 923, 1061, 1070
Dalmatin — 238
D'Amico Antonio — 541
Damjanović — 519
Damjanović Duško •— 97
Danilo — 14, 16, 339
Danilo Biranj — 16, 333
Danilo Kraljice — 16, 368, 471
Danilo Slivno — 14, 16
Dapčević Peko — 79, 147, 164, 189, 795, 817, 821, 835, 837, 852, 861, 867, 876, 877, 888, 889, 1062, 1063, 1070
Da Zara Guido — 483, 484, 486
Debeli Umac — 449
Debeljak — 191

Debelo brdo — 287, 297, 299, 309, 310
Dedijer Vlado — **887**
Dejanovice — **528**
Delić Jakov — **698, 707**
De Marchi Eneo — **352**
Demarchi Federico — **410**
Depolo Jakov — **617**
Deralo — **79, 269**
Desne — 4e7, 48, 181, 230, 232, 429, 632, 944, 947
Despot Davor-Jure — 14
Desnica Branko — 310
Deževice — 1031
Dežulović — 361
Dicmo — 254, 255, 275, 276, 284, 482, 566, 577, 591, 592, 628, 647, 650, 676, 697, 700, 702, 712
Dienović Uroš — 769
Diesener — 920
Dijaja — 361
Diklići — 401, 429
Diklo — 191
Dimitrović — 270
Dinara — 422, 433, 457, 472, 674, 715, 721, 725, 729, 738, 740, 761, 762, 763, 780, 832, 851, 925
Diva Grahovica — 857, 858, 1063, 1064
Divna — 600
Divulje — 355, 356, 461
Djevojački kuk — 874
Dobrić — 946
Dobričevci — 1056
Dobri Dub — 323
Dobrigošće — 871. 997
Dobrić Luka — 335
Dobrkovići — 946, 947
Dobropoljci — 394
Dobro Polje — 902
Dobro Selo — 766
Dobrošina — 829, 1054
Dobrota Savo — 616
Doci — 796
Dočine — 375, 382, 386
Dodoja Dušan — 74
Dojčin Gojko — 266
Dol — 130, 131, 134, 339, 621, 623, 648, 649, 676
Dolac — 329, 452
Dole — 963
Doljani — 766, 919
Dolianka — 832, 841, 844, 849, 851, 863, 864, 976, 980, 983, 986, 994, 1063
Dolovi — 885, 987
Domaćin Anđelka — 636
Domasevo — 550
Domazeti — 938
Domazet Josip — 497
Domionić Stanko — 163
Dompieri — 557
Donja Drežnica — 896, 897
Donja Grabovica — 820, 964
Donja Jablanica — 856, 857, 862, 992, 997
Donje Glavatičevo — 967
Donje Hrasno — 1044
Donje Konjsko — 895
Donje Polje — el4, 15, 566
Donje Zimlje — 1003, 1004, 1006
Donji Lapac — 670, 672, 802
Donji Preslop — 997
Donji Vakuf — 798, 952, 1032
Došenović Vojo — 671
Draga — 412, 515
Draganja — 665
Dragaš Ubaldo — 698, 707
Drage — 572
Dragičević — 628
Dragičević Veljko — 842
Dragljane — 325, 428, 946
Dragočaj — 952, 953
Dragošići — 432
Dragove — 16, 18, 169, 171, 456
Dramiševo — 874
Drašković Đorđe — 512
Drašnice — 32, 67, 336, 346, 349, 357, 362, 464, 489, 507, 525, 682, 683
Draževitići — 181
Drechster — 913, 915, 918, 920
Drenovača — 369, 386, 389
Drenović Uroš — 725, 747, 758
Drežanj — 1008
Drežanka (r.j — 819, 895, 896, 937, 943, 956, 957, 966, 969, 970, 976, 980
Drežnica — 821, 895, 896, 917, 933, 934, 935, 938, 940, 942, 945, 956, 957, 959, 962, 964, 966, 967, 968, 9747, 1038, 1041, 1042, 1043, 1046, 1050, 1053, 1061, 1062, 1063, 1065
Drina — 210, 721, 1012, 1034, 1047
Drinići — 802, 805
Drinovac — 1021, 1026
Drinovci — 407, 427, 934, 1020, 1035, 1037
Drinovići — 383
Drljević Savo — 28, 38, 39, 42, 101, 159, 175, 187, 416, 857
Drniš— 18, 63, 64,65, 92, 94, 102, 105, 254, 267, 273, 274, 278, 374, 405, 431, 433, 444, 491, 618, 620, 628, 641, 651, 653, 669, 680, n7, 734, 767
Dronjić Ivić — 27
Dropulići — 324
Družić Ivo-Valent — 216, 315

Drvar — 34, 256, 440, 656, 670, 671, 693, 769, 779, 781, 783, 913, 914, 916, 927, 928, 952, 960
Drvenik — 12, 31, 464, 508, 621
Drvenik (o.) — 185, 187, 277, 402, 564
Dub — 357, 362
Duba (s.) — 660, 661
Duba (uvala.) — 551
Dubajić Vojin — 470
Dubci — 19, 394
Dubo — 988
Duboka — 465
Dubrava — 16, 455
Dubravice — 459
Dubrovnik — 231, 234, 236, 240, 241, 242, 245, 249, 362, 396, 401, 416, 603, 607, 616, 625, 629, 635, 660, 662, 677, 705, 706, 708, 710, 711, 921, 1002,1003, 1005, 1008, 1010, 1036, 1070
Dude Branko — 25, 35, 101, 104, 175, 187, 859, 862
Dudalski K. — 994
Duga — 349
Dugandžić Ante — 633
Duge Njive — 323
Dugi otok — 533, 564
Dugi Rat — 276, 623, 701
Dugopolje — 62, 577, 675, 691, 692
Dujmović Mitar — 595
Dujšin Frane — 334
Duković Velimir — 844
Dundić Mate — 697
Duplančić Miro — 36
Dusine — 324
Duvanjsko polje — 803, 807
Duvnjak — 627
Duvno (Tomislavgrad) — 27, 72, 84, 128. 148, 163, 212, 279, 312, 329, 428, 429, 517, 527, 598, 663, 666, 796, 797, 804, 806, 813, 832, 840, 851, 891, 892, 893, 894, 922, 925, 927, 928, 930, 932, 938, 970, 971, 979, 983, 993, 1037, 1065
Dužani — 875
Dužice — 951, 959

Đ

Đajić Mladen — 1012
Đakovići — 77, 79
Đekić Radomir-Đedo — 594, 721
Đereci — 163
Đevrske — 561
Dilas Milovan — 871
Đokić Vojislav — 178, 818, 822, 826, 858
Đukanović Blažo — 724, 727, 780
Đukanović Savo — 848
Đukića koš — 972
Đukić Dobrica — 765
Đukić Mileta — 176, 178
Đujić Momčilo — 75, 85, 92, 116* 122, 147, 200, 227, 269, 270, 367, 412, 417, 418, 445, 482, 526, 619, 620, 642, 655, 665, 688, 693, 694, 717, 721, 725, 726, 727, 728, 740, 744, 752, 755, 756, 758, 759, 762, 764, 767, 770, 780, 781, 923, 925
Đuraševići — 947
Đurašević Vojin — 793
Đurić Ljubo — 76, 160, 866, 869* 873
Đurišić Pavle — 726, 889, 956, 970, 998, 1061, 1071
Đurović Vasilije-Vako — 78, 143-

DŽ

Džal — 598
Džinova Mah. — 1002

E

Eden Antony — 741
Efendić Petar — 623
Eminovo Selo — 832
Engleska — 9, 154, 616, 642
Erakovac — 732
Erak Tomislav — 566
Ervenik — 287, 298
Eškinja Omer — 196
Euslacchio — 415
Evropa — 153, 155, 221, 225, 233* 256, 294

F

Favro Đorđe — 414
Fazlagića Kula — 909, 1069
Fejić Slavko — 72
Feler — 745, 746,
Ferlan Lujo — 603
Ferlan Viktor — 605
Filip-Jakov — 388, 425, 562
Finangeli Oscar — 673
Firal Joso — 673

Filipović — 237
Filipović Dušan — 797
Foča — 9, 721, 902, 1034, 1071
Fojnica — 1000, 1007, 1013, 1069, 1070
Fornarela — 485
Fortina — 932
Francetić Juraj — 616
Francuska — 233, 294
Franković — 31
Franulović Petar — 233, 237, 244. 253

G

Gacko — **711, 908, 909, 991, 1007, 1008, 1069, 1070**
Gaćelezi — **364, 383, 384, 398, 400, 432, 434, 459, 483, 484, 487, 501**
Gala — **699, 707**
Galeno — **923, 924**
Galić Ivan — **675**
Galić Jure — **39, 99, 107**
Galić M. — **783**
Galovac — **192**
Garjak — **652, 717**
Garlucci Antonio — **351**
Gašić — **1012**
Gata — **62, 218, 222, 737**
Gatačko polje — **908, 909, 910**
Gatin Ante — **46, 785**
Gatin Ivo — **46**
Gatin Zivko — **46**
Gatto Mario — **397**
Gavriljčenko Aleksej — **162, 831 837**
Gdinj — **132, 134, 135**
Gelormini Giuseppe — **583**
Gentile Giuseppe — **483, 486**
Geršković Leo-Marin — **40, 41**
Gherzi — **940, 956**
Giljević Mijo — **763**
Giannuzzi Etore — **413, 442, 667, 668, 672, 673, 681, 690, 922, 923, 925**
Giunta Francesco — **270, 434, 480, 516, 556, 557**
Gizdavac — **473, 567**
Gizdić Drago-Marko — **11, 49, 74, 108, 112, 119, 177**
Glagošnica — **979. 983, 985, 990, 992,**
Glamoč — **28, 56, 59, 101, 125, 125, 256, 444, 656, 663, 666, 764, 769, 805, 914, 917, 925, 928, 930, 972, 981, 1031**
Glamočko polje — **803, 805, 806, 807**
Glamuzina Ivan — 324
Glamuzina ud. Frana — 605
Glavan — 388
Glavatičevo — 860, 861, 866, 867, 870, 871, 875, 876, 877, 900, 901. 902, 903, 910, 968, 985, 986, 1066 1067, 1068, 1070
Glavica — 970
Glavice — 375, 524
Glavina S. — 199
Glavsika — 1025
Gljev — 701
Glogošnica — 858
Gluha Bukovica — 1032
Gluščice — 230
Glušci — 47, 626
Gnojnice — 1044
Gođevac — 993
Gojak Josip — 166
Gojanović Blaž — 14
Gojnić Blažo — 1059
Gola glava — 543, 857
Golem Mate — 110
Goleš — 1014, 1032
Golgošnica — 1063
Golo brdo — 717, 1062, 1063
Gologlav — 426
Golubić — 34, 75, 76, 78, 92, 95, 121, 143, 144, 147, 2228, 289, 297, 411, 415, 417, 422, 481, 482, 653, 668, 681, 715, 730, 753, 765
Golubići — 807
Golubinac — 660
Gomila — 963
Goranci — 936, 938, 1042, 1043, 1050, 1062
Gorani — 997
Goražde — 721, 1034
Gori Giuseppe — 352
Gorica — 1038
Gornja Bitunja — 1002
Gornja Bjela — 871, 885, 886, 900, 993
Gornja Drežnica — 895, 896, 1035, 1036
Gornja Vrućica — 965, 970
Gornje Selo — 964
Gornje Vukovsko — 981
Gornje Zimlje — 1001, 1003, 1004, 1006
Gornji Brišnik — 996
Gornji Gradac — 964
Gornji Lapac — 445, 490, 668, 766
Gornji Vakuf — 165, 797, 798, 801, 805, 814, 818, 822, 827, 828, 829, 830, 831, 832, 833, 834, 835, 836, 837, 839, 840, 842, 847, 850, 852, 855, 913, 914, 915, 917, 853, 971, 972, 1016, 1018, 1019, 1020, 1031. 1054, 1055

Gospić — 269, 597, 609, 610, 645
Gostilj — 1013
Gostović — 854
Gostuša — 946
Grab — 34, 77, 288, 481, 1025
Grabovac — 599, 697, 851
Grabovčići — 959
Grabovica — 844, 845, 856, 859, 889, 897, 898, 966, 1001, 1008
Grac — 284, 548
Gračac — 269, 273, 276, 278, 287, 288, 369,383, 387, 417, 481, 500, 501, 518,562, 578, 592, 596, 597, 608, 609,610, 611, 619, 620, 640, 641, 644,645, 651, 655, 656, 668, 670, 688, 722, 739, 764, 923
Gračac (herc.) — 898
Gračanica — 801, 836, 864, 989
Grad — 949
Giadac — 674, 680, 985, 990
Gradac (makar.) — 12, 43, 44, 89. 357, 407,408, 621, 679, 682, 683, 702, 703, 704
Gradan — 553
Gradina — 753, 809, 951, 962, 986, 1038, 1047
Gradiški Vitomir — 30, 455
Grašino brdo — 989
Grbeša — 571
Grbović Luka — 944
Grčenik — 11, 428
Grčić Ante — 167
Grčka — 221, 267, 273, 277, 294
Grđić Radmilo — 724, 726, 727, 741. 743, 747, 755, 773, 774, 776
Grebaštica — 458
Greda — 753, 976
Gregoretti Bruno — 185, 508, 509, 530
Grgin Vice — 334
Grgurev Ante-Tonči — 455
Grignolo Tommaso — 921, 923
Grisogono (dr) — 785
Grkovci — 269
Grljevac — 623
Grmeč — 597, 806, 913
Grpaščak — 505, 533
Grohote — 349
Grubeša Ante — 201
Grubić Ilija — 95
Grubišić Martin — 107, 113, 119
Grubnići — 85
Grude — 946, 955, 966, 996, 1026, 1029, 1039, 1057
Grudica — 961
Grzunov Bianko — 513
Grzunov Božidar — 575
Gruž — 466, 467, 529
Guariniello Silvio — 515
Gubavica — 1008
Gube — 567
Guber — 791
Gučevo — 386
Guče Marijan — 697
Gučja gora — 1015
Gudec — 993
Gudalj Juro — 127
Gudura — 584
Guina — 97
Gulin — 451
Gunjani — 1017
Gunjevi — 1056
Gundić Ivan — 196
Gurdulić Kata — 648
Gustima — 370

H

Hajdukova glava — 972
Han — 699
Han Kram — 1016
Han-Pijesak — 1016
Han-Ploče — 836
Hansko polje — 1067
Han-Stijenica — 1016
Harrison H. D. — 721, 744
Hasagić Fadil — 708
Herceg Ivan — 659
Herceg-Novi — 629
Hercegovina — 10, 13, 27, 47, 53, 92, 147, 218, 229, 231, 236, 243, 244, 274, 312, 322, 373, 374, 496, 594, 608, 609, 611, 616, 619, 651, 655, 722, 726, 727, 729, 752, 769, 807, 808. 820, 843, 873, 909, 918, 921, 930, 954, 964, 999, 1001, 1004, 1007, 1009, 1011, 1035, 1041, 1049, 1060, 1061, 1066, 1069, 1070, 1071
Hitler Adolf — 155, 216, 233
Holandija — 221
Hotinja — 522, 523
Hodovo — 1008
Hrabar Ante-Rico — 49, 111, 113, 272
Hrgud — 1002, 1003, 1004
Hrvače — 18, 19, 489
Hrvatska — 18, 116, 595, 971, 981, 996, 1060
Hrvatsko primorje — 32
Huhić — 883
Hum — 467
Humac — 901, 951, 955
Humac Donji — 375
Huber Matija — 673

Hvar — u, 41, 67, 229, 300, 303, 338, 339 363, 394, 399, 400, 462, 465, 466, 478, 529, 564, 601, 616, 620, 648, 650, 676, 681, 706

U Mali — 146, 168, 171, 173, 174, 377, 564
Iž Veliki — 146, 168, 169, 170, 171, 172, 403, 404, 419, 564

I

Idbar — 571, 883, 884, 885, 886, 900
Igrane — 20, 31, 43, 44, 67, 185, 335, 336, 349, 357, 362, 407, 463, 464, 465, 507, 508, 517, 525, 530, 531, 541, 545, 632, 646, 703, 704
Igrišće — 428
Ilić — 595
Ilić Pavle — 814, 815, 819, 822, 848, 852, 859, 860, 863, 872, 876, 887', 902, 903
Ilić Stevan — 297
Ilijašević Ilija — 30
Ilovac Marko — 436
Ilovik — 532
Imotski — 13, 48, 84, 88, 98, 99, 126, 158, 162, 163, 173, 179, 184, 188, 217, 218, 229, 276, 278, 279, 283, 311, 312, 323, 372, 408, 411, 416, 421, 427, 428, 430, 517, 524, 544, 543, 598, 626, 628, 663, 666, 667, 796, 803, 806, 823, 824, 857, 891, 892, 894, 896, 946, 965, 966, 991, 996, 1021, 1022, 1024, 1026, 1029, 1033, 1035, 1036, 1037, 1038, 1042, 1046, 1050, 1057, 1071
Inglese — 511
1st — 168, 169, 172
Istra — 349
Ištaković Zivko — 696
Italija — 216, 217, 294, 622, 729
Ivanbegovina — 126
Ivančić Mate — 1013
Ivandić Mate — 1031
Ivanišević Radovan — 719, 721, 722, 726, 727, 743, 751, 752, 756, 760, 763, 769, 773
Ivanković Ivan — 700
Ivanović Dragiša-Pirolić — 61
Ivanović Miladin — 822
Ivanović Nikola — 233, 236, 246. 253
Ivan-sedlo — 812, 854, 911, 917, 1048, 1050, 1054, 1055
Ivanuša Frane — 178
Ivas Sime — 30, 66, 90, 274, 286
Ive Anđelko — 21
Iveković Mladen — 108
Ivković Ivan — 699, 707
Ivoševci — 390
Izbično — 976, 977, 1064

J

Jablanica — 322, 816, 817, 843, 844, 845, 849, 853, 860, 861, 862, 863, 864, 892, 898, 899, 914, 915, 922, 933, 934, 935, 937, 938, 941, 942, 943, 945, 947, 948, 949, 954, 955, 957, 966, 968, 969, 970, 976, 977, 979, 980, 983, 993, 994, 1038, 1946, 1061, 1062, 1063, 1065, 1066
Jablanović Josip — 512
Jabuka — 1047
Jadovnik — 779
Jadransko more — 23, 116, 358, 466
Jadrijević Mirko — 97
Jadrtovac, 14, 15
Jagodnja — 390, 393, 425, 433, 572
jajce — 57, 124, 322, 798, 805, 891, 911, 913, 952, 1019, 1047, 1048
Jakić Velimir — 804, 805
Jaklići — 813
Jakovčev — 269
Jakovčev Gojko — 30, 66, 206, 209
Jakovljević Stjepan — 621, 709
Jakšenica — 949
Jakšić Ante — 333
Jakšić Ivanića — 333
Jakšić Mato — 108, 114, 119, 152
Jakšić Paško — 333
Jančak — 731
Janičić Ivan — 482
Janičijević Rade —e 148
Janjina — 237, 247, 361, 379, 603, 605, 660, 705
Jasenjani — 819, 861, 913, 938, 949, 959, 1043
Jasenje — 1004
Jasenski gvozd — 964
Jass Karlo — 460
Jastre — 16
Jastrebinska — 965
Javorak — 899
Javornik — 916. 979, 984, 985, 991
Jažići — 159, 160
Jelače — 818
Jelaska Jerko — 161
Jelaska Vicko — 246, 248
Jeleč — 807
Jelice — 976
Jelić — 269
Jelinjak — 458

Jelino polje — 33, 34, 79, 122, 123, 442, 670, 764
Jelovi tavani — 656
Jelsa — 300, 303, 400, 530, 601, 623, 648
Jeričević — 238
Jeričević Frane — 324
Jeričević Jakov — 349
Jerkovac — 231
Jerković — 519, 586
Jesenice (ličke,) — 54
Jevđević Dobrosav — 9, 10, 116, 200, 236, 496, 597, 609, 616,629, 642, 671, 672, 690, 724, 725,729, 740, 743, 750, 751, 754, 774,923, 950, 1042, 1052
Jezero — 866, 911, 1017, 1048
Ježević — 652
Job Mila-Evira — 14, 15
Joić Milan — 687
Jonić Ante — 110, 128
Jonići — 1021
Jovanovići — 85
Jovanović Ljubiša — 36
Jovanović Vaso — 839, 864
Jošanica — 993
Jozić Toma — 27
Juračić Ivan — 625
Juranović — 74
Juretić Augustin — 775
Jurić Andrija — 334
Jurilje — 326
Jurin Blaženka — 514
Jurišić Baldo — 635
Jurišić Ivan — 635
Jurišić Jure — 635
Jurišić Kata — 635
Jurjević — 220
Jurjević Ante-Baja — 25, 51, 96, 97
Jukići — 572
Jukić Ilija — 106, 117
Junaković — 574
Jurkić Živko — 27
Jurlina Ante — 113, 119
Jurlina Toni — 40
Jurlin Ante-Marko — 797, 844
Jurović Ante — 605
Jusići — 439

K

Kacinj Dolac — 540
Kadina Glavica — 730, 731, 732
Kakam — 388, 393
Kakan — 60, 35, 355, 356, 357, 465
Kakma — 521
Kaković Lazar — 482
Kalafatović Niko — 705
Kaldrma — 393
Kalesije — 1031
Kali — 167, 170, 171, 173, 390, 524, 575, 576
Kalinovik — 711, 721, 722, 723, 744, 807, 880, 881, 888, 901, 902, 909, 910, 998, 1000, 1068, 1071
Kaliterna Paško — 199, 222, 281
Kalođera Marko — 497, 498
Kalupi — 969
Kamen — 409, 490, 543, 625
Kamenmost — 98, 158, 401, 415, 1021, 1022, 1023
Kamensko — 544
Kamešnica — 88, 274, 276, 701, 851, 928
Kanjani — 731
Kapičić Jovan — 73
Kapina — 823, 824
Kapov Anđelo — 205
Kaprije — 341, 351, 352, 353, 357
Karađorđević Petar — 597, 618, 629, 710, 721, 723, 729
Karaman Blaženka — 623
Karaman Kata — 623
Karaman Mijo — 623
Karamatići — 232
Karamustafića Most — 829, 842
Karanovac — 85
Karanović Nikola — 833
Karin — 404
Karaula — 853, 856, 1014
Karlovac — 595, 981
Karlovac Mirko — 476
Karlović (dr) — 711
Karmen-Gurić — 220
Kasandrić Petar — 297, 498
Kasum — 472
Kašće — 324
Kašić — 587
Kaštela — 49, 274, 608, 651
Kaštel Lukšić — 424
Kaštel Novi — 334, 335
Kaštel Stari — 334, 424, 452
Kaštel Sućurac — 370, 383
Katanić — 413, 923
Katuni — 687, 697
Kavale — 993
Kazanci — 410, 422, 928
Kažimir Franjo — 647
Kečkemet Obren — 497, 498
Kesići — 78
Kesić Josip — 497, 498
Kifino Selo — 807, 998, 1001, 1068, 1069, 1070
Kijevo — 93, 104, 144, 643, 652, 653, 656, 658, 691, 692, 704, 730

Kik — 971
Kilavce — 1062
Kiridžija Frana — 605
Kiridžija Ivo — 605
Kiser — 986
Kisić (braća) — 459
Kistanje — 63, 65, 264, 270, 388, 389, 494, 469, 470, 561
Kita — 77, 309
Kladarin Đuro — 826
Kladnjice — 571, 578, 582
Kladuša — 751
Klaićev stan — 432
Klarić Marija — 636
Klarić Martin — 119, 233, 240, 242, 245, 248, 252, 253
Klarić Sunčanica — 636
K.lek — 811
Klenovac — 1022
Klis — 68, 73, 74, 129, 144, 199, 284, 364, 394, 676, 702
Klis-Grlo — 287, 566, 567
Kljaci — 669
Kljaić Filip-Fića — 178, 864
Kljenak — 323, 326
Kljenovac — 127
Ključ — 595, 800, 985
Kljuni — 999, 1044, 1067, 1068
Klobuk — 1039
Knezović Stipe — 698, 707
Knežević Petar — 62, 97, 107, 112, 113, 119
Knežice — 928
Knežine — 1016
Knin — 35, 63, 64, 65, 66, 78, 85, 86, 87, 88, 91, 93, 95, 102, 122, 123, 141, 144, 154, 193, 228, 254, 255, 276, 277, 278, 279, 292, 299, 313, 315, 374, 376, 395, 396, 411, 412, 417, 421, 422, 431, 433, 441, 445, 458, 481, 482, 526, 594, 596, 597, 608, 609, 611, 613, 615, 616, 618, 619, 620, 624, 640, 641, 642, 645, 651, 653, 654, 667, 668, 669, 670, 671, 672, 673, 674, 681, 684, 685, 689, 690, 692, 693, 696, 717, 721, 725, 726, 734, 742, 751, 754, 757, 766, 779, 806, 922, 923, 926, 930
Kninska krajina — 27, 35, 92, 94, 268, 312, 373, 518, 669, 738, 742; 1064, 1071
Kninsko Polje — 95, 670, 689
Kobila — 818, 828, 825, 826, 830 833
Kobiljak — 338
Koceić Sime — 665
Kočerin — 520, 823, 949, 1026, 1027, 1028, 1038, 1040, 1057, 1059
Kokić Ratomir — 176, 181, 275
Kokorići — 323, 325, 326
Kokorine — 1069
Kolakova Mahala — 826
Kolašin — 917
Kolega — 237
Kolega Ivan — 575
Kolega Milutin — 575
Koliba polje — 820
Koljani — 730, 732
Koljanović — 220
Kolivret — 935
Kom — 299, 430
Komaljići — 77
Komazeci — 394
Komin — 47, 230, 632, 633
Komiža — 305, 306, 307, 308, 410
Konavlje — 617
Kongor — 663, 1021
Konjevrate — 14, 17, 333, 339, 404, 405, 410, 445
Konjic — 744, 812, 813, 821, 828, 843, 855, 859, 863, 885, 889, 900, 903, 913, 914, 915, 917, 919, 936, 941, 942, 943, 946, 947, 948, 949, 950, 953, 954, 955, 957, 958, 959, 961, 967, 969, 970, 982, 984, 985, 986. 987, 989, 990, 991, 993, 997, 998, 999, 1046, 1047, 1050, 1055, 1061, 1062, 1063, 1065, 1071
Konjovac — 977
Konjska glava — 280, 287, 289, 426
Konta Vinko — 27, 28
Kontić Filip — 618
Kopno brdo — 858
Koprivica Mihailo — 765
Koprivnica — 791, 793
Koprivno — 648
Korčula — 9, 91, 234, 235, 239, 241, 243, 244, 245, 246, 348, 355, 357, 360, 361, 379, 406, 408, 414, 416, 429, 462, 464, 465, 466, 467, 472, 522, 523, 529, 548, 550, 559, 568, 580, 607, 698, 959, 978
Kordić — 824
Kordići — 949
Kordun — 256, 267, 596, 597, 611, 641, 645, 1060
Korenica — 596, 688, 800
Koričine — 1013
Kornati — 564
Kosa — 547
Kosari — 692
Kosore — 658
Kosica — 961
Kosna luka — 994
Kosove jame — 1062
Kosović Radivoje — 1010, 1012

Kosovo — 85, 86, 292, 393, 481, 482, 518, 643, 658, 670, 674, 690, 691, 717, 733, 734
Kosovo polje — 121, 730
Kosovska dolina — 18, 64, 85, 86, 88, 317
Kostajnica — 844
Kostić Mladen — 773
Kostović Zajija — 1016
Košar — 839
Koštan Desa — 176
Košute — 686. 995
Kotaraš Đurica — 291
Kotišina — 200
Kotlari — 989
Kotor — 379, 380, 392, 401, 511, 512, 921, 1002, 1005, 1008, 1010
Kovačevac — 988
Kovačevići — 524
Kovačević Sava — 799
Kovačevina — 521
Kovač Frane — 458
Kovači — 894
Kovačić — 95
Kovačić (dr) — 665
Kozica — 313, 325, 408, 427, 703, 978
Kozjak — 286, 441, 442, 449, 501, 730, 733
Kozjak (prim.; — 444, 582, 585, 587
Kozjak (vrlički; — 691
Kozore — 652
Kožina — 191
Kraj — 528, 536, 540
Krajnovići — 418, 516
Krapanj — 14, 333, 352, 353
Krbela — 574
Krce Duje — 698, 705
Krce Pavao — 106, 107, 112, 119 274
Krčić — 104
Krčulj — 376
Kreco Jovo — 671
Krečevo — 1054
Krekovo — 998
Krelić Jakov — 617
Kremna — 47
Kresalja Ivan — 407
Kresulja Ivan — 605
Kreševo — 61
Kreao Komo — 27
Krezo Vlado — 27
Kričke — 619
Krivodol — 126
Krilo-Jesenice — 307, 578, 623 676 701
Krivi Dol — 1022
Krivaja — 1054
Križanac Ante — 700, 708
Križanović Manda — 675
Križanović Stjepan — 675
Krka — 102, 313, 357, 444, 459, 471, 535, 536, 560
Krmčina — 192
Krneta — 77
Krnjević — 106, 117
Krnji dol — 874
Kronja Ante-Čenčo — 878
Krošnjata — 842
Krstac — 859, 871, 872, 874, 875, 885, 899, 977, 983, 991, 993, 1069, 1070
Krsto — 624
Krstajić Danilo — 844
Krstulović Vicko — 13, 23, 24, 26, 32, 42, 45, 68, 87, 90, 99, 102, 108, 109, 118, 119, 176, 177, 179, 180, 181, 184, 185, 186, 188, 195, 199, 215, 219, 825, 851, 1063
Krstulović Vojko-Svora — 199, 222, 281
Krupa — 287, 288, 297, 298, 481, 586. 818
Krupac — 875
Kruščica — 849, 855, 1032
Kruševica — 187, 978
Kruševo — 370, 456
Kruševljani — 865, 1044
Krušvar — 675, 676
Krvavac — 182, 230
Krvavica — 87
Krvavica Ante — 673
Krvavica Bepo — 673
Krvavica Pero — 95, 96
Kubaš — 1005
Kučići — 404, 409, 412, 572, 650, 676, 700
Kučina kosa — 289
Kučine — 506
Kućište — 220
Kuk — 988
Kukljica — 167, 171, 265, 390
Kukoč Ivica-Jordan — 13, 37, 42, 87, 90, 99, 102, 119, 176, 177, 179, 184, 198, 851
Kukrica — 1005
Kula — 872, 885, 902, 903, 910, 1050, 1068
Kula Norinska — 47, 230
Kulen Vakuf — 952
Kum — 1004
Kumac — 325
Kumbor — 355, 461
Kuna — 237, 239, 247, 401, 603, 605, 606, 614, 616, 660, 661
Kunića — 732, 733
Kunjavić — 235
Kunjić Mirko — 497

Kupa — 671, 690
Kupari — 629
Kupres — 791, 792, 793, 794, 795, 798, 805, 806, 890, 892, 971, 1016
Kureš Miloš — 1009
Kurozeb — 426
Kuti — 807, 818, 825, 888
Kutleša — 400
Kutleša Mirko — 27, 28
Kuzmanić Petar — 335
Kiibler — 920
Kvanj — 874, 875
Kvok — 982
Kwokal — 235

L

Labin — 218, 478
Laća Frane — 673
Laća Ivo — 673
Laće Paško — 196
Lalić Nikola-Poljak — 196
Lađanica — 875
Lah Milan — 178
Lakat — 1044
Lakoš Ante — 352
Laković Veliša — 72
Lalović Pero — 175
Lani Vasco — 486
Lapac — 596, 597, 751, 804, 805
Laskovica — 469
Lastovo — 460, 466
Latifić — 928
Latifić Ibrahim — 27, 28
Laus — 237
Laušević Dragoje — 844
Lavčević-Lučić Ivan — 52, 319
Lećevica — 49, 199, 211, 284, 578, 582, 647, 692, 703
Ledenić Niko — 361
Ledinac — 1051
Ledinci — 1038, 1040
Lekić Danilo — 866, 868, 874, 888, 902
Lekić Risto — 61, 211
Lekina Mahala — 1038
Leković Veliša — 890
Leljani — 865
Lepuri — 567
Letica Zvonko — 349
Ligaš Efisio — 403, 514, 516
Lika — 254, 255, 256, 267, 269, 276, 279, 313, 369, 372, 373, 425,527, 543, 596, 597, 608, 609, 610,640, 641, 645, 651, 670, 672, 688.7'>1, 725, 728, 729, 738, 742, 756,758, 764, 769
Lim — 723
Lipe — 988
Lipeta — 874, 876
Lisac — 1003, 1004, 1006
Lisa — 996
Lisica Ivanka — 514
Lisičić — 859
Lištane — 572
Livanjsko polje — 267, 803, 807, 927, 928
Livno — 28, 38, 40, 41, 52, 55, 56, 60, 67, 72, 111, 115, 119, 147, 148, 158, 176, 178, 181, 212, 217,218, 229, 256, 272, 276, 292, 315,415, 416, 429, 444, 489, 496, 521,663, 666, 684, 688, 689, 764, 769,794, 796, 799, 800, 806, 832, 850,878, 890, 891, 892, 917, 922, 923,925, 927, 928, 930, 971, 972, 975,979, 1022, 1031, 1055, 1060
Lizoperci — 844
Lokvičići — 126, 127, 1021
London — 10, 75, 106, 129, 200, 225, 234, 235, 240, 319, 642, 651,721, 744, 767, 1014
Longin Ivan — 575
Longin Mate — 575
Lonić Berislav — 514
Lonić Toma — 514
Lopud — 934
Lorecini — 246
Lotici — 581
Lovinac — 608, 610, 645, 692
Lovište — 219, 220
Lovreć — 392, 703, 704, 1022
Lovrić — 988
Lovrić Ante — 698
Lovrić Frane — 513
Lovrinov Albina — 575
Lovrinović Jure — 605
Lozić Filip — 635
Lozići — 472
Lozić Pero — 660
Lozovac — 14, 17, 215, 332, 385, 405, 406, 434, 453, 458
Ložišće — 426
Luccarini Luigi — 339
Lucchetti — 389, 560
Luckić Marijan — 1032
Lučane — 521
Luče Polje — 837
Lučin — 295
Lučin Ivan — 37
Luetić Ante — 592, 600, 601, 623, 632, 687
Lug — 809, 861, 943
Lugimbuhia Eroso — 497, 498
Lujani — 1021
Luka — 168, 170, 171, 442
Lukačević Vojislav — 1061, 1066
Lukar — 66
Lukić — 1034, 1048

Lukić Spiro — 297, 319
Lukin Pavle — 513
Lukin Sime — 146
Lukoran — 168, 171
Luković Ante — 635, 660, 661
Luković Doma — 635
Luković Marko — 635
Lumbarda — 549, 550
Lupoglav — 427
Lutoviti — 683
Lüters — 974
Lužnica — 1013
Luxarda Niko — 512

LJ

Ljeskoviti dub — 1007
Ljotić Dimitrije — 92
Ljubač — 191
Ljubćina — 1008
Ljubeć — 187, 585, 587, 823, 824, 850
Ljubetić Ivan — 678
Ljubetić Mihovil — 678
Ljubetić Mihovil Ivanov — 678
Ljubetić Petar — 678
Ljubičić Slavko — 673
Ljubić Branko — 199, 274
Ljubina planina — 946, 979
Ljubina poljana — 287, 288, 660
Ljubitovica — 579, 582
Ljubljenica — 1008
Ljubornik — 383, 389
Ljubostinje — 471
Ljubotić — 30
Ljubuča — 866
Ljubunci — 1018
Ljubuša — 132, 840
Ljubuški — 163, 186, 218, 257, 408, 548, 603, 633, 802, 804, 824, 828, 937, 947, 996, 1025, 1037, 1045, 1064
Ljut — 1021

M

Macura Gn jati je — 30
Maček Vlatko — 106, 116, 154, 222, 225, 616, 784
Maćela — 237, 244
Mačja greda — 717
Mačkovac — 825, 826, 829, 1054
Madiraca Ciro — 772
Madžar Slavko-Barba — 120, 130, 182, 184
Mađarska — 642
Magaljdol — 911, 1055
Magulica — 879
Majer Levi — 1016
Majevica — 801
Majić Štipan — 699, 708
Majković — 62, 66, 295
Makale — 220, 626, 633
Makarska — 12, 13, 19, 45, 49, 67, 89, 126, 186, 218, 254, 257, 314, 323, 326, 356, 362, 372, 399, 406, 407, 408, 422, 426, 428, 430, 431, 466, 489, 529, 530, 531, 536, 549, 615, 623, 626, 627, 632, 648, 649, 650, 679, 680, 681, 682, 683, 685, 692. 698, 699, 700, 701, 702, 703, 704, 706, 708, 1044, 1057
Makirina — 542
Makljen — 814, 831, 833, 837, 838
Maksimović Milić — 175
Malafarina Ferdinando — 350, 537
Mala Gospa — 389
Mala Kruševica — 967, 970
Mala Polača — 730
Malić — 187, 823, 824
Mali Halan — 543
Mali Ozren — 721
Mali Ston — 407
Mali Stožer — 792
Maljkovo — 86, 383, 637, 638, 717, 718
Malj — 47
Malo polje — 1054
Malovan — 299, 394, 400, 518
Malovan Stipe — 349
Mamići — 1027
Mamić M. — 632
Mandac Anđelka — 698, 706
Mandalina — 332
Manda Srećko — 802
Mandić — 295
Mandića draga — 472
Mandić Gligo — 827
Mandić Luka — 698, 707
Mandić Vinko — 708
Mandino brdo — 286
Manfreda — 932, 958, 973, 976
Manišići — 214
Manojlovac — 63, 65
Mantinello Fabrio — 648, 649
Manzoni — 512
Maovice — 91, 104, 144, 142, 585, 652, 659, 691, 692, 696
Maras Ivo — 455
Marasović Ante-Mirko — 35, 91, 97, 177
Mardić Vinko — 700
Marendića staje — 542
Marčić Vlado — 288
Maričić — 611, 613
Marića glava — 753
Marić Đuran — 287
Marić Ivo — 248

Marić Petar — 699, 707
Marijanove bukve — 1042
Marijanović — 99
Marina — 20, 49, 275, 277, 295, 524, 530, 562
Marinici — 408
Marinović — 886
Marinović Mila — 705
Marinpvić Mišo — 705
Marjanović — 1029
Markić Jure — 633
Markić Mate — 605
Markovac — 86, 393
Marko vci — 670
Marković Ana — 675
Marković Košta — 671
Marković Radovan — 698, 706
Markovac Zvonko — 1021, 1022, 1026, 1036
Marović Ante — 182
Marović Neđa-Ranka — 91, 176, 177, 272, 284
Martić Jovo — 72
Martinac Božo — 630
Martin Brod — 805
Martinelli Leonardo — 510
Martinović — 634, 638, 652
Martinović (dr) — 684
Martinović J. — 199
Martinović Mile — 673
Masina Mate — 576
Maslinica — 465
Maslovar — 764
Mastulica Franko — 636
Mastulica Jure — 636
Mašanović — 246
Mateljak Ante — 324
Matica — 1021
Matić — 1017
Matić Ante — 634
Matijaš — 77
Matijašević Marinko — 21
Matitti Attilio — 503
Matković Ivan — 21
Matković Josip — 673
Matokit — 187, 325
Matošić Đorde — 665
Matošić Vlade — 665
Matulić Benko-Antun — 177
Matulić Pavle — 628
Mavra Ana — 514
Mavrek — 1046
Mazin — 426, 444, 490, 500, 670 766 762, 805
Mažibrada Petar — 30, 50
Medak — 276, 278
Medak Stanko — 633
Medak Toma — 633
Medeno polje — 952
Medić Božo — 1062, 1036
Medić Đorđe — 291
Medov Dolac — 427
Medovići — 1038, J.040
Medović Mara — 605
Međeđe — 1047
Međugorje — 280, 288
Mehičić M. — 662
Mehurići — 1015
Meić Anka — 708
Mejnik — 803
Meka Gruda — 1069
Mekšić Baldo — 361
Mels — 237
Memeja Selo — 859, 884, 885
Mesikovica — 329
Mesikovina — 429, 663, 796, 891
Metela Francesco — 938
Metković — 47, 48, 185, 230, 274, 331, 336, 337, 357, 462, 463, 464, 603, 616, 625, 630, 632, 633, 650, 679, 692, 704, 939, 1002, 1005, 1007, 1009
Michelotti — 564
Migalo Jozo — 619
Mihailović Draža-Ciča — 9, 10, 74, 106, 116, 153, 154, 155, 200, 222, 225, 226, 235, 294, 319, 594, 595, 597, 608, 609, 611, 619, 629, 611, 642, 645, 651, 668, 670, 671, 672, 688, 689, 690, 693, 710, 711, 720, 722, 724, 725, 743, 745, 747, 749, 750, 751, 752, 754, 755, 756, 757, 759, 760, 770, 785, 850, 935, 938, 941
Mihić Ilija — 727, 752, 755, 756, 757, 758
Mijakovići — 1013
Mijić A. — 199
Mijić Ivan — 697
Mijović Novak — 732
Milanović Branko — 95
Milat Nedjeljko — 324
Milat Nikola — 605
Milat Toma — 295
Milešina — 570
Miličić Pave — 605
Milić-Strkalj Dečan — 673
Milišić Janko — 74
Milišić Marko — 638
Miljevci — 63, 64, 65, 1043
Miljkovići — 652
Miljuš — 510
Milna — 704
Milojević Miloje — 848
Miloj ević Vlado — 1068
Milojković Mirko — 73
Milosevic Milica — 698, 706
Milosevic Simo — 705

Milošević Stipe — 876
Milovač Veljko — 333
Milovanović Marko — 175
Milun Jozo — 687
Milutinović Ivan — 108, 112
Milutin Marko p. Ive-Miloš — 14, 15, 16
Mimica Tomo — 664
Mimitello Fabio — 339
Miočević Mate — 21
Miočić — 500, 732, 734
Miodragović Jovo — 107, 111, 112, 113, 114, 119, 152
Miović Jovo — 745
Miović Novak — 481
Miradovica — 988
Mirkovići — 104
Mirlović Polje — 651, 674
IVJisiov Jugoslav — 575
Miše Šime — 295
Mišković Ivan — 460
Mladenovac — 915
Mladenović Tasa — 175, 890
Mladineo — 199, 222
Mladineo P. Ivan —<> 745
Mlini — 629
Mlinište — 228, 805
Mljet — 468, 532
Modrave — 522
Mogni Mario — 399, 401, 539
Mogorić — 597
Molat — 146, 168, 169, 170, 172, 173, 333, 390, 391, 403, 420, 520
Mornar Ivan — 676
Momići — 1002
Mora Eugenio — 557
Morđin Ivan-Crni — 112, 113, 114, 119, 233, 236, 240, 241, 244, 252, 431, 636, 708
Morić Humo — 708
Mornar — 74
Moroni — 512
Morožin Romano — 196
Morra Eugenio — 399, 400
Morvidi M. — 560
Moseć — 261, 274, 284, 286, 315, 566, 629, 670, 715, 733, 734, 765
Moskva — 129, 1014
Mosor — 100, 274, 276, 288, 375, 382, 521, 700, 824
Mosorovići — 807
Mostar — 84, 99, 147, 158, 186, 218, 231, 275, 276, 283, 361, 392, 540, 598, 599, 606, 620, 624, 625, 627, 629, 632, 630, 685, . 705, 744, 817, 820, 894, 897, 908, 911, 913, 915, 917, 922, 926, 933, 934, 935, 936, 938, 940, 942, 957, 967, 968, 991, 993, 994, 999, 1000, 1001, 1003, 1004, 1006, 1008, 1009, 1022, 1040, 1041, 1042, 1044, 1045, 1046, 1048, 1049, 1050, 1051, 1052, 1053, 1061, 1062, 1065, 1069, 1070, 1071, 1072
Mračaj — 793, 818, 9oz, αöι, 1022
Mravince — 68, 363, 364, 472, 506, 624, 625
Mravinjak — 969
Mrdakovica — 383, 384, 387, 412, 434
Mrdaković — 438
Mrdanić — 1013, 1031
Mrdalo Tomo — 27
Mrkodol — 988
Mrkonjić-Grad — 228, 805, 952, 1048
Mrkov dol — 428
Mrša Fabo — 190
Muć — 20, 35, 74, 101, 144, 193, 218, 228, 254, 267, 275, 284, 315, 449, 489, 542, 566, 567, 570, 571, 577, 578, 582, 585, 587, 615, 692, 703, 718, 780, 825
Mudrika — 1013
Murter — 356, 465, 515
Murvice — 426, 472, 479, 570
Mussolini Benito-Duče — 516, 556
Mustapić Petar — 625
Musulin Ivan-Cup — 324
Mušanović — 234
Mutvice — 577
Mužinić Vlado — 700
Mužun Stjepo — 705

N

Nad Vrelo — 280, 296
Nakovanj — 219, 220
Nancini Francesco — 568
Nanti Pino — 540
Nardone Angelo — 967
Nazor Mate — 700
Nazor Vladimir — 321, 322
Nebrijevci — 415
Nečmen — 63
Negri Paride — 330, 366, 379, 392, 408, 416, 477, 947, 949, 951, 955, 957, 958, 960, 963, 965
Neorić — 255, 284, 314, 383, 591, 592
Neretva — 89, 181, 184, 186, 218, 314, 323, 429, 462, 663, 804, 808, 813, 817, 819, 820, 828, 829, 832, 833, 836, 843, 844, 845, 851, 852, 854, 855, 856, 859, 860, 861, 882, 863, 864, 870, 871, 873, 876, 877, 898, 899, 913, 915, 916, 918, 919, 933, 935, 937, 938, 939, 940, 941, 943, 945, 946, 947, 948, 950, 952, 954, 956, 957, 958, 959, 960, 962, 964,

965, 966, 967, 968, 969, 971, 976, 977 979, 982, 983, 984, 985, 986, 988, 990, 991, 992, 994, 995, 996, 1038, 1042, 1045, 1047, 1050, 1053, 1054, 1057, 1060, 1062, 1065, 1066, 1067, 1070, 1071
Neretvica — 854, 863
Neteka — 501
Neum — 357, 625
Nevesinje — 616, 629, 630, 721, 807, 874, 880, 903, 908, 910, 998, 999, 1000, 1002, 1003, 1004, 1005, 1006, 1007, 1008, 1010, 1052, 1066, 1067, 1068, 1069, 1070, 1071
Nevačka — 1017
Nevesinjsko polje — 859, 876, 880, 903, 910, 1002
Nevistina stina — 408, 428
Nezdravica — 963
Niketić Vojo — 871, 886
Nikolić (dr) — 784, 786, 787
Nikoliš Gojko — 177, 178, 803, 813, 849, 877, 885, 902, 903
Nikšić — 757, 1070, 1072
Nin — 190, 191, 388, 434, 435, 436
Ninčević Stipe — 74
Ninić Ivo — 39, 105, 106
Nizić Ante — 167
Nogalo — 416, 427
Nojevi — 490, 492
Noia Krasna — 21
Norveška — 221, 294
Novak (dr) — 438
Novak Frane — 72
Novak Ivo — 606, 636
Novak Marija — 107, 109, 119
Novaković Đuro — 178
Novakovići — 77
Novaković Niko-Longo — 512
Novaković Vlado — 227, 481, 668
Nova Sela — 47, 230, 421
Novigrad — 173, 261, 263
Novi Seher — 1013, 1016, 1018, 1031
Novović Bogdan — 211
Nurino — 400

NJ

Njeguš Bogdan — 97
Njemačka — 155, 233, 294, 312, 454, 622
Njolić — 361

O

Obalj — 807, 866, 877
Obodine — 949
Obradović Branko — 162, 928
Obrovac — 261, 263, 270, 355, 462, 466, 482, 529, 543, 584
Obrovac (s.) — 700
Obrovac (sinj.) — 623, 928
Obruč — 386
Ocapin — 618
Očestovo — 227, 430, 471
Očijevo — 802
Odžaci — 876, 877, 886, 1000
Odžak — 1002, 1005, 1070
Oglavak — 825, 829, 833, 837, 838, 972
Ogorje — 209, 517
Okit — 484, 485, 583
Oklaj — 62, 65, 66
Okruglica — 1015
Olib — 168, 169, 172
Olivari Giacomo — 270
Olovo — 792
Omerovići — 894
Omiš — 13, 19, 67, 68, 102, 218, 254, 255, 276, 277, 278, 336, 338, 355, 409, 412, 462, 464, 466, 529, 591, 599, 600, 622, 623, 624, 626, 630, 634, 637, 647, 650, 652, 657, 664, 666, 679, 685, 686, 690, 692, 695, 701, 702, 704, 706, 709
Opačić Nikica — 261, 263, 264
Opačić Stevo — 823, 824
Opačka — 1038
Opor — 478
Opsenica Stevo — 281, 288, 290, 299
Opuzen — 230, 357, 625
Orah — 408
Orahovica — 959, 962
Oraščić Cvijo — 928
Orebić — 219, 220, 247, 465, 607, 616, 618, 661
Orešković Mile — 710
Orhanović Ante — 635
Orlenica — 997
Orlić — 92, 317, 393, 668, 670, 928
Orlić Ranko — 110
Orlov Miroslav — 196, 197
Ortiješ — 1042
Osobac — 986
Oskorušno — 603, 614, 635, 660, 661 708
Ostojić Ivo — 635, 661
Ostojić Tomica — 635
Ostojić Zaharije — 723, 724, 725, 726, 728, 729, 737, 741, 742, 743, 750, 751, 754, 768
Ostrogašica — 105, 504
Ostrožac — 811, 812, 840, 841, 845, 852, 861, 863,864, 919, 962, 997
Otavice — 452,654, 674, 669, 731
Oteležani — 997
Otišić — 104, 123, 638, 657, 730

Otočac — 645
Otok — 517, 524, 920, 1021
Oton — 289
Otomalj — 1017
Otrić — 34, 280, 287, 288, 292, 296, 299, 643, 668, 688, 717, 765
Oštra glavica — 431, 449
Oštrelj — 656, 802, 805
Ozren — 104, 846
Ožegović Vjeko p. Nike-Turko — 14, 16

Q

Quarantotto Paolo — 460

P

Padova — 566
Padane — 269, 278, 289, 292, 470, 472, 481, 520, 552, 694
Pag — 217
Paić Neva — 119
Paklina — 325
Paković ud. Frana — 605
Pakovo brdo — 85, 449
Pakovo Selo — 16
Paladino — 958
Pale — 1016
Paljike — 809, 859
Palošević Miodrag — 671, 672, 689, 725, 728, 735, 757, 761, 762
Paloš — 727
Paltrinjeri Jerko-Brko — 97
Pandurica — 866, 881, 888
Pantić — 751, 1057
Pantić Jovan — 1065
Paprača — 1031
Paraga Franjo — 638
Parčić — 731
Parmač Stanko — 101, 121, 123, 862
Pasičine — 181, 968, 974
Pašman — 172, 478, 564
Patrnj Jure — 40
Paušina Kuzma — 660
Pavasović Marko — 196
Pavelić Ante - Poglavnik — 10, 222, 312, 372, 592, 745, 771, 785
Pavića Polje — 911
Pavlina Ana — 605
Pavlina Jozo — 605
Pavlina Marija — 605
Pecić B. — 286, 316
Pečenica — 536, 693
Pećenci — 442
Pećine — 959
Peć Mlinovi — 1035
Pejković — 1021, 1022, 1029
Pejković Milan — 697
Pekas — 574
Pekić Pavle — 903
Peko Bogdan — 175, 187
Pelješac — 48, 68, 231, 233, 235, 237, 238, 240, 243, 244, 246, 274, 311. 358, 360, 361, 362, 392, 406, 407, 429, 550, 551, 603, 605, 606, 614, 615, 616, 635, 636, 660, 677, 705, 708, 947, 949, 965, 970, 985, 995, 1005, 1008
Pender Petar-Mustafa — 14, 15
Peran Milivoj — 634
Perici — 99
Perišić Ivan — 639
Perišić Slavko — 697
Perko Jozo — 361
Perković — 433, 451, 452, 458, 469, 502
Peroš Mile — 435
Perušić — 540
Perutar — 967
Prvan Mirko — 700
Petković — 1012
Petranjski — 261, 263, 264
Petranović Branko — 175
Petrčane — 519
Petričević Boško — 1068
Petričević Branko-Kađa — 175
Petričević Marko — 21
Petković Ivan — 343
Petrovići — 163
Petrović Milorad — 78
Petrovo Polje — 18, 86, 88, 91
Pešo Milan — 698, 707
Peulje — 291, 422, 928
Piazzoni Sandro — 330, 339, 351, 551, 676, 711, 761, 922, 967, 968, 970, 976, 978, 980, 983, 985, 987, 991, 993, 995, 999, 1000, 1002, 1003, 1005, 1008, 1010
Piccini — 540
Pidriš — 530, 997
Pijade Moša — 752
Pijavičino — 247, 605, 660, 705, 708, 984
Pilipović Doka — 178
Pirolić Meho — 61
Pirovac — 375, 376, 515, 519, 528, 540
Pivčević Mate — 701
Planjak — 468
Planka (rt) — 374, 447, 493, 532, 563, 564
Planinica — 825, 838
Plasa glav. — 983, 985, 986, 992, 994
Plasa pl. — 857, 858, 983, 985, 986, 990, 1063, 1065

Plavno —75, 76, 122, 144, 147, 228, 280, 288, 292, 296, 299, 415, 417, 422, 424, 441, 481, 482, 552, 554, 578, 584, 653, 668, 670, 681, 715, 730, 750, 765
Plazibat Luka — 647
Plazibat Nikola — 647
Plećaš Đuro — 671, 721
Plenča Dušan — 291
Pleševica — 121, 123, 424
Plina — 48, 181
Ploče — 12, 368, 415, 462, 464, 466, 529
Plužine — 909, 910
Podbablje — 1021
Polača — 94, 95, 123, 291, 317, 433, 44i, 449, 668, 691, 928
Pobriževac — 126
Pocrta — 967
Poča — 902
Počula — 993, 995
Podbablje — 98, 126, 127, 158, 415
Pod Glavicom — 574
Podgora — 19, 21, 22, 26, 31, 32, 41, 43, 44, 67, 68, 337, 346, 347, 349. 356, 357, 359, 362, 368, 407, 428, 462, 464, 492, 504, 505, 530, 541, 630, 632, 647, 649, 678, 679, 681
Podgorane — 985
Podgorica — 917
Podgradina — 47, 230
Podgrmeč — 800
Podgrude — 423
Podhum — 832, 997
Podi — 675, 796, 928
Podkraj — 161
Podmjenica — 47
Podosoj — 98, 428
Podovi — 953
Podovašec — 961, 962
Podrujevica — 230
Podsoje — 1022
Podstrana — 18, 490, 506, 549, 626, 638, 639, 649
Podstranje — 162
Poduje Ivan — 167
Poduje Šime — 785
Podumci — 571
Podvlastica — 220
Podušt — 585
Pokojište — 997, 969
Polača — 94, 95, 123, 291, 317, 433, 441, 449, 668, 691, 928
Poljana — 168, 170, 171
Poljanić — 237
Poljanić Anton — 407
Poljanić Ivo —605
Poljanić Pave — 605
Poljanić Veljko — 605
Poljica — 98, 123, 126, 415, 428, 506
Polje — 888, 991
Poljice — 191, 942, 1036
Poljska — 294
Popina — 280, 288, 296, 297
Popivoda Krsto — 859
Poplat — 1036
Popovac Ismet — 1044
Popova muda — 309, 310
Popović Dušan — 119
Popovići — 263, 444
Popović Jovo Šator — 122
Popović J. Tomo — 288
Popović Jozo — 27
Popović Koča — 53, 835, 837, 842, 848, 849, 852, 877
Popović Milentije — 178
Popović Milorad — 1009, 1069
Popović Nikica — 108, 370, 386, 389, 394
Popovo polje — 908
Poredno brdo — 957
Poslušnik — 986
Postinje — 570, 572, 573
Postira — 544, 615
Postranje — 1021
Posušje — 158, 161, 162, 163, 189, 329, 392, 518, 519, 544, 598, 795, 796, 846, 891, 893, 894, 895, 914, 932, 946, 966, 1021, 1024, 1025, 1027, 1028, 1037, 1038, 1042, 1046, 1050
Poštak — 287, 289
Potklečani — 976, 980, 1064
Potrčani — 797, 890
Potomje — 247, 361, 605, 614, 660
Potravlje — 86, 412
Pougarje — 911
Povija — 505, 531
Pozla Gora — 230
Požarevac — 918
Prapatnica — 49, 323, 375, 543, 545
Prebilovci — 626
Prekaja — 11
Preko — 168, 169, 170, 171, 172, 173, 265, 390, 419, 460, 513, 514, 575, 576, 582, 585
Premuda — 168, 169, 172, 467, 468, 564
Prenj — 807, 817, 836, 859, 860, 938, 1068
Prgomet — 552
Pribilovci — 552
Pribudić — 296, 520
Pridriš — 819, 822, 942
Pridvorci — 999, 1016, 1067
Prigređani — 935, 1043
Prijevorac — 1008
Privalj — 970
Privir — 928

Prljevo — 290, 296
Priluka — 925, 932
Primieri Clemente — 495, 508, 556 939
Primorac Mato — 1038
Primorac Rudolf — 166
Primorski Dolac — 504
Primošten — 377
Prisoje — 544
Prišnjak — 465
Privlaka — 191, 435
Prizdrina — 660
Prizia — 365, 476, 565
Prnjak — 571
Prnjavor — 915
Prgomet — 1021
Prokljansko j. — 522
Prolog — 324, 326, 946
Proložac — 88, 158, 159, 163, 1021, 1022
Promina — 62, 63, 64, 65, 66, 101, 433, 442, 608, 768, 770
Prosika — 518, 519
Prosjeka — 1044
Proslapska pl. — 1065
Provo — 524
Prozor — 178, 186, 197, 222, 312, 322. 430, 540, 727, 744, 750, 751, 759, 796, 798, 799, 803, 807, 810, 811, 812, 813, 814, 817, 827, 828, 839. 843, 851, 855, 878, 879, 892, 893, 897, 914, 916, 917, 922, 933, 935, 937, 938, 945, 970, 971, 983, 981. 988, 993, 994, 1033, 1038, 1046, 1049, 1050, 1054, 1055, 1057, 1061, 1062
Prugovo — 284, 570
Prusac — 791
Prpusa — 524
Prvić Luka — 538
Pučišće — 524, 704
Pugarje — 1032
Puharići — 326
Puharić Marin — 167
Pula — 347, 539
Puljani — 30
Pupići — 16
Pupovac — 540
Pusto polje — 739
Putaševica — 1021, 1038
Putičanje — 426, 438, 560
Putinjače — 439
Putniković — 949

R

Rab — 217
Račić Dragoslav-Pocerski — 726
Račić Jakša — 664, 665, 778
Rački Mile — 11
Račišće — 357
Radakovići — 418
Radaković Ilija — 288, 290
Radanović Ante — 10
Radanović Mirko —482
Radašinovac — 196, 204
Radeljevac Marija — 677
Radević Petar — 799
Radić Domoboj — 673
Radići — 471
Radić Josip —295
Radić Rade —752
Radić Simo — 674, 690
Radić Slavko — 199
Radljevac — 77, 78, 289
Radman Marko — 698
Radmilović Jerko — 114, 152
Radojlović Miloš — 725, 753, 768
Radonić Krsto — 377
Radonić Miloš — 53
Radoši — 77
Radošić — 585, 587
Radovanović Antonio — 414
Radovčić Krsto — 353
Radović Kata — 605
Radović Jure — 605
Radović Milenko — 605
Radović Roko — 605
Radučić — 390, 430, 470, 471
Radujci — 442
Radulović Borivoje — 724
Radulovići — 442, 450
Radušić — 390
Radušino — 438
Rađenović Stevo — 595
Rafaneli Ivo — 39, 40, 128
Raići — 900
Rajevac — 500
Rajević — 625
Rajić — 1017
Rajičević Dane — 178
Rakitnica — 821, 877
Rakitno — 120, 161, 163, 743, 795, 796, 797, 819, 828, 846, 851, 892, 893, 894, 895, 936, 945, 966, 976 977, 980, 984, 1035, 1038, 1064, 1065
Rak Marinko — 166
Rako — 99
Rakočević — 751, 780
Rakova noga — 908
Rakvin Marija — 514
Raljci — 442
Rama (r.) — 798, 811, 813, 833, 844, 855, 864, 898, 937, 938, 942, 947, 949, 970, 984, 986, 989, 993, 995, 997, 1033, 1065, 1071

Rama (s.) — 186, 723, 812, 813, 818, 841, 845, 892, 898, 917, 919, 937, 940, 942, 943, 969, 976, 977, 979, 982, 1047, 1050
Ramljane — 286
Randić Bogo — 349
Ranković Aleksandar — 175, 178, 197, 228, 248, 859
Rapić Fabijan — 334
Rapotec Stanislav — 729
Rasline — 578
Rastičevo — 280, 288, 290, 296
Rastovo — 1013, 1016, 1018, 1031
Rastovača — 161
Raščane — 313
Raščić Stjepan — 599
Raška gora — 1045, 1047, 1050
Raštane — 192, 572
Raštelica — 1050
Raštević — 425, 472
Rataj — 807
Ratković Simun — 702
Rava — 168, 170, 171, 173
Ravča — 323, 325, 326, 428
Ravlić Nenad — 497
Ravni kotari — 321
Ravno — 680, 804, 815, 817, 820, 919, 938, 941, 943, 981
Ravno brdo — 874
Razdolje — 998
Razići — 875
Razmilović (ing.) — 665
Razvode — 64
Ražanac — 191
Ražanj — 520
Rebine Glavice 323, 325, 326
Reich Augustino — 397
Rendić-Miočević Ivo — 682, 683
Repovac — 854
Ribar Ivan — 711
Ribar Ivo Lola — 251
Ribari — 902, 903. 1007
Ribarić — 637, 658, 659, 696
Ribarici — 35, 86, 104
Ribić — 870
Ribnik — 914
Riceputi Paolo — 486
Ričice — 818
Ričina — 162
Riđane — 85, 86
Rijeka — 9, 10, 566, 774, 751
Rijeka Dubrovačka — 241
Rim — 330, 343, 351, 365, 434, 457, 502, 516, 539, 548, 568, 571, 645, 649, 727, 742, 744
Ripač — 800
Ripci — 813, 837
Risovac — 442
Ristić Duško — 175
Rivanj — 168, 169, 171
Roatta Mario — 345, 374, 448, 921
Robotti Mario — 463, 468, 494, 508, 531, 556, 557, 564, 581, 939, 956, 957, 973, 1006, 1008, 1010
Rocchi — 644
Rodaljice — 263
Rodić — 521
Rodić Slavko — 928
Rogoni Gianretto — 402
Roganović Dura — 178
Rogatica — 1012, 1016
Rogoznica — 26, 364, 480, 587
Roguljić Jozo — 697
Rokvić Mane — 269, 671, 693, 721, 728, 781, 783
Roje Ante — 25, 35, 138, 175, 862, 907
Romac Zdravko — 61
Romanija — 721
Romboli G. B. — 420
Roncoroni Alfredo — 523
Rončević Ilija — 324
Rončević Stipe — 324
Rončević Tomislav — 324
Rore — 971
Rosne Poljane — 1065
Roško polje — 329
Rotimlja — 1008
Rotondi Francesco — 474
Rovida M. — 540
Rožić Ivan-Elektro — 292, 294, 295, 296
Rožić Petar — 295
Ruda — 528, 540
Ruda glav. — 994
Rudine — 130, 942, 994
Rudolfi Mate — 678, 679
Rudo polje — 418
Ruiu Francesco — 546, 583
Rujane — 63
Rujići — 324
Rujište — 298
Rukavina Ivan-Vladić — 20, 54
Rumboci — 819, 837
Runje Štipan — 623
Runović — 98, 126, 127, 401, 415
Rupar Milan — 1036
Rupčić — 1020
Rupe — 404, 452, 561
Rusev Toma — 514
Rusković — 220
Rusković Antun — 605
Rusković Branko — 605
Ružić (s.) — 284, 452, 669, 674, 680, 689, 730, 951, 967
Ružić Ivan — 1065, 1066

s

SAD — 154
Sajkovići — 273, 928
Salatiello — 514
Sali — 168, 169, 170, 171, 172, 173,
Salinović Srećko — 407
Salastri Ernesto — 483, 484, 486
Samograd — 823, 824
Santini Edo-Đorđe — 25
Sana — 10
Santosuosso Pastore — 515
Santovita — 618
Sarajevo — 10, 231, 392, 621, 696. 701, 721, 775, 801, 854, 902, 911, 951, 920, 1011, 1015, 1025, 1030, 1033, 1043, 1051
Sardelić Celestin — 233, 253
Sardos Albertini — 958, 976
Sarić — 1026, 1029
Sarin Blaženko — 514
Sarnon — 497, 498
Saša Oskar — 879
Satara Mirko — 661
Satrić — 86, 383, 633, 634
Satumišćica — 168, 171
Saulie Gvido — 490
Sava — 10, 1012
Sa vača — 160
Sa var — 168, 169, 171, 452
Savić — 167
Savo Giovanni — 319, 472, 474, 490, 509
Savranić — 234, 245, 247
Scalchi Ivan — 385, 373, 502
Scarantino — 526
Scarfatti — 499
Scotti — 956, 968, 976, 984, 987, 988, 1000, 1062, 1063, 1064, 1065, 1068, 1069, 1071
Sebišna — 1021, 1022
Sedlo — 422, 959, 963
Segete — 20, 49, 278, 476, 530
Sekulić Nikola-Bunko — 177, 315
Sekulović Milija — 72
Selca — 131, 132, 133, 300, 704, 1030
Selici — 1014
Seljani — 870
Senčić Albin — 28
Seneta (sj — 436
Seneta Josip — 436
Seoci — 1054
Seonica — 989
Sesartić Spiro — 74
Sestilli Gualtiero — 384, 470
Sestrunj — 168, 169, 171
Severino Bruno — 490
Sićane — 85, 591, 700
Sikirica Nikola — 482
Sikovo — 192, 425
Silba — 168, 169, 170, 172
Siljevica — 885
Simonović Jagoš — 113
Sinčić David — 597, 610, 613, 646, 656, 667, 669
Sinj — 18, 25, 86, 123, 144, 147, 148, 154, 158, 163, 200, 202, 218, 243, 254, 255, 257, 267, 273, 274, 276, 277, 278, 279, 284, 313, 412, 418, 421, 424, 426, 428, 478, 489, 491, 572, 591, 597, 608, 615, 624, 626, 628, 633, 637, 640, 648, 652, 657, 675, 684, 685, 686, 702, 704, 717 892, 917
Sinković — 234, 247
Sirge — 938
Siverić — 94, 95, 405, 458, 691
Skakavci — 1031
Skansi Ante — 681, 682

Skender Vakuf — 913, 1031, 1032
Skokandić Ante — 636
Skokandić Frana — 636
Skokandić Franica — 636
Skompi — 652
Skriv — 412, 452
Skurle Boro — 605
Sladović ž. Slavomira — 639
Slap — 65
Slatina — 841, 844, 898
Slavica Ivanka — 333
Slavonski Brod — 1025
Slime — 621
Slivnica — 429
Slivno — 19, 47, 48, 68. 98, 126, 230. 231, 392, 407, 408, 415, 427, 428
Slivno-Ravno — 625, 626
Sljeme — 874
Slovenija — 53, 669
Slunj — 595
Smrčevica — 244
Smijevački Most — 1061
Smilčić — 261, 263, 264, 565
Smirnov Vladimir - Voloda — 813, 822, 845, 876
Smodlaka Josip — 785
Smrdelja — 338
Smokvica — 235, 237, 247, 549
Sofijanić Ratko — 238, 895
Sokolac — 920, 1016
Sokolovići — 1015, 1016, 1017
Solakova Kula — 812, 832, 843, 848, 852, 854. 855, 997
Solin — 742, 211, 255, 276, 364, 452, 489, 620, 630, 689
Soline — 168, 169, 171, 173
Solobanica — 431
Soniaraville — 641

Sonković — 149, 439
Sopilje — 1001
Soranač — 324
Sovići — 841, 844, 1065
Sovjetski Savez — 9, 36, 225, 233
Spadine — 547
Sparagović — 361, 362, 392
Spicacci — 968
Spigo Umberto — 364, 370, 376, 377, 378, 383, 394, 400, 405, 410, 412, 413, 418, 422, 424, 426, 431, 434. 445, 450, 451, 452, 454, 457, 473, 475, 479, 488, 490, 494, 495, 496. 500, 504, 518, 520, 522, 524, 525, 536, 542, 543, 545, 548, 553, 554, 556, 559, 562, 564,, 567, 571, 573. 574, 579, 582, 585, 587, 653, 756, 761, 922, 927, 932
Spolidor — 498
Split — 19, 45, 46, 68, 92, 102, 129 135, 154, 158, 200, 202, 213, 224. 242, 243, 254, 255, 267, 273, 276, 277, 278, 279, 282, 319, 330, 331, 337, 343, 344, 347, 349, 354, 355, 365, 380, 395, 396, 397, 400, 402. 410, 413, 444, 462, 463, 464, 466. 474, 475, 476, 488, 497, 505, 506, 512, 522, 530, 537, 548, 568, 580, 592, 608, 611, 613, 623, 624, 627, 628, 629, 630, 6.39, 641, 650, 651, 653, 664, 665, 668, 671, 676, 684, 689, 692, 697, 704, 709, 715, 725, 726, 727, 729, 736, 737, 741, 743, 745, 747, 749, 755, 756, 761, 770, 771, 772, 773, 774, 775, 776, 780, 784, 785, 787, 921, 923, 924
Srb — 34, 418, 440, 457, 472, 492, 552, 587, 596, 656, 688, 755, 766. 802, 927
Srbija — 619, 646, 669, 721, 752, 915, 918
Srboje Filomena — 711
Srdić Dragan — 671 e
Srednji Potklečani — 1065
Sremac Jova — 481
Srhoj Jure — 635
Srhoj Pero — 635
Srhoj Tomislav — 660
Srijem — 669
Srima — 338, 350, 351, 357, 370, 389, 400, 516, 538, 539, 540, 543, 544, 546, 547, 556, 566, 569, 574
Srinjine — 409, 416, 703, 704
Srzić Niko — 128 Štaban — 521
Staje — 517
Stajište — 1068
Staljingrad — 233
Stančić Josip — 682, 683
Stanić Zdravko — 349
Stanine — 1038
Stanišić Bajo — 755, 922, 925, 956, 1036, 1061, 1062, 1066, 1069
Stanišić Milija — 175
Stankovci — 261, 263, 522, 544
Stanković — 220
Stanojević Juraj — 659, 666, 667
Starčević Vojislav — 482
Stari Grad — 130, 131, 524, 601, 648, 676, 704
Staro Selo — 1032, 1055
Stažičić Antun — 705, 708
Stefanović — 644
Stegnjajić Milorad — 265
Stilj — 323, 428, 1002
Stipanići — 429, 996
Stipićeve košare — 988
Stipković — 1012
Stivi je — 1007
Stobreč — 409
Stoilović Zaga — 142, 175
Stolac — 418, 908, 1002, 1003, 1005, 1022, 1036, 1037, 1069
Ston — 361
Stojaković Mile — 671
Stojaković Pero — 671
Stojanac Mirko — 729
Stožište — 928
Stražbenice — 1029
Stimen — 947
Striževo — 895, 896, 1043
Strižirep — 542
Strmica — 36, 37, 75, 76, 79, 104, 121, 122, 123, 144, 147, 289, 298, 415, 417, 422, 423, 424, 426, 430, 431, 441, 444, 472, 481, 482, 586, 596, 653, 668, 681, 689, 715, 730, 750, 764, 765, 769, 779, 780, 802, 805, 928
Strop — 859
Strožanac — 629, 702, 704
Strugar Niko — 872
Stubanj — 459
Stude Marin — 413, 754, 757, 773
Studenci — 19, 88, 163, 543, 663, 704, 1021
Studena vrela — 598, 663
Studeno Vrelo — 163, 429, 796, 1024
Stupar Bogdan — 879
Subotić — 512
Sučevića brdo — 299
Sučić Lovro — 110
Sučić Martin — 114, 119, 152
Sućuraj — 132, 133, 344, 345, 462, 464, 465, 466, 530, 681, 682, 704
Sudar Joja — 1038
Sugja A. — 639
Suhač — 85

Suhi Dol — 1032
Suhodol — 1031
Suho polje — 121, 123
Sukošan — 191, 266
Sumartin — 355, 465, 466, 580, 649, 650, 681, 683, 702
Sunajko — 674
Sundelj — 988
Supetar — 355, 404, 465, 466, 627, 630, 679, 704
Sušak — 591, 599, 614, 621, 622, 630, 634, 637, 638, 645, 649, 652, 657, 664, 666, 685, 686, 727, 757
Šušci — 701
Sutina — 255, 286, 976
Suton Ante — 636, 660, 661
Suton Jure — 636
Suton Ljubica — 636
Suton Nedjeljko — 636
Suton Tera — 636
Sutura — 957
Suvaja — 587
Sv. Ana — 339
Svilaja — 286, 316, 452, 504, 560, 576, 608, 638, 680, 715, 745, 780
Svilokos Nino — 761
Svitava — 1044
Sv. Juraj — 386, 387
Sv. Martin — 623

Š

Šabić — 1021
Šafranko — 665
Šakić Mićun — 310
Šakota Beatriče — 514
Šakota Mesa — 514
Šanetić Kolja — 37
Šakić Marko — 1012
Šanica — 858
Šantić Milan — 594, 595, 726, 738, 742
Šarnbek — 598, 614
Šator — 656, 971
Šćeđro — 357, 532, 533
Šćekić Vlado — 58, 166, 827, 880
Ščit — 798, 801, 803, 804, 813, 822, 1055
Šebešić — 1013, 1031, 1032
Šegota Petar — 611
Šegovići — 567
Šegrt Vlado — 799
Šehović Šerif — 264
Šehovići — 1016, 1017, 1030, 1031, 1054
Šeminovac — 1021, 1023
Šeparović — 235, 237, 252
Šeparović Štjepan — 660
Šerić Mate — 1036
Šestanovac — 89, 218, 278, 524, 599, 686, 697, 704, 709, 710
Šibenik — 26, 63, 89, 103, 129, 154, 274, 276, 277, 317, 332, 333, 347, 350, 355, 357, 384, 391, 395, 398, 399, 400, 405, 413, 432, 436, 437, 438, 444, 455, 457, 458, 459, 462, 465, 466, 469, 492, 501, 503, 529 531, 536, 546, 566, 569, 579, 583, 627, 629, 633, 715, 762
Šijanova glava — 309
Šilovača — 857, 858
Širnici — 329, 330, 542
Šimić — 598, 663, 1023, 1029, 1038, 1040, 1042, 1049, 1050, 1051
Šimić Dane — 1036
Šimleša — 521
Šimoković — 1026, 1028, 1037, 1044, 1052
Šimunović Zvonko — 749
Šindilj Frane — 619
Šinko Števan — 729
Šintovci — 68
Šipačno — 1007
Šipić Anđelko — 698, 707
Šipić Mate — 698, 707
Šipovača — 951
Šipovo — 805
Široki Brijeg — 161, 186, 744, 796, 802, 820, 821, 823, 828, 846, 895, 919, 937, 940, 945, 947, 967, 968, 974, 976, 994, 996, 1025, 1037, 1040, 1044, 104, 1051, 1052, 1057, 1059, 1063, 1064, 1065
Širitovci — 383
Šišava — 1032
Šivolje — 902
Škare Štanko — 107, 108, 110, 111, 114, 119, 152, 157
Škoro Huso — 1018
Škorpik Josip — 13, 32, 42, 68, 87, 90, 102, 179, 180, 184, 185, 186, 188, 195, 219, 824, 825, 846, 851
Škorpik Velimir — 23, 24, 26, 32, 44, 45, 184, 386, 626, 627
Šobara Jožef — 1013
Šošici — 11, 324, 356
Šoškić David — 481, 743, 754, 762
Šperac Tajka — 119
Špirić — 264
Špiljani — 997
Šparčić Zvonimir — 706
Štambuk Petar — 21
Štampalija Danilo — 111, 119, 190, 522
Štikad — 383
Štikovo — 123, 585, 691, 730, 733

Štrbina — 871
Šubašić Ivan — 616
Šujica — 794, 890, 980
Šumet — 98, 1021
Šunja Ante — 605
Šupljaja — 470, 471
Šurjan Katarina — 360
Šušnjari — 1021
Šutić Ante — 708
Šutej — 106, 107

T

Tabain — 234
Tacović Branko — 872
Tadinac Ivan — 697
Tadić — 404
Tadin Dušan — 119
Tadin Ivan — 196
Talež — 1010
Tanko brdo — 986
Tarčin — 1047
Tarini — 437
Tartalja Mihovil — 827
Tasovac Petar — 416
Tenžera Ivan — 700, 708
Tepić Frane — 469
Tepljuh — 473, 732
Terzić Velimir — 54, 84, 122, 148, 178, 228, 804, 808, 813, 829, 830, 832, 833, 842, 853, 860, 861, 871, 877, 902
Teslić — 920, 1016, 1031
Tešanj — 920
Tetovo — 1017
Tičevo — 779
Tihaljina — 187, 824, 1038
Tihomišlje — 825, 837, 842, 852
Tijarica — 279, 704
Tijesno — 399, 401
Tilić Zvonko — 96
Tinj — 433
Tisovica — 985
Tiškovac — 33, 34, 79, 288, 433, 441, 472, 544, 670, 688
Tišma Štanko — 370, 386, 389, 390. 394
Tivat — 466, 467, 987
Tjeme — 874
Točionik — 677
Todorović Mijalko — 848
Toma Štjepan — 1018, 1033
Tomasseo — 613
Tomašević — 644
Tomašević Ivan — 21
Tomašević Jozo — 14, 39
Tomašić — 237
Tomići — 1038
Topić Petar — 700
Topić Ratomir — 700
Toplice — 1056
Topola — 231
Topolje — 88, 291, 292
Torbica — 764
Tošić Momčilo — 844
Tovarnica — 952
Tralica — 838
Travnik — 61, 847, 10111, 1012, 1013, 1015, 1016, 1030, 1033
Treba va — 801
Trebinje — 616, 629, 934, 942, 1005, 1025, 1051
Trebižat — 231
Tresić-Pavičić — 785
Trešnjevica — 1055
Tribunj — 438
Trifunović Ilija-Birčanin-Vojvoda — 116, 200, 413, 512, 597, 609, 653, 664, 665, 671, 689, 721, 726, 727, 728, 740, 742, 743, 758, 761, 762. 763, 768, 770, 772, 774, 775, 777, 778, 780, 786
Trilj — 88, 218, 257, 275, 276, 277, 279, 313, 482, 500, 518, 524, 527, 553, 582, 675, 686, 697, 699, 702, 707
Trni — 572
Trnova — 807
Troatta Alfonso — 515
Trogir — 49, 89, 100, 154, 243, 277. 278, 314, 319, 334, 335, 402, 449, 465, 489, 529, 536, 537, 543, 608, 629, 767
Troglav — 273
Trolokve — 49, 552
Trpanj — 247, 358, 466, 635, 660, 661, 1044
Trst — 332, 641
Trstike — 949, 967, 970
Trubar — 492
Trumbić Ante — 785
Trusina — 1009, 1055, 1070
Tučepi — 44, 67, 314, 323, 407, 428 489, 492, 504, 541, 691
Tudorić Gojko — 497
Tugare — 88
Turačka gomila — 934
Turanj — 425, 574
Turbe — 1013, 1014, 1017, 1032
Turići — 317, 325
Turić Marko — 40
Turija — 444, 993
Turjaci — 675
Turkovići — 1013, 1031
Turovac — 287, 288, 297, 299

Tutić — 244
Tutić Mara — 605
Tuzla — 915

U

Udbina — 597
Udine — 566
Udovičić — 517, 527, 540
Ugljan — 168, 170, 171, 390, 403, 419. 478, 564, 588
Ugljane — 687, 697
Ugrčić Jovo — 261, 263, 264
Uilica — 472, 656
Ujević Mate —e 39, 101, 119, 175, 177
Ulog — 807, 866, 881, 888, 909, 910, 998, 1068
Umčane — 995
Umljanović — 571
Unac — 916
Unešić — 433, 458
Uništa — 268, 269, 286, 441, 491
Urošević Ljubiša — 123, 176, 184, *HM,* 883, 884, 885
Urukalo Sergije — 200, 512, 773, 774
Usorac Mate Filipov — 324
Usorac Mate-Tič — 324
Ustikolina — 1047
Utavac Andrija — 625
Utavac Mate — 625
Uzalj — 431
Uzričje — 961, 1054
Uzunčević — 644, 726
Užice — 721

V

Vačanj — 561
Vaganac — 818
Vaganj — 218, 276, 797, 890, 891, 892, 928, 971, 975
Vajner Slaviša-Ciča — 752
Valenta Petar — 199
Valete — 325
Varcar Vakuf — 1054
Varivode — 363, 404, 486
Varoš-Luka — 1017
Vasić Dragiša — 727
Vasić Nenad — 72
Vasiljević Jovan — 44
Vavić Mihajlo — 978
Vedrine — 518, 527, 687, 697, 699, 707
Velebit — 102, 287, 500, 729, 769
Velebit Vladimir — 871, 872
Vela Luka — 236, 246, 348, 361, 414, 466
Vela Nikola — 44
Velež — 807, 859, 908, 909, 1042
Velići — 500, 699, 928
Velika glava — 457
Velika kosa — 988
Velika Polača — 85
Veliki Slovinj — 972
Veliko brdo — 326
Velinović Petar — 269
Veli Rat — 168, 169, 171, 173
Veljuv — 76, 78, 123, 586, 753
Veluši — 901
Vesković Andrija — 1057, 1058, 1061, 1066
Vestić Stjepan — 628
Veža Ante — 22
Viale — 526
Viale Carlo — 390, 560, 561, 583
Vid — 230
Vidačić Milorad — 1066
Vidić Dobrivoje — 145, 175
Vidić Marko — 699
Vidosavići — 1017
Vidoši — 159
Vidov Emil — 514
Vidović Milan — 482
Viganj — 219, 220
Vigliacchi — 617
Vilića guvno — 828, 831, 835, 838
Villacci — 511
Vilović Đuro — 770, 780
Vinalić — 652, 659, 717
Vindić Marko — 707
Vinica — 363, 544, 892
Vinišće — 402, 452
Vinjane — 120, 796, 892
Violić Ivo — 660
Viojla — 229, 297, 310
Vir — 796, 892, 893
Vira — 648
Vis — 305, 306, 307, 308, 321, 355. 410, 462, 466, 467, 529, 569, 698
Vis (herc.) — 883, 884, 885
Visibaba — 121
Viskić Bogdan — 39
Viskić Vlado — 878
Visočnik — 1017
Visoka — 571, 572
Visovača — 801
Višić Miro — 101, 104, 138, 175, 846, 859
Višnjani — 988
Višnjevica — 854, 1055
Višnjevo — 955
Vitarić Juraj — 167
Vitele Alfredo — 567

Vitez _ ioli, 1012, 1016, 1018, 1033
Vitina — 1064
Vituška draga — 941
Vjeković — 361
Vještić-gora — 269, 317, 928
Vladić Bartul — 708
Vlahovići — 429, 1002, 1005
Vlahovlje — 807, 902
Vlahov Roko — 167
Vlahov Viktor — 150, 205
Vlake — 325, 542
Vlasenica — 1017, 1030
Vlasovići — 1013
Vodanović Ljubinko — 44
Vodice — 64, 384, 389, 391, 398, 399, 400, 432, 434, 437, 438, 439, 440, 442, 445, 459, 465, 479, 483, 484, 485, 486, 490, 522, 524, 528, 535, 538, 539, 543, 544, 546, 547, 552, 553, 558, 560, 562, 573, 574, 583
Vodogaz Mile — 95 e
Vodopić Celestina — 603
Vodopić Mara — 603
Vodopić Marija — 603
Vodopić Melko — 603
Vodopija Srećko — 315
Vojnić — 686, 697
Vojnici — 951
Vojnić Bučan — 707
Vojković Ante — 40
Vejnović — 785
Vojnovićevo polje — 472, 500
Vojvodić Dimitrije — 879
Vojvodić Petar — 793
Voljevac — 830, 1055
Volpi — 498
Voronježv — 54
Voznik — 953. 961
Vozuće — 1054
Vranešić — 1016
Vranića — 1031, 1062, 1063
Vranić — 801. 1025, 1028, 1035, 1039
Vranjic — 200
Vraniica — 490, 492
Vranjkovići — 442
Vrankovići — 77
Vran-planina — 919, 989, 1065
Vransko je7ero — 388
Vrata — 857
Vratio Karaula — 807
Vrba — 572. 573
Vrbanj — 130, 134, 339, 601, 621, 623, 648. 649. 676
Vrbas — 803. 826. 829, 830, 833, 834, 835. 842, 847, 848, 850, 852, 855, 1056
Vrbnik — 481
Vrbica — 297, 586
Vrbljani — 805
Vrboska — 339, 601, 623, 648, 649. 676, 677
Vrebac — 727
Vrce Jozo — 700
Vrcelj Đuro — 167
Vrdi — 895, 897, 937, 940, 941, 943, 956, 1042, 1043, 1050
Vrdoljaci — 573
Vrdoljak (braća) — 665
Vrdoljak Pavle — 697
Vrdopić Baldo — 603, 605
Vrdovo — 928
Vrebac — 986
Vrelo — 290
Vrgorac — 12, 257, 313, 323, 324, 325, 326, 406, 407, 416, 428, 429, 551, 622, 802, 804, 888, 937,1045
Vrh Desane — 231
Vrh Polje — 161
Vrisnik — 648
Vrlika — 34, 35, 88, 91, 93, 94, 104, 121, 123, 142, 144, 148, 254, 279, 292, 374, 395, 405, 411, 412, 413, 492, 424, 426, 443, 449, 450, 491. 518, 566, 636, 643, 652, 653, 656, 657, 658, 659, 668, 684, 691, 692, 696, 704, 717, 725, 730, 750, 765, 780
Vrlika (r.) — 1020
Vrpolje — 14, 15, 95, 400, 457, 535, 548, 553
Vrsi — 120
Vršić — 418
Vršina — 104, 121, 123, 418
Vrućica — 660, 661, 711
Vrulja — 346, 545
Vučevica — 585
Vučipolje — 394, 894
Vučjak — 586
Vučković Ljubo — 120, 121, 797, 844, 845
Vučkovići — 121, 123, 644
Vuhići — 885
Vujević (s.J — 732
Vujović Mitar — 903
Vukanović Mile — 481
Vukanović Radovan — 7, 159, 865, 868, 874
Vukojevo — 846, 977, 987, 1064
Vukosav Andrija — 407
Vukotić Jovan — 79, 164, 795, 821, 853, 876, 881, 882, 888, 902
Vuković (s.) — 732
Vukovići — 78, 98, 411, 421
Vuković Dušan — 1012
Vuković Ilija — 481
Vuković Ivan — 605
Vuković Jakov — 701
Vuković Marko — 1016

Vuković Nedjeljko — 605
Vuković Rade — 178
Vuković Stanko — 633
Vukovsko — 819
Vulin Ivan — 30, 197
Vundaci — 76
Vušović Ljubo — 176

W

Wanner — 1048
Washington — 129

Z

Zablaće — 16, 350, 370, 516, 556, 571
Zabrđani — 865, 866, 879
Zaborani — 999
Zaccarelli Francesco — 515
Zadar — 170, 172, 173, 216, 265, 270, 315, 330, 331, 334, 337, 341, 343, 347, 349, 434, 436, 437, 439, 453, 457, 458, 466, 469, 473, 476, 477, 497, 502, 503, 505, 506, 510, 512, 513, 516, 519, 520, 522, 526, 537, 538, 539, 546, 548, 555, 556, 561, 565, 568, 569, 571, 579, 583, 588. 693, 694, 775
Zadvarje — 74, 89, 218, 275, 276, 278, 392, 599, 600, 621, 701, 702, 710
Zaglav — 168, 171
Zagon — 858
Zagorje (s.) — 120, 743, 796
Zagreb — 10, 46, 199, 577, 591, 597, 599, 614, 621, 622, 624, 625, 630, 632, 633, 637, 638, 652, 644, 669, 678, 692, 705, 706, 785, 1011, 1015, 1016, 1054
Zagreblje — 896, 897
Zagruda — 660
Zagvozd — 312, 408, 415, 518, 599. 697, 704, 851, 970
Zakotarac — 660
Zanotti — 457
Zanussi Giacomo — 336, 921, 923, 942
Zaostrog — 19, 20, 185, 407, 408, 509, 530, 580
Zapuntel — 172
Zaselak — 442
Zaseok — 659
Zastinje — 830, 838
Zastolje — 998, 1000, 1001
Zastražišće — 300, 394
Zaton — 191, 383, 384, 391, 398, 400, 436, 439, 458, 484, 487, 528, 1008
Zaton (Nin) — 434, 435
Zavala — 991
Zavidović — 1013
Zavojane — 325, 326, 428
Zec Ljubo — 127
Zečević Savo — 196
Zečevo — 519
Zedrić — 617
Zakulić — 325
Zelenika Vas — 955
Zelengora — 10
Zelenikovac — 188, 823, 951
Zeleno brdo — 859
Zelovo — 18, 286, 316, 383, 566, 634
Zemun — 963
Zemunik — 190, 191, 540
Zenica — 60, 1017, 1018
Zerbino Paolo — 330, 343, 365, 476. 549
Zimomor — 1086
Zimlje — le007, 1050, 1067, 1068
Zlopolje — 286, 989
Zlate — 857, 858, 862
Zlarin — 341, 352, 342, 377, 566
Zmijavci — 98, 1027
Zminjac — 874
Zoko — 199
Zorica Luka — 460
Zrmanja Vrelo — 299
Zrmanja (r.) — 289, 296, 297, 309, 518
Zrmanja (s.) — 280, 296, 297, 369, 418, 441, 481, 492, 520, 543, 552, 584, 596, 668, 688
Zrno Jure — 1017
Zvečanje — 423 e
Zverinac — 168, 169, 171
Zvirici — 230
Zvižde — 818

Ž

Žaborići — 14, 16, 227, 181, 753
Žaknić Jakomina — 343
Žanko Miloš — 107, 108, 110, 111, 112, 114, 119, 152, 155, 157, 177, 229
Žapuntel — 168, 169
Žavnica — 957
Žđrelac — 460
Ždrmci — 1031
Žegar — 287, 298, 394, 587
Žepče — 1013, 1016, 1018,1031
Žeravice — 1017
Žeževica — 687, 697, 710

Žirje — 342, 353, 377
Žitnić — 218, 333, 481, 628, 653, 669, 689, 691, 731
Živković Ade — 673
Živković Drago — 105, 438
Živogošće — 19, 67, 128, 349, 362. 464, 507, 647
Žlijeb — 833, 895, 896, 997, 1016
Žman — 168, 170, 171, 173
Žrnovnica — 73, 506
Žrnovo — 379, 406, 416, 549, 959
Žubrinić — 627
Žukovac — 220
Žujović Mladen-Aćimović — 757
Žujović Sreten-Crni — 298, 804, 832 842, 845
Žumberak — 229
Župa Biokovska — 703
Župa Duje — 676
Županje — 605
Županje Selo — 660
Žuvić — 420
Žuvić Marijan-Karlo — 108, 113. 119, 177, 190, 216, 264, 265, 315
Žvatić — 846

KAŽALO VOJNIH JEDINICA

JEDINICE NOV I POJ

Partizanske straže:

Vieštića-gora — 88, 89
Uništa — 268, 292, 317
Partizanska grupa Korčula — 343

Vodovi:

Biogradski — 521
Mornarički — 580
Trogirski — 89, 536

Cete:

Kamešnička — 88, 802, 805
»Matija Ivanić« — 338
Primorska — 30, 149, 196, 204, 207. 208, 215, 313, 338, 364, 375, 376, 383, 384, 432, 434, 444, 459, 465, 484, 492, 515, 522, 531, 543, 552, 558
Prominsko-bukovička — 28, 30, 50. 196, 207, 208, 215, 274, 471, 484, 531
Šibensko-drniška — 30, 105, 206, 207, 215, 274, 313, 314, 385, 433, 457, 458, 492, 536, 537, 572, 585
Tenkovska VŠ — 859
Tiškovačka — 433, 715
Trogirska — 20, 552, 572

Bataljoni:

Bihaćki — 802
Blokovski — 13, 19, 20, 38, 39, 43. 44, 67, 331, 336, 407
Dinarski — 27, 33, 34, 35, 36, 77, 88, 89, 102, 122, 184. 412, 433, 715
Drvarski — 34, 77, 122, 433, 715
Kninski — 27, 34, 35, 78, 86, 87, 88, 90, 92, 102, 122, 123, 184
Kupreški — 791, 793, 892
Livanjski — 860, 871, 877
»Marko Orešković« — 287, 288, 289, 290, 296, 297, 309
Mosećki — 274
Mosorski — 68, 89, 102, 363, 404, 412, 582, 623, 624, 663
Prateći VS — 912
Primorski — 20, 27, 34, 35, 76, 88, 89, 90, 102, 122, 123, 184, 389, 433, 715
Prozorski — 892, 893
Sinjski — 313
Sjeverno-dalmatinski — 28, 30, 62, 88, 90, 205, 404, 459, 547
»Sloboda« — 323

NOP *odredi:*

Biogradski — 265, 522, 536, 555, 565
Biokovski — 44, 184, 274, 313, 323, 700
Dinarski — 184
Fruškogorski — 801
Kamešnički — 184
Lički— 34, 76, 122, 228, 287, 289, 290, 298, 309, 310, 411, 426, 584
Majevački — 801
Mornarički — 44, 128, 184, 185, 186, 187, 195, 267, 274, 323, 407, 580, 681
Mosorski — 184
Mućki — 184
Prominski — 184
Splitski — 274, 275, 284, 316, 317, 566, 567, 570, 572, 577, 585, 586, 699, 707
Šibenski — 184, 278
Trogirski — 184
Vodički — 184
Treći dalmatinski — 56, 100, 124

NOPO štabovi:

Stab Grupe partizanskih odreda Dalmacija — 180, 181, 182, 184, 194, 197, 254, 257, 266, 268, 272, 275, 291, 313, 317, 804

Operativni štab za sektor Zrmanje — 287, 288, 296, 309 Štab IV operativne zone — 9, 11, 12, 27, 34, 36, 37, 38, 52, 56, 67, 84, 85, 87, 88, 98, 100, 108, 110, 124, 129, 138, 147, 176, 179, 180, 181, 184, 194, 197, 215, 234, 257, 266, 276, 795, 796, 800, 804, 821, 827, 829, 832, 840, 878, 892, 907 Sekcija za Ratnu mornaricu — 22, 23, 26, 27, 31, 43, 44, 184

Brigade NOVJ:

Prva dalmatinska NOU: 39, 55, 100, 124, 164, 211, 797, 798, 799, 800, 801, 809, 810, 812, 813, 818, 819, 822, 825, 826, 827, 829, 830, 831, 833, 835, 836, 838, 839, 842, 843, 847, 848, 850, 852, 854, 855, 856, 861, 863, 870, 878, 880, 904, 908, 909, 911, 913, 953, 972, 989, 997, 998, 1000, 1001, 1004, 1012, 1013, 1016, 1018, 1019, 1032, 1041, 1055

Druga dalmatinska NOU — 27, 69, 84, 100, 120, 124, 159, 163, 329, 598, 743, 782, 793, 794, 795, 817, 819, 829, 833, 835, 840, 844, 853, 866, 868, 869, 870, 874, 876, 880, 882, 889, 890, 917, 933, 935, 937, 940. 941, 943, 945, 956, 964, 966, 977. 979, 998, 1020, 1028, 1045, 1047

Treća dalmatinska NOU — 18, 24, 35, 68, 78, 80, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 94, 96, 101, 104, 121, 123, 138, 179, 180, 181, 184, 188, 189, 190, 218, 219, 257, 266, 418, 433, 591, 634, 638, 663, 670, 765, 791, 823, 824, 845, 846, 857, 858, 862, 883, 885, 886, 918, 949, 954, 970, 980, 990, 994

Četvrta dalmatinska NOU — 12, 13, 18, 27, 31, 37, 38, 44, 45, 68, 84, 88, 89, 98, 101, 124, 125, 158, 159, 163, 179, 180, 181, 184, 186, 188, 193, 218, 219, 257, 266, 407, 411, 415, 427, 806, 823, 824, 850, 857, 858, 883, 908, 946, 1020

Peta dalmatinska NOU — 27, 88, 89, 102, 122, 123, 124, 125, 180, 184, 188, 193, 195, 219, 228, 257, 266, 323, 850, 857, 883, 884, 886, 983

Prvaproleterska NOU — 100, 198, 833, 847, 850, 852, 865, 866, 868, 869, 870, 874, 875, 870, 880, 881, 882, 887, 888, 889, 902, 937, 938, 941, 961, 972, 979, 986, 998, 1014, 1050

Druga proleterska NOU — 76, 100, 121, 160, 189, 411, 730, 791, 792, 793, 794, 795, 816, 817, 820, 830. 831, 833, 836, 838, 842, 853, 854, 866, 868, 809, 873, 875, 880, 887, 890, 897, 913, 933, 935, 936, 940, 941, 943, 954, 956, 959, 972, 977, 979, 1045, 1047

Treća proleterska (sandžačka) NOU — 847, 850, 852, 918, 961, 972, 982, 989, 997, 1065

Četvrta proleterska (sandžačka) NOU — 77, 78, 100, 163, 178, 791, 812, 816, 820, 821, 828, 830, 831, 832, 835, 836, 838, 839, 853, 857, 863, 864, 865, 868, 872, 874, 875, 880, 887, 891, 895, 908, 941, 950, 972, 979, 1000, 1004, 1069

Peta proleterska (crnogorska) NOU — 61, 798, 799, 800, 801, 809, 810, 811, 812, 829, 840, 841, 854, 855, 861, 870, 909, 910, 917, 1000, 1004, 1013, 1069

Prva hrvatska NOU »Marko Orešković« — 282

Sesta lička NOU — 418

Sedma hrvatska (banijska) NOU —■ 803, 807, 818, 825, 826, 829, 830, 831, 835, 836, 838, 858, 877, 885, 910, 953, 983, 1055

Osma hrvatska (banijska) NOU — 803, 813, 814, 818, 825, 826, 829, 833, 836, 838, 842, 859, 860, 871, 877, 883, 884, 886, 910, 911, 953, 972

Trinaesta hrvatska »Rade Končar« NOU — 90, 96, 176, 229, 311

Šesnaesta hrvatska (banijska) NOU — 805, 836, 838, 842, 877, 883, 884, 886, 910, 972, 1055

Druga krajiška NOU — 864

Treća krajiška NOU — 810, 813, 814, 818, 825, 828, 829, 830, 831, 833, 835, 836, 838, 849, 852, 863, 864, 871, 911, 913, 918, 953, 972, 982, 989, 994, 997

Sedma krajiška NOU — 861, 863, 864, 884, 885, 886, 889, 902, 982, 989

Deveta krajiška NOU — 803, 806

Deseta krajiška NOU — 280, 298, 491, 586, 779, 802, 805
Jedanaesta krajiška NOU — 806
Dvanaesta krajiška NOU — 806
Šesta grmečka NOU — 806
Šesta istočnobosanska NOU — 800. 801, 808, 1015
Deveta hercegovačka NOU — 798
Deseta hercegovačka NOU — 28, 100, 797, 798, 800, 801, 809, 811, 812, 841, 854, 871, 872, 875, 876. 909, 940, 941, 950, 998, 1000, 1003, 1004, 1009, 1012, 1013, 1014

Divizije:

Prva proleterska NOU — 53, 798, 799, 804, 810, 829, 833, 835, 838, 843, 847, 848, 850, 852, 854, 855, 861, 863, 871, 877, 880, 882, 902, 910, 914, 989, 991, 1047, 1067
Druga proleterska NOU — 35, 38, 53, 75, 100, 104, 123, 147, 158, 195, 426, 433, 444, 491, 663, 666, 715. 791, 795, 799, 804, 806, 812, 816, 818, 819, 824, 828, 829, 835, 853, 854, 855, 865, 868, 869, 871, 873, 876, 887, 889, 902, 910, 914, 933, 937, 945, 983, 986, 1024, 1035, 1038, 1045, 1046, 1047, 1050, 1053, 1057, 1061, 1063, 1066
Treća NOU — 27, 53, 100, 164, 195, 211, 797, 798, 799, 800, 801, 804, 808, 812, 814, 824, 840, 843, 847, 848, 854, 855, 864, 870, 876, 880, 903, 907, 908, 909, 914, 933, 937, 943, 982, 1003, 1007, 1009, 1016, 1033, 1047, 1061, 1067, 1070
Šesta NOU — 53, 412, 543, 544, 552, 578, 586, 729, 739, 761, 802, 805
Sedma NOU — 54, 805, 814, 818, 822, 825, 826, 829, 830, 831, 833, 837, 857, 858, 859, 861, 877, 883, 884, 886, 911, 9}4, 986, 990
Osma NOU — 54
Deveta NOU — 175, 179, 180, 182, 184, 185, 186, 188, 192, 194, 218. 228, 229, 257, 266, 311, 323, 802, 803, 804, 805, 806, 820, 823, 828, 832, 840, 846, 849, 850, 851, 856, 857, 860, 861, 862, 863, 864, 871, 877, 882, 886, 903, 907, 908, 909, 910, 914, 938, 941, 946, 949, 951, 955, 957, 959, 965, 966, 967, 968, 973. 974, 976. 984, 986, 1003, 1007, 1009, 1045, 1046, 1050, 1053, 1057, 1063, 1065

Korpusi:

Prvi bosanski NOV i PO — 178, 257. 802, 803, 804, 805, 806
Prvi hrvatski NOV i PO — 287,309, 802
Glavni štab NOV i PO Hrvatske — 18, 35, 46, 53, 54, 67, 87, 100, 178, 182, 217, 254, 266, 275, 280, 296, 311, 312
Vrhovni štab NOV i POJ — 12, 18, 22, 23, 27, 32, 37, 38, 40, 41, 43, 46, 52, 58, 85, 88, 98, 103, 124, 125, 147, 164, 179, 181, 182, 184, 185,189, 193, 194, 195, 197, 198, 215,218, 228, 234, 257, 333, 791, 797,798, 799, 800, 801, 810, 816, 819,824, 825, 827, 829, 836, 840, 843,844, 848, 850, 852, 854, 857, 862,863, 865, 870, 881, 885, 887, 889,890, 892, 908, 1046

Komande mjesta i područja:

Komanda mjesta Petrovo Polje — 97
Komanda mjesta Vrlika — 97
Komanda mjesta Zagvozd — 40
Komanda mjesta Zivogošće — 40
Komanda područja Biokovo — 38, 48, 128, 181
Komanda područja Livno — 41
Komanda područja Split — 259
Komanda mjesta Bosansko Grahovo – 122

TALIJANSKE JEDINICE

Bataljoni crnih košulja:

»Milano« — 458, 543, 560, 583
»•Tevere« — 389, 399, 401, 515, 560
»Toscano« — 384, 398, 399, 401, 432, 458, 459, 484, 486
»Vespri« — 458, 543, 560, 583
Komanda 107. legije crnih košulja — 385, 473, 052

Divizije:

•Bergamo« — 276, 279, 338, 339,357, 358, 364, 367, 370, 383, 386,394, 395, 396, 400, 404, 409, 412,413, 417, 418, 421, 423, 426, 431,440, 445, 449, 451, 452, 456, 465,482, 490, 492, 500, 504, 506, 518,522, 524, 525, 528, 535, 540, 541,543, 544, 545, 548, 553, 559, 562,566, 570, 572, 574, 577, 578, 582,585, 586, 627, 640, 641, 650, 666,717, 779, 925, 926, 929, 930, 975
•Celere« — 339, 364, 368, 370, 376, 383, 387, 394, 400, 405, 410,412,

418, 422, 424, 426, 434, 445, 449, 451, 452, 473, 479, 488, 490, 501. 504, 518, 520, 522, 524, 528, 530. 542, 543, 544, 548, 553, 559, 562. 567, 571, 573, 574, 578, 582, 585, 587
«• Eugenio Savoia« — 413, 436, 437, 465, 483
»Marche« — 379, 392, 401, 468, 550, 934, 936, 938, 942, 944, 947, 955, 963, 965, 970, 978, 980, 983, 984, 985, 987, 991, 993, 1020
»Messina« — 348, 357, 361, 362, 379, 392, 401, 406, 407, 465, 550, 551, 614, 934, 936, 937, 938, 942, 944, 947, 949, 951, 954, 957, 958, 959, 963, 965, 967, 968, 969, 970, 973, 974, 976, 978, 979, 980, 982, 983, 985, 987, 991, 993, 995, 996, 1000, 1026, 1062, 1064, 1065, 1071
»Murge« — 329, 348, 379, 392, 401, 834, 938, 940, 941, 943, 945, 946, 948, 9509, 954, 956, 957, 958, 962. 963, 964, 966, 976, 977, 979, 990, 1024, 1036, 1042, 1043, 1044, 1050. 1052
«Sassari« — 276, 338, 364, 367, 376, 383, 387, 394, 395, 400, 405, 410, 412, 418, 422, 424, 426, 431, 434, 445, 449, 451, 452, 456, 472, 481, 482, 490, 500, 501, 518, 520, 522, 524, 528, 536, 542, 543, 544, 548, 553, 559, 562, 567, 571, 573, 579, 582, 585, 587, 619, 620, 640, 641, 642, 667, 729, 761, 765, 766
»Zara« — 270, 338, 363, 367, 369, 375, 383, 386, 388, 400, 404, 409, 411, 418, 421, 423, 425, 431, 449, 450, 451, 456, 471, 478, 488, 490, 492, 500, 504, 518, 522, 524, 528, 535, 543, 544, 547, 558, 560, 561, 562, 567, 569, 570, 572, 574, 576, 578, 582, 585, 587

Komande:

Vojno-pomorska za Dalmaciju — 331, 335, 337, 344, 345, 346, 347, 354, 368, 461, 464, 479, 505, 556, 580
Kraljevskih karabinjera za Dalmaciju — 334, 341, 506
VI armijskog korpusa — 331, 336, 345, 348, 360, 379, 392, 401, 406. 414, 443, 447, 467, 477, 494, 528, 544, 548, 550, 559, 728, 828, 921, 922, 925, 933, 935, 937, 941, 943, 946, 948, 950, 954, 956, 958, 962, 964, 966, 968, 969, 974, 975, 976, 977, 979, 982, 984, 990, 992, 994, 998, 999, 1001, 1003, 1006, 1007, 1024, 1063
XVIII armijskog korpusa — 329, 331, 336, 338, 345, 350, 363, 367, 369, 370, 373, 375, 382, 386, 393, 395, 397, 399, 401, 409, 411, 415, 417, 421, 423, 425, 427, 430, 433, 443, 444, 447, 449, 450, 451, 453, 456, 471, 474, 478, 481, 483, 488, 489, 491, 493, 494, 496, 500, 504, 507, 517, 519, 521, 523, 525, 527, 533, 535, 541, 542, 544, 547, 552, 554, 556, 558, 562, 563, 566, 572. 573, 577, 578, 581, 584, 586, 728, 761, 921, 922, 923, 924, 931
Viša komanda oružanih snaga »Slovenija-Dalmacija« (Supesloda) — 27, 329, 335, 337, 344, 345, 346, 347. 348, 354, 360, 363, 368, 371, 406, 430, 446, 461, 474, 475, 479, 493, 496, 505, 507, 508, 516, 528, 539, 556, 557, 559, 561, 570, 580, 618. 626, 627, 649, 650, 654, 657, 666, 677, 691, 692, 914, 916, 918, 921, 925, 929, 973, 974, 975, 975, 1005, 1051

NJEMAČKE JEDINICE

Divizije:

7. SS »Princ Eugen« — 541, 913, 914, 916, 917, 918, 919, 960, 971, 975, 981, 988, 994, 996, 999
717. — 834, 837, 847, 862, 914,917> 918, 919, 952, 961, 972, 981, 989, 997
718. — 833, 834, 911, 913, 915, 917, 919, 961, 969, 972, 982, 989, 997, 1034
369. — 913, 914, 916, 917, 918, 919, 952, 961, 971, 975, 979, 981, 988, 996

USTAŠKO-DOMOBRANSKE JEDINICE

Peti ustaški zdrug — 814, 829, 834. 837
Sesta pješačka divizija — 598, 614, 620, 1024, 1027, 1035, 1041, 1045, 1049, 1053
Peta oružnička pukovnija — 1015,
Sesta oružnička pukovnija — 706 1054
Vrhovno oružničko zapovjedništvo — 706
Zapovjedništvo mornarice NDH — 607, 678

ČETNIČKE JEDINICE

Jahorinski odred — 820
Limsko-sandžački odred — 956, 1061
Zetski leteći odred — 828, 949, 956, 1060, 1061, 1065, 1068, 1069

Brigade :

Andrijevička — 956, 1061
Beranska — 956, 1061
Bjelopoljska — 956, 1061
Durmitorska — 844
»Gavrilo Princip« — 739
Kolašinska — 956, 1061
Nikšička — 828, 949, 956, 1058, 1059, 1061, 1062, 1063, 1065, 1066
Rogatička — 820
Trebinjska — 1068
Vasojevićka — 853, 876

Dinarska divizija — 413, 482, 716, 735, 739, 740, 742, 743, 781

KAZALO POLITIČKIH ORGANIZACIJA

Mjesni komiteti KPH:

Dubrovnik — 707
Sjeverne Bukovice — 226
Split — 319, 320

Općinski komiteti KPH:

Benkovac — 261, 263
Kistanje — 261
Orebić — 219
Sektorsko rukovodstvo KPH za srednju Dalmaciju — 24

Kotarski komiteti KPH:

Benkovac — 261
Biograd n/m — 190
Imotski — 126
Preko — 146, 167
Trogir — 292
Metković — 47, 230
Vis — 304

Okružni komiteti KPH:

Makarska — 39, 47, 126, 230
Knin — 51, 62, 91, 192, 226, 268, 291. 317, 318
Sjeverne Dalmacije — 146, 167, 180, 190, 192, 2,16, 221, 259, 264, 265
Srednje Dalmacije — 49, 73, 192, 198, 281, 315, 316
Južne Dalmacije — 233
Hrvatskog primorja — 217

Okružni komitet KPJ Mostar — 61

Pokrajinski komitet KPH za Dalmaciju — 51, 52, 68, 73, 91, 109, 110, 124, 180, 192, 216, 255, 281, 312
Centralni komitet KPH — 110
Centralni komitet KPJ — 55, 58, 69, 110, 124, 138, 189, 211, 310, 378

Oblasni komitet SKOJ-a za Dalmaciju — 51, 125, 217, 255

Mjesni odbor AFZ-a Split — 209
Oblasni odbor AFZ-a za Dalmaciju — 209, 211, 259

KAZALO NARODNOOSLOBODILACKIH ODBORA

Mjesni NOO:

Bogomolje — 132
Selca — 132
Sućuraj — 132
Gdinj — 132

Općinski NOO:

Bogomolje — 132
Omiš — 212
Opuzen — 230
Stari Grad — 130
Gradski NOO Split — 135, 137

Kotarski NOO:

Brač — 229
Hvar — 131, 229, 300
Metković — 230
Omiš — 212
Vis — 229

Narodnooslobodilački odbor Dalmacije: 106, 111, 112, 115, 150, 155, 212, 229, 271, 282, 300, 303

S A D R Ž A J

str.

P r e d g o v o r 5

DOKUMENTI ORGANIZACIJA NARODNOOSLOBODILAČKOG POKRETA

Izvještaj Obavještajnog centra Četvrte operativne zone od 1. siječnja 1943. o boravku četničkog vojvode Jevđevića na Korčuli ... 9

Izvještaj šefa radionice za izradu i opravku oružja od 2. siječnja 1943. Dragi Gizdiću o radu u radionici..... 11

Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 3. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o napadu talijanske vojske na Drvenik i Igrane i počinjenim zločinima..... 12

Izvještaj Štaba Biokovskog bataljona »Vid Mihaljević« od 3. siječnja 1943. Vrhovnom komandantu NOV i POJ o zapljeni talijanskih brodova sa hranom..... 13

Izvještaj Turka od 3. siječnja 1943. Kotarskom komitetu KPH Šibenik o stanju partijsko-političkih organizacija u mjestima: Krapanj, Jadrtovac, Vrpolje, Donje Polje, Zaborići, Danilo, Slivno, Konjevrate, Lozovac i Bilice..... 14

Izvod iz izvještaja Glavnog štaba NOV i PO Hrvatske od 4. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o nekim akcijama podređenih jedinica izvršenim krajem prosinca 1942. i početkom siječnja 1943. godine..... 18

Izvještaj Treće čete Biokovskog bataljona od 4. siječnja 1943. o zapljeni brodova sa teretom..... 20

Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone (Sekcija za Ratnu mornaricu) od 6. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o prvim uspjesima jedinica Ratne mornarice..... 22

Prijedlog Štaba Četvrte operativne zone (Sekcija za Ratnu mornaricu) od 6. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o uvođenju zastave Ratne mornarice..... 23

Pismo Štaba Treće dalmatinske NOU brigade od 6. siječnja 1943. Sektorskom rukovodstvu za srednju Dalmaciju u vezi povlačenja Drugog bataljona s tog Sektora..... 24

Dopis Štaba Četvrte operativne zone od 6. siječnja 1943. Obavještajnom odsjeku sjeverne Dalmacije za uspostavljanje veze s odbjeglim talijanskim mornarima..... 26

Pismo Štaba Crtvrte operativne zone od 7. siječnja 1943. Štabu Treće narodnooslobodilačke udarne divizije NOV i PO Jugoslavije o potrebi za vojno-političkim kadrovima za novoformirane jedinice i ustanove na području Dalmacije..... 27

Zapisnik sa sastanka partijske jedinice Prominsko-bukovičke čete Sjevernodalmatinskog bataljona održanog 7. siječnja 1943. godine . . 28

str.

Naređenje Štaba Četvrte operativne zone (Sekcija za Ratnu mornaricu) od 8. siječnja 1943. Štabu Četvrte dalmatinske NOU brigade o formiranju postaja Ratne mornarice..... 31
Izvještaj komandanta Sektora Bosansko Grahovo od 11. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o situaciji na Sektoru i o brojnom stanju i rasporedu jedinica..... 33
Izvještaj Štaba Dinarskog bataljona od 11. siječnja 1943. političkom komesaru Četvrte operativne zone o političkom radu u Bataljonu . 36
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 13. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o formiranju Četvrte dalmatinske NO brigade i stanju na području Biokova..... 37
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone (Sekcija za Ratnu mornaricu) od 13. siječnja 1943. Vrhovnom Štabu NOV i POJ o uspostavljanju postaja Ratne mornarice, zarobljavanju neprijateljskih brodova i reakciji talijanske vojske..... 43
Naređenje zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. siječnja 1943. Glavnom štabu NOV i PO za Hrvatsku da uspostavi vezu s jednom grupom domobranskih oficira koji žele da pristupe narodnooslobodilačkom pokretu..... 46
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Metković od 13. siječnja 1943. Okružnom komitetu KPH Makarska o stanju uKotaru..... 47
Izvještaj terenskog radnika Rica od 13. siječnja 1943. sekretaru Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju o zločinima okupatora u trogirskom kraju..... 49
Zapisnik sa sastanka partijske jedinice Prominsko-bukovičke čete Sjevernodalmatinskog bataljona, održanog 16. siječnja 1943. godine . 50
Pismo Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 16. siječnja 1943. Okružnom komitetu KPH Knin u vezi razmjene zatvorenika i zarobljenika s Talijanima..... 51
Operativni izvještaj zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 17. siječnja 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu ... 52
Izvještaj Politodjela 1. dalmatinske brigade 3. NOU divizije od 17. siječnja 1943. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom radu 55
Pismo Štaba Sjevernođalmatinskog bataljona od 20. siječnja 1943. Okružnom komitetu KPH Knin o situaciji u Promini 62
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 22. siječnja 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o zarobljavanju talijanskih brodova u Bračkom kanalu i drugim akcijama podređenih jedinica ... 67
Izvještaj zamjenika političkog komesara Druge dalmatinske NOU brigade Druge proleterske divizije od 22. siječnja 1943. Centralnom komitetu Komunističke partije Jugoslavije o radu partijske organizacije u Brigadi..... 69
izvještaj Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju od 22. siječnja 1943. Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju..... 73
Zapovijest Štaba Druge proleterske udarne divizije NOV i PO Jugoslavije od 23. siječnja 1943. god. podređenim jedinicama za napad na Strmicu, Plavno i Golubić..... 75
Uputstvo Politodjela Treće dalmatinske brigade 4. operativne zone NOV i PO Hrvatske od 23. siječnja 1943. bataljonskim partijskim biroima o organizaciji kulturno-prosvjetnog rada..... 80
Izvod iz operativnog izvještaja zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 24. siječnja 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o situaciji na glavnim operativnim pravcima..... 84
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 24. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o akcijama Treće dalmatinske NOU brigade i Sjevernođalmatinskog bataljona..... 85

str.

Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 25. siječnja 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o stanju partizanskih jedinica i njihovim zadacima 87
Mjesečni izvještaj Okružnog komiteta KPH od 25. siječnja 1943. Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju o političkoj situaciji i organizacionom stanju Partije i SKOJ-a 91
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 26. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o akcijama Četvrte dalmatinske NOU brigade 98
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 27. siječnja 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o organizacionom i kadrovskom stanju u jedinicama 100
Obavještenje Odsjeka Vrhovnog štaba NOV i POJ za vojne vlasti u pozadini od 28. siječnja 1943. Privredno-financijskom odsjeku Izvršnog odbora AVNOJ-a o formiranju Makarskog područja i mogućnostima naturalne razmjene životnih namirnica s njim . . . 103
Obavještenje Štaba Treće dalmatinske brigade od 28. siječnja 1943. Štabu Druge proleterske divizije NOV i PO Jugoslavije o prodiranju četnika na Vršinu 104
Izvještaj Komande Sibensko-drniške čete od 28. siječnja 1943. o akcijama i političkoj situaciji na području Drniša 105
Zapisnik s prve sjednice Narodnooslobodilačkog odbora Dalmacije održane u Livnu 28. i 29. siječnja 1943. godine 106
Proglas Narodnooslobodilačkog odbora Dalmacije narodu Dalmacije s osnivačke sjednice održane 28. i 29. siječnja 1943. godine . . . 115
Izvještaj sekretara Štaba Četvrte operativne zone od 29. siječnja 1943. Stabu Zone o napadu Druge dalmatinske NOU brigade na Rakitno 120
Prijedlog Štaba Treće dalmatinske NOU brigade od 29. siječnja 1943. Štabu Druge proleterske divizije za sadejstvo u spriječavanju četničkog prodora u Strmicu 121
Pismo Štaba Pete dalmatinske NO brigade od 30. siječnja 1943. Komandi mjesta Bosansko Grahovo o stanju na području Strmice . . 122
Pismo Štaba Treće dalmatinske NOU brigade od 30. siječnja 1943. Štabu Pete dalmatinske NO brigade o sadejstvu u borbi protiv četnika na području Strmice 123
Pismo Štaba Četvrte operativne zone od 31. siječnja 1943. Štabu Prve dalmatinske NOU brigade o stanju na području Dalmacije . . . 124
Mjesečni izvještaj Kotarskog komiteta KPH Imotski od 31. siječnja 1943. Okružnom komitetu KPH Makarska o političkoj situaciji i organizacionom stanju Partije i SKOJ-a 126
Izvještaj Štaba Odreda Ratne mornarice krajem siječnja 1943. Komandi Blokovskog područja o formiranju Odreda 128
Obavještajni izvještaj iz Splita krajem siječnja 1943. Štabu Četvrte operativne zone o posjeti Bastianinija Splitu i njegovoj izjavi o predstojećoj ofenzivi 129
Izvještaj općinskog NOO-a Stari Grad o radu u toku siječnja 1943. godine 130
Izvještaj općinskog NOO-a Bogomolje o radu NOO odbora Bogomolje, Selca, Sućuraj i Gdinj u toku siječnja 1943. godine 132
Letak Narodnooslobodilačkog odbora Splita iz siječnja 1943. roditeljima splitskih učenika s pozivom da ne šalju djecu u talijanske škole 135
Izvještaj Politodjela 3. dalmatinske NOU brigade 4. operativne zone od 3. veljače 1943. Centralnom komitetu KPJ o partijsko-političkom i kulturno-prosvjetnom radu 138
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Preko od 3. veljače 1943. Okružnom komitetu KPH za sjevernu Dalmaciju o napadu na talijanski brod u Brbinju i formiranju partizanskog voda 146

str.

Izvještaj Druge proleterske divizije od 4. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o stanju na terenu Strmice, Golubića i Plavna i o neprijateljskim snagama u Sinju 147
Zapisnik sa sastanka partijske jedinice Primorske čete održanog 6. veljače 1943. godine 149
Okružnica br. 1 Narodnooslobodilačkog odbora Dalmacije od 7. veljače 1943. o stvaranju NO odbora Dalmacije i njegovim zadacima . . 150
Okružnica br. 2 Narodnooslobodilačkog odbora Dalmacije od 7. veljače 1943. u povodu opće mobilizacije 155
Zapovijest Štaba Druge proleterske divizije od 8. veljače 1943. za napad na Imotski i Posušje 158
Izvještaj zamjenika političkog komesara 1. dalmatinske brigade 3. NOU divizije od 9. veljače 1943. Centralnom komitetu KPJ o radu partijske i skojevske organizacije poslije brigadne partijske konferencije 164
Mjesečni izvještaj Kotarskog komiteta KPH Preko od 9. veljače 1943. Okružnom komitetu KPH za sjevernu Dalmaciju o stanju i radu partijsko-političkih organizacija i organa narodne vlasti. . . . 167
Izvještaj Aleksandra Rankovića od 11. veljače 1943. Vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu o formiranju Devete NOU divizije 175
Izvod iz pregleda brojnog stanja i naoružanja jedinica koje ulaze u sastav Devete divizije NOV i PO Hrvatske od 11. veljače 1943. godine 179
Obavještenje Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 12. veljače 1943. Okružnom komitetu KPH za sjevernu Dalmaciju o formiranju Devete divizije i Štaba Grupe partizanskih odreda Dalmacije 180
Izvještaj Komande Biokovskog područja od 13. veljače 1943. Štabu Četvrte operativne zone o nasilju i pljački talijanskih jedinica na području Biokova 181
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 14. veljače 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o formiranju Devete divizije i Grupe dalmatinskih partizanskih odreda 182
Izvještaj Štaba Devete dalmatinske NOU divizije od 14. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o napadu posade Pomorske postaje Igrane na talijanski ratni brod 185
Zapovijest Štaba Devete dalmatinske NOU divizije od 14. veljače 1943. potčinjenim jedinicama za zatvaranje pravca Mostar—Široki Brijeg—Posušje—Imotski; Ljubuški—Stražnica—Grude—Bobanova Draga—Imotski 186
Izvještaj Štaba Druge proleterske divizije od 14. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o rezultatu borbi kod Posušja i Imotskog 189
Uputstvo Centralnog komiteta KPJ od 14. veljače 1943. Politodjelu 3. dalmatinske NOU brigade o osnovnim zadacima i sistemu rada . 189
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Biograd od 15 veljače 1943. Okružnom komitetu KPH za sjevernu Dalmaciju o izabranim NOO u selima Kotara 190
Direktivno pismo Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 16. veljače 1943. Okružnom komitetu KPH za sjevernu Dalmaciju o zadacima Partije na formiranju novih partizanskih jedinica nakon odlaska Devete divizije iz Dalmacije 192
Izvještaj Štaba Devete dalmatinske NOU divizije od 18. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o prilivu novih boraca u jedinice i o nedostatku oružja 194
Zapisnik sa sastanka partijske jedinice Prominsko-bukovičke čete održanog 18. veljače 1943. godine 196
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 19. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o brojnom narastanju jedinica i nedostatku oružja 197

str.

Izvještaj Okružnog komiteta KPH za srednju Dalmaciju od 20. veljače 1943. Pokrajinskom komitetu KPH za Dalmaciju o stanju i radu partijsko-političkih organizacija i organa narodne vlasti 198:
Zapisnik sa sastanka partijske jedinice Primorske čete održanog 21. veljače 1943. godine.....204
Zapisnik sa sastanka Biroa partijske organizacije Sjevernodalmatinskog bataljona održanog 22. veljače 1943. godine..... 205
Obavještenje Inicijativnog odbora AFZ-a za Dalmaciju od 23. veljače 1943. Mjesnom odboru AFZ-a Split o održavanju pokrajinske konferencije AFŽ-a za Dalmaciju..... 209
Obavještenje Centralnog komiteta KPJ od 24. veljače 1943. Politodjelu 1. dalmatinske NOU brigade o izmjenama u Politodjelu i o popuni Brigade novim borcima..... 211
Izvještaj Općinskog NOO-a Omiš od 24. veljače 1943. NOO za Dalmaciju o radu NO odbora na području općine..... 212
Izvještaj Štaba Četvrte operativne zone od 26. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i POJ o nekim akcijama i zaplijenjenom oružju na području Dalmacije.....215
Pismo Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 26. veljače 1943. Okružnom komitetu KPH za sjevernu Dalmaciju o održavanju veze s talijanskim oficirima u Zadru..... 216
Izvještaj Štaba Devete dalmatinske NOU divizije od 26. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama Treće i Četvrte dalmatinske brigade kod Imotskog i Ljubuškog i podaci o neprijateljskim posadama na teritoriji Hercegovine iDalmacije . . . 218
Izvještaj Općinskog komiteta KPH Orebić od 27. veljače 1943. oorganizacionom stanju partijsko-političkih organizacija i organa narodne vlasti.....219
Zaključci okružne konferencije KPH za srednju Dalmaciju održane 27—28. veljače 1943. godine..... 221
Izvještaj Mjesnog komiteta KPH sjeverne Bukovice od 28. veljače 1943. Okružnom komitetu KPH za Knin o političkoj situaciji u ovom kraju.....*226*
Izvještaj zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od veljače 1943. Vrhovnom štabu o formiranju Devete NOU divizije i teškoćama pri evakuiranju ranjenika..... 228'
Pismo NOO-a Dalmacije od 5. ožujka 1943. Kotarskom NOO-u Hvar, Brač i Vis o vraćanju kućama novomobiliziranih boraca koji se nisu mogli uključiti u partizanske jedinice.....229
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Metković od početka ožujka 1943. Okružnom komitetu KPH Makarska o vojno-političkoj situaciji u Kotaru..... 230=
Izvod iz zapisnika s Okružne konferencije KPH za južnu Dalmaciju održane 5. i 6. ožujka 1943. naPelješcu..... 232
Izvještaj Obavještajnog odsjeka Štaba Grupe NOP odreda Dalmacije od 6. ožujka 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o pokretima talijanske vojske i četnika.....254
Obavještenje Pokrajinskog komiteta KPH i Oblasnog komiteta SKOJ-a za Dalmaciju od 7. ožujka 1943. svim okružnim, kotarskim i mjesnim komitetima KPH i SKOJ-a u Dalmaciji o neprijateljskoj ofenzivi i njihovim zadacima u takvoj situaciji..... 255
Obavještenje Komande splitskog područja od 7. ožujka 1943. Okružnom komiteta KPH za srednju Dalmaciju o teškom stanju na području zbog neprijateljske ofenzive.....259
Zapisnik s osnivačke konferencije Kotarskog komiteta KPH Benkovac održane 8. ožujka 1943. godine.....261

str.

Obavještenje člana PK KPH za Dalmaciju Andrije Božanića od 9. ožujka 1943. Okružnom komitetu KPH za sjevernu Dalmaciju o razlozima zbog kojih nije stigao na Okružnu konferenciju 264
Izvještaj komandira Biogradskog odreda od 9. ožujka 1943. Okružnom komitetu KPH za sjevernu Dalmaciju o situaciji na terenu i izvedenim akcijama.....265
Izvještaj Štaba Grupe partizanskih odreda Dalmacije od 10. ožujka 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o formiranju Devete dalmatinske divizije i stanju u Dalmaciji.....266
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Knin od 10. ožujka 1943. Štabu Grupe partizanskih odreda Dalmacije o situaciji u kninskoj krajini . 268
Obavještajni izvještaj iz Zadra od 12. ožujka 1943. Štabu Četvrte operativne zone o dolasku četničkog vojvode Đujića kod komandanta divizije »Žara-« u Zadar..... 270
Izvještaj člana NOO-a Dalmacije od 14. ožujka 1943. o formiranju i radu NOO-a na područjusrednje Dalmacije..... 271
Pismo Štaba Grupe partizanskih odreda Dalmacije od 14. ožujka 1943. Svetislavu Stefanoviću-Ceći o situaciji u Dalmaciji.....272
Izvještaj Obavještajnog odsjeka Štaba Grupe partizanskih odreda Dalmacije od 15. ožujka 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o pokretima talijanske vojske i četnika..... 275
Izvještaj Operativnog štaba za sektor Bender od 15. ožujka 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o napadu na Plavno i vijadukt Bender..... 280
Pismo Pokrajinskog komiteta KPH za Dalmaciju od 17. ožujka 1943. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju u vezi rada partijske organizacije..... 281
Zapovijest Štaba Splitskog partizanskog NOP odreda od 17. ožujka 1943. potčinjenim jedinicama o pripremama neprijateljske ofenzive na području Mućа.....284
Izvještaj Operativnog štaba za sektor Zrmanja od 18. ožujka 1943. Štabu Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske o rušenju vijadukta Bender . 287
Izvještaj Okružnog komiteta KPH Knin od 18. ožujka 1943. Štabu Grupe partizanskih odreda Dalmacije o formiranju novih partizanskih četa..... 291
Izvještaj Kotarskog komiteta KPH Trogir od 19. ožujka 1943. o osnivanju Kotarskog NOO-a Trogir..... 292
Izvještaj Operativnog štaba za sektor Zrmanja od 20. ožujka 1943. Glavnom štabu NOV i PO Hrvatske o napadu na četničke položaje u dolini Zrmanje.....296
Pismo Predsjedništva NOO-a Dalmacije od 22. ožujka 1943. Kotarskom NOO-u Zadar o načinu izbora NO odbora i njihovim zadacima . . 300
Izvod iz zapisnika sa kotarske konferencije KPH Vis održane 23. ožujka 1943. na kojoj je izabran Kotarski komitet..... 304
Izvještaj Operativnog štaba za sektor Zrmanja od 24. ožujka 1943. Štabu Prvog korpusa NOV i PO Hrvatske o borbama na području Plavno—Prljevo..... 309
Izvještaj instruktora CK KPJ Svetislava Stefanovića od 26. ožujka 1943. Centralnom komitetu KPJ o vojno-političkoj situaciji u Dalmaciji nakon povlačenja Devete divizije iz Dalmacije.....310
Izvještaj Štaba Splitskog NOP odreda od 29. ožujka 1943. Okružnom komitetu KPH za srednju Dalmaciju o formiranju Odreda . . . 316
Pismo Okružnog komiteta KPH Knin od 29. ožujka 1943. Štabu Splitskog NOP odreda o mogućnosti usmjeravanja akcija prema Kosovskoj dolini.....317
Proglas Mjesnog komiteta KPH Split iz ožujka 1943. građanstvu Splita u povodu ubojstva fašiste Giovannija Savo s pozivom u još oštriju borbu protiv okupatora i njihovih slugu..... 319

str.

Poruka pjesnika Vladimira Nazora iz ožujka 1943. upućena Dalmatincima za vrijeme četvrte neprijateljske ofenzive....321
Izvod iz operativnog dnevnika Biokovskog NOP odreda za period od 3. do 30. ožujka 1943. godine....323

TALIJANSKI DOKUMENTI

Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 1. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o borbama ustaša protiv partizana kod Posušja.... 329
Izvještaj Prefekture u Splitu od 1. siječnja 1943. Guvernatoratu Dalmacije o napadu partizana na crne košulje na putu Kaštel Stari—Lunići....330
Izvještaj Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 1. siječnja 1943. Pomorskoj komandi Ploče o napadu na motorni jedrenjak »S. Eufemija«.... 331
Izvještaj Guvernatorata Dalmacije od 2. siječnja 1943. Prefektu Zadra o situaciji na području Šibenika.... 332
Izvještaj Komande karabinjera Dalmacije od 2. siječnja 1943. Guvernatoratu Dalmacije o zločinima fašista u Kaštel Starom 334
Izvještaj Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 3. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o zaroblja-vanju četiri motorna jedrenjaka kod Igrana....335
Izvještaj Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 3. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o najnovijim događajima....337
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 3. siječnja 1943. o rezultatima borbi na području Raduč—Lovinac—Bičiće u toku 27. i 28. prosinca 1942. godine.... 338
Oglas Vojne komande otoka Hvara od 3. siječnja 1943. u povodu poduzetih odmazdi u Dolu, Sv. Ana, Vrbanju i Vrboskoj....339
Izvještaj Komande karabinjera Dalmacije od 3. siječnja 1943. Guvernatoratu Dalmacije o komunističkoj organizaciji na području otoka Zlarina i okolice.... .341
Izvještaj Prefekta u Splitu od 4. siječnja 1943. Guvernatoratu Dalmacije o napadu partizana na talijansku kasarnu u Blatu na Korčuli 343
Izvještaj Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 4. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o napadu na motorni jedrenjak »S. Spiridone«....344
Brzojav Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 5. siječnja 1943. potčinjenim komandama za poduzimanje represivnih akcija zbog napada na talijanske brodove.... 345
Izvještaj Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 6. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o bombardiranju Podgore i okolnih mjesta.... 346
Izvještaj Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 6. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o aktivnosti brodova....347
Izvod iz izvještaja Komande Šestog armijskog korpusa od 7. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o upadu partizana u menzu talijanskih mornara na Korčuli 348
Izvještaj karabinjerske čete u Trogiru od 8. siječnja 1943. o sukobu karabinjera i vojnika s partizanima na Šolti.... 349
Prijedlog Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 8. siječnja 1943. Guvernatoratu Dalmacije za proglašenje Srime i Zablaća vojnom zonom....350

str.

Izvještaj Prefekture u Zadru od 9. siječnja 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova o izvršenim hapšenjima u Kaprijama i Zirju . . 351
Izvještaj Vojno-pomorske komande Dalmacije od 10. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o napadima partizanskih jedinica na talijanske plovne objekte i uređaje i o poduzetim protivmjerama u toku prosinca 1942. godine....354
Izvod iz obavještajnog izvještaja Komande Šestog armijskog korpusa od 10. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija——Dalmacija« o aktivnosti partizana na Korčuli i Pelješcu . . . 360
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 10. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o napadu partizana na vlak kod Mravinaca i rušenju ceste Vodice—Cista Mala 363
Izvješataj Prefekta u Splitu od 12. siječnja 1943. Guvernatoratu Dalmacije o napadu partizana na vlak kod Splita....365
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 12. siječnja 1943. o akciji čišćenja rajona Bristivica....367
Izvod iz izvještaja Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 12. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o napadu na brodove »Airone« i »Lilibeo«....368
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 12. siječnja 1943. o akciji čišćenja rajona Kruševo—Gustima 369
Pismo Guvernera Dalmacije od 13. siječnja 1943. Komandi Osamnaestog armijskog korpusa u vezi proglašavanja Srime i Zablaća vojnom zonom.... 370
Pismo komandanta Oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 13. siječnja 1943. Ministarstvu vanjskih poslova NDH o organizaciji, popuni i zadacima M.V.A.C.... 371
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 14. siječnja 1943. o zarobljavanju vojnika kod Pirovca....375
Pismo Guvernera Dalmacije Bastianinija od 16. siječnja 1943. generalu Spigu u povodu izvršenih pljački od strane talijanskih vojnika . . 376
Dnevni izvještaj Komande Šestog armijskog korpusa od 16. siječnja 1943. o akciji čišćenja na Korčuli.... 379
Uputstva Guvernera Dalmacije od 12. siječnja 1943. prefektima Zadra, Splita i Kotora o sprovođenju propagande među stanovništvom . 380
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 17. siječnja 1943. o događajima u Dalmaciji....382
Izvještaj Komande Kr. karabinjera iz Šibenika od 17. siječnja 1943. o borbi kod Zatona....384
Izvještaj 107. legije crnih košulja od 17. siječnja 1943. o rušenju telefonsko-telegrafskih stupova između Bilica i Lozovca 385
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 18. siječnja 1943. o događajima u Dalmaciji....386
Izvještaj Komande divizije »Zara« od 18. siječnja 1943. o događajima na području Zadra, Kistanja i na otocima....388
Izvještaj Prefekture u Zadru od 18. siječnja 1943. Guverneru Dalmacije o upućivanju članova partizanskih porodica iz rajona Zatona u koncentracioni logor u Vodicama....391
Dnevni izvještaj Komande Šestog armijskog korpusa od 19. siječnja 1943. o zauzimanju Slivna od strane partizana i akciji čišćenja na Pelješcu.... 392
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 20. siječnja 1943. o događajima na području Dalmacije.... 393
Naređenje Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 20. siječnja 1943. za pripremu predstojeće četničke operacije....395
Uputstvo Guvernatorata Dalmacije od 21. siječnja 1943. Prefektu i upravniku ooliciie u Zadru u vezi razmjene zarobljenika . . . 397

str.

Izvještaj fašističke organizacije u Vodicama od 21. siječnja 1943. federalnom sekretaru u Zadru o napadu partizana na talijanske vojnike kod Zatona 398
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 21. siječnja 1943. o akciji čišćenja na Hvaru i područja Vodica . . . 399
Izvještaj Komande Šestog armijskog korpusa od 23. siječnja 1943. o dolasku partizana u zonu Runović i napadu na vlak kod Diklića—Dubrovnik 401
Izvještaj Karabinjerske ispostave u Trogiru od 23. siječnja 1943. o krađi veće količine soli i bačava iz tvornice sardina u Vinišću . . 402
Izvještaj karabinjerske grupe u Zadru od 23. siječnja 1943. o neuspjelom hapšenju omlađinaca u Ižu Velikom 403
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 24. siječnja 1943. o napadima partizana na kućice i rupe kod Konjevrata 404
Izvještaj fašističke organizacije u Šibeniku od 24. siječnja 1943. federalnom sekretaru u Zadru o napadu partizana na talijanske vojnike kod Lozovca 405
Izvod iz izvještaja Šestog armijskog korpusa od 25. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o aktivnosti partizana na području Korčule, Pelješca, Vrgorca i Makarske . . . 406
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 25. siječnja 1943. o borbama partizana i ustaša kod Omiša 409
Izvještaj Karabinjerske ispostave u Visu od 25. siječnja 1943. o odlasku omlađinaca s Visa u partizane 410
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 26. siječnja 1943. o borbama na području Dalmacije u toku 25. siječnja 411
Obavještenje Komande sektora Dinara od 26. siječnja 1943. Komandi Osamnaestog armijskog korpusa o napadu partizana na Plavno, Golubić i Strmicu 413
Izvod iz obavještajnog biltena Komande Šestog armijskog korpusa od 26. siječnja 1943. o događajima na Korčuli i Biokovu 414
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 27. siječnja 1943. o borbama na području Knina i Bruvna 417
Izvještaj komesara općine Iž Veliki od 27. siječnja 1943. Prefektu u Zadru o izvršenoj akciji čišćenja na otoku 419
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 28. siječnja 1943. o borbama na području Knina i Sinja 421
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 29. siječnja 1943. o poduzetoj akciji za deblokadu Strmice 423
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 30. siječnja 1943. o dejstvima protiv jedinica NOV i PO Hrvatske na području Dalmacije i južne Like 425
Izvod iz izvještaja Komande Šestog armijskog korpusa od 31. siječnja 1943. o aktivnosti partizanskih snaga na području Imotski—Posušje—Vrgorac—Makarska 427
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 31. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o napadu partizana na Strmicu i Makarsku 430
Izvještaj karabinjerske čete u Šibeniku od 31. siječnja 1943. o napadu partizana na grupu karabinjera i crnih košulja kod Gaćelezi . . 432
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 1. veljače 1943. o događajima u Dalmaciji 433
Izvještaj Prefekture u Zadru od 1. veljače 1943. Guverneru Dalmacije o sukobu karabinjera i partizana u Zatonu kod Nina 434
Izvještaj Karabinjerske ispostave u Šibeniku od 1. veljače 1943. Guvernatoratu Dalmacije o akciji čišćenja zapadno od Šibenika . . 436
Izvještaj kotarskog komesara u Šibeniku od 1. veljače 1943. Prefekturi u Zadru o vojno-političkoj situaciji u Kotaru 437

str.

Izvještaj Prefekta u Zadru od 1. veljače 1943. Guverneru Dalmacije o ubojstvu četvorice rodoljuba u Vodicama 439
Izvještaj Komande sektora Dinara od 1. veljače 1943. Komandi divizije »Bergamo« o planu i cilju izvođenja četničke operacije »Srb« . 440
Obavještenje Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 2. veljače 1943. Komandi Šestog armijskog korpusa o gubicima hercegovačkih četnika u operaciji Vrlika 443
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 2. veljače 1943. o pokretima jedinica NOV, borbama u rajonu Mazina i akciji čišćenja na području Šibenika 444
Instrukcija Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 3. veljače 1943. potčinjenim komandama za normaliziranje stanja na otocima 446
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 3. veljače 1943. o događajima u Dalmaciji 449
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 4. veljače 1943. o hapšenju rodoljuba u Biogradu i napadu partizana na brod u Bibinju 450
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 6. veljače 1943. o izvršenoj odmazdi u Bibinju i upadu partizana u željezničku stanicu u Perković 451
Prijedlog komandanta Osamnaestog armijskog korpusa od 6. veljače 1943. Guvernatoratu Dalmacije za represalije nad stanovništvom zbog sabotaža 453
Izvještaj karabinjerske čete u Šibeniku od 8. veljače 1943. Guvernatoratu Dalmacije o sukobu talijanskih vojnika i partizana u rajonu Bilice 455
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 9. veljače 1943. o dejstvima potčinjenih jedinica u toku 8. i 9. veljače . . 456
Izvještaj fašističkog federalnog sekretara Dalmacije od 9. veljače 1943. sekretaru Nacionalne fašističke stranke u Rimu o akcijama partizana na području Šibenika i Zadra 457
Izvještaj Vojnopomorske komande Dalmacije od 10. veljače 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o napadima partizanskih jedinica na talijanske plovne objekte i uređaje i o poduzetim protumjerama u toku mjeseca siječnja 461
Izvještaj karabinjerske grupe u Šibeniku od 10. veljače 1943. o akcijama partizana na području Šibenika i Kistanja 469
Dnevni izvještaj Osamnaestog armijskog korpusa od 11. veljače 1943. o deistvima potčinjenih jedinica na pravcu Otrić—Srb i Strmica—Tiškovac 471
Izvještaj Komande 107. legije crnih košulja od 11. veljače 1943. Guverneru Dalmacije o ubojstvu rodoljuba u rajonu Bilice 473
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 12. veljače 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o atentatu na vicefederala u Splitu 474
Izvještaj Prefekta u Splitu od 12. veljače 1943. Guvernatoratu Dalmacije o upadu partizana u kamenolom kod Segeta 476
Pismo komandanta Šestog armijskog korpusa od 12. veljače 1943. Guvernatoratu Dalmacije u vezi interniranja Zidova na Korčuli . 477
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 14. veljače 1943. o događajima u Dalmaciji 478
Izvod iz izvještaja Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 14. veljače 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o akciji na otok Murvicu 479
Letak Guvernera Dalmacije Bastianinija od 14. veljače 1943. s pozdravom Dalmatincima u povodu odlaska na novu dužnost 480

str.

Pregled brojnog stanja četnika po garnizonima u Dalmaciji i njihovih komandanata 15. veljače 1943. godine 481
Izvještaj Komande 1. brze divizije »Eugenio di Savoia« od 17. veljače 1943. Komandi 18. armijskog korpusa o napadu na auto-kolonu na putu Vodice—Mala Čista 483
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 17. veljače 1943. o događajima u Dalmaciji 488
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 18. veljače 1943. o događajima u Dalmaciji 489
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 19. veljače 1943. o akcijama jedinica NOV i PO na području Dalmacije 491
Dopis Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 20. veljače 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« u povodu normaliziranja stanja na otocima 493
Izvještaj karabinjerske grupe u Splitu od 22. veljače 1943. Guvernatoratu Dalmacije o batinanju učenika Muške realne gimnazije u Splitu 497
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 23. veljače 1943. o događajima u Dalmaciji 500
Izvještaj Komande 107. legije crnih košulja od 24. veljače 1943. o rušenju telefonsko-telegrafskih stupova između Dabra i Perkovića 502
Izvještaj karabinjerske čete u Šibeniku do 24. veljače 1943. Guvernatoratu Dalmacije o bacanju bočice s prljavom vodom na talijanskog kapetana u Šibeniku od strane pionira 503
Izvod iz dnevnog izvještaja Komande talijanskog Osamnaestog armijskog korpusa od 25. veljače 1943. o događajima u Dalmaciji . . 504
Izvod iz izvještaja Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 26. veljače 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o potapanju motornog jedrenjaka »Sretni otac« 505
Izvještaj Komande karabinjera Dalmacije od 26. veljače 1943. Guvernatoratu Dalmacije o sprovedenoj mobilizaciji za partizane u Splitu i okolici 506
Naređenje Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 27. veljače 1943. Komandi 18. armijskog korpusa za poduzimanje kombinirane represivne akcije u zoni Zivogošće—Igrane—Drašnice zbog partizanskih napada na talijanske plovne objekte 507
Telegram Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 28. veljače 1943. potčinjenim komandama za poduzimanje represivne akcije na Zaostrog zbog ubojstva kapetana Gregoretija 509
Izvještaj sekretara fašističke stranke u Zadru od 2. ožujka 1943. fašističkom federalnom sekretaru o političkoj situaciji u Dalmaciji . 510
Izvještaj karabinjerske grupe u Zadru od 2. ožujka 1943. o bjegstvu zatvorenika iz zatvora u Preku 513
Izvještaj karabinjerske grupe u Zadru od 3. ožujka 1943. onapadu partizana na grupu karabinjera i crnih košulja kod Drage . . 515
Obavještenje Guvernera Dalmacije od 3. ožujka 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o suglasnosti za evakuiranje stanovnika Srime i Zablaća 516
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 4. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji 517
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 5. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji 519
Pismo Prefekta u Zadru od 6. ožujka 1943. Kvestoru u Zadru u povodu umiranja interniraca od gladi u logoru na Molatu 520
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 7. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji 521

l

str.

Izvještaj Karabinjerske ispostave u Korčuli od 7. ožujka 1943. Guvernatoratu Dalmacije o sukobu s partizanima u rejonu Hotinja . . 522
Dnevni izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 8. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji..... 523
Naređenje komandanta Osamnaestog armijskog korpusa od 8. ožujka 1943. Komandi divizije »Bergamo« za spaljivanje sela Igrane i Drašnice..... 525
Izvještaj agenta Javne sigurnosti od 8. ožujka 1943. Kvestoru u Zadru o dolasku četničkih oficira u Zadar..... 526
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 9. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji..... 527
Izvod iz izvještaja Vojnopomorske komande Dalmacije od 10. ožujka 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o napadima partizanskih jedinica na talijanske plovne objekte i uređaje u toku mjeseca veljače..... 528
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 10. ožujka 1943. o dejstvu potčinjenih jedinica na području Dalmacije..... 535
Izvještaj karabinjerske čete u Trogiru od 10. ožujka 1943. Guvernatoratu Dalmacije o napadu partizana na grupu vojnika kod Trogira 537
Izvještaj fašističke organizacije u Vodicama od 10. ožujka 1943. federalnom sekretaru u Zadru o bombardiranju sela Srime 538
Izvod iz izvještaja Komande Zrakoplovstva oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 10. ožujka 1943. o dejstvu avijacije toga dana 539
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 11. ožujka 1943. o dejstvu potčinjenih jedinica na području Dalmacije 541
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 12. ožujka 1943. o borbama na području Dalmacije..... 542
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 13. ožujka 1943. o borbama u Dalmaciji..... 544
Izvještaj Karabinjerske ispostave u Vodicama od 14. ožujka 1943. o zarobljavanju i strijeljanju grupe partizana u Srimi 546
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 14. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji..... 547
Izvještaj Prefekture u Splitu od 14. ožujka 1943. Guvernatoratu Dalmacije o odlasku mladića s Korčule u partizane na Biokovo . . 548
Izvod iz izvještaja Komande Šestog armijskog korpusa od 15. ožujka 1943. o događajima na Korčuli i Pelješcu..... 550
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 15. ožujka 1943. o akciji u zoni Vodice..... 552
Izvod iz izvještaja Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 16. ožujka 1943. o borbama na kninskom sektoru..... 554
Izvještaj Karabinjerske ispostave u Biogradu od 16. ožujka 1943. Guvernatoratu Dalmacije o ubojstvu grupe zatvorenika koje su partizani pokušali spasiti..... 555
Zabilješka Više Komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 17. ožujka 1943. o pitanjima razmatranim prilikom razgovora generala Robottia i Guvernera Dalmacije u Zadru 15. ožujka 1943. godine..... 556
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 17. ožujka 1943. o završetku operacije u zoni Vodice..... 558
Izvještaj Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 17. ožujka 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o napadu na brod »Curzola«..... 559
Zapovijest Komande divizije »Zara« od 17. ožujka 1943. kojom pohvaljuje potčinjene jedinice koje su sudjelovale u akciji čišćenja . . 560
Obavještenje Komande divizije »Zara« od 17. ožujka 1943. Komandi Osamnaestog armijskog korpusa o formiranju XXI bataljona antikomunističke milicije..... 561

str.

Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 18. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji 562
Plan Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 18. ožujka 1943. za izvođenje operacija čišćenja sjeverno-dalmatinskih otoka . . . 563
Izvještaj Prefekta u Zadru od 18. ožujka 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova o uništenju općinske zgrade u Smilčiću od strane partizana 565
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 20. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji 566
Izvještaj Prefekture u Splitu od 20. ožujka 1943. Guvernatoratu Dalmacije o napadu partizana na brod s vojnicima kod uvale Babina na Korčuli 568
Naredba Prefekta u Zadru od 20. ožujka 1943. o zabrani naseljavanja poluotoka Srdme s kojeg je stanovništvo evakuirano 569
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 21. ožujka 1943. o zauzimanja Mućа 570
Izvještaj Prefekture u Zadru od 21. ožujka 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova o zločinu talijanskih vojnika u Zablaću 571
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 22. ožujka 1943. o događajima u Dalmaciji 572
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 23. ožujka 1943. o ponovnoj akciji u zoni Vodice 573
Izvještaj općinskog komesara u Preku od 25. ožujka 1943. Prefekturi u Zadru o izvršenom zločinu i hapšenju u selu Kali 575
Izvod iz izvještaja Komande Osamnaestog armijskog korpusa do 26. ožujka 1943. o izvršenom čišćenju zone Muć 577
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 27. ožujka 1943. o borbama u Dalmaciji 578
Izvještaj fašističke organizacije u Šibeniku od 27. ožujka 1943. federalnom sekretaru u Zadru o nailasku na minu oklopnih kola u selu Ljubitovici 579
Izvod iz izvještaja Vojno-pomorske komande za Dalmaciju od 28. ožujka 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o zarobljavanju ratnih brodova u Bračkom kanalu 580
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 28. ožujka 1943. o borbama u Dalmaciji 581
Izvještaj Karabinjerske ispostave u Vodicama od 28. ožujka 1943. o spaljivanju crkve na Okitu kod Vodica od strane talijanskih vojnika 583
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 29. ožujka 1943. o borbama u Dalmaciji 584
Izvještaj Komande Osamnaestog armijskog korpusa od 30. ožujka 1943. o borbama u Dalmaciji 586
Obavještenje Guvernatorata Dalmacije od 30. ožujka 1943. Prefektu u Zadru o osnivanju koncentracionog logora na Ugljanu 588

USTASKO-DOMOBRANSKI DOKUMENTI

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 1. siječnja 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o napadu partizana na miliciju sela Sičane 591
Izvještaj Velike župe Bribir i Sidraga od 2. siječnja 1943. poglavniku NDH o dolasku hercegovačkih četnika u Knin i Gračac i suradnji s njima 592
Izvještaj Zapovjedništva Sestepješačkedivizije u Mostaru od 8. siječnja 1943. o borbama protiv jedinica NOVkod Posušja i Imotskog 598

str.

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 4. siječnja 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o akciji partizana u Grabovcu . . 599
Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 4. siječnja 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o zločinima Talijana na Hvaru . . . 601
Izvještaj Kotarske oblasti Dubrovnik od 5. siječnja 1943. Župskog redarstvenoj oblasti Dubrovnik o zajedničkoj akciji Talijana, ustaša i domobrana protiv partizana na Pelješcu.....603
Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH u Zagrebu od 7. siječnja 1943. glavnom stožeru domobranstva o prepadu partizana na Orebić . 607
Izvještaj Velike župe Bribir i Sidraga u Kninu od 8. siječnja 1943. poglavniku NDH o situaciji na području Knina poslije dolaska hercegovačkih četnika.....608
Izvještaj Velike župe Bribir i Sidraga u Kninu od 8. siječnja 1943. poglavniku NDH o dolasku profesora Šegote iz Splita u Knin radi četničke propagande po srpskim selima..... 611
Izvod iz izvještaja Zapovjedništva Šeste pješačke divizije od 9. siječnja 1943. o zločinima Talijana na poluotoku Pelješcu..... 614
Izvod iz tjednog izvještaja Ministarstva vanjskih poslova NDH od 3. do 9. siječnja 1943. o događajima u Makarskoj, na Braču, Pelješcu i Kninu.....615
Izvještaj Zapovjedništva Seste oružničke pukovnije od 12. siječnja 1943. o talijanskoj akciji čišćenja na otoku Hvaru..... 620
Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 14. siječnja 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o događajima na području Zupe u vremenu od 2. do 9. siječnja..... 622
Izvještaj Kotarske oblasti Omiš od 14. siječnja 1943. o napadu na vojni vlak na pruzi Split—Sinj kod Mravinaca..... 624
Izvještaj Kotarske oblasti u Metkoviću od 16. siječnja 1943. ustaškoj Nadzornoj služi o strijeljanju članova partizanskih porodica iz sela Slivno-Ravno od strane Talijana..... 625
Izvod iz tjednog izvještaja Ministarstva vanjskih poslova NDH od 10. do 16. siječnja 1943. o događajima u Makarskoj, na Braču, Sinju, Omišu i Imotskom.....626
Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 17. siječnja 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o zapljeni od partizana kod Podgore broda »Sv. Nikola« natovarenog tjesteninom i duhanom . . 630
Izvještaj Kotarske oblasti u Metkoviću od 17. siječnja 1943, ustaškoj Nadzornoj službi o zločinima Talijana i ustaške milicije u selima Desne i Gornji Komin..... 632
Izvještaj Kotarske oblasti Sinj od 18. siječnja 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o napadu partizana na Oružničku postaju u Satriću..... 633
Izvještaj Kotarske oblasti Dubrovnik od 18. siječnja 1943. Župskoj redarstvenoj oblasti Dubrovnik o zločinima Talijana i ustaške milicije na Pelješcu..... 635
Izvještaj Kotarske oblasti Sinj od 19. siječnja 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o borbi ustaša i partizana kod sela Maljkova 637
Izvještaj Ministarstva vanjskih poslova NDH od 19. siječnja 1943. Općem upravnom povjereništvu NDH kod Druge talijanske armije o zločinima Talijana u selu Podstrani.....638
Izvod iz tjednog izvještaja Ministarstva vanjskih poslova NDH za period od 17. do 23. siječnja 1943. na području Velike župe Cetina i Bribir i Sidraga.....647
Izvod iz izvještaja Kotarske oblasti iz Sinja od 28. siječnja 1943. o četničkim zločinima na području Vrlike.....652
Izvještaj Velike župe Bribir i Sidraga u Kninu od 31. siječnja 1943. poglavniku NDH o akciji četnika na području Drniša 6 5 3

str.

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 4. veljače 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova o akciji četnika u Vrličkoj krajini. . . . 657

Izvještaj Kotarske oblasti Dubrovnik od 5. veljače 1943.Velikoj župi Dubrava u Dubrovniku o akcijamama partizana na Pelješcu u studenom i prosincu 1942. godine....660

Izvještaj Zapovjedništva otsjeka Posušje—Imotski—Ljubuški od 7. veljače 1943. o rasporedu jedinica NOV oko Imotskog....663

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 10. veljače 1943. Ministarstvu unutrašnjih poslova NDH o smrti i pogrebu četničkog vojvode Ilije Trifunovića-Birčanina u Splitu....664

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 11. veljače 1943. Općem upravnom povjereništvu NDH kod Druge talijanske armije o zauzimanju Imotskog od strane partizana....666

Izvještaj velikog župana Sinčića od 12. veljače 1943. o osnivanju talijanske Komande Dinarskog sektora u Kninu i suradnji s generalom Giannuzziom.... 667

Izvještaj Velike župe Bribir i Sidraga u Kninu od 13. veljače 1943. o vojno-političkoj situaciji u Kninskoj krajini....669

Izvod iz tjednog izvještaja Ministarstva vanjskih poslova NDH od 7. do 13. veljače 1943. o događajima na područjima velikih župa Cetina, Dubrava, Bribir i Sidraga.... 675

Izvještaj Zapovjedništva Mornarice NDH u Zagrebu od 18. veljače 1943. glavnom stožeru Ministarstva oružanih snaga o zaplijeni motornog jedrenjaka «-Europa« od partizana u Podgori....678

Izvod iz tjednog izvještaja Ministarstva vanjskih poslova NDH od 14. do 20. ožujka 1943. o događajima na područjima velikih župa Cetina, Dubrava, Bribir i Sidraga....679

Zapisnik o saslušanju posade motornog broda »Vicence S« od 1. ožujka 1943. o napadu partizana na brod kod Podgore i zaplijeni tereta kukuruznog brašna....681

Izvještaj Velike župe Bribir i Sidraga u Kninu od 6. ožujka 1943. o političkoj situaciji na području Župe.... 684

Izvještaj Velike župe Cetina u Omišu od 11. ožujka 1943. o. pokretima i pljački četnika na području Sinja i Omiša....686

Izvod iz izvještaja Ministarstva vanjskih poslova NDH od 12. ožujka 1943. o prilikama na području Velike župe Bribir i Sidraga u Kninu 688

Izvod iz tjednog izvještaja Ministarstva vanjskih poslova NDH za period od 8. do 13. ožujka 1943. o događajima na području Velike župe Cetina....691

Izvještaj Velike župe Bribir i Sidraga u Kninu od sredine ožujka 1943. Ravnateljstvu za javni red i sigurnost u Zagrebu o posjetu njemačkih oficira Kninu i posjetu vojvode Đujića guverneru Dalmacije u Zadru....693

Izvještaj Zapovjedništva oružničkog krila u Omišu od 18. ožujka 1943. o događajima u prvoj polovici ožujka.... 695

Izvještaj Oružničkog krilnog zapovjedništva u Dubrovniku od 22. ožujka 1943. o zločinu Talijana na Pelješcu.... 705

Izvod iz izvještaja Šeste oružničke pukovnije od 28. ožujka 1943. Vrhovnom oružničkom zapovjedništvu o događajima na području Omiša i Dubrovnika.... 706

Izvod iz dnevnog izvještaja Ministarstva vanjskih poslova NDH od 31. ožujka 1943. o prolazu četnika kroz Šestanovac i demonstracijama žena u Dubrovniku....710

str.

ČETNIČKI DOKUMENTI

Plan operacija četničkih i talijanskih jedinica od 11. siječnja 1943. za čišćenje Podinarske oblasti od partizana 715
Izvještaj komandanta Operativnih jedinica istočne Bosne i Hercegovine od 15. siječnja 1943. Draži Mihailoviću o vojno-političkoj situaciji i brojnom stanju četnika u Dinarskoj četničkoj oblasti . . . 720
Izvještaj četničkog vojvode Jevđevića od 18. siječnja 1943. Draži Mihailoviću o stanju u četničkom pokretu u Splitu i Dalmaciji . . . 725
Zapovijest komandanta Operativnih jedinica Dinarske četničke oblasti od 23. siječnja 1943. za napad na jedinice NOVJ u rajonu Kosova i Vrličke krajine 730
Članak iz lista »Krik iz jama« br. 8 od 24. siječnja 1943. glasila Srpskog Nacionalnog komiteta u Splitu o političkoj situaciji u Splitu 736
Pismo Milana Santića Zahariji Ostojiću od 27. siječnja 1943. o stanju u četničkom pokretu u Dalmaciji 738
Izvještaj predstavnika Vrhovne komande jugoslavenske vojske za istočnu Bosnu i Hercegovinu Dobrosava Jevđevića od kraja siječnja 1943. Draži Mihailoviću o vojno-političkoj situaciji u Dalmaciji . . 743
Izvještaj Srpskog Nacionalnog komiteta u Splitu iz siječnja 1943. Draži Mihailoviću o razgovorima vođenim između predstavnika HSS-a i Srba u Splitu 745
Deklaracija predstavnika jugonacionalista Hrvata iz Splita od siječnja 1943. Draži Mihailoviću u vezi osnivanja »Jugoslavenskog revolucionarnog pokreta« 747
Depeša vojvode Jevđevića od 3. veljače 1943. Vrhovnoj komandi o gubicima hercegovačkih četnika u Vrlici 750
Depeša vojvode Jevđevića od 7. veljače 1943. Vrhovnoj komandi o sahrani vojvode Birčanina 751
Proglas četničkih komandanata istočne Bosne, Hercegovine, Dalmacije i Like od 10. veljače 1943. za borbu protiv NOVJ 752
Izvještaj komandanta Prve brigade 502. korpusa od 15. veljače 1943. komandantu Dinarske četničke oblasti o stanju u brigadi . . . 753
Depeša vojvode Jevđevića od 19. veljače 1943. Vrhovnoj komandi o stanju među četnicima u Kninu 754
Depeša Draže Mihailovića od 22. veljače 1943. svojim delegatima u Dalmaciji za zauzimanje stava prema Grđiću u Splitu 755
Pismo Radovana Ivanišević od 26. veljače 1943. Zahariju Ostojiću o stanju u četničkom pokretu i jedinicama Dinarske oblasti . . . 756
Obavještenje Komande bosanskih, ličko-dalmatinskih i hercegovačkih četničkih odreda od 28. veljače 1943. komandantu Dinarske oblasti o razgovorima vođenim između komandanta talijanskog 18. armijskog korpusa i četničkih komandanata u Splitu 761
Izvještaj komandanta Dinarske četničke divizije od 28. veljače 1943. Štabu Komande bosanskih, ličko-dalmatinskih i hercegovačkih vojno-četničkih odreda o akcijama i političkoj situaciji 764
Izvještaj Đure Vilovića od 1. ožujka 1943. Draži Mihailoviću o stanju četničkog pokreta u Splitu 770
Dopis četničke Komande Drvarsko-petrovačkih odreda od 20. ožujka 5 943. Komandi taliianske divizije »Bergamo« o zahtjevima za regulirnje međusobnih odnosa 779
Depeša vojvode Đujića od 3. ožujka 1943. Vrhovnoj komandi o borbi s crnom legijom u Vrlici, neizvršenoj sahrani vojvode Birčanina i napadu partizana na Strmicu 780
Naređenje komandanta Drvarsko-petrovačkih četničkih odreda od 22. ožujka 1943. u povodu nediscipline među četnicima 782
Izvještaj dr Nikolića od 30. ožujka 1943. Draži Mihailoviću o političkom stanju u Splitu i u Dalmaciji 784

str.

DOKUMENTI DEJSTAVA DALMATINSKIH JEDINICA IZVAN DALMACIJE

Izvještaj Štaba Druge proleterske divizije od 3. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o napadu na Kupres..... 791
Izvještaj Štaba Druge dalmatinske brigade od 30. siječnja 1943. Štabu Druge proleterske divizije o borbama kod Posušja i Rakitna i o dolasku novih neprijateljskih snaga u Posušje..... 795
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 31. siječnja 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o oslobođenju Gornjeg Vakufa i o situaciju na sektoru Divizije..... 797
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 2. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama kod Gornjeg Vakufa, rasporedu Divizije i koncentraciji neprijatelja u Donjem Vakufu, Bugojnu i Jajcu 798
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 2. veljače 1943. Vrhovnom Štabu NOV i PO Jugoslavije o napadu ustaša s pravca Bugojna . . 799
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 2. veljače 1943. Štabu Druge proleterske divizije o borbama protiv ustaša..... 799
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 4. veljače 1943. Štabu Treće NOU divizije da jednu brigadu orijentira Prozorskom kotlinom i obavještenje o općoj situaciji na glavnim pravcima neprijateljskog nastupanja..... 800
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 5. veljače 1943. Vrhovnom Štabu NOV i PO Jugoslavije o brojnom smanjenju Divizije i borbama Seste istočnobosanske brigade u istočnoj Bosni..... 800
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 6. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama protiv ustaša kod Bugojna . . 801
Operativni izvještaj zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. veljače 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o situaciji na frontu Prvog hrvatskog i Prvog bosanskog NOU korpusa . . 802
Operativni izvještaj zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 18. veljače 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o situaciji na sektorima Prvog bosanskog NOU korpusa i Četvrte operativne zone i prijedlog da pravac kretanja glavne operativne grupe bude istočno od Neretve..... 804
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 18. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o oslobođenju Prozora..... 808
Izvještaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. veljače 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o dejstvima Treće NOU divizije poslije oslobođenja Prozora i o razmještaju evakuiranog plijena..... 812
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 21. veljače 1943. pomoćniku načelnika Vrhovnog štaba da ispita situaciju na pravcu Bugojno—Gornji Vakuf i hitno dostavi o tome izvještaj . . 814
Naređenje pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 22. veljače 1943. Štabu Treće krajiške NOU brigade za učešće u proti vnapadu na njemačku borbenu grupu »Vogl« u rejonu Gornjeg Vakufa..... 815
Izvještaj Štaba Druge proleterske divizije od 22. veljače..... 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama Druge i..... Četvrte proleterske brigade u s. Ravni i na Jablanici 816
Izvještaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV iPOJ od 23. veljače 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o situaciji na sektoru Gornjeg Vakufa..... 818
Izvještaj Štaba Druge proleterske divizije od 24. veljače..... 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o koncentraciji četnika i o situaciji i rasporedu jedinica na sektom Divizije 819

str.

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i PO.J druga Tita od 25. veljače 1943. Štabu Četvrte operativne zone na popunu jedinica oružjem i municijom i jači pritisak na Široki Brijeg.....821
Izvještaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 25. veljače 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o pripremama za protivnapad na neprijateljske snage u rajonu Gornjeg Vakufa . . .822
Izvještaj Štaba Devete dalmatinske NOU divizije od 25. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama na sektoru Imotski—Ljubuški—Mostar..... 823
Izvještaj Sedme NOU divizije od 25. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o rasporedu jedinica na Oglavku—Kobili——Kuti—Mačkovcu..... 825
Izvještaj Štaba Prve dalmatinske brigade Treće NOU divizije od 27. veljače 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o posjedanju položaja sjeverno od Prozora i o teškoćama oko evakuiranja bolnice..... 827
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 1. ožujka 1943. Štabu Devete NOU divizije da se u slučaju jačeg neprijateljskog pritiska povuče u pravcu s. Rakitno—Čvrsnica—Prozor . 828
Operativni izvještaj zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. ožujka 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o općoj situaciji na pravcu Gornji Vakuf—Prozor..... 828
Izvještaj zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. ožujka 1943. Vrhovnom komandantu drugu Titu o pojačanom neprijateljskom pritisku i potrebi hitnog angažiranja Prve i Druge proleterske divizije na sektoru Gornjeg Vakufa..... 830
Izvještaj zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 1. ožujka 1943. Vrhovnom komandantu Titu o predstojećem napadu na neprijateljske kolone koje nadiru u pravcu Vilića Guvna i Makljena 831
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 2. ožujka 1943. Sretenu Zujoviću da se obustavi prebacivanje ranjenika i bolesnika u Solakovu Kulu dok se ne riješi vojnička situacija na sektoru Gornjeg Vakufa..... 832
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 2. ožujka 1943. zamjenika načelnika Vrhovnog štaba za pregrupiranje snaga Glavne operativne grupe radi protivudara i uništenja neprijateljske grupacije jugoistočno od Gornjeg Vakufa.....833
Zapovijest Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 3. ožujka 1943. za protivudar na neprijateljsku grupaciju kod Gornjeg Vakufa 834
Obavještenje Štaba Prve proleterske divizije od 3. ožujka 1943. štabovima brigada o situaciji na sektoru Gornji Vakuf—Prozor . . . 838
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 4. ožujka 1943. Štabu Devete divizije da hitno evakuiše ranjenike iz Duvna i Divizija izvrši pokret u pravcu Prozorske kotline..... 840
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 4. ožujka 1943. Štabu Treće NOU divizije za osiguranje desnog boka i pozadine Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba za vrijeme izvođenja protivudara na pravcu Prozor—Gornji Vakuf—Bugojno . . 840
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 4.ožujka 1943. Štabu Desete hercegovačke NOU brigade da pojača desno krilo Pete crnogorske NOU brigade..... 841
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 4. ožujka 1943. Štabu Druge dalmatinske NOU brigade da dijelom snaga posjedne odsjek Rama—Ostrožac..... 841
Izvještaj Sretena Zujovića od 4. ožujka 1943. Vrhovnom komandantu NOV i POJ drugu Titu o upornim borbama kod Pidriša i potiskivanju neprijateljskih snaga kod Gornjeg Vakufa..... 842

str.

Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 5. ožujka 1943. Štabu Prve proleterske divizije da obrazuje opću zaštitnicu Glavne operativne grupe pri forsiranju Neretve i prodoru u Hercegovinu 843
Obavještenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 5. ožujka 1943. Štabu Treće NOU divizije o zadatku Divizije i općem pravcu dejstva Glavne operativne grupe Vrhovnog štaba . . . 843
Izvještaj Štaba Druge dalmatinske brigade Druge proleterske divizije od 5. ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o novom rasporedu Brigade i rezultatu napada Prvog bataljona na Jablanicu 844
Obavještenje Štaba Druge dalmatinske brigade od 5. ožujka 1943. delegatu Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o pripremama za izgradnju mosta radi prijelaza preko rijeke Neretve..... 845
Izvještaj Štaba Treće dalmatinske brigade od 5. ožujka 1943. Štabu Devete dalmatinske NOU divizije o situaciji na sektoru Široki Brijeg—Imotski—Posušje.....846
Naređenje Štaba Prve proleterske divizije od 5. ožujka 1943. štabovima Prve i Treće brigade za gonjenje neprijatelja prema Bugojnu 847
Izvještaj Štaba Prve proleterske divizije od 5. ožujka 1943. pomoćniku načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o upućivanju Prve dalmatinske brigade u sastav Treće NOU divizije i o rasporedu Divizije na pravcu Gornji Vakuf—Prozor..... 848
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 6. ožujka 1943. Štabu Devete NOU divizije da se iz rajona Dugog polja hitno prebaci na desnu obalu Neretve.....849
Izvještaj Štaba Prve proleterske divizije od 6. ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o rasporedu jedinica i povlačenju neprijatelja u pravcu Bugojna..... 850
Izvještaj Štaba Devete dalmatinske NOU divizije početkom ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o prodoru neprijatelja u Livno i u Blatu na Cetini i o povlačenju Divizije na liniju Rakitno—Prozor..... 850
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 7. ožujka 1943. Štabu Devete NOU divizije da razbije četnike na svom pravcu i što prije izbije na Neretvu..... 851
Pismo komandanta Prve proleterske divizije od 7. ožujka 1943. pomoćniku načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o situaciji na sektoru Divizije..... 852
Izvještaj Štaba Druge proleterske divizije od 7. ožujka 1943. zamjeniku načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o borbama Druge dalmatinske i Druge proleterske brigade protiv četnika kod Jablanice i na liniji Javorik—Breza.....853
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 7. ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o borbama kod sela Gostovića i Višnjevice, o broju ranjenika u Diviziji i o gubicima jedinica u posljednjim borbama..... 854
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 9. ožujka 1943. Štabu Devete NOU divizije za uspostavljanje šireg mostobrana u rajonu Karaula—Jablanica na lijevoj obali Neretve 856
Izvještaj Štaba Sedme NOU divizije od 10. ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o situaciji kod selaDonje Jablanice 857
Obavještenje Štaba Treće brigade Devete dalmatinske NOU divizije od 11. ožujka 1943. Štabu Sedme NOU divizije o prodoru neprijatelja na Kopno Brdo i o situaciji i rasporedu jedinica na desnoj obali Neretve..... 858
Naređenje zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 12. ožujka 1943. pomoćniku načelnika Vrhovnog štaba da ispita situ-

str.

aciju kod Sedme NOU divizije i ubrza prebacivanje ranjenika na lijevu obalu Neretve 859
Naređenje zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 13. ožujka 1943. Pavlu Ilicu da se pridržava uputstva Vrhovnog komandanta u pogledu bržeg prenošenja teških ranjenika preko Neretve i planine Prenj i obavještenje o zadacima osiguravajućih dijelova Glavne operativne grupe 860
Izvještaj Štaba Treće brigade Devete dalmatinske NOU divizije od 13. ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o prodiranju neprijatelja prema Donjoj Jablanici i o situaciji na lijevoj obali Neretve 862
Izvještaj Štaba Prve proleterske divizije od 13. ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o situaciji na sektoru Konjic—Ostrožac i o pripremama za prebacivanje brigade na lijevu obalu Neretve 863
Zapovijest Štaba Druge proleterske divizije od 14. ožujka 1943. za napad na četničku grupaciju na liniji Grajsalići—Obalj—Ulog 865
Naređenje komandanta kolone od 14. ožujka 1943. štabovima Prve proleterske i Druge dalmatinske brigade i Komandi Brdske baterije za napad na četnike na prostoru Grajsalići—Obalj—Ulog . . . 868
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 14. ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o prebacivanju Prve dalmatinske brigade na lijevu obalu Neretve i o rasporedu Pete crnogorske NOU brigade 870
Izvještaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 15. ožujka 1943. zamjeniku načelnika Vrhovnog štaba o teškoćama pri prebacivanju ranjenika i bolesnika 871
Izvještaj Drugog bataljona Četvrte proleterske brigade od 15. ožujka 1943. Štabu Brigade o rezultatu borbi kod Kule 872
Zapovijest Štaba Druge proleterske divizije od 16. ožujka 1943. za napad na četnike na prostoru Četoborje—Kruševljani—Zaborani—Kvanj——Lipeta 873
Obavještenje zamjenika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 17. ožujka 1943. Pavlu Iliću o općoj situaciji kod jedinica Glavne operativne grupe i naređenje za što hitniju evakuaciju ranjenika do Gornjeg toka Neretve 876
Izvještaj zamjenika političkog komesara 1. dalmatinske brigade 3. NOU divizije od 17. ožujka 1943. Centralnom komitetu KPJ o partijskom radu u Brigadi 878
Naređenje Štaba Druge proleterske divizije od 18. ožujka 1943. Štabu Prve proleterske brigade za napad na četnike na pravcu Kalinovika 880
Naređenje Štaba Druge proleterske divizije od 18. ožujka 1943. Štabu Prve proleterske brigade za upućivanje zaplijenjenih minobacača u Devetu dalmatinsku NOU diviziju i obavještenje o ulasku Druge dalmatinske brigade u lijevu kolonu 882
Izvještaj Štaba Sedme NOU divizije od 18. ožujka 1943. pomoćniku načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o napadu četnika na ranjenike kod Idbara i teškoćama oko evakuacije ranjenika 883
Izvještaj Štaba Sedme NOU divizije od 18. ožujka 1943. pomoćniku načelnika Vrhovnog štaba NOV i PO Jugoslavije o borbama protiv četnika, o iscrpljenosti boraca i o teškoći transportiranja ranjenika od Idbara u pravcu Vica 884
Izvještaj pomoćnika načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ od 19. ožujka 1943. Vrhovnom štabu o velikim teškoćama pri evakuaciji ranjenika i gubicima koje im nanosi neprijateljska artiljerija i avijacija 885
Naređenje Štaba Druge proleterske divizije od 19. ožujka 1943. Štabu Prve proleterske brigade za čišćenje četničkih uporišta na liniji Obalj—Ulog 887
Obavještenje Štaba Druge proleterske divizije od 22. ožujka 1943. štabovima Prve i Druge proleterske i Druge dalmatinske brigade o dola-

str.

sku pojačanja radi likvidacije četnika na prostoru Kalinovik—
—Obalj—Ulog..... 889
Izvod iz operativnog dnevnika Druge dalmatinske NOU brigade za
period od 1. siječnja do 22. ožujka 1943. godine.....890
Obavještenje Štaba Druge proleterske divizije od 22. ožujka 1943. komandantu Prve proleterske brigade o oslobođenju Kalinovika . . 902
Izvještaj Gojka Nikoliša i Pavla Ilica od 23. ožujka 1943. zamjeniku načelnika Vrhovnog štaba NOV i POJ o smještaju Centralne bolnice u širem rajonu Glavatičeva i potrebi što boljeg snabdijevanja
ranjenika..... 902
Uputstvo zamjenika političkog komesara 3. dalmatinske brigade 9. NOU divizije od 25. ožujka 1943. bataljonskim biroima i partijskim ćelijama ostvaranju plana za sedam radnih dana..... 904
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 29. ožujka 1943. Štabu Devete NOU divizije da s Trećom NOU divizijom učestvuje u razbijanju četničkih formacija na pravcu Nevesinje—
—Mostar 907
Izvještaj Štaba Treće NOU divizije od 29. ožujka 1943. Vrhovnom štabu NOV i PO Jugoslavije o ponovnom oslobođenju Nevesinja i o
rasporedu jedinica..... 908
Naređenje Vrhovnog komandanta NOV i POJ druga Tita od 30. ožujka 1943. štabovima Treće i Devete NOU divizije da Treća divizija savlada neprijateljska uporišta u Gatačkom i Popovom Polju, a Deveta divizija zatvori pravce koji iz rajona Mostära izvode k 908

DOKUMENTI NJEMAČKIH JEDINICA

Dnevni izvještaj njemačke 718. pješadijske divizije o situaciji na području Jajca, Bugojna i Ivan-sedla na dan 22. veljače 1943. godine
Dnevni izvještaj njemačkog Štaba za vezu pri Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 24. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Bosni i Hercegovini.....912
Dnevni izvještaj njemačkog Štaba za vezu pri Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 1. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Bosanskoj krajini i dolini Neretve..... 914
Dnevni izvještaj njemačkog Štaba za vezu pri Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 2. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u zapadnoj Bosni i dolini Neretve..... 916
Dnevni izvještaj njemačkog Štaba za vezu pri Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 15. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Bosni i Hercegovini..... 918

DOKUMENTI TALIJANSKIH JEDINICA

Izvještaji pukovnika Glignola od 21. i 22. siječnja 1943. Višoj komandi oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« o putu u Dubrovnik i Split u vezi angažiranja četničkih oružanih formacija iz Crne Gore i
Hercegovine u operacijama protiv NOV i POJ..... 921
Zapovijest komandanta 18. armijskog korpusa od 22. siječnja 1943. o angažiranju četničkih formacija u operacijama »Weiss« . . . 924
Obavještenje Osamnaestog armijskog korpusa od 23. siječnja 1943. o učešću četnika u borbama protiv jedinica NOV u zapadnoj Bosni 931

str.

Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 16. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV na prostoru Prozor—Jablanica—Konjic..... 933
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 17. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 935
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 18. veljače 1943. o napadu jedinica NOV na Prozor i o borbama u dolini Neretve.....937
Izvještaj Komande talijanske divizije »Murge« od 19. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve i rasporedu jedinica 940
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 20. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 941
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 21. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Hercegovini . . 943
Izvještaj Komande talijanske divizije »Murge« od 21. veljače 1943. o koncentraciji jedinica NOV u dolini Neretve i napadu partizana na Jablanicu..... 945
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 22. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 946
Izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve na dan 23. veljače 1943. godine 948
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 24. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 950
Dnevni izvještaj talijanskog oficira za vezu pri Komandi njemačkih trupa u Hrvatskoj od 24. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Bosanskoj krajini i dolini Neretve..... 952
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 25. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Hercegovini . . 954
Izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 26. veljače 1943. o početku izvođenja operacija talijansko-četničkih kolona protiv jedinica NOV u pravcu Drežnice..... 956
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 27. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve i o pretrpljenim gubicima u borbama za Konjic.....958
Dnevni izvještaj talijanskog oficira za vezu pri Komandi njemačkih trupa u Hrvatskoj od 28. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Bosanskoj krajini i u dolini Neretve.....960
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 28. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 962
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 1. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Hercegovini . . 964
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 2. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 966
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 3. ožujka 1943. o pripremama za izvođenje operacija protiv jedinica Devete dalmatinske NOU divizije..... 968
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 3. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 969
Dnevni izvještaj talijanskog oficira za vezu pri Komandi njemačkih trupa u Hrvatskoj od 3. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Bosanskoj krajini, kod Gornjeg Vakufa i Prozora i u dolini Neretve.....971
Odobrenje Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 4. ožujka 1943. za izvođenje operacija protiv jedinica Devete dalmatinske NOU divizije..... 973
Obavještenje Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 5. ožujka 1943. o pripremama za izvođenje operacija protiv jedinica Devete dalmatinske NOU divizije..... 974

Naređenje Više komande oružanih snaga «-Slovenija—Dalmacija« od 5. ožujka 1943. za izvođenje operacija u pravcu Livna.....975
Izvještaj Komande talijanskog šestog armijskog korpusa od 6. ožujka 1943. o pripremama za izvođenje operacija protiv jedinica Devete dalmatinske NOU divizije.....976
Izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 7. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOU u dolini Neretve 977
Izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 8. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOU u dolini Neretve 979
Dnevni izvještaj talijanskog oficira za vezu pri Komandi njemačkih trupa u Hrvatskoj od 8. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Bosanskoj krajini kod Gornjeg Vakufa i u dolini Neretve 981
Izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 9. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOU u dolini Neretve 982
Izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 11. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOU u dolini Neretve 984
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 12. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOU u dolini Neretve 986
Dnevni izvještaj talijanskog oficira za vezu pri Komandi njemačkih trupa u Hrvatskoj od 12. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u zapadnoj Bosni, na sektoru Prozora i u dolini Neretve . . 988
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 13. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 990
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 14. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 992
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 15. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve 994
Dnevni izvještaj talijanskog oficira za vezu pri Komandi njemačkih trupa u Hrvatskoj od 15. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve.....996
Izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 21. ožujka 1943. o napadu jedinica NOV na talijansko-četničke jedinice kod Zastolja, Nevesinja, Razdolja i Krekova.....998
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 21. ožujka 1943. o borbama u Hercegovini.....999
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 28. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Hercegovini . . 1001
Izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 29. ožujka 1943. o zauzimanju Nevesinja od strane jedinica NOV 1003
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 29. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Hercegovini . . 1004
Naređenje Više komande oružanih snaga »Slovenija—Dalmacija« od 30. ožujka 1943. za bombardiranje položaja jedinica NOV na području Nevesinja.....1006
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 30. ožujka 1943. o situaciji u Hercegovini.....1007
Dnevni izvještaj Komande talijanskog Šestog armijskog korpusa od 31. ožujka 1943. o situaciji u Hercegovini.....1009

DOKUMENTI JEDINICA NDH

Dnevni izvještaj Župske redarstvene oblasti u Sarajevu od 17. siječnja 1943. o proglasu njemačkog komandanta stanovništvu Bosne i Hercegovine i o napadu jedinica NOV na Travnik i Vitez. . . . 1011
Izvještaj Zapovjedništva oružničkog krila Travnik o situaciji na terenu centralne Bosne u vremenu od 17. siječnja do 7.veljače 1943. godine 1013

str.

Izvještaj Zapovjedništva Pete oružničke pukovnije u Sarajevu od 27. siječnja 1943. o borbama i akcijama jedinica NOV na terenu centralne i istočne Bosne 1015
Izvještaj Velike župe Pliva i Rama od 6. veljače 1943. o zauzeću Gornjeg Vakufa od strane jedinica Narodnooslobodilačke vojske . . 1019
Zapovijest Zapovjedništva odsjeka Posušje—Imotski—Ljubuški od 7. veljače 1943. za napad na jedinice NOV na liniji Kongora—Studenci 1020
Izvještaj Zapovjedništva Seste pješačke divizije od 11. veljače 1943. o zauzeću Imotskog i Posušja od jedinica Narodnooslobodilačke vojske 1024
Izvještaj Zapovjedništva Seste pješačke divizije od 11. veljače 1943. o oslobođenju Posušja i Imotskog od strane jedinica Narodnooslobodilačke vojske 1027
Izvještaj Zapovjedništva odsjeka Ljubuški—Posušje—Imotski od 11. veljače 1943. o nemogućnosti izvršenja protivnapada na Posušje zbog slabog morala i dezorganizacije jedinica 1028
Izvještaj Zapovjedništva Pete oružničke pukovnije od 12. veljače 1943. o situaciji na terenu centralne i istočne Bosne 1030
Izvještaj Zapovjedništva Trećeg domobranskog zbora od 13. veljače 1943. o zauzeću Imotskog od strane jedinica NOV i njihovoj koncentraciji oko Prozora 1033
Izvještaj Zapovjedništva Seste pješačke divizije od 15. veljače 1943. o situaciji u Hercegovini 1035
Zapovijest Zapovjedništva odsjeka Kočerin—Klobuk od 15. veljače 1943. za obranu Širokog Brijega i Ljubuškog od napada jedinica Narodnooslobodilačke vojske 1037
Izvještaj Zapovjedništva Seste pješačke divizije od 17. veljače 1943. o situaciji u Hercegovini 1041
Izvještaj Zapovjedništva Seste pješačke divizije od 17. veljače 1943. o situaciji u dolini Neretve 1045
Obavještenje Glavnog ustaškog stana od 18. veljače 1943. o zauzeću Posušja i Imotskog od strane jedinica Narodnooslobodilačke vojske 1046
Dnevni izvještaj Trećeg domobranskog zbora od 18. veljače 1943. o borbama protiv jedinica NOV u dolini Neretve i okolini Jajca . . . 1047
Izvještaj Zapovjedništva Šeste pješačke divizije od 18. veljače 1943. o situaciji u Hercegovini 1049
Izvještaj Zapovjedništva Seste pješačke divizije od 18. veljače 1943. o pokretu jedinica u dolini Neretve i na pravcu Vrgorac—Ljubuški 1053
Izvještaj Zapovjedništva Pete oružničke pukovnije od 11. ožujka 1943. o borbama protiv jedinica NOV u Bosni i u dolini Neretve . . 1054

str.

DOKUMENTI ČETNIČKIH JEDINICA

Zapovijest komandanta lijeve kolone od 5. ožujka 1943. podređenim komandantima za napad na Devetu dalmatinsku diviziju na sektoru Imotski—Grude 1057
Izvještaj komandanta Zetskog četničkog odreda od početka travnja 1943. o borbama u dolini Neretve u toku veljače i ožujka 1943. godine 1060

Kazalo ličnih i geografskih imena, vojnih jedinica, političkih organizacija i narodnooslobodilačkih odbora 1073

Izdavač

INSTITUT ZA HISTORIJU RADNIČKOG POKRETA
DALMACIJE

Za izdavača

MIROSLAV CURIN

Tehnički urednik

ALEKSANDAR STOJKOVIC

Tisak u 500 primjeraka

NITRO »SLOBODNA DALMACIJA« — SPLIT